

HEAD
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΒΟΡΩΝΟΥ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

BARCLAY V. HEAD
Διευθυντοῦ τοῦ Βρεταννικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου·

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

ΗΤΟΙ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΝ ΕΚ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΘΕΝ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΒΟΡΩΝΟΥ
Διευθυντοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΕΥΡΩΠΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΕΚ
1898

MEMORIAE·

IOSEPHI· ECKHEL·

SCIENTIAE· NVMORVM· VETERVM·

INSIGNIS· MAGISTRI·

D· D· D·

LIBRARY
NOV 17 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ.

Ὅτε ἡ γενναία καὶ ἐθνωφελὴς ἀπόφασις μεγαθύμου τῆς πατρίδος τέκνου, τοῦ Γρηγορίου Μαρασλῆ, ἵδρυσε τὴν φερώνυμον αὐτοῦ βιβλιοθήκην, αὐτός τε ὁ χορηγὸς καὶ οἱ ἐλλόγιμοι ἄνδρες, εἰς οὓς ἀνετέθη ἡ διεύθυνσις τοῦ ἔργου καὶ ἡ σύνταξις τοῦ προγράμματος, ἔκριναν ὅτι εἴπερ τις καὶ ἄλλη ἀναγκαία καὶ ἐπείγουσα ἦτο καὶ ἡ μετάφρασις βιβλίου δοκίμου εἰσάγοντος εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἐπιστημονικῶς σπουδαιοτάτων ἀρχαίων Ἑλληνικῶν νομισμάτων· διότι ἐνῷ πρὸς μελέτην τῶν πλείστων σχεδὸν κλάδων τῶν ἐπιστημῶν ἔχει ἡ πατρὶς ἡμῶν νὰ ἐπιδείξῃ ἀξιόλογα συγγράμματα, εἴτε πρωτότυπα εἴτε καὶ ἐκ μεταφράσεως, ἀτυχῶς οὐδέν, ἀπολύτως οὐδέν, ἔστω καὶ ἀδόκιμον, ὑπῆρχε παρ' ἡμῖν γενικοῦ χαρακτῆρος νομισματικὸν σύγγραμμα, καὶ τοῦτο μετὰ ἐλεύθερον ἐθνικὸν βίον ὀκτὼ δεκαετηρίδων, καθ' ὃν ὀλίγιστοι ἴσως τῶν Ἑλλήνων, λογίων ἢ μή, ὑπῆρξαν οἱ μὴ αἰσθανθέντες, ἅπαξ τοὐλάχιστον ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν, τὴν ἀνάγκην τοιούτου ὁδηγοῦ. Ὄντως ἡ ἱερὰ γῆ, ἣν τὸ ἔθνος ἡμῶν οἰκεῖ, καθ' ἑκάστην προφαίνει ἀφθόνως ἐκ τῶν κόλπων αὐτῆς, ἀπειράριθμα καὶ ποικιλόμορφα καὶ ἀπαραμίλλως περικαλλῆ καὶ περίεργα νομίσματα τῶν προγόνων ἡμῶν καὶ τῶν μετ' αὐτῶν κοινωνησάντων ξένων ἐθνῶν. Τίς δ' Ἕλλην, παῖς ἢ ἀνήρ, ἐν οἱαδήποτε πόλει ἢ κώμῃ ἢ νήσῳ τῆς ἐλευθέρας ἢ τῆς δούλης Ἑλλάδος οἰκῶν, δὲν ἀνεῦρεν αὐτός, ἢ δὲν ἔσχε ποτὲ εἰς τὴν κατοχήν του δράκα ἀρχαίων Ἑλληνικῶν νομισμάτων; Καὶ τίς αὐτῶν, δὲν ἐζήτησε μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν φιλομαθείας νὰ ἐξιχνιάσῃ τὴν ἱστορικὴν σημασίαν καὶ ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν τῶν μνημείων τούτων ἅτινα τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος ἐδωρήσατο αὐτῷ; Μάτην

ὅμως. Οὐδεὶς ὑπῆρχεν ὁ ὁδηγός, οὐδὲν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ κατάλληλον ὑφίστατο σύγγραμμα.

Οὕτως ὁ μὲν λόγιος ἐστερεῖτο τῆς τέρψεως καὶ τῆς ὠφελείας ἐκ μελέτης ἥτις ἐδύνατο καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος νὰ διαλευκάνῃ καὶ τὴν ἐν γένει ἐπιστήμην νὰ προαγάγῃ διὰ τῆς ἐπιτοπίου βεβαιώσεως τῆς προελεύσεως μνημείων ἀμφισβητουμένης ἢ ἀγνώστου πατρίδος, ὁ δὲ ἰδιώτης, ὡς ἄλλως τε καὶ αὐτὸς ὁ λόγιος, ἠναγκάζετο κειμήλια μεγάλης ἀξίας νὰ παραδίδῃ τυφλοῖς ὄμμασιν εἰς τὸν τυχόντα ἀρχαιοκάπηλον, ὅστις πάλιν ἔσπευδεν ἀμέσως νὰ ἐξαγάγῃ τῆς πατρίδος ταῦτα.

Ἕνεκα λοιπὸν τῆς καταστάσεως ταύτης τὰ νομίσματα τῶν προγόνων ἡμῶν ἐγένοντο μὲν Πακτωλὸς χρυσορρόας εἰς μικράν τινα τάξιν ἀρχαιοκαπήλων, οὐδεμία ὅμως σχεδὸν δημοσία ἢ ἰδιωτικὴ συλλογὴ ἐσχηματίσθη ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν, ἀντιθέτως πρὸς πάντα τὰ πεπολιτισμένα Κράτη, ἔνθα καὶ αἱ σμικρόταται πολλάκις ἐπαρχιακαὶ πόλεις κέκτηνται τὴν τοπικὴν αὐτῶν νομισματικὴν συλλογήν, ἄπειροι δὲ εἶνε αἱ ἰδιωτικαὶ συλλογαί, αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ εἰσρέουσιν εἰς τὰ κεντρικὰ δημόσια Μουσεῖα.

Καὶ αὗται μὲν αἱ ἄμεσοι ζημίαι. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλαι πολλῷ μείζονες καὶ γενικώτεραι.

Τῆς νομισματικῆς ἡ θέσις ἐν τῇ καθόλου ἐπιστήμῃ γενικῶς ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν κυρίως τοῦ παρόντος αἰῶνος ὡς σπουδαιοτάτη καὶ ἀπαραιτήτως ἀναγκαία πρὸς μελέτην τῆς ἱστορίας, τῆς καλλιτεχνίας, τῆς μυθολογίας, τῆς γεωγραφίας καὶ τῆς μετρολογίας τῶν ἀρχαίων, ἃς ὡς μέγας πυρσὸς ἐξαισίως διαφωτίζει καὶ ἀπείρως προάγει. Οὐδεὶς δὲ νῦν τῶν μὴ ἐπωφελουμένων τῶν ἐκ τῆς νομισματικῆς φώτων δύναται νὰ φέρῃ δικαίως τὸν τίτλον ἀληθοῦς μύστου οἱασδήποτε τῶν προμνημονευθεισῶν ἐπιστημῶν.

Οὕτως ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης πολλάκις καὶ ὀρθότατα ἐλέχθη ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ νομίσματα εἶνε ἡ γραμματικὴ οὕτως εἰπεῖν τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας, διότι μόνον τῇ βοηθείᾳ τῶν νομισμάτων δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν βῆμα πρὸς βῆμα πᾶσαν τὴν πορείαν τῆς καλλιτεχνίας ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς

ἀφετηρίας μέχρι τῆς ἐσχάτης αὐτῆς παρακμῆς. Εἰς τοιοῦτον δὲ βαθμὸν κατενοήθη τοῦτο κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ὑπὸ τῶν περὶ τὰ ἀρχαῖα δεινῶν, ὥστε θέσιν ἐπιστημονικῶς ἀστοιχειώτου θεωρεῖται κατέχων ὁ στερούμενος τῆς νομισματικῆς προπαιδείας ἀρχαιολόγος, ὅστις ἄλλως πλειστάκις ἀποτίνει τὰ ἀντίποινα τῆς ἐλλείψεως ταύτης ὑποπίπτων εἰς τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα περὶ τὴν χρονολογικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἐκτίμησιν τῶν μνημείων λάθη. Τοὐναντίον δὲ ὁ ἔμπειρος νομισματικὸς δύναται ἀσφαλῶς νὰ καθορίζῃ τὴν χρονολογίαν μνημείου οἱουδήποτε ἐντὸς κύκλου δεκάδος ἐτῶν· ἐκεῖνοι δὲ κυρίως τῶν ἀρχαιολόγων ηὐδοκίμησαν περὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκτίμησιν τῶν μνημείων ὅσοι οἰκειότερον εἶχον πρὸς τὰ νομίσματα. Παράδειγμα αὐτὸς ὁ Brunn, ὅστις μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ διετέλεσε διευθυντὴς τῆς νομισματικῆς συλλογῆς τοῦ Μονάχου.

Τὰ αὐτὰ λεκτέον καὶ περὶ τῆς ἱστορίας. Κεφάλαια ὁλόκληρα αὐτῆς, ὡς π. χ. τὸ περὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐν Βακτριανῇ καὶ ἐν τῇ Ἰνδικῇ, σχεδὸν μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νομισμάτων ἐγράφησαν, ἄπειροι δὲ καὶ ἀσφαλέσταται εἶνε αἱ ἐκ τῶν νομισμάτων παρεχόμεναι καὶ ἐντελῶς ἄλλοθεν ἄγνωστοι ἱστορικαὶ γνώσεις περὶ ἐθνῶν, χωρῶν, βασιλέων, τυράννων, πόλεων, νήσων κλπ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ κυρίως ὡς ἱστορικοὶ τοῦ ἀρχαίου κόσμου εὐδοκιμήσαντες σύγχρονοι ἡμῶν π. χ. ὁ Th. Mommsen, ὁ E. Curtius, κλπ. σοβαρῶς ἐνέκυψαν εἰς εἰδικὰς νομισματικὰς μελέτας, πολλὰ καὶ σπουδαῖα νομισματικὰ συγγράψαντες δι' ὧν κατηύγασαν τὴν ἱστορίαν.

Ἡ δὲ ἀρχαία γεωγραφία ὀφείλει τῇ νομισματικῇ οὐχὶ μόνον τὸν ἀσφαλῆ καθορισμὸν τῶν θέσεων ἀπείρων ἀρχαίων πόλεων, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν γνῶσιν τῆς ὑπάρξεως ἄλλων ἐπίσης πολυαρίθμων. Πλειστάκις δὲ πόλεων ὧν ἐκ τῶν ἄλλων πηγῶν μόλις τὸ ὄνομα ἐγνωρίζομεν δυνάμεθα νῦν τῇ βοηθείᾳ τῶν νομισμάτων νὰ γράψωμεν τὴν ἐπὶ διάστημα πλείστων αἰώνων ἱστορίαν κτλ.

Ἔτι δὲ μεῖζον ἴσως εἶνε τὸ ἐκ τῆς νομισματικῆς κέρδος τῆς μυθολογίας, μάλιστα δὲ τῆς μυθολογίας τῆς τέχνης. Ἐάν τις

π. χ. πρὸς μελέτην τῶν μύθων καὶ τῶν παραστάσεων θεοῦ τινος τῶν ἀρχαίων συνεκέντρου ἐξ ἁπάντων τῶν Μουσείων τὰς εἰς παντοειδῆ μνημεῖα διασωθείσας παραστάσεις αὐτοῦ, ἤθελεν ἀμέσως παρατηρήσει ὅτι πολὺ πλέον τοῦ ἡμίσεος αὐτῶν ὀφείλεται εἰς μόνα τὰ νομίσματα, ἔχοντα μάλιστα καὶ τὸ προτέρημα τοῦ νὰ παρέχωσι παραστάσεις ἐν μικρογραφίᾳ μέν, ἀλλ' ἀσφαλοῦς χρονολογίας, γνωστῆς πατρίδος, καὶ πρὸ πάντων ἀρτίας, ἀντὶ τῶν συνήθως κολοβῶν, ἀγνώστου προελεύσεως ἢ σχολῆς καὶ δυσχρονολογήτων ἀγαλμάτων, ἀναγλύφων κλπ.

Τέλος, παραλειπομένων ἄλλων τινῶν κλάδων τῆς ἐπιστήμης, περὶ τῆς μετρολογίας δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι τὰ ἐνέα δέκατα τῶν γνώσεων ἡμῶν περὶ τῶν σταθμητικῶν κανόνων τῶν ἀρχαίων ὀφείλονται εἰς μόνα τὰ ἀπειράριθμα παντὸς μετάλλου νομίσματα, ὧν ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ ἀποτελεῖ ἀσφαλέστατον μετρολογικὸν μνημεῖον, πλεῖστα ἀφ' ἑαυτοῦ φθεγγόμενον.

Καθόλου δ' εἰπεῖν ἡ σπουδαιότης τῆς νομισματικῆς ὁμολογεῖται τοιαύτη ὥστε οὐχὶ μόνον εἰς πλεῖστα πανεπιστήμια εἰσήχθη εἰδικὴ αὐτῆς διδασκαλία, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς τῶν ξένων γυμνασίων διδάσκονται ἤδη τὰ στοιχεῖα αὐτῆς. Πάντα δὲ τὰ ξένα κράτη καὶ πλεῖστοι ἰδιῶται μεθ' ἁμίλλης κολοσσιαῖα δαπανῶσιν ἐτησίως ποσὰ χρημάτων πρὸς πλουτισμὸν τῶν νομισματικῶν συλλογῶν καὶ πρὸς μελέτην καὶ ἔκδοσιν τῶν νομισμάτων. Μέτρον δὲ τῆς ὑπὸ τῶν σοφῶν ἐκτιμήσεως τῆς σπουδαιότητος τῆς νομισματικῆς παρέχει ἡ πρᾶξις Mommsen τοῦ πάνυ, ὅστις, ὅτε πρό τινος ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῆς θαυμασίας ὅσον καὶ καταπληκτικῆς αὐτοῦ ἐπιστημονικῆς δράσεως προσηνέχθη αὐτῷ παρὰ τῶν ἁπανταχοῦ τῆς γῆς μαθητῶν καὶ θαυμαστῶν αὐτοῦ γενναῖον χρηματικὸν ποσὸν ὅπως διαθέσῃ αὐτὸ πρὸς πλήρωσιν τῆς κατ' αὐτὸν σπουδαιοτέρας ἀνάγκης τῆς κλασικῆς ἐπιστήμης, ὥρισε νὰ δαπανηθῶσι τὰ χρήματα ταῦτα ὑπὲρ μελετῶν εἰδικῶς νομισματικῶν τῆς Βερολινείου Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν.

Εἰς πάντα ταῦτα προστίθεται δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἡ ἐθνικὴ σπουδαιότης τῶν νομισματικῶν μνημείων. Διότι οὐδὲν

ἀληθῶς μᾶλλον τῶν νομισμάτων καταδεικνύει τὴν ἑνότητα καὶ τὸ ὁμότροπον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τὴν τεραστίαν ἐξάπλωσιν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἰδίου πολιτισμοῦ ἐπὶ παντὸς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, οὗ τὰ νομίσματα πλὴν ἄλλων φέρουσιν Ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἀπὸ τῆς Ταυρικῆς πρὸς βορρᾶν μέχρις Ἀραβίας καὶ Αἰθιοπίας πρὸς μεσημβρίαν, καὶ ἀπὸ τῶν Ἡρακλείων Στηλῶν τῆς Δύσεως μέχρι τῆς Βακτρίας καὶ Ἰνδικῆς τῆς Ἀνατολῆς. Πλειστάκις δὲ ἀποτελοῦσι τὰ μόνα μαρτύρια ἐξελληνισμοῦ ὁλοκλήρων χωρῶν, ὡς καὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως πλήθους βασιλέων καὶ δυναστῶν, πλήθους ὀλβίων Ἑλληνικῶν πόλεων τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Καὶ ὅμως, λυπηρὸν εἰπεῖν, μόνον ἴσως ἐν Ἑλλάδι τῇ κατ' ἐξοχὴν πατρίδι τῶν νομισμάτων, μεγάλως ἕνεκα θλιβερᾶς ὅσον καὶ ἐπιστημονικῶς βλαβερᾶς ἀγνοίας παρεγνωρίσθη ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἐθνικὴ σπουδαιότης τῶν νομισμάτων, ἐλάχιστα δὲ σχετικῶς ἐπράξαμεν καὶ πράττομεν οἱ πρὸς τοῦτο τεταγμένοι ὑπάλληλοι καὶ ἑταιρεῖαι πρὸς περισυλλογὴν καὶ μελέτην αὐτῶν. Αὐτὸ μάλιστα τὸ Ἐθνικὸν ἡμῶν Μουσεῖον, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ γενναιοδωρία τέκνων τινῶν τῆς πατρίδος, οἷοι οἱ Ζωσιμάδαι, ὁ Δημητρίου, ὁ Μουρούζης, θὰ ἦτο ἴσως τὸ ἔσχατον κατὰ σπουδαιότητα τῶν νομισματικῶν Μουσείων τῆς Εὐρώπης, ὑποσκελιζόμενον καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ νεαροῦ Μουσείου τῶν Βουλγάρων ὧν αἱ ἀρχαὶ καὶ ἑταιρεῖαι ἀξιεπαίνως ὅσον καὶ δραστηρίως καταγίνονται εἰς περισυλλογὴν νομισμάτων, σπουδαίας καταρτίσασαι νομισματικὰς συλλογάς.

Ταῦτα πάντα ἔχων ὑπ' ὄψιν, καίτοι περιβαλλόμενος ὑπὸ ἑτέρων πολλαπλῶν καὶ πολυμόχθων καθηκόντων, μετὰ χαρᾶς καὶ ἐκ καθήκοντος ἀπεδέχθην τὴν ἐκ πρωτοβουλίας τοῦ μεγαθύμου χορηγοῦ πρόσκλησιν τῆς Διευθύνσεως τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Γρ. Μαρασλῆ, ἵνα ἐκλέξω, μεταφράσω καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐμοὶ συμπληρώσω τὸ ἄριστον τῶν πρὸς διάδοσιν τῶν νομισματικῶν γνώσεων βιβλίων τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης.

Ἡ ἐκλογὴ ἦτο εὐχερής, δύναμαι δ' εἰπεῖν καὶ ἐπιβαλλομένη. Εἶνε ἀληθῶς τοιαῦται καὶ τοσαῦται αἱ ἀρεταὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Barclay V. Head, νῦν διευθυντοῦ τοῦ Βρετανικοῦ Νομισματικοῦ

Μουσείου, συγγραφείσης ἀγγλιστὶ «*Ἱστορίας τῶν νομισμάτων*», καὶ τοσοῦτον ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει μεταξὺ τῶν ὁμοίων νομισματικῶν ἐγχειριδίων, ὥστε δυναταί τις ἄνευ ὑπερβολῆς τινος νὰ εἴπῃ περὶ αὐτῆς κατὰ Πίνδαρον, ὅτι βαίνει ἐπὶ τοῦ στερεώματος τῆς νομισματικῆς ἐπιστήμης «*ἐρήμας δι' αἰθέρος*» ἀμαυρώσασα ἐντελῶς τὴν λάμψιν τῶν λοιπῶν ἐγχειριδίων καὶ ἀναμιγνύουσα τὰς νέας ἀκτῖνας αὐτῆς μόνον πρὸς τὸ μετὰ αἰῶνα ὅλον νῦν μόλις δῦον, ἀλλ' εἰσέτι τὴν ἐπιστήμην καταυγάζον φῶς τῆς Doctrina Numorum Veterum τοῦ ἀθανάτου ἱδρυτοῦ τῆς νομισματικῆς ἐπιστήμης ECKHEL.

Ὅτε τὸ πρῶτον ἐξεδόθη τὸ παρὸν σύγγραμμα τοῦ κ. Head, εἷς τῶν σοφῶν ἀπεκάλεσεν αὐτὸ ἐν τῷ Ἀγγλικῷ περιοδικῷ Academy «*κτῆμα ἐς ἀεί*», καὶ ἐχαρακτήρισεν αὐτὸ ὡς «*σημειῶν ἐποχὴν ἐν τῇ νομισματικῇ ἐπιστήμῃ*». Ἴσως ἡ φράσις *ἐς ἀεὶ* εἶνε πως ὑπερβολική, διότι ὡς βαίνει ἡ νῦν νομισματικὴ ἐπιστήμη ἀδύνατον νὰ μὴ γηράσῃ καὶ τὸ βιβλίον τοῦτο ὡς τὸ τοῦ Eckhel, ὅτι ὅμως σημειοῖ ἐποχὴν φαίνεταί μοι βεβαιότατον, διότι τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἴπερ τι καὶ ἄλλο συγκεφαλαιοῖ ἐν ἑαυτῷ πληρέστατα τὰ ἤδη ἐπιστημονικῶς κεκτημένα, δίδον συγχρόνως γενναίαν ὤθησιν πρὸς βελτίονα τροπὴν τῶν νομισματικῶν ἐρευνῶν. Ἀδύνατον δ' ἔσται εἰς τὸν ἐν οιᾳδήποτε ἐποχῇ τοῦ μέλλοντος συγγράψοντα ἱστορίαν τῶν νομισματικῶν σπουδῶν νὰ μὴ σταθῇ πρὸ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Head ὡς πρὸ ἑνὸς τῶν σπουδαιοτέρων σταθμῶν τῆς ἐπιστήμης.

Τῷ ὄντι ἀφ' ὅτου ὁ δαιμόνιος Eckhel διὰ τῆς ἀπαραμίλλου αὐτοῦ κριτικῆς καὶ εὐρυτάτης πολυμαθείας ἀνήγαγε τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων νομισμάτων εἰς εὐρεῖαν καὶ αὐτοτελῆ ἐπιστήμην, στρατιὰ λογάδων σοφῶν καὶ ἐνθουσιώντων ἐραστῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἐξ ἁπάντων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, εἰργάσθη ἀκαταπονήτως πρὸς περισυλλογὴν καὶ κριτικὴν μελέτην τῶν νομισματικῶν κειμηλίων, συνετελέσθη δ' ἔκτοτε πρόοδος, ἧς ἀνάλογον ὀλίγαι ἐπιστῆμαι ἔχουσι νὰ ἐπιδείξωσιν· ἀλλ' ἡ καταπληκτικὴ αὕτη ἐργασία διετέλει ἐγκατεσπαρμένη εἰς πολυάριθμα περιοδικά, εἰ-

δικά τε καὶ γενικωτέρου χαρακτῆρος, ὡς καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα δυσπρόσιτα καὶ δυσεύρετα συγγράμματα καὶ διατριβάς. Διὰ τοῦτο πᾶς ὁ ἐπιστημονικὸς οὗτος ἀμητὸς διετέλει κατὰ μέγα μέρος ἄχρηστος εἰς τοὺς λοιποὺς κλάδους τῆς ἐπιστήμης, δυσχερεστάτη δ' ἦτο ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν νομισμάτων. Τότε λοιπὸν ἐσκέφθη ὁ κ. Head ὅτι «*ἐπεβάλλετο ὡς ἀπαραίτητον καθῆκον* »*ἐπὶ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις χώραις ὀλίγων ἀνδρῶν, οἵτινες κατέχουσι* »*τὴν κλεῖδα τῆς ἐπιστήμης ταύτης, ὅπως ἐπισχόντες ἐπί τινα χρόνον* »*ποιήσωσιν οὕτως εἰπεῖν ἀπογραφὴν τῶν ἑαυτῶν κτημάτων, ἀπαριθ-* »*μοῦντες τὰ ἑαυτῶν κέρδη καὶ τακτοποιοῦντες καὶ ταξινομοῦντες τὸ* »*σύνολον τοῦ νέου ὑλικοῦ, ὅπερ συνεσωρεύθη διὰ πολυετοῦς καρτερι-* »*κῆς ἐρεύνης, ἀποχωρίζοντες τὸ μέταλλον ἀπὸ τῆς σκωρίας, ἐκ τῆς* »*ὁποίας ὑπάρχει οὐ μικρὰ ποσότης, καὶ συνάπτοντες εἰς ἓν χάριν τῶν* »*νεωτέρων σπουδαστῶν τὰ διεσπαρμένα τεμάχια τῆς ἀληθείας ἅπερ οἱ* »*προκάτοχοι καὶ οἱ σύγχρονοι αὐτῶν μετὰ πολλοῦ κόπου συνέλεξαν*».

Ὀλίγιστοι δὲ ἦσαν ἀπὸ μακροῦ παρεσκευασμένοι ὡς ὁ Head, πρὸς συντέλεσιν τοῦ ἄθλου τούτου.

Ἔχων οὗτος ὡς ἐφόδιον ἀρτίαν κλασικὴν παίδευσιν, οἵαν συνηθέστατα ἀπαντῶμεν παρὰ τοῖς τροφίμοις τῶν γηραιῶν τῆς Ἀγγλίας πανεπιστημίων, καὶ ἀπὸ τριακονταετίας ἤδη ἀσχολούμενος ἀποκλειστικῶς καὶ εἴπερ τις καὶ ἄλλος πιστῶς περὶ τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν νομισμάτων ἐν ἁπάσαις ταῖς σχέσεσιν αὐτῶν, ἐπλούτισε τὴν νομισματικὴν φιλολογίαν διὰ πλήθους εἰδικῶν συγγραφῶν. Τὰ νομίσματα τῶν χωρῶν Ἰταλίας, Σικελίας, Θρᾴκης, Μακεδονίας, Κεντρικῆς Ἑλλάδος, Ἀττικῆς, Μεγάριδος, Αἰγίνης, Κορινθίας καὶ τῶν ἀποικιῶν αὐτῆς, Ἰωνίας, Λυδίας, Περσίας, καὶ πλείστων τῶν μεγίστων πόλεων τῆς ἀρχαιότητος ἐμελετήθησαν παρ' αὐτοῦ ἐν εἰδικοῖς πονήμασιν. Αἱ μικρότεραι δ' αὐτοῦ πολυάριθμοι νομισματικαὶ διατριβαὶ ἀποτελοῦσι τὰς καλλίστας ἴσως σελίδας τοῦ περιοδικοῦ Numismatic Chronicle ἀπὸ τὸ 1868 μέχρι τῆς σήμερον.

Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν λεπτομερεῖ γνώσει τῶν διαφόρων κλάδων τῆς νομισματικῆς διατελῶν, ἔχων δὲ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τοὺς

θησαυροὺς ἑνὸς τῶν μεγίστων νομισματικῶν Μουσείων τοῦ κόσμου ἔφερεν εἰς πέρας τὸ παρὸν ἔργον κατὰ τρόπον οὕτω θαυμαστὸν καὶ ὠφέλιμον, ὥστε σήμερον ἡ «*Ἱστορία τῶν Νομισμάτων*» τυγχάνει ὁ ἀπαραίτητος ὁδηγὸς καὶ σύντροφος οὐχὶ μόνον τῶν ἀρχαρίων καὶ συλλογέων, οὐχὶ μόνον τῶν νομισματικῶν γνώσεων ἐφιεμένων ἀρχαιολόγων καὶ ἱστορικῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν σοφωτάτων νομισματικῶν.

Δικαίως ἄρα ἡ συγγραφὴ αὕτη κατέλαβε τὴν θέσιν ἣν μέχρις αὐτοῦ κατεῖχε παρὰ πᾶσιν ἡ τοῦ Eckhel ὀκτάτομος Doctrina Numorum ἧς ἀποτελεῖ τήν, ὡς εἰπεῖν, ἀνακαίνισιν συμφώνως πρὸς τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης.

Καὶ νῦν ἂς ἀκούσωμεν αὐτοῦ τοῦ Head ἀφηγουμένου ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἑαυτοῦ συγγραφῆς (σελ. 1) τὸ σύστημα καθ' ὃ εἰργάσθη.

«Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Eckhel πολλὰ συνετελέσθησαν, ὁλόκληρα πεδία μελέτης ἐντελῶς ἄγνωστα αὐτῷ ἀνεῴχθησαν καὶ ἠρευνήθησαν, καὶ θησαυροὶ μετὰ θησαυροὺς ἀρχαίων νομισμάτων ἀνεκαλύφθησαν, ὡς π. χ. οἱ ἐξ ἠλέκτρου στατῆρες τῆς Κυζίκου, ὧν νῦν οὐχὶ ἐλάσσονα τῶν 150 εἰδῶν εἶνε γνωστά, ἂν καὶ οὐδὲ ἓν δεῖγμα ἐξ αὐτῶν περιῆλθέ ποτε εἰς χεῖρας τοῦ Eckhel πρὸς μελέτην, τοῦτο δ' ἐνέβαλεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἀληθείας τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων εἰς βαθμὸν ὥστε σοβαρῶς νὰ διαμφισβητήσῃ τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπῆρξάν ποτε τοιαῦτα νομίσματα (Prolegomena σελ. 42). Ἄλλαι σειραὶ οἷαι αἱ τῆς Ἤλιδος καὶ τῆς Κορίνθου, καίπερ γνωσταὶ τῷ Eckhel, ἐσφαλμένως παρ' αὐτοῦ κατετάχθησαν, ἡ μὲν πρώτη εἰς τὸ Φαλέριον τῆς Ἐτρουρίας, ἡ δ' ἑτέρα εἰς τὰς Συρακούσας. Προσέτι ὁ Eckhel οὐδέποτε εἶδε χρυσοῦν στατῆρα τῶν Ἀθηνῶν, ἐδυσπίστει δὲ περὶ τῆς γνησιότητος τῶν ὀλίγων δειγμάτων, ἅτινα ἄλλοι εἶχον ἤδη περιγράψει. Ἕνεκα τούτου ἡ ἑξῆς περὶ τῆς νομισματοκοπίας τῆς Κυζίκου, Φωκαίας, Κορίνθου καὶ τῶν Ἀθηνῶν διαβεβαίωσις, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται νῦν παράδοξος ὑπὸ τὸ φῶς τῶν πληρεστέρων ἡμῶν γνώσεων, ἐγένετο παραδεκτὴ ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Eckhel ὡς ἡ ὁριστικὴ ἀπόφασις τοῦ διδασκάλου: — «Ἀλλὰ καὶ τούτων τῶν λαῶν οὐδὲν οὐδόλως ἔχομεν ἐξ οἱουδήποτε μετάλλου βέβαιον νόμισμα πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀποικίας».

Μεταβαίνοντες ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἀνατολήν, εὑρίσκομεν τὸ

σύγγραμμα τοῦ Eckhel μονονουχὶ ἄχρηστον εἰς τὸν σπουδαστήν. Τὰ Λυκιακά, Κυπριακά, Ἀριανὰ καὶ Ἰνδοπαλικὰ ἀλφάβητα καὶ συλλαβάρια ἦσαν ἐντελῶς ἄγνωστα ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Eckhel. Πᾶσαι δὲ αὗται καὶ πλεῖσται ἄλλαι σειραὶ νομισμάτων, ὧν νῦν τινες μὲν πληρέστατα, ἄλλαι δὲ μέχρι τοῦδε ἐν μέρει ἐξηρευνήθησαν, ἦσαν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, σιωπηλοὶ εἰσέτι μάρτυρες ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν νεκροῦ παρελθόντος, τέως κείμεναι ἀνεξερεύνητοι, ἂν καὶ εὐτυχῶς ἄθικτοι ἐκ τῆς ῥοῆς τῶν αἰώνων, ἐν τῇ ἀσφαλεῖ φυλάξει τῆς μητρὸς γῆς εἰς ἣν παρακατετέθησαν ἀπὸ δύο χιλιάδων καὶ πλέον ἐτῶν.

Ἔχω πρὸς τούτοις νὰ μνημονεύσω δύο σπουδαιότατα θέματα περὶ ὧν ὁ συγγραφεὺς τῆς Doctrina εἶχεν ἀτελεστάτην γνῶσιν, ἤτοι (α) τὴν ἱστορίαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας, καὶ (β) τὴν μετρολογίαν. Ὡς πρὸς τὴν πρώτην πράγματι μόνον ἐπ' ἐσχάτων οἱ ἀρχαιολόγοι ἐκτήσαντο αὐστηρῶς ἐπιστημονικήν τινα βάσιν κρίσεως πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀκριβοῦς ἐποχῆς ἔργων τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας. Ἡ Ἀρχαιολογία ὡς ἐπιστήμη δυσκόλως δύναται νὰ ῥηθῇ ὅτι ὑφίστατο ἐν τῇ παρελθούσῃ ἑκατονταετηρίδι. Μικρὸν ἢ οὐδὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, ὅπερ νὰ ἀπέκλειε τὸ δυνατὸν τῆς κατατάξεως σχεδὸν παντὸς ἀνεπιγράφου νομίσματος, ἐντὸς ὁρίων τινῶν, εἰς οἱανδήποτε σχεδὸν ἐποχήν. Πάντα ταῦτα μετεβλήθησαν νῦν, δυνάμεθα δὲ νὰ ἐπιλαμβανώμεθα τῆς σπουδῆς τῆς Ἑλληνικῆς νομισματικῆς μετὰ γενικῆς τινος τοὐλάχιστον γνώσεως τῶν νόμων, οἵτινες ἰσχύουσιν ἐν τῇ γενέσει, ἀναπτύξει καὶ παρακμῇ τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας. Ἡ νομισματικὴ καὶ ἐπιγραφικὴ ἀπείρως συνεβάλοντο πρὸς καθορισμὸν τῶν σταθερῶν τούτων νόμων τῆς κριτικῆς, νῦν δ' εὐχερῶς δύναται ὁ ἐξησκημένος νομισματικὸς νὰ κατατάξῃ νόμισμά τι ἐντὸς χρονικῶς καὶ τοπικῶς καθωρισμένων ὁρίων, πολλάκις καταπληκτικῶς στενῶν. Οὕτως εἶνε δυνατὸν κατέχοντες σειρὰν νομισμάτων ὁπωσδήποτε πλήρη πόλεώς τινος νὰ κατατάξωμεν αὐτὰ καθ' ἣν σειρὰν ἐκόπησαν, οὕτω δὲ νὰ ἀνασυστήσωμεν τὴν νομισματικὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως. Οἷον μέγα φῶς δύναται νὰ ἐπιχυθῇ εἰς τὰ σκοτεινὰ διαλείμματα τῆς πολιτικῆς ἱστορίας ὑπὸ σειρᾶς νομισμάτων κατατεταγμένης καὶ δεόντως ἐν χρονολογικῇ τάξει διηυθετημένης, μόνον ἐκεῖνοι δύνανται ἐντελῶς νὰ κατανοήσωσιν, οἵτινες ἔχουσιν οἰκείως πρὸς τὴν νομισματικὴν ἐπιστήμην καὶ εἶνε εἰθισμένοι νὰ πραγματεύωνται καὶ μελετῶσιν ἐν λεπτομερείᾳ τὰ νομίσματα τῶν ἀρχαίων·

Εἷς τῶν διακριτικῶν χαρακτήρων τῆς παρούσης συγγραφῆς εἶνε ἡ ἀπόπειρα πρὸς σαφῆ κατάδειξιν τῆς χρονολογικῆς ἀκολουθίας τῶν διαφόρων σειρῶν, ὅπως οὕτως ἀνοικοδομηθῇ ἐν διαγράμματι ἡ ἱστορία ἀρχαίου κόσμου, ὡς ὑπῆρξεν αὕτη ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος π. Χ. μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ τρίτου μ Χ αἰῶνος, ἤτοι ἐπὶ διάστημα σχεδὸν μιᾶς χιλιετηρίδος. Ἐὰν δ ἔν τισι τῶν χωρῶν ἡ ἱστορικὴ αὕτη σχεδιογράφησις εἶνε πενιχροτάτη καὶ λίαν διακεκομμένη, θὰ εὑρεθῇ κατὰ κανόνα ὅτι τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν νομισματικῶν τεκμηρίων. Ὅπου δήποτε ὑπάρχει πρόχειρος ποσότης τις νομισμάτων, ἐκεῖ ἔχομεν αὐθεντικὰ μνημεῖα ἐφ' ὧν νὰ ἐργασθῶμεν. Διὰ τοῦτο δὲ ὅσον παράτολμοι καὶ πειραστικαὶ τινὲς τῶν χρονολογικῶν ὑποθέσεών μου δύνανται νὰ νομισθῶσιν ὑπὸ μᾶλλον πεφυλαγμένων νομισματολόγων, προετίμησα κάλλιον νὰ ὑποβάλω τοιαύτας σκέψεις, ἃς πιθανὸν ἔστιν ὅτε ἐσχημάτισα λίαν ἐσπευσμένως, εἰς τὴν κρίσιν πάντων τῶν ἁρμοδίων νὰ ἀποφανθῶσιν γνώμην ἐπὶ τοιούτων θεμάτων ἢ νὰ καλύψω τὴν ἐμὴν ἄγνοιαν ὑπὸ τὸ εὐχερὲς περίβλημα τῆς σιωπῆς. Ἔσομαι δὲ τῷ ὄντι λίαν εὐτυχὴς ἐὰν σφάλματά τινα εἰς ἃ δυνατὸν νὰ ὑπέπεσα χρησιμεύσωσιν εἰς τὸ νὰ προκαλέσωσι συζήτησιν καὶ οὕτω νὰ ἐξαγάγωσιν εἰς φῶς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.

Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν μετρολογίαν, ὁ Eckhel εἶχε πληρέστατα δίκαιον ἀρνούμενος νὰ πραγματευθῇ ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ συγγραφῇ λεπτομερῶς περὶ τοῦ θέματος τούτου. Πλεῖστα, εἶνε ἀληθές, ἐγράφησαν πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Eckhel περὶ τῶν ὁλκῶν τῶν ἀρχαίων νομισμάτων, δυσχερῶς ὅμως δύναται νὰ εὑρεθῇ τι μεταξὺ αὐτῶν σταθερᾶς καὶ διαρκοῦς ἀξίας· «Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν», λέγει (Prolegomena σελ. 34, μετάφρ Ἀρ. Μισίου σελ. 56), «ὅτι πολλὰ εἶνε ἐν τούτῳ τὰ ἀμφίβολα καὶ ἀβέβαια, πολλὰ τὰ περικεκαλυμμένα ἔτι ὑπὸ Κιμμερίου σκότους, ὅπερ ἱκανῶς καταφαίνεται ἐκ τῶν ἐρίδων καὶ διχογνωμιῶν τῶν πεπαιδευμένων.» Ὁ δ' ἀληθὴς λόγος τοῦ μὴ δυνατοῦ νὰ ἐξαχθῶσι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν συμπεράσματά τινα ἐκ τῶν ὁλκῶν τῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων ὀρθῶς ἐπίσης ἐξετιμήθη ὑπὸ τοῦ Echkel, ὅστις ἐντούτοις δὲν φαίνεται νὰ προῃσθάνθη, ὅτι ὁ τότε ἀληθὴς οὗτος λόγος δὲν θὰ ἐφηρμόζετο πάντοτε. Ἐφ' ὅσον ἦτο ἀδύνατον νὰ χρονολογηθῶσιν ὁριστικῶς αἱ διάφοροι νομισματικαὶ σειραὶ τῶν πόλεων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐπὶ τοσοῦτον ἦσαν κεναὶ καὶ ἄνευ ἀξίας πᾶσαι αἱ με-

τρολογικαὶ θεωρίαι, ὡς ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ Eckhel: «δύσκολον ὅμως θὰ ἀναλάβῃ ἔργον ὁ θέλων νὰ ἀνεύρῃ σταθερὰν ἀναλογίαν τῆς λίαν κατὰ τὸ βάρος πρὸς ἑαυτὴν διαφερούσης ἀργυρᾶς νομισματοκοπίας, π. χ. τῶν Συρακουσίων. Ἴσως εἴπῃ τις ὅτι πρέπει νὰ διακριθῶσιν οἱ χρόνοι καὶ ἄλλο εἰς ἄλλους βάρος νὰ ἀποδοθῇ. Ἀλλὰ τίς ἠξεύρει νὰ διακρίνῃ ἁρμοδίως τοὺς χρόνους τούτους;» Οὐδ' αὐτὸς ὁ Eckhel, πολὺ δ' ὀλιγώτερον οἱ μετρολογικοὶ συγγραφεῖς τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ καὶ τοῦ προηγηθέντος. Νῦν ὅμως δὲν συμβαίνει πλέον τὸ αὐτό, οἱ δὲ μετρολόγοι τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ὁ Boeckh 1838, ὁ Queipo 1859, ὁ Mommsen 1865, ὁ Brandis 1866, ὁ Lenormant 1878, ὁ Bortolotti 1878 καὶ ὁ Hultsch 1864 καὶ 1882, ἐν τῷ φωτὶ τῶν πληρεστέρων αὐτῶν γνώσεων περὶ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας τῶν νομισμάτων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου αἱ θεωρίαι αὐτῶν στηρίζονται, ἔθεσαν ἐπὶ τέλους, τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀρχαίας νομισματικῆς μετρολογίας ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους. Δὲν δύναται δὲ πλέον νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ὁ κλάδος οὗτος τοῦ ἡμετέρου θέματος καλύπτεται ὑπὸ «Κιμμερίου σκότους»· ἡ νὺξ ἐπὶ τέλους διεσπάσθη, ἀρχόμεθα δὲ νὰ ὁρῶμεν ἀρκούντως ἐναργῶς καὶ νὰ διαγιγνώσκωμεν τὴν ἡμετέραν ὁδόν. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι πολλὰ ὑπολείπονται εἰσέτι νὰ τελεσθῶσι, πάντα δὲ δὲν εἶνε εἰσέτι ἐντελῶς ἐναργῆ. Ἀναμφιλέκτως δ' εἶνε δυνατὸν ὅτι πρὸ τῆς παρελεύσεως πολλῶν ἐτῶν, τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς παρούσης συγγραφῆς ἅτινα πραγματεύονται περὶ τῆς γενέσεως καὶ ἐξαπλώσεως τῶν διαφόρων σταθμητικῶν συστημάτων θὰ ἔχωσιν ἀνάγκην περιεσκεμμένης ἀναθεωρήσεως, ἴσως δὲ γείνῃ χρεία νὰ γραφῶσι καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ νέου. Εἶμαι ἑτοιμότατος νὰ παραδεχθῶ ὅτι πολλαὶ ἐκ τῶν δοξασιῶν μου εἶνε ὑποθετικαί, τινὰ δὲ ἐκ τῶν συμπερασμάτων μου στηρίζονται ἐπὶ ἀνεπαρκῶν δεδόμενων. Μέλλουσαι ἀνακαλύψεις δυνατὸν νὰ ἐπικυρώσωσιν ἢ τροποποιήσωσι τὰς ἰδέας μου ἐπὶ πολλῶν σκοτεινῶν σημείων. Τὰ περὶ τῆς μετρολογίας κεφάλαια τῆς Εἰσαγωγῆς μου θὰ γείνωσιν ἴσως δεκτά, ὡς κατ' οὐσίαν ἐγράφησαν, ἁπλῶς ὡς πιθαναὶ θεωρίαι. Τὸ μέρος τοῦτο λοιπὸν τοῦ ἐγχειριδίου μου δύνανται νὰ τὸ παρέλθωσιν ὅσοι ἀποβλέπουσι μόνον εἰς πράγματα ἐξ ὧν πέποιθα ὅτι ἐπαρκὴς ἀφθονία ἐνυπάρχει ἐν τῷ συνόλῳ τῆς συγγραφῆς.

Μίαν ἔτι λέξιν ὀφείλω νὰ προσθέσω ὡς πρὸς τὸν ὁρίζοντα καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ παρόντος ἐγχειριδίου. Ἐν πρώτοις δὲν ἔχει ἀξιώσεις «γενικοῦ καταλόγου» τῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων. Δὲν ἦλθεν εἰσέτι ὁ

καιρὸς διὰ τοιαύτην κολοσσιαίαν ἐπιχείρησιν, οὐδὲ θὰ εἶνε ποτὲ δυνατόν, ὡς φοβοῦμαι, εἰς ἕνα καὶ μόνον ἄνθρωπον τῶν γραμμάτων, ἄνευ βοηθείας, νὰ συγγράψῃ τοιοῦτον πόνημα. Ὅταν ὁ μέγας «Κατάλογος τῶν ἐν τῷ Βρεταννικῷ Μουσείῳ Ἑλληνικῶν νομισμάτων» συμπληρωθῇ, καὶ ὅταν τὰ Γαλλικὰ καὶ Γερμανικὰ Μουσεῖα μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας καὶ δημοσιεύσωσιν πλήρεις καταλόγους τῶν νομισμάτων αὐτῶν, τότε καὶ μόνον τότε ἔσται δυνατὸν τὸ ἐγχείρημα, ἐὰν κατορθωθῇ πεπειραμένοι λόγιοι νὰ πεισθῶσι ν' ἀναλάβωσι τοῦτο[1]*. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ἐκ δέκα καὶ πέντε τόμων ὀγκῶδες ἔργον τοῦ Mionnet, Description des Médailles antiques grecques et romaines (Paris 1807—1837), θὰ ἐξακολουθῇ κατέχον — παρ' ὅλας τὰς ἀτελείας αὐτοῦ — τὴν ὑπεροχήν του, ὡς τὸ κατὰ πολὺ πλησιέστερον παντὸς ἄλλου πρὸς πλήρη, εἰ μὴ πρὸς ἐπιστημονικόν, γενικὸν νομισματικὸν κατάλογον.*

Ἐκτὸς δὲ τούτου τὸ παρὸν ἐγχειρίδιον δὲν εἶνε γενική τις πραγματεία ἢ σειρὰ διατριβῶν ὡς τοῦ Lenormant τὸ ἀξιόλογον καὶ εἰσηγητικόν, πλὴν φεῦ! μὴ περατωθέν, ἔργον La Monnaie dans l'Antiquité (Paris 1878-9, 3 τόμοι).

Ὁ σκοπὸς εἰς ὃν ἐγὼ ἀπέβλεψα ἦτο ἡ συγγραφὴ εὐχρήστου ἐγχειριδίου εἰς ἕνα καὶ μόνον εὐβάστακτον τόμον, περιέχοντα ἐν συντόμῳ σκιαγραφίαν τῆς νομισματικῆς ἱστορίας σχεδὸν ἑκάστης πόλεως, βασιλέως ἢ δυνάστου, γνωστῶν ὡς κοψάντων νομίσματα καθ' ὅλον τὸ μῆκος καὶ πλάτος τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Δὲν ἐπιχειρῶ νὰ παράσχω πλήρη κατάλογον πάντων τῶν γνωστῶν νομισμάτων πόλεώς τινος, οὐδὲ κἂν λεπτομερῶς νὰ περιγράψω τὰ νομισματικὰ δείγματα ἅτινα κατώρθωσα νὰ μνημονεύσω. Ἐν ἑκατέρᾳ περιπτώσει θὰ ἐγίνετο χρεία προσθήκης τοὐλάχιστον καὶ δευτέρου τόμου, ὁ δὲ ὁρίζων καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου δὲν θὰ ἦτο πλέον ὁ αὐτός. Πᾶν ὅτι ἐθεώρησα δυνατὸν νὰ κατωρθώσω ἐν ἐγχειριδίῳ μετρίου μεγέθους ἦτο νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν ἐπὶ τῶν πρωτευόντων καὶ τῶν τὰ μάλιστα χαρακτηριστι-

---

1 Ὡς γνωστὸν ἡ Βερολίνειος Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν προτάσει τοῦ Th. Mommsen κατήρξατο ἔκτοτε τῆς συγγραφῆς τοιούτου ἔργου, ἀναθέσασα τὴν διεύθυνσιν τῆς συγγραφῆς εἰς τὸν Fr. Imhoof-Blumer. Μετὰ δεκαετῆ παρασκευήν, μεγάλας δαπάνας καὶ συνεργασίαν πλειόνων εἰδικῶν, μόλις νῦν ἐπερατώθη καὶ τυποῦται μικρὸν μέρος τοῦ καταλόγου τῶν νομισμάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἤτοι ὁ α'. τόμος τῶν νομισμάτων τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Ἐξ οὗ ἐννοεῖ τις οἵας δυσχερείας παρουσιάζει τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο ἔργον.

κῶν τύπων ἑκάστης πόλεως καὶ ἑκάστου βασιλέως, κατὰ χρονολογικὴν ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατὸν τάξιν, προσέχων νὰ διακρίνω τὰς διαλεκτικὰς μορφὰς τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος ἢ ἐπιθέτου, νὰ σημειῶ τοὺς ἐν χρήσει κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους μετρολογικοὺς κανόνας, τοὺς ἐγχωρίους μύθους, πρὸς δὲ τὰ ὀνόματα καὶ ἐπίθετα τῶν κατ' ἐξοχὴν ἐν ἑκάστῳ τόπῳ λατρευομένων θεοτήτων, καὶ νὰ ὑποδεικνύω ἀξιοσημειώτους παλαιογραφικὰς ἰδιοτροπίας, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ ἄνευ εἰδικῶν καὶ πρὸς τοῦτο χαραχθέντων τυπογραφικῶν στοιχείων, ἅτινα θὰ ἀπήτουν μεγάλην προσθήκην εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ἔργου. Ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ περιόδῳ προσεπάθησα νὰ ἀναγράψω τοὺς τίτλους, ἂν καὶ οὐχὶ τὰ ὀνόματα, πάντων τῶν ἐγχωρίων ἀρχόντων, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν κυριωτέρων θρησκευτικῶν ἑορτῶν καὶ δημοσίων ἀγώνων, πρὸς δὲ προσέσχον νὰ σημειῶ ἐπιμελῶς τὰ ἐγχώρια χρονολογικὰ συστήματα πανταχοῦ ἔνθα τὰ νομίσματα φέρουσι χρονολογίας.

Ἐν ἁπάσαις ἐκείναις ταῖς χώραις ἐν αἷς ἐνόμισα τοῦτο βοηθητικὸν εἰς τὸν σπουδαστὴν προσήρτησα ἐν εἴδει πίνακος χρονολογικὴν σύνοψιν τῆς νομισματοκοπίας, ἵνα δι' ἑνὸς βλέμματος ὁρᾷ τις κατὰ ποίας περιόδους αἱ διάφοροι πόλεις ἔκοψαν χρυσᾶ, ἀργυρᾶ ἢ χαλκᾶ νομίσματα».

Ὁ κ. Head ὁμιλεῖ ἀκολούθως διὰ βραχέων περὶ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ εἰκόνων, καὶ τῶν συλλάβων καὶ παλαιογραφικῶν πινάκων, οὓς προσήρτησεν ἐν τέλει πρὸς εὐκολίαν τοῦ ἀναγνώστου, δι' ὧν γίνεται εὐχρηστότατον ἀληθῶς τὸ σύγγραμμα.

Ἀλλ' ἔχει καὶ ἓν οὐχὶ ἀσήμαντον μειονέκτημα τὸ πολύτιμον τοῦτο σύγγραμμα, ὅπερ ὅμως κατ' οὐδὲν ἐπιβαρύνει τὸν σοφὸν αὐτοῦ συγγραφέα, τοῦτο δὲ εἶνε ὅτι ἐξεδόθη πρὸ δεκαετίας, ἑπομένως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπεικονίζῃ ἀκριβῶς ἐν ἁπάσαις ταῖς λεπτομερείαις αὐτῆς τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν νομισματικῶν γνώσεων. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἐθεώρησα ἐπιβαλλόμενον νὰ ἀναπληρώσω, διότι ἀληθῶς πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐμελετήθησαν ἔκτοτε, πολλαὶ λεπτομέρειαι ἡμαρτημέναι ἐπηνωρθώθησαν, οὐκ ὀλίγαι δὲ τῶν μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς συγγραφῆς τοῦ Head νομιζομένων ὡς εἰκασιῶν, ἀπεδείχθησαν ἐπιστημονικαὶ ἀλήθειαι.

Τὰς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νεωτέρων δημοσιεύσεων συμπληρώσεις

μου ἀπέφυγον νὰ θέσω ὡς σημειώσεις ὑπὸ τὰ σχετικὰ κείμενα τοῦ πρωτοτύπου πρῶτον μὲν ἕνεκα τοῦ πολυαρίθμου αὐτῶν ἔτι δὲ πρὸς ἀποφυγὴν διασπάσεως τῆς ἐπιστημονικῆς ἑνότητος τοῦ πρωτοτύπου διὰ τῶν ἔστι ὅτε καὶ τὰς γενικὰς αὐτοῦ γραμμὰς τροποποιουσῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων καὶ θεωριῶν, ἔπειτα δὲ διότι ἡ πολύμοχθος καὶ μεγίστης ἐπιστασίας δεομένη ἐργασία αὕτη ἡμῶν δὲν ἐπερατώθη εἰσέτι, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ἐθεωρήθη ἐπείγουσα ἡ δημοσίευσις τοῦ πρωτοτύπου. Ἐλπίζω ὅμως ἐντὸς ἑνὸς ἔτους νὰ δημοσιευθῇ καὶ τὸ παράρτημα τοῦτο.

Οὕτω πέποιθα, ὅτι ἀποκτῶμεν ἐν Ἑλλάδι βιβλίον ἐπαρκέστατον μὲν τοῖς ἐφιεμένοις τὸ πρῶτον νὰ ἐγκολπωθῶσιν τὴν νομισματικὴν ἐπιστήμην σπουδασταῖς, χρησιμώτατον παντὶ λογίῳ καὶ συλλογεῖ νομισμάτων, οὐχὶ δὲ ἄχρηστον τοῖς ξένοις ἐπιστήμοσιν[1].

Ἡ ἐκτύπωσις τοῦ παρόντος βιβλίου προσέκρουεν ἐν Ἑλλάδι κατὰ δυσχερειῶν ἐκ πρώτης ὄψεως ἀνυπερβλήτων φαινομένων. Τὰ τυπογραφεῖα ἡμῶν ἐστεροῦντο τῶν πολυποικίλων Ἑλληνικῶν, Λυκικῶν, Ἑβραϊκῶν, Ἰνδικῶν, κλπ., ἐπιγραφικῶν χαρακτήρων, ὅπως δὲ κατασκευασθῶσιν οἱ πίνακες προαπητεῖτο πρῶτον μὲν ἡ ἐξ ἁπάντων τῶν Μουσείων καὶ ἰδιωτικῶν συλλογῶν τῆς Εὐρώπης δυσχερεστάτη περισυλλογὴ τελείων καὶ ὁμοιοχρώμων

---

1 Ἐὰν παρὰ τὸ βιβλίον τοῦ **Head** ἔπρεπε νὰ συστήσω εἰς τὰς ὁμοεθνεῖς μου τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἑτέρου γενικοῦ νομισματικοῦ βιβλίου δὲν θὰ ἐδίσταζον ἐνθέρμως νὰ ὑποδείξω τὰ ***Προλεγόμενα*** τῆς Doctrina Numorum τοῦ ἀθανάτου Eckhel ὅσον βαρεῖα καὶ ἂν ἐπικάθηται ἐπ' αὐτῶν ἡ ἔκτοτε παρέλευσις αἰῶνος ὁλοκλήρου. Ὁ Eckhel εἶνε ὡς ὁ Winkelmann ἐκ τῶν ῥηξικελεύθων ἐκείνων ἀνδρῶν, ὧν τὰ ἔργα δὲν ἀρκεῖ μόνον ἐκ παραδόσεως ἢ ἐπιδείξεως νὰ θαυμάζωμεν μεγάλως διὰ λόγων, ἀλλὰ δέον καὶ νὰ μελετῶμεν νυκτός τε καὶ ἡμέρας. Ἡ ἀπαράμιλλος αὐτῶν κριτικὴ καὶ λογικὴ ἀντίληψις καὶ ἔκθεσις τῶν πραγμάτων καὶ θεωριῶν εἶνε διδακτικωτάτη καὶ ὅταν ἀκόμη στηρίζηται ἐπὶ πτωχῆς ἢ ἐσφαλμένης ἀποδειχθείσης βάσεως δεδομένων. Διὰ τοῦτο δὲ εὐθὺς ὡς ἀπεφασίσθη ἡ μετάφρασις τοῦ βιβλίου τοῦ Head, προέτρεψα τὸν λατινομαθῆ φίλον μου κ. Ἀριστοτέλην Μίσιον ἵνα καταλλήλως προπαρασκευαζόμενος ἐν τῷ Ἐθν. Νομ. Μουσείῳ προβῇ εἰς τὴν μετάφρασιν καὶ δημοσίευσιν τῶν ***Προλεγομένων*** τοῦ Eckhel Τοῦτο ἐγένετο ἤδη, πέποιθα δ' ὅτι χάριτας θὰ ὀφείλωσιν εἰς τὸν λόγιον μεταφραστὴν οἱ ἀναγινώσκοντες τὸ θαυμάσιον τοῦτο βιβλίον, ὅπερ συνιστῶμεν καὶ ὡς ἀπαραίτητον πάρισον τῆς μεταφράσεως ἡμῶν.

ἐκμαγείων πολυαριθμοτάτων, δεύτερον δὲ ἡ παρ' ἡμῖν ὕπαρξις καλλιτέχνου ἱκανοῦ νὰ ἀποδώσῃ διὰ τῆς φωτοτυπίας τὴν ἐκπλήσσουσαν καλλονὴν αὐτῶν, ἔργον ἀληθῶς δυσχερέστατον!

Εὐτυχῶς ὁ κ. Head, εἰς ὃν ὀφείλω καὶ τὴν φιλόφρονα ἄδειαν πρὸς μετάφρασιν τοῦ ἔργου του καὶ τὴν προτροπὴν ὅπως κατὰ τὸ δοκοῦν ἐμοὶ ἐπεξεργασθῶ ἢ συμπληρώσω αὐτό, ἔσπευσε μετὰ πλείστης εὐμενείας εἰς βοήθειαν ἡμῶν. Τῇ μεσολαβήσει καὶ προτάσει αὐτοῦ, αὐτὴ ἡ Διεύθυνσις τοῦ Βρεταννικοῦ Μουσείου παρεχώρησεν ἡμῖν ἄδειαν τῆς ἐκ τῶν μητρῶν τοῦ τυπογραφείου Clarendon λήψεως πάντων τῶν ἀναγκαίων ἐπιγραφικῶν χαρακτήρων, τῷ Head δ' ὀφείλομεν καὶ τὰ ἀληθῶς θαυμάσια ἐκμαγεῖα τῶν νομισμάτων ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν καλλίστην ἴσως ἐκλογὴν Ἑλληνικῶν νομισμάτων ἥτις συνήχθη ποτὲ πρὸς τοιοῦτον σκοπόν. Ἐπιβάλλεταί μοι ἄρα τὸ καθῆκον νὰ εὐχαριστήσω καὶ δημοσίᾳ τὸν σοφὸν διδάσκαλον καὶ συνάδελφόν μου ὡς καὶ τοὺς ἐξόχους ἄνδρας τῆς Διευθύνσεως τοῦ Βρεταννικοῦ Μουσείου.

Πρὸς ἀπεικόνισιν τῶν ἐκμαγείων ἠκολουθήσαμεν σύστημα διάφορον τοῦ πρωτοτύπου, ἀντὶ δηλαδὴ τῆς ἐν τῷ κειμένῳ φωτοτυπογραφικῆς ἀπεικονίσεως, προετιμήσαμεν τὴν εἰς αὐτοτελεῖς πίνακας φωτοτυπικὴν ἀναπαράστασιν. Ἡ πρώτη μέθοδος εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἔχει τὸ προτέρημα τῆς ἀμέσου παραβολῆς τοῦ μνημείου πρὸς τὴν περιγραφήν, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ὁ Head παρατηρεῖ «*ἡ μόνη μέθοδος ἀπεικονίσεως ἀρχαίων νομισμάτων ἐφ' ἧς δύναταί τις ἀσφαλῶς νὰ βασισθῇ*», ἡ μόνη ἥτις ἀληθῶς ἀποδίδει τὴν καλλονὴν καὶ τεχνοτροπίαν αὐτῶν, ὡς καὶ τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας, εἶνε ἡ φωτοτυπικὴ ἧς ἀδύνατον νὰ γείνῃ χρῆσις ἐν αὐτῷ τῷ κειμένῳ. Οὕτω προετιμήσαμεν — προτραπέντες εἰς τοῦτο καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως — νὰ προσαρτήσωμεν λεύκωμα φωτοτυπικῶν πινάκων. Ἁπλῆ δὲ παραβολὴ τούτων πρὸς τὰς εἰκόνας τῆς Ἀγγλικῆς ἐκδόσεως τοῦ πρωτοτύπου πείθει πάντα περὶ τῆς μεγάλης ὑπεροχῆς τῶν εἰκόνων τῆς μεταφράσεως, δι' ἃς οὐδέποτε εὑρέθημεν εἰς ἣν ὁ κ. Head ἀνάγκην νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἡ δεῖνα

ἐπιγραφὴ ἢ τὸ δεῖνα σύμβουλον ὁρατὸν ἐπὶ τοῦ νομίσματος, δὲν φαίνεται ἐπὶ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ.

Ἐτύχομεν ὅμως πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν πινάκων τοῦ εὐτυχήματος τῆς ἐν Ἀθήναις ὑπάρξεως τοῦ καταστήματος τοῦ κ. Ἀριστ. Ῥωμαΐδου, ὅστις καίπερ οὐδεμίαν σχεδὸν ἔχων ἀρχαιοτέραν πεῖραν τῆς δυσχερεστάτης ὅσον καὶ λεπτῆς ταύτης ἐργασίας, εἰργάσθη οὕτως ἐπιτυχῶς καὶ μετὰ τοσούτου ἀληθῶς καλλιτεχνικοῦ ἐνδιαφέροντος ὥστε δὲν ἀποκρύπτω ὅτι καὶ ἐμοῦ καὶ πολλῶν ἐν Ἑσπερίᾳ συναδέλφων μου προὐκάλεσε ἀπροσδόκητον καὶ εὐάρεστον ἔκπληξιν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τυπογραφικὴ ἐκτέλεσις ἁμιλλᾶται πρὸς ἐκεῖνα. Τὸ τυπογραφικὸν κατάστημα Σακελλαρίου, τὸ ὑπὸ λογίων ἀνδρῶν, διευθυνόμενον καὶ τιμῶν τὴν ἐν Ἑλλάδι τυπογραφίαν, δὲν ἐφείσθη οὔτε κόπων οὔτε δαπάνης πρὸς τελειοτέραν ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου μεθ' ὅλην τὴν ἕνεκα τοῦ συστήματος τῆς Μαρ. Βιβλιοθήκης ἐπιβαλλομένην ἀπίστευτον ἀληθῶς ταχύτητα περὶ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν βιβλίων αὐτῆς.

Ἐὰν δὲ μοὶ ἐπετρέπετο νὰ εἴπω τι καὶ περὶ ἐμαυτοῦ θὰ ἔλεγον ὅτι εἰργάσθην πάσῃ δυνάμει ὅπως πιστῶς καὶ ὅσον οἷόν τε κατὰ λέξιν ἀποδώσω τὰς ἐννοίας τοῦ πρωτοτύπου, ὅτι δὲ ἂν τυχὸν ὑπάρχουσι σφάλματα ταῦτα ἀποδοτέα εἰς πᾶν ἄλλο ἢ ἀμέλειάν μου.

Παραδίδων νῦν τὴν μετάφρασιν ταύτην εἰς τὸ κοινὸν εὐφροσύνως προαισθάνομαι ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦ κ. Head θέλει γίνη πρόξενον πολλῆς καὶ ποικίλης ἐπιστημονικῆς τε καὶ ἐθνικῆς ὠφελείας. Τοῦτο δὲ πάντως ἔσται ἡ ἀρίστη τῶν ἀμοιβῶν διὰ τὸν τὴν μεγάλην δαπάνην τῆς ἐκτυπώσεως καταβαλλόντα γενναῖον χορηγόν.

Ἐν τέλει θὰ παρέλειπον στοιχειῶδες καθῆκον ἂν δὲν ἐξέφραζον δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας μου τῷ ἐπιμελητῇ τῆς Μαρασλείου Βιβλιοθήκης κ. Λυσάνδρῳ Χ. Κώνστᾳ, ὅστις μεγάλως διά τε τῶν συμβουλῶν καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ συνεβάλετο εἰς τὴν αἰσίαν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἀληθῶς δυσχεροῦς τούτου ἔργου.

Ἔγραφον ἐν Ἀθήναις ἐν ἔτει 1894, μηνὸς Ἰουλίου ἀρχομένου.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΣΒΟΡΩΝΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πλήρης βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Νομισματικῆς θὰ ἦτο ἀναμφιβόλως συναγωγὴ τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρουσα, ἀλλ' ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν τὰ τρία τέταρτα αὐτῆς θὰ ἦσαν πιθανῶς ἄχρηστα. Διὸ ἐνόμισα ἀναγκαῖον νὰ μνημονεύσω μόνον (α) τὰ ἔργα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐγὼ αὐτὸς συχνότατα μετεχειρίσθην ἢ ἀνέφερον κατὰ τὰς νομισματικάς μου μελέτας, ἰδίως δὲ ἐν τῇ παρασκευῇ τοῦ παρόντος ἔργου. Εἰς ταῦτα δὲ προσέθεσα ἓν ἢ δύο, οἷον τὸ νεωστὶ ἐκδοθὲν μέγα ἔργον τοῦ Garucci περὶ τῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν διαρκούσης τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ παρόντος ἐγχειριδίου. Ἐπιθυμῶν δὲ νὰ ἦμαι ὡς οἷόν τε περιληπτικός, ἐσυντόμευσα τινὰς τῶν μακροτέρων τίτλων, παρέλιπον δὲ τὰ βραχύτερα καὶ ὅσα ἔκρινα μικροτέρας σπουδαιότητος ἄρθρα. Ἐν τούτοις ταῦτα εὐκόλως εὑρίσκονται παρὰ τοῦ ἀναγνώστου ὅστις θὰ θελήσῃ νὰ ἀφιερώσῃ βραχὺν χρόνον πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν εὑρετηρίων τῶν διαφόρων νομισματικῶν περιοδικῶν (β), οἷα τὸ Numismatic Chronicle, ἡ Revue Numismatique, ἡ Zeitschrift für Numismatik καὶ ἄλλων, ὧν προσήρτησα βραχὺν κατάλογον (γ). Προσέθεσα ἐπίσης ἐκλογὴν γεωγραφικῶν, ἱστορικῶν, ἀρχαιολογικῶν, μυθολογικῶν, μετρολογικῶν καὶ ἐπιγραφικῶν βιβλίων (δ), χρησιμωτάτων καὶ ὄντως ἀπαραιτήτων ἐν γένει εἰς τὸν νομισματικόν.

(α) Νομισματικα Συγγραμματα.

Babelon (E.).

Monnaies royales inédites. *Rev. Num.*, 1883.
Monnaies crétoises. *Rev Num.*, 1885.
Monnaies de la Cyrénaïque. *Rev. Num.*, 1885.
Monnaies de la République romaine. *Paris*, 1885.

Bahrfeldt (M.) and Samwer (C.) Geschichte des älteren römischen Münzwesens. *Vienna,* 1883.

Behr, Catalogue. Ἴδε Lenormant (F.).

Beulé (E.). Les monnaies d'Athènes. *Paris,* 1858.

Birch (S.) Ἄρθρα ἐν τῷ *Num. Chron.,* Σειρὰ I.

Blau (O.) De Numis Achaemenidarum aramaeo-persicis. *Leipzig,* 1855.

Bompois (F.).

Médailles grecques autonomes frappées dans la Cyrénaïque. *Paris,* 1869.

Étude historique et critique des Portraits attribués à Cléomène III, roi de Lacédémone. *Paris,* 1870.

Explication d'un Didrachme inédit de la ville d'Ichnae (Macédoine). *Paris,* 1874.

Observations sur un Didrachme inédit de la ville de Ciérium en Thessalie. *Paris,* 1876.

Examen chronologique des Monnaies frappées par la communauté des Macédoniens. *Paris,* 1876.

Κατάλογος πωλήσεως τῆς συλλογῆς του. *Paris,* 1882.

Διάφορα ἄλλα ἄρθρα περὶ θεμάτων τῆς Ἑλλην. νομισματικῆς.

Borrell (H. P.).

Πολυάριθμα καὶ σπουδαῖα ἄρθρα ἐν τῷ *Num. Chron.,* Σειρὰ I, Τόμ. ii-xi.

Χειρόγραφος κατάλογος ἐν τῷ Βρεταννικῷ Μουσείῳ.

Borrell (M.). Μέγας χειρόγραφος κατάλογος ἀνήκων νῦν τοῖς κ. κ. Rollin καὶ Feuardent.

Bosset (C. P. de). Sur les Médailles des îles de Céphallénia et d'Ithaca. *London,* 1845.

Boutkowski (A.). Dictionnaire Numismatique, Τόμ. i. *Leipzig,* 1877.

British Museum Catalogue of Greek Coins. (Μνημονευόμενος ὡς *B. M. Cat.*).

(i) Italy (Poole, Head, and Gardner)· (ii) Sicily (Poole, Head, and Gardner)· (iii) Thrace (Head and Gardner)· (iv) Macedon (Head)· (v) Thessaly (Gardner)· (vi) Central Greece (Head)· (vii) Crete, etc. (Wroth.)· (viii) Seleucidae (Gardner)· (ix) Ptolemies (Poole)· (x) Greek and Scythic Kings of India (Gardner). Ἡ συνέχεια ἐξακολουθεῖ.

British Museum. Guide to the Coins of the Ancients (B. V. Head). *London*, 1881. (Μνημονευόμενος ὡς *B. M. Guide*).

Bunbury (E. H.).
Tetradrachms of Alexander *Num. Chron.*, 1868 and 1883.
Unpublished Coins of the Seleucidan Kings of Syria. *Num. Chron.*, 1883.
Unpublished Cistophori. *Num. Chron.*, 1883.

Burgon (T.).
Διάφορα ἄρθρα ἐν τῷ *Num. Chron.*, Σειρὰ I.
Ἴδε ὡσαύτως τοὺς καταλόγους τῆς ἐκποιήσεως τῶν συλλογῶν Pembroke καὶ Thomas.

Cadalvène (E. de). Recueil de Médailles grecques. *Paris*, 1828.

Carelli (Fr.). Numorum Italiae veteris tabulae ccii. Ed. C. Cavedoni. *Leipzig*, 1850.

Casati (C.). Épigraphie de la Numismatique étrusque, *Rev. Num.*, 1885.

Cavedoni (C.).
Numismatica biblica. *Modena*, 1850-1855.
Monete antiche dell'isola di Lipari. *Modena*, 1869.
Διάφορα ἄρθρα ἐν τοῖς *Annali* καὶ ἐν τῷ *Bulletino dell' Inst. di Corr. Arch.*

Chabouillet (A.). Statère d'or du roi Aces. *Paris*, 1866.

Cohen (H.).
Monnaies de la République romaine. *Paris*, 1857.
Monnaies frappées sous l'Empire romain. *Paris*, 1859-1868. 7 τόμ. Νέα ἔκδοσις δημοσιεύεται νῦν.

Combe (C.). Nummorum veterum populorum et urbium qui in museo Gul. Hunter asservantur descriptio. *London*, 1782.

Combe (T.). Veterum populorum et regum numi qui in Museo Britannico asservantur. *London*, 1814.

Cousinéry (E. M.) Essai historique et critique sur les Monnaies d'argent de la Ligue achéenne. *Paris*, 1825.

Cunningham (A.). Coins of Alexander's successors in the East. *Num. Chron.*, 1868-1870.

Curtius (E.). Ueber den religiösen Character der griechischen Münzen. Μεταφρασθὲν ἀγγλιστὶ ὑπὸ B. V. Head. *Num. Chron.* 1870.

DELGADO (A.). Medallas autonomas de Espana. *Seville*, 1871-1876.

DROYSEN (J. G.). Zum Münzwesen Athens. *Sitzungsberichte der K. preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, 1882.

DUCHALAIS (A.). Description des Médailles gauloises. *Paris*, 1846.

DUMERSAN (M.). Description des Médailles antiques du cabinet Allier de Hauteroche. *Paris*, 1829.

ECKHEL (J.).
Doctrina numorum veterum. *Vienna*, 1792-1798. 8 τόμ.
Addenda εἰς τὸ αὐτό. *Vienna*, 1826.

EVANS (A. J.). Illyrian Coins. *Num. Chron.*, 1880.

EVANS (J). Ancient British Coins. *London*, 1864.

FELLOWS (C) Coins of ancient Lycia. *London*, 1855.

FEUARDENT (F.) Numismatique.—Égypte ancienne. *Paris*, 1870-1873. 2 τόμ.

FIORELLI (G.). Catalogo del Museo nazionale di Napoli. *Naples*, 1866-1872.

FOX (C. R.). Engravings of unedited or rare Greek Coins. Part I. Europe. *London*, 1856. Part II. Asia and Africa. *London*, 1862.

FRIEDLAENDER (J.).
Die Oskischen Münzen. *Leipzig*, 1850.
Ein Verzeichniss von griechischen falschen Münzen. *Berlin*, 1883.
Repertorium zur antiken Numismatik. Ἔκδοσις R. Weil. *Berlin*, 1885.
Πολυάριθμα ἄρθρα ἐν τοῖς *Berliner Blätter* καὶ ἐν τῇ *Zeit. f. Num.*

FRIEDLAENDER (J.) καὶ VON SALLET (A.) Das koenigliche Münzkabinet. *Berlin*, 1877.

GARDNER (P.).
Sicilian Studies. *Num. Chron.*, 1876.
The Coins of Elis. *Num. Chron.*, 1879.
Pollux'account of ancient Coins. *Num. Chron.*, 1881.
Samos and Samian Coins. *Num. Chron.*, 1882.
The Parthian Coinage. *London*, 1877.

The Types of Greek Coins. *Cambridge*, 1882.
Zacynthus. *Num. Chron.*, 1885.
Πολυάριθμα ἕτερα ἄρθρα ἐν τῷ *Num. Chron.* ἀπὸ τοῦ 1871.
Ἴδε πρὸς τούτοις British Museum Catalogue of Greek Coins καὶ Imhoof-Blumer (F.).

Garucci (R.).
Le monete dell'Italia antica. *Rome*, 1885. (Μόλις πρό τινος δημοσιευθὲν ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ χρῆσις αὐτοῦ κατὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ παρόντος ἔργου).
Monnayage antique de Rhegium et de Calabre. *Ann. de Num.*, 1882.
Origines du monnayage d'or et d'argent en Étrurie. *Ann. de Num.*, 1884.

Gough (R.). Coins of the Seleucidae. *London*, 1803.

Greau. Κατάλογοι τῶν πωλήσεων τῆς συλλογῆς αὐτοῦ, 1867 καὶ 1869

Greenwell (W.). Rare Greek Coins. *Num. Chron*, 1885.

Grotefend (C. L.). Chronologische Anorduung der Äthenischen Silbermünzen. *Hanover*, 1872.

Head (B. V.).
Greek autonomous Coins from the Wigan Cabinet. *Num. Chron*, 1873.
History of the Coinage of Syracuse. *Num. Chron*, 1874.
Metrological Notes on ancient electrum Coins *Num. Chron.*, 1875.
Notes on the Staters of Cyzicus. *Num. Chron*, 1876. Addenda, 1877.
The Coinage of Lydia and Persia. *London*, 1877.
Himyarite and other Arabian imitations of Athenian Coins. *Num. Chron.*, 1878.
Ancient Systems of Weight. *Journal of the Institute of Bankers*, 1879.
A Himyarite tetradrachm and the Trésor de San'â. *Num. Chron.*, 1880.
History of the Coinage of Ephesus. *Num Chron.*, 1880. Addenda, 1881.
History of the Coinage of Boeotia. *Num. Chron.*, 1881.
A Guide to the Coins of the Ancients. *London, Brit. Mus.*, 1881.

The Young Collector's hand-book of Greek and Roman Coins. *London,* 1883.
Unique Coins of Aetna and Zancle. *Num. Chron*, 1883.
Coins discovered on the site of Naucratis *Num. Chron.* 1886.
Διάφορα ἕτερα ἄρθρα ἐν τῷ *Num. Chron., etc.*, ἀπὸ τοῦ 1868-1886.
Ἴδε πρὸς τούτοις British Museum Catalogue of Greek Coins.

Heiss (A.). Monnaies antiques de l'Espagne. *Paris,* 1870.

Hucher (E.). L'Art gaulois d'après les Médailles. *Paris,* 1868.

Hunter Catalogue. Ἴδε Combe (C.)

Imhoof-Blumer (F.).
Zur Münzkunde und Palaeographie Boeotiens. *Num. Zeit*, 1871 καὶ 1877.
Choix de Monnaies grecques (Πίνακες μόνον.) *Winterthur,* 1871.
Beiträge zur Münzkunde und Geographie von Altgriechenland und Kleinasien. *Zeit. f. Num.*, 1873.
Criechische Münzen in dem K. Münzkabinet im Haag, etc. *Zeit. f. Num.*, 1876.
Die Münzen Akarnaniens. *Num. Zeit.*, 1878.
Griechische Münzen in der Sammlung in Karlsruhe. *Zeit. f. Num.*, 1880.
Die Euboïsche Silberwährung. *Monatsbericht der k. Akad. der Wissensch.*, *Berlin*, 1881.
Zur Münzkunde Kilikiens. *Zeit. f. Num.*, 1883.
Mallos, Megarsos, et Antioche du Pyramos. *Ann. de Num.*, 1883.
Monnaies grecques. *Paris,* 1883.
Die Münzen der Dynastie von Pergamon *Berlin,* 1884.
Griechische Münzen aus dem Museum in Klagenfurt, etc. *Num. Zeit.*, 1884.
Porträtköpfe auf antiken Münzen. *Leipzig,* 1885.
Beiträge zur griechischen Münzkunde. *Zeit. f. Num*, 1885.
Διάφορα ἄλλα ἄρθρα ὧν κατάλογος ὑπάρχει ἐν τοῖς *Mon. Gr.*, σελ iii.

Imhoof-Blumer (F.) καὶ Gardner (P.) Numismatic Commentary on Pausanias (II-VIII). *Journal of Hellenic Studies,* 1885 and 1886. (Τὸ Β' μέρος ὡς λίαν ἀργὰ δημοσιευθὲν δὲν ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ παρόντος ἔργου.)

Ivanoff. Κατάλογος πωλήσεως τῆς συλλογῆς. *London,* 1883.

Keary (C. F.). The Morphology of Coins. *Num. Chron.,* 1885 and 1886.

Kenner (F.). Die Münzsammlung des Stiftes St. Florian. *Vienna,* 1871.

Knight (R. Payne-). Nummi veteres civitatum, regum, gentium, in Museo R. P. K. asservati *London,* 1830.

Koehler (U.).

Die Münzen der Kleruchen auf Delos. *Mittheil. d. arch. Inst. Athen.,* VI.

Numismatische Beiträge. Die Solonische Münzreform. *Mittheil. d. arch. Inst. Athen.,* IX.

Münzfunde auf Euboea und in Eleusis. *Mitheil. d. arch. Inst. Athen.,* IX.

Διάφορα ἄλλα ἄρθρα ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ.

Koehne (B.). Description du Musée Kotschoubey *St. Pétersburg,* 1857.

Lambros (P.).

Νομίσματα τῆς νήσου Ἀμοργοῦ. Athens, 1870.

Ἄρθρα ἐν τῇ *Zeit. f. Num.*

Langlois (V.)

Numismatique des Nomes d'Égypte *Paris,* 1852.

Numismatique de l'Arménie dans l'antiquité. *Paris,* 1859.

Lang (R. H.). Coins discovered in Cyprus *Num. Chron,* 1871.

Lavy (C. F.). Museo numismatico Lavy. Parte I, Medaglie greche. *Turin,* 1839.

Leake (W. M.). Numismata Hellenica. *London,* 1854. Supplement, 1859.

Lemmé. Catalogue de Médailles du Bosphore Cimmérien. *Paris,* 1872.

Lenormant (C.)

Essai sur les Statères de Cyzique. *Rev. Num.,* 1856.

Ἴδε ἐπίσης Trésor de Numismatique.

Lenormant (F.).

Description des Monnaies etc. composant le cabinet du Baron Behr. *Paris,* 1859.

Statères inédits de Cyzique. *Rev. Num.,* 1864.

De quelques espèces de Monnaies grecques mentionnées

dans les auteurs anciens et dans les inscriptions. *Rev. Num.*, 1867.
Monnaies royales de la Lydie. *Paris*, 1876.
La Monnaie dans l'antiquité *Paris*, 1878-1879. 3 τόμοι.
Monnaies et Médailles. *Paris*, 1883.
Monnaies égyptiennes mentionnées dans les contrats démotiques. *Ann. de Num.*, 1884.
Ἕτερα ἄρθρα ἐν τῇ *Rev. Arch.* καὶ *Rev. Num.*

Lloyd (W.). Ἄρθρα ἐν *Num. Chron.*, Σειρ. I. τόμ. x καὶ xi. Περὶ τῶν τύπων τῶν νομισμάτων τῆς Καυλωνίας, Κρότωνος, Σελινοῦντος, κτλ.

Longpérier (A. de)
Πολυάριθμα ἄρθρα ἐν τοῖς *Rev. Num.*, *Annali*, καὶ *Bulletino di Corr. Arch.*, πάντα ἀναδημοσιευθέντα ἐν τοῖς *Oeuvres de Longpérier. Paris*, 1884, ἐκδ. Schlumberger.
Rois Parthes Arsacides. *Paris*, 1853-1882.

Luynes (H. de).
Choix de Médailles grecques. *Paris*, 1840. (17 πίνακες, ἄνευ κειμένου).
Essai sur la numismatique des Satrapies et de la Phénicie. *Paris*, 1846.
Numismatique et Inscriptions cypriotes. *Paris*, 1852.
Διάφορα ἄρθρα ἐν τοῖς *Annali* καὶ ἐν *Nouvelles Annales de l'Inst. di Corr. Arch.* καὶ ἐν τῇ *Rev. Num.*

Madden (F. W.). Coins of the Jews. *London*, 1881.

Marchi and Tessieri. L'Aes grave del Museo Kircheriano. *Rome*, 1839.

Margaritis (P.). Catalogue. *Paris*, 1874.

Millingen (J.).
Recueil de quelques Médailles grecques inédites. *Rome*, 1812.
Ancient Coins of Greek cities and kings. *London*, 1831.
Sylloge of ancient unedited coins *London*, 1837.
Considérations sur la Numismatique de l'ancienne Italie. *Florence*, 1841. Supplement, 1844

Mionnet (T. E.). Description de Médailles antiques grecques et romaines. *Paris*, 1807-1837. 15 τόμοι.

Mommsen (T.). Histoire de la Monnaie romaine, Μετάφρασις γαλλιστὶ ὑπὸ Blacas καὶ De Witte. *Paris*, 1865-1875. 4 τόμοι.

Müller (L.).
Description des Monnaies antiques du Musée Thorvaldsen. *Copenhagen*, 1851.
Numismatique d'Alexandre le Grand. *Copenhagen*, 1855.
Die Münzen des Thrakischen Königs Lysimachos. *Copenhagen*, 1858.
Numismatique de l'ancienne Afrique. *Copenhagen*, 1860-1863, Supplement, 1874. 4 τόμοι.

Muret (E.).
Monnaies de Lydie. *Rev. Num.*, 1883.
Monnaies antiques rares ou inédites du Cabinet de France. *Rev. Num.*, 1883.
Ἕτερα ἄρθρα ἐν τῷ *Annuaire de Numismatique, Bulletin de Corr. Hell.. etc.*

Newton (C. T.).
On a Greek Inscription at Mytilene relating to the coinage of that city and of Phocaea. *Trans. R. Soc. Lit.* τόμος viii.
On an electrum Stater possibly of Ephesus. *Num. Chron.* 1870.
On an inedited Tetradrachm of Orophernes, king of Cappadocia. *Num. Chron.*, 1871.
Ἕτερα ἄρθρα ἐν τῷ *Num. Chron.*, Σειρ. I. τόμ. vii.

Northwick Κατάλογος πωλήσεως τῆς συλλογῆς. *London*, 1859.

Oreschnikow (A. W.). Zur Münzkunde des Cimmerischen Bosporus. *Moscow*, 1883.

Panofka (T.) Dissertations numismatiques. *Paris*, 1832.

Pellerin (J.). Recueil de Médailles de peuples et de villes. *Paris*, 1763-1770. 9 τόμοι.

Pembroke Κατάλογος πωλήσεως τῆς συλλογῆς. *London*, 1848. Ὑπὸ T. Burgon.

Pinder (M.).
Die antiken Münzen des K. Museums. *Berlin*, 1851.
Ueber die Chistophoren, etc. *Berlin*, 1856.

Pinder (M.) and Friedlænder (J.). Beiträge zur älteren Münzkunde. *Berlin*, 1851.

Podschiwalow (A. M.). Münzen von Sarmatia Europaea, Chersonesus Taurica, und Bosporus Cimmerius. *Moscow*, 1882.

Poole (R. S.).
On the Coins of the Ptolemies *Num. Chron.*, 1864-1867.
Greek Coins as illustrating Greek art. *Num. Chron.*, 1864.
The Coins of Camarina. *Trans. R. Soc. Lit.*, 1873.
Athenian Coin-engravers in Italy. *Num. Chron.*, 1883.
Ἄρθρον «Numismatics», ἐν τῇ *Encyclopaedia Brit.*, 9η ἐκδ.
Διάφορα ἄλλα ἄρθρα ἐν τῷ *Num. Chron.*, 1861-1862.
Ἴδε πρὸς τούτοις British Museum Catalogue of Greek Coins.

Postolaka (A.).
Κατάλογος τῶν ἀρχαίων νομισμάτων τῶν νήσων Κερκύρας, Λευκάδος, Ἰθάκης, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Κυθήρων. Athens, 1868.
Κατάλογος τῶν ἀρχαίων νομισμάτων, κτλ. Athens, 1872.
Νομίσματα ἐν τῷ ἐθνικῷ Μουσείῳ κατατεθέντα. Athens, 1885.

Prokesch-Osten (A. von). Inedita. *Vienna,* 1854 and 1859.

Rasche (J. C.). Lexicon universae rei numariae veterum. *Leipzig,* 1785-1804. Supplement, 1802-1805.

Rathgeber (G.). Silberne Münzen der Athenaier. *Weissensee,* 1858.

Reinach (Th.). Essai sur la Numismatique des rois de Cappadoce. *Rev. Num.*, 1886.

Revillout (E.). Les plus anciennes Monnaies hébraïques. *Ann. de Num.*, 1884.

Robert (C.). Monnaies gauloises. *Paris,* 1880.

Rougé (J. de).
Monnaies des nomes d'Égypte. *Rev. Num.*, 1884.
Monnaies nouvelles des nomes d'Égypte. *Ann. de Num.* 1882.

Salinas (A.). Le Monete delle antiche città di Sicilia. *Palermo,* 1867-1871.

Sallet (A. von).
Die Fürsten von Palmyra. *Berlin,* 1866.
Numismatik der Könige des Bosporus und Pontus. *Berlin,* 1866.
Zu den Künstlerinschriften auf griechischen Münzen. *Zeit. f. Num.*, II.
Copien von Münztypen im griechischen Alterthum. *Zeit. f. Num.*, II.

Nachfolger Alexanders des grossen in Bactrien und Indien. *Zeit. f. Num.*, VI-X.
Πολυάριθμα ἄλλα ἄρθρα ἐν τῇ αὐτῇ *Zeitschrift.*
Ἴδε ἐπίσης Friedlaender καὶ Sallet.

Sambon (L.). Recherches sur les Monnaies de la presqu'île italique. *Naples,* 1870.

Sanclementi. Musei Sanclementiani numismata selecta. *Rome,* 1808-1809.

Saulcy (F. de).
Recherches sur la Numismatique judaique. *Paris,* 1854.
Mémoire sur les Monnaies datées des Séleucides. *Paris,* 1871.
Sur les Monnaies des Antiochéens frappées hors d'Antioche. *Num. Chron.,* 1871.
Numismatique palmyrénienne. *Rev. Arch.,* 1872.
Numismatique de la Terre Sainte. *Paris,* 1874.
Ἄρθρα ἐν τῇ *Rev. Num.* καὶ ἐν ἄλλοις περιοδικοῖς.

Saussaye (L. de la). Numismatique de la Gaule Narbonnaise. *Paris,* 1842.

Schlumberger (G.). Le Trésor de San'â. *Paris,* 1880.

Sestini (D.).
Descriptio numorum veterum. *Leipzig,* 1796.
Lettere e dissertazioni numismatiche *Livorno, Rome, Berlin,* 1789-1806. 9 τόμοι.
Lettere, etc., di continauzione. *Milan, Pisa, Florence,* 1813-1820. 9 τόμοι.
Descrizione degli Stateri antichi. *Florence,* 1817.
Classes générales. *Florence,* 1821.
Descrizione d'alcune medaglie Greche del Museo Fontana. *Florence,* 1822.
Ὁμοίως τοῦ Museo Hedervariano. *Florence,* 1822-1829. 3 τόμοι.
Ὁμοίως τοῦ Museo Chaudoir. *Florence,* 1831.
Πρὸς δὲ ἕτερα μικροτέρας σπουδαιότητος ἔργα.

Six (J. P.).
Les deux Dicaea. *Num. Chron.,* 1875.
Observations sur les Monnaies phéniciennes *Num. Chron.,* 1877.
Monnaies d'Hieropolis en Syrie. *Num. Chron.,* 1878.

Tetrachma Antigoneia. *Ann. de Num.*, 1883.
Münzkunde Pisidiens, etc. *Zeit. f. Num.*, VI, 1878.
Du classement des Séries cypriotes *Rev. Num.*, 1883.
Le Satrape Mazaïos. *Num. Chron.*, 1884.
Dropion roi de Péonie. *Ann. de Num.*, 1883.
Sinope. *Num. Chron.*, 1885.
L'ère de Tyr. *Num. Chron.*, 1886.
Monnaies lyciennes. *Rev. Num.*, 1886.
L'ère de Tripolis. *Ann. de Num.*, 1886.
Πολυάριθμα μικρότερα ἄρθρα ἐν τοῖς αὐτοῖς περιοδικοῖς.

Subhy. Κατάλογος πωλήσεως. *Constantinople*, 1874. Ὑπὸ C. Sibilian.

Thomas. Κατάλογος πωλήσεως. *London*, 1844. Ὑπὸ T. Burgon.

Tôchon (J. F.) Recherches sur les Médailles des nomes de l'Égypte. *Paris*, 1822.

Trésor de Numismatique.—Numismatique des rois Grecs. Ἐκδ. C. Lenormant. *Paris*, 1849.

Vaux (W. S. W.). Ἄρθρα ἐν τῇ *Num. Chron.*. Σειρ. I καὶ II.

Ugdulena (G.). Sulle monete Punico-Sicule. *Palermo*, 1857.

Waddington (W. H.).
Voyage en Asie Mineure au point de vue numismatique. *Paris*, 1853.
Mélanges de Numismatique. *Paris*, 1861-1867. 2 τόμοι.
Numismatique del'Isaurie et de la Lycaonie. *Rev. Num.* 1883.

Warren (J. L.). An Essay on Greek Federal Coinage *London*, 1863.

Weil (R.)
Bemerkungen zu den griechischen Bundesmünzen. *Zeit. f. Num.* I.
Akarnanische Bundesmünzen. *Zeit. f. Num.*, VII.
Arkadische Münzen. *Zeit. f. Num.*, IX.
Münzwesen des Achaeischen Bundes. *Zeit. t. Num.*, IX.
Die Künstlerinschriften der Sicilischen Münzen. *Berlin*, 1884.
Διάφορα ἄρθρα ἐν τῷ *Zeit. f. Num.*, τοῖς *Mith. d. arch. Inst. in Athen.*, καὶ ἐν ἄλλοις περιοδικοῖς.

Werlhof (A. von). Handbuch der griechischen Numismatik. *Hannover*, 1850.

WHITTALL. Κατάλογος πωλήσεως τῆς συλλογῆς αὐτοῦ. *London*, 1884.

WICSAY (G. M.). Musei Hedervarii numos antiquos graecos et latinos descripsit. *Vienna*, 1814.

WITTE (J. DE). Διάφορα ἄρθρα ἐν τῷ *Rev. Num.*, κτλ. Ἴδε πρὸς τούτοις MOMMSEN, *Histoire de la Monnaie romaine*, ἔκδοσις. Blacas καὶ De Witte.

WROTH (W.).
Asklepios and the Coins of Pergamos. *Num. Chron.*, 1882.
Coins of Isauria and Lycaonia. *Num. Chron.*, 1883.
Cretan Coins. *Num. Chron.*, 1884.
The Santorin Find of 1821. *Num. Chron.*, 1884.
Ἕτερα ἄρθρα ἐν *Num. Chron.* καὶ *Journal of Hellenic Studies.* Ἴδε πρὸς τούτοις BRITISH MUSEUM CATALOGUE OF GREEK COINS.

ZOBEL DE ZANGRONIZ (J.). Estudio historico de la Moneda antigua espanola. *Madrid*, 1878-1880

ZOEGA (G.). Numi Ægyptii imperatorii. *Rome*, 1787.

(β) ΚΥΡΙΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ.

ANNUAIRE DE NUMISMATIQUE. *Paris*, 1866 ff. (Μνημονευόμενον ὡς *Ann. de Num.*).

BERLINER BLÆTTER FÜR MUENZ-SIEGEL UND WAPPENKUNDE. *Berlin*, 1863 ff. (*Berl. Blätt.*).

MÉLANGES DE NUMISMATIQUE. *Paris*, 1875-1882. (*Mél. de Num.*).

NUMISMATIC CHRONICLE. *London*, Α'. σειρά, 1838-1858; Β'. σειρά, 1861-1880; Γ'. σειρά, 1881 κ. ἑξ. (*Num. Chron.* ἢ *N. C.*).

NUMISMATITCHE ZEITSCHRIFT. *Vienna*, 1870 κ. ἑξ. (*Num. Zeit.*).

PERIODICO DI NUMISMATICA. *Florence*, 1869 κ. ἑξ. (*Per. di Num.*).

REVUE BELGE DE NUMIFMATIQUE. *Bruxelles*, 1842 κ. ξ. (*Rev. Belge*).

REVUE NUMISMATIQUE FRANÇAISE *Paris*, 1836 κ. ἑξ. (*Rev. Num.*).

ZEITSCHRIFT FÜR NUMISMATIK. *Berlin*, 1874 κ. ἑξ. (*Zeit. f. Num.* ἢ *Z. f. N.*).

(γ) Ετερα περιοδικα περιεχοντα ενιοτε νομισματικας μελετας.

Archaeologische Zeitung. *Berlin*, 1843 κ.ἑξ. (*Arch. Zeit.*).

Bulletin de Correspondance Hellénique. Ἐν Ἀθήναις, 1877 κ.ἑξ. (*Bull. de Corr. Hell.*).

Bursian's Jahresberight καὶ Bibliotheca philologica classica *Berlin*, 1874 κ.ἑξ.

Compte rendu de la Commission impériale archéologique. *St. Pétersburg*, 1859 ff.

Εφημερις αρχαιολογικη. Ἐν Ἀθήναις. Γ'. Σειρά, 1883 κ.ἑξ.

Instituto di Corrispondenza Archeologica.
  Annali, *Rome*, 1829 κ.ἑξ. (*Ann. dell'Inst.*).
  Bulletino, *Rome*, 1829 κ.ἑξ. (*Bull. di Corr. Arch.*).
  Nouvelles Annales, *Paris*, 1836-1838. (*Nouv. Ann.*).

Journal of Hellenic Studies. *London*, 1880 κ.ἑξ. (*Journ. Hell. Stud.*).

Mittheillungen des deutschen archaeologischen Instituts in Athen. Ἐν Ἀθήναις, 1876, κ.ἑξ. (*Mitth. d. Areh. Inst. Ath.*).

Monatsbericht des Königlichen preussischen Akademie der Wissenschaften. *Berlin*, 1836 κ.ἑξ. (*Monatsbericht d. K. Akad. d. Wissensch.*).

Revue Archéologique. *Paris*, 1844 κ.ἑξ. (*Rev. Arch.*)

(δ) Εκλογη Γεωγραφικων, Μυθολογικων, Ιστορικων, Αρχαιολογικων, Μετρολογικων και Επιγραφικων Συγγραμματων.

Baumeister (A.). Denkmäler des klassischen Alterthums. *Munich*, 1884 κ.ἑξ.

Boeckh (A.).
  Corpus Inscriptionum Graecarum. *Berlin*, 1828-1853. (*B. I. G.*).
  Metrologische Untersuchungen. *Berlin*, 1838.

Bortolotti (P.). Del primitivo cubito Egizio. *Modena*, 1878-1883.

Brandis (J.). Münz-Mass-und Gewichtswesen in Vorderasien. *Berlin*, 1866.

BURSIAN (G). Geographie von Griechenland. *Leipzig*, 1862-1868.

CHISHOLM (H. W.). Ninth Annual Report of the Warden of the Standards. *London*, 1875.

CLINTON (H. F.). Fasti Hellenici. *Oxford*, 1834.

CORPUS INSCRIPTIONUM ATTICARUM Ed. A. Kirchhoff *Berlin*, 1873 ff.

COUSINÉRY (E. M.). Voyage dans la Macédoine. *Paris*, 1831.

CURTIUS (E.). Griechische Geschichte. *Berlin*, 1874.

DAREMBERG (CH.) καὶ SAGLIO (E.). Dictionnaire des Antiquités grecques et romaines. *Paris*, 1873, etc.

DEECKE (W.)
Etruskische Forschungen. *Stuttgart*, 1875-1884.
Die griechisch-kyprischen Inschriften in epichorischer Schrift. *Göttingen*, 1883.

DITTENBERGER (G.). Sylloge Inscriptionum Graecarum. *Leipzig*, 1883.

DROYSEN (J. G.).
Geschichte des Hellenismus. *Gotha*, 1877.
Geschichte Alexanders des Grossen. *Gotha*, 1880.

FABRETTI (A.). Corpus Inscriptionum Italicarum. *Turin*, 1851-1867.

GROTE (G.). History of Greece. *London*, 1862.

HERTZBERG (G. F.). Geschichte Griechelands. *Gotha*, 1876-1879.

HICKS (E. L.). Manual of Greek Inscriptions. *Oxford*, 1882.

HOLM (A.). Geschichte Siciliens. *Leipzig*, 1870-1874.

HULTSCH (F.). Griechische und Römische Metrologie. *Berlin*, 1882.

KIRCHHOFF (A.).
Studien zur Geschichte des griechischen Alphabets. *Berlin*, 1877
Ἴδε ὡσαύτως CORPUS INSCRIPTIONUM ATTICARUM.

KOEHLER (U.). Urkunden und Untersuchungen zur Geschichte des Delisch-Attischen Bundes. *Berlin*, 1870.

LE BAS (PH.) καὶ WADDINGTON (W. H.). Voyage archéolo-

gique en Grèce et en Asie Mineure. Inscriptions. *Paris*, 1848 κ.ἑξ.

LENORMANT (F.).
Essai sur la Propagation de l'Alphabet phénicien. *Paris*, 1872-1875.
La Grande Grèce. *Paris*, 1881-1883.

MARQUARDT (J.) und MOMMSEN (TH.) Handbuch der römischen Alterhümer. Staatsverwaltung. Τόμ. I. *Leipzig*, 1881.

MITCHELL (L. M.). History of ancient Sculpture. *London*, 1884.

MÜLLER (C. O.). Denkmäler der alten Kunst. Νέα ἔκδοσις ὑπὸ Wieseler. 1862 ff.

MURRAY (A. S.). History of Greek Sculpture. *London*, 1880-1883.

NEWTON (G. T.). Essays on Art and Archaeology. *London*, 1880.

OVERBECK (J.).
Griechische Kunstmythologie. *Leipzig*, 1871-1878.
Griechische Plastik. *Leipzig*, 1880-1881.

PAPE (W.). Wörterbuch der griechischen Eigennamen. Ἔκδ. *Brunswick*, 1875.

PERROT (G.) and CHIPIEZ (C.). Histoire de l'Art dans l'Antiquité. *Paris*, 1882 κ.ἑξ.

PRELLER (L.). Griechische Mythologie. *Berlin*, 1860-1861.

QUEIPO (V.). Essai sur les Systèmes métriques et monétaires des anciens peuples. *Paris*, 1859.

RAMSAY (W. M.). Διάφορα ἄρθρα περὶ ἐπιγραφῶν καὶ ἀνακαλύψεων ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐν τῷ *Journ. Hell. Stud.*, καὶ *Journal of the Royal Asiatic Society, etc.*

REINACH (S.). Traité d'Épigraphie grecque *Paris*, 1885.

ROSCHER (W. M.). Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie. *Leipzig*, 1884 κ.ἑξ.

SAVELSBERG (J.). Beiträge zur Entzifferung der Lykischen Sprachdenkmäler. *Bonn*, 1878.

SCHMIDT (M.)
Sammlung Kyprischer Inschriften. *Berlin*, 1876.
Zeitschrift für vergleich Sprachforschung—Lycia Τόμ. 25. *Berlin*, 1883.

SCHROEDER (P.). Phoenizische Sprache. *Halle*, 1869.

Smith (W.). Dictionaries of Greek and Roman Geography, Biography and Mythology, and Antiquities. *London*, 1849-1857..

Soutzo (M. C).
Systèmes monétaires primitifs *Bucharest*, 1884.
Étalons pontéraux primitifs. *Bucharest*, 1884.

Taylor (I.). The Alphabet. *London*, 1883.

Waddington (W. H.).
Fastes des Provinces asiatiques. Part. I. *Paris*. 1872.
Ἴδε ὡσαύτως Le Bas καὶ Waddington.

Welcker (F. G.). Griechische Götterlehre. *Göttingen*, 1857-1863.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1. *Πρωτογενεῖς μέθοδοι συναλλαγῆς δι' ἀνταλλαγῆς.*

Ἡ νομισματικὴ ἐπιστήμη (νόμισμα = κέρμα καθιερωθὲν διὰ νόμου) ἀπὸ μακροῦ ἀνεγνωρίσθη ὡς εἰδικὸς κλάδος τῆς ἀρχαιολογίας, ὑπὸ ἐπόψεις τινὰς ὅμως περιλαμβάνει εὐρύτερον πεδίον ἐρεύνης ἢ ἡ κλασικὴ ἀρχαιολογία, λαμβανομένη ἐν τῇ γενικῶς παραδεκτῇ· ἂν καὶ κατά τι περιωρισμένῃ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως. *Ἀξία τῶν εἰς τὸν βίον χρησίμων εἰς βοσκήματα.*

Οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅτι ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ νομίσματος τὰ χρήσιμα εἰς τὸν βίον ἠγοράζοντο καὶ ἐπωλοῦντο διὰ καθαρᾶς καὶ ἁπλῆς ἀνταλλαγῆς, καὶ ὅτι αἱ ἀξίαι ἐξετιμῶντο μεταξὺ τῶν ποιμενικῶν λαῶν εἰς προϊόντα τῆς γῆς, ἰδιαίτατα δὲ εἰς βοῦς καὶ πρόβατα.

Λείψανον τῆς πρωτογόνου ταύτης συνηθείας δύναται νὰ ἐξιχνιασθῇ ἔτι καὶ νῦν ἐν τοῖς ὀνόμασιν, ἅτινα διάφορα ἔθνη ἔδωκαν εἰς τὸ νόμισμα, οἷα τὸ Λατινικὸν pecunia, τὸ Ἀγγλικὸν fee, ὅπερ εἶνε ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης μετὰ τοῦ Γερμανικοῦ Vieh, τοῦ μέχρι νῦν διαφυλάσσοντος τὴν πρώτην αὐτοῦ σημασίαν, καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ Rupee, τοῦ ἐκ τοῦ Σανσκριτικοῦ Rûpa, τοῦ ἐπίσης σημαίνοντος βόσκημα.

Τὸ ἄμεσον δὲ βῆμα προόδου ἐκ τῆς πρωτογόνου ταύτης μεθόδου τῆς συναλλαγῆς ὑπῆρξεν ἄγροικός τις ἀπόπειρα πρὸς ἁπλοποίησιν τῶν ἐμπορικῶν πράξεων διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν βοῶν καὶ προβάτων διά τινος μᾶλλον εὐβαστάκτου ὕλης, ἐχούσης πραγματικὴν ἀξίαν ἢ κατὰ συνθήκην τοιαύτην περιβληθείσης.

Ἡ μεταβατικὴ αὕτη κατάστασις ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἐμπορίου περιγράφεται ἀκριβέστατα ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους διὰ τῶν ἑξῆς (Πολιτ. Α, 6, 14-16)· «Ξενικωτέρας γὰρ γινομένης τῆς βοηθείας τῷ εἰσάγεσθαι, ὧν ἐνδεεῖς, καὶ ἐκπέμπειν, ὧν ἐπλεόναζον, ἐξ ἀνάγκης ἡ τοῦ νομίσματος ἐπορίσθη χρῆσις· οὐ γὰρ εὐβάστακτον ἕκαστον τῶν κατὰ φύσιν ἀναγκαίων. Διὸ πρὸς τὰς ἀλλαγὰς τοιοῦτόν τι συνέθεντο πρὸς σφᾶς αὐτοὺς *Ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τῆς γενέσεως τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος.*

διδόναι καὶ λαμβάνειν, ὃ τῶν χρησίμων αὐτὸ ὄν, εἶχε τὴν χρείαν εὐμεταχείριστον πρὸς τὸ ζῆν, οἷον σίδηρος καὶ ἄργυρος κἂν εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον, τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ὁρισθὲν μεγέθει καὶ σταθμῷ, τὸ δὲ τελευταῖον καὶ χαρακτῆρα ἐπιβαλόντων, ἵνα ἀπολύσῃ τῆς μετρήσεως αὐτούς· ὁ γὰρ χαρακτὴρ ἐτέθη τοῦ ποσοῦ σημεῖον».

Χαλκὸς καὶ σίδηρος, ἀρχαιότατα νομίσματα τῆς Δύσεως.

Ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ ὁ χαλκὸς ἢ ὀρείχαλκος ἀντικατέστησαν ἐν ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ τὰ βοσκήματα, ὡς γενικῶς ἀνεγνωρισμένον μέτρον ἀξίας, λέγεται δ' ὅτι ἐν τῇ Πελοποννήσῳ οἱ Σπαρτιᾶται διετήρησαν τὴν χρῆσιν τοῦ σιδήρου ὡς κανόνος ἀξίας, ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ ἀφ' οὗ οἱ λοιποὶ τῶν Ἑλλήνων ὑπερέβησαν τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ ἐμπορικοῦ πολιτισμοῦ.

Χρυσὸς ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἀφ' ἑτέρου ἐν τῇ Ἀνατολῇ φαίνεται ὅτι ἀπ' αὐτῶν τῶν παλαιοτάτων χρόνων χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἐχρησίμευε πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν διαπραγματεύσεων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ἑκάστου μετάλλου ἔχοντος, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀκριβῶς ὡρισμένην τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἕτερον. Οὕτως ὁ Ἀβραὰμ λέγεται «πλούσιος σφόδρα κτήνεσι καὶ ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ» (Γεν. XIII, 2, XXIV, 35), ἐν δὲ τῇ διηγήσει περὶ τῆς ἀγορᾶς τοῦ σπηλαίου Μαχπελᾶ ἀναφέρεται, ὅτι «ἀποκατέστησεν Ἀβραὰμ τῷ Ἐφρὼν τὸ ἀργύριον, ὃ ἐλάλησεν εἰς τὰ ὦτα τῶν υἱῶν Χέτ, τετρακόσια δίδραχμα ἀργυρίου δοκίμου ἐμπόροις» (Γεν. XXIII, 16).

Ὅτι ὁ χρυσὸς ἦτο ἄφθονος ἐν «Οὒρ τῶν Χαλδαίων» ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν ἐρειπίων τῶν ναῶν ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ καὶ τῇ γειτνιαζούσῃ αὐτῷ Abu-Shahrein, τῶν ἀνασκαφέντων ἐν ἔτει 1855 ὑπὸ τοῦ Taylor. Οἱ σύγχρονοι τῶν χρόνων τοῦ Ἀβραὰμ ναοὶ οὗτοι φαίνεται ὅτι ἐκοσμοῦντο πλουσίως διὰ χρυσοῦ καὶ ἐστιλβωμένων λίθων, ἐκ τῶν συντριμμάτων τῶν ὁποίων εὑρέθη κατεσπαρμένον τὸ ἔδαφος πέριξ τοῦ δευτέρου δαπέδου.

Ἐπειδὴ δὲ χρυσοφόροι βράχοι ἢ ποταμοὶ δὲν ὑπάρχουσιν ἐν Χαλδαίᾳ, ὀφείλομεν νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἔμποροι τῆς Χαλδαίας, περὶ ὧν ὁ Ἠσαΐας λέγει (XLIII, 14) ὅτι «Χαλδαῖοι ἐν πλοίοις δεθήσονται» εἰσῆγον τὸν χρυσὸν τοῦτον ἐκ τῆς Ἰνδικῆς διὰ τοῦ Περσικοῦ κόλπου ἐν τοῖς πλοίοις τοῦ Οὔρ, ὧν συχνὰ μνημονεύουσιν αἱ σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαί.

Ἀλλ' ἂν καὶ ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἦσαν ἐν χρήσει ὡς μέτρα ἀξίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, οὐδὲ ἓν κέρμα κεκομμένου νομίσματος διεσώθη μέχρις ἡμῶν ἐκ τῆς ἀπωτάτης ταύτης ἐποχῆς, οὐδὲ γίνεται μνεία τις κεκομμένου νομίσματος ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ πρὸ τῶν Περσικῶν χρόνων. Ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος «ὁ δόκιμος τοῖς ἐμπόροις» ἐσταθμᾶτο πάντοτε διὰ τῆς ζυγοῦ. Οὕτω ἀναγινώσκομεν, ὅτι ὁ Δαυῒδ ἔδωκε τῷ Ὀρνὰν διὰ τὴν ἅλωνα αὐτοῦ 600 σίκλους χρυσοῦ διὰ σταθμήσεως (Παραλειπομένων Α'. 21, 25).

Εἶνε οὐδὲν ἧττον πιθανὸν ὅτι ἡ ζυγὸς δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο δι' ἑκάστην μικρὰν ἐμπορικὴν πρᾶξιν, ἀλλ' ὅτι πολλάκις ἠριθμοῦντο προφορικῶς κομμάτια ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ὡρισμένου μὲν βάρους, ἀλλ' ἄνευ ἐπισήμου ἐμβλήματος (ἑπομένως οὐχὶ νομίσματα), τῶν μεγαλειτέρων ποσῶν πάντοτε σταθμωμένων. Τοιαῦτα ῥαβδία ἢ ὀβελίσκοι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐξυπηρέτουν τοὺς σκοποὺς τῆς κυκλοφορίας καὶ ἐκανονίζοντο διὰ τῆς ὁλκῆς τοῦ σίκλου ἢ τῆς μνᾶς. *Χρυσὸς καὶ ἄργυρος εἰς ὀβελίσκους ὡς νόμισμα.*

Τοῦτο ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ ἐξετάσωμεν διὰ βραχέων τοὺς μετρολογικοὺς κανόνας τοὺς ἐν χρήσει διὰ τὰ πολύτιμα μέταλλα ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ νομίσματος.

§ 2. Τὰ μετρολογικὰ συστήματα τῶν Αἰγυπτίων, Βαβυλωνίων καὶ Ἀσσυρίων.

Αἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων παρεχόμεναι μαρτυρίαι περὶ σταθμῶν καὶ νομισματοκοπίας εἶνε κατὰ μέγα μέρος ἀνάξιαι πίστεως, θὰ ἦσαν δὲ πολλάκις ἀκατανόητοι, ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ φῶς, ὅπερ ἐπέχεαν ἐπ' αὐτῶν τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα καὶ τὰ χαλκᾶ, τὰ μολύβδινα καὶ τὰ λίθινα σταθμά, ἅτινα εὐτυχῶς διετηρήθησαν μέχρι τῶν χρόνων ἡμῶν. Διὰ τοῦτο ἀσφαλέστερον θὰ εἶνε νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν μνημείων παρεχομένην ἄμεσον ἀσφαλῆ μαρτυρίαν.

Ἡ Αἴγυπτος, ἡ ἀρχαιοτάτη πεπολιτισμένη χώρα τοῦ παλαιοῦ κόσμου, πρώτη δικαιοῦται τῆς ἡμετέρας προσοχῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μετρολογικὸν σύστημα, ὅπερ ἐπεκράτει ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Νείλου, δὲν φαίνεται ὅτι ἐπέδρασε καταφανῶς ἐπὶ τῆς ἀρχαίας νομισματοκοπίας τῶν Ἑλλήνων, εἶνε περιττὸν νὰ ἀσχοληθῶμεν διὰ μακρῶν περὶ τὴν μετρολογίαν τῶν Αἰγυπτίων. Δύο ὀνόματα Αἰγυπτιακῶν σταθμίων ὑπάρχουσι μνημο- *Αἴγυπτος.*

νενόμενα συχνὰ ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ τοῦ Καρνὰκ (ἐποχὴ Θούθμιος τοῦ Γ', 1700-1600 π. Χ.), τὸ «Οὗτεν» καὶ τὸ «Κάτ», ἀλλ' ἡ ἀκριβὴς ἀναλογία τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸ ἕτερον διετέλει ἄγνωστος, μέχρις οὗ εὐτυχῶς ἐγνώσθη τῇ βοηθείᾳ χωρίου τοῦ παπύρου τοῦ Harris, ὅστις περιέχει τὰ χρονικὰ Ραμσῆ τοῦ Γ', βασιλεύσαντος περὶ τὰ 1300 π Χ. Ἐξ αὐτοῦ φαίνεται, ὅτι τὸ Οὗτεν ἀπετελεῖτο ἐκ δέκα Κάτς. Σταθμίον καλλίστης διατηρήσεως ἐξ ὀφίτου λίθου ἐν τῇ αὐτῇ συλλογῇ φέρει μὲν τὴν ἐπιγραφὴν «Πέντε Κάτς τοῦ θησαυροφυλακείου τοῦ Ὂν» ἕλκει δὲ 698 κόκκους Ἐὰν δὲ παραδεχθῶμεν, ὀλιγίστην ἀπώλειαν βάρους, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν; ὅτι ἡ ἀρχικὴ ὁλκὴ ἦτο 700 κ., ὅπερ δίδει μονάδα ἐξ $^{700}/_{5}$ ἤτοι 140 κ. ὡς πρὸς τὸ Κὰτ καὶ 1400 κ. ὡς πρὸς τὸ Οὗτεν. Ὁ P. Bortolotti «Del primitivo cubito Egizio», φρονεῖ, ὅτι τὸ Οὗτεν τοῦτο εἶνε ἀκριβῶς τὸ $^{1}/_{1000}$ τοῦ βάρους ἑνὸς κυβικοῦ πήχεως ὕδατος τοῦ Νείλου, τοῦ κυβικοῦ τούτου πήχεως ὄντος οὐχὶ τοῦ συνήθους βασιλικοῦ πήχεως τῶν 20·66 δακτύλων, ἀλλὰ μέτρου, ὅπερ ἀποκαλεῖ πρωτόγονον Αἰγυπτιακὸν κυβικὸν πῆχυν ἐκ 17·71 δακτύλων τὸ μῆκος. Παρὰ τὸ πρωτόγονον (;) τοῦτο Οὗτεν τῶν 1400 κ. ἦτο ἐπίσης ἐν χρήσει ἕτερον βαρύτερον, οὗ μέγας ἀριθμὸς δειγμάτων (κάτς καὶ ὑποδιαιρέσεις αὐτοῦ) ἀνεκαλύφθησαν ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ κ. Petrie ἐν τῇ θέσει τῆς Ναυκράτιδος [1]. Ὁ κ. Bortolotti (ἔν. ἀν.) ὑποβάλλει τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ κανονικὴ ὁλκὴ τοῦ βαρέος τούτου Οὗτεν δύναται νὰ εἶνε 1486 κ., πρὸς δέ, ὅτι δυνατὸν νὰ βασίζηται ἐπὶ τοῦ $^{1}/_{1500}$ μέρους τῆς ὁλκῆς ἑνὸς κυβικοῦ βασιλικοῦ πήχεως (20·66 δακτύλων τὸ μῆκος) τοῦ ὕδατος τοῦ Νείλου· ἀλλὰ τὰ σταθμία τοῦ κ. Petrie φαίνονται δεικνύοντα ὅτι ἡ κατὰ μέσον ὅρον ὁλκὴ τοῦ Οὗτεν τούτου δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τοὺς 1436-1450 κ., ἂν καὶ τινα κομμάτια φθάνουσι μέχρι 1530 κ. Ὁ πρακτικὸς σκοπὸς τῆς διακρίσεως μεταξὺ τῶν δύο μορφῶν τοῦ Οὗτεν εἶνε ἐντελῶς ἄγνωστος. Δυνατὸν τὸ ἐλαφρὸν Οὗτεν νὰ ἦτο τοπική τις διαφορά, ἐπειδὴ τὰ δείγματα τῆς βαρυτέρας μορφῆς εἶνε κατὰ πολὺ κοινότερα.

Βαβυλωνία καὶ Ἀσσυρία. *Οἱ Χαλδαῖοι καὶ Βαβυλώνιοι, ὡς κάλλιστα γνωρίζομεν, ηὐδοκίμουν ἰδίως εἰς τὰς συναφεῖς ἐπιστήμας τῆς ἀριθμητικῆς καὶ ἀστρονομίας.*

1 Publications of the Egypt Exploration Fund. «Naukratis,» 1886

«Εἰς τὰς εὐρείας καὶ μονοτόνους πεδιάδας τῆς κάτω Μεσοποταμίας, λέγει ὁ καθηγητὴς Rawlinson [1] — ἔνθα ἡ γῆ ὀλίγα ἔχει τὰ ἰδέας δυνάμενα νὰ ἐμπνεύσωσιν ἢ νὰ τέρψωσι διὰ τῆς ποικιλίας, ὁ εὐμετάβλητος οὐρανὸς διαρκῶς ἀλλάσσων μετὰ τῶν ὡρῶν καὶ ἐποχῶν, ἀρχαιόθεν θὰ ἐπέσυρε τὴν προσοχήν, ἐν ᾧ τὸ καθαρὸν στερέωμα, ἡ ξηρὰ ἀτμοσφαῖρα, καὶ ὁ ὁμαλὸς ὁρίζων θὰ παρεῖχον εὐκολίας πρὸς παρατηρήσεις εὐθὺς ὡς ἡ πρὸς τοῦτο ἰδέα ἐγεννήθη αὐτομάτως ἐν ταῖς διανοίαις τῶν κατοίκων» [2].

Τὰ πορίσματα τῶν ἀστρονομικῶν ἐκείνων παρατηρήσεων ἐγράφοντο διὰ σφηνοειδῶν χαρακτήρων ἐπὶ μαλακῶν πηλίνων πινακιδίων, σκληρυνομένων κατόπιν δι' ὀπτήσεως καὶ διαφυλασσομένων εἰς τὰς βασιλικὰς ἢ δημοσίας βιβλιοθήκας τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Βαβυλωνίας. Μέγας ἀριθμὸς τῶν πινακιδίων τούτων εὕρηται νῦν ἐν τῷ Βρεταννικῷ Μουσείῳ.

Ἱστορεῖται δὲ ὅτι, ὅτε Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας ἐκυρίευσε τὴν Βαβυλῶνα, εὑρέθησαν ἐκεῖ καὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὸν Ἀριστοτέλην σειραὶ ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων, ἀνερχόμεναι μέχρι τοῦ ἔτους 2234 π. Χ. Αἱ νέαι δ' ἔρευναι περὶ τῆς φύσεως τῶν παρατηρήσεων τούτων καθιστῶσι πιθανόν, ὅτι ἐπ' αὐτῶν στηρίζεται ὁλόκληρος ἡ οἰκοδομὴ τοῦ μετρικοῦ συστήματος τῶν Βαβυλωνίων.

Τὸ ἑξηκονταδικὸν σύστημα τῶν Βαβυλωνίων.

Ἡ ἡμέρα καὶ νὺξ διηρέθησαν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων εἰς 24 ὥρας, ὧν ἑκάστη εἰς 60 λεπτά, ἕκαστον δὲ λεπτὸν εἰς 60 δευτερόλεπτα. Τὴν μέθοδον ταύτης τῆς καταμετρήσεως τοῦ χρόνου, ἥτις οὐδέποτε ὑπερηκοντίσθη ὑπὸ ἄλλης, ἐκληρονομήσαμεν ἐκ Βαβυλῶνος σὺν ταῖς πρώταις ἀρχαῖς τῆς ἀστρονομικῆς ἐπιστήμης. Τὰ τῶν Βαβυλωνίων μέτρα χωρητικότητος καὶ τὸ σταθμικὸν σύστημα αὐτῶν, πιστεύεται ὅτι ἐστηρίζοντο ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μονάδος, ὡς καὶ τὰ χρόνου καὶ ἐκτάσεως μέτρα αὐτῶν [3]. Ἐπειδὴ δὲ πιστεύεται, ὅτι οὗτοι καθιέρωσαν τὸ μῆκος μιᾶς

1 Ancient Monarchies, σ. 126.

2 Κικέρωνος, "De Divin.„ I. 2. Principio Assyrii propter planitiem magnitudinemque regionum quas incolebant, cum coelum ex omni parte patens atque apertum intuerentur, trajectiones motusque stellarum observaverunt.

3 Brandis, «Münz-Mass-und Gewichtswesen,» σ, 33 κ. ἑξ.

ὥρας ἰσημερινοῦ χρόνου διὰ μέσου τοῦ στάγδην καταρρέοντος ὕδατος[1], εὐχερῶς ἐννοεῖται, ὅτι δυνατὸν νὰ καθώρισαν καὶ τὸ βάρος τοῦ ταλάντου αὐτῶν καὶ τῆς μνᾶς καὶ τοῦ σίκλου, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ μέγεθος τῶν μέτρων τῆς χωρητικότητος, σταθμῶντες ἢ καταμετροῦντες τὰ ποσὰ τοῦ ὕδατος τὰ διαρρέοντα ἐξ ἑνὸς ἀγγείου εἰς ἕτερον, διαρκοῦντος δεδομένου τινὸς χρονικοῦ διαστήματος. Οὕτω, καθὼς τῷ ὄντι μία ὥρα συνίστατο ἐξ 60 λεπτῶν, τὸ δὲ λεπτὸν ἐξ 60 δευτερολέπτων, οὕτω καὶ τὸ τάλαντον ἀπετελεῖτο ἐξ 60 μνῶν, ἡ δὲ μνᾶ ἐξ 60 σίκλων.

Ἡ διὰ τοῦ ἑξήκοντα διαίρεσις, ἤτοι τὸ ἑξηκονταδικὸν σύστημα, χαρακτηρίζει ἀκριβῶς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῶν Βαβυλωνίων τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὸ σύστημα τῶν σταθμῶν καὶ μέτρων ὡς τὸ δεκαδικὸν σύστημα τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς συγχρόνους ἡμῖν Γάλλους. Ὑπερτερεῖ δὲ ἐπὶ τοσοῦτον τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος, ὅσον ὁ ἀριθμὸς 60, ἐφ' οὗ βασίζεται, ἐπιδέχεται μείζονα ὑποδιαίρεσιν ἢ ὁ ἀριθμὸς 10.

Περὶ τὸ 1300 π. Χ. τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος ὑπερέβη κατὰ τὴν σπουδαιότητα τὸ τῶν Βαβυλωνίων, ἡ σοφία ὅμως καὶ ἐπιστήμη τῶν Χαλδαίων δὲν ἀπωλέσθη, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῆς Νινευὴ μετεδόθη ἕνεκα τῶν Ἀσσυριακῶν κατακτήσεων καὶ τοῦ ἐμπορίου πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς δυσμὰς μέχρι τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἐπανέλθωμεν ἤδη εἰς τὰ νῦν σωζόμενα μνημεῖα.

Λεοντόμορφα καὶ νησσόμορφα σταθμία Βαβυλωνίας καὶ Ἀσσυρίας.

Πρὸ τριάκοντα περίπου ἐτῶν ὁ κ. Layard ἀνεκάλυψε καὶ ἐκόμισεν εἰς Ἀγγλίαν ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Νινευὴ ἀριθμόν τινα χαλκῶν λεόντων διαφόρων μεγεθῶν, οὓς δύναταί τις νὰ ἴδῃ νῦν ἐν τῷ Βρεταννικῷ Μουσείῳ. Σὺν αὐτοῖς ὑπῆρχεν ὡσαύτως ἀριθμός τις λιθίνων ἀντικειμένων σχήματος νησσῶν. Οἱ χαλκοῖ λέοντες ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λαβὴν ἐπὶ τῶν νώτων, φέρουσι δὲ γενικῶς διπλῆν ἐπιγραφήν, ὧν ἡ μὲν διὰ σφηνοειδῶν, ἡ δ' ἑτέρα δι' Ἀραμαϊκῶν χαρακτήρων.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται παρέχουσιν ἡμῖν τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας ἢ Βαβυλωνιας, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου κατεσκευάσθησαν οἱ λέοντες καὶ αἱ νῆσσαι, τὸ δὲ σπουδαιότερον αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται δηλοῦσι τὸν ἀριθμὸν τῶν μνῶν ἢ ὑποδιαιρέσεων τῆς μνᾶς, ἃς ἕκαστον

1 Brandis, ἐ. ἀ. σ. 19.

τούτων ἀρχῆθεν ἀντεπροσώπευεν. Οὕτω οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι οἱ λέοντες καὶ αἱ νῆσσαι αὗται εἰσὶ γνήσια σταθμὰ ἢ μάλιστα πιθανῶς ἐπίσημα ἀρχέτυπα ὁλκῆς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κατατεθέντα ἐν τοῖς βασιλικοῖς ἀνακτόροις. Τοῦτο τοὐλάχιστον ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπί τινων ἐξ αὐτῶν ἐπιγραφῶν, οἷαι αἱ ἑξῆς σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαὶ ἐπὶ τριῶν τῶν μεγαλειτέρων καὶ ἀρχαιοτέρων νησσομόρφων σταθμίων.

(1) «Ἀνάκτορον τοῦ Ἴρβα-Μερωδάχ, βασιλέως Βαβυλῶνος [περὶ τὰ 1050 π. Χ.], 30 μναῖ».
'Ολκὴ 15060·5 κ., δίδουσα μνᾶν 502 κ.

(2) «Τριάκοντα μναῖ τοῦ Ναβου-σουμα-λιβούρ, βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας» [ἀγνώστου χρονολογίας]. Ὁλκὴ 14589 κ.
Μικρὸν μέρος τοῦ σταθμίου τούτου εἶνε ἀποκεκρουσμένον· τούτου δὲ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, παρέχεται μνᾶ τοῦ αὐτοῦ περίπου βάρους τῇ ὑπ' ἀριθ. 1 προηγουμένῃ.

(3) «Δέκα μναῖ» (βεβλαμμένον κατά τι)· φέρει τὸ ὄνομα τοῦ «Δούγγη» τοῦ, κατὰ τὸν Γ. Σμίθ, βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος περὶ τὰ 2000 π. Χ. Ὁλκὴ 4986 κ., δίδουσα μνᾶν 498·6 κ.

Ἐπὶ τριῶν τῶν λεόντων ἀναγινώσκομεν:—

(1) «Ἀνάκτορον τοῦ Σαλμανασὰρ [περὶ τὰ 850 π. Χ.], βασιλέως τῆς χώρας, δύο μναῖ βασιλικαί», διὰ σφηνοειδῶν χαρακτήρων, καὶ «Σταθμὸς δύο μνῶν τῆς χώρας» ἀραμαϊστί.
Ὁλκὴ 1992 κ., δίδουσα μνᾶν 996 κ.

(2) «Ἀνάκτορον τοῦ Θαλγὰρ-Φιλλησάρ [περὶ τὰ 747 π. Χ.], βασιλέως τῆς χώρας, δύο μναῖ», διὰ σφηνοειδῶν χαρακτήρων.
Ὁλκὴ 946 κ., δίδουσα μνᾶν 473 κ.

(3) «Πέντε μναῖ βασιλικαὶ» διὰ σφηνοειδῶν χαρακτήρων καὶ «Σταθμὸς πέντε μνῶν τῆς χώρας» ἀραμαϊστί.
Ὁλκὴ 5042 κ., δίδουσα μνᾶν 1008 κ.

Ὁλόκληρος ἡ σειρὰ τῶν ἀρχαίων τούτων σταθμῶν ὑπεβλήθη πρό τινων ἐτῶν εἰς ἀκριβῆ ἐξέτασιν τοῦ βάρους διὰ ζυγοῦ ἀκριβείας ὑπό τινος τῶν ὑπαλλήλων τοῦ μετρολογικοῦ τμήματος, τὰ δ' ἐξαγόμενα ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ κ. W. H. Chisholm ἐν τῇ Ninth Annual Report of the Warden of the Standards, 1874-5, ἔνθα εὕρηται ἀκριβὴς κατάλογος πάντων τούτων.

Πάντα τὰ σπουδαιότερα κομμάτια ἐν τούτοις εἶχον ζυγισθῆ πολλὰ ἔτη πρότερον· δέον δὲ νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκ νέου σταθμήσεως διὰ τελειοτέρων μέσων εἶνε ἐν τῷ συνόλῳ τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ πρότερον ἐξαχθέντα ὑπὸ τοῦ Queipo καὶ τοῦ Δρ. J. Brandis.

Ἁπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τοῦ καταλόγου τῶν σταθμῶν θέλει πείσει ἡμᾶς ὅτι συνυπῆρξαν ἐν χρήσει δύο διάφοροι μναῖ κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τὸ διαρρεῦσαν μεταξὺ τοῦ 2000 καὶ 625 π. Χ. Ἡ βαρυτέρα τῶν δύο τούτων μνῶν φαίνεται ὅτι ἦτο ἀκριβῶς τὸ διπλάσιον τῆς ἐλαφροτέρας. Πιθανῶς ὁ Brandis πλησιάζει πρὸς τὴν ἀλήθειαν καθορίζων τὴν ὁλκήν τῆς βαρείας μνᾶς εἰς 1010, τῆς δ' ἐλαφρᾶς εἰς 505 γραμμάρια.

Τινὲς ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἡ ἐλαφροτέρα τῶν δύο τούτων μνῶν δυνατὸν νὰ προσιδίαζεν εἰς τὸ Βαβυλωνιακὸν καὶ ἡ βαρυτέρα εἰς τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος· ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ. Ἐν τούτοις δυνατὸν ἡ χρῆσις τῆς βαρείας μνᾶς νὰ ἐπεκράτει περισσότερον ἐν Συρίᾳ ἢ ἡ τῆς ἐλαφρᾶς, ἐὰν πρέπῃ νὰ κρίνωμεν ἐκ τούτου, ὅτι δηλ. πλεῖστα τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ σύστημα τῆς βαρείας μνᾶς σταθμὰ ἔχουσι παρὰ τῇ σφηνοειδεῖ ἐπιγραφῇ ἑτέραν Ἀραμαϊκήν.

Ὁ δὲ σκοπός, εἰς ὃν ἀπέβλεπεν ἡ Ἀραμαϊκὴ αὕτη ἐπιγραφή, ἦτο πασιφανῶς νὰ καταστήσῃ τὸν σταθμὸν παραδεκτὸν εἰς τοὺς ἐμπόρους τῆς Συρίας καὶ Φοινίκης τοὺς ἀνάγοντας καὶ κατάγοντας ἐμπορεύματα μεταξὺ Ἀσσυρίας καὶ Μεσοποταμίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Φοινικικῶν ἐμπορίων ἀφ' ἑτέρου.

§ 3. Οἱ Φοίνικες ἔμποροι.

Τὸ Φοινικικὸν ἐμπόριον ἦτο ἐν τῷ συνόλῳ διαμετακομιστικόν. Τὰ πλουσίως πεποικιλμένα ὑφάσματα τῆς Βαβυλῶνος καὶ ἄλλα προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς κατεβιβάζοντο πρὸς τὴν παραλίαν, ἐτίθεντο ἐπιμελῶς ἐντὸς κεδρίνων κιβωτίων ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῆς Τύρου καὶ Σιδῶνος, ὁπόθεν διηυθύνοντο ὑπὸ τῶν ἐπιχειρηματικῶν ναυτίλων τῆς Φοινίκης εἰς Κύπρον, εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου ἢ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀπωτάτην Δύσιν. Ἐντεῦθεν ἡ Φοινικικὴ πόλις Τύρος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἰεζεκιὴλ (κεφ. XXVII) «ἐμπόριον τῶν λαῶν ἀπὸ νήσων πολλῶν».

Ἀλλ' οἱ Φοίνικες, ὡς οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἑβραῖοι κλπ., μεθ' ὧν ἐπεκοινώνουν, δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ ἄνευ ἰδιαζόντων σταθμῶν καὶ

μέτρων, ἐφ' ὧν φαίνεται ὅτι προσήρμοσαν τὴν ἀρχικὴν Ἀσσυριοβαβυλωνιακὴν λογιστικὴν μονάδα, ἤτοι τὸν σταθμόν, καθ' ὃν εἰθίζετο νὰ ἐκτιμῶνται αἱ ἀξίαι. Ὁ σταθμὸς οὗτος ἦτο τὸ ἑξηκοστὸν μέρος τῆς manah ἤτοι μνᾶς.

Ὅτι τὸ Φοινικικὸν σταθμητικὸν σύστημα συμμικτόν τι.

Τὸ Βαβυλωνιακὸν ἑξηκονταδικὸν σύστημα ἦτο ξένον ταῖς συνηθείαις τῶν Φοινίκων. Ὅθεν ἐνῷ ὁ λαὸς οὗτος εὐκόλως παρεδέχθη τὴν Ἀσσυριοβαβυλωνιακὴν ἑξηκοντάδα ὡς ἰδίαν μονάδα σταθμοῦ, ἤτοι shekel, δὲν παρεδέχθη ταυτοχρόνως τὸ ἑξηκονταδικὸν σύστημα ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ κατεσκεύασε νέαν μνᾶν δι' ἑαυτόν, ἀποτελουμένην ἐκ πεντήκοντα ἀντὶ ἑξήκοντα σίκλων. Ἐν τούτοις ἐν τῇ ἐκτιμήσει τοῦ μείζονος πάντων τῶν σταθμῶν, τοῦ ταλάντου, διετηρήθη ἡ διὰ τοῦ 60 διαίρεσις. Οὕτω ἐν τῷ Φοινικικῷ συστήματι, ὡς καὶ ἐν τῷ τῶν Ἑλλήνων, 50 σίκλοι (Ἑλληνιστὶ στατῆρες) = 1 μνᾶ, 60 δὲ μναῖ ἢ 3000 σίκλοι ἢ στατῆρες = 1 τάλαντον.

Ἡ ἰδιαιτέρα μορφὴ τοῦ σίκλου, ἣν φαίνεται ὅτι οἱ Φοίνικες καὶ Ἑβραῖοι ἔλαβον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ἦτο τὸ ἑξηκοστὸν μέρος τῆς βαρυτέρας τῶν δύο Ἀσσυριοβαβυλωνιακῶν μνῶν, περὶ ὧν εἴπομεν ἀνωτέρω. Τὸ ἑξηκοστὸν δὲ τῆς ἐλαφροτέρας διὰ λόγον τινὰ μὴ ἐξακριβωθέντα ἀκόμη, φαίνεται ὅτι μετεκομίσθη πρὸς τὴν Δύσιν δι' ἄλλης ὁδοῦ, τουτέστι διὰ μέσου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οὕτω δὲ ἐκομίσθη καὶ ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Λυδίας.

§ 4. Οἱ Λυδοί.

«Οἱ Λυδοί», λέγει ὁ Ε. Κούρτιος (Ἑλλ. Ἱστορ. Ι. 101· μεταφρ. Σ. Λάμπρου. Βιβλιοθ. Μαρασλῆ.) «ἀπέβησαν κατὰ γῆν, ὡς οἱ Φοίνικες ἀπὸ θαλάσσης, οἱ μεσῖται μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ προσθίας Ἀσίας». Παραδίδεται ὅτι περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου καὶ ἐπί τινας αἰῶνας κατόπιν ἡ χώρα τῶν Λυδῶν διετέλει ἐν σχέσει ὑποτελείας πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἀσσυρίας [1]. Ἀλλ' Ἀσσυριακή τις ἐπιγραφὴ πληροφορεῖ ἡμᾶς, ὅτι ἡ πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἅλυος Μικρὰ Ἀσία ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς Ἀσσυρίους βασιλεῖς πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀσσοὺρ-βάνι-απλὶ δηλαδὴ τοῦ Σαρδαναπάλου, περὶ τὰ 660 π. Χ., ὅστις, ὡς μαρτυρεῖται,

1 Κτησίου Ἀποσπ. 2, 18 ἐκδ. Müller.

ὑπεδέχθη πρεσβείαν τοῦ Γύγου, βασιλέως τῆς Λυδίας χώρας «ἀπομεμακρυσμένης» ἧς οἱ προκάτοχοι τοῦ Σαρδαναπάλου οὐδέποτε ἤκουσαν τὸ ὄνομα. Οὐδὲν ἧττον εἶνε πιθανὸν ὅτι εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὑπῆρξεν εἶδός τις συναφείας μεταξὺ Λυδίας καὶ Ἀσσυρίας, ἂν καὶ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ [1].

Καταγωγὴ τοῦ συστήματος τῶν σταθμῶν τῶν Λυδῶν.

Ο Καθηγητὴς Sayce φρονεῖ ὅτι οἱ μεσάζοντες μεταξὺ τῆς Λυδίας πρὸς δυσμὰς καὶ τῆς Ἀσσυρίας πρὸς ἀνατολὰς ὑπῆρξαν λαός τις καλούμενος Kheta ἢ Χετταῖοι. Συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην ἡ βόρειος Χετταϊκὴ πρωτεύουσα Καρχεμὶς (ἡ μετὰ ταῦτα Ἱεράπολις) ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου, ἦτο ὁ τόπος, ἔνθα αἱ τέχναι καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἀσσυρίας προσέλαβον τὴν μορφήν, ἥτις χαρακτηρίζει ἰδίᾳ τὰ ἀρχαιότατα μνημεῖα τῆς κεντρικῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Τὸ ἔτος 1400 π. Χ. ἢ περίπου τότε, ἦτο ὁ χρόνος τῆς μεγίστης ἰσχύος τοῦ ἔθνους τῶν Χετταίων· ἂν δὲ ἀληθῶς οὗτοι ἦσαν ὁ κύριος συνδετικὸς κρίκος μεταξὺ Λυδίας καὶ Ἀσσυρίας, δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα, ὅτι δι' αὐτῶν οἱ Λυδοὶ παρέλαβον τὰ Ἀσσυριακὰ σταθμά, ἅτινα κατόπιν ἐν Λυδίᾳ ἔλαβον τὴν μορφὴν ἐνσήμου κέρματος ἤτοι νομίσματος.

Διατί ὅμως ἀπέβη οἰκεία τῇ Λυδίᾳ ἡ ἐλαφρὰ μᾶλλον ἢ ἡ βαρεῖα μνᾶ μένει ἀνεξήγητον. Γνωρίζομεν ἐν τούτοις, ὅτι εἷς τῶν Ἀσσυριακῶν σταθμῶν λέγεται ἐν σφηνοειδεῖ τινι ἐπιγραφῇ «σταθμὸς τῆς Καρχεμίδος» [2]. Ἂν λοιπὸν ἡ νέα ὑπόθεσις περὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Χετταίων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀποδειχθῇ ὀρθή, «τὰ σταθμὰ τῆς Καρχεμίδος» δυνατὸν διὰ μέσου τῶν Χετταίων νὰ μετεβιβάσθησαν εἰς Φρυγίαν καὶ Λυδίαν· ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀρχαιότατα Λυδικὰ νομίσματα ἐκανονίσθησαν συμφώνως πρὸς τὰς διαιρέσεις τῆς ἐλαφρᾶς Ἀσσυριακῆς μνᾶς, αὕτη πιθανῶς θὰ εἶνε ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος (ἴδε κατωτέρω σ. ξγ'.).

Ὅθεν ἐκ τῶν δύο τούτων σημείων, τῆς Φοινίκης ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Λυδίας (διὰ τῆς Καρχεμίδος) ἀφ' ἑτέρου, φαίνεται ὅτι αἱ δύο Βαβυλωνιακαὶ μονάδες ὁλκῆς ἐπεξετάθησαν δυτικῶς εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τοῦ μὲν βαρέος σίκλου διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Φοινίκης, τοῦ δ' ἐλαφροῦ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Λυδίας.

---

1 Maspero, Hist. Anc., σ. 480.

2 Cuneiform inscr. of West. As., τόμ. III, Πίν. XLVII, ἀρ. 9.

§ 5. Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ νομίσματος ἐν Λυδίᾳ.

Εἶνε θαυμασμοῦ ἄξιον ὅτι τὰ ἔθνη τῆς Ἀνατολῆς, τὰ τόσον καλῶς γνωρίζοντα τὴν ἐμπορίαν καὶ οἰκείως ἔχοντα, ὡς εἶνε ἀναμφίβολον, πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν πολυτίμων μετάλλων οὐ μόνον πρὸς σκοποὺς συναλλαγῆς, ἀλλὰ καὶ τοκογλυφίας ἀκόμη, ἐξηκολούθησαν ἐπὶ τόσον πολλοὺς αἰῶνας ἐκτελοῦντα ἐν ταῖς ὑποθέσεσιν αὐτῶν ἐμπορικὰς πράξεις ἄνευ κεκανονισμένου νομίσματος. Καὶ ὅμως οὐδὲν εἶνε βεβαιότερον τοῦ ὅτι οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα.

«Πρῶτοι δὲ ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν», λέγει ὁ Ἡρόδοτος (I, 94), «νόμισμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κοψάμενοι (οἱ Λυδοὶ) ἐχρήσαντο». Ἐκ τῶν ὀλίγων, ἅτινα γνωρίζομεν περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ τούτου, ἐξάγομεν ὅτι τὸ ἐμπορικὸν αὐτοῦ ὁρμέμφυτον πρέπει νὰ ἀνεπτύχθη μεγάλως ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ θέσεως καὶ τοῦ περιβάλλοντος, ἀμφοτέρων συντελούντων εἰς συχνὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς γείτονας λαοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τούς τε Ἀσιάτας καὶ τοὺς Ἕλληνας.

Ἐφεύρεσις τοῦ νομίσματος ὑπὸ τῶν Λυδῶν.

Περὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν τὸ ἀχανὲς Ἀσσυριακὸν κράτος περιέπιπτεν εἰς παρακμήν, ἡ Λυδία ὑπὸ νέαν δυναστείαν, τὴν καλουμένην τῶν Μερμναδῶν, εἰσήρχετο εἰς νέαν φάσιν ἐθνικοῦ βίου.

Ἡ πολιτικὴ τῶν νέων τούτων κυριάρχων τῆς χώρας ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἰσχὺν τῆς Λυδίας πρὸς δυσμὰς καὶ νὰ κυριεύσῃ πόλεις παραθαλασσίους. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον Γύγης ὁ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Μερμναδῶν, ὅστις ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου περὶ τὰ 700 π. Χ., ἐγκαθιδρύθη στερεῶς ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἀπεπειράθη νὰ ἐκτείνῃ τὰς κτήσεις αὐτοῦ κατὰ μῆκος πάσης τῆς Ἰωνικῆς ἀκτῆς. Τοῦτο ἔφερε τοὺς Λυδοὺς εἰς ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἀσίας.

Οἱ Ἴωνες οὗτοι Ἕλληνες διετέλουν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς διαρκῆ ἐπιμιξίαν (οὐχὶ πάντοτε φιλικὴν) μετὰ τῶν Φοινίκων, μεθ' ὧν ἀπὸ μακροῦ πρότερον συνεφώνησαν ὡς πρὸς τοὺς ἀριθμούς, σταθμά, μέτρα, τὴν χρῆσιν τοῦ ἀλφαβήτου καὶ τὰ παρόμοια, καὶ παρ' ὧν, ὡς ἔχομεν λόγους νὰ εἰκάσωμεν, ἐδέχθησαν τὸ ἑξηκοστὸν μέρος τῆς βαρείας Ἀσσυριοβαβυλωνίας μνᾶς ὡς ἰδίαν αὐτῶν μονάδα βάρους ἤτοι

σ τ α τ ῆ ρ α. Ἀφ' ἑτέρου οἱ Λυδοὶ παρέλαβον πιθανῶς ἐκ τῆς Καρχεμίδος τὸ ἑξηκοστὸν τῆς ἐλαφρᾶς μνᾶς.

Οὕτω λοιπόν, ὅτε οἱ Λυδοὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γύγου ἦλθον εἰς συνάφειαν καὶ σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, αἱ δύο μονάδες βάρους, ἀφ' οὗ διέβησαν διὰ δύο διαφόρων ὁδῶν, συνηντήθησαν πάλιν εἰς τὰς παραλίους πόλεις καὶ τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῇ μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως χώρᾳ.

Εἰς τὴν βασιλείαν Γύγου, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ νέου Λυδικοῦ κράτους, ὡς διάφορον οὖσαν τῆς ἀρχαιοτέρας Λυδίας, δύνανται ἴσως νὰ ἀποδοθῶσι τὰ ἀρχαιότατα δοκίμια τῆς νομισματοκοπίας. Ὁ πλοῦτος τοῦ μονάρχου τούτου εἰς πολύτιμα μέταλλα δύναται νὰ συμπερανθῇ ἐκ τῆς μεγάλης δαψιλείας τῶν δώρων αὐτοῦ πρὸς τὸ Δελφικὸν ἱεροφυλάκιον, συνισταμένων εἰς χρυσοῦς κρατῆρας καὶ ἀργυρᾶς ὑδρίας καὶ συμποσουμένων εἰς τοσοῦτον ὄγκον χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ὅσον οὐδέποτε πρότερον εἶδον ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναθροισθέντα οἱ Ἕλληνες[1].

Εἶνε δὲ σύμφωνον πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα μονάρχου, οἷος ἦν ὁ Γύγης, οὗτινος ἔργον ὑπῆρξε τὸ νὰ ἐκτείνῃ τὸ κράτος αὐτοῦ πρὸς δυσμὰς καὶ συγχρόνως νὰ εἶνε κύριος τῶν ὁδῶν τῆς συγκοινωνίας πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ὅτι ἐκ Σάρδεων, τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ, τῆς κειμένης εἰς τὴν κατωφέρειαν τοῦ Τμώλου καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πακτωλοῦ, ἀμφοτέρων πλουσίων εἰς χρυσόν, ἀνέπεμπε διὰ τῶν μακρῶν ὁδῶν τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὸ κέντρον τῆς Μεσοποταμίας καὶ κατέπεμπε διὰ τῶν παραποταμίων πεδιάδων τῆς δύσεως πρὸς τὴν θάλασσαν τὸν ἐγχώριον Λυδικὸν χρυσὸν τὸν συλλεγόμενον ἐκ τῶν ἀποθεμάτων τῆς κοίτης τοῦ Πακτωλοῦ καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ὄρους ὀρυχείων.

Λυδικὸν ἤλεκτρον.

Τὸ πολύτιμον τοῦτο ἐμπόρευμα (ἐὰν ἀληθῶς τὰ ἀρχαιότατα Λυδικὰ νομίσματα ἀνήκουσιν εἰς αὐτόν), τὸ ἔκοψεν εἰς σχῆμα ᾠοειδῶν σφαιριδίων ἢ πλίνθων, ἐπισήμως ἐσφραγισμένων ἢ τετυπωμένων ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς εἰς ἐγγύησιν τοῦ βάρους καὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν. Διὰ τὴν ἀνατολικὴν ἢ μεσόγειον ἐμπορίαν ἡ ἐ λ α φ ρ ὰ μνᾶ ἦτο ὁ κανών, καθ' ὃν ἐκανονίσθη ἡ νομισματοκοπία αὕτη, ἐν ᾧ διὰ τὴν δυτικὴν ἐμπορίαν τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς παραλίας ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ βαρὺς κανὼν ὅντινα, ἕνεκα

1 Curtius, Gr. Gesch., T. I. σ. 466. — Ἡροδ. I. 14.

τοῦ τρόπου τῆς μεταδόσεως αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν Φοινικικόν, τηροῦντες τὸ ὄνομα Βαβυλωνιακὸς διὰ τὸν σταθμόν, ὅστις μετεδόθη κατὰ γῆν ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου.

Τὰ ἀρχαιότατα Λυδικὰ νομίσματα συνίσταντο ἐκ μετάλλου καλουμένου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἠλέκτρου (Σοφοκλέους Ἀντιγ. 1037) ἢ λευκοῦ χρυσοῦ (Ἡροδ. Ι. 50). Ἦτο δὲ τοῦτο φυσικὸν κρᾶμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ φαίνεται ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἀνεγνώριζον αὐτὸ ὡς μέταλλον διάφορον τῶν δύο τούτων. Συνελέγετο δὲ κατὰ μεγάλας ποσότητας ἐκ τῶν ἀποθεμάτων τῆς κοίτης τοῦ Πακτωλοῦ ποταμοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀρυχείων τῶν ὀρεινῶν κλιτύων τοῦ Τμώλου καὶ Σιπύλου. Ἀποτελεῖται δὲ περίπου ἐξ 73 % χρυσοῦ καὶ 27 % ἀργύρου (Hultsch, Metrologie, ἐκδ. β', σ. 579). Ὅθεν ἦτο εἰς διάφορον σχέσιν πρὸς τὸν ἄργυρον τῆς τοῦ καθαροῦ χρυσοῦ πρὸς τὸν ἄργυρον[1]. Οὕτως ἐνῷ ὁ χρυσὸς ἀνελόγει πρὸς τὸν ἄργυρον ὡς 13·3:1, τὸ ἤλεκτρον θὰ ἀνελόγει ὡς 10 : 1 ἢ τόσον τι περίπου.

Τὸ φυσικὸν τοῦτο κρᾶμα τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κέκτηται ὡς πρὸς τὴν νομισματοκοπίαν πλεονεκτήματα πλείονα τοῦ χρυσοῦ. Πρῶτον μὲν ἦτο διαρκέστερον, ὡς σκληρότερον καὶ ὀλιγώτερον ὑποκείμενον εἰς βλάβην καὶ ἐλάττωσιν διὰ τῆς τριβῆς, δεύτερον δὲ ἐξήγετο εὐχερέστερον ὡς φυσικὸν προϊὸν καὶ τρίτον, ἐπειδὴ εὑρίσκετο ἐν ἀναλογίᾳ περίπου 10 : 1 πρὸς τὸν ἄργυρον, καθίστα περιττὴν τὴν χρῆσιν διαφόρου κανόνος βάρους διὰ τὰ δύο μέταλλα, διότι ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν νομισματοκοπείων νὰ χρησιμοποιῶσι μίαν μόνον τάξιν σταθμῶν καὶ δεκαδικὸν σύστημα, ὅπερ ἦτο εὐκατανόητον καὶ ἁπλοῦν ἐν τῇ χρήσει. Ἕνεκα τούτου φαίνεται ὅτι τὸ ἤλεκτρον ἐσταθμήθη συμφώνως τῷ κανόνι τοῦ ἀργύρου, ἑπομένως ἓν τάλαντον, μία μνᾶ καὶ εἷς σίκλος ἠλέκτρου ἐθεωροῦντο ὡς ἰσοφαρίζοντα πρὸς 10 τάλαντα, 10 μνᾶς, ἢ 10 στατῆρας ἀργύρου τοῦ αὐτοῦ βάρους. Ἄρα ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ ἡ ὁλκὴ τοῦ ἐξ ἠλέκτρου στατῆρος θὰ ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, ὅστις ἦτο ἐκεῖ ἐν χρήσει διὰ τοὺς ὄγκους τοῦ ἀργύρου, ἤτοι τοῦ ἀργύρου εἰς σχῆμα ῥαβδίων καὶ πλίνθων, τῆς συνηθείας τῆς νέας ἐφευρέσεως τῆς σφρα-

1 «Ubicumque quinta argenti portio est, et electrum vocatur». Plin., H. N. 33. 4. 23.

γίσεως ἢ τυπώσεως τοῦ μετάλλου διὰ τὴν κυκλοφορίαν ἐφαρμοσθείσης κατὰ πρῶτον μόνον εἰς τὸ πολυτιμότερον τῶν δύο μετάλλων, ὡς τοῦ ἠλέκτρου παριστῶντος εἰς εὔχρηστον μικρὸν ὄγκον, βάρος ἀνομισματοποιήτου ἀργύρου δεκάκις ὀγκωδεστέρου καὶ δεκάκις δυσμετακομιστοτέρου.

Βελτίωσις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Ἰώνων τῆς νομισματοκοπίας.

Ὁπωσδήποτε τῆς νέας ἐφευρέσεως ἅπαξ κοινῶς εἰς χρῆσιν παραδεκτῆς γενομένης, δὲν θὰ ἐβράδυνεν ἡ ἐξάπλωσις αὐτῆς ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου. Ἔχομεν δὲ βασίμους λόγους νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀμφότερα τὰ μέταλλα ταῦτα ἐχρησιμοποίησαν ἐν Λυδίᾳ πρὸς νομισματοκοπίαν ἀπ' αὐτῶν ἤδη τῶν χρόνων τοῦ Κροίσου (568-554 π. Χ.). (Ἴδε τόμ. Β', σελ. 190).

Αἱ τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κοσμοῦσαι Ἑλληνικαὶ πόλεις δὲν ἐβράδυναν νὰ παραδεχθῶσι καὶ μάλιστα νὰ τελειοποιήσωσι τὴν ἁπλῆν μὲν ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὀλιγώτερον σημαντικὴν ἐφεύρεσιν τῶν Λυδῶν, εἰς τοὺς Ἴωνας δ' Ἕλληνας τῆς Μιλήτου καὶ τῶν γειτόνων πόλεων ἀνήκει πιθανῶς ἡ τιμή, ὅτι ἀντικατέστησαν διὰ καλλιτεχνικῶς ἐξειργασμένων σφραγίδων τὰ ἀρχέγονα Λυδικὰ σημαντήρια καὶ ὅτι ἐν μεταγενεστέρᾳ πως περιόδῳ ἐπέγραψαν αὐτὰ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ λαοῦ ἢ ἡγεμόνος, ὑφ' οὗ τὸ νόμισμα ἐκόπη.

Τὰ ἐπίσημα ἐμβλήματα, δι' ὧν οἱ ἀρχαιότατοι ἐξ ἠλέκτρου στατῆρες διεκρίνοντο τῶν ἁπλῶν τεμαχίων μετάλλου, ἀπετελοῦντο ἀρχικῶς μόνον ἐκ τῆς τυπώσεως ἀγροίκων καὶ ἀχαράκτων σημαντηρίων, ὧν μεταξὺ ἐτοποθετεῖτο ὁ βῶλος ἤτοι τὸ ᾠοειδὲς σφαιρίδιον, ἵνα δεχθῇ τὸ κτύπημα τῆς σφύρας. Βραδύτερον ἡ τέχνη τοῦ σφραγιδογλύφου ἐκλήθη πρὸς διακόσμησιν τῆς ὑποκειμένης τῶν δύο σφραγίδων, ἥτις πάντοτε ὑπῆρξεν ἡ πρόσοψις, ἤτοι τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ νομισματος, μετὰ τοῦ συμβόλου τῆς ἐγχωρίου θεότητος, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ὁποίας ἐκόπησαν τὰ νομίσματα, τῶν θεῶν καλουμένων οἱονεὶ μαρτύρων τῆς καλῆς ὁλκῆς καὶ τῆς γνησιότητος τοῦ νομίσματος.

Τὸ σύμβολον τοῦτο, ἐπίσημον ἢ τύπος ὡς καλεῖται, ἀποτελεῖται συνήθως ἐκ τῆς μορφῆς ἢ προτομῆς ζῴου, ἤ τινος ἀψύχου ἀντικειμένου, τῶν κεφαλῶν ἢ τῶν σωμάτων τῶν θεῶν ἢ ἀνθρώπων οὐσῶν σπανίων ἢ ἀγνώστων ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ περιόδῳ.

Τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ νομίσματος δὲν ἔφερεν ἀρχικῶς τύπον, ἀλλὰ

μόνον τὸ ἐντύπωμα ἐν σχήματι τετραγώνου ἐγκοιλότητος (κοινῶς καλουμένης τετράγωνον ἔγκοιλον, incuse square, carrée creux) τῆς ἀνωτέρας τῶν δύο σφραγίδων, ὧν μεταξὺ ἐτοποθετεῖτο ὁ κυαμόμορφος βῶλος τοῦ μετάλλου, ἀφ' οὗ πιθανῶς πρότερον ἐμαλακύνετο ἐκπυρούμενος ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ δεχθῇ εὐχερέστερον τὸ ἐκτύπωμα τῆς ὑποκειμένης σφραγῖδος.

§ 6. *Αἱ Βαβυλωνιακαὶ καὶ Φοινικικαὶ ἀργυραῖ μναῖ.*

Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ταύτην περίοδον ὁ ἄργυρος σπανίως ἐζυγίζετο, ὡς ὁ χρυσός, διὰ τοῦ αὐτοῦ ταλάντου καὶ τῆς μνᾶς, ἀλλὰ μᾶλλον συμφώνως πρὸς σταθμητικὸν κανόνα παραχθέντα ἐκ τῆς ὁλκῆς τοῦ χρυσοῦ· τοιοῦτόν δέ τινα περίπου: — ἡ παραδεδεγμένη ἀξία τοῦ χρυσοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἄργυρον ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ ἐπὶ πολὺ κατόπιν ὡς 13·3:1[1]. Δὲν εἶνε δὲ βέβαιον ὅτι μεταξὺ τῶν σχετικῶν ἀξιῶν τῶν δύο μετάλλων ὑπῆρχον αἱ αὐταὶ διακυμάνσεις, αἵτινες νῦν εἶνε τόσον συχναί.

'Αποτέλεσμα τῆς σταθερότητος ταύτης τῆς συναλλαγῆς ὑπῆρξεν ἡ παλαιὰ εἰςαγωγὴ εἰς 'Ασίαν διπλῆς κυκλοφορίας (διμεταλλισμός). 'Η ἀναλογία τοῦ 13·3 : 1 καθίστα δυσχερὲς τὸ στάθμισμα τῶν δύο μετάλλων κατὰ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν κανόνα, ἐπειδὴ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δεδομένον τι βάρος χρυσοῦ δὲν θὰ ἠδύνατο εὐχερῶς νὰ ἀνταλλαγῇ πρὸς στρογγύλον ἀριθμὸν τεμαχίων ἢ ῥαβδίων ἀργύρου τοῦ αὐτοῦ σταθμοῦ, ἀλλ' ἀντὶ 13 $^1/_3$ τοιούτων κομματίων. Ὅθεν, ὅπως διευκολυνθῇ ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν δύο μετάλλων, ἡ ὁλκὴ τοῦ ἀργυροῦ σίκλου, μνᾶς καὶ ταλάντου ηὐξήθη ἢ ἠλαττώθη, ἵνα συμφωνήσῃ πρὸς τὴν τοῦ χρυσοῦ σίκλου, μνᾶς καὶ ταλάντου ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ταχυτέρας μετατροπῆς τοῦ χρυσοῦ σίκλου εἰς στρογγύλον ἀριθμὸν ἀργυρῶν σίκλων.

---

1 'Ο 'Ηρόδοτος λέγει 13:1 (III, 89), ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε λεπτομερῶς ἀκριβές, ὡς κατεδείχθη ὑπὸ τοῦ Mommsen, Hist. Mon. Rom. μετάφρ. Blacas, τόμ. 1, σελ. 407.

§ 7. *Παραγωγὴ νομισματικῶν ὁλκῶν.*

ΑΣΣΥΡΙΟΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΑΙ ΜΝΑΙ ΧΡΥΣΟΥ

	ΒΑΡΕΙΑ	ΕΛΑΦΡΑ
Μνᾶ	*15,600 κ.*	*7800 κ.*
$^1/_{60}$ ἤτοι σίκλος	*260 κ.*	*130 κ.*

ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΤΑΘΜ. ΑΡΓΥΡΟΥ ΠΑΡΑΧΘΕΝΤΕΣ ΕΚ ΤΗΣ ΜΝΑΣ ΧΡΥΣΟΥ

Α'. Ἐκ τοῦ βαρέος χρυσοῦ σίκλου τῶν 260 κ.

260 × 13·3 = 3458 κ. ἀργύρου.

3458 κ. ἀργύρου = 15 σίκλοι τῶν 230 κ.

Ὁ Φοινικικὸς καὶ Ἑλληνοασιατικὸς σταθμητικὸς κανὼν ἀργύρου δύναται νὰ ἀποτελεσθῇ ὡς ἑξῆς ἐπὶ τοῦ ἀργυροῦ σίκλου τῶν 260 κ.

Φοινικικὸς κανών.

Τάλαντον	*690,000 κ. =*	*3000 στατῆρες*
Μνᾶ	*11,500 κ. =*	*50 στατῆρες*
Στατὴρ	*230 κ.*	

Β'. Ἐκ τοῦ ἐλαφροῦ χρυσοῦ σίκλου τῶν 130 κ.

130 × 13·3 = 1729 κ. ἀργύρου

1729 κ. ἀργύρου = 10 σίκλοι τῶν 172·9 κ.

Ἐπὶ τοῦ ἀργυροῦ σίκλου τῶν 172·9 κ. οἱ Βαβυλωνιακοί, Λυδικοὶ καὶ Περσικοὶ σταθμικοὶ κανόνες ἀργύρου δύνανται νὰ ἀποτελεσθῶσιν ὡς ἑξῆς·

Περσικὸς κανών.

Τάλαντον	*518,700 κ. =*	*3000 στατῆρες =*	*6000 σίκλοι*
Μνᾶ	*8645 κ. =*	*50 » =*	*100 »*
Στατὴρ	*172·9 κ. =*	*1 » =*	*2 »*
Σίκλος	*86·45 κ.*		

Οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ πρέπει φυσικῷ τῷ λόγῳ νὰ ληφθῶσι μόνον ὡς κατὰ προσέγγισιν ὀρθοί. Ἔν τισι χώραις αἱ ὁλκαὶ τῶν νομισμάτων θὰ εὑρεθῶσιν ὑποτασσόμεναι εἰς ἀνώτερον, ἐν ἄλλαις δὲ εἰς κατώτερόν, τινα μέσον ὅρον. Πᾶσα τοιαύτη ἐκτροπὴ θέλει σημειωθῇ ἐν τοῖς κεφαλαίοις τῶν χωρῶν, ἐν αἷς αὗται ἐμφανίζονται.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ τοῦτο, ὅτι δηλ. ἐν τῇ Μικρᾷ

'Ασίᾳ καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν τῆς νομισματοκοπίας (α) ὁ βαρὺς χρυσοῦς στατὴρ (260 κ.) ἐμφανίζεται εἰς διαφόρους τόπους ἀπὸ τῆς Τέω πρὸς βορρᾶν μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Προποντίδος· (β) ὁ ἐλαφρὸς χρυσοῦς στατὴρ (130 κ.) ἐν Λυδίᾳ (Κροίσειος στατὴρ) καὶ ἐν Σάμῳ (;)· (γ) ὁ ἠλέκτρινος στατὴρ τοῦ Φοινικικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος ἀργύρου, κυρίως μὲν ἐν Μιλήτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς 'Ασίας, πρὸς δὲ καὶ ἐν Λυδίᾳ, ἂν καὶ οὐδέποτε ἄρτιος· (δ) ὁ ἐξ ἠλέκτρου καὶ ὁ ἀργυροῦς στατὴρ τοῦ Βαβυλωνιακοῦ σταθμητικοῦ κανόνος κυρίως, ἂν οὐχὶ καὶ ἀποκλειστικῶς, ἐν Λυδίᾳ· (ε) ὁ ἀργυροῦς στατὴρ τοῦ Φοινικικοῦ κανόνος ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς 'Ασίας.

§ 8. Μετάδοσις τῶν σταθμητικῶν κανόνων ἐξ 'Ασίας εἰς Εὐρώπην διὰ τεσσάρων κυρίων ὁδῶν.

Εἴδομεν πῶς ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου καὶ Τίγρητος οἱ κανόνες, δι' ὧν ἐσταθμίζοντο τὰ πολύτιμα μέταλλα, μετεβιβάσθησαν πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἤτοι ὁ μὲν βαρὺς κανὼν διὰ τῆς Φοινίκης καὶ τῆς θαλάσσης, ὁ δ' ἐλαφρὸς διὰ τῆς Λυδίας καὶ διὰ τῆς στερεᾶς

Καιρὸς ἤδη νὰ στραφῶμεν πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν 'Ελλάδα καὶ νὰ ἀνιχνεύσωμεν τὴν μετοικεσίαν τῶν αὐτῶν σταθμητικῶν κανόνων ἐκ τῆς Μικρᾶς 'Ασίας εἰς τὴν 'Ελλάδα, τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὰς ἐν τῇ Δύσει 'Ελληνικὰς ἀποικίας.

'Η μετάδοσις τῶν σταθμητικῶν τούτων κανόνων, ἐφ' ὅσον δυνάμεθα νὰ ἀκολουθήσωμεν αὐτήν, φαίνεται ὅτι ἐγένετο διὰ τριῶν ἢ τεσσάρων διαφόρων ὁδῶν, ἤτοι τῆς νοτίας ὁδοῦ, τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς βορείου.

Α'. 'Η νοτία ὁδός.

'Ο σίκλος ἢ ὡς οἱ Ἕλληνες καλοῦσιν αὐτόν, ὁ στατὴρ τοῦ Φοινικικοῦ κανόνος εἶλκεν ἀρχικῶς 230 κ., ἀλλὰ τοῦτο πρέπει νὰ συνέβαινε πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ νομίσματος, διότι οἱ ἀρχαιότατοι τῶν 'Ελληνικῶν στατήρων τοῦ Φοινικικοῦ σταθμοῦ ἐξ ἠλέκτρου ἢ ἀργύρου σπανίως ὑπερβαίνουσι τοὺς 220 κ. [1]

---

1 Οἱ 'Ρόδιοι καί τινες ἄλλοι ἀργυροῖ στατῆρες φθάνουσι τοὺς 240 κ. ἀλλὰ εἶνε μεταγενεστέρας περιόδου καὶ ἴσως 'Αττικοί. Ἴδε τόμ. Β', σελ. 179.

Παλαιὰ ἐμπορία τῶν Φοινίκων μετὰ τῆς Πελοποννήσου.

« Οἱ Φοίνικες » λέγει ὁ Ἡρόδοτος, (Ι. 1) « ἀφικόμενοι ἐπὶ ταύτην τὴν θάλασσαν καὶ οἰκήσαντες τοῦτον τὸν χῶρον, ὃν καὶ νῦν οἰκοῦσιν, ἤρχισαν ἀμέσως νὰ ἐπιχειρῶσι μακροὺς πλοῦς. Φέροντες δὲ φορτία Αἰγυπτιακῶν καὶ Ἀσσυριακῶν ἐμπορευμάτων ἔφθαλον καὶ εἰς ἄλλας χώρας καὶ δὴ καὶ εἰς Ἄργος, ὅπερ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον προεῖχε καθ' ὅλα τῶν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ νῦν καλουμένῃ Ἑλλάδι ἄλλων πόλεων. Ἀφικόμενοι λοιπόν ποτε οἱ Φοίνικες εἰς τὸ Ἄργος τοῦτο ἐξέθεσαν τὸ φορτίον πρὸς πώλησιν. Τὴν πέμπτην δὲ ἢ ἕκτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀφίξεως, ὅτε εἶχον ἤδη πωλήσει σχεδὸν πάντα, ἦλθον ἐπὶ τὴν θάλασσαν γυναῖκες ἄλλαι πολλαὶ καὶ δὴ καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως, ἧς τὸ ὄνομα ἦτο, ὡς οἱ Ἕλληνες λέγουσιν, Ἰὼ ἡ τοῦ Ἰνάχου.» Ἕπεται κατόπιν ὁ μῦθος τῆς ἀπαγωγῆς τῆς Ἰοῦς ὑπὸ τῶν Φοινίκων, καθ' ἣν στιγμὴν αἱ γυναῖκες ἱστάμεναι παρὰ τὴν πρύμναν ἠγόραζον ὅ,τι ἐπεθύμουν.

Ἔχομεν ἐνταῦθα εἰκόνα τῶν Φοινίκων ἐμπόρων ἐν ἀμέσῳ ἐπιμιξίᾳ πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Τοιαῦται Φοινικικαὶ ἀγοραὶ ἐγίνοντο πιθανῶς κατὰ ὡρισμένα διαστήματα, ἂν καὶ εἴς τινας θέσεις δυνατὸν νὰ ἦσαν διαρκεῖς.

Μεταξὺ τῶν πρώτων μαθημάτων, ἅτινα οἱ Ἕλληνες τῶν παραλίων θὰ ἔμαθον ἐκ τῆς διαρκοῦς ταύτης συνηθείας τοῦ νὰ διαπραγματεύωνται περὶ τιμῶν μετὰ τῶν ξένων ἐμπόρων, θὰ ἦτο φυσικῶς ἡ χρῆσις τῶν σταθμῶν, δι' ὧν οἱ Φοίνικες ἐπώλουν αὐτοῖς τὰ πολύτιμα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κοσμήματα, ἅτινα ἐπεθύμουν.

Κατὰ τοιοῦτόν τινα τρόπον πρέπει νὰ εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον εἰς Πελοπόννησον τὰ Φοινικικὰ σταθμά. Ἀκολούθως οἱ Ἕλληνες γενόμενοι καὶ αὐτοὶ λαὸς θαλασσοπόρος ἀπεμάκρυναν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς Φοίνικας ἐκ τῶν παραλίων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος· τὰ μαθήματα ὅμως, ἅτινα οἱ ἐξ ἀνατολῶν ναυτικοὶ ἐδίδαξαν αὐτούς, δὲν ἐλησμονήθησαν τόσον ταχέως.

Οὐδὲν ἧττον, ὡς διαρκῶς συμβαίνει ἐκεῖ, ἔνθα δὲν ὑπάρχει ἐξουσία πρὸς τακτοποίησιν τοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, τὰ σταθμά, ἅτινα εἰσήγαγον οἱ Φοίνικες εἰς Πελοπονήσον, ὑπέστησαν σὺν τῷ χρόνῳ βαθμιαίαν τινὰ ἔκπτωσιν, ἐὰν τὸ πόρισμα τοῦτο δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῆς ὁλκῆς τῶν στατήρων τῆς Αἰγίνης, οἵτινές εἰσιν τὰ ἀρχαιότατα πάντων τῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων.

Συνήθως ἀποδίδουσι τὴν πρώτην κοπὴν τῶν Αἰγινητικῶν τούτων νομισμάτων εἰς τὸν Φείδωνα, βασιλέα τοῦ Ἄργους, περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ ὁποίου ἐπικρατεῖ ἀκόμη μεγάλη διαφορὰ γνωμῶν· τὸ Πάριον χρονικὸν τίθησιν αὐτὸν εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ἐνάτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, μαρτυρεῖ δὲ πρὸς τούτοις ὅτι «Φείδων ὁ Ἀργεῖος ἐδήμευσε τὰ μέτρα......καὶ ἀνεσκεύασε, καὶ νόμισμα ἀργυροῦν ἐν Αἰγίνῃ ἐποίησεν». Ἕτεραι δὲ καὶ ἀσφαλέστεραι μαρτυρίαι[1] καταβιβάζουσιν αὐτὸν εἰς τὴν 8ην Ὀλυμπιάδα (748 π. Χ), ἐνῷ ὁ Weissenborn[2] καὶ ὁ E. Curtius βαίνουσι προσωτέρω ἐπιχειρήσαντες νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ἐβασίλευσε περὶ τὰ 668 π. Χ. Τέλος ὁ Ἡρόδοτος (IV. 127) μέμνηται τυράννου τινὸς τοῦ Ἄργους «τοῦ τὰ μέτρα ποιήσαντος Πελοποννησίοισι» καλουμένου Φείδωνος, οὗ υἱὸς ὑπῆρξεν εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Ἀγαρίστης, θυγατρὸς τοῦ Κλεισθένους τῆς Σικυῶνος. Ὁ χρόνος ἐπομένως τοῦ Φείδωνος τούτου δυσχερῶς δύναται νὰ εἶνε πολὺ ἀρχαιότερος τοῦ 600 π. Χ. Ἡμεῖς δὲν ἐνδιαφερόμεθα νῦν νὰ συμβιβάσωμεν τὰς ἀντιθέτους ταύτας μαρτυρίας. Ἀρκεῖ ὅτι πᾶσαι αἱ παραδόσεις συντρέχουσιν εἰς τὸ νὰ δείξωσιν ὅτι ὁ Φείδων ὁ Ἀργεῖος ἦτο ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν μέτρα, σταθμὰ καὶ νομίσματα εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα.

Ὅτι Φείδων ὁ Ἀργεῖος εἰσήγαγε τὴν χρῆσιν τοῦ κεκομμένου νομίσματος εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα.

Ὅθεν δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ τις καὶ ὅτι τὰ σφαιροειδῆ νομίσματα τῆς Αἰγίνης, τὰ βεβαίως ἀρχαιότατα νομίσματα τῆς κυρίως Ἑλλάδος, εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Παρίου χρονικοῦ ἀναφερόμενον Φειδώνιον νομίσμα. Δύναται ἐπίσης θετικῶς νὰ ὑποστηριχθῇ, ὅτι οὐδὲν τῶν Αἰγινητικῶν τούτων νομισμάτων εἶνε παλαιότερον τῶν ἀρχαιοτάτων ἐξ ἠλέκτρου Λυδικῶν νομισμάτων, ἐπομένως ὅτι ὁ χρόνος τῆς ἐν Πελοποννήσῳ εἰσαγωγῆς τοῦ κεκομμένου νομίσματος εἶνε μεταγενέστερος τοῦ 700 π. Χ. Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι ὁ Φείδων δὲν ἦτο ὁ ἐφευρέτης τοῦ νομίσματος, ἐπειδὴ ἤδη πρὸ τῶν χρόνων αὐτοῦ πάντα τὰ παράλια καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἐγνώριζον τὰ ὠχρὰ ἠλέκτρινα νομίσματα τῆς Λυδίας καὶ Ἰωνίας. Τὰ νομίσματα ταῦτα ἐν τούτοις δὲν ἴσχυον ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, καί, ὡς ὁ Curtius παρατηρεῖ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ, «πᾶσα ἐμπορικὴ πρᾶξις εἰς τοὺς λιμένας τῆς Πελοποννήσου ἐγίνετο αἰτία πολυ-

---

1 Παυσανίας, VI. 22, 2. Ἴδε Clinton, Fast. Hell., I, σ. 248.

2 Beiträge zur Gr. Alterthumskunde, σ. 18.

πλόκων δυσχερειῶν». Ὁ σταθμητικὸς κανών, τὸν ὁποῖον οἱ Πελοποννήσιοι ἐν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ ἔλαβον παρὰ τῶν ἐμπόρων τῆς Φοινίκης ὑπέστη κατὰ τὴν διάρκειαν δύο αἰώνων λίαν σημαντικὴν ἔκπτωσιν. Ὁ Φείδων παρεδέχθη τὰ σταθμὰ ταῦτα ὡς εὗρεν αὐτὰ ἐν τῇ ἐποχῇ του (πρὸ τοῦ 600 π. Χ.), ἐπὶ τῆς βάσεως δὲ τοῦ ἠλαττωμένου τούτου Φοινικικοῦ βάρους, διωργάνωσεν ἴδιον σύστημα σταθμῶν καὶ νομισματοκοπίας ὅπερ ἔκτοτε ἐκαλεῖτο Φειδώνιον ἢ συνηθέστερον Αἰγινητικόν, ἀπὸ τῆς νήσου Αἰγίνης, τῆς τότε ἀποτελούσης μέρος τῶν κτήσεων τοῦ Φείδωνος, ἔνθα οὗτος ἵδρυσε τὸ ἀρχαιότατον Πελοποννησιακὸν νομισματοκοπεῖον.

Ὅτι ἡ Αἴγινα τὸ ἀρχαιότατον Εὐρωπαϊκὸν νομισματοκοπεῖον.

Ἡ νῆσος Αἴγινα, μεθ' ὅλην τὴν Δωρικὴν κάθοδον, ἐξηκολούθησε πάντοτε διατηροῦσα ἑαυτὴν εἰς ἄμεσον κατὰ θάλασσαν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Φοινίκης Ἡ Ἀφροδίτη τῆς Αἰγίνης ἐν τῇ ἰδιότητι αὐτῆς ὡς θεᾶς τοῦ ἐμπορίου καὶ ὡς τοιαύτη οὖσα ἡ εἰσηγήτρια διεθνοῦς ἑνότητος, ἐταυτίζετο πρὸς τὴν Φοινικικὴν Ἀστάρτην. Τὸ δ' ἱερὸν αὐτῆς ἀπετέλει τὸ κέντρον παντὸς Φοινικικοῦ ἀποικισμοῦ ἐπὶ τῶν παραλίων καὶ νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Πᾶσα τῶν κατοίκων ἀσχολία, ἐμπορία ἢ τεχνουργία, οἷον ἡ ἁλιεία καὶ μεταλλωρυχία διατέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς. Διὰ μέσου αὐτῆς τὰ πολύτιμα μέταλλα μετὰ τοῦ Φοινικικοῦ συστήματος τῶν σταθμῶν ἐκομίσθησαν διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὅτε αἱ κατὰ θάλασσαν ἀποστολαὶ ἀπέβησαν συχνότεραι, καὶ αἱ πρόοδοι τῆς ναυπηγίας παρέσχον μείζονας εὐκολίας πρὸς κυκλοφορίαν ἀνὰ τὴν Μεσόγειον, ἡ ἀρχέγονος μέθοδος τῆς συναλλαγῆς δι' ἀνταλλαγῆς ἐφάνη ἀνεπαρκής. Οἱ ἱερεῖς τῆς θεᾶς τῆς ἐμπορίας τότε τὸ πρῶτον εἰσήγαγον τὰ μέταλλα ὡς μέτρα ἀξίας. Οὗτοι δ ὑπῆρξαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, οἱ τὸ πρῶτον συλλέξαντες ποσότητας πολυτίμου μετάλλου καὶ σφραγίσαντες διὰ τοῦ συμβόλου τῆς θεᾶς τὰ εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ ναοῦ ἀνήκοντα χυτὰ τεμάχια μετάλλων.

Τὸ σύμβολον τοῦτο ἦτο ἡ θαλασσία χελώνη, ζῷον ἱερὸν τῇ Ἀφροδίτῃ, ἐν τοῖς ναοῖς τῆς ὁποίας μάλιστα τὰ ξύλινα ὑποπόδια τῶν θρόνων ἦσαν ἐξειργασμένα ἐν σχήματι χελωνῶν, αὐτῆς τῆς θεᾶς παρισταμένης ἐνίοτε βαινούσης ἐπὶ τῆς ῥάχεως χελώνης.

Ἐν τῇ νήσῳ Αἰγίνῃ ἑπομένως, ἴσως δὲ ἐν αὐτῷ τῷ ἱερῷ τῆς Ἀφροδίτης, εὗρεν ὁ Φείδων πρόχειρον πᾶν τὸ πρὸς τὸ ἐπιχείρημα αὐτοῦ ὑλικόν. Ἵδρυσεν ἐνταῦθα τὸ πρῶτον Πελοποννησιακὸν νομισματοκο-

πεῖον παραδεχθεὶς ὡς τύπον τῆς νομισματοκοπίας αὐτοῦ τὴν χελώνην, τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς Φοινικικῆς θεᾶς τῆς θαλάσσης. Τότε δὲ ἀνήρτησεν ἐν τῷ ἐν Ἄργει ναῷ τῆς Ἥρας εἰς μνήμην τῆς ἀρχαίας καταστάσεως τῶν πραγμάτων παραδείγματα τῶν ἀχρήστων πλέον ὀρειχαλκίνων καὶ σιδηρῶν τεμαχίων, ὀβελίσκων, τῶν πρὸ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ χρησιμευσάντων ἀντὶ νομισμάτων (Μέγα Ἐτυμολ. ἐ. λ. ὀβελίσκος).

Ἡ ὁλκὴ τοῦ στατῆρος τοῦ Αἰγινητικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, κατὰ τὰ μέχρις ἡμῶν περισωθέντα νομίσματα, φαίνεται ὅτι ὡρίσθη περὶ τοὺς 194 κ. (ἴδε τόμ. Α'. σελ. 493) Ὁ Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανὼν ἔλαβεν εἰς ἀρχαίους χρόνους εὐρεῖαν διάδοσιν οὐ μόνον πανταχοῦ τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς τῶν νησιωτικῶν κρατῶν οἷα ἡ Κέως, Νάξος, Σίφνος καὶ Κρήτη. Εὑρίσκομεν αὐτὸν ὡσαύτως ἐν ἁπάσαις ταῖς πόλεσιν, αἵτινες ἔκοψαν νομίσματα ἐν τῇ κεντρικῇ Ἑλλάδι (Θεσσαλίᾳ, Φωκίδι καὶ Βοιωτίᾳ), οὐχὶ ὅμως καὶ ἐν Κορίνθῳ, Ἀθήναις ἢ ἐν Εὐβοίᾳ, ἂν καὶ ἐν Ἀθήναις Αἰγινητικὸν νόμισμα φαίνεται ὅτι ἴσχυε μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος (590 π. Χ.). Ὁ κανὼν οὗτος μάλιστα φαίνεται ὅτι διέβη διὰ θαλάσσης εἰς τὰς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ Χαλκιδικὰς ἀποικίας. Τὸ Κερκυραϊκὸν νόμισμα ἀκολουθεῖ ἐπίσης τὸν Αἰγινητικὸν κανόνα ἠλαττωμένον κατά τι. Πρὸς βορρᾶν νομίσματα Αἰγινητικοῦ βάρους ἀπαντῶσιν ἐν Ἀβδήροις τῆς Θρᾴκης. Ὁ κανὼν οὗτος ἀπαντᾷ ἐπίσης σποράδην ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ δὴ ἐν Κύμῃ (;), Τέῳ (;), Κνίδῳ, Κελενδέρει, ἴσως δὲ καὶ ἐν Κύπρῳ. Μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀντικατεστάθη τὸ πλεῖστον διὰ τοῦ Ἀττικοῦ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν συνέβη, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, γενικῶς. Εἴς τινας θέσεις μάλιστα ἐξηκολούθησεν ἐν χρήσει μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως. [*Ὁ Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανών.*]

Ἡ κεντρικὴ ὁδὸς εἶνε ἐκείνη, δι' ἧς ὁ Βαβυλωνιακὸς χρυσοῦς στατὴρ τῶν 130 κ. διέσχισε τὴν θάλασσαν πρὸς τὴν νῆσον Εὔβοιαν, ἀφ' ἧς ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ Εὐβοϊκοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, καθ' ὃν τρόπον περίπου καὶ ὁ Φοινικικὸς ἀπέβη ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι ὁ Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανών. [*Β'. Ἡ κεντρικὴ ὁδός.*]

Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτάτων ἐμπορικῶν πόλεων τοῦ ὀγδόου καὶ ἑβδόμου π. Χ. αἰῶνος ἦσαν ἡ Χαλκὶς καὶ ἡ Ἐρέτρια τῆς Εὐβοίας. Αἱ δύο αὗται πόλεις, καίτοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνταγωνισθῶσι κατὰ τὸν πληθυσμὸν πρὸς τὰς διασημοτέρας πόλεις Κόρινθον καὶ Ἀθήνας, ὅμως

κατὰ τὴν ἀπομεμακρυσμένην ἐκείνην ἐποχὴν ἔσχον μεγαλειτέραν ἢ ἑκατέρα τούτων ἐπίδρασιν πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἰδεῶν ἐπὶ τοῦ ἤδη πεπολιτισμένου κόσμου. Ὑπῆρξαν αἱ μέγισται ἀντίπαλοι, τῆς πέραν τῆς θαλάσσης Μιλήτου καὶ οἱ λιμένες, ἐξ ὧν ἀπέπλευσαν τὰ πλοῖα, ἅτινα ἐκόμισαν τοὺς ἀποίκους εἰς τὰς νέας αὐτῶν πατρίδας, πρὸς δυσμὰς μὲν εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, πρὸς βορρᾶν δὲ εἰς Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν. Οὕτω ἡ πολυαρίθμους φιλοξένους λιμένας ἔχουσα Χαλκιδικὴ εἵλκυσεν ἐνωρὶς μέγαν ἀριθμὸν ἀποίκων ἐκ Χαλκίδος, ἱδρυσάντων πόλεις ἐπὶ πάσης προσφόρου πρὸς ἐμπορίαν θέσεως καὶ ἀποκαλεσάντων πᾶσαν τὴν χώραν Χαλκιδικὴν ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς μητροπόλεως αὐτῶν.

Αἱ ἀποικίαι τῆς Ἐρετρίας, τῆς ἀντιζήλου ταύτης ἀδελφῆς τῆς Χαλκίδος, ἦσαν σχεδὸν ἐπίσης πολυάριθμοι, ἔκειντο δὲ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Παλλήνης καὶ περὶ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ἄθωνος.

Αἱ δύο αὗται Εὐβοϊκαὶ πόλεις, Χαλκὶς καὶ Ἐρέτρια, ἦσαν αἱ ἐπιχειρηματικώταται τῶν Ἰωνικῶν πόλεων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος, ἴσως δὲ καὶ μόλις ἀπολείπονται κατὰ τοῦτο τῆς Σάμου καὶ τῆς Μιλήτου ἐν Ἀσίᾳ. Τὰ πλοῖα αὐτῶν ἐκάλυπτον τὰ πελάγη καὶ ἐκόμιζον τὸν ἐγχώριον Εὐβοϊκὸν χαλκόν, οὗ ἕνεκα ἡ Χαλκὶς ἦτο τόσον περίφημος, καὶ ἐξ οὗ παρήχθη καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς, πρὸς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν Θρᾴκην, Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, ἀνακομίζοντα εἰς ἀνταλλαγὴν τὰ προϊόντα ἑκάστης χώρας, ἤτοι τὸν χρυσὸν τῆς Ἀνατολῆς, τὸν ἤλεκτρον τῆς Λυδίας, ἰδίᾳ δὲ τὸν ἄργυρον τῶν ὀρέων τῆς Χαλκιδικῆς, ἔνθα τριάκοντα δύο ὅλαι πόλεις ἐκτίσθησαν ὑπὸ μόνης τῆς Χαλκίδος, χωρὶς νὰ μνημονεύσωμεν τὰς πόλεις, ὧν ἦτο μητρόπολις ἡ Ἐρέτρια.

Ὁ Εὐβοϊκὸς σταθμητικὸς κανών.

Ἐκ τῆς Ἰωνίας, πιθανῶς διὰ τῆς Σάμου, οἱ Εὐβοεῖς εἰσήγαγον τὸν κανόνα, καθ' ὃν ἐστάθμιζον τὸν ἄργυρον αὐτῶν. Ὁ κανὼν οὗτος ἦτο ἡ ἐλαφρὰ Ἀσσυριοβαβυλωνιακὴ χρυσῆ μνᾶ μετὰ τοῦ σίκλου ἢ στατῆρος αὐτῆς τῶν 130 κ. Οἱ Εὐβοεῖς, ὡς ἔχοντες ὀλίγον ἢ οὐδόλως χρυσόν, μετεβίβασαν τὸν ἐν Ἀσίᾳ διὰ τὸν χρυσὸν χρησιμοποιούμενον σταθμὸν ἐπὶ τοῦ ἀργύρου αὐτῶν, αὐξάνοντες αὐτὸν συγχρόνως ὀλίγον μέχρις 135 κ. τὸ πολύ. Ἀπὸ τῆς Εὐβοίας δὲ ταχέως ἐξηπλώθη ἐπὶ μεγάλου μέρους τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου διὰ μέσου τῶν εὐρυτάτων ἐμπορικῶν σχέσεων τῶν ἐπιχειρηματικῶν Εὐβοϊκῶν πόλεων. (Num. Chr. 1875, σ. 272).

Τοῦτο δὲ θὰ συνέβη περὶ τὰ τέλη τῆς 8ης ἑκατονταετηρίδος καὶ πρὸ τοῦ πολέμου, ὅστις ἐξεῤῥάγη εἰς τὰ τέλη τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος μεταξὺ Χαλκίδος καὶ Ἐρετρίας, πρὸ πάντων διὰ τὴν κατοχὴν τοῦ μεταξὺ τῶν δύο ἀντιζήλων πόλεων κειμένου Ληλαντίου πεδίου

Ὁ Ληλάντιος πόλεμος.

Ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ληλάντιος πόλεμος ἦτο κατ' οὐσίαν ἔρις περὶ τῆς κατὰ θάλασσαν ὑπεροχῆς, ἐξ ἧς τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα ἀμφοτέρων τῶν πόλεων ἐκινδύνευον. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶνε ὁ καθολικὸς χαρακτήρ, ὃν οὗτος προσέλαβε. Σχεδὸν πάντα τὰ σημαντικὰ κράτη τῆς Ἑλλάδος συνεμάχησαν μετὰ μιᾶς τῶν δύο τούτων πόλεων, σύμπαν δὲ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἀπέβη εὐρύ τι πολεμικὸν θέατρον, ἐφ' οὗ ἔπρεπε νὰ κριθῇ ἡ ἔρις διὰ πολέμου. Ἡ Κόρινθος συνεμάχησε μετὰ τῆς Χαλκίδος, ἡ δὲ Κέρκυρα μετὰ τῆς Ἐρετρίας. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ Σάμος καὶ Μίλητος συνεμάχησαν ἐπίσης ἀντιθέτως.

Πρέπει δὲ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ τοιαύτη διαίρεσις πάσης τῆς Ἑλλάδος εἰς δύο ἐχθρικὰ στρατόπεδα, πάντως θὰ εἶχεν ἀφορμὴν τὴν σύγκρουσιν ἐμπορικῶν συμφερόντων γειτόνων πολιτειῶν, ἐπειδὴ τὰ συμφέροντα τινῶν μὲν συνεδέοντο στενότερον πρὸς τὴν μίαν μερίδα ἄλλων δὲ πρὸς τὴν ἑτέραν.

Ὁ Ληλάντιος ἐμπορικὸς πόλεμος δεικνύει πόσον συχνὴ ἐπικοινωνία ὑπῆρχε κατὰ τὴν ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα μεταξὺ Εὐβοίας καὶ τῶν ἀντιπέραν ἀκτῶν τῆς Ἀσίας.

Εἶνε μὲν ἀμφίβολον ἐκ τίνος Ἀσιατικοῦ λιμένος ἔλαβον οἱ Εὐβοεῖς τὸν Βαβυλωνιακὸν σταθμὸν τοῦ χρυσοῦ, ἀλλ' ὑπάρχουσι λόγοι, ἄγοντες ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ λιμὴν οὗτος ἦτο πιθανῶς ἡ Σάμος. Ἡ νῆσος αὕτη ἦτο κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα καὶ ἐπί τινα χρόνον ὕστερον, ἐκ τῶν πρώτων ναυτικῶν δυνάμεων ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ἡ θέσις αὐτῆς συνεβάλλετο ἀναμφιβόλως εἰς τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς ὡς ναυτικοῦ ἐμπορικοῦ κράτους καὶ κατέστησεν αὐτὴν ἕνα τῶν φυσικῶν σταθμῶν, δι' ὧν τὰ προϊόντα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀσίας καὶ τῶν παραλίων τῆς Ἰωνίας μετεβιβάζοντο πρὸς τὴν ἀντιπέραν στερεὰν καὶ πρὸς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀπομεμακρυσμένας χώρας τῆς Δύσεως Σαμιακὸν δὲ πλοῖον ἦτο τὸ πρῶτον διαβὰν τὰς Ἡρακλείους στήλας καὶ γνωρίσαν τοῖς Ἕλλησι τὸ φαινόμενον τῶν παλιρροιῶν.

Ἡ θεωρία ὅτι ἡ Σάμος ἦτο ὁ λιμήν, ὁπόθεν οἱ Εὐβοεῖς παρέλαβον

τὸν σταθμητικὸν κανόνα τοῦ χρυσοῦ, τὸν ὁποῖον ἐφήρμοσαν κατόπιν ἐπὶ τοῦ ἀργύρου, στηρίζεται ἐπὶ τῶν ὁλκῶν ἀρχαιοτάτων τινων νομισμάτων ἐξ ἠλέκτρου (περίπου 44 κ.) εὑρεθέντων ἐν Σάμῳ, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων Εὐβοϊκῶν νομισμάτων, τῶν δύο τούτων νήσων τῆς Εὐβοίας καὶ Σάμου, γενομένων δύο τῶν μεγίστων ἀποικιακῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Οὕτω, νομίζω, κατανοοῦμεν τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ πόλεις τῆς Εὐβοίας, ὅτε ἤρχισαν νὰ κόπτωσιν ἴδια ἀργυρᾶ νομίσματα, μετεχειρίσθησαν φυσικῶς τὸν σταθμητικὸν κανόνα, ὃν παρέλαβον ἐκ τῆς ἀρχαίας συνηθείας τῆς νήσου, ἀκριβῶς καθ' ὃν τρόπον ἐν Πελοποννήσῳ ὁ Φείδων ἔκοψε τὸ πρῶτον αὐτοῦ νόμισμα συμφώνως πρὸς τὸν ἠλαττωμένον Φοινικικὸν σταθμητικὸν κανόνα, ὅστις ἐπεκράτει τότε ἐν ταῖς κτήσεσιν αὐτοῦ.

Κόρινθος

Μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ Εὐβοίας ἔκειντο αἱ δύο μεγάλαι πόλεις Κόρινθος καὶ Ἀθῆναι. Ὡς ὁ E. Curtius ἔδειξεν [1], ἡ Κόρινθος καὶ Εὔβοια στενῶς ἤδη ἐν παλαιοῖς χρόνοις συνεδέοντο. Πανταχοῦ ἔνθα εὑρίσκομεν Κορινθιακὰς ἀποικίας, εἴτε ἐν Αἰτωλίᾳ, Κερκύρᾳ, Θρᾴκῃ, εἴτε ἐν Ἰλλυρίᾳ, εὑρίσκομεν ὡσαύτως καὶ Εὐβοϊκὸν στοιχεῖον ἀναμεμιγμένον τῷ Κορινθιακῷ. Τοῦτο δὲ πιθανῶς εἶνε καὶ ἡ αἰτία, δι' ἣν τὰ ἀρχαιότατα Κορινθιακὰ νομίσματα ἀκολουθοῦσι τὸν Εὐβοϊκὸν σταθμητικὸν κανόνα καὶ οὐχὶ τὸν Αἰγινητικόν, ὃν ἠδύνατό τις μᾶλλον νὰ προσδοκᾷ ἀπὸ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ θέσεως τῆς Κορίνθου καὶ ἐκ τῆς παλαιᾶς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν Φοινίκην, ἐκ τῆς ὁποίας κατήγετο ἡ Κορινθιακὴ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης.

Ἡ ἀπαράμιλλος λαμπρότης τῆς θέσεως τῆς Κορίνθου, μετὰ τῶν δύο αὐτῆς ἐξαισίων λιμένων, ὧν ὁ μὲν εὑρίσκετο εἰς ἄμεσον συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, ὁ δὲ ἕτερος μετὰ τῆς Δύσεως, ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ῥέκτην πληθυσμὸν αὐτῆς νὰ ἐκτείνῃ τὸ ἐμπόριον αὐτοῦ πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν· συγχρόνως δὲ μετὰ τοῦ Κορινθιακοῦ ἐμπορίου τὰ κομψὰ Κορινθιακὰ ἀργυρᾶ νομίσματα, τὰ κατὰ τὸν Εὐβοϊκὸν σταθμητικὸν κανόνα κοπέντα, ἀπέκτησαν εὐρεῖαν διάδοσιν πρὸς βορρᾶν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ πέραν τῆς θαλάσσης μέχρι τῆς νήσου Σικελίας.

Ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως τῶν Κορινθιακῶν τούτων στατήρων ὑπάρ-

1 Hermes, X, σ. 217.

χει Πήγασος καὶ τὸ κόππα (Ϙ), τὸ ἀρχικὸν γράμμα τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας κόσμημα ἔγκοιλον σχήματος μαιανδρομόρφου σταυροῦ (swastika), ἀντικατασταθὲν ἐν ἀρχαίᾳ περιόδῳ διὰ κεφαλῆς τῆς 'Αθηνᾶς. Τὰ νομίσματα ταῦτα, ἕνεκα τοῦ Πηγάσου, ἐκαλοῦντο κοινῶς πῶλοι, ἐνῷ οἱ Αἰγινητικοὶ στατῆρες ἐπωνομάζοντο χελῶναι.[1]

'Ανομοίως πρὸς τὰ ἀρχαιότατα νομίσματα τῆς Εὐβοίας ὁ Κορινθιακὸς στατὴρ δὲν διῃρεῖτο εἰς 2, ἀλλ' εἰς 3 δραχμάς. Λόγος δὲ τῆς διαιρέσεως ταύτης τῆς μονάδος διὰ τοῦ 3 ἀντὶ διὰ τοῦ 2, δυνατὸν νὰ ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς προσαρμογῆς τοῦ Κορινθιακοῦ νομίσματος πρὸς τὰ Αἰγινητικὰ τῶν γειτόνων Πελοποννησιακῶν κρατῶν διότι μία Κορινθιακὴ δραχμὴ τῶν 45 κ., ἤτοι τὸ τρίτον τοῦ Κορινθιακοῦ στατῆρος, θὰ ἐδύνατο νὰ κυκλοφορήσῃ ὡς Αἰγινητικὸν ἡμίδραχμον ἤτοι ὡς τέταρτον τοῦ Αἰγινητικοῦ στατῆρος.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι οὕτω δὲν συμφωνοῦσιν μὲν ἐπακριβῶς αἱ ὁλκαί, ἀλλ' ὅμως συμφωνοῦσιν ἐπαρκῶς πρὸς τὰς συνήθεις ἀνάγκας τῶν μικρῶν συναλλαγῶν.

Τὸ Κορινθιακὸν σύστημα τῆς διὰ τοῦ τρία διαιρέσεως τοῦ στατῆρος ἐπεκράτει ὡσαύτως ἐν τῇ Χαλκιδικῇ, διαρκούσης τῆς περιόδου, καθ' ἣν ὁ Εὐβοϊκὸς σταθμητικὸς κανὼν ἦτο ἐκεῖ ἐν χρήσει, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅμως, ὅτι, ἐνῷ ἐν Κορίνθῳ ἦσαν τρίδραχμα 135 κ. καὶ δραχμαὶ 45 κ., ἐν ταῖς Χαλκιδικαῖς πόλεσιν ὑπῆρχον διστατῆρες ἢ ἑξάδραχμα 270 κ. καὶ ἕκται ἢ δραχμαὶ 45 κ.[2]

Ὁ Δρ Imhoof-Blumer (ἐ. ἀ.) θέλει ὡσαύτως νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ Κορινθιακὸν σύστημα τῆς διὰ τοῦ 3 καὶ 6 διαιρέσεως καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν ἐν Σικελίᾳ καὶ 'Ιταλίᾳ Χαλκιδικῶν ἀποικιῶν (Ρηγίου, 'Ιμέρας, Ζάγκλης, Νάξου), ἔνθα τὰ ἀρχαιότατα νομίσματα ἀποτελοῦνται ἐκ κερμάτων 90 καὶ 15 περίπου κόκκων, ἅτινα ὡς εἶνε ἑπόμενον θέλει νὰ ἀποκαλέσῃ τρίτας καὶ δεκατόγδοα τοῦ Εὐβοϊκοαττικοῦ διστατῆρος τῶν 270 κ. 'Αλλ' ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δυνατὸν ἐπίσης ταῦτα νὰ κληθῶσιν Αἰγινητικαὶ δραχμαὶ καὶ ὀβολοί.[3]

Μετὰ τὰς πόλεις ταύτας ἕπονται ἀμέσως αἱ 'Αθῆναι· ἐνταῦθα δὲ πρέ- 'Αθῆναι

1 Πολυβ. IX. 74, 75.

2 Imhoof-Blumer, Annuaire de Numismatique, 1882 σελ. 94.

3 Ἴδε τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ J. Friedlaender, Zeit. f. Num. 1881, σ. 99 κ. ἑξ.

πει νὰ ἤμεθα προσεκτικοὶ καὶ ἄνευ μαρτυριῶν νὰ μὴ ἀποδεχώμεθα τὰς ἀρχαίας παραδόσεις τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ νομίσματος, οἵα π. Χ. ἡ παρὰ Πλουτάρχῳ ἡ ἀναφέρουσα εἰς τὸν Θησέα τὴν πρώτην κοπὴν νομισμάτων μετὰ τύπου βοός. [1]

Καὶ ἐνταῦθα, ὅπως βεβαίως πανταχοῦ, ὁ ἀσφαλέστατος ὁδηγὸς εἶνε αὐτὰ τὰ νομίσματα, ἅτινα οὔτε κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν οὔτε κατὰ τὴν κατασκευὴν φαίνονται ἀρχαιότερα τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος. Πρὸ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ Αἰγινητικὰ δίδραχμα ἕλκοντα κατὰ μέσον ὅρον περὶ τὰς 194 κ. φαίνεται ὅτι εἶνε τὸ μόνον ἰσχῦον νόμισμα ἐν Ἀττικῇ ὡς ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Πελοποννήσῳ· ἀλλὰ δὲν ὑφίστανται Ἀθηναϊκὰ νομίσματα Αἰγινητικοῦ σταθμοῦ· ἐπομένως δὲν ὑπάρχει ἀπόδειξίς τις ὅτι νομίσματά τινα ἐκόπησαν ἐν Ἀθήναις πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος. Ὑπάρχει μόνον ἡ λίαν ἀμφίβολος μαρτυρία τῆς παραδόσεως.

Ἐπὶ χρόνον οὐκ ὀλίγον μετὰ τὴν πρώτην εἰσαγωγὴν τοῦ κεκομμένου νομίσματος εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα, ἡ πραγματικὴ αὐτοῦ ἔκδοσις φαίνεται ὅτι περιωρίσθη εἰς ὀλίγα μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα, οἷα ἡ Αἴγινα, ἡ Κόρινθος πιθανῶς δὲ καὶ ἡ Χαλκίς.

Αἱ Ἀθῆναι, ὡς γνωστόν, δὲν ἦσαν πλούσιον ἐμπορικὸν κράτος πρὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Σόλωνος. Ἐξ ἐναντίας οἱ ἀγροὶ ἦσαν ἐπιβεβαρημένοι διὰ χρέων, καὶ πᾶν κτῆμα ἦτο ὑπὸ βαρεῖαν ὑποθήκην.

Ἓν τῶν σπουδαιοτάτων μεταρρυθμιστικῶν μέτρων τοῦ Σόλωνος ἦτο ἡ περίφημος σεισάχθεια, δι' ἧς κατωρθώθη ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν πτωχῶν τάξεων τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πληθυσμοῦ μέρους τοῦ χρέους τοῦ τόσον βαρέως ἐπικαθημένου αὐτῷ.

Ὁ σκοπὸς οὗτος φαίνεται ὅτι ἐπετεύχθη διὰ τῆς ἱδρύσεως νομισματοκοπείου ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως τὸ πρῶτον ἤδη Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων Εὐβοϊκοῦ σταθμητικοῦ κανόνος. Διότι πάντα τὰ χρέη ἔπρεπε νὰ καταβληθῶσι νῦν διὰ τοῦ νέου Ἀττικοῦ νομίσματος· ἐπειδὴ δὲ τὰ χρέη ταῦτα συνωμολογήθησαν συμφώνως πρὸς τὸ πρότερον ἐν ἰσχύϊ Αἰγινητικὸν νόμισμα, εἶνε φανερόν, ὅτι οἱ ὀφειλέται ὠφελοῦντο 27 τοῖς ἑκατόν. Ὁ ὀφείλων δηλαδὴ 100 Αἰγινητικὰς δραχμὰς

1 Πλουτάρχου, Θησ. 25 — Σχολ. Ἀριστοφ. Ὀρνιθ. 1106 Πρβλ. καὶ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Hultsch, Gr. Metrologie. 1862, σ. 138.

(μίαν μνᾶν) ἐδύνατο νομίμως νὰ ἀπαλλαχθῇ τοῦ χρέους του καταβάλλων 100 Εὐβοϊκοαττικὰς δραχμὰς (μίαν μνᾶν) τοῦ νέου Σολωνείου νομίσματος, αἵτινες ὡς μέταλλον ἤξιζον πράγματι μόνον 73 Αἰγινητικὰς δραχμάς.

Αὕτη τοὐλάχιστον φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου τοῦ Πλουτάρχου [1] «ἑκατὸν γὰρ ἐποίησε δραχμῶν τὴν μνᾶν πρότερον ἑβδομήκοντα τριῶν οὖσαν· ὥστ' ἀριθμῷ μὲν ἴσον, δυνάμει δ' ἔλαττον ἀποδιδόντων ὠφελεῖσθαι μὲν τοὺς ἐκτίνοντας μεγάλα, μηδὲν δὲ βλάπτεσθαι τοὺς κομιζομένους».

Τὸ νέον Ἀθηναϊκὸν νόμισμα τοῦ Σόλωνος διεκρίνετο ἐπὶ ἄκρᾳ καθαρότητι τοῦ μετάλλου καὶ ἐπὶ ἀκριβείᾳ ὁλκῆς, τοῦ ἀρτίου Εὐβοϊκοῦ σταθμοῦ τῶν 270 κ. διὰ τὸ τετράδραχμον διατηρηθέντος ἐν Ἀθήναις ἀκεραιοτέρου ἢ ἐν οἱῳδήποτε ἄλλῳ τόπῳ ἔνθα ἐπεκράτει ὁ Εὐβοϊκὸς σταθμητικὸς κανών. Ἀποτέλεσμα δὲ τούτου ὑπῆρξεν ὅτι τὸ Ἀθηναϊκὸν νόμισμα ἐλαμβάνετο πανταχοῦ κατὰ προτίμησιν. Τοιουτοτρόπως δ' ἡ Ἑλλὰς μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος ἦτο διῃρημένη, ἀνεξαρτήτως ὅλως τῶν πολιτικῶν συμμαχιῶν, μεταξὺ τοῦ Αἰγινητικοῦ καὶ Εὐβοϊκοαττικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, τοῦ Ἀττικοῦ τείνοντος γενικῶς νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν Αἰγινητικόν, ἂν μὴ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι, βεβαίως ὅμως ἐν ταῖς δυτικαῖς ἀποικίαις.

Οἱ τύποι τῶν πρώτων Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων ἦσαν, ὁμοίως τοῖς τῶν πρώτων Ἑλληνικῶν νομισμάτων, καθαρῶς θρησκευτικοί. Ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως εὑρίσκεται ἡ κεφαλὴ τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τὰ ἱερὰ αὐτῇ γλαῦξ καὶ κλάδος ἐλαίας σὺν τῇ ἐπιγραφῇ ΑΘΕ ἢ Α⊗Ε, τοῦ ὅλου τεθειμένου ἐντὸς τετραγώνου ἐγκοίλου. Ἀξιοσημείωτον δὲ εἶνε ὅτι τὰ Ἀθηναϊκὰ νομίσματα εἶνε τὰ ἀρχαιότατα τῶν φερόντων τύπους ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων.

Τὰ νομίσματα ταῦτα ἐκαλοῦντο κοινῶς ἕνεκα τῶν τύπων αὐτῶν κόραι, παρθένοι[2] ἢ γλαῦκες.[3]

---

1 Σόλων 15.

2 Πολυδ. IX. 75, 76.

3 Πλουτ. Λύσανδ. 16. Ἀριστοφ. Ὄρνιθ. 1106.

Πρῶτα μὲν γάρ, οὗ μάλιστα πᾶς κριτὴς ἐφίεται,
γλαῦκες ὑμᾶς οὔποτ' ἐπιλείψουσι Λαυριωτικαί·
ἀλλ' ἐνοικήσουσιν ἔνδον, ἔν τε τοῖς βαλαντίοις
ἐννεοττεύσουσι κἀκλέψουσι μικρὰ κέρματα.

Ἡ θαυμασία ἀναζωπύρησις τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους καὶ ἡ ταχεῖα ἐπέκτασις τοῦ κράτους αὐτῶν ἔδωκε φυσικῶς τῷ Ἀθηναϊκῷ νομίσματι σχεδὸν παγκόσμιον γόητρον καὶ κυκλοφορίαν.

Μετὰ δὲ τὴν περὶ τὰ μέσα τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος πτῶσιν τῆς Αἰγίνης αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Κόρινθος ἦσαν τὰ δύο κυριώτατα ἀργυροκοπεῖα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος. Αἱ Ἀθηναϊκαὶ γλαῦκες εἰσεχώρησαν μέχρι τῆς ἀπωτάτης Ἀνατολῆς[3]*, ἐνῷ οἱ Κορινθιακοὶ πῶλοι εὗρον δίοδον εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, ἔνθα νῦν εὑρίσκονται πολυαριθμότεροι ἢ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι.*

Εἰς τὸν σχεδὸν διεθνῆ χαρακτῆρα τοῦτον τοῦ Ἀθηναϊκοῦ τετραδράχμου ἀποδοτέον ἓν τῶν παραδοξοτάτων φαινομένων συμπάσης τῆς ἀρχαίας νομισματικῆς, δηλαδὴ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ Ἀθηναϊκὰ νομίσματα δὲν ἐβελτιοῦντο κατὰ τεχνοτροπίαν σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Οἱ Ἀθηναῖοι, παρ' ὅλην τὴν ἀγάπην των εἰς καλὰς τέχνας, ἦσαν κατὰ πρῶτον λόγον ἔμποροι καὶ ὕστερον καλλιτέχναι. Πιθανῶς ἀπέστεργον μεταβολήν τινα ἐν τῇ συνήθει ὄψει τῶν νομισμάτων αὐτῶν, ἵνα μὴ οἱ βάρβαροι, πρὸς οὓς ἐμπορεύοντο διστάζωσιν εἰς τὸ νὰ ἀποδέχωνται ταῦτα ἐν ταῖς συναλλαγαῖς κατὰ τὸν αὐτὸν εὐνοϊκὸν τρόπον, καθ' ὃν καὶ τὰ ἀρχαῖα. Οὕτω λοιπὸν συνέβαινεν ὥστε ἡ κατασκευὴ τῶν Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐποχῇ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος νὰ εἶνε σχεδὸν ἡ αὐτὴ οἵα καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Περσικῶν πολέμων. Εἶνε στερεοτύπως ἀρχαϊκά.

Ἐξαιρουμένων τῶν Ἀθηνῶν δυσχερῶς εὑρίσκεται πόλις τις ἐν Ἑλλάδι, ἧς τὰ νομίσματα νὰ μὴ εἰκονίζωσι πιστῶς τὴν τέχνην τῆς περιόδου καὶ τοῦ τόπου, ἐν οἷς ἐκόπησαν.

Ἡ ἀπομίμησις αὕτη τῆς ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας ἐπὶ τῶν καλλιτεχνημάτων μεταγενεστέρας ἐποχῆς ἐκλήθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων ἀρχαϊσμός. Ὅθεν τὰ Ἀθηναϊκὰ νομίσματα τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος εἶνε ἀρχαΐζοντα οὐχὶ ὅμως καὶ ἀληθῶς ἀρχαϊκά. (Πρβλ. Πίνακος ΙΗ'. ἀριθ. 1 καὶ 2, ὧν νομισμάτων τὸ μὲν πρῶτον εἶνε ἀρχαϊκόν, τὸ δὲ δευτέρον ἀρχαΐζον).

Παρηκολουθήσαμεν ἤδη τὸν Φοινικικὸν κανόνα τοῦ ἀργύρου ἐν τῇ

3 Πρὸς ἀνατολὰς εὑρέθησαν τοιαῦτα μέχρι τοῦ Ὤξου.

προόδῳ αὐτοῦ πρὸς δυσμὰς καὶ εἴδομεν αὐτὸν ἐγκαθιδρυόμενον ὑπὸ μορφὴν ἠλαττωμένην ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Αἰγινητικοῦ.

Εἴδομεν ὡσαύτως ὅτι ὁ Ἀσσυριοβαβυλωνιακὸς κανὼν τοῦ χρυσοῦ, μεταδοθεὶς ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς Εὔβοιαν, Κόρινθον καὶ Ἀθήνας ἀπέβη ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι ὁ Εὐβοϊκοκορινθιακὸς καὶ ὁ Εὐβοϊκοαττικὸς κανὼν ἀργύρου, τῶν δύο τελευταίων τούτων διακρινομένων μόνον ἐκ τῶν διακριτικῶν αὐτῶν συστημάτων, ἀναλογούντων πρὸς 3 καὶ 6 (Κορινθιακὸς) καὶ 2 καὶ 4 (Ἀττικός).

Ἐκ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ Θεσσαλίας πρὸς βορρᾶν, μέχρι Κρήτης καὶ Κυρήνης πρὸς νότον, τὰ ἀρχαιότατα νομίσματα ἀνήκουσιν εἰς ἕνα τῶν δύο τούτων σταθμητικῶν κανόνων, ἤτοι εἰς τὸν Αἰγινητικὸν ἢ εἰς τὸν Εὐβοϊκόν.

Ἤδη ἡ προσοχὴ ἡμῶν δέον κατὰ πρῶτον νὰ στραφῇ πρὸς τὰς βορείας ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἤτοι πρὸς τὴν Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν, ἵνα δείξωμεν, εἰ δυνατόν, τὴν καταγωγὴν τῆς νομισματοκοπίας ἢ μᾶλλον τῶν νομισματοκοπιῶν τῶν χωρῶν τούτων· ἀλλὰ πρὶν ὑποδείξωμεν τὰς δύο ὁδούς, δι' ὧν κεκομμένον νόμισμα δυνατὸν νὰ διέβη ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς Θρᾴκην, ὀφείλομεν νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ νὰ ἐξετάσωμεν διὰ βραχέων τὸν σταθμητικὸν κανόνα τοῦ ἀργύρου, ὅστις ἐκλήθη Βαβυλωνιακός, Λυδικὸς ἢ Περσικός, (Ἴδε ἀνωτέρω σελ. ν'.).

Ὁ Περσικοβαβυλωνιακὸς σταθμητικὸς κανών.

Ὁ σίκλος, ἤτοι τὸ πεντηκοστὸν τῆς μνᾶς, φαίνεται ὅτι εἷλκε περὶ τοὺς 173 κ. Τῆς ὁλκῆς δὲ ταύτης εἶνε πάντα τὰ ἀρχαιότατα νομίσματα τῶν νοτίων παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Ἰσσοῦ μέχρι Λυκίας.

Εὑρίσκομεν αὐτὸν ὡσαύτως ἐν χρήσει καὶ ἐν Λυδίᾳ, πιθανῶς ἀπ' αὐτῶν ἤδη τῶν χρόνων τοῦ Γύγου, εἰς τὸν ἤλεκτρον, καὶ τῶν τοῦ Κροίσου, εἰς τὸν ἄργυρον, ὡς ἐπίσης, ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, κατὰ μῆκος τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Πράγματι πλὴν τῶν δυτικῶν παραθαλασσίων χωρῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἡ χρῆσις τοῦ σταθμοῦ τούτου φαίνεται ὅτι ἐξετείνετο εὐρέως ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου πόντου πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς νήσου Κύπρου πρὸς νότον.

Δικαιούμεθα μάλιστα νὰ νομίσωμεν ὅτι αὕτη ἡ λεγομένη Βαβυλω-

νιακὴ μνᾶ ἀργύρου ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τὴν Τρωϊκὴν ἐποχὴν πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ ἐνσήμου νομίσματος ἤτοι ἐν τῇ περιόδῳ τῆς καταχώσεως τῶν ὑπὸ τοῦ Δρ. Sehliemann ἀνακαλυφθέντων θησαυρῶν.

Ἐν τῷ θησαυρῷ τούτῳ ὑπάρχωσι ἓξ λεῖα ῥαβδία ἢ ὀβελίσκοι ἀργυροῖ μήκους ἑπτὰ μέχρις ὀκτὼ δακτύλων ἕκαστος, δύο δὲ περίπου δακτύλων πλάτους.

Ἕλκουσιν δέ, ἕκαστος χωρίς, 171, 173, 173, 174, 183 καὶ 190 μετρικὰ γραμμάρια. Τὸ βαρύτατον, τὸ καὶ κάλλιον διατηρούμενον, προσεκτήσατο μικρὸν βάρος διὰ τῆς κατιώσεως καὶ περιπήξεως ἐν μιᾷ τῶν ἄκρων του, ἤτοι 3 περίπου γραμμάρια. Ἐὰν δὲ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ βάρος ἦτο 187 γραμμάρια περίπου, ἤτοι 2885 κόκκοι Troy[1], τότε τοῦτο δυνατὸν νὰ εἶνε τὸ τρίτον τῆς Βαβυλωνιακῆς μνᾶς ἀργύρου, ἥτις, ἂν εἶνε δυνατὸν νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῶν νομισμάτων, διῃρεῖτο παγκοίνως διὰ τοῦ 3 καὶ 6 [2], οὐχὶ δὲ διὰ τοῦ 2 καὶ 4[3]. Ὅθεν οἱ ἓξ ὀβολοὶ ὁμοῦ θὰ ἀντιπροσωπεύωσι 2 μνᾶς ἀργύρου.

Ἐὰν γείνῃ παραδεκτὴ ἡ παρ' ἐμοῦ προταθεῖσα συνταύτισις τῆς μνᾶς τῆς Καρχέμιδος (ἴδε ἀνωτέρω σελ μδ'.) πρὸς τὴν ἐλαφρὰν Βαβυλωνιακὴν μνᾶν τοῦ ἀργύρου τῶν 8645-8656 κ., ἥτις ἦτο ἡ αὐτὴ μνᾶ ἡ χρησιμοποιουμένη ἐν Τροίᾳ περὶ τὴν 14ην ἑκατονταετηρίδα π. Χ. (ὅτε ὑποτίθεται ὅτι κατεχώσθη ὁ θησαυρός), δὲν δύναται τάχα ἡ ἐμὴ πρότασις νὰ παράσχῃ νύξιν σκέψεων ἐὰν ἐξετασθῇ ἐν σχέσει πρὸς τὸ Αἰγυπτιακὸν κείμενον (τοῦ ποιήματος Πενταύρου) ἐν ᾧ οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων Ἰλίου, Πηδάσου, Δαρδάνου, Μυσίας καὶ Λυκίας μνημονεύονται ὡς σύμμαχοι τῶν Χέττα (Χετταίων) κατὰ τοὺς περὶ τὴν αὐτὴν περίοδον πολέμους αὐτῶν πρὸς Ῥαμσῆν τὸν Β' ;

Πάντα ταῦτα τείνουσι νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Μικρᾶς Ἀσίας παρέλαβον οὐ μόνον τὴν παλαιὰν

---

1 Troy = βάρος οὗ ἡ λίτρα ἕλκει 12 οὐγγίας, κατά τινας ἐκ τῆς ἐν Γαλλίᾳ πόλεως Troyes, ἔνθα ἦτο τὸ πρῶτον ἐν χρήσει. [Σ. Μ.]

2 Brandis, Münzwesen, σ 48.

3 Ὁ Schliemann καλεῖ τὰ ἐλάσματα ταῦτα Ὁμηρικὰ τάλαντα. Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν τεκμήρια περὶ τοῦ βάρους τοῦ Ὁμηρικοῦ ταλάντου. Πᾶν ὅ,τι γνωρίζομεν περὶ τούτου εἶνε, ὅτι ἦτο μικρὸν βάρος χρυσοῦ, ἴσως οὐχὶ βαρύτερον τοῦ δαρεικοῦ. **Hultsch, Metrologie, σ. 104, σημ. 4.**

αὐτῶν τέχνην καὶ θρησκείαν, ἀλλὰ καὶ τὰ σταθμὰ καὶ μέτρα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς.

Ἑπομένως ὅταν εὑρίσκωμεν ἰδίαν τινὰ μορφὴν τῆς μνᾶς τοῦ ἀργύρου χαρακτηριζομένην ἐπί τινος Ἀσσυριακῆς πηλίνου πινακίδος σφηνοειδοῦς γραφῆς ὡς τῆς μνᾶς τῆς Καρχεμίδος[1], *ὀφείλομεν νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι τοῦτο εἶνε ἡ ὁλκή, ἥτις μετέβη εἰς Κιλικίαν, Λυδίαν, Φρυγίαν καὶ Τρῳάδα, καὶ ὅτι οἱ ἓξ ἀργύρεοι ὀβελίσκοι τοῦ θησαυροῦ τοῦ Schliemann ἀντιπροσωπεύουσιν ὁμοῦ δύο μνᾶς τῆς Καρχεμίδος.*

Εἰ ὁ Βαβυλωνιακὸς σταθμητικὸς κανών, μετὰ τοῦ ἐξ 173 κ. στατῆρος αὐτοῦ μετέβη ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς Εὐρώπην, καὶ διὰ τίνος ὁδοῦ ἐγένετο ἡ μετάβασις, τοῦτο εἶνε τὸ ζήτημα, ὅπερ μέλλομεν νῦν νὰ ἐξετάσωμεν. *Γ'. Βορεία ὁδὸς (α) ἐκ Φρυγίας εἰς Θρᾴκην*

Εἶνε γνωστότατον ὅτι οἱ Θρᾷκες καὶ Φρύγες ἦσαν λαοὶ συγγενεῖς. Αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ τῶν φυλῶν τούτων εὑρίσκοντο ἐν στενῇ σχέσει. Ἔτι καὶ τὸ ὄνομα Σαβάζιος τοῦ Θρᾳκικοῦ Βάκχου εἶνε τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τοῦ Διονύσου τῆς Φρυγίας. Φαίνεται δ' ἐντελῶς βέβαιον ὅτι Θρᾳκικαὶ φυλαὶ διέβησαν εἰς Εὐρώπην ἐκ Φρυγίας ἐν προϊστορικοῖς χρόνοις καὶ ὅτι ἐκόμισαν μεθ' ἑαυτῶν εἰς Εὐρώπην τὴν λατρείαν τοῦ Φρυγικοῦ Βάκχου. Τὰ ἀρχαιότατα Θρᾳκικὰ ἀργυρᾶ νομίσματα εἶνε στατῆρες ἕλκοντες περὶ τοὺς 160 κ., ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐφαρμόζεται τὸ σύστημα τῆς διὰ 3 καὶ 6 διαιρέσεως[2]· *τοῦτο δ' εἶνε ἀριδήλως ὁ Βαβυλωνιακὸς στατὴρ ἐν ἠλαττωμένῃ μορφῇ.*

Ὅθεν τὰ νομίσματα φαίνονται ἀποδεικνύοντα ὅτι αἱ βάρβαροι ἐκεῖναι φυλαὶ ἐκληρονόμησαν τὴν Βαβυλωνιακὴν ἀργυρᾶν μνᾶν, ἥτις, ὡς εἴδομεν, ἐπεκράτει ἐν τῇ Κεντρικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Ἡ συνάφεια δὲ μεταξὺ τῶν ναῶν τῶν θεῶν καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς νομισματοκοπίας εἶνε θέμα, εἰς ὃ θέλω ἐπανέλθει βραδύτερον. Ἀρκεῖ ἐνταῦθα νὰ παρατηρήσω μόνον ὅτι οἱ τύποι τῶν ἀρχαιοτάτων τούτων Θρᾳκικῶν νομισμάτων δηλοῦσι τὸ θρήσκευμα τῆς χώρας, ἰδίᾳ δὲ τὰς ἀγρίας ὀργιαστικὰς ἱεροτελεστίας, τὰς πανηγυριζομένας ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Φρυγίας καὶ Θρᾴκης εἰς τιμὴν τοῦ Σαβαζίου ἤτοι Διονύσου (ἴδε Τόμ. Α'. σελ. 260 κ. ἑξ.).

1 Cuneif. Inscr. of West. As., τόμ. III, Πίν. XLVII, ἀριθ. 9.

2 Brandis, Münzwesen, σελ. 147,

Δυσκόλως δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία τις ὅτι αἱ Θρᾳκικαὶ μεταλλευτικαὶ φυλαί, αἱ ἐγκαθιδρυθεῖσαι ἐπὶ των κλιτύων τοῦ Παγγαίου ὄρους, μετῴκησαν ἀρχικῶς ἐκ Φρυγίας διὰ ξηρᾶς, καὶ ὅτι μετήνεγκον μεθ' ἑαυτῶν εἰς Εὐρώπην τὸν Βαβυλωνιακὸν κανόνα τοῦ ἀργύρου.

Δὲν εἶνε δὲ παράξενον ὅτι ὑπὸ φυλῶν, ὧν ἡ ἐμπορία ἀφεώρα εἰς τὰ μέταλλα, ἔπρεπε νὰ γείνῃ παραδεκτὴ νομισματική τις κυκλοφορία, εὐθὺς ὡς ἡ γνῶσις αὐτῆς ἀφίκετο μέχρι τῶν παραλίων αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι συνέβη, διαρκούσης τῆς 6ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ὅθεν ἡ Παγγαία χώρα μετὰ τῆς Νεαπόλεως, τοῦ λιμένος αὐτῆς, καὶ ἡ γείτων νῆσος Θάσος δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὡς ἡ ἀφετηρία νομισματοκοπίας ἐξαπλωθείσης βαθμιαίως κατὰ δυτικήν τινα διεύθυνσιν πρὸς τὰς πεδιάδας τῆς Ἄνω Μακεδονίας, ἔνθα ὁ ἀργυροῦς στατὴρ τῶν 170-150 κ.[1] *διετηρήθη σταθερῶς μέχρι τῆς ἐποχῆς Φιλίππου τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐν συγχρόνῳ χρήσει μετὰ τοῦ στατῆρος τῶν 224 κ. (Φοινικικὸς στατήρ) ὅστις εἰσεχώρησεν ἐπίσης εἰς Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων.*

Δ'. Βορεία ὁδὸς (β) ἐξ Ἰωνίας εἰς Θρᾴκην.

Ἐξηγήθη ἤδη ἡ καταγωγὴ τοῦ Φοινικικοῦ κανόνος διὰ τὴν στάθμησιν τοῦ ἀργύρου (σελ. μγ'. καὶ μζ'.). Εἴδομεν ὡσαύτως κατὰ τίνα τρόπον δυνατὸν νὰ εἰσήχθη εἰς Πελοπόννησον (σελ. νβ'.), ἔνθα μετὰ βαθμιαίαν ἔκπτωσιν ἀπέβη ἐπὶ τέλους ἐγχώριος ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Αἰγιναίου κανόνος.

Ἀλλ' εἰς τοὺς ἀκμάζοντας λιμένας τῆς Ἰωνίας ὁ Φοινικικὸς στατὴρ διετηρήθη ἀκεραιότερος ἐν σχέσει πρὸς τὴν κανονικὴν αὐτοῦ ὁλκήν. Ἐνταῦθα ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἠλέκτρου ἀπὸ τῆς ἑβδόμης ἤδη ἑκατονταετηρίδος π. Χ. (Πάντα δὲ τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα φαίνονται μεταγενέστερα).

Ὁ ἀρχέγονος στατὴρ ἠλέκτρου τοῦ σταθμητικοῦ τούτου κανόνος ἕλκει περὶ τοὺς 220 κ. Εἶνε δὲ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων νομισμάτων τῶν μέχρις ἡμῶν περισωθέντων. Τὴν ὀπισθίαν αὐτοῦ ὄψιν χαρακτηρίζει

---

1 Αἱ ὁλκαὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εἶνε λίαν ἀνακριβεῖς· πλεῖστα εἴδη στατήρων καταπίπτουσι μέχρι **140-130** κ. Ἀλλὰ αἱ μεγαλείτεραι ὁλκαὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ πανταχοῦ, πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὡς αἱ παριστῶσαι τὸν ἀληθῆ σταθμητικὸν κανόνα.

ἰδιοῤῥυθμός τις τριπλῆ ἐντομή, ἀποτελουμένη ἐκ μιᾶς ἐπιμήκους ἐγκοιλότητος, τεθειμένης μεταξὺ δύο τετραγωνικῶν τοιούτων (ἴδε Πίνακα ΚΕ'. 5. Τόμ. Β'. σελ 124.

Τὸ κυριώτατον νομισματοκοπεῖον τῶν χωρῶν τούτων ἦτο ἡ μεγάλη ἐμπορικὴ καὶ ἀποικιστικὴ πόλις Μίλητος. Ἐκ ταύτης δὲ ἢ ἴσως ἐκ τῆς γείτονος αὐτῇ πόλεως Τέω ὁ Φοινικικὸς στατὴρ ἦλθεν εἰς Ἄβδηρα, ἀποικίαν τῆς Τέω καὶ σπουδαιοτάτην πόλιν τῶν Θρᾳκικῶν παραλίων.

Ὁ τύπος τῶν ἀργυρῶν στατήρων καὶ διστατήρων τῶν Ἀβδήρων εἶνε γρὺψ καθήμενος (Πίναξ ΙΓ'. 8.). Τοῦτ' αὐτὸ εἶνε καὶ ὁ τύπος τῆς Τέω (τόμ. Β'. σελ. 134). Ἂν δὲ πάντα τὰ νομίσματα τῆς Τέω δὲν ἦσαν κατὰ πολὺ ἐλαφρότερα τὴν ὁλκὴν τῶν τῆς ἀποικίας αὐτῆς, θὰ παρεδεχόμεθα, ὅτι ἡ καταγωγὴ τῆς νομισματοκοπίας τῶν Ἀβδήρων ἐκ τῆς τῆς Τέω ἀποδεικνύεται[1].

Ἐκ τῶν Ἀβδήρων διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν παραποταμίων κοιλάδων τοῦ Νέστου καὶ Στρυμόνος διέβη ὁ Φοινικικὸς στατὴρ εἰς τὰς μεσογείους χώρας τῆς Θρᾴκης, ἔνθα διῃτᾶτο ἡ Πελασγικὴ φυλὴ τῶν Βισαλτῶν καὶ αἱ Θρᾳκικαὶ τῶν Ἠδωνῶν καὶ Ὀδομάντων. Πάντες δὲ οἱ λαοὶ οὗτοι ἔκοψαν ἀργυρᾶ νομίσματα Φοινικικοῦ κανόνος, διαρκούσης τῆς πεντηκονταετίας, ἥτις προηγεῖται τῆς Περσικῆς εἰσβολῆς. Ὅτε δὲ βραχὺ μετὰ τὴν ἀπέλευσιν τῶν Περσῶν Ἀλέξανδρος ὁ Α', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, προσεκτήσατο τὴν Βισαλτικὴν χώραν μετὰ τῶν πλουσίων αὐτῆς ἀργυρωρυχείων, περὶ ὧν λέγεται ὅτι προσεπόριζον αὐτῷ τάλαντον ἀργύρου καθ' ἑκάστην, παρεδέχθη ὡσαύτως τοὺς τύπους καὶ τὰ σταθμὰ τῆς Βισαλτικῆς νομισματοκοπίας, ἀντικαθιστῶν ἁπλῶς τὸ ὄνομα τῶν Βισαλτῶν διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὀνόματος (ἴδε Πίνακα ΙϚ'. 2 καὶ 5).

Διαρκούσης δὲ τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς διαρρευσάσης ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἀλεξάνδρου τοῦ Α', μέχρι τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον Φιλίππου τοῦ Β', τὰ νομίσματα τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας φαίνεται ὅτι ἐκανονίζοντο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πρὸς τὰ τῆς σπουδαίας πόλεως τῶν Ἀβδήρων, ἥτις ἦν τὸ κέντρον τῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος τῶν πρὸς βορρᾶν μερῶν. Ἐν ἑκάστῃ περιπτώσει ὁ Φοινικικὸς σταθμητικὸς κανὼν ἀντικατε- Μακεδονία.

1 Ὁ στατὴρ τῆς Τέω δὲν ἕλκει περισσότερον τῶν 186 κ. Φαίνεται ὅθεν, ὅτι συνέβη ἐνταῦθα ὁμοία τις τῇ ἐν Πελοποννήσῳ ἐλάττωσις ὁλκῆς.

στάθη διὰ τοῦ Περσικοῦ, τῆς ὁλκῆς τοῦ ἀργύρου καταπεσούσης ἀπὸ 230 εἰς 170 κ. περίπου (ἴδε τόμ. Α'. σελ. 288).

᾿Αφ' ἑτέρου αἱ πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς, διαρκούσης τῆς αὐτῆς περιόδου, ἐγκαταλείπουσι σχεδὸν γενικῶς τὸν Εὐβοϊκοκορινθιακὸν χάριν τοῦ Φοινικικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος (τόμ. Α'. σελ. 269 κ. ἑξ.).

Τὰ αἴτια τῶν μεταβολῶν τούτων δυσκόλως δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν, οὐδὲν ἧττον τὰ γεγονότα ταῦτα εἶνε οὐχὶ ἄνευ ἐνδιαφέροντος, ἐπειδὴ τείνουσι νὰ καθορίσωσι τὰς ἐμπορικὰς ὁδούς.

῞Οτε δὲ ὁ Φίλιππος διεδέχθη τὸν θρόνον τῶν προγόνων του, μετερρύθμισε τὴν νομισματοκοπίαν τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ καὶ εἰσήγαγεν ἐκ νέου τὸν Φοινικικὸν κανόνα ὡς πρὸς τὸν ἄργυρον, ἐνῷ ὡς πρὸς τοὺς χρυσοῦς αὐτοῦ στατῆρας παρεδέχθη τὸν Εὐβοϊκοαττικὸν σταθμὸν τῶν 135 κ., διατάξας νὰ κόπτωσιν αὐτοὺς κατ' ὀλίγους κόκκους βαρυτέρους τοῦ ἀντιζήλου χρυσοῦ νομίσματος τῆς Περσίας.

῾Η παραδοχὴ διπλοῦ σταθμητικοῦ κανόνος ὡς πρὸς τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἦτο ἐπινόημα παραληφθὲν ἐκ τῆς ᾿Ασίας. Εἰς τοῦτο δὲ πιθανῶς προσέφυγεν ὁ Φίλιππος ἐπὶ τῷ σκοπῷ τεχνικῆς διατηρήσεως τοῦ τιμήματος τοῦ χρυσοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ τοῦ ἀργύρου.

᾿Αλλ' ὅμως ἡ παμμεγίστη συρροὴ χρυσοῦ ἐκ τῶν νεωστὶ ἀνοιχθέντων μεταλλείων τῶν Φιλίππων ἀπέδειξε τὸ ἀνωφελὲς τοῦ σχεδίου τούτου. ῾Η ἀξία τοῦ χρυσοῦ, παρὰ τὸν διμεταλλισμὸν τῶν νομισμάτων τοῦ Φιλίππου, ἤρχισε ταχέως ἐκπίπτουσα, ὡς στηριζομένη ἐπὶ σχετικῆς ἀξίας χρυσοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τοῦ ἀργύρου, ἥτις δὲν ἦτο πλέον ἡ πραγματικὴ ἀξία τοῦ μετάλλου.

᾿Αποτέλεσμα δὲ τούτου θὰ ἦτο ὅτι τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα, ἅτινα οὕτω θὰ ἐκυκλοφόρουν ἔχοντα βάρος μεῖζον τῆς ἀξίας αὐτῶν, ἢ θὰ ἀνεχωνεύοντο ἢ θὰ ἐξήγοντο ὡς μέταλλον, καὶ οὕτω θὰ ἐξηφανίζοντο τῆς κυκλοφορίας.

῾Υπάρχουσι λόγοι νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ἡ ἐξαγωγὴ αὕτη τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων συνέβαινε πράγματι, ὅτε ᾿Αλέξανδρος ὁ Μέγας ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον. Διότι πῶς ἄλλως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ αἰφνιδία ἀλλαγὴ τοῦ κανόνος κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας αὐτοῦ; Βεβαίως δὲ δὲν ἀπώλεσε χρόνον ἐπιστρέφων εἰς μοναδικὸν νομισματικὸν κανόνα, καίτοι δ' ἔκοψε χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα εἶνε ἀναμφίβολον ὅτι

ἐπέστρεψε πράγματι εἰς μονομεταλλικὴν διατίμησιν βασιζομένην ἐπὶ τοῦ ἀργύρου, οὐχὶ δὲ ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ.

Ἡ ταχεῖα ἔκπτωσις τῆς ἀξίας τοῦ χρυσοῦ, ἡ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου ἀρξαμένη, ἐπεταχύνθη περισσότερον ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἕνεκα τῶν μεγάλων θησαυρῶν τοῦ μετάλλου τούτου, οὓς ὁ Ἀλέξανδρος εὑρὼν ἀποτεταμιευμένους ἐν τοῖς ταμείοις τοῦ Μεγάλου Βασιλέως ἐξέχεεν ἀφθόνως ἐν σχήματι χρυσῶν στατήρων, φερόντων τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀθηνᾶς ἐφ' ἑνὸς καὶ Νίκην ἐφ' ἑτέρου.

Ὁπωσδήποτε τὸ σημαντικὸν γεγονός, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐπεχείρησε νὰ διατηρήσῃ τὸ χρυσοῦν αὐτοῦ νόμισμα εἰς τεχνικῶς ὑψηλὴν τιμὴν διὰ τῆς παραδοχῆς διπλοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, ἀλλ' ἐξέδωκε χρυσὸν καὶ ἄργυρον κατὰ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σταθμόν, τὸν Ἀττικόν, ἀποδεικνύει ὅτι τὸ χρυσοῦν νόμισμα ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν οἰκονομολόγων συμβούλων αὐτοῦ ἁπλῶς ὡς μέταλλον, πρὸς δὲ ὅτι δὲν ἐγένετο ἀπόπειρά τις, ἵνα ὁρισθῇ — ὡς φαίνεται ὅτι ἔπραξεν ὁ Φίλιππος — ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀργυρῶν δραχμῶν, ἀνθ' ὧν ὤφειλε νὰ ἀλλάσσηται ὁ στατήρ.

Τοῦτο φυσικῶς θὰ διέφερε συμφώνως πρὸς τὸν τόπον καὶ τοὺς νόμους τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως.

Ἐπιθεωρήσαντες ἤδη ἐπιτροχάδην τὴν γέννησιν καὶ μεταφορὰν ἐξ Ἀσίας εἰς Ἑλλάδα τῶν τεσσάρων κυρίων σταθμητικῶν κανόνων τοῦ ἀργύρου, τουτέστι τοῦ Αἰγινητικοῦ, Εὐβοϊκοαττικοῦ, Βαβυλωνιακοῦ καὶ Φοινικικοῦ, θεωροῦμεν χρήσιμον νὰ ἀνακεφαλαιώσωμεν τὰς ὁδούς, δι' ὧν ὥδευσαν εἰς Εὐρώπην οἱ τέσσαρες οὗτοι σταθμητικοὶ κανόνες οἱ ὡς εἴπομεν γεννηθέντες τὸ πρῶτον ἐν Βαβυλῶνι. Ἐξαγόμενα.

Αὗται ἦσαν ἐν συνόψει αἱ ἑξῆς: —

Αʹ. Ἡ Μεσημβρινὴ Ὁδός, ἀρχομένη ἐκ Σιδῶνος καὶ Τύρου καὶ προχωροῦσα ἀπὸ ἑνὸς εἰς ἕτερον Φοινικικὸν ἐμπορικὸν σταθμόν, διὰ τοῦ Κρητικοῦ πελάγους εἰς Πελοπόννησον καὶ Αἴγιναν, ἔνθα ὁ Φοινικικὸς ἀργυροῦς στατὴρ τῶν 236-220 κ., ἐξέπεσε βαθμηδὸν εἰς τὸν Αἰγιναῖον στατῆρα τῶν 194-180 κ.

Βʹ. Ἡ Κεντρικὴ Ὁδός, ἄγουσα εὐθὺ διὰ τῆς θαλάσσης ἐκ Σάμου εἰς Εὔβοιαν, Κόρινθον καὶ Ἀθήνας. Διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἡ ἐλαφρὰ Βαβυλωνιακὴ ὁλκὴ τῶν 130 κ. διαβαίνουσα

εἰς Εὐρώπην καὶ χρησιμοποιουμένη ἐκεῖ ὡς πρὸς τὸν ἄργυρον ἐγένετο γνωστὴ ὡς ὁ Εὐβοϊκὸς (Ἀττικὸς ἢ Κορινθιακὸς) ἀργυροῦς στατήρ. Ὁλκὴ 135-125 κ.

Γ'. Ἡ Βορεία Ὁδὸς (α) ἐκ Φρυγίας κατὰ γῆν καὶ διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς Θρᾴκην, ἔνθα ὁ ἀρχαῖος Βαβυλωνιακὸς ἀργυροῦς στατὴρ τῶν 173 κ. ἐρριζώθη ἐν τῇ Παγγαίᾳ χώρᾳ ὡς στατὴρ ἕλκων συνήθως περὶ τοὺς 150 κ.

Δ'. Ἡ Βορεία Ὁδὸς (β) διὰ θαλάσσης ἐκ Μιλήτου καὶ ἄλλων πόλεων τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς Ἄβδηρα τῆς Θρᾴκης, ὁπόθεν ὁ Φοινικικὸς στατὴρ τῶν 236-220 κ. εἰσεχώρησεν εἰς Μακεδονίαν, ἔνθα ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐγέννησε τὸν Μακεδονικὸν σταθμητικὸν κανόνα (224 κ.) [1].

§ 9. Ἡ ἀπωτέρω εἰς Ἰταλίαν, Σικελίαν καὶ Δύσιν διάδοσις τῶν σταθμητικῶν συστημάτων.

Μέχρι τοῦδε περιωρίσθημεν ἐν τῇ λεκάνῃ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ὑπολείπεται νῦν ἡμῖν νὰ στρέψωμεν τὰ βλέμματα πρὸς δυσμὰς καὶ νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν πορείαν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰταλίας, Σικελίας, Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας.

Αἱ Χαλκιδικαὶ ἀποικίαι τῆς Δύσεως.

Οἱ πρῶτοι ἐν Ἰταλίᾳ Ἕλληνες ἄποικοι λέγεται ὅτι ἦσαν Εὐβοεῖς, κατὰ μέγα μέρος ἐκ Χαλκίδος· ἡ κατὰ πολὺ δὲ πασῶν ἀρχαιοτάτη ἀποικία ἐν ταῖς δυτικαῖς θαλάσσαις ὑπῆρξεν ἡ πόλις Κύμη, ἡ τὸ ὄνομα αὐτῆς λαβοῦσα ἀπὸ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Κύμης. Ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο ἐπὶ ὑψώ-

1 Ἐνταῦθα ὁ κ. Head προσθέτει μακρὰν δισέλιδον ὑποσημείωσιν ἀναφέρων καὶ ἀποκρούων τὰ ὑπὸ τοῦ δοκίμου μετρολόγου κ. Μιχαὴλ Σούτσου ὑποστηριχθέντα περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν σταθμητικῶν κανόνων ἐν βιβλίῳ ἐπιγραφομένῳ Systèmes monétaires primitifs de l'Asie Mineure et de la Grèce (Boucarest. 1884), ὅπερ ὁ κ. Head ἀνέγνω μετὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ παρόντος μέρους τῆς συγγραφῆς του. Ἐπειδὴ ὅμως οὐκ ὀλίγα ἐγράφησαν ἔκτοτε περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, ἅτινα θέλομεν ἀνακεφαλαιώση ἐν ταῖς προσθήκαις ἡμῶν, ἐθεωρήσαμεν περιττὸν νὰ μεταφράσωμεν τὴν σημείωσιν ταύτην, ἀφ' οὗ μάλιστα ὁ κ. Head ἀποκρούει τελείως τὴν ἄλλως εὐφυᾶ θεωρίαν τοῦ κ. Σούτσου, καταδεικνύων ὅτι ὁ συγγραφεὺς παραδόξως οὐδεμίαν διάκρισιν ἐποιήσατο μεταξὺ χρυσοῦ καὶ ἠλέκτρου, ἅτινα ὑπελόγισεν, ἐσφαλμένως καὶ παρὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων καὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὡς ἰσότιμα μέταλλα. [Σ. Μ.]

ματος πρὸς βορρᾶν τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ Κύμη διέμεινεν ἀπομεμονωμένον προπύργιον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιχειρηματικότητος εἰς τὰς τότε ἀγνώστους καὶ φοβερὰς τοῖς Ἕλλησι δυτικὰς θαλάσσας. Ἡ ἀποικία ὅμως ἐξηκολούθει διατηροῦσα σχέσεις τινὰς μετὰ τῆς μητροπόλεως, καὶ ὅτε περὶ τὰ τέλη τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος οἱ Χαλκιδεῖς ἤρχισαν πάλιν νὰ στρέφωσι τὴν προσοχὴν αὐτῶν πρὸς δυσμάς, συνηντήθησαν μετὰ τῶν συγγενῶν αὐτῶν Κυμαίων, οἵτινες πιθανῶς δὲν ἀπέστεργον νὰ βοηθῶσιν αὐτοὺς πρὸς ἵδρυσιν ἀποικιῶν ἐπὶ πάντων τῶν σημείων, ἅτινα ἦσαν λίαν εὔθετα πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης.

Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον οὐσιῶδες ἦτο νὰ ἀσφαλισθῇ εἰς τὰ Χαλκιδικὰ πλοῖα ἐλευθέρα δίοδος διὰ τοῦ Σικελικοῦ πορθμοῦ. Διὸ πρὸς τοῦτο ἴσως ἔκτισαν τὰς ἀδελφὰς πόλεις Ζάγκλην καὶ Ῥήγιον, τὴν μὲν ἐπὶ τῆς Σικελικῆς, τὴν δὲ ἐπὶ τῆς Ἰταλικῆς ἀκτῆς. Τὰ δύο ταῦτα νεώρια προωρίσθησαν νὰ ὦσιν εἰς πᾶν μὴ Χαλκιδικὸν πλοῖον Σκύλλα τις καὶ Χάρυβδις, διὰ μέσου τῶν ὁποίων οὐδεὶς νὰ δύνηται νὰ διέλθῃ ἀποινεί. Ἡ Νάξος, Κατάνη καὶ Λεοντῖνοι παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους τῆς Αἴτνης καὶ ἡ Ἱμέρα ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Σικελίας, συμπληροῦσι τὸν κύκλον τῶν δυτικῶν ἀποικιῶν, εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν ὁποίων οἱ ῥέκται ναυτίλοι τῆς Χαλκίδος ἔλαβον τὸ κυριώτερον μέρος.

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε ὅτι τὰ ἀρχαιότατα νομίσματα τῆς Κύμης (τόμ. Α', σ. 49), Ῥηγίου (τόμ. Α', σ. 139), Νάξου (τόμ. Α', σ. 216), Ζάγκλης (τόμ. Α', σ. 206) καὶ Ἱμέρας (τόμ. Α', σ. 185) (τῆς Κατάνης καὶ τῶν Λεοντίνων δὲν ὑπάρχουσι νομίσματα τῆς ἀρχαιοτάτης περιόδου), ἀκολουθοῦσι πάντα τὸν Αἰγιναῖον σταθμητικὸν κανόνα, οὗτινος εἶνε δραχμαί, καὶ οὐχὶ τὸν Εὐβοϊκὸν ὡς φυσικὰ θὰ ἀνεμένομεν [1]. —

Τοῦτο δὲ ἀποδοτέον ἴσως εἰς τὸ ὅτι αἱ ἀρχαιόταται ἐκ Χαλκίδος εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἀποικίαι δὲν ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον (ἴσως δὲ καὶ καθόλου) Χαλκιδικαί. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ Χαλκὶς ἦτο ὁ λιμὴν τῆς ἐπι-

---

1 Ἕνεκα τούτου ὁ Imhoof-Blumer ὑποστηρίζει, ὅτι τὰ 92 κ. ἕλκοντα κομμάτια ταῦτα εἶνε πράγματι Εὐβοϊκὰ ὀκτώβολα ἢ τρίται τοῦ Εὐβοϊκοῦ τετραδράχμου τῶν 270 κ. ἐλαφρῶς ὑπερσταθμίζοντα· Monatsberichte d. k. Akad. d. Wissensch. Berlin 1881.

βιβάσεως καὶ ἡ πόλις, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ὁποίας αἱ ῥηθεῖσαι ἀποικίαι διωργανώθησαν καὶ ἱδρύθησαν, ἀλλ' οἱ πραγματικοὶ ἄποικοι δύνανται κάλλιστα νὰ προσειλκύσθησαν ἐκ τῆς στερεᾶς καὶ τῶν νήσων τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα ἐδέσποζεν ὁ Αἰγιναῖος σταθμητικὸς κανών.

Πρὸς τούτοις οἱοιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν οἱ λόγοι, οἵτινες ὤθησαν τοὺς Εὐβοεῖς νὰ παραδεχθῶσιν ἔν τε τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν νήσῳ καὶ ἐν ταῖς Θρᾳκικαῖς αὐτῶν ἀποικίαις τὸν στατῆρα τῶν 135 ἢ τὸν διστάτηρα τῶν 270 κ., δυνατὸν νὰ μὴ ἐφηρμόσθησαν ἐν τοῖς δυτικοῖς αὐτῶν ἀποίκοις, οἵτινες, ἑπομένως, προσεχώρησαν εἰς τὸν Αἰγιναῖον σταθμητικὸν κανόνα ὅστις, καθ' ὃν χρόνον ἡ Αἴγινα ἦτο ἀκόμη μία τῶν μεγαλειτέρων ναυτικῶν δυνάμεων, ἀφίκετο εἰς τὴν εὐρυτάτην αὐτοῦ κυκλοφορίαν.

Ἴχνη τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐξαπλώσεως τοῦ Αἰγιναίου κανόνος δύνανται νὰ εὑρεθῶσιν ἐν τῷ σταθμητικῷ συστήματι τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Κερκύρας νομισμάτων, ἥτις, ἂν καὶ ἦτο ἀποικία τῆς Κορίνθου, οὐδέποτε παρεδέχθη τὸν Εὐβοϊκοκορινθιακὸν κανόνα, ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐχρησιμοποίησε τὸν Αἰγιναῖον (τόμ. Α', σελ. 407).

Ἐν τούτοις — ἵνα ἐπανέλθωμεν εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν — τὰ ἀρχαιότατα νομίσματα τῶν Χαλκιδικῶν ἀποικιῶν διαφέρουσιν οὐσιωδῶς τὴν κατασκευὴν τῶν συγχρόνων νομισμάτων τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ὡς ὄντα ἐπίπεδα καὶ κυκλοτερῆ, οὐχὶ δὲ παχέα καὶ σφαιροειδῆ, ὡς εἶνε τὰ ἀρχαῖα νομίσματα τῆς Αἰγίνης καὶ τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (ἴδε Πίν. Ζ', 1, 5 καὶ ΙΗ', 7).

Κατὰ τοῦτο ὁμοιάζουσι τὰ σύγχρονα νομίσματα τῆς Κορίνθου (Πίναξ ΙΗ' 9.) καὶ τῶν Ἀχαϊκῶν ἀποικιῶν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος (Πίν. ΙΗ', 9). Τὰ νομίσματα τοῦ ἀθροίσματος τῶν πόλεων τούτων εἶνε ἐκεῖνα, περὶ ὧν δέον νὰ πραγματευθῶμεν νῦν.

Διασημόταται τῶν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς ὀφειλόντων τὴν καταγωγὴν αὐτῶν πόλεων ἦσαν ἡ Σύβαρις, κτισθεῖσα ἐν ἔτει 720 π. Χ. καὶ ἡ Κρότων ἐν ἔτει 710 π. Χ.

Αἱ Ἀχαϊκαὶ ἀποικίαι τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος.

Ἀμφότεραι αἱ πόλεις αὗται ἔκειντο ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ μεγάλου ἐκείνου κόλπου τοῦ λαβόντος τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Δωρικῆς πόλεως Τάραντος. Ἡ μὲν Σύβαρις ἔκειτο ἐν τῇ χθαμαλῇ χώρᾳ παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν δύο ποταμῶν Συβάρεως καὶ Κράθιδος, ἡ δὲ Κρότων, περὶ τὰ 50 μίλια πρὸς νότον ἐπὶ ὑψώματος βλέποντος πρὸς τὸ Λακίνιον

ἀκρωτήριον, ἐφ' οὗ ἐν τῷ μέσῳ πυκνοῦ πευκῶνος ἵστατο ὁ περίφημος ναὸς Ἥρας τῆς Λακινίας, ἔνθα συνεκροτεῖτο ἡ μεγάλη ἐτησία σύνοδος τῶν Ἰταλιωτῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Σύβαρις, διαρκούσης τῆς μιᾶς καὶ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν ἤκμασεν, ἐξίκετο εἰς ἀληθῶς θαυμάσιον ὕψος δυνάμεως, πλούτου καὶ μεγαλοπρεπείας. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν δούλων λέγεται ὅτι ὑπερέβη τὰς 300,000, ὁ δ' ἀριθμὸς τῶν ἱππέων, ἀνηκόντων ἁπάντων εἰς τὰς πλουσιωτέρας τάξεις, οὓς ἠδύνατο ἡ πόλις νὰ ἐξοπλίζῃ, δὲν ἦτο ἐλάσσων τῶν 5000. Ἡ τρυφηλότης καὶ μαλθακότης, ἐν ᾗ συνήθως διῃτᾶτο ὁ μέγας οὗτος πληθυσμός, κατέστησε τὸ ὄνομα Συβαρίτης παροιμιῶδες καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους. Σύβαρις.

Πόθεν λοιπὸν προῆλθεν ὁ πλοῦτος οὗτος καὶ διὰ τί συνέρρευσεν εἰς ταύτην μάλιστα τὴν πόλιν;

Ὁ κ. F. Lenormant ἐμάντευσε μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ὀξυδερκείας τὴν ἀληθῆ ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο[1].

Ἡ Σύβαρις, ὡς ἡ Κόρινθος, κατεῖχε τὸν ἰσθμὸν μεταξὺ τῶν δύο θαλασσῶν, ἤτοι τῆς Ἰωνικῆς πρὸς ἀνατολὰς καὶ τῆς Τυρρηνικῆς πρὸς δυσμάς.

Μεταξὺ τοῦ ὀγδόου καὶ ἕκτου αἰῶνος π. Χ. ἡ Τυρρηνία ἦτο ἡ μεγάλη ἀγορὰ τῶν Ἀνατολικῶν καὶ Ἑλληνοασιατικῶν προϊόντων πολυτελείας, οἷα τὰ πολυτελῆ ὑφάσματα καὶ τὰ πολύτιμα μετάλλινα καὶ κεράμεια ἀγγεῖα. Ἀντὶ δὲ τούτων ἐξῆγε κυρίως τὰ προϊόντα τῶν χαλκωρυχείων καὶ σιδηρωρυχείων αὐτῆς. Ἡ χώρα τῆς Συβάρεως, ἐκτεινομένη ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν διὰ μέσου τοῦ κάτω μέρους τῆς Νοτίου Ἰταλίας, ἦτο ἡ χώρα, ἐφ' ἧς ὅ,τε ἀγοραστὴς καὶ ὁ πωλητὴς ἀπεβίβαζον τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν. Ὁ Μιλήσιος ἔμπορος ἀφ' ἑνὸς προσώρμιζε τὸ πλοῖον αὐτοῦ εἰς τὸν λιμένα τῆς Συβάρεως, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὁ Τυρρηνὸς ἔμπορος κατέπλεεν εἰς τὸν λιμένα Λᾶον, ὅστις ἦτο ἐξάρτημα τῆς Συβάρεως ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς. Οἱ δὲ Συβαρῖται εἶχον ἁπλῶς νὰ μετακομίσωσι τὰ ἐμπορεύματα ἀσφαλῶς διὰ μέσου τῆς ἰδίας αὐτῶν χώρας ἐκ τοῦ ἑνὸς λιμένος εἰς τὸν ἕτερον, καρπούμενοι, ὡς δύναταί τις ἀσφαλῶς νὰ ὑποθέσῃ, οὐ μικρὰς ὠφελείας ἐκ τῆς διαμετακομίσεως.

1 La Grande Grèce, I, σ. 262 κ ἑξ.

Τὸ ἐπικίνδυνον τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης, λυμαινομένης ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων καὶ ἄλλων πειρατῶν, συνδυαζόμενον πρὸς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν γεγονός, ὅτι οἱ Χαλκιδεῖς κατεῖχον αὐστηρῶς τὰ Σικελικὰ στενά, προσεπόρισεν εἰς τὴν Σύβαριν πραγματικὸν μονοπώλιον τῆς μεταφορᾶς τῶν ἐμπορευμάτων κατὰ γῆν διὰ μέσου τῆς ἰδίας αὐτῶν χώρας.

Τὸ διαμετακομιστικὸν τοῦτο ἐμπόριον εἶνε ἐκεῖνο ὅπερ ἐγένετο ἡ πηγὴ τοῦ μεγάλου ἐκείνου πλούτου, ὅστις διὰ τῆς πάνυ ταχείας καὶ ἀπόνου αὐτοῦ κτήσεως ἐξεφύλισεν ἐν διαστήματι βραχυτέρῳ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος τὸν ὅλον πληθυσμὸν τῆς μεγίστης πόλεως τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Κρότων.

Ἡ δὲ Κρότων, ἡ ἀντίζηλος Ἀχαϊκὴ ἀποικία τῶν μερῶν τούτων, ἦτο ἐπὶ ἕνα καὶ πλέον αἰῶνα δευτερεύουσα τῆς Συβάρεως πόλις κατὰ τὴν σπουδαιότητα· βαθμιαίως δ' ἐξέπιπτεν εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν πολυτελείας καὶ μαλθακότητος, ὅτε ἀπέβη τὸ θέατρον τῆς μεγάλης πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀναγεννήσεως τῆς ὀφειλομένης εἰς τὴν προσωπικὴν ἐπίδρασιν Πυθαγόρου τοῦ Σαμίου.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ ἕκτου π. Χ. αἰῶνος ὑπὸ τὴν διοίκησιν — διότι τοιαύτη ἦτο πράγματι — τῶν περὶ τὸν Πυθαγόραν, αἴφνης ἡ Κρότων ἀντεποιήθη τὴν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μεσημβρινῆς Ἰταλίας ἡγεμονίαν.

Τότε ἐπηκολούθησεν ὁ διαβόητος πόλεμος μεταξὺ Κρότωνος καὶ Συβάρεως καὶ ἡ τελεία καταστροφὴ τῆς τελευταίας πόλεως ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν περὶ τὰ 510 π. Χ.

Ἐκ τῆς σπανιότητος τῶν νομισμάτων τῆς Συβάρεως ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ σύγχρονα νομίσματα τῆς Κρότωνος, δυνάμεθα μόνον νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ Σύβαρις, διαρκούντων τῶν πρώτων ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἐνήργει τὸ ἐκτενὲς αὐτῆς ἐμπόριον ἄνευ τῆς βοηθείας κεκομμένων νομισμάτων.

Ἡ νομισματοκοπία ἐμφανίζεται συγχρόνως ἐν ἁπάσαις ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι τῆς Μεσημβρινῆς Ἰταλίας, διαρκούσης τῆς περιόδου τῆς ἡγεμονίας τῆς Κρότωνος, ἀλλὰ καί τινα χρόνον πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Συβάρεως (ἴδε τὸν συνοπτικὸν πίνακα τῆς σελίδος 89).

Συμμαχικὴ νομισματοκοπία τῶν Ἀχαϊκῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας.

Ὅθεν εἶνε σχεδὸν βέβαιον, ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ κεκομμένου νομίσματος εἰσήχθη εἰς τὰς Ἀχαϊκὰς πόλεις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, καθ' ὃν χρόνον ἡ διοίκησις πασῶν τῶν πόλεων εὑρίσκετο πράγματι εἰς τὰς χεῖ-

ρας τῶν Πυθαγορείων Ἑταιρειῶν, ὧν ἡ πολιτικὴ φαίνεται ὅτι ἐσκόπει νὰ συνενώσῃ εἰς ἓν ἔθνος πάντας τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἰταλίας. Ὅτι δὲ τοιοῦτόν τι σχέδιον ἐπεδίωκε, δυσκόλως δύναται νὰ διαμφισβητηθῇ ὑπὸ παντὸς οἰκείως ἔχοντος πρὸς τὴν νομισματικὴν τῆς Μεσημβρινῆς Ἰταλίας τοῦ ἕκτου αἰῶνος π. Χ.

Τὰ νομίσματα τῶν πόλεων τούτων εἶνε λίαν εὐδιακρίτου χαρακτῆρος, καὶ ἀποτελοῦσιν ὅλως ἰδιάζουσαν τάξιν, ἀνόμοιον πρὸς πᾶσαν ἄλλην νομισματοκοπίαν, φέρουσι δὲ πάντα τὰ σημεῖα ὅτι ἦσαν ὁμοσπονδιακὸν τίμημα, τουτέστι νόμισμα, δι' οὗ ἑκάστη μέτοχος πόλις, ἐνῷ διεφύλασσε τοὺς οἰκείους αὐτῇ τύπους[1], διετήρει οὐχ ἧττον αὐστηρὰν ὁμοιότητα κατὰ τὴν κατασκευήν, τὸ μέγεθος, τὸν σταθμὸν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν νομισμάτων αὐτῆς πρὸς τὰ τῶν ἄλλων πόλεων τοῦ Συνδέσμου.

Ἡ κατασκευὴ τῶν ἀρχαιοτέρων νομισμάτων τῶν Ἀχαϊκῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας εἶνε ἰδιόρρυθμος. Εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος ὑπάρχει ἀνάγλυπτος ὁ κύριος τύπος τῆς πόλεως, ἔνθα τὸ νόμισμα ἐκόπη, εἰς δὲ τὸ ὄπισθεν ἢ ὁ αὐτὸς τύπος ἐπαναλαμβανόμενος ἢ ὁ τύπος γείτονός τινος πόλεως ἔγγλυπτος. Διακρίνονται ὡσαύτως τὰ νομίσματα ταῦτα ἀπὸ τῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ Μικρᾶς Ἀσίας διὰ τὴν κυκλοτερῆ αὐτῶν κοπὴν καὶ τὴν ἀπολελεπτυσμένην εἰς σχῆμα παροψίδος μορφὴν (Πίνακες Γ', 12· Θ', 1 καὶ 2 κτλ.).

Ὁ σταθμητικὸς κανὼν καὶ τὸ διαιρετικὸν σύστημα, ἅτινα ἀκολουθοῦσιν εἶνε τὰ τῶν Κορινθιακῶν νομισμάτων κατά τι ἠλαττωμένα, τοῦ στατῆρος ἐν καλῇ διατηρήσει ἕλκοντος περὶ τοὺς 126 κ. καὶ τοῦ τρίτου αὐτοῦ, ἤτοι τῆς δραχμῆς, περὶ τοὺς 42 κ.

Τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ ἐν Ἰταλίᾳ Ἀχαϊκαὶ ἀποικίαι, εὐθὺς ὡς ἤρχισαν νὰ κόπτωσιν ἴδια νομίσματα, ἔλαβον ὡς πρότυπα τὰ Κορινθιακὰ νομίσματα μᾶλλον ἢ τὰ Ἀσιατικὰ ἢ Αἰγιναῖα, ἐνδεικνύει ὅτι τὸ ῥεῦμα τῆς μεταξὺ τῶν πόλεων τούτων καὶ τῆς Ἀσίας ἐμπορίας διεξήγετο κυρίως διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ διὰ μέσου τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, οὐχὶ δὲ κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ Συβάρεως εἰς Μίλητον. Οὕτως ἀπεφεύγοντο οἱ κίνδυνοι τοῦ διὰ πελάγους πλοῦ, ὁ δ' Ἀχαιὸς ναύτης οὐδέποτε ᾐσθά-

1 Εἰς τινα τῶν μεταγενεστέρων συμμαχικῶν νομισμάτων οἷα π. χ. τὰ τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας ἐν Πελοποννήσῳ (Τομ. Α'. σελ. 524) ἐπεδιώχθη καὶ ἡ ὁμοιότης τῶν τύπων,

γετο ἑαυτὸν εἰς ξένα ὕδατα, ἐπειδὴ διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης σπανίως ἀπὸ τοῦ βλέμματός του ἐξηφανίζετο ἡ στερεά. Ἡ ἀρχαία αὕτη ἐμπορία μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Σικελίας πρέπει νὰ διεξήγετο κυρίως διὰ τῶν Κορινθίων. Ἐκ τῆς Κορίνθου αἱ Ἀχαϊκαὶ πόλεις ἔλαβον τὴν ἰδέαν τῆς νομισματοκοπίας, καὶ τὰ ἀρχαιότατα Κορινθιακὰ νομίσματα ἐχρησίμευσαν φυσικῶς ὡς πρότυπα τῶν νομισμάτων τῆς Νοτίου Ἰταλίας. Ἐκ Κορίνθου (Πίναξ ΙΗ', 9) λαβόντες ἀπεμιμήθησαν τοὺς λεπτοὺς καὶ ἐπιπέδους μεταλλίνους αὐτῶν δίσκους, τοὺς διακρίνοντας τὰ νομίσματα τῆς νομισματικῆς ταύτης ὁμοσπονδίας. Ἐκ Κορίνθου ἐπίσης ἐδανείσθησαν τὴν ἰδέαν τοῦ θέτειν ἔγκοιλον σῆμα ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ νομίσματος, καθότι τοῦτο εἶνε ἀνάπτυξις τοῦ Κορινθιακοῦ ἔθους τοῦ θέτειν ἔγκοιλον γεωμετρικὸν κόσμημα ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τῶν νομισμάτων αὐτῶν.

Ἐκ τῶν πόλεων, αἵτινες μετέσχον τῆς ὁμοσπονδιακῆς νομισματοκοπίας, τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἔγκοιλος νομισματοκοπία τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, αἱ ἑξῆς δύνανται νὰ μνημονευθῶσιν: —

Πρὸς βορρᾶν ὁ δωρικὸς Τάρας (Πίναξ Γ', 1) ἀλλὰ μόνον κατ' ἐξαίρεσιν, ὡς τοῦ μεγαλειτέρου μέρους τῶν νομισμάτων τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης ἀνήκοντος εἰς διάφορον κατηγορίαν.

Κατόπιν τὸ Μεταπόντιον (Πίναξ Θ', 1), εἶτα ἡ Σῖρις (σελ. 109), ἐν ὁμοσπονδίᾳ εἴτε μετὰ τῆς Συβάρεως εἴτε μετὰ τῆς ἐπὶ τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης Πυξοῦντος, τῆς τελευταίας ὁμοσπονδίας ἀποδεικνυούσης, ὅτι ἡ Σῖρις διετήρει ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς παραποταμίου αὐτῆς κοιλάδος.

Ἀκολούθως ἡ Σύβαρις (Πίναξ. Θ', 4), εἴτε μόνη εἴτε ἐν ὁμοσπονδίᾳ μετὰ τῆς Σίριος πρὸς βορρᾶν ἢ τῆς Κρότωνος πρὸς νότον.

Εἶτα ἡ Κρότων (Πίναξ, Θ', 6), ὁτὲ μὲν ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῆς Συβάρεως ὁτὲ δὲ πρὸς τὴν Πανδοσίαν (τόμ. Α', σ.136) ἥτις ἔκειτο ἐν τοῖς μεσογείοις μεταξὺ τῶν ὀρέων, ἐπὶ τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Ἀχέροντος, παραποτάμου τοῦ Κράθιδος, ἐνίοτε δὲ πάλιν μετὰ τῆς Τεμέσης (τόμ. Α', σ. 146) τῆς ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἤτοι τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης κειμένης.

Τελευταία πασῶν ἔρχεται ἡ Καυλωνία (Πίναξ Θ', 5) ἡ πασῶν μεσημβρινωτάτη. Αἱ πόλεις τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης Τέμεσα, Λᾶος καὶ

Πυξοῦς, αἱ συμμετασχοῦσαι τῆς νομισματοκοπίας ταύτης, φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐξαρτήματα τῆς Κρότωνος, Συβάρεως καὶ Σίριος.

Ἡ δὲ Ποσειδωνία (τόμ. Α', σ. 105), ἡ κατόπιν κληθεῖσα Paestum, ὅμορος οὖσα τῆς Καμπανίας εἶχε νομισματοκοπίαν μικτοῦ χαρακτῆρος, ἤτοι τὰ μὲν ἀρχαιότατα νομίσματα μετ' ἐγγλύπτων τύπων εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος ὁμοιάζοντα κατὰ τὴν κατασκευὴν πρὸς τὰ τῶν Ἀχαϊκῶν πόλεων (Παρβλ. πίνακος Θ', 2 καὶ 5), ἀνήκοντα ὅμως εἰς τὸ σταθμητικὸν σύστημα τὸ ἐπικρατοῦν εἰς τὰς Καμπανικὰς πόλεις (στατὴρ 118 κ.), ἐνῷ, ἐξ ἄλλου, τὰ κατά τι μεταγενέστερα, ἀλλ' ὡσαύτως ἀρχαϊκὰ νομίσματα, ἀκολουθοῦσι τὸν Ἀχαϊκὸν κανόνα καὶ σύστημα τῆς διὰ τοῦ τρία διαιρέσεως, ἀλλὰ δὲν ἀνήκουσι κατὰ τέχνην εἰς τὴν ἔγκοιλον τάξιν (Παρβλ. πίν. Θ', 2 καὶ Δ', 6)

Ὁ Τάρας ὁμοίως τῇ Ποσειδωνίᾳ φαίνεται ὅτι ἔλαβε τὴν πρώτην πρὸς νομισματοκοπίαν ὤθησιν ἐκ τῶν πόλεων τοῦ Ἀχαϊκοῦ συνδέσμου, τῶν ἀρχαιοτέρων αὐτοῦ στατήρων ἀνηκόντων εἰς τὴν ἔγκοιλον κατηγορίαν (Πίναξ Γ', 4.) Τάρας.

Ἀλλὰ μετὰ βραχὺν χρόνον ὁ χαρακτὴρ τῶν Ταραντίνων νομισμάτων ὑφίσταται μεταβολήν τινα. Ὁ στατὴρ δὲν κόπτεται πλέον ὡς λεπτὸς δίσκος μετ' ἐγκοίλου ὀπισθοτύπου, ἀλλ' ἐν μορφῇ παχυτέρᾳ καὶ συμπαγεστέρᾳ μετ' ἀναγλύπτου δὲ τύπου ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων (Πίναξ Γ', 2). Ἡ ὁλκὴ ἐν τούτοις παραμένει ἡ αὐτὴ (126 κ.) τὸ δὲ διαιρετικὸν σύστημα διὰ τοῦ δύο καὶ οὐχὶ τοῦ τρία ἐπικρατεῖ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐνάρξεως.

Ὅθεν ἡ νομισματοκοπία τοῦ Τάραντος μόνον κατ' ἐλάχιστον ἐπηρεάσθη ὑπὸ τῆς τοῦ Ἀχαϊκοῦ συνδέσμου, καὶ δέον νὰ ταχθῇ ὡς Εὐβοϊκοαττικὴ μᾶλλον ἢ Εὐβοϊκοκορινθιακή.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τὰ νομίσματα τοῦ Τάραντος ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῶν Συρακουσῶν καὶ τῶν ἄλλων Σικελικῶν πόλεων, ἐν αἷς τὰ κυριώτερα νομίσματα ἦσαν τὸ Ἀττικὸν τετράδραχμον (270 κ.), τὸ δίδραχμον (135 κ), καὶ ἡ δραχμὴ (67 κ.) (ἐξαιρέσει τῆς ἀρχαιοτάτης περιόδου ἐν ταῖς Χαλκιδικαῖς πόλεσι Νάξῳ, Ζάγκλῃ καὶ Ἱμέρᾳ, ἔνθα, ὡς εἴδομεν ἤδη, ἦτο ἐν χρήσει ἡ Αἰγιναία δραχμὴ (περὶ τοὺς 90 κ.) μέχρι τοῦ 500 περίπου π. Χ, ὅτε ἤρξατο ὑποχωροῦσα πρὸ τοῦ Ἀττικοῦ τετραδράχμου) (Πίναξ. Ζ', 5 καὶ 6.) Σικελία.

Τῶν δὲ Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν (τόμ. Α', σ. 129 καὶ 508), οἵτινες συ- Λοκροὶ Ἐπιζεφύριοι.

νεμερίζοντο μετὰ τῶν Ῥηγίνων τὴν μεσημβρινὴν ἄκραν τῆς Ἰταλικῆς χερσοννήσου, τὰ ἀρχαιότατα τῶν μέχρις ἡμῶν περισωθέντων νομισμάτων εἶνε Κορινθιακοὶ στατῆρες τύπου Πηγάσου ἀλλὰ μετ' ἐπιγραφῆς ΛΟΚ *ἢ* ΛΟΚΡΩΝ *(135 κ.), τῶν λοιπῶν Λοκρικῶν νομισμάτων ἀκολουθούντων τὸν Ἰταλικὸν σταθμητικὸν κανόνα, τῶν 120-115 κ.*

Ῥήγιον. *Ἡ μόνη ἄλλη πόλις τοῦ μέρους τούτου τῆς Ἰταλίας, ἥτις δὲν ἀνῆκεν εἰς τὸν Ἀχαϊκὸν νομισματικὸν σύνδεσμον ἦτο τὸ Ῥήγιον, ὅπερ, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἤρξατο κόπτον νομίσματα Αἰγιναίου κανόνος ἐν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ, ἂν καὶ πιθανῶς οὐχὶ πρὸ τοῦ 530 π.Χ. (τόμ. Α', σ. 139). Περὶ δὲ τὸ ἔτος 500 π. Χ., τὸ Ῥήγιον ὁμοῦ μετὰ τῆς ἐπὶ τῆς Σικελικῆς ἀκτῆς Ζάγκλης ἥτις ἔκτοτε ἐκλήθη Μεσσήνη, καὶ αἱ δύο ἄλλαι Χαλκιδικαὶ πόλεις Ἱμέρα καὶ Νάξος, ταὐτοχρόνως μετήλλαξαν τὸν Αἰγινητικὸν πρὸς τὸν Ἀττικὸν σταθμητικὸν κανόνα, συμμορφώσασαι οὕτω τὸ νόμισμα αὐτῶν πρὸς τὸ τῶν Συρακουσῶν καὶ πασῶν τῶν λοιπῶν Σικελικῶν πόλεων.*

Καμπανία. *Νῦν δ' ἔχομεν νὰ ἐξετάσωμεν τὴν νομισματοκοπίαν τῶν Καμπανικῶν ἀκτῶν ἀπὸ τῆς Ὑέλης καὶ Ποσειδωνίας πρὸς νότον μέχρι τῆς Νεαπόλεως καὶ Κύμης πρὸς βορρᾶν. Ὁ Καμπανικὸς σταθμητικὸς κανὼν φαίνεται ὅτι κατάγεται ἀμέσως ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.*

Ἡ Ὑέλη ἐκτίσθη ὑπὸ φυγάδων Φωκαέων ἐν ἔτει 540 π. Χ., καὶ ὀλίγη ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὅτι οὗτοι μετήνεγκον μεθ' ἑαυτῶν τὴν Φωκαϊκὴν δραχμὴν τῶν 59 κ., ἧς ὁ κανὼν εἶνε ἐναργῶς Ἀσιατικός, ὡς εἶνε καὶ ὁ τύπος, παριστῶν λέοντα καταβροχθίζοντα τὸ θήραμα αὐτοῦ (τόμ. Α', σ. 112).

Ὁ κανὼν οὗτος ἐπεξετάθη ἀπὸ τῆς Ὑέλης εἰς τὴν γείτονα πόλιν Ποσειδωνίαν, ἥτις, καίπερ παραδεχθεῖσα τὸν Καμπανικὸν κανόνα καὶ κόψασα δραχμὰς τῶν 59 κ. καὶ δίδραχμα τῶν 118 κ., ἐπεζήτησεν οὐδὲν ἧττον νὰ προσαρμόσῃ τὰ νομίσματα αὐτῆς πρὸς τὰ τοῦ Ἀχαϊκοῦ Συνδέσμου διὰ τῆς ἀπομιμήσεως τῆς ἐπιπέδου κατασκευῆς μετ' ἐγκοίλου τύπου εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος ἅπερ ἦν συνήθη τοῖς νομίσμασιν τοῦ Ἀχαϊκοῦ Συνδέσμου (πρβλ. Πίν. Θ', 2 καὶ 4).

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου αἰῶνος βλέπομεν ἀμφοτέρας τὰς πόλεις ταύτας ἐγκαταλιμπανούσας τὸν Φωκαϊκὸν κανόνα, τὴν μὲν Ὑέλην χάριν τοῦ ἠλαττωμένου Ἀττικοῦ κανόνος τοῦ Τάραντος (στατὴρ 126 κ. περίπου, διαιρούμενος εἰς δύο δραχμὰς) τὴν δὲ Ποσειδωνίαν χάριν τοῦ

'Αχαϊκοῦ (στατὴρ 126 κ. διαιρούμενος εἰς τρεῖς δραχμὰς) (τόμ. Α',105 καὶ 112).

'Εν τούτοις ἡ μεταβολὴ αὕτη τοῦ κανόνος, ἐκ μέρους τῆς 'Υέλης καὶ Ποσειδωνίας, δὲν συνέβη, πρὶν ἡ ὁ Φωκαϊκὸς σταθμητικὸς κανὼν δυνηθῇ νὰ ῥιζωθῇ εἰς τὴν Χαλκιδικὴν Κύμην (τόμ. Α',σ.49) καὶ εἰς τὴν ἀποικίαν αὐτῆς τὴν Νεάπολιν. Τὰ νομίσματα τῶν δύο τούτων πόλεων καὶ τὰ τῶν Καμπανικῶν τὰ κοπέντα κατὰ τὸν Φωκαϊκὸν κανόνα εἶνε ἀφθονώτατα. Συνίστανται δὲ ἐν γένει ἐκ διδράχμων ἑλκόντων 118 μέχρις 115 κ. ὄντων δὲ κατὰ μέσον ὅρον ἐλαφροτέρων κατὰ ἓξ περίπου κόκκους τῶν 'Αχαϊκῶν καὶ Ταραντίνων νομισμάτων, τῶν δύο τελευταίων ὁμοιαζόντων σχεδὸν καθ ὁλκήν, διαφερόντων δὲ μόνον κατὰ τὸ μεριστικὸν σύστημα, ὅπερ ἐν μὲν τοῖς 'Αχαϊκοῖς πραγματοποιεῖται διὰ τοῦ 3 ἐν δὲ τοῖς τῶν Ταραντίνων διὰ τοῦ 2.

Μεταβαίνοντες ἔτι βορειότερον εἰς τὴν Τυρρηνίαν εὑρίσκομεν ἐκεῖ ἐν χρήσει κατὰ τὸν Ε'. π. Χ. αἰῶνα δύο σταθμητικοὺς κανόνας διὰ τὸν ἄργυρον, τῶν μεγαλειτέρων κομματίων τῶν δύο τούτων κανόνων ἑλκόντων καθ' ἕκαστον 354, 177 καὶ 88 κ. ὡς πρὸς τὸν πρῶτον καὶ 260, 130 καὶ 65 ὡς πρὸς τὸν δεύτερον. 'Ο τελευταῖος εἶνε φανερῶς ὁ Εὐβοϊκὸς κανών, ὁ εἰσχωρήσας εἰς Τυρρηνίαν πιθανῶς ἐκ τῶν Συρακουσῶν. Τυρρηνία.

῞Οσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἕτερον κανόνα, ὑποτίθεται γενικῶς, ὅτι εἶνε ὁ Περσικός, παραχθεὶς κατά τινα τρόπον ἐκ τῆς μετὰ τῆς Μικρᾶς 'Ασίας ἐμπορίας. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ὅμως κλίνω νὰ παραδεχθῶ, ὅτι οὗτος εἶνε μᾶλλον ὁ ἠλαττωμένος Αἰγιναῖος κανών, ὅστις ἐπεκράτει ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν Κερκύρᾳ, ὅτι δ' ἐλήφθη ἐν τῇ Τυρρηνίᾳ διὰ τῆς 'Αδριατικῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πάδου ('Ηριδανοῦ) ἐμπορικῶν λιμένων 'Ατρίας καὶ Σπίνης, οἵτινες πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Γαλατῶν συμπεριελαμβάνοντο εἰς τὴν Τυρρηνίαν.

'Ο Κ. Ο. Müller[1] ὑπέθεσεν δι' ἄλλους λόγους, ὅτι οἱ Κερκυραῖοι καὶ οἱ Τυρρηνοὶ διετέλουν εἰς ἐμπορικὴν ἐπιμιξίαν πρὸς ἀλλήλους διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης, σπουδαιοτάτης κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἕνεκα τοῦ ἐμπορίου τοῦ ἠλέκτρου. ῎Αν τοῦτο ἔχει οὕτως θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι οἱ δύο νομισματικοὶ κανόνες, οὓς εὑρίσκομεν ἐν χρήσει συγχρόνως ἐν Τυῤῥηνίᾳ,

1 Die Etrusker I, 4. 2 σελ. 266.

ἔφθασαν εἰς τὴν χώραν ταύτην διὰ δύο διαφόρων καὶ ἀντιθέτων ὁδῶν, ἤτοι ὁ μὲν Εὐϐοϊκὸς διὰ τῆς Τυῤῥηνικῆς θαλάσσης διὰ μέσου τῆς ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας Ποπλωνίας καὶ ὁ Κερκυραϊκοαιγιναῖος διὰ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Πάδου.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ἐπὶ τοῦ ἐγχωρίου λιτριαίου σταθμοῦ τοῦ ἀσήμου χαλκοῦ βασιζόμενον ἰθαγενὲς νόμισμα τῆς Ἐτρουρίας παρέμεινεν ἐν χρήσει μέχρις ὀψιαιτάτης περιόδου. Περὶ τούτου ὡς καὶ περὶ τῶν νομισμάτων τοῦ παρομοίου βαρέος χαλκοῦ (aes rude) τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας ἐν γένει δὲν θὰ ἐπασχοληθῶ, ὡς μὴ κυρίως συμπεριλαμβανομένων εἰς τὸν σκοπὸν τῆς παρούσης συγγραφῆς.

Δύναται ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τῆς Ἐτρουρίας σημείων ἀξίας XX, X, Λ, IIΛ, (=20, 10, 5 καὶ $2^1/_2$), κλπ. εἶνε βέβαιον, ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ νενομισμένος τις κανὼν ἀνταλλαγῆς μεταξὺ ἀργύρου καὶ χαλκοῦ, περὶ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι ἐποίκιλλε σπουδαίως ἔν τε τῇ Τυρρηνίᾳ καὶ τῇ Κεντρικῇ Ἰταλίᾳ ἐν περιόδῳ χρονικῇ σχετικῶς βραχείᾳ[1] (Ἴδε τόμ. Α'. σελ. 17 καὶ 18).

Δὲν φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ ὁλκαὶ τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων ἐπηρεάσθησαν ὁπωσδήποτε ὑπὸ τῶν μεταβληθεισῶν ἀναλογιῶν τῶν ἀργυρῶν καὶ χαλκῶν νομισμάτων, τῶν πρὸς τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα χρησιμοποιηθέντων κανόνων ὄντων ἐν πάσει περιπτώσει Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἐνῷ ἐκεῖνος, καθ' ὃν ἐχύθη τὸ χαλκοῦν νόμισμα, ἦτο ἴσως ἰθαγενής.

Ὅτι ὁ χαλκὸς ἦτο κανὼν ἀξίας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ.

Ἀρχικῶς ὁ χαλκὸς ὑπῆρξε πράγματι τὸ μόνον μέσον συναλλαγῆς, οὐχὶ μόνον ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Σικελίᾳ. Εἰς ἀμφοτέρας πιθανῶς, εἶχεν ἀναλογίαν πρὸς τὸν ἄργυρον περίπου 250: 1,[2] τοῦ λιτριαίου σταθμοῦ τοῦ χαλκοῦ, τοῦ ἐν μὲν τῇ Ἰταλίᾳ καλουμένου libra, ἐν δὲ τῇ Σικελίᾳ λίτρα, ὄντος ἀρχεγόνου λογιστικῆς μονάδος.

Τὸ Ρωμαϊκὸν ἀσσάριον πρὸ τῆς κατὰ βάρος ἐλαττώσεως αὐτοῦ (269 π. Χ.) ἀντεπροσώπευε ταύτην τὴν λίτραν τοῦ χαλκοῦ καὶ ἐκαλεῖτο λιτριαῖον ἀσσάριον (As libralis) (τόμ. Α'. σελ. 26).

Τὸ ἀργυροῦν ἰσότιμον τῆς Σικελικῆς λίτρας ἦτο μικρὸν ἀργυροῦν νόμισμα καλούμενον νόμος, ἕλκων 13·5 κ, ὅτε δὲ ἐν ἔτει 269 π. Χ.

---

1 Mommsen, Hist, mon. Rom. I σ. 372. 2 Mommsen, ἔ. ἀ. II σ. 31.

οἱ Ῥωμαῖοι ἐθέσπισαν ἀργυροῦν νόμισμα, ἐφήρμοσαν τὸν ὅρον nummus εἰς τὴν ἑαυτῶν μονάδα, ἤτοι τὸ scripulum ἰσάξιον πρὸς ἓν λιτριαῖον ἀσσάριον ἢ $2^1/_2$ *τῶν ἠλαττωμένου σταθμοῦ ἀσσαρίων, ὁπόθεν ἡ μονὰς τοῦ ἀργύρου ἔλαβε τὸ ὄνομα nummus sestertius ἢ ἁπλῶς sestertius (ἴδε τόμ. Α'. σελ. 85).*

Ἡ Σικελικὴ λίτρα χαλκοῦ, ἕλκουσα 3375 κ. ἤτοι $^2/_3$ *τῆς Ῥωμαϊκῆς libra, οὐδέποτε ἐκόπη εἰς νομίσματα τοῦ μετάλλου τούτου, ἦτο ὅμως οὐδὲν ἧττον ἡ βάσις τῆς κυκλοφορίας τοῦ ἀργύρου, ἐνῷ τὸ εἰς ἄργυρον ἰσότιμον αὐτῆς, ὁ ν ό μ ο ς, ἡ ἀργυρᾶ λίτρα, ἦτο καθ' ὁλκὴν τὸ* $^1/_{10}$ *τοῦ Ἀττικοῦ διδράχμου καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ στατῆρος, ὅστις βραδύτερον ἐν Σικελίᾳ ἐφέρετο ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ δ ε κ α λ ί τ ρ ο υ στατῆρος*[1]*. Τοιουτοτρόπως ὁ Ἀττικὸς κανὼν ἐνεβολιάσθη ἐπὶ τοῦ ἐγχωρίου Σικελικοῦ συστήματος τῆς λίτρας τοῦ χαλκοῦ, τοῦ δεκαδράχμου ἰσοφαρίζοντος πρὸς 50 λίτρας καὶ φερομένου ὑπὸ τὸ ὄνομα π ε ν τ η κ ο ν τ ά λ ι τ ρ ο ν, τοῦ τετραδράχμου πρὸς 20 λίτρας, τοῦ διδράχμου πρὸς 10 καὶ τῆς δραχμῆς πρὸς 5.*

Μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀγαθοκλέους (317-310 π. Χ.) συναντῶμεν πλεῖστα ἄλλα πολλαπλάσια τῆς λίτρας, ξένα τῷ Ἀττικῷ συστήματι, οἷα τὰ κομμάτια τῶν 32, 24, 18, 16, 15, 12, 8, 6 καὶ 4 λιτρῶν, κτλ., ἀλλὰ πρὸ τοῦ χρόνου τούτου, πλὴν τῆς λίτρας τῶν 13.5 κ., οὐδὲν ἄλλο παρὰ μόνον νομίσματα Ἀττικοῦ σταθμοῦ παρουσιάζονται[2]*. Τὰ Σικελικὰ χαλκᾶ νομίσματα, ἂν καὶ εἶνε μόνον λογιστικὰ νομίσματα καὶ ἀξίας ἁπλῶς ὀνομαστικῆς, φέρουσιν ἐνίοτε σημεῖα, δι' ὧν δύνανται νὰ ἀναγνωρισθῶσιν ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ σύστημα τῆς λίτρας, ἥτις ὁμοίως τῇ Ῥωμαϊκῇ libra, διῃρεῖτο εἰς 12 οὐγκίας. Οὕτω τὸ ἡμίλιτρον ἔχει ἓξ σφαιρίδια, τὸ πεντώγκιον πέντε, ὁ τετρᾶς τέσσαρα, ὁ τριξᾶς τρίς, ὁ ἑξᾶς δύο καὶ ἡ οὐγκία ἓν (ἴδε τόμ. Α', σελ. 189).*

Ἔτι καὶ εἰς αὐτὰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μεσημβρινῆς Ἰταλίας πιθανὸν ὅτι πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἐνσήμου νομίσματος αἱ ἀξίαι νὰ ἐλογίζοντο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ λιτριαίου σταθμοῦ τοῦ χαλκοῦ. Ἐκ τούτου δὲ δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Ταραντῖνος ἀργυροῦς ν ό μ ο ς ἦτο νο-

1 Πολυβ. IX. 80.
2 Num. Chron. 1874, σ. 80.

μισμάτιον ὅμοιον πρὸς τὸ Ῥωμαϊκὸν sestertius ἢ τὴν Σικελικὴν λίτραν.

Ὁ Ἀριστοτέλης (παρὰ Πολυδ. IX, 80) περιγράφει νόμισμα Ταραντίνων καλούμενον παρ' αὐτοῖς νοῦμμον, ἐφ' οὗ εἶνε ἐντετυπωμένος ὁ υἱὸς Ποσειδῶνος Τάρας ἐποχούμενος ἐπὶ δελφῖνος· εἶνε δὲ γνωστὰ μικρὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τοῦ τύπου τούτου ἕλκοντα 16 κ. (B. M. Cat. C. Italy, σελ. 109), ἅτινα εἶνε ἴσως οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μνημονευόμενοι νοῦμμοι (ἴδε τόμ. Α', σελ. 85).

Ἐν τούτοις ὁ Mommsen (Hist. mon. rom. I, σ. 141) φρονεῖ ὅτι ὁ νόμος τοῦ Τάραντος εἶνε δίδραχμον ὁλκῆς περίπου 127 κ. Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ὁ τύπος τοῦ ἐπὶ δελφῖνος Τάραντος εἶνε κατὰ πολὺ συχνότερος ἐπὶ τῶν διδράχμων ἢ ἐπὶ τῶν μικροτέρων νομισμάτων [1].

Γαλλία. *Προχωροῦντες βορειοδυτικῶς τοῦ Ποπλωνίου κατὰ μῆκος τῆς Λιγυστικῆς παραλίας ἀφικνούμεθα εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Γαλλίας χωρὶς νὰ συναντήσωμεν οὐδὲ μίαν πόλιν ἥτις κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους (περὶ τῶν ὁποίων μόνον νῦν ὁ λόγος) νὰ εἶχε γνῶσιν τῆς χρήσεως νομίσματος ἢ κάλλιον εἰπεῖν, ἥτις νὰ ἔκοψε νόμισμα πρὸς ἰδίαν αὐτῆς χρῆσιν, ἕως οὗ φθάσωμεν εἰς τὴν Φωκαϊκὴν ἀποικίαν Μασσαλίαν.*

Ἐν τῇ γειτονίᾳ τῆς πόλεως ταύτης εὑρέθη κατὰ τὸ ἔτος 1867 ἐν Auriol [2] σωρὸς συνιστάμενος ἐκ 2130 ἀργυρῶν Ἑλληνικῶν νομισματίων ἀρχαϊκῆς τέχνης καὶ περιλαμβάνων ἐν ὅλῳ περὶ τοὺς εἴκοσι πέντε διαφόρους τύπους. Μικρότερα δ' εὑρήματα ὁμοίων νομισμάτων ἐξωρύχθησαν ἀκολούθως ἐν Βολτέρρᾳ τῆς Τοσκάνης [3] καὶ ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ἀκταῖς τῆς Ἱσπανίας.

Πάντα τὰ μικρὰ ταῦτα νομίσματα εἶνε ἀνεπίγραφα, ἐπομένως δὲν δύνανται νὰ καταταχθῶσι μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος. Ἕν τι ὅμως δηλοῦται ἐναργῶς, ὅτι δηλαδὴ ἕνεκα τῆς μεγάλης τῶν τύπων αὐτῶν ποικιλίας δυσκόλως δύνανται νὰ εἶνε ἡ νομισματοκοπία μιᾶς μόνης πόλεως. Εἶνε δὲ πιθανῶς ταῦτα νόμισμα ἀνεξαρτήτου τινὸς εἴδους νομισματικῆς τινος

1 Ἴδε Num. Chron. 1881, σ. 296.
2 Rev. Num. N. S. XIV, σ. 348-360.
3 Periodico di Numism. 1872, σ. 208.

συμμαχίας, ἧς θὰ συμμετέσχον αἱ Φωκαϊκαὶ πόλεις Ὑέλη ἐν Ἰταλίᾳ, Μασσαλία ἐν Γαλλίᾳ, ἴσως δὲ καὶ ἡ Ἐμπορία ἐν Ἱσπανίᾳ.

Ὁ σταθμητικὸς κανών, εἰς ὃν ἀνήκουσι τὰ περίεργα ταῦτα νομισμάτια εἶνε ὁ Φοινικικός, τοῦ ὁποίου ὁ στατὴρ ἕλκει περίπου 220 κ. ἢ μικρόν τι ἔλασσον. Εἶνε δὲ κατὰ μέγα μέρος δωδέκατα ἤτοι ὀβολοί (ὁλκὴ 18 κ.).

Τὰ παράλια τῆς Καταλωνίας φαίνεται ὅτι ἦσαν τὸ δυσμικὸν ὅριον πέραν τοῦ ὁποίου ἡ χρῆσις τοῦ νομίσματος δὲν εἰσεχώρησε μέχρι περιόδου πολὺ μεταγενεστέρας ἐκείνης, περὶ ἧς ἐπραγματεύθημεν μέχρι τοῦδε.

§ 10. Ἑλληνικοὶ νομισματικοὶ τύποι.

Ὁ χαρακτήρ, τὸ σύμβολον, ἢ ὡς κατὰ συνθήκην ὡρίσθη νὰ λέγηται, ὁ τύπος, ὁ ὑπὸ τῆς πολιτείας τιθέμενος ἐπὶ μετάλλου προωρισμένου νὰ κυκλοφορῇ ὡς νόμισμα, δὲν ἦτο ἀρχικῶς ἢ καθ' οἱανδήποτε ἐποχὴν κυρίως δηλωτικόν τι δεδομένης τινὸς ποσότητος ἢ ἀξίας, ὡς ἐνόμισεν ὁ Ἀριστοτέλης λέγων «ὁ γὰρ χαρακτὴρ ἐτέθη τοῦ ποσοῦ σημεῖον» (Πολιτ. I, 3,14). Ἦτο ἁπλῶς ἡ σφραγὶς ἤτοι ἡ ἐγγύησις τοῦ ἐκδίδοντος, ἐπίσημός τις διαβεβαίωσις τοῦ Κράτους, ὅτι τὸ νόμισμα ἦτο ἀκριβὲς τὸ βάρος καὶ γνησίου μετάλλου, εἶδος ἐπικλήσεως τῆς μαρτυρίας τῶν θεῶν ἐναντίον δόλου. Τοιούτου δ' ὄντος τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ἦτο φυσικῶς ἀναγκαῖον, ὅπως ὁ τύπος ἀποτελῆται ἐκ συμβόλου γενικῶς καταληπτοῦ, δυναμένου νὰ παρίσταται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς πάντων ὡς τὸ ἱερὸν ἔμβλημα τοῦ θεοῦ, οὗτινος τὸ φοβερὸν ὄνομα προσεκαλεῖτο οὕτως εἰς ἐπιβεβαίωσιν τῆς καλῆς πίστεως τοῦ ἐκδότου.

Ὅτι θρησκευτικὸς ὁ χαρακτὴρ τῶν πρώτων νομισματικῶν τύπων.

Ἐντεῦθεν ὁ θρησκευτικὸς χαρακτὴρ πάντων τῶν ἀρχαίων νομισματικῶν τύπων. Ἀκριβῶς ὅπως ἡ λέξις ΘΕΟΙ ἵσταται συνήθως ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπὶ λίθων ἐγκεχαραγμένων συνθηκῶν, οὕτω καὶ τὰ ἐμβλήματα τῶν θεῶν ἵστανται κατάδηλα ἐπὶ τῆς προσόψεως τῶν νομισμάτων.

Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποφανθῶμεν μετὰ βεβαιότητος, ἄν, ὡς φρονεῖ ὁ καθηγητὴς Curtius (Num. Chron. 1870, σ. 92), τὰ ἀρχαιότατα νομίσματα ἐκόπτοντο ἐντὸς τῶν τεμενῶν τῶν ἱερῶν καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τῶν ἱερέων.

Γνωρίζομεν ὅμως, ὅτι ἐν Ῥώμῃ τὸ πρῶτον κανονικὸν νομισματοκοπεῖον ἱδρύθη ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἥρας Μονήτας (Juno Moneta), ἐξ οὗ καλοῦμεν ἔκτοτε τὰ νομίσματα ἡμῶν μονέδα (moneta, monnaies, money κτλ.)· καὶ δὲν εἶνε παράλογον νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὰ πολύτιμα μέταλλα, ἅτινα, εἴτε ὡς ἀναθήματα ἢ δεκάται ἢ εἰσοδήματα συνέρρεον εἰς τοὺς θησαυροὺς τῶν ναῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐτίθεντο εἰς κυκλοφορίαν ἐν μορφῇ νομίσματος σεσημασμένου διὰ τῶν συμβόλων τῶν θεῶν, ἢ διά τινων ζῴων ἢ ἀντικειμένων δηλωτικῶν τῆς λατρείας αὐτῶν. Ὁπωσδήποτε καὶ ἂν εἶχε τὸ πρᾶγμα ἀρχικῶς, εἶνε ἀναμφίβολον ὅτι ἡ οἰκειοποίησις ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν τοῦ ἀποκλειστικοῦ δικαιώματος τῆς νομισματοκοπίας, δὲν ἐπήνεγκε οὐδεμίαν μεταβολὴν εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν νομισματικῶν τύπων. Τοὺς θεοὺς ἐπεκαλοῦντο ἔτι ἐπὶ τῶν νομισμάτων ὡς προστάτας τῆς Πολιτείας, ὧν μόνον αἱ κεφαλαὶ ἢ τὰ ἐμβλήματα αὐτῶν ἐκρίνοντο ἄξια νὰ ἀναπαρίστανται ἐπὶ τῶν νομισμάτων.

Φαινομενικαὶ ἐξαιρέσεις τοῦ σχεδὸν παγκοίνου κανόνος ὡς πρὸς τὸν ἱερὸν χαρακτῆρα τῶν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων τύπων εἶνε οἱ ἀποκαλούμενοι ἀγωνιστικοὶ τύποι, οἱ πρὸς ἀνάμνησιν νικῶν ἐν ἀθλητικοῖς ἀγῶσιν. Δέον ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι πάντες οἱ Ἑλληνικοὶ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες μετεῖχον θρησκευτικῆς τινος φύσεως καὶ ὅτι αἱ ἀπεικονίσεις νικηφόρου ἅρματος ἢ ἑτέρου ἀγωνιστικοῦ ἐμβλήματος ἦτο κατ' ἔννοιάν τινα σύμβολον τοῦ θεοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἤγοντο οἱ ἀγῶνες. Ὁ ἱερὸς δὲ χαρακτὴρ τῶν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων τύπων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Διαδόχων ἀπέκλειε φυσικῶς πᾶσαν ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἄμεσον ἀναφορὰν πολιτικῶν νικῶν, πολιτικῶν ἐπαναστάσεων ἢ ἄλλων τινῶν ἱστορικῶν συμβάντων ὧν τὴν ἀπομνημόνευσιν ἠδυνάμεθα ἄλλως νὰ προσδοκῶμεν ἐπὶ τοῦ ἰσχύοντος νομίσματος τοῦ Κράτους. Καὶ δὲν ἐλλείπουσι μὲν πράγματι ὅλως τοιαῦται ἀπομνημονεύσεις, ἀλλά, ἐπειδὴ αὗται εἶνε ἔμμεσοι καὶ μολονότι ἴσως ἀρκετὰ εὐνόητοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἶνε ὅμως διὰ τοὺς νεωτέρους ἡμῶν ὀφθαλμοὺς ἁπλοῖ ὑπαινιγμοὶ τῷ μεμυημένῳ, ἡ ἔννοια τῶν ὁποίων δὲν καταφαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι, ὅταν ἐμφανίζηται θαλλὸς ἐλαίας ὡς πρόσθετον σύμβολον παρὰ τὸν ταῦρον τῆς ὀπισθίας ὄψεως νομισμάτων τινῶν τῆς Σάμου, δύναται ὁ προσεκτικὸς σπουδαστὴς τῶν Σαμιακῶν νομισμάτων νὰ ἴδῃ ἐν αὐτῷ

ὑπαινιγμὸν τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατακτήσεως τῆς νήσου, τῆς ἐλαίας οὔσης συμβόλου ἰδιάζοντος τῇ Ἀθηνᾷ, ἐμφανιζομένης δὲ τακτικῶς ἐπὶ τῶν Σαμιακῶν νομισμάτων, ὅτε ἡ νῆσος ὑπέκειτο εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μόνον ἐφ' ὅσον διήρκει ἡ ἰδιαιτέρα αὕτη περίοδος (ἴδε τόμ. Β'. σελ. 45). Οὕτως ἐπίσης ἐν Συρακούσαις, ὅτε ὁ Κορίνθιος Τιμολέων κατώρθωσε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πόλιν τῆς τυραννικῆς τοῦ Διονυσίου δυναστείας, τὰ νομίσματα τῶν Συρακουσῶν ἀφωμοιώθησαν ἐπί τινα χρόνον πρὸς τὰ τῆς Κορίνθου (τόμ. Α'. σελ. 154).

Καθ' ἅπασαν τὴν ἱστορίαν τῆς ἐλευθέρας καὶ ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος καὶ μέχρις ἔτι τοῦ θανάτου Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου πρώτιστος σκοπὸς τοῦ νομισματικοῦ τύπου ἦτο νὰ θέτῃ πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ λαοῦ ἰδανικήν τινα παράστασιν τῆς θεότητος ἐκείνης, ἥτις ἰδιαίτατα ἐλατρεύετο ἐν τῇ χώρᾳ, ἔνθα ἐσκοπεῖτο νὰ κυκλοφορήσῃ τὸ νόμισμα.

Οὔτε τύραννος, ὁσονδήποτε δεσποτικὸς καὶ ἂν ἦτο, οὔτε στρατηγός, ὁσονδήποτε λαμπρὰ καὶ ἂν ἦσαν τὰ κατὰ γῆν ἢ θάλασσαν κατορθώματά του, οὔτε δημαγωγός, ὁσονδήποτε τετυφωμένος καὶ ἂν ἦτο ἐκ ματαιότητος, ἀπεπειράθη ποτὲ νὰ διαιωνίσῃ τὴν μορφὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἰσχύοντος νομίσματος. Διὰ τοῦτο προεξάρχει τὸ μυθολογικὸν ἐνδιαφέρον τῶν νομισματικῶν τύπων ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς νομισματοκοπίας μέχρι τῶν χρόνων τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Μόλις δὲ μετὰ τὸν θάνατον Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου ἐμφανίζεται ἡ πρώτη ἔνδειξις μεταβολῆς ἰδεῶν. Ἐν διαρκείᾳ μιᾶς καὶ μόνης δεκαετίας νέος κόσμος προσηρτήθη τῇ Ἑλλάδι, μέγα δὲ κῦμα Ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς κατέκλυσε τὰ ἀρχαῖα βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς, ἔφερε δὲ ὀπίσω κατὰ τὴν πρὸς τὴν Δύσιν ἀναδρομὴν αὐτοῦ τὴν καθαρῶς Ἀσιατικὴν ἀντίληψιν τῆς θειότητος τῶν βασιλέων.

Τὰ δὲ μικρὰ τοπικὰ συμφέροντα, αἱ τοπικαὶ λατρεῖαι, ἡ τοπικὴ ἐμπορία συνεχωνεύθησαν νῦν ἐντὸς εὐρυτέρων κύκλων ἐνεργείας. Ἡ ἐμπορία διεξήγετο πλέον ἐπὶ εὐρυτέρου πεδίου καὶ ἐπὶ μείζονος κλίμακος, ὁ δ' Ἀλέξανδρος, ὁ μοναδικὸς οὗτος ἀνήρ, διὰ τῆς ὁρμητικῆς δυνάμεως καὶ ἀκορέστου φιλοδοξίας τοῦ ὁποίου ἐξετάθη ἡ πελώριος αὕτη μεταβολὴ ἐφ' ἁπάσης σχεδὸν τῆς ὄψεως τοῦ ἀρχαίου κόσμου, κατήντησε νὰ θεωρῆται ὡς ἡμίθεός τις. Ἡ μεταβληθεῖσα δὲ αὕτη πολιτικὴ ὄψις τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἐνδόμυχος μεταβολὴ τῶν σκέψεων τῶν

ἀνθρώπων ἀπεικονίσθη ἀμέσως ὡς ἐν κατόπτρῳ ἐπὶ τοῦ κυκλοφοροῦντος τότε νομίσματος. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀποθεωθέντος Ἀλεξάνδρου ἐμφανίζεται νῦν τὸ πρῶτον ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἐν τῷ χαρακτῆρι αὐτοῦ ὡς υἱοῦ τοῦ Διὸς Ἄμμωνος. Καὶ ὅτε οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἀλληλοδιαδόχως προσελάμβανον τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως καὶ τὰ ἐμβλήματα τῆς βασιλείας, ἕκαστος αὐτῶν ἐν περιτροπῇ παρεθαρρύνετο νὰ θέτῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ εἰκόνα ἐπὶ τῶν νομισμάτων, ἅτινα κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἐκόπησαν ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ὀνόματι.

Εἰσαγωγὴ τῶν εἰκονιστικῶν τύπων ἀπὸ τῶν χρόνων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ ἑξῆς τὰ Ἑλληνικὰ νομίσματα κέκτηνται ὡς πρὸς ἡμᾶς ἐνδιαφέρον ὅλως ἀλλοίας φύσεως. Τὸ ἰδεῶδες ὑποχωρεῖ πρὸ τοῦ πραγματικοῦ, εὑρισκόμεθα δὲ νῦν ἐνώπιον πινακοθήκης εἰκόνων βασιλέων ἀναμφισβητήτου γνησιότητος, ἀνεκτιμήτων ὡς συντελούντων εἰς σαφηνισμὸν τῶν χαρακτήρων τῶν κορυφαίων ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας δρώντων προσώπων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ τύποι τῆς ὀπισθίας ὄψεως τῶν νομισμάτων ἀποβαίνουσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον συνθηματικοὶ κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν. Τοῦτο ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς εὐρυνθείσης ἐμπορίας, ἥτις ἀπῄτει σταθερὸν καὶ ὁμοιότροπον τύπον, ὀλέθριον πρὸς πᾶσαν πρωτοτυπίαν συλλήψεως καὶ ἐκτελέσεως ἐκ μέρους τοῦ σφραγιδογλύφου. Ἡ συνθηματικότης αὕτη ἔν τισι νομίσμασιν ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἔμπροσθεν ὡς ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν μέρους τοῦ νομίσματος. Τοῦτο ἰδίως καταφαίνεται ἐπὶ τῶν Πτολεμαϊκῶν σειρῶν, ἔνθα ἡ στερεότυπος ἀποβᾶσα κεφαλὴ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος ἐπαναλαμβάνεται μετ' ὀχληρᾶς ὁμοιότητος ἐπὶ δύο καὶ ἥμισυ αἰῶνας, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκλείῃ ἐντελῶς τὰς εἰκόνας τοῦ βασιλεύοντος μονάρχου.

Χαρακτηριστικὰ τῶν νομισματικῶν τύπων τῶν Αὐτοκρατορικῶν χρόνων.

Μεταξὺ τῶν χαλκῶν νομισμάτων τῶν κοπέντων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, νομισμάτων κοινῶς γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑλληνικαὶ αὐτοκρατορικαὶ σειραί, ὑπάρχουσι πολλά, ἅτινα εἶνε εἰς μέγιστον βαθμὸν διδακτικά, ἂν καὶ ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ τις, ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι τὴν ἀξίωσιν τοῦ νὰ θεωρηθῶσιν ὡς καλλιτεχνήματα. Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς τάξεως ταύτης τῶν νομισματικῶν τύπων εἶνε μυθολογικὸν καὶ ἀρχαιολογικόν. Διδάσκουσιν ἡμᾶς, ποῖοι θεοὶ ἐτιμῶντο καὶ ὑπὸ ποίαν μορφὴν ἐλατρεύοντο ἐν ἑκάστῃ πόλει τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἐπὶ τῶν αὐτῶν σειρῶν εὑρίσκει τις ὡσαύ-

τως πολυάριθμα ἀντίγραφα τῶν πραγματικῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν, ὡς ἵσταντο ἐν τοῖς ναοῖς — τὸ ἱστάμενον τερατόμορφον ξόανον τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος μετὰ τῶν πολυαρίθμων μαστῶν της, οὐχὶ πλέον ἐξιδανικευμένης καὶ ἐξελληνισθείσης ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς ἀκμῆς τῆς τέχνης, ἀλλ' ἐν τῇ ἀληθεῖ αὐτῆς Ἀσιατικῇ μορφῇ (Πίναξ ΛΒ'. 7), ἡ Ἀφροδίτη, ἣν ὁ Πραξιτέλης ἐποίησε διὰ τοὺς Κνιδίους (Τόμ. Β' σ. 163) ὁ περίφημος χρυσελεφάντινος Ζεὺς τοῦ Φειδίου ἐν Ὀλυμπίᾳ (Τόμ. Α'. σ. 533), τὸ ξόανον τῆς Σιδωνίας Ἀστάρτης (Τόμ. Β'.σ. 395) καὶ πολλὰ ἄλλα.

Ἐνίοτε ὁλόκληρος μῦθος ἀναπαρίσταται ἐν γραφικῇ τεχνοτροπίᾳ ὡς ἐπὶ νομίσματός τινος τῶν Μύρων τῆς Λυκίας (Πίναξ ΛΑ'. 8.) ἐφ' οὗ βλέπομεν τὸ μετὰ καλύμματος εἴδωλον Ἀσιατικῆς τινος θεᾶς ἱστάμενον ἐπὶ δένδρου, οὗ ἑκατέρωθεν ἵσταται ἀνὴρ κραδαίνων πέλεκυν ἕτοιμος ἐκ ῥίζης νὰ ἀποκόψῃ τὸ δένδρον, ἐν ᾧ δύο ὄφεις ἐξορμῶσι τοῦ κορμοῦ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ δένδρου κατὰ τῶν προσβαλλόντων αὐτό. Ὁ παράδοξος οὗτος τύπος φαίνεται ὅτι εἶνε ἄλλη τις ἔκδοσις τοῦ μύθου τῆς κόρης Μύρρας τῆς μεταμορφωθείσης εἰς δένδρον, ἐκ τοῦ κορμοῦ τοῦ ὁποίου, ὅτε ὁ πατὴρ αὐτῆς τὸ ἔκοψε διὰ τοῦ ξίφους του, ἐγεννήθη ὁ Ἄδωνις.

Καὶ ἄλλος μυθολογικὸς τύπος ὃν δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα παρέχει ἡμῖν ἔτι μεγαλείτερον ἐνδιαφέρον. Ὑπαινίσσομαι τὰ περίφημα νομίσματα, τὰ κοπέντα ἐν Ἀπαμείᾳ τῆς Φρυγίας τῇ ἐπικαλουμένῃ Κιβωτῷ. Ἐνταῦθα ἐπεκράτει ἐγχώριός τις ἔκδοσις τῆς παραδόσεως περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Νῶε, ὀφειλομένη ἴσως εἰς τὴν ὕπαρξιν Ἰουδαϊκοῦ στοιχείου μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων βλέπομεν τὴν κιβωτὸν ἐν μορφῇ λάρνακος φερούσης τὴν ἐπιγραφὴν ΝΩЄ, πλεούσης δὲ ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Ἐν τῇ κιβωτῷ ἵστανται δύο μορφαὶ καὶ παρ' αὐτῇ δύο ἄλλαι, ἀνὴρ καὶ γυνή. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ τῆς κιβωτοῦ ὑπάρχει κόραξ, ὑπεράνω δὲ αὐτῆς περιστερὰ φέρουσα θαλλὸν ἐλαίας (Πίναξ. ΛΒ'. 3).

Ἡ σπουδαιότης τῶν τοιούτων τύπων οἷοι οἱ προμνημονευθέντες δυσκόλως δύναται νὰ ὑπερτιμηθῇ, δυνάμεθα δὲ νὰ ἐρευνῶμεν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς αὐτοκρατορικοῖς νομίσμασιν ὡς θὰ ἐπράττομεν εἰς τὰς σελίδας τοῦ Πολυΐστορος, ἂν οὗτος διεσώζετο μέχρις ἡμῶν, πρὸς διαλεύκανσιν πολλῶν σκοτεινῶν τοπικῶν λατρειῶν αἵτινες ἐπεκράτουν ἐν Ἑλλάδι, Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Ἀνατολῇ, ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν.

§. 11. Σύμβολα.

Ἡ λέξις σύμβολον ὡρίσθη καλῶς ὡς σημεῖον ἐμπεριεχόμενον ἐν τῇ ἰδέᾳ ἣν ἀντιπροσωπεύει, μέρος τι δηλαδὴ ἐκλεχθὲν πρὸς ἀναπαράστασιν τοῦ ὅλου. Οὕτω τὸ ῥόπαλον εἶνε τὸ σύμβολον τοῦ Ἡρακλέους, ἡ λύρα τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἡ τρίαινα τὸ τοῦ Ποσειδῶνος, ὁ κεραυνὸς τὸ τοῦ Διός. Κατὰ κανόνα ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ περιόδῳ αὐτὸς ὁ νομισματικὸς τύπος εἶνε κυριολεκτικῶς εἰπεῖν σύμβολον. Κατόπιν, ὅτε οἱ σφραγιδογλύφοι ἀπέβησαν ἐπιδεξιώτεροι, ἡ κεφαλὴ ἢ ὁλόκληρος ἡ μορφὴ τοῦ θεοῦ κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ ἐμβλήματος.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ σύμβολον ἢ ἐντελῶς παραλείπεται ἢ ἀποβαίνει παράρτημα τοῦ κυρίου τύπου. Ἐν τῇ νομισματικῇ ὀνοματολογίᾳ μόνον τὰ δευτερεύοντα ταῦτα ἐμβλήματα, ἅτινα κατέχουσι τὸ κενὸν τοῦ πεδίου τοῦ νομίσματος, καλοῦνται σύμβολα.

Ἐνίοτε τὸ σύμβολον χρησιμεύει ἁπλῶς ἵνα προσδώσῃ ἔμφασιν ἢ μείζονα ἀκρίβειαν τῷ κυρίῳ τύπῳ, ὡς παραδείγματος χάριν ὁ θαλλὸς τῆς ἐλαίας παρὰ τὴν γλαῦκα ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων (Πίναξ ΙΗ', 1.) ἢ τὸ τόξον παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος ἐπὶ νομισμάτων τινῶν τῶν Συρακουσῶν (Πίναξ Η'. 5). Πολὺ συνηθέστερον ὅμως τὰ σύμβολα δὲν ἔχουσι μηδεμίαν σχέσιν πρὸς τοὺς κυρίους τύπους καὶ διαρκῶς ἀλλάσσουσιν ἐπὶ νομισμάτων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σειρᾶς (Πίναξ ΙΓ', 5). Τὰ ποικίλλοντα ταῦτα σύμβολα εἶνε γενικῶς αἱ ἰδιαίτεραι σφραγῖδες τῶν ἀρχόντων, ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὁποίων ἐκόπησαν τὰ νομίσματα· πρβλ. τὰ ἐν τῷ πεδίῳ τῶν τελευταίων Ἀθηναϊκῶν τετραδράχμων σύμβολα, ἅτινα μεταβάλλονται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχόντων (τόμ. Α'. σελ. 372 κ. ἑξ). Τρίτη τις τάξις συμβόλων ἀποτελεῖται ἐκ τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ διαφόρων βασιλικῶν νομισμάτων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου μέχρι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων (τόμ. Α', σελ. 296). Ἐνταῦθα τὰ σύμβολα ἔχουσιν ἐνίοτε τοπικὴν σημασίαν καὶ δεικνύουσι τὸν τόπον τῆς κοπῆς αὐτῶν· οὕτω π. χ. τὸ ῥόδον ἀντιπροσωπεύει τὴν πόλιν τῆς Ῥόδου ἐπὶ μεταγενεστέρων νομισμάτων τῆς δευτέρας π. Χ. ἑκατονταετηρίδος φερόντων τοὺς τύπους τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὰ τοιαῦτα σύμβολα ἐδύναντο μᾶλλον νὰ ὀνομασθῶσιν ἐμβλήματα νομισματοκοπείων, ἂν δὲν ὑπῆρχεν

ἐνίοτε δυσκολία τῆς διακρίσεως αὐτῶν ἀπὸ τῶν προσωπικῶν ἐμβλημάτων τῶν ἀρχόντων, εἰς οὓς ἦτο ἐμπεπιστευμένη ἡ ἐπιτήρησις τοῦ ἰσχύοντος νομίσματος.

§ 12. **Ἡ κατὰ τεχνοτροπίαν χρονολογικὴ κατάταξις τῶν νομισμάτων.**

Πολλάκις καὶ ὀρθῶς ἐλέχθη, ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ νομίσματα εἶνε ἡ γραμματικὴ τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας, διότι μόνον τῇ βοηθείᾳ τῶν νομισμάτων δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν πᾶσαν τὴν πορείαν τῆς τέχνης ἐκ τῆς πρώτης αὐτῆς ἀφετηρίας μέχρι τῆς ἐσχάτης αὐτῆς παρακμῆς. Οὔτε ἀγάλματα ἢ χαλκᾶ ὁμοιώματα οὔτε ἀγγεῖα ἢ ἔγγλυπτοι λίθοι, δύνανται, κατὰ κανόνα, νὰ χρονολογηθῶσι κατὰ τρόπον ἐντελῶς εὐπρόσδεκτον καὶ ἀκριβῆ. Τὰ νομίσματα ὅμως εἶνε ἐπιδεκτικὰ κατατάξεως πολλῷ ἀκριβεστέρας, ἐπειδὴ ἐν ἑκάστῃ περιόδῳ ὑπάρχουσι πολυάριθμα νομίσματα, ὧν αἱ χρονολογίαι δύνανται νὰ καθορισθῶσι μετὰ βεβαιότητος. Περὶ τὰ καθωρισμένα δὲ ταῦτα σημεῖα, μικρὰ πεῖρα καθιστᾷ ἱκανὸν τὸν νομισματολόγον νὰ συναγάγῃ ἐντὸς ὁρίων τινῶν πάντα τὰ λοιπά.

Αἱ κύριαι χρονολογικαὶ διαιρέσεις ἢ περίοδοι, εἰς ἃς κατανέμονται τὰ νομίσματα τῶν ἀρχαίων κατὰ τεχνοτροπίαν εἶνε αἱ ἀκόλουθοι·

Α'. 700-480 *π. Χ. Περίοδος τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ νομίσματος μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων. Ἐντὸς τῶν δύο τούτων ἑκατονταετηρίδων ὑπάρχει βαθμιαία ἀνάπτυξις ἀπὸ τῆς εἰς ἄκρον ἀγροίκου ἐργασίας μέχρι μορφῶν σαφέστερον ὁριζομένων αἵτινες ἐν τούτοις χαρακτηρίζονται πάντοτε ὑπὸ δυσκάμπτου τινὸς καὶ γωνιώδους τεχνοτροπίας, ἥτις εἶνε διακριτικὸν σημεῖον τῆς ἀρχαϊκῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Κατὰ κανόνα οἱ νομισματικοὶ τύποι τῆς περιόδου ταύτης συνίστανται ἐκ σχημάτων ζῴων ἢ κεφαλῶν ζῴων. Ἡ ἀνθρωπίνη μορφὴ σπανίως ἀπαντᾷ μάλιστα δ' ὅταν παρίσταται ἐν κατατομῇ εἶνε ἐσχεδιασμένη μετ' ἀμφοτέρων τῶν γωνιῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ κατ' ἐνώπιον (Πίναξ Ζ', 5). Ἡ κόμη εἶνε γενικῶς δεδηλωμένη διὰ μικρῶν στιγμῶν τὸ δὲ στόμα φαίνεται σταθερῶς καὶ τυπικῶς μειδιῶν. Καὶ ἐν τούτοις παρ' ὅλα ταῦτα ἐνυπάρχει ἐν τῇ καλλίστῃ ἀρχαϊκῇ τεχνοτροπίᾳ, ἰδίᾳ περὶ τὰ*

Περίοδος τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης.

τέλη τῆς περιόδου ταύτης, αὐστηρότης τις καὶ λεπτότης διαγράμματος, ἥτις πολλάκις ἐλλείπει ἐκ τῆς ἐν πλήρει ἀκμῇ τέχνης τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων. Τὰ ὄπισθεν μέρη τῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου δὲν φέρουσι κατ' ἀρχὰς τύπον τινά, ἀλλ' ἁπλῶς εἰσοχὴν σχήματος τετραγώνου ἐγκοίλου (συχνὰ εἰς τέσσαρα μέρη διῃρημένου (Πίναξ ΙΑ', 4) ἢ εἰς ὀκτὼ ἢ πλείονα τριγωνικὰ διαμερίσματα (Πίναξ ΙΖ', 1) ὧν τινα βαθέως ἐγκεχαραγμένα), ὀφειλόμενα εἰς τὸν σφῆνα, οὗ ἐγίνετο χρῆσις πρὸς πίεσιν τοῦ τεμαχίου τοῦ μετάλλου ἐν τῇ ἐλαφρῶς σκυφωτῇ μήτρᾳ, ἐν ᾗ ὁ τύπος ἦτο ἐγγεγλυμμένος, πρὸς δὲ ὅπως συγκρατῇ αὐτὴν ἀσφαλῶς ἀκίνητον, ἐνῷ ἐτύπτετο διὰ τῆς σφύρας.

Ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλάδι, τῇ Σικελίᾳ καὶ ἔν τισι τῶν μερῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος τὰ νομίσματα φέρουσιν ἀπ' αὐτῆς τῆς πρώτης ἀρχῆς τύπον ἐφ' ἑκατέρας τῶν ὄψεων. Παραδείγματα τούτου ἴδε ἐν Β. Μ. Guide, Πίνακος I-IX.

Περίοδος τῆς μεταβατικῆς τέχνης.

Β'. 480-415 π. Χ. Περίοδος τῆς μεταβατικῆς τέχνης, ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων μέχρι τῆς πολιορκίας τῶν Συρακουσῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ, τῇ ἐξ ἐτῶν ἑξήκοντα πέντε περίπου ἀποτελουμένῃ, παρατηρεῖται κολοσσιαία τις πρόοδος ἐν τῇ τεχνικῇ δεξιότητι, μεθ' ἧς κατεσκευάζοντο αἱ μῆτραι τῶν νομισμάτων. Τὸ ἄγροικον τετράγωνον ἔγκοιλον ἀντικαθίσταται γενικῶς ὑπὸ τετραγώνου ἐγκοίλου κανονικώτερον ἐσχηματισμένου, περιέχοντος συνήθως ἔμβλημά τι ἢ εἶδός τι κοσμητικοῦ τετραγώνου (Πίναξ ΙΑ', 6) πολλάκις σὺν τῷ ὀνόματι τῆς πόλεως ἢ τοῦ ἄρχοντος (ἐν συντετμημένῃ μορφῇ), ἐπὶ τῆς ἀρχοντίας τοῦ ὁποίου τὸ νόμισμα ἐξεδόθη. Ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ τὸ ἔγκοιλον τετράγωνον διετηρήθη μέχρι περιόδου κατὰ πολὺ νεωτέρας ἢ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι. Τὰ νομισματικὰ ἐμβλήματα τῆς περιόδου ταύτης χαρακτηρίζονται δι' ἁβροτέρας τέχνης ἐν τῇ ἀποδόσει τῶν λεπτομερειῶν καὶ διὰ βαθυτέρας κατανοήσεως τῆς ἀνατομικῆς συνθέσεως τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος (Πίναξ Ζ', 6), περὶ δὲ τὰ τέλη τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος διὰ μείζονος ἐλευθερίας κινήσεως. Τινὲς τῶν ἁβρότατα ἐξειργασμένων καὶ ἐρρωμενέστατα ἐπινενοημένων Σικελικῶν νομισματικῶν

τύπων ἀνήκουσιν εἰς τὰ τέλη τῆς μεταβατικῆς ταύτης περιόδου. Πρβλ. τοὺς δύο ἀετούς, τοὺς λαγωὸν καταβροχθίζοντας, ἐπὶ τῶν πασιγνώστων νομισμάτων τοῦ Ἀκράγαντος (Πίναξ Ι', 1).

Γ'. 415-336 π. Χ. *Περίοδος τῆς ἀκμαιοτάτης τέχνης*, ἀπὸ τῆς πολιορκίας τῶν Συρακουσῶν μέχρι τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Διαρκούσης τῆς περιόδου ταύτης, ἡ τέχνη τῆς ἐγχαράξεως τῶν νομισμάτων ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς τελειότητος, εἰς ὃ ἐξίκετό ποτε εἴτε κατὰ τοὺς ἀρχαίους, εἴτε τοὺς νεωτέρους χρόνους. Οἱ τύποι χαρακτηρίζονται διὰ τὸ σύντονον τῆς δράσεως, τῆς τελείας συμμετρίας περὶ τὰς διαστάσεις, τῆς κομψότητος περὶ τὴν σύνθεσιν, τῆς τελειότητος περὶ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τοῦ πλούτου τῆς διακοσμήσεως. Ἡ κεφαλὴ τῆς θεότητος, ἡ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως τοῦ νομίσματος, πολλάκις παρίσταται σχεδὸν κατ' ἐνώπιον καὶ λίαν ἐξέχουσα. Πρβλ. τὰς ὡραίας κεφαλὰς τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Κλαζομεναῖς (Πίναξ ΚΕ', 1), ἐν Ῥόδῳ (Πίναξ ΚΕ', 9) καὶ ἐν Ἀμφιπόλει (Πίναξ ΙΑ', 12), τοῦ Ἑρμοῦ ἐν Αἴνῳ (Πίναξ ΙΓ', 5), τῆς νύμφης Λαρίσσης (Πίναξ ΙΔ', 9), τῆς Ἥρας Λακινίας ἐν Πανδοσίᾳ (Πίναξ Ε', 7), τῆς Ἀρεθούσης καὶ Ἀθηνᾶς ἐν Συρακούσαις (Πίνακες Η', 4, καὶ Θ', 11), καὶ τοῦ Διὸς Ἄμμωνος ἐν Κυρήνῃ (Πίναξ ΛΔ', 4). Μεταξὺ δὲ τῶν ἀξιολογωτέρων ὀπισθοτύπων καταλέγεται ὁ καθήμενος Πᾶν Ἀρκαδικοῦ νομίσματος (Πίναξ ΚΑ', 5) καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἐν Κρότωνι (Πίναξ Ε', 3).

Περίοδος τῆς ἀκμαιοτάτης τέχνης.

Εἰς τὴν περίοδον ταύτην κυρίως ἀνήκουσι σχεδὸν πάντα τὰ φέροντα ὑπογραφὰς καλλιτεχνῶν νομίσματα· τοῦτο δὲ εἶνε ἀπόδειξις ὅτι οἱ ἀσχολούμενοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν χάραξιν τῶν τύπων τῶν νομισμάτων δὲν ἦσαν ἁπλῶς χειροτέχναι, ἀλλὰ καλλιτέχναι μεγάλης φήμης. Ἐξ αὐτῶν τὰ ὀνόματα τοῦ Εὐαινένέτου καὶ Κίμωνος τῶν Συρακουσίων τῶν ποιησάντων τὰ θαυμάσια μεγάλα ἀργυρᾶ νομίσματα (τὰ δεκάδραχμα) τῆς πόλεως ἐκείνης (Πίναξ Ι', 3 καὶ 4) οὐδέποτε εἶνε δυνατὸν νὰ λησμονηθῶσιν, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται τὰ ἔργα αὐτῶν, ἂν καὶ οὐδεὶς ἀρχαῖος συγγραφεὺς ποιεῖται μνείαν αὐτῶν.

Δ'. 336-280 π. Χ. *Περίοδος τῆς μεταγενεστέρας καλῆς τέ-*

Περίοδος τῆς μεταγενεστέρας καλῆς τέχνης.

χνης, ἀπὸ τῆς ἀναβάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν θρόνον μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Λυσιμάχου. Αἱ κεφαλαὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶνε ἀξιοσημείωτοι διὰ τὴν τοῦ αἰσθήματος ἔκφρασιν. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε βαθέως ἐγκεχαραγμένοι, αἱ δὲ ὀφρύες εὐδηλότεραι. Ἡ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας τοῦ νομίσματος ὄψεως ἀνθρώπινος παράστασις ἀποβαίνει βαθμιαίως σφηκοειδεστέρα οἱ δὲ μυῶνες τοῦ σώματος δηλοῦνται ἰσχυρότερον. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων τοῦ νομίσματος καταφαίνεται ἡ ἐπίδρασις τῆς σχολῆς τοῦ Λυσίππου. Ὁ συνηθέστερος τῶν ὀπισθοτύπων εἶνε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μορφὴ καθημένη, ἧς ἡ ἐν γένει ὄψις ἐλήφθη ἐκ τῆς καθημένης μορφῆς τοῦ ἀετοφόρου Διὸς τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Διὰ παραδείγματα ἴδε τοὺς Πίνακας ΙΒ', 10-12· ΙΔ', 5· ΙΖ', 7· ΚΑ', 2 καὶ 12.

Περίοδος τῆς παρακμῆς τῆς τέχνης.

Ε'. 280-146 π. Χ. Περίοδος τῆς παρακμῆς τῆς τέχνης, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Λυσιμάχου μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτήσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ τὰ κυριώτερα ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης εἶνε βασιλικά, μικρὰ ἢ οὐδεμία δυσκολία ὑπάρχει περὶ τὴν χρονολογικὴν αὐτῶν κατάταξιν. Ταῦτα παρέχουσιν ἡμῖν σειρὰς εἰκόνων τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, Συρίας, Βακτριανῆς, τοῦ Πόντου, τῆς Βιθυνίας, Περγάμου, Μακεδονίας, Σικελίας κτλ. Ἡ ἐν ἔτει 190 π. Χ. ἧττα τοῦ Ἀντιόχου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ παρὰ τὴν Μαγνησίαν γενομένῃ μάχῃ ὑπῆρξεν ὡς πρὸς τὴν Δυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν ὄχι ὀλιγώτερον σπουδαία, ἢ ἡ ἐν ἔτει 197 π. Χ. κατατρόπωσις Φιλίππου τοῦ Ε' ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ῥωμαῖοι ἀνεκήρυξαν ἀμέσως τὴν ἐλευθερίαν πολλῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Ἀσίας, καὶ ἀποτέλεσμα ταύτης ὑπῆρξεν ὅτι αὗται ἠξιώθησαν πάλιν τοῦ δικαιώματος τοῦ κόπτειν νόμισμα. Τῆς προνομίας ταύτης ἐπωφελήθησαν ἀμέσως κόψασαι νομίσματα εἴτε ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα, εἴτε κατὰ τὸ ἀρχέτυπον τῶν νομισμάτων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, σὺν τῇ προσθήκῃ ὅμως ἐν τῷ πεδίῳ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐμβλημάτων καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν ἐγχωρίων αὐτῶν ἀρχόντων. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ μεγαλήτερον μέρος τῶν τότε κυκλοφορούν-

των νομισμάτων ἀπετελεῖτο εἰσέτι ἐκ νομισμάτων τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐδυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ὑπὸ τοσούτων πόλεων παραδοχὴν τῶν τύπων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἕνα καὶ πλέον αἰῶνα μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Πάντα δὲ τὰ νομίσματα ταῦτα εὐχερῶς διακρίνονται τῶν πραγματικῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ τῆς εὐρείας αὐτῶν διαμέτρου καὶ τῆς χαλαρᾶς αὐτῶν κατασκευῆς.

Ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι τὰ νομίσματα τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας λήγουσιν ἐν ἔτει 168 π. Χ. ἐπὶ τῆς κατατροπώσεως τοῦ Περσέως (Πίναξ ΙΘ', 5) ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Ταχέως ὅμως κατόπιν ἐκόπησαν ἐν Μακεδονίᾳ ἀργυρᾶ νομίσματα ἐπὶ τῆς διαιρέσεως αὐτῆς εἰς τέσσαρα διαμερίσματα τελοῦντα ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν προστασίαν (Πίναξ ΙΘ', 2). Αἱ Ἀθῆναι δὲ μετὰ διάλειμμα μιᾶς περίπου ἑκατονταετηρίδος, καθ' ὃ δὲν ἐπετρέπετο αὐτῇ ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας νὰ κόπτῃ νόμισμα, ἀνέκτησαν περὶ τὰ 220 π. Χ. τὸ δικαίωμα τῆς νομισματοκοπίας· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἤρχισαν ἐκδιδόμενα πολυαριθμότατα τὰ τῆς νέας τεχνοτροπίας τετράδραχμα αὐτῆς (Πίναξ ΙΘ', 7). Ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ ἡ ἐν ἔτει 268 π. Χ. ἔναρξις τῶν ἀργυρῶν Ῥωμαϊκῶν νομισμάτων, ἔθηκε τέρμα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς λοιπὰς αὐτονόμους νομισματοκοπίας ἀργύρου τῆς χώρας. Ἐν Ἀφρικῇ τὰ νομίσματα τῆς Καρχηδόνος μέχρι τῆς ἐν ἔτει 146 π. Χ. καταστροφῆς αὐτῆς εἶνε ἀξιοσημείωτα διὰ τὴν ταχεῖαν κατάπτωσιν ἐν τῇ τεχνοτροπίᾳ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν καὶ ἐν τῇ ποιότητι τοῦ μετάλλου, οὗ ἐγένετο χρῆσις. Καλλιτεχνικῶς τὰ νομίσματα τῆς Ἀσίας εἶνε καθ' ἅπασαν τὴν περίοδον ταύτην ἀσυγκρίτως ἀνώτερα τῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν τῆς Δύσεως, ἂν καὶ δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τις μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ἀντανακλῶσι μέχρι τινὸς τὴν καλλιτέραν σύγχρονον τέχνην τῶν ἀκμαζουσῶν σχολῶν τῆς Περγάμου, Ῥόδου καὶ τῶν Τράλλεων.

Ϛ'. **146-27** π. Χ. Περίοδος τῆς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον παρακμαζούσης τέχνης, ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτήσεως τῆς Ἑλλάδος, μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. *Περίοδος τῆς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον παρακμαζούσης τέχνης.*

Ἐν τῇ Βορείῳ Ἑλλάδι, ὅτε ἡ πρὸς δυσμὰς τῶν ὀχθῶν τοῦ Νέ-

στου Μακεδονία ἀπετέλεσεν ὁριστικῶς Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν (146 π. Χ.) καὶ ὁπότε ἑπομένως ἔπαυσεν ἡ κοπὴ ἀργυρῶν νομισμάτων ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἡ Μαρώνεια τῆς Θρᾴκης (Πίναξ ΙΘ', 1) καὶ ἡ νῆσος Θάσος (Πίναξ Ιϛ', 10) ἀπεπειράθησαν ἐπί τινα χρόνον νὰ ἀναπληρώσωσιν αὐτὰ διὰ τῆς κοπῆς πλατέων μεγάλων νομισμάτων ἀδοκίμου τεχνοτροπίας. Αἱ Ἀθῆναι δέ, ἡ μόνη σχεδὸν ἀργυρᾶ νομίσματα κόπτουσα πόλις τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἐξηκολούθησαν νὰ ἐξάγωσι μεγίστας ποσότητας τετραδράχμων μέχρι τῆς ἐν ἔτει 86 π. Χ. ἁλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Σύλλα (Πίναξ ΚΓ', 4 καὶ 5), κατὰ τὸν ὁποῖον χρόνον ἀπώλεσε τὸ δικαίωμα τοῦ νομισματοκοπεῖν. Ἐν δὲ τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ κύριον ἀργυροῦν νόμισμα ἦσαν οἱ διάσημοι **κιστοφόροι** (Πίναξ ΚΘ', 2), ὄντες εἰδικόν τι νόμισμα οὗ ἡ κυκλοφορία ἐπὶ μακρὸν ἐπετράπη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἔτι καὶ μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀσίας ἐν ἔτει 133 π. Χ. Περαιτέρω δὲ πρὸς ἀνατολὰς αἱ βασιλικαὶ σειραὶ τῆς Συρίας καὶ Αἰγύπτου παραμένουσιν ἀδιάκοποι μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτήσεως τῶν χωρῶν ἐκείνων. Τὰ δὲ Βακτριανὰ νομίσματα τάχιστα ἀπέβαλον τὸν Ἑλληνικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα καὶ ἀπέβησαν ἐπὶ τέλους καθαρῶς Ἰνδικά.

Τὰ μόνα σχεδὸν νομίσματα ταύτης τῆς περιόδου, ἅτινα δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀξίωσιν βαθμοῦ τινος καλλιτεχνικῆς ἀξίας εἶνε τὰ φέροντα τὴν ἐξιδανικευμένην εἰκόνα Μιθριδάτου τοῦ Μεγάλου (Πίναξ Κϛ', 1).

Ζ'. **27** π. Χ.-**268** μ. Χ. Αὐτοκρατορικὴ περίοδος. Ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Γαλλιηνοῦ. Ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐδίδετο τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν χαλκᾶ ἰδίως νομίσματα εἰς μέγαν ἀριθμὸν πόλεων τοῦ Ἀνατολικοῦ ἡμίσεως τῆς αὐτοκρατορίας. Εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τὸ προνόμιον τοῦτο ἐξεχωρεῖτο πολὺ σπανιώτερον. Τὰ νομίσματα ταῦτα, τὰ καλούμενα νῦν «Ἑλληνικὰ αὐτοκρατορικὰ» εἶνε κατ' οὐσίαν μᾶλλον ἀστικὰ ἢ αὐτοκρατορικά. Ἡ κεφαλὴ τοῦ αὐτοκράτορος εἶνε τεθειμένη ἁπλῶς ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως τοῦ νομίσματος, ὡς θωπεία τις πρὸς τὸν βασιλεύοντα μονάρχην, πολλάκις δ' ἀνταλλάσσεται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ

Αὐτοκρατορικὴ περίοδος.

τῆς Ἀσίας πρὸς τὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς Συγκλήτου (CYNKΛΗΤΟC ἢ ΙΕΡΑ CYNKΛΗΤΟC) ἢ πρὸς τὴν τῆς ἐγχωρίου Βουλῆς, τῆς Γερουσίας ἢ τοῦ Δήμου (ΒΟΥΛΗ, ΓΕΡΟΥCΙΑ, ΔΗΜΟC). Ἐν πολλαῖς μικραῖς πόλεσι τὸ προνόμιον τῆς νομισματοκοπίας φαίνεται ὅτι ἐδόθη μόνον εἴς τινας περιστάσεις, οἷαι αἱ κατὰ τὴν διάρκειαν πανηγυρισμοῦ ἀγώνων καὶ ἑορτῶν (Πίναξ ΛΔ', 10) ἢ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοκρατόρων τινῶν, καὶ ἀνενεώθη ἴσως μόνον μετὰ διάλειμμα πολλῶν ἐτῶν. Τὰ ὅρια τοῦ παρόντος ἔργου δέν μοι ἐπιτρέπουσι νὰ ἀπαριθμήσω λεπτομερῶς τὰς περιόδους, καθ' ἃς τὰ ἐγχώρια νομισματοκοπεῖα ἦσαν ἐν ἐνεργείᾳ ἢ ἤργουν. Ὀφείλω δὲ νὰ ἀρκεσθῶ σημειῶν μόνον τὰ πρῶτα καὶ ἔσχατα ὅρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρουσιάζονται νομίσματα ἐν ἑκάστῃ τῶν πόλεων. Θὰ γείνῃ φανερόν, ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ αὐτοκρατορικαὶ σειραὶ δὲν κατέρχονται πέραν τῆς βασιλείας τοῦ Γαλλιηνοῦ, ἐξαιρέσει ὀλίγων πόλεων κυρίως ἐν τῇ μεσημβρινῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἔνθα ἐξακολουθοῦσι μέχρι τῆς τοῦ Αὐρηλιανοῦ (270-275 μ. Χ.), καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἔνθα περατοῦνται μόλις ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Διοκλητιανοῦ, 284-313 μ. Χ.

§ 13. **Αἱ ἐπὶ τῶν αὐτονόμων καὶ αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων ἐπιγραφαί.**

Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων, ὅταν ὑπάρχωσι, ὅπερ ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ περιόδῳ εἶνε σπάνιον, ἀποτελοῦνται συνήθως ἐκ τῶν πρώτων τριῶν ἢ τεσσάρων γραμμάτων τοῦ ἐθνικοῦ, π. χ. ΑΘΕ (Πίναξ ΙΗ', 2), ΜΕΤΑ (Πίναξ Δ', 1), ΣΥΡΑ (Πίναξ Ζ', 9) ἀντὶ Ἀθηναίων, Μεταποντίων, Συρακοσίων, ἢ ἐκ τοῦ ὀνόματος δυνάστου τινός, ἐνίοτε ἀκεραίου ὡς ΓΕΤΑΣ ΗΔΟΝΕΟΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ (Πίναξ Ιϛ', 3), ΣΕΥΘΑ ΚΟΜΜΑ (Πίναξ ΙΔ', 4), ΦΑΝΟΣ ΕΜΙ ΣΗΜΑ (Πίναξ ΚΕ', 6), τῆς τελευταίας ἐπιγραφῆς οὔσης ἰδίᾳ ἀξιοσημειώτου ὄχι μόνον ὡς τῆς ἀρχαιοτέρας ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐπὶ νομισμάτων εὑρεθεισῶν, ἀλλ' ὡς συντεταγμένης εἰς πρῶτον πρόσωπον. Ἂν καὶ εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε κατὰ γενικὴν πληθυντικὴν τοῦ ἐθνικοῦ, οὐδὲν ἧττον ὑπάρχουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἀπαντᾷ εἴτε κατὰ γενικήν, εἴτε κατὰ ὀνομαστικὴν τοῦ ἑνικοῦ, ὡς ΑΚΡΑΓΑΣ καὶ ΑΚΡΑΓΑΝΤΟΣ (Πίναξ Ε', 12), ΓΟΡΤΥΝΟΣ ΤΟ ΠΑΙΜΑ (τόμ.

Α', σελ. 582) κτλ. Ἐνίοτε ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἐπιθετικῇ μορφῇ ὡς ΣΕΡΜΥΛΙΚΟΝ *(Πίναξ ΙΑ', 7),* ΑΡΚΑΔΙΚΟΝ *(τόμ. Α', σελ. 556) κτλ. συμφωνοῦν, ὅταν εἶνε οὐδέτερον, πιθανῶς πρὸς τὴν ὑπονοουμένην λέξιν νόμισμα ἢ ἄλλην τινὰ τοιαύτην, ἢ ὅταν εἶνε ἀρσενικὸν ὡς π. χ.* ΚΑΤΑΝΑΙΟΣ *(τόμ. Α', σελ. 196) ἢ* ΡΗΓΙΝΟΣ *(τόμ. Α', σελ. 142) πρὸς τὸ ὄνομα τῆς θεότητος ἧς ἡ μορφὴ εἶνε ἀποτετυπωμένη ἐν τοῖς νομίσμασι. Παρὰ τὸ ὄνομα ἢ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ λαοῦ ἀπαντῶμεν συχνὰ ἐπιγραφὰς ἀναφερομένας κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν τύπον ὡς* ΤΕΡΙΝΑ *καὶ* ΝΙΚΑ *παρὰ τὴν κεφαλὴν τῆς νύμφης Τερίνης, ἢ τὸ σχῆμα Νίκης ἐπὶ νομίσματος τῆς Τερίνης (Πίναξ Ε', 9), ἢ πάλιν* ΔΙΟΣ ΕΛΛΑΝΙΟΥ *(τόμ. Α', σελ. 240),* ΖΕΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ *(τόμ. Α', σελ. 235),* ΑΡΕΟΣ *(τόμ. Α', σελ. 211) κτλ. ἐπὶ Σικελικῶν νομισμάτων γεγραμμένας περὶ τὰς κεφαλὰς τοῦ Διὸς Ἑλλανίου, Διὸς Ἐλευθερίου καὶ Ἄρεως.*

Ὀνόματα σφραγιδογλύφων.

Ἐπί τινων νομισμάτων τῆς καλλίστης περιόδου τῆς τέχνης τὸ ὄνομα τοῦ χαράξαντος ἀπαντᾷ διὰ μικροσκοπικῶν χαρακτήρων κατ' ὀνομαστικὴν ἢ γενικὴν ὡς ΚΙΜΩΝ *(Πίναξ Ι', 4),* ΕΥΑΙΝΕΤΟ, ΕΥΜΗΝΟΥ, *κλπ. ἐπὶ νομισμάτων τῶς Συρακουσῶν, τοῦ ῥήματος ἐποίει σπανίως προστιθεμένου, ὡς* ΘΕΟΔΟΤΟΣ ΕΠΟΕΙ *ἐπὶ νομίσματος τῶν Κλαζομενῶν (Πίναξ ΚΕ', 1) καὶ* ΝΕΥΑΝΤΟΣ ΕΠΟΕΙ *ἐπὶ ἑτέρου τῆς ἐν Κρήτῃ Κυδωνίας (τόμ. Α', σελ. 593).*

Ὑπογραφαὶ ἀρχόντων.

Ἑτέρα τάξις ἐπιγραφῶν ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ὑπογραφῶν τῶν ἀρχόντων τῆς πολιτείας ἢ τοῦ νομισματοκοπείου, τῶν ὑπευθύνων διὰ τὴν νομισματοκοπίαν.

Τὰ ὀνόματα ταῦτα κατέχουσι συνήθως καταφανῆ θέσιν ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ νομίσματος, κατὰ κανόνα ὅμως εὑρίσκονται συγκεκομμένως ἢ ἐν μονογραφήματι. Ὁσάκις εἶνε ὁλόγραφα ἀνήκουσιν ἀναμφιβόλως εἴς τινα τῶν ἐν τέλει οἷον ἄρχοντα ἢ πρύτανιν, ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ὁποίου ἐξεδόθη τὸ νόμισμα (Πίναξ, ΚΕ'. 2.)

Ὀνόματα δυναστῶν.

Ὅτε ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ εὑρίσκετο εἰς τὰς χεῖρας τυράννου τινὸς ἢ βασιλέως τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατέχει τὴν τιμητικὴν θέσιν ἀποκλειομένου τοῦ ὀνόματος τοῦ λαοῦ. Τὰ τοιαῦτα δ' ὀνόματα εὑρίσκονται σχεδὸν πάντοτε κατὰ γενικὴν ὡς ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ *(τόμ. Α', σελ. 238),* ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΥ *(Πίναξ ΙΕ'. 3,),* ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΕΛΕΥΚΟΥ *(τόμ. Β', σελ. 342) κτλ.*

§ 14. Ὀνόματα ἀρχόντων ἐπὶ αὐτονόμων καὶ αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων.

Ὁ κ. F. Lenormant ὀρθῶς παρετήρησεν ἐν τῇ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πραγματείᾳ «περὶ τῶν νομισματικῶν ἀρχόντων παρὰ τοῖς Ἕλλησιν» (Monn. dans l' Antiq. III. 69), εἰς ἣν ὀφείλω πολλὰς τῶν ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ παρατηρήσεων, ὅτι ὁσάκις τὸ ὄνομα ἄρχοντος ἐμφανίζηται κατὰ γενικήν, ἡ πρόθεσις ἐπί, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ, δέον νὰ ἐξυπακούηται, δηλοῦσα, ὅτι τὸ νόμισμα ἐκόπη ἐπὶ ἀρχῆς τινος, τοῦ μνημονευομένου προσώπου ὄντος τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος τοῦ Κράτους. Ἐν τούτοις δὲν ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ πρωτεύων ἄρχων ἦτο πάντοτε ἀμέσως ὑπεύθυνος ὡς πρὸς τὴν νομισματοκοπίαν· ἀλλ' ἐν περιπτώσει κιβδηλείας ἡ παρουσία τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ θὰ καθίστα εὔκολον τὸν καθορισμὸν τοῦ ἰδίως εὐθυνομένου προσώπου, δηλαδὴ ἐκείνου, ὅστις διηύθυνε τὸ νομισματοκοπεῖον, διαρκούσης ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἀρχῆς. Ἐξ ἄλλου δὲ ἄμεσος εὐθύνη διὰ τὴν ποιότητα τοῦ νομίσματος δηλοῦται, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Lenormant, διὰ τῆς χρήσεως τῆς ὀνομαστικῆς πτώσεως. Οὕτω π. χ. ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τῶν Δυῤῥαχηνῶν καὶ τῆς Ἀπολλωνίας, ἐφ ὧν εὑρίσκονται δύο ὀνόματα, τὸ μὲν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἐν πτώσει γενικῇ, εἶνε τὸ τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος τοῦ ἔτους ἐκείνου, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς προσθίας κατὰ πτῶσιν ὀνομαστικὴν τὸ τοῦ ἐπόπτου τοῦ νομισματοκοπείου. Ὁσάκις τὸ ὄνομα ἐπωνύμου ἄρχοντος εὑρίσκηται μόνον καὶ κατὰ πτῶσιν ὀνομαστικήν, εἶνε πιθανόν, ὅτι αὐτὸς οὗτος ἦτο ὁ ἀμέσως ὑπεύθυνος ὡς πρὸς τὴν νομισματοκοπίαν. Ἄμεσος εὐθύνη φαίνεται ὡσαύτως ὅτι δηλοῦται διὰ τῆς προσθήκης συμβόλου τινὸς ἢ ἐμβλήματος, καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ ὄνομα τοῦ πρωτεύοντος ἄρχοντος εἶνε κατὰ γενικὴν πτῶσιν μετὰ ἢ ἄνευ τῆς ἐπί. Τὸ ὑπεύθυνον τῶν ἀρχόντων.

Ἐκ τῶν τριῶν ὀνομάτων ἀρχόντων, πάντων κατὰ πτῶσιν ὀνομαστικήν, ἐπὶ τῶν τελευταίων Ἀθηναϊκῶν τετραδράχμων εὑρισκομένων, εἶνε πιθανόν, ὅτι οἱ δύο πρῶτοι, οἵτινες ἦρχον ἐπὶ ἓν ἔτος, ἦσαν ἀμέσως πρὸς τὴν πόλιν ὑπεύθυνοι, ὅτι δὲ ὁ τρίτος ἄρχων, οὗτινος τὸ ὄνομα ἀλλάσσει κατὰ πᾶσαν πρυτανείαν (ἀνὰ ἕκαστον περίπου μῆνα) ἦτο εἶδός τι λογιστικοῦ ἐλεγκτοῦ, διοριζομένου πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν δύο ἐνιαυσίων ἀρχόντων.

Ἐν τοῖς αὐτοκρατορικοῖς χρόνοις ἡ παρουσία ὀνόματος ἄρχοντος ἐπὶ τῶν χαλκῶν νομισμάτων Ἑλληνίδων πόλεων ἐπέχει συνήθως, ἂν καὶ οὐχὶ πάντοτε, θέσιν χρονολογίας, ἀλλὰ δὲν δηλοῖ συγχρόνως καὶ τὰ πρόσωπα, εἰς τὰ ὁποῖα ἦτο πράγματι ἐμπεπιστευμένη ἡ ἐποπτεία τοῦ νομισματοκοπείου. Τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχόντων ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων συνοδεύονται πολλάκις, ἰδίᾳ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀσίας, ὑπὸ τῶν τίτλων αὐτῶν προτασσομένης τῆς ἐπί, ὡς· ἐπὶ ἄρχοντος τοῦ δεῖνα. Εἰς πλείστας περιπτώσεις φαίνεται ὅτι ὁ ἄρχων οὗ τὸ ὄνομα εἶνε ἀναγεγραμμένον ἐπὶ τοῦ νομίσματος, ἦτο ὁ πρωτεύων ἄρχων τῆς πόλεως, ἀλλὰ πρέπει νὰ φυλαττώμεθα μὴ ἐξαγάγωμεν τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ συνοδεύων τὸ ὄνομα αὐτοῦ τίτλος εἶνε πάντοτε ὁ παρέχων αὐτῷ τὸ δικαίωμα πρὸς ἔκδοσιν τοῦ νομίσματος. Οὕτω π. χ. εἰς πολλὰς πόλεις, ἔνθα γνωρίζομεν, ὅτι ὁ ἐπώνυμος ἄρχων ἦτο ὁ στρατηγός, ἀναγινώσκομεν ὁτὲ μὲν ἐπὶ στρατηγοῦ, ὁτὲ δὲ ἐπὶ ἄρχοντος. Εἶνε φανερόν, ὅτι κατὰ τὰς τοιαύτας περιπτώσεις ἡ λέξις ἄρχων πρέπει νὰ ληφθῇ κατὰ γενικὴν ἔννοιαν καὶ νὰ μεταφρασθῇ οὐχὶ ἐπὶ ἄρχοντος ἀλλὰ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ δεῖνος ἢ δεῖνος, τοῦ ὁποίου ὁ πραγματικὸς τίτλος, κάλλιστα γνωστὸς τότε καὶ διὰ τοῦτο μὴ ὁρισθείς, ἦτο στρατηγὸς καὶ οὐχὶ ἄρχων.

Τίτλοι ἀρχόντων.

Τοῦτο δὲ ἐφαρμόζεται ἰδίως εἰς τοὺς πολυαρίθμους ἀγωνιστικούς, ἱερατικούς, καὶ ἄλλους τιμητικοὺς τίτλους. Ὁσάκις δέ τις τῶν κυρίων ἀρχόντων ἐτύγχανε περιβεβλημένος καὶ διὰ καθηκόντων καὶ ἀξιωμάτων ἱερατικῶν, συχνότατα οὗτος παρέλειπε πᾶσαν μνείαν τοῦ ἀληθοῦς τίτλου, τοῦ καθιστῶντος αὐτὸν ἐπώνυμον ἄρχοντα, ἐνῷ ἰδιαιτέρως ὅλως ἐφρόντιζε νὰ μνημονεύῃ ὅτι ἦτο Ἀσιάρχης, ἀρχιερεύς, ἱερεύς, στεφανηφόρος ἢ θεολόγος, καὶ εἴτι ἄλλο

Φυσικῶς αἱ ἀνωτέρω παρατηρήσεις ἐφαρμόζονται μόνον ἐπὶ τῶν νομισμάτων πόλεων, περὶ ὧν γνωρίζομεν ὅτι ἐκυβερνῶντο ὑπὸ λαϊκοῦ ἄρχοντος, καθότι εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι εἴς τινας πόλεις ἐπώνυμος ἄρχων ἦτο κατὰ κανόνα ὁ ἀρχιερεὺς ἢ ἕτερός τις ἐκ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν. Μόνον δὲ δι' ἐπιμελοῦς μελέτης ὁλοκλήρου τῆς σειρᾶς τῶν νομισμάτων μιᾶς ἑκάστης πόλεως δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν μετὰ θετικότητος, ὁποία τις ἦτο ἡ ἐγχώριος συνήθεια ὡς πρὸς τὰ τοιαῦτα.

Καίτοι ἡ χρῆσις τῆς ἐπὶ μετὰ κυρίου ὀνόματος κατὰ γενικὴν πτῶ-

σιν ὑποδηλοῖ συνήθως χρονολογίαν ἐπωνύμου ἄρχοντος, πολλαὶ περιπτώσεις ὅμως δύνανται νὰ μνημονευθῶσι κατὰ τὰς ὁποίας τοῦτο δὲν συμβαίνει. Οὕτω π. χ. ὁσάκις ὁ συνοδεύων τὸ ὄνομα τίτλος μετέχει πως οἰκονομικοῦ χαρακτῆρος, ὡς λ. χ. οἱ τίτλοι ταμίας, λογιστής, ἐπιμελητής, κτλ., δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι οἱ ἔχοντες τὰ ἀξιώματα ταῦτα ἦσαν ἐπώνυμοι ἄρχοντες. Προφανῶς οὗτοι διωρίσθησαν πρὸς εἰδικόν τινα σκοπόν, ἐν ᾧ περιελαμβάνετο καὶ ἡ ἐποπτεία τῆς νομισματοκοπίας. Πράγματι δὲ αἱ ἀσημότεραι πόλεις φαίνεται ὅτι ἔκοψαν νομίσματα μόνον κατὰ χρονικὰ διαλείμματα, ὅτε ἀνάγκη τις προεκάλει τοῦτο. Τότε δὲ τῶν πολιτῶν τις θὰ ἐπεφορτίζετο ὑπὸ τῶν τακτικῶν ἀρχόντων νὰ ἐπιστατήσῃ εἰς τὴν ἔκδοσιν, ὅστις δυνατὸν μάλιστα νὰ ἀνελάμβανεν ἑκουσίως καὶ τὴν ὅλην δαπάνην. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις αἱ προθέσεις διὰ καὶ παρὰ τίθενται ἐνίοτε ἀντὶ τῆς ἐπὶ πρὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ κόψαντος τὸ νόμισμα.

Πράγματι δὲ οὐδὲν δύναται νὰ εἶνε σαφέστερον τῆς ἀποδείξεως τῆς παρεχομένης ὑπὸ τῶν νομισμάτων τῆς ἐπαρχίας Ἀσίας ὡς πρὸς τὴν κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἐπικρατήσασαν παρὰ τοῖς πολίταις τάσιν ἣν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ἀξιέπαινον δημωφελὲς πνεῦμα. Φαίνεται δηλαδή, ὅτι δὲν ἦτο ἀσύνηθές τι πρᾶγμα εἰς τοὺς ἰδιώτας τὸ νὰ προσφέρωσιν εἰς τὰς γενετείρας αὐτῶν πόλεις μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ ὡς δῶρα πρὸς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς δημοτικὰς ἢ ἱερατικὰς τιμάς, ὧν ἠξιοῦντο ὑπὸ τῆς πόλεως ἢ τοῦ αὐτοκράτορος. Δυνάμεθα δὲ νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὰ οὕτω ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς γεναιοδωρίας προσφερόμενα χρήματα εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐκόπτοντο εἰς νομίσματα πάραυτα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ, τῆς συνήθους καθιερωτικῆς φράσεως οὔσης, τὸ μὲν ὄνομα τοῦ δωρητοῦ νὰ ἐκφέρηται ἐν πτώσει ὀνομαστικῇ μετὰ ἢ ἄνευ τοῦ ἐπιτίμου τίτλου, ἀκολουθουμένου ὑπὸ τοῦ ῥήματος ἀνέθηκε, τὸ δὲ ἐθνικὸν κατὰ γενικὴν ἢ δοτικὴν πτῶσιν, ὡς ΠΟΛΕΜΩΝ CΤΡΑΤΗΓΩΝ ΑΝΕΘΗΚΕ CΜΥΡ[ΝΑΙΟΙC], ΟCΤΙΛΙΟC ΜΑΡΚΕΛΛΟC Ο ΙΕΡΕΥC ΤΟΥ ΑΝΤΙΝΟΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ ΑΝΕΘΗΚΕΝ. Ἔτι δὲ καὶ γυναῖκες συνεισέφερον ἐνίοτε ὁμοιοτρόπως διὰ τὰς δαπάνας τῶν δήμων, ὡς ἐξάγομεν, ἐκτὸς ἄλλων παραδειγμάτων, ἐκ τῶν νομισμάτων τῶν Ἀττουδέων τῆς Φρυγίας ἐπιγεγραμμένων ΙΟΥ(λία)

Καθιερωτικαὶ φράσεις.

Κ(*λαυδία*) ΚΛΑΥΔΙΑΝΗ ΑΝЄΘΗ(*κεν*) ΑΤΤΟΥΔΕΩΝ (*Mion., Suppl., VII, σελ. 522*).

Ἐνίοτε τὸ ῥῆμα ἀνέθηκεν ἢ συγκόπτεται εἰς τὴν συλλαβὴν ΑΝ *ἢ* Α, *ἢ καὶ ὁλοσχερῶς παραλείπεται δι' ἔλλειψιν χώρου, δέον ὅμως πάντοτε νὰ ὑπονοῆται, ὅταν κύριόν τι ὄνομα κατ' ὀνομαστικὴν πτῶσιν ἀκολουθῆται ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ κατὰ δοτικὴν ὡς* ΒЄΤΟΥΡΙΟϹ ΤΟΙϹ ΑΡΚΑϹΙ (*Mionn., II. 245*).

Καθιερωτικαὶ κοπαὶ νομισμάτων, οἷαι αἱ ἀνωτέρω περιγραφεῖσαι, ἐν γένει σπανίως ἀπαντῶσιν, ἂν καὶ εἴς τινας πόλεις φαίνεται ὅτι κατὰ κανόνα ὁ ἐπώνυμος ἄρχων ἢ καὶ κοινός τις μάλιστα πολίτης ἐδαπάνα ἐξ ἰδίων διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ χαλκοῦ νομίσματος τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος.

Οἱ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Ἑλληνικῶν αὐτοκρατορικῶν σειρῶν κυρίως ἀπαντῶντες τίτλοι ἀρχόντων δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς δύο τάξεις:—

Α'. Ῥωμαϊκοί.
Β'. Ἑλληνικοί. (*α*) *Ἀστικοί.*
(*β*) *Οἰκονομικοί.*
(*γ*) *Ἀγωνιστικοί, ἱερατικοί, καὶ τιμητικοί.*

Α'. ΡΩΜΑΪΚΟΙ.

Ἀνθύπατος — *Proconsul. Κυρίως ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν Βιθυνίας καὶ Ἀσίας.*

Ἀντιστράτηγος — *Propraetor. Θρᾴκη, Γαλατία, Κυρηναϊκή.*

Δύο ἄνδρες — *Duumviri. Ὁ τίτλος οὗτος σπανιώτατα ἀπαντᾷ ἑλληνιστί, εἶνε ὅμως συνήθης λατινιστὶ ἐπὶ ἀποικιακῶν νομισμάτων, ὡς* II VIRI.

Ἐπίτροπος — *Procurator. Βιθυνία*

Ἡγεμὼν *ἢ* **ἡγούμενος** — *Praeses. Συνήθης ἐπὶ Θρᾳκικῶν νομισμάτων.*

Ἱππικός — *Eques Romanus. Ἔστιν ὅτε ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀσίας.*

Κορ[νικουλάριος] (;) — *Cornicularius. Ὕπαρχος, δήμαρχος, βοηθὸς κτλ. Λαοδίκεια Φρυγίας.*

Πάτρων — *Patronus. Νίκαια καὶ Νικομήδεια ἐν Βιθυνίᾳ, ἔνθα ἐφαρμόζεται εἰς τὸν ἀνθύπατον.*

Πρεσβευτής — *Legatus. Διάφοροι πόλεις Θράκης, Γαλατίας καὶ Καππαδοκίας.*

Ταμίας — *Quaestor. Ὁ τίτλος οὗτος ἀναφέρεται εἴς τε τοὺς Ῥωμαίους ἐπαρχιακοὺς ταμίας, ὡς ἐπὶ νομισμάτων τῆς Μακεδονίας (τόμ. Α' σελ. 309 κ.ἑξ.) καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς (τόμ. Β' σελ. 486), καὶ εἰς τοὺς θησαυροφύλακας καὶ τοὺς ἐλεγκτὰς τῶν δημοσίων νομισμάτων Ἑλληνικῶν τινων πόλεων, οἷαι ἡ Σμύρνη (τόμ. Β' σελ. 132) καὶ ἡ Ῥόδος (τόμ. Β' σελ. 184).*

Ὕπατος — *Consul, ἐν τῇ φράσει* ΔΗΜ. ΕΞ. ΥΠΑΤ *(δημαρχικῆς ἐξουσίας ὕπατος), ταὐτοσήμῳ τῇ Ῥωμαϊκῇ* TR. POT. COS. *Κυρίως ἀπαντᾷ ἐπὶ νομισμάτων τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ Καισαρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, ἀλλ' ἀπαντᾷ ὡσαύτως ἐν Κρήτῃ (τόμ. Α' σελ. 576) καὶ Κύπρῳ (τόμ. Β' σελ. 327).*

Β'. Ελληνικοι.

(α) Ἀστικοί.

Ἄρχων — *ὁ κύριος ἄρχων. Ἄρχων α'. Πρῶτος ἄρχων, ἐν ταῖς πόλεσιν ἔνθα ὑπῆρχον διάφοροι ἄρχοντες. Ὁ τίτλος οὗτος ἀπαντᾷ συνηθέστατα καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀσίας. Εὑρίσκεται ὡσαύτως ἐν Βυζαντίῳ (τόμ. Α' σελ. 341). Ἐπὶ δὲ τῶν νομισμάτων Ἀσάνδρου καὶ Ὑγιαίνοντος τοῦ Βοσπόρου εἶνε δυναστικὸς τίτλος.*

Στρατηγός, *τίτλος ὡσαύτως τοῦ πρώτου ἀστικοῦ ἄρχοντος, συνηθέστερος κατά τι τοῦ ἄρχοντος πρὸς ὃν ἀνταλλάσσεται ἐνίοτε. Φαίνεται δ' ὅτι περιορίζεται εἰς τὰς πόλεις τῆς ἐπαρχίας Ἀσίας. Ἐν Σμύρνῃ ἡ ἀρχὴ αὕτη ἦτο ἐνίοτε ἰσόβιος: Στρατηγὸς διὰ βίου (τόμ. Β' σελ. 132)*

Γραμματεὺς (*ἴδε A. V. Townclerk, Acts XIX 35). Κύριος ἄρχων εἰς πολλὰς πόλεις τῆς ἐπαρχίας Ἀσίας.*

Πρύτανις, *εἷς ἐκ τοῦ συμβουλίου πλειόνων πρυτάνεων. Κύριος ἄρχων εἴς τινας πόλεις τῆς ἐπαρχίας Ἀσίας.*

Βούλαρχος — *Πρόεδρος τῆς βουλῆς, ἢ τοῦ συμβουλίου τῆς πόλεως. Μάσταυρα Λυδίας (Mion., IV. σ. 234).*

Νομοθέτης — *Λαοδίκεια Φρυγίας.*

Βασ[ιλεύς] *(;) — Ἡ λέξις αὕτη ὡς τίτλος ἄρχοντος ἀπαντᾷ ἐπί τινων νομισμάτων τοῦ Βυζαντίου (τόμ. Α', σελ. 341).*

Ἠρ[ημένος] *(;) — Electus (;), ἐκλελεγμένος. Βυζάντιον (τόμ. Α', σελ. 341).*

Γέροντες — *Λακεδαίμων (τόμ. Α', σελ. 545).*

Ἔφοροι — *Λεκεδαίμων (τόμ. Α'. σ. 544), Ἄγκυρα (τόμ. Β', σ. 209).*

Νομοφύλακες — *Λακεδαίμων (τόμ. Α', σελ. 545).*

Πολέμαρχος — *Θῆβαι (τόμ. Α', σελ. 440).*

(β) Οἰκονομικοί, κτλ.

Ταμίας. *Σμύρνη (τόμ. Β', σελ. 132)· Ῥόδος (τόμ. Β', σελ. 184).*

Λογιστὴς — *Curator reipublicae — Κιδύεσσος (τόμ. Β', σελ. 224), Σύνναδα (τόμ. Β', σελ. 232).*

Ἐπιμελητής, Ἐπιμελήσας, Ἐπιμεληθείς, Ἐπιμεληθεῖσα — *Curator. Φιλαδέλφεια Λυδίας· Εὐκαρπία καὶ Ἱεράπολις Φρυγίας· Ἀντιόχεια, Μύλασα, καὶ Στρατονίκεια Καρίας. Δυσκόλως δύναται νὰ διακριθῇ ἂν ὁ ἄρχων οὗτος ἐπεμελεῖτο τῆς νομισματοκοπίας ἢ ἂν ἔφερε τὸν τίτλον ἐπιμελητὴς δυνάμει ἑτέρων καθηκόντων. (πρβλ ἐπιμελητὴς Παναθηναίων, ἐπὶ νομίσματος τῶν Μασταύρων τῆς Λυδίας· (τόμ. Β', σελ. 200)·*

Ἐπίσκοπος — *ἐπιστάτης, ἐπιθεωρητής. Ἔφεσος (τόμ. Β', σελ 110)·*

Αἰτησάμενος — *Ἀλία (τόμ. Β', σ. 211), Ἄγκυρα (τόμ. Β', σ. 209). καὶ Εὐκαρπία (τόμ. Β', σελ. 219) ἐν Φρυγίᾳ. Ὁ Friedlaender (Hermes IX. 494), φρονεῖ ὅτι ἴσως ἡ λέξις ἀναφέρεται εἰς τὸ ἄγαλμα ἢ ἄλλο τι ἀντικείμενον εἰκονιζόμενον ἐπὶ τοῦ νομίσματος· οὕτω λοιπὸν θὰ ἐσήμαινεν, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργον ἱδρύθη, ἢ δυνατὸν προσέτι, ὅτι αὐτὸ τὸ νόμισμα ἐκόπη κατ' αἴτησιν τοῦ ἄρχοντος, οὗτινος τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ ὡς αἰτησαμένου.*

Ψηφισάμενος — *ἐπὶ νομίσματος τῆς Στρατονικείας (τόμ. Β', σ. 167). — Ἡ μετοχὴ αὕτη δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὡς σημαίνουσα ὅτι τὸ νόμισμα ἐκόπη ἕνεκα δόγματος τῆς Βουλῆς κατὰ πρότασιν τοῦ ἐπὶ τοῦ νομίσματος μνημονευομένου ἄρχοντος.*

(γ) Ἀγωνιστικοί, ἱερατικοί, τιμητικοί, κτλ.

Ἀρχιερεὺς — *Τίτλος συνήθης ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀσίᾳ.*

Ἀρχιερατεύων — *Σάλα (τόμ. Β', σελ. 230).*

Ἀρχιερεὺς μέγας — *Σάρδεις (τόμ. Β', σελ. 203).*

Ἀρχιερεὺς μέγιστος — *Κρήτη (τόμ Α', σελ. 576).*

Ἱερεὺς — *Συχνὸς ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀσίᾳ.*

Ἱερεὺς διὰ βίου τῶν Σεβαστῶν — *Ἰσόβιος ἱερεὺς τῆς λατρείας τῶν Αὐγούστων. Περπερηνή (τόμ. Β', σελ. 66).*

Ἱέρεια — *Σμύρνη, Ἀκμονία, Ἄττουδα, Εὐκαρπία καὶ Πρυμνησσός.*

Ἱέρεια θυγάτηρ τοῦ Δήμου — *Σμύρνη (Imhoof, Mon. Gr., σ. 296).*

Ἀσιάρχης, ἀρχιερεὺς Ἀσίας — *Πρόεδρος τῶν ἱερῶν ἑορτῶν ἢ ἀρχιερεὺς τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀσίας (κοινὸν Ἀσίας) λατρείας τοῦ Αὐγούστου.*

Υἱὸς Ἀσιάρχου — *Ἀκμονία Φρυγίας (Imh., Mon. Gr., σ. 391).*

Κιλικάρχης — *Πρόεδρος τῶν ἑορτῶν τοῦ κοινοῦ τῆς Κιλικίας. Ταρσὸς (Ann. de Num., VII .18).*

Κρητάρχης — *Πρόεδρος τοῦ κοινοῦ τῶν Κρητῶν. Κρήτη (τόμ. Α', σελ. 575 καὶ 586).*

Στεφανηφόρος — *Ἔφορος τῶν θυσιῶν, καλούμενος οὕτως ἐκ τοῦ στεφάνου, ὃν ἐφόρει ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν καθηκόντων του. Ἐπαρχία Ἀσίας.*

Ἀγωνοθέτης — *ἔφορος τῶν ἀθλητικῶν ἀγώνων. Ἐπαρχία Ἀσίας.*

Ἀγωνοθέτης διὰ βίου — *Ἰσόβιος ἔφορος των ἀθλητικῶν ἀγώνων. Κοτιάειον (τόμ. Β', σελ. 225).*

Γυμνασιάρχης — *Ἔφορος τοῦ γυμναστίου. Ἐπαρχία τῆς Ἀσίας.*

Πανηγυριάρχης, πανηγυριστής — *Διευθυντὴς τῶν δημοσίων πανηγύρεων. Ἀπάμεια (τόμ. Β', σελ. 213), Κάδοι (τόμ. Β', σελ. 222).*

Νεωκόρος — *Ἄρχων, εἰς ὃν ἀνετίθετο ἡ φροντὶς τοῦ ναοῦ, πιθανῶς τοῦ τῆς λατρείας τῶν Αὐγούστων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀσίας (Νομίσματα Λυδίας καὶ Φρυγίας). Ἴδε ὡσαύτως τὸν τίτλον τοῦτον ἀναφερόμενον εἰς πόλεις.*

Θεολόγος — *Ἑρμηνευτὴς τῶν χρησμῶν. Πέργαμον (τόμ. Β', σελ. 65).*

Ἱερομνήμων — *Ἱερατικὸς ἄρχων, ἱερογραμματεύς. Βυζάντιον (τόμ. Α', σελ. 341).*

Υἱὸς πόλεως — *Ἄττουδα (τόμ. Β', σελ. 215). Κοτιάειον (τόμ. Β', σελ. 225).*

Σοφιστὴς — *Σμύρνη (τόμ. Β' σελ. 132), Λαοδίκεια (τόμ. Β', σελ. 226). Τούτου πιθανῶς ἐγένετο χρῆσις πρὸς τιμητικὴν διάκρισιν ὑπό τινων ἀρχόντων, οἵτινες ἐτύγχανον ὡσαύτως καὶ σοφισταί.*

Ἀμφικτύονες — *Πρόεδροι τῶν Πυθίων ἀγώνων Δελφοὶ (τόμ. Α', σελ. 429, 430).*

Πρόπυλοι — *Νεωκόροι ἢ ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ. Δελφοὶ (τόμ. Α' σελ. 430).*

Πλὴν ἄλλων τίτλων, οἱ ὁποῖοι εἶνε δυναστικοὶ μᾶλλον ἢ ἀρχοντικοὶ ὑπάρχουσι καὶ οἱ τίτλοι ἀρχιερεύς, δυνάστης καὶ τοπάρχης, οὓς μετεχειρίζετο ἡ ἱερατικὴ οἰκογένεια, ἥτις ἐκυβέρνα τὴν Ὀλβίαν τῆς Κιλικίας. Πρὸς δὲ οἱ τίτλοι ἄρχων, οὗ ποιεῖται χρῆσιν ὁ Ἄσανδρος καὶ ὁ Ὑγιαίνων τοῦ Βοσπόρου, καὶ ἐθνάρχης, τίτλος Ἡρώδου Ἀρχελάου καὶ τετράρχης τίτλος Πτολεμαίου υἱοῦ τοῦ Μενναίου, πρὸς δὲ τίτλος Λυσανίου Α' (τόμ Β', σελ. 368), Ἡρώδου Ἀντίπα, καὶ Ἡρώδου Φιλίππου Β' (τόμ. Β', σελ. 411).

§ 15. Δημόσιοι ἀγῶνες καὶ ἑορταὶ ἱεροῦ χαρακτῆρος.

Ἐν ἁπάσαις ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις ὑπῆρχον ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων ὁμοιότροπά τινα ἔθιμα καὶ κοινοὶ δεσμοί, χρησιμεύοντες εἰς τὸ νὰ συνδέωσι τοὺς ἀποκεχωρισμένους κλάδους τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς εἰς μίαν σχετικῶς ὁμογενῆ οἰκογένειαν «....τὸ Ἑλληνικὸν ἐὸν ὅμαιμόν τε καὶ ὁμόγλωσσον, καὶ θεῶν ἱδρύματά τε κοινὰ καὶ θυσίαι, ἤθεά τε ὁμότροπα» (Ἡροδ 8 144). Ἐκ τῶν ἀγώνων τούτων τὰ Ὀλύμπια, Πύθια, Νέμεα καὶ Ἴσθμια ἦσαν ἀναμφιβόλως τὰ μᾶλλον ἐπιδρῶντα κέντρα ἑνότητος. Αἱ μεγάλαι δ' αὗται ἑορταὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὰ πρότυπα πολλῶν μικροτέ-

ρων συνδέσμων ὁμοίου χαρακτῆρος ἤτοι ἐπιτοπίων ἀμφικτυονιῶν καὶ κοινῶν διαφόρων διαμερισμάτων, ἐν μέρει μὲν πολιτικῶν, ἐν μέρει δὲ θρησκευτικῶν, κοινῶν δ' εἰς τοὺς κατοίκους ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γεωγραφικοῦ διαμερίσματος ἢ εἰς λαὸν φυλῆς ὁμογενοῦς. Ἐπιτόπιοι ἀμφικτυονίαι καὶ κοινά.

Ἐφ' ὅσον ἡ Ἑλλὰς διετέλει ἐλευθέρα αἱ κοιναὶ αὗται σύνοδοι ἐξήσκουν διακεκριμένην πολιτικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἠγρύπνουν περὶ τῶν συμφερόντων τῶν διαφόρων πόλεων τοῦ συνδέσμου· ἀλλ' ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων, αἱ πολιτικαὶ λειτουργίαι τῶν κοινῶν ἔπαυσαν ὑφιστάμεναι, καίτοι χάριν τῆς κοινῆς λατρείας, πρὸς δὲ καὶ ὡς σπουδαιότατον μέσον ὅπως μένωσιν οἱ ὑποτεταγμένοι λαοὶ εὐχαριστημένοι διὰ τὴν κατ' ἐπιφάνειαν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῶν ἀρχαίων αὐτῶν προνομιῶν, καὶ εὐτυχεῖς ἐν τῇ πραγματικῇ ἐκτελέσει τῶν ἀπ' αἰώνων ἐν τιμῇ ἀγομένων ἱεροπραξιῶν αὐτῶν καὶ θυσιῶν, καὶ τῇ ἀπολαύσει τῶν συνεχῶς ἐπανερχομένων λαμπρῶν ἑορτῶν, αἱ πανηγύρεις αὗται οὐ μόνον ἐπετρέποντο, ἀλλὰ καὶ εὐνοϊκῶς ἐπεδοκιμάζοντο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος.

Ὡς συντελεστικὸν πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ ὡς πρόσφορον μέσον πρὸς εἰσαγωγὴν τῆς λατρείας τοῦ Αὐγούστου οἱ κοινοὶ ἀγῶνες καὶ αἱ πανηγύρεις τῶν Ἑλλήνων οὐ μόνον διετηρήθησαν εἰς πολλὰ μέρη, ἔνθα προϋπῆρχον ἤδη, ἀλλὰ καὶ εὐρυτέραν προσέλαβον ἀνάπτυξιν παρὰ τῶν Ῥωμαίων ὑπάρχων καὶ τῶν ἀλληλοδιαδόχων αὐτοκρατόρων, ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τῶν ὁποίων πολλαὶ νέαι πανηγύρεις ἱδρύθησαν, τῶν ὁποίων κύρια σημεῖα ἑνότητος ἦσαν οἱ ναοὶ τῆς θεᾶς Ῥώμης καὶ τοῦ Αὐγούστου ἐν τοῖς πολυαρίθμοις μητροπολιτικοῖς κέντροις τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν (ἰδιαίτατα δὲ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ).

Ἐκ τῆς συχνῆς μνείας τῶν κοινῶν ἀγώνων ἐπὶ τῶν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων κοπέντων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι νομισμάτων γίνεται κατάδηλον ὅτι κατὰ τὰς περιοδικὰς ταύτας πανηγύρεις πανταχοῦ ἐζητεῖτο ἐγχώριον νόμισμα εἰς μεγαλειτέρας ποσότητας τοῦ διὰ τὰς συνήθεις ἀνάγκας τῶν πολιτῶν ἐπαρκοῦντος. Εἶνε μάλιστα πιθανὸν ὅτι πολλαὶ τῶν ἀσημοτέρων πόλεων ἔκοπτον νομίσματα μόνον εἰς τοιούτους καιρούς. Κατὰ τὰς περιστάσεις δὲ ταύτας, ὅτε μέγα πλῆθος λαοῦ εἰσέρρεεν εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν πέριξ χωρῶν καὶ τῶν γειτονικῶν πόλεων, ὁ ἄρχων, τοῦ ὁποίου καθῆκον ἦτο ὁ κανονισμὸς τῶν λεπτομερειῶν τῆς

πανηγύρεως (Ἀσιάρχης, ἀρχιερεύς, πανηγυριάρχης, ἀγωνοθέτης ἢ ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἐτιτλοφορεῖτο), εἴτε ἐξ ἰδίων εἴτε ἐκ μέρους τῶν τακτικῶν δημοτικῶν ἀρχόντων, ἐφρόντιζε νὰ κοπῇ καὶ τεθῇ εἰς κυκλοφορίαν ἔκτακτος ποσότης χαλκῶν νομισμάτων· τὸ δὲ ὄνομα τῆς πανηγύρεως, ἧς χάριν ἐκόπη τὸ νόμισμα, ἐγράφετο διὰ καταφανῶν χαρακτήρων, συνήθως δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πεδίου τοῦ ὀπισθίου μέρους τοῦ νομίσματος.

Πολυτιμοτάτη εἶνε ἡ γνῶσις, ἥτις δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τούτων τῶν ἐξωτερικῶς οὐχὶ ἑλκυστικῶν χαλκῶν νομισμάτων, ὡς πρὸς τὴν εὐρύτατα διαδεδομένην δημοτικότητα τῶν περιφήμων Ἑλληνικῶν ἀγώνων, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὰ πρότυπα ὁμοίων ἐγχωρίων ἀθλητικῶν ἀγώνων, ἀγομένων κατὰ περιόδους ἐν πάσῃ σχεδὸν πόλει, δυναμένῃ νὰ καυχηθῇ ἐπὶ γνησίᾳ Ἑλληνικῇ καταγωγῇ, καὶ ἐν πολλαῖς μικρὸν ἢ οὐδὲν ἐχούσαις πρὸς τοῦτο δικαίωμα.

Τὰ ὀνόματα τῶν πανηγύρεων τούτων εἶνε ἐνίοτε τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τῶν τεσσάρων μεγάλων Ἑλληνικῶν ἀγώνων, ἤτοι Ὀλύμπια, Πύθια, Νέμεα καὶ Ἴσθμια. Κατὰ μέγα ὅμως μέρος τὰ νομίσματα παρέχουσιν ἡμῖν τὰ ὀνόματα τῶν ἐγχωρίων ἀγώνων, τῶν ἐπικρατούντων ἐν ταῖς διαφόροις μέρεσι τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Ὁ ἑπόμενος κατάλογος, ἂν καὶ μὴ πλήρης, περιλαμβάνει πάντας τοὺς ἐπὶ νομισμάτων μνημονευομένους σπουδαιοτέρους ἀγῶνας καὶ πανηγύρεις, δυναμένους νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τὰ ἑξῆς ἀθροίσματα·

Α'. Πανηγύρεις φέρουσαι ὀνόματα ἀπὸ τῶν τεσσάρων μεγάλων Ἑλληνικῶν ἀγώνων, ἤτοι

(α) Ὀλυμπίων.
(β) Πυθίων.
(γ) Ἰσθμίων.
(δ) Νεμέων.

Β'. Πανηγύρεις καλούμεναι ἀπὸ τῶν ὀνομάτων Ἑλληνικῶν θεοτήτων π. χ. Ἀσκληπίεια, Δημήτρεια, Διονύσια, Ἥλια, Ἡράκλεια, Ἡραῖα, Κόραια, Λητώεια, Παναθήναια, Θεογάμια κτλ.

Γ'. Πανηγύρεις ὀνομαζόμεναι ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, Ἀττάλου, κλπ. Ἀλεξάνδρεια, Ἀττάλεια, κτλ.

Δ'. Πανηγύρεις ἀναμνηστικαὶ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ἀκτίου — Ἄκτια κτλ

Ε'. Αὐτοκρατορικοὶ καὶ ἄλλοι ἀγῶνες καλούμενοι ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων Καισάρων, Αὐγούστεια, Σεβάσμια, Ἀντωνινιανά, κτλ.

Ϛ'. Πανηγύρεις ἐπαρχιακαὶ ἢ κοινοὶ ἀγῶνες ὡς Κοινὰ Ἀσίας, Κοινὰ Κιλικίας κτλ. πανηγυριζόμενοι ἐν διαφόροις πόλεσιν ἑκάστης ἐπαρχίας ἢ μικροτέρου τινὸς διαμερίσματος, πιθανῶς ἐκ περιτροπῆς. Τὰ κοινὰ ταῦτα διετέλουν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀσιάρχου, τοῦ Βιθυνάρχου, τοῦ Κιλικάρχου κλπ. ὅστις προΐστατο τοῦ Κοινοβουλίου τῆς Ἑνώσεως.

Ζ'. Οἰκουμενικαὶ πανηγύρεις, οὕτω καλούμεναι, ἐπειδὴ οἱ ἀγῶνες ἦσαν προσιτοὶ εἰς πάντας τοὺς προσερχομένους.

Η'. Ἐγχώριοι καὶ ἄλλοι ἀγῶνες οἵτινες δυσκόλως ἐπιδέχονται ταξινόμησιν.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἀγῶνες φέρουσι δύο ἐπιβάλλοντας τίτλους, ὥστε πράγματι δυσκόλως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, εἰς ποῖον τῶν ἀνωτέρω ἀθροισμάτων κυρίως ἀνήκουσιν. Οὕτως οἱ ἀγῶνες οἱ καλούμενοι Ὀλύμπια Αὐγούστεια Πύθια δυνατὸν νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὸ πρῶτον ἢ τὸ πέμπτον ἄθροισμα.

Α'.

(α) ΟΛΥΜΠΙΑ, *κατ' ἀπομίμησιν τῶν περιφήμων Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων εἰς τιμὴν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἑωρτάζοντο ἐν πολυαρίθμοις πόλεσιν ὑπὸ διαφόρους τίτλους, οἷον* ΙΕΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΚΟΣ, ΟΛΥΜΠΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΟΛΥΜΠΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΣΕΒΑΣΜΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ, ΟΛΥΜΠΙΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑ, ΟΛΥΜΠΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ ΣΕΥΗΡΙΑ, ΟΛΥΜΠΙΑ ΕΠΙΝΕΙΚΙΑ.

(β) ΠΥΘΙΑ. *Οἱ ἐν Δελφοῖς Πυθικοὶ ἀγῶνες ἦσαν κατὰ τὴν σπουδαιότητα μετὰ τοὺς Ὀλυμπιακούς, οἱ μέγιστοι τῶν τεσσάρων κυρίων Ἑλληνικῶν ἀγώνων. Κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους πολλαὶ πόλεις ἀφωμοίωσαν τὰς ἀγωνιστικὰς αὐτῶν ἁμίλλας πρὸς τὰ Πύθια, καὶ ἐκάλουν αὐτὰς διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, πολλάκις μετὰ τῆς προσθήκης ἑτέρων μᾶλλον διακριτικῶν τίτλων, ὡς* ΑΚΤΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΑΚΤΙΑ ΠΥΘΙΑ ΑΝΤΩΝΙΝΙΑΝΑ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΔΙΟΝΥΣΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΗΛΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΙΣΟΠΥΘΙΑ, ΚΑΒΕΙΡΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΚΕΝΔΡΕΙΣΕΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΛΗΤΩΕΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΟΛΥΜΠΙΑ ΠΥ-

ΘΙΑ, ΟΛΥΜΠΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ· ΠΥΘΙΑ, ΠΑΝΙΩΝΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΙΕΡΟΣ ΠΥΘΙΟΣ ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ, ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΠΥΘΙΑ, *κτλ.*

(γ) ΙΣΘΜΙΑ. *Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἰσθμίων, οἱ ἐν τῷ ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου ἀγόμενοι εἰς τιμὴν τῆς Ἰνοῦς καὶ τοῦ Μελικέρτου, ἦσαν ὁ τρίτος τῶν τεσσάρων μεγάλων Ἑλληνικῶν ἀγώνων. Ἀγῶνες δὲ ἀπὸ τούτων καλούμενοι ἐπανηγυρίζοντο ἐν Νικαίᾳ (τόμ. Β'. σελ. 35), ὑπὸ τὸν τίτλον* ΙΣΘΜΙΑ ΠΥΘΙΑ, *ὡς καὶ ἐν Κορίνθῳ.*

(δ) ΝΕΜΕΙΑ, *ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν τεσσάρων ἀγώνων, ἤγοντο ἐν Ἄργει,* ΝΕΜΕΙΑ, ΝΕΜΕΙΑ ΗΡΑΙΑ, *καὶ ἐν Ἀγχιάλῳ ὑπὸ τὸν τίτλον* ΣΕΟΥΗΡΙΑ ΝΕΜΑΙΑ.

Β'.

ΑΣΚΛΗΠΕΙΑ, ΑΣΚΛΗΠΙΑ, ΑΣΚΛΗΠΙΕΙΑ, ΑΣΚΛΗΠΕΙΑ ΣΩΤΗΡΕΙΑ *κτλ., πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Διάφοροι πόλεις (ἴδε Σύλλαβον).*

ΔΗΜΗΤΡΕΙΑ, *πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος. Νικομήδεια, Ταρσός.*

ΔΙΔΥΜΕΙΑ, *πρὸς τιμὴν τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος. Μίλητος.*

ΔΙΟΝΥΣΙΑ, ΔΙΟΝΥΣΙΑ ΠΥΘΙΑ, *πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου. Ἄδανα, Νίκαια.*

ΔΟΥΣΑΡΙΑ, ΑΚΤΙΑ ΔΟΥΣΑΡΙΑ, *πρὸς τιμὴν τοῦ Δουσάρεως, ἤτοι τοῦ Διονύσου τῆς Αραβίας. Ἄδρα καὶ Βόστρα.* ACTIA DVSARIA, *Βόστρα.*

ΗΛΙΑ, ΗΛΙΑ ΠΥΘΙΑ, *πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡλίου. Ὀδησσός, Ἔμισα.*

ΗΡΑΙΑ, ΝΕΜΕΙΑ ΗΡΑΙΑ, *πρὸς τιμὴν τῆς Ἥρας. Ἄργος.*

ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ, ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΑΚΤΙΑ ΕΡΑΚΛ., *πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡρακλέους. Τύρος, Πέρινθος, κτλ.*

ΚΑΒΕΙΡΙΑ, ΚΑΒΕΙΡΙΑ ΕΠΙΝΕΙΚΙΑ, ΚΑΒΕΙΡΙΑ ΠΥΘΙΑ. *Θεσσαλονίκη.*

ΚΑΠΕΤΩΛΙΑ, ΑΤΤΑΛΕΙΑ ΓΟΡΔΙΑΝΕΙΑ ΚΑΠΙΤΩΛΙΑ, CERTAMINA SACRA CAPITOLINA OECVMENICA ISELASTICA HELIOPOLITANA, *πρὸς τιμὴν τοῦ Καπιτωλίου Διός. Ἀφροδισιάς, Σιδών κτλ.*

ΚΟΡΑΙΑ, ΚΟΡΑΙΑ ΑΚΤΙΑ, *πρὸς τιμὴν τῆς Περσεφόνης. Ταρσός, Σάρδεις.*

ΛΗΤΩΕΙΑ, ΛΗΤΩΕΙΑ ΠΥΘΙΑ, *πρὸς τιμὴν τῆς Λητοῦς. Ἱεράπολις καὶ Τρίπολις Φρυγίας.*

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ, ΑΔΡΙΑΝΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ, *ἀπὸ τῶν περιφήμων, πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς, ἀθηναϊκῶν ἑορτῶν. Μάσταυρα, Σύνναδα.*

Γ'.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΟΛΥΜΠΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, *πρὸς τιμὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Βυζάντιον, Ὀδησσός, Φιλιππόπολις, Μαγνησία πρὸς Σιπύλῳ κτλ.*

ΑΤΤΑΛΗΑ, ΑΤΤΑΛΗΑ ΓΟΡΔΙΑΝΗΑ, ΑΤΤΑΛΕΙΑ ΓΟΡΔΙΑΝΕΙΑ ΚΑΠΙΤΩΛΙΑ, *πρὸς τιμὴν Ἀττάλου τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου. Ἀφροδισιάς, κτλ.*

Δ'.

ΑΚΤΙΑ, *ἀγῶνες πρὸς τιμὴν Ἀπόλλωνος τοῦ Ἀκτίου. Ἡ πανήγυρις αὕτη ἀνενεώθη ὑπὸ Αὐγούστου μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ἀκτίου. Ἄκτιοι δ' ἀγῶνες ἐπανηγυρίζοντο κατόπιν ἐν μεγάλῳ ἀριθμῷ πόλεων, συνήθως μετὰ τῆς προσθήκης διαφόρων ἐπιθέτων ὡς* ΑΚΤΙΑ ΔΟΥΣΑΡΙΑ, ΑΚΤΙΑ ΚΑΙΣΑΡΙΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΙΑ ΑΚΤΙΑ, ΑΚΤΙΑ ΚΟΜΟΔΕΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ ΑΚΤΙΑ, ΑΚΤΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΑΚΤΙΑ ΠΥΘΙΑ ΑΝΤΩΝΙΝΙΑΝΑ, ΚΟΡΑΙΑ ΑΚΤΙΑ, ΑΚΤΙΑ ΠΥΘΙΑ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑ, ΑΚΤΙΑ ΕΡΑΚΛ., *κτλ. (ἴδε Σύλλαβον).*

Ε'.

ΚΑΙΣΑΡΕΙΑ, ΑΚΤΙΑ, ΚΑΙΣΑΡΙΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ ΑΚΤΙΑ, ΟΛΥΜΠΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΙΑ ΑΡΙΣΤΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ ΑΡΙΣΤΑ ΜΕΓΑΛΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ ΑΡΙΣΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΟΛΥΜΠΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ ΣΕΒΑΣΜΙΑ *ἢ* ΣΕΒΑΣΤΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΙΑ ΣΕΥΗΡΙΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑ, ΣΕΒΑΣΜΙΑ, ΣΕΒΑΣΜΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ, ΑΓΙΑ ΙΕΡΑ ΣΕΒΑΣΜΙΑ, ΣΕΒΑΣΤΑ ΚΑΙΣΑΡΗΑ, *κτλ. πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, τοῦ Αὐγούστου, κτλ.*

ΑΔΡΙΑΝΑ, ΑΔΡΙΑΝΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ, ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΟΙΚΟΥΜΕΚΟΣ, *πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀδριανοῦ.*

ΑΝΤΩΝΕΙΝΙΑ, ΑΝΤΩΝΕΙΝΙΑ ΣΕΒΑΣΤΑ, ΑΝΤΩΝΕΙΝΙΑΝΑ, ΑΓΩΝ ΑΝΤΩΝΙΝΙΑΝΟΣ, ΑΚΤΙΑ ΠΥΘΙΑ ΑΝΤΩΝΙΝΙΑΝΑ, ΑΥΡΗΛΙΑ ΑΝΤΩΝΙΝΙΑΝΑ, *κτλ., πρὸς τιμὴν τῶν διαφόρων αὐτοκρατόρων τῶν φερόντων τὸ ὄνομα Ἀντωνῖνος.*

ΚΟΜΟΔΕΙΑ, ΑΚΤΙΑ ΚΟΜΟΔΕΙΑ, ΚΟΜΟΔΕΙΟΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ, *κτλ. πρὸς τιμὴν τοῦ Κομμόδου.*

ΣΕΥΗΡΕΙΑ, ΣΕΥΒΗΡΕΙΑ, ΣΕΟΥΗΡΙΑ, ΣΕΒΗΡΕΙΑ ΜΕΓΑΛΑ, ΣΕΒΗΡΙΑ ΝΥΜΦΙΑ, ΣΕΥΗΡΕΙΑ ΠΡΩΤΑ, ΣΕΟΥΗΡΙΑ ΝΕΜΑΙΑ, *κτλ. πρὸς τιμὴν τοῦ Σεπτιμίου Σεουήρου.* ΕΠΙΔΗΜΙΑ Β ΣΕΥΗΡΕΙΑ, *εἰς ἀνάμνησιν τῆς δευτέρας ἐπισκέψεως τοῦ Σεουήρου εἰς Πέρινθον.*

ΣΕΟΥΗΡΙΑ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑ, ΚΟΙΝΟΣ ΣΕΥΗΡΙΟΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΟΣ, ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑ, ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΑΚΤΙΑ ΠΥΘΙΑ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑ, *κτλ., πρὸς τιμὴν τῶν ἀδελφῶν Καρακάλλα καὶ Γέτα.*

ΓΟΡΔΙΑΝΕΙΑ, ΑΤΤΑΛΕΙΑ ΓΟΡΔΙΑΝΕΙΑ ΚΑΠΙΤΩΛΙΑ, ΑΤΤΑΛΗΑ ΓΟΡΔΙΑΝΗΑ, ΓΟΡΔΙΑΝΗΑ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑ, ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΑ, *κτλ. πρὸς τιμὴν Γορδιανοῦ τοῦ Γ' καὶ Οὐαλεριανοῦ.*

ς'.

ΚΟΙΝΟΝ—ΚΟΙΝΟΝ ΑΣΙΑΣ, ΠΡΩΤΑ ΚΟΙΝΑ ΑΣΙΑΣ, ΚΟΙΝΟΝ ΒΕΙΘΥΝΙΑΣ *καὶ* COM. BIT., ΚΟΙΝΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΓΑΛΑΤΩΝ *καὶ* ΚΟΙΝΟΝ ΓΑΛΑΤΙΑΣ, ΚΟΙΝΟΝ ΕΦΕΣΙΩΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΕΦΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΘΕΣΣΑΛΩΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΘΡΑΚΩΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΙΩΝΩΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΠΑΝΙΩΝΙΟΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΤΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΙΩΝΙΑ, ΚΟΙΝΟΝ ΙΓ ΠΟΛΕΩΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΚΙΛΙΚΙΑΣ, ΚΟΙΝΟΣ ΚΙΛΙΚΙΑΣ, ΚΟΙΝΟΝ ΚΡΗΤΩΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΚΥΠΡΙΩΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΛΑΛΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΚΕΝΝΑΤΩΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΛΕΣΒΙΩΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΛΥΚΑΟΝΙΑΣ, ΚΟΙΝΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΠΟΝΤΟΥ, ΚΟΙΝΟΝ ΣΥΡΙΑΣ, ΚΟΙΝΟΝ ΤΑΡΣΟΥ, ΚΟΙΝΟΣ ΤΩΝ

ΤΡΙΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ, ΚΟΙΝΟΝ ΦΟΙΝΙΚΗΣ, ΚΟΙΝΟΝ ΦΡΥΓΙΑΣ, ΚΟΙΝΟΣ ΣΕΟΥΗΡΙΟΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΟΣ, *κτλ.*

Ἐπαρχιακαὶ ἑορταὶ καὶ κοινοὶ ἀγῶνες. Ἴδε Σύλλαβον Γ'.

Ζ'.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑ—ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ, ΙΕΡΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑ, ΙΕΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ, ΟΛΥΜΠΙΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑ, ΘΕΟΓΑΜΙΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑ, ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ, ΚΟΜΟΔΕΙΟΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ. ΓΟΡΔΙΑΝΗΑ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑ.

CERT[AMEN] SAC[RVM] CAP[ITOLINVM] OECV[MENICVM] ISELASTI[CVM] HEL[IOPOLITANVM].

CERT[AMEN] SAC[RVM] PER[IODICVM] OECVME[NICVM] ISELAS[TICVM]. *Ἑορταὶ οἰκουμενικαί.*

Η'.

ΑΓΩΝΕΣ ΙΕΡΟΙ—*Νίκαια.*

ΑΓΩΝΟΘΕΣΙΑ—*Τὸ δικαίωμα ἢ προνόμιον τῆς προεδρείας τῶν ἀγώνων καὶ οὐχὶ τὸ ὄνομα ἀγῶνός τινός. Θεσσαλονίκη, Γόρδος Ἰουλία.*

ΑΡΙΣΤΑ—ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ ΑΡΙΣΤΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ ΑΡΙΣΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑ, *ἐνίοτε μετὰ τῆς προσθήκης* ΜΕΓΑΛΑ.

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΙΑ—*Τὸ ἔργον τοῦ προέδρου τοῦ γυμνασίου. Δὲν φαίνεται ἀγών τις νὰ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦτο. Ἀνάζαρβος, Καλύβρασσος, Σύεδρα.*

ΕΝΜΟΝΙΔΕΙΑ—*Ἀμφιβόλου σημασίας λέξις. Μαγνησία πρὸς Σίπυλον. (Τόμ. Β', σελ. 200).*

ΕΠΙΔΗΜΙΑ. *Ἴδε ἀνωτέρω (Ε.).*

ΕΠΙΝΕΙΚΙΑ ΕΠΙΝΕΙΚΙΟΣ—*Ταρσός, Λαοδίκεια Φρυγίας. Ἀγῶνες εἰς ἀνάμνησιν νικῶν, π. χ.* ΚΑΒΕΙΡΙΑ ΕΠΙΝΕΙΚΙΑ, *Θεσσαλονίκη·* ΕΝ ΚΟΔΡΙΓΑΙΣ ΟΡΟΙΣ ΚΙΛΙΚΩΝ ΣΕΥΗΡΕΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ ΕΠΙΝΕΙΚΙΑ, *Ταρσός.*

ΕΦΕΣΙΑ—*Ἀγῶνες πρὸς τιμὴν τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος.*

ΘΕΜΙΔΕΣ—*Ἀγῶνες τῶν ὁποίων τὸ ἆθλον συνίστατο εἰς ποσόν τι χρηματικόν, πανηγυριζόμενοι ἐν διαφόροις πόλεσι τῆς Παμφυλίας καὶ Κιλικίας*

ΘΕΟΓΑΜΙΑ —*Ἀγῶνες εἰς τιμὴν τῶν γάμων τοῦ Ἅδου καὶ τῆς Περσεφόνης. Κώρυκος, Ταρσός.* ΘΕΟΓΑΜΙΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑ, *Νῦσα.*

ΙΕΡΑ —*Ἱεροὶ Ἀγῶνες ἐν γένει. Ἐπίθετον ἀναφερόμενον εἰς διαφόρους ἑορτάς.*

ISELASTICA —*Εἰσελαστικά, ἀπὸ τοῦ εἰσελαύνειν, πανηγυρισμὸς τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου νικητοῦ εἰς τὴν πόλιν*: CERTAMEN SACRVM PERIODICVM OECVMENICVM ISELASTICVM, *Σιδών*: CERTAMEN SACRVM CAPITOLINVM OECVMENICVM ISELASTICVM HELIOPOLITANVM, *Ἡλιόπολις (τόμ. Β' σελ. 380).*

ΚΕΝΔΡΕΙΣΕΙΑ — *Σημασίας ἀμφιβόλου.* ΚΕΝΔΡΕΙΣΕΙΑ ΠΥΘΙΑ, *Φιλιππόπολις.* ΚΕΝΔΡΕΣΙΑ, *Νίκαια.*

ΜΕΓΑΛΑ —*Ἐπίθετον ἐφαρμοζόμενον εἰς διαφόρους ἑορτάς, ὡς* ΣΕΥΗΡΙΑ ΜΕΓΑΛΑ *κτλ.*

ΜΥΣΤΙΚΑ — *Ἀγῶνες ἑορταζόμενοι ἐν σχέσει πρός τινα μυστήρια, ὡς* ΙΕΡΟΣ ΠΥΘΙΟΣ ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ, *ἑορτὴ τελουμένη ἐν Σίδῃ.*

ΝΑΥΜΑΧΙΑ —*Ἀγῶνες πλοίων. Γάδαρα Δεκαπόλεως.*

ΝΥΜΦΙΑ —*Ἀγῶνες εἰς τιμὴν ἐγχωρίων Νυμφῶν.* ΣΕΒΗΡΙΑ ΝΥΜΦΙΑ. *Ἀγχίαλος.*

ΟΡΤΥΓΟΘΗΡΑ — *Κυνήγιον ὀρτύγων. Ταρσός.*

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — CERTAMEN SACRVM PERIODICVM OECVMENICVM ISELASTICVM, *κτλ. «Νικᾷν τὴν περίοδον» ἦτο φράσις ἀναφερομένη εἰς τὸν ἀποκομίσαντα τὸ ἆθλον ἐν ἑκάστῳ τῶν τεσσάρων μεγάλων δημοσίων ἀγώνων. Ἐκ τούτου προῆλθε νὰ σημαίνῃ ἡ «περίοδος» καὶ τὸ χρονικὸν διάστημα μεταξὺ ἑνὸς πανηγυρισμοῦ τῶν ἀγώνων καὶ τοῦ προσεχοῦς. Οὕτω δὲ ἀγῶνες ἐπανερχόμενοι καθ ὡρισμένας περιόδους ἐκλήθησαν Περιοδικά.*

ΠΡΩΤΑ —*Ἀγῶνες τελούμενοι ἐν πόλεσιν ἀξιούσαις τὸν τίτλον* ΠΡΩΤΗ, *ὡς* ΠΡΩΤΑ ΠΑΜΦΥΛΩΝ *ἐν Σίδῃ, «πρώτῃ» πόλει τῆς Παμφυλίας·* ΠΡΩΤΑ ΚΟΙΝΑ ΑΣΙΑΣ *ἐν Σμύρνῃ τῇ «πρώτῃ» πόλει τῆς ἐπαρχίας Ἀσίας.*

ΣΩΤΗΡΕΙΑ —*Ἑορταὶ ἀγόμεναι πρὸς τιμὴν τοῦ σωτῆρος τῆς Πολι-*

τείας, ὡς ἐν *Σικυῶνι* πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀράτου, ἐν *Ἀγκύρᾳ* πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ΑΣΚΛΗΠΕΙΑ ΣΩΤΗΡΕΙΑ, κτλ.

ΧΡΥΣΑΝΘΕΙΝΑ, *Σάρδεις* (τόμ. Β'. σελ. 204), ΧΡΥΣΑΝΤΙΝΑ, *Ἱεράπολις* (τόμ. Β'. σελ. 221), ΣΕΒΗΡΕΙΑ ΧΡΥΣΑΝΘΕΙΑ, κτλ. — Ἀγῶνες οὕτω καλούμενοι πιθανῶς ἀπὸ τοῦ χρώματος τῶν ἀνθέων τῶν διδομένων ὡς ἆθλον.

§ 16. Τίτλοι καὶ ἐπίθετα ἀποδιδόμενα εἰς πόλεις.

Ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν πολλαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἐπεζήτουν νὰ διατηρῶσι πρόσχημά τι τῆς ἀρχαίας αὐτῶν ἐλευθερίας διὰ τῆς προσθήκης εἰς τὰ ὀνόματα αὐτῶν πομπωδῶν τινων τίτλων ἢ ἐπιθέτων, μετά τινων ἐκ τῶν ὁποίων ἀναμφιβόλως συνεδέοντο ἀτέλειαί τινες καὶ προνόμια, ἐνῷ ἕτεροι φαίνεται ὅτι εἶχον μικρὰν ἢ ἀσήμαντον ἀξίαν ἢ σημασίαν. Τὰ ὅρια τοῦ παρόντος ἐγχειριδίου δὲν ἐπιτρέπουσιν ἔρευναν περὶ τῆς φύσεως τῶν προνομίων ἅτινα συναπέφερον οἱ τίτλοι οὗτοι (ὅπου τοιοῦτοι ὑπῆρχον). Ὅθεν ὀφείλω νὰ ἀρκεσθῶ ἀπαριθμῶν ὅσον τὸ δυνατὸν συντόμως τινὰς τῶν μᾶλλον ἀξίων σημειώσεως τίτλων τούτων, τοὺς ὁποίους ὁ *σπουδαστὴς* θέλει ἀπαντήσει διεξερχόμενος τὸ παρὸν βιβλίον.

Οὕτω δὲν θὰ γείνῃ χρεία ν' ἀνακεφαλαιώσω ἐνταῦθα πάντας τοὺς αὐτοκρατορικοὺς τίτλους ὡς π. χ. ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ, ΙΟΥΛΙΕΩΝ, ΑΔΡΙΑΝΩΝ, ΑΝΤΩΝΕΙΝΙΑΝΩΝ, κλπ. τοὺς ὁποίους τοσαῦται πόλεις προσέθετον εἰς τὰ ὀνόματά των τῇ ἀδείᾳ τοῦ αὐτοκράτορος ἢ τῆς Συγκλήτου, εἴτε ἐξ εὐγνωμοσύνης δι' εὐεργετήματα ἀπονεμηθέντα εἰς αὐτάς, εἴτε ἁπλῶς ἐκ κολακείας πρὸς τὸν βασιλεύοντα ἡγεμόνα. Δύναμαι ὡσαύτως νὰ παρέλθω καὶ ἄλλην τάξιν τίτλων, διὰ τῶν ὁποίων Ἀσιατικαί τινες πόλεις ἐζήτουν νὰ διαιωνίσωσι τὴν μνήμην τῆς καταγωγῆς των, ὡς ΔΩΡΙΕΩΝ, ΕΙΩΝΩΝ, ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ κλπ. Οὔτε εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐνδιατρίψω ἐπὶ τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς πόλεως καθορίζεται διὰ τῆς προσθήκης εἰς τὸ ὄνομα αὐτῆς τῶν προθέσεων *ἀπό, ἐν, ἐπί, κατά, πρὸς* ἢ *ὑπό*, ἀκολουθουμένων ὑπὸ τοῦ ὀνόματος ὄρους, ποταμοῦ ἢ θαλάσσης ἐφ' ὧν ἔκειτο ἡ πόλις, ὡς ΣΕΛΕΥΚΕΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΤΩΙ ΚΑΛΥΚΑΔΝΩΙ. Κατάλογος τῶν τριῶν τούτων τάξεων τίτλων εὕρηται ἐν τῷ Δ' Συλλαβῳ.

Ἀστικοὶ τίτλοι, αὐτοκρατορικοί, ἐθνικοί, καὶ γεωγραφικοί.

Ἀστικοὶ τίτλοι συναποφέροντες προνόμια καὶ κενοὶ τίτλοι.

Τούτων λοιπὸν ἀφαιρουμένων, θὰ εὕρωμεν ὅτι ὁ ἑπόμενως κατάλογος δύναται ἔτι νὰ ὑποδιαιρεθῇ εἰς δύο τμήματα ἤτοι, εἰς (α) τίτλους συναποφέροντας προνόμια κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πραγματικὰ καὶ οὐσιώδη, καὶ (β) ἀλαζονικοὺς καὶ οὐδενὸς ἀξίους τίτλους.

(α) *Τίτλοι συναποφέροντες προνόμια.*

Α. Μ. Κ. Γ. Β καὶ Α. Μ. Κ Γ. Γ., *Πρώτη μεγίστη καλλίστη, γράμματι Βουλῆς ἢ Γερουσίας. Ταρσὸς καὶ Ἀνάζαρβος Κιλικίας (Le Bas καὶ Waddington, Voy. arch. III. 349.)*

ΑΡΧ[ΟΥΣΗ] ΠΑΦΛ[ΑΓΟΝΙΑΣ]. *Γάγγρα καὶ Γερμανικόπολις Παφλαγονίας.*

ΑΣΥΛΟΣ, ΙΕΡΑ ΑΣΥΛΟΣ, ΙΕΡΑΙ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΣ. *Οἱ τίτλοι «Ἱερὰ καὶ ἄσυλος» ἀπαντῶσι συνήθως συνηνωμένοι ἐν τῇ φράσει* ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ, *ἡ ὁποία συχνότατα ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν νομισμάτων πόλεων τῆς Κιλικίας καὶ Συρίας ἀπὸ τοῦ Β'. π. Χ. αἰῶνες καὶ ἑξῆς. Αἱ τοῦ δικαιώματος δὲ τῆς ἀσυλίας ἀπολαύουσαι πόλεις ἠξίουν ὅτι διετέλουν ὑπὸ τὴν ἱερὰν προστασίαν τῶν θεῶν τῶν ὁποίων οἱ ναοὶ εὑρίσκοντο ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν. Εἰς ὀλίγας τινὰς περιπτώσεις αὐτὴ ἡ θεότης λέγεται κατέχουσα τὸ δικαίωμα τοῦ ἀσύλου, ὡς* ΑΣΥΛΟΥ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ *(Ἔφεσος τόμ. Β'. σελ. 110).*

ΑΤΕΛΗΣ. *Κάτοχος τοῦ προνομίου τῆς ἀτελείας (immunitas), ἤτοι ἐξαιρέσεως ἀπὸ φορολογίας (Ἀλαβάνδα Β'. τόμ. σελ. 149).*

ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ. *Τὸ προνόμιον τῆς αὐτονομίας ἀπενεμήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων εἴς τινας πόλεις, κυρίως ἐν Πισιδίᾳ, Κιλικίᾳ καὶ Συρίᾳ. Περὶ δὲ τοῦ νόμου (lex) ἢ τῆς πολιτείας τῶν τοιούτων πόλεων ἴδε Marquardt, Handbuch der römischen Alterthümer, IV, σ. 78.*

ΕΒΔΟΜΗ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ, *ἤτοι πόλις ἑβδόμη τῆς Ἀσίας, ἡ Μαγνησία (τόμ. Β'. σελ. 123), ἐν σχέσει πρὸς τὴν τάξιν τῆς προτεραιότητος ἣν ἐλάμβανεν ἡ πόλις ἐν τῇ πανηγυρικῇ πομπῇ, δι' ἧς ἤρχοντο οἱ ἀγῶνες οἱ καλούμενοι Κοινὰ Ἀσίας.*

ΕΛΕΥΘΕΡΑ, *Civitas libera, ἐπίθετον ἀναφερόμενον εἰς τὰς πόλεις ἐκείνας αἵτινες ἔλαβον τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια τῆς ἐλευθερίας παρὰ τῶν Ῥωμαίων δόγματι τῆς συγκλήτου (Senatus con-*

sultum). Τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας (*libertas*) ἦτο ἑκουσία δωρεά, δυναμένη νὰ ἀνακληθῇ ἐὰν οὕτως ἐδόκει τῇ Ῥώμῃ. (Ἴδε Τακίτου *Ann.* XII, 58).

Η ΤΟ[ΥΣ] ΚΑΠΟΥΣ ΕΧΟΥΣΑ (;) Φύλαξ τῶν ἱερῶν ἀλσῶν; (Τερμησσός, τόμ. Β'. σελ. 275).

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ. Ὁ τίτλος οὗτος σπανίως ἀπαντᾷ ἐν τῇ κυριολεκτικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ, «μήτηρ πόλις» τῶν ἀποικιῶν αὐτῆς. Ἐν τούτοις ἴδε τὴν ἐπί τινων αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Ἡρακλείας ἐπιγραφὴν ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ (τόμ. Β'. σελ. 29). Πολλαὶ ὅμως πόλεις, αἵτινες οὐδέποτε ἐξέπεμψαν ἀποικίας, ἐκαλοῦντο μητροπόλεις. Κατὰ τὰς τοιαύτας περιπτώσεις ἡ λέξις σημαίνει ἁπλῶς τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τῆς ἐπαρχίας ἢ τοῦ διαμερίσματος. Εἴς τινας δὲ ἐπαρχίας, ὡς ἐν Ἀσίᾳ, ὑπῆρχον πολλαὶ μητροπόλεις, ὅπερ ἐξηγεῖται ἴσως ἐκ τούτου, ὅτι δῆλ. αἱ τοιαῦται ἐπαρχίαι ἀπετελοῦντο ἐκ διαφόρων πρότερον διακεκριμένων μερῶν. Ἐν τούτοις εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὁ τίτλος μητρόπολις φαίνεται ὅτι ἀπενεμήθη ἁπλῶς ὡς τιμητική τις διάκρισις, καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀσίαν, πιθανῶς ἀπενεμήθη εἰς τὰς πόλεις ἐκείνας, εἰς τὰς ὁποίας ἐπανηγυρίζοντο οἱ ἀγῶνες οἱ καλούμενοι κοινὰ Ἀσίας. Ὡσαύτως ὁ τίτλος μητρόπολις τῆς Ἰωνίας, ὁ τῇ Μιλήτῳ διδόμενος (*Corp. Ins. Att.* III, 480), δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὡς ἀναφερόμενος εἰς τὴν πανιώνιον πανήγυριν κοινὸν ιγ' πόλεων, κοινὸν πανιώνιον, ἢ κοινὸν μητροπολιτῶν τῶν ἐν Ἰωνίᾳ, κτλ., κοινὴν εἰς τὰς τρισκαίδεκα πόλεις τοῦ Ἰωνικοῦ συνδέσμου. Ἄλλη ὅμως σημασία πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν τίτλον μητρόπολις, ὅταν ὑπάρχῃ λόγος ἵνα ὑποθέσῃ τις, ὅτι ἐλήφθη ἕνεκα θρησκευτικῶν ἀφορμῶν. Τότε δὲ σημαίνει «πόλιν τῆς Μητρός», Κυβέλης δηλαδή. Ἴδε τὰ ἀνάλογα ὀνόματα Διόσπολις, Λητόπολις, κτλ.

ΝΑΥΑΡΧΙΣ, ἦτο τίτλος ἀπονεμηθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἢ ἰδιοποιηθεὶς ὑπὸ διαφόρων ναυτικῶν πόλεων οἷαι, ἡ Νικόπολις τῆς Ἠπείρου, οἱ Τόμοι τῆς Μυσίας, ἡ Σίδη τῆς Παμφυλίας, αἱ Αἰγαί, ἡ Κώρυκος καὶ ἡ Σεβαστὴ τῆς Κιλικίας, τὰ Δῶρα, ἡ Σιδὼν καὶ ἡ Τρίπολις τῆς Φοινίκης, ἕνεκα τοῦ ἐπικαίρου αὐτῶν ὡς ναυτικῶν σταθ-

μῶν ἢ ἕνεκα τῆς ναυτικῆς αὐτῶν σπουδαιότητος εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐπαρχίας.

ΝΕΩΚΟΡΟΣ, πιθανῶς «φύλαξ ναοῦ», ἦτο τίτλος ἀποδιδόμενος εἰς ἐκείνους εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ἐν καλῇ καταστάσει διατήρησις τῶν ἱερῶν οἰκοδομημάτων καὶ ἐν γένει ἡ ἐποπτεία ἐπὶ πασῶν τῶν ὑποθέσεων τῶν ἐχουσῶν σχέσιν πρὸς τὴν ἐμπρέπουσαν τήρησιν τῶν ἱερῶν τελετῶν καὶ ἱεροπραξιῶν, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν ἀσφαλῆ διαφύλαξιν τοῦ θησαυροῦ τοῦ ναοῦ. Τὸ ὑπούργημα τοῦ νεωκόρου ἦτο ἀξίωμα συχνὰ ἀπονεμόμενον εἰς τοὺς ὑπάτους ἄρχοντας τῆς Πολιτείας, οἷοι ἦσαν οἱ ἄρχοντες, οἱ στρατηγοί, οἱ πρυτάνεις, οἱ γραμματεῖς κλπ.

Τὴν προσωνυμίαν ταύτην συνηθέστατα πόλις τις ἀπένεμεν εἰς ἑαυτὴν ὡς τίτλον τιμῆς. Τῆς συνηθείας ταύτης παρέχουσι τὰ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα πλείστας ἀποδείξεις, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ γνωστότατον χωρίον τῶν Ἀποστόλων (XIX, 35): «Ἄνδρες Ἐφέσιοι, τίς γάρ ἐστιν ἄνθρωπος, ὃς οὐ γινώσκει τῶν Ἐφεσίων πόλιν νεωκόρον οὖσαν τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Διοπετοῦς;»

Οὕτως ὡσαύτως, ὅτε ἱδρύοντο ναοὶ καὶ ἀνηγείροντο βωμοὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Ῥωμαίου αὐτοκράτορος καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς πόλεως, αἱ δουλόφρονες Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀσίας ἐξῃτοῦντο ἄδειαν καὶ συνήθως ἠξιοῦντο αὐτῆς νὰ ὀνομάζωσιν ἑαυτὰς ΝΕΩΚΟΡΟΥΣ, προστιθεμένων ἢ ἐξυπακουομένων τῶν λέξεων ΤΩΝ ΣΕΒΑΣΤΩΝ. Ἡ αὐτοκρατορικὴ νεωκορία συναπέφερε πιθανῶς τὸ δικαίωμα τῆς προεδρείας εἰς τὰς πανηγύρεις τοῦ Αὐγούστου (ΣΕΒΑΣΜΙΑ), ἀνήκοντος εἰς τοῦτο καὶ τοῦ καθήκοντος τῆς προμηθείας τῶν δαπανῶν διὰ τὰς θυσίας καὶ τοὺς ἀγῶνας. Ἔστιν ὅτε φαίνεται ὅτι ἡ νεωκορία ἀνενεοῦτο εἰς τὰς περιφανεστέρας πόλεις. Οὕτως ἡ Ἔφεσος ἐπὶ Κλαυδίου εἶνε ἁπλῶς ΝΕΩΚΟΡΟΣ, ἀπὸ Ἀδριανοῦ δὲ μέχρι Καρακάλλα ΔΙΣ ΝΕΩΚΟΡΟΣ, κατόπιν ἐπὶ Καρακάλλα ΤΡΙΣ ΝΕΩΚΟΡΟΣ, καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἐλαγαβάλου ΤΕΤΡΑΚΙΣ ΝΕΩΚΟΡΟΣ, κατόπιν πάλιν ἐπὶ Μαξιμίνου ΤΡΙΣ ΝΕΩΚΟΡΟΣ. Ὁμοία τις ἐπιστροφὴ ἀπὸ μεγαλητέρου εἰς μικρότερον ἀριθμὸν παρετηρήθη εἰς διαφόρους πόλεις. Ὁ Eckhel ὑποθέτει πρὸς ἐξήγησιν τούτου, ὅτι νεωκορία ἀπονεμηθεῖσα ὑπὸ θανόντος αὐτοκράτορος, οὗτινος τὸ ὄνομα δὲν ἦτο πλέον ἐν τιμῇ, δυνατὸν νὰ ἠκυ-

ρώθη ἢ ἐξηλείφθη, εἴτε διότι ἡ διαρκὴς αὐτῆς διατήρησις ἐπέβαλλε μεγάλας δαπάνας, εἴτε ἴσως πρὸς κολακείαν τοῦ νέου αὐτοκράτορος εἰς ὃν ἡ μνεία εὐεργετημάτων ἀπονεμηθέντων ὑπὸ τοῦ προκατόχου του ἐδύνατο νὰ ἦτο δυσάρεστος.

ΠΡΩΤΗ. *Ἡ ἀκριβὴς σημασία τοῦ τίτλου π ρ ώ τ η ἐγένετο ὑποκείμενον τοσαύτης σχεδὸν συζητήσεως μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων, ὅσον ἡ ἀντιποίησις τῆς κτήσεως αὐτοῦ ἦτο ἀφορμὴ σφοδρᾶς φιλονεικίας μεταξὺ ἀντιζήλων πόλεων κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Μεταξὺ τῶν πόλεων, αἵτινες ἠξίουν τὸ π ρ ω τ ε ῖ ο ν εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας ἦσαν ἡ Ν ί κ α ι α καὶ ἡ Ν ι κ ο μ ή δ ε ι α ἐν Βιθυνίᾳ, ἡ Ἔ φ ε σ ο ς καὶ ἡ Σ μ ύ ρ ν η ἐν Ἰωνίᾳ, τὸ Π έ ρ γ α μ ο ν ἐν Μυσίᾳ καὶ ἄλλαι. Δίων ὁ Χρυσόστομος καταγελᾷ τὴν ἔριν ταύτην καὶ ψέγει τοὺς ἐρίζοντας περὶ ὅλως ματαίου τίτλου οὐδὲν σημαίνοντος, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἀκολούθου χωρίου: «ἡμεῖς δὲ οἰόμεθα, ἐὰν ἐπιγραφῶμέν που πρῶτοι, τὸ πρωτεῖον ἕξειν· ποῖον, ἄνδρες Νικομηδεῖς, πρωτεῖον; — οὗ τί τὸ ὄφελός ἐστιν; οὗ τί τὸ ἔργον; ἀφ' οὗ πότερον πλουσιώτεροι γενησόμεθα ἢ μείζονες ἢ δυνατώτεροι; κτλ» (Λόγ. XXXVIII, 144). Προσθέτει δὲ διὰ τῶν λέξεων ἀρχαίας Ἑλληνικῆς παροιμίας «περὶ ὄνου σκιᾶς διαφέρονται». Ἡ πιθανωτέρα ἐξήγησις εἶνε, ὅτι ὁ τίτλος π ρ ώ τ η, ὁμοίως τῷ ἐφαρμοζομένῳ τῇ Μαγνησίᾳ ἑ β δ ό μ η τ ῆ ς Ἀ σ ί α ς, καὶ τ ρ ί τ η τ ῶ ν ἐ κ ε ῖ τῇ Ἀσπένδῳ (Φιλοστρ. Βίος Ἀ π ο λ λ. Ι, 15) ἀναφέρετο ἁπλῶς εἰς τὴν τάξιν τῆς προτεραιότητος τῶν διαφόρων πόλεων εἰς τὰς μεγάλας πομπάς, δι' ὧν ἐγίνετο ἡ ἔναρξις τῶν κοινῶν ἀγώνων. Οὕτως, ὅταν ἡ Ἔφεσος προσαρμόζῃ ἑαυτῇ ὑπερηφάνως τὸν τίτλον ἡ π ρ ώ τ η π α σ ῶ ν μ ε γ ί σ τ η, μ ό ν ο ι π ρ ῶ τ ο ι Ἀ σ ί α ς, κτλ. καὶ ἡ Σμύρνη, π ρ ῶ τ ο ι Ἀ σ ί α ς κ ά λ λ ε ι κ α ὶ μ ε γ έ θ ε ι, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἀναφέρονται εἰς τὰ Κ ο ι ν ὰ Ἀ σ ί α ς, τὰ ὁτὲ μὲν ἐν Ἐφέσῳ ὁτὲ δὲ ἐν Σμύρνῃ πανηγυριζόμενα. Παρομοίως ὅταν ἀναγινώσκομεν ὅτι ἡ Μυτιλήνη εἶνε π ρ ώ τ η Λ έ σ β ο υ, ἡ Σάμος π ρ ώ τ η Ἰ ω ν ί α ς, αἱ Τράλλεις π ρ ώ τ η Ἑ λ λ ά δ ο ς κτλ. (ἄλλα παραδείγματα ἴδε ἐν Συλλάβῳ Δ', ἐν λ. π ρ ώ τ η), φαίνεται ὅτι ἦσαν π ρ ῶ τ α ι εἰς τὰς ἐγχωρίους πανηγύρεις τὰς καλουμένας κ ο ι ν ὰ Λ ε σ β ί ω ν, κ ο ι ν ὰ Ἰ ώ ν ω ν καὶ κ ο ι ν ὸ ν τ ῆ ς Ἑ λ λ ά δ ο ς (C. I. Gr. 5852).*

ΦΙΛΗ ΣΥΜΜΑΧΟΣ ΡΩΜΑΙΩΝ *ἢ* ΠΙΣΤΗ ΦΙΛΗ ΣΥΜΜΑΧΟΣ ΡΩΜΑΙΩΝ. *Civitas foederata, τίτλος εἰς ὃν ἐδικαιοῦτο μόνον αἱ πόλεις ἐκεῖναι, ὧν μεταξὺ καὶ τῆς Ῥώμης ὑπῆρχε συνθήκη, δι' ἧς ὡρίζετο ut eosdem, quos populus Romanus, amicos atque hostes habeant (Λιβίου 38, 1, 10). Ἴδε Σίδην (τόμ. Β', σελ. 263) καὶ Σίλλυον (τόμ. Β', σελ. 236).*

ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΣ — *Amica Romanum, Καρραὶ (τόμ. Β', σελ. 421). ἴσως τῆς αὐτῆς σημασίας πρὸς τὸ προηγούμενον*

(ϛ) Κενοὶ τίτλοι.

ΑΡΙΣΤΗ ΜΕΓΙΣΤΗ, *Νίκαια, (τόμ. Β', σελ. 34).*

Γ[ΝΩΡΙΜΟΣ;], *Ἄβιλα (τόμ. Β', σ. 382), Γάδαρα (τόμ. Β', σ. 383).*

ΕΝΔΟΞΟΣ, *Σίδη (τόμ. Β', σελ 263), Ἀνάζαρβος (τόμ. Β', σελ. 283), Δαμασκὸς (τόμ. Β', σελ. 379).*

ΕΝΔΟΞΟΤΕΡΑ, *Σύεδρα (τόμ. Β', σελ. 304).*

ΕΝΤΙΜΟΣ, *Δαλασσίς, (τόμ. Β', σελ. 292).*

ΕΠΙΣΗΜΟΣ, *Νεάπολις Σαμαρείας (τόμ. Β', σελ. 403).*

ΕΣΤΙΑ ΘΕΩΝ, *Γερμανικόπολις (τόμ. Β', σελ. 18).*

ΕΥΣΕΒΗΣ, *Ζεφύριον (τόμ. Β', σελ. 286).*

ΕΥΣΕΒΗΣ ΚΑΙ ΕΥΓΕΝΗΣ, *Νίκαια (τόμ. Β', σελ. 34).*

ΘΕΙΟΣ, *Καρραί (τόμ. Β', σελ. 421).*

ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΗ, *Σίδη (τόμ Β', σελ. 263).*

ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ, *Ἡράκλεια Βιθυνίας, (τόμ. Β', σελ. 29). Ἴδε καὶ* ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ.

ΜΥΣΤΙΣ *Σίδη (τόμ Β', σελ. 263)*

ΠΕΙΟΣ *(;), εὐσεβής; ἀπὸ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς (Pius); Ἔφεσος (τόμ. Β', σελ. 110).*

ΣΕΜΝΗ, *Σύεδρα (τόμ. Β', σελ. 304).*

§ 17. Συμμαχικὰ νομίσματα.

Συμμαχίαι δύο ἢ πλειόνων πόλεων εὑρίσκονται συχνότατα ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, ἰδίᾳ δὲ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἡ μεταξὺ δύο πόλεων σύμπνοια ἐκφράζεται διὰ τῆς λέξεως ΟΜΟΝΟΙΑ, *ὡς* ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΚΑΙ ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ ΟΜΟΝΟΙΑ. *Οἱ τύποι τῶν*

συμμαχικῶν νομισμάτων εἶνε ποικίλοι, ἀλλὰ πάντοτε σχεδὸν περιέχουσιν εἶδός τι ὑπαινιγμοῦ περὶ τῆς συμμαχίας. Πολλάκις δὲ αἱ σύμμαχοι πόλεις ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν θεοτήτων. Οὕτω συμμαχικὸν νόμισμα τῆς Ἐφέσου, Σμύρνης καὶ Περγάμου, φέρει ὡς τύπον Ἄρτεμιν τὴν Ἐφεσίαν, τὴν Νέμεσιν τῆς Σμύρνης καὶ τὸν Ἀσκληπιὸν τοῦ Περγάμου. Ἐνίοτε οἱ τύποι θεωροῦνται καὶ μόνοι ἐπαρκεῖς, ἵνα δηλώσωσι τὰς πόλεις ὧν μεταξὺ συνωμολογήθη ἡ συμμαχία, ἀναγραφομένου ἐπὶ τοῦ νομίσματος μόνου τοῦ ὀνόματος τῆς ἐκδούσης τὸ νόμισμα πόλεως, ὡς ΟΜΟΝΟΙΑ ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΩΝ, *τῶν ἀπεικονιζομένων θεοτήτων σαφέστατα δεικνυουσῶν, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ συμμαχία ἦτο μεταξὺ Μυτιλήνης, Περγάμου, Ἐφέσου καὶ Σμύρνης. Ἕτερος τύπος συχνὰ ἀπαντῶν, εἶνε δύο συμπεπλεγμέναι χεῖρες. Τὸ ἔμβλημα τοῦτο ἀντικαθιστᾷ ἐνίοτε τὴν λέξιν* ΟΜΟΝΟΙΑ, *περὶ ἧς δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἐνυπάρχει ἐν τῷ τύπῳ.*

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀκριβῆ φύσιν τῶν ἐπὶ Ἑλληνικῶν νομισμάτων τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων μνημονευομένων ὁ μ ο ν ο ι ῶ ν, ὁ Eckhel ὀρθῶς παρετήρησεν (IV, 338) ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀληθεῖς συμμαχίαι ἐπὶ σκοπῷ ἀμοιβαίας ἀμύνης ἢ καὶ ὡς νομισματικαὶ ἑνώσεις, καθότι τοῦτο δυσκόλως ἤθελεν ἐπιτραπῇ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων αὐτῶν δεσποτῶν. Ἐνίοτε, ὅτε αἱ σύμμαχοι πόλεις συμβαίνει νὰ γειτνιάζωσι, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι αἱ συμμαχίαι ἀπέβλεπον εἰς τὸν ἀπὸ κοινοῦ πανηγυρισμὸν ἀγώνων καὶ ἑορτῶν· προκειμένου ὅμως περὶ πόλεων ἀπομεμακρυσμένων ἀλλήλων, αὗται οὐδὲν περισσότερον δύνανται νὰ εἶνε ἢ ἁπλῶς κεναὶ προσηγορίαι τῆς μιᾶς πόλεως πρὸς τὴν ἄλλην.

§ 18. Νομίσματα ἀποικιακά.

Ἡ νομισματοκοπία τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀποικιῶν ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι τῆς Αὐτοκρατορίας ἔληξε πρωϊαίτατα. Ἐν Σικελίᾳ δὲν ἐκτείνεται πέραν τῆς βασιλείας τοῦ Αὐγούστου· ἐν Ἀφρικῇ καὶ Νομαδικῇ τῆς τοῦ Τιβερίου· ἐν Ἱσπανίᾳ τῆς τοῦ Καλιγούλα. Ἡ Βάβα τῆς Μαυριτανίας εἶνε ἡ μόνη ἀποικία ἐν τῇ Δύσει, ἥτις ἐξηκολούθει κόπτουσα νομίσματα μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Γάλβα, 68-69 μ. Χ. (Eckhel, IV. 500).

Ἐξ ἄλλου ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὰ ἀποικιακὰ νομίσματα παρετάθησαν, ὡς τὰ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Γαλλιηνοῦ. Μέγας

ἀριθμὸς πόλεων δὲν ἀπῳκίσθησαν πράγματι πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σεπτιμίου Σεουήρου ἢ καὶ βραδύτερον. Σχεδὸν πᾶσαι αἱ τοιαῦται πόλεις ἠναγκάσθησαν κατὰ τὴν ἀποίκισίν των νὰ δεχθῶσι τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν ἀντὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἧς πρότερον ἐποιοῦντο χρῆσιν. Οἱ τύποι τῶν ἀποικιακῶν νομισμάτων εἶνε ποικίλοι. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις, ὀλίγοι τινές, οἱ ὁποῖοι ἕνεκα τῆς συχνῆς αὐτῶν ἐμφανίσεως ἐπὶ τῶν ἀποικιακῶν καὶ μόνον ἐπὶ τῶν τοιούτων νομισμάτων, πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἰδίως ἀποικιακοὶ τύποι. Οὗτοι δ' εἶνε οἱ ἑξῆς: —

(α) Ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἀποικίας ἐκτελῶν τὴν ἱερὰν τυπικὴν ἱεροπραξίαν τοῦ καθορισμοῦ τῶν ὁρίων τῆς πόλεως, δι' ἀρότρου εἰς τὸ ὁποῖον εἶνε ἐζευγμένοι ταῦρος καὶ δάμαλις, Πρβλ Σερβίου, *ad Virg. Aen.* VII. 755, «*Conditores enim civitatis taurum in dexteram, vaccam intrinsecus jungebant, et incincti ritu Gabino, id est, togae parte caput velati, parte succincti, tenebant stivam incurvam ut glebae omnes intrinsecus cederent. Et ita sulco ducto loca murorum designabant, aratrum suspendentes circa loca portarum.*»

(β) Στρατιωτικαὶ σημαῖαι, συνοδευόμεναι ἐνίοτε ὑπὸ τῶν ἀριθμῶν τῶν λεγεώνων ἐξ ὧν ἐλήφθησαν οἱ ἄποικοι.

(γ) Ἡ λύκαινα καὶ οἱ δίδυμοι (Ρωμύλος καὶ Ῥῶμος), σύμβολον τῆς Ῥωμαϊκῆς καταγωγῆς τῆς ἀποικίας.

(δ) Ὁ Αἰνείας φέρων τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἀγχίσην καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ μικροῦ Ἀσκανίου.

(ε) Ὁ σάτυρος Μαρσύας ἱστάμενος μετ' ἀνυψωμένης τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ φέρων ἀσκὸν οἴνου ἐπ' ὤμου ἐν τῇ στάσει τοῦ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ἀγορᾷ περιφήμου ἀγάλματος, συμβόλου δὲ τοῦ *jus Latinum*, οὗτινος ἀπήλαυεν ἡ πόλις (Πρβ. Σερβίου, *ad Aen. III, 20*, IV, 58 καὶ Μακροβίου *Saturn.* IV. 12.)

Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ἀποικιακῶν νομισμάτων εἶνε κατ' ὀνομαστικὴν πτῶσιν, συχνὰ δὲ λίαν συγκεκομμέναι ὡς C. I. A. D. ἀντὶ *Colonia Julia Augusta Diensis*, ἐπὶ νομισμάτων τοῦ Δίου. (Ἄλλας συγκοπὰς ἴδε ἐν Συλλάβῳ Δ'. (β.) Παρὰ τὰ ὀνόματα, ἅτινα αἱ ἀποικίαι ἐλάμβανον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐκτίζοντο, οἷα τὰ *Julia, Trajana, Hadriana*, κτλ. συχνὰ αὗται προσελάμβανον καὶ ἐπίθετον

ἢ τίτλον πρόσθετον οἷα τὰ VICTRIX, INVICTA, FELIX, PIA, NOBILIS, PVLCHRA, PACENSIS, PRIMA GEMINA ἢ GEMELLA, CONCORDIA LAVS IVLIA, κτλ. Ἡ καταγωγὴ πολλῶν ἐξ αὐτῶν εἶνε ἀμφίβολος. Ὁ τίτλος GEMINA, ἐν τούτοις, σημαίνει φανερῶς, ὅτι αἱ οὕτως ἀποκαλούμεναι ἀποικίαι ἱδρύθησαν ὑπὸ ἀποστράτων δύο λεγεώνων, ἢ ἐκ λεγεῶνος καλουμένης *Gemina* ἢ *Gemella* ἕνεκα τῆς μικτῆς αὐτῆς συνθέσεως. Πρβλ. Ι. Καίσαρος, *Bell. Civ. III.* 4. « *Unam (legionem) guam factam ex duabus gemellam appellabat.*»

Ἐκ τῶν τίτλων ἀρχόντων, οἱ ἑξῆς ἀπαντῶσι συχνὰ ἐπὶ νομισμάτων Ῥωμαϊκῶν ἀποικιῶν (Ἴδε Συλλαβον Ε΄. (β.)): —

II VIR., *Duumviri.*

II VIR Q. ἢ QVINQ. *Duumviri quinquennales.*

PRAEF. II VIR., *Praefecti duumviri*· PRAEF. QVINQ., *Praefecti quinquennales*· IIII VIR. *Quatuor viri.*

AED., *Aediles*· (Νομίσματα Ἱσπανίας).

DD., *Decuriones.* Ὁ τύπος EX. D. D. σημαίνει *ex decreto decurionum.*

§. 19. Νομίσματα φέροντα χρονολογίας.

Ἡ συνήθης μέθοδος, δι' ἧς οἱ ἀρχαῖοι ἐχρονολόγουν τὰ νομίσματα αὐτῶν ἦτο, ὡς εἴδομεν, ἡ διὰ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπωνύμου ἐνιαυσίου ἄρχοντος. Ἡ δὲ συνήθεια τοῦ θέτειν χρονολογίας δι' ἀριθμῶν ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἤρξατο ἐπικρατοῦσα οὐχὶ πρὸ τῆς μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον ἐποχῆς. Μετὰ δὲ τὴν ἵδρυσιν τῆς δυναστείας τῶν Σελευκιδῶν ἐν Συρίᾳ, εἰσήχθη ἡ συνήθεια τοῦ νὰ χρονολογῶσι τὰ βασιλικὰ νομίσματα τῆς Συρίας συμφώνως πρὸς τὸ χρονολογικὸν σύστημα τῶν Σελευκιδῶν, τὸ ὁποῖον ὑπελογίζετο ἀπὸ τοῦ 312 π. χ. Ἐν Αἰγύπτῳ οἱ Πτολεμαῖοι ἐχρονολόγουν τὰ νομίσματα αὐτῶν διὰ τῶν ἐτῶν τῆς ἀρχῆς τοῦ βασιλέως. Ἡ συνήθεια δ' αὕτη τοῦ χρονολογεῖν συμφώνως ἐποχῇ τινι ἀπέβη κοινὴ εἴς τινα μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Συρίας κατὰ τὴν δευτέραν καὶ πρώτην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, καὶ ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὰ ἐν διαφόροις πόλεσιν ἐν χρήσει χρονολογικὰ συστήματα ὤφειλον τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς διαφόρους περιστάσεις. Τινὰ ἦσαν ἐγχώρια συστή-

ματα, ὑπολογιζόμενα ἐκ σπουδαίου τινὸς γεγονότος τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως, ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς ὁποίας ἀπαντῶσιν. Ἕτερα δὲ ὑπολογίζονται ἀπὸ ἑνός, ἢ ἄλλου τῶν μεγάλων σημείων τῆς ἱστορίας τοῦ νομοῦ ἢ ἐπαρχίας ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔκειντο αἱ τούτων χρῆσιν ποιούμεναι πόλεις. Τὰ τῆς πρώτης τάξεως εἶνε συνήθως ἀδύνατον, ἐλλείψει ἐπαρκῶν ἀποδείξεων, νὰ ἀποφασίσῃ τις εἰς ποῖον γεγονὸς ὀφείλουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, καίτοι, δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ὁρισθῇ τὸ ἔτος, ἀφ' οὗ ἄρχονται.

Ἐκ τῶν πασιγνώστων καὶ μεγάλως ἐν χρήσει ἱστορικῶν χρονολογικῶν συστημάτων, μνημονευτέα ἐνταῦθα τὰ ἑξῆς. Τὰ χρονολογικὰ δὲ συστήματα τὰ ἁπλοῦ τυπικοῦ ἐνδιαφέροντος θὰ σημειωθῶσιν ὑπὸ τὰς πόλεις, ἔνθα ἀπαντῶσιν· κατάλογον δ' αὐτῶν δύναταί τις νὰ εὕρῃ ἐν τῷ Συλλάβῳ Ζ', ἐ. λ. Χρονολογία.

ΧΡΟΝΟΛ. ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΣΕΛΕΥΚΙΔΩΝ. *Μετὰ τὴν νίκην τοῦ Σελεύκου καὶ τοῦ Πτολεμαίου κατὰ τοῦ Δημητρίου ἐν Γάζῃ, ἐν ἔτει 312 π. Χ., ὁ Σέλευκος κατέλαβε τὴν Βαβυλωνίαν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ χρονολογία τῶν Σελευκιδῶν ὑπελογίζετο ἀπὸ τῆς πρώτης Ὀκτωβρίου τοῦ 312 π. Χ.*

ΠΟΜΠΗΕΙΟΝ ΧΡΟΝ. ΣΥΣΤΗΜΑ. *Ἐν ἔτει 64 π. Χ. ὁ Πομπήϊος μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τοῦ Τιγράνου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Συρίαν. Διαρκοῦντος δὲ τοῦ χειμῶνος τοῦ ἔτους 64-63 π. Χ., ἐστρατοπέδευεν ἐν Δαμασκῷ καὶ πολλοὺς μῆνας κατηνάλωσε διοργανῶν τὰ τῆς Συρίας, ἣν κατέστησε Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν. Τὰ νομίσματα τῆς Ἀντιοχείας, Ἐπιφανείας καὶ Σελευκείας τῆς Συρίας, πασῶν τῶν πόλεων τῆς Δεκαπόλεως καὶ τῶν ἐν Φοινίκῃ Δώρων, ἐπικυροῦσι τοῦτο, ὅτι δῆλ. ἡ Πομπήειος ἐποχὴ ὑπολογίζεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 64 π. Χ.*

ΚΑΙΣΑΡΕΙΟΝ ΧΡΟΝ. ΣΥΣΤΗΜΑ, *ὑπολογιζόμενον ἀπὸ τῆς νίκης τοῦ Καίσαρος κατὰ Πομπηΐου ἐν Φαρσάλοις τῇ 9 Αὐγούστου 48 π. Χ. Ἐν τούτοις ἡ πόλις Ἀντιόχεια, ὑπελόγιζε τὴν ἀρχὴν τοῦ χρονολογικοῦ συστήματος ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ προηγουμένου ἔτους, 49 π. Χ. Ἐξ ἄλλου οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Συρίᾳ Λαοδικείας, ὥρισαν τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Καισαρείου ἐποχῆς νὰ τελευτᾷ ἐν ἔτει 47 π. Χ, ὅτε ὁ Καῖσαρ διέτριψε χρόνον τινὰ ἐν τῇ πόλει αὐτῶν καὶ ἐχορήγησεν αὐτῇ πολλὰ εὐεργετήματα. Ἕνεκα ὁμοίων λόγων αἱ Αἰγαὶ τῆς Κιλικίας καὶ τὰ Γάβαλα τῆς Συρίας ὑπελόγιζον τὴν ἀρχὴν τοῦ Καισαρείου χρονολογικοῦ συστήματος ἀπὸ τοῦ ἔτους 47 π. Χ.*

ΑΚΤΙΑΚΟΝ ΧΡΟΝ. ΣΥΣΤΗΜΑ, *χρονολογούμενον ἀπὸ τῆς παρὰ τὸ Ἄκτιον ἐν ἔτει 31 π. Χ. νίκης τοῦ Καίσαρος κατὰ τοῦ Ἀντωνίου. Ἴδε Βέροια, τόμ. Α'. σελ. 310, Ἀντιόχεια, τόμ. Β'. σελ. 370, Ἀπάμεια, τόμ. Β'. σελ. 373, Ῥῶσος, τόμ. Β'. σελ. 377, καὶ Σελεύκεια, τόμ. Β'. σελ. 378.*

Ὁ τρόπος τῆς δηλώσεως τῆς χρονολογίας ἔχει ὡς ἑξῆς: —

Μονάδες. . . .	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ϛ	Ζ	Η	Θ
Δεκάδες. . . .	*10*	*20*	*30*	*40*	*50*	*60*	*70*	*80*	*90*
	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ϙ
Ἑκατοντάδες.	*100*	*200*	*300*	*400*	*500*	*600*	*700*	*800*	*900*
	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	[Ψ	Ω	ϡ]

Τῶν ἀριθμητικῶν σημείων προηγεῖται ἐνίοτε ἡ λέξις ЄΤΟΥϹ, *ὡς* ЄΤΟΥϹ ΡΛΓ = *133. Ἐπὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν νομισμάτων, ἐπί τε τῶν Πτολεμαίων καὶ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, ὁ χαρακτὴρ* L *προηγεῖται σχεδὸν πάντοτε τῆς χρονολογίας. Τὸ σημεῖον τοῦτο εἶνε ἀρχαῖον Αἰγυπτιακὸν σύμβολον, οὗτινος γίνεται χρῆσις ἐπὶ τῶν παπύρων πρὸς δήλωσιν, ὅτι οἱ ἀκολουθοῦντες χαρακτῆρες εἶνε ἀριθμητικοί. Πρότερον ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἀρχικὸν γράμμα τῆς σπανίας λέξεως λυκάβας, ἥτις σημαίνει ἔτος, ἀλλ' ἀναμφιβόλως τοῦτο ἦτο ἡμαρτημένη ἐξήγησις.*

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Τὰ χρυσᾶ νομίσματα διακρίνονται διὰ τοῦ μονογραφήματος ΧΡ.

Τὰ ἐξ ἠλέκτρου » » » ΗΕ ἢ Ηλ.

Τὰ ἀργυρᾶ » » » ΑΡ.

Τὰ ἐκ κράματος (Billon καὶ Potin) (πάντοτε ἐξ ἀργύρου καὶ χαλκοῦ) διακρίνονται διὰ τοῦ μονογραφήματος. ΚΡ.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα » » » ΧΑ.

Ὁ ἐκ μετάλλου δίσκος ἐφ' οὗ ἐκόπησαν οἱ τύποι καλεῖται *Πέταλον*.

Ἡ ἐμπροσθία ὄψις τοῦ νομίσματος δηλοῦται διὰ τοῦ *Ἐμπρ*.

Ἡ δὲ ὀπισθία διὰ τοῦ *Ὀπ*.

Τὸ κύριον ἐπίσημον ἢ ἔμβλημα τῆς ἐμπροσθίας ἢ ὀπισθίας ὄψεως καλεῖται *Τύπος*.

Τὰ πρόσθετα ἐμβλήματα ἢ τύποι καλοῦνται *Σύμβολα*.

Ὁ μεταξὺ τοῦ τύπου καὶ τῆς στεφάνης τοῦ νομίσματος χῶρος καλεῖται *Πεδίον*.

Τὸ κατώτερον μέρος τοῦ ὑπὸ τὸν τύπον χώρου, τὸ διὰ ὁριζοντίου γραμμῆς χωριζόμενον ἀπὸ τοῦ λοιποῦ πεδίου καλεῖται τὸ *Ἔξεργον*.

Μέρη τοῦ νομίσματος ἐγκεχαραγμένα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πεδίου καλοῦνται *Ἔγκοιλα*.

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ

ΙΣΠΑΝΙΑ

[Heiss, Monnaies antiques de l'Espagne. Paris 1870.
Delgado, Medallas autonomas de Espana. Seville, 1871—1876.
Zobel de Zangróniz, Estudio histórico de la moneda antigua Espagnola. Madrid 1879].

Τὰ ἀρχαῖα νομίσματα τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου διαιροῦνται εἰς τὰς ἑξῆς τάξεις: Ἑλληνικά, Φοινικικά, Ἱσπανοκαρχηδονικά, Ῥωμαιοϊβηρικὰ καὶ Ῥωμαϊκά.

Πρὸ τοῦ 350 π. Χ. περίπου.

Ἀβέβαια νομισματοκοπεῖα. Τὰ ἀρχαιότατα τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ κοπέντων νομισμάτων εἶνε μικρὰ κλάσματα τῆς φωκαϊκῆς δραχμῆς καὶ δὴ τρίται, ἕκται, δωδεκάται καὶ εἰκοστὰ τέταρτα, ἕλκοντα ἕκαστον χωρὶς περὶ τοὺς 18, 9, 4 $^1/_2$ καὶ 2 $^1/_4$ κόκκους. Τὰ νομίσματα ταῦτα εἶνε ἐκ τῆς τάξεως ἐκείνης, ἥτις φαίνεται ὅτι ἐκυκλοφόρει εἰς διαφόρους ἑλληνικὰς ἀποικίας τῶν βορειοδυτικῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Λιγυρίας. Ἐν τούτοις τὰ ἐξ αὐτῶν εὑρεθέντα ἐν Ἱσπανίᾳ εἶνε ὀλιγώτερον ἀρχαϊκὰ τὴν τεχνοτροπίαν τῶν ἀνακαλυφθέντων ἐν ἔτει 1867 ἐν Auriol τοῦ νομοῦ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥοδανοῦ (Bouches-du-Rhône) καὶ ἐν Οὐαλατέρρᾳ τῆς Τοσκάνης (*Revue Numismatique* N. S. XIV, 348—360 καὶ *Periodico di Numismatica*, 1872, 208). Τὰ μικρὰ ταῦτα νομίσματα φέρουσι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρχαϊκὰς κεφαλὰς ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως καὶ ἔγκοιλον εἰς τὸ ὄπισθεν πεδίον τοῦ νομίσματος.

Ἐμπορίαι. Ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Φωκαέων τῆς Μασσαλίας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς τετάρτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἔκειτο δὲ παρὰ τὸ βορειοανατολικὸν ἄκρον τῆς Ἱσπανίας καὶ ταχέως ἀπέβη εἷς τῶν κυρίων λιμένων τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς Μεσογείου, ὑποσκελίσασα τὴν γείτονα πόλιν Ῥόδην.

Περὶ τὰ 350—250 π. Χ.

Μεταξὺ τῶν Ἱσπανικῆς προελεύσεως ἀβεβαίων νομισμάτων, ὧν ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, ὑπάρχουσί τινα ἔχοντα τύπους ἑκατέρωθεν, φέροντα δὲ τὰς ἐπιγραφὰς Ε, ΕΜ καὶ ΕΜΠ. Ταῦτα φέρουσιν ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Περσεφόνης ἢ Ἀθηνᾶς, ὄπισθεν δὲ ἀλέκτορα, ἐν ᾗ δύο φύλλα κισσοῦ, τρεῖς ἀστραγάλους, ἰχθύν, δίωτον ἀγγεῖον, κεφαλὴν βοὸς κατ' ἐνώπιον, κεφαλὴν λύκου, γλαῦκα, ἀνθρωποκέφαλον ταῦρον ἢ τράγον ἱστάμενον. Αἱ νεώτεραι ποικιλίαι φέρουσιν ἐνίοτε κεφαλὴν γυναικὸς μετὰ κυματιζούσης κόμης ἢ κεφαλὴν Περσεφόνης ἐν κατατομῇ, ὄπισθεν δὲ ἱππέα μετ' ἠνεμωμένης χλαμύδος, πτηνόν, ἱπτάμενον Πήγασον, οὗ ἡ κεφαλὴ ἐνίοτε ἀπομιμεῖται τὸ σχῆμα πτερωτοῦ Ἐρωτιδέως πηδῶντος. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι πηγασοφόροι ὀβολοὶ εἶνε σύγχρονοι τῶν γνωστοτέρων δραχμῶν τῶν Ἐμποριῶν, τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι ποικιλίαι εἶνε αἱ ἑξῆς·

Βραχὺ πρὸ τοῦ 250 π Χ.

ΕΝΠΟΡΙΤΩΝ Κεφαλὴ Περσεφόνης ἀντιγεγραμμένη ἐκ τῶν Σικελοφοινικικῶν νομισμάτων.	Ἵππος ἱστάμενος στεφανούμενος ὑπὸ Νίκης ἱπταμένης. (Heiss, *Mon. ant. de l' Espagne* Πίν. I. 1) . . . . R. Δραχμή
Ὁμοία κεφαλὴ περικυκλουμένη ὑπὸ δελφίνων.	ΕΝΠΟΡΙΤΩΝ Πήγασος ἱπτάμενος δ. (Heiss, Πίν. I. 2) R. Δραχμή
Ὁμ.	ΕΜΠΟΡΙΤΩΝ Πήγασος πρὸς δ. ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐσχηματισμένην ὁμοίως Ἔρωτι πηδῶντι (Heiss. Πιν. I. 3—7) . . . R. Δραχμή
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος δ., πρὸ αὐτῆς δελφῖνες.	Ὁμοίως. (Heiss, Πίν. I. 8) . . . . R. Δραχμή

Αἱ δραχμαὶ αὗται εἶνε τοῦ αὐτοῦ σταθμητικοῦ κανόνος πρὸς τὰς τῆς Μασσαλίας, Ῥόδης καὶ Γαδείρων. Ἕλκουσι δὲ μεταξὺ 78 καὶ 62 κόκκων.

Περὶ τὰ 250—206 π. Χ.

Αἱ δραχμαὶ τῆς περιόδου ταύτης κοπεῖσαι ἐν ταῖς Ἐμπορίαις καὶ ἐν τῇ γειτονίᾳ αὐτῶν φέρουσι συχνὰ ἰβηρικὰς ἐπιγραφὰς καὶ προδήλως εἶνε ἀπομιμήσεις τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων καθαρῶς ἑλληνικῶν νομισμάτων. Ἐκόπτοντο δὲ αὗται μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἐν ἔτει 206 π. Χ. συστάσεως τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας, τῶν χρονολογικῶς τελευταίων ταυτισθεισῶν ἤδη κατὰ σταθμὸν πρὸς τὰ ἀρχαιότερα ῥωμαϊκὰ δηνάρια τοῦ $^1/_{72}$ τῆς λίτρας, ἤτοι κατά τι ἔλασσον τῶν 70 κόκκων.

Τὰ ὑπολειπόμενα τῶν νομισμάτων τῶν Ἐμποριῶν εἶνε χαλκᾶ τῆς ῥωμαιοϊβηρικῆς κλάσεως (Ἴδε κατωτέρω σ. 7).

Ῥόδη, ἀρχαῖον κτίσμα τῆς νήσου Ῥόδου, ἔκειτο δὲ ἐν τῷ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Πυρηναίου ἀκρωτηρίου κόλπῳ. Ἡ νομισματατοκοπία αὐτῆς εἶνε σύγχρονος τῆς τῶν ἀρχαιοτέρων δραχμῶν τῶν Ἐμποριῶν, ὑφ' ὧν ὑπεσκελίσθησαν, ἀφ' οὗ ἐκυκλοφόρησαν μόνον ἐπὶ μικρὸν χρονικὸν διάστημα.

Βραχὺ πρὸ τοῦ 250 π. Χ.

ΡΟΔΗΤΩΝ Κεφαλὴ Περσεφόνης.	Ῥόδον κατηνθισμένον, ὁρώμενον ἐκ τῶν ἄνω. (Heiss, Πίν. I. 1—3) . . . ℞ Δραχμὴ 78—70 κ.

Τῶν νομισμάτων τούτων, πάντων ὄντων καλῆς τεχνοτροπίας, ὑπάρχει μέγας ἀριθμὸς ἰβηρικῶν καὶ γαλατικῶν ἀπομιμήσεων, ὧν πολλαὶ εἶνε βαρβαρικώταται· ἀνήκουσι δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς μεταγενεστέραν περίοδον. Ὁ ὀπισθότυπος τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως ταύτης, τὸ ῥόδον, ἀναφέρεται εἰς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως. Πρβλ. ὡσαύτως τὸν αὐτὸν τύπον τὸν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Ῥόδου.

Γάδειρα *(Κάδιξ)*, τὸ δυτικώτατον τῶν ἐμπορείων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἱδρυθὲν ὑπὸ τῶν Φοινίκων πολὺ πρὸ τῆς ἐνάρξεώς τῆς κλασσικῆς ἱστορίας. Ἐν τούτοις τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἤρχισαν πρὸ τῶν μέσων τῆς τρίτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, λήγουσι δὲ ἐν ἔτει 206 π. Χ., ὁπότε ἡ πόλις ὑπετάγη εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Οἱ τύποι τῶν νομισμάτων αὐτῆς ἀναφέρονται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἡρακλέους τῆς Τύρου (Μελκάθρου) καὶ εἰς τὰ ἰχθυοτροφεῖα, διὰ τὰ ὁποῖα τὰ Γάδειρα ἐφημίζοντο (Ἀθηναίου VII, 315.— Πολυδεύκ. VI, 49.— Ἡσυχ. ἐν λέξει Γάδειρα).

Πρὸ τοῦ 250—206 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ τοῦ Τυρίου Ἡρακλέους (Μελκάθρου) μετὰ λεοντῆς. (Heiss, Πίν. LI, 1—4).	Θῦνος ἰχθὺς καὶ φοινικικὴ ἐπιγραφὴ מבעל ἢ מהלם, κάτω δὲ אגדר ἢ הגדר . . . . AR

Τὰ γνωστὰ κλάσματα εἶνε : δραχμὴ 78 κόκκων, ἡμίδραχμον 39 κόκκων, πρὸς δὲ ἕκται, δωδεκάται, καὶ εἰκοστὰ τέταρτα τῆς δραχμῆς, τῶν τριῶν τελευταίων ὄντων ἀνεπιγράφων. Ὁ σταθμητικὸς κανών, εἰς ὃν ἀνήκουσι τὰ νομίσματα ταῦτα, δὲν εἶνε ἐγχωρίου ἢ καρχηδονικῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ φαίνεται ὢν ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τῶν νομισμάτων τῶν Ἐμποριῶν καὶ τῆς Ῥόδης.

Ἔβυσος. Ἡ νῆσος αὕτη (Ἴβιζα) κατῳκεῖτο ὑπὸ φοινικικοῦ λαοῦ. Ἀείποτε συνεδέετο στενῶς πρὸς τὴν Καρχηδόνα, ἐξ ἧς κατήγετο καὶ ὁ σταθμητικὸς κανὼν τῶν νομισμάτων αὐτῆς. Τὰ ἀργυρᾶ δὲ τῆς Ἐβύσου νομίσματα εἶνε πιθανῶς σύγχρονα τοῖς τῶν Ἐμποριῶν, ἀλλὰ δὲν κατέρχονται πέραν τοῦ 217 π. Χ., ὁπότε αἱ Βαλεαρίδες νῆσοι ὑπήχθησαν εἰς τὴν Ῥώμην.

Κάβειρος ὀρχούμενος κατ' ἐνώπιον, φέρων δὲ σφῦραν καὶ ὄφιν.	Ταῦρος βαδίζων. (Heiss, Πίν. LXIII, 12) . . . . AR

Δίδραχμα 154 κ., ἡμίδραχμα 39 κ,, καὶ τέταρτα δραχμῆς. Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς Ἐβύσου φέρουσι συνήθως ἐπὶ τῆς προσ-

θίας ὄψεως Κάβειρον μετὰ σφύρας καὶ ὄφεως, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας ἐπιγραφὴν φοινικικήν, איבשם, περιέχουσαν τὸ ὄνομα τῆς Ἐβύσου. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἐβύσου ἐνομίζετο ὀλέθριον εἰς τὰ ἰοβόλα ἑρπετά: «Ebusi terra serpentes fugat» (Πλινίου, *H. N.* III, V, 11). Ἐκ τούτου ἴσως καὶ ὁ τύπος.

Ἱσπανοκαρχηδονικὰ νομίσματα. Ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ καρχηδονικοῦ κράτους Ἀμίλκας Βάρκας, καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ Ἀσδρούβας καὶ Ἀννίβας, κατέλιπον ἡμῖν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ κράτους αὐτῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ σειρὰν ἀργυρῶν νομισμάτων, ἅτινα ὅμως εἶνε δυστυχῶς τὸ πλεῖστον ἀνεπίγραφα. Ἐν τούτοις τὸ γεγονὸς ὅτι σχεδὸν πάντοτε ἀνευρίσκονται ἐν Ἱσπανίᾳ, καθιστᾷ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν ἀναμφίβολον. Νομισματοκοπεῖον αὐτῶν πρέπει ἐξ ἅπαντος νὰ ἦτο Καρχηδὼν ἡ Νέα, ἡ πρωτεύουσα τῶν Βαρκιδῶν διοικητῶν τῆς Ἱσπανίας, παρ᾽ ἣν εὕρηντο τὰ πλούσια ἀργυρεῖα, ἅτινα τότε ἐξεμεταλλεύθησαν τὸ πρῶτον. Ἡ νομισματοκοπία αὕτη ἄρχεται περὶ τὰ 234 π. Χ. καὶ περατοῦται ἐν ἔτει 210 π. Χ., ὁπότε ἡ πόλις τῆς Νέας Καρχηδόνος ἐκυριεύθη ἐξαπίνης ὑπὸ τοῦ Π. Σκιπίωνος. Συνίστανται δὲ ἐκ τῶν ἑξῆς τύπων:

Περὶ τὰ 234—210 π. Χ.

α΄) Κεφαλὴ Περσεφόνης.	Ἵππος καὶ δένδρον φοίνικος . .	AR
Ὁμοίως.	Ἵππος ἄνευ φοίνικος	AR
Ὁμοίως.	Ἵππου κεφαλή	AR
β΄) Νεανικὴ κεφαλὴ ἀνδρός	Ἵππος καὶ φοίνιξ	AR
Ὁμοίως.	Ἵππος ἄνευ φοίνικος	AR
γ΄) Κεφαλὴ νεανικὴ Ἡρακλέους, δαφνοστεφής, μετὰ ῥοπάλου.	Ἐλέφας	AR
Κεφαλὴ πωγωνοφόρου Ἡρακλέους δαφνοστεφής.	Ἐλέφας μετ᾽ ἐπιβάτου	AR
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ στρογγύλης λοφοφόρου περικεφαλαίας.	Ἵππος ἱστάμενος	Æ
Ὁμοίως.	Φοίνιξ	Æ

(Ἴδε *Monatsbericht d. kön. Ak. d. Wissenschaften.* Berlin, 1863)

Ὁ σταθμητικὸς κανὼν καθ' ὃν ἐκόπησαν τὰ νομίσματα ταῦτα κατάγεται ἐκ τοῦ φοινικικοῦ, τὰ εὑρισκόμενα δὲ κλάσματα εἶνε ἑξάδραχμα 354 κ., τετράδραχμα 236 κ., τρίδραχμα 177 κ., δίδραχμα 328 κ., δραχμαὶ 59 κ., καὶ ἡμίδραχμα 29 κ.

Ἡ απονομὴ τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων νομισμάτων εἰς τὴν ἐν Ἀφρικῇ Καρχηδόνα, Νουμιδίαν καὶ Μαυριτανίαν, αἷς ἀπεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Müller, ὀφείλεται τῷ κυρίῳ Zobel de Zangroniz (*Estudio histórico de la moneda antiqua Espanola,* Madrid, 1879), ὑποστηρίξαντι αὐτὴν πρῶτον μὲν διὰ τοῦ ὅτι ταῦτα εὑρέθησαν μέχρι τοῦδε μόνον ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ μάλιστα οὐχὶ μεμονωμένως, ἀλλ' εἰς ὁλόκληρα εὑρήματα, ἔπειτα δὲ καὶ δι' ἱστορικῶν λόγων, καθ' οὓς λίαν ἀπίθανον εἶνε ὅτι οἱ Βαρκίδαι διοικηταὶ τῆς Ἱσπανίας, οἱ τὸν πλοῦτον αὐτῶν κτώμενοι ἐκ τῶν πλουσίων Ἱσπανικῶν ἀργυρωρυχείων, θὰ ἠρκοῦντο εἰς ἀσήμαντον χάλκινον νόμισμα, ἢ ὅτι θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς τοὺς κόπους τοῦ νὰ ἀποστέλλωσι τὸν ἄργυρον αὐτῶν ἵνα νομισματοποιηθῇ ἐν Καρχηδόνι.

Τὰ νομίσματα τοῦ α΄ τύπου (κεφαλὴ Περσεφόνης) ἀπενεμήθησαν ὑπὸ τοῦ Müller εἰς τὴν Καρχηδόνα, τὰ τοῦ β΄ τύπου (νεανικὴ κεφαλὴ ἀνδρὸς) εἰς τὸν Μασσανάσσην, βασιλέα τῆς Νουμιδίας (202—148 π. Χ.), καὶ τὰ τοῦ γ΄ τύπου (κεφαλὴ Ἡρακλέους) εἰς τὸν Μικίψαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ (148—118 π. Χ.).

Ὁ Zobel καταδεικνύει τὸ ἀπίθανον τοῦ ὅτι οἱ βασιλεῖς οὗτοι ἔκοψαν καθαρὸν ἄργυρον εἰς μεγάλας ποσότητας, καθ' ὃν χρόνον αὐτὴ ἡ Καρχηδών, ἐπὶ ἥμισυν αἰῶνα πρὸ τῆς καταστροφῆς της, ἠναγκάσθη μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἱσπανικῶν ἀργυρείων νὰ κόπτῃ νομίσματα ἐκ κράματος χαλκοῦ καὶ ἀργύρου. Τεχνοτροπία, ἱστορικὴ πιθανότης καὶ ἡ προέλευσις αὐτῶν τῶν νομισμάτων, φαίνονται ἐνδεικνύοντα ἱσπανικὴν τὴν καταγωγὴν τῶν νομισμάτων ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς διοικήσεως τῶν Βαρκιδῶν, ἤτοι 234—210 π. Χ. Ὁ Zobel θεωρεῖ ἱσπανικὰ καὶ τὰ ἑξῆς νομίσματα: —

Προτομὴ βασιλέως μετὰ διαδήματος.	Φοινικικὴ ἐπιγραφή . . Æ 224 κ. 7 (*Πίναξ Α. 1)*
Κεφαλὴ βασιλέως μετὰ διαδήματος[1].	Πρῷρα πολεμικοῦ πλοίου μετὰ κωπῶν. (Müller, *Num. de l'anc. Afrique*, IV, 71) . . . . AV 117 καὶ Æ 229 καὶ 113 κ.
Κεφαλὴ βασιλέως μετὰ διαδήματος καὶ στεφάνου περιπλεγμένων.	Ἐλέφας . . . . Æ 108 κ. (*Πίναξ Α. 2)*

Ταῦτα ἀπενεμήθησαν κατὰ σειρὰν ὑπὸ τοῦ Müller τῷ Οὐερμίνᾳ, βασιλεῖ τῆς Μαυριτανίας περὶ τὰ 200 π. Χ., τῷ Βόκχῳ Α′ ἢ Β′ ἢ Βογούᾳ Α′ τῆς Μαυριτανίας, 106—50 π. Χ., καὶ τῷ Ἰουγούρθᾳ, βασιλεῖ τῆς Νουμιδίας, 118—106 π. Χ.

Ῥωμαιοϊβηρικὰ καὶ λατινικὰ νομίσματα. Ἡ μεγάλη αὕτη κλάσις νομισμάτων ὀφείλει τὴν γένεσιν αὐτῆς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ῥωμαϊκοῦ νομίσματος εἰς Ἱσπανίαν καὶ εἰς τὴν ἐγκατάστασιν ἐγχωρίου νομίσματος ὑπὸ ῥωμαϊκὴν ἐπίβλεψιν.

Τὰ ῥωμαιοϊβηρικὰ νομίσματα κατετάχθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Zobel γεωγραφικῶς ὑπὸ τὰ ἑξῆς κεφάλαια:

ΙΣΠΑΝΙΑ Η ΕΠΙ ΤΑΔΕ (CITERIOR).

Α′. Ἀνατολικὴ χώρα.
1. Διαμέρισμα Ἐμποριῶν.
2. » Ταρρακῶννος.
3. » Ἰλέρδας.
4. » Σαγούντου.

Β′. Βόρειον μέρος.
5. Διαμέρισμα Ὄσκης.
6. » Πομπέλωνος.
7. » Τουριασοῦς.
8. » Καλαγουρίνης.

Γ′. Κεντρικὴ χώρα.
9. Διαμέρισμα Νομαντίας.
10. » Βιλβίλιδος.
11. » Σεγοβρίγης.

Δ′. Νοτία χώρα.
12. Διαμέρισμα Νέας Καρχηδόνος.
13. » Ἄκκιος.
14. » Καστουλῶνος.

[1]) Ὁ χρυσοῦς στατήρ, ὁ ἐνταῦθα τὸ πρῶτον, ὡς νομίζω, περιγραφόμενος, ἀνήκει νῦν τῷ ἐν Νεαπόλει κ. Sampon. Ἡ γνησιότης ὅμως αὐτοῦ δὲν εἶνε ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας.

Ισπανια η περαν (Ulterior).

Α'. Ἀνατολικὴ χώρα.

1. Διαμέρισμα Ὀβούλκωνος [Κορδύβη].
2. » Ἰλιββιρίδος.

Β'. Νοτία χώρα.

3. Διαμέρισμα Μαλάκας [Ἄβδηρα].
4. » Ἀσίδου [Καρτηΐα].
5. » Γαδείρων.

Γ'. Δυτικὴ χώρα.

6. Διαμέρισμα Κάρμωνος [Ἴσπαλις].
7. » Μυρτιλιδος [Ἠμερίτα].
8. » Σαλακείας [Ἐβόρα].

Δύναται νὰ τεθῇ ὡς κανών, ὅτι αἱ ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν μέρους τῶν νομισμάτων ἰβηρικαὶ ἐπιγραφαὶ παρέχουσι τὸ ὄνομα τῶν φυλῶν, δι' ἃς ἢ ὑφ' ὧν ἐκόπησαν τὰ νομίσματα. Τὰ ὀνόματα ταῦτα πολλάκις εἶνε τὰ αὐτὰ τοῖς τῶν κυρίων πόλεων τοῦ διαμερίσματος· ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, πάντοτε· εἶνε δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων τὸ ὄνομα τῆς φυλῆς καταλαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι τὰ ἰβηρικὰ νομίσματα :

Τῶν Ἐμποριῶν	ἐκόπησαν	ἐπ'	ὀνόματι τῶν	Ἰνδικητῶν.
Τῆς Βαρκινῶνος	»	»	»	Λεητανῶν.
Τῆς Ταρρακῶνος	»	»	»	Κεσσητανῶν.
Τῆς Ὄσκας	»	»	»	Κελσιτανῶν.
Τῆς Νομαντίας	»	»	»	Ἀρηγοραδηνσίων.
Τοῦ Σαγούντου	»	»	»	Ἀρσηντῶν ἢ Ἀρδεατῶν.
Τῆς Νέας Καρχηδόνος	»	»	»	Σεθικινσίων.
Τῆς Ἄκκιος	»	»	»	Ἰγλητῶν.

Λίαν δύσκολος εἶνε ἡ τῶν ἰβηρικὰς ἐπιγραφὰς φερόντων νομισμάτων ἀπόδοσις εἰς τοὺς διαφόρους τόπους· διὸ ἀναγκαίως γεννᾶται ἡ σκέψις, ὅτι πολλὰ τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων θὰ ἀντικατε-

στάθησαν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας ὑπὸ λατινικῶν ὀνομάτων· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει αἱ ἀποδόσεις ἀναγκαίως πρέπει νὰ εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ὑποθετικαί. Μόνη ἡ κατ' ἐπανάληψιν ἀνεύρεσις ὁμοταγῶν νομισμάτων ἐν τοῖς αὐτοῖς διαμερίσμασι δύναται νὰ παράσχῃ ἡμῖν σταθερὰν βάσιν πρὸς γεωγραφικὴν κατανομὴν τῶν διαφόρων νομισμάτων. Ἀλλὰ καὶ ὅταν πάλιν εἴμεθα ἀρκούντως βέβαιοι ὡς πρὸς τὸ διαμέρισμα, εἰς ὃ δεδομένη τις τάξις νομισμάτων ἀνήκει, πρέπει νὰ ἀπομένῃ συχνὰ στοιχεῖόν τι ἀβεβαιότητος ὡς πρὸς τὸ ἀκριβὲς γεωγραφικὸν διαμέρισμα, ἐν ᾧ ἡ περὶ ἧς πρόκειται κλάσις πρέπει νὰ ἐκόπη. Πρὸς τούτοις ὅτε ὁ ἀκριβὴς τόπος εὑρέσεως νομίσματός τινος εἶνε γνωστός, ἡ σπουδαιότης τούτου ὡς τεκμηρίου ὅτι τὸ νόμισμα ἐκόπη ἐκεῖ δὲν πρέπει νὰ ὑπερτιμᾶται, διότι τὰ ἰβηρικὰ νομίσματα ἐκόπησαν πρὸς στρατιωτικοὺς σκοποὺς καὶ ἐκομίζοντο ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, συχνὰ δὲ καὶ ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς ταμείοις τῶν διαφόρων λεγεώνων.

Τὰ ἰβηρικὰ νομίσματα ἦσαν πράγματι ῥωμαϊκὸν νόμισμα, ὅπερ οἱ ῥωμαῖοι εἶχον τὴν ἐπιδεξιότητα νὰ εἰσαγάγωσι παρὰ τοῖς διαφόροις ἰσπανικοῖς λαοῖς τῆς ἐπὶ τάδε Ἰσπανικῆς ἐπαρχίας, ἐν ᾧ σχήματι ἤθελεν εἶναι εὐπροσδεκτότατον αὐτοῖς, ἤτοι μετ' ἐγχωρίων ἰβηρικῶν ἐπιγραφῶν.

Ἀφ' ἑτέρου ἐν τῇ Πέραν Ἐπαρχίᾳ, εἰς τὸ νότιον καὶ νοτιοδυτικὸν αὐτῆς μέρος, αἱ διάφοροι κοινότητες ἀφέθησαν ὅλως ἐλεύθεροι νὰ ἀκολουθήσωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐπινοήσεις ὡς πρὸς τὰ νομίσματα, τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις περιωρίσθησαν μόνον εἰς χαλκᾶ. Ἐξέλεγον δὲ αὗται τοὺς ἰδίους αὐτῶν νομισματικοὺς τύπους, καὶ ἔθετον ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν τὸ ὄνομα τῆς φυλῆς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐγχωρίων ἀρχόντων εἰς ἰβηρικούς, φοινικικούς, λιβυοφοινικικοὺς ἢ λατινικοὺς χαρακτῆρας. Τὸ δυσχερὲς τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν νέας προσθέτει ἀμφιβολίας εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀπονομῆς τῶν νομισμάτων τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἀμφι-

βολίας ὑφισταμένας ἐν πολὺ σμικροτέρῳ βαθμῷ ὡς πρὸς τὰ νομίσματα τῆς ἐπὶ τάδε Ἱσπανίας.

Τὰ ῥωμαιοϊβηρικὰ νομίσματα κατετάχθησαν χρονολογικῶς ὑπὸ τοῦ κ. Zobel εἰς τὰς ἑξῆς περιόδους: —

Περίπου, π. Χ.

Α'. 226—214. *Νικηφόρα* (Victoriati) Σαγούντου· πρώτη σειρά, ὁλκ. 3 γραμμάρια (=52 $^1/_2$ κ.).

Δραχμαὶ Ἐμποριακαὶ ἀφωμοιωμέναι πρὸς τὸν ἀρχαιότερον σταθμητικὸν κανόνα τῶν δηναρίων τοῦ $^1/_{72}$ τῆς λίτρας (ὁλκὴ 70 κ.).

Ἀρχαιότατα νομίσματα τῆς πέραν Ἱσπανίας φέροντα λατινικὰς ἐπιγραφάς.

218. Οἱ Ῥωμαῖοι ἄρχονται κόπτοντες χαλκᾶ νομίσματα μετ' ἰβηρικῶν ἐπιγραφῶν ἐν τῇ Ἐπὶ τάδε Ἱσπανίᾳ.

[217.] [Ἐλάττωσις τοῦ ῥωμαϊκοῦ δηναρίου εἰς $^1/_{84}$ τῆς λτρ.] (ὁλκὴ 60 κ.).

Β'. 214—204. Νέα ἔκδοσις *νικηφόρων* Σαγούντου κατὰ τὸν ἠλαττωμένον σταθμητικὸν κανόνα (ὁλκὴ 45 κ.).

Γ'. 204—154. Μέγισται ἐκδόσεις ῥωμαιοϊβηρικῶν νομισμάτων.

195 π. Χ. Αἱ Ἐμπορίαι καὶ τὸ Σάγουντον παύουσι κόπτουσαι ἀργυρᾶ νομίσματα.

171 π. Χ. Κτίσις τῆς ἀποικίας Καρτηΐας.

Ἡ Καρτηΐα κόπτει τὰς διαιρέσεις τοῦ ἀσσαρίου εἰς χαλκόν.

Δ'. 154—133. 154 π. Χ. Λυσιτανοκελτιβηρικὸς πόλεμος [τοῦ Οὐεριάθου ἢ Νομαντίας].

138 π. Χ. Κτίσις τῆς ἀποικίας Οὐαλεντίας.

Ἡ Οὐαλεντία κόπτει δωδεκατημοριαῖον χαλκὸν μετὰ λατινικῶν ἐπιγραφῶν.

133 π. Χ. Πτῶσις τῆς Νομαντίας.

Πᾶσα νομισματοκοπία ἀπαγορεύεται ἐν τῇ Ἐπὶ τάδε Ἱσπανίᾳ πλὴν τῶν χαλκῶν νομισμάτων τῶν Ἐμποριῶν καὶ τοῦ Σαγούντου.

Αἱ ἐπαρχιακαὶ μεταρρυθμίσεις τοῦ 133 π. Χ. καταργοῦσι τελείως τὴν ἐπίσημον μετ' ἰβηρικῶν ἐπιγραφῶν νομισματοκοπίαν.

Ὁ ἐν ἔτεσιν 80—73 π. Χ. πόλεμος τοῦ Σερτωρίου ἐπαναφέρει ἐπὶ ὀλίγα ἔτη τὴν ὕπαρξιν χαλκῶν νομισμάτων μετὰ διγλώσσων ἐπιγραφῶν (ἰβηρικῶν καὶ λατινικῶν). Ὑπάρχει πρὸς τούτοις μεμονωμένον τι νόμισμα μετ' ἰβηρικῆς ἐπιγραφῆς καὶ τύπου πιθανῶς ἀναφερομένου εἰς τὴν ἐν ἔτει 49 π. Χ. πτῶσιν τῆς Ἰλέρδας. Ἐξαιρουμένων τούτων, δύναται ἐπαρκῶς νὰ βεβαιωθῇ ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν ἰβηρικὰ νομίσματα μεταγενέστερα τοῦ 133 π. Χ.

ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΚΟΠΙΑ.

Περὶ τὰ
49—45 π. Χ. Ἐμφύλιος πόλεμος ἐν Ἰσπανίᾳ.

Ἀναγέννησις νομισματοκοπίας χαλκοῦ μετὰ *λατινικῶν ἐπιγραφῶν* εἴς τινας πόλεις τῆς *ἐπὶ τάδε Ἰσπανίας.*

29—41 μ. Χ. *Αὐτοκρατορικὴ νομισματοκοπία.*

27 π. Χ. Αὔγουστος. Χαλκοῦ καὶ κράματος νομισματοκοπία εἰς τὰς τρεῖς νέας ἐπαρχίας, Ταρρακωνησίαν, Βαιτικὴν καὶ Λυσιτανίαν, συνεχισθεῖσα ἐπὶ Τιβερίου, 14—37 μ. Χ., καὶ Καλιγούλα, 37—41 μ. Χ., ἀλλ' ἐπὶ τοῦ τελευταίου μόνον ἐν τῇ Ταρρακωνησίᾳ.

ΓΑΛΛΙΑ

[Saussaye, Numismatique de la Gaule Narbonnaise. Paris, 1842.
Duchalais, Description des médailles Gauloises. Paris, 1846.
Hucher, L'Art Gaulois. Paris, 1868.
Robert, Monnaies Gauloises. Paris, 1880.]

Τὰ νομίσματα τῆς ἀρχαίας Γαλατίας συνίστανται ἐκ τριῶν κυρίων κλάσεων, ἤτοι (Α') Ἑλληνικῶν τῆς πόλεως Μασσαλίας, (Β') ἐγχωρίων γαλατικῶν ἀρχικῶς ἀπομιμουμένων τὰ ἑλληνικὰ νομίσματα, καὶ (Γ') Ῥωμαϊκῶν ἀποικιακῶν τῶν πόλεων Λουγδούνου, Νεμαύσου, Βιέννης καὶ Καβελλιῶνος ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ῥοδανοῦ.

Μασσαλία, ἀποικία τῆς Φωκαίας, κτισθεῖσα περὶ τὰ 600 π. Χ. Τὰ ἀρχαιότατα τῶν νομισμάτων αὐτῆς εἶνε μικραὶ ἀνεπίγραφοι ὑποδιαιρέσεις τῆς φωκαϊκῆς δραχμῆς μετ' ἐγκοίλου τοῦ

ὄπισθεν μέρους καὶ ποικίλων τύπων (Θησαυρὸς τοῦ Auriol, *Rev. Num.* N. S. XIV, 348, καὶ *Mélanges de Num. I, 12* κ. ἑ.). Μεθ' ὅλην τὴν φαινομένην ἀρχαϊκὴν αὐτῶν μορφήν, τὰ νομισμάτια ταῦτα δὲν φαίνονται πολὺ ἀρχαιότερα τῶν μέσων τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον, ὅτι ὑπῆρξαν διάφοροι διαδοχικαὶ ἐκδόσεις τοιούτων νομισμάτων, ἐκτεινόμεναι ἴσως ἐπὶ περίοδον 70 ἢ 80 ἐτῶν.

Χρονολογικῶς ἕπεται ἀμέσως σειρὰ νομισμάτων, ὀβολῶν τὸ πλεῖστον, φερόντων τύπους ἑκατέρωθεν. Τούτων ἄξιοι μνείας εἶνε οἱ ἑξῆς τύποι :

Πρὸ τοῦ 350 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ 'Απόλλωνος (;) [1] ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας φέρουσα κράνος, ἐφ' οὗ τροχός.	Τροχός (Saussaye, πίν. I, 12—17) . . . R 'Οβολός 13—8 κ.

Ἴσως ἐνταῦθα ὁ τροχὸς εἶνε σύμβολον τοῦ 'Απόλλωνος ὡς θεοῦ τοῦ ἡλίου.

Κεφαλὴ 'Αρτέμιδος, ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας.	Μ Καρκῖνος (Saussaye, πίν. I, 6—10) . . . . . . R 'Οβολός.

Ὁ καρκῖνος εἶνε ἐνταῦθα πιθανῶς σύμβολον τῆς 'Αρτέμιδος ὡς προστάτιδος τῶν λιμένων, ἤτοι τῆς λιμενοσκόπου (Καλλιμ. Ὕμν. εἰς Ἄρτ. 39, 259),

Μετὰ τὸ 350 π. Χ. περίπου.

Περὶ τὰ μέσα τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ἡ δραχμὴ παρουσιάζεται τὸ πρῶτον ἤδη ἐν Μασσαλίᾳ.

Κεφαλὴ 'Αρτέμιδος ἐστεμμένη διὰ κλαδίσκων ἐλαίας.	ΜΑΣΣΑ Λέων *(Πίναξ Α. 3)* . . . . . . R Δραχμή 58—55 κ.

Αἱ ἀρχαιότεραι τῶν δραχμῶν τούτων εἶναι καλλίστης τέχνης.

[1]) Πρβλ. τὸ ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα τοῦ 'Αμυκλαίου 'Απόλλωνος ὡς ὑπὸ Παυσανίου περιγράφεται ἐν *Λακ.* 19, *ἔχει δὲ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ κράνος.*

Λέγεται δ' ὅτι ὁ πρῶτος θαλλὸς τῆς ἐλαίας ἐκομίσθη εἰς Μασσαλίαν μετὰ τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀρτέμιδος ἐξ Ἐφέσου[1]. Ἐκ τούτου ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐπὶ τῶν παρόντων νομισμάτων. Τῆς ἐλαίας δ' ἡ καλλιέργεια ὑπῆρξε διὰ τὴν πόλιν πηγὴ μεγάλου πλούτου.

Τὸ καλλίτεχνον δὲν διετηρήθη ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Μασσαλίας. Ἐν μέρει τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι, ἐπειδὴ ταῦτα ἐπὶ μακρὸν ἀπετέλουν τὸ κύριον νόμισμα οὐ μόνον τῆς Νοτίου Γαλλίας μέχρι τῆς Λυῶνος, ἀλλὰ καὶ ἁπάσης τῆς κοιλάδος τοῦ Πάδου, ἐκόπτοντο κατὰ μεγάλας ποσότητας ἄνευ ἰδιαιτέρας τινὸς προσοχῆς. Κατὰ κόρον δὲ ἀντεγράφοντο ὑπὸ τῶν διαφόρων κελτικῶν φυλῶν, ἑπομένως αἱ βάρβαροι ἀπομιμήσεις εἶνε νῦν κατὰ πολὺ κοινότεραι ἢ τὰ καθαρῶς ἑλληνικῆς ἐργασίας κομμάτια. Τὰ μικρότερα κλάσματα φέρουσι γενικῶς ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Ἀπόλλωνος, ὄπισθεν δὲ τροχὸν καὶ τὰ γράμματα ΜΑ (Saussaye, πίν. I. 24—50).

Μετὰ τὸ 200 π. Χ. περίπου.

Περὶ τὰ τέλη τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος μεταβολή τις συμβαίνει ἔν τε τῇ τέχνῃ καὶ τῇ ὁλκῇ τῶν μασσαλιωτικῶν νομισμάτων.

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος μετὰ φαρέτρας ἐπ' ὤμου (B. M. Guide, πίν. XLIV, 1).	ΜΑΣΣΑΛΙΗΤΩΝ Λέων . . . . (R 42—40 κ.)

Ἡ ἐλάττωσις αὕτη τῆς ὁλκῆς τῶν δραχμῶν ἐγένετο διὰ μιᾶς καὶ οὐχὶ βαθμιαίως. Ἦτο δὲ τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς παραδοχῆς τοῦ σταθμητικοῦ κανόνος τῶν νικηφόρων, ($=^2/_3$ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δηναρίου[2].

[1]) Οἱ δύο κύριοι ναοὶ τῆς Μασσαλίας ἦσαν καθιερωμένοι τῇ Ἐφεσίᾳ Ἀρτέμιδι καὶ Ἀπόλλωνι τῷ Δελφινίῳ (Στραβ. π. 179).

[2]) Τὰ *νικηφόρα* (victoriati) ἀρχικῶς ἦσαν καμπανικὸν νόμισμα· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 211 π. Χ. πτῶσιν τῆς Καπύης ἡ νομισματοκοπία τῶν νικηφόρων μετεφέρθη εἰς Ῥώμην, ἔνθα ἐξηκολούθησε πρὸς χρῆσιν τῶν ἐπαρχιῶν (Mommsen, Hist. Mon. Rom II σ. 104).

Τῶν χαλκῶν νομισμάτων τῆς Μασσαλίας τὰ ἑξῆς ἀπαντῶσι συχνότερον:

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (Saussaye, Πίν. VI, 283—303).	ΜΑΣΣΑΛΙΗΤΩΝ Βοῦς κυρίσσων . . . . Æ ·95
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς (Saussaye, Πίν. XI, 377—387).	ΜΑ Τρίπους . . . . Æ ·9

Πιθανῶς ἡ Μασσαλία ἀπώλεσεν ὁριστικῶς τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ κόπτῃ νομίσματα μετὰ τὴν ἐν ἔτει 49 π. Χ. ἅλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κ. Τρεβωνίου, ἀντιστρατήγου τοῦ Καίσαρος (Δίων Κάσσιος XLI, 25, Καῖσαρ).

Γαλατικὰ νομίσματα. Τὰ νομίσματα τῶν Γαλατῶν, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν βαρβάρων γενῶν τῆς ἀρχαιότητος, συνίστανται ἐξ ἀπομιμήσεων τῶν ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν νομισμάτων, ἐχόντων ἤδη εὐρυτάτην κυκλοφορίαν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ, ὡς οἱ χρυσοῖ στατῆρες τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας, ὧν μέγας ἀριθμὸς περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν τὴν Ἑλλάδα ἐπιδραμόντων Γαλατῶν, αἱ δραχμαὶ τῆς Μασσαλίας καὶ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῶν παραλίων τῆς Ἱσπανίας, καὶ ὀλίγον τι κατόπιν τὰ δηνάρια τῆς Ῥωμαϊκῆς Δημοκρατίας.

Νότιος Γαλατία. Ἐν τῷ διαμερίσματι τούτῳ, περιέχοντι τὴν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Ναρβωνίτιδος, τὰ συχνότερον ἀπαντῶντα νομίσματα εἶνε ἀργυρᾶ, συχνὰ ἐπιγεγραμμένα δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων, φέροντα δὲ τύπους ἀπομιμουμένους τοὺς τῶν νομισμάτων τῆς Μασσαλίας, Ῥόδης κ.λ.π., καὶ τοὺς τῶν ρωμαϊκῶν νομισμάτων τῶν πέντε ἀσσαρίων (quinarii) μετ' ἐπιγραφῶν λατινικῶν χαρακτήρων, τῶν ἐχόντων ἔμπροσθεν μὲν κρανοφόρον κεφαλήν, ὄπισθεν δὲ ἱππέα. Αἱ ρωμαϊκαὶ ἀποικίαι Καβελλίωνος, Νεμαύσου, Λουγδούνου καὶ Βιέννης, κείμεναι πᾶσαι ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ῥοδανοῦ, ἔκοψαν χαλκᾶ νομίσματα μετὰ ρωμαϊκῶν τύπων.

Ἡ Κεντρικὴ Γαλατία, περιλαμβάνουσα μέρη τῶν ρωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀκυϊτανίας, Λουγδονησίας, καὶ Κελτικῆς,

εἶνε τὸ διαμέρισμα ἐν ᾧ τὸ πρῶτον ἀντεγράφησαν οἱ χρυσοῖ τοῦ Φιλίππου στατῆρες καὶ ἔνθα τὰ ἀντίγραφα ἀκολουθοῦσι πιστότατα τὰ ἑλληνικὰ πρότυπα. Τὰ ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα φέρουσι διαφόρους τύπους, ἀποβαίνουσι δὲ ἀφθονώτατα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Καίσαρος καὶ Αὐγούστου, μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ῥώμης κατάργησιν τοῦ ἐγχωρίου χρυσοῦ νομίσματος.

Δυτικὴ Γαλατία. Εἰς τὰ παραθαλάσσια διαμερίσματα τὰ νομίσματα ἀπομακρύνονται ἐπὶ μᾶλλον τῶν ἑλληνικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν προτύπων, παρουσιάζουσι δὲ χαρακτηριστικώτερα γαλατικὰ ἐμβλήματα, οἷα ἡ ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ὄψεως τοῦ νομίσματος κεφαλή, ἧς ὑπέρκειται κάπρος καὶ ὁ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἀνθρωπόμορφος ἵππος (Πίν. Α. 4).

Βόρειος Γαλατία (Βελγική). Τὰ νομίσματα τῆς χώρας ταύτης εἶνε σχεδὸν ἅπαντα χρυσᾶ, ἡ δ' ἑλληνικὴ καταγωγὴ τῶν τύπων μόλις ἀναγνωρίζεται. Τὰ ἐκ τῆς γειτονίας τοῦ Ῥήνου προερχόμενα κέρματα εἶνε συνήθως σκυφωτὰ τὴν κατασκευήν, τῆς σκυφότητος ἀποβαινούσης ἐφ' ὅσον πλησιάζομεν πρὸς δυσμάς, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀνεπαισθήτου.

ΒΡΕΤΑΝΝΙΑ

[Evans, Ancient British Coins, 1864.]

Ἡ νομισματοκοπία τῆς νήσου Βρεταννίας κατάγεται ἐκ τῆς νῦν Βελγικῆς καὶ ἄλλων τῆς κατέναντι ὄχθης φυλῶν, τινῶν τῶν ὁποίων οἱ ἡγεμόνες ἦρχον ἀμφοτέρων τῶν παραλίων τοῦ πορθμοῦ τῆς Μάγχης. Οἱ Βρεταννοὶ τῆς νοτίου παραλίας ἤρχισαν νὰ κόπτωσι χρυσᾶ νομίσματα πιθανῶς κατὰ τὸ τελευταῖον ἥμισυ τοῦ δευτέρου π. χ. αἰῶνος. Τὰ ἀρχαιότατα κομμάτια παρουσιάζουσιν ἔμπροσθεν μὲν δαφνηφόρον κεφαλήν, ὄπισθεν δὲ βαρβαρότεχνον ἵππον ἢ ἅρμα. Προδήλως οἱ τύποι οὗτοι εἶνε ἀποβεβαρβαρωμένα ἀντίγραφα τῶν στατήρων τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας, ἢ μᾶλλον τῶν γαλατικῶν ἀπομιμήσεων τοῦ αὐτοῦ νομίσματος. Ἀπὸ τοῦ προ-

τύπου τούτου προέρχεται βαθμιαίως διά μέσου διαδοχικῶν μεταγραφῶν ἀριθμός τις διακεκριμένων τύπων, μέχρις οὗ, ὡς ὁ κ. Evans ἀπέδειξε (Num. Chron. XII, σ. 127), τὸ πρωτότυπον ἀπέβη ἐντελῶς ἀδιάγνωστον. Μικρὸς ἀριθμὸς τῶν τελευταίων βρεταννικῶν ἐκδόσεων φέρει σαφῶς τὰ ἴχνη τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπιδράσεως, κυρίως δὲ τὰ ἐνεπίγραφα νομίσματα τῆς ἐποχῆς Κουνοβελίνου, υἱοῦ τοῦ Τασκιοβάνους, βασιλέως τῶν Τρινοβάντων τοῦ ἔχοντος πρωτεύουσαν τὸ Καμουλόδουνον (Colchester), ἐν ἔτεσι 5 π. Χ.—43 μ. Χ. (Πίν. Α. 5). Ἡ τῶν Βρεταννῶν νομισματοκοπία ἔπαυσεν ὁριστικῶς ἐπὶ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Κλαυδίου.

ΙΤΑΛΙΑ

[Milliggen, Considérations sur la Numismatique de l' ancienne Italie Florence, 1841, καὶ Supplement, 1844.

Careli, Numorum Italiae veteris Tabulae CCII, ἔκδοσις Cavedoni.

Sambon, Monnaies de la presqu'île italique, Naples, 1870.

Mommsen, Histoire de la Monnaie romaine, ἐκδ. Blacas καὶ de Witte, Paris, 1870—1875.]

ΕΤΡΟΥΡΙΑ

Συνήθως τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς Ἐτρουρίας φέρουσι τύπους μόνον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως· ἐν τούτοις, πλὴν μιᾶς ἢ δύο ἐξαιρέσεων, οὐδὲν δύναται νὰ ταχθῇ ἀκριβῶς εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης. Ἡ ἀπουσία ὀπισθοτύπου εἶνε ἁπλῶς τοπική τις συνήθεια.

Τὰ ἐτρουρικὰ νομίσματα φέρουσι συνήθως σημεῖα δηλωτικὰ τῆς ἀξίας, ἐξ ὧν μανθάνομεν, ὅτι ἐπί τε τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ νομίσματος ἐφηρμόζετο δεκαδικόν τι σύστημα. Ἐκ τῶν νομισμάτων εἶνε γνωστὰ τὰ ἑξῆς σημεῖα ἀξίας :—

↑=50, ΛΧΧ=25, >IIX=$12^1/_2$, XX=20, X=10, Λ=5, IIΛ=$2^1/_2$ καὶ I=1

ΧΡΥΣΟΣ

Κεφαλὴ λέοντος χαίνουσα. *Ὄπισθεν, ἄσημον.*

↑ =50 ὁλκὴ 44 κ. (Deecke, *Etruskische Forschungen,* Φυλλάδ. II, Πίν. I, 2).

ΛΧΧ = 25 » 22 κ. (*Periodico di Numismatica,* VI, Πίν. III, 2).

XII< = $12^1/_2$ » 11 κ. (*Ἔν. ἀν.* Πίν. III, 7—9).

Νεανικὴ ἄρρην κεφαλή. ῎Οπισθεν, ἄσημον.

ΛΧΧ=25. ῾Ολκὴ 22 κ. (*Per. di Num.* VI, Πίν. III, 4—6).
Χ =10 » 10 κ. (*῎Εν. ἀν.* Πίν. III, 7—9).

Κεφαλὴ γυναικὸς (῎Αρτεμις;). Deecke, *ἔ. ἀ.* Πίν. I, 6α). | FELSV ἐξ ἀριστερῶν δι' Ἐτρουρικῶν χαρακτήρων. Κύων τρέχων. Σημεῖον ἀξίας Λ=5 . ℞ 18 κ.

Νεανικὴ ἄρρην κεφαλὴ μετὰ στεφάνου. | FELZPAPI ἐξ ἀριστερῶν δι' Ἐτρουρικῶν χαρακτήρων. Ταῦρος στεφανούμενος ὑπὸ πτηνοῦ φέροντος στέφανον ἐν τῷ ῥάμφει. Πρὸ αὐτοῦ, ἀστήρ . . ℞ 72.1 κ. *(Πίναξ Α'. 6)*

Σημειωτέον δ' ὅτι ταῦτα εἶνε χρυσᾶ νομίσματα δύο διαφόρων σταθμητικῶν κανόνων, ὧν μονὰς τοῦ μὲν πρώτου εἶνε 0·9 κ., τοῦ δὲ δευτέρου 3·6 κόκκοι. Αἱ δύο αὗται κλάσεις δὲν φαίνονται σύγχρονοι.

ΑΡΓΥΡΟΣ

(α) *Εὐβοϊκοσυρακούσιος σταθμητικὸς κανών.* ῎*Οπισθεν, ἄσημον.*

Χίμαιρα . . . . . . , . . .	ὁλκὴ	257 κ.	(Sambon, *Monnaies de la Presqu'île italique* Πίν.III,6).
Κάπρος	»	254 κ.	(*῾Ομ.* Πίν. III, 5).
Γοργόνιον Χ	»	130 κ.	(B. M. *Guide,* Πίν. VII, 1).
Κεφαλὴ ῾Ερμοῦ Λ	»	64 κ.	(B. M. *Cat. Italy,* p. 7).
῞Ιππος θαλάσσιος.	»	65 κ.	*(῾Ομ.).*
Λαγωός	»	62 κ.	*(῾Ομ.).*
Νεανικὴ ἄρρην κεφαλὴ .	»	60 κ.	(Sambon, *ἔνθ.ἀν.* σελ.50, ἀρ.14).
Γοργόνιον ΙΙΙ	»	32 κ.	(B. M. *Cat. Italy* σ. 396).
Νεανικὴ ἄρρην κεφαλὴ Ι .	»	14 κ.	(*Per. di Num. ἔ. ἀ.* Πίν. III, 11).
Τροχός. ῎*Οπ.* Ι	»	13 κ.	(*῾Ομ.* III, 12).

(β) *Εὐβοϊκοσυρακούσιος σταθμητικὸς κανὼν ἠλαττωμένος εἰς τὸ ἥμισυ.* ῎*Οπισθεν* ἄσημον (ἢ ἐνίοτε μετὰ συμβόλου ἐπὶ πεδίου λείου).

Γοργόνιον	ΧΧ	ὁλκὴ	131 κ.	(B. M. *Cat. Ital.,* σ. 2).
Κεφαλὴ ῾Ηρακλέους κατ' ἐνώπιον	ΧΧ	»	130 κ.	Σύμβολον ἐπὶ τοῦ ὀπισθ., ῥόπαλον. (B.M. *Cat. Ital.* σ.1).

Ἄρρην κεφαλὴ	Χ	ὁλκὴ	66 κ.	(Deecke, ἔ. ἀ. σ. 15, ἀρ. 17).
Ὁμοίως	Λ	»	32 κ.	(B. M. *Cat. Ital.* σ. 8).
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος . . .	Χ	»	66 κ.	(Ὁμ. σελ. 3).
Ὁμοίως	Λ	»	29 κ.	(Deecke, ἔ. ἀ. σ. 18, ἀρ. 30).
Ὁμοίως	ΛΙΙ	»	19 κ.	(Ὁμ. ἀρ. 32).
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ	Λ	»	31 κ.	(Ὁμ. ἀρ. 28).
Κεφαλὴ νεανίου	Λ	»	31 κ.	(B. M. *Cat. Ital.* σ. 4, 19).
Κεφαλὴ γυναικὸς	Χ	»	60 κ.	(Ὁμ. σελ. 3, 13).
Ἵππος θαλάσσιος		»	31 κ.	(Sambon, ἔ. ἀ. σ. 50, 8).
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κατ' ἐνώπιον ὄπισθεν ΓLV . .		»	129 κ.	(B. M. *Cat. Ital.* σ. 396).
Γλαύξ		»	32 κ.	(Sambon, ἔ. ἀ. Πίν. III, 9).
Κεφαλὴ λέοντος χαίνοντος		»	17 κ.	(B. M. *Cat. Ital.* σελ. 8).

Μονὰς ἑνότητος τῆς μὲν πρώτης σειρᾶς εἶνε νομισμάτιον ἀπαράλλακτον τὸν σταθμὸν πρὸς τὴν Σικελικὴν λίτραν ἀργύρου (13·5 κόκκοι), τῆς δὲ δευτέρας ἀκριβῶς τὸ ἥμισυ, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ὁλκαὶ τῶν διαφόρων κλασμάτων παραμένουσιν ἀμετάβλητοι, διπλασιασθέντων μόνον τῶν σημείων τῆς ἀξίας, εἶνε φανερόν, ὅτι μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας σειρᾶς θὰ συνέβη ἐλάττωσις ἐν τῇ ἀξίᾳ τοῦ χαλκοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἄργυρον, ὁμοίως τῇ συμβάσῃ ἐν Σικελίᾳ περὶ τὰ μέσα τῆς τετάρτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος (*Num. Chron.*, 1874, σ. 74).

Σημειωτέον πρὸς τούτοις, ὅτι τὸ μικρότατον κλάσμα τὸ φέρον σημεῖον ἀξίας ΛΙΙ, εἶνε ἐν τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ σμικρὸν βαρύτερον τοῦ τεταρτημορίου (sestertius) τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δηναρίου, τοῦ φέροντος ὡσαύτως σημεῖον ἀξίας $2\,^1/_2$ IIS. Ἐκ τούτου δυνατὸν νὰ συμπεράνῃ τις, ὅτι ὁ Ἐτρουρικὸς ἄργυρος τῆς τάξεως (β) ἐκτείνεται περίπου ἀπὸ τοῦ 350 μέχρι τοῦ 269 π. Χ., ὅτε ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ τότε τὸ πρῶτον κοπέντος Ῥωμαϊκοῦ ἀργύρου, τοῦ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων παραδεκτοῦ γενομένου συστήματος ὄντος σμικρᾶς τροποποιήσεως τοῦ τότε ἰσχύοντος ἐν τῇ Ἐτρουρίᾳ. Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς κλάσεως (α) εἶνε φυσικῷ τῷ λόγῳ, προγενέστερα τοῦ 350 π. Χ., τινῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν περίοδον, ἐνῷ ἕτερα εἶνε συγκριτικῶς νέας τεχνοτροπίας.

(γ) *Κερκυραϊκός (;) (Αἰγινητικὸς ἠλαττωμένος) ἢ Περσικὸς σταθμητικὸς κανών.*

Κεφαλὴ Διός (;)	Ἄσημον. (B. M. Cat. *Ital.* σ. 13) . . . . Ꝛ 173 κ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος Λ	Ὁμοίως. (ἔν. ἀ. σ. 12) Ꝛ 175 κ.
Ὁμοίως.	Τροχός. (Sambon ἔ. ἀ. σ. 51, 40) . . . . Ꝛ 175 κ.
Κεφαλὴ Γοργόνος.	Μήνη. (Deecke ἔ. ἀ. σ. 14, 15) . . . . Ꝛ 84 κ.

Ἡ μονάς, ἐφ' ἧς στηρίζονται τὰ νομίσματα ταῦτα, φαίνεται οὖσα 36 κ. ἀργύρου, ἤτοι δὶς τὸ βάρος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ *scripulum* (εἰκοστοῦ τετάρτου τῆς οὐγγίας.)

Γοργὼ τρέχουσα, ἔχουσα εἰς ἑκάστην χεῖρα ὄφιν.	ΘΕΞΙ Τροχός . . . . . Ꝛ 172 κ. *(Πίναξ Α'. 7)*
ΘΕΞL Κεφαλὴ ἀνδρικὴ κατ' ἐνώπιον. Ἄνωθεν δὲ καὶ κάτωθεν, ὄφις.	Σφίγξ (Deecke ἔ. ἀ. Πίν. II, 16) . . . . Ꝛ 84 κ.
ΘΕΞLΕ Κεφαλὴ δαμάλεως.	Ἵππος θαλάσσιος . . . . Ꝛ 144 κ. *(Πίναξ Α'. 8)*

(δ) *Κερκυραϊκὸς (;) ἢ Περσικὸς σταθμητικὸς κανὼν ἠλαττωμένος εἰς τὸ ἥμισυ.*

Σηπία ἐξερχομένη ἐξ ἀμφορέως XX	Ἄσημον. (*Per. di Num.*, ἔ. ἀ. σ. 65) . . . . Ꝛ 350 κ.
Ὁμοίως X	Ὁμοίως. (Deecke ἔ. ἀ. Πίν. I, 4) . . . . Ꝛ 178 κ.
Ἵππος θαλάσσιος περὶ ὃν δελφίνες Λ	Κέρβερος ἐν τετραγώνῳ γραμμῆς (Βρετ. Μουσεῖον· ἀνέκδ.) Ꝛ 83 κ.

Μονὰς τῶν νομισμάτων τῆς τάξεως (δ) εἶνε βάρος ἀργύρου 18 περίπου κόκκων τὸ πολύ, ὅπερ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρακτικῶς τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Ῥωμαϊκὸν scripulum τῶν 17·56 κόκκων.

Ἡ μεταξὺ τῶν σειρῶν τῶν τάξεων (γ) καὶ (δ) μείωσις ἀναλογεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἤδη σημειωθεῖσαν μεταξὺ τῶν τάξεων (α) καὶ (β) πιθανῶς δ' εἶνε μία καὶ ἡ αὐτή, οὐχὶ δὲ μεταγενεστέρα τις μείωσις καθ' ὁμοίαν ποσότητα.

Ὁ Deecke, *Etruscische Forschungen* (φυλλάδιον II, 1876) ὑποστηρίζει, ὅτι αἱ τέσσαρες ἀνωτέρω ἀπαριθμηθεῖσαι τάξεις τάσσονται ἐν τῇ ἑξῆς χρονολογικῇ ἀκολουθίᾳ:

(γ) 500—450 π. Χ.	(α) 400—269 π. Χ.
(δ) 450—400 π. Χ.	(β) 269—200 π. Χ.

Δὲν δύναμαι νὰ πείσω ἐμαυτὸν πρὸς παραδοχὴν τῆς κατατάξεως ταύτης. Κρίνων ἐκ τῆς τεχνοτροπίας—τοῦ ἀρίστου κριτηρίου ἡμῶν ἐν τοιούτοις θέμασι—βεβαιῶ ἀδιστάκτως, ὅτι μέρος τῶν τοῦ Συρακουσίου σταθμητικοῦ κανόνος (α), τῶν παρ' αὐτοῦ τασσομένων πάντων μετὰ τὸ 400 π. Χ., εἶνε φανερῶς ἀρχαιότερον ἐνίων κερμάτων τοῦ Κερκυραϊκοῦ ἢ Περσικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος (γ καὶ δ), τῶν παρ' αὐτοῦ πάντων θεωρουμένων ἀρχαιοτέρων τῆς χρονολογίας ταύτης. Ἀναγκάζομαι ἑπομένως νὰ καταφύγω εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι οἱ δύο κανόνες, Συρακούσιος καὶ Κερκυραϊκός, ἦσαν συγχρόνως ἐν χρήσει ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν Ἐτρουρίᾳ, ἂν καὶ πιθανῶς οὐχὶ ἐν ταῖς αὐταῖς πόλεσιν.

ΧΑΛΚΟΣ

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς Ἐτρουρίας εἶνε πολυάριθμα.

Τὰ μεγαλείτερα κέρματα ἀνήκουσιν εἰς τὴν κλάσιν τοῦ βαρυστάθμου χαλκοῦ (aes grave) καὶ εἶνε χωνευτά. Τὰ μικρότερα εἶνε κεκομμένα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον μεταγενεστέρας ἐποχῆς. Κατὰ γενικὸν κανόνα ἀμφότερα, χωνευτὰ ἢ κεκομμένα, φέρουσι σημεῖα τῆς ἀξίας.

Ὁ ἑπόμενος κατάλογος εἶνε ὁ τῶν τύπων κατὰ τὴν κατὰ προσέγγισιν χρονολογικὴν τάξιν τοῦ Deecke (ἔ. ἀ. φυλλ. II, σ. 89 κ. ἑξ.), εἰς οὗ τὸ ἔργον παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην διὰ τὰς περὶ βάρους, τέχνης κλπ. λεπτομερείας τῶν διαφόρων κερμάτων.

Τροχός.	Τροχὸς ἔχων κνήμας εὐθείας.
Τροχός.	» » δύο εὐθείας καὶ τέσσαρας καμπύλας κνήμας.

Τροχός.	Κύκλος μετὰ τριῶν ἡμισελήνων (;).
Τροχός.	Κύκλος μετὰ διπλοῦ πελέκεως.
Τροχός.	» » κρατῆρος.
Τροχός	» » ἀμφορέως.
Τροχός.	» » ἀγκύρας (*Vetluna*).
Τροχός.	» » » (*Cha*).
Κύκλος μετὰ κεφαλῆς οἰωνοσκόπου.	» » ὀργάνων θυσίας.
Κεφαλὴ Ἰανοῦ.	Σημεῖα ἀξίας (*Velathri*).
»	Ῥόπαλον (*Velathri*).
»	Δελφίς (*Velathri*).
Κεφαλὴ Ἡφαίστου	Σφῦρα καὶ πυράγρα (*Pupluna, pufl.*).
» Ἡρακλέους.	Ῥόπαλον, τόξον καὶ φαρέτρα (*Pupluna*).
» Ἑρμοῦ.	Κηρυκεῖον καὶ δύο ἀστέρες.
» »	Σφῦρα καὶ πυράγρα (*Pupluna*).
» Ἀθηνᾶς.	Γλαύξ, μήνη καὶ ἀστέρες (*Pupluna*).

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	Ἵππος θαλάσσιος ἐν τετραγώνῳ.
» Ἅδου.	Γρύψ.
» Ἡρακλέους.	Πτηνὸν καὶ σαύρα.
» Διός.	Ἀετός.
» Ἀθηνᾶς.	Ἀλέκτωρ.
» Ἀσκληπιοῦ.	Ὄφις.
» ἄρρην.	Τετράγωνον.
» Ἡρακλέους.	Ἄγκυρα ἢ τρίαινα μετὰ δύο δελφίνων (*Vatl.*).
» νεανίου.	Δύο μηνίσκοι καὶ δύο ἢ τρεῖς ἀστέρες.
» αἰθίοπος.	Ἐλέφας.
» Ἡρακλέους.	Κυναλώπηξ.
» Ἀπόλλωνος.	Γλαύξ.

Κεφαλὴ Ἰανοῦ.	Πρῷρα (*Tla.*).
» Διός (;)	Πρῷρα (*Tlate*).
» νεανίου.	Πρῷρα (*Tl.*).
» κρανοφόρος.	Πρόσθιον λέοντος (;) (*Vercnas*).
» Ἑρμοῦ.	Γλαύξ (*Peithesa*).

Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν νομισμάτων τῆς Ἐτρουρίας ἐγένοντο ἀφορμὴ πολλῶν συζητήσεων. Πολλαὶ ἐξ αὐτῶν περιέχουσιν ἀναμφιβόλως τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἔνθα ἐκόπησαν. Μεταξὺ τούτων ἡ *Pupluna* ἐταυτίσθη πρὸς τὴν Ποπλωνίαν, αἱ *Velsu*=Οὐόλκοι, *Valt,*

Vetluna=Οὐετυλωνία, *Velathri*=Οὐολατέρραι, Cha(mars)=Κλούσιον (Λιβίου X, 25 «Clusium, quod Camars olim appellabant»), *Tla(mun)*=Τελαμών, *Velz(na)*=Οὐολσίνιον. Περὶ τοῦ θέματος τούτου ἴδε Corssen (*Zeit. für num.* III, σ. 1).

Πλεῖστοι τῶν Ἐτρουσκικῶν νομισματικῶν τύπων εἶνε Ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Ὁ τροχός, ἡ Γοργὼ καὶ ἡ κεφαλὴ δαμάλεως ὑποδεικνύουσι φανερῶς λατρείαν ἡλίου καὶ σελήνης, ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἡφαίστου, μετὰ τῆς σφύρας καὶ πυράγρας αὐτοῦ, ἀναφερονται εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων καὶ τὴν μεταλλωρυχίαν τινῶν τῶν περὶ τὴν Ποπλωνίαν χωρῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς νήσου Ἔλβας. Ἕτεροι δὲ τύποι, ὡς ὁ θαλάσσιος ἵππος, ὁ πολύπους, ὁ δελφὶς καὶ ἡ πρῷρα, ἐνδεικνύουσι τὴν κατὰ θάλασσαν ἰσχὺν τῶν Ἐτρούσκων, ἐνῷ ἄλλοι, οἷον ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἅδου, ὁ Κέρβερος, ὁ Γρύψ, ἡ Σφίγξ, ἡ λεοντόμορφος Χίμαιρα καὶ ἡ κεφαλὴ ἱερέως ἢ οἰωνοσκόπου συμβολικῶς παριστῶσι τὰς σκοτεινὰς καὶ τρομερὰς ἢ φαντασιώδεις ἰδέας τὰς συνδεομένας πρὸς τὸν θάνατον καὶ τὸν κόσμον τῶν φασμάτων, τὰς ἰδίως χαρακτηριζούσας τὴν θρησκείαν τῶν Ἐτρούσκων.

Ὁ βαρύσταθμος χαλκὸς *(aes grave)* **τῆς Ἰταλίας.**

Ἂν καὶ ἡ ἱστορία τῆς Ῥωμαϊκῆς νομισματοκοπίας εἶνε θέμα, ὅπερ δὲν προτιθέμεθα νὰ περιλάβωμεν ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ παρόντος συγγράμματος, ἐν τούτοις τὸ σύστημα τοῦ aes grave κατέχει τόσον ἔξοχον θέσιν ἐν τῇ νομισματοκοπίᾳ τῆς Ἰταλίας, ὥστε σχετικαί τινες πληροφορίαι τυγχάνουσιν ἀναγκαῖαι.

Οὕτω δὲν θὰ ἦτο ἐκτὸς τοῦ θέματος σύντομός τις ἔκθεσις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ βαρυστάθμου χαλκοῦ νομίσματος τῆς Ἰταλίας, πράγματι δ' ἀπαιτεῖται πρὸς τὴν συζήτησιν περὶ τῆς χρονολογίας τῆς νομισματοκοπίας τῶν Ἰταλοελληνικῶν πολιτειῶν. Πρὸς πλήρεις λεπτομερείας παραπέμπω τοὺς ἀναγνώστας εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ Mommsen, *Histoire de la Monnaie romaine,* ὡς μετεφράσθη καὶ ἐσχολιάσθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς de Blacas καὶ τοῦ βαρώνου de Witte (Paris 1870), ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸ νέον βιβλίον τοῦ Bahrfeldt

Geschichte des älteren römischen Münzwesens (ἐν Βιέννῃ 1883).

Τὸ ἀρχαιότατον μέτρον ἀξίας ἀνὰ τὴν κεντρικὴν καὶ βόρειον Ἰταλίαν ἦτο ὁ χαλκός, ὅστις ἐκυκλοφόρει εἰς μεγάλα τεμάχια ἢ πλίνθους ἀκανονίστου σχήματος. Δὲν ἔχομεν λόγους νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐν τῇ πρωτογενεῖ ταύτῃ καταστάσει τῆς κυκλοφορίας τὰ βάρη τῶν τεμαχίων τοῦ χαλκοῦ ἦσαν καθωρισμένα ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἢ κατά τινα τρόπον διὰ νόμου κεκανονισμένα. Ἐν τούτοις πιθανώτατον τυγχάνει, ὅτι ἦτο σύνηθες νὰ χωνεύωνται τὰ τεμάχια τοῦ μετάλλου συμφώνως τῷ Ῥωμαϊκῷ σταθμῷ λίτρας τῶν 5057 γαλλικῶν κόκκων περίπου βάρους, διαιρουμένου εἰς 12 οὐγγίας, ὧν ἑκάστη ἐκ 421 κόκκων περίπου. Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο Ἰταλικὸν νόμισμα ἐκαλεῖτο ἄσημος χαλκός, aes rude, (Πλινίου H. N. XXXIII, 3, 13). Ἀκολούθως ἐθεωρήθη πρακτικώτερον, πρὸς ἀποφυγὴν συνεχοῦς ἀναδρομῆς εἰς τὴν ζυγόν, ἡ παραδοχὴ τῆς συνηθείας τῆς πρὸ καιροῦ κατισχυσάσης ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τοῦ νὰ σφραγίζηται δηλαδὴ ὁ χαλκὸς δι' ἐπισήμου ἐμβλήματος ὡς ἐγγυήσεως τῆς ἀκριβείας τοῦ βάρους. Κατὰ τὴν δημώδη παράδοσιν πρῶτος ὁ Σέρβιος Τύλλιος εἰσήγαγε τὸ ἔθος τῆς σφραγίσεως τοῦ πρὸς κυκλοφορίαν χαλκοῦ, (Πλίνιος ἔ. ἀ. primus signavit aes), κληθέντος ἐκ τούτου aes signatum (δηλαδὴ χαλκὸς σεσημασμένος). Ἀλλὰ ἡ προκεχωρηκυῖα τεχνοτροπία ἡ δεικνυομένη καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαιοτάτων παραδειγμάτων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ καὶ Ἰταλικοῦ σεσημασμένου χαλκοῦ ἐπαρκεῖ ὅλως πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ ἀναφέρουσα αὐτὸν εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν βασιλέων παράδοσις τυγχάνει ἀναξία πίστεως. Οὐδὲ στηρίζεται ἐπὶ πολὺ στερεωτέρων θεμελίων ἡ θεωρία, ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ νομισματοκοπία ἤρξατο ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Δεκάρχων, ἤτοι ἐν ἔτει 454 π. Χ., καὶ ὅτι νομίσματα μνημονεύονται ἐν τῇ Δωδεκαδέλτῳ (ἴδε Bahrfeldt σ. 20). Οὐδὲ ὁ συχνὰ ἀναφερόμενος νόμος τοῦ Ἰουλίου Παπιρίου (Lex Julia Papiria) τοῦ 430 π. Χ. ὁρίζει εἰδικῶς τὴν καταβολὴν

τῶν προστίμων εἰς κεκομμένον νόμισμα, ἀλλὰ πιθανῶς εἰς βάρος χαλκοῦ.

Ἐπομένως δὲν ἔχομεν ἔγγραφον μαρτυρίαν περὶ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας τῆς πρώτης εἰς Ῥώμην εἰσαγωγῆς τοῦ νομισματοπεποιημένου χαλκοῦ· ἐν τούτοις ἡ τεχνοτροπία τῶν ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων Ῥωμαϊκῶν ἀσσαρίων κεφαλῶν ὑποδεικνύει ἀναμφιβόλως ὡς τοιαύτην τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος. Πράγματι δὲν ὑπάρχουσι Ῥωμαϊκὰ νομίσματα δυνάμενα νὰ ἀποδοθῶσι μετὰ θετικότητος εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τοῦ 350 π. Χ. περίπου, ἐπειδὴ ἂν καὶ ἡ ἐργασία τῶν κεφαλῶν τοῦ Ἰανοῦ καὶ τῶν ἄλλων θεοτήτων ἐπὶ τῶν ἀσσαρίων καὶ τῶν ἄλλων ὑποδιαιρέσεων αὐτῶν εἶνε ἄκομψος ἕνεκα τοῦ ἐφαρμοσθέντος χωνευτοῦ τῆς κατασκευῆς, ὅμως δὲν εὕρηνται ἐπ' αὐτῶν ἴχνη ἀρχαϊσμοῦ, οὐδὲ μάλιστα ἴχνη τῆς αὐστηρότητος ἐκείνης, τῆς χαρακτηριζούσης τὴν μεταβατικὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ ἀρχαϊσμοῦ εἰς τὴν τελειότητα τῆς τέχνης, ἅτινα κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ ἀνεύρωμεν εἰς ἔργα τοῦ τέλους τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος.

Τὰ πρῶτα χαλκᾶ νομίσματα ἐκόπησαν ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τῆς βάσεως λίτρας 12 οὐγγιῶν. Τὸ λιτριαῖον ἀσσάριον (as libralis) τῶν 5057 κόκκων δὲν διετηρήθη ἐν τούτοις ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ ἄρτιον τῆς ὁλκῆς αὐτοῦ. Κατὰ τὸ διάστημα παρελεύσεως ὀλιγίστων ἐτῶν ἐξέπεσεν εἰς 10 περίπου οὐγγίας, εἰς ὃ σημεῖον φαίνεται ὅτι παρέμεινεν ἐν τῇ πράξει στάσιμον ἐπὶ ἡμίσειαν περίπου ἑκατονταετηρίδα. Φαίνεται ὅτι τὸ ἠλαττωμένον τοῦτο λιτριαῖον ἀσσάριον ἰσοφάριζε κατ' ἀξίαν ἀνταλλαγῆς 250:1 πρὸς τὸν ἀργυροῦν νοῦμμον (nummus) ἢ γραμμάριον ἀργύρου (scripulum), τὸ ἐν προγενεστέρᾳ ἐποχῇ εἰσαχθὲν εἰς Ἐτρουρίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν κεντρικὴν Ἰταλίαν. Ὁ σταθμὸς τοῦ γραμμαρίου ἦτο 17·56 κόκκων, ἂν δὲ τὸ ἀσσάριον συνέβη νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἰσάξιον αὐτοῦ εἰς χαλκόν, τὸ γεγονὸς τοῦτο ἴσως συνέτεινεν εἰς προσδιορισμὸν τοῦ βάρους αὐτοῦ εἰς 4390 κ. περίπου. Ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦτο τοιαύτη ἀνωμαλία ὑπάρχει εἰς τὰς νῦν ὁλκὰς τῶν ἀρχαιοτέρων Ῥωμαϊκῶν ἀσσαρίων,

ὥστε αἱ ἀριθμητικαὶ αὗται παραστάσεις δύνανται νὰ θεωρηθῶσι μόνον ὡς παραπλήσιαι.

Ὡς ἑξῆς δ' ἔχουσιν οἱ τύποι τοῦ ἀσσαρίου καὶ τῶν κλασμάτων αὐτοῦ·

Ἀσσάριον (As). Κεφαλὴ Ἰανοῦ.	Πρῷρα νηός.	Σημεῖα ἀξίας	I
Ἡμιασσάριον (Semis). Κεφαλὴ Διός.	»	»	S
Τριξᾶς ἢ τριτημόριον (Triens). Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	»	»	• • • •
Τετρᾶς ἢ τεταρτημόριον (Quadrans) Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	»	»	• • •
Ἑξᾶς ἢ ἑκτημόριον (Sextans) Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	»	»	• •
Οὐγγία ἢ δωδεκατημόριον (Uncia) Κεφαλὴ Ῥώμης.	»	»	•

Ἐν ἔτει 268 π. Χ. πλήρης μεταρρύθμισις ἐγένετο ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ νομισματοκοπίᾳ. Κατὰ τὸν Mommsen ἡ ὁλκὴ τοῦ ἀσσαρίου ἠλαττώθη νῦν εἰς 4 οὐγγίας[1], οὐχὶ ἕνεκα λόγου ὑλικῆς τινος μεταβολῆς ἐν τῇ ἀξίᾳ τοῦ χαλκοῦ, ἀλλὰ πιθανῶς, ἐπειδὴ ἡ χρῆσις τοῦ νομίσματος πρὸς σκοποὺς συναλλαγῆς ἀπέβη νῦν γενικὴ ἐν Ἰταλίᾳ, τὰ δ' ἀρχαῖα ἀγροῖκα νομίσματα ἐθεωρήθησαν νῦν δύσχρηστα. Ἡ πρώτη αὕτη νόμιμος μεταβολὴ ἐν τῷ σταθμῷ τοῦ βαρυστάθμου χαλκοῦ τῶν Ῥωμαίων φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς **τριτημοριαίας ἐλαττώσεως** (trientalis), ὡς τοῦ ἐλαττωθέντος ἀσσαρίου ἰσοφαρίζοντος πρὸς τὸν ἀρχαῖον τριξᾶντα (triens).

Ἑπομένως ἓν λιτριαῖον ἀσσάριον τῶν δέκα περίπου οὐγγιῶν ἦτο ἰσάξιον πρὸς $2\,^1/_2$ τοῦ νέου τριτημοριαίου ἀσσαρίου τῶν τεσσάρων οὐγγιῶν. Χρόνον τινὰ προγενέστερον τῆς ἐν ἔτει 268 π. Χ. ἐλαττώσεως, ἡ χρῆσις τοῦ ἀργύρου ὡς μέσου ἀνταλλαγῆς ἐξη-

[1]) Ὁ Bahrfeldt ἐν τούτοις προσάγει ἰσχυρά τινα ἐπιχειρήματα πρὸς τοποθέτησιν τῆς ἑκτημοριαίας ἐλαττώσεως εἰς τὸ ἔτος 268 π. Χ. Πάντως δ' εἶνε βέβαιον, ὅτι δύο μόνον νόμιμοι ἐλαττώσεις τοῦ ἀσσαρίου ἐγένοντο, μία μὲν τῷ 268 π. Χ., ἥτις δύναται νὰ εἶνε τριτημοριαία ἢ ἑκτημοριαία, ἑτέρα δὲ τῷ 217 π. Χ. οὖσα μιᾶς οὐγγίας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν καλουμένην ἡμιουγγιαίαν ἐλάττωσιν τοῦ ἔτους 89 π. Χ. ἴδε κατωτέρω.

πλώθη βαθμιαίως ἐν Ἰταλίᾳ, ἑπομένως τὸ ἀργυροῦν νόμισμα ἀπέβη νῦν ἀναγκαῖόν τι χρῆμα.

Ἡ Ῥώμη ἠκολούθησεν ἐν τούτῳ τὸ παράδειγμα τῆς Ἐτρουρίας, ἐν ᾗ χώρᾳ, ὡς εἴδομεν ἤδη, τὸ ἀργυροῦν νόμισμα ἦτο ἀπὸ μακροῦ ἐν χρήσει. Τὸ κλασματικὸν σύστημα τῶν νέων Ῥωμαϊκῶν ἀργυρῶν νομισμάτων, καὶ τὰ σημεῖα τῆς ἀξίας αὐτῶν, IIS, V καὶ X (2½, 5 καὶ 10) δύνανται νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὰ Ἐτρουρικά. Ἀποδεικνύουσι δὲ ταῦτα, ὅτι ὁ χαλκὸς ἦτο εἰσέτι ὁ νόμιμος κανών, τοῦ σηστερτίου (IIS) [sestertius=semis tertius= τρίτον ἡμιασσάριον] τῶν 17·56 κόκκων, ἰσοφαρίζοντος κατ' ἀξίαν πρὸς I λιτριαῖον ἀσσάριον τῶν 4390 κόκκων, ἢ πρὸς 2½ τῶν νέων τριτημοριαίων ἀσσαρίων τῶν 1756 κόκκων, ἐν ᾧ τὸ νόμισμα τῶν πέντε ἀσσαρίων (quinarius) ἤξιζε πέντε καὶ τὸ δεκάχαλκον νόμισμα ἤτοι δηνάριον (denarius) δέκα.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ προσετέθησαν εἰς τὴν σειρὰν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ χαλκοῦ νομίσματος πολλαπλάσια τοῦ ἀσσαρίου, οἷα ὁ dupondius (δύο ἀσσάρια) σημειούμενος διὰ II, ὁ tressis III (τρία ἀσσάρια) καὶ ὁ decussis X (δεκάς, δέκα ἀσσάρια).

Ἄξιον σημειώσεως τυγχάνει, ὅτι ἡ νόμιμος ἐλάττωσις κατὰ σταθμὸν τοῦ ἀσσαρίου ἀπὸ 12 (πρακτικῶς 10) εἰς 4 οὐγγίας δὲν ἐγένετο κοινῶς ἀποδεκτὴ ἐν Ἰταλίᾳ. Τὸ Λάτιον, ἡ ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλλία καὶ ἡ Πικεντίνη ἐξηκολούθησαν νὰ χωνεύωσι τὰ ἀσσάρια αὐτῶν, συμφώνως τῷ ἀρχαίῳ λιτριαίῳ σταθμητικῷ κανόνι, ἐνῶ ἐξ ἑτέρου ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ καὶ Ὀμβρικῇ ἡ ὁλκὴ τοῦ ἀσσαρίου ἐκπίπτει αἴφνης, ὡς ἐν Ῥώμῃ, εἰς 4 περίπου οὐγγίας.

Ἡ ὁλκὴ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἀσσαρίου, ἂν καὶ νομίμως ἐν ἔτει 268 π. Χ. ὁρισθεῖσα εἰς 4 οὐγγίας, ἤρξατο ἤδη νὰ ἐκπίπτῃ ταχέως καὶ κατῆλθε, διαρκούσης τῆς ἀμέσως ἑπομένης ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος, εἰς 3, 2 καὶ τέλος εἰς οὐχὶ πλέον τῆς μιᾶς οὐγγίας.

Ἐν ἔτει 217 π.Χ., ἐπὶ τῆς δικτατορίας τοῦ Κ. Φαβίου Μαξίμου, ἐψηφίσθη νόμος ὁρίζων τὴν ἐλαχίστην ὁλκὴν τοῦ ἀσσαρίου εἰς μίαν οὐγγίαν. Τοῦτο ἐκλήθη **οὐγγιαία ἐλάττωσις** (uncialis)·

Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου καὶ ἐντεῦθεν ὁ χαλκὸς ἐν Ἰταλίᾳ ἤρξατο προσλαμβάνων τὸν χαρακτῆρα ἁπλοῦ λογιστικοῦ νομίσματος μᾶλλον ἢ πραγματικοῦ, ἀληθοῦς μέτρου ἀξίας ὄντος νῦν τοῦ ἀργύρου καὶ οὐχὶ τοῦ χαλκοῦ.

Ἕνεκα τούτου ἔπαυσε πλέον νὰ ἔχῃ σπουδαιότητά τινα, ἂν τὸ ἀσσάριον εἷλκεν ἢ ὄχι πλῆρες τὸ νόμιμον βάρος. Ὅθεν, ὅτε ὁ δήμαρχος Κ. Παπίριος Κάρβων εἰσήγαγεν ἐν ἔτει 89 π. Χ. νόμον, καθ' ὃν ἐπετρέπετο νὰ κόπτωνται τὰ ἀσσάρια κατὰ τὴν ἐλαχίστην ὁλκὴν ἡμισείας οὐγγίας (semuncialis ἐλάττωσις), τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο ἁπλῶς νόμιμος ἀναγνώρισις συνηθείας πράγματι πρὸ ἐτῶν ἤδη ἐπικρατησάσης ἂν οὐχὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ, πάντως ὅμως εἴς τινας τῶν συμμάχων πόλεων.

Ταχέως δὲ μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Παπιρίου νόμου παύει ἐντελῶς ἐν Ῥώμῃ ἡ ἔκδοσις χαλκῶν νομισμάτων (περὶ τὰ 87-74 π. Χ.), καὶ δὲν εἰσήχθη ἐκ νέου μέχρι τοῦ 15 π. Χ., ὁπότε τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα ἀφῃρέθη ἀπὸ τῆς Συγκλήτου ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, τοῦ συγχρόνως ἀπονείμαντος τῷ σωματείῳ τούτῳ τὸ προνόμιον τοῦ νομισματοκοπεῖν τὸ ἀγενέστερον μέταλλον. Τότε δ' ἤρξαντο αἱ Ῥωμαϊκαὶ αὐτοκρατορικαὶ σειραί, αἱ κοινῶς καλούμεναι μέγας, μέσος καὶ μικρὸς χαλκὸς (sestertius, dupondius καὶ ἀσσάριον), αἱ διακρινόμεναι διὰ τῶν γραμμάτων S. C. (Senatus Consulto).

Ἡ χρῆσις βαρέων χαλκῶν χωνευτῶν νομισμάτων δὲν περιωρίσθη ἐν Ῥώμῃ, ἂν καὶ εἶνε πιθανὸν ὅτι ἤρξατο ἐν αὐτῇ, ἐπειδὴ τὰ ἀρχαιότατα ἔνσημα κομμάτια τοῦ βαρυστάθμου χαλκοῦ εἶνε τὰ ἀσσάρια αὐτῆς τῆς Ῥώμης.

Διαρκοῦντος τοῦ πλείστου χρόνου τῆς 4ης καὶ 3ης ἑκατονταετηρίδος π. Χ., σύμπασα σχεδὸν ἡ βόρειος καὶ κεντρικὴ Ἰταλία μετεχειρίζετο χωνευτὰ χαλκᾶ νομίσματα παρόμοια τοῖς Ῥωμαϊκοῖς· παρόμοια, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ αὐτά. Ἕκαστον τῶν σπουδαιοτέρων κέντρων εἶχε ἰδίαν διακεκριμένην νομισματοκοπίαν διαφέρουσαν τῆς Ῥωμαϊκῆς κατὰ τοὺς τύπους καὶ συνήθως καθ' ὁλκήν,

ἐπειδὴ δὲν φαίνεται ὅτι ἡ λίτρα ἦτο πανταχοῦ τῆς αὐτῆς ὁλκῆς. Ἐν Ἐτρουρίᾳ, παραδείγματος χάριν, ἡ λίτρα εἷλκε μόνον περὶ τοὺς 3373 κόκκους ἤτοι οὐχὶ πολὺ περισσότερον τῶν $^2/_3$ τῆς Ῥωμαϊκῆς λίτρας, ἐν ᾧ ἐν τῇ Πικεντίνῃ ἐξικνεῖται εἰς ὁλκὴν ἀνωτέραν τῶν 6000 κόκκων.

Αἱ διάφοροι σειραὶ τοῦ aes grave δὲν δύνανται νὰ καταταχθῶσι γεωγραφικῶς ἅπασαι μετὰ βεβαιότητος, διότι πολλαὶ αὐτῶν εἶνε ἀνεπίγραφοι, ἀλλὰ δύνανται κατ' εἰκασίαν νὰ ἀποδοθῶσιν εἴς τινας χώρας καὶ μάλιστα εἰς πόλεις, ἕνεκα τοῦ τεκμηρίου ἐπανειλημμένων ἐκταφῶν τῶν αὐτῶν σειρῶν ἐν ταῖς αὐταῖς τοποθεσίαις.

Αἱ χρονολογίαι τῶν διαφόρων σειρῶν τοῦ ses grave συχνὰ εἶνε οὐχὶ ὀλιγώτερον δυσχερὲς νὰ καθορισθῶσιν ἢ οἱ τόποι, εἰς οὓς τὰ νομίσματα αὐτῶν ἀνήκουσιν. Ἐν τῷ θέματι τούτῳ δὲν ὀφείλομεν νὰ ἀποφασίζωμεν ἐκ τῆς τεχνοτροπίας, διότι τὰ τραχύτερον καὶ μᾶλλον ἀγροίκως ἐξειργασμένα κομμάτια δὲν εἶνε ἀναγκαίως καὶ τὰ ἀρχαιότερα, ὡς πάντως θὰ συνέβαινεν, ἂν ἡ ἐπὶ τούτων δεικνυομένη τέχνη ἦτο ἰθαγενοῦς βλαστήσεως, ὅπερ ὅμως δὲν συμβαίνει ἐνταῦθα. Ἡ ἐργασία τοῦ aes grave εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου δάνειος ἐκ τῆς τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ βαθμὸς τῆς τελειότητος εἰς ἣν ἔφθασαν ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συναφείας τῶν σχέσεων αὐτῶν, ἀμέσων ἢ ἐμμέσων, πρὸς Ἑλληνικήν τινα πόλιν, ἢ τοὐλάχιστον πρός τινα πληθυσμὸν ἐμπεποτισμένον διὰ τοῦ πνεύματος τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης.

ΟΜΒΡΙΚΗ

Ἡ ἀρχαιοτέρα ἱστορία τῆς χώρας ταύτης εἶνε ὀλίγον γνωστή, ἡ δὲ νομισματοκοπία αὐτῆς εἶνε ὁλόκληρος εἰς χαλκὸν καὶ ἀνήκει σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν σειρὰν τοῦ aes grave.

Τρεῖς πόλεις αὐτῆς ἔκοψαν νομίσματα· τὸ Ἀρίμινον, τὸ Ἰγούιον (Iguvium) καὶ τὰ Τύδερτα (ἢ Τούδερτον).

Ἀρίμινον (νῦν *Rimini*). Ἡ τῆς πόλεως ταύτης νομισμα-

τοκοπία εἶνε τῆς ἐφ' ὅσον δυνατὸν τραχυτέρας τεχνοτροπίας καὶ ἐκτελέσεως. Διακρίνονται διὰ τοῦ τύπου αὐτῶν, κεφαλῆς Γαλάτου πολεμιστοῦ, φέροντος τὸ ἐθνικὸν περιδέραιον (torques) περὶ τὸν τράχηλον, τύπου ἀναμιμνήσκοντος τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Γαλατικὴ φυλὴ τῶν Σενόνων, ἐκδιώξασα τοὺς Ἐτρούσκους, ἐκυρίευσε τὸ Ἀρίμινον ἐνωρὶς κατὰ τὴν 4ην ἑκατονταετηρίδα. Περὶ τὰ 268 π. Χ. οἱ Ῥωμαῖοι πέμπουσιν ἀποικίαν εἰς Ἀρίμινον (Λιβίου XV,8), εἰς τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην ἀνήκει πιθανῶς ἡ νομισματοκοπία[1].

ΒΑΡΥΣΤΑΘΜΟΣ ΧΑΛΚΟΣ (AES GRAVE). *(Τὸ ἀσσάριον ἕλκει πλέον τῶν 6000 κ.)*

As.	Κεφαλὴ Γαλάτου.		Κεφαλὴ ἵππου	
Quincunx.	»	»	Ἀσπίς	• • • • •
Triens.	»	»	Σπάθη καὶ κολεός	• • • •
Quadrans.	»	»	Τρίαινα	• • •
Sextans.	»	»	Δελφίν	• •
Uncia.	»	»	Ἔμβολον	•
Semuncia.	»	»	Ὄστρακον	

Τὰ ἑξῆς μεγάλα ἐπιμήκη πεντασσάρια δύνανται νὰ ἀπονεμηθῶσιν ἐπίσης εἰς τὸ Ἀρίμινον. Ἕλκουσι περίπου 25,000 κόκκους.

Ἀσπὶς ᾠοειδής.	Ἐσωτέρα πλευρὰ ᾠοειδοῦς ἀσπίδος (B. M. Cat. *Ital.*, σ. 27).
Σπάθη.	Κολεός (*αὐτόθι*, σ. 28).

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΕΚΟΜΜΕΝΑ.

Κεφαλὴ Ἡφαίστου (B. M. Cat. *Ital.* σ. 25).	ARIMN Γαλάτης πολεμιστής . . . . Æ Μέγεθος ·9

Ἰγούιον (νῦν Gubbio). Τοῦτο ἦτο ὀχυρὰ πόλις ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῶν Ἀπεννίνων. Ἡ νομισματοκοπία αὐτοῦ ἀκο-

[1] Ὁ Lenormant (La monnaie dans l'antiqnité, 1863, σ. 113), διαφωνῶν πρὸς τὸν Mommsen, ἀποδίδει τὸ aes grave τοῦ Ἀριμίνου εἰς τοὺς χρόνους τῆς συμμαχίας μεταξὺ τῶν Γαλατῶν, Ἐτρούσκων, Σαμνιτῶν καὶ Ὄμβρων, τῶν κατασυντριβέντων ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Σεντίνου τῷ 295 π. Χ.

λουθεῖ τὸν σταθμητικὸν κανόνα τῶν Τυδέρτων καὶ εἶνε προγενεστέρα τοῦ 268 π. Χ.

ΒΑΡΥΣΤΑΘΜΟΣ ΧΑΛΚΟΣ. *(Τὸ ἀσσάριον ἕλκει περὶ τοὺς 3300 κ.)*

As.	Ἀστήρ.	IKVFINI	Μήνη καὶ ἀστέρες		I
Semis.	»	»	»	»	Ɔ
Triens.	Πυράγρα.	»	Κέρας Ἀμαλθείας		• • • •
Quadrans	»	»	»	»	• • •
Sextans.	Κέρας Ἀμαλθείας.	»	»	»	
Uncia.	»	»	»	»	

Semis.	Κόκκος σίτου καὶ δύο ἀστέρες.	IKVFINI	Μήνη, ἀστράγαλος.	
»	Περικεφαλαία.	»	Κέρας Ἀμαλθείας	Ɔ
Quadrans.	Τροχός.	»	Τροχός	• • •
Sextans.	Κέρας Ἀμαλθείας.	»	Κλάδος	• •
»	Κλάδος.	»	Σημεῖον ἀξίας	• •
Uncia.	Σταφυλή.	»	Κέρας Ἀμαλθείας	•

Τύδερτα (νῦν Todi). Αὕτη πρέπει νὰ ἦτο ἀρκετὰ σημαντική τις πόλις. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέριος ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἐτρουρίας. Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε καλῆς κατασκευῆς, τῆς ἀρχαιοτέρας σειρᾶς ἀρχομένης περὶ τὰ 320 π. Χ. Τὰ βάρη αὐτῶν δεικνύουσιν, ὅτι ὁ βαρύσταθμος χαλκὸς τῶν Τυδέρτων, ὁμοίως τῷ τῆς Ῥώμης, ὑπέστη διαφόρους διαδοχικὰς ἐλαττώσεις.

As.	TVTEDE (ἐπ' ἀριστ.)	Τροχός.		Τρεῖς μῆναι.	
»	»	Ἀετός	I	Κέρας Ἀμαλθείας	I
Semis.	»	Ἀετός	∩	» »	∩
»	»	Κύων κοιμώμενος	∩	Λύρα	∩
Triens.	TVT	Ἀετός	• • • •	Κέρας Ἀμαλθείας	• • • •
»	TVTEDE	Δύο ρόπαλα	• • • •	Χεὶρ μετ' ἱμάντων πυγμάχου	• • • •
Quadraus.	TV	Ἄγκυρα	• • •	Βάτραχος	• • •

Sextans.	TV	Τρίαινα . .	Τέττιξ . .
Uncia.	»	Ἐπιδορατίς .	Ἀγγεῖον .
»	»	Βάτραχος	Χελώνη

ΑΜΥΓΔΑΛΟΜΟΡΦΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ.

Semis.	Ῥόπαλον.	. . . .
Quadrans.	»	. . .
Sextans.	»	. .
Uncia.	»	.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΕΚΟΜΜΕΝΑ.

Νεανικὴ ἄρρην κεφαλὴ μετὰ πίλου πλακωτοῦ τὴν κορυφήν.	TVTEDE (ἐπ' ἀριστ.) Ὗς καὶ χοιρίδια (B.M.Cat.*Ital.*σ.397) Æ·95
Κεφαλὴ Σεληνοῦ.	TVTEDE Ἀετός (ἔ. ἀ. σ. 39) Æ·75
Κεφαλὴ Φαύνου.	» Κέρας Ἀμαλθείας Æ·65

Οἱ ἑξῆς ἐπιμήκεις ὄγκοι, πεντασσάρια καὶ μικρότερα κλάσματα, ἀποδίδονται ὡσαύτως εἰς τὰ Τύδερτα, ἕνεκα τῆς αὐτόθι ἀνευρέσεως αὐτῶν: —

Ῥόπαλον.	Ἄκανθα ἰχθύος (B.M. Cat. *Ital.*σ.36)
Ταῦρος.	»
Δελφίς.	»
Ἄκανθα ἰχθύος.	»
Κλάδος.	Κλάδος.

ΠΙΚΕΝΤΙΝΗ

Δὲν ὑπάρχουσι νομίσματα δυνάμενα νὰ ἀποδοθῶσι τῇ χώρᾳ ταύτῃ διαρκούσης τῆς περιόδου τῆς κυριαρχίας τῶν Ὄμβρων, Ἐτρούσκων ἢ Γαλατῶν. Οἱ Ῥωμαῖοι κατέκτησαν τὴν χώραν περὶ τὰ 290 π. Χ., ἧς χρονολογίας μεταξὺ καὶ τοῦ 268 π. Χ. ἐκόπησαν αἱ σειραὶ τῶν νομισμάτων τῆς Ἀγκῶνος, τοῦ Ἄσκλου (;), τῆς Ἀδρίας καὶ τοῦ Φίρμου.

Ἀγκών. Ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Συρακουσῶν ἐπὶ τῶν χρόνων Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου. Ὠνομάσθη δ' οὕτω ἐκ τῆς

θέσεως αὐτῆς ἐπὶ ἀγκῶνός τινος τῆς παραλίας· πρβλ. τὸν νομισματικὸν αὐτῆς τύπον ἀγκῶνα[1]. Ἦτο δὲ ὁ κυριώτερος λιμὴν τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἐμπορίου καὶ εἶχε περίφημον ναὸν τῆς Ἀφροδίτης (Ἰουβενάλης, IV, 40).

Προτομὴ Ἀφροδίτης (B. M. Cat. *Italy*, σ. 40).	ΑΓΚΩΝ Βραχίων κεκαμμένος τὸν ἀγκῶνα, κρατῶν δὲ κλάδον φοίνικος· ἄνω δύο ἀστέρες . . Æ 8

Ἀδρία, καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐν ἔτει 289 π. Χ. Οὐδὲν τῶν νομισμάτων αὐτῆς φαίνεται ἀρχαιότερον τοῦ ἔτους τούτου.

As.	Κεφ. Σιληνοῦ κατ' ἐνώπιον.	ΗΑΤ Κύων κοιμώμενος I ἢ ⅃	
Quincunx.	ΗΑΤ Κεφαλὴ ἀνθρωπίνη ἐν ὀστράκῳ (Σκύλλα;)	Πήγασος	• • • • •
Triens.	Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (;)	ΗΑΤ Κάνθαρος	• • • •
Quadrans.	ΗΑΤ Δελφίς.	Ἰχθὺς (βάτος;)	• • •
Sextans.	ΗΑΤ Πέδιλον.	Ἀλέκτωρ	• •
Uncia.	Ἄγκυρα.	ΗΑΤ	•

Ἄσκλον (;). Ἀμφίβολον τυγχάνει ἂν αἱ σειραὶ τοῦ aes grave, αἱ φέρουσαι τὸ γράμμα Α ἀντὶ τύπου, ἀνήκουσιν εἰς τὸ Ἄσκλον τῆς Πικεντίνης, ἢ εἰς τὴν ἐν Ἀπουλίᾳ ὁμώνυμον πόλιν.

Sescuncia.	Α	C• (= 1 ½ οὐγγίαι)
Semuncia.	Α Σ (= ½ οὐγγίας)	Η (= *Ἡμίλιτρον;*)

Trins.	Κεραυνός.	Α • • • •
Quadrans.	Ὁμοίως.	Α • • •
Sextans.	Ὁμοίως.	Α • •
(;)	Κηρύκειον.	Α
(;)	Ἄσημον.	Α

[1]) Ὁ τύπος οὗτος ἐν τούτοις δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ θρησκευτικῶς, τῶν δύο ἀστέρων ἀναφερομένων ἀναμφιβόλως εἰς τὴν λατρείαν τῶν Διοσκούρων. Ἴδε Burgon ἐν Num. Journal, vol. 1, σ. 108.

Φέρμον, ἀποικισθὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου Καρχηδονικοῦ πολέμου, τῷ 264 π. Χ. Τῇ ἐποχῇ δὲ ταύτῃ ἀνήκουσιν, ὡς φαίνεται, τὰ νομίσματα αὐτοῦ :

Quadrans. Γυναικεία κεφαλή.	FIR Κεφαλὴ ταύρου . . .
Sextans. Πέλεκυς ἀμφίστομος.	» Ἐπιδορατίς . .

ΟΥΗΣΤΙΝΟΙ

Τὰ νομίσματα τοῦ λαοῦ τούτου, κατέχοντος ὀρεινήν τινα χώραν μεταξὺ τῶν Ἀπεννίνων καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ, δύνανται νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν Πίνναν, μεσόγειον πόλιν, καὶ τὸ Ἄτερνον, παράλιον πόλιν, κειμένην περὶ τὰ εἴκοσι μίλια πρὸς νότον τῆς Ἀτρίας.

Τῷ 301 π. Χ. οἱ Οὐηστῖνοι συνωμολόγησαν συνθήκην συμμαχίας μετὰ τῆς Ῥώμης, ἡ δὲ νομισματοκοπία αὐτῶν τάσσεται μεταξὺ τῆς χρονολογίας ταύτης καὶ τοῦ 268. Εἶνε δ' ἀπομίμησις τῆς νομισματοκοπίας τῆς Ὀμβρικῆς καὶ Πικεντίνης.

Triens. Ἐσωτέρα πλευρὰ ὀστράκου.	VE⸦ Ῥόπαλον . . . .
Sextans. Κεφ. βοὸς κατ' ἐνώπιον . .	VE⸦ Μήνη.
Uncia. Διπλοῦς πέλεκυς. .	VES Ὄστρακον.
Semuncia. Πέδιλον.	VES Ἄνευ τύπου.

ΛΑΤΙΟΝ

Ἡ νομισματοκοπία τοῦ Λατίου δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο κλάσεις: 1. χωνευτὰ νομίσματα, ἀποτελούμενα ἐξ aes grave ἀνεπιγράφου, ὡς ἐκ τούτου δ' ἀβεβαίου ταξινομήσεως, πάντοτε ὅμως ἀνευρισκόμενα ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἰταλίᾳ καὶ κυρίως ἐν Λατίῳ· 2. νομίσματα κεκομμένα, ἀργυρᾶ μὲν τῶν πόλεων Ἄλβας τῆς Φουκεντίδος καὶ Σιγνίας, χαλκᾶ δὲ τοῦ Ἀκυίνου.

1. Τὸ aes grave τοῦ Λατίου καὶ τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας εἶνε σύγχρονον τῷ τῶν λιτριαίων Ῥωμαϊκῶν σειρῶν τοῦ 350-268 π. Χ. Αἱ χρονολογίαι δὲ τῶν διαφόρων σειρῶν δυσκόλως δύνανται νὰ προσδιορισθῶσιν ἀκριβέστερον.

Κατὰ τεχνοτροπίαν τὸ Λατινικὸν aes grave εἶνε ἐν γένει ὑπέρτερον ἐκείνου παντὸς ἄλλου μέρους τῆς Ἰταλίας· ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ἐπὶ τῶν ἀσσαρίων τῶν σειρῶν τῶν ἀποδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ Mommsen εἰς τὰς πόλεις Φορμίαν, Φούνδαν ἢ Φρεγέλλας, εἶνε καθαρῶς Ἑλληνικὴ καὶ προδίδει τὴν ἐπίδρασιν τῶν γειτονικῶν Καμπανικῶν πόλεων.

Αἱ κλάσεις, εἰς ἃς τὸ aes grave τῆς μέσης Ἰταλίας διῃρέθη ὑπὸ τοῦ Mommsen (I, σ. 182) εἶνε αἱ ἑξῆς·

(α) Τιβουρα ἢ Πραινεστος.

As.	Κεφαλὴ Ῥώμης	I	Ὀπισθότυπα ὅμοια τοῖς ἐμπροσθοτύποις.
Semis.	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς	S	
Triens.	Κεραυνός	• • • •	
Quadrans.	Χεὶρ ἀνεῳγμένη	• • •	
Sextans.	Ὄστρακον	• •	
Uncia.	Ἀστράγαλος	•	
Semuncia.	Βάλανος	Σ	

(β) Τιβουρα ἢ Πραινεστος.

Σειρὰ ὁμοία τῇ προηγουμένῃ, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης ῥοπάλου ἐν τῷ πεδίῳ ἑκατέρας τῶν ὄψεων τῶν νομισμάτων. Τὸ ἀσσάριον τῆς σειρᾶς ταύτης δὲν φέρει σημεῖον ἀξίας.

(γ) Αρδεα (;)

As.	Κεφαλὴ Ἑρμοῦ	I	Κεφαλὴ Ἰανοῦ ἀγενείου	I
Semis.	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς	S	Κεφαλὴ γυναικός	S
Triens.	Κεραυνός	• • • •	Δελφίς	• • • •
Quadrans.	Χεὶρ ἀνεῳγμένη	• • •	Δύο κόκκοι κριθῆς	• • •
Sextans.	Ὄστρακον	• •	Κηρύκειον	• •
Uncia.	Ἀστράγαλος	•	Ἄσημον	•
Semuncia.	Βάλανος.		»	Σ

(δ) Αβεβαια πολις Λατιου ἢ Απουλιας.

Σειρὰ ὁμοία τῇ προηγουμένῃ, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης δρεπάνου ἐν τῷ πεδίῳ τῆς κυρίας ὄψεως τοῦ ἀσσαρίου καὶ τετρᾶντος, καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ ἡμιασσαρίου, τριξᾶντος, ἑξᾶντος καὶ οὐγκίας.

(ε) ΦΟΡΜΙΑΙ, ΦΟΥΝΔΑ Ἢ ΦΡΕΓΕΛΛΑΙ.

As.	Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.		Ὀπισθότυπα ὅμοια τοῖς ἐμπροσθοτύποις.
Semis.	Πήγασος	S	
Triens.	Κεφαλὴ ἵππου	• • • •	
Quadrans.	Κάπρος τρέχων	• • •	
Sextans.	Νεανικὴ πιλοφόρος κεφαλή	• •	
Uncia.	Κόκκος σίτου	•	

(ϛ) ΑΛΒΑ Η ΦΟΥΚΕΝΤΙΣ (;)

Dupondius.	Τροχός	II	Κεφαλὴ Ῥώμης	II
As.	»	I	» »	I
Semis.	»	S	Ταῦρος καλπάζων	S
Triens.	»	• • • •	Ἵππος τριποδίζων	• • • •
Quadrans.	»	• • •	Κύων τρέχων	• • •
Sextans.	»	• •	Χελώνη.	

(ζ) ΑΒΕΒΑΙΑΣ ΠΟΛΕΩΣ.

As.	Κάνθαρος.		Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς	
Triens.	»	• • • •	» »	
Quadrans.	»		Περικεφαλαία	• • •
Sextans.	»	• •	Ὄστρακον.	
Uncia.	»		Ῥόπαλον	•

ΑΒΕΒΑΙΑ, ΚΥΡΙΩΣ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ.

Λιτριαία σειρά.

As.	Κεφ. Ἡρακλέους νεαροῦ.	Κεφαλὴ γρυπός.	
»	Κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον μετὰ σπάθης ἐν τῷ στόματι.	Κεφαλὴ ἵππου.	
»	Κεφαλὴ Διός.	Ἀετὸς φέρων ἰχθύν.	
Semis.	Κρατήρ.	Κάπρος	S
»	Κεφαλὴ ταύρου.	Πρῷρα	S
»	Κεφαλὴ γυναικὸς μετὰ διαδήματος.	Κόκκος σίτου (ἐνίοτε καὶ κηρύκειον ὡς σύμβολον)	S

Semis.	Κάνθαρος.	Πηδάλιον.
Quincunx.	Κεφαλὴ πωγωνοφόρος μετὰ διαδήματος.	Ἀσπίς.
Triens.	Τροχὸς μετὰ καμπύλων κνημῶν.	Μήνη καὶ ἀστήρ • • • •
Quadrans.	Βάτραχος • • •	Τρισκελές • • •
»	(;) Δελφίς.	Ἄγκυρα.
Sextans.	Ἄγκυρα • •	Τρίαινα • •
»	Ἐπιδορατίς • •	»
»	Χελώνη • •	Κεφαλὴ δράκοντος πωγωνοφόρος • •
»	Κεφαλὴ κάπρου.	Κάνθαρος • •
»	Ἄροτρον.	Ὄφις (;) • •
Uncia.	Ῥόπαλον •	Πεντάγραμμα •
»	Οἰνοχόη •	Καλαῦροψ •
»	Ἀσπὶς κυκλοτερής •	Σταυρὸς μαιανδρικός (swastica)
»	Σταφυλή.	Ἄνθος τετράφυλλον •

Σταφυλή.	Ἐπιδορατίς.
Τριήρης (;)	Ἀστράγαλος (B. M. Cat. *Italy* σ. 60, 45).
Μήνη.	Μήνη.
Κηρύκειον.	Ἄσημον.

Σταθμητικὸς κανὼν ἠλαττωμένος.

Triens.	Μήνη.	Ἄσημον • • • •
Semis.	Δύο μῆναι • • • • • •	Δύο γυμναὶ μορφαὶ ὀρχούμεναι • • • • • •
Quadrans.	» » • • •	» » • • •

ΒΑΡΥΣΤΑΘΜΑ ΕΠΙΜΗΚΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ.

Quincussis.	ROMANOM Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ.	Πήγασος ἱπτάμενος.
»	Σπάθη.	N. ROMANOM Κολεός[1].
»	Ὁμοίως.	Ἄνευ ἐπιγραφῆς. Ὁμοίως.

[1]) Τὸ νόμισμα τοῦτο ἐθεωρήθη ὕποπτον. Ἴδε Mommsen τόμ. IV, σελ. 6. Τὸ γράμμα **N** σημαίνει ἴσως Nummus.

Quincussis.	Ταῦρος ἱστάμενος.	Ταῦρος ἱστάμενος.
»	Δύο ἀλέκτορες καὶ δύο ἀστέρες.	Δύο τρίαιναι καὶ δύο δελφῖνες.
»	Τρίαινα.	Κηρύκειον.
»	Ἐλέφας.	Ὗς.
»	Ἀσπὶς ἐπιμήκης διὰ δύο κεραυνῶν ἐπικεκοσμημένη.	Ἀσπὶς ἐπιμήκης.
»	Τρίπους.	Ἄγκυρα.
»	Ἀμφορεύς.	Λοξαὶ γραμμαί.
»	Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ.	Παραζώνιον.
Dupondius.	Δύο μῆναι ἀντίνωτοι.	Δύο μῆναι ἀντίνωτοι.

Τὰ τετράγωνα ταῦτα νομίσματα δὲν εἶνε πολὺ ἀρχαίας ἐποχῆς. Παραδείγματος χάριν τὸ φέρον ἐλέφαντα δυσκόλως δύναται νὰ εἶνε ἀρχαιότερον τῆς ἐν ἔτει 275 π. Χ. ἥττης τοῦ Πύρρου, τοῦ πρώτου εἰσαγαγόντος ἐλέφαντας εἰς Ἰταλίαν. Κατὰ κανόνα δὲ δύνανται νὰ θεωρηθῶσι σύγχρονα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ *aes grave* τῆς λιτριαίας σειρᾶς. Διὰ τοῦτο φαίνεται πιθανόν, ὅτι πάντα τὰ βαρύτατα κομμάτια ἐξηκολούθουν νὰ κόπτωνται ἐπιμήκη, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καταλαμβάνηται μικρότερος χῶρος, ὅτε συνεσκευάζοντο καὶ ἀπεταμιεύοντο μεγάλαι ποσότητες μετάλλου, τοῦθ᾽ ὅπερ ἦτο ἀναγκαῖον, ἐφ᾽ ὅσον ὁ χαλκὸς ἦτο ὁ νόμιμος σταθμητικὸς κανὼν ἐν Ἰταλίᾳ.

Ἡ ἐπί τινων τῶν νομισμάτων τούτων μορφὴ τῆς γενικῆς πληθυντικῆς ROMANOM, δεικνύει, ὅτι τὰ νομίσματα ταῦτα δὲν ἐκόπησαν ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ, καταδεικνύει δ᾽ ὁμοίως, ὅτι ἐξεδόθησαν ἐν χώρᾳ ὑποκειμένῃ τῇ Ῥωμαϊκῇ κυριαρχίᾳ.

(η) Λουκερια Απουλιας (Ἴδε κατωτέρω, σελ. 61).

(θ) Ουενουσια Απουλιας (Ἴδε κατωτέρω, σελ. 63).

2. Κεκομμένα νομίσματα τοῦ Λατίου.

Ἄλβα Φουκεντίς. Ἡ πόλις αὕτη κατελήφθη ὑπὸ Ῥωμαϊ-

κῆς ἀποικίας ἐν ἔτει 303 π. Χ. Μεταξὺ δὲ τοῦ ἔτους τούτου καὶ τοῦ 268 π. Χ. ἔκοψεν αὕτη ἀργυρᾶ νομίσματα.

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	ALBA Γρύψ . . . . . Ꝭ 18·3 κ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ Ꝭ 8·3 κ.

Ἀκύϊνον. Χαλκᾶ νομίσματα. Περὶ τὰ 268-217 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	AQVINO Ἀλέκτωρ καὶ ἀστὴρ Æ ·8

Κόρα (;) Περὶ τὰ 300—268 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	CORANO Ἱππεὺς ὡπλισμένος δόρατι . . . . Ꝭ 93 κ.
KORANO Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Βοῦς Καμπανικὸς ὑπὸ Νίκης στεφανούμενος . . . . . Æ μέγεθ. ·8

Ὡς πρὸς τὰ δύο ἀξιοσημείωτα ταῦτα νομίσματα, ὄντα ἀναμφιβόλως Καμπανικῆς κατασκευῆς, ἴδε Mommsen I, σ. 259.

Σιγνέα. Ἀργυρᾶ νομίσματα. Περὶ τὰ 300-268 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	ꟅEIC Κεφαλὴ Σιληνοῦ καὶ κάπρου ἡνωμέναι. . . . . . . Ꝭ 9 κ.

Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς Ἄλβας καὶ Σιγνίας ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Mommsen νοῦμμοι καὶ ἡμίνουμμοι. Ὁ ἀλλόκοτος τύπος τῆς Σιγνίας παραμένει ἀνεξήγητος.

ΣΑΥΝΙΤΙΣ

Ἡ Σαυνῖτις χώρα, κειμένη ἐν μέσῳ τῶν ἀργυροκόπων Ἑλληνικῶν πολιτειῶν τῶν πρὸς νότον καὶ τῶν πρὸς βορρᾶν Λατινικῶν καὶ ἄλλων χαλκᾶ νομίσματα ἐκδιδόντων λαῶν, δὲν εἶχε κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἰδίαν τινὰ νομισματοκοπίαν. Πράγματι δ' αἱ ποιμενικὰς κώμας ἀποτελοῦσαι κοινότητες αὐτῆς ἐστεροῦντο ἀρκετῆς σπουδαιότητος, ἵνα αἰσθανθῶσι τὴν ἀνάγκην ἰδίου νομίσματος. Οἱ Σαυνῖται φαίνεται ὅτι μετεχειρίζοντο τὰ νομίσματα τῶν γειτονικῶν χωρῶν, ἰδίᾳ δὲ τὰ τῆς Καμπανίας.

Μόλις μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ ὑποταγὴν τῆς χώρας ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, περὶ τὸ 290 π Χ., εὑρίσκομεν τὰς πόλεις Αἰσερνίαν, Ἀκουι-

λωνίαν, Βενέβεντον, Κόσαν καὶ Τελεσίαν, κοπτούσας χαλκᾶ νομίσματα ὅμοια κατὰ τεχνοτροπίαν τοῖς Καμπανικοῖς.

Αἰσερνία. Αὕτη κατελήφθη ὑπὸ Ῥωμαϊκῆς ἀποικίας ἐν ἔτει 262 π. Χ. Τὰ νομίσματα αὐτῆς ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῶν Καμπανικῶν πόλεων Κάλητος, Συέσσης, Αὐρούγκης καὶ Τεάνου τοῦ Σιδικηνοῦ. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἡφαίστου ἁρμόζει εἰς χώραν ἔνθα συχνὰ συμβαίνουσι σεισμοί. Ὁ τύπος τοῦ ἀνθρωποκεφάλου ταύρου ἐλήφθη ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς Νεαπόλεως.

VOLCANOM Κεφ. Ἡφαίστου.	AISERNINO Ζεὺς ἐφ' ἅρματος ἐκσφενδονίζων κεραυνόν· ἄνω, συχνά, Νίκη . . . . . Æ μέγ. ·8
AESERNINO Κεφ. Ἀπόλλωνος.	Ἀνθρωποκέφαλος ταῦρος στεφανούμενος ὑπὸ Νίκης . . Æ μέγ. ·8
AESERNINO Κεφ. Ἀθηνᾶς.	Ἀετὸς καὶ ὄφις . . . . Æ μέγ. ·8

Αἱ ἐπιγραφαὶ εἶνε γεγραμμέναι δι' Ὀσκικῶν χαρακτήρων.

Ἀκουιλωνία. Δύο πόλεις τοῦ ὀνόματος τούτου ὑπῆρχον ἐν τῇ Σαυνίτιδι, ὧν ἡ μὲν ἔκειτο παρὰ τὸν ἄνω Οὐουλτοῦρνον πλησιέστατα τῆς Αἰσερνίας, ἡ δ' ἑτέρα σχεδὸν ἑκατὸν μίλια Ν.Α., οὐχὶ μακρὰν τῶν ὁρίων τῆς Ἀπουλίας. Τὰ νομίσματα ἀπονέμονται εἰς τὴν πρώτην τούτων. Λέγεται δὲ ὅτι τὴν πόλιν κατέστρεψαν οἱ Ῥωμαῖοι, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Παπιρίου Κούρσωρος, ἐν ἔτει 293 π.Χ. Ἀλλὰ τὰ νομίσματα φαίνονται χρονολογικῶς μεταγενέστερα.

AKVRVNNIAR (Ὀσκικοῖς γράμμασι, ἐπ' ἀριστ.) Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Πολεμιστὴς ἔνοπλος κρατῶν φιάλην . . . . Æ μέγ. ·8

Κατὰ τὸν Λίβιον (X, 46), ὁ Παπίριος Κούρσωρ μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀκυλωνίας μετεκόμισεν εἰς Ῥώμην «aeris gravis vicies centies millies et quingenta triginta tria millia», ὁμοῦ δὲ 1830 λίτρας ἀργύρου. Δὲν πρέπει δὲ νὰ νομίσωμεν, ὅτι τοῦτο σημαίνει ὅτι αἱ 2,533,000 λίτραι χαλκοῦ νομίσματος ἦσαν σύγχρονον νόμισμα τῶν Σαυνιτῶν. Τοῦτο εἶνε μᾶλλον τὸ ἄθροισμα εἰς Ῥωμαϊκὸν νόμισμα τῆς ἀξίας τῆς λείας.

Βενεβεντός. Τὰ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης εἶνε βεβαίως μεταγενέστερα τοῦ ἔτους 268 π. Χ., ὅτε οἱ ἐκεῖ ἱδρύσαντες ἀποικίαν Ῥωμαῖοι μετέβαλον τὸ ὄνομα αὐτῆς ἀπὸ Μαλόεντος ἢ Μαλεβεντοῦ εἰς Βενεβεντόν.

BENVENTOD Κεφ. Ἀπόλλωνος.	Ἵππος ἀνορθούμενος καὶ ὄνομα ἄρχοντος ΠROΠOM . . . Æ ·8

Κόσα (Κόμψα).

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	COSANO Κεφαλὴ ἵππου . Æ ·75
Κεφ. Ἄρεως πωγωνοφόρος.	» » » καὶ δελφὶς . . . . Æ ·75

Ἀμφιβολία τις ὑπάρχει ὡς πρὸς τὴν πόλιν, εἰς ἣν πρέπει νὰ ἀποδοθῶσι τὰ παρόντα νομίσματα, ἐπειδὴ ὅμως ἡ τεχνοτροπία αὐτῶν εἶνε καθαρῶς Καμπανική, δύνανται ὀρθῶς νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν Κόμψαν κειμένην εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς Σαυνίτιδος.

Περίπολοι Πιτανᾶται. Ἴδε Περιπόλιον Βρεττίων.

Τελεσία. Σπάνια χαλκᾶ νομίσματα, μεταγενέστερα τοῦ 268 π. Χ. μετ' Ὀσκικῶν ἐπιγραφῶν.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Ἀλέκτωρ καὶ ἀστὴρ . . . Æ ·7

ΦΡΕΝΤΑΝΟΙ

Οἱ Φρεντανοὶ κατεῖχον εὔφορον χώραν μεταξὺ τῆς Σαυνίτιδος καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ. Ἐν ἔτει δὲ 304 οἱ Ῥωμαῖοι συνωμολόγησαν εἰρήνην μετὰ τοῦ λαοῦ τούτου. Τὰ νομίσματα εἶνε καλῆς ἐξεργασίας καὶ χρονολογοῦνται πιθανῶς ἀπὸ τοῦ 268 περίπου π. Χ. Φέρουσι δὲ ἐπιγραφὴν παλινδρομικήν, γεγραμμένην δι' Ὀσκικῶν χαρακτήρων.

FRENTREI Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	Πήγασος . . . . Æ μέγ. ·8

Λάρινον. Ἡ πόλις αὕτη, κειμένη 14 χιλιόμετρα μακρὰν τῆς θαλάσσης, φαίνεται ὅτι ἐκέκτητο σπουδαιότητά τινα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔκοψεν ἀργυρᾶ νομίσματα, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἅπαντα τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε μεταγενέστερα τοῦ 268 π. Χ.,

ὅτε ἡ νομισματοκοπία τοῦ ἀργύρου ἐγένετο μονοπώλιον τῆς Ῥώμης. Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τοῦ Λαρίνου διαιροῦνται εἰς δύο κλάσεις: —

(α) *Περὶ τὸ 268 π. Χ.*

ΛΑΡΙΝΩΝ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. | Καμπανικὸς ταῦρος . . Æ μέγ. ·8

(β) *Περὶ τὸ 217 π. Χ.*

Σειρὰ κεκομμένων νομισμάτων τοῦ οὐγγιαίου συστήματος μετὰ σημείων ἀξίας ἀπὸ πενταουγγίου μέχρι ἡμιουγγίου, καὶ τῆς ἐπιγραφῆς LADINOD (LARINOR) δι' Ὀσκικῶν χαρακτήρων.

Ἐμπροσθότυποι. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς, Δωδωναίου Διός, Ἡρακλέους, Διώνης, Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος.

Ὀπισθότυποι. Ὁπλίτης τρέχων, ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ, κένταυρος, δελφίς, κέρας Ἀμαλθείας, κύων.

ΚΑΜΠΑΝΙΑ

Ἡ νομισματοκοπία τῆς χώρας ταύτης εἶνε Ἑλληνικῆς (Φωκαϊκῆς) καταγωγῆς καὶ συνίσταται ἐκ διδράχμων, ἑλκόντων τὸ πολὺ 118 κοκ., καὶ ἐκ χαλκῶν νομισμάτων τοῦ αὐτοῦ περίπου τοῖς διδράχμοις μεγέθους, ἀντιπροσωπευόντων ἴσως τὰς ἀρχαιοτέρας ἀργυρᾶς λίτρας. Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα παύουσιν ἐν ἔτει περίπου 260 π. Χ., ὁπότε ἐκόπησαν κατὰ πρῶτον τὰ Ῥωμαϊκὰ δηνάρια. Δυσκόλως δὲ δύναται νὰ ὁρισθῇ ἐπὶ πόσον χρόνον μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκόπτοντο χαλκᾶ νομίσματα ἐν Καμπανίᾳ. Βέβαιον εἶνε ὅτι ἐκόπτοντο τοιαῦτα παγκοίνως μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πρὸς Ἀννίβαν πολέμου καὶ τῆς ἐν ἔτει 211 π. Χ. πτώσεως τῆς Καπύης. Εἴς τινας δὲ πόλεις ἰδιαζόντως ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων εὐνοουμένας, τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν ἴδιον νόμισμα διετηρήθη ἐπὶ μίαν ἴσως ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ πλέον.

Ἰδοὺ ὁ κατάλογος τῶν Καμπανικῶν πόλεων, τεταγμένων ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατὸν κατὰ τὴν κατὰ προσέγγισιν χρονολογικὴν τάξιν τῶν νομισμάτων αὐτῶν:—

Π Χ. 500—420	420—340	340—268	268-211, ἢ βραδύτερον
Κύμη			
	Ἄλλιφα		
	Φιστελία		
	Νεάπολις	Νεάπολις	Νεάπολις
	Ὑρία	Νῶλα	
	Καμπανοί	Ῥωμαϊοκαμπανικά	Καπύη
		Αὐρούγκα	
		Κομπουλτερία	
		Κάλης	Κάλης
		Νουκερία	Νουκερία
		Συέσσα	Σουέσσα
		Τέανον	Τέανον
			Καιήτη
			Ἀτέλλα
			Καλατία

Αἱ ἐπιγραφαὶ ἀρχικῶς ἦσαν καθαρῶς Ἑλληνικαί· κατόπιν δὲ τὸ Ὀσκικὸν στοιχεῖον ὑπερίσχυσεν, ἐξαιρέσει τῆς Νεαπόλεως· ἐν τέλει δὲ αἱ Λατινικαὶ ἀντικαθιστῶσι βαθμηδὸν τάς τε Ἑλληνικὰς καὶ τὰς Ὀσκικὰς ἐπιγραφάς.

Εὐκολίας χάριν περιγράφομεν τὰ νομίσματα κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν: —

Ἄλλιφα. Τῆς πιθανῶς παρὰ τὴν Κύμην κειμένης πόλεως ταύτης γνωστά εἰσι μόνον ἀργυρᾶ νομίσματα [1].

ΑΛΙΦΗΑ	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Βοῦς Καμπανικός . . Ꝝ δίδραχμον.
ΑΛΛΙΒΑΝΟΝ ΑΛΛΙΒΑ	Κεφ. Ἀπόλλωνος. » Ἀθηνᾶς.	Σκύλλα καὶ ὄστρακον. Ꝝ λίτρα, 9-12 κ.
ΑΛΛΕΙ	Ὄστρακον ὀστρέου.	Η (*ἡμίλιτρον;*) . . . Ꝝ 1/2 λίτρας.

Ἅπαντα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 4ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἀτέλλα. Ἡ πόλις αὕτη ἔκοψε μόνον χαλκᾶ νομίσματα, οὐχὶ ἀρχαίας τεχνοτροπίας, φέροντα δὲ Ὀσκικὴν ἐπιγραφὴν καὶ σημεῖα ἀξίας συμφώνως τῷ τριτημοριαίῳ συστήματι (περίπου 250-211 π. Χ.). Μετέσχε τῆς κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπαναστάσεως διαρκοῦντος

[1]) Τὰ ἐνίοτε εἰς τὴν Ἄλλιφαν ἀποδιδόμενα χαλκᾶ νομίσματα (B. M. Cat. Italy, p. 74) δύνανται νὰ ταχθῶσι μεταξὺ τῶν ἀβεβαίων.

τοῦ πολέμου τοῦ Ἀννίβα καὶ ἐπομένως ἐτιμωρήθη αὐστηρῶς ἐν ἔτει 211 π. Χ., μεθ᾽ ὃ ἔπαυσε νὰ κόπτῃ νομίσματα.

Triens. Κεφ. Διός	*Ade* ἢ *Aderl.* [Ὀσκιστί.] Ζεὺς ἐπὶ τεθρίππου ὑπὸ Νίκης ἐλαυνομένου ....
Sextans. » » ..	*Ade.* Δύο πολεμισταὶ ὀμνύοντες ἐπὶ χοιριδίου.
Uncia. Προτομὴ Ἡλίου .	*Ade.* Ἐλέφας.

Αὐρούγκα, πρωτεύουσα τῶν Αὐρούγκων εἴτε Αὐσόνων, μικρᾶς φυλῆς τοῦ βορείου μέρους τῆς Καμπανίας. Ἡ Συέσσα Αὐρούγκα ἦτο ἀποικία τῆς πόλεως ταύτης. Γνωστὸν δὲ εἶνε ἓν χαλκοῦν νόμισμα μετ᾽ Ὀσκικῆς ἐπιγραφῆς καὶ ὀνόματός τινος ἄρχοντος. Ἐποχὴ αὐτοῦ εἶνε πιθανῶς τὰ μέσα περίπου τοῦ τρίτου αἰῶνος.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (B. M. Cat. *Italy*, σ. 75).	*Aurunkud* [Ὀσκιστί.] Δελφίς, κάτω δὲ *Makdiis* . . . Æ μέγ. ·7

Καιήτη. Ἔκειτο περὶ τὰ 10 μίλια Β.Α. τῆς Καπύης ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐουλτούρνου. Ἡ νομισματοκοπία αὐτῆς εἶνε μόνον χαλκῶν νομισμάτων μεταγενεστέρων τοῦ 268 π. Χ.· ἡ ἐπιγραφὴ δὲ CAIATINO: —

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Ἀλέκτωρ καὶ ἀστὴρ . . Æ μέγ. ·7

Καλατία, πόλις ἐπίσης γειτονικὴ τῆς Καπύης. Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε χαλκᾶ μετ᾽ Ὀσκικῆς ἐπιγραφῆς καὶ σημείων ἀξίας συμφωνούντων τῷ τριτημοριαίῳ συστήματι, ὡς τὰ τῆς Ἀτέλλης. Αἱ δύο αὗται πόλεις ἐξηρτῶντο πιθανῶς ἐκ τῆς Καπύης, ἧς τὴν τύχην συνεμερίσθησαν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 216 π. Χ. Ἡ νομισματοκοπία δὲ χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 250-211 περίπου π. Χ.

Sextans. Κεφαλὴ Διός ..	*Kalati* [Ὀσκ.] Ζεὺς ἐπὶ τεθρίππου.
» » » ..	» Σελήνη ἐπὶ ἅρματος·
Uncia. » » .	» Ἵππος ἀνορθούμενος.

Κάλης. Ἡ πόλις αὕτη, οὖσα ἀρχικῶς πρωτεύουσα τῶν Καληνῶν Αὐσώνων, ἀπῳκίσθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐν ἔτει 334 π. Χ.

Ἄφθονος εἶνε ἡ νομισματοκοπία αὐτῆς καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἀργυρῶν διδράχμων Καμπανικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, ὁμοίων κατὰ τεχνοτροπίαν πρὸς τὰ τῆς Νουκερίας, Συέσσης καὶ Τεάνου, καὶ ἐξ ἀντιστοίχων χαλκῶν νομισμάτων.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	CALENO Νίκη ἐπὶ ἅρματος. ꝶ 112 κ. (*Πίναξ Α΄. 9*)
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	CALENO Καμπανικὸς ταῦρος, ἐνίοτε ὑπὸ Νίκης στεφανούμενος . Æ ·8

Ἡ νομισματοκοπία τοῦ ἀργύρου περατοῦται ἐν ἔτει 268 π. Χ. Τὰ χαλκᾶ ὅμως νομίσματα ἐκόπτοντο ἐπί τινα εἰσέτι χρόνον, ἀλλὰ μετὰ νέου τύπου: —

CALENO Κεφ. Ἀθηνᾶς.	Ἀλέκτωρ καὶ ἀστήρ . . Æ μέγ. ·8

Πρβλ. τὰ σύγχρονα χαλκᾶ νομίσματα τῶν πόλεων Τεάνου, Συέσσης, Καιήτης, Ἀκυΐνου καὶ Τελεσίας. Πᾶσαι αἱ πόλεις αὗται συνωμολόγησαν πιθανῶς συνθήκην πρὸς τὴν Ῥώμην μετ' εὐνοϊκῶν ὅρων, δι' ἧς ἐπετράπη αὐταῖς νὰ κόπτωσι χαλκᾶ νομίσματα ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα μέχρι νέας σχετικῶς περιόδου.

Καπύη. Τὰ ἀρχαιότερα νομίσματα τῆς Καπύης εἶνε στατῆρες ἀργυροῖ Καμπανικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος μεθ' Ἑλληνικῶν ἢ ἀναμίκτων Ὀσκικῶν καὶ Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, ΚΑΜΠΑΝΟΝ, ΚΑΜΠΑΝΟ, ΚΑΠΠΑΝΟ, ΚΑΠΠΑΝΟΜ, ΗΑΜΠΑΝΟΜ κ.τ.λ. καὶ τύπων ληφθέντων ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς Νεαπόλεως.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετ' Ἀθηναϊκῆς περικεφαλαίας.	Ἐπιγραφή. Ἀνθρωποκέφαλος Καμπανικὸς ταῦρος. ꝶ 114 κ. τὸ πολύ.

Ἡ νομισματοκοπία αὕτη εἶνε ἀρχαιοτέρα τοῦ 338 π. Χ., ὅτε ἡ Καπύη, ἵνα τύχῃ τῆς βοηθείας τῶν Ῥωμαίων κατὰ τῶν Σαυνιτῶν, συνεμάχησε πρὸς τὴν Ῥώμην ὡς *civitas sine suffragio*.

Ἐκ τούτου δὲ ἡ Καπύη ἐδικαιοῦτο νὰ κόπτῃ νομίσματα φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ROMANO ἢ ROMA λατινιστί. Εἶνε ἀληθὲς ὅμως ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡ Ῥωμαιοκαμπανικὴ αὕτη νομισματο-

κοπία εἶνε μόνον τῆς Καπύης, ἐπειδὴ καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς Καμπανίας δυνατὸν νὰ ἔλαβον ὑπὸ τῆς Ῥώμης τὴν ἄδειαν νὰ συμμετάσχωσι ταύτης. Διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς διακεκριμένας κλάσεις· (α) Νομίσματα φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ROMANO, συνιστάμενα δ' ἐκ διδράχμων ὁλοσχερῶς Καμπανικῶν κατὰ τεχνοτροπίαν καὶ ὁλκὴν καὶ ἔκ τινων σπανίων χαλκῶν νομισμάτων (λίτραι καὶ ἡμίλιτρα;). Ἡ νομισματοκοπία αὕτη διήρκεσε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπὸ τοῦ 338 μέχρι τοῦ 318 π.Χ., ὅτε ἡ Ῥωμαϊκὴ διοίκησις, ἡ μέχρι τοῦδε κατ' ὄνομα μᾶλλον ὑφισταμένη, ἐφηρμόσθη ἀμεσώτερον ἐπὶ τῆς Καπύης διὰ τῆς ἐκ Ῥώμης ἀποστολῆς εἰδικοῦ πολιάρχου ὡς διοικητοῦ τῆς πόλεως. (β) Ἡ νομισματοκοπία ἐξωμοιώθη νῦν μέχρι μέτρου τινὸς πρὸς τὴν τῆς Ῥώμης, τῆς ὁλκῆς τοῦ ἀργυροῦ διδράχμου ἐλαττωθείσης βαθμηδὸν εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν σταθμητικὸν κανόνα τῶν 6 Ῥωμαϊκῶν γραμμαρίων (105·36 κ.), τῆς δὲ κατ' ὀνομαστικὴν πτῶσιν ἐπιγραφῆς ROMA ἀντικαταστησάσης τὴν ROMANO (=*Romanom* γεν. πλθ.). Ὡσαύτως τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κοπέντα ἐν Ῥώμῃ χρυσᾶ νομίσματα ἐκανονίσθησαν συμφώνως τῷ Ῥωμαϊκῷ σταθμητικῷ κανόνι, τῶν διαιρέσεων οὐσῶν 6, 4 καὶ 3 γραμμαρίων (περίπου 106, 70 καὶ 53 κ.). Καὶ ἡ νομισματοκοπία δὲ αὕτη φέρει ὡσαύτως τὴν ἐπιγραφὴν ROMA. (γ) Κατὰ τὸ ἔτος 268 π. Χ., ὅτε τὸ πρῶτον ἐκόπησαν δηνάρια ἐν Ῥώμῃ, ὁ Καμπανικὸς ἄργυρος περιωρίσθη εἰς τὸ Τεθριπποφόρον (*Quadrigatus*) καὶ Νικηφόρον (*Victoriatus*), διατιμηθέντων ἐν Ῥώμῃ ὡς δηναρίων καὶ πεντασσαρίων (*Quinarii*). Συγχρόνως ἡ κυκλοφορία τοῦ χαλκοῦ νομίσματος περιωρίσθη εἰς τὴν Καπύην καὶ τὴν πλησιέστατα αὐτῆς κειμένην χώραν. Οὕτω μετὰ τὸ 268 π. Χ. τὰ νομίσματα τῆς Καπύης συνίστανται σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἐξ ἀργυρῶν Νικηφόρων[1] μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς

[1]) Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Καπύης οἱ Ῥωμαῖοι μετήνεγκον τὴν νομισματοκοπίαν τῶν νικηφόρων εἰς αὐτὴν τὴν Ῥώμην, ἔνθα ἐξηκολούθησαν ταῦτα κοπτόμενα ἐπὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα μακρότερον πρὸς χρῆσιν τῶν ἐπαρχιῶν.

ROMA, καὶ ἐκ χαλκῶν νομισμάτων φερόντων δι' Ὀσκικῶν χαρακτήρων τὴν ἐπιγραφὴν KAPV, γενικῶς δὲ καὶ σημεῖα ἀξίας δεικνύοντα ὅτι τὰ νομίσματα ἀνήκουσιν εἰς τὰ Ῥωμαϊκὰ σταθμητικὰ συστήματα τριτημοριαῖον καὶ ἑκτημοριαῖον.

Πρὸς τοῖς ἄνω ὑπάρχουσιν ἐπίσης νομίσματα ἐξ ἠλέκτρου φέροντα *ἔμπρ.* μὲν κεφαλὴν Ἰανοῦ, *ὄπ.* δὲ Δία ἐπὶ τεθρίππου, ἅτινα σημειωτέον ὅτι δὲν φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν ROMA. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, συνδυαζόμενον πρὸς τὴν μεταγενεστέραν αὐτῶν τεχνοτροπίαν, καθιστᾷ πιθανόν, ὅτι ἐκόπησαν διαρκοῦντος τοῦ πρὸς Ἀννίβαν πολέμου ἐν ἔτει 216—211 π. Χ., ὅτε ἡ Καπύη ἐπανέστη κατὰ τοῦ ζυγοῦ τῶν Ῥωμαίων[1].

Ῥωμαιοκαμπανικὰ νομίσματα.

Κλάσις α'. Περὶ τὰ 338—318 π. Χ.

Ἀργυρᾶ δίδραχμα καὶ χαλκᾶ κλάσματα φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ROMANO

ΑΡΓΥΡΟΣ. *Ὁλκὴ 115—112 κ.*

Κεφ. κρανοφόρος Ἄρεως πωγωνίου.	Κεφαλὴ ἵππου.
Κεφ. Ἀπόλλωνος.	Ἵππος ἀνορθούμενος καὶ ἀστήρ.
Κεφ. νεαροῦ Ἡρακλέους.	Λύκαινα καὶ οἱ δίδυμοι.
Κεφ. Ῥώμης μετὰ φρυγικοῦ κράνους.	Νίκη προσαρμόζουσα στέφανον εἰς κλάδον φοίνικος. *(Πίναξ Α'. 10)*

ΧΑΛΚΟΣ

Νεαρὰ κεφ. μετὰ διαδήματος.	Λέων ἐγείρων τὸν πόδα.
Κρανοφόρος κεφ. Ἄρεως νεαροῦ.	Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ.
Κεφ. κρανοφόρος Ἄρεως.	Κεφαλὴ ἵππου.

[1]) Σύγχρονα ἴσως πρὸς τὰ ἐξ ἠλέκτρου Καμπανικὰ ταῦτα νομίσματα εἶνε τὰ φέροντα ἔνθεν μὲν κεφαλὴν Ἄρεως, ἔνθεν δὲ **ROMA** καὶ ἀετὸν ἐπὶ κεραυνοῦ, τὰ ὡς εἰκάζεται, κοπέντα ὑπὸ Ῥωμαίων στρατηγῶν ἐν τῇ Νοτίῳ Ἰταλίᾳ πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ κατ' Ἀννίβου πολέμου. Τὰ νομίσματα ταῦτα εἶνε τριῶν μεγεθῶν καὶ φέρουσιν, ἕκαστον χωρίς, τὰ σημεῖα ἀξίας 60, 40 καὶ 20, τὰ συνήθως θεωρούμενα ὡς δεικνύοντα τὸν ἀριθμὸν τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀργυρῶν σηστερτίων (sestertii), ἀνθ' ὧν ἐτιμῶντο. Ἕλκουσιν δ' ἀναλόγως ἕκαστον 52·5, 35, καὶ 17·5 κ.

Κλάσις β' Μετ' ἐπιγραφῆς* ROMA *περὶ τὰ 318—268 π. Χ.

ΧΡΥΣΟΣ

Κεφαλὴ ἀγένειος Ἰανοῦ. *(Πίναξ Α'. 12)*	Δύο ὁπλῖται ὀμνύοντες ἐπὶ χοίρου φερομένου ὑπ' ἀνδρὸς γονατίζοντος.

Ταῦτα ἕλκουσιν 106, 70 καὶ 53 κ. Τὸ κομμάτιον τῶν 70 κ. φέρει τὸ σημεῖον XXX[1].

ΑΡΓΥΡΟΣ. *(Ὁλκὴ ἐκπίπτουσα εἰς 105·36 κ.).*

Κεφ. κρανοφόρος Ἄρεως νεαροῦ.	Κεφαλὴ ἵππου. *(Πίναξ Α'. 11)*
Κεφ. Ἀπόλλωνος.	Ἵππος ἀνορθούμενος (B. M. *Guide* Πιν. 33, 9)
Κεφ. Ἄρεως.	Ἵππος ἀνορθούμενος.
Κεφ. Ἰανοῦ ἀγένειος.	» »

ΧΑΛΚΟΣ

Κεφ. κρανοφόρος Ἄρεως νεαροῦ.	Κεφαλὴ ἵππου.
Κεφ. Ἀπόλλωνος.	Ἵππος ἀνορθούμενος.
Κεφ. κρανοφόρος Ἄρεως.	» »
Κεφ. Ἡρακλέους.	Πήγασος καὶ ῥόπαλον.
Κεφ. γυναικὸς πυργοστεφής.	Ἱππεὺς ἔχων ἐν χειρὶ μαστίγιον.
Κεφ. γυναικὸς κρανοφόρος.	Δύο κέρατα Ἀμαλθείας.
Κεφ. Ῥώμης μετὰ φρυγίου κράνους.	Κύων.

Κλάσις γ'. Περὶ τὰ 268—211 π. Χ.

(α) *Ἄργυρος μετ' ἐπιγραφῆς* ROMA

Κεφαλὴ Ἰανοῦ ἀγένειος.	Ζεὺς ἐπὶ τεθρίππου ὑπὸ Νίκης ἐλαυνομένου *(Πίναξ Β'. 2)* ℞ 105·3 *(Τεθριπποφόρον)*
	Ὁμοίως . . . . . . ℞ 52·3 κ.
Κεφαλὴ Διός.	Νίκη στέφουσα τρόπαιον ℞ 52·6 κ. *(Νικηφόρον)*[2]

[1]) Τὸ μόνον ἀντίτυπον τοῦ νομίσματος τούτου, ὅπερ ἐγὼ εἶδον, δηλ. ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ, εἶνε κίβδηλον.

[2]) Τὸ βάρος τοῦ νικηφόρου δὲν διετηρήθη ἐπὶ μακρὸν εἰς 52 κ. Ταχέως ἐκπίπτει εἰς 45 περίπου.

(β) *Ἄργυρος μετ᾽ ἐπιγραφῆς* ΚΑΡV *δι᾽ Ὀσκικῶν χαρακτήρων.*

Κεφαλὴ Διός.	Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ . . ℞ 92 κ.

Χαλκὸς μετ᾽ ἐπιγραφῆς ΚΑΡV *δι᾽ Ὀσκικῶν χαρακτήρων καὶ μετὰ σημείων ἀξίας.*

Quincunx.	Κεφ. Ἀθηνᾶς.	Πήγασος.
Triens.	Κεφ. Διός.	Κεραυνός.
Quadrans.	Κεφ. Δήμητρος.	Βοῦς.
»	Κεφ. Διός.	Δύο στρατιῶται καὶ χοιρίδιον.
Sextans.	» »	Σελήνη ἐφ᾽ ἅρματος.
»	» »	Δύο στρατιῶται καὶ χοιρίδιον.
»	» »	Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ.
»	Κεφ. Ἡρακλέους.	Λέων μετὰ δόρατος ἐν τῷ στόματι.
»	Κεφ. γυναικὸς πυργοφόρος.	Ἱππεὺς δορυφόρος.
Uncia.	Κεφ. Διός.	Νίκη στέφουσα τρόπαιον.
»	Κεφ. Ἀθηνᾶς.	Νίκη φέρουσα στέφανον.
»	Κεφ. γυναικὸς πυργοφόρος.	Ἱππεὺς δορυφόρος.
»	Κεφ. Ἀρτέμιδος.	Κάπρος.

Χαλκός, μετ᾽ ἐπιγραφῆς ΚΑΡV *δι᾽ Ὀσκικῶν χαρακτήρων, ἄνευ δὲ σημείων ἀξίας.*

Κεφ. Ἰανοῦ.	Ζεὺς ἐπὶ τεθρίππου . . . Æ 1·5
Κεφ. Διὸς καὶ Ἥρας.	» » . . . Æ 1·5
Κεφ. Διός.	Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ . . . Æ 1·05
Κεφ. Ἥρας.	Δύο πεπλοφόροι μορφαί, εἴδωλα ἀρχαϊκά . . . . Æ ·75
» »	Κεραυνός . . . . Æ ·55
Κεφ. Δήμητρος.	Στάχυς . . . . , . . . Æ ·6
Κεφ. Ἀπόλλωνος.	Λύρα . . . . Æ ·65
Κεφ. νεαρὰ μετὰ φρυγίου πίλου.	Βρέφος ὑπὸ ἐλάφου θηλαζόμενον . . . . Æ ·55
Κεφ. Ἀθηνᾶς.	Ἐλέφας . . . . Æ ·5
» »	Τρόπαιον . . . . Æ ·5
Κεφ. Ἡρακλέους νεαροῦ.	Κέρβερος . . . . Æ ·55

Κομπουλτερία ἢ **Κουβουλτερία** (Λιβίου XXIV, 20), ἐπὶ τοῦ ἄνω Οὐουλτούρνου.

Χαλκᾶ νομίσματα φέροντα μόνον Ὀσκικὰς ἐπιγραφὰς κοπέντα δὲ περὶ τὰ 300-268 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	*Kupelternum*. Βοῦς Καμπανικὸς ὑπὸ Νίκης στεφανούμενος. Æ 8

Κύμη. Ἡ ἀρχαία αὕτη Χαλκιδικὴ ἀποικία ἔκοψε τὰ ἀρχαιότατα τῶν ἀργυρῶν αὐτῆς νομισμάτων κατὰ τὸν Αἰγινητικὸν σταθμητικὸν κανόνα περὶ τὰ 500-490 π. Χ. : —

Πρόσθιον βατράχου.	KVME (ἐπ' ἀριστερά). Ὄστρακον θαλασσίου μυὸς (μύδιον) Ꭱ 84 κ.

Τὸ νόμισμα τοῦτο εἶνε σύγχρονον πρὸς τὰς ἀρχαιοτέρας σειρὰς τῶν ἄλλων Χαλκιδικῶν ἀποικιῶν, ἤτοι τοῦ Ῥηγίου τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ζάγκλης, Νάξου καὶ Ἱμέρας τῆς Σικελίας, αἵτινες ἠκολούθησαν ὡσαύτως τὸν Αἰγινητικὸν σταθμητικὸν κανόνα.

Εἰς τὴν πρώτην ταύτην περίοδον δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν ὡσαύτως μικρά τινα χρυσᾶ νομίσματα τῆς Κύμης : —

Κράνος Κορινθιακόν.	KVME Ὄστρακον θαλασσίου μυός . . . . Ꭺ 5·5 κ.

Ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ σχετικὴ ἀξία τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὸν ἄργυρον ἔχει ἐνταῦθα ὁμοίως πρὸς τὴν ἐν Συρακούσαις, δηλαδὴ 15 : 1, τὸ Ἀττικὸν τοῦτο χρυσοῦν ἡμιωβόλιον θὰ εἶνε τὸ ἀκριβὲς ἰσότιμον μιᾶς Αἰγινητικῆς δραχμῆς τῶν 84 κ. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης ἀργυρᾶ νομισμάτια τῆς Κύμης μετὰ κράνους καὶ ὀστράκου μυὸς ἕλκοντα ὀλιγώτερον τῶν 2 κ.

Εἰς ἁπάσας δὲ τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας Χαλκιδικὰς ἀποικίας ὁ Χαλκιδικὸς (Αἰγινητικὸς) σταθμητικὸς κανὼν ἐγκατελείφθη, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀττικοῦ· ἡ αὐτὴ δὲ μεταβολὴ παρατηρεῖται καὶ ἐν Κύμῃ.

(β) *Περὶ τὰ 490-480 (Ἀττικὸς σταθμητικὸς κανών).*

KVMAION (ἐπ' ἀριστερά). Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Καρκῖνος φέρων ὄστρακον μυὸς θαλασσίου . . . . . . Ꭱ 129 κ.

Τὸ Ἀττικὸν (ἢ Ταραντῖνον) δίδραχμον τῶν 130 κ. δὲν ἐρριζώθη σταθερῶς ἐν Κύμῃ, ἀλλὰ ἐνωρὶς ἐν τῇ πέμπτῃ ἑκατονταετηρίδι ὑπεχώρησε πρὸ τοῦ Φωκαϊκοῦ διδράχμου ἤτοι τοῦ στατῆρος τῶν 118-115 κ. τοῦ εἰσαχθέντος ἐκ τῶν Φωκαϊκῶν ἀποικιῶν Ὑέλης καὶ Ποσειδωνίας πρὸ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐγκαταλείψεως αὐτοῦ.

Ἀφθονώτατα εἶνε τὰ κατὰ Φωκαϊκὸν σταθμητικὸν κανόνα κοπέντα ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς Κύμης, ἅτινα ἐκτείνονται ἀπὸ τοῦ 480 περίπου μέχρι τοῦ 423 π. Χ., ἔτους τῆς ὑπὸ τῶν Σαυνιτῶν ἁλώσεως τῆς Κύμης. Δέκα δὲ καὶ πέντε ἔτη πρὸ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς ἡ Κύμη ἔλαβε παρὰ τῆς Ῥώμης τὸν βαθμὸν τῆς *civitas sine suffragio*, ἀλλὰ οὔτε τότε, οὔτε διαρκούσης τῆς περιόδου τῆς μεγίστης αὐτῆς ἀκμῆς φαίνεται ὅτι ἔκοψε χαλκᾶ τινα νομίσματα, ἐπειδὴ τὰ ὀλίγα γνωστὰ τοιαῦτα ἦσαν πιθανῶς περιενδεδυμένα ἀρχικῶς δι' ἀργύρου.

(γ) *Περὶ τὰ 480-423 π. Χ. (Φωκαϊκὰ ἢ Καμπανικὰ δίδραχμα).*

Κεφαλὴ γυναικὸς μετὰ διαδήματος, τεχνοτροπίας δὲ ἀρχαϊκῆς	ΚΥΜΕ ἢ ΚΥΜΑΙΟΝ Ὄστρακον μυὸς θαλασσίου καὶ διάφορα σύμβολα, π. χ. σπέρμα σίτου, θαλάσσιος ὄφις, μῦς (ποντικός), ἰχθὺς ἢ φυτὸν θαλάσσιον *(Πίναξ Β'. 1).*
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους Ἀθηναϊκοῦ στρογγύλου.	Ὁμοίως.
Δορὰ κεφαλῆς λέοντος κατ' ἐνώπιον μεταξὺ δύο κεφαλῶν κάπρων.	Ὁμοίως.
Κεφαλὴ γυναικός, ἀρχαίας ἀκμαζούσης τεχνοτροπίας (μεταβατικῆς ἐποχῆς).	Ὄστρακον μυὸς θαλασσίου. Ἐνίοτε ὡς σύμβολα ἡ Σκύλλα, θαλάσσιος ὄφις, κτλ. *(Πίναξ Β'. 3).*
Κεφαλὴ ἐφήβου μετὰ πίλου δαφνοστεφοῦς.	Σκύλλα Æ μέγ. ·8 (ἄλλοτε ἐπάργυρον;)

(Νομισμάτια ἀργυρᾶ.)

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς	ΚΥ, ΚΥΜΕ ἢ ΚΥΜΑ Ὄστρακον μυός . . . . Ꭱ 12-8 κ.
Τροχὸς ἔχων τρεῖς κνήμας.	ΚΥ Δελφίς . . . . . Ꭱ 2·2 κ.
Κράνος.	Ὄστρακον . . . . . . Ꭱ 1·2 κ.

Τὸ ὄστρακον τοῦ θαλασσίου μυὸς εἶνε ἀξιοσημείωτον παράδειγμα τύπου ληφθέντος ἐκ τῶν φυσικῶν προϊόντων τοῦ τόπου, ἤτοι τῶν ἀβαθῶν θαλασσολιμνῶν Ἀόρνου καὶ Λουκρινίδος, αἵτινες ἰδίως εἶνε κατάλληλοι πρὸς ἀνατροφὴν ὀστράκων[1].

Ἡ γυναικεία κεφαλὴ τῶν νομισμάτων τῆς Κύμης εἰκονίζει ἴσως τὴν περίφημον Κυμαίαν Σιβύλλην ἢ τὴν σειρῆνα Παρθενόπην.

Νεάπολις, ἀποικία τῆς Κύμης· κατελήφθη δ' ἐν ἔτει 290 π. Χ. ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἀλλ' ἔμεινε πάντοτε πόλις οὐσιωδῶς Ἑλληνική, αἱ δὲ πολιτικαὶ αὐτῆς περιπέτειαι μόλις ἀφῆκαν ἴχνη τινὰ ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῆς.

Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης πόλεως τῆς Καμπανίας διαιροῦνται εἰς τρεῖς κλάσεις, αἵτινες δυνατὸν νὰ διακριθῶσιν ἐκ τῆς μορφῆς τῆς ἐπιγραφῆς, ἣν φέρουσι, καὶ νὰ ταχθῶσι χρονολογικῶς κατὰ προσέγγισιν ὡς ἑξῆς·

Κλάσις Α'. ΝΕΟΠΟLΙΤΕΣ ἢ ΝΕΠΟΛΙΤΕΣ, περὶ τὰ 420-400 π. Χ. *(Πίναξ Β'. 5).*

» Β'. ΝΕΟΠΟΛΙΤΗΣ, περὶ τὰ 400-340 π. Χ. *(Πίναξ Β'. 6).*

» Γ'. ΝΕΟΠΟΛΙΤΩΝ ἢ ΝΕΟΠΟΛΙΤΕΩΝ, περὶ τὰ 340-268 π. Χ. *(Πίναξ Β.' 7).*

Οἱ ἐμπρόσθιοι τύποι τῶν Νεαπολιτικῶν ἀργυρῶν διδράχμων εἶνε (α) Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ στρογγύλης Ἀθηναϊκῆς περικεφαλαίας, περιβαλλομένης ὑπὸ στεφάνου ἐλαίας καὶ (β) Κεφαλὴ γυναικὸς φέρουσα συνήθως διάδημα, ἥτις ἴσως εἶνε ἡ Δία Ἥβη, ἡ σύζυγος Διονύσου τοῦ Ἥβωνος. Ἡ κεφαλὴ αὕτη εἰκονίζεται διαφοροτρόπως κατὰ κρόταφον, ἐνίοτε δὲ καὶ κατ' ἐνώπιον μετὰ κόμης καταπιπτούσης (ὁπότε ἴσως παριστᾷ τὴν Ἥραν. Πρβλ. τὰ νομίσματα τῆς Ὑρίας καὶ τῆς Ποσειδωνίας).

Ὁ δ' ὀπισθότυπος εἶνε πάντοτε ὁ ἀνθρωποκέφαλος Καμπανικὸς ταῦρος, στεφανούμενος ἐπὶ τῶν νεωτέρων νομισμάτων ὑπὸ Νίκης

[1]) Ὁρατίου Epod. II, 49. Sat. II, 4, 32.

ἱπταμένης. Ὁ τύπος οὗτος, ὁ καθ᾽ ὅλην τὴν Καμπανίαν συχνότατος, ἐμφανίζεται ἀρχικῶς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως ταύτης. Ὑποτίθεται δὲ ὅτι παριστᾷ τὸν Διόνυσον Ἥϐωνα, ταυρόμορφον χθονίαν θεότητα παγκοίνως λατρευομένην ἐν τῇ Νοτίῳ Ἰταλίᾳ, ἰδιαιτέρως δὲ ἐν Καμπανίᾳ. Ὁ θεὸς οὗτος, οὗτινος ἡ φύσις μετεῖχε τοῦ Ἅδου καὶ τοῦ Διονύσου, συνεδέετο μετὰ θεᾶς τινος, Κόρης ἢ Δίας Ἥϐης, θεᾶς ὁμοιαζούσης πρὸς τὴν Περσεφόνην καὶ Ἀριάδνην, προσωποποιούσης δὲ τὴν κατὰ τὸ ἔαρ αἰώνιον ἀναγέννησιν τῆς φύσεως. Σχετικῶς πρὸς τὴν μυστικὴν λατρείαν τοῦ ζεύγους τούτου ἴδε Lenormant, *La Grande Grèce*, I, 420.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἀρχαιοτάτην περίοδον τὰ μικρὰ νομίσματα τῆς Νεαπόλεως συνίστανται εἰς δωδεκάτας στατῆρος (ὀϐολούς), ἑλκούσας 11-8 κ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς φέρουσα κράνος Κορινθιακόν.	Προτομὴ Καμπανικοῦ ταύρου ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας.

Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν περίοδον ὁ ὀϐολὸς ἢ δωδεκάτη ἀντικαθίσταται ὑπὸ κομματίων 2 λιτρῶν, 1 λίτρας καὶ $^1/_2$ λίτρας, ἑλκόντων ἕκαστον χωρὶς 28, 14 καὶ 7 κ. τὸ πολύ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Ἅρμα.
» »	Ἀλέκτωρ.
Νεανικὴ δαφνοστεφὴς κεφαλή.	Ἡρακλῆς ἄγχων λέοντα.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Η *(ἡμίλιτρον)*.

Εἰς δὲ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην περίοδον ἀνήκουσιν ἐπίσης αἱ δραχμαὶ αἱ ἕλκουσαι 59-48 κ., καὶ φέρουσαι τὰς ἐπιγραφὰς ΝΕΟΠΟΛΙΤΗΣ καὶ ΝΕΟΠΟΛΙΤΩΝ.

Κεφαλὴ γυναικεία.	Καμπανικὸς ταῦρος.

Πρὸς τὰ τέλη τῆς δευτέρας περιόδου (περὶ τὰ 340 π. Χ.) παύει ἡ ἔκδοσις μικρῶν ἀργυρῶν νομισμάτων, ἀντ᾽ αὐτῶν δ᾽ ἄρχονται κοπτόμενα χαλκᾶ, ὄντα πιθανῶς λίτραι (Μέγεθος ·8) καὶ ἡμίλιτρα (Μέγεθος ·65).

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Προτομὴ ταύρου Καμπανικοῦ.
»	Καμπανικὸς ταῦρος.
»	Καμπανικὸς ταῦρος ὑπὸ Νίκης στεφανούμενος.
»	Ὀμφαλὸς καὶ λύρα.

Ἡ νομισματοκοπία τοῦ χαλκοῦ διαρκεῖ μακρότερον τῆς τοῦ ἀργύρου ἐπὶ περίοδον ἀβεβαίου διαρκείας. Μεταξὺ δὲ τῶν τελευταίων τύπων τῶν χαλκῶν νομισμάτων ἀπαντῶσιν οἱ ἑξῆς: —

Κεφαλὴ ἑνὸς τῶν Διοσκούρων.	Ἱππεύς.
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	Κέρας Ἀμαλθείας.
Κεφ. Ἡρακλέους νεαροῦ, δαφνοστεφής.	Τρίπους.

Πάντα τὰ τελευταῖα νομίσματα τῆς Νεαπόλεως, ἀργυρᾶ ἢ χαλκᾶ, ἔχουσι σύμβολα ἢ γράμματα ἐν τῷ πεδίῳ, Ἐκ τῶν τελευταίων δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν τὸ ΙΣ ὡς κοινότατον, περιέργως ὅμως οὐχὶ ἰδιάζον τοῖς νομίσμασι τῆς Νεαπόλεως, ἐπειδὴ ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ συγχρόνων νομισμάτων τῆς Αἰσερνίας, Κάλητος, Κομπουλτερίας, Συέσσης καὶ Τεάνου.

Νουκερία Ἀλφατέρνα. Πόλις κειμένη ἐπὶ τοῦ Σάρνου ποταμοῦ, καταληφθεῖσα δὲ ἐν ἔτει 308 π. Χ. ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δευτέρου Σαυνιτικοῦ πολέμου. Δὲν εἶνε δὲ γνωστὰ νομίσματα, δυνάμενα νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τῆς Ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως. Πάντα δὲ φέρουσι καὶ Ὀσκικὴν ἐπιγραφὴν *Nuvkrinum Alafaternum.*

Ἀργυρᾶ δίδραχμα ὁλκῆς 113 κ. τὸ πολύ.

Νεανικὴ κεφαλὴ ἄρρην μετὰ κέρατος κριοῦ.	Διόσκουρος παρὰ τὸν ἵππον αὑτοῦ ἱστάμενος (*Πίναξ Β΄. 9*).

Χαλκοῦ λίτραι (;) καὶ ἡμίλιτρα (;)

Νεανικὴ ἄρρην κεφ. μετὰ διαδήματος.	Διόσκουροι ἔφιπποι . . Æ μέγ. ·8
Νεανικὴ ἄρρην κεφαλὴ δαφνοστεφής.	Κύων ἰχνηλατῶν . . . Æ μέγ. ·65

Νῶλα. Τὰ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης ὁμοιάζουσι λίαν πρὸς τὰ τῆς Νεαπόλεως, ἀλλὰ δὲν ἄρχονται ἀπὸ ἐπίσης τόσον ἀρ-

χαίας ἐποχῆς. Κατὰ τὸ πλεῖστον φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὸ ἀπὸ τοῦ 340 μέχρι 268 π. Χ. διάστημα. Ἐν ἔτει 313 ἡ Νῶλα κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, πρὸς τοὺς ὁποίους παρέμεινε πιστὴ καὶ κατ᾽ αὐτὴν ἔτι τὴν διάρκειαν τοῦ πρὸς τὸν Ἀννίβαν πολέμου.

Ἀργυρᾶ δίδραχμα ἕλκοντα 114 κ. τὸ πολύ.

Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ διαδήματος (ἡ Κόρη;) ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Νεαπόλεως.	ΝΩΛΑΙΩΝ σπανίως δὲ ΝΩΛΑΙΟΣ Καμπανικὸς ταῦρος ὑπὸ Νίκης στεφανούμενος.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ στρογγύλης Ἀθηναϊκῆς περικεφαλαίας διὰ κλάδου ἐλαίας ἐστεμμένης.	ΝΩΛΑΙΩΝ Ταῦρος Καμπανικός. *(Πίναξ Β'. 8)*

Ἀργύρου λίτραι (;)

ΝΩΛΑΙ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Καμπανικὸς ταῦρος ὑπὸ Νίκης στεφανούμενος . . . Ὁλκὴ 10.2 κ.

Χαλκοῦ λίτραι (;)

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Καμπανικὸς ταῦρος ὑπὸ Νίκης στεφανούμενος . . . . . μέγ. ·85

Σύεσσα Ἀουρούγκα. Ἡ Σύεσσα κατελήφθη ὑπὸ Ῥωμαϊκῆς ἀποικίας τὸ ἔτος 313 π. Χ. Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε πάντα νεωτέρας τεχνοτροπίας, ὡς τὰ τοῦ Κάλητος, Νουκερίας, Τεάνου κτλ.

(α) *Περὶ τὰ 313—268 π. Χ.*

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	SVESANO Διόσκουρος ἔφιππος ὁδηγῶν καὶ δεύτερον ἵππον . . . . *(Πίναξ Β'. 10)* AR δίδρ. 113 κ.
SVESANO Κεφ. Ἀπόλλωνος.	Ταῦρος Καμπανικὸς ὑπὸ Νίκης στεφανούμενος . . . . Æ μέγ. ·85

(β) *Πιθανῶς μετὰ τὸ 268 π. Χ.*

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	SVESANO Ἀλέκτωρ . Æ μέγ. ·8
» Ἑρμοῦ.	SVESANO Ἡρακλῆς ἄγχων λέοντα . . . . Æ μέγ. ·8

Τέανον Σιδικηνόν. Τὸ Τέανον ἦτο κατ᾽ ἀρχὰς ἡ πρωτεύουσα τῶν Σιδικηνῶν· ἔκειτο δὲ ἐπὶ τῆς Λατινικῆς ὁδοῦ (via Latina) εἰς

τὴν βόρειον γωνίαν τῆς Καμπανίας. Ἡ νομισματοκοπία αὐτῆς ἀποτελεῖται ἐκ δύο διακεκριμένων κλάσεων, ἤτοι: —

(α) Ꭿ καὶ Æ μετ' Ὀσκικῶν ἐπιγραφῶν, τοῦ 300-268 π. Χ.

(β) Æ μετὰ Λατινικῶν ἐπιγραφῶν, μετὰ τὸ 268 π. Χ.

(α) *Ἀργυρᾶ δίδραχμα, ἕλκοντα 114 κ. τὸ πολύ, καὶ χαλκαῖ λίτραι (;) φέρουσαι τὴν Ὀσκικὴν ἐπιγραφὴν Tianud Sidikinud ἢ μόνον Tianud.*

Κεφ. Ἡρακλέους μετὰ λεοντῆς.	Νίκη ἐπὶ ἅρματος τριῶν ἵππων . . (*Πίναξ Β' 11*) . . . . Ꭿ δίδρ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Ἀνθρωποκέφαλος ταῦρος ὑπὸ Νίκης ἐνίοτε στεφανούμενος Æ μέγ. ·8

(β) *Χαλκᾶ μετὰ τῆς Λατινικῆς ἐπιγραφῆς* ΤΙΑΝΟ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Ἀλέκτωρ καὶ ἀστήρ . . Æ μέγ. ·8

Ὑρία. Ἡ πόλις αὕτη ὑποτίθεται ὅτι ἦτο ἡ παλαιόπολις τῆς Νώλης[1]. Ἡ νομισματοκοπία αὐτῆς εἶνε πᾶσα ἐξ ἀργύρου καὶ ἀποτελεῖται ἐκ Καμπανικῶν διδράχμων 115 κ. περίπου, χρονολογουμένων περίπου ἀπὸ τοῦ 420-340 π. Χ., φερόντων δὲ Ὀσκικὰς ἢ ἀναμίκτους Ὀσκικὰς καὶ Ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ΥDΙΝΑ, ΥΡΙΝΑΙ, ΥΡΙΑΝΟΣ, σπανιώτερον δὲ ΥDΙΕΤΕΣ. Ἡ νομισματοκοπία τῆς Ὑρίας ἄρχεται καθ' ὃν χρόνον περίπου λήγει ἡ τῆς Κύμης.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ στρογγύλου Ἀθηναϊκοῦ κράνους κεκοσμημένου διὰ στεφάνου ἐλαίας καὶ γλαυκός.	Καμπανικὸς ταῦρος.
Κεφαλὴ Ἥρας κατ' ἐνώπιον μετὰ στεφάνου μοδιομόρφου (πρβλ. τὰ νομίσματα τῆς Ποσειδωνίας).	Ὁμοίως (*Πίναξ Β'. 4*).

Φιστελία. Ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο, ὡς νομίζουσιν, παρὰ τὴν Κύμην (Friedländer, *Oskische Münzen*, σ. 28). Εἶνε δὲ γνωστὴ εἰς ἡμᾶς μόνον ἐκ τῶν νομισμάτων αὐτῆς, ἅτινα εἶνε ἐκ τῶν ἀρ-

[1]) Mommsen I, 162.

χαιοτάτων τοῦ μέρους τούτου τῆς Ἰταλίας, χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ περὶ τὰ 420-400 π. Χ. χρόνου.

Κεφαλὴ νεανικὴ κατ' ἐνώπιον.	Ὄστρακον μυὸς θαλασσίου καὶ σπέρμα σίτου . . . R ὀβολός.
Κεφαλὴ Ἥρας κατ' ἐνώπιον μετὰ κόμης λυτῆς (πρβλ. κατωτέρω τὰ νομίσματα τῆς Ποσειδωνίας).	*Fistlus* ἢ *Fistluis* (Ὀσκιστί). Ταῦρος Καμπανικός . R δίδραχ.
Ὅμοιον.	Λέων . . . . R ὀβολός.
ΦΙΣΤΕΛΙΑ Κεφαλὴ νεανικὴ κατ' κατ' ἐνώπιον.	*Fistluis* (Ὀσκ.). Ὄστρακον, σπέρμα σίτου καὶ δελφίς R λίτρα 12 κ.

Αβεβαια Οσκικα Νομισματα.

Πλὴν δὲ τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων νομισμάτων, τῶν Ὀσκικὰς φερόντων ἐπιγραφάς, ὑπάρχουσι καὶ ὀλίγα τινὰ μὴ δυνάμενα νὰ καταταχθῶσι μετὰ βεβαιότητος εἰς τὴν Καμπανίαν. Φέρουσι δὲ ταῦτα τὰς ἐπιγραφὰς *Irnthi, Maiies, Senser* κ.λ.π. (B. M. Cat. *Italy*, σ. 127).

ΑΠΟΥΛΙΑ

Εὐλόγως δύναταί τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τὰ νομίσματα τοῦ Τάραντος ἐκυκλοφόρουν ἐν Ἀπουλίᾳ καθ' ἅπασαν τὴν περίοδον τῆς ἐπὶ τῶν μερῶν τούτων κυριαρχίας τοῦ Τάραντος, καὶ ὅτι ἡ ἀργυρᾶ μονὰς ἢ νοῦμμος τοῦ Τάραντος (πιθανῶς τὸ διώβολον τῶν 22 κ.) παρέμεινεν ὡς μονὰς τοῦ ἀργύρου ἐν Ἀπουλίᾳ, ὅτε αἱ πόλεις αὐτῆς ἤρχισαν νὰ κόπτωσιν ἴδια νομίσματα, καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ὁ γνωστότατος τύπος τοῦ Ταραντίνου διωβόλου, ἤτοι ὁ τὸν λέοντα ἄγχων Ἡρακλῆς, ἀπαντᾷ ἐπὶ διωβόλων τῶν Ἀρπανῶν, Καιλινῶν, Ῥυβαστεινῶν καὶ Τιατινῶν. Τὰ δίδραχμα καὶ αἱ δραχμαὶ τῶν Τιατινῶν φέρουσιν ἐπίσης τύπους ληφθέντας ἐκ τοῦ Τάραντος. Φαίνεται δ' ὅτι τὸ aes grave τῆς Ἀπουλίας, ἴσως δὲ καὶ ὅλων τῶν πρὸς ἀνατολὰς τῶν Ἀπεννίνων ἐπαρχιῶν, ἐβασίσθη ἐπὶ τοῦ κατὰ χαλκὸν ἰσοτίμου τοῦ Ταραντίνου νούμμου τῶν 22 κ. (τοῦ ἐν ἀναλογίᾳ 1 : 250 δίδοντος ὁλκὴν 5000 κ. περίπου). Εἰς πάσας ταύτας τὰς χώρας ἡ ὁλκὴ τοῦ ἀσσαρίου ὑπερβαίνει τὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς

λίτρας, ἐνῶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ τὸ ἀσσάριον συνήθως ὑπολείπεται τῆς λίτρας κατὰ δύο περίπου οὐγγίας.

Ὅθεν ἡ νομισματοκοπία τῆς Ἀπουλίας πρὸ καὶ μετὰ τὴν τριτημοριαίαν ἐλάττωσιν, τὴν κατὰ τὰ μέσα τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος συμβᾶσαν, συνίσταται: —

(α) Ἐξ ἀργυρῶν διωβόλων καὶ διδράχμων τοῦ Τάραντος, ἀντικατασταθέντων περὶ τὰ 300 π. Χ. ὑπὸ ἐγχωρίου Ἀπουλικοῦ ἀργύρου, νομισματοποιηθέντος ἐν τοῖς ἑξῆς νομισματοκοπείοις: —

Ἄρποι.	2 δρ. 110 κ.	½ δρ 28 κ.	Νοῦμμος 17 κ.	½ Νοῦμμος 9 κ.
Καιλία.			» »	» »
Κανούσιον.				» »
Ῥυβαστεινοί.			» »	» »
Τιάτη.	» »	Δραχμή.	» »	

Τὰ δίδραχμα ἐν Ἄρποις καὶ Τιάτῃ, ἐξωμοιώθησαν κατὰ σταθμὸν πρὸς τὰ τῆς Καμπανίας. Ἐν τούτοις αἱ μικρότεραι ὑποδιαιρέσεις φαίνονται καθαρῶς Ταραντινῆς καταγωγῆς.

(β) Ἐκ λιτριαίου βαρυστάθμου χαλκοῦ τῆς Λουκερίας καὶ Οὐενουσίας. Περὶ τὰ 250 π. Χ. τὸ *aes grave* τῶν δύο πόλεων τούτων ὑφίσταται ἐλάττωσιν ἀνάλογον τῆς ἐν Ῥώμῃ τριτημοριαίας ἐλαττώσεως.

(γ) Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηκολούθουν νὰ κόπτωνται χαλκᾶ νομίσματα καθ' Ἑλληνικὸν τρόπον, μεθ' Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἄνευ σημείων ἀξίας ἐν Ἄρποις, Ἀσκούλῳ, Κανουσίῳ, Ἐρδωνίᾳ (;), Ὑρίῳ, Νεαπόλει, Ῥυβαστεινοῖς, Σαλαπίᾳ κλπ.

(δ) Ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπίδρασιν τὰ Ἑλληνικὰ ταῦτα χαλκᾶ νομίσματα ἀντικατεστάθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπὸ χαλκῶν νομισμάτων μετὰ σημείων ἀξίας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἑκτημοριαίου καὶ οὐγγιαίου συστήματος, κοπέντων κυρίως ἐν Βαρίῳ, Καιλίᾳ, Λουκερίᾳ, Τιάτῃ καὶ Οὐενουσίᾳ, ὧν αἱ διαιρέσεις ἦσαν ὁ διπλοῦς νοῦμμος (N. II), ὁ νοῦμμος (N), τὸ πεντούγγιον (• • • • •), ὁ τριξᾶς (• • • •), ὁ τετρᾶς (• • •), ὁ ἑξᾶς (• •), ἡ ἡμιόλιος οὐγγία (• S) [*sescuncia*], ἡ οὐγγία (•) καὶ τὸ ἡμιούγγιον (Σ).

Ἀζέτιον. *Χαλκᾶ τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος.*

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΑΙΕΤΙΝΩΝ Γλαὺξ ἐπὶ κίονος Æ μ. ·8
Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ.	» Στάχυς . . Æ μέγ. ·6
ΑΙΕΤΙ Δελφὶς καὶ τρίαινα.	Ὄστρακον χήμης . . . Æ » ·5

Ἄρποι. Ἡ πόλις αὕτη, διαρκοῦντος τοῦ δευτέρου Σαυνιτικοῦ πολέμου, συνεμάχησε μετὰ τῆς Ῥώμης ἐν ἔτει 326 π. Χ. (Λιβίου IX. 13). Ἐν τῷ πρὸς Πύρρον πολέμῳ, οἱ Ἀρπανοὶ συνεμάχησαν καὶ πάλιν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν Κάνναις μάχην (217 π. Χ.) μετέβησαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀννίβου μέχρι τοῦ 213 π. Χ., ὅτε καὶ πάλιν ἀνεκτήθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

ΑΡΓΥΡΑ.

ΑΡΠΑΝΟΣ	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Καμπανικὸς ταῦρος . AR δίδραχμον.
ΑΡΠΑΝΩΝ	Κεφαλὴ Περσεφόνης.	Ἵππος ἀνορθούμενος, ΔΑΙΟΥ . . . (*Πίναξ Β'. 12*) . AR δίδραχμον.
ΑΡΠΑ	Κεφαλὴ Ἄρεως.	Τρεῖς στάχεις σίτου . AR ½ δραχμ.
»	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Ἡρακλῆς καὶ λέων } AR διώβολον ἢ νοῦμμος.
»	»	Ἵππος ἀνορθούμενος }
»	»	Στάχυς σίτου } AR ὀβολός.
Α	Δρέπανον (ἅρπη;)	Ἵππος ἀνορθούμενος }

ΧΑΛΚΑ.

Κεφαλὴ Διός, ΔΑΙΟΥ.	ΑΡΠΑΝΩΝ Καλυδώνιος κάπρος καὶ ἐπιδορατίς . . . . . Æ μέγ. ·8
Βοῦς κυρίσσων, { ΠΟΥΛΛΙ / ΠΥΛΛΟΥ / ΠΥΛΛΥ	ΑΡΠΑΝΟΥ Ἵππος ἀνορθούμενος Æ ·8
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	ΑΡΠΑΝΟΥ Σταφυλή. . Æ μέγ. ·6

Πλὴν τοῦ φέροντος Καμπανικοὺς τύπους διδράχμου, ἀνήκοντος εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος, ἅπαντα τὰ νομίσματα ταῦτα εἶνε τοῦ τρίτου πρὸ Χ. αἰῶνος. Τὰ δὲ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΔΑΙΟΥ εἶνε τῶν χρόνων τοῦ Ἀλτινίου Δάξου, ἀνωτά-

του ἄρχοντος τῶν Ἀρπανῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρὸς τὸν Ἀννίβαν πολέμου.

Ἄσκλον. Ἡ πόλις αὕτη μνημονεύεται τὸ πρῶτον ἐν τῇ διηγήσει τῆς ἐν ἔτει 279 π. Χ. μεταξὺ Πύρρου καὶ Ῥωμαίων μάχης. Τὰ νομίσματα αὐτῆς φέρουσι τὴν Ὀσκικὴν ἐπιγραφὴν *Auhuskli*, ἐξ ἧς φαίνεται ὅτι ἡ ἀρχικὴ μορφὴ τοῦ ὀνόματος ἦτο Ausculum. Ἡ νομισματοκοπία αὐτῆς εἶνε ὁλόκληρος ἐκ χαλκῶν ἀνηκόντων εἰς δύο διαφόρους περιόδους.

(α) *Πρὸ τοῦ 300 π. Χ., εὐτέχνου τεχνοτροπίας.*

Κεφ. ἵππου (Carelli, Πίν. LXIII, 1)	ΑΥΗΥΣΚΛΙ Στάχυς Æ μέγεθος ·75
ΑΥΗΥΣΚΛ Κύων κυνηγετικὸς τρέχων, ὡς ἐπίσημον δὲ ἀσπίδος (Carelli, Πίν. LXIII, 2).	ΑΥΗΥ Στάχυς μετὰ φύλλου, ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Μεταποντίου . . . . . . Æ μέγεθος ·65

(β) *Περὶ τὰ 300—200 π. Χ., κακότεχνα.*

ΑΥϹΚ Κάπρος καὶ ἐπιδορατίς.	Στάχυς . . . . . . Æ μέγεθος ·8
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	ΑΥϹΚΛΑ Νίκη μετὰ στεφάνου καὶ φοίνικος . . . . . Æ μέγεθος ·7

Βάριον. Χαλκᾶ νομίσματα τοῦ τέλους τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος μετὰ σημείων ἀξίας δεικνυόντων ὅτι τὰ νομίσματα ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἑκτημοριαῖον σύστημα.

Sextans. • •	Προτομὴ Διός.	ΒΑΡΙΝѠΝ Ἔρως ἐπὶ πρῴρας.
Uncia. •	»	» »
$^1/_2$ *Uncia (;)*	»	ΒΑΡΙ Πρῷρα.

Ὁ ὀπισθότυπος τῶν νομισμάτων τούτων ἴσως ἐλήφθη ἀπὸ σκοποῦ ὡς ταυτιζόμενος πρὸς τὴν λέξιν βᾶρις, πλοῖον.

Βυτόντιον. Χαλκᾶ νομίσματα μεθ' Ἑλληνικῶν τύπων, περὶ τὸ 300 π. Χ. Ἐπιγραφὴ ΒΥΤΟΝΤΙΝΩΝ: —

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Στάχυς . . . . Æ ·8
Τάρας ἐπὶ δελφῖνος.	Χήμη . . . . Æ ·7
Γλαὺξ ἐπὶ κλάδου.	Κεραυνός . . . . Æ ·6
Καρκῖνος.	Ἐπιγραφή· ἀλλ' ἄνευ τύπου . Æ ·7

Γρύμεντον. Χαλκᾶ, τοῦ 300 περίπου π. Χ. ἔτους, μεθ' Ἑλληνικῶν τύπων.

Κεφαλὴ γυναικός.	ΓΡΥ Ἵππος καλπάζων Æ μέγεθ. ·5
Κεφαλὴ ἄρρην μετὰ διαδήματος.	» Βοῦς κυρίσσων . Æ » ·6

Ἑρδωνία (;) καταστραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀννίβου περὶ τὰ 210 π. Χ., οὗ συμβάντος βραχὺ πρότερον δυνατὸν νὰ ἐξέδωκεν αὕτη τὰ ἀκόλουθα χαλκᾶ νομίσματα.

ΟΡΔΑΝΩΝ Κεφαλὴ νεαροῦ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ.	Στάχυς· ἐν τῷ πεδίῳ, ῥόπαλον. Ὄνομα ἄρχοντος ΤΡΕΒΙΟΥ Æ μ. ·5

[Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. Α. 14]

Καιλία. Ἀργυροῖ νοῦμμοι καὶ ἡμίνουμμοι, περὶ τὰ 300-268 π. Χ.

Νοῦμμος. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΚΑΙ Ἡρακλῆς καὶ λέων AR
Ἡμίνουμμος. »	ΚΑΙΛΙΝΩΝ Ἀμφορεύς . . . . AR

Χαλκᾶ, μετὰ σημείων ἀξίας, περὶ τὰ 268-200 π. Χ.

Ἑξᾶς. ..	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΚΑΙΛΙΝΩΝ	Τρόπαιον.
» »	»	»	Νίκη μετὰ στεφάνου καὶ τροπαίου.
» »	Κεφαλὴ Διός.	»	Ἀθηνᾶ σπεύδουσα.
Οὐγγία. .	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	»	Τρόπαιον.
» »	Κεφαλὴ Διός.	»	Κεραυνός.

Τετρᾶς. ...	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. (ἠλαττωμένης ὁλκῆς).	ΚΑΙΛΙΝΩΝ	Τρεῖς μηνίσκοι.

Δι' ἄλλους τύπους, ἴδε Brit. Mus. Cat, *Italy* σελ. 134.

Κανύσιον. Ἡ πόλις αὕτη κειμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Αὔφιδον ἦτο μία τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Ἀπουλίας. Ἔχομεν ταύτης ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα τοῦ 300 περίπου π. Χ. ἔτους, ὧν τὰ χαλκᾶ φέρουσι ταραντινοὺς τύπους· πρὸς δὲ ἔχομεν χαλκᾶ νομίσματα τοῦ τέλους τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος, φέροντα σημεῖα ἀξίας.

Ἀμφορεύς.	ΚΑ Λύρα Ρ ὀβολὸς ἢ $^1/_2$ νούμμου.
Κεφαλὴ ἄρρην.	ΚΑΝΥΣΙΝΩΝ Ἱππεὺς ταραντῖνος . . . . Α μέγεθος ·85

Λουκερία. Αὕτη μετὰ πολλὰς περιπετείας περιῆλθε τέλος ἐν ἔτει 314 π. Χ. εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων. Τὰ νομίσματά της ἀποτελοῦνται ἐκ βαρυστάθμου χαλκοῦ τοῦ λιτριαίου συστήματος, τοῦ 314-250 περίπου π. Χ., καὶ ἐκ δύο ἄλλων σειρῶν ἀναλογουσῶν πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν τριτημοριαίαν καὶ ἑκτημοριαίαν ἐλάττωσιν τοῦ 250-217 π. Χ.

Α′ σειρά. Χωνευτὸς βαρύσταθμος χαλκός, λιτριαίου συστήματος, 314-250 π. Χ.

As. ἀνεπίγραφον. Κεφ. Ἡρακλέους.	Κεφαλὴ ἵππου.
As. L καὶ ὀνόματα ἀρχόντων. Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Ἵππος καλπάζων· κάτωθεν, ἀστήρ.
As. L Ὁμοίως. Σημεῖον ἀξίας, I.	Ἀλέκτωρ.

Quincunx.	Τροχὸς ἄνευ στεφάνης ἢ πλαγίων κνημῶν.	Τροχὸς ἄνευ στεφάνης ἢ πλαγίων κνημῶν	• • • • •
Triens.	Κεραυνός.	Ῥόπαλον	• • • •
Quadrans.	Ἀστήρ.	Δελφίς	• • •
Sextans.	Ὄστρακον κτενός.	Ἀστράγαλος	• •
Uncia.	Βάτραχος ἢ φρῦνος.	Ἐπιδορατίς	•
»	»	Στάχυς	•
Semuncia (;)	Μήνη.	Θύρσος.	

Β′ σειρά. Χωνευτὸς βαρύσταθμος χαλκός. Τριτημοριαῖον σύστημα, μετὰ τὸ 250 π. Χ.

As. Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	Ἵππος καλπάζων, κάτωθεν δὲ ἀστήρ.

Ἅπαντα τὰ λοιπὰ κλάσματα εἶνε ὡς ἐν τῇ Α′ σειρᾷ, ἀλλὰ σὺν τῇ προσθήκῃ τοῦ γράμματος L εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ νομίσματος.

Γ' σειρά. Κεκομμένα νομίσματα. Ἑκτημοριαῖον σύστημα, πρὸ τοῦ 217 π. Χ.

Quincunx.	Κεφ. Ἀθηνᾶς	LOVCERI Τροχός.
Triens.	Κεφ. Ἡρακλέους	» Φαρέτρα, ῥόπαλον καὶ τόξον.
Quadrans.	Κεφ. Ποσειδῶνος . . .	» Δελφὶς καὶ τρίαινα.
Sextans.	Κεφ. Δήμητρος . .	» Κτείς.
Uncia.	Κεφ. Ἀπόλλωνος .	» Φρῦνος.
Semuncia (;)	Κεφαλαὶ Διοσκούρων.	» Ἵπποι Διοσκούρων.
»	Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	» Μήνη.

Παρὰ τὰ αὐτόνομα ταῦτα νομίσματα τῆς Λουκερίας ὑπάρχει σειρά τις ῥωμαϊκῶν νομισμάτων, ἀργυρῶν καὶ χαλκῶν, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ROMA καὶ τοῦ σήματος τοῦ νομισματοκοπείου τῆς Λουκερίας (L), ἣν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν Ῥωμαιολουκερινήν.

Ματέολα. (Πλινίου, III, 11, 16). Ἴσως ἡ νῦν Matera, παρὰ τὰ ὅρια τῆς Λευκανίας.

Χαλκᾶ νομίσματα φέροντα σημεῖα ἀξίας, τοῦ 250-217 περίπου π. Χ. χρόνου.

Sextans.	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς . .	ΜΑΤ (εἰς μονογράφημα). Λέων καθήμενος, μετὰ δόρατος ἐν τῷ στόματι.
Uncia.	» .	» Ἡρακλῆς στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ῥοπάλου ἐν τῇ στάσει τοῦ Φαρνεσίου Ἡρακλέους.

Νεάπολις Πευκετίας. Ἡ νῦν Polignano, πόλις παρ' οὐδενὸς συγγραφέως μνημονευομένη. Ἡ ἀπονομὴ νομισμάτων εἰς ταύτην τὴν πόλιν ἀποδεικνύεται προφανῶς ἐκ πολυαρίθμων εὑρημάτων.

Χαλκᾶ μεθ' Ἑλληνικῶν τύπων περὶ τὰ 300 π. Χ.

Κεφαλὴ Διονύσου.	ΝΕΑΠ	Κλάδος κλήματος καὶ σταφυλή . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ στεφάνου.	ΝΕΑΠΟΛ	Τρίαινα . . . . . Æ ·5
Κεφαλὴ πεπλοφόρος.	»	Στάχυς . . . . . Æ ·6

Οὐενουσία, ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἀπουλίας καὶ Λευκανίας, ἁλωθεῖσα καὶ ἀποικισθεῖσα ὑπὸ τῆς Ῥώμης ἐν ἔτει 292 π. Χ. Ἦτο δὲ ἰσχυρὸν φρούριον τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ πρὸς τὸν Ἀννίβαν πολέμῳ. Ἡ νομισματοκοπία αὐτῆς δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν τῆς Λουκερίας, ἧς εἶνε σύγχρονος. Ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τῶν ἑξῆς σειρῶν: —

Α' σειρά. Χωνευτὰ τοῦ λιτριαίου συστήματος. Περὶ τὰ 292-250 π. Χ.

As.	Προτομὴ κάπρου.	Κεφαλὴ Ἡρακλέους.
»	»	Κεφαλὴ κυνὸς ἢ λύκου.
»	»	Ἐπιδορατίς.
Quincunx.	Κεφ. Ἀθηνᾶς	Γλαύξ .....
Triens.	Κεφ. κάπρου	Λύρα ....
Quadrans.	Προτομὴ κάπρου ...	Κεφαλὴ Ἡρακλέους ...
Sextans.	Κεφαλὴ κάπρου ..	Γλαύξ ..
Uncia.	Μήνη .	Μήνη .

Νομίσματα διαφόρων διαιρέσεων μετὰ VE εἰς μονογράφημα.

Τρεῖς μῆναι.	Κτείς.
»	Δελφίς.
Δελφίς.	»
Μήνη.	Μήνη.

Β' σειρά. Κεκομμένα νομίσματα τοῦ τριτημοριαίου συστήματος, μετὰ τὸ 250 π. Χ. περίπου.

Quadrans.	Κεφαλὴ Διός ...	Τρεῖς μῆναι μετ' ἀστέρων.
Sextans.	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ..	VE. Δύο δελφῖνες.
Uncia.	Προτ. Ἡρακλέους .	» Λέων καθήμενος φέρων δὲ δόρυ.
Semuncia.	Κεφαλὴ κάπρου Σ	» Γλαύξ.

Γ' σειρά. Κεκομμένα νομίσματα τοῦ ἑκτημοριαίου καὶ οὐγγιαίου συστήματος. Περὶ τὰ 250-217 π. Χ. καὶ ἔτι μετὰ ταῦτα.

2 Νοῦμμοι.	VE Προτ. Ἡρακλέους. (σημεῖον ἀξίας Ν. ΙΙ)	Οἱ Διόσκουροι. CAQ
1 Νοῦμμος.	VE Κεφ. Διονύσου.	Ν. Ι. Διόνυσος καθήμενος κρατῶν σταφυλὴν καὶ θύρσον.

Quincunx.	Κεφαλὴ Διός	VE Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ.
Quadrans.	Κεφαλὴ Ἥρας μετὰ πέπλου . . .	» Τρεῖς μῆναι ἀστέρας περιέχουσαι.
Sextans.	Κεφ. Ἀθηνᾶς . .	» Γλαὺξ ἐπὶ κλάδου ἐλαίας.
Sescuncia.	Προτομὴ Ἡλίου.	
Uncia.	Κεφ. Ἡρακλέους	» Μήνη καὶ ἀστήρ . S
	πωγωνοφόρος .	» Λέων καθήμενος, φέρων δόρυ.

Δ' σειρά. Κεκομμένα νομίσματα, ἀβεβαίου συστήματος.

Semis.	Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	VE Πέδιλον πτερωτὸν καὶ κηρύκειον S
Uncia (;)	Φρῦνος.	» Καρκῖνος.

Ῥυβαστεινοί, μεταξὺ Κανυσίου καὶ Βυτοντίου, μία τῶν ὀλίγων Ἀπουλικῶν πόλεων, ὧν ἔχομεν ἀργυρᾶ νομίσματα. Ἀποτελοῦνται δὲ ταῦτα ἐκ νούμμων καὶ ἡμινούμμων. Ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις χαλκᾶ νομίσματα μεταγενεστέρας τεχνοτροπίας.

ΑΡΓΥΡΟΣ. *Περὶ τὰ 300 π. Χ.*

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΡΥ Στάχυς.	Ꝛ διώβολον (νοῦμμος).
»	» Ἡρακλῆς καὶ λέων	»
Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον.	» Λύρα	Ꝛ ὀβολός.
»	» Κεραυνός	»
Κεφαλὴ Ἡλίου.	» Δύο μῆναι	»

ΧΑΛΚΟΣ. *Περὶ τὰ 300—200 π. Χ.*

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΡΥΒΑ Νίκη μετὰ στεφάνου καὶ φοίνικος	Æ ·45
Κεφαλὴ Διός.	ΡΥΨ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ .	Æ ·75
Κεφαλὴ Ἡρακλέους (;)	ΡΥΨ Ῥόπαλον, τόξον καὶ φαρέτρα	Æ ·7
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΡΥΒΑΣΤΕΙΝΩΝ Γλαὺξ ἐπὶ κλάδου ἐλαίας . . .	Æ ·6
Κεφαλὴ Διός.	ΡΥ Γυνὴ μετὰ φιάλης καὶ κέρατος Ἀμαλθείας .	Æ ·6

Σαλαπία. Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης ἀνήκουσιν εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους, εἰς οὓς καὶ τὰ τῶν Ἀρπανῶν. Φαίνε-

ται δ' ἀληθῶς ἐκ τῆς παρουσίας τῶν δύο ὀνομάτων Πύλλος καὶ Δάζος (ἢ Δάξος) ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἀμφοτέρων τῶν πόλεων, ὅτι θὰ ἦσαν ποτὲ στενῶς συνδεδεμέναι οὐχὶ μόνον ἐμπορικῶς ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς.

ΧΑΛΚΟΣ. *Περὶ τὰ 250—200 π. Χ.*

ΣΑΛΑΠΙΝΩΝ	Κεφαλὴ Διός.	Καλυδώνιος κάπρος	Æ	·85
»	Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος	Ἵππος καλπάζων	Æ	·85
»	Δελφίς.	Δελφίς	Æ	·6
CΑΛΠΙΝΩΝ	Ἵππος.	Δελφίς	Æ	·85
CΑΛΑΠΙΝΩΝ	Κεφαλὴ Πανός.	Ἀετὸς ἐπὶ κιονοκράνου . .	Æ	·65

Τιατέα. Τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχουσιν ἀργυρᾶ νομίσματα μετὰ Ταραντινικῶν τύπων καὶ χαλκᾶ μετὰ σημείων ἀξίας, ὁλκῶν δὲ συμφωνουσῶν πρὸς τὰς τοῦ οὐγγιαίου συστήματος, ἑπομένως μεταγενέστερα τοῦ 217 π. Χ.

ΑΡΓΥΡΟΣ. *Περὶ τὰ 300—268 π. Χ. ἢ βραδύτερον.*

Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ διαδήματος.	ΤΙΑΤΙ	Ἱππεὺς γυμνὸς στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ Ꝛ Δίδραχμον.
»	»	Γλαὺξ ἐπὶ κλάδου ἐλαίας . . . . Ꝛ Δραχμή.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	»	Ἡρακλῆς καὶ λέων . . . . . Ꝛ Διώβολον (νοῦμμος).

ΧΑΛΚΟΣ. *Περὶ τὸ 217 π. Χ.*

Nummus.	Κεφ. Διὸς Δωδωναίου.	ΤΙΑΤΙ	Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ (Ν)	
Quincunx.	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	»	Γλαύξ	• • • • •
Triens.	Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	»	Λέων	• • • •
Quadrans.	Κ. Ποσειδῶνος (;) • • •	»	Τάρας ἐπὶ δελφῖνος	
»	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	»	Γλαύξ	• • •
Sextans.	»	»	»	• •
Uncia.	»	»	»	•

Ὕριον *(Rodi)*, πόλις παράλιος κειμένη ἐπὶ τῆς βορείου

πλευρᾶς τοῦ Γαργάνου ἀκρωτηρίου. Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε χαλκᾶ, ἀνήκοντα, ὡς φαίνεται, εἰς τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος, ἂν καὶ δὲν φέρουσι σημεῖα ἀξίας.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. | ΥΡΙΑΤΙΝΩΝ Κώπη καὶ δελφίς Æ ·55

ΚΑΛΑΒΡΙΑ

Ἐν τῇ χώρᾳ τῇ καλουμένῃ παρὰ μὲν τῶν Ἑλλήνων Μεσσαπίᾳ καὶ Ἰαπυγίᾳ, παρὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων Καλαβρίᾳ, ἡ μόνη πόλις, ἥτις παρουσιάζεται ἡμῖν μετὰ συνεχοῦς σειρᾶς νομισμάτων, ἐκτεινομένης ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης περιόδου μέχρι τῆς ἐν ἔτει 272 π. Χ. ἁλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, εἶνε τὸ πολυάνθρωπον καὶ πλούσιον ἄστυ τοῦ Τάραντος. Αἱ ἄλλαι μικροτέρας σπουδαιότητος πόλεις ἤρχισαν, ὡς βλέπει τις ἐκ τοῦ ἑπομένου πίνακος, νὰ κόπτωσι νομίσματα μόνον μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Τάραντος, ἐξαιρέσει τοῦ Βαλετίου, ἂν ὀρθῶς ἀπεδόθησαν εἰς τὴν πόλιν ταύτην τὰ φέροντα τὰς ἐπιγραφὰς FAΛEΘAΣ καὶ BAΛEΘAΣ δίδραχμα.

	530-500	500-473	473-400	400-360	360-300	300-272	272-203	203-89
Βαλέτιον					AR			
Βρεντήσιον							Æ	Æ
Γράξα								Æ
Ὄξαντον								Æ
Στύρνιον (;)								Æ
Τάρας	AR	AR	AR	AV, AR	AV, AR	AV, AR, Æ	[AV, AR]	
Ὑρία							Æ (;)	Æ

Βαλέτιον, κείμενον πέντε μίλια περίπου πρὸς ἀνατολὰς τῆς νῦν Καλλιπόλεως, εἶνε ἡ πόλις εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεδόθησαν τὰ φέροντα τὰς ἐπιγραφὰς BAΛEΘAΣ καὶ FAΛEΘAΣ νομίσματα. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ δὲν μνημονεύεται.

ΑΡΓΥΡΟΣ. *Περὶ τὸ 350 π. Χ.*

ϜΑΛΕΘΑΣ, *ἐπ' ἀριστερὰ καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων τοῦ νομίσματος.*

Τάρας ἐπὶ δελφῖνος. (*Rev. Num.* 1859, Πίν. XV).	Δελφὶς ἐν ἡμικυκλίῳ. Ꝏ δίδρ. 118 κ.
ΒΑΛΕΘΑΣ, ἐπ' ἀριστερά, δελφίς.	ΒΑΛΕΘΑΣ Ἡμικύκλιον . . . . Ꝏ τετρώβολ. 36 κ.

Ὁ ἐμπρόσθιος τύπος εἶνε ταραντινικός, ὁ δ' ὀπίσθιος ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς τὸν λιμένα τῆς Καλλιπόλεως. Πρβλ. τὰ νομίσματα τῆς σικελικῆς Ζάγκλης.

Βρεντήσιον, ἡ ἀρχαία ἀντίζηλος τοῦ Τάραντος εἶχε πρὸ μακροῦ ἐπισκιασθῇ ὑπὸ τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως, ὅτε ἐν ἔτει 245 π.Χ. κατελήφθη ὑπὸ ῥωμαϊκῆς ἀποικίας. Τότε δὲ ἡ Ἀππία ὁδὸς ἐξετάθη μέχρι τοῦ λιμένος τούτου, ὅστις ἀπέβη ἐπομένως ἡ πρωτεύουσα ἀφετηρία διὰ τὰς εἰς Ἑλλάδα καὶ Ἀνατολὴν ἐπιβιβάσεις.

Ἡ νομισματοκοπία ἄρχεται τὸ ἔτος 245 π. Χ,, ὅτε ἡ πόλις ἐγένετο Ῥωμαϊκὴ ἀποικία. Διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς σειράς, διακρινομένας ἐκ τῆς ὁλκῆς αὐτῶν, τῶν τύπων παραμενόντων πάντοτε τῶν αὐτῶν.

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος ὑπὸ Νίκης στεφανουμένου.	BRVN Τάρας ἐπὶ δελφῖνος.

Σειρὰ Α'. 245-217 π. Χ. *Σταθμὸς τριτημοριαῖος, ἀποτελούμενος ἐξ ἑξᾶντος* . ., *οὐγγίας* ., *ἡμισείας οὐγγίας* Ƹ, 1/4 *οὐγγίας* C, 1/8 *οὐγκίας* Ŀ (Νίκη, *ὄπ.* Δελφίς).

Σειρὰ Β'. 217-200 π. Χ. *Σταθμὸς οὐγγιαῖος, ἀποτελούμενος ἐκ τριξᾶντος* . . . ., *τετρᾶντος* . . ., *ἑξᾶντος* . ., *οὐγγίας* . .

Σειρὰ Γ'. 200-89 π. Χ. *Σταθμὸς ἡμιουγγιαῖος, ἀποτελούμενος ἐξ ἡμιασσαρίου* S, *τριξᾶντος* . . . ., *τετρᾶντος* . . .

Γράξα. Ἡ θέσις τῆς πόλεως ταύτης εἶνε ἄγνωστος. Τὰ νομίσματα ἀνευρίσκονται ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος. Εἶνε δὲ ταῦτα χαλκᾶ νομισμάτια, ἀνήκοντα εἰς τὸ ἡμιουγγιαῖον σύστημα τοῦ 200-89 π. Χ. καὶ ὡς τὰ τοῦ Βρεντησίου,

ἅτινα ὁμοιάζουσι πρὸς ταῦτα κατὰ τεχνοτροπίαν, εἶνε ἐκ τῶν ἐσχάτων κοπέντων Ἑλληνικῶν νομισμάτων τῆς νοτίου Ἰταλίας.

Quadrans. Κεφαλὴ Διός . . .	ΓΡΑ Δύο ἀετοὶ ἐπὶ κεραυνοῦ.
» » » »	» Εἷς ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ.
Uncia. Ὄστρακον κτενός *	» » »
1/4 *uncia.* » ↄ	» » »
» »	» Δελφίς.

Ὄξαντον (Uxentum). Τῆς πόλεως ταύτης (τανῦν *Ugento*) δὲν γίνεται μνεία τις ἐν τῇ ἱστορίᾳ· οὐδ' ὑπάρχουσι νομίσματα ὑποτιθέμενα ὅτι ἐκόπησαν ἐν αὐτῇ πρὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς περιόδου. Πάντα δὲ τὰ γνωστὰ εἶνε χαλκᾶ, φέροντα συνήθως σημεῖα ἀξίας, ἅτινα, ἂν ληφθῶσιν ὡσαύτως ὑπ' ὄψει καὶ αἱ ὁλκαί, δεικνύουσιν ὅτι ταῦτα ἀκολουθοῦσι τὸ ἡμιουγγιαῖον σύστημα, χρονολογούμενα οὕτω ἀπὸ τοῦ 200-89 περίπου π. Χ.

As. Ἰανόμορφος κεφαλὴ Ῥώμης.	ΟΞΑΝ Ἡρακλῆς ἱστάμενος ἐρειδόμενος ἐπὶ ῥοπάλου καὶ φέρων κέρας Ἀμαλθείας. Ἄνω δὲ Νίκη στεφανοῦσα αὐτόν . . . . . . Æ ·85

Semis. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς, S	Ὁμοίως, ἀλλ' ἄνευ Νίκης . Æ ·7
Ὁμοίως (ἄνευ τοῦ S).	Ὁμοίως . . . . Æ ·5

Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ.	Α—Ο Κάνθαρος καὶ δύο ἀστέρες Æ ·4

Στύρνιον (;). Πόλις θέσεως ἀγνώστου. Χαλκᾶ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος.

Ὄστρακον κτενός.	ΣΤΥ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ.

Τάρας. Ἐν ἔτει 708 π. Χ. ἀποικία Λακεδαιμονίων, καλουμένων Παρθενίων ἕνεκα τῆς παρανόμου αὐτῶν γεννήσεως, ὁδηγουμένη δὲ ὑπὸ τοῦ Φαλάνθου, ἱδρύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Δελφικοῦ μαντείου ἐν Ἰαπυγίᾳ ἐπὶ μικρᾶς τινος χερσονήσου παρὰ τὴν εἴσοδον μυχοῦ τινος τῆς θαλάσσης, ἐκτάσεως 6 μιλίων τὸ μῆκος, καὶ

2 μέχρι 3 τὸ πλάτος. Οὕτω ἡ νέα πόλις ἐδέσποζε τοῦ ἔξω κόλπου, εἰς ὃν ἐκβάλλει ὁ μικρὸς ποταμὸς Τάρας, καὶ τοῦ ἐντὸς λιμένος, τοῦ νῦν γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Mare Piccolo*.

Ἀρχαία τις παράδοσις διηγεῖται τίνι τρόπῳ Τάρας ὁ κτίστης τῆς πρώτης ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου Ἰαπυγικῆς ἀποικίας ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος ἐκ ναυαγίου διὰ τῆς παρεμβάσεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ποσειδῶνος, πέμψαντος δελφῖνα ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ὁποίου ἐκομίσθη εἰς τὴν ἀκτήν.

Ὁ αὐτὸς μῦθος ἐφηρμόσθη κατόπιν ἐπὶ τοῦ Φαλάνθου, τοῦ πραγματικοῦ οἰκιστοῦ τοῦ Τάραντος, ὅστις φαίνεται ὅτι ἐταυτίσθη ἐν μεταγενεστέρᾳ ἐποχῇ πρὸς τὸν μυθικὸν Τάραντα. (Πρβ. ἐπίσης τὸν μῦθον τοῦ πλοῦ τοῦ Ἀρίονος ἐκ Σικελίας εἰς Κόρινθον. Ἡροδ. Ι, 24). Σπουδαῖα ἦσαν τὰ φυσικὰ πλεονεκτήματα τῆς ὑπὸ Φαλάνθου ἐκλεχθείσης θέσεως. Αἱ γειτονικαὶ νομαὶ παρῆγον λαμπρὰ ἔρια καὶ γένη ἵππων θαυμαστά, ἡ δὲ πορφύρα (*murex*) τοῦ μικροῦ θαλασσίου μυχοῦ ταχέως ἀπέβη πηγὴ πλούτου εἰς τοὺς ἐπιχειρηματίας Ἕλληνας ἀποίκους. Σήμερον τὰ ἰχθυοτροφεῖα τοῦ Mare Piccolo παρέχουσι προσοδοφόρον ἐργασίαν εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Τάραντος, ὡς ἀφθονοῦντα εἰς ἀναρίθμητα εἴδη ὀστράκων, ὧν πολλὰ δὲν εὑρίσκονται ἀλλαχοῦ.

Ἡ κατοχὴ τοῦ λαμπροῦ τούτου λιμένος, τοῦ μόνου ἀσφαλοῦς τῶν παραλίων τούτων, ἔφερεν ἀναγκαίως τὸν Τάραντα εἰς ἐμπορικὴν ἐπιμιξίαν μεθ' ὅλων τῶν μερῶν τῆς Μεσογείου. Ἡ πολιτεία τοῦ Τάραντος κατὰ τοὺς πρώτους ἐκείνους χρόνους συνετάχθη ἀναμφιβόλως κατ' ἀπομίμησιν τῆς Σπαρτιατικῆς, ὁ δ' Ἡρόδοτος (III, 136) μνημονεύει βασιλέως τοῦ Τάραντος ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Δαρείου. Ὡσαύτως ἡ ἐν Τάραντι λατρεία τοῦ Ὑακινθίου Ἀπόλλωνος ἦτο προφανῶς Σπαρτιατικῆς καταγωγῆς.

Τὰ ἀρχαιότατα νομίσματα τοῦ Τάραντος εἶνε λεπτοὶ παροψιδόμορφοι δίσκοι, ἔχοντες τοὺς ὀπισθίους τύπους ἐγγλύφους, ὅμοια δὲ τὴν κατασκευὴν πρὸς τὰ νομίσματα τῆς μεγάλης Ἀχαϊκῆς συμμαχίας τῆς νοτίου Ἰταλίας, ἧς ὁ Πυθαγόρας ἦτο ὁ διοργανω-

τὴς καὶ ἀρχηγός. Βεβαίως ὁ Τάρας πρέπει νὰ εἰσῆλθε κατ᾽ ἀνάγκην ἐπί τινα χρόνον εἰς τὸν κύκλον τῆς τότε ἐπικρατησάσης ἐπιρροῆς τῆς συμμαχίας ταύτης. Τὰ νομίσματα ταῦτα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 530-500 περίπου π. Χ.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α'. *Περὶ τὰ 530-500 π. Χ.*

TARA$ (ἐπ' ἀριστερά). Τάρας ἐπὶ δελφῖνος.	Τάρας ἐπὶ δελφῖνος ἔγγλυφος . . . *(Πίναξ Γ'. 1)* AR δίδραχ. 115 κ.
TARA$ Ἀπόλλων γυμνός, ἐπὶ τοῦ ἑνὸς γόνατος ἱστάμενος, φέρων δὲ λύραν καὶ πλῆκτρον.	Ὁ ἐμπρόσθιος τύπος ἔγγλυφος, ἢ τάρας ἐπὶ δελφῖνος ἔγγλυφος . . . . AR δίδραχμον 125 κ.

[B. M. *Guide,* Πίν. VII, 3]

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'. *Περὶ τὰ 500-473 π. Χ.*

Ἐπιγραφὴ TARA$, συνήθως ἐπ' ἀριστερά, ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ καὶ ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων. Κατασκευὴ συμπαγής, ἀμφότεροι δ' οἱ τύποι ἐν ἀναγλύφῳ.

Τάρας ἐπὶ δελφῖνος. [B. M. *Guide,* Πίν. VII, 5]	Τροχὸς τετράκνημος AR δίδραχ. 125 κ.
Οστρακον κτενός.	Ὁμοίως . . . AR διώβολον, 20 κ.
» »	» . . . AR ὀβολός (;) 7 κ.
Τροχός.	» . . . AR 1/4 ὀβολ. (;) 2 κ.

Τάρας ἐπὶ δελφῖνος. [B. M. *Guide,* Πίν. VII, 6]	Ἵππος θαλάσσιος πτερωτός . . . . AR δίδραχμον, 125 κ.
Δελφίς.	Ἵππος θαλάσσιος πτερωτός . . . . AR διώβολον, 20 κ.

Τάρας ἐπὶ δελφῖνος.	Κεφαλὴ ἀρχαϊκὴ (Τάραντος;) ἐν κύκλῳ *(Πίναξ Γ'. 2)* AR δίδρ. 125 κ.
Ἥμισυ ἱπποκάμπης.	Ὁμοίως . . . . AR δίδραχ. 61 κ.
Οστρακον κτενός.	Δελφὶς ἐν κύκλῳ AR λίτρα, 12·5 κ.
»	» » AR 1/2 λίτρα, 5·6 κ.
Τ περικυκλούμενον ὑπὸ .•.	Ὁ ἐμπρόσθιος τύπος ἐπαναλαμβανόμενος. AR τρίας ἢ 1/4 λίτρας, 2·8 κ.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'. *Περὶ τὰ 473-400 π. Χ.*

Ἐν ἔτει 473 π. Χ. ὁ Τάρας ὑπέστη καταστρεπτικὴν ἧτταν παρὰ τῶν Μεσσαπίων, ἀπολέσας τὸ ἄνθος τῆς ἀριστοκρατικῆς αὐτοῦ νεότητος. Ἀποτέλεσμα δὲ ἦτο μεταβολή τις τοῦ πολιτεύματος καὶ ἡ ἵδρυσις δημοκρατίας, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἡ πόλις ἀνέκτησε ταχέως πᾶσαν τὴν προτέραν αὐτῆς καὶ ἔτι μείζονα εὐτυχίαν.

Τὰ νομίσματα τῆς τρίτης ταύτης περιόδου διακρίνονται διὰ νέου τινὸς ὀπισθοτύπου, δηλαδὴ τοῦ καθημένου Τάραντος, — ὃν τινες προὐτίμησαν νὰ ὀνομάζωσι Δῆμον τοῦ Τάραντος,— κρατοῦντος ἐν τῇ χειρὶ ἀντικείμενόν τι συμβολικὸν τοῦ ἐμπορίου τῆς πόλεως, ὅμοιον πρὸς τὴν συχνότατα ἀπαντῶσαν καὶ δι' ἐρίου περιβαλομένην ἠλακάτην.

Ἐπιγραφαὶ ΤΑΡΑϟ, ΤΑΡΑΣ καὶ τέλος ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ.

Τάρας ἐπὶ δελφῖνος, διαφοροτρόπως εἰκονιζόμενος, συνήθως μετὰ θαλασσίων συμβόλων ἐν τῷ πεδίῳ.	Ἄρρην μορφὴ (ὁ Τάρας;) γυμνὴ μέχρις ὀσφύος, κρατοῦσα ἠλακάτην, κάνθαρον, κ.λ.π. ἢ προσφέρουσα πτηνὸν εἰς σκύμνον πάνθηρος. (Τοῦτο εἶνε ἴσως διονυσιακός τις τύπος.) *(Πίναξ Γ'. 3)* Ꝗ δίδραχ. 125 κ.

Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς σειρᾶς ταύτης ἡ τεχνοτροπία προβαίνει ταχέως ἀπὸ ἀρχαϊκῆς εἰς ἀκμαίαν.

Ὄστρακον κτενός.	Γυναικεία (;) κεφαλή. Ꝗ λίτρα, 13 κ.
»	» » Ꝗ $^1/_2$ λίτρα, 7-4 κ.

Ἐν ἔτει 436 συνέβη ἡ πάλη μεταξὺ τοῦ Τάραντος καὶ τῆς νεοκτίστου Ἀθηναϊκῆς ἀποικίας τῶν Θουρίων διὰ τὴν κατοχὴν τῆς Σιρίτιδος χώρας, λήξασα ἐν ἔτει 432 π. Χ. διὰ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν δύο πόλεων ἱδρύσεως τῆς ἐν Λευκανίᾳ Ἡρακλείας.

Περὶ τοὺς χρόνους τούτους ἢ πάντως περὶ τὰ τέλη τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, ἤρξατο νὰ γίνηται χρῆσις νέου τινὸς τύπου ἐπὶ τῶν Ταραντινῶν στατήρων, δηλαδὴ ἱππέως ἐφίππου, εἰκονιζομένου εἰς τοσοῦτον μέγαν ἀριθμὸν πολυποικίλων στάσεων καὶ ἐπὶ σειρᾶς νομισμάτων τόσον μακρᾶς, ὥστε λεπτομερὴς περιγραφὴ

τῶν σχεδὸν ἀτελευτήτων ποικιλιῶν εἶνε ἐνταῦθα ἀδύνατος. Ἐπὶ κομματίων τινῶν ὁ ἱππεὺς παρίσταται ὡς γυμνὸς παῖς ἢ ὡς ἔφηβος στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ ὡς μετὰ νίκην ἐν ἀγῶνι· ἐπὶ ἄλλων παρί- ὡς ἀνὴρ ἀκμαῖος, νῦν μὲν γυμνός, νῦν δὲ ὡπλισμένος διὰ κράνους, ἀσπίδος καὶ δοράτων. Ἐνίοτε ὁ ἱππεὺς ὁδηγεῖ καὶ δεύτερον ἵππον, ὁπότε εἶνε ἴσως εἷς τῶν περιφήμων Ταραντίνων ἱππέων, οἵτινες, ὡς γνωρίζομεν παρὰ τοῦ Τ. Λιβίου (XXXV, 28), ἐξεστράτευον ἔχοντες δύο ἵππους «binos secum trahentes equos». Ἐν τούτοις ἐν τῷ συνόλῳ ἀσφαλέστερον εἶνε νὰ θεωρήσωμεν πάντας τοὺς τύπους τούτους ὡς ἀπεικονίζοντας τοὺς ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ ἀγῶνας καὶ ὡς κλεΐζοντας νίκας εἰρηνικῶν ἀγώνων μᾶλλον ἢ πραγματικῶν πολέμων.

Ἡ μεταξὺ τῶν περὶ τὰ 380 καὶ 360 π. Χ. περίοδος ἦτο ἡ ἐποχὴ τοῦ κολοφῶνος τῆς εὐτυχίας τοῦ Τάραντος, ἧς διαρκούσης προΐστατο τῆς πολιτείας ὁ φιλόσοφος Ἀρχύτας. Αὕτη ἦτο ἡ ἐποχὴ τοῦ Διονύσου τῶν Συρακουσῶν, οὗτινος οἱ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τῆς Νοτίου Ἰταλίας πόλεμοι εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα ὡς πρὸς τὸν Τάραντα νὰ ἀπομείνῃ ἄνευ τινὸς ἐπιφόβου ἀντιζήλου κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα.

Ὅτε δὲ ἐπηκολούθησαν οἱ πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀγῶνες, τότε οἱ πλούσιοι καὶ ἁβροδίαιτοι ἔμποροι τοῦ Τάραντος, ἀνίκανοι ὄντες νὰ παλαίσωσι μόνοι κατὰ τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν, ἐπεκαλέσθησαν πρῶτον μὲν ἐν ἔτει 338 π. Χ. τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου, κατόπιν δὲ τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μολοσσοῦ (330 π.Χ.) καὶ τέλος τὴν τοῦ Κλεωνύμου (314 π.Χ.) μεθ' ὃ συνωμολόγησαν εἰρήνην πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐχθροὺς αὐτῶν Μεσσαπίους, Λευκανοὺς καὶ Βρεττίους· ἔπραξαν δὲ τοῦτο ἐπειδὴ νέος ἐχθρὸς ἰσχυρότερος πάντων ὅσων μέχρι τοῦδε συνήντησαν ἐβάδιζε βραδέως καὶ ἀσφαλῶς ἐναντίον αὐτῶν.

Ὁ ἀπὸ μακροῦ ἐπικείμενος πόλεμος μεταξὺ Ῥώμης καὶ Τάραντος ἤρξατο τὸ ἔτος 302 π. Χ. Οἱ Ταραντῖνοι, δυσπιστοῦντες πρὸς τὰς ἰδίας αὐτῶν δυνάμεις, ἐπεκαλέσαντο νῦν, ἐν ἔτει 281 π.Χ.,

εἰς βοήθειαν Πύρρον τὸν βασιλέα τῆς Ἠπείρου. Τὰ συμβάντα τῆς περιφήμου ἐκστρατείας τοῦ παρατόλμου τούτου στρατηλάτου μετὰ τῆς Μακεδονικῆς φάλαγγος καὶ τῆς ἐξ ἐλεφάντων ἴλης αὐτοῦ εἶνε τόσον γνωστὰ εἰς πάντας, ὥστε δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἐπὶ τοῦ καλῶς γνωστοῦ κεφαλαίου τούτου τῆς ἱστορίας. Τὸ πᾶν ἀπέβη εἰς μάτην, ἔτη δέ τινα βραδύτερον (272 π. Χ.) ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ πόλις τῆς Νοτίου Ἰταλίας περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῆς τὰ πάντα κατακτώσης Ῥώμης.

Ἡ νομισματοκοπία τοῦ Τάραντος μεταξὺ τοῦ 400 περίπου π. Χ. καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως εἶνε, ὡς θὰ προσεδόκα τις, πλουσιωτέρα οἱασδήποτε ἄλλης Ἑλληνικῆς πόλεως τῆς Ἰταλίας. Εἶνε δὲ ἐκ τριῶν μετάλλων, ἤτοι χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ χαλκοῦ.

ΧΡΥΣΟΣ. *Περὶ τὰ 400-330 π. Χ.*

ΤΑΡΑΣ Κεφαλὴ θεᾶς μετὰ στεφάνης καὶ πέπλου καταπίπτοντος ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς, περικυκλουμένης ἐνίοτε ὑπὸ δελφίνων.	(α) Οἱ Διόσκουροι. Ἄνωθεν, ἐνίοτε, ΔΙΟΣΚΟΡΟΙ. Ἄρχων, ΣΑ. (β) Ἱππεὺς στέφων ἵππον . . . . ΚΥΛΙΧ, Σ, καὶ ὄστρακον. ΣΑ, ἀστήρ. *(Πίναξ Γ'. 4).* (γ) Τάρας ὡς παῖς ὑψῶν τὰς χεῖρας πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ποσειδῶνα, καθήμενον ἐπὶ θρόνου πρὸ αὐτοῦ.

Ϙ Στατήρ. Ὁλκὴ 135 κ. (τὸ πολύ).

ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ Κεφαλὴ θεᾶς μετὰ κόμης καταπιπτούσης, φέρουσα στεφάνην, ἢ μετὰ κόμης διὰ ταινίας ἀναδεδεμένης, συχνὰ δὲ μετὰ ὀνόματος ἄρχοντος, ΣΑ.	ΤΑΡΑΣ Τάρας ἐπὶ δελφῖνος, ἐνίοτε σὺν ΗΗ

[B. M. *Guide*, Πίν. XXXIII, 14]. Ϙ Δραχμή. Ὁλκὴ 67 κ. (τὸ πολύ).

ΤΑ. Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. Πρὸ αὐτῆς ΣΑ καὶ δελφίς.	Ἡρακλῆς πρὸς λέοντα μαχόμενος, ΗΗ

Ϙ Διώβολον. Ὁλκὴ 22·5 (τὸ πολύ).

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ ἐν λεοντῇ.	ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ Τάρας κρατῶν τρίαιναν καὶ ἡνιοχῶν ἅρμα.
	Ϙ Στατήρ. Ὁλκὴ 135 κ. (τὸ πολύ).

ΧΡΥΣΟΣ. *Περὶ τὰ 330-272 π. Χ.*

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ ἐν λεοντῇ (τεχνοτροπία μεταγενεστέρα).	Ὁ αὐτὸς τύπος, ὄνομα ἄρχοντος ΝΙΚΑΡ . . .
[B. M. *Guide*, Πίν. XXXIII, 13].	Ϙ Στατήρ. Ὁλκὴ 135 κ. (τὸ πολύ).
Κεφαλὴ Διὸς $\overline{\text{NK}}$ (μονογράφημα).	ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων ἐπὶ κεραυνοῦ, ἐν τῷ πεδίῳ δύο ἀμφορεῖς· ἄρχων, ΝΙΚΑΡ.
[B. M. *Guide*, Πίν. XXXIII, 12].	Ϙ Στατήρ. Ὁλκὴ 135 κ. (τὸ πολύ).
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ Τάρας ἐπὶ ἅρματος, ἄρχων, ΝΙΚΑΡ.
	Ϙ Δραχμή. Ὁλκὴ 67·5 (τὸ πολύ).
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος μετὰ κόμης καταπιπτούσης.	ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ, ἄρχοντες, ΙΑ καὶ $\overline{\text{AP}}$ (ἐπιδορατίς).
	Ϙ 1/2 δραχμή. Ὁλκὴ 33·75 (τὸ πολύ).
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς φέρουσα κράνος κορινθιακόν.	Τάρας ἐπὶ ἅρματος.
	Ϙ Τετρώβολον. Ὁλκὴ 45 κ. (τὸ πολύ).
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	ΤΑΡΑΣ Τάρας ἐπὶ δελφῖνος.
	Ϙ Σικελικὴ λίτρα. Ὁλκὴ 13·5 (τὸ πολύ).
Κεφαλὴ θεᾶς φέρουσα στεφάνην.	ΤΑΡΑΝ. Κάνθαρος.
	Ϙ Ὀβολός. Ὁλκὴ 11·25 κ. (τὸ πολύ).
Κεφαλὴ Ἡλίου ἀντωπὸς μετ' ἀκτίνων.	ΤΑΡΑΝ. Κεραυνός. Ὄνομα ἄρχοντος ΑΠΟΛ.
	Ϙ 1/2 λίτρα. Ὁλκὴ 6·75 κ. (τὸ πολύ).

ΧΡΥΣΟΣ. *Περὶ τὰ 212-209 π. Χ.*

Κεφαλὴ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ, ἐντελῶς μεταγενεστέρας τεχνοτροπίας.	ΤΑΡΑΝΤΙ[ΝΩΝ] Τάρας ἡνιοχῶν ἅρμα. Ἄρχων, ΑΡΙ. Σύμβολον κεραυνός.
]B. M. *Guide*, Πίν. XLV, 14].	Ϙ Στατήρ. Ὁλκὴ 135 κ. (τὸ πολύ).

Τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα χρυσᾶ νομίσματα τοῦ Τάραντος εἶνε ἴσως τὰ ὡραιότατα πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων νομίσματα τοῦ μετάλλου τούτου. Ἡ μετὰ στεφάνης καὶ καλύπτρας κεφαλὴ τῆς θεᾶς εἶνε ἔξοχον καλλιτέχνημα. Ἡ τοῦ Διὸς δὲ εἶνε πλήρης ἐκφράσεως, ἀλλὰ προδίδει τεχνοτροπίαν κατά τι νεωτέραν. Ὁ μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων ἀετὸς τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ νομίσματος τούτου εἶνε ἐπίσης ἔργον σημαντικῆς ἀξίας. Ἀλλὰ τὸ κατ' ἐξοχὴν πάντων σπουδαιότατον εἶνε ὁ ἀξιοσημείωτος στατήρ, ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ ὁποίου βλέπομεν τὸν μικρὸν Τάραντα ἀνατείνοντα τὰς χεῖρας πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ποσειδῶνα.

Ἡ χρονολογία τῆς πρώτης ἐκδόσεως χρυσοῦ ἐν Τάραντι νομίσματος δυσκόλως δύναται νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς. Δὲν εἶνε πολὺ πιθανόν, ὅτι ἐκόπησαν εἰς μεγάλην τινὰ ποσότητα πρὸ τοῦ 360 π. Χ., ἐνῶ εἶνε ἀναμφίβολον, ὅτι τὸ μεγαλείτερον μέρος αὐτῶν ἀνήκει εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος.

Ὁ στατήρ, τὸν ὁποῖον τάσσω κατ' εἰκασίαν εἰς τὸν χρόνον τῆς ἐπὶ τοῦ πολέμου τοῦ Ἀννίβα ἐπαναστάσεως, δύναται νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν ἐσχάτων ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ Τάραντος, ἅτινα φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὴν αὐτὴν βραχεῖαν περίοδον. Ἴδε σελίδα 84.

Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα ἀποτελοῦνται ἐν συνόλῳ ἐκ διδράχμων, διαιρουμένων εἰς τρεῖς διακεκριμένας τάξεις: —

Α'. Ταραντῖνος ἱππεύς.	ΤΑΡΑΣ Τάρας ἐπὶ δελφῖνος[1] . . . Ὁλκὴ 126-116 κ.
Β'. Γυναικεία κεφαλὴ ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Νεαπόλεως, κλπ.	ΤΑ. Ἱππεὺς στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ. Ὁλκὴ 115-105 κ.
Γ'. Ταραντῖνος ἱππεύς.	ΤΑΡΑΣ Τάρας ἐπὶ δελφῖνος . . . Ὁλκὴ 102-95 κ.

[1]) Ἐν τῇ Num. Zeit. 1870 καὶ Zeit. f. Num. I, p. 278 γίνεται λόγος περὶ διδράχμου τινὸς τῆς τάξεως ταύτης φέροντος τὴν παράδοξον ἐπιγραφὴν ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ ΗΜΙ, ἣν ὁ von Sallet προτείνει νὰ ἀναγνώσωμεν *Ταραντίνων εἰμὶ* (*νόμισμα*). Ἀφ' ἑτέρου ὁ Friedlaender θεωρεῖ τὸ ΗΜΙ συμπληρωτέον εἰς *ἥμισυ*.

Ἐν τῇ τάξει Α΄ ὁ ἀρχαῖος σταθμὸς διατηρεῖται ἄθικτος.

Τὰ νομίσματα τῆς τάξεως Β΄ εἶνε ἰδιόρρυθμα καὶ κατασκευῆς διαφερούσης πάντων τῶν λοιπῶν νομισμάτων τοῦ Τάραντος. Ἡ ἔλλειψις ἐν αὐτοῖς πρωτοτυπίας καὶ τῆς ἀξιοσημειώτου ἐκείνης ποικιλίας τῆς ἐν ταῖς λεπτομερείαις, ἥτις τοσοῦτον χαρακτηρίζει πάντα τὰ λοιπὰ νομίσματα τοῦ Τάραντος, παριστᾷ αὐτὰ κοπέντα ὡς εἶδός τι συμμαχικοῦ νομίσματος ὑπὸ τὴν αὐθεντίαν μὲν τοῦ Τάραντος, ἀλλὰ διὰ κυκλοφορίαν ἐκτὸς τῆς Ταραντινῆς χώρας. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἰσχυροποιεῖται ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἐμπροσθίου τύπου, ὅστις εἶνε ὁλοσχερῶς καμπανικῆς τεχνοτροπίας καὶ κατασκευῆς. Ἐπὶ πλέον ἡ ὁλκὴ εἶνε ἀκριβῶς ἡ τῶν Καμπανικῶν διδράχμων.

Ἡ ἐπὶ τοῦ δελφῖνος μορφή, τὸ ἀρχαῖον «στέμμα», ἵνα οὕτω εἴπωμεν, τῆς πόλεως τοῦ Τάραντος, ἀπὸ σκοποῦ ἴσως παραλείπεται ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς τάξεως ταύτης, ἄν, ὡς νομίζω, ταῦτα ἀποτελοῦσι συμμαχικὸν νόμισμα ἐκδοθέν, διαρκοῦντος βραχέος τινος σχετικῶς διαστήματός, δι' ἐμπορικοὺς ἢ πολιτικοὺς λόγους, οὓς δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν περισσότερον.

Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει, ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ ἀρχαίου Ταραντινικοῦ σταθμοῦ καὶ ἡ παραδοχὴ τοῦ Καμπανικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος πρέπει νὰ σχετισθῶσι μετὰ τῶν εἰδικῶν ἐκείνων περιστάσεων, αἵτινες ὡδήγησαν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν νομισμάτων τούτων, ἅτινα δυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν Καμπανοταραντινὴν σειράν.

Ἐν τῇ Γ΄ τάξει ὁ ἀρχαῖος τύπος τῆς ἐπὶ τοῦ δελφῖνος μορφῆς, ἐπανέρχεται πάλιν εἰς χρῆσιν, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ ἀρχαῖος ταραντινικὸς κανὼν σταθμήσεως. Ἀπ' ἐναντίας τὰ νομίσματα τῆς τρίτης ταύτης κατηγορίας δεικνύουσι μείζονά τινα ἔκπτωσιν καθ' ὁλκήν, ἐν συγκρίσει μάλιστα πρὸς αὐτὰ τὰ καμπανοταραντινικὰ κέρματα τῆς Β΄ τάξεως. Ἄλλως ἤθελεν εἶνε ἐνίοτε δύσκολος ἡ διάκρισις αὐτῶν ἀπὸ τῶν τελευταίων νομισμάτων τῆς τάξεως Α΄, ἐπειδὴ οἱ τύποι τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν εἶνε συχνὰ πανόμοιοι. Οὐδὲν

ἧττον ἐξησκημένος ὀφθαλμὸς ἀνακαλύπτει σταθερὰν ἂν καὶ λίαν βαθμιαίαν χειροτέρευσιν αὐτῶν κατὰ τεχνοτροπίαν.

Δοκιμή τις πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ἀκριβοῦς συνεχείας τῶν πολλῶν μικρῶν ποικιλιῶν τῶν Ταραντινικῶν διδράχμων θὰ ἦτο ἀναγκαίως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ὑποθετική· δύναται ὅμως νὰ τεθῇ ὡς γενικὸς κανών, ὅτι πάντα τὰ νομίσματα τὰ φέροντα ἀκέραια ὀνόματα ἀρχόντων εἶνε μεταγενέστερα τοῦ 360 π. Χ.

Ἡ ἀκόλουθος κατάταξις δύναται νὰ γείνῃ ἀποδεκτὴ ὥς τις κατὰ προσέγγισιν χρονολογικὴ ἀκολουθία τῶν γνωστοτέρων ποικιλιῶν. Διὰ πάσας τὰς λοιπὰς μικροτέρας ποικιλίας πρέπει νὰ συμβουλευώμεθα εἰδικοὺς καταλόγους.

Αργυρα Διδραχμα, 400-360 π. Χ.

Πλήρης ὁλκή, 126-116 κ.

Ἔμπροσθεν Ἱππεύς. *Ὄπισθεν* Τάρας ἐπὶ δελφῖνος.

1. Ἱππεὺς γυμνὸς καλπάζων πρὸς δ.

Γράμματα καὶ σύμβολα ἐπὶ τῆς ἐμπρ. ὄψεως.	*Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως.*
(1) Ἄνευ γράμματος.	
(2) Λ	

2. Παῖς γυμνὸς στέφων ἵππον ἱστάμενον.

(1) Ἄνευ γράμματος.	
(2) Κηρύκειον.	
(3) Λ	Λ

3. Παῖς γυμνὸς στέφων ἵππον προχωροῦντα.

(1) Παλλάδιον.	Ρ
(2) Κτείς.	ΧΩ (;)
(3) ΑΡ	
(4) ᒣ	Α

4. Ἱππεὺς γυμνὸς ἀνορθούμενος.

(1) ʘ	ʘ
(2) ΑΟΡ	

5. Κρανοφόρος ἱππεὺς πρὸς ἀρ. φέρων ἀσπίδα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ βραχίονος.

(1) Ἄνευ γράμματος.	
(2) Δ	Κ
(3) Λ	Ρ

6. Ἱππεὺς γυμνὸς πρὸ ὅρου.

(1) ⊢Η	
(2) ΗΣ	

7. Ἱππεὺς γυμνὸς βαδίζων.

(1) Θ	Θ
(2) Κάνθαρος.	

8. Ἱππεὺς γυμνὸς πλαγίως ἱππεύων, ἔχων τὴν μίαν κνήμην πρὸς τὰ ὄπισθεν κεκαμμένην καὶ κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς μικρὰν ἀσπίδα.

(1) Κτείς.	Ι
(2) Α	Σ
(3) Δ	Κ
(4) ⊢	Ι
(5) Λ *(Πίναξ Γ'. 5).*	Ἄνευ γράμματος.
(6) Γ	Α ἢ Ρ
(7) Σ	Σ
(8) Ƨ	Ƨ
(9) Ἄνευ γράμματος.	Ἄνευ γράμματος.

ΑΡΓΥΡΑ ΔΙΔΡΑΧΜΑ, 360-300 π. Χ.

Πλήρης ὁλκή, 126-116 κ

9. Ὁμοίως τῷ τύπῳ 8.

(1) ΝΙΚΩΤΤΑΣ ΕΥ	ΙΟΡ Ἱπποκάμπη.
(2) . . . . ΩΝ ΕΥ	ΑΡΙ Ἐπιδορατίς.
(3) ΕΥ	» »
(4) ΥƎ	Ἱπποκάμπη.

10. Ἱππεὺς γυμνὸς μετὰ μικρᾶς ἀσπίδος ἐν τῇ ἀριστερᾷ (ἄνευ κεκαμμένης κνήμης).

(1) ΝΩΛΙΦ ΕΥ	
(2) ΦΙΛΩΝ ΕΥ	
(3) ΦΙΛΟΚΛΗΣ ΣΙ	ΛΥ

11. Ἱππεὺς γυμνὸς καλπάζων πρὸς δ.

(1) ΑΡΙΣΤΙΑΣ ΕΥ	ΚΛΗ
(2) ΘΡΑ	ΘΡΑ Σηπία.
(3) ͰΙΠΠΟ . . .	ΔΙ Ὄστρακον (*buccinum*).
(4) ΝΙΚΟΔΑΜΟΣ ΕΥ	ΙΟΡ

12. Ἱππεὺς γυμνὸς μετὰ δύο ἵππων καὶ Νίκη στεφανοῦσα αὐτόν,

(1) ΦΙ Κ	ꓘ *(Πίναξ Γ'. 6).*

13. Ἱππεὺς ἔνοπλος ἱστάμενος παρὰ τὸν ἵππον αὐτοῦ.

(1) Ͱ	Α

14. Ἱππεὺς γυμνὸς ἀνορθούμενος. (Πβλ. τύπον 4).

(1) ΣΑ	ΣΥΜ Περικεφαλαία.

15. Παῖς γυμνὸς ἐπὶ ἵππου ἀνορθουμένου, ὃν ὑποδέχεται νέος τις· ἄνω, Νίκη στεφανοῦσα τὸν παῖδα.

(1) Ι	Κ [B.M. *Guide*, Πίν. XXIV,6].

16. Παῖς γυμνὸς ἐπὶ ἵππου, καὶ νέος γονατίζων κάτω τοῦ ἵππου καὶ ἐξετάζων τὴν ὁπλὴν τοῦ ἵππου.

(1) Φ	Ε *(Πίναξ Γ'. 7).*
(2) Φ	Π

17. Ἱππεὺς ἔνοπλος ὑπὸ Νίκης ὑποδεχόμενος.

(1) ͰΑ Μ ΚΑΛ	ΚΑΛ
(2) Ἄνευ γραμμάτων.	ΙΟΡ

18. Νέος γυμνὸς στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ.

(1) ΣΑ ΦΙΛΙΑΡΧΟΣ	ΑΓΑ
(2) ΑΠΗ	Φύλλον κισσοῦ.

(3) $\overline{\text{ΑΡ}}$ (μονογράφημα).	ΙΟΡ
(4) Κ Ῥόπαλον.	Ω
(5) ΣΑ ΑΡΕΘΩΝ	ΓΑΣ

19. Νέος γυμνὸς στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ· ἄνω, Νίκη στεφανοῦσα τὸν ἱππέα.

(1) ΣΙΜ	ͰΗΡ

20. Ἱππεὺς κρανοφόρος πρὸς ἀρ., ἀσπὶς ἐν τῇ ἀριστερᾷ αὐτοῦ (Πρβλ. τύπον 5).

(1) Ξ ΝΙΚΑ . . .	ΑΓΑ Ἀλέκτωρ.

21. Ἱππεὺς γυμνὸς ἀκοντίζων πρὸς τὰ κάτω.

(1) Ξ ΑΡΙ	ΚΛ
(2) ͰΑ ΚΑΛ Λ	ΑΡΙ Δύο ἀστέρες *(Πίναξ Γ'. 8)*
(3) ͰΑ ΚΑΛ Α	ΚΑΛ
(4) ΑΝ ΚΑΛ Χ	ΚΑΛ
(5) ͰΑ ΚΑΛ Α	ΦΙ
(6) ΣΑ	Δελφίν.
(7) ΣΑ	Πρῷρα.
(8) ΣΑ	$\overline{\text{ΑΡ}}$ (μονογραφ.) Δελφίς.
(9) ΣΑ	ΛΚ Δελφίς.
(10) ΣΑ	Α Ρ »
(11) ΣΑ	ͰΗΡ
(12) ΣΑ	ͰΗΡ $\overline{\text{ΑΡ}}$
(13) ΣΑ	ΦΙ Φύλλον κισσοῦ.
(14) ΣΑ	Ω Σ Δελφίς.
(15) ΣΑ	Κ »
(16) ΣΙΜ	ΦΙΛΙΣ Ἀετός.
(17) ΣΙΜ	ΦΙ »
(18) $\overline{\text{ΑΡ}}$ Φ	ΦΙΛΙΣ »
(19) ΣΙ	ΦΙ »
(20) ΣΙ	Ἄνευ γραμμάτων.
(21) ΣΙ ΔΕΙΝΟΚΡΑΤΗΣ	

22. Ἱππεὺς κρανοφόρος ἀκοντίζων πρὸς τὰ κάτω.

(1) ΔΑΙ	Η Κῆρυξ ὄστρακον (buccinum).
(2) ΔΑΙ	ΦΙ »
(3) ΦΙΛΙ	ΦΙ Φύλλον κισσοῦ.

ΔΙΔΡΑΧΜΑ ΑΡΓΥΡΑ, *300-272 π. Χ.*

Ἠλαττωμένη ὁλκή, 102-95 κ.

23. Ἱππεὺς κρανοφόρος βάλων διὰ δόρατος πρὸς τὰ κάτω.

(1) ΕΥ ΣΩΣΤΡΑΤΟΣ	ΠΟΛΥ Κεραυνός.
(2) ΓΥ	ΠΟΛΥ »
(3) ΓΥ ΣΩΣΤΡΑΤΟΣ	ΠΟΛΥ »
(4) ΕΥ ΦΙΝΤΙΑΣ	ΠΟΛΥ Πρῷρα.
(5) ΘΕ ΑΛΕ	ΣΙ Ἀστήρ.
(6) ΔΑΙ	Πρῷρα.

24. Ὁμοίως τῷ τύπῳ 23, ἀλλὰ μετὰ Νίκης στεφανούσης τὸν ἱππέα.

(1) ΣΙ ΛΥ	ΓΥ

25. Ἱππεὺς γυμνὸς στεφανῶν ἑαυτόν.

(1) ΣΑ Κιονόκρανον.	ΚΟΜ
(2) ΙΩ ΞΑΛΟ »	
(3) ΙΩ ΞΑΛΟ »	ΑΝΘ

26. Δύο ἱππεῖς (οἱ Διόσκουροι;)

(1) Ἄνευ γραμμάτων.	ΑΡ (μονογρ.)
(2) ΥΦ (μονογρ.)	ΓΥ
(3) Ἄνευ γραμμάτων.	ΓΥ

27. Ἱππεὺς γυμνός, ἕτερος δὲ νέος γυμνὸς ὑποδέχεται τὸν ἵππον.

(1) Ͱ Δ	ΦΙ
(2) ΑΡΙΣΤΙΠ ΓΥ	Ἐλέφας *(Πίναξ Γ'. 9).*

28. Ἱππεὺς γυμνὸς καλπάζων (Πβλ. τύπον 1).

(1) ͰΗΡΑΚΛΗΙ	Δύο μονογραφήματα. Κάνθαρος.
(2) ΞΩΠΥΡΙΩΝ ΣΩ Βούκρανον.	ΕΠ (μονογρ.) Κεφ. Σιληνοῦ.
(3) ΟΛΥΜΠΙΣ Στέφανος.	Τρίπους.

29. Ἱππεὺς ἔνοπλος μετὰ μεγάλης κυκλοτεροῦς ἀσπίδος.

(1) Ͱ ΙΩ ΑΠΟΛΛ (;)	ΑΝΘ
(2) Α ΚΑΛ	Τρίαινα.

30. Ἱππεὺς γυμνὸς ἀνορθούμενος.

(1) ΙΩΠΥ ΕΥ	ΘΙ Κράνος,

31. Ἱππεὺς γυμνὸς ἀκοντίζων πρὸς τὰ κάτω. (Πϐλ. τύπον 21).

(1) ΑΡΙΣΤΙΠ ΕΥ	ΔΙ Ἐλέφας.
(2) ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ ΔΙ	Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.

32. Ἱππεὺς ἔνοπλος, πρὸς δ. μετὰ μεγάλης ἀσπίδος ὄπισθεν αὐτοῦ.

(1) ͰΗΡΑΚΛΗΤΟΣ	ΕΠ (μονογρ.) Θυμιατήριον.
(2) ΘΙ ΑΠΟΛ	
(3) ΘΙ ΑΡΙΣΤΟΚ	Πηδάλιον.

33. Ἱππεὺς ἔνοπλος πρὸς ἀρ., μετ' ἀσπίδος ἐν τῇ ἀρ.

(1) ΑΡΙΣΤΩΝ	ΙΩΠ
(2) ΑΡΙΣΤΩΝ ΕΥ	ΙΩΠ
(3) ΑΡΙΣΤΩΝ ΕΥΦ	ΙΩΠ

34. Ἱππεὺς γυμνὸς μεθ' ἵππου ἱσταμένου.

(1) ΦΙΛΗΜΕΝΟΣ ΦΙ	Βούκρανον.

35. Ἱππεὺς γυμνὸς στέφων ἵππον ἱστάμενον. (Οἱ μῦς τοῦ ἵππου μεγάλως ἐξωγκωμένοι).

(1) ΦΙΛΟΚΡΑ ΝΚ (μονογρ.)	ΑΡΙΣΤ
(2) ΞΕΝΕΑΣ ΕΥ ΦΙ	Στάχυς.

36. Ἱππεὺς γυμνὸς στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ πρὸς τὰ δ. βαδίζοντα.

(1) ΣΑΛΩΝ ΑΡ (μονογρ.)	ΕΥ
(2) ΛΕΩΝ	Ν Λέων.
(3) ΚΥΝ ΑΡ προσωπεῖον μετὰ πώγωνος.	
(4) ΙΩ ΝΕΥΜΗ	ΑΡΙΣ Δύο ἀστέρες.
(5) ΙΩ ΝΕΥΜΗ	ΠΟΛΥ » »
(6) ΙΩ ΝΕΥΜΗ	ΑΡ Ἐλέφας.

(7) ΦΙΛΟΚΛΗΣ (δύο μονογρ.) Δελφίς.	Δύο ἀμφορεῖς. [B. M. *Guide*, Πίν. XXXIII, 15].
(8) ΦΙ ΙΩΠΥΡΟΣ (;)	Μέλισσα.

37. Ἱππεὺς γυμνὸς στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ, πρὸς ἀριστερά.

(1) ΑΡΙΣΤΙΣ Ἄγκυρα.	
(2) ΙΩΠΥΡΟΣ ΓΥ	ΧΡΗ
(3) ΦΙΛΩΤΑΣ ΔΙ	Ἀλέκτωρ.
(4) ΗΣΤΙΑΡ ΕΥ ΦΙ	
(5) ΗΣΤΙΑΡ ΕΥ	Δύο φύλλα κισσοῦ.
(6) ΦΙΛΟΚΡΑ ΝΚ	ΑΠΟΛ
(7) ΛΥΚΙΝΟΣ ΣΥ	Γλαύξ.
(8) ΦΙΛΩΤΑΣ Κέρας Ἀμαλθείας	ΠΟΛΥ

38. Γυμνὸς ἱππεὺς φέρων φοίνικα.

(1) ΝΙΚΟΚΡΑΤΗΣ Ν	

39. Γυμνὸς ἱππεὺς στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ, πρὸς δεξιά.

(1) ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ Μ	ΠΙ Ὅρος.
(2) ΔΑΜΟΚΡΕ . . . (;) ΕΥΕ	Μονογράφημα.
(3) ΑΡΙΣΤΕΙΔ . . . ΦΙ	»

40. Ἱππεὺς φέρων χλαμύδα καὶ θώρακα.

(1) ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ Μονογρ.	[B. M. *Guide*, Πίν. XLV, 16].
(2) » Πῖλος καὶ μονογρ.	Μονογράφημα.
(3) ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ Μονογρ.	Μονογράφημα.

41. Ἱππεὺς ἐγείρων τὴν δεξιάν, ἐπὶ ἵππου ἱσταμένου.

(1) ΦΙΛΙΣΚΟΣ	Τρίπους.

Δραχμαί, 400-272 π. Χ.

Τὰ μικρότερα ἀργυρᾶ νομίσματα δυσκόλως δύνανται νὰ ταχθῶσι κατὰ τεχνοτροπίαν μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω χρονικῶν ὁρίων.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κεκοσμημένου διὰ τῆς μορφῆς Σκύλλης.	ΤΑΡ Γλαὺξ συνήθως μετ' ὀνομάτων ἀρχόντων ΙΟΡ, ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ, ΙΑΛΟ, ΝΕΥΜΗΝΙΟΣ, ΠΟΛΥ, ΟΛΥΜΠΙΣ, ΗΣΤΙΑΡΧΟΣ, κ.λ.π., κ.λ.π.

R Δραχμαὶ ὁλκῆς 56-41 κ.

Ἐπειδὴ τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχόντων τῆς κατηγορίας ταύτης εἶνε ἀνεξαιρέτως τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ ἀπαντῶντα ἐπὶ τῶν διδράχμων, εἶνε φανερὸν ὅτι ἀμφότεραι αἱ κατηγορίαι τυγχάνουσι σύγχρονοι.

Δίδραχμα καὶ δραχμαί, 212-209 π. Χ.

Ἱππεὺς γυμνὸς φέρων κλάδον φοίνικος καὶ στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ (τεχνοτροπία λίαν μεταγενεστέρα). Ἄρχοντες ΚΡΙΤΟΣ, ΣΗΡΑΜΒΟΣ, ΣΩΓΕΝΗΣ, ΣΩΚΑΝΝΑΣ, κλπ.	ΤΑΡΑΣ Τάρας ἐπὶ δελφῖνος, συνήθως μετὰ μονογραφήματος ἐν τῷ πεδίῳ. Ꝛ Δίδραχμα ὁλκὴ 120 κ. Δραχμαὶ » 61-55 κ. Ἡμίδραχμα » 26 κ.

Μεθ' ὅλον τὸ βαρὺ τῆς ὁλκῆς τῶν νομισμάτων τῆς τάξεως ταύτης οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι ταῦτα εἶνε μεταγενέστερα πάντων τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ Τάραντος. Οὐδὲ ἅπαξ εὑρίσκομεν ἐπὶ τούτων τὰ αὐτὰ ὀνόματα, ἅτινα εὕρηνται ἐπὶ τῶν διδράχμων καὶ δραχμῶν τῶν προγενεστέρων περιόδων.

Ἡ βραχεῖα περίοδος, καθ' ἣν διαρκοῦντος τοῦ δευτέρου Καρχηδονικοῦ πολέμου ὁ Τάρας ἀπέσεισε τὸν ῥωμαϊκὸν ζυγόν, εἶνε ἡ μόνη ἐποχή, εἰς ἣν δύνανται ταῦτα νὰ ἀπονεμηθῶσι.

Μικρότερα ἀργυρᾶ νομίσματα, 400-272 π. Χ.

ΔΙΩΒΟΛΑ, ὁλκὴ 22·5 κ. (τὸ πολύ).

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. Κεφαλὴ Ἡρακλέους,	Ἡρακλῆς ἄγχων τὸν λέοντα ἢ ἐκτετελῶν ἕνα τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἄθλων, συνήθως μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ ἀκεραίας ἢ κολοβῆς. Τὰ νεώτερα κομμάτια φέρουσιν ἐν τῷ πεδίῳ γράμματα καὶ σύμβολα.
Ἵππος ἐλεύθερος.	ΤΑΡ Τάρας ἐπὶ δελφῖνος.
Δύο κεφαλαὶ ἵππων.	Δύο κεφαλαὶ ἵππων.
Ῥόπαλον καὶ τόξον.	Ἠλακάτη ἐν στεφάνῳ.

Τὰ διώβολα, μάλιστα δὲ τὰ φέροντα τὸν τύπον τοῦ Ἡρακλέους, εἶνε ἀφθονώτατα. Τὰ νομισμάτια ταῦτα ἀπετέλουν τὴν βάσιν τοῦ κοινοῦ νομίσματος τῶν ἰχθυοπωλείων τοῦ Τάραντος πρὸς δὲ τῶν

ἀγροτικῶν διαμερισμάτων τοῦ Τάραντος καὶ αὐτῶν μάλιστα τῶν ἐκτὸς τῆς χώρας αὐτοῦ, π. χ. τῶν ἐν Ἀπουλίᾳ καὶ Σαυνίτιδι κειμένων. Εἶνε δὲ ταῦτα πανόμοια κατὰ τύπον πρὸς τὰ διώβολα τῆς Ἡρακλείας, ἥτις ἦν κέντρον τοῦ συμμαχικοῦ συνεδρίου τῶν Ἰταλιωτῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ πρακτικὴν δὲ ἔποψιν ἦσαν μᾶλλον συμμαχικὰ ἢ ἴδια πόλεώς τινος νομίσματα. Ἐκ τοῦ Πολυδεύκους (IX, 80)[1] μανθάνομεν, ὅτι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ὑπῆρχεν ἐν Τάραντι νόμισμά τι καλούμενον νοῦμμος, φέρον ὡς τύπον τὸν Τάραντα ἐπὶ δελφῖνος ἐποχούμενον. Οὗτος δ' εἶνε ὁ σταθερὸς τύπος τῶν διδράχμων, εὕρηται ὅμως ὁ τύπος οὗτος καὶ ἐπὶ διωβόλων. Ὁ Πολυδεύκης δὲν δίδει ἡμῖν ὁδηγίαν τινὰ ἂν ὁ νοῦμμος ἦτο τὸ δίδραχμον, ὡς ὑπέθεσεν ὁ Mommsen, ἢ πιθανώτερον τὸ διώβολον, ὡς φρονεῖ ὁ καθηγητὴς Gardner (*Num. Chron*, 1881 σελ. 296). Πρέπει δ' ἀναγκαίως νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι, ὅτε ἰδιοποιήθησαν τὴν κοπὴν τοῦ ἀργύρου, ὅπερ ἔπραξαν ἀμέσως μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ νομισματοκοπείου τοῦ Τάραντος, τοῦ μέχρι τότε προμηθεύσαντος κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ μεγαλείτερον μέρος τοῦ ἐν τῇ ἰταλικῇ ἀγορᾷ κυκλοφοροῦντος ἀργύρου, μετεβίβασαν τὸν ἑλληνικὸν ὅρον νόμος (nummus) εἰς τὸ σηστέρτιον αὐτῶν, νόμισμα σχεδὸν ταυτιζόμενον κατὰ σταθμὸν πρὸς τὸ διώβολον τοῦ Τάραντος καὶ ὁμοίως ἐκείνῳ ἰσάξιον πρὸς δέκα οὐγγίας χαλκοῦ (2 $^1/_2$ ἀσσάρια τῶν τεσσάρων οὐγγιῶν ἕκαστον).

Ὅτι δὲ τὸ τῶν Ταραντίνων διώβολον ἀντηλλάσετο πρὸς δέκα οὐγγίας χαλκοῦ, ἐξάγομεν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ ὀβολὸς φέρει συνήθως τὸ σημεῖον ἀξίας • • • • •, ὡς θέλομεν ἴδῃ ἀμέσως κατωτέρω. Ὅθεν, ἂν ὁ ὀβολὸς ἐξισοῦτο πρὸς τὸ χαλκοῦν πεντούγγιον (quincunx), ἔπρεπε τὸ διώβολον νὰ ἦτο ἰσάξιον πρὸς τὸ δεκαούγγιον (dextans) ὅπερ, ὡς τὰ κοπέντα ἐν Ἀπουλίᾳ (ἴδε Τιάτη σελ. 65, Οὐενουσία σελ. 63) ἐκαλεῖτο ὡσαύτως νοῦμμος.

---

[1]) *Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ταραντίνων πολιτείᾳ καλεῖσθαί φησι νόμισμα παρ' αὐτοῖς νοῦμμον ἐφ' οὗ ἐντετυπῶσθαι Τάραντα τὸν Ποσειδῶνος δελφῖνι ἐποχούμενον.*

Κατὰ ταῦτα τὸ ὄνομα νοῦμμος φαίνεται ὅτι κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπεδόθη ὑπὸ πάντων εἰς τὸ ἀργυροῦν διώβολον, ὡς τὴν συμμαχικὴν μονάδα ἀξίας ἐν Ἡρακλείᾳ καὶ Τάραντι, πιθανῶς δὲ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Νοτίῳ Ἰταλίᾳ,[1] κατόπιν δ' ὅτι μετεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ ἰσαξίου αὐτοῦ, τῆς μονάδος τοῦ χαλκοῦ συνισταμένης ἐκ δέκα οὐγγιῶν, ἑπομένως ἑλκούσης (κατ' ἀναλογίαν 250:1) περὶ τοὺς 5000 κ. (ἴδε σελ. 56).

Εἰς τοὺς πίνακας τῆς Ἡρακλείας (Boeck, *Corp. Insc. Gr.* 5774, στοιχ. 123) τοὺς ἐκτεθέντας καθ' ὃν χρόνον ἡ ὁλκὴ τῶν χαλκῶν νομισμάτων εἶχε γενικῶς ἐλαττωθῇ, ἀναγράφεται διαφορά τις μεταξὺ τοῦ ἀργυροῦ καὶ χαλκοῦ νούμμου, ἐπειδὴ διατάσσεται ἡ πληρωμὴ προστίμου δέκα νούμμων «δέκα νόμως ἀργυρίω» παρὰ τοῦ ἐκμισθωτοῦ γαιῶν τινων, ἂν τυχὸν οὗτος δὲν ἤθελε φυτεύσῃ πλήρη τὸν ἐν τῷ συμβολαίῳ αὐτοῦ προσδιορισθέντα ἀριθμὸν ἐλαιοδένδρων. Τὸ πρόστιμον ἦτο δέκα ἀργυροῖ νοῦμμοι δι' ἑκάστην ἐλαίαν «πὰρ' τὸ φυτὸν ἕκαστον»· ἡ δὲ προσθήκη τῆς λέξεως ἀργυρίω σκοπὸν εἶχε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πληρωμὴν τοῦ ποσοῦ εἰς ἄργυρον, ἦτο δ' ἀναγκαῖος προσδιορισμὸς ἐν χρόνῳ, καθ' ὃν ἡ ὁλκὴ τοῦ χαλκοῦ νομίσματος ἤρξατο ἐκπίπτουσα.

ΟΒΟΛΟΙ, ὁλκὴ 11·25 κ. (τὸ πολύ).

Κεφαλὴ γυναικεία.	**Κάνθαρος . . . . .**	**Ὁλκὴ**	9·2 κ.
Κάνθαρος	**Κάνθαρος . . . . .**	»	9·7 κ.
Κάνθαρος	Βουκράνιον	»	8·4 κ.

Πέντε σφαιρίδια εἶνε τὸ σύνηθες σημεῖον ἀξίας τοῦ ὀβολοῦ. Ἐν τούτοις ὑπάρχουσι διάφορα ἄλλα νομίσματα, ὧν τινα ἔχουσι μόνον δύο, τρία ἢ τέσσαρα σφαιρίδια, ἂν καὶ κατὰ βάρος δύνανται νὰ λογισθῶσιν ὡς ὀβολοί. Εἰς ποῖον σύστημα, ἐὰν τοιοῦτον τι ὑπάρχῃ, ἀνήκουσιν, εἶνε λίαν ἀμφίβολον. Εἴς τινας περιπτώσεις παριστῶσιν ἴσως ὑποδιαιρέσεις τῆς λίτρας, ἢ τὸ δέκατον τοῦ στατῆρος (τοῦ

[1]) Ἐν Σικελίᾳ ὁ νοῦμμος ἦτο ὡσαύτως νομισμάτιον ἀργυροῦν ἕλκον κατά τι ἔλασσον τοῦ ταραντίνου διωβόλου.

ὀβολοῦ ὄντος τοῦ δωδεκάτου), ὅπερ νόμισμα διεκρίνετο ἐν Τάραντι ἐκ τοῦ τύπου αὐτοῦ κτενὸς ἢ ὀστράκου ὀστρέου.

ΛΙΤΡΑΙ, ὁλκὴ 13·5 κ. καὶ *ἡμίλιτρα* 6·7 κ. (τὸ πολύ).

Ὄστρακον (κτείς).	Κεφαλὴ Ἡρακλέους.
»	Κεφαλὴ γυναικεία.
»	Τάρας ἐπὶ δελφῖνος.
»	Δελφὶς μετὰ διαφόρων συμβόλων.

ΑΜΦΙΒΟΛΑ ΚΛΑΣΜΑΤΑ.

Τετράκνημος θῶκος . . .	Τετράκνημος θῶκος . . .	Ὁλκὴ 14 κ.
Τετράκνημος θῶκος.	Λύρα	» 15 κ.
Κεφαλὴ γυναικεία.	Δελφίς	» 10·6 κ.
Κάνθαρος.	Ἄνω μέρος δᾳδός. . .	» 9·7 κ.
Κεφαλὴ ἵππου.	Κεφαλὴ ἵππου	» 8·9 κ.
Ἵππος ἀνορθούμενος.	Τάρας ἐπὶ δελφῖνος . .	» 7·6 κ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	Δελφίς	» 5·5 κ.
Ἀγγεῖον μόνωτον.	Στέφανος ἐλαίας . .	» 4·6 κ.
Δύο μηνίσκοι.	Δύο μηνίσκοι	» 3·7 κ.

ΧΑΛΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ. *Περὶ τὰ 300-272 π. Χ.*

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τοῦ Τάραντος δὲν ἦσαν μεγάλης σπουδαιότητος καὶ δύνανται πάντα νὰ ταχθῶσιν εἰς νεωτέραν περίοδον. Οἱ κυριώτεροι τῶν τύπων εἶνε οἱ ἑξῆς :—

Κεφαλὴ Διός.	ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ Νίκη ἱσταμένη, κεραυνὸν ἔχουσα ἢ στεφανοῦσα τρόπαιον	Æ ·9
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΤΑΡΑΝΤΙ Ἡρακλῆς ἄγχων λέοντα ἢ ἐπὶ βράχου καθήμενος	Æ ·8-·6
Ὄστρακον (κτείς).	ΤΑΡΑΝ Τάρας ἐπὶ δελφῖνος	Æ ·55
»	ΤΑ Δύο δελφῖνες	Æ ·4
Κάνθαρος.	Κάνθαρος	Æ ·5
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Κάνθαρος	Æ ·35
Πρόσθιον ἱπποκάμπης.	Κεφαλὴ ἵππου	Æ ·5
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Δύο μηνίσκοι	Æ ·4

Ὑρία ἢ **Ὄρρα** (*Oria*), πόλις μεσόγειος κειμένη ἐπὶ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ, μεταξὺ Τάραντος καὶ Βρεντησίου. Ἡ νομισματοκοπία αὐτῆς πᾶσα εἶνε ὅλως νέα, ἀποτελουμένη ἐκ χαλκῶν νομισμάτων τοῦ οὐγγιαίου καὶ ἡμιουγγιαίου σταθμοῦ, τοῦ 217-87 π. Χ.

Quincunx *Triens* *Sextans*	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ORRA Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ.
Quincunx *Triens* *Quadrans*	Κεφαλὴ Ἀφροδίτης.	ORRA Ἔρως λύραν ἀνακρούων ἢ φέρων στέφανον.
Ἄνευ σημείου ἀξίας	Κεφαλὴ Ἀφροδίτης.	ORRA Περιστερὰ ἱπταμένη.

Ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις καί τινα ἄλλα ἐστερημένα σπουδαιότητος νομίσματα, ἄνευ δὲ σημείων ἀξίας.

ΛΕΥΚΑΝΙΑ

Τὰ νομίσματα τῆς χώρας ἥτις ὠνομάσθη παρὰ τῶν Λευκανῶν, λαοῦ Σαυνιτικοῦ, μεταναστεύσαντος πρὸς νότον περὶ τὰ 400 π. χ., συνίστανται: —

(Α) Ἐκ τῶν νομισμάτων τῶν ἀρχαίων Ἀχαϊκῶν καὶ ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων, Συβάρεως, Σίριος καὶ Μεταποντίου τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους, καὶ Λάου, Πυξοῦντος τοῦ δυτικοῦ μέρους αὐτῆς μετὰ τῆς Οὐελίας καὶ Ποσειδωνίας.

(Β) Ἐκ τῶν νεωτέρων Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν Θουρίων καὶ Ἡρακλείας.

(Γ) Ἐκ τῶν κοπέντων παρὰ τῶν Λευκανῶν μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάκτησιν τῶν πόλεων Ποσειδωνίας, Λάου καὶ Μεταποντίου καὶ τὸν ἐν μέρει ἐξελληνισμὸν τοῦ λαοῦ τούτου.

(Δ) Ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς Παιστοῦ (Ποσειδωνίας) καὶ Κοπίας (Θουρίων) ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΝΙΑΣ

550-480	480-450	450-400	400-350	350-300	300-268	268-203	203-89
					Λευκανοί	*Λευκανοί*	
Ἀσία (;)							
		Ἡράκλεια	Ἡράκλεια	Ἡράκλεια	Ἡράκλεια	*Ἡράκλεια*	
		Θούριοι	Θούριοι	Θούριοι	Θούριοι		*Κόπια*
Λᾶος	Λᾶος		*Λᾶος*				
Μεταπόντιον	Μεταπόντιον	Μεταπόντιον	Μεταπόντιον	Μεταπόντιον	*Μεταπόντιον*		
				Ὄρσαντον (;)			
Ποσειδωνία	Ποσειδωνία	Ποσειδωνία			Παιστός	*Παιστός*	*Παιστός*
Παλ... καὶ Μολ...							
Σῖρις καὶ Πυξοῦς							
Σύβαρις		Νέα Σύβαρις					
Ὑέλη	Ὑέλη	Ὑέλη	Ὑέλη	Ὑέλη	Ὑέλη	*Ὑέλη* (;)	

Σημ. Τῶν διὰ κυρτῶν χαρακτήρων γεγραμμένων πόλεων τὰ νομίσματα εἶνε μόνον χαλκᾶ.

Λευκανοί. Ἡ νομισματοκοπία τῶν Λευκανῶν, ὡς ἡ τῶν Βρεττίων, ἧς εἶνε σύγχρονος, ἄρχεται ὄχι πρὸ τοῦ τελευταίου μέρους τῆς τετάρτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, καὶ δὲν ἐξακολουθεῖ πέραν τοῦ τέλους τοῦ δευτέρου Καρχηδονικοῦ πολέμου, ὅτε μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀννίβου ἡ Λευκανία ἐδαμάσθη ὁριστικῶς ὑπὸ τῆς Ῥώμης.

(1) Ἐποχὴ τῶν πολέμων τοῦ Πύρρου (;)

Κεφαλὴ πωγωνοφόρος Ἄρεως μετὰ κράνους.	ΛΟΥΚΑΝΟΜ Ἀθηνᾶ μαχομένη . . . . . . Ʌ 1·0
	» Νίκη στέφουσα τρόπαιον . Ʌ 1·0
Κεφαλὴ Νίκης μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΝΙΚΑ.	» Ζεὺς κεραυνὸν ἀκοντίζων . Ʌ ·65

(2) Ἐποχὴ τῶν πολέμων τοῦ Ἀννίβου (;)[1]

Κεφαλὴ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ.	ΛΥΚΙΑΝΩΝ Ἀθηνᾶ μαχομένη· ἐν τῷ πεδίῳ κεφαλὴ λύκου . . . Ʌ 1·0
Κεφαλὴ Διός.	» Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων· ἐν τῷ πεδίῳ κεφαλὴ λύκου . . . . . Ʌ ·8

Ἡ κεφαλὴ τοῦ λύκου δεικνύει, ὅτι οἱ Λευκανοὶ παρῆγον τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐκ τοῦ *λύκος* (Λυκιανοί).

Ἡράκλεια. Αὕτη ἦτο ἀποικία κοινὴ τοῦ Τάραντος καὶ τῶν Θουρίων, ἱδρυθεῖσα ἐν ἔτει 432 π. Χ. πρὸς κατάληψιν τῆς χώρας τῆς ἀρχαίας Σίριος καὶ ἵνα ἀποτελέσῃ προπύργιον κατὰ τῆς αὐξανούσης δυνάμεως τῶν Λευκανῶν. Διὰ τοῦτο ἐξελέγη ὑπὸ Ἀρχύτου τοῦ τότε στρατηγοῦ τοῦ Τάραντος ὡς ἕδρα τοῦ γενικοῦ συνεδρίου τῶν Ἰταλιωτῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο δὲ συνέβη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἐγένετο ἡ αἰτία τοῦ νὰ ἀποβῇ ἡ Ἡράκλεια πόλις οὐ μικρᾶς σπουδαιότητος.

[1]) Ἑτέρους τύπους ἴδε παρὰ Sambon, **Mon. Ital.** σελ. 258.

Ἀλέξανδρος ὁ τῆς Ἠπείρου βασιλεύς, διαρκούσης τῆς περὶ τὸ 330 π. Χ. ἰταλικῆς αὐτοῦ ἐκστρατείας, μετέθεσε τὴν σύνοδον ἐξ ἔχθρας πρὸς τοὺς Ταραντίνους (Στράβωνο. VI, 3, 4) ἀπὸ τῆς Ἡρακλείας εἰς τὰ ὅρια τῆς χώρας τῶν Θουρίων. Βραχὺ δὲ μετὰ ταῦτα ἡ Ἡράκλεια ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Λευκανῶν, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν ἐστερήθη τῆς αὐτονομίας αὐτῆς. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Πύρρου συνεμάχει αὐτῷ μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων, ἀλλὰ ταχέως κατόπιν, ἤτοι ἐν ἔτει 272 π. Χ., ἀπεδέχθη τὴν Ρωμαϊκὴν προστασίαν διὰ συνθήκης ἐξαιρέτως εὐνοϊκῆς (Κικέρωνος *Pro Balb.* 22. *Pro Arch.* 4).

Τὰ νομίσματα τῆς Ἡρακλείας δέον νὰ μελετῶνται ἐν σχέσει πρὸς τὰ τῆς μητροπόλεως αὐτῆς Τάραντος, οὗτινος ἀκολουθοῦσι τὸν σταθμητικὸν κανόνα. Δύνανται δὲ νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς τάξεις.

Α'. *Περὶ τὰ 432-380 π. Χ.*

Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	ΗΕ ἐνίοτε ἐπ' ἀριστ. Λέων τρέχων. Διώβολον ἢ νοῦμμος 22 περίπου κ. (τὸ πολύ). [B. M. *Guide*, Πίν. XV, 5].

Β'. *Περὶ τὰ 380-300 π. Χ.*

Δίδραχμα ἀκεραίου Ταραντίνου σταθμοῦ, 123-110 κ.

1. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ἔχουσα τὴν κόμην δι' ἐλαίας κεκοσμημένην καὶ πρὸς τ' ἄνω ὄπισθεν ἀναδεδεμένην· τὸ ὅλον περικυκλοῦται ὑπὸ αἰγίδος ὑπὸ ὄφεων περιβαλλομένης.	ΗΡΑΚΛΕΙΩΝ ἢ ⊢ΗΡΑΚΛΗΙΩΝ Ἡρακλῆς γυμνὸς ἐπὶ βράχου κεκλιμένος, ἔχων ἀγγεῖον ἐν τῇ χειρί. *(Πίναξ Γ.' 10)*
2. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ λοφοφόρου Ἀθηναϊκοῦ κράνους διὰ Ἱπποκάμπης ἢ Σκύλλης κοσμουμένου.	ΗΡΑΚΛΕΙΩΝ ἢ ⊢ΗΡΑΚΛΗΙΩΝ Ἡρακλῆς πρὸς λέοντα παλαίων. *(Πίναξ Γ.' 11)*
3. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κατ' ἐνώπιον.	» Ὁμοίως.
4. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ὡς ἐν ἀριθ. 2.	» Ἡρακλῆς ἱστάμενος κατ' ἐνώπιον, κρατῶν ῥόπαλον καὶ λεοντῆν.

5. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ὡς ἐν ἀριθ. 3.	ΗΡΑΚΛΕΙΩΝ ἢ ⊢ΗΡΑΚΛΗΙΩΝ Ἡρακλῆς ἱστάμενος κατ' ἐνώπιον κρατῶν ῥόπαλον καὶ λεοντῆν.
6. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ· πρὸ αὐτῆς ἐνίοτε ΑΘΑΝΑ	» Ὁμοίως.

(Ἴδε ὡσαύτως Imhoof-Blumer, *Mon. Gr.* σελ. 2).

Δραχμαί.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ὡς ἐν ἀριθ. 2.	⊢ΗΡΑΚΛΗΙΩΝ Γλαὺξ ἐπὶ κλάδου ἐλαίας . . . . . Σταθμὸς 57 κ.

Νοῦμμος ἢ διώβολον.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	⊢ΗΡΑΚΛΗΙΩΝ Ἡρακλῆς καὶ λέων.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Ὁμοίως ἢ Ἡρακλῆς ἱστάμενος.

Quincunx ἢ ὀβολός.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ὡς ἐν ἀριθ. 1.	Ῥόπαλον καὶ τόξον. • • • • •

Ἡμιωβόλια.

Τέσσαρες μηνίσκοι μετὰ σφαιριδίων.	Ῥόπαλον καὶ τόξον.
Σπέρμα σίτου.	⊢ΗΡ Ἄροτρον.

Γ'. *Περὶ τὰ 300-268 π. Χ.*

Δίδραχμα ἠλαττωμένου σταθμοῦ, 100-90 κ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ λοφοφόρου κορινθιακῆς περικεφαλαίας διὰ γρυπὸς κεκοσμημένης.	⊢ΗΡΑΚΛΕΙΩΝ Ἡρακλῆς ἱστάμενος ὡς ἀνωτέρω, ἢ θύων πρὸ βωμοῦ, ἢ στέφων ἑαυτόν, ἢ ὑπὸ Νίκης στεφανούμενος, συνήθως μετ' ὀνόματος ἄρχοντος. [B. M. *Guide,* Πίν. XLV, 17].

ΧΡΥΣΟΣ. *Περίοδος Β' ἢ Γ'.*

Μόνον ἓν χρυσοῦν νόμισμα τῆς πόλεως ταύτης εἶνε γνωστόν, καὶ δὴ τέταρτον στατῆρος, ἕλκον 33 κ. ὅπερ δύναται νὰ ἀνήκει εἴς τινα τῶν ἀνωτέρω περιόδων.

Νομισματοκοπια Χαλκου

Ἐπιγραφὴ ⊢ΗΡΑΚΛΕΙΩΝ

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς Ἡρακλείας ἐκόπησαν πάντα κατὰ τὴν περίοδον 330-200 π. Χ. Οἱ κυριώτεροι αὐτῶν τύποι εἶνε οἱ ἑξῆς: —

Κεφαλὴ Περσεφόνης.	Στάχυς	Æ ·75
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κατ' ἐνώπιον.	Τρόπαιον	Æ ·55
Γλαὺξ ἐπὶ κεραυνοῦ.	Προτομὴ ἵππου	Æ ·45

Ἀθηνᾶ πρὸ βωμοῦ θύουσα.	Δύο Ἡρακλεῖς	Æ ·75
Προτομὴ Ἀθηνᾶς.	Εἷς Ἡρακλῆς	Æ ·65

Ὁ διπλοῦς καὶ μόνος Ἡρακλῆς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων, ὡς ἡ δίσωμος γλαὺξ τῶν Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων, δηλοῖ ἁπλῶς, ὅτι τὸ ἓν νόμισμα εἶνε διπλάσιον κατ' ἀξίαν τοῦ ἑτέρου.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Θαλάσσιος θεὸς (Γλαῦκος;) φέρων κράνος, ἀσπίδα καὶ δόρυ .	Æ ·55
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	Ῥόπαλον, φαρέτρα καὶ τόξον	Æ ·5

Οἱ νομισματικοὶ τύποι τῆς Ἡρακλείας ἀποδεικνύουσι τὴν διττὴν αὐτῆς καταγωγήν, τῆς μὲν κεφαλῆς τῆς Ἀθηνᾶς ληφθείσης ἐκ τῶν Θουρίων, τῆς δὲ λατρείας τοῦ Ἡρακλέους, ὡς καὶ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, ἐκ τοῦ δωρικοῦ Τάραντος.

Θούριοι. Ἡ σπουδαία αὕτη ἀποικία ἐκτίσθη ἐν ἔτει 443 π. Χ. εἰς μέρος οὐχὶ ἀπομεμακρυσμένον τῆς θέσεως τῆς ἐγκαταληφθείσης Συβάρεως, ἔνθα ὑπῆρχε πηγή τις Θουρία καλουμένη. Ἡ ταχεῖα δὲ αὐτῆς ἐξύψωσις ὠφείλετο ἀναμφιβόλως εἰς τὰ αὐτὰ τοπικὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα θὰ συνετέλεσαν πολὺ πρὸς τὴν ἐμπορικὴν εὐδαιμονίαν τῆς ἀρχαίας Συβάρεως. Κατὰ τὰ εἴκοσι πρῶτα ἔτη τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ἡ νομισματοκοπία της ὑπῆρξε λίαν περιωρισμένη. Τοῦτο δὲ συμπεραίνομεν μᾶλλον ἐκ τῆς προηγμένης τεχνοτροπίας, τῆς παρουσιαζομένης ὑπὸ τῶν θουριακῶν νομισμάτων, ἢ ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ω ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ἐπειδὴ

ὀφείλομεν νὰ ἐνθυμηθῶμέν ὅτι παρὰ τῷ πληθυσμῷ τῶν Θουρίων ὑπερίσχυε τὸ Ἰωνικὸν στοιχεῖον, οὐδεὶς δὲ λόγος ὑπάρχει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ Ἰωνικὸν ἀλφάβητον δὲν ἦτο ἐν χρήσει ἐν Θουρίοις ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐποχῆς τῆς κτίσεως αὐτοῦ (Πρβλ. τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΥΕΛΗΤΩΝ ἀρχαϊκὰ νομίσματα τῆς Ἰωνικῆς Ὑέλης, τὰ βεβαίως πρὸ τοῦ 450 π. Χ. κοπέντα).

Τὰ τῶν νομισμάτων τῶν Θουρίων, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 420 μέχρι 390 π. Χ. περίοδον τῆς μεγίστης ἀκμῆς τῆς πόλεως, εἶνε ἐκ τῶν τελειοτάτων παραδειγμάτων τῆς νομισματικῆς καλλιτεχνίας. Κατὰ τὴν ἁγνότητα τῆς τεχνοτροπίας καὶ τὴν λεπτότητα τῆς ἐκτελέσως οὐδὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ κομμάτια ἐκεῖνα ἅτινα φέρουσι τὴν ὑπογραφὴν τοῦ γλύπτου Φ..., ὅστις φαίνεται ὅτι ἔχαιρεν ἐν Ἰταλίᾳ μεγάλην φήμην ὡς σφραγιδογλύφος, ἐπειδὴ εἰργάσθη ὡσαύτως εἰς τὰ νομισματοκοπεῖα τῆς Νεαπόλεως(;), Ὑέλης, Τερίνης, καὶ Πανδοσίας [B. M. *Guide* Πίν. XV, 3, 7, 13 καὶ Πίν. XXV, 22].

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους ἐλαιοστεφοῦς· ὑπογραφὴ τεχνίτου Φ. *(Πίναξ Δ'. 7)*	**ΘΟΥΡΙΩΝ Ταῦρος βαδίζων μετὰ κεφαλῆς κεκλιμένης ἢ ἐφορμῶν· ἐν τῷ ἐξέργῳ συνήθως ἰχθύς· σύμβολα καὶ γράμματα ποικίλα.**

℞ ὁλκαί, Διστάτηρ 240 κ., Στατὴρ 120 κ., Τρίτη 40 κ., Ἕκτη 20 κ., Δωδεκάτη 10 κ.

Ἐν ἔτει 390 οἱ Θούριοι ὑπέστησαν σπουδαίαν ἧτταν ὑπὸ τῶν Λευκανῶν (Διοδώρ. XIV, 101), ἀλλ' ἡ πόλις δὲν ἤρξατο ἐκπίπτουσα ὑλικῶς πρὸ τῶν μέσων τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος π. Χ., ὅτε ἡ ἐπαύξησις τῆς ἰσχύος τῶν Βρεττίων ἐστέρησεν αὐτὴν τῶν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας αὐτῆς πηγῶν πλούτου.

Ἡ νομισματοκοπία τῆς ἀπὸ τοῦ 390 μέχρι 350 π. Χ. περιόδου ταύτης φθάνει εἰς ὕψιστον σημεῖον τελειότητος, ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν, χωρὶς ἴσως νὰ χάνῃ πολὺ τῆς αὐστηρᾶς λεπτότητος τῆς τεχνοτροπίας, τῆς τοσοῦτον ἀξιοσημειώτου ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων νομισμάτων.

Περὶ τὰ 390-350 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους πλουσίως κεκοσμημένου, συνήθως μετὰ παραστάσεως Σκύλλης. *(Πίναξ Δ'. 8).* [Ἴδε Imhoof, Mon. Gr. σελ. 7].

ΘΟΥΡΙΩΝ Ταῦρος κυρίσσων· ἐν τῷ ἐξέργῳ, συνήθως ἰχθύς· καὶ ἄλλα ἐν τούτοις ἁπαντῶσι σύμβολα καὶ ὀνόματα τεχνιτῶν ΙΣΤΟΡΟΣ, ΜΟΛΟΣΣΟΣ καὶ ΝΙΚΑΝΔΡΟ ἐπὶ τῆς κάτω τοῦ ταύρου βάσεως. ℞ Διστάτηρ, Στατὴρ καὶ Ἕκτη.

Ἡ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς εἶνε πιθανῶς ἡ τῆς Ἀθηνᾶς Σκυλλητρίας, θεότητος θαλασσίας, ἧς ἡ λατρεία φαίνεται ὅτι ἐπεκράτει τόσον ἐν τῇ πόλει τοῦ Σκυλλητίου (τῆς ὁποίας ὅμως δὲν ἔχομεν νομίσματα) ὅσον ἐπὶ τοῦ βραχώδους Ἰαπυγίου ἀκρωτηρίου[1] ἐν Ἡρακλείᾳ, ἴσως δὲ καὶ ἐν ἄλλοις ἐπικινδύνοις σημείοις τῶν παραλίων τῆς Βρεττίας χώρας[2]. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν σημασίαν τοῦ ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν μέρους τῶν νομισμάτων τῶν Θουρίων ταύρου πολλαὶ ὑπῆρξαν γνῶμαι. Τινὲς ἐξέλαβον αὐτὸν ὡς διονυσιακὸν σύμβολον, ἄλλοι ὡς τὸν Βοῦν Θούριον ἢ κερατίζοντα ταῦρον, παραστατικὸν τῆς πηγῆς Θουρίας, ἐξ ἧς ὠνομάσθη ἡ πόλις· ἄλλοι δὲ τέλος ἐξέλαβον αὐτόν, ἴσως εὐλογώτερον, ὡς παριστῶντα τὸν ποταμὸν Κρᾶθιν, καὶ μᾶλλον ὡς παράγωγον ἤτοι ἐξέλιξιν τοῦ ταύρου τοῦ χρησιμεύοντος ὡς τύπου σταθεροῦ τῶν ἀρχαϊκῶν νομισμάτων τῆς Συβάρεως.

Περὶ τὰ 350-300 π. Χ.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχόντων ἐμφανίζονται συχνότερον, φανερὰ δέ τις χειροτέρευσις παρατηρεῖται ἐν τῇ τεχνοτροπίᾳ καὶ ἐκτελέσει τῶν νομισμάτων. [B. M. *Guide,* Πίν. XXXIV, 22]. Αἱ ἕκται (διώβολα, νοῦμμοι;) τῆς περιόδου ταύτης εἶνε κοιναί, φέρουσι δὲ τοὺς αὐτοὺς τύπους, οὓς καὶ τὰ μεγαλείτερα νομίσματα.

---

[1]) Πιθανῶς τὰ τρία ἀκρωτήοια ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ Σκυλλητικοῦ κόλπου. Στράβ. VI, 1.

[2]) Λυκόφρων I, 853. Lenormant, Gr. Grèce II, σελ. 338.

Περὶ τὰ 300-268 π. Χ.

Περὶ τὰ 300 π. Χ. ἡ ὁλκὴ τοῦ διδράχμου ἤτοι στατῆρος ἐκπίπτει, ὡς ἐν Τάραντι καὶ Ἡρακλείᾳ, ἀπὸ 120 εἰς 100 κ., νέοι δὲ τύποι εἰσάγονται: —

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, δαφνοστεφής.	ΘΟΥΡΙΩΝ Ταῦρος κυρίσσων· ὀνόματα ἀρχόντων ΑΚΕ, ΑΡΙ, ΞΩΙ κτλ. [B.M. *Guide*, Πίν. XLV, 18] Στατὴρ 100 κ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	Ὅμοιος τύπος· κάτω, γλαύξ. Στατὴρ 100 κ.
Κεφαλὴ γυναικεία πεπλοφόρος, ἧς ὄπισθεν σκῆπτρον.	ΘΟΥΡΙΩΝ Ταῦρος κυρίσσων. Ꝛ 23 κ.

Μετὰ δὲ τὸ 268 π. Χ. ἡ ἀργυροκοπία τῶν Θουρίων παύει, ἀντικαθίσταται δὲ ὑπὸ τῆς τῶν Βρεττίων.

ΧΑΛΚΟΣ. *Περὶ τὰ 400-300 καὶ βραδύτερον.*

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῶν Θουρίων ἄρχονται περὶ τὰ 400 π. Χ. Οἱ τύποι αὐτῶν μέχρι σχεδὸν τοῦ 300 π. Χ. ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων, φέρουσι δηλαδὴ ἔμπρ. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς, ὄπισθ. Ταῦρον.

Κατὰ τὰ μέσα τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος συνέβη αἰφνιδία τις καὶ ἀξιοσημείωτος αὔξησις κατά τε τὸ μέγεθος καὶ τὸν σταθμὸν τῶν χαλκῶν νομισμάτων. Ὁμοία τις αὔξησις παρατηρεῖται συγχρόνως ἐν τῇ ὁλκῇ τῶν χαλκῶν νομισμάτων τῆς Σικελίας.

Μετὰ τὸ 300 π. Χ., τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ ταύρου ἀντικαθιστῶσι τύποι ἀναφερόμενοι εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος. Τὰ νομίσματα ταῦτα δὲν διήρκεσαν ἐπὶ πολύ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Τρίπους . . . . Æ ·6
» »	Λύρα . . . . Æ ·6
» »	Ἄρτεμις κυνηγέτις . . . . . Æ ·9
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	Ἀπόλλων ἱστάμενος, κρατῶν λύραν Æ ·6
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Κέρας Ἀμαλθείας . . . . . Æ ·5

Κόπια (Copia). Ἔκτοτε ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Θουρίων δὲν ἐκόπησαν ἐκ νέου νομίσματα πρὸ τῆς ἐν ἔτει 194 ἀποστολῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀποικίας Κοπίας in Thurium agrum (Τ. Λιβίου XXXIV, 53), καὶ τότε δὲ περιωρίσθησαν εἰς χαλκᾶ νομισμάτια κοπέντα συμφώνως τῷ τότε ἐπικρατοῦντι ἐν τῇ Νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἡμιουγγιαίῳ σταθμῷ. Πρβλ. τὰ νομίσματα τῆς Παιστοῦ, Βρεντησίου, Ὀξάντου καὶ Οὐαλεντίας.

194-89 π. Χ.

Χαλκᾶ μετὰ σημείων ἀξίας. Ἡμιουγγιαῖος σταθμός.

As.	Κεφαλὴ Ἰανοῦ.	COΠIA Κέρας.
Semis.	Κεφ. γυναικεία μετὰ καλύπτρας S	» »
Triens.	Κεφ. Ἀθηνᾶς	» »
Quadrans	Κεφ. Ἡρακλέους ...	» »
»	Κεφ. Ἑρμοῦ.	» »

Ὁ τοῦ ἔτους 89 π. Χ. νόμος τοῦ Παπιρίου Πλαυτίου, νομιμοποιῶν ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ τὸ ἡμιουγγιαῖον ἀσσάριον, κατήργησε συγχρόνως πάσας τὰς τοπικὰς ἐκδόσεις καὶ ἐπέβαλεν ἐπὶ πάσης τῆς Ἰταλίας τὴν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ νομίσματος, ἁπάντων τῶν Ἰταλῶν ἀπολαυσάντων τοῦ λοιποῦ τῶν δικαιωμάτων τῶν Ῥωμαίων πολιτῶν.

Λᾶος Ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἀρχαῖος Ἀχαϊκὸς λιμὴν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἰταλίας παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Ἦτο δὲ ἀποικία τῆς Συβάρεως, ἐξ ἧς μετὰ τὴν ἐν ἔτει 510 π.Χ. καταστροφὴν ταύτης, μέρος τῶν Συβαριτῶν φυγάδων κατῴκησεν ἐνταῦθα.

Ἐν ἔτει 390 π. Χ., ἡ πόλις ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Λευκανῶν.

Τὰ νομίσματα τῆς Λάου εἶνε δύο τάξεων (α) Ἀργυροῖ στατῆρες (126 κ.), τρίται(42 κ.) καὶ ἕκται (21 κ.), ἀνήκοντα πάντα εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, δηλαδὴ εἰς τὰ τέλη τῆς ἕκτης καὶ τὴν πρώτην δεκαετηρίδα τῆς Ε΄. πρὸ Χ. ἑκατονταετηρίδος, καὶ

(β) χαλκᾶ νομίσματα, ἅπαντα μεταγενέστερα τῶν ἀργυρῶν καὶ δὴ (ἴσως μετ' ὀλίγων ἐξαιρέσεων) νεώτερα τοῦ 400 π. Χ.

Περίοδος Α'. Περὶ τὰ 550-500 π. Χ.

Λεπτὰ παροψιδόμορφα νομίσματα μετ' ἐγγλύπτων ὀπισθοτύπων. Ἐπιγραφὴ διῃρημένη εἰς δύο, τοῦ μὲν ΛΑΣ τεθειμένου ἐπὶ τῆς μιᾶς καὶ τοῦ ΝΟΜ ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄψεως τοῦ νομίσματος, τῆς δὲ ὅλης λέξεως Λαῖνος κατ' ἄρσεν. ὀνομαστ. τοῦ ἐθνικοῦ, ἀναφερομένης πιθανῶς εἰς τὴν λέξιν στατὴρ ἐξυπακουομένην.

Ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος στρέφων τὴν κεφαλήν.	Ταῦρος ὡς ἐπὶ τοῦ ἔμπροσθεν ἀλλ' ἔγγλυφος. *(Πίναξ Γ'. 12).* Στατὴρ ὁλκ. 126 κ.

Περίοδος Β'. Περὶ τὰ 500-450 π. Χ.

ΣΑΛ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων, τύποι δὲ ἀνάγλυφοι.

Ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος στρέφων τὴν κεφαλήν.	Ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος, ἀλλὰ μὴ ἐπιστρεφόμενος [B. M. *Guide*, Πίν. VII, 9]. Στατὴρ ὁλκὴ 126 κ.
	Τρίτη » 42 κ.
Ὁμοίως.	Βάλανος δρυός. Ἕκτη » 21 κ.

Περίοδος Γ'. Περὶ τὰ 400-350 (;) π. Χ.

ΧΑΛΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Κεφαλὴ γυναικός, ἀρίστης τεχνοτροπίας, φέρουσα σφενδόνην. Ἄρχων, ΕΥΘΥΜΟΥ. (Ἴδε Imhoof, *Mon. Gr.* σελ. 3).	ΛΑΙΝΩΝ Κόραξ δεξιά· σύμβολον, κεφαλὴ κριοῦ. Ἄρχων ΣΠΕΛ Æ ·8

Τοῦ νομίσματος τούτου ὑπάρχουσιν ποικιλίαι ἄνευ ὀνομάτων ἀρχόντων.

ΛΑΙΝΩΝ Κεφαλὴ Περσεφόνης· πέριξ αὐτῆς δελφῖνες.	Κόραξ, σύμβολα δὲ κεφαλὴ ἐλάφου καὶ ἀστήρ· ἄρχοντες ΜΙ—ΒΕ Æ ·75
ΛΑ Κεφ. θεᾶς· ἡ κόμη ἐν σφενδόνῃ.	Κόραξ, ἄρχοντες ΚΟ—ΜΟ Æ ·55
ΛΑ Κεφαλὴ θεᾶς κατ' ἐνώπιον.	Δύο κόρακες βαδίζοντες πρὸς ἀλλήλους κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν Æ ·6
Κεφαλὴ κερασφόρος νεαροῦ ποταμίου θεοῦ (Λᾶος).	Δύο κόρακες ἀντιθέτως.

Ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις νομίσματα τῆς Λάου ἄνευ ἐθνικοῦ, κοπέντα ἴσως ὑπὸ τὸ ὄνομα Λευκανῶν ἀρχηγῶν: —

Κεφαλὴ Διονύσου.	Κόραξ. Ἐπιγραφὴ ΣΤΑ—ΟΨΙ
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	» » » »
Κ. γυναικεία μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης.	» » ΕΥ—ΒΙ

Τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχόντων ΣΤΑ καὶ ΟΨΙ δύνανται ἴσως νὰ συμπληρωθῶσιν εἰς Στάτιος, ἢ Στατίλιος καὶ Ὀψίδιος (Statius, Statilius, Opsidius). Πρβλ. ΣΤΑΤΙΟΥ ἐπὶ νομίσματος τῆς Νουκερίας τῶν Βρεττίων.

Μεταπόντιον. Ἡ Μέταβος, Μέταπος, ἢ Μεταπόντιον (Metapontum), ἦτο Ἀχαϊκὴ ἀποικία κτισθεῖσα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος παρὰ τῆς Συβάρεως καὶ Κρότωνος, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Λευκίππου. Κατεῖχε δὲ πεδιάδα ἐκτάκτου εὐφορίας παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βρανδάνου καὶ Κασουέντου. Ἡ νομισματοκοπία αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην περίοδον ἀποτελεῖται ἐκ στατήρων (126 κ.), τριτῶν (42 κ.), ἑκτῶν (21 κ.) καὶ δωδεκάτων (11 κ.) ἐφ' ὧν γέγραπται ΜΕΤΑΠ (δι' ἀρχαϊκῶν χαρακτήρων), κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον συντετμημένως. Κατὰ τὴν κατασκευὴν τὰ νομίσματα ταῦτα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν Ἀχαϊκῶν πόλεων, ὄντα σχήματος λεπτῶν παροψιδομόρφων δίσκων μετ' ἐγγλύπτων ὀπισθοτύπων.

Περίοδος Α'. Περὶ τὰ 550-480 π. Χ.

Στάχυς σίτου λίαν ἀνάγλυφος, συνήθως ὑπὸ ἀκρίδος συνοδευόμενος. *(Πίναξ Θ'. 1)*	Στάχυς ἔγγλυφος. Ὅταν ἐπὶ τοῦ ἔμπροσθεν ὑπάρχῃ ἀκρίς, τότε τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν κατέχει δελφίς . . . . Στατῆρες 126 κ. Τρίται 42 κ.
Ὁμοίως.	Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον, ἔγγλυφος. . . . . . Ἕκτη 21 κ.
Ὁμοίως.	Κόκκος σίτου . . . . Δωδεκάτη.
Ὁμοίως.	Στάχυς . . . . . . »
Ὁμοίως.	Τρεῖς μηνίσκοι μετὰ τεσσάρων σφαιριδίων . . . . . . Δωδεκάτη.

Κατὰ τέλη τῆς πρώτης ταύτης ταύτης περιόδου ἡ κατασκευὴ τῶν νομισμάτων ἀποβαίνει συμπαγεστέρα καὶ τὰ κομμάτια κερδίζουσι κατὰ πάχος ὅ,τι χάνουσιν κατ' ἔκτασιν ἐπιφανείας. Ἡ ἀκρὶς συχνὰ ἀντικαθίσταται ὑπὸ κεφαλῆς κριοῦ ἢ σαύρας.

Ὁ στάχυς, ἔμβλημα τοῦ Μεταποντίου, δεικνύει ὅτι ἐνταῦθα πρωτίστως ἐλατρεύετο ἡ Δήμητρα. Πρβλ. ἐπίσης τὸ *θέρος χρυσοῦν*, ἀνάθημα τῶν Μεταποντίων ἐν Δελφοῖς (Στράβων, VI 264). Ἡ ἀκρίς, ἢ ἄλλο τι ὀλέθριον διὰ τὰ σπαρτὰ ζῷον, εἶνε ἴσως ἐκλελεγμένον, ὡς ἐξιλασμός τις τῶν καταστρεπτικῶν ἐπιρροῶν τῆς φύσεως, ἤτοι τῶν δυνάμεων τοῦ θανάτου καὶ τῆς καταστροφῆς. (Lenormant, *Grande Grèce* I σελ. 128).

Περίοδος Β'. Περὶ τὰ 480-400 π. Χ.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ τὸ ἔγγλυφον ὀπισθότυπον ἐξαφανίζεται, ἀντικαθιστάμενον ὑπὸ τύπου ἀναγλύφου.

ΜΕΤΑ Στάχυς. Σύμβολον συνήθως σαύρα.	Πέντε κόκκοι σίτου εἰς σχῆμα ἀστέρος . . . . Στατήρ.
Ὁμοίως.	Ὁ ποταμὸς Ἀχελῷος ἐν σχήματι ἀνθρώπου, πωγωνοφόρος, μετὰ κεράτων καὶ ὠτίων ταύρου, ἱστάμενος κατ' ἐνώπιον, κρατῶν φιάλην καὶ μακρὸν κάλαμον. Ἐπιγραφὴ ΑΨΕΛΟϟΟ ΑΕΘΛΟΝ. Ἐν τῷ πεδίῳ ἐνίοτε δελφίς. Στατήρ.
Ὁμοίως.	Ἀπόλλων γυμνός, ἱστάμενος, φέρων δένδρον δάφνης καὶ τόξον, πρὸ αὐτοῦ ἐνίοτε βωμός . . . . . *(Πίναξ Δ'. 1)* Στατήρ.
Ὁμοίως.	Ἡρακλῆς ἱστάμενος, γυμνός, μετὰ ῥοπάλου ἐπ' ὤμου . . . Στατήρ.
Ὁμοίως.	Ἡρακλῆς θύων παρὰ βωμόν. Στατήρ.
Ὁμοίως.	Ἀπόλλων καθήμενος, φέρων χλαμύδα, κρούων λύραν, πρὸ δὲ αὐτοῦ δένδρον δάφνης . . . . Στατήρ.
Ὁμοίως.	Κεφαλὴ ταύρου ἀνθρωπομόρφου ἐν κατατομῇ . . . . Ἕκτη.

Ἡ λατρεία τοῦ Ἀχελῴου ἐν Μεταποντίῳ πιθανῶς συνεδέετο στενῶς πρὸς τὴν τοῦ ταυρομόρφου Διονύσου. Ἡ ἀξιοσημείωτος ἐπιγραφὴ ΑΧΕΛΟΙΟ ΑΕΘΛΟΝ δεικνύει, ὅτι ἐτελοῦντο εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἀγῶνες, καθ' οὓς τὰ νομίσματα ταῦτα ἐχρησίμευον ὡς βραβεῖον *(ἆθλα)*.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων θεοτήτων, ὧν τὴν λατρείαν ἐν Μεταποντίῳ μαρτυροῦσι τὰ νομίσματα τοῦ πέμπτου αἰῶνος, εὕρηται ὁ Ἡρακλῆς, περὶ οὗ ἐμυθολογεῖτο, ὅτι ἔμεινεν ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Μεταποντίου, ὅτε ὡδήγει τὰς βοῦς τοῦ Γηρυόνου διὰ μέσου τῆς Ἰταλίας, καὶ ὁ Ἀπόλλων. Ἡ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος εἰσήχθη ἰδίως ἐν Μεταποντίῳ ὑπὸ τοῦ Ἀρχύτου, μαθητοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Πυθαγόρου. Ὁ ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος στατῆρος τύπος τοῦ παρὰ δένδρον δάφνης Ἀπόλλωνος, ἐνεπνεύσθη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ παρὰ τοῦ Ἡροδότου μνημονευόμενου ὡς ἱσταμένου ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ Μεταποντίου ἐν μέσῳ δαφνῶν *(πέριξ δὲ αὐτοῦ δάφναι ἑστᾶσι.* Ἡροδ. IV. 15).

Περίοδος Γ'. Περὶ τὰ 400-350 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ.	ΜΕΤΑ κτλ. Στάχυς (ἀκρίς).
Κεφαλὴ νεανίου μετὰ κέρατος καὶ ὠτίων κριοῦ.	ΜΕΤΑ κτλ. Στάχυς. *(Πίναξ Δ'. 2)*
Κεφ. γυναικεία. Ἐπιγρ. ⱵΟΜΟΝΟΙΑ *(Πίναξ Δ'. 3)*	ΜΕΤΑ κτλ. Στάχυς.
Κεφ. γυναικεία. Ἐπιγραφὴ ⱵΥΓΙΕΙΑ	ΜΕΤΑ κτλ. Στάχυς.
Κεφ. γυναικεία. Ἐπιγρ. ΔΑΜΑΤΗΡ	» » » (ΚΑΛ Πτηνόν, κτλ.)
Κεφ. γυναικεία. Ἡ κόμη ἐν σφενδόνῃ.	» » » (Πορφύρα).
Κεφ. γυναικ. Ἡ κόμη ἀναδεδεμένη.	» » » (Ἀγγεῖον).
Κεφ. γυναικεία δαφνοστεφής. Ὑπογραφὴ ΑΡΙΣΤΟΞΕ	» » »
Κεφ. γυναικ. Ἐπιγραφὴ ΑΡΙΣΤΗ	» » » (Z. F. N. II, 2).
Κεφαλὴ γυναικεία, ἔχουσα τὴν κόμην ἀναδεδεμένην διὰ ταινίας τετράκις περιεστραμένης	» » » (Κυψέλη).

Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ κόμης βραχείας.	ΜΕΤΑ κτλ. Στάχυς. (ΣΟ) [B. M. *Guide*, Πίν. XXIV, 16]
Κεφ. γυναικεία μετὰ στεφάνου σταχέων.	ΜΕΤΑ κτλ. Στάχυς. (Ἀκρίς).
Κεφ. Διός, ἐνίοτε σὺν ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	» » » (Καρπὸς μήκωνος) [B. M. *Guide*, Πίν. XXXIV, 18]
Κεφ. Διονύσου νεαροῦ, ὑπογρ. ΠΟΛΥ	» » » (Γλαῦξ ἱπταμένη).
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής, ἐπιγραφὴ ΑΠΟΛ.	» » » (ἐνίοτε Σ).

Ἡ καθαρότης καὶ ἄκρα καλλονὴ τῆς ἐργασίας, ἧς παραδείγματα παρέχουσιν αἱ πολυάριθμοι ποικιλίαι τῶν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων κεφαλῶν, εἶνε τελειοτάτη· τῶν δὲ συνοδευουσῶν αὐτὰς ἐπιγραφῶν τινὲς μὲν εἶνε πασιφανῶς ἐπίθετα ἢ ἐπώνυμα (π. χ. ΗΥΓΙΕΙΑ, ΑΡΙΣΤΗ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ, ΟΜΟΝΟΙΑ), τινὲς δὲ ὀνόματα αὐτῶν τῶν θεοτήτων (π. χ. ΔΑΜΑΤΗΡ, ΑΠΟΛ[ΛΩΝ]), ἐνῷ πάλιν ἄλλαι εἶνε αἱ ὑπογραφαὶ τῶν χαραξάντων τὰ νομίσματα (ΑΡΙΣΤΟΞΕΝΟΣ, ΠΟΛΥ.). Αἱ δὲ διὰ μεγάλων χαρακτήρων ἀναγεγραμμέναι ἐπιγραφαί, αἱ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως συνήθως, εἶνε ὀνόματα ἀρχόντων.

Ἡ διαφοροτρόπως καὶ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα ἀπεικονιζομένη θεὰ εἶνε πιθανῶς ἡ Δήμητρα ἢ Περσεφόνη.

Ἡ μετὰ κέρατος καὶ ὠτίου κριοῦ κεφαλὴ νεανίου δυνατὸν νὰ παριστᾷ τὸν Λυδικὸν Διόνυσον ἢ Ἀπόλλωνα τὸν Καρνεῖον, θεὸν τῶν ἀγελῶν καὶ ποιμνίων.

Τὰ μόνα μικρὰ νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης φαίνεται ὅτι εἶνε ἕκται μετὰ κερασφόρου νεαρᾶς κεφαλῆς καὶ μετ' ἄλλης πωγονοφόρου καὶ κερασφόρου, ἥτις δυνατὸν νὰ εἶνε ἡ τοῦ Διὸς Ἄμμωνος.

Περίοδος Δ'. Περὶ τὰ 350 330 π. Χ.

ΧΡΥΣΟΣ

Κεφ. Λευκίππου· ἐπιγρ. ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ	Δύο στάχεις, ΣΙ [B. M. *Guide*, Πίν. XXIV, 14]. Ὁλκὴ 44 κ.
Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ κόμης καταπιπτούσης, φέρουσα στεφάνην.	ΜΕΤΑΠΟΝ Στάχυς. Ὁλκὴ 44 κ.

Αργυρος

Κεφ. πωγωνοφόρος τοῦ ἥρωος Λευκίππου μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	ΜΕΤΑΠΟΝΤΙΝΩΝ ἢ ΜΕΤΑ Στάχυς (*Πίναξ Δ'. 4*) . . . . ℞ Διστάτηρ· ὁλκὴ 240 κ.
Ὁμοίως· ἐπιγρ. ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ	Ὁμοίως ℞ Στατὴρ » 122 κ.

Ὀνόματα ἀρχόντων ΑΠΗ, ΑΜΙ, ΔΑ(;), ꟷΗ κτλ. σύμβολα δὲ ποικίλα.

Κεφαλὴ ἥρωος μετὰ νεοφυοῦς γενείου παραγναθίδος, φέρουσα κορινθιακὸν κράνος· ἐπιγραφὴ ΘΑΡΡΑΓΟΡΑΣ	ΜΕΤΑ Στάχυς (Imhoof-Blumer, *Mon. Gr.* Πίν. Α. 2) ℞ Στατήρ.
Ἀπόλλων ἱστάμενος, μετὰ τόξου.	ΜΕΤΑ Στάχυς· τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ ἐλαίας. Ἡμιστάτηρ. Ὁλκὴ 62 κ.
Γλαὺξ ἐπὶ κλάδου ἐλαίας, ΣΙ	ΜΕΤΑ Στάχυς. Ἡμιστατ. ὁλκ. 49 κ.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην φαίνεται ὅτι τὸ Μεταπόντιον ἀφωμοίωσε τὴν νομισματοκοπείαν αὐτοῦ πρὸς τὴν τῶν Θουρίων καὶ ὅτι παρεδέχθη σύστημα διαιρέσεως διὰ τοῦ δύο καὶ τέσσαρα ἀντὶ τοῦ διὰ τοῦ τρία καὶ ἕξ.

Περίοδος Ε'. Περὶ τὰ 330-300 π. Χ. (ἴσως καὶ τι βραδύτερον).

Ἡ κεφαλὴ τῆς Δήμητρος (ἢ Περσεφόνης) ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς περιόδου ταύτης ἐμφανίζεται μετὰ κόμης καταπιπτούσης, συνήθως κατὰ κρόταφον, ἐνίοτε δὲ καὶ κατ' ἐνώπιον, συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ ἐπιθέτου ΣΩΤΗΡΙΑ.

Ἕτερος νεώτερος τύπος εἶνε ἡ κεφαλὴ Νίκης μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΝΙΚΑ. Ἐπὶ τῶν νεωτάτων σειρῶν ἡ ἐκτέλεσις εἶνε γενικῶς ἀναξία τῆς συλλήψεως καὶ λίαν ἀμελής.

Ἀπίθανον δὲ εἶνε ὅτι ἐκόπησαν στατῆρες τινὲς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μεταποντίου μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λευκανῶν, ὀλίγον πρὸ τοῦ 300 π. Χ., ἅλωσιν τῆς πόλεως, ἐπειδὴ οὐδεὶς τοιοῦτος ὑπάρχει ὁλκῆς τοῦ ἠλαττωμένου σταθμητικοῦ κανόνος ὡς ἐν Τάραντι καὶ Ἡρακλείᾳ, οὐδ' ὀνόματα ἀρχόντων ἀκέραια ἀπαντῶσιν ἐπ' αὐτῶν.

Ἐν τούτοις ἀπαντῶσιν ἡμιστάτηρες ἠλαττωμένης ὁλκῆς, αἱ δὲ ἐπιγραφαὶ ΛΥ, ΛΥΚ κλπ. δυνατὸν νὰ σημαίνωσιν, ὅτι τὰ νομί-

σματα ἐκόπησαν ἐν ὀνόματι τῶν Λευκανῶν *(Λυκιανῶν)* Οἱ συνήθεις τύποι τῆς Ε΄. περιόδου εἶνε αἱ ἑξῆς·

Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ στεφάνου στάχεων, καὶ (α) καταπιπτούσης κόμης ἐν κατατομῇ ἢ (β) κατ' ἐνώπιον (σὺν ΣΩΤΗΡΙΑ)· (γ) κόμη συνεστραμμένη· (δ) κόμη ἐν σφενδόνῃ· (ε) πέπλος πρὸς τὰ ὄπισθεν κρεμάμενος· (ϛ) κόμη ἐν δικτύῳ· (ζ) πεπλοφόρος.	ΜΕΤΑ κτλ. Στάχυς *(Πίναξ Δ'. 5)*. *Σύμβολα*· ἄροτρον, μύρμηξ, κέρας, ἀμφορεύς, κλάδος κλήματος, τέττιξ, ἀστήρ, Νίκη, σάτυρος, πυράγρα, γρύψ, δίκρανον, Ἄρτεμις, ῥόπαλον καὶ κεραυνός, βουκράνιον, φύλλον, κηρύκειον, τρίπους, μῦς, κρατήρ, κτλ. *Ἄρχοντες*· ΜΑΝ, ΦΙ, ΔΙ, ΛΥ, ΑΘΑ, ΔΑ, ΓΡΟ, ΦΑ, ΚΡΙ, κτλ. [B. M. *Guide*, Πίν. XXXIV, 20 καὶ 21].
Κεφαλὴ Νίκης, (α) μετὰ δαφνοκοσμήτου στεφάνου (ἐπιγρ. ΝΙΚΑ), (β) μετὰ κόμης ἐν σφενδόνῃ διὰ ἀστέρων κεκοσμημένης (ΝΙΚΑ).	ΜΕΤΑ Στάχυς. *Σύμβολα*· Ἀκρίς, μῦς, σίδη, ἄπιον, κτλ. *Ἄρχοντες*· ΣΤ, κτλ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	ΜΕΤΑ Στάχυς. *Σύμβολα*· γλαῦξ καὶ ῥόπαλον.
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ ἐκ πλαγίου θεωμένη, κισσοστεφής. *Ἄρχ.* ΚΑΛ	ΜΕΤΑ Στάχυς. *Σύμβολα*· ὄφις. *Ἄρχων* ΦΙΛ

Μικρότερα Ἀργυρᾶ Νομίσματα.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς (ἢ Ῥώμης;) μετὰ κράνους πτερωτοῦ.	Στάχυς (ΛΥΚ ἐν μονογρ.). *Σύμβολον*, ῥόπαλον. Ἡμιστάτηρ, 56—49 κ.
Κεφαλὴ Διονύσου μετὰ κόμης καταπιπτούσης.	ΜΕΤΑ Στάχυς. *Σύμβολον*, ἄροτρον. Διώβολον, ὁλκὴ 21 κ.
ΜΕΤΑΓΟΝΤΙ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	Στάχυς. *Σύμβολα* ἄροτρον, κέρας, κλπ. . . Διώβολον, ὁλκὴ 21 κ.

Χαλκᾶ Νομίσματα.

Περὶ τὰ 350-272 π. Χ. (ἴσως καί τι βραδύτερον).

Ἑρμῆς θύων, ΕΥ	ΜΕ Στάχυς. Ἐπιγρ. ΟΒΟΛΟΣ Æ·85
ΜΕ Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης.	» » ΟΒΟΛΟΣ Æ·8
Κεφαλὴ γυναικεία.	»
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	»

Κεφαλὴ Διός.	Δύο στάχεις.
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	Τρεῖς κόκκοι σίτου.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	»
Κεφαλὴ Ἡλίου.	»
Νεαρὰ κερασφόρος κεφαλή.	Στάχυς.
Κεφαλὴ Σιληνοῦ.	»
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	Κάνθαρος.
Κεφαλὴ Λευκίππου	Δήμητρα μετὰ λαμπάδος
Κεφαλὴ Διονύσου.	Στάχυς.
Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ.	Στάχυς καὶ κεραυνός.
Ἀθηνᾶ μαχομένη.	Γλαύξ.
Προσωπίς.	Κόκκος σίτου.
Κεφ. γυναικεία μετὰ στεφάνης.	»
Τρίπους.	» Σημεῖα ἀξίας (;) ΤΕ καὶ ΗΕ

Τῶν χαλκῶν νομισμάτων τούτων, μεγέθους ·85-·45, τὰ μὲν φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΟΒΟΛΟΣ εἶνε σπουδαῖα ὡς ἀποδεικνύοντα, ὅτι ὁ χαλκὸς ἐλαμβάνετο ἐν Μεταποντίῳ μᾶλλον ὡς λογιστικὸν νόμισμα. Τὰ δὲ φέροντα ΤΕ καὶ ΗΕ νομισμάτια εἶνε πιθανὸν *Τεταρτημόρια* καὶ *Ἡμιτεταρτημόρια*.

Ὄρσαντον. Ἡ ἀκριβὴς γεωγραφικὴ θέσις τῆς πόλεως ταύτης εἶνε ἄγνωστος. Τὰ νομίσματα αὐτῆς ὄντα χαλκᾶ ἀπενεμήθησαν ὑπὸ τοῦ Sambon *(Mon. de la presqu'île italique)* εἰς τὴν βραχεῖαν περίοδον τῆς αὐτονομίας, ἧς ἀπήλαυσαν κατὰ τὰ 330-325, διαρκούντων τῶν πολέμων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μολοσσοῦ κατὰ τῶν βαρβάρων τούτων, αἱ μικραὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις αἱ φόρου ὑποτελεῖς τοῖς Λευκανοῖς καὶ Βρεττίοις.

Κεφ. Ἀρτέμιδος μετὰ φαρέτρας.	ΟΡΣΑΝΤΙΝΩΝ Ἀπόλλων ἱστάμενος . . Æ·6
Κεφαλὴ νεαροῦ Διονύσου.	» Δήμητρα ἱσταμένη . Æ·7
Κεφαλὴ γυναικεία.	» Γυνὴ θηλάζουσα βρέφος Æ·7

Ποσειδωνία. Ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ τῆς Συβάρεως κατὰ τὴν ἑβδόμην πρὸ Χ. ἑκατονταετηρίδα. Τὰ ἀρχαιότερα δὲ τῶν

νομισμάτων αὐτῆς ὁμοιάζουσι μὲν τὴν κατασκευὴν πρὸς τὰ τῶν ἄλλων Ἀχαϊκῶν πόλεων, ἀλλὰ διαφέρουσι κατὰ δύο τινὰ σπουδαῖα σημεῖα, δηλαδὴ κατὰ σταθμὸν καὶ σύστημα διαιρέσεως ἀκολουθοῦντα κατ' ἀμφότερα τὸν Καμπανικὸν σταθμητικὸν κανόνα τῆς γείτονος Φωκαϊκῆς ἀποικίας Ὑέλης (Στατῆρες 118 κ. Δραχμαὶ 59 κ. τὸ πολύ).

Περίοδος Α'. Περὶ τὰ 550-480 π. Χ.

ΠΟΜ Ποσειδῶν γυμνὸς μετὰ χλαμύδος ἐλευθέρως ἀπὸ τῶν ὤμων αὐτοῦ κρεμαμένης, τρίαιναν κραδαίνων. Θαλάσσιον τέρας ἢ πρίστις παρακολουθεῖ ἐνίοτε ὡς σύμβολον τὸν τύπον.	ΠΟΜ (ἐπ' ἀριστερά). Ὁ αὐτὸς τύπος ἔγγλυφος. *(Πίναξ Θ'. 2).*

Τινὰ τῶν νομισμάτων τῆς περιόδου ταύτης φέρουσι καὶ δευτέραν ἐπιγραφὴν FSSM(FIIΣ), ἥτις ὡς νομίζει ὁ Millingen *(Considérations* σελ. 45), ἴσως ἀναφέρεται εἰς συμμαχίαν μεταξὺ Ποσειδωνίας καὶ Φιστελίας (σελ. 55)· ἄλλοι ἐκλαμβάνουσιν αὐτὴν ὡς ὄνομα τοῦ ποταμίου Ἴς (τανῦν Juncarella), τοῦ ὑπὸ Λυκόφρωνος μνημονευομένου.

Περίοδος Β'. Περὶ τὰ 480-400 π. Χ.

Ἐνωρὶς κατὰ τὴν Ε'. πρὸ Χ. ἑκατονταετηρίδα συνέβη πλήρης μεταβολὴ ἐν τῇ νομισματοκοπίᾳ τῆς Ποσειδωνίας. Ὁ Καμπανικὸς σταθμητικὸς κανὼν ὑπεχώρησε πρὸ τοῦ Ἀχαϊκοῦ, τῆς ὁλκῆς τοῦ στατῆρος αὐξηθείσης εἰς 126 κ., ἐνῷ τρίται (42 κ.), ἕκται (21 κ.) καὶ δωδέκαται (11 κ.) ἀντικατέστησαν τὰς ἀρχαιοτέρας ἡμισείας. Ἡ κατασκευὴ τῶν νομισμάτων τῆς δευτέρας ταύτης κλάσεως εἶνε παχεῖα καὶ συμπαγής, οἱ δὲ τύποι ἀνάγλυφοι ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων τοῦ νομίσματος. Ἐπιγρ. ΠΟΜΕSΔΑΝSΑΤΑΜ (*Ποσειδωνιάτας*) κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον συντετμημένως.

Ποσειδῶν τρίαιναν κραδαίνων.	Ταῦρος *(Πίν. Δ'.6)*. ℞ Στατήρ, 126 κ.

Ἐνταῦθα ὁ ταῦρος ἀναφέρεται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐπὶ ἑνὸς κέρματος ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφὴ ΜΕΙLΑ (ἐπ' ἀ-

ριστερά), οὖσα πιθανῶς τὸ ὄνομα πόλεώς τινος Σειλάρου ἢ Σιλαρίας ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ μεταξὺ Λευκανίας καὶ Καμπανίας ὅριον. Τοιαῦται συμμαχίαι χαρακτηρίζουσι τὰ νομίσματα τῶν Ἀχαϊκῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἡ δὲ Σείλαρος, ἂν παραδεχθῶμεν τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς, δὲν θὰ εἶνε οὐδόλως ἡ μόνη πόλις τῶν μερῶν τούτων, ἡ μὴ ἀναφερομένη παρά τινος τῶν ἱστορικῶν.

Περὶ δὲ τὰ τέλη τῆς Ε΄. ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς Δ΄. ἑκατονταετηρίδος νέος τις τύπος, ἡ κατ' ἐνώπιον κεφαλὴ τῆς Ἥρας, ἥτις εἶνε Ἥρα ἡ Ἀρεία τοῦ γειτονικοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Σειλάρου ποταμοῦ κειμένου ναοῦ, ἐγένετο παραδεκτὸς ἐν Ποσειδωνίᾳ, ὁπόθεν ἐξηπλώθη ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Φιστελίας, Ὑέλης καὶ Νεαπόλεως.

Κεφαλὴ Ἥρας κατ' ἐνώπιον.	ΠΟΜΕΙΔ Ταῦρος . . Ꝛ Στατήρ.

Αὕτη δ' εἶνε ἐπίσης ἡ ἐποχή, εἰς ἣν ἀνήκουσι τὰ χαλκᾶ νομίσματα, τὰ ὁμοιάζοντα κατὰ τὸ πλεῖστον κατὰ τύπους πρὸς τὰ φέροντα Ποσειδῶνα καὶ ταῦρον ἀργυρᾶ, ἔχοντα δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΠΟΜΕϟ ἢ συχνότερον ΠΟΣΕΙΔ. Εἶνε δὲ ταῦτα τὰ τελευταῖα κοπέντα ἐν Ποσειδωνίᾳ νομίσματα πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Λευκανῶν περὶ τὰ 408-390 ἁλώσεως αὐτῆς. Ὑπὸ τῶν Λευκανῶν δὲ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως διαφθαρὲν ἐγένετο Παιστὸς (Paestum).

Παιστός. Τὰ νομίσματα τῆς Παιστοῦ, δι' οὗ ὀνόματος οἱ βάρβαροι Λευκανοὶ ἐδήλουν τὴν Ποσειδωνίαν ὅτε ἡ ἀρχαία καὶ πλουσία Ἑλληνικὴ πόλις περιῆλθεν εἰς χεῖρας αὐτῶν περὶ τὰ 400-390 π. Χ., εἶνε πάντα νεωτέρας ἐποχῆς. Πράγματι δ' εἶνε ἀμφίβολον, ἂν νομίσματά τινα ἐκόπησαν ἐνταῦθα πρὸ τῆς ἐν ἔτει 273 π. Χ. ἀποικίσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Ἡ νομισματοκοπία τῆς Παιστοῦ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τὰς ἑξῆς τάξεις: —

Α'. Περὶ τὰ 300-268 π. Χ., μεθ' Ἑλληνικῶν καὶ ἡμιελληνικῶν ἐπιγραφῶν.

ΠΑΙΣΤΑΝΟ Κεφαλὴ νεαροῦ ποταμίου θεοῦ κερασφόρος καὶ καλάμοις ἐστεμμένη ἧς ὄπισθεν κύκνος.	Οἱ Διόσκουροι ἔφιπποι (Sambon Πίν. XX, 26) Ꝏ Στατὴρ 111 κ.
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	ΠΑΙΣΤΑΝΟ Ἔρως πτερωτὸς ἐπὶ δελφῖνος . . . . Æ ·85
»	ΠΑΙ Δελφίς . . . . Æ ·5
Κεφαλαὶ Διοσκούρων.	Π » . . . . Æ ·45

Τὰ νομίσματα ταῦτα δυνατὸν νὰ ἐκόπησαν ὑπὸ τῶν Λευκανῶν ἢ ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους πρὶν ἢ ἐν ἔτει 266 π. Χ. ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀπαγορευθῇ ἡ νομισματοκοπία τοῦ ἀργύρου.

Β'. 268-89 π. Χ., μετὰ ΠΑΙS *καὶ σημείων ἀξίας*

Semis.	Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	Τρίαινα.
Triens.	Κεφ. Διονύσου νεαροῦ.	Κέρας.
Quadrans.	Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	Δελφίς.
Sextans.	»	»
»	Κεφαλὴ Δήμητρος.	Προτομὴ κάπρου ἢ κάπρος ἄρτιος.
Sescuncia.	»	Λύκος.
Uncia.	Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	Στάχυς.

Γ'. Μετὰ PAES *καὶ σημείων ἀξίας.*

Semis.	Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	Ἄγκυρα καὶ πηδάλιον.
»	»	Πρῷρα καὶ δελφίς.
Triens.	Κεφαλὴ Διονύσου.	Κέρας.
»	Ἀσπίς.	» καὶ κεραυνός.
»	»	»
»	Λέων.	»
Sextans.	Κεφαλὴ Δήμητρος.	Προτομὴ κάπρου.
Sescuncia.	»	Λύκος.

Δ'. Μετὰ PAE, *κτλ., σημείων ἀξίας καὶ ὀνομάτων διάνδρων καὶ ἄλλων δημοτικῶν ἀρχόντων.*

Ἡ σειρὰ αὕτη κατέρχεται μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου

καὶ Τιβερίου. Ἐπειδὴ δὲ τῇ Παιστῷ, διὰ λόγους εἰσέτι ἀγνώστους, ἐπετράπη δι' εἰδικῆς ἀδείας τῆς Ῥωμαϊκῆς Συγκλήτου νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν κοπὴν μικρῶν χαλκῶν νομισμάτων ἐπὶ μακρὸν ἀφ' ὅτου τὸ προνόμιον τοῦτο ἀφῃρέθη ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων ἰταλικῶν πόλεων, τὰ ἐπὶ τῶν ὀψίμων Παιστινῶν νομισμάτων γράμματα P. S. S. C. σημαίνουσι P*aesti* S*ignatum* S*enatus* C*onsulto*.

Παλ... Μολ... Πόλεις ἀβέβαιοι, πιθανῶς ἐν Λευκανίᾳ. Περὶ τὰ 550-480 π. Χ. Κατασκευὴ λεπτὴ παροφιδόμορφος.

ΛΑΠ Κάπρος.	ΛΟΜ Κάπρος ἔγγλυφος . . . .
(Πίναξ Θ'. 3)	. . . . . . R Στατὴρ 122 κ.

Σῖρις καὶ Πυξοῦς. Ἡ ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ κληθεῖσα Σῖρις πόλις, κατεῖχεν εὔφορον χώραν παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος. Ἡ ἱστορία δὲ αὐτῆς περιβάλλεται ὑπὸ σκότους πολλοῦ. Φαίνεται ὅτι εἰς τὰ μέρη ταῦτα ὑπῆρχεν κατ' ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν πόλις καλουμένη Σῖρις· ἀλλ' ἡ πόλις, ἧς ἔχομεν νομίσματα, ἦτο μεταγενεστέρα Ἰωνικὴ ἀποικία, ἧς ἡ ἵδρυσις ἀνάγεται εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος. Ἡ Ἰωνικὴ αὕτη πόλις ἡμιλλᾶτο κατὰ πλοῦτον καὶ πολυτέλειαν πρὸς τὰς ἰσχυροτέρας τῶν γειτόνων αὐτῆς Ἀχαϊκῶν πόλεων. Ἐσώζετο δὲ ἀκόμη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας Κλεισθένους τοῦ Σικυωνίου ἐν ἔτει 584 π. Χ. ἐπειδὴ εἷς τῶν πολιτῶν αὐτῆς ἦτο ἐκ τῶν μνηστήρων τῆς Ἀγαρίστης (Ἡροδ. VI, 127).

Ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ἤτοι περὶ τὰ 570-560 π. Χ., ἐγένετο ἡ πόλις αὕτη σημεῖον συγχρόνου ἐπιθέσεως ἐκ μέρους τῶν ἀντιπάλων αὐτῆς Ἀχαϊκῶν πόλεων, Μεταποντίου, Συβάρεως καὶ Κρότωνος, αἵτινες κατώρθωσαν νὰ ἐξαναγκάσωσιν αὐτήν, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν.

Τοῦτο τεκμηριοῦται ἐπαρκῶς ὑπὸ τῶν νομισμάτων αὐτῆς, ἐπειδὴ ταῦτα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τοῦ 560 π. Χ. εἶνε δὲ κατὰ πάντα ὅμοια πρὸς τὰ τῆς Συβάρεως. Εἶνε δὲ ταῦτα ὡσαύτως πολύτιμα ἱστορικὰ μνημεῖα,

ἐπειδὴ ἀποκαλύπτουσιν ἡμῖν τὴν κατὰ τὸν ϛ΄. π. Χ. αἰῶνα ὕπαρξιν τῆς πόλεως Πύξου, ἱδρυμένης ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου δυτικῆς παραλίας τῆς Βρεττίας χερσονήσου. Οὕτω αἱ χῶραι τῆς Σίριδος καὶ Πύξου παρέκειντο πιθανῶς ἀλλήλαις, τοῦθ᾽ ὅπερ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἐξήγησιν τῆς μεταξὺ αὐτῶν νομισματικῆς συμμαχίας.

ΜΟΙΝΙΡΙΣ (Σιρῖνος). Ταῦρος στρεφόμενος.	ΠΥΧΟΕΜ (*Πυξόες*). Ὁ αὐτὸς τύπος ἔγγλυφος. ℞ Στατὴρ 120 κ.

B. M. *Guide*, Πίν. VIII, 14.

Πυξόες (Πυξοῦς) εἶνε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως κατὰ πτῶσιν ὀνομαστικὴν, *Σιρῖνος* δὲ ὡς *Λαῗνος, Ποσειδωνιάτας* κλπ. εἶνε ἐπίθετον ἐπίσης κατὰ πτῶσιν ὀνομαστικήν, ἀναφερόμενον πρὸς λέξιν τινὰ ἐξυπακουομένην, οἷον *στατὴρ* κλπ. Ἡ Πυξοῦς, ἣν τὸ σπουδαῖον τοῦτο νόμισμα δηλοῖ οὖσαν εἰς στενὰς ἐμπορικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Σῖριν περὶ τὰ 560 - 500 π. Χ., δὲν ἀναφέρεται πρὸ τοῦ 471 π. Χ., ὅτε λέγεται, ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ τυράννου τῆς Μεσσήνης Μικύθου. Ἐν τούτοις ἡ ἐκ τῶν νομισμάτων ἐνάργεια ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ μαρτυρία αὕτη εἶνε ἐσφαλμένη καὶ ὅτι ἀδύνατον ὁ Μίκυθος νὰ ἦτο ὁ πρῶτος κτίστης τῆς πόλεως ταύτης (De Luynes, *Nouv. Annales* I σελ. 395), ἥτις μετὰ τὴν ἔτει 510 π. Χ. καταστροφὴν τῆς Συβάρεως περιέπεσε πιθανῶς εἰς παρακμὴν ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς καταστροφῆς τῆς ἀρχαίας Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας.

Σύβαρις. Περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς μεγάλης ταύτης Ἀχαϊκῆς πόλεως ἴδε τὴν εἰσαγωγήν. Ἡ νομισματοκοπία αὐτῆς, ἀρχομένη κατὰ τὸν ϛ΄. αἰῶνα, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἑξῆς κατηγοριῶν Ἐπιγραφαὶ ΜV, ΜVΒ, ΜVΒΑ(=ΣΥΒΑ), συνήθως ἐπ᾽ ἀριστερά.

Ταῦρος στρέφων τὴν κεφαλήν. (*Πίναξ Θ΄. 4*)	Ὁ αὐτὸς τύπος ἔγγλυφος. . . . . Στατῆρες (126 κ.). Τρίται (42 κ.).
Ὁμοίως.	Ἀμφορεύς, ἔγγλυφος. Ἕκται (21 κ.).
Ὁμοίως.	Ἄνευ τύπου. Ἐπιγρ. Μ V . . . . Δωδέκαται (10 κ.).

Οἱ ἐκ τῆς Συβάρεως πρόσφυγες, οἱ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 510 π.Χ. καταστροφὴν τῆς πόλεως αὐτῶν εὑρόντες ἄσυλον ἐν Λάῳ, Ποσειδωνίᾳ καὶ Σκίδρῳ, ἐπανῆλθον ἐν ἔτει 453 π. Χ. καὶ ἔκτισαν ἐκ νέου τὴν ἐρειπωθεῖσαν πόλιν αὐτῶν, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας πόλεως. Ἀλλ' ἡ νέα Σύβαρις βραχείας μόνον ζωῆς ἀπήλαυσεν, ἐπειδὴ οἱ Κροτωνιᾶται, φθονήσαντες τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἀρχαίας αὐτῶν ἐχθρᾶς ἐξεδίωξαν ἐν ἔτει 448 π. Χ. τοὺς ἀτυχεῖς ἀποίκους καὶ κατέσκαψαν ἐκ θεμελίων τὰ νεόκτιστα αὐτῶν τείχη. Μολαταῦτα τὸ βραχὺ τοῦτο ἑξαετὲς διάστημα ἀφῆκεν ἡμῖν νομισματικὰ μνημεῖα, ἐπειδὴ μόνον εἰς τοὺς χρόνους τούτους δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν τὰ ἑξῆς νομίσματα: —

Περὶ τὰ 453-448 π. Χ.

Ταῦρος ἱστάμενος.	ΜV, ΜVΒ ἢ ΜVΒΑ (ἐπ' ἀριστερά). Ποσειδῶν τὴν τρίαιναν αὐτοῦ κραδαίνων. Ἕκται (;) ὁλκῆς 25-17 κ.
Ποσειδῶν τρίαιναν κραδαίνων.	Πτηνὸν (περιστερά;) Ἕκται ὁλ. 20 κ

Ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῆς Ποσειδωνίας.

VΜ Ποσειδῶν τρίαιναν κραδαίνων.	ΜΟΠ Ταῦρος ἱστάμενος . . . . Ἕκται, ὁλκὴ 13·1 κ.

Τὰ συμμαχικὰ ταῦτα νομίσματα εἶνε τρανὴ ἀπόδειξις ὅτι, ἡ Ποσειδωνία συνέπραξεν εἰς τὴν ἐκ νέου ἀποίκισιν τῆς Συβάρεως. Ὀλίγα τινὰ ἔτη κατόπιν οἱ Συβαρῖται φυγάδες ἔπεισαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ συνδράμωσιν αὐτοὺς εἰς ἑτέραν ἀπόπειραν πρὸς ἀνέγερσιν τῆς ἀτυχοῦς πόλεως, τὴν φορὰν δὲ ταύτην τὸ σχέδιον κατέληξεν εἰς λαμπρὰν ἐπιτυχίαν, δηλαδὴ τὴν ἐν ἔτει 443 π. Χ. θεμελίωσιν τῆς μεγάλης πανελληνίου ἀποικίας τῶν Θουρίων. Ἐν τούτοις τὸ Συβαριτικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ νέᾳ ἀποικίᾳ ὑπερεκοντίσθη κατὰ πολὺ ὑπὸ τῶν ἐξ ἄλλων χωρῶν ἀποίκων, ἐγένετο δὲ τόσον μισητὸν τῷ δήμῳ διὰ τῆς ἀντιποιήσεως τῆς διευθύνσεως ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν ὑποθέσεων (Διοδώρ. XII. 1), ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τρίτην τινὰ τοποθεσίαν παρὰ τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ

Τράεντος ἔνθα ἔκτισεν ἑτέραν ἰδίαν πόλιν, ἥτις ἀφῆκεν ἡμῖν ὡσαύτως νομίσματα ὁμοιάζοντα κατὰ τύπους πρὸς τὰ τῶν Θουρίων, ἐξ οὗ συμπεραίνει τις, ὅτι, ἂν καὶ ἐξώσθη ἐκ τῆς νέας Ἀθηναϊκῆς ἀποικίας, ἐξηκολούθησε διατηροῦσα μετ' αὐτῆς ἐμπορικὰς σχέσεις. Οὕτω ἡ νέα Σύβαρις φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὀλίγον τι μεῖζον παραρτήματος τῆς Συβάρεως. Ἡ νομισματικὴ αὐτῆς ἀδύνατον νὰ διήρκεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἐπειδὴ εἶνε ὁμοιόμορφος κατὰ τεχνοτροπίαν. Ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τριτῶν, ἑκτῶν καὶ δωδεκάτων τοῦ ἀρχαίου Ἀχαϊκοῦ σταθμητικοῦ κανόνος.

Περὶ τὰ 443 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ ἐλαίᾳ ἐστεμμένου. [B. M. Cat. *Ital.* σ. 286.]	ΣΥΒΑΡΙ Ταῦρος στρεφόμενος ἢ κυρίσσων, ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Θουρίου. Ꭱ Τρίτη, ὁλκὴ 42 κ.
Ὁμοίως.	ΣΥΒΑ Ταῦρος στρεφόμενος . . . . . Ꭱ Ἕκτη, ὁλκὴ 21 κ.
Ὁμοίως.	» Κεφαλὴ ταύρου . . . . . Ꭱ Δωδεκάτη, ὁλκὴ 10 κ.

Ὑέλη. Αὕτη ἔκειτο ἐπὶ τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης, περὶ τὰ εἴκοσι μίλια πρὸς νότον τῆς Ποσειδωνίας, ἱδρυθεῖσα περὶ τὰ 540 π.Χ. ὑπὸ Φωκαέων, προτιμησάντων νὰ ἐγκαταλείπωσιν ἑκουσίως τὴν ἰδίαν αὐτῶν χώραν τοῦ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τοὺς Πέρσας. Φαίνεται δ' ὅτι ἐκόμισαν μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὴν νέαν πατρίδα τὸ οἰκεῖον αὐτοῖς ἐν Ἀσίᾳ σταθμητικὸν σύστημα, ἤτοι τὴν δραχμὴν τῶν 60-58 κ. μετὰ τοῦ Ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου, ἐπειδὴ τὰ γράμματα Η καὶ Ω ἐμφανίζονται ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτ. ἐνεπιγράφων νομισμάτων τῆς Ὑέλης.

Περίοδος Α'. Περὶ τὰ 540-500 π. Χ.

Ἄνευ ἐπιγραφῆς. Προτομὴ λέοντος καταβροχθίζοντος λείαν.	Ἔγκοιλον τετράγωνον . . . . . . Ꭱ Δραχμὴ 60-58 κ. Ꭱ Ὀβολὸς 18-8 κ.

Τὰ ἀρχαῖα ταῦτα νομίσματα ἀποδίδονται εἰς τὴν Ὑέλην οὐχὶ μόνον ἕνεκα τοῦ τύπου αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διότι πολλάκις ἀνευρέθησαν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Περίοδος Β'. Περὶ τὰ 500-450 π. Χ.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐν Ὑέλῃ τὸ δίδραχμον: —

Κεφαλὴ λέοντος.

Λέων, ἄνω αὐτοῦ Β. (*Πίναξ Δ'. 9*)

Ἄνευ ἐπιγραφῆς. Κεφαλὴ γυναικεία ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας, τῆς κόμης ὄπισθεν πρὸς τὰ ἄνω συνεστραμμένης.

VΕΛΗ ἢ ΥΕΛΗΤΩΝ Ὁμοία κεφαλή, ἢ τεχνοτροπίας κατά τι μεταγενεστέρας. ℞ Δίδραχ. ὁλκ. 126 κ.

Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ διαδήματος ἐκ κόκκων, καὶ κόμης ὄπισθεν πρὸς τὰ ἄνω συνεστραμμένης. Τεχνοτροπίας δὲ μεταβατικῆς.

Κεφαλὴ γυναικεία ἀρχαϊκῆς ἢ μεταβατικῆς τεχνοτροπίας.

VΕΛΗΤΕΩΝ Λέων· ἄνω συνήθως πτηνὸν ἱπτάμενον. [B. M. *Guide*, Πίν. XV, 8.] ℞ Δίδραχμον, ὁλκῆς 118 κ.

VΕΛΗ Γλαῦξ ἐπὶ κλάδου ἐλαίας. ℞ Δραχμή, ὁλκὴ 60 κ.

Περίοδος Γ'. Περὶ τὰ 450-400 π. Χ.

Δίδραχμα καὶ δραχμαὶ ὁμοίων τύπων, ἀλλὰ τεχνοτροπίας μᾶλλον προηγμένης.

Περίοδος Δ'. Περὶ τὰ 400-268 π. Χ.

Λέων.

Κεφαλὴ γυναικεία τελειοτάτης τεχνοτροπίας, ὁμοίας δὲ πρὸς τὴν τῶν μεγάλων νομισμάτων τῶν Συρακουσῶν· ὑπογραφὴ Φ . . . (ἴδε σελ. 94) . . . . ℞ Δίδραχ. 118 κ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους ἐλαιοστεφοῦς ἢ πλουσίως κεκοσμημένου διὰ Γρυπός, Πηγάσου, κτλ. Ἐπί τινων κομματίων ἡ κεφαλὴ παρίσταται κατ' ἐνώπιον. Ἐπὶ τοῦ κράνους ὁρῶνται συνήθως τὰ ὀνόματα τῶν σφραγιδογλύφων ΚΛΕΥΔΩΡΟΥ, ΦΙΛΙΣΤΙΩΝΟΣ, ΗΡΑ, κτλ.

ΥΕΛΗΤΩΝ Λέων περιπλανώμενος, καταβροχθίζων λείαν, ἢ ἐπιπίπτων ἐλάφῳ. Ἐν τῷ πεδίῳ διάφορα γράμματα καὶ σύμβολα. [*Πίναξ Δ'. 10* καὶ B. M. *Guide*, Πίν. XXXIV, 23 καὶ 24] . . . . ℞ Δίδραχ. 118 κ.

8

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους ἐλαιοστεφοῦς.	ΥΕΛΗ Γλαὺξ ἐπὶ κλάδου ἐλαίας . . . . ℞ Δραχμὴ 59 κ.
Κεφαλὴ γυναικεία.	ΥΕΛΗ Γλαὺξ μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων . . . . . . ℞ 16 κ.

Καθ' ἅπασαν τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα, ὁ ἐν κυκλοφορίᾳ ἄργυρος συνίσταται, ὡς ἐν Καμπανίᾳ, κυρίως ἐκ διδράχμων, τῶν μικροτέρων κλασμάτων σπανίως ἀπαντώντων.

Τινὰ δὲ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως ταύτης εἶνε μεγάλης καλονῆς.

Χαλκα Νομισματα. *Περὶ τὰ 350-250 π. Χ.*

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς τετάρτης καὶ εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς τρίτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους ἐλαιοστεφοῦς.	ΥΕΛΗ Προτομὴ λέοντος καταβροχθίζοντος λείαν . . . Æ ·8
Κεφαλὴ νεαροῦ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ.	» Γλαὺξ ἐπὶ κλάδου ἐλαίας Æ ·6
Κεφαλὴ Διός.	» Γλαὺξ μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων . . . . Æ ·5

Πάντων νεώτερα εἶνε τὰ ἑξῆς νομίσματα:—

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΥΕΛΗ Τρίπους. . . . . Æ ·5
Κρανοφόρος κεφαλὴ ἀγροίκου τέχνης.	» » . . . . Æ ·5

Πόλις ἀμφίβολος τῆς Λευκανίας.

Ἀσέ . . .

Περὶ τὰ 550-500 π. Χ.

ϟΜΑ (ἐν τῷ ἐξέργῳ). Ταῦρος στρέφων τὴν κεφαλήν, ἐπὶ τῆς ῥάχεως δὲ αὐτοῦ ἀκρίς.	Ἄνευ ἐπιγραφῆς. Ὁ τύπος τοῦ ἔμπροσθεν ἐγκοίλως. ℞ ὁλκὴ 124 κ.

Ἀναμφίβολος φαίνεται ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ σπανίου τούτου νομίσματος τοῦ ἀνήκοντος βεβαίως εἴς τινα πόλιν τῆς μεταξὺ Συβάρεως καὶ Λευκανίας παραλίας, ἧς ὅμως τὸ ὄνομα (Ἀσία;) δὲν διεσώθη μέχρις ἡμῶν.

ΒΡΕΤΤΙΑ

Ἡ ἱστορία τῆς νομισματοκοπίας τῆς Βρεττιανῆς χερσονήσου χωρίζεται εἰς τὰ ἑξῆς σαφῶς διακεκριμένα τμήματα: —

(Α) Τὰ ἀρχαϊκὰ νομίσματα Κρότωνος, Καυλωνίας καὶ Ῥηγίου πρὸ τῆς 480 π. Χ.

(Β) Τὰς πλουσίας καὶ ποικίλας κοπὰς τῶν αὐτῶν πόλεων σὺν τοῖς ἐξαιρέτοις ἔργοις τῶν νομισματοκοπείων τῆς Πανδοσίας καὶ Τερίνης ἐκτεινομένας δὲ διὰ μέσου τῆς καλλίστης ἐποχῆς τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς εἰσβολῆς τῶν Λευκανῶν καὶ τῆς μεγάλης καταστροφῆς ἣν ὑπέστησαν ἐν ἔτει 388 π. Χ. αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν. Ἐξ ὅλων τῶν ἀργυροκοπούντων κρατῶν μόνη ἡ Κρότων περιεσώθη ἐκ τῆς γενικῆς καταστροφῆς τῆς ὀλεθρίας ταύτης ἐποχῆς.

(Γ) Τὸ Λοκρικὸν νομισματοκοπεῖον αὐξάνει ἀκολούθως κατὰ σπουδαιότητα περὶ τὰ μέσα τῆς τετάρτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ μετὰ τῆς Κρότωνος προμηθεύει ἐπαρκὲς ἐφόδιον ἀργυρῶν νομισμάτων πρὸς πᾶσαν τὴν Βρεττίαν μέχρι τοῦ πολέμου τοῦ Πύρρου, ἐνῶ πρὸς τὸ μετὰ τῆς Σικελίας ἐμπόριον ἐγένετο δεκτὸς ὁ Κορινθιακὸς στατὴρ ὡς τὸ προσφορώτατον μέσον συναλλαγῆς. Τὰ νομίσματα ταῦτα ἐκόπτοντο εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἐν Λοκροῖς, φειδωλότερον δὲ εἰς τὰς ὑποτελεῖς πόλεις Ῥήγιον, Τέριναν καὶ Μέσμαν ἢ Μέδμαν.

(Δ) Οἱ Βρέττιοι μετὰ τὸ 272 π.Χ., ἐπὶ τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν τῇ Ῥώμῃ, φαίνεται ὅτι ἔλαβον ὡς δικαίωμα ἀποκλειστικὸν τὴν νομισματοκοπίαν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, τῶν λίαν σπανίων ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ Ῥηγίου τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν περίοδον ταύτην κοπέντων μόνον χάριν τοῦ Σικελικοῦ ἐμπορίου, ὡς δεικνύει ἡ ὁλκὴ αὐτῶν. Ἐν τούτοις εἰς πάσας τὰς ἄλλας πόλεις ἐπετράπη νὰ κόπτωσι χαλκᾶ νομίσματα μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 203 π.Χ. τέλους τοῦ δευτέρου Καρχηδονικοῦ πολέμου.

(Ε) Ἔκτοτε τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς Πετηλίας, Οὐιϐῶνος (Ἱππωνίου) Οὐαλεντίας, τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἡμιουγγιαίου συστήματος μετὰ σημείων ἀξίας, καὶ τὰ τοῦ Ῥηγίου τοῦ σταθμητικοῦ κανόνος τῆς Σικελικῆς λίτρας, ἦσαν τὰ μόνα ἀπομείναντα πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ὡραίων σειρῶν τῶν παρελθουσῶν ἐποχῶν, μέχρις οὗ ἐν ἔτει 89 π. Χ., ὁ νόμος τοῦ Πλαυτίου Παπιρίου κατήργησε πᾶσαν νομισματοκοπίαν ἐν Ἰταλίᾳ ἐκτὸς τῆς Ῥωμαϊκῆς.

Ὁ ἑπόμενος πίναξ εἶνε χρονολογικὴ σύνοψις τῆς νομισματοκοπίας τῶν Βρεττίων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων:—

550-480	480-388	388-356	356-332	332-300	300-272	272-203	203-89
					Βρέττιοι (;)	Βρέττιοι	
		Ἱππώνιον	*Ἱππώνιον*	*Ἱππώνιον*	*Ἱππώνιον* (;)		*Οὐαλεντία*
Καυλωνία	Καυλωνία						
Κρότων	Κρότων	Κρότων	Κρότων	Κρότων			
		Κωνσεντία					
			Λοκροί *	Λοκροί *	Λοκροί	*Λοκροί*	
			Μέδμα *				
				Μυστία			
						Νουκερία	
	Πανδοσία						
						Πετηλία	*Πετηλία*
Ῥήγιον	Ῥήγιον		*Ῥήγιον* *	*Ῥήγιον*	*Ῥήγιον*	Ῥήγιον	*Ῥήγιον*
	Τέμεσα						
	Τέρινα	*Τέρινα*	*Τέρινα* *			*Τέρινα*	

Σημ. — Τὰ νομίσματα τῶν πόλεων, ὧν τὰ ὀνόματα σημειοῦνται διὰ κυρτῶν χαρακτήρων, εἶνε ἅπαντα χαλκᾶ. Ὁ δὲ ἀστερίσκος δηλοῖ, ὅτι πρὸς τὰ τῆς ἐγχωρίου κυκλοφορίας νομίσματα ἐκόπησαν ὡσαύτως Κορινθιακοὶ στατῆρες.

Βρέττιοι. Ὁ λαὸς οὗτος τῶν αὐτοχθόνων κατοίκων τῆς χερσονήσου, ἥτις κατόπιν ἔλαϐε τὸ ὄνομα αὐτῶν, ἀπηλευθερώθη τῆς ἀπὸ τῶν Λευκανῶν ἐξαρτήσεως ἐν ἔτει 356 π. Χ. Προϊόντος δὲ

τοῦ χρόνου κατέκτησαν τινὰς τῶν παραλίων Ἑλληνικῶν πόλεων, ὡς δὲ τὰ νομίσματα αὐτῶν μαρτυροῦσιν, προσεκτήσαντο τὴν γλῶσσαν καὶ κατά τι τὰς τέχνας, τὴν θρησκείαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἑλλήνων.

Αἱ σειραὶ τῶν χρυσῶν, ἀργυρῶν καὶ χαλκῶν νομισμάτων αὐτῶν, ἄρχονται περὶ τοὺς χρόνους τοῦ πολέμου τοῦ Πύρρου, ὅτε συνεμάχησαν οὗτοι πρὸς τοὺς Λευκανοὺς ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων περὶ τὰ 282 π. Χ. ἢ πάντως οὐχὶ πολὺ μετὰ ταῦτα, ἐπειδή τινες τῶν νομισματικῶν αὐτῶν τύπων εἶνε ἀντιγεγραμμένοι ἐκ τῶν τοῦ Πύρρου.

Ἡ ἐν ἔτει 272 π. Χ. ὑποταγὴ αὐτῶν εἰς τοὺς Ῥωμαίους δὲν φαίνεται ὅτι συνεπηγάγετο καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ δικαιώματος τῆς νομισματοκοπίας, ἐπειδὴ εἶνε βέβαιον, ὅτι αἱ ἐκδόσεις τῶν Βρεττίων ἀνήκουσι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 272 καὶ 203 π. Χ. περίοδον, ὅτε μετὰ τὸν πρὸς Ἀννίβαν πόλεμον οἱ Βρέττιοι ὑπετάχθησαν ὁριστικῶς τοῖς Ῥωμαίοις. Τὰ νομίσματα δὲ τοῦ λαοῦ τούτου ἀποτελοῦσι τὴν μόνην ἐξαίρεσιν τοῦ μονοπωλίου τοῦ μετὰ τὸ 269 π. Χ. ἐξασκηθέντος ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τῆς Ῥώμης ὡς πρὸς τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα.

Περὶ τὰ 282-203 π. Χ.

ΧΡΥΣΟΣ. *Ἀττικὸς σταθμός.*

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος. [B. M. *Guide*, Πίν. XLV, 20]	ΒΡΕΤΤΙΩΝ Θέτις (;) μετ' Ἔρωτος, ἐπὶ θαλασσίου ἵππου. . Ж Δρ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνίου.	ΒΡΕΤΤΙΩΝ Νίκη ἐφ' ἅρματος Ж Ἡμ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	» Νίκη ἱσταμένη Ж Ἡμίδ.

ΑΡΓΥΡΟΣ

Προτομαὶ Διοσκούρων.	ΒRΕΤΤΙΩΝ Διόσκουροι ἔφιπποι. (*Πίναξ Δ'. 11*) . . . . R 90 κ.
Κεφαλὴ Νίκης πτερωτῆς.	ΒRΕΤΤΙΩΝ Γυμνὴ μορφὴ ἀνδρὸς κερασφόρου στέφοντος ἑαυτὸν R 82 κ.

Κεφαλὴ Θέτιδος μετὰ καλύπτρας καὶ σκήπτρου. [B. M. *Guide*, Πίν. XLV, 22].	BRETTIΩN Ποσειδῶν ἱστάμενος, στηριζόμενος ἐπὶ σκήπτρου, ἔχων τὸν ἕνα τῶν ποδῶν ἐπὶ κιονοκράνου . . . . ℞ 75 κ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, δαφνοστεφής.	BRETTIΩN Ἄρτεμις κυνηγέτις, μετὰ λαμπάδος καὶ κυνός ℞ 40 κ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	BRETTIΩN Ἀετός . . . ℞ 38 κ.

Ὁ σταθμητικὸς κανών, τὸν ὁποῖον ἀκολουθοῦσι τὰ νομίσματα ταῦτα, εἶνε ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κοπέντων ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ Πύρρου. Πιθανῶς εἶνε ἀττικὰ ὀκτώβολα καὶ τετρώβολα.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῶν Βρεττίων εἶνε πολυαριθμότατα. Τὰ ἑξῆς δὲ εἶνε αἱ κυριώταται αὐτῶν ποικιλίαι: —

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	BPETTIΩN Νίκη ἐπὶ ἅρματος.
Κεφαλὴ Ἄρεως πωγωνίου καὶ κρανοφόρου.	» Ἀθηνᾶ μαχομένη.
Κεφαλὴ Ἄρεως πωγωνίου. Σημεῖον ἀξίας • •	» Νίκη στέφουσα τρόπαιον.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	» Ἀθηνᾶ μαχομένη.
Κεφαλὴ Διός.	» Ἄρης μαχόμενος.
» »	» Ἀετός.
NIKA Κεφαλὴ Νίκης.	» Ζεὺς κεραυνὸν ἐξακοντίζων (ἐνίοτε ἐπὶ ἅρματος).
Κεφαλὴ θαλασσίας θεᾶς.	» Καρκῖνος.
Κεφαλὴ Περσεφόνης.	» »
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Γλαύξ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	» Ῥόπαλον καὶ τόξον.

Οἱ θαλάσσιοι τύποι τινῶν τῶν νομισμάτων τῶν Βρεττίων ἀναφέρονται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος, ἰδίᾳ δὲ τὴν τῆς Θέτιδος (Λυκόφρων, 857 κ. ἑξ.).

Ἱππώνιον ἢ ὀρθότερον Εἰπώνιον ἢ Veiponium, ἧτο, κατὰ τὸν Στράβωνα (VI, 1. §. 5), ἀποικία τῶν Λοκρῶν, κειμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Βρεττίας. Ἐλεηλατήθη δὲ ὑπὸ τοῦ

Διονυσίου καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς μετετοπίσθησαν εἰς Συρακούσας ἐν ἔτει 389 π. Χ. Δέκα δὲ ἔτη βραδύτερον ἀνηγέρθη ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων καὶ ἀπεδόθη εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Περὶ δὲ τὸ 350 π.Χ. ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Βρεττίων, ἠλευθερώθη δὲ πάλιν περὶ τὰ 330-325 ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἠπειρώτου, κατεκτήθη δὲ ἐν ἔτει 296 ὑπὸ τοῦ Ἀγαθοκλέους, ἀλλ' ἀνεκτήθη ταχέως κατόπιν ὑπὸ τῶν Βρεττίων, οἵτινες κατεῖχον αὐτὴν μέχρι τοῦ 272 π. Χ. ὅτε κατελήφθη ὑπὸ Ῥωμαϊκῆς φρουρᾶς. Ἐν ἔτει 189 π. Χ. ἐγένετο λατινικὴ ἀποικία μετονομασθεῖσα Οὐϊβὼν Οὐαλεντία (Vibo Valentia).

Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε πάντα χαλκᾶ καὶ μερίζονται εἰς τὰς ἑξῆς περιόδους: —

Α'. Περὶ τὰ 379-350 π. Χ.

Μετ' ἐπιγρ. ΓΕΙ ἢ ΓΕΙΠ [=Veip.]

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	Ἀετὸς ἐπὶ ὄφεως . . . . . Æ ·85
» »	Ἀμφορεύς . . . . Æ ·75
» »	Κηρύκειον . . . . Æ ·6

Β'. Περὶ τὰ 330-325. Χρόνοι Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἠπειρώτου.

Κεφαλὴ Διός ΔΙΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΥ	ΕΙΠΩΝΙΕΩΝ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων Æ ·8
» » ΔΙΟΣ	ΕΙΠΩΝΙΕΩΝ Ἀμφορεύς. *Σύμβολα*, λαμπάς, κηρύκειον . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος· πρὸ αὐτῆς ΝΥΜ (*νυμφηγέτης;*) (Imhoof, *Mon. Gr.* σελ. 8).	ΕΙΠΩΝΙΕΩΝ Ἡ θεὰ Πάνδινα ἱσταμένη, κρατοῦσα σκῆπτρον καὶ κηρύκειον ἢ στέφανον. Ἐπιγραφὴ ΠΑΝΔΙΝΑ . . . . . . Æ ·65
Κεφ. νεαροῦ ποταμίου θεοῦ, ΡΕΩΝ	ΕΙΠΩΝΙΕΩΝ Ῥόπαλον . . Æ ·4

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν θεὰν Πανδίναν, τὴν καὶ ἐν Τερίνῃ λατρευομένην, δὲν ἔχομεν ἄλλοθεν εἴδησίν τινα.

Γ'. Περὶ τὰ 296 π. Χ. Χρόνοι Ἀγαθοκλέους.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ, ΣΩΤΕΙΡΑ	ΕΙΠΩΝΙΕΩΝ Νίκη ἱσταμένη· ἐν τῷ πεδίῳ ἐνίοτε, ΝΙΚΑ . . . Æ ·9

Οὐϊβὼν Οὐαλεντία (ἴδε Ἱππώνιον), λατινικὴ ἀποικία ἀποσταλεῖσα ἐν ἔτει 192 π. Χ. (Λιβίου XXXV, 40). Ἔκοψε χαλκᾶ νομίσματα μετὰ σημείων ἀξίας, τοῦ ἡμιουγγιαίου δὲ σταθμοῦ.

Περὶ τὰ 192-89 π. Χ.

As.	Κεφ. Διός	I	VALENTIA	Κεραυνός	I
Semis.	Κεφ. Ἥρας	S	»	Διπλοῦν κέρας	S
Triens.	Κεφ. Ἀθηνᾶς	....	»	Γλαύξ	....
»	Κεφ. Δήμητρος	....	»	Κέρας	....
Quadrans.	Κεφ. Ἡρακλέους	...	»	Δύο ῥόπαλα	...
Sextans.	Κεφ. Ἀπόλλωνος	..	»	Λύρα	..
Uncia.	Κεφ. Ἀρτέμιδος	.	»	Κύων	.
Semuncia.	Κεφ. Ἑρμοῦ	Σ	»	Κηρύκειον	Σ

Ὁ τοῦ ἔτους 89 π. Χ. νόμος τοῦ Πλαυτίου Παπιρίου, *De asse semunciali* (Πλινίου *Hist. Nat.* XXXIII, 3, 46), ὁ εἰσαχθεὶς παρὰ τοῦ Κ. Παπιρίου Κάρβωνος, κατήργησε τὴν νομισματοκοπίαν τοῦ χαλκοῦ εἰς τὰς ὀλίγας, ἐξαιρέσει μόνον τῆς Παιστοῦ, ὁμοσπόνδους πόλεις τῆς Ἰταλίας, αἱ ὁποῖαι ἔκοπτον ἴδια νομίσματα μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου.

Καυλωνία. Ἡ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Βρεττιανῆς χώρας Καυλωνία ἦτο ἀρχαιοτάτη Ἀχαϊκὴ πόλις, κτισθεῖσα κατὰ τὸν Παυσανίαν (VI, 3, 12) ὑπὸ τοῦ ἐξ Αἰγίου τῆς Ἀχαΐας Τυφῶνος. Ἐν τῇ Ζ΄ ἑκατονταετηρίδι συνεμάχει στενῶς μετὰ τῆς Κρότωνος καὶ Συβάρεως, ὡς δὲ ἀποδεικνύουσι τὰ μέχρις ἡμῶν περισωθέντα πολυάριθμα νομίσματα αὐτῆς, θὰ ἦτο μία τῶν μᾶλλον ἀκμαζουσῶν πόλεων τῆς Συμπολιτείας (Πολυβίου 2, 29).

Ἐν ἔτει 388 π. Χ. ἡ Καυλωνία κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Διονυσίου, ἡ δὲ χώρα αὐτῆς ἐδωρήθη τοῖς Λοκροῖς.

ΑΡΓΥΡΟΣ. *Περὶ τὰ 550-480 π. Χ.*

Ἐπιγρ. ΚΑΥΛΟ πολλάκις συντετμημένη καὶ συνήθως ἐπ' ἀριστερά.

Τύπος. Γυμνὴ ἀνδρικὴ μορφὴ μετὰ κόμης εἰς μακροὺς πλοκάμους, προχωροῦσα πρὸς δεξιά, ἔχουσα ἐν μὲν τῇ ὑψωμένῃ δεξιᾷ κλάδον, ἐπὶ δὲ τοῦ προτεταμένου ἀριστεροῦ βραχίονος μικρὰν γυμνὴν τρέχουσαν μορφήν,

ὡσαύτως κλάδον φέρουσαν, καὶ ὑποδεδεμένην σάνδαλα πτερωτά. Ἐν τῷ πεδίῳ δεξιὰ δορκάς. *Ὄπισθ.* Ὁ αὐτὸς τύπος ἔγγλυφος, τῆς μικρᾶς σπευδούσης μορφῆς συνήθως ἐλλειπούσης (*Πίναξ Θ' 5*).

Στατῆρες καὶ τρίται τοῦ Ἀχαϊκοῦ σταθμητικοῦ κανόνος.

Ὁ ἀξιολογώτατος οὗτος τύπος προὐκάλεσε διαφόρους ὑποθέσεις, ὧν οὐδεμία φαίνεται παραδεκτή. Ὁ Leake φρονεῖ ὅτι ὁ καθάρσιος (;) κλάδος δηλοῖ ἁγνισμόν τινα ἐκ μέρους τοῦ Ἀπόλλωνος. Νομίζει ὅτι ὁ τύπος δυνατὸν νὰ ἀναφέρηται εἰς λοιμόν τινα, ὑφ' οὗ θὰ ἐπιέζοντο οἱ Καυλωνιᾶται καὶ τοῦ ὁποίου τὴν θεραπείαν θὰ ἀπέδιδον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Ὁ κ. Watkiss Lloyd (*Num. Chron.* 1848) φρονεῖ, ὅτι ὁ κύριος τύπος παριστᾷ Ἀπόλλωνα τὸν Καθάρσιον, ἡ δὲ μικροτέρα πτερόπους μορφὴ θεόν τινα ἄνεμον. Πρβλ. τὸ ὄνομα τοῦ μυθικοῦ τῆς Καυλωνίας κτίστου πρὸς τὸν *Τυφῶνα*, τὸν πατέρα πάντων τῶν καταστρεπτικῶν καὶ βλαβερῶν ἀνέμων. Ἴδε ὡσαύτως Gardner, *Types of Greek Coins* σελ. 85. Ἐν τούτοις ἐγχώριός τις μῦθος μὴ περισωθεὶς μέχρις ἡμῶν φαίνεται ἡ πιθανωτέρα τούτου ἐξήγησις.

ΑΡΓΥΡΟΣ. *Περὶ τὰ 480-388 π. Χ.*

Ἐπίγρ. ΚΑVΛ, ΚΑVΛΟΝƧΑΤΑΜ καὶ βραδύτερον ΚΑΥΛΩΝΙΑΤΑΣ, συνήθως ἐπ' ἀριστερά.

Γυμνὴ ἀνδρικὴ μορφὴ ὡς ἐπὶ τῶν ἀρχαϊκῶν νομισμάτων (ἡ μικρὰ μορφὴ ἐλλείπει ἐπὶ τῶν νεωτέρων κομματίων), ἐνίοτε μετὰ ἱεροτελεστικῆς ταινίας κρεμαμένης ἀπὸ τοῦ βραχίονος. Πρὸ αὐτῆς ἔλαφος, ἐνίοτε ἐπὶ βωμοῦ ἱσταμένη. Ἐν τῷ πεδίῳ, ἐπὶ τῶν νεωτάτων κομματίων, διάφορα σύμβολα.	Ἔλαφος συνήθως ὑπὸ κλάδου συνοδευομένη. Ἐπὶ τῶν νεωτέρων κομματίων σύμβολα. [B. M. *Guide,* Πίν. VIII, 18· ἐνταῦθα δὲ *Πίναξ Δ'. 12*]· ℞ Στατῆρες, τρίται καὶ ἕκται.

Κεφαλὴ νεαροῦ ποταμίου θεοῦ κερασφόρου (Σάγρας).	Ἔλαφος.	℞ Ἕκται.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, δαφνοστεφής.	»	
Κεφαλὴ γυναικεία.	»	

Κρότων. Ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη ἐν ἔτει 710 π. Χ. ὑπὸ ἀποικίας Ἀχαιῶν, ὁδηγηθέντων ἐκ τῆς μητροπόλεως ὑπὸ τοῦ Μυσκέλλου. Ἔκειτο δὲ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμίου Αἰσάρου, ὀλίγα δέ τινα μίλια πρὸς βορρᾶν τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ Ἥρας τῆς Λακινίας.

Ἡ νομισματοκοπία ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ἤρξατο περὶ τὰ μέσα τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος. Κατὰ τὴν κατασκευὴν ὁμοιάζει μὲν πρὸς τὰς πρώτας κοπὰς τῶν ἄλλων Ἀχαϊκῶν ἀποικιῶν, παρέχει δὲ ἐκπληκτικὴν ἀπόδειξιν τῶν στενῶν σχέσεων τῶν ὑφισταμένων κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην μεταξὺ αὐτῶν. Ἡ χώρα τῆς Κρότωνος, ὡς ἡ τῆς Συβάρεως, ἐξετείνετο διὰ μέσου τῆς χερσονήσου ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν. Παρατηροῦμεν ὅμως ὅτι τινὰ τῶν ἀρχαιοτέρων αὐτῆς νομισμάτων ἐκόπησαν ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῆς Κρότωνος καί τινων τῶν γειτόνων πόλεων, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα φέρουσι, π. χ. VM (Σύβαρις) ΤΕ (Τέμεσα). Τὰ Γ, ΙΑ, ΡΑ, κλπ. δὲν ἐταυτίσθησαν εἰσέτι πρὸς τὰ ὀνόματα πόλεών τινων.

ΣΤΑΤΗΡΕΣ ΑΡΓΥΡΟΥ. *Περὶ τὰ 550-480 π. Χ.*

Ἐπιγρ. ϘΡΟ. ϘΡΟΤ. ϘΡΟΤΟ. ϘΡΟΤΟΝ. κτλ.

Τρίπους *(Πίναξ Θ'. 6.)* *Σύμβολα.* Γερανός. Καρκῖνος. Δελφίς. Λύρα. Πρίστις, κτλ.	Τρίπους ἐγγλύφως.
Τρίπους.	Ἀετὸς ἱπτάμενος, ἐγγλύφως. [B. M. *Guide*, Πίν. VIII, 20].
»	Βοῦς στρεφόμενος, ἐγγλύφως, ἐνίοτε μετὰ VM (=Σύβαρις). [ἑ. ἀ. Πίν. VIII, 21].
»	Κράνος, ἐγγλύφως, ἐνίοτε σὺν ΤΕ (=Τέμεσα).

ΣΤΑΤΗΡΕΣ ΑΡΓΥΡΟΥ. *Περὶ τὰ 480-420 π. Χ.*

Ἐπίγρ. ϘΡΟ, κτλ. Ἀμφότεραι αἱ ὄψεις ἐν ἀναγλύφῳ.

1) Τρίπους. *Σύμβολα.* Γέρανος. Κάνθαρος. Κηρύκειον. Θυμιατήριον.	Τρίπους.

Συμμαχίαι, ϘΡΟ καὶ Γ, ΙΑ, ΡΑ, κτλ. (Πόλεις ἀβέβαιοι).

(2) ϘΡΟ Τρίπους. ΤΕ Τρίπους.	Περικεφαλαία } Κρότων καὶ ϘΡ Περικεφαλαία } Τέμεσα.
(3) Ἀετὸς ἐπὶ κιονοκράνου ἢ κεφαλῆς κριοῦ κτλ.	Τρίπους· ἐνίοτε προσήρτηται ἀπὸ τῶν ὤτων *κομβολόγιον.* *(Πίναξ Ε'. 1.)* *Σύμβολα.* Κόκος σίτου. Κλάδος ἐλαίας. Φύλλον κισσοῦ. *Γράμματα.* Ε, ΜΕ, κτλ.
(4) Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων ἐπὶ κλάδου δάφνης, ἢ καταβροχθίζων ὄφιν.	Τρίπους· ἐνίοτε τεταινιωμένος. *Σύμβολα.* Στάχυς. Κλάδος ἐλαίας. Φύλλον κισσοῦ. *Γράμματα.* ΒΟΙ.

Μικρότερα ἀργυρᾶ νομίσματα.

Τρίπους.	Σηπία	Διώβολον.
»	Πήγασος	»
»	Προτομὴ Πηγάσου	» (;)
»	Κάνθαρος	»
»	Λαγωός	Ὀβολός.
»	⚘	»

Περὶ τὰ 420-390 π. Χ.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ε'. αἰῶνος, ὅτε οἱ Θούριοι ἀπέβαινον ἡ σπουδαιοτάτη πόλις τῆς Νοτίου Ἰταλίας, ἡ χρῆσις τοῦ μακροῦ Ἰωνικοῦ Ω ἐγενικεύθη ἐν τῇ Δύσει. Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον σημειοῦ-

μεν ὡσαύτως, ὅτι ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Κρότωνος τὸ ἀρχαϊκὸν Ϙ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Κ.

Ὡσαύτως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀπαντῶνται συχνὰ τύποι ἀνθρωπίνων μορφῶν, τεχνοτροπίας δὲ τὰ μάλιστα προηγμένης. Τινὰ τῶν σχεδιογραφημάτων τούτων εἶνε τελειοτάτης καλλονῆς, καὶ ὀφείλονται ἴσως εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἔργων τοῦ Ζεύξιδος, ὅστις ἐζωγράφει ἐν Κρότωνι περὶ τὰ τέλη τῆς Ε΄. ἑκατονταετηρίδος.

Ἐπιγραφ. ΚΡΟ, ΚΡΟΤ, ΚΡΟΤΟΝ, ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΝ, ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΣ.

Ἡρακλῆς, ὁ οἰκιστὴς τῆς Κρότωνος, γυμνὸς καθήμενος ἐπὶ βράχων πρὸ βωμοῦ καίοντος. Κρατεῖ κλάδον τεταινιωμένον καὶ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ῥοπάλου αὐτοῦ. Ἄνω ΟΙΚΙΜ-ΤΑΜ (=ΟΙΚΙΣΤΑΣ).	Τρίπους τεταινιωμένος, παρ' ὃν ἀφ' ἑνὸς Ἀπόλλων τοξεύων κατὰ τοῦ Πύθωνος ἀφ' ἑτέρου ἀπειλητικῶς ἑλισσομένου. *(Πίναξ Ε΄. 2)* . . ℞ Στατήρ.

Τὰ σχήματα τῶν χαρακτήρων τοῦ ἐμπροσθοτύπου τοῦ στατῆρος τούτου εἶνε ἐπίτηδες ἀρχαϊκά, ἐπειδὴ βεβαίως οὗτος κατὰ τεχνοτροπίαν εἶνε μεταγενέστερος τοῦ 443 π. Χ., ὅτε εἰσήχθησαν τὰ νεώτερα σχήματα Ι καὶ Σ. Πρβλ. τὰ νομίσματα τῆς νεωτέρας Συβάρεως ἐν σελ. 112.

Κεφαλὴ Ἥρας Λακινίας κατ' ἐνώπιον ἢ ἐν κατατομῇ, φέρουσα στέφανον ὑψηλόν. *Γράμματα* Δ, Β.	Ἡρακλῆς γυμνὸς ἐπὶ βράχων κεκλιμένος, κρατῶν κάνθαρον. *Γράμματα* ΜΕ, ΜΔ. *(Πίναξ Ε. 3)* ℞ Στατῆρες.

[Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. Α΄. 4.]

Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων ἱστάμενος ἐπὶ κλάδου ἐλαίας ἢ λαγωοῦ. *Γράμματα.* ΑΙ	Τρίπους. *Σύμβολον.* Γέρανος *Γράμματα.* Β, Δ, κτλ. ℞ Στατῆρες.

Περὶ τὰ 390 π. Χ.

Περὶ τὰ 390 π. Χ. αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Νοτίου Ἰταλίας ἠπειλοῦντο ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῶν Λευκανῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ Διονυσίου τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν.

Ἡ πρὸς ἀμοιβαίαν ἄμυναν συμμαχία κατὰ τῶν δύο τούτων

φοβερῶν ἐχθρῶν, ἣν τότε συνωμολόγησαν αὗται, δηλοῦται ὑπὸ τοῦ τύπου τῶν Κροτωνιακῶν νομισμάτων τῆς ἐποχῆς ταύτης, τύπου πανομοίου πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν συγχρόνων νομισμάτων τῶν Θηβῶν καὶ τὸν ἐπὶ τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων τῆς Ἐφέσου, Σάμου, Κνίδου, Ἰασοῦ καὶ Ῥόδου. Ἡ ἰδέα τοῦ παιδὸς Ἡρακλέους ἄγχοντος δύο δράκοντας δηλοῖ τὴν κατὰ τοῦ σκότους νίκην τοῦ φωτός, ἢ τὴν κατὰ τοῦ κακοῦ νίκην τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν τῆς ἐλευθέρας καὶ ἡνωμένης Ἑλλάδος κατὰ τῆς βαρβαρότητος καὶ τυραννίας. Ἡ εὐρεῖα δημοτικότης τῆς χρήσεως ταύτης θέματος γνωστοῦ ἀκριβῶς κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, δύναται ἴσως νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν περίφημον εἰκόνα τοῦ Ζεύξιδος τὴν ὑπὸ τοῦ Πλινίου (*Hist. Nat.* XXXV. 9, 36, § 2) μνημονευομένην ὡς Hercules infans dracones strangulans, Alcmenâ matre coram pavente et Amphitryone.

ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΣ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφὴς μετὰ κόμης καταπιπτούσης.	Παῖς Ἡρακλῆς ἄγχων δύο δράκοντας. ℞ Στατῆρες καὶ διώβολα.

[Gardner, *Types Gr. C.*, Πίν. V. 16, 10].

Ἡ ὑπὸ τοῦ Διονυσίου ἐν ἔτει 388 π. Χ. παντελὴς κατατρόπωσις τῶν συμμάχων παρὰ τὸν Ἑλλέπορον ποταμὸν ἀπέληξεν εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Βρεττίας, ἐξαιρέσει τῆς τῶν Λοκρῶν, τῆς μόνης συμμάχου αὐτοῦ. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν Κρότωνα, αἱ εἰς τὴν τύχην αὐτῆς ἀναγόμεναι πληροφορίαι ἡμῶν εἶνε περιωρισμέναι. Ὁ Λίβιος (XXIV, 3) λέγει, ὅτι ὁ Διονύσιος ἐκυρίευσε τὴν ἀκρόπολιν, λέγεται δὲ πρὸς τούτοις ὅτι κατεῖχε τὴν πόλιν ἐπὶ δώδεκα ἔτη (Διονυσίου, XIX). Ἡ τελευταία αὕτη πληροφορία φαίνεται βεβαιουμένη ἐκ τῶν νομισματικῶν τεκμηρίων, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ὑπάρχει διάστημα σαφῶς ἐν τῇ τεχνοτροπίᾳ δεδηλωμένον μεταξὺ τῆς κεφαλῆς τοῦ αὐτοῦ θεοῦ ἐπὶ τῶν κομματίων τῆς προηγουμένης καὶ τῶν τῆς ἀκολούθου σειρᾶς. Οὕτω εἶνε λίαν πιθανόν, ὅτι δὲν ἐκόπησαν νομίσματα, ἐφ' ὅσον ἡ πόλις τῆς Κρότωνος κατείχετο ὑπὸ τῆς ξένης φρουρᾶς.

Περὶ τὰ 370-330 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφὴς μετὰ κόμης καταπιπτούσης.	ΚΡΟ Τρίπους. Ἐν τῷ πεδίῳ κλάδος τεταινιωμένος [B. M. *Guide*, Πίν. XXXIV, 26] Ꝛ Στατ. 119 κ.
Κεφαλὴ νεαρὰ μετὰ βραχείας κόμης, ταινίᾳ ἀναδεδεμένη (ποταμὸς Αἴσαρος).	ΚΡΟ Γλαὺξ ἐπὶ στάχυος Ꝛ Τρίτη 44 κ.
Νεανικὴ κεφαλὴ τοῦ ποταμοῦ Αἰσάρου.	» Πήγασος . . . . . Ꝛ 33 κ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφὴς μετὰ βραχείας κόμης.	» Τρίπους . . . . . . Ꝛ 24 κ.

Τὰ νομίσματα ταῦτα ὁμοιάζουσι τὰ μέγιστα κατὰ τεχνοτροπίαν πρὸς τὰ ἐξ ἠλέκτρου νομίσματα τῶν Συρακουσῶν τὰ κοπέντα μεταξὺ τοῦ 345 καὶ 317 π. Χ.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου ὅμως τούτου ἡ Κρότων περιπλακεῖσα εἰς συνεχεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Βρεττίους κατέστη πτωχοτάτη, μέχρις οὗ ἐν ἔτει 299 π. Χ. ἐκυριεύθη καὶ ἐλεηλατήθη ὑπὸ Ἀγαθοκλέους τοῦ Συρακουσίου. Ἐν ἔτει δὲ 277 π. Χ. περιῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων.

Περὶ τὰ 330-299 π. Χ.

ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΝ Ἀετὸς ἐπὶ κλάδου ἐλαίας μετ' ἀναπεπταμένων τῶν πτερύγων.	Τρίπους μετὰ κωνικοῦ πώματος. *Σύμβολα.* Στάχυς καὶ Πύθων. *Γράμματα καὶ μονογρ.* Διάφορα. Ꝛ Στατῆρες, 118 κ.

Τὰ μικρότερα ἀργυρᾶ νομίσματα, τὰ κυρίως ἀνήκοντα εἰς τὴν Δ'. ἑκατονταετηρίδα, εἶνε τῶν ἑξῆς τύπων: —

ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΝ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΟΙΚΙΣΤΑΣ Ἡρακλῆς στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ῥοπάλου αὐτοῦ . . . . Ꝛ Διώβολον, 18 κ.
ΚΡΟΤΩ » »	ΟΙΚΙΣΤΑΣ Ἡρακλῆς ἄγχων λέοντα Ꝛ Διώβολον, 17 κ.

Παρατηρητέον δὲ ὅτι ὅτι οἱ στατῆρες τῆς Κρότωνος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἔχουσιν ἀκεραίαν τὴν ὁλκὴν τῶν 126-118 κ. Φυ-

σικῷ τῷ λόγῳ ἀπαντῶμεν συχνὰ καὶ κομμάτια ἀπολέσαντα βάρος, ἀλλὰ πᾶν ὅτι ἀσφαλῶς γνωρίζομεν τείνει εἰς τὸ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι οὐδεμία νόμιμος ἐλάττωσις σταθμοῦ συνέβη ἐν Κρότωνι, ὡς βεβαίως ἐγένετο περὶ τὰ 300 π. Χ. ἐν Τάραντι, Ἡρακλείᾳ, Θουρίοις κλπ. Ὅθεν συμπεραίνομεν ὅτι δὲν ἐκόπησαν ἐν Κρότωνι στατῆρες μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον.

ΧΑΛΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ. *Πρὸ τοῦ 420 π. Χ.*

ϘΡΟ Τρίπους.	Λαγωός	Æ	1·1
» »	Σηπία	Æ	·85
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ϘΡΟ Ἀλέκτωρ	Æ	1·1

Περὶ τὰ 420-300 π. Χ.

Ἐπιγρ. ΚΡΟ, κτλ., καὶ ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΝ.

ΚΡΟ Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	Τρίπους ΤΡΙ (*Τριάς*;) . .	Æ	1·1
» Ῥόπαλον.	Τόξον ΤΡΙ (*Τριάς*;) . .	Æ	·9
» Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Ἀετὸς ἐπὶ κεφαλ. ἐλάφου ΤΡΙ	Æ	1·1
Ἀετός.	ΚΡΟ Τρίπους καὶ γέρανος	Æ	·6
Ἀετὸς ἐπὶ κεφαλῆς κριοῦ.	Κεραυνὸς μεταξὺ μηνίσκων	Æ	·75
ΑΙΣΑΡΟΣ Κεφαλὴ τοῦ ποταμίου θεοῦ Αἰσάρου μετὰ κόμης μακρᾶς.	Κεραυνὸς καὶ ἀστὴρ . . .	Æ	·65
ΛΥΚΩΝ Κεφαλὴ νεαροῦ Ἡρακλέους (Λύκωνος) ἐν λεοντῇ.	ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΝ Ἀετὸς φέρων ὄφιν	Æ	·75
Ὁμοίως.	ΚΡΟ Καρκῖνος	Æ	·8
Κεφαλὴ Περσεφόνης.	ΚΡΟ Τρεῖς μηνίσκοι . . .	Æ	·85

Οἱ τύποι τῶν νομισμάτων τῆς Κρότωνος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων μέχρι τῶν νεωτέρων ἀποτελοῦσι διδακτικὸν ὑπόμνημα περὶ τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν τῶν Πυθαγορείων, ὡς ἀπέδειξαν ὁ δοὺξ de Luynes καὶ ὁ F. Lenormant[1]. Ἐν ἀρχῇ καὶ πρῶτος κατὰ σπουδαιότητα ἔρχεται ὁ **τρίπους,** τὸ ἔμβλημα τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, οὗτινος ἡ λατρεία ἀπετέλει τὴν βάσιν τῶν δογμάτων καὶ θεωριῶν τῆς Πυθαγορικῆς Σχολῆς. Παρὰ τοῖς Πυθαγορικοῖς ὁ

[1]) La Grande Grèce, II, σελ. 99.

τρίπους παρίστα τὸν ἱερὸν ἀριθμὸν *τρία*, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Πυθαγόρειοι ἀπέδιδον μυστικήν τινα ἔννοιαν.

Ἀμέσως κατόπιν ὁ **ἀετός**, τὸ σύμβολον Διὸς τοῦ ὑπάτου τῶν θεῶν, κατέχει θέσιν ὑπολειπομένην κατὰ σπουδαιότητα μόνον τοῦ τρίποδος τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐκ τοῦ τύπου δὲ τούτου ἀναμιμνησκόμεθα, ὅτι ὁ ἀετὸς ἦτο τὸ οἰκεῖον τοῦ Πυθαγόρου πτηνὸν τοῦ Διός, τὸ σταλὲν πρὸς αὐτόν, ὡς οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπίστευον, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς θείας αὐτοῦ ἀποστολῆς.

Μεταξὺ δὲ τῶν προσθέτων συμβόλων, τῶν ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν Μεταποντίῳ μᾶλλον θρησκευτικὴν ἔννοιαν ἐχόντων ἢ ἀναφερομένων εἰς τοὺς ἄρχοντας, ὁ **γέρανος**, τὸ κοινότερον πάντων τῶν συμβόλων, εἶνε τὸ διαβατικὸν πτηνόν, ὁ ἐναέριος *μάρτυς* ὅλων τῶν ἐπιγείων συμβάντων, ἑπομένως τὸ σύμβολον τοῦ παντεπόπτου ὀφθαλμοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ Φωτός [1].

Ἐκ τῶν ἐγχωρίων τύπων σημειοῦμεν τὴν κεφαλὴν τοῦ ποταμίου θεοῦ Αἰσάρου, ἰδίᾳ δὲ τὸν Ἡρακλέα, τὸν κατὰ τὴν παράδοσιν *οἰκιστὴν* τῆς ἀποικίας, καὶ τὸν Ἡρακλέα τὸν ἐπονομαζόμενον Λύκωνα (Ἀπολλοδ. III, 10, §. 5).

Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν Κροτωνιακῶν νομισματικῶν τύπων ὁ εὐρύτερον δημοτικὸς γενόμενος ἐν Ἰταλίᾳ ἦτο, ὡς πληρέστατα μαρτυροῦσι τὰ ὁμοιότυπα νομίσματα πολλῶν ἄλλων πόλεων, ἡ ζωηρὰν ἐντύπωσιν προξενοῦσα κατ' ἐνώπιον παράστασις Ἥρας τῆς Λακινίας τῆς μετὰ κόμης κυματιζούσης καὶ στεφάνου κοσμουμένου δι' ἀνθεμίων καὶ προτομῶν Γρυπῶν.

Τῆς μεγάλης ταύτης θεᾶς ὁ ναὸς ἦτο τὸ διασημότατον τῶν ἱερῶν τῆς Ἰταλίας. Εἰς τὸ ἱερὸν δὲ τοῦτο ἵδρυμα συνέρρεον καθ' ὡρισμένους χρόνους μεγάλα πλήθη ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Δύσεως. Ἡ ἐνταῦθα λατρευομένη θεὰ ἀρχικῶς ἦτο χθονία τις ἴσως θεότης ἐγχωρίου Οἰνωτριακῆς καταγωγῆς, ταυτισθεῖσα κατόπιν πρὸς τὴν Ἥραν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὸν Λυκόφρονα (Ι. 858)

[1]) **Lenormant** ἑ. ἀ.

ἓν τῶν ἐπιθέτων αὐτῆς ἦτο *Ὁπλοσμία*. Οὕτως ἦτο πιθανῶς ἔνοπλός τις θέα, στενῶς συνδεομένη, ἂν μὴ ἡ αὐτή, πρὸς τὴν Ἥραν τὴν Ἀργονίαν, Ἀργείαν, ἢ ἴσως ***Ἀρείαν*** (Στραβ. VI 1. 1), ἧς ὁ ναὸς ἔκειτο πλησίον τῆς Ποσειδωνίας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Σιλάρου καὶ τῆς ὁποίας ἡ κεφαλὴ ἀπεικονίζεται ἐπί τινων τῶν νομισμάτων τῆς Ποσειδωνίας, Νεαπόλεως, Ὑρίνης κλπ. ἀκριβῶς καθ' ὃν τρόπον ἡ τῆς Λακινίας Ἥρας ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Κρότωνος, Πανδοσίας, κλπ.

Κωνσεντία. Αὕτη ἦτο πόλις μεσόγειος κειμένη μεταξὺ τῶν λόφων τῶν παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Κράθιδος. Ἡ νομισματοκοπία αὐτῆς συνίσταται ὁλόκληρος ἐκ χαλκοῦ, ἀνήκει δὲ εἰς τὴν πρὸ τῆς ἀκμῆς τῶν Βρεττίων περίοδον (356 π.Χ.) οἵτινες ἐποιήσαντο τὴν Κωνσεντίαν μητρόπολιν αὐτῶν (Στράβωνος VI. 256). Ἡ πόλις αὕτη δὲν μνημονεύεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ πρὸ τῆς ἐκστρατείας Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἠπειρώτου ὅστις ἀπέθανεν πλησίον αὐτῆς (Λιβίου, VIII, 24).

ΧΑΛΚΟΣ. *Περὶ τὰ 400-356 π. Χ.*

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος ἔχουσα τὴν κόμην τετράκις διὰ μίτου περιδεδεμένην.	ΚΟΣ Τόξον καὶ τρεῖς μηνίσκοι.
Κεφαλὴ Ἄρεως μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	ΚΩΣ Κεραυνὸς καὶ τρεῖς μηνίσκοι.
Κεφαλὴ νεαροῦ ποταμίου θεοῦ.	» Καρκίνος καὶ δύο μηνίσκοι.

Ἐνταῦθα ὁ ποταμὸς παριστᾷ πιθανῶς τὸν Κρᾶθιν ἢ μᾶλλον, ὡς φαίνεται ὑποδεικνύων εἷς τῶν ὀπισθοτύπων, τὸν Καρκίνην, τὸν πηγάζοντα περὶ τὰ 20 μίλια πρὸς νότον τῆς Κωνσεντίας καὶ ἐκβάλλοντα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Σκυλλητίου.

Λοκροὶ Ἐπιζεφύριοι. Ἂν καὶ οἱ Λοκροὶ ἦσαν ἐξ ἀρχῆς ἀνθοῦσα πόλις, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν χρόνων Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου πρωτεύουσα ἐν τῇ Βρεττίᾳ χερσονήσῳ, ἐν τούτοις παραδόξως δὲν ἔχομεν ταύτης οἱαδήποτε νομίσματα δυνάμενα νὰ ἀποδοθῶ-

σιν εἰς τὴν περίοδον τῆς μεγίστης αὐτῆς ἀκμῆς. Ἀγνοοῦμεν δέ, ἂν οἱ νόμοι τοῦ Ζαλεύκου οἵτινες, ὡς λέγεται, ἴσχυον ἐν τῇ πόλει τῶν Λοκρῶν μέχρις ὀψίμου ἐποχῆς, ἀπηγόρευον ὡς οἱ τοῦ Λυκούργου, τὴν χρῆσιν τοῦ νομίσματος. Εἶνε ἐν τούτοις βέβαιον, ὅτι δὲν ὑπάρχουσι Λοκρικὰ νομίσματα ἀρχαιότερα τῶν μέσων τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος.

Τὰ ἀργυρᾶ Λοκρικὰ νομίσματα εἶνε δύο σαφῶς διακεκριμένων τάξεων διαφερουσῶν κατά τε τοὺς τύπους καὶ τὸν σταθμόν, ἤτοι (Α'.) στατῆρες Κορινθιακοὶ μετὰ τύπου Πηγάσου, ὁλκ. 135-130 κ. καὶ (Β') στατῆρες ἐγχωρίων Λοκρικῶν τύπων, ἀκολουθοῦντες τὸν σταθμητικὸν κανόνα τῶν γειτονευουσῶν πόλεων· ὁλκὴ 120-115 κ.

Α'. Περὶ τὰ 344-332 π. Χ.

(α) Κορινθιακοὶ στατῆρες πρὸς χρῆσιν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου.

ΛΟΚΡΩΝ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	Πήγασος . . . . Ꝏ 132-130 κ.

Ὁ Κορινθιακὸς στατὴρ ἐγένετο παραδεκτὸς ὡς κανὼν τοῦ ἀργυροῦ νομίσματος τῶν Συρακουσῶν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου ἐν ἔτει 345 π. Χ. ἐγκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας (ἴδε Συρακούσας). Οἱ Λοκροί, πόλις στενῶς καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον ἡνωμένη πολιτικῶς καὶ ἐμπορικῶς πρὸς τὰς Συρακούσας, φαίνεται ὅτι τὸ πρῶτον κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔκοψεν ἴδιον νόμισμα ὅτι δὲ παρέλαβεν τὸν Κορινθιακὸν στατῆρα ἐκ τῶν Συρακουσῶν, μεθ' ὧν, ὡς ἐπίσης μετὰ τῆς Κορίνθου καὶ τῶν ἐν Ἀκαρνανίᾳ, Κερκύρᾳ καὶ Ἰλλυρίᾳ ἀποικιῶν αὐτῆς, συνωμολόγησαν οὕτω οἱ Λοκροὶ *ἔργῳ* νομισματικὴν συμμαχίαν.

Οἱ Κορινθιακοὶ στατῆρες τῶν Λοκρῶν δὲν εἶνε καθ' ὅλου σπάνιοι, ἀνακαλύπτονται δὲ ἀναμεμιγμένοι μετ' ἐκείνων ἄλλων πόλεων. Τοῦτο δεικνύει, ὅτι οἱ Λοκροὶ μετήρχοντο ἐκτενὲς ἐξωτερικὸν ἐμπόριον κατὰ τὴν ἀνωτέρω ὑποδειχθεῖσαν διεύθυνσιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ χάριν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου μετὰ τῶν Ἰτα-

λικῶν πόλεων ἦτο ἀναγκαῖον νὰ κόψωσι νομίσματα συμφώνως τῷ Ἰταλικῷ σταθμητικῷ κανόνι.

(β) Ἰταλικὸς σταθμητικὸς κανὼν πρὸς χρῆσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου. Στατῆρες ὁλκ. 120-115 κ.

ΙΕΥΣ Κεφαλὴ Διὸς δαφνοστεφὴς μετὰ κόμης βραχείας. *(Πίναξ Ε'. 4)*	ΕΙΡΗΝΗ ΛΟΚΡΩΝ Εἰρήνη καθημένη ἐπὶ τετραγώνου βάσεως κρατοῦσα δὲ κηρύκειον.

Ὁ ὀπισθότυπος τοῦ νομίσματος τούτου ἀναφέρεται εἰς ἔναρξιν ἐποχῆς τινος ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ εὐτυχίας ὡς ἐκείνης, ἥτις κάλλιστα ἠδύνατο νὰ ἐπακολουθήσῃ εἰς τὴν ἔξωσιν Διονυσίου τοῦ νεωτέρου. Ἡ εἰκὼν τῆς Εἰρήνης δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Τερίνης παράστασιν τῆς Νίκης(;).

(γ) Χαλκᾶ νομίσματα.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης εἶνε κατασκευῆς παραδόξως ἀγροίκου. Τὸ μέταλλον αὐτῶν φαίνεται ὅτι ἐτάκη καὶ ἐχύθη εἰς σειρὰν στρογγύλων χοανῶν συγκοινωνουσῶν πρὸς ἀλλήλας διὰ συνεχοῦς αὔλακος. Μετὰ δὲ τὴν χώνευσιν τὰ πέταλα ἐχωρίσθησαν ἓν πρὸς ἓν καὶ ἐκόπησαν εἰς νομίσματα ἰδιαιτέρως.

Κεφαλὴ Διὸς δαφνοστεφὴς μετὰ κόμης βραχείας.	Ἄνευ ἐπιγρ. Ἀετὸς μετὰ κεκλεισμένων πτερύγων. . . . . Æ 1·0

Β'. Περὶ τὰ 332-326 π. Χ.

(α) Κορινθιακοὶ στατῆρες ὡς ἐν τῇ περιόδῳ Α'.

(β) Στατῆρες σταθμοῦ Ἰταλικοῦ, ὁλκῆς 120-115 κ.

ΛΟΚΡΩΝ (ἐνίοτε ἐλλείπει). Κεφαλὴ Διὸς πρὸς ἀρ., μετὰ κόμης καταπιπτούσης.	Ἀετὸς σπαράσσων λαγωόν· ἐν τῷ πεδίῳ κεραυνός. . AR Στατῆρες.

[B. M. *Guide*, Πίν. XXXIV, 26.]

(γ) Χαλκᾶ νομίσματα, ἴσως ὡς ἐν τῇ περιόδῳ Α'.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Διὸς ἀλλάσσει ἐνταῦθα καθ' ὁλοκληρίαν χαρακτῆρα. Ἡ κόμη δὲν εἶνε πλέον βραχεῖα καὶ οὔλη, ἀλλὰ κατέρχεται εἰς βοστρύχους, κυματίζοντας ὡς ἐπὶ τῶν συγχρόνων νομισμά-

των Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἠπειρώτου, τῶν εἰσαχθέντων, ἂν μὴ πράγματι ἐκόπησαν ἐν αὐτῇ τῇ Ἰταλίᾳ, κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον.

Γ'. Περὶ τὰ 326 - 300 π. Χ.

(α) Κορινθιακοὶ στατῆρες μεταγενεστέρας τεχνοτροπίας, φέροντες δὲ μόνον ΛΟ ἢ ΛΟΚ συνήθως ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἀντὶ τοῦ ΛΟΚΡΩΝ ὁλοκλήρου ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως. Ὡσαύτως αἱ ἑξῆς κορινθιακαὶ δραχμαί.

Κεφαλὴ γυναικεία, κατ' ἐνώπιον ἢ ἐν κατατομῇ, φέρουσα ἐνίοτε καὶ περιδέραιον.	Πήγασος ἱπτάμενος· κάτωθεν Λ ἢ ΛΟΚΡΩΝ . . . . . ℞ 39 κ.

(β) Στατῆρες ἰταλικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, ὁλκ. 120-115 κ. *Ἐπιγρ.* ΛΟΚΡΩΝ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ἢ ὀπισθίας ὄψεως. *Σύμβολον,* συνήθως κεραυνός.

Κεφαλὴ Διὸς πρὸς δ., ὡς ἐν τῇ Β' περιόδῳ, συνήθως λίαν ἀμελοῦς ἐργασίας.	Ἀετὸς καταβροχθίζων λαγωόν . . ℞ Στατῆρες.

Πολλὰ τῶν νομισμάτων τούτων κατεσκευάσθησαν τόσον ἀμελῶς, ὥστε δυνάμεθα σχεδὸν νὰ ἐκλάβωμεν αὐτὰ ὡς Βρεττιανὰς ἀπομιμήσεις.

(γ) Χαλκᾶ νομίσματα.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Πήγασος . . . . Æ ·65

Δ'. Περὶ τὰ 300- 280 π. Χ.

(α) Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν ἐκόπησαν ἐν Λοκροῖς Κορινθιακοὶ στατῆρες.

(β) Στατῆρες Ἰταλικῆς ὁλκῆς.

Ἀετὸς καταβροχθίζων λαγωόν.	ΛΟΚΡΩΝ Κεραυνὸς καὶ σύμβολον (συνήθως κηρύκειον) . . . . . . ℞ Στατήρ, 118 κ.
Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων καὶ πρὸ αὐτοῦ κηρύκειον.	ΛΟΚΡΩΝ εἰς δύο στίχους, ὧν μεταξὺ κεραυνός . Διώβολον, 18 κ.
Λ — Ο Ἀετὸς μετὰ κεκλεισμένων τῶν πτερύγων.	Κεραυνὸς μεταξὺ δύο κρικίσκων . . ℞ 11·5 κ.

(γ) Νομισματοκοπία χαλκοῦ.

ΔΙΟΣ Κεφαλὴ Διός.	ΛΟΚΡΩΝ (εἰς δύο στίχους). Κεραυνός. . . . . Æ ·85
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» » » » Æ ·65

Τὰ νομίσματα ταῦτα τόσον πολὺ ὁμοιάζουσι κατὰ τύπους, τεχνοτροπίαν καὶ ἐπιγραφὴν πρὸς τὰ νομίσματα τοῦ Ἀγαθοκλέους, ὥστε δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν αὐτῶν.

Ε'. Περὶ τὰ 280-268 π. Χ.

Ἐν ἔτει 277 π. Χ. οἱ Λοκροὶ ἔταξαν ἑαυτοὺς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ῥώμης, ἐξώσαντες τὴν φρουράν, ἣν ὁ Πύῤῥος εἶχεν ἐν τῇ ἀκροπόλει αὐτῶν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου ἀνέκτησε τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐν ἢ δύο ἔτη κατόπιν εὑρίσκομεν πάλιν αὐτὴν μεταξὺ τῶν συμμάχων τῆς Ῥώμης. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταραχώδους τούτου χρόνου οἱ Λοκροί, ἴσως τοὺς Ῥωμαίους κολακεύοντες, ἐπανηγύρισαν τὴν πίστιν τῆς Ῥώμης πρὸς τὴν πόλιν αὐτῶν χαράξαντες ἐπὶ τῶν στατήρων αὐτῶν τὸν ἑξῆς τύπον:

Κεφαλὴ Διός.	ΛΟΚΡΩΝ, Πίστις, ΠΙΣΤΙΣ, ἱσταμένη καὶ στεφανοῦσα τὴν Ῥώμην, ΡΩΜΑ, καθημένην πρὸ αὐτῆς. *(Πίναξ Ε'. 5.)* . . . . ℞ Στατήρ, 114-112 κ.

Ἡ ἐπὶ τῶν σπουδαίων τούτων νομισμάτων κεφαλὴ τοῦ Διὸς εἶνε ἐκ τῶν τοῦ λεοντίου τύπου ἔχουσα βαθεῖς τοὺς ὀφθαλμούς, ἰσχυρῶς προέχον τὸ μέτωπον καὶ κόμην καταπίπτουσαν εἰς βαρεῖς βοστρύχους ὑπὲρ τὰς ὀφρῦς, τοῦθ' ὅπερ χαρακτηρίζει τὰ τετράδραχμα τοῦ Πύρρου. Πράγματι ἡ ὁμοιότης πρὸς τὰ νομίσματα τοῦ Πύρρου εἶνε τόσον καταπληκτική, ὥστε κλίνομεν νὰ θεωρήσωμεν αὐτὰ ὡς ἔργα τοῦ αὐτοῦ σφραγιδογλύφου καὶ νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ Πύρρος πράγματι ἔκοψε τὸ περίφημον αὐτοῦ τετράδραχμον κατὰ τὴν ἐν Λοκροῖς διαμονὴν αὐτοῦ. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη μεγάλως ἐνισχύεται ὑπὸ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ τετράδραχμα τοῦ Πύρρου

ἀνακαλύπτονται συχνὰ ἐν τῇ Νοτίῳ Ἰταλίᾳ καὶ μάλιστα ἐν τῇ θέσει αὐτῆς τῆς πόλεως τῶν Λοκρῶν [1].

Διαρκούσης τῆς περιόδου ταύτης οἱ Βρέττιοι ᾠκειοποιήθησαν τὸ μονοπώλιον τῆς νομισματοκοπίας τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐν τῇ χερσονήσῳ αὐτῶν. Ὅθεν τὰ ἀνωτέρω περιγραφόμενα νομίσματα εἶνε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὰ πάντων τελευταῖα κοπέντα ἐν Λοκροῖς.

ΧΑΛΚΟΣ. *Περὶ τὰ 300-268 ἢ βραδύτερον.*

Τὰ ἀκόλουθα χαλκᾶ νομίσματα ἀνήκουσι κατὰ μέγα μέρος εἰς τοὺς χρόνους τοῦ πολέμου τοῦ Πύρρου, τινὰ ὅμως ἐξ αὐτῶν ἴσως εἶνε μεταγενέστερα : —

Κεφαλὴ Περσεφόνης, ἧς ὄπισθεν λαμπάς, ἢ καρπὸς μήκωνος.	ΛΟΚΡΩΝ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ	Æ 1·05
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	» Περσεφόνη κρατοῦσα σκῆπτρον, κοσμούμενον ὑπὸ καρποῦ μήκωνος, καθημένη, ἔχουσα δὲ φιάλην ἐν τῇ δεξιᾷ. Ἐν δὲ τῷ πεδίῳ, ἀστέρες	Æ 1·05
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΛΟΚΡΩΝ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ	Æ ·75
Κεφαλὴ Περσεφόνης.	» Ἀθηνᾶ ἱσταμένη	Æ ·75
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Πήγασος	Æ ·85
Κεφαλὴ Διοσκούρων.	» Ζεὺς καθήμενος .	Æ ·75

Ἡ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων κεφαλὴ καὶ παράστασις τῆς Περσεφόνης, ὑπενθυμίζει ἡμᾶς τὴν ἐξέχουσαν θέσιν, ἣν ὁ ἐν Λοκροῖς διάσημος ναὸς τῆς θεᾶς ταύτης κατεῖχεν ἐν τῇ διανοίᾳ πάντων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τοῦ Πύρρου. Πβλ. τὴν ἀγόρευσιν τοῦ ἀπεσταλμένου τῶν Λοκρῶν εἰς Ῥώμην (Λιβίου XXIX, 18) «Fanum est apud nos Proserpinae de cujus sanctitate templi credo aliquem famam ad vos pervenisse Pyrrhi bello».

Τὰ νομίσματα μετὰ τῶν κεφαλῶν τῶν Διοσκούρων εἶνε ἀδεξία ἀντιγραφὴ τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τῶν Βρεττίων (σελ. 117).

[1]) F. Lenormant ἐν τῇ Academy, Ἰουνίου 26, 1880.

Μέσμα ἢ Μέδμα. Ἡ ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Βρεττίας πόλις αὕτη ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Διονυσίου ἐν ἔτει 388 π. Χ. ἡ δὲ χώρα αὐτῆς ἐδόθη εἰς τοὺς Λοκρούς. Οὐδέποτε ἡ πόλις αὕτη ἀνῆλθεν εἰς μεγάλην σπουδαιότητα. Δὲν εἶνε δὲ πιθανόν, ὅτι ἐκ τῶν φερόντων τὸ ὄνομα αὐτῆς νομισμάτων ὑπάρχει τι ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς τοῦ 388 π. Χ., φαίνεται μάλιστα ὅτι ταῦτα εἶνε μᾶλλον νεώτερα τοῦ 344 π. Χ. ἔτους, ὅτε αὐτοὶ οἱ Λοκροὶ ἤρξαντο κόπτοντες νομίσματα. Ἡ νομισματοκοπία τῶν Μεσμαίων ἀποτελεῖται (α) ἐκ *Κορινθιακῶν στατήρων* ὁμοίων πρὸς τοὺς τῶν Λοκρῶν, ἀλλὰ φερόντων ΜΕ ἢ Μ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως, ἔμπροσθεν δὲ ὄντων ἀνεπιγράφων [1], καὶ (β) ἐκ χαλκῶν νομισμάτων τῶν ἑξῆς τύπων: —

Κεφαλὴ Περσεφόνης κατ' ἐνώπιον.	ΜΕΣΜΑΙΩΝ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος . . . . Æ ·85
ΜΕΣΜΑ Κεφαλὴ γυναικεία.	Γυμνὴ παράστασις ἀνδρὸς καθημένου ἐπὶ βράχου· πρὸ αὐτῆς κύων Æ ·8
ΜΕΔΜΑΙΩΝ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Ἵππος καλπάζων . . . . . Æ ·6
ΜΕΣΜΑ Κεφαλὴ ἄρρην πρὸς ἀρ.	Νίκη στεφανηφόρος . . . . Æ ·6
» Κεφαλὴ γυναικεία, ἀρ.	» » . . . . Æ ·6

Ἡ ἐπὶ νομισμάτων τινῶν γυναικεῖα κεφαλή, συχνὰ ὑπὸ ἀγγείου συνοδευομένη, νομίζεται ὅτι εἶνε ἡ τῆς πηγαίας νύμφης Μέσμας (Στραβ. VI. 1. 5). Ἡ δὲ ὑπὸ κυνὸς συνοδευομένη γυμνὴ μορφὴ δυνατὸν νὰ εἶνε ὁ ποταμὸς Μέταυρος, ἢ ὁ θεὸς Πάν.

Μυστία καὶ Ὕπωρον. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Βρεττιανῆς Χερσονήσου (Itin. Anton., 115, 4). Ἴδε *Berliner Blätter*, IV. σελ. 137).

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΜΥ—ΥΠΩΡ Τρίπους ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Κρότωνος Æ ·75

Νουκερία, (τανῦν *Nocera*) πλησιέστατα τῆς Τερίνης.

Ἡ πόλις αὕτη μνημονεύεται μόνον ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου

[1]) Imhoof-Blumer. Die Münzen Akarnaniens, σελ. 6.

(ἔ. λ.). Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε χαλκᾶ κοπέντα, ὡς φαίνεται, ἐν συμμαχίᾳ πρὸς τὸ Ῥήγιον καὶ τὴν Τερίνην.

Περὶ τὰ 350-270 π. Χ. ἢ καί τι βραδύτερον

Κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον.	ΝΟΥΚΕΡΙΝΩΝ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος . . Æ ·85
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Ἵππος ἱστάμενος· πεντάγραμμα. . . . . . Æ ·85
Νεαρὰ ἄρρην κεφαλή.	ΝΟΥΚΡΙ Ἀετός· ὄνομα ἄρχοντος ΣΤΑΤΙΟΥ[1] Æ ·65
» » » ΚΕΛ (;)	» Κεραυνός . . . Æ ·6

Πανδοσία. Αὕτη ἦτο πόλις μεσόγειος, καὶ ἂν μὴ ἀποικία τῆς Κρότωνος βεβαίως ὅμως ἐξάρτημα τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὸν Ε΄. π. Χ. αἰῶνα, ὡς τὰ νομίσματα αὐτῆς μαρτυροῦσιν. Φαίνεται δὲ ὅτι ἔκειτο ἐπὶ ὑψώματος δεσπόζοντος τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Ἀχέρωνος (*Mucone*), παραποταμίου τοῦ Κράθιδος (Στράβωνος VI, 256). Τὰ ἀρχαιότερα νομίσματα αὐτῆς ἐκόπησαν ἐν συμμαχίᾳ τῆς Κρότωνος καὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 450 π. Χ.

ϘΡΟ Τρίπους.	ΠΑΝ—ΔΟ Ταῦρος ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . AR Στατήρ, 126 κ.
ΠΑΝΔΟΜϟΑ (=ΠΑΝΔΟΣΙΑ) Κεφαλὴ θεᾶς ἢ τῆς νύμφης Πανδοσίας, φέρουσα πλατὺ διάδημα, ἔχουσα δὲ τὴν κόμην πρὸς τἄνω καὶ ὄπισθεν ἐστραμμένην. *(Πίναξ Ε΄. 6)*	ΚΡΑΘΟϟΜ (=ΚΡΑΘΙΣ) Ὁ ποταμὸς Κρᾶθις, γυμνός, κρατῶν φιάλην καὶ κλάδον ἐλαίας. Παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἰχθυόμορφον ἀντικείμενον . . . . AR Στατήρ, 105 κ. (ἐλαφρόν).

Τὸ τελευταῖον τοῦτο νόμισμα εἶνε μεγίστης σπουδαιότητος, ἐπειδὴ καθορίζει τὴν θέσιν τῆς Πανδοσίας παρὰ τὸν Κρᾶθιν ποταμόν. Κατὰ τεχνοτροποίαν δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὰ νομίσματα τοῦ Μεταποντίου (***Πίναξ Δ΄. 1.*** σελ. 100). Δεικνύει ἐπίσης, ὅτι αἱ ἀρχαῖαι μορφαὶ τῶν γραμμάτων Σ καὶ Ι (Μ καὶ ϟ) ἦσαν ἀκόμη ἐν χρήσει κατὰ τὰ μέσα τῆς Ε΄. ἑκατονταετηρίδος, ἐνῷ ὁ χρόνος τῆς

[1]) Πρβλ. ΣΤΑ—ΟΨΙ ἐπὶ νομισμάτων Λάου τῆς Λευκανίας σελ. 99.

γενικῆς παραδοχῆς τῶν συνήθων σχημάτων τῶν γραμμάτων τούτων φαίνεται ὅτι ἦτο κατά τι μεταγενέστερος (περὶ τὰ 443 π.Χ.). Πρβλ. τὰ νομίσματα τῆς μεταγενεστέρας Συβάρεως (σελ. 112).

Περὶ τὰ 400 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἥρας Λακινίας κατ' ἐνώπιον, μετὰ κυματιζούσης κόμης, ἐνωτίου καὶ περιδεραίου, φέρουσα δὲ στέφανον ὑπὸ προτομῶν Γρυπῶν καὶ ἀνθεμίων κεκοσμημένον. *(Πίναξ Ε'. 7)*	ΠΑΝ]ΔΟΣΙΝ Πὰν ὁ κυνηγὸς γυμνός, καθήμενος ἐπὶ βράχων παρ' αὐτῷ δὲ κύων. Πρὸ αὐτοῦ Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας μετὰ προσηρτημένου κηρυκείου. Ἐν τῷ πεδίῳ Φ . . . Ⓡ Στατήρ, 120 κ.
Ὁμοίως.	ΠΑΝΔΟΣΙ Πὰν καθήμενος. Ἐπιγραφή, ΝΙΚΟ . Ⓡ Τρίτη, 34 κ.

ΧΑΛΚΟΣ

Ὁμοίως.	ΠΑΝ Θυμιατήριον . . . . Æ ·45

Ὁ ἀνωτέρω περιγραφόμενος ὡραῖος στατὴρ εἶνε ἓν τῶν ἀρίστων προϊόντων παντὸς Ἑλληνικοῦ νομισματοκοπίου. Τὸ ἐν τῷ πεδίῳ γράμμα Φ ἄγει ἐμὲ εἰς τὸ νὰ παραδεχθῶ, ὅτι ἐχαράχθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ σφραγιδογλύφου, παρ' οὗ καὶ νομίσματά τινα τῆς Τερίνης, Ὑέλης, Νεαπόλεως καὶ Θουρίου, φέροντα ὡσαύτως τὴν ὑπογραφὴν Φ. Ἴδε σελ. 94.

Ταχέως μετὰ τὸ 400 π. Χ. ἡ Πανδοσία ἡλώθη ὑπὸ τῶν Βρεττίων. Παρὰ τὴν πόλιν ταύτην ἀπώλεσε τὴν ζωὴν ἐν ἔτει 326 π. Χ. Ἀλέξανδρος ὁ Μολοσσός. (Στράβων VI, 256, Λίβιος, VIII, 24). Ἐν ἔτει 204 π.Χ. ἡ Πανδοσία μνημονεύεται πάλιν ὡς πόλις τῶν Βρεττίων (Λιβίου XXIX, 38), ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν νομίσματα τῆς Πανδοσίας μεταγενέστερα τῆς πρώτης αὐτῆς ἁλώσεως ὑπὸ τῶν Βρεττίων περὶ τὰ 400-390 π. Χ.

Περιπόλιον. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο προπύργιον τῶν Λοκρῶν ἐπὶ τῶν πρὸς τὸ Ῥήγιον ὁρίων τῆς χώρας αὐτῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος (ἐποχῆς τῶν νομισμάτων αὐτῆς) κατελήφθη ὑπὸ ἀποικίας Πιτανατῶν, πιθανῶς ἐκ Πιτάνης τῆς Λακωνικῆς.

Κεφαλὴ Ἥρας (;) φέρουσα στεφάνην.	ΠΕΡΙΠΟΛΩΝ ΠΙΤΑΝΑΤΑΝ Ἡρακλῆς ἄγχων λέοντα Ʀ 10 κ.

Ὁ Mommsen κατατάσσει τὰ νομίσματα ταῦτα εἰς τὴν Σαυνίτιδα, στηριζόμενος ἐπὶ χωρίου τινὸς τοῦ Στράβωνος (V, 250), ὅπερ πιστοποιεῖ, ὅτι Λακωνική τις ἀποικία ἀποτελουμένη κατά τινας ὑπὸ Πιτανατῶν ἐγκαθιδρύθη ἐν τῇ Σαυνίτιδι..

Δύναται δέ τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι ὁ ὀπισθότυπος ἐνισχύει πως τὴν κατάταξιν τοῦ Mommsen· ἀλλ᾽ ἐάν τις ἀναλογισθῇ ὅτι δὲν εἶνε γνωστὰ νομίσματα ἀργυρᾶ τῆς Σαυνίτιδος καὶ ὅτι οὐδεμία ἄλλη πόλις ὑπὸ τὸ ὄνομα Περιπόλιον μνημονεύεται ἐξαιρέσει τοῦ ἰσχυροῦ φρουρίου τῶν Λοκρῶν, θέλει φανεῖ συνετωτέρα ἐν τῷ συνόλῳ ἡ κατάταξις τῶν νομισμάτων εἰς τὴν Βρεττίαν.

Πετηλία. Ἡ πόλις αὕτη περὶ τὰ δώδεκα μίλια πρὸς βορρᾶν τῆς Κρότωνος κειμένη, ἐξηρτᾶτο εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐκ τῆς πόλεως ταύτης. Κατόπιν περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Λευκανῶν (Στράβων VI, 1), ἔπειτα δ᾽ εἰς τὴν τῶν Βρεττίων. Ἡ νομισματοκοπία αὐτῆς ἄρχεται ἐνωρὶς τὸν τρίτον αἰῶνα, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βρεττίων.

Περὶ τὰ 280-216 π. Χ.

Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ καλύπτρας.	ΠΕΤΗΛΙΝΩΝ Ζεὺς γυμνὸς κραδαίνων κεραυνόν Æ ·85
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Τρίπους . . . Æ ·7-·5
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	» Κύων τρέχων Æ ·5
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	» Ῥόπαλον . . Æ ·45

Διαρκοῦντος τοῦ δευτέρου Καρχηδονικοῦ πολέμου, ἡ Πετηλία προσεκολλήθη σταθερῶς εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν συμμαχίαν μεθ᾽ ὅλην τὴν ἀποστασίαν τῶν Βρεττίων, ἐβραβεύθη δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου λαβοῦσα τὴν ἄδειαν τῆς διατηρήσεως εἰδικῶν προνομίων, ἐν οἷς ἦτο καὶ τὸ δικαίωμα τῆς κοπῆς χαλκῶν νομισμάτων συμφώνως τῷ Ῥωμαϊκῷ ἡμιουγγιαίῳ συστήματι.

Περὶ τὰ 204-89 (;) π. Χ.

Quadrans.	Κεφ. Διός ...	ΠΕΤΗΛΙΝΩΝ Ζεὺς κεραυνοβόλος.
»	» ...	» Κεραυνός.
Sextans.	» ..	» »
»	Κεφ. Ἀπόλλωνος ..	» Ἄρτεμις μετὰ λαμπάδος.
»	» ..	» Ἔλαφος τρέχουσα.
Uncia.	Κ. Ἄρεως πωγωνίου .	» Νίκη ἱσταμένη.

Ρήγιον. Τὸ Ῥήγιον ἐπὶ τοῦ Σικελικοῦ πορθμοῦ ἦτο κυρίως Χαλκιδικὴ ἀποικία μετὰ κυριαρχοῦντος Μεσσηνιακοῦ στοιχείου. Ἦτο δὲ μία τῶν πόλεων, ἐν αἷς ἡ Πυθαγορικὴ φιλοσοφία ἐρριζώθη βαθύτατα· δυνατὸν δὲ νὰ ὀφείληται εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Πυθαγορικοῦ συνδέσμου ἡ συμμετοχὴ αὐτῆς εἰς τὴν νομισματοκοπίαν τῶν ἐγγλύπτων νομισμάτων τῆς ἀρχαίας Ἀχαϊκῆς νομισματικῆς συμμαχίας.

Τὸ Ῥήγιον ἐν τούτοις ἔκειτο πολὺ μακρὰν τῆς Κρότωνος καὶ Συβάρεως, κέντρων τοῦ Ἀχαϊκοῦ ἐμπορίου· συνεδέετο δὲ στενώτερον μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς Χαλκιδικῶν ἀποικιῶν τῆς Σικελίας ἢ ὥστε νὰ παρασυρθῇ εἴς τι περισσότερον ἁπλῆς κατ' ἐπιφάνειαν ὁμοιότητος πρὸς τὴν Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν τῶν ἐγγλύπτων νομισμάτων. Τὰ ἀρχαιότατα νομίσματα τοῦ Ῥηγίου ἀκολουθοῦσι καθ' ὁλκὴν τὸν αἰγινητικὸν σταθμητικὸν κανόνα τῶν ἄλλων Χαλκιδικῶν ἀποικιῶν, ἐνῷ κατὰ τύπους καὶ κατασκευὴν εἶνε ἐντελῶς Ἀχαϊκά. Ἡ στάσις τοῦ Ῥηγίου πρὸς τὴν Ἀχαϊκὴν νομισματικὴν ἕνωσιν ἦτο ἀκριβῶς ὡς ἡ τῆς Ποσειδωνίας ἐν τῷ βορρᾷ, ἥτις συνεμορφώθη κατ' ἐπιφάνειαν πρὸς τὸ Ἀχαϊκὸν σύστημα διατηροῦσα συγχρόνως τὸν ἴδιον σταθμητικὸν κανόνα.

Περὶ τὰ 530-494 π. Χ.

RECINON (ἐπ' ἀριστ.) Ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος.	Ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος, ἔγγλυφος. ℞ Δραχμαί, 87 κ.

Περὶ τὰ 494-480 π. Χ.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Μιλήτου, περὶ τὰ 494 π. Χ., μέρος τῶν

Σαμίων καί τινες ἐξόριστοι ἐκ Μιλήτου ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀσίας, ἵνα ἀποικισθῶσι πρὸς δυσμὰς ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας τῆς Σικελίας. Ἅμα τῇ ἀφίξει αὐτῶν εἰς Ἰταλίαν ἐπείσθησαν ὑπὸ Ἀναξιλάου τοῦ τυράννου τοῦ Ῥήγιου νὰ καταλάβωσι τὴν πόλιν Ζάγκλην (Ἡροδότ. VI, 22). Οἱ Σάμιοι οὗτοι ταχέως κατόπιν ἐξεδιώχθησαν ἢ ὑπετάγησαν ὑπὸ τοῦ Ἀναξιλάου, ὅστις ἦρχε κατόπιν τοῦ Ῥηγίου καὶ τῆς Ζάγκλης. Τότε δὲ λέγεται ὅτι οὗτος μετωνόμασε τὴν Ζάγκλην Μεσσήνην πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἰδίας αὑτοῦ καταγωγῆς. Ἔκτοτε τὰ νομίσματα τοῦ Ῥηγίου εἶνε κατ' οὐσίαν Σικελικὰ τοὺς τύπους, κατασκευὴν καὶ ὁλκήν.

Ἡ πρώτη εἰσαγωγὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ λέοντος καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ μόσχου ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Ζάγκλης καὶ τοῦ Ῥηγίου ἀποδίδεται γενικῶς εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν Σαμίων, τῶν τύπων τούτων ὄντων προδήλως τροποποιήσεων τῶν ἐν αὐτῇ τῇ Σάμῳ ἐν χρήσει τύπων. Τὰ φέροντα τοὺς Σαμιακοὺς τύπους νομίσματα τοῦ Ῥηγίου εἶνε τὰ ἑξῆς: —

Αἰγινητικὸς σταθμός.

Κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον.	RECION (ἐπ' ἀριστ.) Κεφαλὴ μόσχου, ἀρ. . . ꝶ Δραχμή, 88 κ.
» » »	REC (ἐπ' ἀριστ.) ἐν κύκλῳ σφαιριδίων . . . . ꝶ Ὀβολός, 15 κ.

Ἀττικὸς σταθμός.

Κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον.	RECINON (ἐπ' ἀριστ.) Κεφαλὴ μόσχου, ἀρ. ꝶ τετράδραχμον, 272 κ.
Ἀσπὶς στρογγύλη, ἐφ' ἧς λεοντῆ.	Ἄνευ ἐπιγραφ. Πρῷρα Σαμιακοῦ πλοίου *(Σάμαινα)* ꝶ τετραδρ. 267 κ.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο νόμισμα ἠδύνατο νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν Σάμον, ἂν δὲν ἦτο βέβαιον τὸ ὅτι ὁ σταθμὸς εἶνε διάφορος τοῦ ἐν Σάμῳ ἰσχύοντος καὶ ὅτι ἀνεκαλύφθη ἐν Μεσσήνῃ τῆς Ἰταλίας.

Ἡ Σαμιακὴ καταγωγὴ τῶν ἀνωτέρω τύπων εἶνε πιθανή. Ὅθεν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι τὸ ὄνομα Ζάγκλη μετεβλήθη εἰς Μεσσήνην διαρκούσης τῆς περιόδου τῆς ὑπὸ τῶν Σαμίων κατοχῆς,

οὐχὶ δὲ μετὰ τὴν ἔξωσιν αὐτῶν, ὡς βεβαιοῖ ὁ Θουκυδίδης (VI, 4). Ὁ δὲ Ἡρόδοτος (VII, 164) εἶνε ἀσαφέστερος καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν τῆς μετονομασίας ταύτης.

Πάντα δὲ τὰ νομίσματα ταῦτα, τὰ αἰγινητικοῦ ἢ ἀττικοῦ σταθμοῦ, πρέπει νὰ ἐκόπησαν εὐθὺς μετὰ τὸ 494 π. Χ. Ἡ ἀκριβὴς ὅμως χρονολογία τῆς ἐξώσεως τῶν Σαμίων δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ. Εἶνε ἐν τούτοις πιθανόν, ὅτι ἐσημειώθη διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐντελῶς νέων τύπων, ἣν δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν εἰς αὐτὸν τὸν Ἀναξίλαν, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς αὐθεντίας τοῦ Ἀριστοτέλους (παρὰ Πολυδεύκει V, 75), ἐπειδὴ οὗτος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ἀναξίλας νικήσας ἐν Ὀλυμπίᾳ ἅρματι ἡμιόνων, ἔκοψε νομίσματα ἐπιχαράξας ἅρμα ἡμιόνων εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐπιτυχίας του: —

Τὰ ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου ὑπονοούμενα νομίσματα εἶνε τὰ ἑξῆς.—

Περὶ τὰ 480-466 π. Χ.

Ἅρμα ἡμιόνων *(ἀπήνη)* ὁδηγούμενον ὑπὸ πωγωνοφύρου ἡνιόχου.	RECINON (*συνήθως ἐπ' ἀριστ.*) Λαγωὸς τρέχων. [B. M. *Guide*, Πίν. VIII, 16.]
Λαγωός.	REC ἐν κύκλῳ σφαιριδίων . . . . Ἀττικὰ τετραδρ. δραχ. καὶ ὀβολ.

Ὁ Ἀριστοτέλης (παρὰ Πολυδεύκει ἑ. ἀ.), παραδέχεται ὅτι ἡ παρουσία τοῦ λαγωοῦ ὀφείλεται ὡσαύτως εἰς τὸν Ἀναξίλαν, περὶ οὗ λέγεται ὅτι εἰσήγαγε τὸ ζῷον τοῦτο εἰς Σικελίαν. Ἀλλὰ ταῦτα εἶνε βεβαίως ἀνεπαρκὲς πρὸς ἐξήγησιν τῆς παραδοχῆς ἢ τῆς ἐπὶ μακρὸν ἐξακολουθήσεως (ἐν Μεσσήνῃ) τοῦ λαγωοῦ ὡς νομισματικοῦ τύπου. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ταύτῃ περιόδῳ, νομισματικοὶ τύποι ἐξελέγοντο πάντοτε ἢ μᾶλλον ἐγεννῶντο αὐτομάτως ἐκ τῆς λαϊκῆς ἢ ἐπισήμου τοῦ κράτους λατρείας. Ὁ λαγωὸς ἐνταῦθα εἶνε τὸ ἔμβλημα τοῦ Μεσσηνίου θεοῦ Πανός, ὡς ἀποδεικνύεται μετὰ βεβαιότητος ἐκ τοῦ σπανίου τετραδράχμου τῆς Μεσσήνης, ἐφ᾽ οὗ ὁρᾶται ὁ Πὰν θωπεύων ἓν τῶν ζῴων τούτων. Ἐγχώριός τις παράδοσις περὶ τῆς ἐν Σικελίᾳ ὑπὸ τοῦ τυράννου τοῦ Ῥηγίου εἰσαγωγῆς λαγωῶν δύναται πιθανώτατα νὰ ἐκυκλοφόρει κατὰ τοὺς χρό-

νους τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἂν οὕτω συνέβη, ἡ παράδοσις θὰ ἦτο ἀληθὴς μόνον καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ νομίσματα, ἅτινα φυσικῶς θὰ ἐκαλοῦντο «*λαγωοὶ*» (πρβλ. τοὺς «*πώλους*» τῆς Κορίνθου, τὰς «*κόρας*» τῶν Ἀθηνῶν, τὰς «*γλαῦκας*» τῶν Ἀθηνῶν, τὰς «*χελώνας*» τῆς Αἰγίνης, κλπ.), εὐκόλως δὲ δύναται νὰ ἐλησμονήθη ἡ πρώτη σημασία αὐτῶν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων γενεῶν, αἵτινες εὐχερῶς θὰ παρεδέχθησαν αὐτὴν κατὰ γράμμα. Δυνατὸν νὰ ἀντείπῃ τις, ὅτι ἀφοῦ τὸ ἅρμα τῶν ἡμιόνων δὲν εἶνε θρησκευτικὸς τύπος, διατί πρέπει ὁ λαγωὸς νὰ εἶνε τοιοῦτος. Ἀλλὰ συμβαίνει τοῦτο; Πάντες οἱ μεγάλοι ἀγῶνες ἦσαν πράγματι θρησκευτικαὶ ἑορταί, ἡ δ' ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἀπεικόνησις ἁρμάτων νικησάντων ἐν Ὀλυμπίᾳ ἦτο τύπος ἀναθηματικός, ἢ *ἀνάθημα* εἰς τιμὴν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ τῆς πόλεως, ἥτις διὰ τῆς εὐνοίας τῶν θεῶν ἤρατο τὴν νίκην.

Ἐν Ῥηγίῳ, ἂν οὐχὶ καὶ ἐν Μεσσήνῃ, ἡ χρῆσις τῶν τύπων τοῦ λαγωοῦ καὶ τῆς ἀπήνης ἔπαυσεν, ὡς φαίνεται, δέκα ἔτη περίπου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀναξίλα ὅτε δηλ. ἐν ἔτει 466 π. Χ. ἐγκαθιδρύθη ἡ δημοκρατία.

Περὶ τὰ 466-415 π. Χ.

Κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον. (*Πίναξ Θ'. 7*)	RECINOS, RECINOΣ, RECINON καὶ κατόπιν ΡΗΓΙΝΟΣ. Μορφὴ ἀνδρικὴ καθημένη, γυμνὴ τὰ ἄνω τῆς ὀσφύος, στηριζομένη ἐπὶ βάκτρου. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ . . . R Τετραδρ. καὶ δραχμή.
» » »	RECI ἐν στεφάνῳ δάφνης R Ὀβολ.

Ἡ καθημένη μορφή, ἡ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων μὲν νομισμάτων πωγονοφόρος, ἐπί τινων δὲ τῶν νεωτέρων νεανική, νομίζεται κοινῶς ὅτι παριστᾷ τὸν Δῆμον τοῦ Ῥηγίου. Τὸ κατ' ἐμὲ κλίνω νὰ ἀναγνωρίσω ἐν αὐτῇ θεότητά τινα τοῦ εἴδους τοῦ Ἀγρέως ἢ Ἀρισταίου, τοῦ προστάτου τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς καὶ θήρας. Ὁ παρακείμενος κύων, ἡ νῆσσα καὶ ὁ κόραξ, οἱ συχνὰ ὁρώμενοι ὑπὸ ἢ παρὰ τὸν

θρόνον αὐτοῦ, θὰ εὕρηνται οὕτω ἐν εἴδει τινὶ στενῆς σχέσεως πρὸς τὸν κύριον τύπον ἐνῷ, ἂν ἡ μορφὴ εἶνε ὁ Δῆμος, πρέπει νὰ θεωρηθῶσι μᾶλλον ὡς πάρεργα σύμβολα ἄσχετα πρὸς τὴν κυρίαν μορφήν.

Περὶ τὰ 415-387 π. Χ.

Κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον. *(Πίναξ Ε'. 8)* [Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. Α. 9.]	ΡΗΓΙΝΟΝ, ΡΗΓΙΝΟΣ, ἅπαξ δὲ ΡΗΓΙΝΩΝ. Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης, ἤ, βραδύτερον, μακρᾶς καὶ κυματιζούσης. Ὄπισθεν αὐτῆς θαλλὸς ἐλαίας καὶ σπανιώτερον ὄνομα σφραγιδογλύφου ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ . . . . ℞ Τετράδρ. καὶ δραχμή.
» » »	ΡΗ μεταξὺ δύο φύλλων ἐλαίας ἢ δάφνης ℞ Ἡμίδρ., διώβολ. καὶ λίτρ.

Ἐν ἔτει 387 π. Χ. ὁ Διονύσιος κατέστρεψε τὸ Ῥήγιον, μεθ' ὅ, ἂν καὶ ἡ πόλις ἐπανιδρύθη ἔτη τινὰ κατόπιν ὑπὸ Διονυσίου τοῦ νεωτέρου, δὲν ἐκόπησαν ἀργυρᾶ νομίσματα (ἐξαιρέσει ὀλίγων Κορινθιακῶν στατήρων, ὁμοίων τοῖς τῶν Λοκρῶν, ἀλλὰ φερόντων ΡΗ εἰς μονογράφημα) ἐπὶ ἕνα περίπου αἰῶνα, καὶ τότε δὲ μόλις εἰς σμικρὰν ποσότητα.

Ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι τὸ Ω πάντοτε μόλις ἐμφανίζεται ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ Ῥηγίου. Διὰ τοῦτο ἡ ἐπιγραφὴ πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ *Ῥηγῖνον [νόμισμα ἢ τετράδραχμον], Ῥηγῖνος [διστάτηρ]*, οὐχὶ δὲ *Ῥηγίνων* ὡς ἐπὶ τῶν πλείστων χαλκῶν νομισμάτων μεταγενεστέρων τῶν ἀργυρῶν.

Χαλκα Νομισματα

Τὰ μόνα σύγχρονα πρὸς τὰ ἀργυρᾶ χαλκᾶ νομίσματα τοῦ Ῥηγίου, τὰ κοπέντα ἑπομένως πρὸ τοῦ 387 π. Χ., εἶνε τὰ ἑξῆς (ἴδε Imhoof *Mon. Gr.* σελ. 10.

Πρὸ τοῦ 387 π. Χ.

Κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον.	RECINON γεγραμμένον περὶ σημεῖον ἀξίας (;) . . . . Æ ·8

Κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον.	RE καὶ θαλλὸς ἐλαίας . . . Æ ·5
» » »	PH » » . . . Æ ·6
» » »	ΡΗΓΙΝΗ Κεφαλὴ 'Απόλλωνος μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης . . . Æ ·5

Περὶ τὰ 350-270 π. Χ.

Οἱ ἑξῆς τύποι δύνανται νὰ ταχθῶσι μετὰ τὴν ἐπανίδρυσιν τῆς πόλεως ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Β', βραχὺ πρὸ τῶν μέσων τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος.

(α) Κορινθιακοὶ ἀργυροῖ στατῆρες, τύπου Πηγάσου μετὰ PH (μονογραφ.) καὶ λύρας ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς τῆς 'Αθηνᾶς.

(β) Χαλκός.

Κεφαλὴ Διὸς πρὸς δ., δαφνοστεφής.	ΡΗΓΙΝΩΝ Ζεὺς καθήμενος κρατῶν φιάλην καὶ σκῆπτρον Æ ·8
Κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον.	» Κεφ. 'Απόλλωνος μετὰ κόμης καταπιπτούσης. Σύμβολα διάφορα . Æ ·8-·6
» » »	» Λύρα . . . . . Æ ·6-·4

Τὰ φέροντα κεφαλὴν 'Απόλλωνος νομίσματα εἶνε πολυαριθμότατα καὶ παρουσιάζουσι βαθμιαίαν ἔκπτωσιν ἐν τῇ τεχνοτροπίᾳ.

'Εν ἔτει 271 π. Χ. ὁ Καμπανικὸς λεγεών, ὁ ἐν 'Ρηγίῳ ὑπὸ τῆς 'Ρώμης διατηρούμενος, κατέλαβε τὴν πόλιν, ἀλλὰ ταχέως κατόπιν ἐξώσθη.

Περὶ τὰ 270-203 π. Χ.

(α) Ἄργυρος.

Κεφαλὴ 'Απόλλωνος.	ΡΗΓΙΝΩΝ Λέων βαδίζων AR 50 κ.
»	» Νεαρὰ 'Ιανόμορφος κεφαλή . AR 18 κ.

(β) Χαλκᾶ ἄνευ σημείων ἀξίας.

Κεφαλὴ 'Απόλλωνος.	ΡΗΓΙΝΩΝ (εἰς δύο στίχους). Τρίπους . . . . . Æ ·9
Κεφαλὴ 'Αρτέμιδος.	» Λέων βαδίζων . Æ ·9
»	» Λύρα . . . . . Æ ·9

Κεφαλὴ 'Αρτέμιδος.	ΡΗΓΙΝΩΝ Νεαρὸς 'Ασκληπιὸς γυμνός, ἱστάμενος, κρατῶν πτηνὸν καὶ στηριζόμενος ἐπὶ βάκτρου, περὶ τὸ ὁποῖον ἑλίσσεται ὄφις. A 9

Τὰ σπανιώτατα ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶνε σύγχρονα τῶν τελευταίων ἀργυρῶν νομισμάτων τῶν Συρακουσῶν, τοῦ 'Ακράγαντος καὶ τοῦ Ταυρομενίου, ἅτινα δὲν ἀκολουθοῦσι πλέον τὸν ἀττικὸν σταθμητικὸν κανόνα, ἀλλ' εἶνε ἐν τούτοις πολλαπλάσια τῆς ἀργυρᾶς λίτρας. Τὰ τοῦ 'Ρηγίου φαίνονται ὄντα κομμάτια τεσσάρων λιτρῶν (κανονικὴ ὁλκὴ 54 κ.) καὶ 1 $^1/_2$ λίτρας (ὁλκὴ 20· 2 κ.).

ΧΑΛΚΟΣ. *Περὶ τὰ 203 - 89 π. Χ.*

Μετὰ σημείων ἀξίας.

Τετράς.	Κεφ. 'Απόλλωνος καὶ 'Αρτέμιδος συνεζευγμέναι	ΡΗΓΙΝΩΝ Τρίπους • • • •
	Σταθμὸς ἠλαττωμένος.	
Πεντούγγιον.	'Ιανόμορφος γυναικεία κεφαλή, φέρουσα μόδιον.	ΡΗΓΙΝΩΝ 'Ασκληπιὸς καθήμενος, κρατῶν βάκτρον, ἐνίοτε δὲ περὶ αὐτὸ ὄφις. Γ
»	Κεφαλὴ 'Αρτέμιδος.	» 'Απόλλων καθήμενος ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ. Γ
»	Κεφαλὴ 'Αθηνᾶς.	» 'Αθηνᾶ Νικηφόρος ἱσταμένη. Γ
»	Κεφαλαὶ Διοσκούρων.	» 'Ερμῆς ἱστάμενος. Γ
Τετράς.	Κεφ. 'Ασκληπιοῦ καὶ 'Υγιείας συνεζευγμέναι.	» ῎Αρτεμις ἱσταμένη μετὰ κυνός. I I I I
»	Κεφαλὴ 'Αρτέμιδος.	» Λύρα. I I I I
»	Κεφαλαὶ Διοσκούρων.	» Δήμητρα ἱσταμένη. I I I I
»	»	» 'Ερμῆς ἱστάμενος. I I I I
»	»	» Νεαρὸς 'Ασκληπιὸς ἱστάμενος, κρατῶν πτηνὸν καὶ κλάδον, στηριζόμενος δὲ ἐπὶ βάκτρου. I I I I

Τριάς.	Κεφαλὴ 'Ασκληπιοῦ.	ΡΗΓΙΝΩΝ	'Υγίεια ἱσταμένη.	ΙΙΙ
»	Κεφαλὴ 'Απόλλωνος.	»	Λύκος.	ΙΙΙ
»	Κεφαλὴ 'Απόλλωνος.	»	Νίκη.	ΙΙΙ
(;)	Κεφαλὴ 'Απόλλωνος.	»	Διόσκουροι ἔφιπποι.	Χ ΙΙ

Τὰ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων σημεῖα ἀξίας φαίνονται ἀνταποκρινόμενα εἰς ὑποδιαιρέσεις τῆς ἀργυρᾶς λίτρας· πρβλ. τὰ νομίσματα τῶν Μαμερτίνων. Αἱ ὁλκαὶ καὶ τὰ μεγέθη, ὄντα λίαν ποικίλα, δεικνύουσιν, ὅτι ἐν Ῥηγίῳ θὰ συνέβη ταχεῖά τις ἐλάττωσις σταθμοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑκατονταετηρίδος, εἰς ἣν ἀνήκουσι (Momnsen, *Hist. Mon. Rom.* I p. 138 κ.ἑ.). Ἴδε ὡσαύτως Garruci *Ann. de Num.* 1882 σελ. 213 κ. ἑξ.

Τέμεσα. Αὕτη ἦτο ἀρχαία Ἑλληνικὴ πόλις ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Βρεττίας Ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῆς ὑπῆρχον μέταλλα χαλκοῦ (*'Οδυσ.* Ι. 184. Στραβ. VI 1). Ἐκ τῶν νομισματικῶν αὐτῆς τύπων, κράνους καὶ κνημίδων, δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι οἱ Τεμεσαῖοι διέπρεπον ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν χαλκῶν ὅπλων.

Φαίνεται ὡσαύτως ἐκ τῶν νομισμάτων αὐτῆς, ὅτι ἂν μὴ ἐξηρτᾶτο, στενῶς ὅμως συνεδέετο πρὸς τὴν Κρότωνα περὶ τὰ 500 π. Χ., ἀφ' ὅτου πλέον δὲν ἀφῆκεν ἡμῖν νομίσματα: —

Τρίπους μεταξὺ δύο κνημίδων.	ΤΕΜ Κράνος . . . . . ℞ 120 κ.

Ὡς πρὸς τὰ συμμαχικὰ νομίσματα, ἴδε Κρότωνα, σελ. 122.

Τέρινα, ὀλίγα μίλια πρὸς νότον τῆς Τεμέσης, ἐπὶ τοῦ κόλπου τοῦ Ἱππωνίου, ἀποικία τῆς Κρότωνος. Ἡ νομισματοκοπία αὐτῆς ἄρχεται περὶ τὰ 480 π. Χ., πρὸ τοῦ ὁποίου ἦτο ἀναμφιβόλως ἐξάρτημα τῆς μητροπόλεως αὐτῆς. Περὶ τὰ 388 π. Χ. ἡ Τέρινα μετὰ τόσον ἄλλων πόλεων τῆς Νοτίου Ἰταλίας, πίπτει θῦμα τῆς ἀπληστίας Διονυσίου τῶν Συρακουσῶν. Κατόπιν διέρχεται διαδοχικῶς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Λευκανῶν (365 π. Χ) καὶ Βρεττίων (356 π. Χ.), οἵτινες ἐκυριάρχουν αὐτῆς μέχρι τοῦ 272 π. Χ., ἐξαιρέσει βραχέος τινὸς διαστήματος, ἤτοι ἀφ' ὅτου ὁ Ἀλέξανδρος

τῆς Ἠπείρου ἀπηλευθέρωσεν αὐτὴν τοῦ ζυγοῦ αὐτῶν (περὶ τὰ 325 π. Χ.) μέχρι τοῦ 272 π. Χ..

Ἡ πόλις ἐκάη ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα ἐν ἔτει 203 π. Χ.

Περὶ τὰ 480-470 π. Χ.

ΤΕΡΣΝΑ Κεφαλὴ τῆς Τερίνης ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας, ἔχουσα τὴν κόμην πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὄπισθεν ἀναδεδεμένην.	ΝΣΚΑ (ἐπ' ἀριστ.) Νίκη Ἄπτερος ἱσταμένη, κρατοῦσα δὲ κλάδον. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ ἐλαίας ἢ δάφνης *(Πίναξ Ε'. 9)* R Στατὴρ 124 κ.

Περὶ τὰ 470-440 π. Χ.

Κεφαλὴ τῆς Τερίνης μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ.	Νίκη πτερωτὴ ἢ Σειρὴν Λίγεια κρατοῦσα στέφανον δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, ἀψιδούμενον δὲ ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς αὐτῆς R Στατὴρ 117 κ.
Ὅμοιον. Ἡ κόμη ἐν σφενδόνῃ ἢ κυματίζουσα.	ΤΕΡΙΝΑΙΟΝ Νίκη πτερωτὴ ἢ Σειρὴν Λίγεια καθημένη ἐπὶ τετρακνήμου θώκου, κρατοῦσα στέφανον καὶ κηρύκειον . . R Στατήρ.

Περὶ τὰ 440-400 π. Χ.

Κεφαλὴ τῆς νύμφης Τερίνης τελειοτάτης τεχνοτροπίας, διαφοροτρόπως ἀπεικονιζομένη. Ἐνίοτε φέρει ἄμπυκα ἄνω τοῦ μετώπου *(Πίναξ Ε'. 10)*· ἐπὶ κομματίων τινων ἡ κόμη αὐτῆς εἶνε ἁπλῶς συνεστραμμένη, ἐπὶ ἄλλων συγκρατεῖται διὰ σφενδόνης ἢ δι' ἱμάντος ἔχουσα ἐλεύθερα τὰ ἄκρα. Ἀρχικὰ σφραγιδογλύφων Φ καὶ Γ. Ποικιλίας ἴδε ἐν *Num. Chron.* 1883 Πίν. XI καὶ XII.	ΤΕΡΙΝΑΙΟΝ Πτερωτὴ γυναικεία μορφὴ καθημένη ἐπὶ ἀμφορέως κατακειμένου *(Πίναξ Ε'. 10)*, ἐπὶ βάθρου *(Πίναξ Ε'. 11)* ἢ ἐπὶ θώκου τετρακνήμου. Ἐνίοτε δὲ κάθηται παρὰ πηγὴν πληροῦσα ὕδατος ἀγγεῖον, ὅπερ ἀνέχει ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς. Ἄλλοτε δὲ μικρόν τι πτηνὸν ἐπικάθηται τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς αὐτῆς. Ἄλλοτε πάλιν ἀναρρίπτει σφαίρας εἰς τὸν ἀέρα ἢ ἐφορμᾷ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὡς ἀνερχομένη βραχῶδες ὕψωμα. Συνήθως κρατεῖ κηρύκειον ἢ σπανιώτερον στέφανον ἢ σκῆπτρον κοσμούμενον διὰ καρποῦ μήκωνος. Ἀρχικὰ σφραγιδογλύφων Φ ἢ Γ . . . R Στατῆρες.

Οἱ τύποι τῶν μικροτέρων ἀργυρῶν νομισμάτων (ὁλκ. 35,19 καὶ 11 κ.) ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς τῶν στατήρων, ἀλλ' ἐνίοτε ἡ Νίκη κάθηται ἐπὶ κιονοκράνου, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀβολοῦ ἵπταται. Ὑπογραφαὶ ΦΙΛΙΣ, Α, κλπ.

Περὶ τὰ 400-388 π. Χ.

ΤΕΡΙΝΑΙΩΝ Κεφαλὴ τῆς Τερίνης, πλουσίως κεκοσμημένη, μετὰ κόμης δὲ βραχείας. [B. M. *Guide*, Πίν. 25, 24.]	Νίκη πτερωτὴ (;) καθημένη ἐπὶ βάθρου, μετὰ πτηνοῦ ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῆς καθημένου . . . . . ℞ Στατὴρ 117 κ. Τρίτη 36 κ.

Αἱ τρίται ἔχουσι συνήθως τὸ Σικελικὸν τρισκελὲς ὑπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς πόλεως, ὅπερ δεικνύει, ὅτι αὗται ἐκόπησαν μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ Διονυσίου.

ΧΑΛΚΟΣ. *Περὶ τὰ 400-388 π. Χ.*

ΠΑΝΔΙΝΑ Κεφαλὴ Πανδίνας πρὸς δεξ. μετὰ κόμης συνεστραμμένης.	ΤΕΡΙ Νίκη πτερωτὴ ἢ Σειρὴν καθημένη ἐπὶ βάθρου, κρατοῦσα δὲ πτηνόν . . . . Æ ·5

Περὶ τὰ 388-356 π. Χ.

(α) *Κορινθιακοὶ στατῆρες* μετὰ ΤΕ (μονογραφ.) ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς τῆς Ἀθηνᾶς· πρβλ. τοὺς συγχρόνους στατῆρας τῶν Λοκρῶν καὶ τοῦ Ῥηγίου.

(β) *Χαλκός.*

Γυναικεία κεφαλὴ μετὰ κόμης συνεστραμμένης.	ΤΕΡΙ Καρκίνος . . . . . Æ 1·
» » » »	» Καρκίνος καὶ μήκων Æ ·7

Περὶ τὰ 272 π. Χ.

Κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον.	ΤΕΡΙΝΑΙΩΝ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος μετὰ κόμης καταπιπτούσης Æ ·85
ΤΕΡΙΝΑΙΩΝ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Πήγασος ἱπτάμενος, οὗ ἄνω ξίφος ἐν κολεῷ . . . . Æ ·65

Μεταξὺ τῶν τῆς καλλίστης ἐποχῆς ἀργυρῶν νομισμάτων τῆς Τερίνης, ὑπάρχουσι κομμάτια ἅτινα ὡς πρὸς τὴν κομψότητα τοῦ

διαγράμματος καὶ τὴν ἐξαίρετον λεπτότητα τῆς ἐργασίας, τάσσονται μεταξὺ τῶν ὡραιοτάτων πάντων τῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων. Τὰ ἀληθῶς θαυμάσια ταῦτα καλλιτεχνήματα φέρουσι γενικῶς τὴν ὑπογραφὴν τοῦ σφραγιδογλύφου Φ... (ἴδε σελ. 94). Τὰ φέροντα τὴν ὑπογραφὴν Γ εἶνε ἥττονος τὴν ἐπιμέλειαν ἐκτελέσεως.

Οἱ τύποι τῶν Τεριναίων νομισμάτων παρέσχον ἀφορμὴν εἰς πολλὰς σοφὰς συζητήσεις. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἔμπροσθεν μέρους εἶνε πιθανῶς πάντοτε αὐτὴ ἡ τῆς ἐπωνύμου νύμφης τῆς πόλεως Τερίνης. Ἡ πτερωτὴ μορφὴ τοῦ ὀπισθοτύπου δυσκολώτερον δύναται νὰ ἀναγνωρισθῇ. Ἴσως παριστᾷ τὴν Νίκην ἢ Εἰρήνην (πρβλ. τὸ νόμισμα τῶν Λοκρῶν (*Πίναξ* Ε'. 4), ὅπου ἐν τούτοις ἡ Εἰρήνη εἶνε ἄπτερος) ἢ ἡ Σειρὴν Λίγεια, ἧς τὸ μνημεῖον ἵστατο κατὰ τὸν Λυκόφρονα (στ. 725) ἐν Τερίνῃ.

Ἡ θεὰ Πάνδινα εἶνε ὡσαύτως θεότης, περὶ ἧς δὲν ἔχομεν εἴδησίν τινα. Ἐλατρεύετο δὲ καὶ ἐν Ἱππωνίῳ, ἔνθα ἀπεικονίζεται φέρουσα σκῆπτρον καὶ κηρύκειον, ἢ ἐνίοτε στέφανον.

Σερ... Ἀμφίβολος πόλις, πιθανῶς τῆς Βρεττίας.

ΜΕΡ Διόνυσος πωγωνοφόρος, γυμνός, ἱστάμενος, κρατῶν κάνθαρον καὶ κλάδον ἀμπέλου.	Κλάδος ἀμπέλου μετὰ σταφυλῆς . . ℞ Στατήρ, 122 κ.
ΜΕΡ Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρος	Σταφυλή . . . . . ℞ Δωδεκάτη.

ΣΙΚΕΛΙΑ

Περίοδος Α΄. Πρὸ τοῦ 480 π. Χ. Πρώτη ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ παρουσιάζεται ἡ νομισματοκοπία τῶν Χαλκιδικῶν ἀποικιῶν, Νάξου, Ζάγκλης καὶ Ἱμέρας. Τὰ παλαιὰ ταῦτα νομίσματα, ὧν τινα πιθανὸν νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὰ τέλη τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος, ἀκολουθοῦσι τὸν Αἰγινητικὸν σταθμητικὸν κανόνα, ἂν καὶ γενικῶς αἱ δραχμαὶ δὲν ὑπερβαίνουσι τοὺς 90 καὶ οἱ ὀβολοὶ τοὺς 15 κ. Πιθανὸν δὲ εἶνε, ὅτι ὁ σταθμητικὸς οὗτος κανὼν εἰσήχθη, σὺν τῇ λατρείᾳ τοῦ Διονύσου, ἐκ τῆς νήσου Νάξου, ὁπόθεν, ὡς δηλοῖ τὸ ὄνομα τὸ δοθὲν εἰς τὸν ἀρχαιότατον Σικελικὸν οἰκισμόν, πρέπει νὰ ἐλήφθη τὸ ἐπικρατέστερον στοιχεῖον τῶν πρώτων ἀποίκων.

Χρόνον δέ τινα μετὰ ταῦτα, πιθανῶς περὶ τὰ μέσα τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, ἄρχεται ἡ νομισματοκοπία τῶν Δωρικῶν ἀποικιῶν, Συρακουσῶν, Γέλας, Ἀκράγαντος, κλπ. Ὁ σταθμητικὸς κανὼν ἐνταῦθα εἶνε οὐχὶ ὁ Αἰγινητικός, ἀλλ' ὁ Ἀττικός, ὅστις ἐνωρὶς ἐγένετο παγκοίνως ἀποδεκτὸς ἀνὰ πᾶσαν τὴν νῆσον, καὶ παρὰ τῶν Χαλκιδικῶν μάλιστα ἐκείνων ἀποικιῶν, αἵτινες εἶχον ἀρχίσει νὰ κόπτωσι νομίσματα κατὰ τὸν Αἰγινητικὸν σταθμητικὸν κανόνα.

Ἡ δ' ἀπὸ τοῦ Αἰγινητικοῦ εἰς τὸν Ἀττικὸν κανόνα μετάβασις συνέβη ἐν Νάξῳ μὲν χρόνον τινὰ μετὰ τὸ 498 π.Χ., ἐν Ζάγκλῃ δὲ μεταξὺ τοῦ 493 καὶ 480, καὶ τέλος ἐν Ἱμέρᾳ ἐν ἔτει 482 π. Χ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ αὐτόχθων Σικελικὸς καὶ Σικανικὸς πληθυσμὸς τῆς Σικελίας, ὁ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διωχθείς, ἐξελληνίσθη ταχέως. Σπουδαίαν δὲ ἀπόδειξιν τούτου παρέχουσι τὰ μικρὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῶν Σικελικῶν πόλεων Ἀβακαίνου, Γαλαρίας, Ἔννης, Μοργαντίνης, κλπ. φέροντα Ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς καὶ τύπους. Τὰ νομίσματα ταῦτα εἶνε *λίτραι*, ἕλκουσαι 13·5 κ. ἐτύγχανον δὲ ἰσάξια πρὸς τὴν ἐγχώριον

λίτραν χαλκοῦ, ἣν ἐκόμισαν μεθ' ἑαυτῶν οἱ Σικελοὶ ἐκ τῆς 'Ιταλίας, ὅτε τὸ πρῶτον διῆλθον τὸν πορθμόν.

Ἡ λίτρα, ὡς ἐκόπη εἰς ἄργυρον ὑπὸ τῶν Σικελικῶν τούτων πόλεων, συνέβαινε νὰ ἰσοφαρίζῃ κατὰ σταθμὸν ἀκριβῶς πρὸς τὸ 1/5 τῆς 'Αττικῆς δραχμῆς. Διὰ τοῦτο ταχέως ἐγένετο παραδεκτὴ ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν ἐκείνων πόλεων, αἵτινες ἐποιοῦντο χρῆσιν τοῦ ἀττικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, ὡς πρόσθετον κλάσμα ὀλίγον τι βαρύτερον τοῦ ὀβολοῦ αὐτῶν, ἀφ' οὗ ἐφρόντιζον νὰ διακρίνωσιν αὐτὴν εἴτε δίδοντες τύπον διάφορον ἢ διὰ σημείου τινὸς ἀξίας. Οὕτως ἐν Συρακούσαις ἡ λίτρα ἦτο σεσημασμένη διὰ σηπίας, ὁ δὲ ὀβολὸς διὰ τροχοῦ. Δὲν εἶνε δὲ πιθανὸν ὅτι τις τῶν πόλεων τῶν αὐτοχθόνων Σικελῶν ἤρξατο κόπτουσα νομίσματα πρὸ τοῦ 480 π.Χ.

Τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πρώτης ταύτης περιόδου κοπέντα ἐν Σικελίᾳ νομίσματα παρουσιάζουσιν ὅλας τὰς χαρακτηριστικὰς ἰδιότητας τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, εἶνε ὅμως πολὺ μᾶλλον προηγμένα, κατά τε τὴν τεχνοτροπίαν καὶ ἐκτέλεσιν, παρὰ τὰ σύγχρονα νομίσματα τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ἢ τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Περίοδος Β'. 480-415 π. Χ. Ἡ μεγάλη ἐν Ἱμέρᾳ νίκη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Καρχηδονίων ἐν ἔτει 480 π. Χ., ὑπῆρξε τὸ προοίμιον μεγάλου χρονικοῦ διαστήματος εἰρήνης καὶ εὐτυχίας καθ' ἅπασαν τὴν Σικελίαν. Τὰ νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης πολυάριθμα ὄντα καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον, εἶνε ποικιλώτατα καὶ σπουδαιότατα. Κατὰ τεχνοτροπίαν παρουσιάζουσι διαρκῆ πρόοδον τῶν μεθόδων τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πλησιάζουσι πρὸς τὸ ὕψιστον σημεῖον τελειότητος, εἰς ὃ ἔφθασέ ποτε ἡ τέχνη τῆς σφραγιδογλυφίας. Διὰ τοῦτο ἡ ὅλη περίοδος μεταξὺ τοῦ 480 π. Χ. καὶ τῆς ἐν ἔτει 415 'Αθηναϊκῆς ἐκστρατείας, δύναται νὰ κληθῇ καταλλήλως *μεταβατικὴ περίοδος*. Ἤδη δὲ ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰσήρχετο καὶ εἰς τὰς μὴ Ἑλληνικὰς πόλεις τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς νήσου, π.Χ. τὴν Ἔγεσταν

καὶ Ἔρυκα, ἀρχαίας πόλεις τῶν Ἐλύμων, καὶ τὴν Μοτύην καὶ Πάνορμον, φρούρια Καρχηδονικά.

Περίοδος Γ'. 415-405 π. Χ. Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἡ τέχνη τῆς σφραγιδογλυφίας τῶν νομισμάτων ἐξηκολούθησεν ἐν Σικελίᾳ μετ' ἀξιοσημειώτου ἐπιτυχίας. Αἱ πόλεις φαίνεται ὅτι ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλας περὶ τοῦ τίς ἐξ αὐτῶν θὰ παρῆγεν τὸ τελειότερον δεῖγμα νομισματικῆς καλλιτεχνίας. Τὰ ἀκόλουθα ὀνόματα Σικελῶν σφραγιδογλύφων ἀπαντῶσιν ἐπὶ νομισμάτων· ἐν Συρακούσαις, Εὔμηνος, Κίμων, Εὐαίνετος, Εὐκλείδης, Εὔθ[υμος], Φρύγιλλος, Παρμε[νίδης], καὶ Σωσίων· ἐν Καμαρίνῃ, Ἐξακεστίδας· ἐν Κατάνῃ, Εὐαίνετος, Ἡρακλείδας, Χοιρίων καὶ Προκλῆς· ἐν Νάξῳ, Προκλῆς· ἐν δὲ τῷ Ἀκράγαντι, Μυρ..., κλπ.

Καὶ πρὸ αὐτῆς δὲ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γέλωνος καὶ Ἱέρωνος, ὧν τὰς νίκας εἰς τοὺς μεγάλους Ἑλληνικοὺς ἀγῶνας ἐξύμνησεν ὁ Πίνδαρος, εἰθίζετο ἐν πολλαῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι τῆς Σικελίας ἡ διαιώνυσις τῆς μνήμης τῶν ἀγώνων, διὰ τῆς παραδοχῆς ὡς κυρίου νομισματικοῦ τύπου τεθρίππου ὑπὸ Νίκης στεφανουμένου. Φαίνεται οὐδὲν ἧττον βέβαιον, ὅτι οὐχὶ εἰδική τις νίκη ὑπονοεῖται διὰ τῶν ἀγωνιστικῶν τούτων τύπων, ἀλλ' ὅτι οὗτοι εἶνε μᾶλλον γενική τις ἔκφρασις ἐγκαυχήσεως ἐπὶ τῇ καλλονῇ τῶν ἵππων καὶ ἁρμάτων, ἅτινα ἠδύνατο ἡ πόλις νὰ παρατάξῃ ἐν τοῖς σταδίοις, ἐνῷ ἴσως δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὁμοίως, ἂν καὶ οὐχὶ ὡρισμένως, ὡς εἶδός τι ἐπικλήσεως πρὸς τὸν θεὸν τὸν παρέχοντα τὰς νίκας ἤτοι τὸν Ὀλύμπιον Δία, τὸν Πύθιον Ἀπόλλωνα, ἢ ἐγχώριον τινὰ θεότητα, ἴσως ποτάμιόν τινα θεόν, ἢ νύμφην τινὰ πηγαίαν, πρὸς τιμὴν τῶν ὁποίων δυνατὸν νὰ ἤγοντο ἀγῶνες ἐν αὐτῇ τῇ Σικελίᾳ. Τοιοῦτοί τινες ἐγχώριοι ἀγῶνες πρέπει νὰ προϋποτεθῶσι πρὸς ἐξήγησιν τῆς παρουσίας τῶν νικηφόρων ἁρμάτων ἐπὶ τῶν νομισμάτων τινῶν τῶν μὴ Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Σικελίας, αἵτινες βεβαίως οὐδέποτε θὰ ἐγένοντο δεκταί, ἵνα διαγωνισθῶσιν εἰς τοὺς Ὀλυμπιακούς, Πυθικοὺς ἢ ἄλλους Ἑλληνικοὺς ἀγῶνας. Ὁ τρόπος τῆς ἀπεικονίσεως

τοῦ τεθρίππου δύναται νὰ ληφθῇ ὡς λίαν ἀκριβής τις ἔνδειξις τῆς χρονολογίας ἑκάστου νομίσματος. Μέχρι τοῦ 415 π. Χ. οἱ ἵπποι φαίνονται χωροῦντες βήματι βραδεῖ καὶ μεγαλοπρεπῶς. Μετὰ δὲ τὴν χρονολογίαν ταύτην εἶνε πάντοτε ἐν ζωηρᾷ καὶ συνήθως ὁρμητικῇ κινήσει, ἀνορθούμενοι ἢ καλπάζοντες. Μόλις δὲ ἐν ὀψίμῳ ἐποχῇ (ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Φιλιστίδος) ἀπεικονίζονται οἱ ἵπποι πάλιν βραδέως βαδίζοντες. Ἡ μόνη ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος τούτου εἶνε τὸ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Μεσσήνης ἅρμα ἡμιόνων, ἔνθα τὰ ζῷα οὐδέποτε παρουσιάζονται ἐν ταχείᾳ κινήσει.

Μία τῶν τὰ μάλιστα ἐντύπωσιν προξενουσῶν χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων τῆς Σικελικῆς νομισματικῆς εἶνε τὸ συχνὸν τῶν προσωποποιήσεων ποταμῶν καὶ νυμφῶν. Οὕτω νομίσματα τῆς Ἱμέρας φέρουσι τύπον τῆς νύμφης τῶν θερμῶν πηγῶν· ἐπὶ νομίσματος τῆς Νάξου βλέπομεν τὴν κεφαλὴν τοῦ ποταμοῦ Ἀσσίνου (πιθανῶς τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀκεσίνην)· ἐν Κατάνῃ ἀπαντῶμεν τὴν κατὰ μέτωπον κεφαλὴν τοῦ ποταμοῦ Ἀμενανοῦ· ἐν Γέλᾳ καὶ Ἀκράγαντι βλέπομεν τοὺς ποταμοὺς τῶν πόλεων τούτων Γέλαν καὶ Ἀκράγαντα, ἐνῷ ἐν Καμαρίνῃ ἐμφανίζεται ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἱππάριος ποταμοῦ. Ἐπὶ δὲ τῶν νομισμάτων τοῦ Σελινοῦντος οἱ ποταμοὶ Ὕψας καὶ Σελινοῦς παρίστανται θύοντες τῷ Ἀσκληπιῷ.

Ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ περιόδῳ οἱ Σικελικοὶ ποταμοὶ ἔχουσι συνήθως τὸ σχῆμα ταύρου ἀνθρωποκεφάλου, ἀλλ' ἐν τῇ μεταβατικῇ περιόδῳ προσλαμβάνουσι συνηθέστερον τὸ ἀνθρώπινον σχῆμα καὶ ἐμφανίζονται ὡς νεανίαι μετὰ μικρῶν κεράτων βοὸς ἐπὶ τοῦ μετώπου.

Μεταξὺ τῶν ἐπὶ Σικελικῶν νομισμάτων ἀπεικονιζομένων νυμφῶν εἶνε αἱ Ἱμέρα, Ἀρέθουσα, Κυανῆ, Καμάρινα καὶ Εὐρυμέδουσα.

Περίοδος Δ'. 405-340 π. Χ. Ἡ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε'. αἰῶνος Καρχηδονικὴ ἐπιδρομή, ἡ καλύψασα δι' ἐρειπίων τὴν νῆσον, διέκοψε πανταχοῦ τὴν νομισματοκοπίαν. Αἱ Συρακοῦσαι μόναι ἐξ ὅλων τῶν ἀργυροκοπουσῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἐξηκολούθησαν τὴν ἀδιάκοπον σειρὰν τῶν ὡραίων αὐτῶν τετραδράχμων καὶ δεκαδράχμων.

Ταῦτα δ' ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπα τῶν Σικελοφοινικικῶν νομισμάτων τῶν Καρχηδονικῶν πόλεων.

Περίοδος Ε'. 340-317 π.Χ. Ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Κορινθίου Τιμολέοντος (345 π. Χ.) ἄρχεται νέα ἐποχὴ τῆς Σικελίας. Ὁ Τιμολέων ἦτο πανταχοῦ ὁ ἐλευθερωτής, ἡ δ' ἐπιρροὴ αὐτοῦ καταφαίνεται ἰδίως ἐπὶ τῆς Σικελικῆς νομισματοκοπίας τῆς ἐποχῆς του. Ὑπάρχει δηλαδὴ μικρὸς ἀριθμὸς νομισματικῶν τύπων, τὸ πρῶτον ἤδη ἐμφανιζομένων, οὐχὶ μόνον ἐν Συρακούσαις, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις πόλεσιν ἃς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τῶν καταπιεστῶν αὐτῶν ὁ Τιμολέων. Δύο δὲ τῶν τύπων τούτων εἶνε ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἐλευθερίου Διὸς καὶ ὁ ἐλεύθερος ἵππος. Στατῆρες, φέροντες τύπον Πηγάσου καὶ ἄλλα νομίσματα μετὰ Κορινθιακῶν τύπων, ἐκόπησαν ὡσαύτως τὸ πρῶτον ἤδη ἐν Σικελίᾳ. Ἀξιοσημείωτος εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν μεσογείων πόλεων τῶν κατὰ τὴν ειδικὴν ταύτην ἐποχὴν ἀρξαμένων νὰ νομισματοκοπῶσι, π. χ. τοῦ Ἀδρανοῦ, Αἴτνης (Ἴνησσας), Ἀγυρίου, Ἀλαίσου, Κεντορίπων, Ἐρβησσοῦ, κλπ.

Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ χαλκός, ὁ πρότερον νομισματοκοπούμενος μόνον ὡς λογιστικὸν νόμισμα, προσέλαβεν ἤδη τὸν χαρακτῆρα πραγματικοῦ νομίσματος αὐτουσίου ἀξίας. Διότι δι' ἄλλης τινὸς ὑποθέσεως δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ αἰφνιδία ἐμφάνισις, εἴς τε τὰς Συρακούσας καὶ τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας Σικελικὰς πόλεις, μεγάλων καὶ βαρέων χαλκῶν νομισμάτων, μὴ φερόντων, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἀρχαιότερα μικρὰ χαλκᾶ νομίσματα, σημεῖα ἀξίας.

Ἡ νομισματοποίησις αὕτη τοῦ χαλκοῦ, ὀφείλεται πιθανῶς εἰς τὴν αὔξουσαν ἐπιρροὴν τῶν αὐτοχθόνων Σικελικῶν λαῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς νήσου, συμμαχησάντων ἤδη πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ Τιμολέοντος, καὶ κοψάντων ἐν Ἀλαίσῃ ἴσως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ, νέον (*καινὸν*) συμμαχικὸν χαλκοῦν νόμισμα μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν ΚΑΙΝΟΝ καὶ ΣΥΜΜΑΧΙΚΟΝ.

Περίοδος ϛ'. 317-241 π. Χ. Ἀπὸ τῆς τυραννίδος τοῦ Ἀγαθοκλέους αἱ Συράκουσαι καὶ πάλιν κατέστησαν ἴδιον προνόμιον τὸ

δικαίωμα τοῦ κόπτειν νόμισμα δι' ἅπασαν τὴν Σικελίαν, καταδηλότερον μάλιστα ἢ ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Διονυσίου, ἐπειδὴ τὸ σύμβολον τοῦ τρισκελοῦς, ὅπερ τὸ πρῶτον ἤδη ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀγαθοκλέους ἐπὶ τῶν Συρακουσίων νομισμάτων, παριστᾷ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὅτι τὰ οὕτω σεσημασμένα νομίσματα εἶνε κοινὰ ἁπάσης τῆς Σικελίας.

Ἡ ἀντιποίησις τοῦ κόπτειν νόμισμα κοινὸν ἁπάσῃ τῇ νήσῳ διετηρήθη πιθανῶς ὑπὸ τῶν διαδόχων τοῦ Ἀγαθοκλέους, Ἱκέτα, Πύρρου καὶ Ἱέρωνος τοῦ Β'. μέχρι τῆς ἐποχῆς πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου.

Περίοδος Ζ'. 241-210 π. Χ. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου πᾶσα ἡ Σικελία, ἐξαιρέσει τῶν κατὰ μῆκος τῶν ἀνατολικῶν παραλίων ἀπὸ Ταυρομενίου μέχρις Ἐλώρου κτήσεων τοῦ Ἱέρωνος, περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων. Τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς νέας πολιτικῆς καταστάσεως τῶν Σικελικῶν κοινοτήτων ἦτο ἡ κοπὴ χαλκῶν νομισμάτων εἰς μέγαν ἀριθμὸν νομισματοκοπείων, πολλὰ τῶν ὁποίων ὡς αἱ πόλεις Ἀμήστρατος Κεφαλοίδιον, Ἰαιτία, Λιλύβαιον, Μέναινον, Πάρωπος, Πέτρα κλπ. οὐδέποτε πρότερον ἐκέκτηντο τὸ δικαίωμα τοῦ νομισματοκοπεῖν. Ἐν ταῖς κτήσεσι τῶν Συρακουσῶν, μόνον τῷ Ταυρομενίῳ ἐπετράπη νὰ νομισματοκοπῇ ὅλα τὰ μέταλλα, δυσκόλως ὅμως δύναται νὰ βεβαιωθῇ, ἂν τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ταῦτα νομίσματα τοῦ Ταυρομενίου ἐκόπησαν διαρκούσης τῆς βασιλείας τοῦ Ἱέρωνος, ἢ κατὰ τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τοῦ θανάτου αὐτοῦ καὶ τῆς ὁριστικῆς ἱδρύσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας ἐν ἔτει 210 π. Χ.

Περίοδος Η'. Μετὰ τὸ 210 π. Χ. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Συρακουσῶν καὶ τὴν σύνταξιν ἁπάσης τῆς Σικελίας εἰς ἐπαρχίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς Δημοκρατίας, ἐξηκολούθησαν νὰ κόπτωνται χαλκᾶ νομίσματα ἐν Συρακούσαις, Πανόρμῳ καὶ ἐν πλείσταις ἄλλαις πόλεσι, πιθανῶς ἐπὶ μίαν τοὐλάχιστον ἑκατονταετηρίδα. Ἐντούτοις τὰ ὄψιμα ταῦτα νομίσματα κέκτηνται μικρὸν τὸ ἐνδιαφέρον.

Ὁ ἑπόμενος πίναξ εἶνε σύνοψις χρονολογικὴ τῶν νομισμάτων τῆς Σικελίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων:

	—480	480-415	415-405	405-340	340-317	317-241	Μετὰ τὸ 241
Νάξος	AR	AR	AR				
Ζάγκλη	AR						
Ἱμέρα	AR	AR Æ	AR Æ				
Θέρμαι	...	...	...	AR Æ	Æ	...	Æ
Ἀκράγας	AR	AR Æ	AV AR Æ	...	AR Æ	AR Æ	Æ
Γέλα	AR	AR	AV AR Æ	...	AR Æ	...	Æ
Καμάρινα	AR	AR	AR Æ	...	Æ	...	Æ
Κατάνη	AR	AR	AV AR Æ	...	...	...	Æ
Λεοντῖνοι	AR	AR	AR Æ	...	AR	...	Æ
Μεσσήνη	AR	AR	AR Æ	...	Æ	Æ	Æ
Σελινοῦς	AR	AR	AR				
Στύελλα	...	...	AR				
Συράκουσαι	AR	AR	AV AR Æ	AV AR Æ	Ηλ. AR Æ	AV AR Æ	AV AR Æ
Ταυρομένιον	...	...	...	Æ	Æ	Æ	AV AR Æ
Τυνδαρίς	...	...	...	AR Æ	Æ	...	Æ
Ἔντελλα	...	AR	...	...	Æ	...	Æ
Ἔρυξ	AR	AR	AR	AR	AR Æ	...	Æ
Ἔγεστα	AR	AR	AR Æ	...	...	...	Æ
Ἡράκλεια	...	...	AR	AR	AR Æ	AR	
Μοτύη	AR	AR	AR Æ				
Πάνορμος	...	AR	AR	AR	AR	AR Æ	Æ
Σολοῦς	...	...	AR	Æ	Æ	...	Æ
Ἀβάκαινον	...	AR	AR	Æ	...	...	Æ
Ἔννα	...	AR	...	...	Æ	...	Æ
Γαλαρία	AR						
Ἱππάνα	...	AR					
Λογγάνη	...	AR					
Μοργαντίνη	AR	...	AR	...	Æ		
Πιακός	...	...	Æ				

	—480	480-415	415-405	405-340	340-317	317-241	Μετὰ τὸ 241
Ἀγύριον	...	...	Æ	Æ	Æ	...	Æ
Ἀδρανὸν	...	...	...	...	Æ	...	Æ
Αἴτνα (Ἴνησσα)	...	...	...	...	Æ	...	Æ
Ἄλαισα	...	...	...	...	Æ	...	Æ
Ἀλόντιον	...	...	Æ	...	...	...	Æ
Ἐρβησσὸς	...	...	...	...	Æ	...	Æ
Κεντόριπα	...	...	...	...	Æ		
Μυτίστρατος	...	...	...	...	Æ		
Νακώνη	...	...	Æ	...	Æ		
Σίλεραι	...	...	...	...	Æ	...	
Ἄκραι	...	...	...	...	...	...	Æ
Ἀμήστρατος	...	...	...	...	...	...	Æ
Ἄσσωρος	...	...	...	...	...	...	Æ
Ἰαιτία	...	...	...	...	...	...	Æ
Καλὴ Ἀκτὴ	...	...	...	...	...	...	Æ
Κεφαλοίδιον	...	...	...	...	...	...	Æ
Λιλύβαιον	...	...	...	...	...	...	Æ
Μέγαρα	...	...	...	...	...	...	Æ
Μέναινον	...	...	...	...	...	...	Æ
Πάρωπος	...	...	...	...	...	...	Æ
Πέτρα	...	...	...	...	...	...	Æ
Ὕβλα Μεγάλη	...	...	...	...	...	...	Æ

[G. L. Castelli, Siciliae nummi veteres. Palermo, 1781
A. Salinas, Le monete delle antiche città di Sicilia. Palermo, 1871.
Landolina-Paternò, Ricerche num. sull' antica Sicilia. Palermo, 1872
British Museum Catalogue, Coins of Sicily (Pole, Head, and Gardner), 1876.
B. V. Head, Coinage of Syracuse (Num. Chron.), 1874
P. Gardner, Sicilian studies (Num. Chron), 1876
A. Holm, Geschichte Siciliens, 1870-4.]

Ἀβάκαινον. Σικελικὴ πόλις κειμένη περὶ τὰ ὀκτὼ μίλια ἀπὸ τῆς παραλίας πρὸς τὴν ΒΑ ἄκραν τῆς τῆς νήσου. Τὰ μικρὰ αὐτῆς ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα δεικνύουσιν Ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, ἀλλ' ὅμως δὲν παρεδόθη ἡμῖν ὅτι ἡ πόλις ἀπῳκίσθη ποτὲ ὑπὸ Ἑλλήνων.

Περὶ τὰ 450-400 π. Χ.

'Επιγρ. ΑΒΑΚΑΙΝΙΝΟΝ (συνήθως συντετμημένη) ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων.

Κεφαλὴ Διὸς δαφνοστεφής.	Κάπρος. *Σύμβολα*, βάλανος, κόκκος σίτου.
Κεφαλὴ νύμφης κατ' ἐνώπιον μετὰ κόμης καταπιπτούσης.	Ὗς καὶ χοιρίδιον. ℞ Λίτραι, περίπου 13 κ.
Κεφαλὴ γυναικεία πρὸς δ.	Κάπρος . . . ℞ Ἡμίλιτρον, 6 κ.

Περὶ τὰ 400-350 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία ἔχουσα τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ.	ΑΒΑΚΑΙΝΙΝΩΝ Προτομὴ ταύρου. Æ μέγεθ. ·8

Μετὰ τὸ 241 π. Χ.

Κεφαλὴ 'Απόλλωνος (;)	ΑΒΑΚΑΙΝΙΝΩΝ Ταῦρος βαδίζων. Æ ·85

Ὁ ταῦρος εἶνε πιθανῶς ὁ μικρὸς ὀρεινὸς καταρράκτης Ἑλικών.

'Αγύριον. Μεγάλη πόλις τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Σικελίας κειμένη ἐπὶ κρημνώδους λόφου, σχεδὸν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ μεταξὺ Ἔννας καὶ Κεντορίπων. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁ Ἡρακλῆς, διαρκούσης τῆς περιοδίας αὐτοῦ ἐν Σικελίᾳ, ἐγένετο δεκτὸς μετὰ θείων τιμῶν, μέχρι δὲ ὀψίμου περιόδου ὁ Ἡρακλῆς, ὁ ὀπαδὸς αὐτοῦ Ἰόλαος, καὶ ὁ Γηρύονης, ἐξηκολούθουν λατρευόμενοι ἐνταῦθα. Τὰ νομίσματα αὐτῆς ἀνήκουσιν εἰς τρεῖς περιόδους :

Περὶ τὰ 420-345 π. Χ.

'Αετὸς μετὰ κλειστῶν πτερύγων.	ΑΓΥΡΙΝΑΙ Τροχός . . . . Æ ·9
ΑΓΥΡΙΝΑΙΟΝ Νεαρὰ ἄρρην κεφαλὴ ('Ιόλαος;).	ΠΑΛΑΓΚΑΙΟΣ Προτομὴ ταύρου ἀνθρωποκεφάλου . . . . . Æ ·7

Τὰ δύο ταῦτα νομίσματα ἀνήκουσιν εἰς τὸν χρόνον καθ' ὃν ἡ πόλις ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τυράννου καλουμένου 'Αγυρίου, συγχρόνου καὶ συμμάχου τοῦ Διονυσίου (Διοδ. XIV, 9, 78, 95). Τὸ Παλαγκαῖος ἴσως εἶνε ὄνομα ποταμοῦ.

Περὶ τὰ 345-300 π. Χ.

Περὶ τὰ μέσα τῆς Δ΄. ἑκατονταετηρίδος τὸ Ἀγύριον ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἑτέρου τυράννου, καλουμενου Ἀπολλωνιάδου. Ὁ δεσπότης οὗτος ἐξεθρονίσθη ὑπὸ τοῦ Τιμολέοντος ἐν ἔτει 339 π.Χ. Τὰ νομίσματα, ἅτινα θέλω νὰ ἀποδώσω εἰς τὰ ἔτη τὰ ἀμέσως προηγούμενα τῆς ὑπὸ τοῦ Τιμολέοντος ἀπελευθερώσεως εἶνε τὰ ἀκόλουθα: —

Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	Προτ. ταύρου ἀνθρωποκεφάλου Æ 1·2
Ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος καὶ ἀστήρ.	Ὁμοίως . . . . Æ 1·2
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ, ἢ Ἰολάου φέροντος ταινίαν καὶ λεοντῆν.	ΑΓΥΡΙΝΑΙΩΝ Λεοπάρδαλις ἢ λέαινα λαγωὸν καταβροχθίζουσα Æ 1·1
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, ὄπισθεν δὲ τόξον.	ΑΓΥΡΙΝΑΙΩΝ Κύων ἰχνηλατῶν . Æ ·7

Τὰ ἑξῆς ὡς ἐκ τῶν τύπων αὐτῶν φαίνονται νεώτερα τοῦ 339 π.Χ.

ΖΕΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κεφαλὴ Διὸς Ἐλευθερίου δαφνοστεφής.	ΑΓΥΡΙΝΑΙΩΝ Κεραυνός, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ δ. ἀετός . . . . . Æ 1·
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους λοφοφόρου.	ΑΓΥΡΙΝΑΙΩΝ Ῥόπαλον καὶ τόξον (;) (ἐπικεκομένον ἐπὶ προγενεστέρων νομισμάτων) . . Æ 1·
Κεφαλὴ νεαροῦ ποταμίου θεοῦ, κερασφόρος.	ΑΓΥΡΙΝΑΙΩΝ Ἵππος ἐλεύθερος . Æ 1·

Μετὰ τὸ 300 π. Χ. γνωρίζωμεν ὅτι τὸ Ἀγύριον ὑπέκειτο εἰς τὸν Φιντίαν τοῦ Ἀκράγαντος. Κατόπιν αἱ κτήσεις τῆς πόλεως ηὐξήθησαν μεγάλως ὑπὸ Ἱέρωνος τοῦ Συρακουσίου, παρέμεινε δὲ καὶ ὑπ᾽ αὐτὴν τὴν Ῥωμαϊκὴν διοίκησιν πόλις ἀρκετῆς σπουδαιότητος. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον ἀνήκουσιν τὰ ἑξῆς νομίσματα: —

Μετὰ τὸ 241 π. Χ.

ΕΠΙ ΣΩΠΑΤΡΟΥ Κεφαλὴ Διός.	ΑΓΥΡΙΝΑΙΩΝ Ἰόλαος ἐν ποιμενικῷ ἐνδύματι, κρατῶν κέρας καὶ καλαύροπα ἔχων δὲ παρὰ πόδας κύνα. Ἄνω, Νίκη . . . . . . Æ ·9
Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρος.	ΑΓΥΡΙΝΑΙΩΝ Ἰόλαος καίων τὰς κεφαλὰς τῆς Ὕδρας διὰ σιδήρου πεπυρακτωμένου . . . . Æ ·75

Ἄδρανον *(Aderno)*, ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ ποταμοῦ Ἀδράνου, ὀλίγα μίλια ΝΔ τοῦ ὄρους Αἴτνης, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Διονυσίου περὶ τὰ 400 π. Χ. καὶ ἐξαρτωμένη ἀπὸ τῶν Συρακουσῶν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Τιμολέοντος (345 π. Χ.) ὅτε αὕτη ἔκοψε τὸ πρῶτον νομίσματα. Τὴν φήμην αὐτῆς ὤφειλεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Σικελικῆς θεότητος Ἀδράνου (Διοδώρ. XIV. 37).

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τοῦ Ἀδράνου ἀνήκουσι πάντα, ὡς φαίνεται, εἰς μίαν περίοδον: —

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, ἐνίοτε σὺν ΑΠΟΛΛΩΝ κάτωθι.	ΑΔΡΑΝΙΤΑΝ (ἐνίοτε ἐλλείπει). Λύρα Æ 8 μεγέθ. 1·2, ·95 καὶ ·8
Κεφαλὴ νεαροῦ ποταμοῦ Ἀδράνου κερασφόρος.	ΑΔΡΑΝΙΤΑΝ Ταῦρος κηρύσσων . Æ ·85
Κεφαλὴ Σικελίας, μύρτῳ ἐστεμμένη, ἔχουσα δὲ τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ.	Ἄνευ ἐπιγραφῆς. Λύρα . . Æ 1·2
Ὁμοίως.	ΑΔΡΑΝΙΤΑΝ Ἵππος θαλάσσιος . Æ ·65
Κεφαλὴ γυναικεία.	ΑΔΡΑ Κόκκος σίτου ἐν στεφάνῳ . Æ ·45

Αἴτνα. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἱέρωνος εἰς τὴν πόλιν τῆς Κατάνης, ὅτε ἐν ἔτει 476 π. Χ. ἐξεδίωξε τοὺς Καταναίους καὶ συνῴκησε πάλιν τὴν πόλιν αὐτῶν διὰ μικτοῦ πληθυσμοῦ Συρακουσίων καὶ Πελοποννησίων. Ταχέως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ οἰκιστοῦ αὐτῶν οἱ ἄποικοι οὗτοι ἐξεδιώχθησαν τῆς Κατάνης ἐπανῆλθον δὲ οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι (461 π. Χ.). Περὶ τῶν ἐν Κατάνῃ κοπέντων νομίσματων κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δεκαπέντε ἐτῶν, ὅτε αὕτη ἔφερε τὸ ὄνομα Αἴτνα, ἴδε **Κατάνην**. Οἱ Αἰτναῖοι ἀπεσύρθησαν (461 π. Χ.) εἰς Ἴνησσαν τὴν ἐπὶ τῆς νοτίου κλιτύος τοῦ ὄρους Αἴτνης, περὶ τὰ δέκα μίλια ΒΔ τῆς Κατάνης, μετέφερον δὲ εἰς τὴν θέσιν ταύτην τὸ ὄνομα Αἴτνα καὶ ἐξηκολούθησαν θεωροῦντες τὸν Ἱέρωνα ὡς οἰκιστὴν αὐτῶν (Διοδώρ. XI. 76). Ἡ Αἴτνα ἐξηρτᾶτο πάντοτε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀπὸ τῶν Συρακουσῶν, πρὸ δὲ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πολέμου κατείχετο ὑπὸ φρουρᾶς Συρακουσίων (Θουκ. III, 103). Ἐν ἔτει 403 π. Χ. ὁ Διονύσιος

ἔθεσεν ἐν Αἴτνῃ φρουρὰν Καμπανῶν, ἥτις κατεῖχε τὴν πόλιν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Τιμολέοντος (339 π. Χ.), ὁπότε ἡ πόλις ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκουσι τὰ πρῶτα αὐτῆς νομίσματα.

Περὶ τὰ 339 π. Χ.

ΖΕΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κεφαλὴ Διὸς Ἐλευθερίου.	ΑΙΤΝΑΙΩΝ Κεραυνός . . Æ ·8
ΑΙΤΝΑΙΩΝ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Ἵππος ἐλεύθερος μετὰ λυτοῦ χαλινοῦ . . . . Æ ·85
» Κεφαλὴ Περσεφόνης μετὰ στεφάνου σταχύων.	Ὁμοίως . . . . Æ ·6

Ὁ μετὰ ἐλευθέρων χαλινῶν ἵππος εἶνε σύμβολον ἐπανακτηθείσης ἐλευθερίας καὶ εἶνε συνήθης ἐν Σικελίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τιμολέοντος. Ἐντύπωσιν προξενεῖ ἡ κατὰ τεχνοτροπίαν ὁμοιότης τοῦ τελευταίου μνημονευθέντος νομίσματος καὶ ἐνίων τῆς Νακώνης καὶ Ἐντέλλας κοπέντων καθ' ὃν χρόνον αἱ πόλεις αὗται ἦσαν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῶν Καμπανῶν.

Τὰ ἐπίλοιπα τῶν νομισμάτων τῆς Αἴτνης εἶνε μεταγενέστερα τῆς ἁλώσεως τῶν Συρακουσῶν καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν περίοδον τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας.

Μετὰ τὸ 210 π. Χ.

Τριᾶς. Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος ἀκτινοστεφής.	ΑΙΤΝΑΙΩΝ Ὁπλίτης ἱστάμενος. Σημεῖον ἀξίας . . . Æ ·8
Ἑξᾶς. Κεφαλὴ Περσεφόνης.	ΑΙΤΝΑΙΩΝ Κέρας Ἀμαλθείας . . Æ ·6

Ἀκράγας. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἡ πλουσιωτάτη καὶ μεγαλοπρεπεστάτη τῶν τῆς νοτίου παραλίας τῆς Σικελίας. Καὶ μόνοι δὲ οἱ μέχρι τοῦ νῦν ὁρώμενοι ἐν *Girgenti* ἠρειπωμένοι ναοὶ ἀρκοῦσι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀρχαίας αὐτῆς λαμπρότητος. Ἵδρυτο δὲ ἐπὶ ὑψώματος ὀλίγα μίλια μακρὰν τῆς θαλάσσης παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν δύο ποταμῶν Ὕψᾶ καὶ Ἀκράγαντος.

Ἡ νομισματοκοπία αὐτῆς ἄρχεται διαρκούσης τῆς εὐδαίμονος

περιόδου, τῆς μεταξὺ τῆς πτώσεως τῆς τυραννίδος τοῦ Φαλάριδος (περὶ τὰ 550 π. Χ.) καὶ τῆς κατοχῆς τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Θήρωνος (περὶ τὰ 480 π. Χ.).

Περὶ τὰ 550-472 π. Χ.

Ἐπιγρ. AKRACANTOΣ, AKRACAΣ, AKRA, κλπ.

Ἀετὸς μετὰ κλειστῶν πτερύγων.	Καρκίνος . . . . . Ꝛ Δίδραχμον. [B. M. *Guide*, Πίν. IX, 24.]

Ὁ ἀετὸς καὶ καρκίνος νομίζονται συνήθως ὡς σύμβολα τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος· δυνατὸν ὅμως ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ καρκίνος νὰ εἶνε ὁ πάγουρος τῶν γλυκέων ὑδάτων, ὁ κοινὸς ἐν Ἰταλίᾳ, Σικελίᾳ καὶ Ἑλλάδι. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ὁ πάγουρος θὰ παριστᾷ τὸν ποταμὸν Ἀκράγαντα.

Ὁ Θήρων τοῦ Ἀκράγαντος ἐκυρίευσε τὴν Ἱμέραν ἐν ἔτει 482 π. Χ. Σύγκρισις τῶν νομισμάτων τῆς Ἱμέρας τῶν φερόντων Ἀκραγαντινοὺς τύπους οἵτινες μόνον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἱέρωνος δύνανται νὰ ἀνήκωσι, πρός τινα τῶν νεωτάτων κομματίων τῶν ἀνωτέρω περιγραφεισῶν σειρῶν, ἀρκεῖ πρὸς καθορισμὸν τῆς χρονολογίας τῶν τελευταίων.

Ἡ ἐν Ἱμέρᾳ μεγάλη νίκη τοῦ Θήρωνος καὶ Γέλωνος τῶν Συρακουσῶν κατὰ τῶν Καρχηδονίων κατέληξεν εἰς μεγαλητέραν αὔξησιν τοῦ Ἀκράγαντος. Ὁ Θήρων ἀπέθανεν ἐν ἔτει 472 π. Χ. μεθ' ὃ εἰσήχθη δημοκρατικὸν πολίτευμα, ἤρξατο δὲ περίοδος ἀπαραδειγματίστου εὐτυχίας, ἥτις ἔληξε μόνον ἐπὶ τῆς ἐν ἔτει 406 π. Χ. καρχηδονικῆς ἐπιδρομῆς.

Ἐν τούτοις ὅμως νομισματικῶς τὸ ἑξηκονταεπταετὲς τοῦτο διάστημα πρέπει νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο περιόδους, δυναμένας νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς ἡ τῆς μεταβατικῆς τέχνης (472-415 π. Χ.) καὶ ἡ τῆς ἀκμῆς τῆς τέχνης (415-406 π. Χ.).

Περὶ τὰ 472-415 π. Χ.

Ἐπιγραφαὶ** καὶ **τύποι (ἀετὸς καὶ καρκίνος), ὡς ἐν τῇ περιόδῳ

τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης. Ὁ ἀετὸς ἵσταται ἐνίοτε ἐπὶ κιονοκράνου. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας δὲ ὄψεως συχνὰ ἀπαντῶσιν ὡς σύμβολα Νίκη ἱπταμένη, ῥόδον, ἀστήρ, ἑλικοειδὲς κόσμημα (*Πίναξ* Ε΄. 12) καὶ ἄλλα.

Διαιρέσεις. Τετράδραχμον, δίδραχμον, δραχμὴ μετὰ τῶν γραμμάτων ΠΕΝ (=*Πεντάλιτρον;*), λίτρα (μετὰ ἐπιγρ. ΛΙΤ), πενταούγγιον μετὰ σημείων ἀξίας :·: καὶ ἑξᾶς ἔχουσα *ἐμπ.* κεφαλὴν ἀετοῦ, *ὀπ.* :

Τετράδραχμα δὲν ἐκόπησαν, ὡς φαίνεται, ἐν Ἀκράγαντι πρὸ τοῦ 472 π. Χ. περίπου.

Εἰς τὴν περίοδον ταύτην δύναται ἐπίσης νὰ ταχθῇ παραδοξοτάτη σειρὰ βώλων ἐκ χαλκοῦ, σχήματος ὀδόντος μετ' ἐπιπέδου βάσεως ἔχοντος δὲ ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἀετὸν ἢ κεφαλὴν ἀετοῦ, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας καρκίνον, ἐνῷ ἐπὶ τῆς βάσεως εὕρηνται σημεῖα ἀξίας : :, .·., ἢ : (*τετρᾶς, τριᾶς, ἑξᾶς*). Ἡ οὐγγία εἶνε σχήματος ἀμυγδαλοειδοῦς μετὰ κεφαλῆς ἀετοῦ ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς καὶ χηλῆς καρκίνου ἐπὶ τῆς ἑτέρας.

Αἱ ὁλκαὶ τῶν νομισμάτων τούτων προϋποθέτουσι λίτραν 750 κ.

Περὶ τὰ 415-406 π. Χ.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἡ νομισματοκοπία εἰκονίζει τὴν λαμπρότητα εἰς ἣν ἤδη ἐξήρθη ὁ Ἀκράγας.

ΑΚΡΑ Ἀετὸς καταβροχθίζων ὄφιν. Σημεῖον ἀξίας . .	ΣΙΛΑΝΟΣ Καρκίνος. Æ ὁλκὴ 20·4 κ. [B. M. *Guide*, Πίν. XVI, 14.]

Δύο ἀετοὶ ἐπικαθήμενοι λαγωοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὄρους. Ὁ εἷς ὑψοῖ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὡς κρώζων, ἐνῷ ὁ ἕτερος μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων σπαράσσει τὸν λαγωόν. *Σύμβολον ἐν τῷ πεδίῳ,* ἀκρίς.	ΑΚΡΑΓΑΣ Ἡνίοχος ὁδηγῶν τέθριππον. Ἄνωθεν ἀετὸς ἱπτάμενος μετὰ ὄφεως εἰς τοὺς ὄνυχας. *Σύμβολον·* καρκίνος *(Πίναξ Ι΄. 1)* ℞ Δεκάδραχμον, ὁλκ. 670 κ.

Τὸ κάλλιστον γνωστὸν κομμάτιον τοῦ ὡραιοτάτου τούτου νομίσματος εὑρίσκεται ἐν τῇ Νομισματικῇ συλλογῇ τοῦ Μονάχου.

Ὅμοιος τύπος, ἐνίοτε μετὰ ὀνομάτων ἀρχόντων ΣΤΡΑΤΩΝ ἢ ΣΙΛΑΝΟΣ. *Σύμβολα*· ἀκρίς, κεφαλὴ βοός, λέοντος ἢ ποταμίου θεοῦ.	ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΟΝ Τέθριππον ἡνιοχούμενον ὑπὸ Νίκης ἢ ὑπὸ ἡνιόχου στεφανουμένου ὑπὸ Νίκης. *Σύμβολα*, καρκίνος, πρίστις, ὀζαλέα ῥάβδος ἢ κλίμα ἀμπέλου.

[B. M. *Guide*, Πίν. XVI, 16] Ꝛ Τετράδραχμον.

Ὁμοίως ἢ εἷς μόνον ἀετὸς καταβροχθίζων λαγωόν.	Καρκίνος, κάτωθι δὲ Σκύλλα ἢ ποτάμιος ἰχθύς. Ὄνομα σφραγιδογλύφου ΜΥΡ . . .

[Gardner, *Types Gr. C.* Πίν. VI, 32, 33] Ꝛ Τετράδραχ.

Δίδραχμα, δραχμαί, ἡμίδραχμα, καὶ λίτραι τῶν αὐτῶν τύπων μετ' ἁπλουστέρων παραλλαγῶν.

Ὡς πλήρης δυνάμεως σύνθεσις ὁ τύπος τῶν δύο ἀετῶν μετὰ τοῦ λαγωοῦ εἶνε ἴσως ἀνώτερος παντὸς ἄλλου συγχρόνου Σικελικοῦ νομίσματος, εἶνε δὲ βεβαίως ἔργον τεχνίτου οὐχὶ μετρίας ἱκανότητος. Τὸ δὲ ἀντικείμενον αὐτοῦ ἀναμιμνήσκει ἡμῖν πάντως τὸ περίφημον χωρίον ἑνὸς τῶν μεγαλειτέρων χορικῶν τοῦ *Ἀγαμέμνονος* (110-120), ἔνθα ὁ ποιητὴς περιγράφει ἀκριβῶς ὁμοίαν σκηνὴν τῆς ἐνταῦθα ἀπεικονιζομένης. Δύο ἀετοί, ὧν ὁ εἷς μέλας καὶ ὁ ἕτερος λευκὸς ὄπισθεν:

οἰωνῶν βασιλεὺς βασιλεῦσι νεῶν· ὁ κελαινός, ὅ τ' ἐξόπιν ἀργᾶς,
φανέντες ἴκταρ μελάθρων χερὸς ἐκ δοριπάλτου
παμπρέπτοις ἐν ἕδραισιν
βοσκόμενοι λαγίναν, ἐρικύμονα φέρματι γένναν,
βλαβέντα λοισθίων δρόμων.

Τὸ νικηφόρον ἅρμα εἶνε τύπος ἀγωνιστικὸς κλάσεως λίαν δημώδους ἐν Σικελίᾳ. Ἀφορμὴ πρὸς παραδοχὴν αὐτοῦ ἴσως ἦτο ἡ ἐν Ὀλυμπίᾳ νίκη τοῦ Ἐξαινέτου πολίτου τοῦ Ἀκράγαντος ἐν ἔτει 412 π. Χ., ὅστις κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα ὡδηγήθη εἰς τὴν πόλιν ἐπὶ ἅρματος συνοδευομένου ὑπὸ 300 ἁρμάτων συρομένων ὑπὸ λευκῶν ἵππων (Διοδώρ. XIII, 82).

Τὰ ὀνόματα ΣΤΡΑΤΩΝ καὶ ΣΙΛΑΝΟΣ εἶνε διὰ τόσων καταφανῶν χαρακτήρων γεγραμμένα, ὥστε δὲν δύνανται νὰ ἐκληφθῶσιν

ὡς ὑπογραφαὶ τεχνιτῶν. Ὅθεν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἄρχοντες ἢ τύραννοι.

ΧΑΛΚΟΣ. *Πρὸ τοῦ 406 π. Χ.*

Ἐπιγρ. ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΟΝ (συντετμημένη συνήθως).

Ἡμίλιτρον.	Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων ἐπὶ ἰχθύος, λαγωοῦ ἢ κεφαλῆς ἐλάφου.	Καρκίνος· σημεῖον ἀξίας •••••• . *Σύμβολα·* κτείς, σηπία, Τρίτων μετὰ ὀστράκου, πρίστις, θαλάσσιος ἵππος κλπ. Τὸ ὅλον ἐν κύκλῳ ἐγκοίλῳ. Α Μέσου ὅρου ὁλκὴ 290 κ.
Τριᾶς.	Ἀετὸς σπαράσσων λαγωόν.	Καρκίνος. *Σύμβολον·* ἰχθῦς. Σημεῖον ἀξίας ••• . . . . Α Μέσου ὅρου ὁλκὴ 124 κ.
Ἑξᾶς.	Ἀετὸς φέρων ἐν τοῖς ὄνυξιν λαγωόν, χοιρίδιον, ἰχθὺν ἢ πτηνόν.	Καρκίνος. *Σύμβολα·* δύο ἰχθύες ἢ εἷς ἰχθύς. Σημεῖον ἀξίας •• Α Μέσου ὅρου ὁλκὴ 115 κ.
Οὐγγία.	Ἀετὸς μετὰ κλειστῶν πτερύγων ἐπὶ ἰχθύος.	Καρκίνος. *Σύμβολον·* ἰχθύς. Σημεῖον ἀξίας • Α Μέσου ὅρου ὁλκὴ 58 κ.

Αἱ νῦν ὁλκαὶ τῶν χαλκῶν τούτων νομισμάτων, μεγάλων καὶ μικρῶν, δίδουσιν ὁμοῦ μέσον ὅρον τῆς λίτρας 613 κ. Τοῦτο πιθανῶς δεικνύει, ὅτι ἡ λίτρα εἶχεν ἤδη ἐλαττωθῇ ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς βάρους τῶν 3375 κ. εἰς τὸ $^1/_5$ τοῦ βάρους τούτου, ἤτοι εἰς 675 κ. Ἡ ἔκπτωσις αὕτη συνέβη κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Mommsen *(Mon. Rom.* I σελ. 112) ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Διονυσίου, ἀλλ' αἱ ὁλκαὶ τῶν χαλκῶν νομισμάτων τῆς Καμαρίνης (113) καὶ Ἱμέρας (ἴδε κατωτέρω), ἂν ταῦτα δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς τεκμήριον, καταδεικνύουσιν, ὅτι αὕτη συνέβη πολὺ πρότερον.

Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 406 π. Χ. δεινὴν περίφημον καταστροφὴν τοῦ Ἀκράγαντος ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, οἱ ἐπιζήσαντες τῶν κατοίκων ἐπέστρεψαν, φαίνεται, εἰς τὴν ἠρειπωμένην αὐτῶν πατρίδα· ἀλλὰ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Τιμολέοντος δυσκόλως δύναται νὰ ῥηθῇ, ὅτι ἡ πόλις ὑφίστατο ὡς αὐτόνομον κράτος. Νέα νομίσματα δὲν ἐκόπησαν, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὰ ἤδη ἐν κυκλοφορίᾳ ἀρχαιότερα χαλκᾶ νομίσματα ἐπεσφραγίζοντο συχνὰ ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ δι' ὑστεροσήμων.

Περὶ τὰ 340 π. Χ. ὁ Τιμολέων συνῴκισεν ἐκ νέου τὴν πόλιν (Πλουτ. *Τίμ.* 35) διὰ πληθυσμοῦ ἐξ Ὑέλης· ἔκτοτε δὲ ἤρξατο ἐπανακτῶσα μικρὸν μέρος τῆς ἀρχαίας εὐτυχίας.

Περὶ τὰ 340-287 π. Χ.

Καρκίνος. Κεφαλὴ Διός.	Ἵππος ἐλεύθερος. . AR Ἡμίδραχμον. ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΩΝ Ἀετὸς ἱστάμενος μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων. AR 18·7 κ. = $1^1/_2$ λίτρας. AR 13·5 κ. = 1 λίτρα.

ΧΑΛΚΟΣ.

Ἡμίλιτρον. ΑΚΡΑΓΑΣ Κεφαλὴ τοῦ νεαροῦ ποταμίου θεοῦ Ἀκράγαντος, κερασφόρος.	Ἀετὸς μετὰ κλειστῶν πτερύγων ἱστάμενος ἐπὶ Ιωνικοῦ κιονοκράνου. Ἐν τῷ πεδίῳ, καρκίνος. Σημεῖον ἀξίας ::: Æ Μέσ. ὅρου ὁλκὴ 268 κ.

Αὕτη εἶνε ἡ κατὰ μέσον ὅρον ὁλκὴ τῶν ἐν τῷ Βρεταννικῷ Μουσείῳ τεσσάρων κομματίων, καθ' ἣν ἡ λίτρα θὰ εἷλκε 536 κ. τοῦθ' ὅπερ εἶνε μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἐλαττώσεως τῆς λίτρας.

Ὑπάρχουσιν ἐπίσης νομίσματα χαλκᾶ τῆς περιόδου ταύτης ἄνευ σημείων ἀξίας φέροντα *ἔμπ.* κεφαλὴν Διὸς καὶ *ὄπισ.* ἀετὸν καταβροχθίζοντα λαγωόν, ἢ κεραυνὸν πτερωτόν. *Μέγεθος* ·75-·55.

Τὰ εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀποδιδόμενα νομίσματα δὲν εἶνε πολυάριθμα, τοῦθ' ὅπερ ὀφείλεται εἰς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς ἐν Συρακούσαις βασιλείας τοῦ Ἀγαθοκλέους (317-289 π. Χ.), ὁ Ἀκράγας ἐβιάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς πόλεως ταύτης, ἥτις ἐπί τινα χρόνον ᾠκειοποιήθη τὸ δικαίωμα τῆς κοπῆς νομισμάτων πρὸς χρῆσιν ἁπάντων τῶν μερῶν ἐκείνων τῆς νήσου τῶν παρ' αὐτῆς κυριαρχουμένων.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγαθοκλέους τύραννός τις καλούμενος Φιντίας κατέλαβε τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν ἐν Ἀκράγαντι καὶ ἐξέτεινε τὰς κτήσεις αὐτοῦ ἐπὶ μεγάλου μέρους τῆς Σικελίας περὶ τὸν Ἀκράγαντα.

Φιντίας ὁ τύραννος. Περὶ τὰ 287-279 π. Χ.

ΑΚΡΑΓΑΝΤΟΣ Κεφ. Ἀπόλλωνος.	ΦΙ Δύο ἀετοὶ ἐπὶ λαγωοῦ . Æ ·8
» »	» Ἀετὸς στρεφόμενος . . Æ ·55

Νομίσματα κοπέντα ὑπὸ Φιντία πρὸς χρῆσιν πασῶν τῶν κτήσεων αὐτοῦ.

Κεφαλὴ τοῦ ποταμοῦ Ἀκράγαντος, κερασφόρος, μετὰ κόμης καταπιπτούσης, ἐστεμμένη διὰ καλάμων. [Imhoof *Mon. Gr.* Πίν. Α. 16.]	ΒΑΣΙΛΕΟΣ ΦΙΝΤΙΑ Κάπρος Æ ·8
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	» » » Æ ·8
Ὁμοίως σὺν ΣΩΤΕΙΡΑ	» » » Æ ·8

Οἱ τύποι τῶν νομισμάτων τούτων ἀναφέρονται κατὰ τρόπον ἀξιοσημείωτον εἰς χωρίον τι τοῦ Διοδώρου (*Αποσπ.* XXII, 7) ἐν ᾧ οὗτος λέγει ἡμῖν, πῶς ὁ Φιντίας «*εἶδεν ὄναρ δηλοῦν τὴν τοῦ βίου καταστροφήν, ὗν ἄγριον κυνηγοῦντος ὁρμῆσαι κατ' αὐτοῦ τὴν ὗν, καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ τοῖς ὀδοῦσι πατάξαι καὶ διελάσαντα τὴν πληγὴν κτεῖναι*» Φαίνεται ἡμῖν, ὅτι ἐνταῦθα ἔχομεν σαφὲς παράδειγμα νομισματικοῦ τύπου ἐκλεγέντος προφανῶς ἐπὶ σκοπῷ ἐξευμενίσεως τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος, ἧς τὴν ὀργὴν ἐφρόνει πιθανῶς ὁ τύραννος ὅτι ἐπέσυρε καθ' ἑαυτοῦ.

Περὶ τὰ 279-241 π. Χ.

Ἅπαντα σχεδὸν τὰ λοιπὰ νομίσματα τοῦ Ἀκράγαντος δύνανται νὰ ταχθῶσιν εἰς τὴν περίοδον ταύτην, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἡ πόλις ἦτο τὸ πλεῖστον ἀνεξάρτητος σύμμαχος τῶν Καρχηδονίων κατὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ Ἱέρωνος τοῦ Β'.

Κεφαλὴ Διός.	ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΩΝ Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων. Διάφορα γράμματα ἐν τῷ πεδίῳ . . AR 58 καὶ 26 κ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, ἐνίοτε μετὰ ὄφεως ἑλισσομένου πρὸ αὐτοῦ.	Δύο ἀετοὶ ἐπὶ λαγωοῦ . . . Æ ·85
ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΩΝ Νεαρὰ κεφαλὴ Διὸς Σωτῆρος μετὰ διαδήματος.	ΔΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ . . . . Æ ·85

Κεφαλὴ 'Απόλλωνος.	ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΩΝ Τρίπους Æ ·85
'Ομοίως.	» 'Οπλίτης γυμνὸς ἀκοντίζων . . . . Æ ·95

Ὁ Κικέρων (*Verr.* IV. 43) μνημονεύει ἀγάλματος τοῦ 'Απόλλωνος ἱδρυμένου ἐν τῷ ναῷ τοῦ 'Ασκληπιοῦ ἐν 'Ακράγαντι ποιηθέντος δὲ ὑπὸ Μύρωνος. Ὁ ἀνωτέρω περιγραφεὶς περίεργος νομισματικὸς τύπος ὄφεως ἑλισσομένου πρὸ κεφαλῆς 'Απόλλωνος, λαμβανόμενος ἐν σχέσει πρὸς τὰς λέξεις τοῦ Κικέρωνος, φαίνεται ἐνδεικνύων σχέσιν τινὰ μεταξὺ τῆς λατρείας τοῦ 'Απόλλωνος καὶ τῆς τοῦ 'Ασκληπιοῦ ἐν 'Ακράγαντι.

Περὶ τὰ 241-210 π. Χ. καὶ βραδύτερον.

Κεφ. Περσεφόνης. Ὄπισθεν, ΒΩCΙΟC, κατὰ μέτωπον δὲ ΑCΚΛΑΠΙΟC	ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΩΝ 'Ασκληπιὸς ἱστάμενος Æ ·85
Κεφαλὴ Διός.	» 'Αετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ Æ ·9
Κεφαλὴ 'Ασκληπιοῦ.	» Ὄφις περὶ βάκτρον Æ ·75
Κεφαλὴ γυναικεία.	» Τρίπους . . . . . Æ ·7

Τὰ δύο τελευταῖα περιγραφέντα νομίσματα ἐμφανίζονται ἐνίοτε μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ῥωμαίου ταμίου Μανίου 'Ακιλίου ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἀντὶ τοῦ ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΩΝ.

Ὡς πρὸς τὰ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα τοῦ 'Ακράγαντος τὰ κοπέντα ἐπὶ Αὐγούστου, ἴδε B. M. Cat. *Sicily* σελ. 22.

Ἄκραι (*Palazzuolo*). Αὕτη ἵδρυτο ἐπὶ ὑψώματος περὶ τὰ εἴκοσι μίλια πρὸς δυσμὰς τῶν Συρακουσῶν, εἰς τὰς πηγὰς τοῦ 'Ανάπου ποταμοῦ. 'Απετέλει δὲ ἐξάρτημα τῶν Συρακουσῶν μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

Μετὰ τὸ 210 π. Χ.

Κεφαλὴ Περσεφόνης (;) μετὰ στεφάνου σταχύων.	ΑΚΡΑΙΩΝ Δήμητρα ἱσταμένη μετὰ σκήπτρου καὶ λαμπάδος . . Æ ·8

Ἄλαισα. Αὕτη ἐκτίσθη ἐπὶ λόφου περὶ τὰ εἴκοσι στάδια ἀπὸ τῆς θαλάσσης (Διοδ. XIV, 16), ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς Σικε-

λίας, ἐν ἔτει 403 π.Χ., ὑπὸ ἀποικίας Σικελῶν ὑπὸ ἀρχηγὸν καλούμενον Ἀρχωνίδην, ἐξ οὗ ἡ πόλις ἐκαλεῖτο ἐνίοτε Ἄλαισα Ἀρχωνιδέα (Πρβλ. τὰς ἐπὶ τῶν ὀψίμων νομισμάτων ἐπιγραφάς).

Τὰ ἀρχαιότερα νομίσματα αὐτῆς χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς περιόδου τοῦ πολέμου τοῦ Τιμολέοντος πρὸς τοὺς Καρχηδονίους (340 π. Χ.), ὅτε πολλαὶ Σικελικαὶ καὶ Σικανικαὶ πόλεις ἀπετέλεσαν τὴν κατὰ τῶν Καρχηδονιῶν συμμαχίαν (Διοδ. XVI, 73). Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ΑΛΑΙΣΙΝΩΝ ΣΥΜΜΑΧΙΚΟΝ ἤθελέ τις νομίσει ὅτι ἡ Ἄλαισα ἦτο τὸ κέντρον τῶν Σικελῶν συμμάχων τοῦ Τιμολέοντος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ λέξις ΑΛΑΙΣΙΝΩΝ ἐλλείπει ἐνίοτε, δὲν εἶνε βέβαιον, ὅτι πάντα τὰ νομίσματα τῶν συμμάχων ἐκόπησαν ἐνταῦθα.

Περὶ τὰ 340 π Χ.

ΙΕΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κεφαλὴ Διὸς Ἐλευθερίου.	ΑΛΑΙΣΙΝΩΝ ΣΥΜΜΑΧΙΚΟΝ Δὰς μεταξὺ δύο σταχύων	Æ 1·2
ΣΙΚΕΛΙΑ Κεφαλὴ τῆς νύμφης Σικελίας.	ΣΥΜΜΑΧΙΚΟΝ Ὁμοίως	Æ 1·
ΑΡΧΑΓΕΤΑΣ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» »	Æ 1·2
» » »	» Κεραυνὸς καὶ σταφυλή.	Æ ·85
Κεφαλὴ Σικελίας ἐν στεφάνῳ μύρτου.	ΑΛΑ]ΙΣΙΝΩΝ Λύρα . . .	Æ ·9
ΚΑΙΝΟΝ Ἐλεύθερος ἵππος ἀνορθούμενος.	Γρὺψ τρέχων πρὸς ἀρ. . . .	Æ ·85

Αἱ κεφαλαὶ Διὸς Ἐλευθερίου, Ἀπόλλωνος ὡς ἀρχηγέτου τῶν ἀποίκων, καὶ ἡ τῆς Σικελίας, πᾶσαι λίαν ἁρμόζουσιν ἐπὶ νομισμάτων συμμαχίας συντεθείσης ἀρωγῇ τοῦ Τιμολέοντος, ὡς ἐπίσης ἡ λαμπὰς καὶ οἱ στάχυες, σύμβολα τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφόνης ὑπὸ τὴν ειδικὴν προστασίαν τῶν ὁποίων εὕρητο ὁ Τιμολέων (Πλουτ. *Τιμ.* κεφ. 8. Διοδ. XVI. 66).

Τὰ λοιπὰ τῶν νομισμάτων τῆς Ἀλαίσης ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀκόλουθον ἑκατονταετηρίδα, ὅτε αὕτη ἤρξατο συγχρόνως μετὰ πολλῶν ἄλλων Σικελικῶν πόλεων νὰ κόπτῃ πάλιν νομίσματα μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου ὑποταγὴν αὐτῆς εἰς τὴν Ῥώμην.

Περίπου μετὰ τὸ 241 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός.	ΑΛΑΙΣΑΣ ΑΡΧ Ἀετός . . Æ·85
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» » Χεῖρες συνηνωμέναι . . . Æ·9
» »	» » Ἀπόλλων παρὰ λύραν . . . Æ·85
» »	» » Λύρα . . Æ·65
» »	» » Τρίπους . Æ·55
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	» » Γυμνὸς ἀνὴρ στηριζόμενος ἐπὶ δόρατος . . Æ·5
» » »	» » Θώραξ . . Æ·5
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	» » Φαρέτρα καὶ τόξον . . . Æ·5

Κατὰ πολὺ νεώτερα τῶν προηγουμένων εἶνε τὰ φέροντα λατινικὰς ἐπιγραφὰς νομίσματα τῆς Ἀλαίσης : —

HAL. ARC. Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος (;)	Τρίπους . . . . Æ·8
» » » »	CAEC. R. II VIR Λύρα . . . Æ·85
HALAESA ARC. Κεφ. Ἀπόλλωνος (;)	M. CASSIVS M. ANT Στέφανος Æ·9

Ἀλόντιον *(San Marco)*. Αὕτη, κειμένη ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς νήσου μεταξὺ Τυνδάρεως καὶ Καλῆς Ἀκτῆς, ἦτο πόλις Σικελική, οὐχὶ μεγάλης σπουδαιότητος. Ἡ κτίσις αὐτῆς ἀπεδίδετο εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Αἰνείου ὑπὸ ἀρχηγὸν καλούμενον Πάτρωνα.

Περὶ τὰ 400 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ στρογγύλου λοφοφόρου κράνους.	ΑΛΟΝΤΙΝΟΝ Σηπία . . . Æ·75

Περὶ τὰ 241-210 π. Χ. ἢ καὶ ἀρχαιότερον.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου.	ΑΛΟΝΤΙΝΩΝ Ἀετὸς ἐπὶ μέρους σκελετοῦ . . . . Æ 1·
Κεφαλὴ Πάτρωνος μετὰ κράνους φρυγίου.	ΑΛΟΝΤΙΝΩΝ Ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος (ποτάμιος θεός), ἐρευγόμενος ὕδωρ ἐκ τοῦ στόματος Æ ·85

Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωφωνοφόρου.	ΑΛΟΝΤΙΝΩΝ Ῥόπαλον καὶ γωρυτός . . . . Ʌ ·7
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	ΑΛΟΝΤΙΝΩΝ εἰς δύο στίχους, ἐν μέσῳ στεφάνου . . . . Ʌ ·5
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	ΑΛΟΝΤΙΝΩΝ Κηρύκειον . Ʌ ·5

Ἀμήστρατος *(Mistretta)*. Ἡ πόλις αὕτη, ἥτις ἔκειτο ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας, περὶ τὰ δέκα μίλια πρὸς δυσμὰς τῆς Καλῆς Ἀκτῆς, μνημονεύεται μόνον ὑπὸ Κικέρωνος καὶ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου.

Περὶ τὰ 241-210 ἢ καὶ ἀρχαιότερον.

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	ΑΜΗΣΤΡΑΤΙΝΩΝ Ὁπλίτης ἔφιππος καλπάζων· ὑπεράνω ΛΕΥ Ʌ ·65
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	ΑΜΗΣΤΡΑΤΙΝΩΝ Ἀπόλλων ἱστάμενος μετὰ λύρας . . . . Ʌ ·8

Ἄσσωρος *(Assaro)*, Σικελικὴ μεσόγειος πόλις, εἰς τὸ μέσον τῆς μεταξὺ Ἔννης καὶ Ἀγυρίου ὁδοῦ.

Μετὰ τὸ 210 π. Χ.

ASSORV Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	CRYSAS Ὁ ποτάμιος θεὸς Χρύσας, γυμνός, ἱστάμενος, κρατῶν ἀμφορέα καὶ κέρας . . . . Ʌ ·85
Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ στεφάνης.	ASSORV Ζεῦγος βοῶν . . . Ʌ ·75

Ὁ τύπος τοῦ πρώτου τῶν νομισμάτων τούτων εἶνε πιθανῶς ἀντίγραφον τοῦ μαρμαρίνου ὑπερλάμπρου ἀγάλματος «simulacrum praeclare factum ex marmore», ὅπερ ὁ Κικέρων (*Verr.* IV. 44) περιγράφει ὡς ἱστάμενον ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἔννης εἰς Ἄσσωρον ὁδοῦ, ἴσως ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Χρύσα.

Γαλαρία (*Gagliano*;). Ἀρχαία τῶν Σικελῶν πόλις περὶ τὰ ἕξ μίλια πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἀγυρίου, κτισθεῖσα, κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον, ὑπὸ Μόργου Σικελοῦ ἡγεμόνος.

Πρὸ τοῦ 480 π. Χ. περίπου.

ΣΟΤΕR (ἐπ' ἀριστ.) Ζεὺς ἱστάμενος κρατῶν κεραυνόν.	CΑΛΑ Διόνυσος ἱστάμενος, κρατῶν κάνθαρον καὶ κλάδον ἀμπέλου. ℞ Ὀβολὸς καὶ λίτρα.

[Gardner, *Types Gr. C.*, Πίν. II, 1, 2.]

Διόνυσος ἱστάμενος, κρατῶν κάνθαρον καὶ θύρσον.	CΑΛΑRΙ-ΝΟΝ Κλῆμα ἀμπέλου μετὰ σταφυλῆς . . . ℞ Ὀβολός.

Γέλα. Μετὰ τὰς Συρακούσας καὶ τὸν Ἀκράγαντα, ἡ Γέλα ἦτο ἡ πλουσιωτάτη πόλις τῆς Σικελίας κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἱπποκράτους, 498-491 π. Χ., καὶ Γέλωνος, 491-485 π. Χ., ἦτο κυρίαρχος μεγάλου μέρους τῆς νήσου. Ὁ Γέλων μάλιστα ἐκυρίευσε τὰς Συρακούσας καὶ μετέφερεν ἐκεῖ μέγα μέρος τῶν κατοίκων τῆς Γέλας, μεθ' ὃ ἡ εὐτυχία αὐτῆς ἤρξατο ἐλαττουμένη.

Ἔκειτο δὲ ἡ πόλις αὕτη παρὰ τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ Γέλα «immanisque Gela fluvii cognomine dicta» (*Aen.* III. 702), ἡ δὲ μορφὴ τοῦ ποταμοῦ τούτου ἐν σχήματι ταύρου ἀνθρωποκεφάλου ἀποτελεῖ τὸν τύπον πάντων σχεδὸν τῶν νομισμάτων αὐτῆς.

Πρὸ τοῦ 466 π. Χ. περίπου.

Τέθριππον, τῶν ἵππων βαδιζόντων, μετὰ Νίκης ὑπεράνω ἱπταμένης. Ἐπί τινων κομματίων ὁ καμπτὴρ τοῦ ἱπποδρόμου, ἐν σχήματι ἰωνικοῦ κίονος, ὁρᾶται εἰς τὸ βάθος ὄπισθεν τῶν ἵππων.	CΕΛΑΣ Προτομὴ ταύρου ἀνθρωποκεφάλου . . . . ℞ Τετράδραχ. (*Πίναξ Ϛ'. 7.*)
Ἱππεὺς γυμνὸς ἔνοπλος, μετὰ κράνους, δόρυ κραδαίνων, καὶ τοῦ ἵππου ἀνορθουμένου.	CΕΛΑΣ Ταῦρος ὁλόκληρος πρὸς δ. καλπάζων . . . ℞ Τετράδραχ.

[*Num. Chron.* 1883, Πίν. IX, 3.]

Ὁ τύπος τοῦ πρώτου τῶν τετραδράχμων τούτων εἶνε ἀγωνιστικός, ἀναφερόμενος ἴσως εἰς ὀλυμπιακὴν ἢ ἄλλην τινὰ νίκην τινὸς τῶν προγόνων τοῦ Γέλωνος. Ὁ ἱππεὺς εἶνε ἴσως ἐγχώριός τις ἥρως.

Ὅμοιος ἵππος.	CΕΛΑΣ Προτομὴ ταύρου ἀνθρωποκεφάλου . . . . . . ℞ Δίδραχ.
Ἵππος μετὰ χαλινοῦ, ἄνω δὲ στέφανος νίκης.	Ὁμοίως . . . . ℞ Λίτρα.
Προτομὴ τοῦ Γέλα.	Τροχός . . . . ℞ Ὀβολός.

Ἐπί τινων τῶν λιτρῶν τὸ ὄνομα εἶνε γεγραμμένον CΕΛΑ, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε συντετμημένον ἐπειδὴ εἶνε πρόδηλον, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ ἦτο Γέλας καὶ οὐχὶ Γέλα· πρβλ. τὰ Ἀκράγας, Ὑψᾶς, Ἱμέρας, κλπ. κλπ.

Μετὰ τὴν ἐκ τῶν Συρακουσῶν ἔξωσιν τῆς δυναστείας τοῦ Γέλωνος ἐν ἔτει 466 π. Χ., οἱ κάτοικοι τῆς Γέλας οἱ διὰ τῆς βίας εἰς Συρακούσας μετοικισθέντες, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν γενέθλιον αὐτῶν πόλιν, ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου ἐκείνου μέχρι τῆς ἐν ἔτει 405 π. Χ. καταστροφῆς αὐτῆς ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ἡ πόλις ἀπήλαυσε μεγάλης εὐτυχίας.

Περὶ τὰ 466-415 π. Χ.

Τέθριππον μεθ' ἵππων βαδιζόντων, ὑπεράνω δὲ Νίκη ἢ στέφανος· ἐν τῷ ἐξέργῳ συνήθως ἀνθεμοειδὲς κόσμημα, ἐνίοτε δὲ πελαργὸς ἱπτάμενος.	CΕΛΑΣ καὶ βραδύτερον ΓΕΛΑΣ Προτομὴ ταύρου ἀνθρωποκεφάλου· ὑποκάτω, ἐνίοτε, πτηνὸν ὑδροχαρές . . . . ℞ Τετράδραχμον.

[B. M. *Guide*, Πίν. XVI, 22.]

ΓΕΛΟΙΟΝ (ἐπ' ἀριστ.) Ὁμοίως.	ΣΟΣΙΓΟΛΙΣ (ἐπ' ἀρ.) Μορφὴ γυναικεία θέτουσα στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ποτ. Γέλα ℞ Τετράδρ.

[*Num. Chron*, 1883, Πίν. IX, 4.]

Ἡ ἐνταῦθα Σωσίπολις καλουμένη θεὰ εἶνε ἡ πολιοῦχος θεότης ἢ Τύχη τῆς πόλεως. Παρίσταται δὲ στεφανοῦσα τὸν ποτάμιον θεὸν ἐξ εὐγνωμοσύνης ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις αὐτοῦ πρὸς τὴν χώραν τῶν Γελῴων.

Ἱππεὺς ὡπλισμένος διὰ δόρατος καὶ ἀσπίδος.	CΕΛΑC Προτομὴ ταύρου ἀνθρωποκεφάλου . . ℞ Λίτρα ἢ ὀβολός.

Περὶ τὰ 415-405 π. Χ.

ΓΕΛΑΣ Προτομὴ ταύρου, ὁ Γέλας· ὑπεράνω, κόκκος σίτου.	Ἱππεὺς ἔνοπλος πρὸς δ., τοῦ ἵππου βαδίζοντος . . . Χ ὁλκὴ 27 κ.

[B. M. *Guide*, Πίν. XVI, 23.]

Ὁμοίως.	ΣΩΣΙΠΟΛΙΣ Κεφαλὴ θεᾶς ἔχουσα τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ. Χ ὁλκ. 18 κ.

Ἡ τὴν ἧτταν τῶν Ἀθηναίων ἀμέσως διαδεχομένη ἐποχὴ εἶνε ἐκείνη, εἰς ἣν ἀνήκουσιν βεβαίως πάντα ἐκεῖνα τὰ μικρὰ Σικελικὰ νομίσματα τῶν Συρακουσῶν, Γέλας καὶ Κατάνης, τὰ ἕλκοντα 27, 18, καὶ 9 κ.

ΓΕΛΩΙΟΝ Νίκη πτερωτὴ ἡνιοχοῦσα τέθριππον, τῶν ἵππων βαδιζόντων. Ἐν τῷ πεδίῳ ὑπεράνω, στέφανος. *(Πίναξ Ϛ'. 4.)*	Κεφαλὴ τοῦ ποταμίου θεοῦ Γέλα, νεαροῦ, κερασφόρου καὶ ταινίᾳ ἀναδεδεμένου. Πέριξ δὲ τρεῖς ποτάμιοι ἰχθύες . . . . . Ꝛ Τετράδραχ.

Ἡ παρουσία τοῦ Ω ἐπὶ τούτου ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ προηγουμένου νομίσματος δεικνύουσιν, ὅτι ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως.

Ἱππεὺς ἔνοπλος ἀκοντίζων ἐχθρὸν κατακείμενον ἐν γόνασιν.	ΓΕΛΑ[Σ Ὁμοία κεφαλὴ τοῦ Γέλα· τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ. Ꝛ Δίδραχ.
Ἱππεὺς ἔνοπλος πλήττων πρὸς τὰ κάτω διὰ τοῦ δόρατος.	ΓΕΛΑΣ Προτομὴ ταύρου ἀνθρωποκεφάλου . . . . Ꝛ Ἡμίδραχμον.

[Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. B. 2.]

ΓΕΛΩΙΟΝ Πτερωτὴ ἢ ἄπτερος Νίκη, ἡνιοχοῦσα τέθριππον ἐν καλπασμῷ· ὑπεράνω, ἀετὸς ἱπτάμενος φέρων ὄφιν εἰς τοὺς ὄνυχας. Συνήθως ἐν τῷ ἐξέργῳ στάχυς.	ΓΕΛΑΣ (ἐπ' ἀριστ.) Προτομὴ ταύρου ἀνθρωποκεφάλου ἤτοι τοῦ Γέλα. Ἐν τῷ πεδίῳ, συνήθως, κόκκος σίτου . . . Ꝛ Τετράδραχμον.

Τετράδραχμα ὅμοια τῷ ἀνωτέρω, μετὰ τῶν ἵππων ἐν βιαίᾳ κινήσει, ὁμοιάζοντα δὲ πρὸς τὰ ἐν Συρακούσαις μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἧτταν τῶν Ἀθηναίων κοπέντα, καὶ φέροντα τὰς ὑπογραφὰς τῶν τεχνιτῶν, Κίμων, Εὐαίνετος κλπ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ ἐν λεοντῇ· σύμβολον ἀστράγαλος.	ΓΕΛΩΙΩΝ Κεφαλὴ ἀνθρωποκέφαλος τοῦ Γέλα ποταμοῦ, στάχυσιν ἐστεμμένη . . . Ꝗ Ὀβολὸς ἢ λίτρα.
Κεφαλὴ ποταμίου θεοῦ νεαροῦ μετὰ κόμης λυτῆς. Ὄπισθεν κόκκος σίτου.	ΓΕΛΑΣ Ὁ ποταμὸς Γέλας ὡς ταῦρος βαδίζων, ταπεινῶν δὲ τὴν κεφαλὴν . . . Τριᾶς, . . . Æ ·65
ΓΕΛΑΣ Κεφαλὴ Γέλα νεαροῦ, κερασφόρος καὶ ταινίᾳ ἐστεμμένη.	Ταῦρος μετὰ τῆς κεφαλῆς πρὸς τὰ κάτω . . . Τριᾶς, . . . Æ ·75
Κεφαλὴ Γέλα νεαροῦ μετὰ κόμης κυματιζούσης, σύμβολον δὲ κόκκος σίτου.	ΓΕΛΑΣ Ταῦρος Γέλας ὡς ἀνωτέρω Οὐγγία (;) Æ ·45
Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου.	ΓΕΛΩΙΩΝ Κεφαλὴ ἀνθρωποκέφαλος πωγωνοφόρος τοῦ Γέλα ποταμοῦ, στάχυσιν ἐστεμμένη . Æ ·65-·45
ΓΕΛΩΙΩΝ Κεφαλὴ Δήμητρος κατ' ἐνώπιον, στάχυσιν ἐστεμμένη.	Ὁμοία κεφαλὴ τοῦ Γέλα . . Æ ·55

Ὁ στέφανος σταχύων καὶ ὁ κόκκος σίτου, οἵτινες τόσον συχνὰ ἀπαντῶσι παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ ποταμίου θεοῦ ἐνδεικνύουσιν ἐπαρκῶς, ὅτι εἰς τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ ἐπιρροὴν ἀπέδιδον οἱ Γελῷοι τὴν ἔκτακτον εὐφορίαν τῶν πεδιάδων αὐτῶν. Καὶ τώρα ἀκόμη τὸ ἄνω λεκανοπέδιον τῆς Terranova εἶνε πλούσιον εἰς δάση, ἀμπελῶνας καὶ λήϊα.

Περὶ τὰ 340 π. Χ.

Μετὰ χρονικὸν διάστημα μεῖζον ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἡ εὐτυχία τῆς Γέλας εἶχε λίαν ἐκπέσει, ὡς οὐδέποτε ἀναλαβούσης ἐκ τῆς καταστροφῆς, ἣν τῇ ἐπροξένησαν οἱ Καρχηδόνιοι, συνῳκίσθη καὶ πάλιν ἐν ἔτει 338 π. Χ. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀγαθοκλέους φαίνεται ὅτι αὕτη ἀνεκτήσατο μέχρι σημείου τινὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς εὐτυχίαν, ἀλλὰ οὐδέποτε πλέον ἔκοψε μεγάλα ἀργυρᾶ νομίσματα.

ΓΕΛΑΣ Κεφαλὴ Γέλα πωγωνοφόρου καὶ κερασφόρου.	Ἵππος ἐλεύθερος . . . . Ꝗ Τριημιώβολον 16·2 κ.

[Gardner, *Types Gr. C.*, Πίν. VI. 38]

ΕΥΝΟΜΙΑ Κεφαλὴ Δήμητρος, ἔχουσα τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ	ΓΕΛΩΙΩΝ Ταῦρος ἐπὶ στάχυος. . ℞ Διώβολον.

Τὸ ἐπίθετον ΕΥΝΟΜΙΑ, τὸ ἐνταῦθα ἀποδιδόμενον εἰς τὴν θεὰν Δήμητραν, δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ ΥΓΙΕΙΑ, τὸ ἐπὶ νομίσματός τινος τοῦ Μεταποντίου (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 102).

Ὁπλίτης φέρων κριὸν πρὸς θυσίαν.	Ἵππος ἐλεύθερος . . . . . Æ 1·05

Ὁ Φιντίας τοῦ Ἀκράγαντος (387-279 π. Χ.), μετέφερε ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις τοὺς κατοίκους τῆς Γέλας εἰς νέαν πόλιν, ἥτις ἐπεκλήθη ἐξ αὐτοῦ Φιντιάς, παρὰ τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ Ἱμέρα, ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεταξὺ Γέλας καὶ Ἀκράγαντος ἀποστάσεως. Ἡ Γέλα ἐν τούτοις ἐξηκολούθει ὑπάρχουσα· ἔκοψε δὲ νομίσματα χαλκᾶ μετὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως.

Μετὰ τὸ 241 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ τοῦ νεαροῦ ποταμίου θεοῦ Γέλα, ἐστεμμένη διὰ καλάμων.	ΓΕΛΩΙΩΝ Ὁπλίτης θύων κριόν . Æ ·85
Κεφαλὴ Δήμητρος στάχυσιν ἐστεμμένη.	» Στάχυς . . . Æ ·75

Ἔγεστα, πρὸς δυσμὰς τοῦ Πανόρμου, πόλις οὐχὶ Ἑλληνικὴ ἐν τῷ τμήματι δὲ τῆς Σικελίας τῷ κατοικουμένῳ ὑπὸ τῶν Ἐλύμων. Ἔκειτο δ' ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου μονήρους, περιθεομένου ὑπὸ βαθείας φάραγγος, δι' ἧς φέρεται χείμαρος ἐκβάλων εἰς τὸν Κριμισὸν ποταμόν. Κατά τινα ἐγχώριον παράδοσιν ἡ πόλις ὤφειλε τὴν κτίσιν αὐτῆς εἰς τὸν Ἔγεστον, υἱὸν Τρῳαδίτιδός τινος κόρης Ἐγέστας καὶ τοῦ ποταμίου θεοῦ Κριμισοῦ ὅστις συνεγένετο αὐτῇ μεταμορφωθεὶς εἰς κύνα (Serv. *ad Aen.* I 550, 30).

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων δὲ χρόνων οἱ Σεγεσταῖοι διετέλουν εἰς διαρκεῖς ἐχθροπραξίας πρὸς τοὺς Σελινουντίους, ἀναμφιβόλως ἕνεκεν τῶν ὁρίων τῶν ἰδίων αὐτῶν χωρῶν. Αἱ ἔριδες αὗται ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν παρέμβασιν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς Σικελικὰς ὑποθέσεις, κατόπιν δὲ εἰς τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν τῶν Καρχηδονίων, ὧν ἡ Σεγέστα ἐγένετο ὑπήκοος ἐν ἔτει 409 π. Χ. Τὰ ἀργυρᾶ νομί-

σματα τῆς Σεγέστας, μεθ' ὅλον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ πόλις δὲν ἦτο Ἑλληνική, μικρὰς μόνον παρέχουσιν ἐνδείξεις βαρβαρισμοῦ, ἐκτὸς ἂν πράγματι αἱ λέξεις ΙΙΒ ἢ ΙΙΑ πρεπει νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς τοιαῦται. Ἐκτείνονται δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἐν ἔτει 410 π. Χ. Καρχηδονικῆς ἐπιδρομῆς, ὅτε κατέπαυσαν ἐξαίφνης. Οἱ Σεγεσταῖοι νομισματικοὶ τύποι ἀντεγράφησαν ὑπὸ τῆς Μοτύης τῆς πρὸς δυσμὰς καὶ τοῦ Πανόρμου τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Σεγέστας.

Περὶ τὰ 500-480 π. Χ.

Ἐπιγρ. ΣΑΓΕΣΤΑΙΙΒ, ΣΑΓΕΣΤΑΙΙΒΕΜΙ, κλπ., συνήθως ἐπ' ἀριστερά.

Ἡ λέξις ΕΜΙ δυνατὸν νὰ σημαίνῃ, ὅτι τὰ νομίσματα (δίδραχμα), ἐφ' ὧν ἀπαντᾷ, εἶνε «*ἡμίσειαι*» τοῦ τετραδράχμου, τοῦ κυρίου ἀργυροῦ νομίσματος ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἄλλων Σικελικῶν πόλεων. Ἴδε ὅμως τὰς παρατηρήσεις τοῦ von Sallet, *Z. f. N.* I. σελ. 278 κ ἑξ., ἔνθα ἐκφέρει τὴν γνώμην αὐτοῦ, ὅτι τὸ ΕΜΙ ἐπέχει ἐνταῦθα θέσιν τοῦ *εἰμί* (δηλαδὴ τῆς Σεγέστας). Ἐὰν δὲ εἶνε, ὥς τινες νομίζουσιν, ἡ Φοινικικὴ λέξις ץיצ = *ὅρμος* ἢ Πάνορμος, τότε, ἐν συνθέσει πρὸς τὸ ΣΕΓΕΣΤΑ, ἡ λεξις ΙΙΒ (ὑποτιθεμένη ὡς ἡ Ἑλληνικὴ μορφὴ τοῦ ץיצ) δύναται νὰ σημαίνῃ «λιμὴν τῆς Σεγέστας» ἤτοι «*τὸ τῶν Αἰγεστέων ἐμπόριον*» (Στραβ. VI, 266, 272)

Τύποι: —

Κεφαλὴ τῆς νύμφης Σεγέστας ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας μετὰ κόμης ὑψωμένης ὄπισθεν ὑπὸ τὸ διάδημα αὐτῆς. *(Πίναξ Ι'. 2.)*	Κύων (ποταμὸς Κριμισός), συνοδευόμενος συνήθως ὑπὸ *συμβόλων* στάχυος ἢ ὀστράκου (murex). ℞ Δίδραχ. καὶ λίτρα.
Κεφαλὴ νύμφης κατ' ἐνώπιον.	Κύων. *Σύμβολον*, τροχός . . . . . ℞ Τριημιωβολ.

Περὶ τὰ 480-415 π. Χ.

ΣΑΓΕΣΤΑΙΙΒ ἢ ΣΕΓΕΣΤΑΙΙΒ Κεφαλὴ τῆς Σεγέστας μετὰ κόμης διαφοροτρόπως διατεθειμένης ἐν σφενδόνῃ ἢ ἄλλως.	Κύων, ἤτοι ὁ ποταμὸς Κριμισός· κεφαλὴ τῆς Σεγέστας ὑπεράνω ἐν τῷ πεδίῳ . . . . . ℞ Δίδραχ.

Περὶ τὰ 415-409 π. Χ.

ΣΕΓΕΣΤΑΞΙΑ Κεφαλὴ τῆς Σεγέστας. Ἡ κόμη ἐν σφενδόνῃ δι' ἀστέρων κοσμουμένη. *Σύμβολον*, στάχυς. *(Πίναξ Θ'. 9.)*	ΕΓΕΣΤΑΙΩΝ Κυνηγὸς νεαρὸς γυμνός, συνοδευόμενος ὑπὸ δύο κυνῶν, φέρων πῖλον κωνικὸν κρεμάμενον ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ. Κρατεῖ δὲ δύο δόρατα καὶ ἵσταται στηρίζων τὸν ἕνα τῶν ποδῶν ἐπὶ βράχου. Πρὸ αὐτοῦ ὅρος (Ἑρμῆς) . . . . . . ℞ Τετράδραχ.
ΣΕΓΕΣΤΑΞΙΒ Τέθριππον νικηφόρον ἡνιοχούμενον ὑπὸ γυναικός, κρατούσης στάχυς. Ὑπεράνω, Νίκη ἱπταμένη.	Ὁμοίως . . . . . ℞ Τετράδραχ.
Κεφαλὴ Σεγέστας μετὰ κόμης ἐν κρωβύλῳ ὄπισθεν, ἀναδεδεμένης δὲ δι' ἱμάντος τετράκις περὶ αὐτὴν στρεφομένου. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ κισσοῦ.	ΕΓΕΣΤΑΙΟΝ Κύων ἱστάμενος. Πρὸ αὐτοῦ ὄστρακον πορφύρας . . . ℞ Δίδραχ.
ΕΓΕΣΤΑΙΟΝ [ἢ ΩΝ]. Κεφαλὴ τῆς Σεγέστας μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης δι' ἱμάντος τρὶς στρεφομένου πέριξ αὐτῆς, ἢ ἐγκεκλεισμένης ἐν σφενδόνῃ, ἢ περιτετυλιγμένης πρὸς τὰ ἄνω ὄπισθεν.	ΣΕΓΕΣΤΑΞΙΒ Κύων ἱστάμενος ἐνίοτε παρὰ φυτὸν στάχυος ἢ καταβροχθίζων κεφαλὴν ἐλάφου . . . ℞ Δίδραχ. ℞ Ἡμίδρ. καὶ ἡμίλιτρ.
Κεφαλὴ Σεγέστας, ἀντωπὸς κατὰ τὰ τρία τέταρτα, μεταξὺ δύο κλάδων δάφνης.	ΕΓΕΣΤΑΙΟΝ Κύων ἱστάμενος. *Σύμβολα*· βυκάνη, γοργόνειον. ℞ Λίτρ.
Προτομὴ κυνός.	ΣΕΓΕ περὶ μέγα Η ℞ Ἡμίλιτρον.
Κεφαλὴ κυνός.	. . . . ℞ Ἑξᾶς.

Ὁ νέος κυνηγὸς ἐπὶ τῶν ὡραίων τετραδράχμων τῆς Ἐγέστας εἶνε πιθανῶς ὁ ποταμὸς Κριμισός, ὅστις, κατὰ τὸν Αἰλιανὸν (*Ποικ. ἱστ.* II. 33), ἐλατρεύετο ἐν Ἐγέστῃ ὑπὸ ἀνθρώπινον σχῆμα «*Αἰγεσταῖοι δὲ τὸν Πόρπακα καὶ τὸν Κριμισὸν καὶ τὸν Τελμισσὸν ἐν ἀνδρῶν εἴδει τιμῶσι*». Ὁ κύων, τὸ ἰδιάζον αὐτῷ σύμβολον, χρησιμεύει πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς μορφῆς. Ἐπὶ τῶν διδράχμων ὁ αὐτὸς ποταμὸς σημαίνεται διὰ τοῦ κυνός.

ΧΑΛΚΟΣ. *Πρὸ τοῦ 409 π. Χ.*

Τετρᾶς. Κεφαλὴ τῆς Ἐγέστας.	Κύων . . . . Æ ·8
Ἑξᾶς. Ὁμοίως.	Ὁμοίως . . (κάτω, ἐνίοτε, ἰκτίς;) Æ ·8-·65
» ΗΕΞΑΣ (ἐπ' ἀριστ.) Κεφαλὴ τῆς Ἐγέστας.	Κύων . . . . Æ ·65

Ἐκ τῶν ὁλκῶν τῶν νομισμάτων τούτων δὲν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ πραγματικοῦ σταθμοῦ τῆς λίτρας τοῦ χαλκοῦ, ἐπειδὴ ὁ τετρᾶς, οὗ ἡ ὁλκὴ εἶνε 132 κ., ἀπαιτεῖ λίτραν 396 κ., ἐνῷ ὁ ἑξᾶς (ὁλκ. 86 κ.) προϋποθέτει λίτραν 516 κ. (Πρβλ. B. M. *Cat. Sic.* σελ. 136).

Μετὰ τὸ 241 π. Χ.

Ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα καὶ πλέον ἡ Ἐγέστα ἦτο ἁπλοῦν παράρτημα τοῦ Πανόρμου καὶ δὲν ἔκοψε νόμισμά τι, ἐκτός ἂν πράγματι ὑποθέσωμεν, ὅτι τὰ δίδραχμα τὰ φέροντα Ἐγεσταίους τύπους καὶ τὴν καρχηδονικὴν ἐπιγραφὴν *ziz,* τὰ ὑπὸ τὸν Πάνορμον ἐνταῦθα περιγραφέντα, ἐκόπησαν ἐν Ἐγέστᾳ.

Ἀλλ' ὅτε μετὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου ἡ Ἐγέστα ὑπήχθη εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ἀπέκτησε καὶ πάλιν τὸ δικαίωμα τοῦ νομισματοκοπεῖν, ἂν καὶ μόνον χαλκᾶ νομίσματα. Νῦν δὲ οἱ Ἐγεσταῖοι ἐκαυχῶντο ἐπὶ τῇ κατὰ παράδοσιν Τρωϊκῇ αὐτῶν καταγωγῇ, ἀντιποιούμενοι οὕτω συγγένειαν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους «Segesta est oppidum pervetus in Sicilia, quod ab Aenea, fugiente e Troia atque in haec loca veniente, conditum esse demonstrant. Itaque Segestani non solum perpetua societate atque amicitia, verum etiam cognatione se cum populo Romano conjunctos esse arbitrantur» (Κικ. *Verr.*, IV. 33).

Κεφαλὴ Ἐγέστας πεπλοφόρος καὶ πυργοφόρος.	ΕΓΕΣΤΑΙΩΝ Ὁ Αἰνείας φέρων τὸν Ἀγχίσην . . . Æ ·8
Ὁμοίως.	» Ὁπλίτης ἱστάμενος Æ ·85
Ὁμοίως.	» Ὁπλίτης παρὰ ἵππον Æ ·75
ΕΓΕΣΤΑΙΩΝ Ὁμοίως.	» Ὁμοίως . . . . . Æ ·7

Ἐπὶ Αὐγούστου εὑρίσκομεν τὴν Ἐγέσταν χαίρουσαν εἰσέτι τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα (B. M. *Cat. Sic.* σελ. 137). Εἶνε ὅμως πιθανόν, ὅτι ἐνταῦθα ἐμεσολάβησε σημαντικὸν διάστημα μεταξὺ τῆς λήξεως τῶν αὐτονόμων νομισμάτων καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς αὐτοκρατορικῆς σειρᾶς.

Ἔννα, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Σικελίας· ἵστατο δὲ ἐπὶ εὐφόρου οροπεδίου ἐκτάσεως τριῶν περίπου μιλίων ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς κορυφῆς ὄρους ὑπερασπιζομένου πανταχόθεν δι' ἀποτόμων βράχων. Ἐθεωρεῖτο ὡς μία τῶν ἱερωτάτων θέσεων τῆς Σικελίας οὖσα τὸ κέντρον τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος καὶ τὸ μέρος ἔνθα ἐγένετο ἡ σκηνὴ τῆς ἁρπαγῆς τῆς Περσεφόνης. Τὰ ἀρχαιότερα αὐτῆς νομίσματα εἶνε *λίτραι* τῆς περιόδου τῆς ἀρχαίας μεταβατικῆς τέχνης.

Περὶ τὰ 450 π. Χ.

Τέθριππον ἡνιοχούμενον ὑπὸ Δήμητρος.	HENNAION Δήμητρα μετὰ καιούσης λαμπάδος θύουσα πρὸ βωμοῦ . . . AR Ὀβολὸς ἢ λίτρα.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς Ἔννης εἶνε δύο διακεκριμένων περιόδων.

Περὶ τὰ 340 π. Χ.

Κεφαλὴ Περσεφόνης.	ENNAI (ἐν τῷ ἐξέργῳ). Αἲξ ἱσταμένη πρὸ λαμπάδος μεταξὺ δύο σταχύων . . . . Æ 1·15
ΔΑΜΑΤΗΡ Κεφαλὴ Δήμητρος φέρουσα στέφανον σταχύων.	ENNAIΩN Κεφαλὴ βοὸς πρὸς θυσίαν μετὰ κεράτων τεταινιωμένων . . . . Æ 1·
Ὁμοίως.	EN Δύο κόκκοι σίτου . . Æ ·6

Ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους μετὰ τὸ 258 π. Χ.

ENNAIΩN Δήμητρα ἱσταμένη κρατοῦσα λαμπάδα καὶ Νίκην.	Σταφυλὴ ἐν στεφάνῳ . . . Æ ·9
ENNAIΩN Τριπτόλεμος ἱστάμενος γυμνός, κρατῶν σκῆπτρον.	Ἄροτρον συρόμενον ὑπὸ ὄφεων Æ ·9
ENNAIΩN Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	Μορφὴ καθημένη (;) πρὸ δένδρου Æ ·7

Τὰ ἀγάλματα ταῦτα τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Τριπτολέμου, τῆς πρώτης κρατούσης ἐν τῇ δεξιᾷ Νίκην, μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος (*Verr.*, IV. 49).

Τὰ νομίσματα τῆς Ἔννης ὡς ῥωμαϊκῆς ἰσοπολίτιδος πόλεως (municipium), φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν MVN.HENNAE, εἶνε τὰ τελευταῖα τῶν ὅσων ἔχομεν τῆς πόλεως ταύτης. Φέρουσι δὲ ταῦτα τὰ ὀνόματα τῶν M. GESTIVS καὶ L. MVNACIVS II VIR[I], μεταξὺ δὲ τῶν ἀξίων σημειώσεως ὀπισθοτύπων εἶνε ὁ *Ἅδης ἐπὶ τεθρίππου ἀπάγων τὴν Περσεφόνην καὶ ὁ Τριπτόλεμος ἱστάμενος κρατῶν στάχυς.*

Ἔντελλα, ἀρχικῶς σικανικὴ πόλις· ἵστατο δὲ ἐπὶ ὑψηλῆς κορυφῆς ἐν τοῖς μεσογείοις τῆς νήσου ἐπὶ τοῦ Ὕψα ποταμοῦ. Τὰ ἀρχαιότατα αὐτῆς νομίσματα εἶνε ἀργυρᾶ.

Περὶ τὰ 480-450 π. Χ.

Μορφὴ γυναικεία σπένδουσα.	ΕΝΤΕΛ (ἐπ' ἀριστ.) Ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος (ποταμὸς Ὕψας) . . R Λίτρα.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ ἐν λεοντῇ.	ENT (ἐπ' ἀριστ.) ⁚·⁚ R Ἡμίλιτρ

Ἐν ἔτει 404 π. Χ. οἱ Καμπανοὶ μισθοφόροι τῶν Καρχηδονίων κατέσχον τὴν Ἔντελλαν καὶ ἐκράτησαν αὐτὴν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Τὰ ἑξῆς νομίσματα ἐκόπησαν ἐπὶ τῆς κατοχῆς αὐτῶν, ἀλλ' οὐχὶ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Τιμολέοντος (Head, *Syracuse*, σελ. 36 σημ.). Περὶ ἄλλων νομισμάτων κοπέντων ὑπὸ τῶν Καμπανῶν ἐν Σικελίᾳ ἴδε Αἴτνην καὶ Νακώνην.

Περὶ τὰ 340 π. Χ.

ΕΝΤΕΛΛΑΣ Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ στεφάνου σταχύων.	ΚΑΜΠΑΝΩΝ Πήγασος . . Æ ·8
ΕΝΤΕΛΛ . . Κεφαλὴ Ἄρεως πωγωνοφόρου μετὰ κράνους ἀκριβῶς ἐφαρμοζομένου, δαφνοστεφής.	» Πήγασος ἢ ἵππος ἐλεύθερος . Æ ·85
ΕΝΤΕΛΛ . . Κράνος.	» Ὁμοίως . . Æ ·85

Ἐπί τινων τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Καμπανῶν κοπέντων νομισμάτων ἐλλείπει τὸ ὄνομα τῆς Ἐντέλλης.

Περίοδος τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας.

Κεφαλὴ Ἡλίου· ὄνομα δὲ ἄρχοντος ΑΤΡΑΤΙΝΟΥ	ΕΝΤΕΛΛΙΝΩΝ Γυναικεία μορφὴ μετὰ φιάλης καὶ κέρατος. Æ ·7

Τὸ αὐτὸ ὄνομα ἄρχοντος ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ νομισμάτων τοῦ Λιλυβαίου.

Ἐρβησσός. Ὑπῆρχον δύο πόλεις τοῦ ὀνόματος τούτου ἐν Σικελίᾳ, ἡ μία μὲν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀκραγαντίνων, ἡ δ' ἑτέρα, Σικελικὴ πόλις μεγαλειτέρας σπουδαιότητος, μικρὸν πρὸς δυσμὰς τῶν Συρακουσῶν. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἀποδίδονται συνήθως τὰ νομίσματα (Imhoof, *Mon. Gr.* σελ. 20).

Περὶ τὰ 340 π. Χ.

ΕΡΒΗΣΣΙΝΩΝ Κεφαλὴ Σικελίας.	Κεφαλὴ καὶ τράχηλος ταύρου ἀνθρωποκεφάλου πωγωνοφόρου . Æ 1·2
Ὁμοίως.	Ἀετὸς μετὰ κλειστῶν πτερύγων ἐπιβλέπων ὄφιν . . . . . Æ 1·2

Τὰ νομίσματα ταῦτα ἀνήκουσι τῇ ἐποχῇ τοῦ Τιμολέοντος καὶ εἶνε κεκομμένα ἐπὶ νομισμάτων τῶν Συρακουσῶν φερόντων κεφαλὴν Διὸς τοῦ Ἐλευθερίου.

Ἔρυξ. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑψηλοῦ ἀπομεμονωμένου ὄρους παρὰ τὴν ΒΔ ἄκραν τῆς Σικελίας. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ὁ διάσημος ναὸς Ἀφροδίτης τῆς Ἐρυκίνης, καταγωγῆς φοινικικῆς. Ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ περιόδῳ ὁ Ἔρυξ, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν νομισματικῶν αὐτοῦ τύπων, ἐξηρτᾶτο ἐπί τινα χρόνον ἐκ τοῦ Ἀκράγαντος, πιθανῶς ὡς ἡ Ἱμέρα ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Θήρωνος.

ERVKINON (ἐπ' ἀριστ.) Ἀετὸς ἐπὶ κιονοκράνου.	Πάγουρος. R Δραχμαὶ καὶ ὀβολοί.

Ἐν τῇ μεταβατικῇ περιόδῳ φαίνεται ὅτι ἡ πόλις διετέλει εἰς στενὰς σχέσεις πρὸς τὴν γείτονα πόλιν Ἐγέσταν, ἐπειδὴ ὁ κύων τοῦ ὄπισθεν μέρους τῶν νομισμάτων εἶνε κοινὸς εἰς ἀμφοτέρας τὰς πόλεις. Παράβαλε ὡσαύτως τὴν ἀνεξήγητον κατάληξιν ΙΙΒ, ἥτις

ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἀμφοτέρων τῶν πόλεων τούτων (ἴδε Ἐγέσταν).

Περὶ τὰ 480-415 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀφροδίτης κατ' ἐνώπιον.	ERVKINON (ἐπ' ἀρ.) Κύων. ℞ Ὀβολ.
Κεφαλὴ Ἀφροδίτης πρὸς δ., μετὰ σφενδόνης.	IRIKAΞI[B Κύων καὶ τρεῖς στάχυες ℞ Δίδραχ.
ΕΡΥΚΙΝΟΝ ἢ ERVKAΞIB Μορφὴ γυναικεία σπένδουσα.	Κύων . . . . ℞ Ὀβολός.

Περὶ τὰ 415-400 π. Χ.

Τέθριππον μεθ' ἵππων τρεχόντων.	ΕΡΥΚΙΝΟΝ Ἀφροδίτη καθημένη, κρατοῦσα περιστεράν· πρὸ αὐτῆς νέος πτερωτός, ὁ Ἔρως. [Gardner, *Types Gr. C.*, Πίν. VI, 3.] ℞ Τετράδραχμον.
Ἀφροδίτη καθημένη, κρατοῦσα περιστεράν.	ERYKINON Κύων. ℞ Λίτρ. ἢ ὀβολ.
Ἀφροδίτη καθημένη, στεφανουμένη ὑπὸ Ἔρωτος ἱπταμένου.	» Ὁμοίως » »
Ἀφροδίτη καθημένη, ἕλκουσα πρὸς αὐτὴν νέον γυμνὸν (Ἔρωτα ἄπτερον).	» Κύων ἢ λαγωὸς καθήμενος. ℞ Λίτρα ἢ ὀβολός.
Κεφ. Ἀφροδίτης δ., μετὰ σφενδόνης.	» Κύων. ℞ Ἡμίλιτρ. ἢ ἡμιωβ.

Περὶ τὰ 400-300 π. Χ.

Διαρκοῦντος τοῦ πλείστου μέρους τοῦ Δ'. αἰῶνος, ὁ Ἔρυξ ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Καρχηδονίων, εἰς τὴν περίοδον δὲ ταύτην ἀνήκουσι τὰ φέροντα τὴν καρχηδονικὴν ἐπιγραφὴν ארך νομίσματα.

Κεφαλὴ Ἀφροδίτης πρὸς ἀρ.	Καρχηδ. ἐπιγραφή. Ταῦρος ἱστάμενος. ℞ Ὀβολός.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» » Πήγασος. ℞ Δίδρ.

Ὁ τελευταῖος τύπος ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς Κορινθιακῆς νομισματοκοπίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τιμολέοντος.

Ὑπάρχουσιν ἐπίσης χαλκᾶ νομίσματα ἀνήκοντα εἰς τὰ μέσα τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος.

ΕΡΥΚΙΝΩΝ Κεφαλὴ Διὸς Ἐλευθερίου.	Ἀφροδίτη καθημένη . . . Æ 1·25 (Ἐπικεκομμένον ἐπὶ μεγάλου χαλκοῦ νομίσματος τῶν Συρακουσῶν.)
Τριᾶς. Κεφαλὴ πωγωνοφόρος.	Κύων . . . . Æ 1·05
Ἑξᾶς. Ὁμοίως.	Ὁμοίως . . . . Æ ·8

Ἡ πωγωνοφόρος αὕτη κεφαλὴ παριστᾷ ἴσως τὸν ἐπώνυμον ἥρωα Ἔρυκα.

Μετὰ τὸ 241 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Ἀφροδίτης.	ΕΡΥΚΙΝΩΝ Ἡρακλῆς ἱστάμενος . Æ ·85

Ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις τὸ ἱερὸν Ἀφροδίτης τῆς Ἐρυκίνης ἐτιμᾶτο τὰ μέγιστα. Σῶμα στρατοῦ ἐμισθοδοτεῖτο πρὸς φύλαξιν αὐτοῦ καὶ αἱ σημαντικώτεραι τῶν πόλεων τῆς Σικελίας εἶχον διαταχθῇ νὰ καταβάλωσι τὰ ἔξοδα πρὸς διατήρησιν τοῦ ἱεροῦ εἰς τὴν πρέπουσαν λαμπρότητα.

Ζάγκλη, ἴδε Μεσσάναν καὶ Μαμερτίνους.

Ἡράκλεια Μινῶα. Ἡ πόλις αὕτη, κειμένη παρὰ τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ Ἀλύκου, μεταξὺ Ἀκράγαντος καὶ Σελινοῦντος, ἐκτίσθη κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ Μίνωος τοῦ Κρητός. Ἀκολούθως ἀπῳκίσθη ὑπὸ Σπαρτιατῶν (510 π. Χ.), οἵτινες προσέδωσαν αὐτῇ τὸ ὄνομα τῆς Ἡρακλείας. Βραδύτερον δ' ἔπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Καρχηδονίων καὶ ἀπέβη πράγματι εἷς τῶν κυριωτάτων ναυστάθμων αὐτῶν. Εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων. Τὸ Φοινικικὸν ὄνομα רש מלקרת *Ρέσχ Μελκάρθ* ἤτοι *Ἀκρωτήριον τοῦ Ἡρακλέους,* εἶνε τὸ συνώνυμον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἡράκλεια, εἰς ὃ δυνατὸν νὰ ἀνταποκρίνηται τὸ ἀρχαῖον κρητικὸν ὄνομα, ἐπειδὴ τὰ ὀνόματα Μίνως, Ἡρακλῆς καὶ Μελκάθρος εἶνε τρεῖς διάφοροι μορφαὶ τῆς αὐτῆς θεότητος.

Ἡ νομισματοκοπία τῆς Ἡρακλείας ἀνήκει σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τοὺς χρόνους, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων οἱ Καρχηδόνιοι ἦσαν ἰσχυρότατοι ἐν Σικελίᾳ.

Περὶ τὰ 409-241 π. Χ.

Κεφαλὴ Περσεφόνης ἐστεμμένη διὰ φύλλων σταχύων καὶ περικυκλουμένη ὑπὸ δελφίνων. (Ἀντιγραφὴ τῶν νομισμάτων τῶν Συρακουσῶν).	Καρχηδονικὴ ἐπιγραφὴ ὡς ἀνωτέρω. Τέθριππον νικηφόρον ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Συρακουσῶν . . ℞ Τετράδραχμον.
Κεφαλὴ ἀνδρικὴ πωγωνοφόρος καὶ δαφνηφόρος.	Ὁμοίως . . . . ℞ Τετράδραχμον.

Ἐπί τινων κομματίων ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ראש מלקרת. Ἡ ἐργασία κατ' ἀρχὰς μὲν εἶνε καλλίστη κατόπιν ὅμως ἐκπίπτει ταχέως.

Περὶ τὰ 340 π. Χ.

Ἐπὶ βραχὺ διάστημα, πιθανῶς ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Τιμολέοντος, ἡ Ἡράκλεια ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐκ τῶν ἑπομένων νομισμάτων φαίνεται ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐδέχθη νέους ἀποίκους ἐκ Κεφαλοιδίου. (Holm, *Gesch., Sic.* II 478). Ἡ ἐπιγραφὴ τῶν νομισμάτων τούτων εἶνε ΗΡΑΚΛΕΙΩΤΑΝ ΕΚ ΚΕΦΑΛΟΙΔΙΟΥ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	Ταῦρος κηρύσσων . . . . . Æ ·55

[Millingen, *Anc. Coins,* Πίν. II, 11.]

Ἰαιτία *(Iato)*, Σικελικὸν φρούριον καὶ πόλις ἐπὶ ἀποκρήμνου ὄρους, περὶ τὰ δέκα πέντε μίλια ΝΔ τοῦ Πανόρμου. Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε τῆς ἐποχῆς τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας.

Μετὰ τὸ 241 π. Χ, περίπου.

ΙΑΙΤΙΝΩΝ Κεφαλὴ πωγωνοφόρος Ἡρακλέους.	Τρισκελές, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὁποίου Γοργόνειον. . . . . . . Æ ·85
Προτομὴ Ἀρτέμιδος.	ΙΑΙΤΙΝΩΝ Μορφὴ ἱσταμένη, στηριζομένη ἐπὶ δόρατος, ἐφ' οὗ πῖλος φρύγιος Æ ·85
Κεφαλὴ μετὰ περικεφαλαίας, ἧς ὁ λόφος ὁμοιάζει πρὸς πύργωμα.	» Ὁπλίτης ἱστάμενος Æ ·75
Ὁπλίτης ἱστάμενος.	ΙΑΙΤΙΝΩΝ ἐν στεφάνῳ . . Æ ·8

Ἱμέρα, ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας τῆς Σικελίας, ἀρχαία Χαλκιδικὴ ἀποικία ἐκ Ζάγκλης, κτισθεῖσα περὶ τὰ μέσα τῆς ἑβδόμης

π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἐκ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς ἱστορίας οὐδὲν σχεδὸν γινώσκομεν. Τὰ πρῶτα αὐτῆς νομίσματα, ὡς τὰ τῆς Νάξου καὶ Ζάγκλης, ἀκολουθοῦσι τὸν Αἰγινητικὸν σταθμητικὸν κανόνα (ἴδε σελ. 150).

Πρὸ τοῦ 482 π. Χ.

Ἀλέκτωρ (*Πίναξ Ϛʹ. 9*).	Τετράγωνον ἔγκοιλον ἐπίπεδον περιέχον ὀκτὼ τριγωνικὰ διαμερίσματα, ὧν τέσσαρα ἀνάγλυπτα . ℞ Δραχμὴ 90 κ. ℞ Ὀβολὸς 15 κ.
Ἀλέκτωρ.	Ὄρνις ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . ℞ Δραχμή.

Τὰ νομίσματα ταῦτα φέρουσιν ἐνίοτε μὲν τὴν ἐπιγραφὴν HIME, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ γράμματα Ⱶ,TV, ἢ VⱵⱵ, ἅτινα παραμένουσιν ἀνεξήγητα. Ὁ ἀλέκτωρ, ὡς ἔμβλημα τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀναφέρεται εἰς τὰς θεραπευτικὰς ἰδιότητας τῶν παρὰ τὴν Ἱμέραν θερμῶν πηγῶν (Πρβλ. τὰ νομίσματα τῆς Σελινοῦντος, ἐφ' ὧν ὁ ὡς πρόσθετον σύμβολον ἀλέκτωρ ἔχει τὴν αὐτὴν ἔννοιαν). Τὸ πτηνὸν τοῦτο ὡς ὁ προάγγελος τῆς ἡμέρας, ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Eckhel ὡς ὑπονοοῦν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, *ἱμέρα*, ἀρχαίαν μορφὴν τοῦ *ἡμέρα* (Πλάτωνος *Κρατυλ.* 74 (418c)· Πλουτάρχου, *Περὶ τοῦ μὴ χρᾶν Πυθ.* XII), ἀλλ' αὕτη εἶνε λίαν ἀμφίβολος παραγωγή. Ἑτέρα ἀνεξήγητος λέξις, ΙΑΤΟΝ, εὕρηται ἐπίσης ἐπὶ ἀρχαίων νομισμάτων τῆς Ἱμέρας. Ὑπετέθη δὲ ὅτι αὕτη εἶνε ἡ ἑλληνικὴ ἀπόδοσις ἀρχαίου φοινικικοῦ ὀνόματος τῆς Ἱμέρας, אי'א ἢ א'

Περὶ τὰ 482-472 π. Χ.

Ἐν ἔτει 482 π. Χ. ὁ Θήρων τοῦ Ἀκράγαντος ἐγένετο κύριος τῆς Ἱμέρας, τὸ δὲ ἀκόλουθον ἔτος ἐνίκησε τῇ βοηθείᾳ τοῦ Γέλωνος ἐν μεγάλῃ μάχῃ τοὺς Καρχηδονίους, οἵτινες ἐπολιόρκουν αὐτὸν ἐν τῇ πόλει του. Ὁ Θήρων καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θρασυδαῖος ἦρχον ἀπολύτως μετὰ ταῦτα ἐπί τινα ἔτη, ἐπαυξήσαντες τὸν πληθυσμὸν διὰ δωρικῆς ἀποικίας. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον κατηργήθη ἡ ἀρχαία Χαλκιδικὴ (Αἰγινητικὴ) νομισματοκοπία, εἰσαχθέντος νομίσματος Ἀττικοῦ

σταθμοῦ, ἐφ' οὗ ἐγένετο δεκτὸς ὁ καρκίνος διὰ τὴν ὀπισθίαν ὄψιν τῶν νομισμάτων ὡς ἔμβλημα τῆς 'Ακραγαντινῆς κυριαρχίας.

HIMERA 'Αλέκτωρ.	Καρκίνος . . ℞ Δίδραχμον 135 κ. ℞ Δραχμή 65 κ.
'Αλέκτωρ.	HIMERAION 'Αστράγαλος . . . . ℞ Δραχμή 65 κ.
'Αστράγαλος.	• • ℞ 'Εξᾶς 1·2 κ.

'Ο ἀστράγαλος ὡς θρησκευτικὸν σύμβολον δυνατὸν νὰ ἀναφέρηται εἰς τὸ ἔθιμον τοῦ μαντεύεσθαι διὰ τῆς ἀναρρίψεως ἀστραγάλων. (Σχόλ. Πινδ. *Πυθ.* IV. 337).

Περὶ τὰ 472 - 415 π. Χ.

'Ο Θήρων ἀπέθανεν ἐν ἔτει 472 π. Χ., ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Θρασυδαῖος ἐξωρίσθη ταχέως κατόπιν. 'Απὸ τοῦ χρόνου τούτου μέχρι τῆς ἐν ἔτει 408 π. Χ. καταστροφῆς τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, ἡ 'Ιμέρα φαίνεται ὅτι ἀπήλαυσεν ἐποχῆς ἀδιαταράκτου εὐτυχίας,

IMEPAION Τέθριππον μεθ' ἵππων βαδιζόντων. *(Πίναξ Ϛ'. 10.)*	Νύμφη 'Ιμέρα σπένδουσα πρὸ βωμοῦ· ὄπισθεν αὐτῆς μικρὸς Σειληνὸς λουόμενος εἰς τὸ ὕδωρ τὸ ἐπ' αὐτοῦ καταρρέον ἐκ κρήνης σχήματος λεοντοκεφαλῆς . . . . . ℞ Τετράδραχμ.
IMERA (ἐπ' ἀριστ.) Νύμφη 'Ιμέρα ἱσταμένη κατ' ἐνώπιον, φέρουσα χιτῶνα καὶ εὐρὺν πέπλον.	ΠΕΛΟΨ Πέλοψ ἡνιοχῶν ἅρμα μεθ' ἵππων βαδιζόντων. 'Εν τῷ ἐξέργῳ κλάδος φοίνικος μετὰ καρπῶν . . ℞ Τετράδραχμ.

[Imhoof, *Monn. Gr.*, Πίν. B. 3.]

'Η λατρεία τοῦ Κρόνου ἐν 'Ιμέρᾳ ἀποδεικνύεται ἐκ νομίσματος τῆς ἀκολούθου περιόδου· ἡ τοῦ Πέλοπος, τοῦ παρὰ Πινδάρῳ *Κρονίου* καλουμένου (*'Ολυμ.* III, 41), ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὸν αὐτὸν κύκλον. 'Η παρουσία τοῦ Πέλοπος ἐπὶ νομίσματος τῆς 'Ιμέρας δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὡς ἀναφερομένη εἰς τὴν ἐν ἔτει 472 ἐν 'Ολυμπίᾳ νίκην τοῦ 'Ιμεραίου 'Εργοτέλους (Πινδ. *'Ολυμπ.* XII), ἐπειδὴ ὁ Πέλοψ ἐλατρεύετο κυρίως ὡς ὁ παλινορθωτὴς τῶν 'Ολυμπιακῶν ἀγώνων.

ΙΜΕΡΑΙΟΝ Ἱππεὺς γυμνὸς ἐπιβαίνων πλαγίως ἵππου καλπάζοντος.	ΙΑΤΟΝ Νύμφη Ἱμέρα σπένδουσα. Ἐν τῷ πεδίῳ κηρύκειον καὶ κόκκος σίτου . . . . . ℞ Δίδραχ.

[Gardner, *Types Gr. C.*, Πίν. II. 38.]

ΗΙΜΕΡΑΙΟΝ Ἔφηβος γυμνὸς ἱππεύων τράγον, κρατῶν δὲ κήρυκα ὄστρακον δι' οὗ σαλπίζει.	ΝΙΚΑ Νίκη ἱπταμένη, κρατοῦσα ἄφλαστον . . . . . . ℞ Ἡμίδρ.
Τέρας ἔχον κεφαλὴν ἀνδρὸς πωγωνοφόρου, κέρας αἰγός, ὁπλὰς λέοντος καὶ πτέρυγας καμπυλουμένας πρὸς τ' ἄνω.	ΗΙΜΕΡΑΙΟΝ Ἔφηβος γυμνὸς ἐπὶ τράγου. . . . . . . ℞ Λίτρα.
Κεφαλὴ πωγωνοφόρος μετὰ κράνους.	ΗΙΜΕΡΑΙΟΝ Δύο κνημῖδες ℞ Ὀβολ.
Κεφαλὴ πωγωνοφόρος.	ΗΙΜΕ Κράνος . . . . ℞ Ὀβολός.

Περὶ τὰ 415-408 π. Χ.

Τέθριππον ἐν ὁρμητικῇ κινήσει· ὑπεράνω Νίκη κρατοῦσα πινακίδα, ἐφ' ἧς ἦτό ποτε τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου.	Νύμφη Ἱμέρα θύουσα πρὸ βωμοῦ. ὄπισθεν αὐτῆς Σειληνὸς λουόμενος εἰς κρήνην . . . . ℞ Τετράδραχ.

[Gardner, *Types Gr. C.*, Πίν. VI, 2.]

ΚΡΟΝΟΣ Κεφαλὴ πωγωνοφόρος Κρόνου, ταινίᾳ ἀναδεδεμένη.	ΙΜΕΡΑΙΩΝ Κεραυνὸς μεταξὺ δύο κόκκων σίτου . . . . ℞ Λίτρα.

[Imhoof, *Mon. Gr.*, Πίν. Β. 4.]

ΙΜΕΡΑΙΩΝ Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ ἐν λεοντῇ.	Ἀθηνᾶ ἱσταμένη κατ' ἐνώπιον, μετὰ ἀσπίδος καὶ δόρατος . . . . . . ℞ Ὀβολὸς ἢ λίτρα.

Ὁ Κρόνος ἐλατρεύετο ὡς ἀρχαῖος βασιλεὺς τῆς νήσου εἰς διάφορα μέρη τῆς Σικελίας, ὧν ἐν πιθανῶς ἦτο ἡ Ἱμέρα ἢ τόπος τις παρ' αὐτὴν (Διοδ. III, 61).

ΧΑΛΚΟΣ. *Περὶ τὰ 472-415 π. Χ.*

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς Ἱμέρας διαιροῦνται εἰς δύο διακεκριμένας σειράς :—

(α) *Βαρύσταθμος τάξις μετὰ σημείων ἀξίας.*

Ἡμίλιτρον. Κεφαλὴ Γοργοῦς.	⁝⁝⁝	Æ 408 κ.
Πενταούγγιον. »	⁚·⁚	Æ 374 κ.
Τετρᾶς. »	⁚⁚ ΗΙ ΜΕΡΑ (ἐπ' ἀρ.)	Æ 330 κ.
Τριᾶς. »	⁖	Æ 253 κ.

(β) *Ἐλαφρᾶς ὁλκῆς τάξις μετὰ σημείων ἀξίας.*

Ἑρμῆς (;) ἐπὶ τράγου.	ΚΙΜΑΡΑ ἢ ΙΜΕΡΑ Νίκη ἱπταμένη, φέρουσα ἄφλαστον.

Æ ·8 *Ἡμίλιτρον* μετὰ ⁝⁝⁝, Æ ·6 *Τριᾶς* μετὰ ..., καὶ Æ ·5 *Ἑξᾶς* μετὰ ..

Περὶ τὰ 415-408 π. Χ.

ΙΜΕ Κεφαλὴ τῆς νύμφης Ἱμέρας ἔχουσα τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ	⁝⁝⁝ ἐν στεφάνῳ . . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ νύμφης κατ' ἐνώπιον.	ΙΜΕ Καρίς . . . . Æ ·5

Τῶν ἀνωτέρω σειρῶν χαλκῶν νομισμάτων ἡ πρώτη, κρινομένη ἐκ τοῦ τετρᾶντος, προϋποθέτει λίτραν 990 κ. ἐνῷ ἡ δευτέρα προϋποθέτει λίτραν ἐλαφροτέραν ἤτοι 200 κ. μόνον. Ἐν Ἀκράγαντι, διαρκούσης τῆς αὐτῆς περιόδου, ἡ λίτρα φαίνεται ἐκπίπτουσα ἐξ 750 κ. εἰς μόνον 613 κ. ἐνταῦθα δὲ μάλιστα κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος εἷλκε 536 κ.

Πρὸ τοιούτων τόσον ἀντιφατικῶν δεδομένων εἶνε τολμηρὸν νὰ ἐξαγάγῃ τις συμπεράσματα ἐκ τῶν ὁλκῶν τῶν χαλκῶν νομισμάτων διὰ τὰς διαφόρους ἐλαττώσεις τῆς λίτρας ἐν Σικελίᾳ. Πρβλ. ἐπίσης τὰ χαλκᾶ νομίσματα τοῦ Πανόρμου.

Θερμαὶ αἱ Ἱμεραῖαι Ἐν ἔτει 408 π. Χ. ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Ἱμέρας κατεστράφη ὁλοσχερῶς ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, οἱ δὲ δὲ κάτοικοι ἐν μέρει μὲν ἐσφάγησαν, ἐν μέρει δὲ ἐξωρίσθησαν. Ἐν τούτοις ὅμως οἱ ὑπολειφθέντες τῶν κατοίκων ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ

ἐγκαθιδρυθῶσιν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἱμεραίας χώρας, παρὰ τὰς οὐχὶ μακρὰν τῆς ἀρχαίας πόλεως θερμὰς πηγὰς (Κικέρ. *Verr.* II, 35). Ἐνταῦθα δὲ ἀνεφύει νέα πόλις κληθεῖσα Θερμαὶ ἢ Θερμαὶ Ἱμεραῖαι. Κατὰ τὴν παράδοσιν αἱ θερμαὶ αὗται πηγαὶ ἀνεώγησαν ὑπὸ τῶν νυμφῶν Ἱμέρας καὶ Ἐγέστας ἵνα ἀνακουφίσωσιν τὰ κεκμηκότα μέλη τοῦ Ἡρακλέους κατὰ τὴν περιοδείαν αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Σικελίαν (Διοδ. IV. 23). Ἐκ τούτου δὲ ὁ τύπος τοῦ ἀναπαυομένου Ἡρακλέους.

Περὶ τὰ 405-350 (;) π. Χ.

ΘΕΡΜΙΤΑΝ Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ σφενδόνης, πέριξ δὲ δελφῖνες.	Τέθριππον νικηφόρον μεθ' ἵππων ἐν ὁρμητικῇ κινήσει . . Ꝛ Τετράδρ.
ΘΕΡΜΙΤΑΝ Κεφαλὴ Ἥρας ἐν κατατομῇ, φέρουσα στέφανον κεκοσμημένον διὰ προτομῶν γρυπῶν.	Ἡρακλῆς γυμνὸς καθήμενος ἐπὶ βράχων, ἐφ' ὧν εἶνε ἐστρωμένη ἡ λεοντῆ . . . . . . Ꝛ Δίδραχ.

[B. M. *Guide,* Πίν. XXV, 26.]

Κεφαλὴ Ἥρας.	ΘΕΡΜΙΤΑΝ Κεφ. Ἡρακλέους Æ ·6
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος· ὄπισθεν, μηνίσκος.	» Ὁμοίως Æ ·75

Μετὰ τὰ νομίσματα ταῦτα ὑπάρχει μέγα κενὸν διάστημα, ἐπειδὴ αἱ Θερμαὶ φαίνεται ὅτι δὲν ἔκοψαν ἐκ νέου νομίσματα πρὶν ἢ μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου.

ΕΠΙ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ.

Μετὰ τὸ 241 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρος.	ΘΕΡΜΙΤΑΝ Τρεῖς νύμφαι ἱστάμεναι, ὧν ἡ ἐν τῷ μέσῳ πεπλοφόρος . Æ 1·1
Ὁμοίως.	» Ἄγαλμα πεπλοφόρον τῆς Πόλεως, κρατούσης κέρας καὶ φιάλην. Æ ·8
Κεφαλὴ γυναικεία πεπλοφόρος.	» Αἲξ κατακειμένη Æ ·5
Κεφαλὴ τῆς Πόλεως πεπλοφόρος καὶ πυργοφόρος.	ΘΕΡΜΙΤΑΝ ΙΜΕΡΑΙΩΝ Ἄγαλμα τοῦ Στησιχόρου στηριζομένου ἐπὶ βάκτρου βιβλίον δὲ ἀναγινώσκοντος . . . . Æ 1·0

Ὁ Κικέρων (Verr. II. 35) μνημονεύει μεταξὺ τῶν χαλκῶν ἀγαλμάτων ἅτινα ἀπέδωκεν ὁ Σκιπίων εἰς τὰς Θερμὰς μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Καρχηδόνος, τὸ τῆς πόλεως Ἱμέρας «in muliebrem figuram habitumque formata»· τὸ τοῦ ποιητοῦ Στησιχόρου, «erat enim Stesichori poetae statua senilis incurva, cum libro, summo, ut putant, artificio facta; qui fuit Himerae sed et est et fuit tota Graecia summo propter ingenium honore et nomine» κτλ.· καὶ ἐκεῖνο αἰγὸς «etiam quod paene praeterii capella quaedam est... scite facta et venuste».

Μεγάλης σπουδαιότητος εἶνε τὸ ὅτι καὶ τὰ τρία ταῦτα ἀγάλματα εὑρίσκονται ἀντιγεγραμμένα ἐπὶ τῶν τελευταίων νομισμάτων τῶν Θερμῶν.

Ἱππάνα. Ὁ Πολύβιος (I, 24) μνημονεύει πόλεως τοῦ ὀνόματος τούτου κειμένης οὐχὶ μακρὰν τοῦ Πανόρμου. Τὰ ἑξῆς ἀρχαϊκὰ νομίσματα ἐκόπησαν ἐνταῦθα.

Περὶ τὰ 480 π. Χ.

ΙΓΑΝΑΤΑΝ Ἀετὸς ἐπὶ κιονοκράνου. | Δελφὶς καὶ ὄστρακον χήμης. Ɍ Λίτρα.

Νόμισμά τι τῆς Μοτύης (ἐν λ.) φέρει σχεδὸν τοὺς αὐτοὺς τύπους.

Καινή. Περὶ τῶν φερόντων τὴν ἐπιγραφὴν ΚΑΙΝΟΝ νομισμάτων, τῶν ἐνίοτε ἀποδιδομένων εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἴδε Ἄλαισαν καὶ σελ. 154.

Καλὴ Ἀκτή. Αὕτη ἔκειτο ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας, ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεταξὺ Τυνδαρίδος καὶ Κεφαλοιδίου ὁδοῦ. Ἦτο δὲ ἀποικία Πελοποννησιακὴ κτισθεῖσα ἐν ἔτει 446 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Σικελοῦ ἡγεμόνος Δουκετίου, ὅτε οὗτος ἐπανήρχετο ἐκ τῆς εἰς Κόρινθον ἐξορίας. Πάντα τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε ὀψίμου περιόδου.

Περὶ τὰ 241-210 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετ' Ἀθηναϊκοῦ λοφοφόρου κράνους.	ΚΑΛΑΚΤΙΝΩΝ Γλαῦξ ἐπὶ ἀμφορέως . . Æ ·8
Κεφαλὴ Διονύσου.	» Σταφυλή . Æ ·65

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΚΑΛΑΚΤΙΝΩΝ Λύρα . . Æ ·6
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	» Κηρύκειον Æ ·5

Τὸ πρῶτον τῶν ἀνωτέρω νομισμάτων εἶνε καταφανῶς ἀντιγεγραμμένον ἐκ τῶν τελευταίων Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων.

Καμάρινα. Ἀποικία τῶν Συρακουσῶν κτισθεῖσα περὶ τὰ 599 π. Χ. μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ὠάνιος καὶ Ἱππάριος, ἐπὶ τῆς νοτίου παραλίας τῆς Σικελίας. Συνεπείᾳ δὲ ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν Συρακουσῶν κατεστράφη ὑπὸ τῆς πόλεως ταύτης ἐν ἔτει 552 π.Χ. Ἐν ἔτει 495 π. Χ. ἀνηγέρθη καὶ ἀπῳκίσθη ἐκ νέου ὑπὸ Ἱπποκράτους, τυράννου τῆς Γέλας, ἀλλὰ κατεστράφη καὶ πάλιν περὶ τὰ 485 π.Χ. ὑπὸ Γέλωνος, τυράννου τῶν Συρακουσῶν. Εἰς τὴν δεκαετῆ ταύτην περίοδον φαίνεται ὅτι ἀνήκουσιν αἱ ἑξῆς ἀργυραῖ λίτραι.

Περὶ τὰ 495-485 π. Χ.

ΚΑΜΑRΙΝΑΙΟΝ ΚΑΜΑRΙΝΑΙΑ ΚΑΜΑRΙΝΑΙΟΣ	Ἀθηνᾶ ἱσταμένη [Gardner, *Typ. Gr. C.*, Π. II, 3, 4[	Νίκη ἱπταμένη· κάτωθεν, κύκνος. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ ἐλαίας. Æ 13 κ.

Ἡ πόλις ἀνιδρύθη καὶ πάλιν ἐν ἔτει 461 π.Χ. ὡς ἀποικία τῆς Γέλας, ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τούτου μέχρι τῆς μετοικίσεως τῶν κατοίκων αὐτῆς εἰς Συρακούσας ἐν ἔτει 405 π. Χ. ἀπήλαυσε μεγάλης εὐτυχίας. Ἡ τετάρτη ᾠδὴ τῶν Ὀλυμπίων τοῦ Πινδάρου ἀφηγεῖται τὴν νίκην Ψαύμιος τοῦ Καμαριναίου ἐν τῷ ἐν ἔτει 456 ἢ 452 π. Χ. ἀγῶνι ἁρμάτων. Ὁ κ. Poole (*Coins of Camarina* σελ. 2) φρονεῖ, ὅτι ἡ νίκη αὕτη μνημονεύεται διὰ τῶν τύπων τῶν τετραδράχμων τῆς Καμαρίνης, τῶν κοπέντων κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς Ε΄. ἑκατονταετηρίδος.

Περὶ τὰ 461-405 π. Χ.

Κράνος κορινθιακὸν ἐπὶ στρογγύλης ἀσπίδος.	ΚΑΜΑRΙ Χαμαίρωψ μετὰ καρποῦ, ἐν μέσῳ δύο κνημίδων . . . . . Æ Δίδραχμον, 130 κ.
ΚΑΜΑRΙΝΑΙΟΝ Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρος ἐν λεοντῇ. [Gardner, *Types Gr. C.*, Πίν. VI. 12.]	Τέθριππον ἡνιοχούμενον ὑπὸ Ἀθηνᾶς· ἄνωθεν Νίκη στεφανοῦσα αὐτήν· ἐν τῷ ἐξέργῳ ἐνίοτε κύκνος ἱπτάμενος . . . . . Æ Τετράδραχ.

Ἐπὶ τῶν νεωτέρων κομματίων ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἡρακλέους εἶνε ἀγένειος, ὄνομα δὲ τεχνίτου ΕΞΑΚΕΣΤΙΔΑΣ γέγραπται ἐνίοτε ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ ἐξέργου (*Πίναξ* Ϛ'. 1).

Εἰς τὰ τέλη τῆς περιόδου ταύτης ἀνήκουσι τὰ ἑξῆς ὡραιότατα δίδραχμα : —

Κεφαλὴ κερασφόρος νεαροῦ ποταμίου θεοῦ Ἱππάριος, ἐνίοτε κατ' ἐνώπιον, περιβαλλομένη ὑπὸ κυματίου μετ' ἰχθύος ἐν τῷ πεδίῳ· ἐνίοτε δὲ ἐν κατατομῇ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΙΠΠΑΡΙΣ. Ὀνόματα τεχνιτῶν ΕΥΑΙ[νετος] καὶ ΕΞΑΚΕ-[στίδας].	ΚΑΜΑΡΙΝΑ ἢ ΚΑΜΑΡΙΝΑΙΟΝ Ἡ νύμφη Καμάρινα μετὰ πέπλου ἠνεμωμένου, ἐπὶ κύκνου νηχομένου ἐπὶ τῶν κυμάτων τῆς Καμαριναίας λίμνης, ἐν οἷς εἷς ἢ περισσότεροι ἰχθύες . . . Ꝛ Δίδραχμον. (*Πίναξ* Ϛ'. 2.)
Κεφαλὴ τῆς νύμφης Καμαρίνης, κατ' ἐνώπιον, μετὰ λυτῆς ἠνεμωμένης κόμης.	ΚΑΜΑΡΙ Νίκη ἱπταμένη, κρατοῦσα κηρύκειον . . . . . Ꝛ Δραχμή.
ΚΑΜΑΡΙΝΑ Κεφαλὴ τῆς Καμαρίνης, ἔχουσα τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ.	Νίκη ἱπταμένη φέρουσα ἀσπίδα . . Ꝛ Δραχμή.

Τὰ μικρότερα ἀργυρᾶ νομίσματα εἶνε λίτραι ἕλκουσαι τὸ πολὺ 13 κόκκους.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Νίκη μετὰ ταινίας κυματιζούσης.
Κεφαλὴ τῆς νύμφης Καμαρίνης.	Ὁμοίως.
Ὁμοίως.	Κύκνος νηχόμενος ἐπὶ κυμάτων.

Σχετικῶς πρὸς τὰ νομίσματα ταῦτα ὁ Poole παρατηρεῖ (ἔ. ἀ), ὅτι οὐδὲν πασιφανέστερον τῆς μεταξὺ τῶν νομισματικῶν τύπων καὶ τῶν λέξεων τοῦ Πινδάρου : συμφωνίας «παρ' ἀμφοτέροις ἡ νύμφη Καμάρινα ἔχει τὴν πρωτεύουσαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ὑψίστην θέσιν ἐν τῇ ἐγχωρίῳ λατρείᾳ, παρ' ἀμφοτέροις ἡ Ἀθηνᾶ εἶνε ἡ πολιοῦχος θεότης, παρ' ἀμφοτέροις ἡ λατρεία τοῦ ποταμοῦ Ἱππάριος συνδέεται πρὸς τὴν τῆς ἱερᾶς λίμνης».

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς Καμαρίνης προϋποθέτουσι λίτραν 221 κ. Πρβλ. τὰς ἐν σελ. 189 παρατηρήσεις περὶ τῶν χαλκῶν νομισμάτων τῆς Ἱμέρας.

Περὶ τὰ 415 (;)-405 π. Χ.

Τριᾶς. Γοργόνειον.	ΚΑΜΑ Γλαῦξ ἐπὶ σαύρας . . . Æ 65 κ.
» Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Ὁμοίως . . . Æ 54 κ.
Οὐγγία. Γοργόνειον.	» Ὁμοίως . Æ 14 κ.
» Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» » . Æ 20 κ.

Περὶ τὰ 345 π. Χ.

Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Τιμολέοντος ἡ πόλις ἀνέλαβε μικρόν τι ἐκ τῶν συμφορῶν ἃς τῇ προυξένησαν οἱ Καρχηδόνιοι (Διοδ. XVI. 82). Εἰς τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην φαίνεται ὅτι ἀναφέρονται οἱ τύποι καὶ ἡ τεχνοτροπία τοῦ ἑξῆς νομίσματος :—

ΚΑΜΑΡΙΝΑΙΩΝ Κεφ. Ἀθηνᾶς μετὰ ἀττικοῦ λοφοφόρου κράνους.	Ἐλεύθερος ἵππος ἀνορθούμενος Æ ·6

Μεταγενέστερα τῆς ἐποχῆς ταύτης νομίσματα τῆς Καμαρίνης δὲν εἶνε γνωστά.

Κατάνη, κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Αἴτνης, ἦτο Χαλκιδικὴ ἀποικία ἐκ Νάξου.

Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐξώσθησαν ὑπὸ Ἱέρωνος τοῦ Συρακουσίου ἐν ἔτει 476 π. Χ., ἵνα ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ ἀποικίας Συρακουσίων. Οὗτοι ὅμως ἀπεδιώχθησαν ἐν ἔτει 461 π. Χ. καὶ οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι ἐπανῆλθον. Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως μετεβλήθη εἰς Αἴτναν ὑπὸ τοῦ Ἱέρωνος ὅτε οὗτος ἵδρυσεν ἐνταῦθα τὴν νέαν αὐτοῦ ἀποικίαν, ἀλλὰ πάλιν μετὰ τὸ 461 π. Χ. ἐκλήθη Κατάνη.

Περίπου πρὸ τοῦ 476 π. Χ.

Ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος κάμπτων τὸ ἓν γόνυ· κάτω ἰχθὺς πρίστις, ἢ ἀνθεμοειδὲς κόσμημα· ἄνω ἐνίοτε κλάδος, πτηνὸν ὑδροχαρές, ἢ Σειληνὸς ἐν γόνασιν. Τὸ ὅλον ἐν κύκλῳ σφαιριδίων.	ΚΑΤΑΝΕ ἢ ΚΑΤΑΝΑΙΟΝ Ἡ Κατάνη ὡς Νίκη τρέχουσα, κρατοῦσα ταινίαν ἢ καὶ ἀμφότερα. Τὸ ὅλον ἐν κύκλῳ ἐγκοίλῳ. Ꝏ Τετράδραχ. *(Πίναξ Ϛ'. 3.)*
Ταῦρος ἱστάμενος, στεφανούμενος διὰ ταινίας ὑπὸ Νίκης ἱπταμένης.	ΚΑΤΑΝΑΙΟΣ Ὁμοίως . . . . . Ꝏ Τετράδραχμον.

Κατὰ τεχνοτροπίαν τὰ τετράδραχμα ταῦτα εἶνε πάντως μᾶλλον προηγμένα τῶν συγχρόνων νομισμάτων πολλῶν ἄλλων Σικελικῶν πόλεων. Ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τῶν τύπων εἶνε ἴσως προτιμότερον νὰ θεωρήσωμεν τὸν ταῦρον μᾶλλον ὡς τὸν ποτάμιον θεὸν Ἀμενανὸν (ὅστις ἐπὶ μεταγενεστέρων νομισμάτων παρίσταται ἀνθρωπόμορφος) ἢ μετὰ τοῦ Eckhel ὡς τὸν ταυρόμορφον Διόνυσον. Ἡ ἐν μορφῇ Νίκης πόλις τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ νομίσματος δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὡς μέλλουσα νὰ θυσιάσῃ πρὸς τὸν θεὸν τοῦ ποταμοῦ.

Κεφαλὴ Σειληνοῦ φαλακροῦ μετὰ ὠτίων εἰς ὀξὺ ἀποληγόντων.	ΚΑΤΑΝΕ Κεραυνὸς μετὰ δύο καμπυλωτῶν πτερύγων. ℞ Λίτρα, 13 κ. τὸ πολύ.

Τὸ σχῆμα τοῦ ἐνταῦθα κεραυνοῦ εἶνε ἀσύνηθες.

Νομισματοκοπία Κατάνης ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Αἴτνης.

476-461 π. Χ.

ΑΙΤΝΑΙΟΝ Κεφαλὴ Σειληνοῦ φαλακροῦ καὶ πωγωνοφόρου πρὸς δ., μετὰ ὀξέων ὤτων καὶ ὀφθαλμοῦ ἐν κατατομῇ, τῶν βλεφάρων ἐλαφρῶς δηλουμένων· φέρει δὲ στέφανον κισσοῦ· κάτωθι κάνθαρος(ζῷον). Τὸ ὅλον ἐν κύκλῳ σφαιριδίων. *(Πίναξ Ϛ΄. 8.)*	Ζεὺς Αἰτναῖος πρὸς δεξιά, καθήμενος ἐπὶ πλουσίως κεκοσμημένου θρόνου ἐστρωμένου διὰ λεοντῆς. Φέρει δὲ ἱμάτιον ἀνερριμμένον ὑπὲρ τὸν ἀριστερὸν αὐτοῦ ὦμον καὶ βραχίονα καὶ κρατεῖ ἐν τῇ τεταμένῃ αὐτοῦ ἀριστερᾷ κεραυνὸν πτερωτὸν ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνον τῶν ἄλλων νομισμάτων τῆς Κατάνης. Ὁ δεξιὸς αὐτοῦ ὦμος εἶνε γυμνός, ὁ δὲ δεξιὸς βραχίων, ὀλίγον ἀνατεταμένος ὤν, στηρίζεται ἐπὶ ὀζαλέας ἀμπελίνου ῥάβδου κεκαμμένης εἰς τὸ ἄνω μέρος. Ἐν τῷ πεδίῳ πρὸ αὐτοῦ εὕρηται ἀετὸς μετὰ κλειστῶν πτερύγων καθήμενος ἐπὶ κορυφῆς ἐλάτης. . . . . ℞ Τετράδραχ. 266 κ.

Τὸ μοναδικὸν τοῦτο νόμισμα, νῦν ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ βαρώνου de Hirsch ἀποκείμενον, εἶνε ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις λίαν διδακτικόν, ὡς δεικνύον τὸ σημεῖον τῆς ἀναπτύξεως εἰς ὃ ἔφθασεν ἡ

τέχνη ἐν Σικελίᾳ μεταξὺ τοῦ 476 καὶ 461 π. Χ. Οἱ κάνθαροι τῆς Αἴτνης ἦσαν ἀξιοσημείωτοι διὰ τὸ τεράστιον αὐτῶν μέγεθος (Ἴδε Σχολ. Ἀριστ. *Εἰρ.* 73), ἐκ τούτου δὲ καὶ ὁ κάνθαρος (σκάραβος) ὡς σύμβολον ἐπὶ τοῦ ἔμπροσθεν μέρους τοῦ νομίσματος.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄρος Αἴτνα ἦτο ὡσαύτως διάσημον διὰ τοὺς εὐφόρους αὐτοῦ ἀμπελῶνας (Πρβλ. Στράβ. 269), Ζεὺς ὁ Αἰτναῖος, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁποίου διετέλει ἡ πολις, καταλλήλως παρίσταται στηριζόμενος ἐπὶ ῥάβδου ἀμπελίνου. Ὄχι δὲ ὀλιγώτερον χαρακτηριστικὸν ἐγχώριον σύμβολον εἶνε τὸ δένδρον τῆς ἐλάτης, ἐπειδὴ αἱ κλιτύες τοῦ ὄρους τῆς Αἴτνης ἐκαλύπτοντό ποτε πλουσίως ὑπὸ ἐλάτης καὶ πεύκης *«τὴν Αἴτνην ὄρος γέμον κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους πολυτελοῦς ἐλάτης τε καὶ πεύκης»*. Διοδώρ. XIV, 42. Πρβλ. Πινδάρ. *Πυθ.* I. 53. Λεπτομερέστερον περὶ τῶν νομισμάτων τούτων ἴδε Num. Chron. 1883 σελ. 171.

Ὁμοία κεφαλὴ Σειληνοῦ, ἐνίοτε μὲν μετὰ στεφάνου κισσοῦ, ὡς ἐπὶ τῶν τετραδράχμων, ἄλλοτε δὲ δαφνηφόρος ἢ γυμνή.	ΑΙΤΝΑΙ Κεραυνὸς πτερωτός, ὡς ἐπὶ τῶν τετραδράχμων· τὸ ὅλον ἐν κύκλῳ ἐγκοίλῳ . . . . ℞ Λίτρα ἢ ὀβολός.

Οἱ Αἰτναῖοι ἐκδιωχθέντες ἐν ἔτει 461 π.Χ. ἀπεσύρθησαν εἰς γειτονικόν τι φρούριον καλούμενον Ἴνησσα, εἰς ὃ μετέφερον τὸ ὄνομα τῆς Αἴτνης. Διὰ τὰ ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ Αἴτνῃ κοπέντα νομίσματα ἴδε σελ. 160.

Νομισματοκοπία τῆς Κατάνης μετὰ τὴν ἐπανόρθωσιν.

461-415 π. Χ.

Ἡ περίοδος αὕτη ἦτο λίαν εὐδαίμων ὡς πρὸς ἅπασαν τὴν Σικελίαν. Παντοῦ ἡ τέχνη, ἧς δείγματα παρουσιάζει ἡ νομισματοκοπία, προκόπτει νῦν ταχέως ἀποτινάσσουσα τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον τοὺς κατὰ συνθήκην δεσμοὺς καὶ τείνουσα νὰ φθάσῃ εἰς πλήρη ἐλευθερίαν. Καλῶς δ' ἐκλήθη αὕτη μεταβατικὴ περίοδος.

Ἐπιγραφ. ΚΑΤΑΝΑΙΟΝ ἢ ΚΑΤΑΝΑΙΟΣ, οὐδέποτε δὲ ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφὴς μετὰ κόμης συμπεπλεγμένης πρὸς τ' ἄνω καὶ ὄπισθεν, συγκρατουμένης δὲ περὶ τὸ μέτωπον ὑπὸ τὸν στέφανον.	Τέθριππον μετὰ ἵππων βαδιζόντων· ἐπὶ τῶν τελευταίων κομματίων, Νίκη ἱπταμένη. ℞ Τετράδραχμον, [B. M. *Guide*, Πίν. XVI, 20.]
Κεφαλὴ ἄρρην νεανικὴ μετὰ βραχείας κόμης καὶ δαφνηφόρος ἀλλὰ μὴ ὁμοιάζουσα πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα. Ἴσως εἶνε ὁ ποτάμιος θεὸς Ἀμένανος, ἂν καὶ δὲν φέρει κέρας.	Ὁμοίως. *(Πίναξ Ϛ'. 5.)* ℞ Τετράδραχμον.

Περὶ τὰ 415-403 π. Χ.

Ἡ Κατάνη ὑπῆρξεν ἐπί τινα χρόνον τὸ στρατηγεῖον τῶν Ἀθηναίων διαρκούσης τῆς κατὰ τῶν Συρακουσῶν ἐκστρατείας αὐτῶν. Τὰ ἑξῆς νομίσματα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου μέχρι τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Διονυσίου ἐν ἔτει 403 π. Χ. ὅτε οὗτος, κατὰ τὸ σύνηθες αὐτῷ σύστημα, ἐξηνδραπόδισε τοὺς κατοίκους καὶ παρέδωκε τὴν πόλιν εἰς τοὺς ἐκ Καμπανίας μισθοφόρους αὐτοῦ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ θαλασσίου ἵππου ἐπὶ τοῦ κράνους αὐτῆς.	Δύο φύλλα ἐλαίας μετὰ καρπῶν. Μεταξὺ αὐτῶν ΚΑ . . . Ꭿ 18 κ. [B. M. *Guide*, Πίν. XVI, 19.]

Τὸ μικρὸν τοῦτο χρυσοῦν νόμισμα δύναται νὰ καταταχθῇ μετ' ἴσης πιθανότητος εἰς τὴν Καμάριναν.

Τὰ τετράδραχμα τῆς περιόδου ταύτης φέρουσι πάντοτε τὴν ἐπιγραφὴν ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ. Αἱ κεφαλαὶ τοῦ Ἀμενάνου (;) ἐν κατατομῇ ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς τῆς προηγουμένης περιόδου ἀλλ' ἀνήκουσιν εἰς μᾶλλον προηγμένον σημεῖον τέχνης (Imhoof, *Mon. Gr. Πίν.* A. 17). Οἱ ἵπποι τοῦ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἅρματος ἀπεικονίζονται ἐν ὁρμητικῇ κινήσει. Ἐπὶ ὡραίου τινὸς κομματίου, φέροντος ὄπισθεν τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Συρακουσίου σφραγιδογλύφου Εὐαινέτου, τὸ ἅρμα ὁρᾶται κάμπτον τὴν νύσσαν τοῦ ἱπποδρόμου. Σύμβολα ὑδάτων, οἷα ὁ καρκίνος καὶ ἡ καρίς, προστίθενται συνήθως ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας ὄψεως τοῦ νομίσματος. Κομμάτιά τινα φέρουσι τὴν ὑπογραφὴν ΠΡΟΚΛΗΣ, σφραγιδογλύφου ἐργασθέντος καὶ ὑπὲρ τοῦ νομισματοκοπείου τῆς Νάξου (Weil, *Winckelmanns-Programm*,

1884, Πίν. II, 12). Τὰ ἀκόλουθα δὲ εἶνε τὰ σπουδαιότατα ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς ἐποχῆς ταύτης: —

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνηφόρος, κατ' ἐνώπιον, μεταξὺ τόξου καὶ λύρας. Ὑποκάτω, ΑΠΟΛΛΩΝ· ὄνομα τεχνίτου ΧΟΙΡΙΩΝ	ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ Τέθριππον ἀκίνητον. Ἐν ἀπόπτῳ δὲ κίων ἰωνικὸς (ἡ νύσσα τοῦ ἱπποδρόμου). Ἐν τῷ ἐξέργῳ, καρίς . ℞ Τετράδραχμον.

Διαφορά τις τοῦ νομίσματος τούτου, ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ σφραγιδογλύφου Ἡρακλείδου, παρουσιάζει κεφαλὴν δαφνοστεφῆ μετὰ κόμης λυτῆς (*Πίναξ* Ϛ', 6). Ἐπί τινων δὲ κομματίων ἡ Νίκη φέρουσα στέφανον καὶ κηρύκειον κατέρχεται διὰ τοῦ αἰθέρος καθέτως πρὸς τὸν ἡνίοχον.

Τινὲς τῶν κεφαλῶν ἐπὶ τῶν τετραδράχμων τῆς Κατάνης φέρουσι πλατεῖαν ταινίαν ἀντὶ στεφάνου δάφνης· πᾶσαι αἱ τοιαῦται (ὡς δὲ φαίνεται καί τινες τῶν δαφνοστεφῶν) εἶνε κεφαλαὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀμενάνου, ἂν καὶ δὲν φέρουσι τὸ χαρακτηρίζον τοὺς ποταμίους θεοὺς κέρας. Ἐπὶ τῶν ἐπομένων μικρῶν κλασμάτων ὁ Ἀμένανος παρίσταται ὡς νέος κερασφόρος.

Κεφαλὴ νεαροῦ Ἀμενάνου κερασφόρου, μετὰ λεπτῆς λυτῆς κόμης, ἀντωπὸς κατὰ τὰ τρία τέταρτα. Πέριξ δύο ποτάμιοι ἰχθύες.	Τέθριππον ἀκίνητον . . ℞ Δραχμή.
ΑΜΕΝΑΝΟΣ Ὁμοία κεφαλὴ ἐν κατατομῇ κερασφόρος καὶ διὰ ταινίας συγκρατουμένη. Ὑποκάτω ὄνομα τεχνίτου, ΕΥΑΙ, πέριξ δὲ καρὶς καὶ δύο ποτάμιοι ἰχθύες.	Ὁμοίως . . . . ℞ Δραχμή.
ΑΜΕΝΑΝΟΣ Κεφαλὴ κατ' ἐνώπιον Ἀμενάνου κερασφόρου, μετὰ κυματοειδοῦς κόμης. Ὄνομα τεχνίτου, ΧΟΙ.	Τέθριππον ἡνιοχούμενον ὑπὸ Ἀθηνᾶς. Ὑποκάτω μαιανδροειδὲς κόσμημα. Ὄνομα τεχνίτου ΗΡΑΚΛΕΙΔΑΣ . . . . ℞ Δραχμή.
Κεφαλὴ φαλακροῦ καὶ πωγωνοφόρου Σειληνοῦ κατ' ἐνώπιον.	Κεφαλὴ Ἀμενάνου φέρουσα ταινίαν ℞ Δραχμή.
Ὁμοίως.	Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής, πρὸς δ. . . . . ℞ Ἡμίδραχμον.

Κεφαλὴ Σειληνοῦ φαλακροῦ, ἐνίοτε κισσοστεφής.	Κεραυνὸς μετὰ δύο πτερῶν. Ἐν δὲ τῷ πεδίῳ δύο δίσκοι. . . . . . ℞ Λίτρα καὶ μικρότερα νομίσματα.
Κεφαλὴ νύμφης φέρουσα σφενδόνην.	Ταῦρος κυρίσσων. ℞ Λίτρα ἢ ὀβολός.

Ὀλίγα χαλκᾶ νομίσματα τῆς Κατάνης ὑπάρχουσι δυνάμενα νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν καλλίστην ἐποχὴν τῆς τέχνης. Ἐν τούτοις δύνανται νὰ μνημονευθῶσι τὰ ἑξῆς: —

ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ Κεφαλὴ Περσεφόνης, ὡς ἐπὶ τῶν δεκαδράχμων τῶν Συρακουσῶν, μετὰ δελφίνων πέριξ.	Ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος βαδίζων . . Æ ·95
ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ Κεφαλὴ Περσεφόνης μετὰ κόμης μακρᾶς.	Κεραυνὸς ὡς ἀνωτέρω . . . Æ ·75
ΑΜΕΝΑΝΟΣ Κεφαλὴ νεανικὴ κερασφόρος ποταμίου θεοῦ.	Κεραυνὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων . . . . Æ ·55

Περὶ τῆς κατόπιν ἱστορίας τῆς Κατάνης ἔχομεν ὀλιγίστας πληροφορίας. Γνωρίζομεν, ὅτι ἡ πόλις ἐξηκολούθει ὑπάρχουσα, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ὅτι ἔκοψεν οἱαδήποτε νομίσματα ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα καὶ πλέον. Διαρκοῦντος τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου, ὑπετάχθη τῇ Ῥώμῃ, ὑπὸ δὲ τὴν Ῥωμαϊκὴν διοίκησιν ἔφθασεν εἰς μεγάλην εὐδαιμονίαν

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς Κατάνης, ἀνήκοντα ἐν συνόλῳ εἰς τὰ τέλη τῆς τρίτης καὶ εἰς τὴν δευτέραν ἑκατονταετηρίδα, εἶνε λίαν πολυάριθμα.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Κεραυνὸς καὶ θύρσος . . . . Æ ·65
Ποτάμιος θεὸς κατακείμενος.	Πῖλοι Διοσκούρων . . . . . Æ ·75
Κεφαλὴ Σειληνοῦ.	Σταφυλή. . . . . Æ ·5
Κεφαλαὶ Σεράπιδος καὶ Ἴσιδος.	Δύο στάχυες . . . . Æ ·5

Μετὰ σημείων ἀξίας.

Λίτρα.	Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	Δελφίς. Σημεῖον ἀξίας XII Æ ·55
Δεκαούγγιον.	Κεφαλαὶ Σεράπιδος καὶ Ἴσιδος.	Ἀπόλλων ἱστάμενος » » X Æ ·8
Πενταούγγιον.	Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Ἶσις ἱσταμένη κρατοῦσα πτηνόν. Σημεῖον ἀξίας Γ Æ ·8

Ἑξᾶς. Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Ἶσις ἱσταμένη κρατοῦσα πτηνόν. Σημεῖον ἀξίας II . . . . . Æ ·5
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	Οἱ Καταναῖοι ἀδελφοὶ φέροντες τοὺς γονεῖς αὐτῶν . . . . . . Æ ·8
Εἷς τῶν Καταναίων ἀδελφῶν φέρων τὸν πατέρα αὐτοῦ.	Ὁ ἕτερος τῶν ἀδελφῶν φέρων τὴν μητέρα . . . . Æ ·7-·5

Οἱ τύποι οὗτοι ἀναφέρονται εἰς δημώδη τινὰ μῦθον, καθ' ὅν, ἐνῷ ἐν τῇ κατὰ τὸν Ε'. αἰῶνα φοβερᾷ ἐκρήξει τῆς Αἴτνης ῥεῦμα λάβας κατήρχετο πρὸς τὴν Κατάνην καὶ ἅπαντες μετὰ σπουδῆς ἐφρόντιζον περὶ σωτηρίας τῶν πολυτίμων αὐτῶν πραγμάτων, οἱ ἀδελφοὶ Ἀμφίνομος καὶ Ἀναπίας φέροντες ἐπὶ τῶν ὤμων τοὺς γέροντας αὐτῶν γονεῖς, κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς λάβας. Ἐνῷ δὲ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν ἐφαίνετο βεβαία, τὸ πύρινον ῥεῦμα διεσχύσθη θαυμασίως καὶ ἄφησεν αὐτοὺς νὰ διέλθωσιν ἀβλαβεῖς. Ἔκτοτε δὲ οἱ Καταναῖοι ἀδελφοὶ ἐθεωροῦντο ὡς τύποι υἱϊκῆς στοργῆς καὶ ἀπήλαυσαν θείων τιμῶν (Holm. *Gesch. Sic.* I, σελ. 25).

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	Διόνυσος ἐπὶ ἅρματος πανθήρων Æ ·9
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	Νίκη μετὰ στεφάνου καὶ φοίνικος . Æ ·8
Κεφαλὴ Διὸς Ἄμμωνος.	Ἰσότης μετὰ ζυγοῦ καὶ κέρατος Ἀμαλθείας . . . . . . Æ ·9
Κεφαλὴ Σεράπιδος.	Ἶσις ἱσταμένη μετὰ σκήπτρου καὶ σείστρου, παρ' αὐτῇ δὲ ὁ Ἁρποκράτης . . . . Æ 1·
Ἰανόμορφος κεφαλὴ Σεράπιδος φέρουσα μόδιον.	Δήμητρα ἱσταμένη μετὰ λαμπάδος καὶ σταχύων . . . . . . Æ ·95

Τὰ νομίσματα τὰ φέροντα σημεῖα ἀξίας διὰ ῥωμαϊκῶν ἀριθμῶν εἶνε προδήλως σύγχρονα τῶν μεθ' ὁμοίων σημείων νομισμάτων τοῦ Ῥηγίου (σελ. 145). Δὲν εἶνε δὲ βέβαιον, ὅτι τὰ νομίσματα τῆς Κατάνης ἐξηκολούθησαν μετὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ πρώτου π.Χ. αἰῶνος.

Κεντόριπα, πόλις τῶν Σικελῶν οὐ μικρᾶς σπουδαιότητος ὡς ὀχυρὰ θέσις. Δὲν γνωρίζομεν νομίσματα αὐτῆς πρὸ τῶν μέσων τοῦ

τετάρτου αἰῶνος, ὅτε ἀπὸ κοινοῦ μετὰ πολλῶν ἄλλων Σικελικῶν πόλεων ἀπηλευθερώθη τῆς τυραννίας ὑπὸ τοῦ Τιμολέοντος (339 π. Χ.). Τότε αὕτη ἐπέκοψε τὰ μεγάλα χαλκᾶ νομίσματα τῶν Συρακουσῶν (*Ἐμπ.* κεφαλὴ Ἀθηνᾶς, *Ὄπισθ.* ἀστὴρ θαλάσσιος μεταξὺ δελφίνων) διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς τύπων: —

Περὶ τὰ 339 π. Χ.

Κεφαλὴ Περσεφόνης ὡς ἐπὶ τῶν μεγάλων νομισμάτων τῶν Συρακουσῶν.	ΚΕΝΤΟΡΙΠΙΝΩΝ Λεοπάρδαλις . Æ 1·2

Μεταξὺ τοῦ χρόνου τούτου καὶ τοῦ πρώτου καρχηδονικοῦ πολέμου, ὅτε ὑπετάγη εἰς τοὺς Ῥωμαίους, δὲν εἶνε γνωστὰ νομίσματα.

Μετὰ τὸ 241 π. Χ. περίπου

Δεκαούγγιον.	Κεφαλὴ Διός.	Κεραυνὸς πτερωτός .	Δ	Æ	1·
Ἡμίλιτρον.	Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Λύρα	∴∴	Æ	·95
Τριᾶς.	Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	Τρίπους	•••	Æ	·85
Ἑξᾶς.	Κεφαλὴ Δήμητρος.	Ἄροτρον ἐφ' οὗ πτηνόν	••	Æ	·65
Ἀβέβαιον.	Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	Ῥόπαλον	XI	Æ	·5
»	Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Κλάδος δάφνης . . .		Æ	·5

Τὰ νομίσματα ταῦτα εἶνε λίαν ὁμοιόμορφα κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν, φαίνονται δὲ πάντα ἀνήκοντα εἰς τὸν τρίτον π. Χ. αἰῶνα. Ἡ χώρα τῶν Κεντορίπων ἦτο λίαν εὔφορος εἰς σίτον, οἱ δὲ κάτοικοι ἦσαν τὰ μάλιστα γεωργικοί: «arant enim tota Sicilia fere Centuripini» (Κικέρωνος, Verr., III. 45).

Κεφαλοίδιον, ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς νήσου· ἔκειτο δέ, ὡς τὸ ὄνομα αὐτῆς δηλοῖ, ἐπὶ ὑψώματος εἰσχωροῦντος ἐν τῇ θαλάσσῃ. Εἰς ἀρχαίαν ἐποχὴν ἀπετέλει μέρος τῶν κτήσεων τῆς Ἱμέρας. Ἐν ἔτει 254 π. Χ. περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων, εἰς τὴν περίοδον δὲ ταύτην τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας ἀνήκουσι τὰ νομίσματα αὐτῆς.

Περὶ τὰ 254-210 π. Χ. (καὶ βραδύτερον;)

ΚΕΦΑΛΟΙΔΙΟΥ Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	Πήγασος . . . . Æ ·5
Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου, δαφνοστεφής.	ΚΕΦΑ Ἡρακλῆς ἱστάμενος . Æ ·95
Ομοίως.	» Ῥόπαλον, τόξον καὶ λεοντῆ Æ ·9
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	» Κηρύκειον . . . . . Æ ·5
C. CANINIVS II VIR Κεφαλὴ ἄρρην νεανική.	» Ἡρακλῆς κρατῶν ῥόπαλον καὶ τόξον . . . . Æ ·95

Λεοντῖνοι *(Lentini)*, μεσόγειος πόλις περὶ τὰ εἴκοσι μίλια ΒΔ τῶν Συρακουσῶν. Ἦτο δὲ αὕτη Χαλκιδικὴ ἀποικία ἐκ Νάξου, κτισθεῖσα πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἑβδόμης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τὰς ἄλλας Χαλκιδικὰς ἀποικίας, Νάξον, Ζάγκλην καὶ Ἱμέραν, δὲν ἔκοψε νομίσματα συμφώνως τῷ Αἰγινητικῷ σταθμητικῷ κανόνι, τῶν πρώτων αὐτῆς κοπῶν ἀποτελουμένων ἐκ τετραδράχμων Ἀττικῆς ὁλκῆς, ὧν οὐδὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀληθῶς ἀρχαιότερον τῶν ἀρχῶν τῆς Ε'. ἑκατονταετηρίδος.

Περὶ τὰ 500-466 π. Χ.

Ἐπιγρ. LEONTINON, ΛΕΟΝ ἢ ΛΕ (συχνὰ ἐπ' ἀριστ.)

Τέθριππον νικηφόρον.	Κεφαλὴ λέοντος χαίνουσα, ἧς πέριξ τέσσαρες κόκκοι σίτου. ℞ Τετράδρ.

[B. M. *Guide*, Πίν. IX, 28.]

Ὁμοίως. Ἐν δὲ τῷ ἐξέργῳ, λέων τρέχων.	Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ κόμης ἀνυψωμένης, φέρουσα στέφανον. ℞ Τετρ.
Ὁμοίως. *(Πίναξ Ϛ'. 11.)*	Κεφαλὴ ἀρχαϊκὴ Ἀπόλλωνος, δαφνοστεφής. Ὑποκάτω λέων τρέχων, πέριξ δὲ τρία φύλλα δάφνης . . ℞ Τετράδραχ.
Ἱππεὺς γυμνός.	Κεφαλὴ λέοντος καὶ τέσσαρες κόκκοι σίτου . . . . . ℞ Δίδρ. καὶ δρ.
Κεφαλὴ λέοντος, συνήθως κατ' ἐνώπιον.	Κόκκος σίτου. ℞ Διώβολ. καὶ ὀβολ
Κεφαλὴ λέοντος πρὸς δ.	Κόκκος σίτου ⁚⁚⁚ ℞ Ἡμίλιτρον.

Κεφαλὴ λέοντος πρὸς δ.	⁚·⁚	Ʀ Πενταούγγιον.
Ὁμοίως.	⁚	Ʀ Ἑξᾶς.

Οἱ Λεοντῖνοι, ἀφοῦ πρότερον ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Γέλωνος καὶ Ἱέρωνος, ἐπανέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν ἐν ἔτει 466 π. Χ. καί, ὡς αἱ λοιπαὶ τῶν Σικελικῶν πόλεων, ἀπήλαυσαν ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα ἡσυχίας καὶ εὐτυχίας, μέχρι τοῦ 427 π. Χ., ὅτε περιπλακέντες εἰς πόλεμον πρὸς τὰς Συρακούσας, περατωθέντα ἐν ἔτει 422 π.Χ., κατέστησαν ὑποτελεῖς τῶν Συρακουσῶν. Τὰ εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνήκοντα νομίσματα εἶνε τὰ ἑξῆς·

Περὶ τὰ 466-422 π. Χ.

Ἐπιγρ. LEONTINON, LEON ἢ ΛΕΟΝ

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής, τεχνοτροπίας προβαινούσης ἐκ τῆς ἀρχαϊκῆς εἰς τὴν τῆς ἀρχαιοτέρας ἀκμῆς. (*Πίναξ Ϛʹ. 12*)	Κεφαλὴ λέοντος χαίνουσα· πέριξ αὐτῆς τέσσαρες ἢ μόνον τρεῖς κόκκοι σίτου, τοῦ τετάρτου ἀντικαθιστομένου ὑπὸ λύρας, τρίποδος, φύλλου δάφνης, ποταμίου ἰχθύος, κλπ. . . . Ʀ Τετράδρ. καὶ δρ.
Ὁμοίως.	Κόκκος σίτου . . . . . Ʀ Λίτρα.
Κεφαλὴ λέοντος ὡς ἀνωτέρω.	Γυμνὸς ποτάμιος θεὸς Λίσσος (;) κρατῶν κλάδον καὶ σπένδων παρὰ βωμόν· ὄπισθεν, κόκκος σίτου. Ʀ Λίτρα.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Τρίπους μεταξὺ δύο κόκκων σίτου· μεταξὺ τῶν κνημῶν τοῦ τρίποδος, λύρα. Σημεῖον ἀξίας • • • Τριᾶς Æ ·55

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων τύπων ἀποδεικνύεται πληρέστατα ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐλατρεύετο ἐν Λεοντίνοις ὡς ἡλιακὴ θεότης καὶ ὅτι ἔμβλημα αὐτοῦ ἦτο ὁ λέων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἥλιος ὡριμάζει τοὺς στάχυς εἶνε φανερὸν ὅτι ὁ λέων οὗτος ἐλατρεύετο ὡς θεότης τῆς ὡριμάνσεως. Ἡ πεδιὰς τῶν Λεοντίνων ἦτο ὀνομαστὴ διὰ τὴν ἔκτακτον αὐτῆς εὐφορίαν (Κικ. *Verr.* III, 18). Μετὰ δὲ τὸν Ἀπόλλωνα ἐλατρεύετο ἐνταῦθα κυρίως ἡ Δήμητρα.

Περὶ τὰ 340 π. Χ.

Ὅτε ὁ Τιμολέων ἐκυρίευσε τοὺς Λεοντίνους ἐκόπη ἐκεῖ μικρὸς ἀριθμὸς Κορινθιακῶν στατήρων ὁμοίων πρὸς τοὺς κοπέντας ἐν Συρακούσαις κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν.

Ἐπιγρ. ΛΕΟΝΤΙΝΟΝ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	Πήγασος . . . . R Δίδραχ.

Πρὶν ἢ διὰ τῆς πτώσεως τῶν Συρακουσῶν οἱ Λεοντῖνοι ὑποταχθῶσιν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, δὲν ἔκοψαν ἐκ νέου νομίσματα.

Μετὰ τὸ 210 π. Χ. περίπου.

Ἐπιγρ. ΛΕΟΝΤΙΝΩΝ

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος μετὰ φαρέτρας ἐπ' ὤμου.	Δήμητρα ἱσταμένη μετὰ λαμπάδος, στάχυες δὲ καὶ ἄροτρον παρὰ τοὺς πόδας αὐτῆς . . . . . . Æ ·85
Κεφαλὴ ποταμοῦ (;) ἐστεμμένη διὰ καλάμων· ὄπισθεν αὐτῆς πάγουρος.	Δήμητρα ἢ Ἴσις ἱσταμένη κατ' ἐνώπιον . . . . Æ ·85
Προτομὴ Δήμητρος κατ' ἐνώπιον· ἐν τῷ πεδίῳ ἄροτρον.	Ποταμὸς καθήμενος ἐπὶ βράχου, κρατῶν κλάδον καὶ κέρας· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ, πάγουρος . . . . Æ ·85
Κεφαλὴ Δήμητρος πεπλοφόρος· σύμβολον, ἄροτρον.	Δέσμη σταχύων . . . . . . Æ ·6
Κεφαλαὶ συνεζευγμέναι Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος.	Δύο στάχυες . . . . Æ ·65
Γυναικεία Διονυσιακὴ κεφαλὴ κισσῷ ἐστεμμένη.	Ὁπλίτης κατ' ἐνώπιον . . . Æ ·6
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος· ὄπισθεν, ἄροτρον.	Λέων ἢ προτομὴ λέοντος . . Æ 55
Ὁμοίως.	Δύο ἰχθύες . . . . Æ ·5
Ὁμοίως.	Ναῦς τελετῆς . . . . . . Æ ·55

Λιλύβαιον. Ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ἐν ἔτει 397 π. Χ., κατοικίσαντος ἐνταῦθα μέρους τῶν κατοίκων τῆς ὑπὸ Διονυσίου καταστραφείσης Μοτύης. Παρέμεινε δὲ φρούριον τῶν Καρχηδονίων μέχρις ὅτου ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐν

ἔτει 241 π.Χ. μετὰ δεκαετῆ πολιορκίαν. Πάντα τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε μεταγενεστέρα τῆς χρονολογίας ταύτης.

Μετὰ τὸ 241 π. Χ.

Ἐπιγραφὴ ΛΙΛΥΒΑΙΤΑΝ ἢ ΛΙΛΥΒΑΙΤΑϹ

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Τρίπους (Æ ·55) ἢ λύρα (Æ ·9)
Κεφαλὴ πεπλοφόρος πυργοστεφής, ἐν τριγωνικῷ πλαισίῳ.	Ὄφις ἑλισσόμενος περὶ τρίποδα. Ἄρχων, ΑΤΡΑΤΙΝΟΥ ΠΥΘΙΩΝ...

Ἡ κεφαλὴ αὕτη ὑπετέθη ὅτι παριστᾷ τὴν Κυμαίαν Σίβυλλαν, ἧς ὁ τάφος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σολίνου ἦτο ἓν τῶν κοσμημάτων τῆς πόλεως. Ὁ ἄρχων Ἀτρατῖνος, οὗ τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ ὡσαύτως ἐπὶ νομισμάτων τῆς Ἐντέλλας, ἦτο πιθανῶς εἷς τῶν δύο ρωμαίων ταμιῶν τῆς Σικελίας, ὧν ἕδρα ἦτο τὸ Λιλύβαιον. Οἱ Ἀτρατῖνοι ἀνήκουσιν εἰς τὴν Σεμπρωνίαν οἰκογένειαν (Πβλ. πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν τὰ παρὰ Cohen, *Med. Cons.* Sempronia 2, νομίσματα). Τὸ Λιλύβαιον ἐξηκολούθη κόπτον νομίσματα μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου.

Λογγάνη. Ὁ Διόδωρος (XXIV, 7.) ἀναφέρει φρούριον Λόγγωνα ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καταναίων. Ποταμὸς δέ τις Λογγανὸς μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Πολυβίου, ὡς κείμενος ἐν τῷ Μυλαίῳ πεδίῳ (Holm, *Gesch. Sic.* I, 345).

Περὶ τὰ 466-415 π. Χ.

ΛΟΓΓΑΝΑΙΟΝ (ἐπ' ἀριστ.) Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	Κεφαλὴ ποταμίου θεοῦ νεαροῦ μετὰ βραχέων κεράτων . . Æ Λίτρα.

Μέγαρα, ἀποικία τῶν Μεγάρων τῆς Ἑλλάδος, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ὀλίγα μίλια πρὸς βορρᾶν τῶν Συρακουσῶν. Ἐν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ οἱ κάτοικοι μετῴκησαν εἰς τὴν γείτονα Σικελικὴν πόλιν Ὕβλαν, ἥτις ἐκλήθη τοῦ λοιποῦ Μέγαρα Ὑβλαῖα.

Μετὰ τὸ 210 π. Χ.

Προτομὴ Ἀθηνᾶς.	ΜΕ Μέλισσα, . . . Τριὰς Æ ·65

Ἡ μέλισσα ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων Ὕβλας τῆς Μεγάλης, ἀναφέρεται εἰς τὸ περίφημον Ὑβλαῖον μέλι. (Virg. Ecl., I. 55).

Μέναινον ἢ Μεναί. Μεσόγειος πόλις κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σικελοῦ ἡγεμόνος Δουκετίου ἐν ἔτει 459 π. Χ., δεκαοκτὼ περίπου μίλια πρὸς δυσμὰς τῶν Λεοντίνων. Μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Διονυσίου φαίνεται ὅτι διετέλει ὑποτελὴς τῶν Συρακουσίων μέχρι τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας, ὅτε, ὡς πολλαὶ ἄλλαι Σικελικαὶ πόλεις, ἔλαβε τὸ δικαίωμα τοῦ νομισματοκοπεῖν.

Περίοδος τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας.

Κεφαλὴ Σεράπιδος Ε ἢ Π	ΜΕΝΑΙΝΩΝ Νίκη τέθριππον ἡνιοχοῦσα. *Πενταούγγιον* Æ ·75
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος Π	» » » Æ ·75
Ὁμοίως »	» Λύρα » Æ ·7
Ὁμοίως »	» Ἀσκληπιός » Æ ·7
Κεφαλὴ Δήμητρος πεπλοφόρος	» Δύο λαμπάδες χιαστί, ... IIII ἢ Δ. *Τετρᾶς*, Æ ·7-·65
Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου.	» Ῥόπαλον, ..., *Τριᾶς*, Æ ·6
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	» Κηρύκειον, .., *Ἑξᾶς*, Æ ·6

Ζάγκλη, Μεσσήνη, Μαμερτῖνοι. Ἡ ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Μεσσήνης Ζάγκλη ἦτο μία τῶν ἀρχαιοτάτων Χαλκιδικῶν ἀποικιῶν ἐν Σικελίᾳ, κτισθεῖσα κατὰ τὸν Θουκυδίδην (VI, 4) ὑπὸ τῶν Κυμαίων, κατόπιν δ' ἀποικισθεῖσα ἐκ νέου ἐξ Εὐβοίας. Ὁ Στράβων ἐν τούτοις λέγει (VI, 268) ὅτι ἦτο ἀποικία τῆς Νάξου. Τὸ ὄνομα εἶνε Σικελικὸν καὶ σημαίνει δρέπανον (*δάγκλον*). Ὠνομάσθη δὲ οὕτω προδήλως ἕνεκα τοῦ σχηματισμοῦ τῆς παραλίας, τοῦ λιμένος ἐνταῦθα περιλαμβανομένου ὑπὸ δρεπανοειδοῦς ἀμμώδους προεξοχῆς (Θουκυδ. VI, 4).

Ὡς αἱ ἄλλαι Χαλκιδικαὶ ἀποικίαι, Ῥήγιον, Νάξος καὶ Ἱμέρα, οὕτω καὶ ἡ Ζάγκλη ἤρξατο κόπτουσα νομίσματα ἐν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ συμφώνως τῷ Αἰγινητικῷ σταθμητικῷ κανόνι.

Πρὸ τοῦ 493 π. Χ.

DANKLE, DANK κλπ. Δελφὶς ἐν δρεπάνῳ (ὁ λιμὴν τῆς Ζάγκλης). [B. M. *Guide*, Πίν. IX, 29.]	Ὄστρακον χήμης ἐν τετραγωνικῷ κοσμήματι ἰδιορρύθμῳ *(Πίναξ Ι'. 1)*. AR Δραχμή, 90 κ.. ὀβολός, 14 κ. ¹/₈ ὀβολ. 2 κ.

Περὶ τὰ 493-480 π. Χ.

Ἐν ἔτει 493 π. Χ. ἡ πόλις Ζάγκλη κατελήφθη προδοτικῶς ὑπὸ σώματος Σαμίων καὶ Μιλησίων ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῇ ὑποκινήσει τοῦ Ἀναξίλα τοῦ Ῥηγίου (σελ. 140). Τὸ ἑπόμενον σπουδαῖον τετράδραχμον ἀττικοῦ σταθμοῦ φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τῆς Σαμιακῆς κατοχῆς. Ἡ λίαν προκεχωρημένη τεχνοτροπία τοῦ ἱσταμένου Ποσειδῶνος (ἢ Διὸς) τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ἀντίκειται ἐντελῶς πρὸς πᾶσαν κατάταξιν εἰς περίοδον ἀρχαιοτέραν τοῦ 440 π. Χ., ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου τὸ ὄνομα τῆς Ζάγκλης ἀποκλείει πιθανῶς παραδοχὴν μεταγενεστέραν τοῦ ἐν ἔτει 476 π. Χ. θανάτου τοῦ Ἀναξίλα.

Ποσειδῶν γυμνὸς (ἢ Ζεύς), ἐκτείνων τὸν ἀρ. βραχίονα, καὶ κρατῶν ἐν τῇ ὑψουμένῃ δεξ. τρίαιναν (ἢ κεραυνόν)· ἀπὸ τῶν ὤμων αὐτοῦ κρέμαται χλαμύς. Πρὸ αὐτοῦ δὲ εὕρηται βωμὸς ὑψηλὸς κοσμούμενος δι' ἀνθεμίου.	DANKLAION Δελφὶς πρὸς ἀριστ. Ὑποκάτω, ὄστρακον χήμης . . . ℞ Ἀττικὸν τετράδραχ. 263·5 *(Πίναξ Θ'. 8.)*

[*Num. Chron.* 1883, Πίν. IX, 2.]

Περὶ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Ἀναξίλας, ὅστις ἀναμφιβόλως ἐτήρει τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ διὰ τῶν Σαμίων ἀποίκων, μετωνόμασεν ἢ προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ μετονομάσωσι τὴν πόλιν ταύτην Μεσσήνην, πρὸς τιμὴν τῆς ἰδίας αὐτοῦ Μεσσηνιακῆς καταγωγῆς. Ὁ Θουκυδίδης (VI. 4) λέγει, ὅτι ὁ Ἀναξίλας μετωνόμασε τὴν πόλιν ὅτε ἐξέβαλε τοὺς Σαμίους. Ἀλλὰ τὰ ἀκόλουθα νομίσματα Σαμιακῶν τύπων (ἂν πράγματι οὗτοι εἶνε Σαμιακοὶ) ἀποδεικνύουσιν ἴσως ὅτι τὸ ὄνομα Μεσσήνη ἦτο ἐν χρήσει ἐν Ζάγκλῃ, διαρκούσης τῆς Σαμιακῆς κατοχῆς. Ἡ ὑπόθεσις δ' αὕτη προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὅμοιοι Σαμιακοὶ τύποι ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Ῥηγίου, ἐνδεικνύοντες στενὴν συμμαχίαν μεταξὺ τῶν δύο πόλεων, ἐνῷ ἀκόμη οἱ Σάμιοι ἦσαν ἐν Ζάγκλῃ (σελ. 140).

Κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον. *(Πίναξ Ι'. 3.)*	MESSENION Κεφαλὴ μόσχου πρὸς ἀρ. . . ℞ 'Αττικὸν τετράδραχ.
'Ομοίως.	MES (ἐπ' ἀριστ.) ἐν κύκλῳ ἐγκοίλῳ. ℞ ὁλκὴ 14 κ.

Ἕτερόν τι νόμισμα, οὗτινος ὁ τύπος εἶνε μᾶλλον εὐδιακρίτως Σαμιακός, ἀνεκαλύφθη πρό τινων ἐτῶν ἐν εὑρήματι παρὰ τὴν Μεσσήνην. Ὑπῆρχον πολλὰ κομμάτια αὐτοῦ ἐν τῷ εὑρήματι μετ' ἄλλων τοῦ Ῥηγίου καὶ τῆς Μεσσήνης, ἐκ τῶν μετὰ τύπων κεφαλῆς λέοντος καὶ κεφαλῆς μόσχου. Καίτοι δὲ ταῦτα εἶνε ἀνεπίγραφα, ὅμως πιθανώτατον εἶνε ὅτι ἐκόπησαν ἐν Μεσσήνῃ.

'Ασπὶς στρογγύλη, ἐφ' ἧς λεοντῆ κατ' ἐνώπιον.	Πρῷρα Σαμιακοῦ πλοίου (*Σάμαινα*) ℞ 'Αττικὸν τετράδραχ.

Παρετήρησα ἤδη (σελ. 140) ὅτι ἡ ἀκριβὴς ἐποχὴ τῆς ὑποταγῆς ἢ ἐξώσεως τῶν Σαμίων δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ· ἀλλὰ τὰ νέα νομίσματα τὰ εἰσαχθέντα ὑπὸ τοῦ 'Αναξίλα εἰς τὰς δύο πόλεις, Ῥήγιον καὶ Μεσσήνην, ὀλίγον τι πρὸ τοῦ ἐν ἔτει 476 π. Χ. θανάτου αὐτοῦ, σημειοῦσι πιθανώτατα τὴν ἐποχὴν τῆς ἐξώσεως αὐτῶν. Οἱ νέοι οὗτοι τύποι εἶνε οἱ ἑξῆς: —

Περὶ τὰ 480-420 π. Χ.

Ἅρμα ἡμιόνων, ἀπήνη, ἡνιοχουμένη ὑπὸ πωγωνοφόρου ἀνδρός. Ὑπεράνω ἐνίοτε Νίκη στεφανοῦσα τὸν ἡνίοχον ἢ τὰς ἡμιόνους. 'Εν δὲ τῷ ἐξέργῳ φύλλον δάφνης.	MESSENION καὶ βραδύτερον MESSANION ἢ ΜΕΣΣΑΝΙΟΝ. Λαγωὸς τρέχων. 'Εν τῷ πεδίῳ τὰ γράμματα Α, Β. *Σύμβολα*· κλάδος δάφνης, βούκρανον κλπ. . . ℞ Τετράδραχ,
'Ομοίως.	'Ομ· Τὸ δλον δὲ ἐν στεφάνῳ ℞ Δραχμή.
Λαγωός.	MES (ἐπ' ἀρ.) ἢ ΜΕΣ. ℞ Λίτρα (;)
ΜΕΣ. Λαγωός.	Δελφὶς ἐν στεφάνῳ . ℞ 'Οβολός (;)
'Επιγραφὴ συνήθως ΜΕΣΣΑΝΑ. 'Απήνη ἐλαυνομένη ὑπὸ γυναικὸς ἡνιόχου (Μεσσήνης). 'Εν τῷ ἐξέργῳ γενικῶς δύο δελφῖνες.	ΜΕΣΣΑΝΙΟΝ Λαγωὸς τρέχων. *Σύμβολα*· δελφίς, τέττιξ, ἀκρὶς ἐπὶ σταφυλῆς, στάχυς, ἀετὸς ἱπτάμενος, κλπ. . . . ℞ Τετράδραχ.

Ἡ ἀπήνη εἶνε φυσικῷ τῷ λόγῳ τύπος ἀγωνιστικός, «*Σικελίας*

δ' ὄχημα δαιδάλεον ματεύειν (Πινδάρ. *Ὑπόρχημ* 3). Ὁ λαγωὸς εἶνε σύμβολον τῆς λατρείας τοῦ Πανός, ἴδε ὅμως καὶ τὴν ἐξήγησιν τοῦ τύπου τούτου ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους (ἀνωτ. σελ. 141). Ἡ παράδοχὴ τῆς Δωρικῆς διαλέκτου (Α ἀντὶ Ε) πρέπει νὰ σημειωθῇ ὡς ἐνδεικνύουσα τὴν αὔξουσαν ὑπεροχὴν τοῦ Δωρικοῦ πληθυσμοῦ.

420-396 π. Χ.

Μεσσήνη ἡνιοχοῦσα ἀπήνην· ὑπεράνω Νίκη, ἐν δὲ τῷ ἐξέργῳ δύο δελφῖνες. (*Πίναξ Ι'. 4.*)	ΜΕΣΣΑΝΙΟΝ Λαγωός. *Σύμβολα·* δελφίς, ἱπποκάμπη, ὄστρακον κτενός, κεφαλὴ Πανὸς ἐνίοτε μετὰ σύριγγος, φυτὸν σίτου μετὰ τριῶν σταχύων . . . . Ꝛ Τετράδραχ.
Ὁμοίως.	ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ Λαγωός. *Σύμβολα·* δελφὶς καὶ κύματα, ἀετὸς σπαράσσων ὄφιν . . . Ꝛ Τετράδραχ.
ΜΕΣΣΑΝΑ'Η Μεσσήνη ἐπὶ ἀπήνης. [Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. Β. 5.]	ΠΑΝ Πὰν γυμνός, καθήμενος ἐπὶ βράχου ἐστρωμένου διὰ νευρίδος, κρατῶν ἐν τῇ ἀριστερᾷ λαγωβόλον, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς θωπεύων λαγωὸν πηδῶντα πρὸ αὐτοῦ . . Ꝛ Τετράδραχ.
ΠΕΛΩΡΙΑΣ Κεφαλὴ τῆς νύμφης Πελωριάδος πρὸς δ., φέρουσα στέφανον σταχύων.	ΦΕΡΑΙΜΩΝ Φεραίμων γυμνός, μετὰ κράνους, ἀσπίδος καὶ δόρατος, ἐφορμῶν . . . Ꝛ Δραχμή.
Λαγωός. *Σύμβολα·* φύλλον κισσοῦ, θαλλὸς ἐλαίας, ὄστρακον.	ΜΕΣ ἐν στεφάνῳ . . Ꝛ Λίτρα.
Λαγωός.	ΜΕ ἐν στεφάνῳ. . . Ꝛ Ἡμίλιτρ.

ΧΑΛΚΟΣ

ΜΕΣΣΑΝΑ Κεφαλὴ Μεσσήνης ἔχουσα τὴν κόμην ἀναδεδεμένην διὰ ταινιῶν διασταυρουμένων.	Ἀπήνη ἡνιοχουμένη ὑπὸ τῆς Μεσσήνης . . . . Æ 1·0
ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ Λαγωός· ἐν τῷ ἐξέργῳ, ἀκρίς.	Σηπία . . . . Æ ·75
ΠΕΛΩΡΙΑΣ Κεφαλὴ Πελωριάδος.	ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ Τρίαινα . Æ ·7

Ἐν ἔτει 396 π.Χ. ἡ Μεσσήνη κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ἰμίλκωνος. Τὰ ἀνωτέρω

14

περιγραφέντα νομίσματα δεικνύουσι σαφέστατα, ὅτι αἱ δύο κύριαι θεότητες τῆς Μεσσήνης ἦσαν ὁ Πὰν καὶ ὁ Ποσειδῶν. Ἡ μακρὰ ἀμμώδης προεξοχὴ ἡ καλουμένη Πελωρὶς ἢ Πελωριάς, μετὰ τῶν τριῶν αὐτῆς ἡφαιστογενῶν λιμνῶν, περιεῖχεν ἀφθονίαν θήρας καὶ ἁλιείας «duplicem piscandi venandique praebent voluptatem» (Σολίνου, V. 3) καὶ ἦτο κατάλληλος τόπος πρὸς τὴν λατρείαν τῶν δύο θεοτήτων, περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ὁποίας μαρτυροῦσι τὰ νομίσματα ἡμῶν. Ἡ νύμφη Πελωριὰς εἶνε ἡ προσωποποίησις τῆς χώρας. Ὁ δὲ Φεραίμων, εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Αἰόλου, ἦτο ἐγχώριος ἥρως, ὅστις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀνδροκλέους ἦρχεν τοῦ βορείου μέρους τῆς Σικελίας ἀπὸ τῶν στενῶν μέχρι τῆς δυτικῆς ἄκρας (Διοδώρ. V. 8).

Περὶ τὰ 357-282 π. Χ.

Ἡ Μεσσήνη ἐβράδυνε ἐπὶ μακρὸν χρόνον τοῦ νὰ ἀναλάβῃ ἀπὸ τοῦ ἐν ἔτει 396 π.Χ. κατενεχθέντος αὐτῇ τραύματος. Δὲν ἔχομεν ἀποδείξεις νομισματοκοπίας ἐνταῦθα πρὸ τῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διονυσίου τῶν Συρακουσῶν ἐποχῆς, ὅτε εὑρίσκομεν τὴν πόλιν βοηθοῦσαν τῷ Δίωνι ἐναντίον Διονυσίου τοῦ νεωτέρου. Περὶ τὰ 282 π. Χ. ἡ πόλις ἡλώθη καὶ πάντες οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐσφάγησαν ὑπὸ σώματος Καμπανῶν ἢ Ὄσκων μισθοφόρων χαρακτηριζόντων ἑαυτοὺς ὡς Μαμερτίνους. Τὰ ἀκόλουθα νομίσματα ἀνήκουσι κατὰ τεχνοτροπίαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Τιμολέοντος μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀγαθοκλέους.

ΠΟΣΕΙΔΑΝ Κεφαλὴ Ποσειδῶνος δαφνοστεφής.	ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ Τρίαινα μεταξὺ δελφίνων . . . Æ 1·0
ΠΕΛΩΡΙΑΣ Κεφαλὴ τῆς νύμφης Πελωριάδος μετὰ κόμης κυματιζούσης, ἀναδεδεμένης δὲ διὰ σταχύων.	» Γυμνὸς ὁπλίτης, ὁ Φεραίμων, ἐν στάσει μαχομένου . . . . Æ ·95
Ὁμοίως.	» Νίκη ἐπὶ τεθρίππου Æ ·85
ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ ἐν λεοντῇ.	Λέων βαδίζων, ἐγείρων τὸν πρόσθιον πόδα· ὑπεράνω ῥόπαλον . Æ ·85

Περὶ τὰ 282-200 π. Χ.

Οἱ **Μαμερτῖνοι** παρῆγον τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐκ τοῦ Μάμερτος, (Mamers) ὀσκικῆς μορφῆς τοῦ Mars (= Ἄρης). Ταχέως δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν ὑπ' αὐτῶν τῆς Μεσσήνης ἐξέτειναν τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν ἐπὶ τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς ΒΑ Σικελίας, καὶ ἀπέβησαν εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἱκανῶς ἰσχυροί, ὥστε νὰ προφυλάξωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Πύρρου καὶ Ἱέρωνος Β' τοῦ Συρακουσίου. Συνεμάχησαν δὲ μετὰ τῶν ἐκ Καμπανίας συγγενῶν αὐτῶν τῶν κυριευσάντων ἐν ἔτει 271 π. Χ. τὸ Ῥήγιον, καὶ ηὐτύχησαν ὡσαύτως νὰ ἀπολαύσωσι τῆς φιλικῆς βοηθείας τῶν Ῥωμαίων, παρ' οἷς ἐξηκολούθουν μέχρις ὀψίμου ἐποχῆς ἀπολαυόντες τῶν προνομίων συμμάχου πόλεως.

Ἡ νομισματοκοπία τῶν Μαμερτίνων εἶνε ὁλόκληρος ἐκ χαλκοῦ. Οἱ ἑξῆς δὲ εἶνε ἐκ τῶν συνηθεστέρων τύπων αὐτῶν: —

Περὶ τὰ 282-210 π. Χ.

ΑΔΡΑΝΟΥ Κεφαλὴ Ἀδρανοῦ πωγωνοφόρος, μετὰ κράνους κορινθιακοῦ·	ΜΑΜΕΡΤΙΝΩΝ Κύων . Æ ·75
ΑΡΕΟΣ Κεφαλὴ Ἄρεως νεαροῦ δαφνοστεφής, μετὰ βραχείας κόμης.	» Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων, ἐπὶ κεραυνοῦ . . Æ 1.0
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ ἐν λεοντῇ.	» » Æ ·85
ΔΙΟΣ ἢ ΔΙΟΣ ΜΕΣ Κεφαλὴ Διὸς νεαροῦ δαφνοστεφής, μετὰ κόμης μακρᾶς.	» » Æ ·8
ΑΡΕΟΣ Κεφαλὴ Ἄρεως νεαροῦ.	» Ταῦρος κυρίσσων Æ 1·0
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής.	» Ὁπλίτης μαχόμενος . . Æ ·85
ΔΙΟΣ Κεφαλὴ Διός.	» Ἑρμῆς ἱστάμενος μετὰ κριοῦ . . . . Æ ·75
Κεφαλὴ γυναικεία.	ΜΑΜΕ Ὁπλίτης γυμνός, ἱστάμενος . . . . . . Æ ·55
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Ὀμφαλός . . . . Æ ·5
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	» » . . . . Æ ·45

Μετὰ σημείων ἀξίας. Μετὰ τὸ 210 π. Χ. περίπου.

Ἑξᾶς. ΑΡΕΟΣ Κεφ. Ἄρεως νεαροῦ ⁚	ΜΑΜΕΡΤΙΝΩΝ Ἀθηνᾶ ὡπλισμένη. Ⲁ ·9

Σταθμὸς ἠλαττωμένος.

Πενταούγγιον. Κεφαλὴ Διός.	ΜΑΜΕΡΤΙΝΩΝ Ὁπλίτης μαχόμενος, ... ἢ Π
» Κεφαλὴ Ἄρεως.	» Διόσκουρος παρὰ ἵππον Π
» Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Ὁπλίτης ἱστάμενος ἢ καθήμενος Π

Ἡμίλιτρον. Προτομὴ ταύρου	ΜΑΜΕΡΤΙΝΩΝ Νίκη ἱπταμένη, κρατοῦσα ἀκροστόλιον.
» Κεφ. Ἀπόλλωνος ⁙⁙	» Νίκη μετὰ στεφάνου καὶ φοίνικος.
Τριᾶς. »	» » III
Οὐγγία. » . (;)	» » ·

Τὰ νομίσματα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὸ αὐτὸ νομισματικὸν σύστημα εἰς ὃ καὶ τὸ ἐν Ῥηγίῳ κρατοῦν. Αἱ ὁλκαὶ αὐτῶν δεικνύουσι διαρκῆ ἔκπτωσιν ἐν τῷ σταθμῷ τῆς λίτρας τοῦ χαλκοῦ.

Ἡ παρουσία τῆς κεφαλῆς τοῦ θεοῦ Ἀδρανοῦ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Μεσσήνης δεικνύει, ὅτι ἡ λατρεία τῆς θεότητος ταύτης δὲν περιορίζετο εἰς τὴν γειτονίαν τοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Αἴτνης μεγάλου αὐτοῦ ναοῦ (πρβλ. Πλουτ. *Τίμ.* 12, *Ἀδρανοῦ θεοῦ τιμωμένου διαφερόντως ἐν ὅλῃ Σικελίᾳ)*, ἐν τῷ ἱερῷ τεμένει τοῦ ὁποίου ἐτρέφοντο πλέον τῶν χιλίων λαμπρῶν κυνῶν, οἵτινες, κατὰ τὸν Αἰλιανὸν (*Ζῴων ἱστορ.* XI, 20), φαίνεται ὅτι ἦσαν οἱ κύνες τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου τῆς ἀρχαιότητος, δηλαδὴ φιλικοὶ ὁδηγοὶ τῶν ἀπωλεσάντων τὴν ὁδὸν αὐτῶν ξένων. Ὁ Ἀδρανὸς ἦτο ἔνοπλος θεός, μετέχων τῆς φύσεως τοῦ Ἄρεως καὶ τοῦ Ἡφαίστου. Ἡ λατρεία αὐτοῦ εἰσήχθη πιθανῶς εἰς Σικελίαν ὑπὸ τῶν Φοινίκων, φαίνεται δ' ἀρχικῶς ὢν ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἀδὰρ ἢ Μολώχ, εἰς ὃν ἦτο ὁ κύων ἐπίσης ἀφιερωμένος (Movers I, 340, 405).

Μοργαντίνη. Σικελικὴ πόλις ἀρκούντως σπουδαία κειμένη ἐν τῇ εὐφόρῳ πεδιάδι τῇ ἀρδευομένῃ ὑπὸ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ ποταμοῦ Συμαίθου καὶ τῶν παραποταμίων αὐτοῦ. Ἂν καὶ ἡ Μοργαντίνη συχνὰ μνημονεύεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, δὲν ἔχομεν ὅμως συνεχῆ τινα ἔκθεσιν τῆς ἱστορίας αὐτῆς. Τὰ νομίσματα αὐτῆς δύνανται νὰ ταχθῶσι κατὰ τεχνοτροπίαν εἰς τὰς ἑξῆς περιόδους: —

Πρὸ τοῦ 480 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ πωγωνοφόρος, ταινίᾳ ἀναδεδεμένη.	MORCANTINA (ἐπ' ἀριστ.) Στάχυς . . . . Ꝗ Λίτρα.

Περὶ τὰ 420-400 π. Χ.

ΜΟΡΓΑΝΤΙΝΩΝ Κεφ. Ἀρτέμιδος.	Ἱππεὺς γυμνὸς μετὰ δόρατος. Ꝗ Λίτρα.
» Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κατ' ἐνώπιον.	ΜΟΡΓΑ . . . , Νίκη καθημένη ἐπὶ βράχων, κρατοῦσα στέφανον· ὑποκάτω, κόκκος σίτου . Ꝗ Λίτρα.
» Κεφαλὴ Ἑρμοῦ κατ' ἐνώπιον.	Ὅμοιος τύπος . . . . . Ꝗ Λίτρα.

ΧΑΛΚΟΣ. *Περὶ τὰ 340 π. Χ.*

ΜΟΡΓΑΝΤΙΝΩΝ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους πλουσίως κεκοσμημένου· ὄπισθεν, γλαύξ.	Λέων καταβροχθίζων κεφαλὴν ἐλάφου, κάτω δ' αὐτοῦ ὄφις συνεσπειρωμένος . . . . . . Æ 1·05
Κεφαλὴ Σικελίας μύρτῳ ἐστεμμένη.	ΜΟΡΓΑΝΤΙΝΩΝ Ἀετὸς ἐπὶ ὄφεως Æ ·8
ΑΛΚΟΣ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής.	» Τρίπους Æ ·6

Μοτύη (=πρακτορεῖον κλωστηρίου: — Schroeder, *Phoen. Sprache,* σελ. 279). Ἡ Μοτύη ἦτο φοινικικὸν ἐμπορεῖον ἐπὶ νησῖδος κειμένης παρὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Σικελίας, περὶ τὰ δέκα μίλια πρὸς βορρᾶν τοῦ Λιλυβαίου ἀκρωτηρίου. Ἡ νῆσος ἡνοῦτο πρὸς τὴν στερεὰν διὰ τεχνητῆς προκυμαίας. Ἡ Μοτύη εὐλίμενος οὖσα ἀπέβη ὁ κύριος ναύσταθμος τῶν Καρχηδονίων καὶ διέμεινεν οὕτω μέχρι τοῦ 397 π.Χ. ὅτε προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ Διονυσίου, ὅστις κατέσφαξε πάντας τοὺς κατοίκους αὐτῆς.

Τὰ νομίσματα τῆς Μοτύης, ὁμοίως πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν ἐν Σικελίᾳ Καρχηδονικῶν ἀποικιῶν, ἀπομιμοῦνται τὰ ἑλληνικὰ νομίσματα, κυρίως δὲ τὰ τῆς πλησιεστάτης σπουδαίας πόλεως Ἐγέστας, ὁμοίως ὅμως καὶ τὰ τοῦ Ἀκράγαντος. Ἐν τούτοις δυνατὸν ἡ παραδοχὴ τῶν Ἀκραγαντίνων τύπων ἐν Μοτύῃ νὰ συνδέηται πρὸς τὴν κατὰ τῆς Μοτύης νίκην τοῦ Ἀκράγαντος, τὴν ὑπὸ Παυσανίου μνημονευομένην (V. 25, 2). Φέρουσι δὲ ποτὲ μὲν τὴν καρχηδονικὴν ἐπιγραφὴν המטוא, ἄλλοτε δὲ τὴν ἑλληνικὴν ΜΟΤΥΑΙΟΝ.

Νομίσματα φέροντα καρχηδονικὴν ἐπιγραφ. Περὶ τὰ 480-420 π. Χ.

Ἀετὸς μετὰ κλειστῶν πτερύγων.	Καρκίνος . . . . . . ℞ Τετράδρ.
Κεφαλὴ γυναικεία.	Κύωντρώγωνκεφαλὴνἐλάφου ℞ Δίδρ.
Ὁμοίως.	Κύων ἱστάμενος . . . . . ℞ Δίδρ.
Ὁμοίως.	Ἥμισυς ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος . . ℞ Ἡμιωβ.

Περὶ τὰ 420-397 π. Χ.

Κεφαλὴ νύμφης κατ' ἐνώπιον, πέριξ δὲ δελφῖνες.	Καρκίνος . . . . ℞ Δίδρ. καὶ ὀβ.
Ὁμοίως.	Δένδρον φοίνικος . ℞ Ὀβολ.
Γοργόνειον.	Ὁμοίως . . . . ℞ Ὀβολ.

Τριᾶς. Γοργόνειον . . .	Δένδρον φοίνικος . . . . . . Æ ·8
Οὐγγία. Προτομὴ ἵππου.	Ὁμοίως . . . . Æ ·4

Νομίσματα μεθ' Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν. Ἀρχαϊκῆς καὶ μεταβατικῆς ἐποχῆς.

Ἀετὸς ἐπὶ κιονοκράνου, μετὰ ὄφεως ἐν τῷ ῥάμφει.	Δελφὶς καὶ χήμη . . . ℞ Ὀβολός
Κεφαλὴ νύμφης, ἔχουσα τὴν κόμην δεδεμένην δι' ἱμάντος τετράκις περὶ αὐτὴν στρεφομένου.	Νέος γυμνὸς ἱππεύων πλαγίως ἵππον καλπάζοντα . . . . . ℞ Δίδρ.
Κεφαλὴ νύμφης.	Κύων ἱστάμενος . . . . ℞ Δίδρ.

Μυτίστρατος. Τὸ ἰσχυρῶς ὠχυρωμένον τοῦτο φρούριον ἔκειτο εἰς τὰ μεσόγεια τῆς νήσου μεταξὺ τῶν νῦν *Mussumeli* καὶ *S. Ca-*

terina (Imhoof, *Mon. Gr.*, σελ. 24). Τὰ νομίσματα αὐτοῦ εἶνε χαλκᾶ καὶ ἀνήκουσιν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Τιμολέοντος.

Περὶ τὰ 340 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡφαίστου μετὰ πίλου κωνικοῦ.	VM ἐν στεφάνῳ ⁚⁚⁚ . . . . . *Ἡμίλιτρον,* Æ 1·15
Ὁμοίως.	TVM Τρεῖς κνῆμαι τροχοῦ Æ ·8
ΜΥΤΙ Ὁμοίως.	Ἵππος ἐλεύθερος . . . . . Æ ·6

Τὸ μεγαλείτερον τῶν τριῶν τούτων νομισμάτων εἶνε συνήθως κεκομμένον ἐπὶ μεγάλων χαλκῶν νομισμάτων τῶν Συρακουσῶν.

Νακώνη. Ἡ θέσις τῆς πόλεως ταύτης εἶνε ἄγνωστος. Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε χαλκᾶ καὶ ἀνήκουσιν εἰς καλὴν περίοδον τέχνης.

Πρὸ τοῦ 400 π. Χ. περίπου.

ΝΑΚΟΝ[ΑΙΟΝ Κεφαλὴ νύμφης μετὰ κόμης ὄπισθεν συνεστραμμένης πρὸς τὰ ἄνω καὶ δεδεμένης μετὰ ἱμάντος τρὶς στρεφομένου περὶ τὴν κεφαλήν.	Σειληνὸς ἐπὶ ὄνου κρατῶν κάνθαρον καὶ θύρσον, . . . *Τριᾶς.* Æ ·65
Ὁμοίως.	Αἴξ, σταφυλὴ καὶ φύλλον κισσοῦ . *Οὐγγία,* Æ ·5
Κεφαλὴ νεαρὰ μετὰ κόμης βραχείας, φέρουσα στέφανον.	Ν—Α Κάνθαρος . . . *Τριᾶς,* Æ ·6

Εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ἡ Νακώνη κατείχετο ὑπὸ Καμπανῶν μισθοφόρων τῶν διαβάντων ἐν ἔτει 412 π. Χ. εἰς Σικελίαν, ἀλλὰ πολὺ ἀργά, πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῶν Συρακουσίων. Οἱ τυχοδιῶκται οὗτοι μισθοφόροι ἀφοῦ ἐπί τινα χρόνον ὑπηρέτησαν τοὺς Καρχηδονίους, ἐγκατεστάθησαν κατόπιν εἰς διαφόρους μεσογείους πόλεις, ὧν μεταξύ, ὡς παρὰ τῶν νομισμάτων μανθάνομεν, ἦσαν ἡ Νακώνη, ἡ Ἔντελλα καὶ ἡ Αἴτνη: —

ΚΑΜΠΑΝΩΝ Κεφαλὴ Περσεφόνης μετὰ στεφάνου σταχύων.	ΝΑΚ[ΩΝΗ]Σ Πήγασος· ὑποκάτω, κράνος . . . . Æ ·75
Ὁμοίως.	ΝΑΚΩΝΑΙΩΝ Ἵππος ἐλεύθερος· ὑποκάτω, κράνος . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ ἐν λεοντῇ.	ΝΑ Αἰχμὴ τριαίνης μεταξὺ δύο δελφίνων . . . . Æ 1·0

Νάξος. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἡ ἀρχαιοτάτη Ἑλληνικὴ ἀποικία ἐν Σικελίᾳ. Ἦτο δὲ ἀποικία τῶν Χαλκιδέων καὶ προσέλαβε τὸ ὄνομα, ὡς δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ἐκ τοῦ ὑπερισχύοντος πληθυσμοῦ ἀποίκων ἐκ τῆς νήσου Νάξου. Περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς πόλεως ταύτης ὀλίγα εἶνε γνωστά. Μεταξὺ ὅμως τοῦ 448 καὶ τοῦ 476 π. Χ. ὑπέκυψε διαδοχικῶς εἰς τὴν ἐξουσίαν Ἱπποκράτους τοῦ Γελῴου, Γέλωνος καὶ Ἱέρωνος τῶν Συρακουσίων. Ἐν ἔτει 461 π. Χ. φαίνεται ὅτι ἀνέκτησε τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς, ἣν διεφύλαξε μέχρι τῆς ἐν ἔτει 403 π. Χ. καταστροφῆς ὑπὸ τοῦ Διονυσίου.

Πρὸ τοῦ 480 π. Χ. περίπου. Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανών.

Κεφαλὴ Διονύσου σφηνοπώγων καὶ κισσοστεφής.	ΝΑΧΙΟΝ Σταφυλή. *(Πίναξ Ι΄. 5.)* AR Δραχ. 90 κ. AR Ὀβολ. 15 κ.

Κομμάτιά τινα τῶν ἀρχαϊκῶν τούτων Αἰγινητικοῦ βάρους δραχμῶν εἶνε ἀρχαϊκωτάτης τεχνοτροπίας· φαίνονται δὲ ὅτι ἀνήκουσιν εἰς περίοδον οὐχὶ νεωτέραν τῶν μέσων τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος.

Περὶ τὰ 461-415 π. Χ. Ἀττικὸς σταθμητικὸς κανών.

Κεφαλὴ Διονύσου παλαιᾶς τεχνοτροπίας μετὰ μακροῦ πώγωνος καὶ κόμης ἐν κισσοστεφοῦς κρωβύλῳ. *(Πίναξ Ι΄. 6.)*	ΝΑΧΙΟΝ Σειληνὸς πωγωνοφόρος τὰ μάλιστα ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας μετὰ ὀξέων ὤτων καὶ μακρᾶς οὐρᾶς, καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κατ' ἐνώπιον, ἔχων δὲ τὴν κεφαλὴν ἐν κατατομῇ. Κρατεῖ κύλικα διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἑτέρας. AR Τετράδραχμον.
Ὁμοίως.	ΝΑΧΙΟΝ Ὁμοίως . . AR Δραχμή.

Κεφαλὴ Διονύσου παλαιᾶς τεχνοτροπίας μετὰ μακροῦ πώγωνος καὶ κόμης κισσοστεφοῦς ἐν κρωβύλῳ.	ΝΑΧΙΟΝ Σταφυλή. ℞ Λίτρ. ἢ ὀβ.

Περὶ τὰ 415-403 π Χ.

Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρου ἀναδεδεμένη διὰ πλατείας ταινίας κισσῷ κοσμουμένης. *(Πίναξ Ι'. 7.)*	ΝΑΞΙΟΝ Ὅμοιος Σειληνός, μαλακωτέρας ὅμως καὶ μᾶλλον ἐξεζητημένης τεχνοτροπίας, καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐξ οὗ φύεται ἄμπελος. Κρατεῖ δὲ θύρσον καὶ κάνθαρον . . . . ℞ Τετράδρ.
ΝΑΞΙΩΝ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής, ὄπισθεν δὲ αὐτῆς φύλλον δάφνης.	Ὅμοιον· πρὸς δ. Ἑρμῆς (ὅρος)· ἐνίοτε μετὰ ὑπογραφῆς τεχνίτου, ΠΡΟΚΛΗΣ . . . . . . ℞ Δίδραχ.
ΝΑΞΙΩΝ Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ κισσῷ ἐστεμμένη.	Σειληνὸς γυμνὸς καθήμενος, κρατῶν ἀσκὸν οἴνου, κάνθαρον καὶ κλάδον κισσοῦ. Πρὸ αὐτοῦ φυτὸν ἀμπέλου . . . . ℞ Τετράδρ.

Ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ὑπάρχει νόμισμα ὅμοιον κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὸν τύπον πρὸς τὸ ἀνωτέρω τὸ φέρον ΠΡΟΚΛΗΣ, ἀλλ' ἀντὶ ΝΑΞΙΩΝ φέρει ΝΕΟΠΟΛΙ. Ὁ Holm (*Gesch. Sic.* II, 432) ὑποθέτει, ὅτι τὰ νομίσματα ταῦτα ἐκόπησαν ὑπὸ τῶν Ναξίων μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἀρχαίας αὐτῶν πόλεως ἐν Μύλαις, ἔνθα ἔκτισαν νέαν πόλιν (Διοδ. XIV. 8).

ΑΣΣΙΝΟΣ Κεφαλὴ νεαρὰ κερασφόρος τοῦ ποταμοῦ Ἀσσινοῦ.	Ὅμοιος Σειληνός . . ℞ Ἡμίδραχμ.
ΝΑΞΙΩΝ Κεφαλὴ νεαρὰ τοῦ ποταμοῦ Ἀσσινοῦ ἐστεμμένη ἀμπέλῳ.	Σταφυλή . . . . ℞ Λίτρα ἢ ὀβολ.
ΝΑΞΙ Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρου κισσοστεφής.	Ὁμοίως . . . . ℞ Λίτρα ἢ ὀβολ.

Ὁ ἐνταῦθα καλούμενος Ἀσσινὸς ποταμός, φαίνεται ὢν ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Asines τοῦ Πλινίου (III, 88) καὶ τὸν Ἀκεσίνην τοῦ Θουκυδίδου (IV. 25), τὸν νῦν *Cantara*.

Νεάπολις. Ἴδε Νάξος.

Πάνορμος *(Palermo)*, ἡ σπουδαιοτάτη πασῶν τῶν ἐν Σικελίᾳ Φοινικικῶν πόλεων. Ἐν τούτοις τὸ Ἑλληνικὸν αὐτῆς ὄνομα ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἐνταῦθα, ὡς ἁπανταχοῦ τῆς Σικελίας, ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπεκράτει τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους. Πρὸ τῆς ἐν ἔτει 480 π. Χ. μεγάλης ἀποκρούσεως τῶν Καρχηδονίων ἐν Ἱμέρᾳ οὐδὲν νόμισμα ἐκόπη ἐν Πανόρμῳ. Οὐδεὶς Φοινικικὸς λαὸς εἶχε παραδεχθῇ τὴν χρῆσιν τοῦ νομίσματος κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ἐποχήν. Ἀναμφιβόλως δὲ εἰς τὴν νίκην τοῦ Γέλωνος ἐν Ἱμέρᾳ ὀφείλεται τὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἠδυνήθησαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν γλῶσσαν καὶ πολιτισμὸν αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν Φοινικικῶν κτήσεων τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς Σικελίας. Ἐντεῦθεν ἐν τῇ *Μεταβατικῇ* περιόδῳ τὰ νομίσματα τοῦ Πανόρμου φέρουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ Ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς.

Περὶ τὰ 480-409 π. Χ.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΙΚΟΝ (ἐπ' ἀριστ.) Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος μετὰ κόμης συνεσπειρωμένης.	Τέθριππον ἐν κινήσει, τῶν ἵππων ὑπὸ Νίκης στεφανουμένων . . . . . ℞ Τετράδρ.
ΠΑΝΟΡΜΙΤΙΚΟΝ Κεφαλὴ νύμφης.	Κύων . . . . ℞ Δίδραχ.
Κεφαλὴ νύμφης.	ΠΑΝΟΡΜΟΣ Κύων . ℞ Δίδραχ.
ΠΑΝΟΡΜΟ[Σ Κεφαλὴ ποταμοῦ νεαροῦ.	Προτομὴ ταύρου ἀνθρωποκεφάλου . ℞ Λίτρ.

Ἀλλ' ὅμως ὀλίγα τινὰ νομίσματα φέρουσι τὴν καρχηδ. ἐπιγραφὴν ציץ *(ziz)*, ἧς πολλαὶ ἐξηγήσεις προὐτάθησαν χωρὶς ὅμως οὐδεμία ἐξ αὐτῶν νὰ θεωρηθῇ ἐντελῶς παραδεκτή.

Κεφαλὴ νύμφης, τῆς κόμης πρὸς τἄνω ἐστραμμένης ὑπὸ διάδημα. Ἐπιγραφὴ ציץ καὶ ΣΙΒ	Κύων, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ ὑπεράνω, κεφαλὴ Νύμφης . . . ℞ Δίδραχ.

Ἡ λέξις ΣΙΒ ἀπαντᾷ συνήθως ἐπὶ νομισμάτων τῆς Ἐγέστης καὶ τοῦ Ἔρυκος. Ἡ ἐπὶ τοῦ παρόντος νομίσματος παράθεσις αὐτῆς μετὰ τῆς ἐπίσης ἀνεξηγήτου Φοινικικῆς *ziz* δεικνύει, ὅτι ἴσως εἶνε ἡ ἑλληνικὴ *μεταγραφὴ* τῆς αὐτῆς λέξεως. Ὁ Δοὺξ de Luynes ὑποθέτει, ὅτι εἶνε τὸ φοινικὸν ὄνομα τῆς νήσου Σικελίας *(Bulletino*

Arch. Nap. N. S. I. σελ. 171). Ἴδε ὡσαύτως Schröder (*Phoen. Spr.* σελ. 278) καὶ Friedlaender (*Num. Zeit.*, 1870, σελ. 26). Δυνατὸν ἐν τούτοις νὰ εἶνε ἁπλῶς τὸ φοινικικὸν ὄνομα τοῦ Πανόρμου (Imhoof, *Mon. Gr.*, σ. 26).

Ποσειδῶν ἱστάμενος ἐπὶ βράχου μετὰ τριαίνης καὶ δελφῖνος.	ציץ Ἔφηβος γυμνὸς ἱππεύων ἀνθρωποκέφαλον ταῦρον. ℞ Λίτρ. ἢ ὀβ.
ציץ Ὁμοίως.	ΠΑΝΟΡΜΟΣ Ὁμοίως. ℞ Λ. ἢ ὀβ.
Κεφαλὴ νύμφης· πέριξ, δελφῖνες.	Ποσειδῶν, ὡς ἀνωτέρω. ℞ Λ. ἢ ὀβ.

Αἱ σημαντικαὶ ἐπιτυχίαι τῶν Καρχηδονικῶν ὅπλων ἐν Σικελίᾳ μεταξὺ τοῦ 409 καὶ 405 π. Χ. καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα εἰσροὴ ἐν Πανόρμῳ τῶν πολυτίμων μετάλλων ἐκ τῶν λεηλατηθεισῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἐγένετο ἀφορμὴ πλουσιωτέρας ἢ πρότερον νομισματοκοπίας ἐν Πανόρμῳ. Ἀλλ' ὅμως εἶνε περίεργον καὶ ἄξιον σημειώσεως, ὅτι καίτοι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξαφανίζεται νῦν ἐντελῶς, ἠναγκάσθησαν ὅμως οἱ Φοίνικες ἕνεκα παντελοῦς ἐνδείας πρωτοτυπίας, νὰ ἀντιγράφωσιν τοὺς τύπους τῶν νομισμάτων τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν.

Μετὰ τὸ 409 π. Χ. περίπου.

Κεφαλή, συνήθως τῆς Περσεφόνης, ἀντιγεγραμμένη ἐκ τῶν νομισμάτων τῶν Συρακουσῶν τῆς ἀρίστης περιόδου τῆς τέχνης. Πέριξ δελφῖνες.	ציץ Τέθριππον νικηφόρον . . . . ℞ Τετράδ.
Κεφαλὴ νύμφης, ἔχουσα τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ.	» Κύων ἱστάμενος . ℞ Δίδραχ.
Κεφαλὴ ἀνδρὸς νεανικὴ καὶ δελφῖνες.	» Ἵππος ἐλεύθερος . ℞ Δίδραχ.
Δελφὶς καὶ χήμη· σημεῖον ἀξίας.	» Ἀετὸς σπαράσσων λαγωόν . ℞ Λίτρ. (;)
Κεφαλὴ νύμφης ἔχουσα τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ.	» Ἥμισυ ταύρου ἀνθρωποκεφάλου ℞ Λίτρ. ἢ ὀβολ.
Κεφαλὴ θεοῦ ποταμοῦ νεαροῦ.	» Ὁμοίως ἢ ὁλόκληρος ταῦρος . ℞ Λίτρ. ἢ ὀβολ.

Ἡ ἐπιγραφὴ τῶν τελευταίων περιγραφέντων νομισμάτων ἀναγινώσκεται ἐνίοτε שבעל ציץ : (*νόμισμα*) *τῶν πολιτῶν Πανόρμου* (;)

Χαλκᾶ μετὰ σημείων ἀξίας.

Τὰ ἑξῆς χαλκᾶ νομίσματα δύνανται νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ πέμπτου αἰῶνος : —

Ἡμίλιτρον. 𐤑𐤉𐤑 Ἀλέκτωρ.	••• ••• . . . Æ ·95
Τριάς. » Ὁμοίως.	••• . . . Æ ·75
Ἑξᾶς. » Ὁμοίως.	•• . . . Æ ·6

Ἡ ὁλκὴ τῆς λίτρας, τῆς ὁποίας τὰ νομίσματα ταῦτα εἶνε ὑποδιαιρέσεις, δυσκόλως δύναται νὰ ἐξευρεθῇ. Τὸ ἡμίλιτρον προϋποθέτει λίτραν 380 κ. ἐν ᾧ ἡ τριᾶς ἀναφέρεται εἰς λίτραν 604 κ.

Χαλκᾶ ἄνευ σημείων ἀξίας.

Περὶ τὰ 400-254 π. Χ.

𐤑𐤉𐤑 Κάπρος τρέχων.	Ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος . . Æ ·65
Κεφαλὴ Ἥρας φέρουσα στέφανον.	𐤑𐤉𐤑 Ὁμοίως· ὑπεράνω, ἥλιος Æ ·85
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής.	» Πήγασος . . . . . . Æ ·7

Χρυσός. Ἐποχὴ τοῦ Πύρρου.

Τὰ ἀκόλουθα μικρὰ χρυσᾶ κλάσματα μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ΠΑ ἐν μονογραφήματι, ἐὰν εἶνε τοῦ Πανόρμου, φαίνεται ὅτι θὰ ἐκόπησαν διαρκούσης τῆς ἐν ἔτει 276 π. Χ. παροδικῆς κατοχῆς τοῦ Πανόρμου ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Πύρρον Ἑλλήνων.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	ΠΑ (μονογραφ.) Γλαύξ . N 8·3 κ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Λύρα . N 5·4 κ.

Ἐν ἔτει 254 π. Χ. ὁ Πάνορμος ἡλώθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν ὁποίων διετήρησε τὴν ἀστικὴν αὑτοῦ ἐλευθερίαν καὶ παρέμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μία τῶν πρωτευουσῶν πόλεων τῆς νήσου.

Χαλκᾶ μεθ' Ἑλληνικῆς ἐπιγραφ. ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ.

Μετὰ τὸ 254 π. Χ.

Προτομὴ Ἀθηνᾶς.	Κεφαλὴ Περσεφόνης. . . . Æ 1·05
Ὁμοίως.	Γυναικεία μορφὴ ἱσταμένη μετὰ φιάλης καὶ κέρατος Ἀμαλθείας Æ 1·0
Ὁμοίως.	Τρισκελὲς μετὰ γοργονείου ἐν τῷ κέντρῳ . . . . Æ ·95
Κεφαλὴ Διός.	Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ . . . Æ ·95
Κριὸς ἱστάμενος ἐπὶ κεφαλῆς Ἰανοῦ.	Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων . . . . Æ ·85
Κεφαλὴ γυναικεία.	Βωμός . . . . Æ ·7
Ἑρμῆς καθήμενος ἐπὶ βράχου.	Βωμὸς καίων . . . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Περσεφόνης.	Μήκων καὶ στάχυς . . . . Æ ·65
Κεφαλαὶ Διοσκούρων.	Ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφὴ ἐν στεφάνῳ . Æ ·7
Κριός.	Ὁμοίως. . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Δήμητρος πεπλοφόρος.	Πρῷρα . . . . Æ ·5
Κεφαλὴ Ἀφροδίτης μετὰ στεφάνης.	Περιστερά . . . . Æ ·45
Κεφαλὴ Διός.	Ὁπλίτης ἱστάμενος, κρατῶν φιάλην Æ ·6

Μεταγενεστέρα τῶν ἀνωτέρω εἶνε σειρὰ νομισμάτων φερόντων εἰς τὸ ὄπισθεν τὴν Ἑλληνολατινικὴν ἐπιγραφὴν ΠΟR (= PORTVS;) ἐν μονογραφήματι. *Ἐμπ.* κεφαλαὶ Ἰανοῦ, Διὸς ἢ Δήμητρας. Ἔτι δὲ νεωτέρα εἶνε ἄλλη σειρὰ φέρουσα *ἐμπ.* κεφαλὴν Διός, *ὄπ.* στρατιωτικὴν μορφὴν ἢ ναοῦ μέτωπον, συνοδευόμενα ὑπὸ τῶν συντετμημένων ὀνομάτων Ῥωμαίων ἀρχόντων.

Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Αὐγούστου ὁ Πάνορμος ἐδέχθη ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν (Στραβ. VI. 272). Τὰ χαλκᾶ αὐτοῦ νομίσματα ἐξηκολούθουν κοπτόμενα ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον μακρότερον, φέροντα δὲ τὰ ὀνόματα διαφόρων ἐγχωρίων ἀρχόντων π. χ. Man[ius] Acilius Q[uaestor], Axius Naso, Q. Baebius, Cato, Crassipes, Cn. Dom. Procos, Q. Fab., L. Gn., Laetor. II VIR, P. Terentius, κλπ. Τὰ νομίσματα ταῦτα ἀκολουθοῦσι τὸ ῥωμαϊκὸν σύστημα, τοῦ *ἀσσαρίου* διακρινομένου διὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰανοῦ, τοῦ *ἡμιασ-*

σαρίου διὰ τῆς τοῦ Διὸς καὶ τοῦ *κουαδράντου* δι' ἐκείνης τοῦ Ἡρακλέους. Ἐπί τινων κομματίων ἡ ἐπιγραφὴ γέγραπται PANHORMITANORVM. Ἀπαντῶσιν δὲ ὡσαύτως αἱ κεφαλαὶ τοῦ Αὐγούστου καὶ τῆς Λιβίας.

Πάρωπος *(Collesano)*, (Πολυβ. I. 24). Πιθανῶς ἔκειτο μεταξὺ Κεφαλοιδίου καὶ Ἱμέρας. Ἔκοψε δὲ χαλκᾶ νομίσματα διαρκούσης τῆς περιόδου τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας, μετὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου καρχηδονικοῦ πολέμου.

Μετὰ τὸ 241 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής.	ΠΑΡΩΠΙΝΩΝ Κυνηγὸς ἱστάμενος, στηριζόμενος ἐπὶ δόρατος· πέραν αὐτοῦ κύων τρέχων . . . Æ ·8

Πέτρα *(Petralia)*, μεσόγειος πόλις παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ νοτίου Ἱμέρα. Ὑπέκειτο δὲ εἰς τὴν Καρχηδόνα μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου, μεθ' ὃ ἔκοψε χαλκᾶ νομίσματα.

Μετὰ τὸ 241 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρος.	ΠΕΤΡΕΙΝΩΝ Μορφὴ γυναικεία ἱσταμένη παρὰ κίονα . . . . Æ ·75

Πιακός, μνημονευομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ὡς *πόλις Σικελίας*. Ἡ θέσις αὐτῆς εἶνε ἐντελῶς ἄγνωστος.

ΠΙΑΚΙΝ[ΟΝ Κεφαλὴ νεαροῦ ποταμίου θεοῦ, κερασφόρος. Μεταξὺ τῶν γραμμάτων εὕρηνται τὰ σημεῖα ἀξίας • • • • • •	Κύων συλλαμβάνων νεβρὸν ἐκ τοῦ τραχήλου. Æ Ἡμίλιτρον ὁλκ. 70 κ.

(Imhoof-Blumer, *Mon. Gr.* σελ. 26.).

Κατὰ τεχνοτροπίαν ἡ κεφαλὴ τοῦ νομίσματος τούτου εἶνε ὁμοιοτάτη πρὸς τὴν δαφνηφόρον κεφαλὴν τῶν νομισμάτων τῆς Κατάνης (B. M. *Cat. Sic.* σελ. 45, ἀρ. 25). Ἡ Πιακὸς δυνατὸν νὰ ἔκειτο εἴς τι μέρος τῆς γειτονίας τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ ποταμὸς ὁ ὑπὸ τοῦ νεβρὸν καταβάλλοντος κυνὸς σημαινόμενος δυνατὸν νὰ εἶνε εἷς τῶν κατερχομένων ἑκάστοτε ἀπὸ τῆς Αἴτνης χειμάρρων ἴσως δὲ ὁ Ἄκις.

Σελινοῦς *(Σελινόεις Σελινοῦς).* Ἡ δυτικωτάτη τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Σικελίας, ἐκτισμένη δὲ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σελινοῦντος ποταμοῦ καὶ ὀλίγα μίλια πρὸς δυσμὰς τῶν τοῦ Ὑψᾶ. Παρῆγε δὲ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐκ τοῦ ποταμοῦ, ὅστις πάλιν ἐκαλεῖτο οὕτω ἀπὸ τοῦ ἀγρίου σελίνου (apium graveolens), τοῦ ἀφθόνως φυομένου παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ. Ὡς ἔμβλημα τῆς λατρείας τοῦ ποταμοῦ οἱ Σελινούντιοι ἐξ ἀρχῆς παρεδέχθησαν τὸ φύλλον τοῦ φυτοῦ τούτου «*σύμβολον ἢ παράσημον* τῆς πόλεως» (Πλουτ. *Πυθ. Μαντ.*XII) αὐτῶν θέσαντες αὐτὸ ἐπὶ τῶν ἰδίων νομισμάτων, καὶ ἀφιερώσαντες κατά τινα περίστασιν εἰκόνα αὐτοῦ χρυσῆν ἐν τῷ ἐν Δελφοῖς ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος (Πλουτ. *ἐ. ἀ.*).

Πρὸ τοῦ 466 π. Χ. περίπου.

Φύλλον σελίνου. *(Πίναξ Ι'. 8.)*	Τετράγωνον ἔγκοιλον διῃρημένον τριγωνικῶς εἰς ὀκτὼ ἢ περισσότερα μέρη . . . . ℞ Δίδραχ.
Φύλλον σελίνου.	Φύλλον σελίνου ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ, γράμματα δὲ ΣΕΛΙ, ἐνίοτε εἰς τὰς γωνίας . . . ℞ Δίδραχ.

Ἀπαντῶσιν ὁμοίως ὀβολοὶ ἢ λίτραι καὶ μικρότερα νομίσματα.

Περὶ τὰ 466-415 π. Χ.

Κατὰ τὴν μεγάλην εἰς Σικελίαν Καρχηδονικὴν ἐπιδρομὴν τοῦ 480 π.Χ., ὁ Σελινοῦς φαίνεται ὅτι συνεμάχησε μετὰ τῶν ἐπιδρομέων (Διοδώρ. XI, 21). Διαρκούσης δὲ τῆς περιόδου τῆς γενικῆς εὐτυχίας, ἥτις ἐπηκολούθησε τὴν ἔξωσιν τῶν τυράννων ἐν ἔτει 466 π. Χ., ὁ Σελινοῦς ἐξυψώθη εἰς σημαντικὴν δύναμιν καὶ πλοῦτον, «*χρήματά τ' ἔχουσι τὰ μὲν ἴδια, τὰ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐστι Σελινουντίοις*» (Θουκυδ. VI. 20). Λίαν ἐνωρὶς ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ τῆς εἰρήνης πρέπει νὰ συνέβη ὁ ὀλέθριος λοιμός, ὁ ἐπισκήψας ἐκ τῶν λιμναζόντων ὑδάτων τῶν γειτονικῶν ἑλῶν, ὑφ' οὗ προσεβλήθη ὁ Σελινοῦς (Διογ. Λαερτ. VIII, 2,70). Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ οἱ πολῖται ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἐπιστήμην τοῦ Ἐμπεδοκλέους, οὗτινος

ἡ μεγίστη ἐμπειρία διεθρυλλεῖτο τότε καθ' ἅπασαν τὴν Σικελίαν. Ὁ φιλόσοφος κατέπαυσε τὸν λοιμόν, ὡς φαίνεται, συνδέσας τὰς κοίτας δύο γειτονευόντων ῥευμάτων (Διογ. Λαερτ. ἔ. ἀ. *καὶ καταμίξαντα γλυκᾶναι τὰ ῥεύματα*). Ἐξ εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν ἀπαλλαγήν των ταύτην οἱ Σελινούντιοι ἀπένειμον θείας τιμὰς εἰς τὸν Ἐμπεδοκλέα, οἱ δὲ νομισματικοὶ αὐτῶν τύποι μαρτυροῦσιν ἀκόμη τὸν βαθὺν καὶ διαρκῆ χαρακτῆρα τῆς ἐντυπώσεως ἣν ἐνεποίησεν εἰς τὰ πνεύματα ἡ ἐξυγίανσις τῆς χώρας. Τὰ νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης εἶνε τὰ ἑξῆς: —

ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΟΝ Ἀπόλλων καὶ Ἄρτεμις ἱστάμενοι παραπλεύρως ἐπὶ τεθρίππου, ἠρέμα βαδίζοντος, τοῦ πρώτου ἐκτοξεύοντος βέλος. (*Πίναξ Θ'. 10.*)

ΣΕΛΙΝΟΣ Ὁ ποταμὸς Σελινοῦς, γυμνός, μετὰ βραχέων κεράτων, κρατῶν φιάλην καὶ κλάδον καθαρτήριον, σπένδων παρὰ βωμὸν Ἀσκληπιοῦ, πρὸ τοῦ ὁποίου ἵσταται ἀλέκτωρ· ὄπισθεν αὐτοῦ ἐπὶ βάσεως εὕρηται ταῦρος, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ ὑπεράνω φύλλον σελίνου . . . . ℞ Τετράδρ.

Ὁ Ἀπόλλων ἐνταῦθα θεωρεῖται ὡς ὁ σωτὴρ θεός, *ἀλεξίκακος*, ὅστις διὰ τῶν ἀκτινοβολούντων αὐτοῦ βελῶν καταβάλλει τὸν λοιμόν, ὡς ἐφόνευσε τὸν Πύθωνα. Ἡ δὲ Ἄρτεμις ἵσταται παρ' αὐτῷ ἐν τῇ ἰδιότητι αὐτῆς ὡς *εἰλειθυίας* ἢ *σοωδύνας* ἐπειδὴ ὁ λοιμὸς προσέβαλε βαρέως καὶ αὐτὰς τὰς γυναῖκας *«ὥστε καὶ τὰς γυναῖκας δυστοκεῖν»* (Διογ. Λαερτ. ἐ. ἀ.). Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ νομίσματος αὐτὸς ὁ θεὸς τοῦ ποταμοῦ ποιεῖται τὴν τυπικὴν σπονδὴν πρὸς τὸν θεὸν τῆς ὑγιείας ἐξ εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν ἐξυγίανσιν τῶν ἑαυτοῦ ὑδάτων, ἐνῷ ἡ εἰκὼν τοῦ ταύρου σημαίνει τὰς θυσίας τὰς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ γενομένας.

ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΟΝ Ἡρακλῆς παλαίων πρὸς ἄγριον ταῦρον, ὃν συλλαμβάνει ἐκ τοῦ κέρατος καὶ κτυπᾷ διὰ τοῦ ῥοπάλου.
Gardner, *Typ*. Πίν. II. 16, 17.

ΗΥΨΑΣ Ὁ ποταμὸς Ὑψᾶς σπένδων πρὸ βωμοῦ, περὶ ὃν ἑλίσσεται ὄφις. Κρατεῖ δὲ κλάδον καὶ φιάλην. Ὄπισθεν αὐτοῦ πτηνὸν ἐλόβιον (πελαργὸς ἀφιπτάμενον. Ἐν τῷ πεδίῳ, φύλλον σελίνου ℞ Δίδραχ.

Ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰκονίζεται ὁ ἡλιακὸς θεὸς Ἡρακλῆς ὡς μαχόμενος πρὸς τὰς καταστρεπτικὰς δυνάμεις τῆς ὑγρασίας τὰς ὑπὸ τοῦ ταύρου σημαινομένας, ἐνῷ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ὁ Ὑψᾶς ἀντικαθιστᾷ τὸν Σελινοῦντα. Τὸ ἐλόβιον πτηνὸν ὁρᾶται ἀφιπτάμενον, ὡς μὴ δυνάμενον πλέον νὰ εὕρῃ εὐχάριστον διαμονὴν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ὑψᾶ νῦν ὅτε ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἀπεστράγγισε τὰς γαίας.

ΕΥΡΥΜΕΔΟΣΑ (ἐπ' ἀριστ.) Κεφαλὴ τῆς νύμφης Εὐρυμεδούσης, μετὰ σφενδόνης. Ὄπισθεν αὐτῆς πελαργός.

ΣΕΛΙΝΟΣ (ἐπ' ἀριστ.) Κεφαλὴ τοῦ ποταμίου θεοῦ Σελινοῦντος, νεαροῦ, μετὰ ὠτίου ταύρου καὶ κέρατος. Ὄπισθεν, φύλλον κισσοῦ . . ℞ Δραχμή.

Ἡ Εὐρυμέδουσα φαίνεται ὅτι ἦτο πηγαία τις νύμφη, ἐπειδὴ μία τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀχελῴου ἐκαλεῖτο οὕτω (Preller, *Gr. Myth.* ἐκδ. β'. II, 392 σημ. 2).

Νύμφη ἢ θεὰ καθημένη ἐπὶ βράχου, ὑποδεχομένη εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ὄφιν ὑπερμεγέθη, ὅστις ἵσταται συνεσπειρωμένος καὶ ἀνυψούμενος πρὸ αὐτῆς.

ΣΕΛΙΝΟΕΣ Ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος· ὑπεράνω, ἐνίοτε, φύλλον σελίνου . . . ℞ Λίτρα καὶ ὀβολ.

Ὁ ἐμπρόσθιος τύπος τοῦ νομίσματος τούτου παριστᾷ ἴσως τὴν θέαν Περσεφόνην ὑποδεχομένην τὸν ὑπὸ μορφὴν ὄφεως Δία (Eckhel II σ. 240). Ὁ δὲ ταῦρος τῆς ὀπισθίας ὄψεως θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Eckhel ὡς ὁ ταυρόμορφος Διόνυσος, τὸ τέκνον τῆς μίξεως τῆς Περσεφόνης μετὰ τοῦ θείου ὄφεως. Ἐν τούτοις εἶνε μᾶλλον σύμφωνον πρὸς τοὺς λοιποὺς νομισματικοὺς τύπους τοῦ Σελινοῦντος νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐνταῦθα νοεῖται ὁ ποταμὸς Σελινοῦς.

Περὶ τὰ 415-409 π. Χ.

ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΟΝ Νίκη ἡνιοχοῦσα τέθριππον τρέχον. Ἐν τῷ ἐξέργῳ στάχυς, ὑπεράνω δὲ ἐν τῷ πεδίῳ στέφανος.

ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΟΝ Ποτάμιος θεὸς θύων, ὡς ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων τετραδράχμων . . . ℞ Τετράδρ.

Τὰ δίδραχμα τῆς περιόδου ταύτης ὁμοιάζουσι κατὰ τύπους πρὸς τὰ τῆς *μεταβατικῆς* περιόδου.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου ἢ ἀγενείου ἐν κατατομῇ ἢ ἀντωπὸς κατὰ τὰ τρία τέταρτα.	ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΟΝ Τέθριππον νικηφόρον, οἱ ἵπποι ἐν καλπασμῷ· ὑπεράνω δὲ φύλλον σελίνου **R** $^1/_2$ Δραχ.

ΧΑΛΚΟΣ.

Τριᾶς. Κεφ. νεαροῦ ποταμίου θεοῦ.	Φύλλον σελίνου .•. **Æ** ·75 ὁλκ. 138 κ.

Ἡ ὁλκὴ τῆς λίτρας συμφώνως τῷ νομίσματι τοῦτο θὰ ἦτο 552 κόκκων.

Ὁ Σελινοῦς κατεστράφη ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ἐν ἔτει 409 π. Χ., μολονότι δὲ οἱ Σελινούντιοι μνημονεύονται βραδύτερον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἡ πόλις οὐδέποτε πάλιν ἠδυνήθη νὰ κόψῃ ἴδια νομίσματα.

Σέλεραι. Ἡ θέσις τῆς πόλεως ταύτης εἶνε ὅλως ἀβεβαία, οὐδὲ μάλιστα μνημονεύεται παρ' ἀρχαίου τινὸς συγγραφέως. Τὰ δ' ἐκ χαλκοῦ σπάνια αὐτῆς νομίσματα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Τιμολέοντος.

Περὶ τὰ 340 π. Χ.

ΣΙΛΕΡΑΙΩΝ Προτομὴ ταύρου ἀνθρωποκεφάλου.	ΣΙΛ Ὁπλίτης γυμνὸς ἐφορμῶν . . **Æ** 1·1 καὶ ·75

Σολοῦς. Πόλις φοινικική, οὐχὶ μεγάλης σπουδαιότητος, περὶ τὰ δώδεκα μίλια πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Πανόρμου. Ἂν καὶ ἦτο πάντοτε ὑπήκοος τῆς Καρχηδόνος, τινὰ τῶν νομισμάτων αὐτῆς φέρουσιν Ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς καὶ προδίδουσι τὴν διὰ πάντων διήκουσαν ἐπίδρασιν τῆς Ἑλληνικῆς θρησκευτικῆς ἰδέας. Τὸ ἀρχαιότερον νῦν γνωστὸν νόμισμα τοῦ Σολοῦντος εἶνε δίδραχμον δουλικῶς ἀντιγεγραμμένον ἐξ ἑνὸς τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων νομισμάτων τοῦ Σελινοῦντος.

Πρὸ τοῦ 409 π. Χ. περίπου

Ἡρακλῆς πρὸς ταῦρον παλαίων.	ΣΟΛΟΝΤΙΝΟΝ Ποτάμιος θεὸς σπένδων. *Σύμβολα·* Φύλλον σελίνου καὶ πελαργός . . . **R** Δίδρ

Ἀλέκτωρ.	כפרא Θύννος ἰχθύς . . AR Ὀβολ.
Ἑρμῆς καθήμενος· πρὸ αὐτοῦ κηρύκειον.	» Τόξον καὶ φαρέτρα AR Ὀβολ.

Ἡ λέξις *Κφρὰ* (Καφάρα = χωρίον) ὑποτίθεται ὅτι εἶναι τὸ φοινικικὸν ὄνομα τοῦ Σολοῦντος.

Περὶ τὰ 405-350 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ.	כפרא Ἱπποκάμπη . . . . Æ ·7
Ὁμοίως.	Ἄνευ ἐπιγραφ. Θύννος ἰχθύς Æ ·5
ΣΟΛΟΝΤΙΝΟΝ Ὁμοίως.	כפרא Καρίς ⁞⁞⁞ . . . . *Ἡμίλιτρον*, Æ ·8 ὁλκ. 116 κ.
» »	» Καρίς • • • . . . . *Τριᾶς*, Æ ·7 ὁλκ. 69 κ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ἀντωπός.	» Τοξότης γυμνὸς ἐν γόνασιν . Æ ·55

Περὶ τὰ 340 π. Χ.

Κεφαλὴ Περσεφόνης μετὰ στεφάνου σταχύων.	כפרא Ταῦρος ἀνθρωποκέφαλος . . Æ 1·-·8
א-כ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ στενοῦ κράνους.	Ἵππος ἀνορθούμενος καὶ κηρύκειον . Æ ·8

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Πανόρμου ὁ Σολοῦς ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων. Κατόπιν ὅμως μανθάνομεν ὅτι ἐγένετο ἰσοπολῖτις πόλις (municipium), καλουμένη Soluntium

Μετὰ τὸ 241 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ϹΟΛΟΝΤΙΝѠΝ Κεφ. Ποσειδῶνος Æ ·85
Ὁμοίως.	» Στέφανος Æ ·9
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	ϹΟΛΟΝΤΙΝΩΝ Πολεμιστὴς γυμνός. . Æ ·7
Ὁμοίως.	» Σηπία . Æ ·5
ϹΟΛΟΝΤΙΝѠΝ Δελφίς.	Θύννος ἰχθύς . . . . Æ ·5
Κεφαλὴ ἀνδρὸς μετ' ἐνωτίου σφηνοπώγων δέ.	Ὁμοίως . . . . Æ ·55
Ὁμοίως.	Ἵππος ἀνορθούμενος . . . . Æ ·5

Στίαλλα ἢ Στύελα. Ἡ πόλις αὕτη περιγράφεται ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου (ἐν λ. Στύελλα) ὡς φρούριον τῶν Σικελικῶν Μεγάρων. Ὁ Leake (*Num. Hell.* σελ. 70) τοποθετεῖ αὐτὴν παρὰ τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ Ἀλαβῶνος, τοῦ ἐκβάλλοντος εἰς τὸν Μεγαρικὸν κόλπον.

Περὶ τὰ 415-405 π. Χ.

Κεφαλὴ ἀνδρὸς νεαρά· πρὸ αὐτῆς κλάδος σελίνου (;)	ΣΤΙΑ Προτομὴ ταύρου ἀνθρωποκεφάλου. Ꝛ Δραχμὴ καὶ ἡμίδραχ.

Ἡ κεφαλὴ τῶν νομισμάτων τούτων, ἂν καὶ εἶνε ἄνευ κεράτων, ἀπεικονίζει πιθανῶς ποτάμιόν τινα θεόν. Κατ' ἔκφρασιν εἶνε ὅλως ἀνομοία πρὸς κεφαλὴν Ἀπόλλωνος, δύναται δὲ νὰ παραβληθῇ πρός τινας ὁμοίας κεφαλὰς τῶν νομισμάτων τῆς Κατάνης.

Προτομὴ ταύρου ἀνθρωποκεφάλου.	ΣΤΙΕΛΑΝΑΙΟ Νεαρὰ ἀνδρικὴ μορφὴ σπένδουσα πρὸ βωμοῦ . . . Ꝛ

(Millingen, *Considérations* σελ. 143)

Συράκουσαι. Τὰ ἀρχαιότατα νομίσματα τῶν Συρακουσῶν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς χρόνους τῆς ὀλιγαρχίας τῶν *γεωμόρων* ἢ *γαμόρων*, οἵτινες, ὡς τὸ ὄνομα αὐτῶν δηλοῖ, ἦσαν οἱ νόμιμοι ἀπόγονοι τῶν πρώτων ἀποίκων μεταξὺ τῶν ὁποίων διενεμήθησαν αἱ γαῖαι. Δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ ἀποδώσωμεν τὰ νομίσματα ταῦτα εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ ἕκτου αἰῶνος, πρὸ τῆς ὁποίας αἱ Συράκουσαι (ὡς αἱ Ἀθῆναι πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος) πρέπει νὰ μετεχειρίζοντο τὰ νομίσματα ἄλλου τινὸς κράτους.

Πρὸ τοῦ 500 π. Χ. περίπου

ϟVRAϘOϟION ἢ ϟVRA Τέθριππον βαδίζον ἠρέμα. (*Πίναξ Ι'. 9.*)	Τρετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διαιρούμενον. Ἐν τῷ κέντρῳ κεφαλὴ νύμφης ἢ θεᾶς, τεχνοτροπίας ἀρχαϊκῆς . . . . . Ꝛ Τετράδρ.
Ἱππεὺς ἔφιππος ὁδηγῶν δὲ ἕτερον ἵππον.	Ὁμοίως . . . . . . Ꝛ Δίδραχ.

Πιθανῶς οἱ τύποι οὗτοι εἶνε τὰ ἀρχαιότατα παραδείγματα τύπων νομισματικῶν ἀναφερομένων εἰς ἀγῶνας ἀθλητικούς. Ὅτι

ὅμως οὗτοι δὲν ἀναφέρονται ὡς ὡρισμένην τινὰ ἀγωνιστικὴν νίκην εἶνε φανερὸν ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οἱ τύποι ἀρχῆθεν ὑποτάσσονται εἰς τὰς ὑποδιαιρέσεις τοῦ νομίσματος. Οὕτω τοῦ τεθρίππου γίνεται χρῆσις πρὸς δήλωσιν τοῦ *τετραδράχμου*, ἐνῷ οἱ δύο ἵπποι δηλοῦσι τὸ *δίδραχμον*, εἷς δ' ἀνὴρ ἔφιππος χαρακτηρίζει τὴν *δραχμήν*.

Ἡ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὀπισθίου μέρους κεφαλὴ δυνατὸν νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι εἶνε ἡ τῆς Ἀρτέμιδος κυρίας θεᾶς τῆς νήσου Ὀρτυγίας, τῆς ταυτιζομένης πρὸς τὴν πηγαίαν νύμφην Ἀρέθουσαν, μολονότι ἐπὶ τῶν ἀρχαίων τούτων κομματίων ἡ κεφαλὴ δὲν συνοδεύεται ὑπὸ τῶν δελφίνων, οἵτινες ἐπὶ μεταγενεστέρων νομισμάτων σημαίνουσι τὰ θαλάσσια κύματα τοῦ λιμένος τοῦ περικυκλοῦντος τὴν νῆσον Ὀρτυγίαν, ἐν ᾗ ἀνέβρυεν ἡ Ἀρέθουσα πηγή.

Περὶ τὰ 500 — 478 π. Χ.

Εἰς τὴν περίοδον ταύτην περατουμένην μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ Γέλωνος δύνανται νὰ ἀποδοθῶσι τὰ ἑξῆς: —

ΣΥRΑϘΟΣΙΟΝ ΣΥRΑΚΟΣΙΟΝ	Κεφαλὴ γυναικεία περικυκλουμένη ὑπὸ δελφίνων.	Τέθριππον, οὗ ὑπεράνω Νίκη . . . (*Πίναξ Ι'. 10.*) Ꭱ Τετράδρ.
»	Ὁμοίως.	Ἀνὴρ ἔφιππος ὁδηγῶν ἕτερον ἵππον. [Gardner, *Types*, Πίν. II, 7, 11] . . . . . . Ꭱ Δίδραχ.
»	Ὁμ. (ἄνευ δελφίνων)	Ἱππεύς . . . . Ꭱ Δραχμ.
ΣΥRΑ	Κεφαλὴ γυναικεία.	Σηπία . . . . Ꭱ Λίτρα.
	Κεφαλὴ γυναικεία.	ΣΥRΑ Τροχός . . . . Ꭱ Ὀβολ.

Ἐν ἔτει 480 π. Χ. ὁ Γέλων ἐκέρδησε τὴν περίφημον αὐτοῦ νίκην κατὰ τῶν Καρχηδονίων ἐν Ἱμέρᾳ, διὰ δὲ τῆς μεσολαβήσεως τῆς συζύγου αὐτοῦ Δημαρέτης, συνωμολόγησεν εἰρήνην μετὰ τῶν ἡττηθέντων ἐχθρῶν αὐτοῦ, οἱ ὅροι τῆς ὁποίας ἦσαν πολὺ εὐνοϊκώτεροι ἢ ὅσον οὗτοι ἤλπιζον. Ὅθεν ἐξ εὐγνωμοσύνης ἐδωρήσαντο οὗτοι τῇ Δημαρέτῃ ἑκατὸν τάλαντα χρυσοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκόπησαν, περὶ τὸ 479 π. Χ., τὰ περίφημα μεγάλα νομίσματα τῶν

Συρακουσῶν, ἢ ἀκριβῶς εἰπεῖν τὰ πεντηκοντάλιτρα (ἤτοι δεκάδραχμα), τὰ ἐπικληθέντα *Δαμαρέτεια* (Διοδ. XI. 26).

ΣΥRΑΚΟΣΙΟΝ Κεφαλὴ Νίκης ἐλαιοστεφὴς ἧς πέριξ δελφῖνες. *(Πίναξ Γ'. 2.)*	Τέθριππον ἠρέμα βαδίζον, τῶν ἵππων ὑπὸ Νίκης στεφανουμένων. Ἐν τῷ ἐξέργῳ λέων. Ꝛ Δεκάδραχ.

Ἐπειδὴ οἱ Συρακούσιοι ἔκοψαν τὰ ἔξοχα ταῦτα νομίσματα ἀμέσως μετὰ μεγάλην νίκην ἥτις διὰ τοὺς Σικελιώτας Ἕλληνας ἦτο τοσοῦτον σπουδαία ὅσον αἱ σύγχρονοι κατὰ τῶν Περσῶν νῖκαι ἐν Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς ἦσαν σπουδαῖαι διὰ τὸν λαὸν τῆς κυρίας Ἑλλάδος, δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι θὰ ἐμνημόνευόν πως τοῦ μεγάλου τούτου γεγονότος. Ὑπετέθη ἑπομένως ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως λέων, δυνατὸν νὰ εἶνε σύμβολον τῆς Λιβύης, ὡς εἶνε τοιοῦτον βεβαίως ἐπὶ τῶν Καρχηδονικῶν νομισμάτων. Δυνατὸν ὅμως νὰ ἀντιταχθῇ, ὅτι ἂν ὑπῆρχε πρόθεσις ὑπαινιγμοῦ τῶν ἡττηθέντων Καρχηδονίων, θὰ περιείχετο οὗτος ἐν τῷ κυρίῳ τύπῳ καὶ οὐχὶ ἐν ἁπλῷ παρέργῳ συμβόλῳ. Ἡ κεφαλὴ τῆς Νίκης καὶ τὸ νικηφόρον τέθριππον ἀναφέρονται ἀμφότερα εἰς νίκας σταδίου καὶ οὐχὶ εἰς νίκας πολέμου. Ὅθεν ὁ λέων δύναται νὰ ληφθῇ ἐν σχέσει πρὸς τὸν κύριον τύπον, ὡς σημαίνων τὸν θεόν, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες, ὅστις ἕνεκα τούτου δυνατὸν νὰ εἶνε ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ Ἀπόλλων (Πβλ. τὰ σύγχρονα νομίσματα τῶν Λεοντίνων, ἔνθα ὁ λέων εἶνε τὸ σταθερὸν σύμβολον τοῦ θεοῦ τούτου).

Παρὰ τὸ δεκάδραχμον ὑπάρχει τετράδραχμον καὶ ὀβολὸς τῆς νομισματοκοπίας ταύτης (Head, *Coinage of Syracuse*, Πίν. I, 11, 12).

Περὶ τὰ 480-415 π. Χ.

Τὰ ἀρχαιότερα νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης, ἅτινα ἀλλαχοῦ ἀπεδόθησαν ὑπ' ἐμοῦ (ἔ. ἀ. σελ. 10) εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Ἱέρωνος, διακρίνονται διὰ τοῦ θαλασσίου κήτους, *πρίστιος*, τοῦ ἀντικαθιστῶντος τὸν λέοντα ἐν τῷ ἐξέργῳ τοῦ ὀπισθοτύπου. Ἂν ὁ λέων σημαίνει ἀγῶνα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἡ πρίστις καθ' ὅμοιον τρόπον δυνατὸν νὰ δηλοῖ τὸν Ποσειδῶνα ὡς τὴν θεό-

τητα πρὸς τιμὴν τὰς ὁποίας ἐπανηγυρίσθησαν οἱ ἀγῶνες. Τὰ φέροντα δὲ τὴν πρίστιν τετράδραχμα εἶνε τεχνοτροπίας δυσκάμπτου πως, τοῦθ' ὅπερ χαρακτηρίζει τὴν ἀρχαιοτέραν μεταβατικὴν περίοδον. Ἡ κόμη τῆς θεᾶς τοῦ ἐμπροσθοτύπου εἶνε διατεθειμένη ποικιλοτρόπως ἐπὶ διαφόρων κομματίων, συνήθως ὅμως εἶνε ἀναδεδεμένη διὰ πλατείας ταινίας ἢ δεσμοῦ.

Διαρκούσης τῆς δημοκρατίας τῆς μετὰ τὴν ἐν ἔτει 466 π. Χ. ἔξωσιν τῆς Γελωνείου δυναστείας, τὰ τετράδραχμα τῶν Συρακουσῶν παρουσιάζουσιν ἐλευθερίαν τεχνοτροπίας καὶ ποικιλίαν ἐκτελέσεως μεγαλειτέρας τῶν πρότερον συνειθιζομένων (*Πίναξ* Ι'. 11, 12 καὶ Η'. 1.) Ἡ κεφαλὴ τῆς θεᾶς προσλαμβάνει εὐρυτέρας διαστάσεις, οἱ δὲ περιθέοντες δελφῖνες εἶνε ὀλιγώτερον τυπικῶς διατεθειμένοι καὶ ὀλιγώτερον περίβλεπτοι. Ἡ κόμη τῆς γυναικείας κεφαλῆς περιβάλλεται ἐνίοτε ὑπὸ σφενδόνης, ἄλλοτε ὑπὸ σάκκου καί ποτε εἶνε πρὸς τὰ ἄνω εἰλιγμένη καὶ συγκρατεῖται ὑπὸ ἱμάντος τετράκις περιστρεφομένου (Πβλ. B. M. *Guide* Πίν. XVII, 35, 36).

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἄρχεται καὶ ἡ κοπὴ τῶν χαλκῶν νομισμάτων ἐν Συρακούσαις.

ΣΥΡΑ Κεφαλὴ νύμφης.	∴ Σηπία . . . *Τριᾶς* Æ ·6-·4

Περὶ τὰ 415-405 π. Χ.

Εἶνε πιθανόν, ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηναϊκῶν δυνάμεων ἐν ἔτει 412 π.Χ., μεγάλαι τροποποιήσεις ἐγένοντο ἐν τῇ νομισματοκοπίᾳ τῶν Συρακουσῶν. Μία ἐξ αὐτων φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ τὸ πρῶτον ἤδη εἰσαγωγὴ τῆς νομισματοκοπίας τοῦ χρυσοῦ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ. [B. M. *Guide*, Πίν. XVII. 39.]	ΣΥΡΑ Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον μετὰ γυναικείας κεφαλῆς ἐν τῷ κέντρῳ. 𝔄 ὁλκ. 18 κ.
ΣΥΡΑ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Αἰγὶς ἐφ' ἧς γοργόνειον. 𝔄 ὁλκ. 11 κ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΣΥΡΑ Τετράγωνον ἔγκοιλον μετὰ τροχοῦ ἐν τῷ κέντρῳ. 𝔄 ὁλκ. 9 κ.

Περὶ τῆς εἰς χρυσὸν ἀξίας τῶν χρυσῶν τούτων νομισμάτων ἴδε τὴν ἐμὴν μελέτην *Coinage of Syracuse*, σ. 17.

Ἕτερος νεωτερισμός, ὅστις πρέπει νὰ εἰσήχθη περὶ τοὺς χρόνους τούτους εἶνε ὅτι ἐπετράπη εἰς τὸν σφραγιδογλύφον νὰ θέτῃ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τὸ ὄνομα αὐτοῦ. (*Πίναξ* Η΄. 2, καὶ Β. Μ. *Guide*, Πίν. XVII, 40, μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ τεχνήτου **ΕΥΜΗΝΟΥ**). Τοῦτο δεικνύει, ὅτι ἡ καλλονὴ τῶν νομισμάτων τῆς πολιτείας ἐθεωρεῖτο ἤδη ὥς τι δημοσίου ἐνδιαφέροντος χρῆμα. Ὁ κατάλογος τῶν Συρακουσίων σφραγιδογλύφων ἀνεγράφη ἤδη ἐν σελ. 152. Τὰ τετράδραχμα ἀποβαίνουσιν νῦν πάνυ κεκαλλωπισμένα τὴν τεχνοτροπίαν, μεγάλη δὲ ποικιλία ἐμφανίζεται ἐν τῇ διαθέσει τῆς κόμης τῆς ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως θεᾶς, ἐν ᾧ οἱ ἵπποι τοῦ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τεθρίππου δὲν βαδίζουσιν πλέον ἠρέμα, ἀλλὰ διατελοῦσιν ἐν σφοδρᾷ κινήσει, καλπάζοντες ἢ ἀνορθούμενοι.

Περὶ τοὺς χρόνους τούτους τὸ γράμμα Ω ἄρχεται ἐμφανιζόμενον ἐπὶ νομισμάτων τῶν Συρακουσῶν καὶ ἄλλων Σικελικῶν πόλεων. Δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς τὸν χρόνον τῆς γενικῆς αὐτοῦ χρήσεως, χάριν ὅμως εὐκολίας δυνάμεθα νὰ ἀποδόσωμεν πάντα τὰ φέροντα **ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΝ** νομίσματα, εἰς τὴν ἐποχὴν τὴν πρὸ τῆς ἐν ἔτει 405 π. Χ. ἀνόδου τοῦ Διονυσίου εἰς τὸν θρόνον. Τὰ δὲ φέροντα **ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ** θὰ εἶνε τὸ πλεῖστον μεταγενέστερα τῆς χρονολογίας ταύτης.

Νέος δὲ τύπος τῆς δραχμῆς εἰσήχθη περὶ τὸν χρόνον τοῦτον:—

ΣΥRΑΚΟΣΙΟΝ Κεφαλὴ θεᾶς μετὰ δελφίνων.	**ΛΕΥΚΑΣΠΙΣ** Ἥρως γυμνός, φέρων κράνος, ἀσπίδα καὶ ξίφος, ἐφορμῶν πρὸς δ. . . . . ☧ Δραχμ.

Ὁ Λεύκασπις ἦτο ἐγχώριος Σικελικὸς ἥρως, ὅστις κατὰ τὸν Διόδωρον (IV. 23) ἦτο εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῶν Σικανῶν, τῶν φονευθέντων ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ ἀπὸ Συρακουσῶν διὰ τοῦ κέντρου τῆς νήσου. Μεταγενεστέρα τις διαφορὰ τοῦ τύπου τούτου ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἀκολούθῳ περιόδῳ.

Περὶ τὰ 405-345 π. Χ.

Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Διονυσίου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ δυνα-

τὸν νὰ ταχθῶσι τὰ τελειότατα πάντων τῶν Συρακουσίων νομισμάτων χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ.

ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΝ Κεφαλὴ θεᾶς.	Ἡρακλῆς καὶ λέων . . . Ꭿ 90 κ. (Πίναξ Η'. 3.)
ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Κεφαλὴ ἄρρην νεανικὴ (ποταμὸς Ἄναπος;)	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Ἵππος ἐλεύθερος . Ꭿ 45 κ. [Imhoof *Mon. Gr.* Πίν. Β. 13.]

Ἂν ἡ σχετικὴ ἀξία τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὸν ἄργυρον ἦτο ὡς 1 : 15 ὡς ὑπετέθη (Head, *Coinage of Syracuse* σελ. 79), τὰ νομίσματα ταῦτα δυνατὸν νὰ ληφθῶσιν ὡς κομμάτια 100 καὶ 50 λιτρῶν.

Κεφαλὴ Περσεφόνης ἐστεμμένη διὰ φύλλων σταχύων καὶ περικυκλουμένη ὑπὸ δελφίνων. Ὑποκάτω σμικροῖς γράμμασιν ΕΥΑΙΝΕΤΟΥ (ὄνομα σφραγιδογλύφου).	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Τέθριππον νικηφόρον· ἐν τῷ ἐξέργῳ, ΑΘΛΑ, κράνος, θώραξ, κνημῖδες καὶ ἀσπίς . Ꭱ Δεκάδρ. 667·5 κ. (Πίναξ Γ'. 3.)
Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ κόμης ἐν δικτύῳ· πέριξ, δελφῖνες· ὑπογραφὴ ΚΙΜΩΝ.	Ὁμοίως . . . . Ꭱ Δεκάδρ. (Πίναξ Γ'. 4.)

Ἐκ τῶν δύο τούτων θαυμασίων δεκαδράχμων, τὸ φέρον τὴν ὑπογραφὴν Εὐαίνετος εἶνε τὸ ἀριστούργημα τῆς σφραγιδογλυφικῆς τέχνης, ὡς τοιοῦτον δὲ φαίνεται ὅτι γενικῶς ἀνεγνωρίσθη ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἐπειδὴ ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον οὐχὶ μόνον τῶν νομισμάτων πολλῶν ἄλλων Σικελικῶν πόλεων (π.χ. τοῦ Πανόρμου, τῶν Κεντορίπων, κλπ.) ἀλλὰ καὶ ἀρκετῶν τῆς κυρίας Ἑλλάδος, οἷα τὰ τῶν Ὀπουντίων Λοκρῶν [*B. M. Guide,* Πίν. XXII. 24].

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ὡραιοτάτων τετραδράχμων τῶν Συρακουσῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης, τὰ ἑξῆς ἔργα τοῦ Κίμωνος καὶ Εὐκλείδα εἶνε τὰ κάλλιστα : —

ΑΡΕΘΟΣΑ Κεφαλὴ Ἀρεθούσης κατ' ἐνώπιον, μετὰ κόμης κυματιζούσης εἰς λυτοὺς βοστρύχους, ὧν μεταξὺ νήχονται δελφῖνες. Ἐπὶ τῆς ταινίας τοῦ μετώπου τὸ τοῦ τεχνίτου ὄνομα ΚΙΜΩΝ	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Τέθριππον· ὑπεράνω Νίκη· ἐν τῷ ἐξέργῳ, στάχυς . . (Πίναξ Θ'. 11.) Ꭱ Τετράδραχ.

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κατ' ἐνώπιον, μετὰ περικεφαλαίας πλουσίως κεκοσμημένης, λοφοφόρου καὶ πτεροφόρου. Ἐπ' αὐτῆς τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου ΕΥΚΛΕΙΔΑ, πέριξ δὲ δελφῖνες.	Περσεφόνη λαμπαδηφόρος ἡνιοχοῦσα ἅρμα νικηφόρον· ἐν τῷ ἐξέργῳ, στάχυς . . . . . Ꝛ Τετράδραχ. (*Πίναξ Η'*. 4)

Ὑπάρχουσι πολλὰ κάλλιστα τετράδραχμα τῆς ἐποχῆς ταύτης μετὰ καὶ ἄνευ ὀνομάτων τεχνιτῶν (Head, *Coinage of Syracuse*, Πίν. V.) πρὸς δὲ αἱ ἑξῆς δραχμαί : —

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κατ' ἐνώπιον, ὡς ἐπὶ τοῦ νομίσματος τοῦ Εὐκλείδα. [Gardner, *Types*, Πίν. VI, 40, 35.]	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Ὁ Λεύκασπις μετὰ κράνους, δόρατος καὶ ἀσπίδος, ἐν στάσει μαχομένου πρὸ βωμοῦ. Ἐν τῷ πεδίῳ κριὸς νεκρός. Ꝛ Δραχ.

Τὰ ἡμίδραχμα ἐπαναλαμβάνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὺς τύπους τῶν τετραδράχμων. Ἐπὶ δὲ τῶν μικροτέρων νομισμάτων ἡ σηπία διακρίνει τὴν λίτραν καὶ ὁ τροχὸς τὸν ὀβολόν.

ΧΑΛΚΟΣ

Κεφαλὴ νύμφης.	Ἀστὴρ ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ εἰς τέσσαρα διῃρημένῳ . . . Æ ·65
Ὁμοίως.	ΣΥΡΑ Τροχὸς καὶ δύο δελφῖνες Æ ·65
Ὁμοίως.	» Σηπία . . . . Æ ·6
ΣΥΡΑΚΟΣΙ[ΩΝ Ὁμοίως.	Τρίαινα . . . . Æ ·45

Περὶ τὰ 345-317 π. Χ.

Ἐν ἔτει 345 π. Χ, Τιμολέων ὁ Κορίνθιος, ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν προστασίαν τῶν μεγάλων θεαινῶν τῆς Σικελίας, Δήμητρος καὶ Περσεφόνης, ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς θείας αὐτοῦ ἀποστολῆς τοῦ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Σικελίαν ἀπὸ τῶν τυράννων αὐτῆς (Πλουτ. *Τιμ.* 8. Διοδ. XVI, 66). Τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα ἐπανιδρύθη νῦν ἐν Συρακούσαις. Συγχρόνως ἐκόπη νέον ὅλως νόμισμα, τοῦ ἠλέκτρου ἀντικαταστήσαντος τὸν πρότερον κυκλοφοροῦντα καθαρὸν χρυσόν. Διὰ τῆς μεταβολῆς ταύτης ἡ πολιτεία ἐπραγματοποίει κέρδος εἴκοσι τοῖς ἑκατὸν (Head, *ἔ. α.* σελ. 26). Ὡσαύτως δὲ ὁ Κορινθιακὸς ἀργυροῦς στατήρ, ὁ ἰσοφαρί-

ζων κατ' ἀξίαν πρὸς ἓν 'Αττικὸν δίδραχμον ἀντικατέστησεν τὸ τετράδραχμον ὡς κύριον ἀργυροῦν νόμισμα.

Ηλεκτρος

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Κεφαλὴ 'Απόλλωνος.	ΣΩΤΕΙΡΑ Κεφ. 'Αρτέμιδος. *(Πίναξ Η'. 5.)* 'Ηλ. 112·5 κ.=100 λίτρ.
Κεφαλὴ 'Απόλλωνος. [B. M. *Guide*, Πίν. XXVI, 34.]	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Τρίπους . . . . . 'Ηλ. 58·2 κ.=50 λίτραι.
ΖΕΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κεφαλὴ Διός. [B. M. *Guide*, Πίν. XXVI, 35.]	» Πήγασος . . . . 'Ηλ. 33·7 κ.=30 λίτραι.
Κεφαλὴ 'Απόλλωνος.	» Λύρα . . . . 'Ηλ. 28·12 κ.=25 λίτραι.
Κεφαλὴ 'Αρεθούσης.	Σηπία . 'Ηλ. 11·25 κ.=10 λίτραι

Αργυρος

ΖΕΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κεφαλὴ Διός.	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Πήγασος. [Imhoof *Mon. Gr.* Πίν. B. 16.] . . . . Ꝛ Στατὴρ 132 κ.=10 λίτραι.
ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Κεφαλὴ 'Αθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ ἄνευ λόφου.	Πήγασος *(Πίναξ Η'. 6.)* . . . . Ꝛ Στατὴρ 135 κ.=10 λίτραι.
Κεφαλὴ 'Αρεθούσης μετὰ δελφίνων.	Πήγασος . Ꝛ 40·5 κ.= 3 λίτραι.
Κεφαλὴ Κυάνης· *σύμβολον*, λεοντοκεφαλὴ (στόμιον κρήνης).	Πήγασος . Ꝛ 40·5 κ.= 3 λίτραι.
Κεφαλὴ 'Αρεθούσης.	Ἥμισυ πηγάσου . . . . Ꝛ 20·25 κ.=1 1/2 λίτρ.
Κεφ. Κυάνης· (*σύμβ.* λεοντοκεφαλή).	'Ομοίως . Ꝛ 20·25 κ.=1 1/2 λίτρ.
'Ομοίως. »	Σηπία . . Ꝛ 13·5 κ.=1 λίτρα.
Κεφαλὴ 'Αθηνᾶς κατ' ἐνώπιον.	'Ιππεύς . . Ꝛ 33·75 κ.=2 1/2 λίτρ.
Κεφαλὴ γυναικεία 'Ιανόμορφος καὶ δαφνοστεφής.	Ἵππος ἐλεύθερος . . . . Ꝛ 27 κ. = 2 λίτραι.

Ἡ ἐπικράτησις τοῦ Πηγάσου ὡς Συρακουσίου τύπου ὀφείλεται βεβαίως εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν νομισμάτων τῆς Κορίνθου. Ἡ κεφαλὴ τοῦ 'Ελευθερίου Διὸς καὶ ὁ ἐλεύθερος ἵππος ἀριδήλως μαρτυροῦσιν ἀφ' ἑαυτῶν ὅτι εἶνε σύμβολα ἐλευθερίας καὶ δημοκρατίας.

Ἕτερος σπουδαῖος νεωτερισμὸς εἰσαχθείς, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τοῦ

Τιμολέοντος, ἦτο ἡ κοπὴ χαλκῶν νομισμάτων οὐσιαστικοῦ σταθμοῦ, ἂν καὶ ἐχόντων ἐσωτερικὴν καθ' ἑαυτὰ ἀξίαν κατά τι μείζονα τῆς ὁλκῆς αὐτῶν. Τὰ βαρέα ταῦτα χαλκᾶ νομίσματα ἐκόπησαν πιθανῶς πρὸς πλήρωσιν ἐλλείψεως νομίσματος ἐν τοῖς Σικελικοῖς διαμερίσμασι τῆς Σικελίας, ἅτινα διὰ τοῦ Τιμολέοντος ἤχθησαν εἰς ἄμεσον καὶ συχνὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰς Συρακούσας.

Χαλκα

Ἐπιγρ. ΣΥΡΑ ἢ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	Ἀστὴρ θαλάσσιος μεταξὺ δύο δελφίνων	Æ 1·15
Ὁμοίως.	Ἵππος θαλάσσιος	Æ ·8
Κεφαλὴ πωγωνοφόρου ἥρωος Ἀρχίου, μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	Πήγασος καὶ δελφίς	Æ 1·05
Κεφαλὴ Περσεφόνης.	Πήγασος	Æ ·85
Κεφαλὴ Ἀφροδίτης	Ἥμισυ Πηγάσου	Æ ·6
Κεφαλὴ Ἀνάπου κατ' ἐνώπιον.	Ἥμισυ Πηγάσου	Æ ·65
Κεφαλὴ γυναικεία.	Δελφὶς καὶ χήμη	Æ ·7
ΖΕΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κεφ. Διός.	Ἵππος ἐλεύθερος	Æ 1·0
Ὁμοίως. [Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. B. 17.]	Ἥμισυ Πηγάσου	Æ ·95
Ὁμοίως.	Κεραυνός	Æ ·95-·65
Ὁμοίως.	Σηπία	Æ ·65
Ὁμοίως. [Imhoof, ἔ. ἀ. Πίν. B. 18.]	Σταυρὸς μαιανδρικός . . .	Æ ·9
Ὁμοίως. [Imhoof, ἔ. ἀ. Πίν. B. 19 καὶ 20.]	Ὄστρακον, πέριξ δὲ τρεῖς δελφῖνες, ἢ σηπία	Æ ·7
Κεφαλὴ Κυάνης (;) κατ' ἐνώπιον.	Ὁμοίως	Æ ·55
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Πήγασος	Æ ·7
[ΖΕΥΣ ΕΛ]ΛΑΝΙΟ[Σ] Κεφ. Διός. [Imhoof, ἔ. ἀ. Πίν. B. 21.]	Κύων ὑλακτῶν	Æ ·7
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. [Imhoof, ἔ. ἀ. Πίν. B. 22.]	Κύων κατακείμενος, στρέφων τὴν κεφαλήν	Æ ·6

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀρχίου ὡς οἰκιστοῦ τῶν Συρακουσῶν ἁρμόζει τὰ μάλιστα εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς νέας ἀποικίας τοῦ Τιμολέοντος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ποταμὸν Ἄναπον καὶ τὴν κρήνην Κυάνην ἴδε Αἰλιανοῦ *Ποικ. Ἱστορ.* XXXIII.

Τῶν μεγαλειτέρων χαλκῶν τούτων νομισμάτων τῶν Συρακουσῶν ἐγένετο μεγάλη χρῆσις ἐν Σικελίᾳ, κυρίως ὑπὸ τῶν Σικελικῶν πόλεων, ὡς πετάλων ἐφ' ὧν ἔκοπτον τοὺς ἰδίους αὐτῶν τύπους.

Βασιλεία Ἀγαθοκλέους, 317-289 π. Χ.

Τὰ νομίσματα τὰ κοπέντα καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ἀγαθοκλῆς ἐβασίλευε τῶν Συρακουσῶν, δὲν φέρουσιν ἅπαντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἀνήκουσιν δὲ εἰς τὰς ἑξῆς τρεῖς περιόδους : —

Α'. 317-310 π. Χ.

Χρυσός. Ἀττικαὶ δραχμαί, τετρώβολα καὶ διώβολα.

Ἄργυρος. Τετράδραχμα, στατῆρες (Κορινθιακοὶ) καὶ δραχμαί.

Χαλκᾶ νομίσματα.

Ἅπαντα φέρουσι ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΝ ἄνευ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀγαθοκλέους.

Β'. 310-307 π. Χ.

Χρυσός. Στατῆρες	μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς	ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ
Ἄργυρος. Τετράδρ.	»	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ-ΑΓΑΘΟΚΛΕΙΟΣ
»	»	ΚΟΡΑΣ-ΑΓΑΘΟΚΛΕΙΟΣ
»	»	» ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ
Χαλκᾶ νομίσματα	»	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ

Γ'. 307-289

Χρυσός. Στατῆρες (ὁλκὴ 90 κ.) ἐπιγεγραμμένοι —
ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ ΒΑΣΙΛΕΟΣ

Χαλκᾶ νομίσματα μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς.

Ἄργυρος. Στατῆρες Κορινθιακοὶ ἠλαττωμένου σταθμοῦ.

Περίοδος Α'. Περὶ τὰ 317-310 π. Χ.

ΧΡΥΣΟΣ ΚΑΙ ΑΡΓΥΡΟΣ. ΣΤΑΘΜΟΣ ΑΤΤΙΚΟΣ

Κεφ. νεαροῦ Ἄρεως (;) δαφνοστεφής. [B. M. *Guide*, Πίν. XXXV, 27.]	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Ἅρμα. *Σύμβολον* τρισκελές . . . . . ϘΚ Δραχ. καὶ Τετρώβ.
Κεφαλὴ Περσεφόνης.	» Ταῦρος . . ϘΚ Διώβολ.

Κεφαλὴ Περσεφόνης (*Πίναξ Η'. 7.*)	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Τέθριππον. *Σύμβολον·* τρισκελές . . Ꝛ Τετράδρ.
ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Κεφαλὴ νεαροῦ Ἄρεως (;) δαφνοστεφής. [Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. Β. 23.]	Τρισκελές . . . . . . Ꝛ Δραχ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κορινθιακοῦ λοφοφόρου κράνους.	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Πήγασος. *Σύμβολον,* τρισκελές Ꝛ Κορινθ. στατήρ.

ΧΑΛΚΟΣ

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Κεφαλὴ Περσεφόνης.	Ταῦρος κυρίσσων. Σύμβολα καὶ γράμματα διάφορα . . . . . Æ·9-·7
Νεαρὰ ἄρρην κεφαλὴ δαφνοστεφής.	Τρισκελές . . . . Æ·75

Τὸ τρισκελὲς δὲν ἐμφανίζεται ἐπὶ οὐδενὸς Σικελικοῦ νομίσματος ἀρχαιοτέρου τῶν χρόνων τοῦ Ἀγαθοκλέους, ὅστις φαίνεται ὅτι παραδέχθη αὐτὸ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀντιποιήσεως τῆς κυριαρχίας ἐφ' ἁπάσης τῆς Σικελίας.

Ὁ τύπος τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων χρυσῶν νομισμάτων ἴσως ἀντεγράφη ἐκ τῶν χρυσῶν στατήρων τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας.

Περίοδος Β'. Περὶ τὰ 310-307 π.Χ.

ΧΡΥΣΟΣ ΚΑΙ ΑΡΓΥΡΟΣ. ΑΤΤΙΚΗ ΟΛΚΗ.

Κεφαλὴ νεαρά, φέρουσα δέρμα ἐλέφαντος.	ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ Ἀθηνᾶ πτεροφόρος, ἱσταμένη ἔνοπλος, παρὰ τοὺς πόδας αὐτῆς γλαύξ. Ꝗ Στατήρ.

Τὸ νόμισμα τοῦτο πιθανῶς ἐκόπη ταχέως μετὰ τὴν ἐν Ἀφρικῇ ἐν ἔτει 310 π. Χ. νίκην τοῦ Ἀγαθοκλέους κατὰ τῶν Καρχηδονίων (Διοδ. XXII, II), πρὸ τῆς ὁποίας ἀφῆκε νὰ πτερυγίσωσι γλαῦκες, τὸ ἱερὸν πτηνὸν τῆς Ἀθηνᾶς, αἵτινες ἐπικαθήμεναι εἰς τὰς ἀσπίδας καὶ κράνη τῶν στρατιωτῶν, ἐπανέφερον τὸ ἐκλεῖπον θάρρος αὐτῶν. Ἡ δὲ ἀπουσία τοῦ βασιλικοῦ τίτλου ἀποδεικνύει ὅτι τὸ νόμισμα ἐκόπη πρὸ τοῦ 307 π. Χ.

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Κεφαλὴ Περσεφόνης μετὰ κόμης κυματιζούσης.	ΑΓΑΘΟΚΛΕΙΟΣ Νίκη ἐγείρουσα τρόπαιον. *Σύμβ.* τρισκελές Æ Τετρ.
ΚΟΡΑΣ Ὁμοίως (*Πίναξ Η'. 8.*)	ΑΓΑΘΟΚΛΕΙΟΣ ἢ ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ Ὅμοιον . . . . . . Ꝛ Τετράδρ.

Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον φαίνεται ὅτι ὁ Ἀγαθοκλῆς ᾠκειοποιήθη τὸ δικαίωμα τῆς νομισματοκοπίας, ἐπειδὴ ἡ ἐπιγραφὴ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ παραλείπεται τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ, κατόπιν ἐπὶ τοῦ ἀργύρου καὶ τέλος, ὡς θέλομεν ἴδῃ, ἐπὶ τοῦ χαλκοῦ. Τὸ ἐπίθετον ΑΓΑΘΟΚΛΕΙΟΣ ἐξυπακούει ἴσως τὴν λέξιν ΝΙΚΗ τὴν διὰ τοῦ τύπου δηλουμένην.

ΧΑΛΚΟΣ

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Νεαρὰ ἄρρην κεφαλὴ μετὰ διαδήματος.	Λέων. *Σύμβολον, ῥόπαλον* . Æ ·85
ΣΩΤΕΙΡΑ Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Κεραυνός . Æ ·85
ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Κεφ. Ἀθηνᾶς μετὰ λοφοφόρου κορινθιακοῦ κράνους.	Πήγασος . . . . Æ ·85
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς, ὡς ἀνωτέρω.	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Ἱππεύς . Æ ·8-·65
Ὁμοίως.	» Κεραυνός . Æ ·55

Περίοδος Γ'. 307-289 π. Χ.

Ἐν ἔτει 307 ὁ Ἀγαθοκλῆς προσέλαβε τὸν τίτλον *βασιλεύς*, μιμούμενος ὡς πρὸς τοῦτο τὸν Ἀντίγονον, ὅστις κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἶχεν ἤδη πράξει τὸ αὐτό.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ λοφοφόρου κορινθιακοῦ κράνους.	ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ ΒΑΣΙΛΕΟΣ Κεραυνός . . . . Ꭺ 90 κ.

[B. M. *Guide*, Πίν. XXXV, 30.]

Ὁμοίως (τὸ κράνος ἄλοφον).	Πήγασος. *Σύμβολον·* τρισκελὲς ἢ ἀστὴρ . . . . AR 108 κ.

[B. M. *Guide*, Πίν. XXXV. 31.]

ΣΩΤΕΙΡΑ Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ ΒΑΣΙΛΕΟΣ Κεραυνός . . . . Æ ·85

Οἱ χρυσοῖ στατῆρες τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀκολουθοῦσι τὸν ἀρχαῖον Συρακούσιον σταθμητικὸν κανόνα τοῦ χρυσοῦ, τὸν ἐπικρατοῦντα κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Διονυσίου (σελ. 233). Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ χρυσὸς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀγαθοκλέους ἤξιζε μόνον δωδεκάκις πλέον τοῦ ἀργύρου, ἐν ᾧ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Διονυσίου ἦτο ὡς 15 : 1, ὁ στατὴρ τῶν 90 κ. θὰ ἰσοφάριζε μόνον πρὸς 80 λίτρας ἀργύρου

ἀντὶ τῶν 100 τοῦ ἀρχαίου. Ἴσως λοιπὸν ἕνεκα τῶν μεταβληθεισῶν ἀναλογιῶν τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἡ ὁλκὴ τοῦ Κορινθιακοῦ στατῆρος τῶν Συρακουσῶν ἠλαττώθη κατ' ἀναλογίαν ἀπὸ δέκα εἰς ὀκτὼ λίτρας.

Δημοκρατία, 289-287 π. Χ.

Ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Ἀγαθοκλέους ἐπανιδρύθη τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα ἐπὶ διάστημα δύο περίπου ἐτῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ἐμφανίζεται καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἡ λατρεία τοῦ Ἐλευθερίου Διός.

ΣΩΤΕΙΡΑ Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	ΔΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Κεραυνός Æ ·8
ΔΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Κεφαλὴ Διός.	ΣΥΡΑΚΟΣΩΝ Κεραυνός . . Æ ·8

Ἱκέτας, 287-278 π. Χ.

Εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα ἐπέρχεται ἡ τυραννία τοῦ Ἱκέτα, οὗ τὸ ὄνομα ἐμφανίζεται ὡς ὑπάτου ἄρχοντος μόνον ἐπὶ τῶν χρυσῶν νομισμάτων. Τὰ ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα, ἅτινα ὡς ἀλλαχοῦ ἔδειξα (*Coinage of Syracuse* σελ. 54), μόνον εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην δύναται νὰ ἀνήκωσι, δὲν φέρουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Κεφ. Περσεφόνης. [B.M. *Guide*, Πίν. XXXV, 32.]	ΕΠΙ ΙΚΕΤΑ Ἅρμα. *Σύμβολα*· σελήνη, ἀστὴρ (ἥλιος) κλπ. AV 67·5 κ.
Κεφαλὴ Περσεφόνης μετὰ κόμης μακρᾶς. *Σύμβολα*· μέλισσα, βούκρανον, κλπ. *(Πίναξ Η'. 9.)*	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Τέθριππον· *Σύμβολα*· ἀστὴρ κλπ. . AR 202·5 κ.

Τῶν ἀνωτέρω νομισμάτων ἡ χρυσῆ δραχμὴ ἤξιζε 60 καὶ τὸ ἀργυροῦν νόμισμα 15 λίτρας. Οὐδέποτε δὲ πλέον μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀγαθοκλέους ἐκόπησαν ἐν Συρακούσαις τετράδραχμα.

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Κεφαλὴ Περσεφόνης μετὰ μακρᾶς κόμης.	Ἅρμα. *Σύμβολον*· ἀστὴρ . Æ ·9-·8
ΔΙΟΣ ΕΛΛΑΝΙΟΥ Νεαρὰ κεφαλὴ Διὸς Ἑλλανίου.	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ . . . . Æ ·8

[Gardner, *Types Gr. C.*, Πίν. XI. 25.]

Ὁ τελευταῖος οὗτος τύπος ἐλήφθη ὑπὸ τῶν Μαμερτίνων μετὰ

τὴν παρ' αὐτῶν ἅλωσιν τῆς Μεσσήνης ἐν ἔτει 282 π. Χ. Ἐν τούτοις ἡ κεφαλὴ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως καλεῖται Ἄρης ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Μαμερτίνων.

Χρόνοι τοῦ Πύρρου ἐν Σικελίᾳ, 278-276 π. Χ.

Τὰ ἑξῆς Συρακούσια νομίσματα ἀνήκουσι πιθανῶς εἰς τοὺς χρόνους τῆς εἰς Σικελίαν ἐκστρατείας τοῦ Πύρρου (Head, *Coinage of Syracuse*, σελ. 58): —

Κεφαλὴ Περσεφόνης μετὰ κόμης μακρᾶς.	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Νίκη ἐπὶ ἅρματος. Ϡ 67·5 κ.
ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Ὁμοίως.	Λαμπὰς ἐν στεφάνῳ δρυός . Æ 1·0
» Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	Ἀθηνᾶ μαχομένη . . . . Æ ·9-·8

Ἡ πρόμαχος αὕτη Ἀθηνᾶ εἶνε ἡ Ἀθηνᾶ ἀλκὶς τῶν Μακεδόνων, τύπος ἐμφανιζόμενος τὸ πρῶτον ἐπὶ νομισμάτων κοπέντων ὑπὸ Πτολεμαίου Σωτῆρος ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς τιμὴν τοῦ υἱοῦ τῆς Ρωξάνης Ἀλεξάνδρου, ἀμέσως δὲ κατόπιν ἐπὶ ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ Πύρρου, κοπέντων κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἐκστρατειῶν αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν παρόντων χαλκῶν νομισμάτων τῶν Συρακουσῶν, πάλιν δὲ ἐπὶ τῶν νομισμάτων Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ (277-239 π. Χ.) καὶ τέλος ἐπὶ τῶν Φιλίππου τοῦ Ε'. (220-179 π. Χ.)

Ἱέρων Β'. 275-216 π. Χ.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πύρρου, εἷς τῶν νεαρῶν αὐτοῦ ἀξιωματικῶν, ὁ καλούμενος Ἱέρων, ἐξελέγη στρατηγός. Ταχέως δὲ οὗτος ἀπέκτησε μεγάλην ἰσχὺν εἰς τὰ συμβούλια τῆς Δημοκρατίας, μετὰ δὲ τὴν νίκην αὐτοῦ κατὰ τῶν Μαμερτίνων ἐν ἔτει 270 π. Χ. ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ *βασιλέως*.

Κεφ. Περσεφόνης (σύμβολα ποικίλα). [B. M. *Guide*, Πίν. XLVI, 32.]	ΙΕΡΩΝΟΣ Ἅρμα . . Ϡ 67·5 κ.

Τὰ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Ἱέρωνος ἀνήκοντα νομίσματα δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς πέντε κλάσεις : —

Α'. *Μετ' ἐπιγρ.* ΙΕΡΩΝΟΣ.

Κεφαλὴ 'Αθηνᾶς. [B. M. Guide, Πίν. XLVI, 32].	Πήγασος. . . . . Ꝝ 90 κ.

Β'. *Μετ' ἐπιγρ.* ΒΑΣΙΛΕΟΣ ΙΕΡΩΝΟΣ *καὶ εἰκόνος Ἱέρωνος.*

Κεφαλὴ Ἱέρωνος μετὰ διαδήματος.	Τέθριππον *(Πίναξ Γ'. 5)*. . . . . Ꝝ 432 κ. = 32 λίτρ.

Γ'. *Μετ' ἐπιγρ.* ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΙ ΓΕΛΩΝΟΣ *καὶ εἰκόνος τοῦ Γέλωνος.*

Κεφαλὴ Γέλωνος μετὰ διαδήματος.	Ἅρμα Ꝝ 108 κ. = 8 λίτρ.
Ὁμοίως.	Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ. Ꝝ 54 κ. = 4 λίτρ.
Κεφαλὴ Ἱέρωνος ἢ Γέλωνος	ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΙ XII. Ꝝ 13·5 κ. = 1 λίτ.
Ὁμοίως.	ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΙ ΓΕΛΩΝΟΣ XII. Ꝝ 13·5 κ. = 1 λίτρ.

Δ'. *Μετ' ἐπιγρ.* ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΣ ΦΙΛΙΣΤΙΔΟΣ *καὶ εἰκόνος τῆς Φιλιστίδος.*

Κεφαλὴ Φιλιστίδος μετὰ πέπλου.	Τέθριππον. Ꝝ 243 κ. = 20 λίτρ.
Ὁμοίως	Ὁμοίως *(Πίναξ Η'. 10)*. . . . . Ꝝ 216 κ. = 16 λίτρ.
Ὁμοίως.	Ἅρμα . . . Ꝝ 67·5 = 5 λίτραι.

Ἡ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων κεφαλὴ τῆς βασιλίσσης Φιλιστίδος, γυναικὸς τοῦ Ἱέρωνος, πρέπει νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν τῆς Ἀρσινόης τῶν συγχρόνων Αἰγυπτιακῶν νομισμάτων. Εἶνε δὲ ἀμφίβολον, ἂν ὁ Γέλων τῶν νομισμάτων εἶνε ὁ υἱὸς τοῦ Ἱέρωνος, ὁ ἀποθανὼν πρὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἢ ἂν εἶνε ἡ εἰκὼν τοῦ πρώτου τυράννου τοῦ ὀνόματος τούτου, θεωρουμένου ὡς ἱδρυτοῦ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Ἡ χρῆσις ῥωμαϊκῶν ἀριθμῶν ἐν Συρακούσαις πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων πιστοποιεῖται ὑπὸ τῶν λιτρῶν τῶν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΙ ΓΕΛΩΝΟΣ XII. Πρβλ. τὰ σύγχρονα χαλκᾶ νομίσματα τοῦ Ῥηγίου καὶ τῶν Μαμερτίνων, φέροντα ὡσαύτως ῥωμαϊκοὺς ἀριθμούς. Ἡ φέρουσα XII. ἀργυρᾶ λίτρα πρέπει νὰ ἐτιμᾶτο 12 λίτρας χαλκοῦ ἢ λίτρας λογιστικὰς (Head, ἔ. ἀ. σελ. 74).

Ε'. Χρυσὸς καὶ ἄργυρος, μετ' ἐπιγρ. ΣΙΚΕΛΙΩΤΑΝ.

Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ πέπλου.	Ἅρμα. . . AV 67·5 κ. = 60 λίτραι
Ὁμοίως. [Β. Μ. *Guide*, Πίν. XLVI, 34]	Τέθριππον. AR 108,54 καὶ 27 κ. =8,4 καὶ 2 λίτρ.

Ἐπὶ πάντων τῶν νομισμάτων τῆς κλάσεως ταύτης εὕρηται μονογράφημα συνιστάμενον ἐκ τῶν γραμμάτων Ι καὶ Σ, ἅτινα δυνατὸν νὰ δηλῶσιν ΙΕΡΩΝΟΣ-ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ.

Κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου ἐν ἔτει 241 π.Χ., ὅτε ἡ Σικελία διεμοιράσθη μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ Ἱέρωνος, τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην νομίσματα ἐκόπησαν πιθανῶς πρὸς κυκλοφορίαν ἀνὰ τὰς κτήσεις τοῦ τελευταίου.

Χαλκᾶ νομίσματα ἐπιγεγραμμένα ΙΕΡΩΝΟΣ.

Κεφαλὴ Ἱέρωνος.	Ἅρμα . . . . Æ 1·4
Ὁμοίως.	Ἱππεὺς ἔνοπλος . . . . Æ 1·0
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	Τρίαινα . . . . Æ ·85
Κεφαλὴ Περσεφόνης.	Πήγασος. . . . . . . Æ ·9
Κεφαλὴ νύμφης.	Ὁμοίως . . . . Æ ·6
Κεφαλὴ Περσεφόνης.	ΙΕ Ταῦρος· ὑπεράνω, ρόπαλον Æ ·7-·65
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Ἵππος ἐλεύθερος. . . . Æ ·65

Ἱερώνυμος, 216-215 π. Χ.

Τὸν Ἱέρωνα διεδέχθη ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Ἱερώνυμος ἐν ἔτει 216 π. Χ. Τὰ ἑξῆς εἶνε τὰ ἐπὶ τῆς βραχείας αὐτοῦ βασιλείας κοπέντα νομίσματα: —

Κεφαλὴ Περσεφόνης.	ΒΑΣΙΛΕΟΣ ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ Κεραυνός. AV 33·75 κ. = 30 λίτρ.
Κεφαλὴ Ἱερωνύμου *(Πίναξ Θ'. 12)*.	ΒΑΣΙΛΕΟΣ ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ Κεραυνός. AR. 324 κ. 135 κ. καὶ 67·5 κ = 24, 10 καὶ 5 λίτραι.
Ὁμοίως.	Ὁμοίως . . . . Æ ·85

Δημοκρατία, 215-212 π. Χ.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἱερωνύμου ἐκηρύχθη καὶ πάλιν δημοκρατία. Αἱ Συράκουσαι ἐν τούτοις δὲν ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν συμμαχίαν, ἣν ἐπιμελῶς ἐκαλλιέργησεν ὁ Ἱέρων καὶ ἣν ὁ ἔγγονος αὐτοῦ διέρρηξε λίαν ἀνοήτως. Ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ πόλις τῆς Δύσεως ὑπετάγη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐν ἔτει 212 π.Χ., δύο δ' ἔτη κατόπιν σύμπασα ἡ νῆσος ἦτο ἐπαρχία τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας. Τὰ ἀκόλουθα εἶνε τὰ εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον τῆς αὐτονομίας τῶν Συρακουσῶν ἀνήκοντα νομίσματα.

Κεφαλὴ γυναικεία φέρουσα στέφανον κεκοσμημένον δι' ἀνθεμίων.	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Ἅρμα ἓξ ἵππων ℵ 67·5 κ. = 60 λίτραι.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. [B. M. *Guide*, Pl. XLVII. 36]	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Ἄρτεμις κυνηγέτις μετὰ κυνὸς ℵ 45 κ. = 40 λίτρ.
Ὁμοίως.	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Ὁμοίως . . . . ☧ 162 κ. = 12 λίτρ.
Ὁμοίως.	» Κεραυνός. ☧ 108 κ. = 8 λίτρ.
Κεφαλὴ Διός. (*Πίναξ Η'. 11*).	» Τέθριππον. ☧ 216 κ. = 16 λίτρ.
Κεφαλὴ Περσεφόνης. [B. M. *Guide*, Πίν. XLVII, 39].	» Ὁμοίως. ☧ 108 κ. = 8 λίτρ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου. [B. M. *Guide*, Πίν. XLVII, 38].	» Ἅρμα. ☧ 81 κ. = 6 λίτρ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Νίκη φέρουσα τρόπαιον . . . ☧ 54 κ. = 4 λίτρ.
Κεφαλὴ Περσεφόνης.	» Ζεὺς στηριζόμενος ἐπὶ δόρατος ☧ 135 κ. = 10 λίτ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Νίκη(;) μετὰ εἰλήματος καὶ φοίνικος Ⱥ 33·75 κ. = 2 1/2 λίτρ.
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος	ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΙ Γλαύξ . . . . . . ☧ 16·87 κ. = 1 1/4 λίτρ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΙ ⁖ ΧΙΙΙ . . . . . . ☧ 13·5 κ. = 1 λίτρ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους. [Imhoof, *Mon. Gr.*, σελ. 33]	ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΙ ΧΙΙ . . . . ☧ 7·4 κ. = 1 1/2 λίτρ. (;)

Ὁ G. Abeken ἀπέδειξεν (*Annali dell'Inst. 1839*, σελ. 62),

ὅτι ἡ μορφὴ τοῦ ἐπὶ τοῦ δόρατος στηριζομένου Διὸς παριστᾷ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς στρατηγοῦ (Jupiter Imperator), τὸ μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος (*Verr.* IV. 58). Ἡ δὲ τῆς Ἀρτέμιδος εἶνε πιθανῶς ἐπίσης ἀντίγραφον περιφήμου τινὸς ἀγάλματος. Οἱ Ῥωμαϊκοὶ ἀριθμοί ∴ XIII πρέπει νὰ ἐννοηθῶσιν ὡς $13\,^1/_3$ χαλκαῖ λίτραι. Τοῦτο δὲ δεικνύει νέαν ἔκπτωσιν ἐν τῇ ὀνομαστικῇ ἀξίᾳ τῆς λογιστικῆς μονάδος (Mommsen, I σελ. 116; Head, *ἔ. ἀ.* Ἴδε ὅμως ὡσαύτως Imhoof, *Mon. Gr.* σελ. 33). Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τὰ μεταξὺ τοῦ θανάτου τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως κοπέντα θὰ ἦσαν τὰ ἑξῆς : —

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Τρίαινα μεταξὺ δελφίνων . . Æ ·8—·55
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Οἱ Διόσκουροι Æ ·85
Ὁμοίως.	» Τρίπους . . . Æ ·9

Αἱ Συράκουσαι ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν, 210 - (;) π. Χ.

Αἱ Συράκουσαι, ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι Ῥωμαϊκαὶ πόλεις, ἔλαβον παρὰ τῶν Ῥωμαίων τὴν ἄδειαν νὰ κόπτωσι χαλκᾶ νομίσματα ἐπὶ μακρὸν μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῶν. Πολλὰ τῶν ἑπομένων νομισμάτων εἶνε λίαν ὄψιμα, ἰδίως τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἴσιδος.

Κεφαλὴ Διός.	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Εἴδωλον Ἴσιδος (;) ἐπὶ ἅρματος θριαμβευτικοῦ. Φέρει δὲ λαμπάδα Æ ·1·0
Ὁμοίως.	» Ἡ πόλις ἱσταμένη κρατοῦσα πηδάλιον καὶ σκῆπτρον. . . Æ ·85
Ὁμοίως	» Νίκη ἐπὶ ἅρματος . . Æ ·9—·8
Ὁμοίως.	» Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ . Æ ·8
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	» Νίκη φέρουσα φοίνικα. Æ ·9

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Νίκη θύουσα ταῦρον . Æ ·8
Κεφαλὴ Σεράπιδος.	» Ἶσις ἱσταμένη μετὰ σείστρου. . . Æ ·75
Κεφαλὴ Ἴσιδος.	» Ἰσιακὸν κόσμημα. Æ ·7
Κεφαλὴ Περσεφόνης.	» Δήμητρα ἱσταμένη μετὰ λαμπάδος καὶ σκήπτρου. Æ ·75
Ὁμοίως.	» Στέφανος σταχύων. Æ ·6
Κεφαλὴ Δήμητρος.	» Δᾶδες χιαστί. Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Δᾴς . . . . . Æ ·6
Κεφαλὴ Διός (;)	» Τρίπους . . . Æ ·4
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Πῖλος θυσίας, τριήρης. Æ ·6
Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ πέπλου.	» Φαρέτρα, τόξον καὶ βέλος, χιαστί. Æ ·6
Κεφαλὴ Ἡλίου.	» Μορφὴ γυμνή, αἰγυπτ. τεχνοτροπίας. Æ ·75
Κεφαλὴ Ἰανοῦ.	» Φαρέτρα (;). Æ ·6
Κεφαλὴ Ἀσκληπιοῦ.	» Ῥάβδος μετ' ὄφεως. Æ ·5

Ταυρομένιον, σικελικὸν φρούριον κτισθὲν ἐν ἔτει 396 π.Χ. ἐπὶ ὑψηλῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Ταύρου παρὰ τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Νάξου. Μεταγενέστερον δ' ἐν ἔτει 358 π.Χ. οἱ φυγάδες ἐξόριστοι τῆς Νάξου κατέλαβον τὴν θέσιν ταύτην, ἥτις τότε ἀπέβη σπουδαία ἑλληνικὴ πόλις. Ἐπί τινα δὲ χρόνον ἦτο τὸ στρατόπεδον τοῦ Τιμολέοντος, ὅτε οὗτος ἠσχολεῖτο εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Σικελίας ἀπὸ τῶν τυράννων αὐτῆς. Εἰς τὴν περίοδον δὲ ταύτην τακτέον τὰ μεγαλείτερα αὐτῆς νομίσματα. Κατόπιν ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἐξουσίαν Ἱέρωνος τοῦ Β'· μετὰ δὲ τὴν ἐν ἔτει 212 π.Χ. πτῶσιν τῶν Συρακουσῶν, εἰς τὴν τῆς Ῥώμης. Τὰ νομίσματα τοῦ Ταυρομενίου ἀνήκουσιν εἰς δύο περιόδους.

Περὶ τὰ 358-275 π. Χ.

ΑΡΧΑΓΕΤΑΣ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ Ταῦρος, συνήθως ἀνθρωποκέφαλος, βαδίζων. *Σύμβολον*, σταφυλή. . . Æ 1·
Ὁμοίως,	ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ Ταῦρος κυρίσσων. Æ ·8
Ὁμοίως.	» Προτομὴ ταύρου. Æ ·65

Ἡ παρὰ τῶν Ναξίων ἐξ Ἑλλάδος κομισθεῖσα λατρεία Ἀπόλλωνος τοῦ ἀρχηγέτου ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Ταυρομενίου. Κατὰ τὸν Θουκυδίδην, (VI, 3) ὅτε ἔπλεον ἐκ Σικελίας θεωροὶ ἔθυον πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ θεοῦ τούτου. Ὁ δὲ ταῦρος τῆς ὀπισθίας ὄψεως φαίνεται ἐκ τοῦ συμβόλου τοῦ συνοδεύοντος αὐτόν, ὅτι ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὸν Διόνυσον παρὰ εἰς ποταμιόν τινα θεόν.

ΑΡΧΑΓΕΤΑΣ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ Λύρα ἢ τρίπους. Æ ·85
» Ὁμοίως.	» Σταφυλή. Æ ·55
ΣΑΡΔΩΙ Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ στεφάνου.	Σταφυλὴ καὶ φύλλα. . . . Æ ·6

Εἶνε ἀμφίβολον ἂν ὀρθῶς τὸ τελευταῖον νόμισμα κατετάχθη εἰς τὸ Ταυρομένιον. Ἡ δὲ ἐπιγραφὴ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως παραμένει εἰσέτι ἀνεξήγητος (Imhoof, *Berl. Blätt.* V. 59).

Περὶ τὰ 275-210 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ Τρίπους . . . AV 33·75 κ.=30 λίτρ.
Ὁμοίως. *Σύμβολα*· μέλισσα, τέττιξ, ῥόπαλον, κλπ.	» Τρίπους. Μονογραφήματα διάφορα AV 16·8=15 λίτ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶ;.	» Πήγασος . . AR ·90 κ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. *Σύμβολον*, ἀστήρ [B. M. *Guide*, Πίν. XLVII. 40].	» Τρίπους. AR ·54 κ.=4 λίτρ.
Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον.	ΤΑΥΡΟΜ Σταφυλή. . . . . . . AR 1·35 κ.=1 λίτρ.

Αἱ σημειούμεναι ὁλκαὶ εἶνε αἱ κανονικαὶ (Head, ἔ. ἀ. σελ.

79—80). Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς κοπῆς τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν τούτων νομισμάτων δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ μετὰ βεβαιότητος, δυνάμεθα ὅμως νὰ τάξωμεν αὐτὰ κατὰ προτίμησιν εἰς τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τοῦ ἐν ἔτει 216 π. Χ. θανάτου Ἱέρωνος τοῦ Β΄, καὶ τῆς συστάσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Σικελίας ἐν ἔτει 210 π. Χ.

Κεφαλὴ πωγωνοφόρου Ἡρακλέους μετὰ ταινίας.	ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ Ταῦρος Ⱥ·1—·8
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, ἧς ὄπισθεν μονογράφημα.	» Τρίπους Ⱥ·8
ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ Κεφαλὴ Διονυσίου νεαροῦ.	ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ Ὁμοίως Ⱥ·8
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ Πήγασος Ⱥ·9-·7
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Ταῦρος. Ⱥ·8-·6
Κεφαλὴ Διονύσου.	» Ταῦρος. Ⱥ·6
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Γλαύξ. Ⱥ·75
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	» Διόνυσος ἱστάμενος, κρατῶν θύρσον· παρὰ πόδας αὐτοῦ πάνθηρ. . . . . Ⱥ·9

Ἂν καὶ τὸ Ταυρομένιον διεφύλαξεν ὀνόματι τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ἐν δὲ τοῖς χρόνοις τοῦ Αὐγούστου ἐδέχθη ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν, ἐν τούτοις δὲν φαίνεται ὅτι ἔκοψε νομίσματα μετὰ τὸ 210 π. Χ.

Τυνδαρίς, ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Σικελίας παρὰ τὰς Μύλας καὶ περὶ τὰ τριάκοντα ἓξ μίλια πρὸς δυσμὰς τῆς Μεσσήνης, κτισθεῖσα ἐν ἔτει 395 π.Χ. ὑπὸ Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου, οἰκισθεῖσα δὲ ὑπὸ Μεσσηνίων ἐξορίστων τῆς Ναυπάκτου καὶ Πελοποννήσου ἐκδιωχθέντων τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Οἱ Μεσσήνιοι ἐκάλεσαν τὴν νέαν αὐτῶν πόλιν Τυνδαρίδα ἀπὸ τῶν Διοσκούρων υἱῶν τοῦ Τυνδάρεως, περὶ ὧν ἰσχυρίζοντο οὗτοι ὅτι ἐγεννήθησαν ἐν Μεσσηνίᾳ «*τοὺς Διοσκούρους μᾶλλον τι αὐτοῖς καὶ οὐ Λακεδαιμονίοις προσήκειν νομίζουσι*»

(Παυσ. III. 26. 3). Ὡσαύτως ἡ λατρεία τῆς Ἑλένης ὡς Τυνδαρίδος ἀνήκει εἰς τὸν αὐτὸν μυθολογικὸν κύκλον.

Τὰ νομίσματα τῆς Τυνδαρίδος ἀνήκουσιν εἰς τρεῖς περιόδους :—

Περὶ τὰ 395-345 π. Χ.

ΤΥΝΔΑΡΙΣ Κεφαλὴ Ἑλένης μετὰ στεφάνης.	Ἵππος ἐλεύθερος. Ὑπεράνω, δύο ἀστέρες . . . . AR 11 κ.
» Κεφαλὴ Ἑλένης μετὰ στεφάνης. Ὄπισθεν, ἀστήρ.	Ὁ εἷς τῶν Διοσκούρων . Æ ·85

Περὶ τὰ 344 π. Χ.

ΤΥΝΔΑΡΙΔΟΣ Κεφαλ. Ἀπόλλωνος.	ΑΓΑΘΥΡΝΟΣ Πολεμιστὴς ἱστάμενος μετὰ ἀσπίδος καὶ λόγχης Æ ·75
ΤΥΝΔΑΡΙΤΑΝ Κεφαλὴ Περσεφόνης μετὰ στεφάνου σταχύων.	ΣΩΤΗΡΕΣ Οἱ Διόσκουροι ἔφιπποι. Æ ·85
» Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Κεφαλὴ ἵππου . . . . . . Æ ·65
» Ὁμοίως.	Ἀλέκτωρ. *Σύμβολα*· ἀστὴρ καὶ ἀκρίς . . . . Æ ·65

Τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν ΣΩΤΗΡΕΣ νόμισμα φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐκστρατείας τοῦ Τιμολέοντος, ὅτε ἀναγινώσκομεν περὶ τῆς Τυνδαρίδος, ὅτι ἐνεκολπώθη τὴν φιλελεύθερον μερίδα. Ἐν μεταγενεστέρᾳ περιόδῳ ἡ πόλις ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Καρχηδονίων, εἰς τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην ἀνήκουσιν ἴσως τὰ νομίσματα, ὧν οἱ ὀπισθότυποι φαίνονται ἀντίγραφα τῶν κοινῶς γνωστῶν Καρχηδονικῶν νομισμάτων, τῶν φερόντων τὴν κεφαλὴν τοῦ ἵππου. Δὲν φαίνεται δὲ ὅτι ἡ Τυνδαρὶς ἔκοψε ἐκ νέου νομίσματα πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ Πανόρμου.

Περὶ τὰ 254-210 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ πέπλου.	ΤΥΝΔΑΡΙΤΑΝ Οἱ Διόσκουροι ἔφιπποι. . . . . Æ ·8
Ὁμοίως.	» Ζεὺς ἱστάμενος κρατῶν σκῆπτρον καὶ κεραυνὸν Æ ·8

Κεφαλὴ Διός.	ΤΥΝΔΑΡΙΤΑΝ Οἱ Διόσκουροι ἱστάμενοι . . . Æ ·8
Ὁμοίως.	» Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ. Æ ·7
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	» Τρίαινα . . . Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Κηρύκειον ἐν μέσῳ ἐλαίας καὶ σίτου . . Æ ·7
Ὁμοίως.	» Ἑρμῆς ἱστάμενος. Æ ·7
Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ πέπλου.	» Πῖλοι Διοσκούρων Æ 65

Τὸ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἑνὸς τῶν ἀνωτέρω νομισμάτων ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ εἶνε ἀναμφιβόλως τὸ παρὰ Κικέρωνι (*Verr.* IV. 39) μνημονευόμενον ὡς «simulacrum Mercurii pulcherimum» ὅπερ ἀπαχθὲν ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ἀπεδόθη εἰς τὸν λαὸν τῆς Τυνδαρίδος ὑπὸ τοῦ Σκιπίωνος.

Ἄλλας ποικιλίας τοιούτων νομισμάτων ἴδε παρὰ F. von Duhn (*Zeit. f. Num. III.* σελ. 27) καὶ Imhoof (*Mon. Gr.* σελ. 33).

Ὕβλα μεγάλη. Ἡ μεγίστη τῶν τριῶν πόλεων τῆς Σικελίας τῶν φερόντων τὸ ὄνομα Ὕβλα (Leake, *Num. Hell.* σελ. 60), ἔκειτο ἐπὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ ὄρους τῆς Αἴτνης οὐχὶ μακρὰν τοῦ Συμαίθου ποταμοῦ. Δὲν γνωρίζομεν δὲ νομίσματα κοπέντα ἐνταῦθα πρὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας (ἴδε ὡσαύτως Μέγαρα Ὑβλαῖα).

Μετὰ τὸ 210 π. Χ περίπου.

Κεφαλὴ πεπλοφόρος, φέρουσα μόδιον· ὄπισθεν, μέλισσα.	ΥΒΛΑΣ ΜΕΓΑΛΑΣ Διόνυσος φέρων μακρὸν ἱμάτιον καὶ κρατῶν κάνθαρον καὶ σκῆπτρον. Πάνθηρ δὲ θήλια ἀναπηδᾷ πρὸς αὐτόν. Æ ·8

Ἡ ἐπὶ τοῦ νομίσματος τούτου κεφαλὴ εἶνε ἡ τῆς θεᾶς Ὑβλαίας (Παυσ. V. 23).

Ἀπροσδιόριστος εἰσέτι πόλεις.

Περὶ τὰ 300 π. Χ. (;)

Κεφαλὴ ποταμίου νεαροῦ θεοῦ, καλάμοις ἐστεμμένη. [Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. Β. 24.25].	ΘΗΡΑΙΩΝ (;) Πὰν αὐλῶν σύριγγι πρὸ μεγάλης ἐπιμήκους κιβωτοῦ(;) ἐφ' ἧς προτομαὶ τριῶν νυμφῶν Æ ·8

ΝΗΣΟΙ ΠΑΡΑ ΤΗΙ ΣΙΚΕΛΙΑΙ

Λιπάρα, ἡ μεγίστη τῶν νήσων τοῦ Αἰόλου, φαίνεται ὅτι δὲν ἔκοψε νομίσματα πρὸ τῶν μέσων τῆς Δ΄. π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Περὶ τὰ 350-300 π. Χ.

Κεφαλὴ ἄρρην νεανικὴ	Δελφὶν ὑπεράνω κυμάτων. Λίτρα (;) Æ 1 2
Ἥφαιστος καθήμενος μετὰ σφύρας καὶ κανθάρου.	ΛΙΠΑΡΑΙΟΝ Δελφίς. Λίτρα (;) Æ 1·—·75
Ὁμοίως.	» ⁚⁚⁚ Ἡμίλιτρον Æ 85—·65

Ὑπάρχουσιν ἐπίσης τριᾶς, ἑξᾶς καὶ οὐγγία, πάντα μετὰ σημείων ἀξίας.

Περὶ τὰ 300 π. Χ.

Κεφαλὴ νεαροῦ Ἄρεως δαφνοστεφής.	ΛΙΠΑΡΑΙΩΝ Τρίαινα . . Æ ·8

Ἡ χρονολογία τοῦ τελευταίου τούτου νομίσματος εὐκόλως δύναται νὰ ὁρισθῇ τῇ βοηθείᾳ τῆς τεχνοτροπίας, ἐπειδὴ ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἄρεως ὁμοιάζει τὰ μέγιστα πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀγαθοκλέους καὶ τῶν Μαμερτίνων. Βραχὺ μετὰ τὸ 300 π. Χ. ἡ Λιπάρα περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Καρχηδονίων, οἵτινες ἦσαν κύριοι αὐτῆς μέχρι τοῦ 251 π. Χ, ὅτε κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Εἰς τὴν περίοδον δὲ ταύτην τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας ἀνήκει ἡ ἑξῆς σειρὰ σφυρηλάτου βαρυστάθμου χαλκοῦ.

Περὶ τὰ 251-217 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡφαίστου φέροντος πῖλον κωνικοῦ σχήματος.	ΛΙΠΑΡΑΙΟΝ Ἀστὴρ ἐπὶ πλοίου ⁚⁚⁚ Æ 1·5

Τῆς νομισματοκοπίας ταύτης ὑπάρχουσιν ἐπίσης τετρᾶντες, ἑξᾶντες καὶ οὐγγίαι μετὰ σημείων ἀξίας, ὁλκῶν δὲ ἀναφερομένων εἰς ἀσσάριον 1600 μέχρι 2000 κ. Τοῦτο δὲ εἶνε φανερῶς τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Ῥωμαϊκὸν Ἀσσάριον τῆς τριτημοριαίας ἐλαττώ-

σεως. Ἡ ἐκ νέου ἐμφάνισις τῆς γραφῆς ΛΙΠΑΡΑΙΟΝ ἀντὶ ΛΙΠΑΡΑΙΩΝ εἶνε τι ἀσύνηθες, ἕνεκα δὲ τούτου νομισματικοί τινες ἐθεώρησαν τὰ βαρύσταθμα ταῦτα νομίσματα ὡς τοῦ Ε΄. αἰῶνος. Ἐν τούτοις ἡ προηγμένη τεχνοτροπία, ἣν παρουσιάζει ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἡφαίστου, εἶνε ἐπαρκὲς ἐπιχείρημα πρὸς ἀσφαλῆ ἀπονομὴν αὐτῶν εἰς τὴν μετὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν ἐποχήν.

Περὶ τὰ 217 - 89 π. Χ.

Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 217 π. Χ. οὐγγιαίαν ἐλάττωσιν, ἡ σειρὰ τῶν βαρυστάθμων νομισμάτων παύει, ταύτην δὲ διαδέχεται ἑτέρα μικρῶν νομισμάτων ἀγροίκου ἐργασίας, ἄνευ σημείων ἀξίας, ἐπιγεγραμμένων δὲ ΛΙΠΑΡΑΙΩΝ. Οἱ συνηθέστατα ἀπαντῶντες τύποι εἶνε οἱ ἑξῆς: —

Μικρὰ χαλκᾶ νομίσματα.

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	Ἥφαιστος νεαρὸς ἱστάμενος.
Κεφαλὴ Ἡφαίστου.	Ἥφαιστος ἐν στάσει μαχομένου.

Μετὰ τὸ 89 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Ἡφαίστου.	Γ. ΜΑΡΚΙΟϹ ΛΕΥ[κίου]. Γ. ΑϹΩΝΕΥϹ ΔΥΟ ΑΝΔΡ[ΕϹ] Πυράγρα.

Ἔχομεν ἐνταῦθα τὰ ὀνόματα δύο ἀστικῶν ἀνδρῶν Caius Marcius Luci Filius καὶ Gaius Asoneus. Τοῦτο εἶνε πιθανῶς ἓν τῶν τελευταίων κοπέντων ἐν τῇ νήσῳ νομισμάτων.

Σαρδώ. Τῆς νήσου ταύτης δὲν ὑπάρχουσιν Ἑλληνικὰ νομίσματα. Ἴδε Eckhel, τόμ. I, σελ. 270 καὶ B. M. *Cat. Sic.*, σελ. 265.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, ΘΡΑΚΗ

ΚΑΙ ΤΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ.

Ἐπειδὴ ἐπραγματεύθημεν ἤδη ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς νομισματοκοπίας ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ εἶνε περιττὸν νὰ ἐπανέλθωμεν ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος.

Καίτοι δὲ κινδυνεύω νὰ κατακριθῶ ἐπὶ ἐλλείψει ἑνότητος ἐν τῇ συντάξει τοῦ ἔργου τούτου, ὅμως σκόπιμον ἐθεώρησα νὰ ἐξέλθω ἐν ταῖς ἀκολούθοις σελίσιν, — ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῶν νομισμάτων τῆς Μακεδονίας, τῆς Θρᾴκης καὶ τῶν ΒΔ. καὶ Β. ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου, — τῆς ἁπλῆς ἀλφαβητικῆς μεθόδου, ἀποβλέπων εἰς ἐπιστημονικωτέραν κατάταξιν. Ἄλλως τε ἀνατρέχων ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν ἐν τέλει τοῦ ἔργου κατάλογον δύναται νὰ εὑρίσκῃ ἄνευ δυσκολίας τὰ νομίσματα τῶν διαφόρων πόλεων καὶ βασιλέων.

Τὰ νομίσματα τῶν βορείων τούτων χωρῶν ἀνήκουσι γεωγραφικῶς καὶ χρονολογικῶς εἰς δέκα ἑπτὰ ἀθροίσματα, ἅτινα διέκρινα διὰ τῶν γραμμάτων Α—Θ (Μακεδονία καὶ Παιονία), Ι—Ρ (Θρᾴκη καὶ αἱ Β. ἀκταὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου).

I. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Α. Ἡ χώρα τοῦ Παγγαίου μετὰ τοῦ λιμένος αὐτῆς Νεαπόλεως. Ἀργυροῖ στατῆρες, τρίται, ἕκται καὶ δωδέκαται, βαβυλωνιακοῦ σταθμητικοῦ κανόνος (160κ.), μέχρι τοῦ 411 π.Χ. ὅτε ἡ Νεάπολις, ὁμοίως τῇ Θάσῳ, παρεδέχθη τὸν Φοινικικὸν κανόνα.

	Πρὸ τοῦ 480	480—411	411—350
Ὀρρέσκιοι	AR		
Ζαιελέοι	AR		
. . . ναῖοι	AR		
Νεάπολις	AR	AR	AR AV
Ἠϊὼν	Ηλ. AR	AR	

Β. Νομισματοκοπία Βαβυλωνιακοῦ σταθμητικοῦ κανόνος ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Ἠμαθίας.

	Πρὸ τοῦ 480		
Λήτη	AR		
Αἰγαὶ	AR		
Ἴχναι	AR		
Τυντενοί (;)	AR		

Γ. Ὁ Φοινικικὸς σταθμητικὸς κανὼν ἐν τῇ Βισαλτικῇ χώρᾳ, πιθανῶς προερχόμενος ἐξ Ἀβδήρων.

	Πρὸ τοῦ 480	Περὶ τὰ 480—450	Περὶ τὰ 450—350
Ὀρρέσκιοι	AR		
Βισάλται	AR		
Μώσσης	AR		
Ἠδωνοὶ	AR		
Γέτας	AR		
Ὀδόμαντοι, κ.λ.π.			
Δερρόνικος	AR		
Δόκιμος	. . .	AR	
Δημήτριος	. . .	AR	
Βασταρεύς	. . .	. . .	AR
Θέρμη	AR		

Δ. Ὁ Εὐβοϊκὸς (Ἀττικὸς) σταθμητικὸς κανὼν ἐν ταῖς Εὐβοϊκαῖς ἀποικίαις τῆς Χαλκιδικῆς μέχρι περίπου τοῦ 424 π. Χ, ὅτε ὑπεσκελίσθη γενικῶς ὑπὸ τοῦ Φοινικικοῦ.

	Πρὸ τοῦ 480	480—424	424—400	400—358	358—280	Ῥωμαϊκὴ περίοδος
Ὀρθαγόρεια	...	...	...	AR Æ		
Ἄρναι	...	...	...	AR		
Ἄκανθος	AR	AR	AR	AR Æ		
Οὐρανόπολις	...	...	...	...	AR Æ	
Τερώνη	AR	AR				
Σερμύλη	AR					
Ὄλυνθος	AR	AR				
Χαλκιδικὴ (*Συμμαχικά*)	...	...	...	AV AR Æ		
Ἄφυτις	...	...	Æ	Æ	...	Æ
Σκιώνη	...	AR	...	Æ		
Μένδη	AR	AR	AR	AR Æ		
Κάψα	AR					
Ποτίδαια	AR	AR				
Κασσάνδρεια Εὐρυδίκεια	...	...	...	...	Æ	Æ
Βοττικὴ	...	...	AR	Æ		
Δίκαια	AR	...	...	Æ		
Αἴνεια	AR	AR	AR	Æ		

Ε. Ἄλλαι Μακεδονικαὶ πόλεις ἐν ταῖς χώραις τοῦ Στρυμόνος καὶ τῶν Βοττιαίων.

	480—424	424—400	400—358	358—336	Ῥωμαϊκὴ περίοδος
Ἀμφίπολις	...	AR	AR Æ	...	Æ
Τράγιλος	AR	AR Æ	Æ		
Φίλιπποι	...	...	...	AV AR Æ	Æ
Μεθώνη	...	...	Æ		
Πύδνα	...	...	Æ		

Ζ. Νομίσματα τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας.
Η. Νομίσματα τῶν βασιλέων τῆς Παιονίας.
Θ. Μακεδονία ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.

	158—146	146—27	Αὐτοκρατορικά
Μακεδονία *ἐν γένει*	AR Æ	...	Æ
Μακεδονία Πρώτη	AR		
» Δευτέρα	AR		
» Τετάρτη	Æ		
Ἀμφαξῖτις	AR Æ		
Ἀμφίπολις	...	Æ	Æ
Βέροια	...	...	Æ
Ἔδεσσα	...	...	Æ
Ἡράκλεια Σιντική	...	...	Æ
Πέλλα	Æ	Æ	Æ
Βοττιαῖοι	AR Æ		
Φίλα	...	Æ	
Δῖον	...	...	Æ
Σκοτοῦσσα	...	Æ	
Στόβοι	...	...	Æ
Θεσσαλονίκη	Æ	Æ	Æ

II. ΘΡΑΚΗ

Ι. Αἱ Ἑλληνικαί, κλπ. πόλεις τῆς Νοτίου Θρᾴκης.

	Πρὸ τοῦ 480	480—424	424—400	400—350	350—197	Μετὰ τὸ 197
Αἶνος	...	...	AR	AV AR Æ	...	Æ
Μαρώνεια	AR	AR	AR	AV AR Æ	...	AR Æ
Φύταιον	...	...	AR			
Δίκαια	AR	AR				
Ἄβδηρα	AR	AR	AR	AR Æ		
Τριη....	...	...	AR			
Κύψελα	...	...	...	Æ		

Κ. Ἡ Θρᾳκικὴ Χερσόνησος.

	Πρὸ 480.	480-400	400-350	350-280	280-197	197-27	Αὐτοκρατορικά
Χερσόνησος	AR	AR	AR Æ				
Αἰγὸς ποταμοὶ	...	AR	Æ				
Ἀγαθόπολις	...	...	...	Æ			
Ἀλωπεκόννησ.	...	...	Æ	Æ			
Καρδία	...	...	Æ				
Λυσιμάχεια	...	...	...	...	Æ		
Κοῖλα	...	...	...	...	...	...	Æ
Κριθώτη	...	...	Æ				
Ἐλαιοῦς	...	...	...	Æ			
Μάδυτος	...	...	Æ				
Σηστός	...	...	Æ	...	...	Æ	Æ

Λ. Αἱ νῆσοι τῆς Θρᾳκικῆς θαλάσσης.

	Πρὸ 480.	480-411	411-350	350-280	280-146	146-27	Αὐτοκρατορικά.
Θάσος	AR	AR	AV AR Æ	...	AR Æ	AR Æ	Æ
Σαμοθρᾴκη	...	...	...	AR Æ	...	Æ	
Ἴμβρος	...	...	...	Æ	...	...	Æ
Ἡφαιστία ἐν Λήμνῳ	...	...	...	Æ	Æ	...	Æ

Μ. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ παραλία τῆς Προποντίδος.

	Πρὸ 480	480-400	400-350	350-280	280-(;)	(;)-27	Αὐτοκρατορικά
Βισάνθη	...	...	...	...	Æ		
Βυζάντιον	...	...	AR	AR Æ	AR Æ	Æ	Æ
Πέρινθος	...	...	...	Æ	...	...	Æ
Σηλυμβρία	AR	AR					
Ὀδρύσαι	...	...	...	...	Æ		

Ν. Ἡ Δυτικὴ παραλία τοῦ Εὐξείνου καὶ αἱ Ἐπαρχίαι τοῦ Δουνάβεως.

	Πρὸ τοῦ 400	400-350	350-280	280-27	Αὐτοκρατορικά
Ὀλβία	...	...	AV AR Æ	AR Æ	Æ
Τύρα	...	...	AR Æ	...	Æ
ΔΑΚΙΑ (ἐπαρχία)	...	...	...	...	Æ
Οὐϊμινάκιον	...	..	...	...	Æ
Καλλατία	...	...	AR Æ	Æ	Æ
Διονυσόπολις	...	...	...	...	Æ
Ἴστρος	...	...	AR Æ	...	Æ
Μαρκιανόπολις	...	...	...	...	Æ
Νικόπολις πρὸς Ἴστρον	...	...	...	...	Æ
Τόμοι	...	...	..	Æ	Æ
Ὀδησσός	...	...	...	AR Æ	Æ
Ἀγχίαλος	...	...	...	...	Æ
Ἀπολλωνία	AR	...	...	...	Æ
Μεσημβρία	AR	AR Æ	...	Æ	Æ

Ξ. Ἡ Ταυρικὴ Χερσόνησος.

	400-350	350-300	Μετὰ τὸ 300	Αὐτοκρατορικά
Κερκίνη	...	...	Æ	
Χερσόνησος	Æ	AR Æ	AR Æ	Æ
Νυμφαῖον	AR			
Παντικάπαιον	AV AR Æ	AR Æ	AR Æ	

Ο. Βασιλεῖς καὶ δυνάσται τῆς Θρᾴκης.

Π. Μεσόγειοι πόλεις τῆς Θρᾴκης

Βιζύη Δεοῦλτον Ἀδριανόπολις Νικόπολις πρὸς Μέστῳ Παυταλία Φιλιππόπολις Πλωτινόπολις Σερδική Τόπειρος Τραϊανόπολις	Æ αὐτοκρατορικῶν χρόνων.

Ρ. Βασιλεῖς τῶν Σκυθῶν.

Βιβλιογραφια Μακεδονιας, Θρᾳκης, κλπ.

Πλὴν τῶν πολυαρίθμων εἰδικῶν μονογραφιῶν περὶ τῶν νομισμάτων διαφόρων Μακεδονικῶν καὶ Θρᾳκικῶν πόλεων καὶ βασιλέων, ἃς δύναταί τις νὰ εὕρῃ ἐν τοῖς τόμοις τοῦ Numismatic Chronicle, τῆς Revue Numismatique, τῆς Zeitschrift für Numismatik καὶ ἄλλων περιοδικῶν, τὰ ἑξῆς εἶνε τινὰ τῶν σπουδαιοτέρων ἐξ ὅσων δύναται νὰ συμβουλευθῇ ὁ σπουδάζων περὶ τὰ νομίσματα τῆς βορείου Ἑλλάδος.

B. V. Head and P. Gardner, *British Museum Gatalogue of Greek Coins, Thrace*, 1877 (μετὰ ξυλογραφημάτων).

B. V. Head, *British Museum Catalogue of Greek Coins, Macedon*, 1879 (μετὰ ξυλογραφημάτων καὶ γεωγραφικοῦ χάρτου).

Cousinéry (E. M.), *Voyage dans la Macédoine*. Paris, 1831.

Leake (W. M.), *Northern Greece*, τομ. III. London, 1835.

Desdevizes du Désert (Th.), *Géographie ancienne de la Macédoine*. Paris, 1862.

Duchesne et Bayet, *Archives des Missions scientifiques et littéraires*. Σειρ. III. Τόμ. III.

Heuzey (L.), *Mission archéologique de Macédoine*. 1864-76.

Brandis (J.), *Münz- Mass- und Gewichtswesen.* Παράρτημα σελ. 517-548 καὶ 575-584. Berlin, 1866.

Bompois (F.), *Examen chronologique des Monnaies frappées par la Communauté des Macédoniens.* Paris 1876.

Von Gutschmid (A.), *Die Makedonische Anagraphe.*

Müller (L.), *Numismatique d' Alexandre le Grand.* Copenhagen, 1855.

Müller (L.), *Die Münzen des thrakischen Königs Lysimachus.* Copenhagen, 1858.

Imhoof-Blumer (E.), *Monnaies grecques,* σελ. 38-131. Paris καὶ Leipzig, 1883.

Imhoof-Blumer (E.), *Poträtköpfe auf antiken Münzen,* σελ. 13-20. Leipzig, 1885.

Koehne (B.), *Description du Musée Kotchoubey,* 2 τόμοι. St. Petersburg, 1857.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἀνωτέρω κατάταξιν προβαίνομεν νῦν εἰς λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν νομισμάτων τῶν διαφόρων Μακεδονικῶν καὶ Θρᾳκικῶν χωρῶν.

Α'. Η ΠΑΓΓΑΙΑ ΧΩΡΑ

Ἡ ὀρεινὴ αὕτη χώρα κατῳκεῖτο ὑπὸ ἀξέστων φυλῶν, κύριον ἔργων ἐχουσῶν τὴν ὄρυξιν τῶν μεταλλείων ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, ὧν ἀφθονία ἦν ἐν τοῖς λόφοις. Φυσικὸν δὲ εἶνε, ὅτι παρὰ πληθυσμῷ κύριον ἔργον ἔχοντι τὸ ἐμπόριον τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πολὺ ταχύτερον εἰσήχθη ἡ χρῆσις τοῦ νομίσματος ἢ παρὰ γεωργικοῖς ἢ ποιμενικοῖς λαοῖς.

Τὰ ἀρχαιότερα Θρᾳκομακεδονικὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου ἡμίσεος τῆς Ϛ'. π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ὁμοιάζουσι δὲ τὰ μέγιστα κατὰ τεχνοτροπίαν καὶ τύπους πρὸς τὰ νομίσματα τῆς νήσου Θάσου.

Κατὰ σταθμὸν τὰ μεγαλήτερα κλάσματα εἶνε ὀκτάδραχμα τοῦ Φοινικικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος τοῦ γεννηθέντος ἴσως ἐκ τῆς

σπουδαίας πόλεως τῶν Ἀβδήρων. Ἐν τούτοις οἱ στατῆρες ἀκολουθοῦσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, τὸν βαβυλωνιακὸν σταθμητικὸν κανόνα τῶν νομισμάτων τῆς Θάσου, περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ ὁποίου ἴδε τὴν Εἰσαγωγήν. Τὸ μόνον δὲ γνωστὸν χρυσοῦν νόμισμα εἶνε ἀνεπίγραφον, δύναται ὅμως νὰ ἀποδοθῇ κατ' εἰκασίαν εἰς τοὺς Ὀρρεσκίους. Εἶνε δὲ τοῦτο Φωκαϊκοῦ σταθμητικοῦ κανόνος.

Ὀρρέσκιοι Ὁ Leake (*Northern Greece*, III. σελ. 213) φρονεῖ, ὅτι ὁ λαὸς οὗτος εἶνε ὁ αὐτὸς πρὸς τοὺς Σάτρας, στενῶς συνδεόμενος πρὸς τοὺς Βεσσούς, ἤτοι ἱερεῖς τοῦ μαντικοῦ ναοῦ τοῦ Θρακικοῦ Βάκχου ἐπὶ τοῦ Παγγαίου ὄρους, ἔνθα πιθανῶς ἐκόπησαν τὰ νομίσματα.

ΧΡΥΣΟΣ Η ΗΛΕΚΡΟΝ. *Ἕκτη ἑκατονταετηρὶς π. Χ.*

Κένταυρος φέρων εἰς χεῖρας γυναῖκα. *(Πίναξ Η'. 12).*	Ἔγκοιλον βαθὺ τετράγωνον εἰς τέσσαρα διῃρημένον 𝔄 ἢ Ἠλ. 252 κ.

ΑΡΓΥΡΟΣ. *Πρὸ τοῦ 480 π. Χ.*

Ἐπιγρ. ORREΣKION, ORRHΣKION, ΩRHΣKION, ΩRHΣKIΩN, *κ.λ.π.*

Ἀνὴρ γυμνός, μετὰ δύο δοράτων, ἐλαύνων δύο βόας.	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον *(Πίναξ Ι'. 7).* R ὀκτάδραχμ. (Φοινικικὸν) 440 κ.
Ἀνὴρ κρατῶν ἐκ τοῦ χαλινοῦ ἵππον ἀνορθούμενον. [B. M. *Cat. Mac.* σελ. 146].	Ὁμοίως (Ἐνίοτε διῃρημένον διαγωνίως). R στατ. (Βαβυλωνιακός) 150 κ.
Κένταυρος φέρων νύμφην. (Ἴδε ὡσαύτως Imhoof, *Mon. Gr.* σελ. 85).	Ὁμοίως. . . . . . R 157. 8 κ.

. . . . ναῖοι. Ἐπειδὴ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ νομίσματος τούτου διασώζεται ἀτελῶς, δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν αὐτὸ μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τύπου καὶ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ, ἅτινα εἶνε ἀπαράλλακτα πρὸς τὰ τῶν νομισμάτων τῶν Ὀρρεσκίων.

Πρὸ τοῦ 480 π. Χ.

. . . ΝΑΙΩ Κένταυρος μετὰ νύμφης. [B. M. *Cat. Mac.* σελ. 148].	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. . . . . R στατήρ.

Ζαιελέοι. Γνωστοὶ μόνον ἐκ τοῦ ἑπομένου νομίσματος.

Πρὸ τοῦ 480 π. Χ. περίπου

ΖΑΙΕΛΕΩΝ Κένταυρος μετὰ νύμφης.	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. (*Πίναξ ΙΑ'. 1*). . . ℞ Στατήρ.

Νεάπολις, ἡ νῦν *Καβάλα*, ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀκτῆς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παγγαίου ὄρους, ἀπέναντι δὲ τῆς Θάσου. Ἐμπορικῶς πρέπει νὰ ἦτο πόλις ἀρκετῆς σπουδαιότητος ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς ἐπὶ τοῦ μόνου σημείου ἔνθα ἡ μεγάλη διὰ μέσου τῆς Θρᾴκης στρατιωτικὴ λεωφόρος ἐπλησίαζε τὴν θάλασσαν. Πιθανῶς ἦτο ἀρχικῶς ἀποικία τῶν Θασίων, κατόπιν δὲ φόρου ὑποτελὴς τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ἐν μέρει ὑπὸ Ἀθηναίων κατεχομένη, οἵτινες ἐκαρποῦντο μεγάλας ὠφελείας ἐκ τῶν παρακειμένων μεταλλείων τοῦ Παγγαίου. Τὰ ἀργυρᾶ αὐτῆς νομίσματα ἄρχονται πρὸ τοῦ 500. π. Χ. καὶ ἐξακολουθοῦσιν ἐν ἀδιακόπῳ σειρᾷ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου, παρουσιάζοντα μεγάλην ὁμοιότητα κατὰ σταθμὸν καὶ κατασκευὴν πρὸς τὰ νομίσματα τῆς Θάσου. Τὸ γοργόνιον ὡς νομισματικὸς τύπος εἶνε πιθανῶς Εὐβοϊκῆς προελεύσεως.

Περὶ τὰ 500-411 π. Χ.

Γοργόνιον. (*Πίναξ ΙΑ'. 2*).	Τετράγωνον ἔγκοιλον. ℞ Στατ. 150 κ. ℞ Τρίτη 55 κ.

Περὶ τὰ 411-350 π. Χ.

Περὶ τὰ 411 π.Χ. ὁ φοινικικὸς σταθμητικὸς κανὼν ὑπεσκέλισε ἐν Θάσῳ τὸν βαβυλωνιακόν. Ἡ αὐτὴ μεταβολὴ παρατηρεῖται καὶ ἐν Νεαπόλει.

Γοργόνιον. [B. M. *Guide*, Πίν. XXI, 12].	ΝΕΟΠ Κεφαλὴ Ἀφροδίτης (;) ἀναδεδεμένη διὰ στεφάνου ἢ πλατείας ταινίας . . . . ℞ Δραχμὴ (Φοινικικὴ) 58 κ. ℞ Ἡμίδραχμ. 29 κ. Ʌ Μέγεθ. ·45

Περὶ τῆς κεφαλῆς τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ νομίσματος ἴδε Imhoof, *Monn. Gr.*, σελ. 84.

Ἠϊών, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος, οὖσα ὡς φαίνεται, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους εὐτυχὴς λιμήν, ἐπεσκιάσθη ὅμως κατόπιν ἐν ἔτει 437 π. Χ. ὑπὸ τῆς παρακειμένης αὐτῇ γείτονος Ἀμφιπόλεως. Ἡ ἀπόδοσις εἰς τὴν πόλιν ταύτην τῶν φερόντων τύπον χηνὸς ἢ νήσσης νομισμάτων ὀφείλεται εἰς τὴν συχνὴν αὐτῶν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἀνακάλυψιν. Εἶνε δὲ ἀμφίβολον ἂν τὸ πτηνὸν τοῦτο εἶνε ἐνταῦθα ἔμβλημα τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς ὁ κύκνος. Ὑδροχαρῆ πτηνὰ πολυάριθμα λέγεται ὅτι μέχρι τοῦδε συχνάζουσι τὰς ὄχθας καὶ τὰ ἕλη τῆς Κερκινίτιδος λίμνης καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος. Τὰ γράμματα Θ, Λ, Α, Η καὶ Ν, ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν μικρῶν τούτων νομισμάτων, δυνατὸν νὰ ἐνδεικνύωσιν, ὅτι πρόκειται περὶ συμμαχικοῦ νομίσματος, οὗ ἡ Ἠϊὼν ἦτο ἓν μόνον τῶν νομισματοκοπείων.

Περὶ τὰ 500-437 π. Χ.

Χὴν στρέφουσα τὴν κεφαλήν· ἐν τῷ πεδίῳ, σαύρα.	Τετράγωνον ἔγκοιλον.	Ηλ. Ἕκτη 40 κ.
Ὁμοίως, ἄνευ σαύρας.	» »	Ηλ. Ἡμίεκτ. 20 κ
Μία ἢ δύο χῆνες, συνήθως ὑπὸ σαύρας συνοδευόμεναι, συχνὰ δὲ μετὰ γραμμάτων ἐν τῷ πεδίῳ. [B.M. *Cat. Mac.* σελ. 72 κ.ἑξ.].	» »	AR 69 κ. AR 20 - 13 κ. AR 10 κ. AR 6 κ.

Β. Νομισματα Βαβυλωνιακου σταθμητικου κανονος εν τῃ χωρᾳ της Ημαθιας

Λήτη. Ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο παρὰ τὴν ἔξοδον κοιλάδος φερούσης διὰ μέσου τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Δυσώρου, τῆς δεσποζούσης τῆς πεδιάδος τῆς Θέρμης, εἰς ἀπόστασιν πορείας δύο ὡρῶν πρὸς βορρᾶν τῆς θέσεως ταύτης (*Archives des Missions scientifques et littéraires.* Σειρ. III τόμ. III. σελ. 276 κ. ἑξ.). Ἡ πλουσία νομισματοκοπία πόλεως τόσον ὀλίγον ἱστορικῶς γνωστῆς ὡς εἶνε ἡ Λήτη, δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι κατεῖχε θέσιν

δεσπόζουσαν τῆς ὁδοῦ μεταξὺ τῆς Παγγαίας χώρας καὶ τῶν ἀργυρωρυχείων ἀφ' ἑνὸς (*Ἡροδ.* V. 17), καὶ τῆς εὐφόρου πεδιάδος τῆς ἄνω Μακεδονίας ἀφ' ἑτέρου (ἴδε τὸν γεωγραφ. πίνακα ἐν B.M. *Cat. Macedon).*

Ἡ νομισματοκοπία τῆς Λήτης ὁμοιάζει μεγάλως, κατὰ τεχνοτροπίαν, κατασκευὴν καὶ σταθμόν, πρὸς τὰ νομίσματα τῶν Ὀρρεσκίων καὶ τῶν ἄλλων φυλῶν τοῦ Παγγαίου, καὶ διαφωτίζει σπουδαίως τὴν λατρείαν τῶν ἀγροίκων κατοίκων τῶν πρὸς Β. τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ὀρέων. Ἅπαντες οἱ νομισματικοὶ τύποι ἀναφέρονται εἰς τὰς ὀργιαστικὰς ἱεροτελεστίας τὰς ἐθιζομένας ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ ὀρείου Βάκχου, τῇ γεννηθείσῃ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σατρῶν ἢ Σατύρων. (*Ἡροδ.* VII. 111)

Γυμνὸς ἰθυφαλλικὸς Σειληνὸς μετὰ ποδῶν, ὠτίων καὶ οὐρᾶς ἵππου, συλλαμβάνων ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῆς χειρὸς γυναῖκα ἐνδεδυμένην χιτῶνα μακρὸν ἄνευ χειρίδων μετὰ διπλοΐδος δέ. Ἐν τῷ πεδίῳ σφαιρίδια.	Ἔγκοιλον τετράγωνον διῃρημένον εἰς τέσσαρα τριγωνικὰ μέρη (*Πίναξ ΙΑ΄. 3).* ℞ Στατήρ, 154 κ. Ἡμιστάτηρες, 77 κ.
Σάτυρος ὀκλάζων καὶ δεφόμενος. [B. M. *Cat. Mac.* σελ. 80].	Ἔγκοιλον τετράγωνον . . . . . . ℞ 19 κ. (= 1 ½ ὀβολ.)

Περὶ τὰ 500-480 π. Χ. Πλατυτέρα κατασκευή.

Ἐπιγρ. ΛΕΤΑΙΟΝ (ἐπ' ἀριστερά), σπανίως ἀναγινωσκόμενον. Τύποι ὡς ἀνωτέρω. Ἐπὶ τῆς μεταγενεστέρας ταύτης σειρᾶς τὸ ἔγκοιλον τετράγωνον διαιρεῖται συνήθως εἰς τέσσαρα τετράγωνα μέρη.

Ὅτε Ἀλέξανδρος ὁ πρῶτος ἐγένετο κύριος τῆς χώρας ταύτης φαίνεται ὅτι ᾠκοιοποιήθη τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νόμισμα, ἐπειδὴ οὐδὲν τῶν νομισμάτων τῆς Λήτης δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν τοῦ 480 π. Χ.

Περὶ τοῦ τύπου ἴδε Imhoof, *Mon. Gr.* σελ. 81.

Αἰγαὶ (βραδύτερον **Ἔδεσσα**). Ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Μακεδονίας καὶ τὸ νεκροταφεῖον τῶν βασιλέων αὐτῆς.

Τὰ εἰς αὐτὴν ἀποδιδόμενα παλαιὰ ἀργυρᾶ νομίσματα, ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν μνήμην διὰ τοῦ τύπου τῆς γονατιζούσης αἰγός, τὸν μῦθον περὶ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Καράνου, ἀδελφοῦ Φείδωνος, βασιλέως τοῦ Ἄργους, λαβόντος τὸν χρησμὸν νὰ ζητήσῃ κράτος τῇ ὁδηγίᾳ αἰγῶν. Πρβλ. παρομοίαν παράδοσιν περὶ Περδίκκα τοῦ Α'. (Ἡροδότ. VIII, 137).

Ὁ σταθμητικὸς κανὼν τῶν ἀρχαιοτάτων νομισμάτων τῶν Αἰγῶν εἶνε Βαβυλωνιακός, ὅστις πρέπει νὰ εἰσεχώρησεν εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Μακεδονίας διὰ μέσου τῆς κοιλάδος τοῦ Λυδίου διὰ τῆς Λήτης καὶ τῶν Ἰχνῶν (ἴδε τὸν χάρτην ἐν *B. M. Cat. Mac.*).

Περὶ τὰ 500-480 π. Χ.

Τράγος γονατίζων, στρεφόμενος. Ὑπεράνω αὐτοῦ γράμματα διάφορα.	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. (*Πίναξ ΙΑ'. 4*). . . ℞ Στατῆρες, 150 κ. ℞ Νομισμάτια 16 κ.

Ἴδε ὡσαύτως νομίσματα τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἐπιγεγραμμένα ΕΔΕΣΣΑΙΩΝ (ἴδε Ἔδεσσαν, κατωτέρω ἐν κεφάλ. Θ'.).

Ἴχναι, πόλις τῆς Μακεδονίας, κειμένη μεταξὺ τοῦ Ἀξιοῦ καὶ Λυδίου οὐχὶ μακρὰν τῆς Πέλλης. Ὁ Ἡρόδοτος (VII, 123) μνημονεύει αὐτῆς ὡς μιᾶς τῶν πόλεων ἐκείνων, ἐν αἷς ἔστη ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου, πρὶν ἢ προχωρήσῃ πρὸς νότον ἐν τῇ Ἑλλάδι.

Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῶν Ἰχνῶν ἀκολουθοῦσι τοὺς σταθμητικοὺς κανόνας τοῦ Παγγαίου (Βαβυλωνιακὸν καὶ Φοινικικόν). Οἱ ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως τύποι παρήχθησαν ἐπίσης ἐκ τῶν τύπων τῶν νομισμάτων τῶν Ὀρρεσκίων. Τὰ δύο ταῦτα γεγονότα δεικνύουσι ποῦ ἤρξατο ἡ ἀρχαιοτάτη νομισματοκοπία τῆς Μακεδονίας.

Περὶ τὰ 480 π. Χ.

ΙΨ]ΝΑΙ[ΟΝ ἀνὴρ γυμνὸς βαδίζων μεταξὺ δύο βοῶν, ὧν τὸν ἕτερον κρατεῖ ἐκ τοῦ τραχήλου.	Τροχὸς ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ (*Πίναξ ΙϚ' 1*) ℞ Ὀκτάδρ. (Φοινικικόν), 430 κ.
Ι+ΝΑΙΩΝ ἢ Ι+ΝΑΟΝ (ἐπ' ἀριστερά). Πολεμιστὴς συγκρατῶν ἵππον ἀνορθούμενον.	Τροχὸς (Imhoof, *Mon. Gr.*, Πιν. C. 18, καὶ B. M. *Cat. Mac.* σελ. 76). ℞ Στατὴρ (Βαβυλωνιακός), 142 κ.

Τυντενοί. Τόπος ἄγνωστος.

Περὶ τὰ 480 π. Χ.

ΤVΝΤΕΝΟΝ Ἀνὴρ συγκρατῶν ἵππον ἀνορθούμενον. (*Zeit. f. Num.*, III. Pl. II. 1.)	Τροχὸς μετ' ἄξονος διασταυρουμένου ὑπὸ δύο διαγωνίων κνημῶν, ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. . . . . ℞ Στατήρ, ὁλκὴ 144 κ.

Εἶνε γνωστὸν καὶ ἕτερον κομμάτιον ἀνεπίγραφον, φέρον δὲ τὸ σύμβολον ⁙. Τὰ νομίσματα ταῦτα δύναταί τις νὰ παραβάλῃ πρὸς τὰ τῶν Ἰχνῶν, πλησίον τῶν ὁποίων δυνατὸν νὰ ἐκόπησαν (ἴδε Imhoof, *Mon. Gr.* σ. 78).

Γ'. ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΘΡΑΚΟΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΦΥΛΩΝ ΕΝ ΤΗ ΒΙΣΑΛΤΙΚΗ ΧΩΡΑ. ΦΟΙΝΙΚΙΚΟΥ ΚΑΝΟΝΟΣ

ΒΙΣΑΛΤΑΙ. Ἡ φυλὴ αὕτη κατεῖχε τὴν πρὸς δυσμὰς τοῦ Στρυμόνος χώραν μετὰ τῶν μεταλλοφόρων ὀρέων, ἅτινα χωρίζουσι τὴν πεδιάδα τοῦ Στρυμόνος ἀπὸ τῆς Μυγδονίας. Τὰ δὲ νομίσματα τοῦ λαοῦ τούτου ἀκολουθοῦσι τὸν Φοινικικὸν σταθμητικὸν κανόνα. Καὶ ὅταν μὲν εἶνε ἐνεπίγραφα, παρουσιάζουσιν ἡμῖν διαφόρους ἐπιγραφικοὺς ἰδιασμοὺς οἷοι τὸ C καὶ < ἀντὶ Β, Ⱶ καὶ L ἀντὶ Λ, κλπ. Ὅταν δ' εἶνε ἀνεπίγραφα, δὲν δύνανται νὰ διακριθῶσιν ἀπὸ τῶν νομισμάτων Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' τῆς Μακεδονίας, ὅστις μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Περσῶν ἐκτήσατο τὸ ὅλον τῆς χώρας τῶν Βισαλτῶν μέχρι τοῦ Στρυμόνος, μετὰ τῶν πλουσίων αὐτῆς μεταλλείων, καὶ παρεδέχθη συγχρόνως τὸ Βισαλτικὸν νόμισμα, θέτων ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα.

Πέρὶ τὰ 500-480 π. Χ.

Ἐπιγρ. CIΞATIKOΞ, CIΣAⱵTIKΩN, <IΣEP, BIΣAΛTIKON, *κ. λ. π.*

Ὁπλίτης γυμνὸς κρατῶν δύο δόρατα καὶ φέρων καυσίαν, ἱστάμενος δὲ πλησίον ἵππου.	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. (*Πίναξ ΙϚ'. 2*). ℞ Ὀκτάδραχμον, 448 κ. ℞ Δραχμή, 79 — 60 κ.
Ἱππεὺς μετὰ δύο δοράτων, χλαμίδος καὶ καυσίας.	Ὁμοίως. ℞ Τετράδραχμον, 224 κ. ℞ Τετρώβολον, 37 κ.

Μώσσης. Βασιλεὺς τῶν Βισαλτῶν, περὶ τὰ 500-480. π. Χ. Γνωστὸς δὲ μόνον ἐκ τῶν νομισμάτων αὐτοῦ.

Ὁπλίτης παρὰ ἵππον, ὡς ἀνωτέρω. (B. M. *Cat. Mac.* σελ. 143).	ΜΟΣΣΕΩ ἢ ΜΩΣΣΕΟ ἐν τετραγώνῳ. Ꭱ Δραχμαὶ καὶ τετρώβολα.

Δημήτριος. Περὶ τὰ 450 π. Χ.

Κεφαλὴ ἀνδρὸς μετὰ ταινίας, ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ.	ΔΗΜΗΤΡΙΟ Ἵππος βαδίζων . . . (Hunter, Πίν. XXV. 7) Ꭱ 67·2.

Βασταρεύς. Περὶ τὰ 350 π. Χ.

Περικεφαλαία λοφοφόρος.	ΒΑΣΤΑΡΕΟΣ Ταῦρος κυρίσσων. Ꭱ Τετράδρ 196 κ.

Muret (*Bullet. Corr. Hell.* v. 330). Six (*Ann. de Num.* 1883 σελ. 12).

ΟΡΡΕΣΚΙ Ι. Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 261.

ΗΔΩΝΟΙ. Ἡ Θρᾳκικὴ αὕτη φυλὴ κατεῖχεν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις τὰ πρὸς τὸν ἄνω Στρυμόνα μέρη, πρὸς ἀνατολὰς τῆς Κερκιννίτιδος λίμνης. Τὸ κύριον αὐτῶν κέντρον ἦτο ἡ πόλις Μύρκινος.

Γέτας, βασιλεὺς τῶν Ἠδωνέων, περὶ τὰ 500 π. Χ.

Ἀνὴρ γυμνὸς ἐλαύνων δύο βόας. (B. M. *Cat. Mac.* σελ. 144).	ΓΕΤΑ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΗΔΩΝΑΝ γεγραμμένον περὶ τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὁποίου ἀνάγλυφον τετράγωνον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. . . . . Ꭱ Ὀκτάδρ. 457 ·8 κ.
Ὁμοίως (*Πίναξ ΙϚ'. 3*).	ΓΕΤΑΣ ΗΔΟΝΕΟΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ. Ὁμοίως. Ꭱ Ὀκταδρ. 417 8 κ.

Τὰ δύο ταῦτα νομίσματα εὑρέθησαν ὁμοῦ ἐν τῷ Τίγρητι, ὅπου δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι μετεκομίσθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν, ὧν οἱ Βισάλται ἦσαν φόρου ὑπήκοοι. Τρίτον δὲ κομμάτιον ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ βαρώνου L. de Hirsch, φέρει ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἐν τῷ ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ τροχὸν τετράκνημον. Ὁλκὴ 448 κ.

ΟΔΟΜΑΝΤΟΙ (;). Ὁ Ἡρόδοτος (V. 16) μαρτυρεῖ, ὅτι οἱ Ὀδόμαντοι ἦσαν μία τῶν ἐργαζομένων τὰ μεταλλεῖα τῆς τοῦ Παγγαίου χώρας φυλῶν, ὅτε ὁ Ξέρξης ἐβάδιζε δι' αὐτῆς. Δὲν ὑπάρχουσι

δὲ νομίσματα φέροντα τὸ ὄνομα τοῦ λαοῦ τούτου, δυνάμεθα ὅμως νὰ ἀποδώσωμεν αὐτῷ κατ' εἰκασίαν ἀριθμόν τινα Θρακομακεδονικῶν νομισμάτων, ὁμοιαζόντων τὴν κατασκευὴν πρὸς τὰ τῶν γειτόνων φυλῶν, ἐνῷ διαφέρουσιν αὐτῶν κατὰ τύπον. Τινὰ ἐξ αὐτῶν φέρουσι τὰ ὀνόματα ἡγεμόνων ἢ βασιλέων - ΔERRONIKOΣ καὶ ΔOKI[MOΣ.

Δερρόνικος.

Πρὸ τοῦ 480 π. Χ.

ΔΕΡΡΟ (ἐπ' ἀριστερά). Ἀνὴρ κρατῶν κηρύκειον, ἐλαύνων δὲ ζεῦγος βοῶν	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. (*Rev. Arch.* 1866, Πίν. Ι. 6). ℞ Δεκάδραχμον, 625 κ.
ΔERRONIKOΣ Ζεῦγος βοῶν. (*Rev. Arch.* 1866. Πίν. Ι, 5).	Ὁμοίως ℞ Δεκάδραχμον, 536 κ.
Ἀνὴρ πωγωνοφόρος ἐλαύνων ἅμαξαν ὑπὸ βοὸς συρομένην. *Σύμβολον*, κράνος.	Τρισκελὲς μετ' ἀνθεμίων εἰς τὰς γωνίας. (*Πίναξ Γ'. 6*). ℞ Δεκάδραχμον 624.3 κ.
Ἐπιγραφὴ δυσανάγνωστος. Ὁμοίως.	Πήγασος ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. (Β. Μ. *Cat. Mac.* σελ. 151). ℞ Δεκάδραχμ. (;), 495 κ.

Δόκιμος. Περὶ τὰ 450 π. Χ.

ΔΟΚΙ (ἐπ' ἀριστ.). Ταῦρος γονατίζων ἐπὶ ἑνὸς τῶν ποδῶν καὶ στρεφόμενος.	Κράνος ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ (*ἔνθ. ἀνωτ.* σελ. 151) . . . . ℞ Τετρώβολον 39-36 κ.
Ἀνεπίγραφον. Τύπος ὅμοιος.	Τροχός, οὗ ὁ ἄξων διασταυροῦται ὑπὸ δύο διαγωνίων κνημῶν. ℞ Δραχμή.

Τοιούτων νομισμάτων, τὸ πλεῖστον ἀνεπιγράφων, ὑπάρχουσι πολλαὶ ποικιλίαι, ὡς πρὸς τὰς ὁποίας ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ συμβουλευθῇ τὸν Β. Μ. *Cat. Mac.* σελ. XXIII καὶ 150, καὶ Imhoof-Blumer, *Mon Gr.* σελ. 98 κ. ἑξ.

Θέρμη (;) ἢ ὕστερον **Θεσσαλονίκη**. Ἡ κεντρικὴ θέσις τῆς πόλεως ταύτης ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἤγαγεν αὐτὴν ἀναγκαίως εἰς ἐπικοινωνίαν κατὰ θάλασσαν καὶ ξηρὰν πρὸς διαφό-

ρους πόλεις καὶ φυλὰς μεταχειριζομένας νομίσματα διαφόρων σταθμητικῶν κανόνων ἤτοι Βαβυλωνιακοῦ, Εὐβοϊκοῦ καὶ Φοινικικοῦ. Ἐντούτοις δὲν εἶνε γνωστὰ νομίσματα δυνάμενα νὰ τῇ ἀποδοθῶσι μετὰ βεβαιότητος, ἂν καὶ δυνατὸν πολλὰ ἀνεπίγραφα Μακεδονικὰ νομίσματα εὑρεθέντα ἐν Θεσσαλονίκῃ νὰ ἐκόπησαν ἐνταῦθα. Περί τινων ἐξ αὐτῶν ἴδε B. M. *Cat. Mac.* σελ. XXV καὶ 135. Τὰ μόνα νομίσματα, περὶ ὧν δύναται νὰ ῥηθῇ μετὰ πιθανότητος, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν Θέρμην, εἶνε τὰ φέροντα Πήγασον ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως, τύπον ἰδίως ἐφαρμοζόμενον εἰς τὴν Θέρμην, ὑποτιθεμένου ὅτι αὕτη ἦτο Κορινθιακὴ ἀποικία.

Περὶ τὰ 480 π. Χ.

Πήγασος ἱστάμενος ἢ καλπάζων μετὰ κυνὸς θηρευτικοῦ κάτωθι αὐτοῦ.	Ἀβαθὲς ἔγκοιλον τετράγωνον, συνήθως εἰς τέσσαρα διῃρημένον. [B. M. *Guide* Πίν. IV. 12, 13]. ℞ Τετραδρ., 213 κ.

Ἴδε ὡσαύτως Imhoof-Blumer (*Mon. Gr.* σελ. 105), ὅστις καίτοι παραδεχόμενος, ὅτι τὰ νομίσματα τὰ φέροντα τὸν Πήγασον εἶνε πιθανῶς τῆς Θέρμης, προτείνει ἐπιχειρήματα πρὸς ἀπόρριψιν τῆς ὑποθέσεως, καθ' ἣν πολλὰ ἄλλα νομίσματα φέροντα τὸ σύμβολον ⁘ ἢ Θ, καὶ τύπους διαφόρων Μακεδονικῶν πόλεων, θὰ ἐκόπησαν ὡσαύτως ἐν Θέρμῃ.

Ἴδε ὡσαύτως Θεσσαλονίκην. Κεφάλ. Θ'.

Δ. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ.

Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις αἱ κοσμοῦσαι τὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς μετὰ τῶν τριῶν αὐτῆς πελωρίων χερσονήσων τῶν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν θάλασσαν εἰσχωρουσῶν, ἐξεπήγασαν τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν δύο ἐπιχειρηματικῶν Εὐβοϊκῶν πόλεων, Χαλκίδος καὶ Ἐρετρίας. Ἐκ τῆς Εὐβοίας οἱ ἄποικοι οὗτοι ἔφερον τὸν Εὐβοϊκὸν σταθμητικὸν κανόνα τοῦ ἀργύρου, τὸν ῥιζώσαντα σταθερῶς εἰς τὰς βορείας ταύτας χώρας καὶ ἐξακολουθήσαντα ἐν γενικῇ χρήσει μέχρι τοῦ τέλους τῆς Ε'. ἑκατονταετηρίδος, ὅτε, ὡς ἤδη θέλομεν ἴδῃ, ὑπεσκελίσθη

ἐν ἁπάσαις σχεδὸν ταύταις ὑπὸ τοῦ Φοινικικοῦ ἢ Μακεδονικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος.

Ἀρχόμενοι ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τῆς Χερσονήσου καὶ λαμβάνοντες τὰς πόλεις κατὰ σειρὰν ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, ἡ πρώτη ἣν εὑρίσκομεν ἔχουσαν νομίσματα εἶνε ἡ—

Ὀρθαγόρεια Ὁ Eckhel (II, 73), ἐπὶ τῇ βάσει ἀποσπάσματός τινος τῆς συλλογῆς τῶν *Μικρῶν Γεωγράφων*, ταυτίζει τὴν Ὀρθαγόρειαν πρὸς τὰ ἐπὶ τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου Στάγειρα, (ἴδε ὅμως Πλινίου, IV, 11, 18). Κατὰ τεχνοτροπίαν καὶ σταθμὸν τὰ νομίσματα αὐτῆς ἀποτελοῦσιν ἐξαίρεσιν ὡς πρὸς τὰ τῶν ἄλλων Χαλκιδικῶν πόλεων, καὶ ἀναλογοῦσι πρὸς τὰ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας ἀπὸ Ἀρχελάου μέχρι Περδίκκα τοῦ Δ'. (413-359 π. Χ.) ὡς ἐπίσης πρὸς τὰ σύγχρονα νομίσματα τῶν Ἀβδήρων καὶ τῆς Μαρωνείας.

Περὶ τὰ 400-350 (;) π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος ἐν κατατομῇ. (B. M. *Cat., Mac.*, σελ. 88).	ΟΡΘΑΓΟΡΕΩΝ Κράνος μακεδονικὸν κατ' ἐνώπιον, οὗ ὑπέρκειται ἀστήρ. Ꝗ Στατὴρ Περσικός, 168 κ.
Ὁμοίως. Ἀντωπὸς κατὰ τὰ τρία τέταρτα (*ἔ. ἀ.* σελ. 88).	Ὁμοίως. . . . Ꝗ Τριώβολ. 42 κ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (*ἔ. ἀ.* σελ. 89).	Ὁμοίως. . . . Æ Μεγ. 5.

Ἀπολλωνία. Πρὸς νότον τῆς λίμνης Βόλβης ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ.

Περὶ τὰ 400-350 (;) π. Χ.

Κεφαλὴ νεανικὴ κισσῷ ἐστεμμένη.	ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ Ἀμφορεύς Æ 1.

Ἀρναί, κειμένη κατὰ Θουκυδίδην (IV. 103) εἰς ἀπόστασιν δρόμου μιᾶς ἡμέρας πρὸς νότον τοῦ Αὐλῶνος καὶ Βρομίσκου. Τὸ μόνον γνωστὸν νόμισμα τῆς πόλεως ταύτης εἶνε τῶν χρόνων τῆς Χαλκιδικῆς συμμαχίας.

Περὶ τὰ 392-397 π. Χ. ἢ βραδύτερον

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, δαφνοστεφής. (B. M. *Cat., Mac.*, σελ. 62).	ΑΡΝ Λύρα . . . Ꝗ Ὀβολὸς 9 κ.

Ἄκανθος, ἀρχαία ἀποικία τῆς Ἄνδρου κειμένη ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ ἑνοῦντος τὴν χερσόνησον Ἀκτὴν πρὸς τὴν μεσόγειον τῆς Χαλκιδικῆς. Ἤρξατο δὲ κόπτουσα πολυάριθμα ἀργυρᾶ νομίσματα περὶ τὸ 500 π. Χ. ἢ καὶ πρότερον. Μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἐν ἔτει 424 π. Χ. ἐκστρατείας τοῦ Βρασίδου, ἐγένετο χρῆσις τοῦ Εὐβοϊκοῦ κανόνος, μετὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον τοῦ Φοινικικοῦ.

Νομίσματα Εὐβοϊκοῦ σταθμοῦ. Περὶ τὰ 500-424 π. Χ.

Λέων ἐπὶ τῆς ῥάχεως ταύρου σπαράσσων αὐτὸν διὰ τῶν ὀδόντων καὶ ὀνύχων (*Πίναξ ΙΑ'. 5*).	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. Τὰ νεώτερα κομμάτια φέρουσι ΑΚΑΝΘΙΟΝ. AR Τ τρδ. 270 κ.

Ὁ Ἡρόδοτος (VII, 125 κ. ἑ.) διηγεῖται, ὅτι ὅτε ὁ Ξέρξης ἐβάδιζεν ἐξ Ἀκάνθου εἰς Θέρμην, αἱ κάμηλοι αὐτοῦ προσεβλήθησαν ὑπὸ λεόντων, κατόπιν δὲ διηγεῖται ὅτι ὅλαι αἱ πρὸς δυσμὰς τοῦ ποταμοῦ Νέστου βόρειαι αὗται χῶραι εἶχον πλῆθος λεόντων καὶ βοῶν ἀγρίων ὧν τὰ κέρατα ὑπερμεγέθη. Ἡ διαβεβαίωσις αὕτη, ἧς ἡ ἀκρίβεια ἠμφισβητήθη, ἐπιβεβαιοῦται λαμπρῶς διὰ τοῦ τύπου τῶν νομισμάτων τῆς Ἀκάνθου.

Προτομὴ λέοντος ἢ σπανιώτερον ταύρου.	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. (B. M. *Cat. Mac.* σελ. 32) . . . . AR Τετρώβολα.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς	Ὁμοίως (*αὐτ.* σ. 33) AR Διώβολα.
Κεφαλὴ λέοντος μετὰ τοῦ τραχήλου.	Ὁμοίως (*αὐτ.* σ. 34) AR Ὀβολοί.

Νομίσματα Φοινικοῦ σταθμοῦ. Περὶ τὰ 424-400 π. Χ. ἢ βραδύτερον.

Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, ἥτις συνέβη ὅτε ἡ Ἄκανθος προσετέθη εἰς τὴν Σπαρτιακὴν συμμαχίαν (424 π. Χ.), συνοδεύεται ὑπὸ καταφανοῦς ἀλλαγῆς τῆς τεχνοτροπίας οὔσης νῦν ἁπλουστέρας καὶ ὀλιγώτερον ζωηρᾶς.

Λέων συλλαμβάνων ταῦρον, συνήθως μετὰ ὀνομάτων ἀρχόντων, ΑΛΕΞΙΣ, ΑΛΕΞΙΟΣ, ΕΥΚ, ΟΝΟΜΑΣΤΟ, ΠΟ, κλπ.	ΑΚΑΝΘΙΟΝ περὶ τὰ ἄκρα ἐγκοίλου τετραγώνου, ἐν ᾧ γραμμικὸν τετράγωνον εἰς τέσσαρα διῃρημένον . . . AR Τετράδρ. 224 κ. (*Πίναξ ΙΑ'. 6.*)

Προτομὴ ταύρου στρεφομένου. Διάφορα σύμβολα καὶ γράμματα.	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. (B. M. *Cat., Mac.*, σελ. 35) . . ℞ Τετρώβολ. 37 κ. ℞ Τριώβολ. 28 κ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ἔχουσα τὸ κράνος ἐλαιοστεφές.	ΑΚΑΝ ἐντὸς τῶν τεσσάρων τετάρτων τοῦ τετραγώνου. . . . . . ℞ 1 ½ Ὀβολ. 14 κ.

Περὶ τὰ 392-378 π. Χ. ἢ καὶ βραδύτερον.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. (B. M. *Cat., Mac.*, σελ. 36).	ΑΚΑΝΘΙΟΝ Λύρα ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. . . . . ℞ Ὀβολ. 9 κ.

Οἱ ὀβολοὶ οὗτοι εἶνε φανερῶς σύγχρονοι τῶν ἐν Ὀλύνθῳ κοπέντων νομισμάτων τῆς Χαλκιδικῆς συμμαχίας, δυνάμεθα δὲ νὰ συμπεράνωμεν ἐξ αὐτῶν, ὅτι ἡ Ἄκανθος διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἀπέναντι τῆς Συμμαχίας.

ΧΑΛΚΟΣ

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς Ἀκάνθου εἰσὶ πάντα μεταγενέστερα τοῦ 400 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΑΚΑΝ Τροχός. . . . . . Æ 65
Ὁμοίως.	» Τετράγωνον γραμμικὸν εἰς τέσσαρα διῃρημένον Æ 45

Οὐρανόπολις, κειμένη ἐπὶ τῆς χερσονήσου Ἀκτῆς, παρὰ τὴν διώρυγα τοῦ Ξέρξου, ἐκτίσθη ὑπὸ Ἀλεξάρχου, ἀδελφοῦ τοῦ Κασσάνδρου, περὶ οὗ λέγει ὁ Ἀθήναιος (III. 20), ὅτι ἐπενόησε νέαν διάλεκτον πρὸς χρῆσιν τῶν πολιτῶν. Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματατα τῆς πόλεως ταύτης εἶνε τὰ μόνα ἐν Μακεδονίᾳ ἀκολουθοῦντα τὸν Φοινικικὸν σταθμητικὸν κανόνα ἐν τοῖς μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνοις. Περὶ τῶν τύπων, οὓς ἐνέπνευσεν αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἴδε *Num. Chron.* 1880, σελ. 58.

Ἥλιος, σελήνη καὶ ἀστέρες. [*Zeit. f. Nnm.* V. Πίν. I, 2].	ΟΥΡΑΝΙΔΩΝ Ἀφροδίτη Οὐρανία καθημένη ἐπὶ σφαίρας. ℞ Τετράδρ. 209 κ.

Σφαῖρα ἀκτινοστεφής (ὁ ἥλιος). [B. M. *Cat. Mac.* σελ. 133]	ΟΥΡΑΝΙΔΩΝ Ὁμοίως . . . . . Ꝛ Δίδρ. 107 κ.
Ὁ ἥλιος ὡς ἀστὴρ μετὰ ὀκτὼ ἀκτίνων.	ΟΥΡΑΝΙΔΩΝ ΠΟΛΕΩΣ Ὁμοίως. Ꝛ Δραχμή, 56 κ.
Ὁμοίως.	» » Ὁμοίως Ꜳ 65
Ἀστὴρ καὶ μηνίσκος (ἥλιος καὶ σελήνη).	» » » Ꜳ ·5

Τερώνη ἢ Τορώνη, ἐπὶ τῆς Σιθωνίας χερσονήσου, μία τῶν ἀκμαιοτάτων Χαλκιδικῶν ἀποικιῶν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου ἦτο μία τῶν πόλεων τῶν προμηθευσασῶν πλοῖα καὶ ἄνδρας εἰς τὸν Περσικὸν στρατόν. Τὰ τετράδραχμα αὐτῆς εἶνε πιθανῶς πάντα ἀρχαιότερα τοῦ 480 π. Χ. Ἐκ τῆς περιόδου τῆς Ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας εἶνε γνωστὰ μόνον τετρώβολα.

Ἐν ἔτει 424 π. Χ. ἡ Τορώνη ἤνοιξε τὰς πύλας αὐτῆς εἰς τὸν Βρασίδαν· ταχέως ὅμως κατόπιν ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διὰ τοῦ Κλέωνος.

Ἐνταῦθα, ὡς ἁπανταχοῦ τῆς Χαλκιδικῆς, φαίνεται ὅτι περὶ τὰ 424 π. Χ. ὁ Φοινικικὸς σταθμητικὸς κανὼν ἀντικατέστησε τὸν Εὐβοϊκόν· ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν νομίσματα τῆς Τορώνης μεταγενέστερα τοῦ 420 π. Χ. περίπου.

Εὐβοϊκὸς σταθμός. Περὶ τὰ 500-480 π. Χ.

ΤΕ,ΗΕ (;) ἢ ἄνευ ἐπιγραφῆς. Ἀμφορεὺς ἐφ' οὗ μία ἢ καὶ πλείονες σταφυλαί.	Τετράγωνον ἔγκοιλον ἀβαθὲς εἰς τέσσαρα διῃρημένον (*Πίναξ* ΙϚ'. 4). Ꝛ Τετράδρ. 270 κ.
Οἰνοχόη.	Ὁμοίως . . . Ꝛ Τετρώβολον.

Περὶ τὰ 480-424 π. Χ.

ΤΕ Οἰνοχόη	Ὁμοίως. . . . . . Ꝛ Τετρώβολ.
Οἰνοχόη.	Προτομὴ αἰγὸς ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. Ꝛ Ἡμιώβολ. [Imhoof, *Mon. Gr.*, Πίν. C. 25].

Φοινικικὸς σταθμός. Περὶ τὰ 424-420 π. Χ.

Γυμνὸς Σάτυρος ἐμβλέπων εἰς οἰνοχόην. [Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. C. 23].	ΤΕ Αἲξ ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ ἢ ΤΕΡΩΝΑΟΝ περὶ τετράγωνον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. ℞ Τετρώβ.
ΤΕ Οἰνοχόη.	Κ. αἰγὸς ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ ℞ Ὀβ.
Πελαργὸς ἐμβάλλων τὸ ῥάμφος αὐτοῦ εἰς οἰνοχόην. [Imhoof, *Mon. Gr.*, Πίν. C. 24]	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. ℞ Ἡμιωβ.

Σερμύλη, παρὰ τὸν μύχον τοῦ Τορωναϊκοῦ κόλπου. Τὰ μόνα γνωστὰ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης εἶνε δύο ἀρχαϊκὰ τετράδραχμα Εὐδοϊκοῦ σταθμητικοῦ κανόνος.

Περὶ τὰ 500 π. Χ.

ΣΕΡΜΥΛΙΚΟΝ Ἱππεὺς γυμνὸς μετὰ δόρατος, καλπάζων. Τὸ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου νόμισμα ἔχει καὶ κύνα κάτωθεν τοῦ ἵππου.	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον *(Πίναξ ΙΑ'.* 7) . . ℞ Τετράδραχ.

Ὄλυνθος, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Τορωναϊκοῦ κόλπου, ἀποικία τῆς Χαλκίδος, καταληφθεῖσα κατόπιν ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Περσικῶν πολέμων ὑπὸ τῶν Βοττιαίων, ἀλλ' ἀποδοθεῖσα ἐν ἔτει 479 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Ἀρταβάζου εἰς τοὺς Χαλκιδεῖς. Τὸ ἀρχαιότατον γνωστὸν αὐτῆς νόμισμα εἶνε Εὐβοϊκὸν τετράδραχμον σφαιροειδοῦς κατασκευῆς.

Πρὸ τοῦ 500 π. Χ. περίπου.

Τέθριππον ἠρέμα χωροῦν μεθ' ἡνιόχου πωγωνοφόρου.	Ἔγκοιλον τετράγωνον ἀνωμάλως διῃρημένον . . . . ℞ Τετράδραχ.

(*Num. Chron.* N. S. XVIII σελ. 85).

Περὶ τὰ 479-392 π. Χ.

Τέθριππον ἀγροικοτέρας ἢ τὸ προηγούμενον ἐργασίας. Ὑπεράνω μέγας δίσκος.	Ἀετὸς ἱπτάμενος ἐν τῷ κέντρῳ ἐγκοίλου τετραγώνου. . . . . . . (*Πίναξ ΙΑ'.* 8). ℞ Τετράδρ.
Ἵππος ἀνορθούμενος ἢ ἱστάμενος παρὰ κίονα (καμπτῆρα ἱπποδρόμου). [B. M., *Cat., Mac.* σελ. 87].	ΟΛΥΝ Ἀετὸς ἱπτάμενος κρατῶν ὄφιν διὰ τοῦ ῥάμφους καὶ τῶν ὀνύχων . . . . . ℞ Τετρώβολ.
Προτομὴ ἵππου ἀνορθουμένου.	Ὁμοίως. . . . . . ℞ Διώβολ.

Ἀγωνιστικοὶ τύποι, οἷον τὸ τέθριππον κλπ. ἀπαντῶσι σπανίως ἐξαιρέσει τῆς Σικελίας. Ὁ ἀετὸς καὶ ὄφις, ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Ἤλιδος, δυνατὸν νὰ σημαίνῃ τὸν Ὀλύμπιον Δία, οὕτω δὲ νὰ ἀναφέρωνται εἰς νίκας ἐν Ὀλυμπίᾳ, δυνατὸν ὅμως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς παράδειγμα ἀποικίας παραδεχομένης τὸν τύπον τοῦ νομίσματος τῆς μητροπόλεως αὐτῆς (Ἴδε Χαλκίδα Εὐβοίας).

Περὶ τὰ 392-379 π. Χ. καὶ βραδύτερον.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ τάσσονται τὰ ὡραῖα συμμαχικὰ νομίσματα τοῦ Χαλκιδικοῦ συνδέσμου τοῦ ἱδρυθέντος ἐν ἔτει 392 π. Χ. οὗτινος κέντρον ἦτο ἡ Ὄλυνθος. Τὸ μεγαλείτερον μέρος αὐτῶν ἐκόπη μεταξὺ τῆς ἱδρύσεως τῆς συμμαχίας καὶ τῆς ἐν ἔτει 379 π. Χ. καταλήψεως τῆς Ὀλύνθου ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων. Ἐν τούτοις εἶνε λίαν πιθανὴ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἡ νομισματοκοπία ἐξηκολούθησε μέχρις οὗ ὁ Φίλιππος ἐκυρίευσε τὴν Χαλκιδικὴν ἐν ἔτει 358 π. Χ. Αἱ κεφαλαὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων εἶνε ἀξιοσημείωτοι διὰ τὴν αὐστηρότητα καὶ καλλονὴν τῆς τεχνοτροπίας αὐτῶν.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής. [B. M. *Guide*, Πίν. XXI, 9.]	ΧΑΛΚΙΔΕΩΝ Λύρα. Ἐνίοτε μετ' ὀνομάτων ἀρχόντων, ΕΠΙ ΕΥΔΩΡΙΔΑ, ΕΠΙ ΟΛΥΜΠΙΧΟ[Υ Ꭺ Στατῆρες.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής. *(Πίναξ ΙΑ'. 9.)*	ΧΑΛΚΙΔΕΩΝ Λύρα. Ἄρχοντες δέ: ΕΠΙ—ΑΡΙΣΤΩΝΟΣ, ΑΡΧΙΔΑΜΟ, ΑΣΚΛΗΠΙΟΔΩΡΟ καὶ ΚΡΑ, ΕΥΔΩΡΙΔΑ, ΛΕΑΔΕΟΣ, ΠΟΛΥΞΕΝΟΥ, ΣΤΡΑΤΩΝΟΣ, κλπ. . . . Ꭱ Τετράδρ. 224 κ. Ꭱ Τετρώβολ. 37 κ.
ΟΛΥΝΘ[Ι Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, δαφνοστεφής. [B. M. *Cat. Mac.* σελ. 87.]	ΧΑΛΚΙΔΕΩΝ Λύρα ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . Ꭱ Τετρώβολ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, δαφνοστεφής.	ΧΑΛΚΙΔ Τρίπους . Ꭱ Ὀβολ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής.	ΧΑΛΚΙΔΕΩΝ Λύρα . . . Ꭿ ·6
Ὁμοίως.	» Τρίπους . . Ꭿ ·45

Τετράδραχμον τοῦ ἐν Βερολίνῳ Μουσείου καὶ ἕτερον ἐν Παρισίοις ἔχουσιν σμικροῖς γράμμασι ΤΕΤ ὑπεράνω τῆς λύρας, πιθανῶς τὰ ἀρκτικὰ ὀνόματος τεχνίτου.

Ἄφυτις, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς χερσονήσου Παλλήνης κειμένη· ἦτο δὲ περίφημος διὰ τὸν ἐν αὐτῇ ναὸν τοῦ Διὸς Ἄμμωνος (Πλουτ. *Λύσ.* 20, — Ξεν. *Λακων.* 18: *Ἀφυταῖοι δὲ τιμῶσιν Ἄμμωνα οὐδὲν ἧσσον ἢ οἱ Ἀμμώνιοι Λιβύων).* Ὅτε ἦτο φόρου ὑποτελὴς τοῖς Ἀθηναίοις, πρὸ τοῦ 424 π. Χ., δὲν ἔκοψε νομίσματα (*Corp. Inscr. Att.* τόμ. I σελ. 227).

Περὶ τὰ 424-358 π. Χ.

Κεφαλὴ Διὸς Ἄμμωνος μετὰ κέρατος κριοῦ κατ' ἐνώπιον.	ΑΦΥΤΑΙΩΝ Κάνθαρος . . Ꭿ ·65 [B. M. *Cat. Mac.* σελ. 61.]
Ὁμοίως ἐν κατατομῇ.	ΑΦΥ Δύο ἀετοὶ ἀντιμέτωποι. Ꭿ ·65
Ὁμοίως.	ΑΦΥ Εἷς ἀετός . . . . . . Ꭿ ·55

Ὁ κάνθαρος ἀναφέρεται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου ἐν Ἀφύτει, ἔνθα κατὰ τὸν Ξενοφῶντα ὑπῆρχε ναὸς τοῦ θεοῦ τούτου.

Μετὰ τὸ 168 π. Χ.

Κεφαλὴ Διὸς Ἄμμωνος. [Ἴδε ὡσαύτως Imhoof, *Mon. Gr.* σελ. 64.]	ΑΦΥΤΑΙ Ἀετὸς ἢ δύο ἀετοὶ ἀντιμέτωποι . . . . . Ꭿ ·8—·6

Σκιώνη, ἐπὶ τῆς νοτίου ἀκτῆς τῆς Παλλήνης κειμένη, ἦτο πιθανῶς Εὐβοϊκῆς καταγωγῆς, καίτοι οἱ κάτοικοι ἀπέδιδον τὴν κτίσιν αὐτῆς εἴς τινα τῶν ἐκ Τροίας ἐπιστρεφόντων Ἀχαιῶν ἡρώων. Ἐν ἔτει 424 ἀπεσκίρτησε τῶν Ἀθηνῶν· δύο δ' ἔτη κατόπιν ἡλώθη καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐσφάγησαν.

Περὶ τὰ 480-421 π. Χ.

Κεφαλὴ νεανικὴ ἀρχαίας μεταβατικῆς τεχνοτροπίας, ταινίᾳ ἀναδεδεμένη.	ΣΚΙΟ (ἐπ' ἀριστ.). Περικεφαλαία ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . . . Ꭱ Εὐβοϊκὸν τετρώβολ.

ΣΚΙΟΝ ;) (ἐπ' ἀριστ.). Προτομὴ λέοντος στρεφομένου.	Τετράγωνον ἔγκοιλον ἀβαθὲς εἰς τέσσαρα διῃρημένον. Ꝛ Εὐβ. τετρώβ. [B. M. *Cat., Mac.*, σελ. 102].

Μετὰ τὸ 421 (;) π. Χ.

Κεφαλὴ νεανικὴ ταινίᾳ ἀναδεδεμένη.	ΣΚΙΩ Κράνος (*Αὐτόθι* σελ. 103). . Ꜳ ·8
Κεφαλὴ Ἀφροδίτης.	ΣΚΙΩΝΑΙΩΝ Περιστεραὶ δύο Ꜳ ·7
Ὁμοίως.	ΣΚΙΩΝΑΙΩΝ ἢ ΣΚΙ Περιστερά. . Ꜳ ·6

Μένδη, ἀρχαία ἀποικία τῆς Ἐρετρίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ΝΔ πλευρᾶς τοῦ Ποσειδίου ἀκρωτηρίου τῆς Παλλήνης. Οἱ τύποι τῶν νομισμάτων αὐτῆς ἀναφέρονται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ συντρόφου του Σειληνοῦ. Ὁ οἶνος τῆς Μένδης ἦτο περίφημος, συχνὰ δ' ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Δυνατὸν νὰ ἀμφισβητηθῇ, ἂν ἐκόπησαν νομίσματα ἐν Μένδῃ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 358 π. Χ. πρώτην ἅλωσιν αὐτῆς ὑπὸ Φιλίππου. Ἐνταῦθα, ὡς ἐν Ἀκάνθῳ κλπ., ὁ εὐβοϊκὸς σταθμητικὸς κανὼν ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Φοινικικοῦ περὶ τὰ 424 π. Χ.

Περὶ τὰ 500-450 π. Χ.

ΜΙΝ, ΜΙΝΔΑΟΝ, ΜΙΝΔΑΙΟΝ ἢ ἄνευ ἐπιγραφῆς. Ὄνος ἱστάμενος πρὸ ἀμπέλου. Ἐπ' αὐτοῦ κόραξ ῥαμφίζων πρὸς τὴν οὐρὰν τοῦ ὄνου. *Σύμβολον*, ἐνίοτε, μηνίσκος.	Τέσσαρα ἢ πλείονα ἔγκοιλα τετράγωνα. Ἐν τῷ κέντρῳ, ἐνίοτε Ο. [B. M. *Guide* Πίν. IV. 8 κλπ. *Zeit. f. Num.* X. Πίν. III. 3]. Ꝛ Τετράδρ. Εὐβοϊκόν.
Ὄνος	Ὁμοίως . . Ꝛ Τετράδρ. καὶ τετρώβ.
Κεφαλὴ ὄνου.	Ὁμοίως . . Ꝛ Ἡμιώβολον.

Περὶ τὰ 450-424 π. Χ.

Σειληνὸς ἀναπτυόμενος ἐπὶ τῆς ῥάχεως ὄνου, κρατῶν κάνθαρον. Πρὸ αὐτοῦ κόραξ ἐπὶ δένδρου, ὑποκάτω δὲ κύων.	ΜΕΝΔΑΙΟΝ Ἄμπελος ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . (*Πίναξ ΙΑ'. 10*). Ꝛ Τετράδρ.

Σειληνὸς ἱστάμενος παρὰ ὄνον καὶ κρατῶν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὤτων.	ΜΕΝΔΑΙΟΝ Κόραξ ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. . . . ℞ τετρώβολ. [Imhoof, *Mon. Gr.* Πιν. C 19. 20].
Προτομὴ ὄνου.	Κάνθαρος . . . . . . ℞ Ὀβολ.

Περὶ τὰ 424—358 π. Χ.

Κεφαλ. Διονύσου νεαροῦ κισσοστεφοῦς. [Imhoof, *Mon.*, *Gr.* Πίν. C. 21].	ΜΕΝΔΑΙΩΝ Ὄνος ἱστάμενος. Ἐπ' αὐτοῦ κόραξ ῥαμφίζων πρὸς τὴν οὐρὰν αὐτοῦ. Πεδίον ἔγκοιλον κυκλικόν . . . . ℞ τετράδρ. (Φοινικικόν), 190 κ.
Ὁμοίως. [Imhoof, ἔ. ἀ. σελ. 83, ἀρ. 89].	ΜΕΝΔΑΙΩΝ Ἀμφορεὺς μεταξὺ δύο κλάδων κισσοῦ . . . . . . ℞ Διδρ., 104 κ.
Σειληνὸς ἐπὶ ὄνου ἀναπαυόμενος	ΜΕΝΔΑΙΗ ἢ ΜΕΝΔΑΙΩΝ Ἀμφορεὺς ἐν τετραγώνῳ ℞ Τετρώβ.
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	ΜΕΝΔΑ εἷς ἢ δύο ἀμφορεῖς . . . Ⱥ 6· 65—·4

Ἄλλας διαφορὰς ἴδε παρὰ Imhoof, *Mon. Gr.*, σελ 83.

Κάψα ἢ Σκάψα, πρὸς βορρᾶν τῆς Μένδης πλησίον δὲ τῶν Ἀσσήρων. Ἴδε Imhoof, *Mon. Gr.* σελ. 69.

Πρὸ τοῦ 480 π Χ. περίπου.

Ἡμίονος· ὑποκάτω, ἀγγεῖον (*κύλιξ*)	ΚΑ ἐν τοῖς δύο τῶν τεσσάρων ἐγκοίλων τριγώνων. ℞ Τετρώβολ. 45 κ.

Τὸ νόμισμα τοῦτο ἀπεδόθη εἰς τὴν Μένδην ὑπὸ τοῦ von Sallet (*Zeit. f. Num.* 1885, σελ. 358) φρονοῦντος, ὅτι δυνατὸν νὰ ἐκαλεῖτό ποτε αὕτη Καναστραῖον ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου παρ' ᾧ ἔκειτο.

Ποτίδαια, ἀποικία τῆς Κορίνθου ἐπὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἀρξαμένη κοπῆς νομισμάτων ἐνωρὶς ἐν τῇ πέμπτῃ ἑκατονταετηρίδι. Τὸ ὄνομά της προδήλως παράγεται ἐκ τοῦ Ποσειδῶν (Πρβλ. Ποσειδωνία). Ὁ τύπος τοῦ τετραδράχμου ἐνεπνεύσθη ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ποσειδῶνος τοῦ ἱσταμένου,

ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (VIII, 129) *ἐν τῷ προαστείῳ* τῆς πόλεως. Ὁ Millingen (*Syll.* σελ. 48) φρονεῖ, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ τετρωβόλου γυναικεία κεφαλὴ δυνατὸν νὰ παριστᾷ τὴν Παλλήνην, ἀφ' ἧς ἐκλήθη ἡ χερσόνησος. Τὰ νομίσματα περατοῦνται μετὰ τῆς ἐν ἔτει 432-429 π. Χ. περιφήμου πολιορκίας τῆς Ποτιδαίας ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων.

Περὶ τὰ 500-429 π. Χ.

Γ Ποσειδῶν Ἵππιος ἔφιππος, κρατῶν δὲ τρίαιναν· ὑποκάτω τοῦ ἵππου, ἀστήρ.	Τετράγωνον ἔγκοιλον διαγωνίως διῃρημένον (*Πίναξ ΙΑ'. 11*) . . . ℞ Εὐβοϊκὸν τετράδρ.
ΓΟ ἢ Γ Ὁμοίως.	Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ κόμης κωνοειδῶς διατεθειμένης. ℞ Τετρώβ.
Γ Ἱππεὺς γυμνὸς ἐπὶ προτομῆς καλπάζοντος ἵππου.	Ὁμοίως . . . . ℞ Διώβολ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	ΠΟΤ Πήγασος . . . . . . Æ ·7

Κασσάνδρεια, Εὐρυδίκεια. Ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ Κασσάνδρου ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Ποτιδαίας. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐπί τινα χρόνον ἐκαλεῖτο Εὐρυδίκεια (Πολυαίνου, VI. 7) πρὸς τιμὴν τῆς Εὐρυδίκης, θυγατρὸς τοῦ Λυσιμάχου (298-294 π. Χ.) ἢ τῆς Εὐρυδίκης, ἀδελφῆς τοῦ Κασσάνδρου, τῆς βασιλευσάσης ἐν Μακεδονίᾳ ἐπί τινα χρόνον ἐν ἔτει 280 π. Χ.

Περὶ τὰ 298-280 π. Χ.

Κεφαλὴ πεπλοφόρος βασιλίσσης. (Β. Μ. *Cat. Mac.* σελ. 75.)	ΕΥΡΙΔΙΚΕΩΝ Τρίπους . . Æ ·65

Δὲν εἶνε γνωστὰ ἄλλα νομίσματα μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, ὅτε ἐδέχθη ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν καὶ ἔκοψε, μεταξὺ τῶν βασιλειῶν τοῦ Κλαυδίου καὶ Φιλίππου, χαλκᾶ νομίσματα μετὰ Λατινικῶν ἐπιγραφῶν.

Ἐπιγράφ. COLONIA IVLIA AVG. CASSANDRENSIS διαφόρως συντετμημένη. Τύπος τῆς ὀπισθίας ὄψεως εἶνε σχεδὸν πάντοτε ἡ κεφαλὴ τοῦ Διὸς Ἄμμωνος.

Βοττική Οἱ Βοττιαῖοι κατεῖχον ἀρχικῶς τὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ἀλλ' ἐξώσθησαν ἐν παλαιᾷ ἐποχῇ καὶ ἐγκατεστάθησαν παρὰ τὴν Ὄλυνθον ἐν τῇ ἀπ' αὐτῶν κληθείσῃ Βοττικῇ. Πρωτεύουσα πόλις αὐτῶν ἦτο ἡ Σπάρτωλος (B. M. *Cat. Mac.* σελ. XL.).

Περὶ τὰ 424-392 π. Χ.

Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ στεφάνου σταχύων. (Imhoof, *Choix,* Πίν. I. 16.)	ΒΟΤΤΙΑΙΩΝ Προτομὴ ταύρου ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . . . Ꝛ Φοινικικὸν τετρώβολ. 36 κ.

Χρόνοι τῆς Χαλκιδικῆς Συμμαχίας, 392-379 π. Χ. ἢ βραδύτερον.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, δαφνοστεφής.	ΒΟΤΤΙΑΙΩΝ Λύρα . . . . Æ ·55
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	» Ὁμοίως . . . . Æ ·45
Κεφαλὴ γυναικεία.	» Ταῦρος κυρίσσων Æ ·7

Ἴδε ὡσαύτως Βοττιαίους Ἠμαθίας. (Μακεδονία ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους).

Δίκαια, ἐπὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ἀποικία τῆς Ἐρετρίας, ἐξ' ἧς ἐλήφθη ὁ νομισματικὸς αὐτῆς τύπος. Περὶ τῆς διακρίσεως μεταξὺ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῶν τῆς Θρᾳκικῆς Δικαίας, ἴδε J. P. Six (*Num. Chron. N.S.* τόμ. XV. σελ. 97) Εἰς τοὺς Ἀθηναϊκοὺς φορολογικοὺς καταλόγους (*Corp. Inscr. Att*· τόμ. I σελ. 230) καλεῖται *Δίκαια Ἐρετρι[ῶν],* οἱ δὲ κάτοικοι *Δικαιοπολῖται Ἐρετριῶν ἄποικοι.*

Περὶ τὰ 500-450 π. Χ.

Δάμαλις ἀποξεομένη, ἐνίοτε μετ' ἐπιγραφῆς ΔΙΚΑ [B. M. *Cat. Mac.* σελ. 70.]	Τέσσαρα ἢ πλείονα τριγωνικὰ ἔγκοιλα. Ꝛ Εὐβοϊκὸν τετρώβολ. 44 κ.
Ἀλέκτωρ. [Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. C. 14]	Σηπία ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . Ꝛ Τετρώβολ. 41 κ.
ΔΙΚΑΙ Ἀλέκτωρ. [Imhoof ἔ. ἀ. Πίν. C. 15.]	Ὄστρακον χήμης ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . . . Ꝛ Διώβολ.
Ταῦρος ἢ προτομὴ αὐτοῦ. [Αὐτόθι ἀρ. 16, 17.]	Ὁμοίως . . . Ꝛ Διώβολ. καὶ ὀβολ.

Περὶ τὸ 400 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία.	ΔΙΚΑΙΟΠΟΛ Ταῦρος ἱστάμενος Æ·65

Ἑτέρας ποικιλίας ἴδε παρὰ Imhoof *ἔ. ἀ.* σελ. 71 κ. ἑξ.

Αἴνεια, ἐπὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, κτισθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Αἰνείου (Otto Abel, *Makedonien vor König Philipp*, σελ. 37, καὶ Friedlaender, *Monatsbericht d. K. Akad. d. Wissensch.*, 1878).

Πρὸ τοῦ 500 π. Χ.

ΑΙΝΕΑΣ Αἰνείας φέρων τὸν Ἀγχίσην, προπορευομένης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Κρεούσης καὶ φερούσης τὸν Ἀσκάνιον.	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον (*Zeit. f. Num.* VII 221). . . Ꝛ Εὐβοϊκὸν τετράδρ.

Περὶ τοῦ ἀξιολόγου νομίσματος τούτου, ὅπερ παρουσιάζει τὴν ἀρχαιοτάτην τῶν μέχρις ἡμῶν περισωθέντων παραστάσεων τρωϊκοῦ μύθου, ἴδε Friedlaender *(ἔ. ἀ.)*. Τὰ μικρότερα ἀργυρᾶ νομίσματα ἀνήκουσιν εἰς δύο περιόδους.

500-424 π. Χ.

Κεφαλὴ πωγωνοφόρου Αἰνείου μετὰ κράνους, ἀρχαϊκῆς δὲ τεχνοτροπίας.	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. Ꝛ Εὐβ. τετρώβ. 39 κ. καὶ διώβολ. 21 κ.

424-350 π. Χ.

Κεφαλὴ Αἰνείου, νεωτέρας τεχνοτροπίας.	ΑΙΝΕΑΣ Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον . . Ꝛ Φοινικ. τετρώβ. 35 κ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους ἀττικοῦ ἐλαίᾳ ἐστεμμένου. [Imhoof, *Mon. Gr.*, Πίν. C. 12.]	» Ταῦρος ἐπιστρεφόμενος, ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . . . Ꝛ Φοινικ. τετρώβ. 36 κ.
Κεφαλὴ Ἀσκανίου μετὰ πίλου φρυγικοῦ. (Imhoof, *Choix* Πίν. I, 15.)	ΑΙΝΕΙΑΤΩΝ Ταῦρος . . . Æ ·6

Ε. ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ ΕΝ ΤΑΙΣ ΧΩΡΑΙΣ ΤΟΥ ΣΤΡΥΜΟΝΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΟΤΤΙΑΙΑΣ

Ἀμφίπολις, ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος. Ἂν καὶ ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη ἐν ἔτει 437 π. Χ. ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, δὲν φαίνεται ὅτι ἔκοψε

νομίσματα πρὸ τῆς ἐν ἔτει 424 π. Χ. ἁλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Βρασίδου. Ἔκτοτε δὲ μέχρι τῆς ἐν ἔτει 358 π. Χ. ἁλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου διετέλει πράγματι ἐλευθέρα. Τὰ νομίσματα δὲ τῆς Ἀμφιπόλεως ὡς καλλιτεχνήματα ὑπερβαίνουσιν ἴσως τὰ νομίσματα πασῶν τῶν πόλεων τῆς βορείου Ἑλλάδος. Ἡ ἀγωνιστικὴ λαμπάς, ἥτις εἶνε ὁ συνήθης τύπος τῆς ὀπισθίας ὄψεως, ἀναφέρεται εἰς τὴν λατρείαν Ἀρτέμιδος τῆς Ταυροπόλου ἢ Βραυρωνίας, ἥτις ἐλατρεύετο ἰδίως ἐν Ἀμφιπόλει καὶ εἰς τιμὴν τῆς ὁποίας ἤγετο ἡ λαμπαδηφορία (Leake, *Num. Hell.* σελ. 11). Κανὼν σταθμητικὸς εἶνε ὁ Φοινικικός.

Περὶ τὰ 424-358 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος ἀντωποῦ κατὰ τὰ τρία τέταρτα. Ἐν τῷ πεδίῳ σύμβολα ποικίλα· μέλισσα, τρίπους, Βοιωτικὴ ἀσπίς, φυτὸν στάχυος ἢ στάχυς, καρκίνος, κύων κλπ.	ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΕΩΝ (σπανιώτερον ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΩΝ) γεγραμμένον ἐπὶ ἀναγλύφου πλαισίου ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. Ἐν τῷ κέντρῳ, λαμπὰς καὶ διάφορα σύμβολα ἢ γράμματα. *(Πίναξ ΙΑ'. 12.)* . . ℞ Τετράδρ. 224 κ. Δρ. καὶ τριώβ.
Ὁμοίως.	ΑΜΦΙ Λαμπὰς ἀγωνιστικὴ ἐν στεφάνῳ. ℞ Τετράδρ. καὶ τετρώβ.
Κεφαλὴ νεανική, πρὸς δ., φέρουσα ταινίαν.	» Δελφὶς ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ ℞ Ὀβολ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος ἢ κεφαλὴ νεανική, φέρουσα ταινίαν.	» Λαμπὰς ἀγωνιστικὴ ἐν γραμμικῷ τετραγώνῳ. (B. M. *Cat. Mac.* σ. 45.) Æ ·7-·45

Περὶ τὰ 358-168 π. Χ.

Διαρκούσης τῆς περιόδου ταύτης, ἡ Ἀμφίπολις ἦτο ἓν τῶν κυριωτάτων νομισματοκοπείων τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας.

Περὶ τὰ 168-146 π. Χ.

Ἐπειδὴ ἡ Ἀμφίπολις ἦτο πρωτεύουσα τῆς Πρώτης Χώρας τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΠΡΩΤΗΣ θὰ ἐκόπησαν ἐν αὐτῇ, ὡς θὰ ἐκόπησαν αὐτόθι καὶ πολλὰ τῶν κατωτέρω περιγραφομένων νομισμάτων (Κεφάλ. Θ').

Ἀπὸ τοῦ 146 π. Χ. περίπου μέχρι τοῦ Αὐγούστου.

Ὀλίγας χρονολογικὰς ἐνδείξεις παρουσιάζουσι τὰ χαλκᾶ νομίσματα τὰ ἐπιγεγραμμένα ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΩΝ ἢ ΑΜΦΙΠΟΛΕΙΤΩΝ. Ἐν τούτοις πολλοὶ τῶν τύπων εἶνε πανόμοιοι πρὸς τοὺς τῶν χαλκῶν νομισμάτων τῶν ἐπιγεγραμμένων ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ καίτοι σαφῶς μεταγενεστέρων. Οἱ ἑξῆς τύποι ἀπαντῶσι συχνῶς.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	Κένταυρος (B. M. *Cat. Mac.* σ. 46.) Æ ·75
Κεφ. τοῦ ἥρωος Περσέως (ἢ Ῥώμης).	Στέφανος . . . . Æ ·75
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	Ῥόπαλον ἐν στεφάνῳ δρυός. Æ ·8
Κεφ. τοῦ Στρυμόνος καλαμοστεφής.	Δελφὶς ἐν στεφάνῳ . . . . Æ ·6
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος ταυροπόλου.	Ταῦρος κυρίσσων . . . . . Æ ·75
Ὁμοίως.	Δύο αἶγες ἀνορθούμεναι . . Æ ·85
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	Αἴξ . . . . Æ ·75
Κεφαλὴ Μεδούσης.	Ἀθηνᾶ νικηφόρος . . . . . Æ ·75
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	Ἵππος. . . . . Æ ·8
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (;)	Στάχυς . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	Ὁμοίως . . . . Æ ·75
Προτομὴ Ἀρτέμιδος.	Ἄρτεμις ταυροπόλος ἐπὶ ταύρου μετὰ πέπλου ἠνεμωμένου. Æ 1·1

Ἡμιουγγιαία ἐλάττωσις μετὰ τὸ 88 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἰανοῦ. Σημεῖον ἀξίας I	Δύο κένταυροι στρέφοντες ἀλλήλοις τὰ νῶτα . . . . *Ἀσσάριον.* Æ 1· ὁλκ. 290 κ.
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	S Πρῷρα. Ἡμιασσάρ. Æ· 9 ὁλκ. 89 κ

Πλεῖστοι τῶν ὑπολειπομένων τύπων, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν μὴ φερόντων τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀνήκουσιν εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους (ἴδε B. M. *Cat. Mac.* σελ. 50 κ. ἑξ.), ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Σαλωνίας.

Τράγιλος, ἐπὶ τῆς ΝΑ ἄκρας τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Παγγαίου, δέκα δὲ μίλια περίπου πρὸς δυσμὰς τῶν Φιλίππων. Ἐνταῦθα θὰ

ἐκόπησαν τὰ νομίσματα τὰ φέροντα τὰς ἐπιγραφὰς ΤΡΑΙ καὶ ΤΡΑΙΛΙΟΝ.

Περὶ τὰ 450-400 π. Χ.

Στάχυς [B.M. *Cat.*, *Mac.*, σελ. 130].	ΤRAI ἢ ΤΡΑΙ ἐντὸς τῶν τεσσάρων χωρισμάτων ἐγκοίλου τετραγώνου ☧ 5·6 κ.
Σταφυλή.	Ομοίως . . . . ☧ 3 κ.
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ μετὰ πετάσου.	ΤΡΑΙ μεταξὺ τῶν τεσσάρων κνημῶν τροχοῦ . . . . Ӕ ·6—·35

Περὶ τὰ 400-350 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ μετὰ πετάσου.	ΤΡΑΙΛΙΟΝ Ῥόδον . . . . Ӕ ·65

Σχετικῶς πρὸς τὸν τύπον τοῦτον ὁ Heuzey (*Mission archéologique de Macédoine*, σελ. 158) ἔδειξεν, ὅτι τὰ ῥόδα τοῦ Παγγαίου ὄρους, καλούμενα *ἑκατοντάφυλλα*, ἦσαν περίφημα ἐν τῇ ἀρχαιότητι.

Φίλιπποι. Κατὰ τὸν ἕκτον ἤδη π. Χ. αἰῶνα οἱ Θάσιοι ἐκέκτηντο ἀποικίαν μεταλλευτῶν ἐπὶ τῆς Θρᾴκης, καλουμένην *Δάτον*, ἧς ἡ χώρα ἐξετείνετο πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν μέχρι τῶν καλουμένων Κρηνίδων πηγῶν. Κατόπιν αἱ φυλαὶ τοῦ Παγγαίου ἀπεδίωξαν τοὺς Θασίους· ἐν ἔτει ὅμως 361 π. Χ. ὁ Ἀθηναῖος ῥήτωρ Καλλίστρατος ἐπανίδρυσεν τὴν ἀποικίαν τῆς Θάσου εἰς Κρηνίδας τῇ συνδρομῇ ἀριθμοῦ τινος Θασίων.

Χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα ἐκόπησαν νῦν ἐν τῇ ἀναγεννηθείσῃ ἀποικίᾳ, φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΘΑΣΙΟΝ ΗΠΕΙΡΟ καὶ τύπους, *ἐμπ.* μὲν κεφαλὴν Ἡρακλέους, *ὀπ.* δὲ τρίποδα. Ἐν ἔτει 358 π. Χ. ὁ Φίλιππος ἐκυρίευσε τὴν χώραν μετὰ τῶν πλουσίων αὐτῆς μεταλλείων, μετωνόμασε δὲ τὴν πόλιν ἐκ τοῦ ὀνόματός του *Φιλίππους*, καὶ παρεχώρησεν αὐτῇ τὸ προνόμιον τοῦ κόπτειν νομίσματα πανόμοια τοὺς τύπους πρὸς τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα νομίσματα τῶν Θασίων, φέροντα ὅμως τὴν ἐπιγραφὴν ΦΙΛΙΠΠΩΝ, ☧ Στατῆρες 133 κ. [B. M. *Guide*, Πίν. XXI, 13], ☧ Φοινικικαὶ δραχμαὶ καὶ ἡμίδραχμα, πρὸς δὲ Ӕ μεγέθους· 7—·65

Οἱ Φίλιπποι πρὸ τοῦ τέλους τῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου ἀπώλεσαν τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νόμισμα ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα, διέμειναν ὅμως βασιλικὸν νομισματοκοπεῖον ἐπὶ Φιλίππου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, τοῦ συμβόλου τῆς πόλεως, τρίποδος, συχνὰ ἀπαντῶντος ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας.

Ἀπὸ δὲ τῆς ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου δὲν φαίνεται ὅτι ἐκόπησαν ἐνταῦθα νομίσματα. Μετὰ τὴν μάχην ὅμως τῶν Φιλίππων παρεχωρήθη τὸ δικαίωμα τοῦ νομισματοκοπεῖν εἰς τοὺς ἀπομάχους τοῦ πραιτοριανοῦ συντάγματος οὓς ὁ Αὔγουστος ἐνεκατέστησεν εἰς Φιλίππους. Αἱ ἐπιγραφαὶ δὲ τῶν νομισμάτων τῆς σειρᾶς ταύτης εἶνε λατινιστὶ γεγραμμέναι COHOR. PRAE. PHIL. ἢ COL. AVG. IVL. V. PHILIPP., κλπ. = Colonia Augusta Julia Victrix Philippensium. Ὡς πρὸς τοὺς τύπους ἴδε B. M. *Cat. Mac.* σελ. XLVI καὶ 98.

Μεθώνη, ἐν τῇ Πιερίᾳ. Τὰ ὀλίγα γνωστὰ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης εἶνε πάντα ἀρχαιότερα τῆς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐν ἔτει 354 π. Χ. πολιορκίας αὐτῆς.

Περὶ τὰ 400-354 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία.	ΜΕΘΩ Λέων θραύων δόρυ. Æ ·65

Ἴδε ἕτερον νόμισμα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΜΕΘΟ ἐν *Cat. Margaritis* σελ. 9 (Paris 1874).

Πύδνα. Αὕτη κατ' ἀρχὰς ἦτο ἑλληνικὴ πόλις τῆς Μακεδονικῆς ἀκτῆς, ἱδρυμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου. Κατόπιν ὅμως περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας. Ἀμύντας ὁ Γ'. ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὸ παραθαλάσσιον διαμέρισμα τῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς Ὀλυνθίους· εἰς τὸ χρονικὸν δὲ τοῦτο διάστημα ἀνήκουσι τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς Πύδνης, τὰ φέροντα πανομοίους τύπους πρὸς τὰ τοῦ Ἀμύντα.

389-379 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ. [B. M. *Cat. Mac.* 101]	ΠΥΔΝΑΙΩΝ Ἀετὸς σπαράσσων ὄφιν Æ ·65

Ἕτερον διάστημα αὐτονομίας ἐμφανίζεται διαρκούσης τῆς βασιλείας Περδίκκα τοῦ Γ΄. Ἡ Πύδνα ἔκοψε πάλιν κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον χαλκᾶ νομίσματα, ὧν ὁ ὀπίσθιος τύπος, ἡ γλαύξ, προδίδει Ἀθηναϊκὴν ἐπιρροήν. Ἀληθῶς δὲ λέγεται περὶ τῆς Πύδνης, ὅτι ὑπετάγη τοῖς Ἀθηναίοις ἐν ἔτει 364-458 π. Χ., δυνάμεθα ὅμως νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι εἶχεν ἐλευθέρους θεσμοὺς ὑπὸ Ἀθηναϊκὸν ἔλεγχον, ἐπειδὴ μαρτυρεῖται, ὅτι δὲν ἐπεθύμουν ποσῶς νὰ παραδοθῶσιν καὶ πάλιν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας (Θεοπόμπου, Ἀποσπάσμ. 189).

364-350 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία ἔχουσα τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ. [B. M. *Cat. Mac.* σελ. 101.]	ΠΥΔΝΑΙΩΝ Γλαὺξ ἐν στεφάνῳ ἐλαίας. . . . . Æ ·65

Ζ. Βασιλεις Μακεδονιας.

Ἀλέξανδρος Α΄. 478-454 π.Χ. Ἐξαιρουμένων ἴσως νομισμάτων τινῶν κοπέντων ἐν Αἰγαῖς τῇ ἀρχαίᾳ πρωτευούσῃ τῆς Μακεδονίας, ἐπιγεγραμένων δὲ ΑΛ, ΑΛΕ, κ.λ.π., δὲν ὑπάρχουσι νομίσματα Ἀλεξάνδρου τοῦ Α΄. ἀρχαιότερα τοῦ 480 π. Χ. ὅτε περίπου ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τῆς κατακτήσεως τῶν Βισαλτῶν ἐγένετο κύριος τῶν πλουσίων μεταλλείων ἐκείνων, περὶ ὧν λέγεται ὅτι ἀπέφερον αὐτῷ καθ' ἡμέραν τάλαντον ἀργυρίου.

Ἡ νέα αὕτη συρροὴ νομίσματος καὶ ἡ ἐγκαίνισις νέας ἐμπορικῆς ὁδοῦ ἐκ Μακεδονίας πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῶν παραλίων τῆς Θράκης διὰ μέσου τῆς πεδιάδος τοῦ Στρυμόνος, ἐγένετο ἀναμφιβόλως ἀφορμὴ τῆς μεταβολῆς τοῦ σταθμητικοῦ κανόνος ἀπὸ Βαβυλωνιακοῦ εἰς Φοινικικόν, τῆς συμβάσης νῦν ἐν τῇ Μακεδονικῇ κυκλοφορίᾳ. Ὁ Ἀλέξανδρος παρεδέχθη τὴν Βισαλτικὴν νομισματοκοπίαν, ἀντικαταστήσας ἁπλῶς διὰ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ ὀνόματος τὸ τῶν Βισαλτῶν.

Πολεμιστὴς γυμνὸς μετὰ δύο δοράτων, φέρων καυσίαν καὶ ἱστάμενος παρὰ ἵππον. [B. M. *Cat. Mac.*, σελ. 157.]	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ ἐν τετραγώνῳ (*Πίναξ ΙϚ'. 5*) . . . . AR Φοινικ. ὀκτάδραχ. (448 κ.) AR » ὀκτώβολον (66 κ.)
Ἵππος ἐλεύθερος (*αὐτόθι*)	Ἔγκοιλον τετράγωνον εἰς τέσσαρα διῃρημένον . . . . AR Τετρώβολ.
Ὁμοίως (*αὐτόθι*).	Ὁμοίως . . . . . . AR Διώβολ.
Κεφαλὴ νεανικὴ μετὰ καυσίας (*αὐτόθι* σελ. 158).	Ὁμοίως . . . . . . AR Ὀβολ.

Τὰ ἀνεπίγραφα κομμάτια λίαν δυνατὸν ἐπίσης νὰ ἐκόπησαν ὑπὸ τῶν Βισαλτῶν.

Περδίκκας Β'. 454 - 413 π. Χ. Ὑπάρχουσι διάφορα, τὸ πλεῖστον ἀνεπίγραφα, Μακεδονικὰ νομίσματα Φοινικικοῦ σταθμοῦ ἀνήκοντα κατὰ τεχνοτροπίαν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Περδίκκα.

Ἵππος μετὰ δύο δοράτων. [B. M. *Cat. Mac.*, σελ. 158.]	Κεφαλὴ ἢ προτομὴ αἰγὸς ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . AR Τετράδρ.
Ὁμοίως. [Imhoof, *Mon. Gr.*, Πίν. D. 5.]	Κεφαλὴ κρανοφόρος ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . . AR Τετράδρ.
Ἵππος ἐλεύθερος. [B. M. *Cat. Mac.* σελ. 159.]	Κράνος ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . AR Τετρώβολ.
Ὁμοίως (*αὐτόθι*, σελ. 160).	Κηρύκειον ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . AR Τετρώβολ.
Προτομὴ ἵππου (*αὐτόθι*).	Κράνος ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . AR Διώβολ.
Ἱππεὺς μετὰ δύο δοράτων (*αὐτόθι*, σελ. 161).	Προτομὴ λέοντος ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . . . AR Τετρώβολ.
Ἵππος ἀνορθούμενος (*αὐτόθι*, σελ. 162).	ΠΕΡΔΙΚ Κράνος ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . . . AR Τετρώβολ.
Ἵππος δεδεμένος εἰς κρίκον (*αὐτόθι*).	Π]ΕΡ Προτομὴ λέοντος ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . AR Διώβολ.
Κεφαλὴ πωγωνοφόρος Ἡρακλέους (*αὐτόθι*, σελ. 163).	ΠΕΡ Ῥόπαλον καὶ τόξον ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . AR Διώβολ.

Ἀρχέλαος Α', 413 - 399 π. Χ. Εἴδομεν, ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ὁ Φοινικικὸς στατὴρ (ὁλκὴ

230 — 220 κ. ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὰ νομίσματα τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀνόδου τοῦ Ἀρχελάου εἰς τὸν θρόνον ὁ στατὴρ οὗτος ἀντηλλάχθη πρὸς ἕτερον 170 κ., ὅστις ἀπὸ τοῦ βάρους αὐτοῦ (ἴσου πρὸς δύο Περσικὰς σίκλους) ὠνομάσθη *Περσικὸς στατήρ*. Τὰ νομίσματα τῶν δύο σπουδαίων πόλεων Ἀβδήρων καὶ Μαρωνείας ὑφίσταται ὁμοίαν μεταβολὴν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον. Τὰ αἴτια τῆς ἀλλαγῆς ταύτης παραμένουσιν ἀνεξήγητα.

Ἱππεὺς τρέχων, φέρων καυσίαν καὶ χλαμύδα, ὡπλισμένος δὲ διὰ δύο δοράτων.	ΑΡΧΕΛΑΟ Προτομὴ αἰγὸς ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ *(Πίναξ ΙΒ'. 1)*. R Στατήρ, 170 κ.
Κεφαλὴ ἄρρην νεαρά, φέρουσα ταινίαν. [B.M. *Cat. Mac.*, σελ. 164].	ΑΡΧΕΛΑΟ Ἱππεὺς μετὰ λυτοῦ χαλινοῦ . . R Στατήρ.
Ἵππος *(αὐτόθι)*.	» Κράνος ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . R Διώβολ. 28 κ.
Ὁμοίως *(αὐτόθι, σελ.* 165).	ΑΡΧΕΛ Ἀετὸς ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . R Διώβολ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου *(αὐτόθι)*.	ΑΡΧ Προτομὴ λύκου· ὑπεράνω, ῥόπαλον . . . R Ὀβολ. 14 κ.
Ὁμοίως *(αὐτόθι)*.	» Κεφαλὴ λύκου καὶ ῥόπαλον. . R Ἡμιώβολ. 7 κ.
Ὁμοίως *(αὐτόθι, σελ.* 166).	ΑΡ Κεφαλὴ λέοντος καὶ ῥόπαλον. R ¼ Ὀβολ. 4·7 κ.
Ὁμοίως *(αὐτόθι)*.	ΑΡΧΕΛΑΟ Ῥόπαλον, φαρέτρα καὶ τόξον . . . . . . Æ μέγεθ. ·7
Κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον. [Imhoof, *Choix*, Πίν. I. 1].	ΑΡΧΕ Προτομὴ κάπρου . . Æ ·5

Ἀέροπος, (= Ἀρχέλαος Β'.), 396 — 392 π. Χ.

Κεφαλὴ ἀνδρικὴ νεαρὰ μετὰ καυσίας.	ΑΕΡΟΠΟ Ἵππος βαδίζων . . Æ ·5
Ὁμοίως [B. M. *Cat. Mac.*, σελ. 167].	» Προτομὴ λέοντος. Æ ·5

Ἀμύντας Β'. (ϛ) 392-490 π. Χ.

Κεφαλὴ ἄρρην νεαρά, φέρουσα ταινίαν. B. M. *Cat., Mac.*, σελ. 168].	ΑΜΥΝΤΑ Ἵππος μετὰ λυτοῦ χαλινοῦ. R Στατήρ, 160 κ.
Κεφαλὴ Πανὸς μετὰ μικρῶν κεράτων.	» Προτομὴ λύκου . . Æ ·4
Γυμνὴ νεανικὴ κεφαλὴ ἀνδρὸς *(αὐτόθι* σελ. 169).	» Κράνος . . . . . Æ ·5

Παυσανίας, 390—389 π. Χ.

Κεφαλὴ ἄρρην νεαρά, φέρουσα ταινίαν.	ΠΑΥΣΑΝΙΑ Ἵππος ἱστάμενος (*Πίναξ ΙΒ'.2*). Ⓡ Στατήρ.
Ὁμοίως. [B. M. *Cat. Mac.* σ. 170.]	» Προτομὴ λέοντος. Æ ·65

Ἀμύντας Γ'.

Πρώτη βασιλεία, 389-383 π. Χ.

Κεφαλὴ πωγωνοφόρος Ἡρακλέους. (*Πίναξ ΙΒ'. 3.*)	ΑΜΥΝΤΑ Ἵππος ἱστάμενος . . . Ⓡ Στατήρ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	» Ἀετὸς στρεφόμενος . . . Ⓡ Διώβολ.
Κεφαλὴ πωγωνοφόρος Ἡρακλέους. [B. M. *Cat. Mac.* σελ. 172.]	» Προτομὴ κάπρου· ὑπεράνω ῥόπαλον . . . . Æ ·55

Δευτέρα βασιλεία, 381-369 π. Χ.

Ἱππεὺς ἀνορθούμενος, βάλλων διὰ δόρατος. [B. M. *Cat. Mac.* σ. 173.]	ΑΜΥΝΤΑ Λέων θραύων δόρυ . . Ⓡ Στατήρ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ (*Αὐτόθι* σελ. 174).	» Ἀετὸς σπαράσσων ὄφιν . Æ ·6
Ὁμοίως (*Αὐτόθι*).	» Τόξον καὶ ῥόπαλον χιαστί Æ ·4
Ὁμοίως.	» Ῥόπαλον . . . . Æ ·4
Κεφαλὴ ἄρρην νεαρά.	» Προτομὴ λύκου . . Æ ·5

Ἀλέξανδρος Β'. 369-368 π. Χ. Δὲν ὑπάρχουσι νομίσματα δυνάμενα νὰ ἀποδοθῶσιν μετὰ βεβαιότητος εἰς τὸν βασιλέα τοῦτον.

Περδίκκας Γ'., 365 ἢ 364-359 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ. (*Πίναξ ΙΒ'. 4.*)	ΠΕΡΔΙΚΚΑ Ἵππος τριποδίζων . . Ⓡ Στατήρ.
Ὁμοίως. [B. M. *Cat. Mac.* σ. 175.]	» Λέων θραύων δόρυ. Æ ·8
Ὁμοίως (*Αὐτόθι*, σελ. 176).	» Ἀετὸς στρεφόμενος . . . Æ ·6.

Φίλιππος Β'., 359-336 π. Χ. Τοῦ Περσικοῦ χρυσοῦ Δαρεικοῦ ὄντος μέχρι τοῦδε τοῦ μόνου κυκλοφοροῦντος χρυσοῦ νομίσ-

ματος ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι οὐχ ἧττον ἢ ἐν ταῖς κτήσεσιν τοῦ Μεγάλου βασιλέως, ὁ Φίλιππος καταλαβὼν τὰ χρυσωρυχεῖα τῶν Φιλίππων ἠδυνήθη νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ Περσικὸν νόμισμα διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ χρυσῶν στατήρων, οὓς ἐξέπεμπεν εἰς μέγα πλῆθος ἐκ πολλῶν νομισματοκοπείων διαφόρων μερῶν τοῦ βασιλείου αὐτοῦ, ἀναδιοργανίζων συγχρόνως τὸ Μακεδονικὸν νόμισμα ἐπὶ νέου ἐντελῶς συστήματος, τελειοποιηθέντος κατόπιν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ διμεταλλισμοῦ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῶν νομισματικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Φιλίππου, ἐπειδή, ἐνῷ ἐξέδιδε τὰ χρυσᾶ αὐτοῦ νομίσματα κατὰ τὸν Δαρεικὸν κανόνα, παρεδέχθη ὡς πρὸς τὸν ἄργυρον αὐτοῦ τὸν Φοινικικὸν σταθμὸν (ἤτοι τὸν κανόνα τῶν 15 στατήρων), 15 στατήρων, ἤτοι τριάκοντα δραχμῶν ἰσοφαριζουσῶν κατ' ἀξίαν, ἐν τῇ τότε σημειουμένῃ τιμῇ τοῦ χρυσοῦ (1 : 12½), πρὸς ἕνα χρυσοῦν στατῆρα. Ὁ κανὼν οὗτος ἐξελέγη πιθανῶς ἐπὶ τῷ σκοπῷ διατηρήσεως τῆς τιμῆς τοῦ χρυσοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τοῦ ἀργύρου, τῶν οὕτω ἐπιτυγχανομένων στρογγύλων ἀριθμῶν εὐκολυνόντων τοιοῦτόν τι ἀποτέλεσμα. Ἐν τούτοις ἡ ἄπειρος εἰσροὴ χρυσοῦ ἐκ τῶν νεωστὶ ἀνοιχθέντων μεταλλείων ἀπέδειξε ταχέως τὸ μάταιον τοῦ σχεδίου. Ἡ ἀξία τοῦ χρυσοῦ ἤρξατο ἐκπίπτουσα, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἅμα τῇ ἀνόδῳ αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν μονομεταλλικὴν κυκλοφορίαν, κόπτων τόν τε χρυσὸν καὶ ἄργυρον αὐτοῦ κατὰ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σταθμητικὸν κανόνα, τοῦ χρυσοῦ καὶ πάλιν θεωρηθέντος ὡς ἁπλοῦ μετάλλου καὶ μὴ ἐπιχειρηθέντος νὰ καθορισθῇ ὁριστικῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν χρυσῶν δραχμῶν, ἀνθ' ὧν εἷς χρυσοῦς στατὴρ ὤφειλε νομίμως νὰ ἀνταλλάσσηται (Droysen, *Geschichte des Hellenismus*, I, 155).

ΧΡΥΣΟΣ

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, δαφνοστεφής, μετὰ κόμης βραχείας (*Πίν. ΙΒ΄. 5*)	ΦΙΛΙΠΠΟΥ Ἅρμα . . . . Χ Στατήρ, 133 κ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ ἐν λεοντῇ.	» Προτομὴ λέοντος. . . Χ Ἡμιστάτηρ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ, ἐν λεοντῇ.	ΦΙΛΙΠΠΟΥ Ῥόπαλον καὶ τόξον. . ⅌ $^1/_4$ στατῆρος.
Ὁμοίως.	» Τύποι διάφοροι, κεραυνὸς — τρίαινα — ῥόπαλον — κάνθαρος — κνήμη αἰγός . . . ⅌ $^1/_8$ στατῆρες.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος ὡς ἐπὶ τῶν στατήρων.	» Κεραυνός . . . . . . ⅌ $^1/_{12}$ στατῆρος.

Ἡ ἐπὶ πολλῶν τοῦ Φιλίππου χρυσῶν στατήρων κεφαλὴ ὁμοιάζει πρὸς τὸν Ἄρην μᾶλλον ἢ τὸν Ἀπόλλωνα. Ἴδε Gardner (*Num. Chron.*, 1880, σελ. 52).

ΑΡΓΥΡΟΣ

Κεφαλὴ Διός, δαφνοστεφής. *(Πίναξ ΙΒ'. 6.)*	ΦΙΛΙΠΠΟΥ Παῖς γυμνὸς ἔφιππος, φέρων φοίνικα ἢ στέφων τὸν κέλητα αὑτοῦ . . . . Ꝛ Τετράδρ., 224, κ.
Ὁμοίως.	ΦΙΛΙΠΠΟΥ Ἱππεὺς Μακεδὼν πωγωνοφόρος, φέρων καυσίαν καὶ χλαμύδα, ἐγείρων δὲ τὴν δεξιάν. Ꝛ Τετράδρ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ, ἐν λεοντῇ.	ΦΙΛΙΠΠΟΥ Ἔφηβος ἔφιππος. . . Ꝛ Δίδρ., 112 κ.
Ὁμοίως.	» Ὁμοίως. Ꝛ Ὀκτώβ., 66 κ.
Ὁμοίως.	» Ὁμοίως. Ꝛ Δραχμή, 56 κ.
Ὁμοίως.	» Ἱππεὺς Μακεδών . . . . Ꝛ Δραχμή.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, δαφνοστεφὴς ἢ μετὰ πλατείας ταινίας.	» Ἱππεὺς γυμνὸς ἀνορθούμενος. Ꝛ Τετρώβολ., 37 κ.
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος, κατ' ἐνώπιον.	» Ἔφηβος ἔφιππος . . . . Ꝛ Τετρώβολ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος μετὰ πλατείας ταινίας.	» Ὁμοίως. Ꝛ Τριώβ., 28 κ.
Ὁμοίως.	» Ἥμισυ ἵππου . . . . . . Ꝛ Διώβολ., 18 κ.
Ὁμοίως.	» Κεφαλὴ ἵππου. Ꝛ Διώβολ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	» Ῥόπαλον . . Ꝛ Ὀβολ.(;)

ΧΑΛΚΟΣ

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος μετὰ πλατείας ταινίας.	ΦΙΛΙΠΠΟΥ Ἱππεὺς γυμνός. . . . Æ ·7-·6
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ, ἐν λεοντῇ.	» Ῥόπαλον . . Æ ·55-·45

Οἱ ὀπισθότυποι τῶν νομισμάτων τοῦ Φιλίππου εἶνε πάντες ἀγωνιστικοὶ καὶ ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἀγῶνας τοὺς ἑορταζομένους ὑπὸ Φιλίππου ἐν Δίῳ πρὸς τιμὴν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς (Müller, *Num. d'Alex.* σελ. 11 καὶ 344), ἢ μᾶλλον, εἰς τοὺς μεγάλους Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ἔνθα ἐνίκησαν τὰ ἅρματα τοῦ Φιλίππου. Ἀληθῶς ἔχομεν τὴν ἄμεσον μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου ὑπὲρ τῆς τελευταίας ὑποθέσεως (*Ἀλεξ. κ. 4: τὰς ἐν Ὀλυμπίᾳ νίκας τῶν ἁρμάτων ἐγχαράττων τοῖς νομίσμασιν*). Ὁ Φίλιππος ἐνίκησεν ἐπίσης *ἵππῳ κέλητι* ἐν Ὀλυμπίᾳ (Πλουτ. *Ἀλεξ.* κ. 3), νίκην ἣν διαιώνισεν ἐπὶ τῶν τετραδράχμων αὐτοῦ. Ὁ φέρων τὴν καυσίαν καὶ χλαμύδα ἱππεὺς εἶνε ὀλιγώτερον βεβαίως ἀγωνιστικός, ἴσως δὲ παριστᾷ αὐτὸν τὸν βασιλέα ἐν τῷ τυπικῷ σχήματι ἱππέως Μακεδόνος.

Τὰ νομίσματα τοῦ Φιλίππου ἐκόπησαν εἰς πολλὰ νομισματοκοπεῖα διαφόρων μερῶν τοῦ κράτους αὐτοῦ. Περὶ τῶν διαφόρων τῶν νομισματοκοπείων ἐμβλημάτων ἅτινα φέρουσιν, ἴδε Muller, *Mon. d' Alex. le Grand*, οὗτινος ὅμως αἱ κατὰ τόπους ἀποδόσεις πρέπει νὰ γίνωνται δεκταὶ μετὰ μεγάλης προσοχῆς. Ἐξηκολούθουν δὲ ταῦτα νὰ κυκλοφορῶσιν ἐν Εὐρώπῃ ἐπὶ μακρὸν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, οἱ δὲ Γαλάται ὅτε ἐπέδραμον καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Ἑλλάδα, ἔλαβον μέγαν ἀριθμὸν αὐτῶν μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν, ἔνθα ταῦτα ἐξηκολούθουν ἐπὶ μακρὸν νὰ χρησιμεύωσιν ὡς πρότυπα τῶν ἐγχωρίων νομισμάτων τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Βρεταννίας.

Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, 336-323 π. Χ. Ἡ νομισματοκοπία τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶνε κλάδος τῆς νομισματικῆς τοσοῦτον λίαν ἐκτενὴς καὶ πολύπλοκος ὥστε δύσκολον εἶνε νὰ πραγματευθῶμεν λεπτομερῶς περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ παρούσῃ συγγραφῇ. Τὰ πρῶτα αὐ-

τοῦ νομίσματα εἶνε μακεδονικῆς κατασκευῆς καὶ τεχνοτροπίας, πρέπει δὲ νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὰ ἀρχαιότερα ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ, πρὸ τῆς ἐκστρατείας εἰς Ἀσίαν. Τὸ τετράδραχμον (227 κ.) ἀκολουθεῖ τὸν σταθμητικὸν κανόνα τῶν νομισμάτων τοῦ Φιλίππου, ἐνῷ διὰ τὰ μικρότερα κλάσματα εἰσήχθη ὁ εὐβοϊκο-αττικὸς κανών, ὅστις ἔτη τινὰ κατόπιν ἐχρησιμοποιήθη γενικῶς ἐν τῇ νομισματοκοπίᾳ τῶν τε Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν κτήσεων αὐτοῦ.

Περὶ τὰ 336-334 π. Χ.

Κεφαλὴ Διὸς ὡς ἐπὶ τῶν τετραδράχμων τοῦ Φιλίππου. [Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. D. 8].	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ, στρέφων τὴν κεφαλήν . . . AR Τετράδρ., 227 κ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ ἐν λεοντῇ.	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ὁμοίως. . . . . AR Δραχμὴ (Ἀττική).
Ὁμοίως.	» Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ . . AR Ἡμίδραχμ.
Ὁμοίως.	» Δύο ἀετοὶ ἀντιμέτωποι ἐπὶ κεραυνοῦ. AR Διώβ.
Ὁμοίως.	» Κεραυνός. . AR Ὀβολός.
Ὁμοίως.	» Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ στρέφων τὴν κεφαλήν Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, μετὰ μακρᾶς κόμης.	» Κεραυνός. . . . Æ ·55

Μετὰ τὸ 334 π. Χ. περίπου.

Πιθανῶς οὐχὶ πρὸ τῆς ἐκστρατείας αὐτοῦ εἰς Ἀσίαν ἔκοψεν ὁ Ἀλέξανδρος τὰ ἀφθονώτατα αὐτοῦ διεθνῆ νομίσματα, ὧν οἱ ἑξῆς εἶνε οἱ κύριοι τύποι: —

ΧΡΥΣΟΣ

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ λοφοφόρου κορινθιακοῦ κράνους, κοσμουμένου διὰ ὄφεως, γρυπὸς ἢ Σφιγγός. (*Πίναξ ΙΒ'. 7.*)	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ [σπανιώτερον σὺν ΒΑΣΙΛΕΩΣ] Νίκη πτερωτὴ κρατοῦσα τρόπαιον. Ἐν τῷ πεδίῳ ποικίλα ἐμβλήματα νομισματοκοπείων καὶ μονογραφήματα . . . . . . AV Διστάτηρ, 266 κ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ λοφοφόρου κορινθιακοῦ κράνους, κοσμουμένου διὰ ὄφεως, γρυπὸς ἢ Σφιγγός. [B. M. *Guide*, Πιν. XXX. 4.]	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ [σπανιώτερον σὺν ΒΑΣΙΛΕΩΣ] Νίκη πτερωτὴ κρατοῦσα τρόπαιον. Ἐν τῷ πεδίῳ ποικίλα ἐμβλήματα νομισματοκοπείων καὶ μονογραφήματα . . . ℵ Στατήρ, 133 κ.
Ὁμοίως.	Ὁμοίως . . . ℵ Ἡμιστάτηρ, 66 κ.
Ὁμοίως.	Ὁμοίως . . . ℵ $^1/_4$ στατῆρος, 33 κ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Ῥόπαλον καὶ τόξον . . . . ℵ $^1/_4$ στατῆρος, 33 κ.
Ὁμοίως.	Κεραυνός . . . ℵ $^1/_8$ στατῆρος, 16 κ.

Τὸ σύνηθες κέρμα εἶνε ὁ στατήρ· τὰ λοιπὰ δὲ ἀπαντῶσι μόνον κατ' ἐξαίρεσιν. Ἡ λατρεία τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς καὶ τῆς συνόδου αὐτῆς Νίκης εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, πρὸ τῶν χρόνων τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἴχνος αὐτῆς εὕρηται ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν νομισμάτων.

ΑΡΓΥΡΟΣ

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ, ἐν λεοντῇ. [B. M. *Guide*, Πίν. XXX, 5, 6, 7.]	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ (ἐνίοτε σὺν ΒΑΣΙΛΕΩΣ) Ζεὺς καθήμενος ἐπὶ θρόνου, κρατῶν ἀετὸν καὶ στηριζόμενος ἐπὶ σκήπτρου. AR Τετράδραχμ.
Ὁμοίως.	AR Δραχμή.

Ὑπάρχουσιν ἐπίσης δεκάδραχμα, ἀλλ' εἶνε σπανιώτατα. Δίδραχμα, τριώβολα καὶ ὀβολοί, ἀπαντῶσι κατά τι συχνότερον. Πάντα τὰ νομίσματα τῶν ἀσυνήθων τούτων ὁλκῶν φαίνονται Συριακῆς καταγωγῆς.

ΧΑΛΚΟΣ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ, ἐν λεοντῇ.	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ῥόπαλον καὶ τόξον ἐν φαρέτρᾳ . . . . . Æ Διαφόρων μεγεθῶν.
Κεφ. νεαρὰ ἀνδρική, φέρουσα ταινίαν.	» Ἵππος ἐλεύθερος . Æ ·6

Ἕτεραι ποικιλίαι, σπανιώτεραι τῶν ἀνωτέρω, εἶνε αἱ ἑξῆς, τὸ πλεῖστον τεχνοτροπίας μεταγενεστέρας τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου : —

Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ἅρμα . . . AR ·8
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Νίκη . . . . . AR ·7
Κεφαλὴ νεαρὰ μετὰ ταινίας.	» [ΒΑΣΙΛΕΩΣ] Ἱππεύς AR ·7 -·6
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	» Ἱππεύς . . . . AR ·7
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Ὁμοίως . . . . AR ·7

Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	Β Α Τόξον, ῥόπαλον καὶ φαρέτρα AR ·7
Ὁμοίως.	» Ἱππεύς . . . . AR ·7
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Πρῷρα . . . . AR ·7 -·5
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	» Πρῷρα . . . . AR ·6
Μακεδονικὴ ἀσπίς.	» Κράνος . . . . AR ·6

Αἱ δυσκολίαι, ἃς ἀπαντῶμεν ἐπιχειροῦντες συστηματικὴν κατάταξιν τῶν κολοσσιαίων σειρῶν νομισμάτων τῶν φερόντων τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἶνε δύο εἰδῶν: — (α) ἔχομεν νὰ διακρίνωμεν, ἂν ἕν τι νόμισμα ἀνήκει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἤ, ἂν τοῦτο δὲν συμβαίνει, εἰς ποίαν τῶν μεταγενεστέρων περιόδων πρέπει νὰ ἀποδοθῇ, ἐπειδὴ εἴς τινα μέρη τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐξηκολούθουν κοπτόμενα ἀργυρᾶ νομίσματα ἐν τῷ ὀνόματι καὶ μετὰ τῶν τύπων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπί τινας αἰῶνας μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. (β) Ἔχομεν νὰ καθορίσωμεν γεωγραφικῶς ποῦ ἐκόπη τὸ νόμισμα τοῦτο.

Τὰ τετράδραχμα κατετάχθησαν ὑπὸ τοῦ M. Müller εἰς ἑπτὰ κλάσεις, ἃς οὗτος διέκρινε κυρίως διὰ τῶν ἑξῆς χαρακτηριστικῶν.

I. Παχεῖα κατασκευή, τεχνοτροπία αὐστηρά. Ζεὺς καθήμενος ἐν στάσει ἀλυγίστῳ, *ἔχων τὸν δεξιὸν πόδα ὁρατὸν πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ.* [B. M. *Guide.* Πίν. XXX. 5.]

II. Ὁμοίως, ἀλλὰ μετὰ μικρῶν τινων διαφορῶν [B. M. *Guide*, Πίν. XXVII, 2. 4, 5.]

III. Ὁμοίως, ἀλλὰ τεχνοτροπίας κομψοτέρας [B. M. *Guide*, Πίν. XXX. 6.]

IV· Κατασκευὴ ὀλιγώτερον παχεῖα τεχνοτροπία ὡραία· ἐργασία συνήθως (ἀλλ᾿ οὐχὶ πάντοτε) ἐπιμεμελημένη. *Ὁ δεξιὸς ποὺς τοῦ Διὸς*

συνεσταλμένος ὄπισθεν τοῦ ἀριστεροῦ [B. M. *Guide*, Πίν. XXVII. 6, 7, 8. Πίν. XXX. 10, 11. Πίν. XXXI. 12—14.]

V· Ὁμοίως. Κατασκευὴ πλατυτέρα, τὸ δὲ πέταλον εὐρύτερον. Τεχνοτροπία ἐλευθέρα καὶ συνήθως ἐπιπολαία [B. M. *Guide*, Πίν XXXVI. 1—4.]

VI. Λεπτὴ πεπλατυσμένη κατασκευή. Ἐργασία συνήθως ἐσπευσμένη ἀλλ' οὐχὶ ἀγροῖκος ἢ βάρβαρος. [B. M. *Guide*, Πίν. XLVIII, 1—3.]

VII. Λεπτὴ πεπλατυσμένη κατασκευή. Ἐργασία ἄκομψος, συνήθως δὲ βάρβαρος [B. M. *Guide*, Πίν. LIII. 1, 2. Πίν. LXIV. 2.]

Αἱ κλάσεις αὗται ἀνήκουσιν ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν Ἀσίαν, δύνανται δὲ νὰ ταχθῶσιν ὡς ἑξῆς περίπου:—

Περὶ τὰ 334-300 καὶ βραδύτερον

ΕΥΡΩΠΗ	ΑΣΙΑ
Κλάσις I. Βασίλειον Μακεδονίας κλ.	Κλάσις II. Κιλικία, Συρία, Φοινίκη·
» III. » »	» III. » » »

Περὶ τὰ 300 280 π. Χ.

Κλάσις IV. Μακεδονία κλπ. Πελοπόννησος καὶ νῆσοι.	Κλάσις IV. Κιλικία, Συρία, Φοινίκη καὶ Αἴγυπτος.

Περὶ τὰ 280-200 π. Χ.

Κλάσις V. Θρᾴκη.	Κλάσις V. Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας *(Πίν. ΙΒ'. 8)*. Φοινικικαὶ πόλεις (περὶ τὰ 244-183).

Μετὰ τὰ 200 π. Χ.

Κλάσεις VI, VII. Θρᾴκη, μέχρι σχεδὸν τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων.	Κλάσις VI. Ἐλεύθεραι πόλεις τῆς δυτικῆς Μικρ. Ἀσίας (190-133 π. Χ.)

Αἱ κατὰ πόλεις δὲ ἀποδόσεις ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ταὐτότητος τῶν παρέργων συμβόλων πρὸς γνωστοὺς νομισματικοὺς τύπους τῶν ἐν λόγῳ πόλεων. Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν τελευταίων τάξεων τὰ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ὀπισθίας ὄψεως σύμβολα ταῦτα εἶνε ἀναμφιβόλως ἐμβλήματα νομισματοκοπείων· δὲν εἶνε ὅμως ἐπαρκῶς βέβαιον ὅτι τὸαὐτὸ συμβαίνει πάντοτε καὶ ὡς πρὸς τὰ νομίσματα τῶν τάξεων I-IV, εἰς πολλὰς δὲ περιπτώσεις δὲν ἔχομεν ἀσφαλέστερον ὁδηγὸν

πρὸς ἀπόδοσιν τοπικὴν ἢ τὴν γνῶσιν τῶν χωρῶν ἐξ ὧν προέρχονται συνήθως εἴδη τινὰ τῶν τετραδράχμων.

Χρυσᾶ νομίσματα μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀλεξάνδρου πιθανῶς δὲν ἐκόπησαν μετὰ τὸ 280 π. Χ. περίπου.

Φίλιππος Γ΄. (Ἀριδαῖος), 323-316 π.Χ. Τὰ νομίσματα τοῦ βασιλέως τούτου εἶνε πανόμοια κατὰ τύπους πρὸς τὰ νομίσματα τοῦ Ἀλεξάνδρου τῶν κλάσεων III καὶ IV. Ἐπιγρ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ ἢ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ. Ἐκόπησαν δὲ ταῦτα ἔν τε ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς αὐτοῦ κτήσεσι καὶ ἐν Κιλικίᾳ, Συρίᾳ, Φοινίκῃ καὶ Αἰγύπτῳ [B. M. *Guide*, Πίν. XXVII. 9,10. Πίν. XXX. 8, 9]. *(Πίναξ* ΙΒ΄. 9, 𝔄 Στατήρ).

Ἀλέξανδρος Δ΄. υἱὸς τῆς Ῥωξάνης, 323-311 π.Χ. Ἴδε κατωτέρω ὑπὸ Πτολεμαῖον τὸν Σωτῆρα.

Κάσσανδρος, 316-297 π. Χ. Ὁ βασιλεὺς οὗτος δὲν ἔθεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ νομίσματος, ὅπερ ἐξηκολούθει ἐκδιδόμενον ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀλεξάνδρου (Κλάσις IV).

Περὶ τὰ 316-306 π Χ. Ἐπιγρ., ΚΑΣΣΑΝΔΡΟΥ

Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	Λέων καθήμενος . . . . . Æ ·65

Περὶ τὰ 306-297 π. Χ. Ἐπιγρ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΑΣΣΑΝΔΡΟΥ

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Τρίπους . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	Παῖς ἔφιππος . . . . . . Æ ·8-·7
Ὁμοίως.	Λέων βαδίζων . . . . . Æ ·6
Κράνος.	Ἐπιδορατίς . . . . . . Æ ·7

Εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Κασσάνδρου ἀνήκουσιν ὡσαύτως τὰ χαλκᾶ νομίσματα τὰ κοπέντα ἐν ὀνόματι τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Εὐπολέμου, 314-313 π Χ.

Τρεῖς Μακεδονικαὶ ἀσπίδες.	ΕΥΠΟΛΕΜΟΥ Ξίφος καὶ ζωστήρ. Æ ·7

Φίλιππος Δ΄., 297—296, υἱὸς τοῦ Κασσάνδρου.

Ἀλέξανδρος Ε΄., 295 π. Χ., υἱὸς τοῦ Κασσάνδρου.

Εἰς τοὺς βασιλεῖς τούτους δὲν δύνανται νὰ ἀποδοθῶσι βασίμως νομίσματα, ἂν καί τινα τῶν ὀψίμου τεχνοτροπίας νομισμάτων, φέροντα τοὺς τύπους τοῦ Φιλίππου Β'. καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, δυνατὸν νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν περίοδον ταύτην.

Ἀντίγονος, 306-301 π. Χ. Ὁ βασιλεὺς οὗτος, πατὴρ Δημητρίου τοῦ πολιορκητοῦ, ἀνηγορεύθη *βασιλεὺς τῆς Ἀσίας* ἐν ἔτει 311 π. Χ. Ἐν ἔτει 306 προσέλαβε τὸν τίτλον *βασιλεύς*. Εἶνε δὲ πιθανόν, ὅτι εἰς πάντα τὰ Ἀσιατικὰ αὐτοῦ νομισματοκοπεῖα ἐξηκολούθησεν ἡ κοπὴ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου μετὰ τῶν τύπων καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀμεταβλήτων (Κλάσις IV).

Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις χρυσοῖ στατῆρες φέροντες τοὺς τύπους τοῦ Ἀλεξάνδρου (μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι ἡ Νίκη κρατεῖ ἐν τῇ δεξιᾷ ἀκροστόλιον) ἐπιγεγραμμένοι ΑΝΤΙΓΟΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ καὶ τετράδραχμα. Τὰ τελευταῖα ἐκόπησαν ἐν Πελοποννήσῳ πιθανῶς ἐν ἔτει 303 π Χ. ὑπὸ Δημητρίου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀντιγόνου.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους *(Πίναξ ΙΒ'.10).*	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΓΟΝΟΥ Ζεὺς ἀετοφόρος. . . . . ꝶ Τετράδρ.

Τὰ νομίσματα ταῦτα μνημονεύονται ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν κτημάτων τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀσκληπιείου ὑπὸ τὸ ὄνομα *τέτραχμα ἀντιγόνεια* (ἴδε J. P. Six, ἐν τῷ Annuaire de Numismatique, 1882, σελ. 27). Χαλκᾶ νομίσματα δὲν δύνανται νὰ ἀποδοθῶσιν μετὰ βεβαιότητος εἰς τὸν βασιλέα τοῦτον.

Δημήτριος ὁ πολιορκητής, 306-283 π. Χ.

ΧΡΥΣΟΣ

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Νίκη. Ꭓ Στατήρ.
Κεφαλὴ Δημητρίου μετὰ κέρατος βοὸς [B. M. *Guide*, Πίν. XXXI, 15.]	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ἱππεὺς ὡπλισμένος δόρατι. . Ꭓ Στατήρ.
Νίκη σαλπίζουσα, φέρουσα ἴκριον τροπαίου, ἱσταμένη δὲ ἐπὶ πρῴρας.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ἀθηνᾶ πρόμαχος μετ' ἀσπίδος καὶ δόρατος. . . . . . . Ꭓ Στατήρ.

ΑΡΓΥΡΟΣ

Νίκη ὡς ἀνωτέρω *(Πίναξ ΙΒ'. 12)*.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ποσειδῶν κραδαίνων τρίαιναν . . . ℞ Τετράδρ., Δρ. καὶ Ἡμίδρ.
Κεφαλὴ Δημητρίου κερασφόρος.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ποσειδῶν ὡς ἀνωτέρω . . ℞ Δραχμή.
Ὁμοίως (*Πίναξ ΙΒ'. 11.*)	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ποσειδῶν ἔχων τὸν δεξιὸν πόδα ἐπὶ βράχου καὶ στηριζόμενος ἐπὶ τριαίνης. . . . . . . ℞ Τετράδρ.
Ὁμοίως.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ποσειδῶν καθήμενος ἐπὶ βράχου, κρατῶν ἀκροστόλιον καὶ τρίαιναν . . ℞ Τετράδρ.

Οἱ τύποι τῶν νομισμάτων τούτων ἀναφέρονται εἰς τὴν ναυτικὴν νίκην ἣν ἤρατο ὁ στόλος τοῦ Ἀντιγόνου, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ Δημητρίου, κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Πτολεμαίου παρὰ τὴν Κύπρον ἐν ἔτει 306 π. Χ. Ἡ αὐτὴ νίκη διαιωνίσθη καὶ διὰ μνημείου ἀνακαλυφθέντος πρό τινων ἐτῶν ἐν Σαμοθράκῃ, νῦν δὲ ἀποκειμένου ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου καὶ ἀποτελουμένου ἐκ κολοσσιαίας Νίκης ἱσταμένης ἐπὶ πρῴρας, ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων. Ἴδε Conze *(Samothrake,* τόμ. II σελ. 47 ἑξ.), κλπ.

Ἐξαιρέσει ὀλιγίστων τὰ χαλκᾶ νομίσματα Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ φέρουσιν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως πρῷραν καὶ τὰ γράμματα ΒΑ(=ΒΑΣΙΛΕΩΣ). Ὁ ἐμπρόσθιος τύπος παριστᾷ συνήθως κεφαλὴν Ἀθηνᾶς ἢ Διός.

Πύρρος. Ἐβασίλευσε πάσης τῆς Μακεδονίας τὸ 287-6 π.Χ. τοῦ δὲ δυτικοῦ αὐτῆς μέχρι τοῦ 284 π. Χ., καὶ πάλιν τὸ 274-272 π. Χ. Ἂν ἔκοψεν ἀργυρᾶ νομίσματα ἐν Μακεδονίᾳ, θὰ ἔφερον πιθανῶς, ὡς τὰ τοῦ Κασσάνδρου, τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου (Κλάσις IV). Τὰ Μακεδονικὰ χαλκᾶ νομίσματα αὐτοῦ φέρουσι τοὺς ἑξῆς τύπους : —

Ἀσπὶς μακεδονικὴ μετὰ τοῦ μονογραφήματος τοῦ Πύρρου ἐν τῷ κέντρῳ (ΠΥΡ).	ΒΑΣΙ Κράνος καὶ τὸ μονογράφημα ΠΥΡ. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ δρυός Æ ·5

Διάμεσον, 286-277 π. Χ. Διαρκούσης τῆς περιόδου ταύτης, ὅτε ἡ διοίκησις τῆς Μακεδονίας μετέβη ταχέως ἀπὸ τοῦ Πύρρου εἰς τὸν Λυσίμαχον, Σέλευκον, Πτολεμαῖον τὸν Κεραυνόν, Ἀντίπατρον, Σωσθένην, κλπ., ὀλίγα νομίσματα ἐκόπησαν ἐν Μακεδονίᾳ.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ Λυσίμαχος φαίνεται ὅτι ἔκοψε τετράδραχμα ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα ἔν τισι τῶν Μακεδονικῶν νομισματοκοπείων, τῶν λοιπῶν ὅμως δὲν γνωρίζομεν νομίσματα. Ὑπάρχει ἐν τούτοις σειρὰ Ἀλεξανδρείων τετραδράχμων τῆς κλάσεως IV, (Müller, ἀριθ. 225-236, καὶ B. M. *Guide*, Πίν. XXX, 11) μετὰ κράνους Μακεδονικοῦ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ὀπισθίας ὄψεως, ἣν ἐπεθύμουν νὰ ἀποδώσω εἰς τὸν χρόνον τοῦτον σὺν τῇ ἑξῆς ἀναλόγῳ σειρᾷ χαλκῶν νομισμάτων: —

Μακεδονικὴ ἀσπίς· ἐν τῷ κέντρῳ, διάφορα σύμβολα.	ΒΑ Μακεδονικὸν κράνος . . Æ ·5
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ Τόξον ἐν φαρέτρᾳ καὶ ῥόπαλον. *Σύμβολον*, λαμπὰς ἀγωνιστική . . . . Æ ·75

Ἀντίγονος Γονατᾶς, 277-239 π. Χ.
Ἀντίγονος Δώσων, 229-220 π. Χ.
{ Δὲν εἶνε πάντοτε δυνατὸν νὰ διακρίνωμεν τὰ νομίσματα τοῦ Γονατᾶ ἀπὸ τὰ τοῦ Δώσωνος.

Ὁ Δρ. Imhoof-Blumer κλίνει νὰ παραδεχθῇ τὴν ἀπόδοσιν πάντων τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων εἰς τὸν Γονατᾶν.

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος, μετὰ βοστρύχων κυματιζόντων ἀναδεδεμένων διὰ φυτοῦ θαλασσίου. *(Πίναξ ΙϚ΄. 6.)*	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΓΟΝΟΥ γεγραμμένον ἐπὶ πρῴρας, ἐφ᾽ ἧς κάθηται Ἀπόλλων γυμνός, κρατῶν τόξον. AR Τετράδρ.

Ὁμοία κεφαλὴ ἀρχαιοτέρας τεχνοτροπίας.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΓΟΝΟΥ Ἀθηνᾶ Ἀλκίς, ἀρχαΐζούσης τεχνοτροπίας, κραδαίνουσα κεραυνὸν καὶ κρατοῦσα ἀσπίδα . . . . Ꝛ Δραχ.
Ἀσπὶς μακεδονική, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ὁποίας, κεφαλὴ Πανὸς μετὰ καλαύροπος ἐπὶ τοῦ ὤμου.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΓΟΝΟΥ Ὅμοιος τύπος *(Πίναξ ΙϚʹ. 7)* Ꝛ Τετράδρ.

Οἱ τύποι τοῦ πρώτου τῶν ἀνωτέρω τετραδράχμων ἀναφέρονται σαφῶς εἰς ναυτικὴν νίκην. Ὁ Δρ. Imhoof *(Mon. Gr.* σελ. 128) νομίζει, ὅτι ἡ ἐννοουμένη νίκη εἶνε ἡ τοῦ Γονατᾶ κατὰ τοῦ στόλου τῆς Αἰγύπτου παρὰ τὴν νῆσον Κῶν ἐν ἔτει 265 π. Χ. Ἐπὶ τῆς στερεᾶς, ἀπέναντι τῆς Κῶ, ἦτο τὸ ἱερὸν τοῦ Τριοπίου Ἀπόλλωνος, ἔνθα ἐτελοῦντο ἀγῶνες εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, τῶν ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἀπεικονιζομένων δύο θεῶν, «C' était là sans doute, que le vainqueur a consacré sa trière; et c' est là aussi, suivant une inscription trouvée près de l' hiéron, qu' existait plus tard un autre sanctuaire, très riche et très vénéré des Cnidiens, celui du *héros Antigonos fils de l' Épigone* (Démétrius)» τὸ ἱερόν τοῦτο ὤφειλεν ἀναμφιβόλως τὴν γένεσιν αὐτοῦ εἰς ἀνδραγάθημά τι, οἷον ἡ παρὰ τὴν Κῶ νίκη, δι' ἧς ὁ Ἀντίγονος ἐγένετο εὐεργέτης τῆς πόλεως Κνίδου καὶ τοῦ ναοῦ αὐτῆς τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἐὰν ὅμως ἀφ' ἑτέρου, ὡς ἡ ὄψιμος τεχνοτροπία τῆς κεφαλῆς τοῦ Ποσειδῶνος ἐπὶ τοῦ πλείστου τῶν νομισμάτων τούτων δύναται νὰ ἀγάγῃ ἡμᾶς νὰ συμπεράνωμεν, ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὸν μεταγενέστερον Ἀντίγονον, τότε καὶ πάλιν ὁ ὀπισθότυπος δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὡς ἀναφερόμενος εἰς τὴν εὐτυχῆ ναυτικὴν ἐκστρατείαν, ἣν ἐπεχείρησεν ἐν ἔτει 228 π. Χ. ὁ Ἀντίγονος Δώσων κατὰ τῆς Καρίας. Ἄλλοτε ἔκλινον νὰ παραδεχθῶ τὴν τελευταίαν ταύτην ἑρμηνείαν (Β. Μ. *Guide,* σελ. 75 κ. ἑξ.), νῦν ὅμως ὁμολογῶ, ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Δρ. Imhoof ἐκλόνισάν πως τὴν πεποίθησίν μου ταύτην.

Τὰ συνηθέστατα ἀπαντώμενα χαλκᾶ νομίσματα τῶν δύο Ἀντιγόνων εἶνε τῶν ἑξῆς τύπων: —

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΒΑ καὶ ΑΝΤΙ (μονογράφ.). Σάτυρος ἐγείρων τρόπαιον. Æ ·75-·65
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος ὡς ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν.	Πρῷρα . . . . Æ ·6
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	ΒΑ καὶ ΑΝΤΙ (μονογρ.). Ἱππεὺς γυμνὸς στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ. Æ ·65
Μακεδονικὴ ἀσπὶς ἐφ' ἧς ΑΝΤΙ (μονογράφημα).	ΒΑΣΙ Μακεδονικὸν κράνος. Æ ·7

Δημήτριος Β'., 239-229 π. Χ. Δὲν ὑπάρχουσι χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ νομίσματα τοῦ βασιλέως τούτου.

ΧΑΛΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Μακεδονικὴ ἀσπίς, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ὁποίας μονογράφημα συντεθειμένον ἐκ τῶν γραμμάτων ΔΗΜΗΤΡΙ.	ΒΑΣΙ Μακεδονικὴ περικεφαλαία. . Æ ·65 καὶ ·35
Ὁμοίως· ἀλλ' ἐν τῷ κέντρῳ, ἀστήρ.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ὁμοίως Æ ·65
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	ΒΑ ΔΗ Ἱππεὺς στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ. . . . . Æ ·65

Φίλιππος Ε'., 220-179 π. Χ.

ΑΡΓΥΡΟΣ

Κεφαλὴ τοῦ βασιλέως μετὰ διαδήματος *(Πίναξ ΙΘ'. 3).*	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Ἀθηνᾶ Ἀλκὶς ὡπλισμένη ἀσπίδι καὶ κραδαίνουσα κεραυνόν. . Ꞧ Τετράδρ.
Ἀσπὶς μακεδονική, μετὰ κεφαλῆς τοῦ ἥρωος Περσέως ἐν τῷ κέντρῳ, φέροντος πῖλον πτερωτὸν φρυγικοῦ σχήματος, περατούμενον κατὰ τὴν κορυφὴν εἰς κεφαλὴν ἀετοῦ.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Ῥόπαλον ἐν στεφάνῳ δρυός. . Ꞧ Τετράδρ. *(Πίναξ ΙΘ'. 4.)*
Κεφαλὴ τοῦ βασιλέως μετὰ διαδήματος.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Ὁμοίως. Ꞧ Δίδρ.
Ὁμοίως.	» » Ὁμοίως Ꞧ Δρ.
Ὁμοίως.	» » » Ꞧ Ἡμίδρ.

ΧΑΛΚΟΣ

Κεφαλὴ Διὸς ἐν στεφάνῳ δρυός.	ΒΑ ΦΙ Ἱππεὺς στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ . . . . . Æ ·75
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	» Ἀθηνᾶ Ἀλκίς . . Æ ·80-·65
Ὁμοίως.	» Πρῷρα . . . , . Æ ·55
Κεφαλὴ Ἡλίου ἀκτινοστεφής.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Κεραυνὸς ἐν στεφάνῳ δρυός . . . Æ 1·0
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	ΒΑ Φ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ ἐν στεφάνῳ δρυός . . . . . . Æ ·75
Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρος.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Ἅρπη ἐν στεφάνῳ δρυός . . . . . Æ ·9
Ὁμοίως.	ΒΑ Φ Πρῷρα . . . . . . Æ ·45
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	» Δύο αἶγες ἀναπαυόμεναι Æ ·75
Κεφαλὴ Πανός.	» Ὁμοίως . . . . . . Æ ·5
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	» Ἱππεὺς στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ. . . . . . . Æ ·65
Ὁμοίως, δαφνοστεφής, μετὰ τῆς λεοντῆς περὶ τὸν τράχηλον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς.	ΒΑ ΦΙ Πρῷρα . . . . . . Æ ·75
Κεφαλὴ τοῦ ἥρωος Περσέως.	ΒΑ Φ Ἀετὸς ἐπὶ ἀρότρου ἢ κεραυνοῦ . . . . . Æ ·75-·7
Ὁμοίως.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Ἵππος . Æ ·7
Ὁμοίως.	» » Ἅρπη ἐν στεφάνῳ δρυός . . Æ ·6
Ὁμοίως.	ΒΑ Ἅρπη καὶ ῥόπαλον . . Æ ·4
Ἀσπὶς μακεδονικὴ μετὰ τροχομόρφου κοσμήματος ἐν τῷ κέντρῳ.	ΒΑ ΦΙ Ῥόπαλον . . . . . Æ ·65
Ὁμοίως.	ΒΑ Φ Περικεφαλαία . . . Æ ·5
Ὁμοίως ἀλλὰ μετὰ κεφαλῆς Περσέως ἐν τῷ κέντρῳ.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Περικεφαλαία, ἧς ὑπεράνω ἀστήρ. Æ ·6

Τίτος Κοΐντιος Φλαμινῖνος, 146-140 π. Χ. Τοῦ περιφήμου τούτου Ῥωμαίου στρατηγοῦ εἶνε γνωστὸς χρυσοῦς στατὴρ ἀττικοῦ σταθμοῦ. Εἶνε δὲ σπανιώτατος, ἀνακαλυφθέντων μέχρι τοῦδε μόνον τριῶν κομματίων. Ὁ Δρ. Friedländer (*Zeit. f. Num.* XII,

σελ. 2) φρονεῖ, ὅτι ἐκόπη ἐν Μακεδονίᾳ μετὰ τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχην· οὐδὲν ὅμως ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν ἐκόπη διαρκούσης τῆς διαμονῆς τοῦ Φλαμινίνου ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἴσως ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ μεγάλου Συνεδρίου τῆς Κορίνθου, ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι ἐκήρυξαν τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ὀπίσθιος τύπος εἶνε ὁ τῶν χρυσῶν στατήρων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, προτιμῶ νὰ περιγράψω αὐτὸν ἐνταῦθα.

Κεφαλὴ τοῦ Φλαμινίνου πρὸς δ., μετὰ μικροῦ πώγωνος (*Zeit. f. Num.* XII, Πίν. VII, 2].	T. QVINCTI Νίκη ἱσταμένη, κρατοῦσα στέφανον καὶ κλάδον φοίνικος . . . . Ν Στατήρ.

Περσεύς, 178-168 π. Χ.

ΑΡΓΥΡΟΣ

Κεφαλὴ τοῦ βασιλέως Περσέως, μετὰ διαδήματος. *(Πίναξ ΙΘ', 5).*	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΕΡΣΕΩΣ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ, τὸ ὅλον δ' ἐν στεφάνῳ δρυός. . . . . . . R Τετράδρ.
Ὁμοίως.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΕΡΣΕΩΣ Ἅρπη ἐν στεφάνῳ δρυός . . . . R Δίδρ.
Ὁμοίως.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΕΡΣΕΩΣ Ῥόπαλον ἐν στεφάνῳ δρυός. . . R Δίδρ.

ΧΑΛΚΟΣ

Κεφαλὴ τοῦ ἥρωος Περσέως.	ΒΑ ΠΕ (ἢ ΠΕΡ)· Ἀετὸς ἐπὶ ἀρότρου ἢ κεραυνοῦ. Æ ·95-·7
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	» Ἱππεὺς στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ. . . . . Æ ·75-·7
Μακεδονικὴ ἀσπίς, μετὰ τροχομόρφου κοσμήματος ἐν τῷ κέντρῳ.	» Ἅρπη . . . . . Æ ·65-·5

Ἀδαῖος. Δυνάστης τις, πιθανῶς ἐν Μακεδονίᾳ, μὴ ἀναφερόμενος ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Τὰ νομίσματα αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἐκόπησαν ἐν τῇ πόλει Σκοτούσσῃ (Πλιν. IV. 17, 18) κειμένῃ ἐπὶ τῆς μεταξὺ Ἡρακλείας τῆς Σιντικῆς καὶ Φιλίππων ὁδοῦ. [Imhoof *Mon. Gr.*, σελ. 114].

Περὶ τὰ 200 μ. Χ. ἢ βραδύτερον

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΑΔΑΙΟΥ Τρίπους . . Æ ·85-·65
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	» Ῥόπαλον . Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Γλαύξ . . . Æ ·7
Κεφαλὴ κάπρου.	» Ἐπιδορατίς. Æ ·6

Η. Βασιλεις Παιονιας

Μετὰ τὸν θάνατον Περδίκκα τοῦ Γ΄, βασιλέως τῆς Μακεδονίας (359 π. Χ.), ἐπηκολούθησε περίοδος ἀταξίας, ἧς διαρκούσης οἱ Παίονες ἐπανέστησαν καὶ ἀπετίναξαν τὸν ζυγὸν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Μακεδονίας.

Οἱ ἀνεξάρτητοι βασιλεῖς τῆς Παιονίας ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου μέχρι τοῦ 286 π. Χ. εἶνε οἱ ἑξῆς: —

Λύκκειος. Περὶ τὰ 359-340 π. Χ. Ἀργυρᾶ νομίσματα ἠλαττωμένου Μακεδονικοῦ σταθμοῦ. Τετράδραχμα 214-188 κ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΛΥΚΠΕΙΟ ἢ ΛΥΚΚΕΙΟΥ Ἡρακλῆς καὶ λέων *(Πίναξ ΙΓ΄. 1)* . . . AR Τετράδρ.
Κεφαλὴ Διὸς [Συλλογὴ de Hirsch].	ΛΥΚΚΕΙΟΥ Ὁ αὐτὸς τύπος . . . AR Τετράδρ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Λέων . . . . AR Δρ.

Τεμάχιον ἐπιγραφῆς ἀνακαλυφθὲν πρό τινων ἐτῶν ἐν Ἀθήναις (Hicks, *Manual Gr. Inscr.* σελ. 187) μνημονεύει συνθήκης, συμμαχίας μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων ἀφ' ἑνὸς καὶ Κετριπόριος τοῦ Θρᾳκός, Λυππείου τοῦ Παίονος, καὶ Γράβου τοῦ Ἰλλυριοῦ ἀφ' ἑτέρου. Οὐδεμία δὲ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία περὶ τῆς ταὐτότητος τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ Λυππείου πρὸς τὸν Λύκπειον ἢ Λύκκειον τῶν νομισμάτων.

Πατράος. Περὶ τὰ 340-315 π. Χ.

Κεφαλὴ ἄρρην μετὰ κόμης βραχείας, συνήθως δαφνοστεφής.	ΠΑΤΡΑΟΥ Ἱππεὺς ἀκοντίζων ἐχθρὸν ἀνατετραμμένον. AR Τετράδρ. *(Πίναξ ΙΓ΄. 2)*

Κεφαλὴ ἄρρην τεταινιωμένη.	ΠΑΤΡΑΟΥ Προτομὴ κάπρου. Ꝛ Δρ.
Κεφαλὴ ἄρρην δαφνοστεφής.	» Ἀετός. . Ꝛ Τετρώβολ.

Αὐδωλέων. Περὶ τὰ 315 - 286 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κατ' ἐνώπιον.	ΑΥΔΩΛΕΟΝΤΟΣ Ἵππος ἐλεύθερος *(Πίναξ ΙΓ'. 3)* Ꝛ Τετράδρ.
Ὁμοίως.	» Ὁμοίως Ꝛ Δραχ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ἐν κατατομῇ.	» Ὁμοίως Ꝛ Δίδρ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κατ' ἐνώπιον.	» Προτομὴ ἵππου . Ꝛ Τετρώβ.
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	» Ὁμοίως Ꝛ Τετρώβ.

Ὁ Αὐδωλέων μετὰ τὸ 306 π.Χ. περίπου, ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τῶν Διαδόχων προσλαβὼν τὸν τίτλον τοῦ *βασιλέως*. Ἔκοψε δὲ τότε Ἀττικὰ τετράδραχμα ὅμοια κατὰ τοὺς τύπους πρὸς τὰ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ἐπιγεγραμμένα ὅμως ΑΥΔΩΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ. Τὰ νομίσματα τοῦ Αὐδωλέοντος ἀντεγράφοντο συχνὰ ὑπὸ τῶν Γαλατῶν.

Δροπέων, μετὰ τὸ 279 π. Χ. περίπου. Ἴδε J. P. Six *(Annuaire de Numismatique,* 1883, σελ. 5).

Κεφαλὴ Διός.	ΠΑΙΟΝΩΝ Κεραυνός, οὗ ὑποκάτω ΔΡ. . . . . Æ ·85

Ἐν ἔτει 1877 ἀνεκαλύφθη ἐπιγραφὴ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐπὶ τοῦ βάθρου ἀνδριάντος τινὸς μαρτυροῦσα, ὅτι ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Παιόνων εἰς τιμὴν τοῦ βασιλέως αὐτῶν καὶ κτίστου Δροπίονος, ὅστις πιθανῶς ἀναδιωργάνωσε τὴν χώραν μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γαλατῶν. Τὸ μονογράφημα αὐτοῦ ΔΡ ἐμφανίζεται ὡσαύτως ἐπὶ τῶν τετραδράχμων τοῦ Λυσιμάχου (Müller, ἀρ. 489).

Νίκαρχος. Δυνάστης ἄγνωστος, πιθανῶς σύγχρονος τοῦ Πατράου.

Κεφ. Ἀπόλλωνος, δεξ., δαφνοστεφής. [*Bull. de Con. Hell.* VI, 211.]	ΝΙΚΑΡΧΟΥ Τρίπους . . . . . Ꝛ Τετράδρ. 204 χ.

Θ'. Μακεδονια υπο τους Ρωμαιους

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἧτταν τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως ἐν τῇ μάχῃ τῆς Πύδνης (168 π. Χ.) ἡ Μακεδονία διηρέθη εἰς τέσσαρας χώρας, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 158 π.Χ. τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν ἀργυρᾶ νομίσματα τῇ παρεχωρήθη ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Συγκλήτου (Mommsen, *Mon. Rom.* III, σελ. 281). Αἱ τέσσαρες αὗται συμπολιτεῖαι διελύθησαν ἐν ἔτει 146 π. Χ. ὅτε ἡ χώρα διωργανώθη εἰς Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν.

158-146 π. Χ.

Κεφαλὴ Διὸς μετὰ στεφάνου δρυός. [Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. D, 11.]	ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΠΡΩΤΗΣ Ἄρτεμις ταυροπόλος μετὰ δύο λαμπάδων, ἱππεύουσα ταῦρον . . . . . ℞ Ἀττικ. τετράδρ.
Μακεδονικὴ ἀσπίς, ἧς ἐν τῷ κέντρῳ προτομὴ Ἀρτέμιδος.	ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΠΡΩΤΗΣ Ῥόπαλον ἐν στεφάνῳ δρυός. (*Πίναξ ΙΘ'. 2*) . . ℞ Τετράδρ.
Ὁμοίως.	ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΔΕΥΤΕΡΑΣ Ὁμοίως . . . . . . ℞ Τετράδρ.

Τὰ μικρότερα ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς ἐποχῆς ταύτης φέρουσι μόνον ΜΑΚΕ ἢ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ.

Μακεδονικὴ ἀσπίς, ἐφ' ἧς ῥόπαλον ἤ τι ὅμοιον τροχῷ κόσμημα.	Κράνος ἢ πρῷρα . . ℞ Τετρώβολ
Κεφαλὴ Βάκχης.	Πρῷρα . . . . . . ℞ Τετρώβολ.

ΧΑΛΚΟΣ

Κεφαλὴ Διός.	ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΤΕΤΑΡΤΗΣ Ῥόπαλον ἐν στεφάνῳ δρυός . Æ ·85
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΤΕΤΑΡΤΗΣ Οἱ Διόσκουροι . . . . Æ ·8

Τὰ ὑπολειπόμενα χαλκᾶ νομίσματα εἶνε τῆς Μακεδονίας *ἐν γένει*, ἄνευ τοῦ ἀριθμοῦ τῆς χώρας.

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ Τράγος . Æ 1·05
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Τρίπους . Æ ·8
Μακεδονικὴ ἀσπίς.	Μακεδονικὴ περικεφαλαία . Æ ·65

Κεφ. ποταμίου θεοῦ νεαροῦ (Στρυμών).	ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ Τρίαινα . Æ ·8
Κεφαλὴ Πανός.	BOT (Βοττιαία) ἐν μονογραφ. Δύο αἶγες . . . . Æ ·8
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ BOT Ἱππεύς . . Æ ·9
Κεφαλὴ Διὸς μετὰ στεφάνου δρυός.	» » Κεραυνός . . Æ ·85
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	» Ῥόπαλον ἐν στεφάνῳ δρυός . . . Æ ·85
Κεφαλὴ Σειληνοῦ κατ' ἐνώπιον.	» ἐν στεφάνῳ κισσοῦ Æ ·95
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Λύρα καὶ τόξον . . Æ ·85
Κεφαλὴ Διός.	ΠΑΡ ἐν μονογρ. Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ. Æ ·85-·65

Πολυαρίθμους ποικιλίας τῶν ἀνωτέρω ἴδε ἐν Β. Μ. *Cat., Mac.*, σελ. 11-16.

Μακεδονία ὡς Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία. Μετὰ τὸ 146 π. Χ.

Προτομὴ Ἀρτέμιδος ἐπὶ μακεδονικῆς ἀσπίδος. *(Πίναξ ΙϚ'. 8)*	ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ Ῥόπαλον ἐν στεφάνῳ δρυὸς μετὰ καρποῦ. Ἐν τῷ πεδίῳ συνήθως LEG, καὶ χεὶρ κρατοῦσα κλάδον ἐλαίας. ꝶ Τετράδρ.

Τὰ γράμματα LEG ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων δεικνύουσιν, ὅτι ταῦτα ἐκόπησαν ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου πρεσβευτοῦ (legatus) ἢ ἀντιταμίου.

ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ Κεφαλὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου μετὰ κόμης κυματιζούσης καὶ κέρατος Ἄμμωνος. *(Πίναξ ΙϚ'. 9).*	Ἐμβλήματα ταμιακά, ῥόπαλον, ὁδοιπορικὴ ῥάβδος (virga viatoris), κάλαθος νομίσματος (fiscus), καὶ θῶκος (subsellium). Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ. Ῥωμαῖος ἄρχων— CAE PR(aetor), AESILLAS Q(uaestor) ἢ SVVRA LEG(atus) PRO Q(uaestore). ꝶ Τετράδρ.

Ὁ Cae . . . ἦτο πιθανῶς ὁ προκάτοχος τοῦ στρατηγοῦ τῆς Μακεδονίας Σεντίου Σατουρίννου. Ὁ Αἰσίλλας ἦτο πιθανῶς ὁ ταμίας

Cae . . . ὁ δὲ Σούρας, ὁ legatus pro quaestore τοῦ Σατουρνίνου ἐν ἔτει 88 π. Χ. (Lenormant, *Mon. dans l' antiquité* II σελ. 144).

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα φέρουσι, τὰ πλεῖστα, τὰς ἐπιγραφὰς ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ καὶ ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ, ἢ ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ, δηλοῦντα οὕτως, ὅτι ἐκόπησαν ὑπὸ τῶν ταμιῶν G. Publilius καὶ L. Fulcinius. Φέρουσι δὲ τοὺς ἑξῆς τύπους:—

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	Ῥόπαλον ἐν στεφάνῳ . . . Æ ·85
Κεφ. τοῦ ἥρωος Περσέως (ἢ Ῥώμης).	Ἐπιγραφὴ μόνον . . . . . Æ 1·0
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	Τράγος ἱστάμενος. . . . . Æ·8
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς, ὡς ἐπὶ ὀψίμων νομισμάτων Ἀθηνῶν.	Ταῦρος βοσκόμενος μετὰ τοῦ μονογραφήματος BOT (κοπὲν ἐν Βοττιαίᾳ) . . . . Æ ·8

Χρόνοι τῶν αὐτοκρατόρων.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Κεφαλὴ Ἀλεξάνδρου.	ΚΟΙΝΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΝΕΩ-[ΚΟΡΩΝ κλπ. Τύποι ποικίλοι . Æ 1·0

Ἡ σειρὰ αὕτη κατατάσσεται ὑπὸ τοῦ Eckhel (II σελ. 111) εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Καρακάλλα, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τῶν κομματίων εἶνε πιθανῶς μεταγενέστερα. Ἴδε ὡσαύτως τὴν αὐτοκρατορικὴν σειρὰν (*Mionnet* B. M. *Cat., Mac.,* σελ. 27. Imhoof, *Mon. Gr.,* σελ. 61, κλπ.)

Εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους πρέπει ὡσαύτως νὰ καταταχθῶσι μικρά τινα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα φέροντα τὸ ὄνομα καὶ τὴν κεφαλὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας ὄψεως λέοντα, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ μεγάλα νομισματόσημα τοῦ θησαυροῦ τῆς Ταρσοῦ (*Rev. Num.* 1868, Πίν. X—XIII) καὶ μικρόν τι περίεργον χρυσοῦν νόμισμα φέρον ἔμπροσθεν μὲν τὴν κεφαλὴν τῆς μητρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὀλυμπιάδος, ὄπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΟΛΥΜΠΙΑΔΟΣ καὶ ὄφιν (*Zeit. f. Num.,* III, 56).

Ἀμφαξῖτις. Μετὰ τὸ 168 π. Χ.

Μακεδονικὴ ἀσπίς.	ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΑΜΦΑΞΙΩΝ 'Ρόπαλον ἐν στεφάνῳ δρυός. . . ℞ Τετράδρ.
Κεφαλὴ 'Ηρακλέους ἐν λεοντῇ.	ΑΜΦΑΞΙΩΝ 'Ομοίως Ꭿ 1·0-·85

Τὰ νομίσματα ταῦτα ἐκόπησαν πιθανῶς ἐν Θεσσαλονίκῃ ὡς πρωτευούσῃ τῆς Ἀμφαξίτιδος καλουμένης χώρας, ἐπειδὴ οὐδεμία πόλις καλουμένη Ἄμφαξος εἶνε γνωστή.

Ἀμφίπολις, 168 - 146 π. Χ. Ἴδε ἀνωτέρω, σελ. 283.

Βέροια ἐν τῇ Ἠμαθίᾳ, ἡ πόλις εἰς ἣν ἀπεχώρησαν ἐκ Θεσσαλονίκης ὁ Παῦλος καὶ Σίλας (*Πράξεις Ἀποστ.* XVII, 11)· Νομίσματα χαλκᾶ αὐτόνομα τῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων Γορδιανοῦ Γ'. ἢ Φιλίππου Α'., τῆς αὐτῆς κλάσεως καὶ σύγχρονα πρὸς τὰ τῆς Μακεδονίας *ἐν γένει*. Ὁ Mionnet (I. σελ. 469) δημοσιεύει κομμάτιον ἐπιγεγραμμένον ΚΟΙΝΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ Β. ΝΕΩ (κόρων) ΒΕΡΟΙΕΩΝ, φέρον δὲ τὴν χρονολογίαν ЄΟC (=275) τοῦ χρονολογικοῦ συστήματος τοῦ Ἀκτίου = 245 μ. Χ.

Βοττιαῖοι Ἠμαθίας. Μέρος τῶν Βοττιαίων ἐπανεκατέστη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ε'. εἰς τὴν γενέτειραν χώραν ἔνθα, πιθανῶς ἐν Πέλλῃ, ἔκοψαν νομίσματα τῇ ἀδείᾳ τῶν Ῥωμαίων.

Μετὰ τὸ 168 π. Χ.

Μακεδονικὴ ἀσπίς.	ΒΟΤΤΕΑΤΩΝ Πρῷρα . . . . ℞ Ἀττικὰ τριώβολα.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Ταῦρος βοσκόμενος. Ꭿ ·85

Ὁ βοσκόμενος ταῦρος εἶνε λίαν γνωστὸς τύπος τῶν νομισμάτων τῆς Πέλλας (σελ. 311). Περὶ ἄλλων νομισμάτων φερόντων ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ καὶ ΒΟΤ (μονογρ.) ἴδε ἀνωτέρω (σελ. 309).

Δῖον ἐν Πιερίᾳ, κείμενον πλησίον τῶν νοτίων ὁρίων τοῦ βασιλείου Μακεδονίας. Τῆς πόλεως ταύτης δὲν ὑπάρχουσι βεβαίας κατατάξεως νομίσματα ἐκ τῶν πρὸ τῆς αὐτοκρατορίας χρόνων

(πρβλ. ὅμως Millingen, *Sylloge*, σελ. 44 Πίν. IV. 20), ὅτε δεχθεῖσα ρωμαϊκὴν ἀποικίαν ἔκοψε νομίσματα μετὰ τῶν λατινικῶν ἐπιγραφῶν (ἴδε B. M. *Cat., Mac.,)* COLONIA IVLIA DIENSIS, ἢ COL. IVL. AVG. DIENSIS, D. D. Ἴδε ὡσαύτως Imhoof, *Mon. Gr.* σελ. 74.

Ἔδεσσα, τὸ νεώτερον ὄνομα τῶν Αἰγῶν. Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Γαλλιηνοῦ. *Ἐπιγρ.* ΕΔΕΣΣΑΙΩΝ καὶ ΕΔΕΣΣΕΩΝ. *Τύποι*, Ῥώμη Νικηφόρος καθημένη καὶ στεφανουμένη ὑπὸ γυναικείας μορφῆς (τῆς Ἐδέσσης). Παρ' αὐτὴν αἴξ, ἀναφερομένη εἰς τὸ ὄνομα Αἰγαὶ καὶ τὸν μῦθον τοῦ Καράνου.

Ἡράκλεια Σιντική. Αὐτόνομα χαλκᾶ νομίσματα τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων.

ΗΡΑΚΛΕѠΤѠΝ Ἀσπὶς μακεδονική.	ΕΠΙ ϹΤΡΥΜΟΝΙ Ῥόπαλον Æ ·6 [Imhoof, *Mon. Gr.* σελ. 77.]
Ἵππος ἐλεύθερος, βαδίζων πρὸς δ.	ΗΡΑΚΛΕѠΤѠΝ ἐν στεφάνῳ δάφνης (*Αὐτόθι*, σελ. 78) . Æ ·45

Θεσσαλονίκη (ἡ πάλαι Θέρμη), κληθεῖσα οὕτω ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου (τὸ 315 π. Χ.) πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου αὐτοῦ. Ἐνταῦθα δὲν ἐκόπησαν αὐτόνομα νομίσματα πρὸ τῆς ἐν ἔτει 168 π.Χ. πτώσεως τῆς Μακεδονικῆς μοναρχίας. Τότε δὲ ἡ Θεσσαλονίκη ἐγένετο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων πρωτεύουσα τῆς Δευτέρας Χώρας καὶ τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΔΕΥΤΕΡΑΣ (ἴδε σελ. 307) νομίσματα θὰ ἐξεδόθησαν ἐκ τοῦ νομισματοκοπείου αὐτῆς.

Ἐν τῇ ρωμαϊκῇ περιόδῳ, πρὸ καὶ διαρκούσης τῆς αὐτοκρατορίας, ἀφθονώτατα εἶνε τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς Θεσσαλονίκης. *Ἐπιγρ.* ΘΕϹϹΑΛΟΝΙΚΗ, ΘΕϹϹΑΛΟΝΙΚΕΩΝ, ΚΑΒΕΙΡΟϹ, κλπ. *Τίτλοι*: —ΝΕΩΚΟΡΟϹ καὶ ἐπὶ τῶν ὀψίμων νομισμάτων ΜΗΤΡΟΠ[ΟΛΙϹ] καὶ ΚΟΛΩ[ΝΙΑ]. Ὁ περιεργότατος τῶν τύπων ἴσως εἶνε ὁ παρουσιάζων τὴν μορφὴν ἑνὸς τῶν Καβείρων, πρὸς τιμὴν τῶν ὁποίων ἤγοντο ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀγῶνες καλούμενοι *Καβείρια*, *Καβείρια Πύθια* καὶ *Καβείρια ἐπινίκια* (Eckhel II, 78). Ἐπί τινων τῶν νομισ-

μάτων τούτων ὁ Κάβειρος φέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ ὑπὸ τῆς Νίκης (πρβλ. τὰ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐφαρμοζόμενα διακριτικὰ ἐπίθετα). Ἀπαντῶσιν ἐπίσης ἀγῶνες καλούμενοι *Ὀλύμπια Πύθια* καὶ *Ἄκτια Πύθια*. Ἄλλα πάλιν νομίσματα φέρουσι τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐλευθερίας, (ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ) καὶ τῆς ΑΓΩΝΟΘΕCΙΑC, ἤτοι τῆς προσωποποιήσεως τῆς προεδρίας τῶν ἀγώνων.

Κοτοῦσα. Ἴδε **Σκοτοῦσσα,** σελ. 312.

Πέλλα, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀξιοῦ καὶ Λυδίου, προβιβασθεῖσα ὑπὸ Φιλίππου εἰς ἕδραν τῆς κυβερνήσεως ἀντὶ τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης Αἰγῶν ἢ Ἐδέσσης. Ἔκτοτε ἦτο πιθανῶς ἓν τῶν κυριωτάτων βασιλικῶν νομισματοκοπείων τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας, δὲν ἔκοψεν ὅμως αὐτόνομα νομίσματα πρὸ τῆς ἐν ἔτει 168 π. Χ. ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως. Ἐν Πέλλῃ, ὡς τῇ πρωτευούσῃ τῆς καλουμένης Βοττιαίας χώρας καὶ τῆς Τρίτης Χώρας τῆς Μακεδονίας, ἐκόπησαν ἀναμφιβόλως τὰ ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΒΟΤΤΕΑΤΩΝ ἢ ἁπλῶς ΒΟΤ εἰς μονογράφημα. Ἕπονται ἀμέσως κατόπιν τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΠΕΛΛΗΣ ἢ ΠΕΛΛΑΙΩΝ νομίσματα. Οἱ κυριώτατοι τύποι εἶνε οἱ ἑξῆς. *Ἡ Ἀθηνᾶ Ἀλκὶς* ἐν στάσει μαχομένης [B. M. *Cat., Mac.*, σελ. 90], ἀντιγεγραμμένη πιθανῶς ἐξ ἀγάλματος τῆς θεᾶς ταύτης ἐν τῷ ἐν Πέλλῃ ναῷ αὐτῆς (Λιβίου XLIII, 51). *Ἡ κεφαλὴ τοῦ Πανὸς* ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως τῶν νομισμάτων τούτων ἀναφέρεται εἰς εἰδικήν τινα λατρείαν τοῦ θεοῦ τούτου, ὅστις ἀπεικονίζεται πρὸς τούτοις καὶ καθήμενος ἐπὶ πολλῶν αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων τῆς πόλεως. Ὁ *βοσκόμενος βοῦς* ὑπαινίσσεται τὸ ἀρχαῖον ὄνομα *Βουνόμος* τῆς Πέλλης (Eckhel, II, 74). Ὡς Ῥωμαϊκῆς δὲ ἀποικίας ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τὰ νομίσματα τῆς Πέλλης φέρουσι τὴν λατινικὴν ἐπιγραφὴν COL.IVL.AVG.PELLA. Ἴδε ὡσαύτως *Z. f. N.* I. σελ. 169 καὶ Imhoof, *Mon., Gr.* σελ. 86.

Σκοτοῦσσα ἢ Κοτοῦσα, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος, οὐχὶ μακρὰν Ἡρακλείας τῆς Σιντικῆς. Εἰς τὴν πόλιν ταύ-

την ὁ Imhoof Blumer (*Mon. Gr.* σελ. 114), θέλει νὰ κατατάξῃ τὰ νομίσματα τὰ κοπέντα ὑπὸ τοῦ δυνάστου τοῦ καλουμένου Ἀδαίου, μετὰ τὸ 200 π. Χ. περίπου, καὶ τὸ ἑξῆς χαλκοῦν νόμισμα, ὅπερ ὁμοιάζει πρὸς τὰ νομίσματα τοῦ Ἀδαίου.

Μετὰ τὸ 168 π. Χ

Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου. | ΚΟΤΟΥΣΑΙΩΝ Ῥόπαλον . Æ ·8

Ὅλως δυνατὸν ἐν τούτοις εἶνε νὰ ἀνήκῃ τὸ νόμισμα τοῦτο εἰς τὴν θεσσαλικὴν Σκοτοῦσσαν.

Στόβοι. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Ἀξιοῦ καὶ Ἐριγόνος. Δὲν γνωρίζομεν δὲ νομίσματα κοπέντα ἐνταῦθα, πρὶν ἢ αὕτη ἀποβῇ Ῥωμαϊκὴ ἰσοπολῖτις πόλις (municipium).

Ἐπιγρ., MVNICIPIVM STOBENSIVM. Ὁ συχνότατος τῶν τύπων εἶνε Νίκη μετὰ στεφάνου καὶ κλάδου φοίνικος, ὁ μᾶλλον ὅμως περίεργος παρουσιάζει τὴν πόλιν προσωποπεποιημένην ἱσταμένην μεταξὺ τῶν δύο ποταμίων θεῶν Ἀξιοῦ καὶ Ἐριγόνος (B. M. *Cat. Mac.* σελ. 106, 18· Imhoof, *Mon. Gr.* σελ. 91).

Φίλα, ὀχυρὰ θέσις παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Πηνειοῦ. Περὶ χαλκοῦ τινος νομίσματος ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς περιόδου φέροντος, *ἐμπ.* Νίκην, *ὀπ.* ΦΙΛΑ καὶ ῥόπαλον, ἴδε Imhoof, *Mon., Gr.,* σελ. 90.

II. ΘΡΑΚΗ.

I. Αι Ελληνικαι πολεις της νοτιου Θρακης.

Αἶνος. Σπουδαία πόλις κειμένη ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ Ἕβρου, οὕτω δὲ δεσπόζουσα τῆς ἐκεῖ ποταμοπλοΐας, ἥτις ἔφερεν αὐτὴν εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις πρὸς ἁπάσας τὰς ἀνατολικὰς χώρας τῆς Θρᾴκης. Δὲν ἤρξατο δὲ κόπτουσα νομίσματα εἰς τόσον ἀρχαίαν ἐποχὴν ὅσον τὰ Ἄβδηρα, τοῦ ἀρχαιοτέρου ὁρίου τῆς νομισματοκοπίας αὐτῆς ὄντος τοῦ μέσου τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος.

Περὶ τὰ 450-400 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ ἐν κατατομῇ, φέρουσα πέτασον ἀκριβῶς ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. | Ἔγκοιλον τετράγωνον ἐν ᾧ ΑΙΝΙΟΝ (ἐπ' ἀριστ.) περὶ κηρύκειον . . . AR Τετράδρ. καὶ μικρὰ AR

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ ἐν κατατομῇ, φέρουσα πέτασον ἀκριβῶς ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. *(Πίναξ ΙΓ', 4.)*	Τετράγωνον ἔγκοιλον, ΑΙΝΙ, τράγος ἱστάμενος. *Σύμβολα ποικίλα·* — ἀστράγαλος, μηνίσκος καὶ φύλλον κισσοῦ, Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας ἐπὶ θρόνου, δίστομος πέλεκυς, κηρύκειον, κεφαλὴ ζῴου, μυῖα, ἀμφορεύς, καρκίνος, φύλλον κισσοῦ, προσωπεῖον Σειληνοῦ κλπ. ℞ Τετράδρ. καὶ μικρὰ ℞
Ὁμοίως. Ἐπὶ τοῦ πετάσου ΑΙΝΙ	Ἔγκοιλον τετράγωνον, ἐν ᾧ γραμμικὸν τετράγωνον περιέχον τράγον. Ἄρχων ΑΝΤΙΑΔΑΣ. *Σύμβολον*, μορφὴ γυμνὴ Πανός. ℞ Τετράδρ.
ΑΙΝ Ταῦρος ἐπὶ στάχυος.	Ἔγκοιλον τετράγωνον σχήματος πτερῶν ἀνεμομύλου. ℞ Τριημιώβολ.

Ὁ σταθμητικὸς κανὼν τῶν νομισμάτων τῆς Αἴνου φαίνεται ὅτι εἶνε ἐλαφρά τις μορφὴ τοῦ Εὐβοϊκοαττικοῦ. Τὰ τετράδραχμα τῆς πρώτης περιόδου ἕλκουσιν ἀπὸ 258 μέχρι 236 κ. Τὸ ἐπιγεγραμμένον *Ἀντιάδας* νόμισμα, κατετάχθη ὑπὸ τοῦ von Sallet *(Zeit. f. Num.* V. 187) εἰς τὴν περίοδον 411-409 π. Χ., κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἱδρύθη ἔν τισι τῶν φόρου ὑποτελῶν Θρᾳκικῶν κλπ. πόλεων ἀριστοκρατικόν τι σχῆμα πολιτεύματος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἐν Ἀθήναις τετρακοσίων

Περὶ τὰ 400-350 π. Χ.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἡ ὁλκὴ τῶν τετραδράχμων ἐκπίπτει εἰς 240-232 κ. Οὕτω δὲ ἀναλογεῖ πρὸς τὸν περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰσαχθέντα εἰς Ῥόδον σταθμητικὸν κανόνα, ἐξ οὗ καὶ ἐκλήθη *Ῥόδιος σταθμητικὸς κανών.*

ΧΡΥΣΟΣ

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ ἐν κατατομῇ. [B. M. *Cat. Thrace,* σελ. 77.]	ΑΙΝΙΟΝ Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας ἱστάμενος ἐπὶ θρόνου. Α 32·6 κ.

ΑΡΓΥΡΟΣ

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ κατ' ἐνώπιον μετὰ πετάσου ἀκριβῶς ἐφαρμοζομένου. (*Πίναξ ΙΓ'. 5*).	ΑΙΝΙΟΝ Τράγος. *Σύμβολα·* δελφίς, ἀμφορεύς, ἀγγεῖον μόνωτον, ῥυτόν, ἀστήρ, κηρύκειον καὶ πέτασος, λαμπὰς ἀγωνιστική, τρόπαιον, ἄμπελος, ἀετός, λύρα, ὄφις, τρίπους, μυῖα, περικεφαλαία, στέφανος, κλάδος δάφνης, ἀστράγαλος κλπ. . . ℞ Τετράδρ., Τετρώβολ. καὶ Διώβ.
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ κατ' ἐνώπιον μετὰ πλατέος πετάσου. [Β. Μ. *Cat. Thrace*, σελ. 80]	ΑΙΝΙΟΝ Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας ἐπὶ θρόνου, πρὸς ἀρ. *Σύμβολα·* κάνθαρος, κεφαλὴ τράγου, στάχυς, ἀστήρ . . . ℞ Δραχμαί.

ΧΑΛΚΟΣ

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ μετὰ στενοῦ ἢ πλατέος πετάσου. [Β. Μ. *Cat. Thrace*, σελ. 80.]	ΑΙ, ΑΙΝΙ ἢ ΑΙΝΙΟΝ. Κηρύκειον· *Σύμβολα·* ἀστράγαλος, στάχυς, σταφυλή, κεφαλὴ κριοῦ, κλπ.
Ὁμοίως, μετὰ πλατέος πετάσου. (*Αὐτόθι*, σελ. 81.)	Τράγος. *Σύμβολα·* κηρύκειον, πεντάγραμμα, λαμπὰς κλπ. . Æ ·7-·6

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ μετὰ πλατέος πετάσου. [Β. Μ. *Cat. Thrace*, σελ. 81.]	ΑΙΝΙΟΝ Ἑρμῆς καθήμενος ἐπὶ θρόνου, κρατῶν βαλάντιον καὶ κηρύκειον . . . . Æ ·65

Περίοδος τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας, μετὰ τὸ 140 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος. [Β. Μ. *Cat. Thrace*, σελ. 81.]	ΑΙΝΙΩΝ Ἑρμῆς ἱστάμενος μεταξὺ τράγων, ἢ παρὰ βωμόν, κρατῶν δὲ βαλάντιον καὶ κηρύκειον Æ ·8

Ὀλίγα μόνον γνωρίζομεν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Αἴνου. Διαρκούσης τῆς Σικελικῆς ἐκστρατείας (415 π. Χ.) ἦτο μία τῶν ὑποταγῶν συμμάχων τῶν Ἀθηνῶν. Μετὰ τὸ 350 π. Χ. ἀπετέλεσε μέρος τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους, ἔπαυσε δὲ ἐκδίδουσα νομίσματα ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῆς ὄνομα, τοὐλάχιστον ἀργυρᾶ· ἐκόπησαν ὅμως ἐνταῦθα νομίσματα ἐν ὀνόματι τοῦ Λυσιμάχου, ἂν καὶ ἴσως οὐχὶ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μονάρχου τούτου.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων περὶ τὰ 190 π. Χ. ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς, ἔκοπτε νομίσματα ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον.

Τινὲς τῶν κατ' ἐνώπιον κεφαλῶν τοῦ Ἑρμοῦ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως ταύτης εἶνε τελειότατα καλλιτεχνήματα. Σχετικῶς δὲ πρὸς τὴν περίεργον τετραγώνου ἐργασίας μορφὴν τοῦ ἐπὶ θρόνου ἱσταμένου Ἑρμοῦ ὁ Leake δικαίως παρετήρησεν, ὅτι ὁμοιάζει ἀκριβῶς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Παυσανίου περιγραφὴν τῶν ἀγαλμάτων τοῦ ἐπὶ θρόνων ἱσταμένου Ἀπόλλωνος ἐν Ἀμύκλαις καὶ Θόρνακι τῆς Λακωνίας (Παυσ. *Λακ.* III, 10, 8. X. 12). Ἀναμφιβόλως ὑπῆρχεν ὅμοιόν τι ἄγαλμα λατρείας ἐν τῇ Αἴνῳ.

Μαρώνεια, πόλις παλαιὰ κειμένη ἐπὶ τῆς παραλίας περὶ τὸ μέσον τῆς μεταξὺ τῶν στομίων τοῦ Ἕβρου καὶ Νέστου ἀποστάσεως. Ἐκλήθη δὲ ἀπὸ Μάρωνος, υἱοῦ τοῦ Εὐάνθους, ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ δίδει τῷ Ὀδυσσεῖ τὸν οἶνον, δι' οὗ κατόπιν οὗτος ἐμέθυσε τὸν Πολύφημον. Ὁ Μάρων λέγεται ὡσαύτως υἱὸς τοῦ Διονύσου. Τὰ νομίσματα τῆς Μαρωνείας ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ Ἀπόλλων καὶ ὁ Διόνυσος ἐλατρεύοντο ἰδίως ἐνταῦθα. Τὰ ἀρχαιότατα τῶν νομισμάτων τῆς Μαρωνείας εἶνε ὀβολοί, οἵτινες φαίνονται ἀνήκοντες εἰς τὸν ἀρχαῖον Θρᾳκομακεδονικὸν ἢ Βαβυλωνιακὸν σταθμητικὸν κανόνα.

Πρὸ τοῦ 500 π. Χ. περίπου

Προτομὴ ἵππου ἀνορθουμένου. [B. M. *Cat., Thrace,* σ. 123].	Ἔγκοιλον τετράγωνον σχήματος πτερῶν ἀνεμομύλου . . . . . . Ꭱ Ὀβολός, 14·5 κ.

Περὶ τὰ 500-450 π. Χ.

Φοινικικὸς σταθμητικὸς κανών. Δραχμαὶ 75 κ. *Ἐπιγρ.* ΜΑΡ, ΜΑΡΩ, ΜΑΡΩΝ, ΜΑΡΩΝΟΣ ἢ ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ.

Προτομὴ ἵππου ἀνορθουμένου. [B. M. *Cat., Thrace,* σ. 123 κ.ἑ.]	Ἔγκοιλον τετράγωνον περιέχον ἡλιοτρόπιον ἄνθος ἢ κεφαλὴν κριοῦ, ἢ ἁπλῶς διῃρημένον εἰς τέσσαρα. Ἐνίοτε μετ' ὀνομάτων ἀρχόντων ΑΘΗ, ἢ ΠΟΛ (ΠΟΜ;). . . . Ꭱ Δραχμαὶ καὶ Ἡμίδραχμα.

Περὶ τὰ 450-400 π. Χ.

Φοινικικῆς ὁλκῆς, τετράδρ. 220 κ., δίδρ. 112 κ., δραχμαὶ 50 κ. *'Επιγρ.* ΜΑΡΩΝ, ΜΑΡΩΝΙΤΩΝ, ΜΑΡΩΝΙΤΕΩΝ ἢ ΜΑΡΩΝΕΙΤΕΩΝ.

Ἵππος ἀνορθούμενος (σπανίως ἱστάμενος). *Σύμβολα·* κάνθαρος, ἀστήρ, τροχός, στέφανος, λύρα, κεφαλὴ κρανοφόρος, περικεφαλαία. *(Πίναξ ΙΓ'. 6).*	Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ κλῆμα ἀμπέλου μετὰ σταφυλῶν ἐν γραμμικῷ τετραγώνῳ, πέριξ δὲ ὄνομα ἄρχοντος, οὗ συνήθως προτάσσεται ἡ ΕΠΙ . . . . ℞ Τετράδρ.

Ἄρχοντες· ΒΡΑΒΕΩΣ, ΔΕΟΝΥΣ, ΜΗΤΡΟΔΟΤΟΣ, ΜΗΤΡΟΦΩΝ, ΠΟΣΙΔΗΙΟ, ΠΥΘΟΔΩΡΟ, κλπ.. Ἐπί τινων κομματίων ἡ ἐπιγραφὴ ΜΑΡΩΝΙΤΕΩΝ εὕρηται ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἄρχοντος.

Προτομὴ ἵππου ἀνορθουμένου. [B. M. *Cat., Thrace,* σελ. 125 καὶ *Z. f. N.,* III, 274].	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διηρημένον, πέριξ δὲ ΜΑΡΩΝΙΤΩΝ ἢ ὄνομα ἄρχοντος ΕΠ ΑΡΧΕΜΒΡΟΤΟ . . . . ℞ Δίδρ.
Ὁμοίως *(Αὐτόθι).*	Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ ἄμπελος, πέριξ, ΜΑΡΩΝΙΤΩΝ ἢ ὄνομα ἄρχοντος ΠΟΣΕΙΔΙΠΠΟΣ . . . ℞ Δίδρ.
Ὁμοίως *(Αὐτόθι).*	Ἔγκοιλον τετράγωνον, ἐν ᾧ σταφυλή. ℞ Δρ.

Τὸ ἀκόλουθον νόμισμα, κατ' ἐξαίρεσιν Ἀττικοῦ σταθμοῦ, πρέπει ὡσαύτως νὰ ταχθῇ βραχὺ πρὸ τοῦ 400 π. Χ : —

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ. [*Zeit. f. Num.* Πίν. VI. 18].	ΜΑΡΩΝΙΤΕΩΝ ΕΠΙ ΜΗΤΡΟΦΑΝΕΟΣ. Ἄμπελος φυομένη ὑπὲρ προσωπίδα Σειληνοῦ κατ' ἐνώπιον . . ℞ Τετράδρ. 255 κ.

Περὶ τὰ 400-350 π. Χ.

Περὶ τὸ τέλος τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ὁ Φοινικικὸς σταθμητικὸς κανὼν ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Περσικοῦ, οὗτινος οἱ στατῆρες ἕλκουσι περὶ τοὺς 175 κ. Ὁ σταθμητικὸς κανὼν τοῦ χρυσοῦ νομίσματος εἶνε ἀβέβαιος.

Ἵππος ἀνορθούμενος.	ΜΑΡΩΝΙΤΕΩΝ Ἄμπελος . . . Ꭿ 48·5 κ.
Ἵππος ἀνορθούμενος. *Ἐπιγρ.* ἐνίοτε ΜΑΡΩ *(Πίναξ ΙΓ'. 7).*	Ἄμπελος ἐν τετραγώνῳ. Σύμβολα ἐπί τινων κομματίων—κηρύκειον, καρίς, μέλισσα, στάχυς, κύων.

Ὀνόματα ἀρχόντων προτασσομένης τῆς ΕΠΙ: — ΑΠΕΛΛΕΩ, ΕΥΞΙΘΕΜΙΟΣ, ΕΥΠΟΛΙΟΣ, ΖΗΝΩΝΟΣ, ΗΓΗΣΑΓΟΡΕΩ, ΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ, ΙΚΕΣΙΟ, ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΕΟΣ, ΜΗΤΡΟΔΩΡΟ, ΜΗΤΡΩΝΟΣ, ΝΕΟΜΗΝΙΟ, ΠΑΤΡΟΚΛΕΟΣ, ΠΟΛΥΑΡΗΤΟΥ, ΠΟΛΥΝΙΚΟΥ, ΠΟΣΕΙΔΕΙΟΥ, ΧΟΡΗΓΟ, κλπ. — Ꭿ Στατῆρες.

Ὑπάρχουσιν ἐπίσης τριώβολοι ἢ ἡμιστατῆρες (44 κ.) καὶ τριημιώβολοι (22 κ.),

Προτομὴ ἵππου.	Ἄμπελος ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ.

Ἐπιγρ., ΜΑ, συνήθως ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως καὶ ὀνόματα ἀρχόντων συνήθως συντετμημένα· — ΑΘΗΝΕΩ, ΑΡΙΣΤΟΛΕΩ, ΖΗΝΩΝΟΣ, ΗΡΑΚΛΕΙΔΕΩ, ΜΗΤΡΟΔΩΡΟ, ΝΟΥΜΗΝΙΟ κλπ.

ΧΑΛΚΟΣ

Ἵππος ἀνορθούμενος.	ΜΑΡΩΝΙΤΩΝ ἐν τετραγώνῳ. Æ·6
Κεφαλὴ κισσοστεφὴς Διονύσου νεαροῦ.	» Σταφυλή, ΕΠΙ ΠΥΘΟΝΙΚΟ . . Æ·7

Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Μαρωνείας ὁ ἵππος εἶνε ἔμβλημα τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς θεοῦ τοῦ ἡλίου, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ἡλιοτρόπιον ἄνθος. Ἡ ἄμπελος ὡς σύμβολον τοῦ Διονύσου ἀναφέρεται εἰς τὸν περίφημον οἶνον τῆς Μαρωνείας, περὶ οὗ ἐλέγετο, ὅτι ἐπεδέχετο κρᾶσιν πρὸς εἰκοσαπλασίαν ποσότητα ὕδατος.

Ἡ αὐτόνομος νομισματοκοπία τῆς Μαρωνείας ἔπαυσεν ὅτε αὕτη περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἡ πόλις φαίνεται ὅτι παρέμεινεν ὡς νομισματοκοπεῖον ἐπὶ Φιλίππου, Ἀλεξάνδρου, Φιλίππου τοῦ Ἀριδαίου, Λυσιμάχου, κλπ. Ἡ Μαρώνεια δὲν ἀνέκτησε τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς πρὸ τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος π. Χ., ὅτε κατίσχυσαν ἐν Ἑλλάδι οἱ Ῥωμαῖοι (Πολυβ. ΧΧΧ. 3). Ἀμφίβολος εἶνε ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς

ἐνάρξεως τῆς νέας σειρᾶς τῶν τετραδράχμων· δύναταί τις ἐντούτοις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι οὔτε ἡ Μαρώνεια, οὔτε ἡ Θάσος ἤρξαντο κόπτουσαι ἐκ νέου νομίσματα πρὸ τῆς ἐν ἔτει 146 π. Χ. καταργήσεως τῶν Μακεδονικῶν νομισματοκοπείων.

Τὰ μεγάλα ἐπίπεδα τετράδραχμα ταῦτα ἀνήκουσι κατὰ τεχνοτροπίαν καὶ κατασκευὴν εἰς τὸν τελευταῖον σταθμὸν τῆς παρακμῆς τῆς νομισματικῆς καλλιτεχνίας. Δύνανται δὲ νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ φέροντα χρονολογίας τετράδραχμα Ἀλεξανδρείας τῆς Τρωάδος.

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ. *(Πίναξ ΙΘ΄. 1.)*	ΔΙΟΝΥΣΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΜΑΡΩΝΙΤΩΝ Διόνυσος ἱστάμενος κρατῶν σταφυλὴν καὶ δύο στελέχη νάρθηκος. Ἐν τῷ πεδίῳ μονογραφήματα ἀρχόντων. AR Ἀττ. τετράδρ. ἐλαφρᾶς ὁλκῆς, 225-230 κ.

ΧΑΛΚΟΣ

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	Ὁμοίως . . . . Æ 1·0-·75
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΜΑΡΩΝΙΤΩΝ Ἀσκληπιὸς ἱστάμενος . . Æ ·9
Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου.	» Ἵππος καλπάζων Æ ·8

Ἴδε ὡσαύτως αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἐν B. M. *Cat. Thrace*, Mionnet κλπ. κλπ.

Φύταιον(;). Ἡ πόλις αὕτη εἶνε γνωστὴ μόνον ἐξ ἑνὸς νομίσματος. Πιθανῶς ἔκειτο παρὰ τὴν Μαρώνειαν.

Περὶ τὰ 450-400 π. Χ.

Κεφαλὴ ἀνδρικὴ πωγωνοφόρος (Ἄρης;) μετὰ κράνους λοφοφόρου ἀκριβῶς ἐφαρμοζομένου.	ΦΥΤΑΙΟΝ Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἄμπελος, (De Hirsch, *Ann. de Num.*, 1884, Πίν. I. 9). AR 29·5 κ.

Δίκαια, ἀρχαῖος λιμὴν κείμενος οὐχὶ μακρὰν τῶν Ἀβδήρων, μεθ' ὧν φαίνεται ὅτι διετέλει εἰς στενὰς ἐμπορικὰς σχέσεις. Ἴδε *Num. Chron.* N. S., XV, 99.

Πρὸ τοῦ 500 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Ηρακλέους πωγωνοφόρου ἐν λεοντῇ, λίαν ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας.	Ἔγκ. τετράγ. διαγωνίως εἰς τέσσαρα διῃρημένον ℞ Στατήρ, 148·2 κ. ℞ Διώβολ. 27·6 κ.

Τὰ νομίσματα ταῦτα ἀκολουθοῦσι τὸν ἀρχαῖον Θρᾳκομακεδονικὸν ἢ Βαβυλωνιακὸν σταθμητικὸν κανόνα.

Περὶ τὰ 500-480 π. Χ.

Ὁμοίως. [B. M. *Cat., Thrace*, σελ. 115].	ΔΙΚ Κεφαλὴ ταύρου πρὸς ἀρ., ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . . . ℞ Στατήρ, 111·6 κ.

Ἡ Δίκαια φαίνεται ὅτι ἤλλαξε τὸν σταθμητικὸν αὐτῆς κανόνα, παραδεχθεῖσα τὸν Φοινικικὸν τῶν Ἀβδήρων, ὅτε ἡ τελευταία αὕτη πόλις ἤρξατο κόπτουσα νόμισμα.

Περὶ τὰ 480-450 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ κόμης συνεσπειρωμένης.	ΔΙΚΑΙΑ Κεφαλὴ ταύρου πρὸς δ., τὸ ὅλον ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. . . ℞ Δρ. 55 κ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	ΔΙΚΑΙΑ Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον. . . . . ℞ Ἡμίδρ., 24 κ.

Ἡ πόλις αὕτη μνημονεύεται ἐν ταῖς Ἀθηναϊκαῖς ἀναγραφαῖς τῶν φόρων (*Corp. Inscr. Att.* Ἔκδ. Kirchhoff, τόμ. I σ. 111) ὡς μέλος τῆς Ἀθηναϊκῆς συμμαχίας μεταξὺ τοῦ 454 καὶ 428 π. Χ. Καλεῖται δ' ἐν αὐταῖς *Δίκαια παρ' Ἄβδηρα* πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ἑτέρας Δικαίας, ἤτοι τῆς ἐν τῇ Χαλκιδικῇ ἀποικίας τῶν Ἐρετριέων (σελ. 280).

Ἄβδηρα, ἐπὶ τῆς νοτίου παραλίας τῆς Θρᾴκης, οὐχὶ μακρὰν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νέστου, ἀρχικῶς ἀποικία τῶν Κλαζομενίων κτισθεῖσα κατὰ τὴν ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα π. Χ. Ἡ πρώτη αὕτη ἀπόπειρα δὲν ἐπέτυχεν, ἐν ἔτει ὅμως 544 π. Χ. ἡ θέσις κατελήφθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ μείζονος μέρους τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Τέω, τοῦ προτιμήσαντος νὰ ἐκπατρισθῇ μᾶλλον παρὰ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν

Πέρσην κατακτητὴν (Ἡροδ. Ι. 168). Τὰ Ἄβδηρα νῦν ἐξήρθησαν εἰς πόλιν σημαντικῆς σπουδαιότητος καὶ πλούτου, οὗ ἕνεκα ἐξελέγησαν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου ὡς εἷς τῶν σταθμῶν κατὰ τὴν διὰ τῶν βορείων παραλίων τοῦ Αἰγαίου πορείαν αὐτοῦ. Εἰς τὴν περίοδον δὲ ταύτην ἀνήκουσι τὰ ἀρχαιότατα τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως.

Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματατα τῶν Ἀβδήρων δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς κλάσεις : —

Περὶ τὰ 500-450 π. Χ.

Φοινικικὸς σταθμητικὸς κανών· ὁλκὴ τοῦ τετραδράχμου 230 κ.

Γρὺψ ὀκλάζων, ἐγείρων τὸν ἕνα τῶν ποδῶν.	Τετράγωνον ἔγκοιλον ἀβαθὲς εἰς τέσσαρα μέρη διῃρημένον.

Ἄνευ ἐθνικοῦ. Ἄρχοντες, ΣΙ (;), ΗΡΧ, ΕΡ, Α, ἐπὶ ὀκταδράχμων·—ΑΡΤΕ, ΑΣΠΑ, ΔΑΜ, ΗΡΑΚ, ΜΕΙΔΙ, ΠΡΩ, ΣΜΟΡ, ΦΙΤΤΑΛΟ, ΣΥΜ, ΕΠΙ, ΙΑ, ἐπὶ τετραδράχμων (Πίναξ ΙΓ'. 8.)· — ΑΝΤ, ΗΡΟ, ΔΕΟ, ΗΓΗ, ἐπὶ δραχμῶν.

Ὁ γρὺψ ὡς νομισματικὸς τύπος τῶν Ἀβδήρων εἶνε προδήλως ἀντιγεγραμμένος ἐκ τοῦ τῶν νομισμάτων τῆς μητροπόλεως αὐτῆς Τέω. Ἀναφέρεται δὲ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ τοῦ Διονύσου. Οἱ ἄρχοντες, ὧν τὰ ὀνόματα ἀπαντῶσιν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως ταύτης, εἶνε οἱ ὕπατοι ἀξιωματοῦχοι τῆς πολιτείας, οὐχὶ δ' ἁπλῶς ἄρχοντες τοῦ νομισματοκοπείου. Τὰ πρόσθετα σύμβολα ἐν τῷ πεδίῳ δυνατὸν νὰ εἶνε αἱ σφραγῖδες τῶν ἀρχόντων τοῦ νομισματοκοπείου, ἢ ὑποδεεστέρων ὑπαλλήλων. Μεταξὺ τῶν ἐπὶ τῶν τῆς ἀρχαιοτάτης περιόδου νομισμάτων ἀπαντώντων συμβόλων εἶνε τὰ ἑξῆς· ἀκρίς, κεφαλὴ μόσχου, σάτυρος ὀρχούμενος, κύλιξ, μικρὰ ἀνθρωπίνη κεφαλή.

Ἡ εἰς τὰ βόρεια ταῦτα μέρη παραδοχὴ τοῦ Φοινικικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος ὀφείλεται ἴσως εἰς τὴν ὕπαρξιν ἐν παλαιοῖς χρόνοις ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν Ἀβδήρων Φοινικικοῦ τινος ἐμπορικοῦ σταθμοῦ ἢ πρακτορείου, ἐπειδή, ἂν οἱ Τήϊοι ἄποικοι τοῦ 544 π. Χ. δὲν εἶχον εὕρῃ τὸν φοινικικὸν σταθμητικὸν κανόνα προϋπάρχοντα ἤδη ἐνταῦθα καὶ ἐν χρήσει ὡς πρὸς τὸν ἄσημον ἄργυρον, δέον νὰ ὑπο-

τεθῇ, ὅτι θὰ ἐξέδιδον τὰ νομίσματα αὐτῶν ὁμοιόσταθμα καὶ ὁμοιότυπα πρὸς τὰ τῆς Τέω, τοῦθ' ὅπερ ὅμως δὲν συμβαίνει.

Περὶ τὰ 450-430 π. Χ.

Φοινικικὸς σταθμητικὸς κανών, *ὁλκὴ τοῦ τετραδρ. 236-230 κ.*

Γρὺψ μετὰ καμπύλων πτερύγων, καθήμενος ἐπὶ ἰχθύος. Ἄρχων ΚΑΛΛΙΔΑΜΑΣ	ΑΒΔΗΡΙΤΕΩΝ ἐντὸς τετραγώνου ἐγκοίλῳ ἀβαθεῖ. Ἐν τῷ κέντρῳ μικρότερον τετράγωνον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. [B. M. *Cat. Thrace,* σελ. 67.]
Γρὺψ ὅμοιος, ἐνίοτε μετ' ὀξέων πτερύγων ἅπαξ δὲ βαδίζων. *Σύμβολα·* ἀλέκτωρ, κάνθαρος, σκαραβαῖος μετὰ σφαίρας ὄνθου *(Ateuchus Sacer)*, ἀμφορεύς, καρπὸς ῥοιᾶς, ἀστὴρ κλπ. Ἐπιγραφὴ ἐπί τινων κομματίων ΑΒΔΗΡΙΤΕΩΝ	Ἀντὶ ἐθνικοῦ ὀνόματα ἀρχόντων ΕΠ ΗΡΟΔΟΤΟ, ΕΠΙ ΣΜΟΡΔΟΤΟΡΜΟ ΚΑΛ, ΕΠΙ ΦΙΤΤΑΛΟ, ΕΠΙ ΝΥΜΦΟΔΩΡΟ, ΕΠ ΕΡΜΟΚΡΑΤΙΔΕΩ, ΕΠΙ ΝΕΣΤΙΟΣ, ΕΠΙ ΜΑΝΔΡΩΝΑΚΤΟΣ. (Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. C, 1.)

Σταθμὸς τοῦ τετραδράχμου ἠλαττωμένος εἰς 224 κ. περίπου

Γρὺψ μετ' ὀξέων πτερύγων, συνήθως ἀνεγειρόμενος, ἐνίοτε ὅμως καθήμενος. *Σύμβολα* (σπανιώτερον), καρίς, φύλλον κισσοῦ κλπ.	Ἀβαθὲς ἔγκοιλον τετράγωνον μετὰ ὀνόματος ἄρχοντος πέριξ, καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τύπος ἀλλάσσων μετὰ τοῦ ἄρχοντος. [B. M. *Cat. Thrace,* σελ. 68.]

Ποικιλίαι· ΕΠΙ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟ Λύρα· ΕΠΙ ΜΟΛΠΑΔΟΣ Νεαρὰ ἄρρην κεφαλή· ΜΕΛΑΝΙΠΠΟΣ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς· ΝΙΚΟΣΤΡΑΤΟΣ Πολεμιστὴς ἐφορμῶν· ΠΟΛΥΑΡΗΤΟΣ Σταφυλή· ΑΝΑΞΙΔΙΚΟΣ Ἑρμῆς ἱστάμενος· ΕΠΙ ΑΛΕΞΙΜΑΧΟ Κάνθαρος· ΑΘΗΝΑΙΟΣ Διόνυσος πωγωνοφόρος ἱστάμενος κρατῶν κάνθαρον καὶ μέγαν κλάδον [Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. C. 2]· ΑΝΑΞΙΠΟΛΙΣ Διόνυσος πωγωνοφόρος· Ὁμ. ἐπιγρ. Κεφαλὴ γυναικεία (Ἀφροδίτη;)· ΑΡΤΕΜΩΝ Δίωτον ἀγγεῖον, κτλ.

Περὶ τὰ 430-408 π. Χ.

Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανών [B. M. *Cat. Thrace,* σελ. 69]. Στατῆρες ἢ δίδραχμα 198-190 κ. Δραχμαί, 97 κ. Τριώβολ. 48 κ. Τριημιώβ. 24 κ.

Ἐπιγρ. ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως, ΑΒΔΗΡΙ ἢ ΑΒΔΗΡΙΤΕΩΝ Γρὺψ μετ᾽ ὀξέων πτερύγων, ἢ καμπύλων καὶ λείων ἄνευ δὲ δηλώσεως τῶν πτερῶν. Τύποι ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως· *Δίδραχμα*: ΕΠΙ ΦΙΛΑΔΟΣ Ἡρακλῆς καθήμενος· ΕΠΙ ΞΗΝΩΝΟΣ Ἑρμῆς ἱστάμενος, ὁλκὴ 160 κ.· ΕΧΕΚΡΑΤΗΣ Κεφαλὴ Ἀφροδίτης· ΠΡΩΤΗΣ Ἱππεὺς ἀνορθούμενος· ΗΓΗΣΑΓΟΡΗΣ Κεφαλὴ ἄρρην νεαρά· ΕΠΙ ΜΥΡΣΟ Δισκοβόλος· ΠΑΡΜΕΝΩΝ Βούκρανον· ΠΥΘΩΝ Τρίπους· ΕΥΑΓΩΝ Ἀμφορεὺς ἀγωνιστικός· ΚΛΕΑΝΤΙΔΗΣ Ταῦρος ἐφορμῶν· ΕΠΙΜΟΛΠΑΓΟΡΕΩ Κόρη ὀρχουμένη. *Δραχμαί*: ΕΠ ΟΡΧΑΜΟ Λέων· *Τριώβολοι*, ΕΧΕΚΡΑΤΗΣ ἄνευ τύπου· ΚΛΕΑΝΤΙΔΗΣ Κεφαλὴ ταύρου· ΑΝΑΞΙΔΙΚΟΣ Κεφαλὴ αἰγός· ΕΠ ΗΡΟΦΑΝΕΟΣ Κεφαλὴ Ἑρμοῦ· ΜΟΛΠΑΓΟΡΗΣ Κεφαλὴ Βάκχης· ΝΥΜΦΑΓΟΡΗΣ Δελφίν· ΠΡΩΤΗΣ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (;)· ΕΠΙ ΠΡΩΤΕΩ Τρεῖς στάχυες· ΕΠΙ ΦΙΛΑΙΟ Ἑρμῆς ἱστάμενος· ΑΘΗΝΗΣ Ἔλαφος. *Τριημιώβολοι*: ΠΡΩΤΗΣ Κεφαλὴ βοός· ΚΛΕΑΝ Κεφαλὴ κριοῦ, κτλ.

Περὶ τὰ 408-350 π. Χ.

Ἐν ἔτει 408 π. Χ. τὰ Ἄβδηρα ἀκμάζοντα τότε, ὑπήχθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Θρασυβούλου εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν κυριαρχίαν. Τὰ ἑξῆς νομίσματα φαίνονται μεταγενέστερα τῆς χρονολογίας ταύτης:—

Σταθμὸς τοῦ στατῆρος ἠλαττώμενος εἰς 175 κ. (Περσικὴ ὁλκή;)

ΑΒΔΗΡΙ Γρὺψ μετ᾽ ὀξέων πτερύγων συνήθως κατακείμενος.	ΕΠΙ ΚΑΛΛΙΑΝΑΚΤΟΣ Ἔγκοιλον τετράγωνον, ἐν ᾧ Ἀπόλλων μετὰ φιάλης καὶ κλάδου, ἱστάμενος παρὰ ἔλαφον.
Ὁμοίως. [Gardner, *Types* Πίν. III. 31.]	ΠΟΛΥΚΡΑΤΗΣ Ἄρτεμις μετὰ τόξου ἱσταμένη παρὰ ἔλαφον.
Ὁμοίως γρύψ, ΕΠΙ ΠΑΥΣΑΝΙΩ.	ΑΒΔΗΡΙΤΕΩΝ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής.
Ὁμοίως ΕΠΙ ΙΚΕΣΙΟΥ, Γρὺψ μετ᾽ ὀξέων πτερύγων.	Ὁμοίως *(Πίναξ ΙΓ΄. 9.)*. Ꭱ Στατήρ. Ὁμοίως. [B. M. *Cat. Thrace*, σ. 72.] Ꭱ Τριώβολοι, 44 κ.

Ἄρχοντες ἐπὶ τριωβόλων, ΕΠΙ ΦΑΝΕΩ· ΕΠΙ ΑΡΧΕΛΑΟΥ· ΕΠΙ ΠΑΥΣΑΝΙΩ· ΕΠΙ ΧΑΡΜΟ.

Γρὺψ ἐπὶ ῥοπάλου	ΑΒΔΗΡΙΤΕΩΝ Ὁμοίως. . . . . ℞ Διώβ. 25 κ.

Ἄρχοντες ἐπὶ διωβόλων, ΗΡΑ, ΜΗΝΟ, κλπ. [B. M. *Cat. Thrace*, σελ. 73].

Σταθμὸς στατῆρος ἠλαττωμένος εἰς 158 κ. περίπου.

ΑΒΔΗΡΙΤΕΩΝ Γρὺψ κατακείμενος μετὰ καμπύλων πτερύγων.	Ἄνευ ἐγκοίλου. Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής. [B. M. *Cat., Thrace*, σελ. 73.]

Ὀνόματα ἀρχόντων ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως προτασσομένης τῆς ΕΠΙ—, ΔΙΟΝΥΣΑΔΟΣ, ΕΥΡΗΣΙΠΠΟΥ, ΙΠΠΩΝΑΚΤΟΣ: *σύμβολον*, ὄστρακον χήμης. ΠΥΘΟΔΩΡΟΥ: *σύμβολον*, κάνθαρος. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΔΙΟΦΑΝΤΟΥ, ΟΜΗΡΟΥ. . . . . ℞ Στατῆρες.

ΕΠΙ — ΑΝΑΞΙΠΟΛΙΟ, ΔΙΟΝΥΣΑΔΟΣ, ΕΚΑΤΩΝΥΜΟΥ, ΟΜΗΡΟΥ, ΠΟΛΥΦΑΝΤΟΥ, ΙΠΠΩΝΑΚΤΟΣ, ΕΥΡΗΣΙΠΠΟΥ, ΑΙΓΙΑΛΕΩΣ, κτλ. καὶ ΠΡΩΤΗΣ κατ' ὀνομαστικὴν πτῶσιν ἄνευ τῆς προθέσεως ΕΠΙ . . . . ℞ Τριώβολοι, 40 κ.

Ἂν καὶ δυνατὴ ἡ διάκρισις τῶν ὁλκῶν τῶν νομισμάτων τῶν Ἀβδήρων ὡς Φοινικικῶν, Αἰγινητικῶν καὶ Περσικῶν, φαίνεται οὐχ ἧττον λίαν πιθανόν, ὅτι αἱ ὁλκαὶ μετεβλήθησαν βαθμιαίως μᾶλλον ἢ ἐξαίφνης.

ΧΑΛΚΟΣ

Περὶ τὰ 400-350 π. Χ.

Γρὺψ ἀνορθούμενος.	ΑΒΔΗΡΙΤΕΩΝ Κ. Ἀπόλλωνος Æ ·6
Γρὺψ κατακείμενος· ἄρχοντες, ΦΙ, ΕΡΜΟ, ΕΥΑΝ, ΜΕΝΑΝ, ΕΙ, κλ.	» Ὁμοίως ἐν γραμμικῷ τετραγώνῳ . . . . . . Æ ·6
Γρὺψ ὀκλάζων.	ΕΠΙ ΔΙΟΝΥΣΑΔΟΣ· ΕΠΙ ΠΑΡΜ . . . κτλ. ἐν τετραγώνῳ εἰς τέσσαρα διῃρημένῳ . . . Æ ·4
Ὁμοίως.	ΕΠΙ ΘΕΣ Ἀετὸς ἐπὶ ὄφεως. Æ ·4
ΑΒΔΗΡΙΤΕΩΝ Γρὺψ ἐγειρόμενος.	Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος ἐν γραμμικῷ τετραγώνῳ, ΕΠΙ ΕΡΜΟΣΤΡΑΤΟΥ, ΕΠΙ ΙΕΡΟΦΩΝΤΟΣ (;) . Æ ·75
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	ΕΠΙ ΔΙΟΝΥΣΑ Γρὺψ κατακείμ.. Æ ·65

Ὁ ἀνωτέρω κατάλογος ἀρχόντων ἐκτεινόμενος ἐπὶ πλέον ἑνὸς αἰῶνος δὲν εἶνε βεβαίως πλήρης· ὁ ἀριθμὸς ἐν τούτοις τῶν μνημονευθέντων ὀνομάτων εἶνε ἀρκετὸς ὥστε νὰ ἐπιτρέψῃ ἡμῖν τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι πρόκειται περὶ τῶν *ἐπωνύμων* ἐτησίων ἀρχόντων τῆς πόλεως. Ἡ σχεδὸν σταθερὰ παρουσία τῆς προθέσεως ΕΠΙ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ὀνόματος κατεχομένη ἐπὶ τοῦ νομίσματος καταφανὴς θέσις, ὑποστηρίζουσι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ γεγονός, ὅτι μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου αἰῶνος ὁ τύπος τῆς ὀπισθίας ὄψεως φαίνεται ἐξαρτώμενος ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἄρχοντος, οὐχὶ δὲ μόνον ἀλλάσσων μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ παρ' αὐτοῦ προδήλως ἐμπνεόμενος. π. χ. ΝΙΚΟΣΤΡΑΤΟΣ, στρατιώτης· ΠΥΘΩΝ, τρίπους πυθικὸς, ΕΥΑΓΩΝ ἀμφορεὺς ἀγωνιστικός· ΜΟΛΠΑΓΟΡΗΣ, κόρη ὀρχουμένη· ἴσως δὲ καὶ ἄλλοι τινές.

Δυνατὸν ἐπίσης διάφοροι τῶν ἀρχόντων νὰ ταυτίζωνται πρὸς περιφήμους πολίτας τῶν Ἀβδήρων γνωστοὺς ἱστορικῶς. Πρβλ. von Sallet *(Zeit. f. Num.* VIII, 106) ὅστις καταδεικνύει ὅτι περὶ τὰ 430 π. Χ. ὁ Νύμφόδωρος ἦρχε τῶν Ἀβδήρων (Θουκυδ. II. 29). Δημόκριτος ὁ φιλόσοφος ἦτο ἐπίσης Ἀβδηρίτης. Ἤκμαζε δ' οὗτος περὶ τὰ 440-357 π. Χ. καὶ εἶνε λίαν πιθανόν, ὅτι δυνατὸν νὰ κατεῖχε ἐπί τινα χρόνον τὴν ὑπάτην ἀρχὴν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἡρόδοτος, ἐπειδὴ ἀμφοτέρων τὰ ὀνόματα τούτων ἀπαντῶσιν ἐπὶ νομισμάτων κοπέντων πρὸ τοῦ 430 π. Χ.

Τινὲς τῶν νομισματικῶν τύπων τῶν Ἀβδήρων, ἰδίως ὁ καθήμενος Ἡρακλῆς, ἡ ὀρχουμένη κόρη, ὁ δισκοβόλος, ὁ Ἀπόλλων, καὶ ἡ παρὰ τὴν ἔλαφον ἱσταμένη Ἄρτεμις, εἶνε ἐκ τῶν καλλιτεχνικῶς διδακτικωτάτων νομισματικῶν τύπων τῶν μέχρις ἡμῶν περισωθέντων ἐξ οἱασδήτινος ἀρχαίας πόλεως.

Ἐν Ἀβδήροις δὲν ἐκόπησαν αὐτόνομα νομίσματα μετὰ τὴν ἀπορρόφησιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ κράτους τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας.

Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα εἶνε γνωστά, ἀλλ' οἱ τύποι αὐτῶν δὲν παρέχουσιν ἐνδιαφέρον τι. Ἴδε B. M. *Cat. Thrace*, σελ. 76.

Τρίη[ρος;]. Ἡ πόλις αὕτη εἶνε γνωστὴ μόνον ἐκ τῶν ἑξῆς νομισμάτων, πάντοτε ἀνακαλυπτομένων εἰς τὰς βορείας ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου. Πιθανῶς δ' ἔκειτο μεταξὺ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ Μαρωνείας (Imhoof, *Num. Chron.* 1873, σελ. 18).

Περὶ τὰ 450-400 π. Χ.

Προτομὴ ἵππου.	ΤΡΙΗ ἐν τοῖς διαμερίσμασι τετραγώνου ἐγκοίλου εἰς τέσσαρα διῃρημένου . . . Ꝥ 6·3 κ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τετραγώνου ἐν ᾧ κλάδος δάφνης . Ꝥ 7 κ.

Κύψελα, Θρᾳκικὴ πόλις ἐπὶ τοῦ Ἕβρου.

Περὶ τὰ 400-350 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ μετὰ πετάσου ἀκριβῶς ἐφαρμοζομένου.	ΚΥΨΕ Ἀγγεῖον δίωτον *(κυψέλη)* . Ꜳ ·5

Ὁμοίου σχήματος ἀγγεῖον ὁρᾶται ὡσαύτως ἐπὶ τῶν νομισμάτων Κότυος τοῦ Α'. βασιλέως τῶν ἐν Θρᾴκῃ Ὀδρυσῶν, 382-359 π.Χ. Ἴδε Imhoof-Blumer, *Mon. Gr.*, σ.52 καὶ *κατωτέρω* ἐν § Ο.

Κ. Η ΘΡᾼΚΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

Τὰ ἀργυρᾶ νομισμάτια τῆς Χερσονήσου εἶνε ἀφθονώτατα, πιθανῶς δ' ἐξεδόθησαν ὑπὸ πόλεως καλουμένης ἐν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ Χερρονήσου. Εἶνε δὲ ἀβέβαιον ἂν ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν κατόπιν Καλλίπολιν ἢ πρὸς τὴν Καρδίαν. Ὁ ἐν χρήσει σταθμητικὸς κανὼν φαίνεται ὅτι ἦτο Αἰγινητικός. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις ἀρχαϊκὰ τετράδραχμα Ἀττικῆς ὁλκῆς.

Ἀττικὸς σταθμός. Περὶ τὰ 500-480 π. Χ.

Λέων ἐγείρων τὸν δεξιὸν πόδα καὶ στρέφων τὴν κεφαλήν. (Baron de Hirch, *Ann. de Num.* 1884, Πίν. I, 1.)	Ἔγκοιλον τετράγωνον ἐν ᾧ κεφαλὴ ἀρχαϊκὴ φέρουσα στενὴν περικεφαλαίαν μετὰ μεγάλου λόφου . . Ꝥ 253 κ.

Αἰγινητικὸς σταθμός.

Προτομὴ λέοντος στρεφομένου. [B. M. *Cat. Thrace*, σελ. 182.]	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον . . Ꭱ 46 καὶ 23 κ.

Περὶ τὰ 480-350 π. Χ.

Προτομὴ λέοντος στρεφομένου. [B. M. *Cat. Thrace*, σ. 183 κ. ἑξ.]	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα μέρη διῃρημένον, μετὰ συμβόλου καὶ γράμματος ἐν τοῖς δύο βαθυτέροις . . . . Ꭱ Ἡμίδρ. 40 κ.

ΧΑΛΚΟΣ. Ἐπιγρ. ΧΕΡ, ΧΕΡΡΟ κτλ. ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας ὄψεως.

Κεφαλὴ λέοντος ἢ γυναικεία κεφαλὴ κατ' ἐνώπιον. (*Αὐτόθι*, σ. 186.)	Κόκκος σίτου . . . . Æ ·45

Αἰγὸς ποταμοί Ἂν καὶ δὲν μνημονεύεται πόλις τοῦ ὀνόματος τούτου ἐν ἔτει 405 π. Χ. ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἡττήθησαν ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου ἐν *Αἰγὸς ποταμοῖς*, ὑπάρχουσιν ὅμως μικρὰ ἀργυρᾶ νομίσματα μετὰ *κεφαλῆς αἰγὸς* καὶ ἐγκοίλου ὀπισθίου Χερσονησιακοῦ διακόσμου (ὁλκὴ 14 κ.), ἅτινα εἶνε βεβαίως ἀρχαιότερα τοῦ χρόνου τούτου. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ χαλκᾶ νομίσματα τεχνοτροπίας ἀρχαιοτέρας τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἅτινα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι πόλις Αἰγὸς ποταμοὶ ὑφίστατο εἰς τὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνος.

Πρὸ τοῦ 350 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Δήμητρος φέρουσα πόλον ἐστεμμένον καὶ διακεκοσμημένον.	ΑΙΓΟΣΠΟ ἢ ΑΙΓΟΠΟ Αἲξ ἱσταμένη . . . . Æ ·85 [B. M. *Cat. Thrace*, σελ. 187.]

Ἡ κεφαλὴ αὕτη ταυτίζεται πρὸς τὴν τῆς Δήμητρος ἐκ συγκρίσεως πρὸς ἐκείνην νομίσματός τινος τῆς γείτονος πόλεως Σηστοῦ, ἐφ' οὗ ἡ ἀκεραία θεὰ ὁρᾶται φέρουσα τὸν αὐτὸν πόλον καὶ κρατοῦσα στάχυς.

Ἀγαθόπολις. Ἡ πόλις αὕτη μνημονεύεται μόνον ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστοριογράφου Παχυμέρου (VI. 4). Ὁ H. P. Borrel (*Num. Chron.*. VI, 2) φρονεῖ, ὅτι δυνατὸν νὰ ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ Ἀγαθοκλέους, υἱοῦ τοῦ Λυσιμάχου, ὅτι δὲ τὸ πρόσωπον,

ὅπερ φέρουσι τὰ νομίσματα, εἶνε τὸ τοῦ Ἀγαθοκλέους, ἀλλὰ τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ δὲν εἶνε πειστικά.

Περὶ τὰ 300 π. Χ. ἢ βραδύτερον.

Κεφαλὴ ἄρρην νεανικὴ μετὰ ταινίας.	ΑΓΑ ἐν στεφάνῳ δάφνης. Ꝑ μεγέθ. ·7
Ὁμοίως. [B. M. *Cat. Thrace,* σελ. 188).	ΑΓΑΘΟ Γλαὺξ (ἐνίοτε δίσωμος)· ὑποκάτω ἐπιδορατίς . . . Ӕ ·7
Ὁμοία κεφαλή.	Α - Γ Κηρύκειον . . . . . Ӕ ·45

Ἀλωπεκόννησος, ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς Χερσονήσου ὀφείλουσα τὴν καταγωγὴν καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον εἰς τὸ γεγονός, ὅτι οἱ πρῶτοι αὐτῆς κάτοικοι διετάχθησαν ὑπὸ χρησμοῦ νὰ κτίσωσι πόλιν ἐπὶ τῆς θέσεως, ἔνθα θὰ ἔβλεπον τὸ πρῶτον σκύμνους ἀλώπεκος.

Περὶ τὰ 400-300 π. Χ.

Κεφαλὴ Διονύσου.	ΑΛΩ ἢ ΑΛΩΠΕΚΟΝ Κάνθαρος. *Σύμβολα·* ἀλώπηξ καὶ σταφυλή, ἐνίοτε δὲ κόκκος κριθῆς. [B. M. *Cat., Thrace,* σ. 188.] Ӕ ·75-·55
Κεφαλὴ μαινάδος.	Ὁμοίως.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Ὁμοίως.

Καρδία, ἀποικία τῆς Μιλήτου, μία τῶν πρωτευουσῶν πόλεων τῆς Χερσονήσου. Ἐν ἔτει 309 π. Χ. κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου. Ἡ ἐκ χαλκοῦ νομισματοκοπία αὐτῆς ἀνήκει ἐν συνόλῳ εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος, ἀλλ' ἄν, ὥς τινες ὑποθέτουσιν, τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς Χερσονήσου ἐκόπησαν ἐν Καρδίᾳ, ἡ πόλις πρέπει νὰ ἤρξατο κόπτουσα νομίσματα τοὐλάχιστον ἕνα αἰῶνα πρότερον.

Περὶ τὰ 400-309 π. Χ.

Κεφαλὴ Δήμητρος ἢ Περσεφόνης μετὰ στεφάνου σταχύων. [B. M. *Cat., Thrace,* σελ. 189.]	ΚΑΡΔΙΑ, ΚΑΡΔΙΑΝΟΣ ἢ ΚΑΡΔΙΑΝΩΝ Λέων καταβροχθίζων λεΐαν. *Σύμβολα·* κόκκος κριθῆς, ἀστήρ, κλπ. . . . . . . Ӕ ·75
Λέων ἢ κεφαλὴ λέοντος.	Κόκκος κριθῆς ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. Ӕ ·45

Ὁ λέων ἐνταῦθα, ὡς ἐν Μιλήτῳ τῇ μητροπόλει τῆς Καρδίας, εἶνε ἡλιακὸν ἔμβλημα.

Κοῖλα ἢ Κοιλοῦς, λιμὴν πλησίον τῆς Σηστοῦ. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην κατατάσσει ὁ Müller διάφορα νομίσματα Φιλίππου τοῦ Β'. Ἀλεξάνδρου, Φιλίππου τοῦ Ἀριδαίου καὶ Λυσιμάχου, φέροντα κέρας Ἀμαλθείας ὡς σύμβολον, ἐπὶ τῷ λόγῳ τοῦ ὅτι τοῦτο εἶνε τὸ σύνηθες σύμβολον τῶν νομισμάτων τῆς Κοιλοῦντος ὡς Ῥωμαϊκῆς ἰσοπολίτιδος πόλεως. Ἐν τούτοις ἡ ἀπόδοσις αὕτη δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπαρκῶς βάσιμος.

Τὰ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα τῆς Κοιλοῦντος φέρουσι τὰς ἐπιγραφὰς AI. MVN. COILA, AEL. MVNICIP. COEL, κλπ. Οἱ συνηθέστεροι ὀπισθότυποι εἶνε πρῷρα, ἧς ὑπεράνω κέρας Ἀμαλθείας, ὁ δαίμων τῆς πόλεως κρατῶν ἀγαλμάτιον τύχης καὶ κέρας ἀφθονίας, τέλος ὁ κοινὸς ἀποικιακὸς τύπος τοῦ φέροντος ἐπ' ὤμου ἀσκὸν οἴνου Σειληνοῦ (B. M. *Cat. Thrace*, σελ. 191 κ. ἑξ.).

Κριθωτή. Πιθανῶς ἔκειτο παρὰ τὴν τανῦν *Καλλίπολιν*.

Περὶ τὰ 350 π. Χ.

Κεφαλὴ Δήμητρος. [B. M. *Cat., Thrace*, σ. 194.]	ΚΡΙΘΟΥΣΙΩΝ Κόκκος κριθῆς ἐν στεφάνῳ σταχύων . . . Æ ·85
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΚΡΙ Κόκκος κριθῆς . . . . Æ ·8

Ἐλαιοῦς, ἡ νοτιωτάτη τῶν πόλεων τῆς Χερσονήσου, περίφημος δὲ διὰ τὸν ἐν αὐτῇ ναὸν καὶ τάφον τοῦ Πρωτεσιλάου, ὅστις ἀπεικονίζεται ἐπὶ αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων τοῦ Κομμόδου κοπέντων ἐν Ἐλαιοῦντι.

Περὶ τὰ 350-280 π. Χ.

Πρῷρα.	ΕΛΑΙ ἐν στεφάνῳ . . . . Æ ·7-·4
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΕΛΑΙΟΥΣΙΩΝ Γλαύξ. . . Æ ·45
Προτομὴ Ἀρτέμιδος.	» Μέλισσα . . Æ ·65

Ἴδε ὡσαύτως ἄλλας διαφορὰς καὶ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα τοῦ Κομμόδου ἐν Imhoof, *Monn. Gr.* σελ. 45 κ. ἑ.

Λυσιμάχεια. Ἡ σπουδαία αὕτη πόλις ἐκτίσθη ἐν ἔτει 309 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου, πλησίον τῆς θέσεως τῆς Καρδίας, ἣν οὗτος κατέστρεψεν. Ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς παρὰ τὸ στενώτατον μέρος τοῦ ἰσθμοῦ ἀπέβη ἡ κλεὶς τῆς Χερσονήσου καὶ ἐδέσποζεν ὡσαύτως τῆς διόδου τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ Λυσίμαχος κατέστησεν αὐτὴν ἕδραν αὐτοῦ καὶ τὸ κυριώτερον τῶν Εὐρωπαϊκῶν νομισματοκοπείων. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Λυσιμάχου ἡ πόλις περιῆλθεν πρῶτον μὲν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Σελευκιδῶν, κατόπιν δὲ τῶν Πτολεμαίων, πιθανῶς ὅμως διετήρησε τὸ δικαίωμα αὐτῆς τοῦ κόπτειν χαλκᾶ νομίσματα.

ΧΑΛΚΟΣ. *Περὶ τὰ 280-220 π. Χ.*

Οἱ συνηθέστεροι τῶν *ἐμπροσθοτύπων* εἶνε οἱ ἑξῆς· —κεφαλαὶ Λυσιμάχου, Ἡρακλέους νεαροῦ, Δήμητρος μετὰ καλύπτρας, πόλεως πυργοφόρου, Ἀθηνᾶς, λέοντος ἢ Ἑρμοῦ. *Ὀπισθότυποι* δὲ οἱ ἑξῆς· — λέων τρέχων ἢ καθήμενος, ἢ προτομὴ λέοντος· Ἄρτεμις ἱσταμένη κρατοῦσα δᾷδας· Νίκη κρατοῦσα στέφανον καὶ κλάδον φοίνικος· στέφανος σταχύων· στάχυς κτλ. *Ἐπιγρ.* ΛΥΣΙΜΑΧΕΩΝ (B. M. *Cat. Thrace*, σελ. 195 κ. ἑξ.)

Μάδυτος, σχεδὸν ἀντικρὺ τῆς Ἀβύδου, πόλις ἀρκετῆς σπουδαιότητος κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα εἰς τὰ μέσα τῆς ὁποίας ἀνήκουσιν τὰ νομίσματα τῆς πόλεως.

Περὶ τὰ 350 π. Χ.

Ταῦρος ἐφορμῶν· ὑπεράνω, ἰχθύς. [B. M. *Cat., Thrace*, σελ. 197.]	ΜΑΔΥ Κύων καθήμενος. *Σύμβολα*, στάχυς ἢ ἀστήρ· ὀνόματα ἀρχόντων . . . . Æ ·75-·45

Περὶ τὰ 197-27 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία πρὸς ἀρ. (*Zeit. f. Num.*, xiii, Πίν. IV. 2.)	Μ ΑΔΥ Λύρα· ἐν τῷ πεδίῳ σταφυλή . . . . Æ ·6

Ὁ ἐφορμῶν ταῦρος καὶ ὁ ἰχθὺς δυνατὸν νὰ σημαίνωσιν τὸ ῥεῦμα τοῦ Ἑλλησπόντου· ὁ κύων εἶνε τὸ Κυνὸς σῆμα ἢ τάφος τῆς Ἑκάτης, ὅστις ἔκειτο ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Μαδύτου, *κυνὸς ταλαίνης σῆμα, ναυτίλοις τέκμαρ* (Εὐρ. *Ἑκάβη*, 1273)

Σηστός, περίφημος ἐν μὲν τῇ μυθολογίᾳ διὰ τὴν μυθιστορίαν τῶν καθ' Ἡρὼ καὶ Λέανδρον, ἐν δὲ τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὴν διάβασιν τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς γεφύρας, δι' ἧς ὁ Ξέρξης ἔζευξεν τὸν Ἑλλήσποντον. Ὑπῆρξε δὲ πάντοτε θέσις μεγάλης σπουδαιότητος, ἀλλὰ δὲν ἤρξατο κόπτουσα νομίσματα ἢ ὀλίγον τι πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Μετὰ μακρὸν διάμεσον διάστημα, οὗ διαρκοῦντος ἐκόπησαν ἐνταῦθα βασιλικά τινα νομίσματα ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Λυσιμάχου, κλπ., ἤρξατο καὶ πάλιν κόπτουσα αὐτόνομα νομίσματα ἐν τῇ δευτέρᾳ π. Χ. ἑκατονταετηρίδι. Πρβλ. ἐπιγραφήν τινα ἐξ Ἑλλησπότου (*Hermes* VII. 135) ἐν ᾗ παραδίδεται, ὅτι Μηνᾶς τις διωρίσθη νὰ ἐπιβλέπῃ τὴν νομισματοκοπίαν τῆς πόλεως.

Περὶ τὰ 350 π. Χ.

Ἐμπροσθότυποι: Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ κόμης ἐν σφενδόνῃ. Κεφαλὴ Δήμητρος στάχυσιν ἐστεμμένη. Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας. Κεφαλὴ Ἑρμοῦ, κτλ. ***Ὀπισθότυποι***: — Δήμητρα φέρουσα πόλον, καθημένη ἐπὶ στήλης καὶ κρατοῦσα στάχυς, πρὸ αὐτῆς δὲ ὅρος ἰθυφαλλικός. Ἑρμῆς ἱστάμενος. Ἀμφορεὺς μετὰ μακροῦ τραχήλου. Ὅρος. Κηρύκειον, κλπ. ***Ἐπιγρ***, ΣΑ, βραδύτερον ΣΗ. (B. M. *Cat. Thrace*, σελ. 198).

Δεύτερος αἰὼν π. Χ.

Ἐμπροσθότυποι: — Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ σφενδόνης ἢ σάκκου. ***Ὀπισθότυποι***: — Δήμητρα καθημένη. ***Σύμβολα***: Ὅρος. Ἰσιακὸν κόσμημα. Σταφυλή, κτλ. ***Ἐπιγρ.*** ΣΗΣΤΙ. Αἱ κύριοι θεότητες τῆς Σηστοῦ θὰ ἦσαν ἡ Δήμητρα καὶ ὁ Ἑρμῆς.

Αὐτοκρατορικὴ νομισματοκοπία.

Ἀπὸ Καλιγούλα μέχρι Φιλίππου τοῦ νεωτέρου. Ὁ σπουδαιότατος τύπος τῆς σειρᾶς ταύτης εἶνε ἡ παράστασις τοῦ κατορθώματος τοῦ Λεάνδρου [B. M. *Cat. Thrace*, σελ. 200].

Λ. Αι νησοι της Θρᾳκικης θαλασσης

Ἴμβρος. Ἡ νῆσος αὕτη δὲν ἔκοψε νομίσματα, περὶ ὧν δυνατὸν νὰ ῥηθῇ βασίμως, ὅτι εἶνε ἀρχαιότερα τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε χαλκᾶ καὶ ἀνήκουσιν εἰς δύο σαφῶς δεδηλωμένας περιόδους.

Μετὰ τὸ 300 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ γυναικεία· ἐνίοτε ἡ τῆς Δήμητρος.	ΙΜΒΡΟΥ Γυμνὴ ἰθυφαλλικὴ παράστασις Ἑρμοῦ τοῦ Ἰμβράμου σπένδοντος . . . . . Æ ·5-·4
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΙΜΒΡΟΥ Γλαύξ. . . . Æ ·45-·35

Περὶ τὸν χρόνον τῆς ἐν ἔτει 87-86 π. Χ. πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Σύλλα, φαίνεται ὅτι οἱ ἐν Ἴμβρῳ ἐγκατασταθέντες Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἔκοψαν χαλκᾶ νομίσματα φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΑΘΕΝΑΙΩΝ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. [Imhoof, *Mon. Gr.*, σελ. 49.]	Ἑρμῆς Ἴμβραμος, ἱστάμενος πρὸ θυμιατηρίου . . . . Æ ·65

Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΙΜΒΡΙΩΝ Τύποι διάφοροι:—γλαὺξ —Ἀπόλλων Μουσαγέτης—γυναικεία μορφὴ κρατοῦσα κέρας Ἀμαλθείας. . . . . . Æ ·9·85

Ἡ παράστασις τοῦ ἰθυφαλλικοῦ Ἑρμοῦ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς νήσου ταύτης εἶνε Πελασγικοῦ θεοῦ τῆς γονιμότητος (Ἡρόδοτ. II. 51). Πρὸς τὸ Καρικὸν ἐπίθετον *Ἴμβραμος* (Στεφ. Βυζ. ἐ. λ. Ἴμβρος) πρβλ. τὸ Ἑλληνικὸν *Ἵμερος* (Preller, *Gr. Myth.* I σ. 297).

Λῆμνος. Ἡφαιστία. Χαλκᾶ νομίσματα δύο περιόδων.

Περὶ τὰ 350-280 π. Χ

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ Κορινθιακοῦ κράνους· τὸ ὅλον ἐνίοτε ἐν στεφάνῳ δρυός. [B. M. *Cat., Thrace,* σελ. 213.]	ΗΦΑΙΣΤΙ, ΗΦΑΙ ἢ ΗΦΑ Κριός. . Æ ·65
Ὁμοίως.	» » Γλαύξ. Æ ·5

Περὶ τὰ 280-197 π. Χ.

Κεφαλὴ βασιλέως (;) μετὰ διαδήματος.	ΗΦΑΙ, ΗΦΑ ἢ ΗΦ Κριὸς ἢ λαμπάς Æ ·7
Κεφαλὴ Διός.	» Δύο λαμπάδες. Æ ·7
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Κέρας Ἀφθονίας κλ. Æ ·7-·5

Οἱ πίλοι τῶν Καβείρων ἀπαντῶσιν ἐνίοτε ὡς σύμβολα παρὰ τὴν λαμπάδα.

Περίοδος τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας.

Προτομὴ Ἡφαίστου.	ΗΦΑΙϹΤΙΕΩΝ Λαμπάς . . Æ ·75

Λῆμνος, ὄνομα πιθανῶς τῆς πόλεως ἐν ᾗ ἐκόπησαν νομίσματα: *ἐμπ.*, κεφαλὴ πωγωνοφόρος· *ὄπ.*, ΛΗΜ κεφαλὴ κρανοφόρος Æ. 75.

Μύρινα. Χαλκᾶ νομίσματα τοῦ 300 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς, συνήθως κατ' ἐνώπιον.	ΜΥΡΙ Γλαὺξ κατ' ἐνώπιον ἢ πρὸς δ Æ ·55

Σαμοθρᾴκη. Ἡ ἕδρα τῶν περιφήμων μυστηρίων τῶν Καβείρων. Τὰ νομίσματα τῆς νήσου ταύτης εἶνε πάντα μεταγενέστερα τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Περὶ τὰ 300 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. [B. M. *Guide*, Πίν. XLI, 4.]	ΣΑΜΟ Κυβέλη καθημένη ἐπὶ θρόνου, οὗ ὑποκάτω λέων. Ὄνομα ἄρχοντος . . AR Ἀττικὸν δίδρ. Æ ·75
Ὁμοίως.	ΣΑΜΟ Προτομὴ κριοῦ ἢ κεφαλὴ κριοῦ. *Σύμβολον·* κηρύκειον . . . Æ ·5-·45

Ὁ κριὸς εἶνε σύμβολον τῆς λατρείας τοῦ Πελασγικοῦ Ἑρμοῦ (ἴδε Ἴμβρος).

Περίοδος τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας.

Προτομὴ Ἀθηνᾶς.	ϹΑΜΟΘΡΑΚΩΝ Κυβέλη καθημένη. Æ ·75

Ἐπί τινος αὐτοκρατορικοῦ νομίσματος τοῦ Ἀδριανοῦ (Mion. II) ἀπαντᾷ ἡ ἀξιοσημείωτος ἐπιγραφὴ CAMIWN ЄN ΘΡΑΚΗ. Πρβλ. τὸν στῖχον τοῦ Βιργιλίου (*Aen.* VII. 208) «Threiciamque Samum, quae nunc Samothracia fertur.»

Θάσος. Τὰ πλούσια χρυσωρυχεῖα τῆς νήσου ταύτης προσείλκυσαν λίαν ἐνωρὶς εἰς τὰ παράλια αὐτῆς τοὺς Φοίνικας. Βραδύτερον δὲ ἀπῳκίσθη ὑπὸ Ἰώνων ἐκ Πάρου. Ὑπῆρχεν ὡσαύτως αὐτόθι ἐγκατεστημένη φυλή τις Θρᾳκῶν καλουμένων Σαΐων. Αἱ κτήσεις τῶν Θασίων εἰς τὰς μεταλλοφόρους χώρας τῆς ἠπείρου ἦσαν πηγὴ παμμεγίστου πλούτου, ἀποφέρουσαι μικρὸν πρὸ τῆς Περσικῆς ἐπιδρομῆς ἀπὸ 200 μέχρι 300 ταλάντων ἐτησίως (Ἡροδ. VI. 46). Οἱ Θάσιοι παρέλαβον, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς στερεᾶς τὸν βαβυλωνικὸν σταθμικὸν κανόνα, ὡς ἐπίσης καὶ τοὺς τύπους τῶν ἀρχαιοτάτων αὐτῶν νομισμάτων. Ὁ ἀπάγων βιαίως νύμφην ἀνθισταμένην Σειληνὸς εἶνε εἷς τῶν στενῶς συνδεομένων τύπων πρὸς τὴν ὀργιαστικὴν λατρείαν τοῦ Θρᾳκικοῦ Βάκχου, οὗ τὸ μαντεῖον ἔκειτο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Παγγαίου ὄρους.

Περὶ τὰ 550-465 π. Χ.

Γυμνὸς ἰθυφαλλικὸς Σειληνὸς ἐπὶ τοῦ ἑνὸς γόνατος στηριζόμενος καὶ φέρων εἰς τοὺς βραχίονας αὐτοῦ νύμφην.	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον. (*Πίναξ ΙΓʹ. 10.*) ℞ Στατήρ, 160-140 κ. ℞ Δραχμή, 70 κ. (τὸ πολύ).
Δύο δελφῖνες.	Ὁμοίως. ℞ ὀβολ., 10 κ. (τὸ πολύ).
Δελφίς.	Ὁμοίως ℞ Ημιωβ. 5 κ. (τὸ πολύ).

Περὶ τὰ 465-411 π. Χ.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ τῆς ἐν Θάσῳ Ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας οἱ τύποι τοῦ στατῆρος καὶ τῆς δραχμῆς παραμένουσιν ἐν τῷ συνόλῳ οἱ αὐτοί, ἀλλ' ἡ ὁλκὴ ἐκπίπτει διαρκῶς ἀντιστοιχοῦσα ἐπὶ τῶν τελευταίων κομματίων πρὸς τὴν Ἀττικὴν ἢ καὶ ἐπὶ πλέον ἐκπίπτουσα. Κατὰ τεχνοτροπίαν πολλοὶ τῶν τελευταίων τούτων Θασίων στατήρων εἶνε ἀξιοθαύμαστοι ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ἔποψιν καὶ ὅλως ἀντάξιοι τῆς ἐποχῆς τοῦ Φειδίου (*Πίναξ* ΙΓʹ. 11).

Περὶ τὰ 411 - 350 π. Χ.

Ἐν ἔτει 411 π. Χ. ἡ Θάσος ἀπέστη τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐδέχθη φρουρὰν Λακεδαιμονίων, ἀλλὰ καὶ πάλιν κατόπιν ἐξηρτήθη ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ὡς ἐν Ἀκάνθῳ δὲ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν τῆς ἠπείρου, συνέβη ἐν Θάσῳ κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τῆς Ε΄. ἑκατονταετηρίδος, ἀπότομός τις μεταβολὴ τοῦ σταθμητικοῦ κανόνος ἀπὸ Ἀττικοῦ εἰς Φοινικικόν. Τοῦτο δὲ συνώδευσεν ἐν Θάσῳ καὶ μεταβολὴ τῶν τύπων. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐκόπησαν ὡσαύτως καὶ χρυσᾶ νομίσματα εἰς σμικρὰς ποσότητας.

Κεφαλὴ Διονύσου, πωγωνοφόρου ἢ νεαροῦ, κισσοστεφής.	ΘΑΣΙΟΝ Ἡρακλῆς γονατίζων καὶ τοξεύων. ℛ 60 καὶ 43 κ.
Ὁμοίως (πωγωνοφόρος). (Πίναξ ΙΓ΄. 12).	» Ὁμοίως. Ἐν τῷ πεδίῳ σύμβολα ποικίλα. . . . ℟ Τετράδρ., 236 κ. ℟ Δίδραχμ. 109 κ. ℟ Δραχμή. 59 κ.
Νεαρὰ ἀνδρικὴ κεφαλή, καλάμοις ἐστεμμένη (ποτάμιος θεός).	» Ὁμοίως. ℟ Ἡμίδρ. 29 κ. [Imhoof, *Mon. Gr.* Πίν. C. 4.]
Ἰανόμορφος κεφαλὴ φαλακροῦ Σειληνοῦ.	ΘΑΣΙ Δύο ἀμφορεῖς ἀντιθέτως τιθεμένοι . . . . . . ℟ Ἡμίδρ.
Σειληνὸς ἐν γόνασιν, κρατῶν κάνθαρον.	ΘΑΣΙΩΝ Ἀμφορεύς. ℟ 1/4 Δρ. 14 κ.
Κεφαλὴ Σειληνοῦ.	ΘΑΣΙ Δύο δελφῖνες. ℟ 1/8 Δρ. 7 κ.
Κεφαλὴ Νύμφης.	ΘΑ Δελφίς. . . ℟ 1/12 Δρ. 4 1/2 κ.

ΧΑΛΚΟΣ

Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρος.	ΘΑΣΙΟΝ Ῥόπαλον, τόξον καὶ βακχικὸν σύμβολον. . . . . Æ ·4

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ὑπῆρχε καὶ ἰδιαιτέρα τις ἔκδοσις χρυσῶν καὶ χαλκῶν νομισμάτων προωρισθέντων νὰ κυκλοφορῶσιν ἐν ταῖς ἐπὶ τῆς ἠπείρου κτήσεσιν τῶν Θασίων. Φέρουσι δὲ ταῦτα τὴν ἐπιγραφὴν ΘΑΣΙΟΝ ΗΠΕΙΡΟ· *ἐπιγρ.* Κεφαλὴ Ἡρακλέους. *Ὀπ.* Τρίπους ἢ ῥόπαλον καὶ τόξον (ἴδε σελ. 284).

Ἐκ τῶν χρόνων Φιλίππου, Ἀλεξάνδρου καὶ Λυσιμάχου δὲν

ὑπάρχουσι νομίσματα, ἀλλὰ μετὰ τὸ 280 π. Χ. τὸ νομισματοκοπεῖον τῆς Θάσου ἀνέζησε καὶ πάλιν ἐπὶ ὀλίγα ἔτη.

Μετὰ τὸ 280 π. Χ. περίπου

Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρου, κισσοστεφής, ὀψίμου δὲ τεχνοτροπίας.	ΘΑΣΙΩΝ Ῥόπαλον ἐν στεφάνῳ . . ℞ Ἀττικ. ἡμίδρ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους, πωγωνοφόρος.	» Ῥόπαλον, τόξον, σύμβολον καὶ μονογράφημα . . Æ ·7
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	ΘΑΣΙΟΝ Ὁμοίως . . . . Æ ·85
Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ πέπλου.	» Κεφαλὴ τῶν Καβείρων ἐν στεφάνῳ ἀμπέλου. . . . Æ ·9

Μετὰ τὸ 146 π. Χ.

Μετὰ τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχην ἡ Θάσος, ἥτις ἀπετέλει μέρος τῶν κτήσεων Φιλίππου τοῦ Ε΄., ἀνέκτησεν ἐν ἔτει 196 π.Χ. τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς· ἐν τούτοις δὲν εἶνε πιθανόν, ὅτι αἱ παρακμασάσης τεχνοτροπίας σειραὶ τῶν μεγάλων καὶ πλατείας κατασκευῆς τετραδράχμων ἤρχισαν πρὸ τῆς ἐν ἔτει 146 π.Χ., διαταγῇ τῆς Ῥωμαϊκῆς Συγκλήτου, καταργήσεως τῶν Μακεδονικῶν νομισματοκοπείων. Τὰ νεώτατα ταῦτα τῶν νομισμάτων τῆς Θάσου ἐκόπτοντο εἰς ἀπειροπληθεῖς ποσότητας, ἀποτελοῦσι δὲ μετ' ἐκείνων τῆς Μαρωνείας τὸ κύριον μέρος τοῦ ἐν τῇ Β. Ἑλλάδι κυκλοφοροῦντος ἀργύρου κατὰ τὸν 2ον καὶ 1ον π. Χ. αἰῶνα.

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ, κακῆς τεχνοτροπίας, φέρουσα ταινίαν ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ στέφανον κισσοῦ. *(Πίναξ ΙϚ΄. 10.)*	ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΑΣΙΩΝ Ἡρακλῆς γυμνός, ἱστάμενος μετὰ ῥοπάλου καὶ λεοντῆς. ℞ Ἀττικ. τετράδρ. 260 κ.

Τὰ νομίσματα ταῦτα ἀπεμιμήθησαν εὐρύτατα αἱ βάρβαροι Θρᾳκικαὶ φυλαὶ τῆς ἠπείρου. Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς τελευταίας ταύτης περιόδου φέρουσι διαφόρους τύπους, ὧν μνημονευτέοι οἱ ἑξῆς:

Προτομὴ Ἀρτέμιδος.	Ἡρακλῆς προχωρῶν, τείνων δὲ τόξον. Æ ·75
Ἀμφορεύς.	Κέρας Ἀμαλθείας . . . . . Æ ·5

Αὐτοκρατορικά. Ἀδριανός, Καρακάλλας καὶ Γέτας. *ὀπ.* ΘΑϹΙѠΝ Ἡρακλῆς προχωρῶν μετὰ ῥοπάλου καὶ λεοντῆς.

Μ. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΚΤΗ ΤΗΣ ΠΡΟΠΟΝΤΙΔΟΣ

Μετὰ τὸ 280 π. Χ.

Βισάνθη, Σαμιακὴ ἀποικία ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας τῆς Προποντίδος, ὀλίγα μίλια πρὸς δυσμὰς τῆς Περίνθου.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς	ΒΙ Γλαύξ . . . . Æ ·6
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΒΙΣΑΝΘΗΝΩΝ Τρίπους . Æ ·55

Βυζάντιον, ἀποικία Μεγαρέων καί τινων Ἀργείων εἰς ὧν τελευταίων τὴν ἐπίδρασιν πρέπει ἴσως νὰ ἀποδοθῇ ἡ λατρεία τῆς Ἥρας καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ μύθου τῆς Ἰοῦς. Ἐκ χωρίου τινὸς τοῦ Ἀριστοφάνους ἐξάγομεν, ὅτι εἰς τὰ τέλη τῆς Ε΄. ἑκατονταετηρίδος οἱ Βυζάντιοι ἐχρῶντο σιδηρῶν νομισμάτων (Ἀριστ. *Νεφ.*, 249 καὶ Σχολ., Πολυδ. IX. 79· Ἡσύχιος ἐν λ. *σιδάρεος*). Οὐδὲν τῶν νομισμάτων τούτων διεσώθη μέχρις ἡμῶν.

Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς πλουσίας ταύτης ναυτικῆς πόλεως εἶνε κοινότατα, δύνανται δὲ νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τρεῖς σειράς. Πάντα δὲ εἶνε πιθανῶς νεώτερα τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων σιδηρῶν νομισμάτων.

Περὶ τὰ 400-350 π. Χ.

ΠΥ Βοῦς ἐπὶ δελφῖνος ἱσταμένη. [B. M. *Cat., Thrace,* σελ. 93.]	Ἔγκοιλον τετράγωνον εἰς τέσσαρα διῃρημένον, σχήματος πτερῶν ἀνεμομύλου . . . . . Æ Δρ., 84 κ.

Τὰ νομίσματα ταῦτα ἀντιστοιχοῦσι κατὰ σταθμὸν πρὸς τὸν Περσικὸν *σίγλον,* ὅστις ἐκυκλοφόρει ἐν Ἀσίᾳ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁμοίως τοῖς σίγλοις τὰ βυζαντιακὰ νομίσματα εὕρηνται συχνότατα κεχαλυμμένα διὰ μικρῶν ὑστεροσήμων.

Περὶ τὰ 350-280 π. Χ.

Περὶ τὰ μέσα τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ὁ σταθμητικὸς κανὼν τῶν βυζαντιακῶν ἀργυρῶν νομισμάτων μεταβάλλεται ἀπὸ Περσικοῦ εἰς Φοινικικόν. Οἱ τύποι παραμένουσιν οἱ αὐτοί, ἀλλ' ἡ συχνὴ προσθήκη συμβόλων καὶ μονογραφημάτων ἐν τῷ πεδίῳ ἐνδεικνύει, ὅτι τὰ Φοινικικῆς ὁλκῆς νομίσματα ταῦτα πρέπει νὰ

ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν περίοδον τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου. [Τετράδρ., 230 κ. (*Πίναξ* ΙΔ'., 1). Δραχμή, 67 κ. Τετρώβολ. 38 κ.]

ΧΑΛΚΟΣ

Βοῦς ἐπὶ δελφῖνος.	ΓΥ Τρίαινα . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ βοός.	» Τρεῖς δελφῖνες . . . . Æ ·55

Ἡ ἐνταῦθα μορφὴ τοῦ γράμματος B ἰδιάζει εἰς τὰ νομίσματα τοῦ Βυζαντίου. Ὁ βοῦς καὶ δελφὶς δηλοῦσι τὴν λατρείαν τῆς Ἥρας καὶ τοῦ Ποσειδῶνος.

Περὶ τὰ 280-277 π. Χ.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὑπέφερε σοβαρῶς τὸ Βυζάντιον ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Γαλατῶν, ἃς ἠναγκάσθη νὰ ἀποφύγῃ διὰ τῆς καταβολῆς κολοσσιαίου ἐνιαυσίου φόρου (Πολυβ. IV. 46). Ἡ πόλις εἶχεν ἐντελῶς ἐξαντληθῇ χρηματικῶς, φαίνεται δὲ ὅτι ἐν τῇ ἀπορίᾳ αὐτῶν οἱ Βυζάντιοι μετεχειρίσθησαν ξένα νομίσματα, ἐπιθέτοντες ἐπ' αὐτῶν ὑστερόσημον μετὰ τοῦ γράμματος ΓΥ [B. M. *Cat., Thrace,* σ. 110].

Περὶ τὰ 277-270 π. Χ.

Εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα ἔτη ἀνήκουσι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὰ ἑξῆς σπάνια ἀργυρᾶ νομίσματα, ὧν ὁ ἐμπροσθότυπος εἶνε πανόμοιος πρὸς τὸν ἀπαντῶντα ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Καλχηδόνος, τῆς ἐπὶ τῆς ἀντικρὺ παραλίας τῆς Προποντίδος, μεθ' ἧς φαίνεται ὅτι ἡ πόλις τοῦ Βυζαντίου συνεδέετο ἐπί τινα χρόνον διὰ νομισματικῆς συνθήκης.

Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ πέπλου, φέρουσα στέφανον σταχύων. (*Πίναξ ΙΔ' 2.*)	Ποσειδῶν γυμνὸς τὰ ἄνω τῆς ὀσφύος, καθήμενος ἐπὶ βράχου, κρατῶν τρίαιναν καὶ ἀκροστόλιον. Ἐν τῷ πεδίῳ ΓΥ καὶ μονογράφημα. Ἄρχοντες: ΕΠΙ ΑΝΤΙΠΑΤ, ΕΠΙ ΕΚΑΤΟΔΩ, ΕΠΙ ΜΕΝΙΣΚΟΥ, ΕΠΙ ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΟΥ, ΕΠΙ ΣΦΟΔΡΙΑ κλπ. κλπ. . . . . AR Τετραδ. 215 κ. καὶ ὀκτώβ. 80 κ.

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	Πρῷρα ἐφ' ἧς ΒΥ· ὄπισθεν ὄφις. Ἄρχων: ΕΠΙ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. . . . Ꭿ Ἀττικ. ὀκτώβολ., 88 κ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΠΥ Τρίπους. ΕΠΙ ΔΑΜΩΝΑΚΤΟΣ, ΕΠΙ ΜΕΝΙΣΚΟΥ, κτλ. Æ ·95
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΒΥΖΑΝΤ ΚΑΛΧΑ } Τρίπους . . . Æ ·9
Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ πέπλου.	ΒΥΖΑΝ ΚΑΛΧΑ } Ποσειδῶν καθήμενος ἐπὶ βράχου . . . Æ 1·0

Μετὰ τὸ 270 π. Χ. περίπου.

Ἡ ἀνωτέρω νομισματοκοπία διήρκεσεν ἐπὶ βραχύ. Ἡ Καλχηδὼν συνεχωνεύθη πρὸς τὸ βασίλειον Νικομήδους τοῦ Α' τῆς Βιθυνίας, τὸ δὲ Βυζάντιον, περικυκλούμενον νῦν πανταχόθεν ὑπὸ πολιτειῶν ἐν αἷς ἐπεκράτει ὁ Ἀττικὸς σταθμητικὸς κανών, ἠναγκάσθη νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν νέαν νομισματικὴν συνθήκην, διότι οὕτω πρέπει νὰ κληθῇ αὕτη, δι' ἧς πολλαὶ τῶν σπουδαιοτάτων πόλεων τῆς Θράκης συνεφώνησαν νὰ παραδεχθῶσιν τοὺς τύπους τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἢ τοῦ Λυσιμάχου, ἕνεκα τῆς ἐμπορικῆς φήμης, ἣν ἔχαιρον τὰ βασιλικὰ ταῦτα νομίσματα. Αἱ ἐκδόσεις τοῦ Βυζαντίου διεκρίνοντο διὰ τῶν γραμμάτων ΒΥ καὶ τριαίνης [B. M. *Guide* Πίν. LIII. 3,4 καὶ LXIV 3,4]. Πολλὰ τῶν οἱονεὶ βασιλικῶν τούτων τετραδράχμων καὶ χρυσῶν στατήρων εἶνε πάνυ βαρβάρου ἐργασίας δυνατὸν δὲ νὰ εἶνε Θρᾳκικαὶ ἀπομιμήσεις. Τὰ δὲ χαλκᾶ νομίσματα τοῦ χρόνου τούτου εἶνε ἀγροίκου κατασκευῆς.

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	Τρίαινα καὶ ὄνομα ἄρχοντος Æ ·85
Κεφαλὴ Δήμητρος.	Κέρας Ἀμαλθείας. . . . . Æ 1·0

Μετὰ πολλῶν ἄλλων μικροτέρων κλασμάτων, ἐφ' ἑνὸς τῶν ὁποίων ἀπαντᾷ ἡ λέξις ΔΡΑΧΜΑ.

Περίοδος τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας.

Ἐπὶ πόσον χρόνον διήρκεσαν τὰ βασιλικῶν τύπων νομίσματα εἶνε ἀμφίβολον. Ἡ ἀκόλουθος σειρὰ βυζαντιακῶν νομισμάτων εἶνε ἐκ χαλκοῦ, ἀνήκει δὲ κατὰ τεχνοτροπίαν εἰς τὸν πρῶτον π. Χ. αἰῶνα καὶ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Βυ-

ζαντίου πρὸ καιροῦ εἶχεν ἤδη ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῆς Ῥώμης. Ἐκ τῶν συχνότατα ἀπαντώντων νομισμάτων εἶνε τὰ ἑξῆς : —

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος μετὰ φαρέτρας ἐπ' ὤμου.	ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ Μήνη καὶ ἀστήρ . . Æ ·75
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	» Σταφυλή. . Æ ·8
Νεανικὴ κερασφόρος κεφαλὴ (ποταμὸς Λύκος;)	» Βοῦς . . . Æ ·65
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	» Κηρύκειον . Æ ·7
Μονογράφημα ἐν στεφάνῳ.	» Δύο μικροὶ κάλαθοι στενούμενοι πρὸς τ' ἄκρα. Æ ·55

Ἡ μήνη τοῦ πρώτου τῶν ἀνωτέρω νομισμάτων ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸ θαυμάσιον φῶς ὅπερ ἐξέλαμψεν εἰς τὸν οὐρανὸν κατὰ νυκτερινήν τινα προσβολὴν τῶν Μακεδόνων κατὰ τῆς πόλεως, φανερῶσαν εἰς τοὺς πολιορκουμένους τοὺς πλησιάζοντας ἐχθρούς. Ὁ Ἡσύχιος διηγεῖται, ὅτι εἰς μνήμην τοῦ σημείου τούτου ἠγέρθη ἄγαλμα εἰς τὴν Ἑκάτην (Smith. *Dict. Geogr.*). Ἡ μήνη ὡς Βυζαντιακὸν σύμβολον ἐκληρονομήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τὴν παρ' αὐτῶν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ ἐπιμήκεις κάλαθοι, συνήθως κύρτοι ἁλιείας καλούμενοι, ἐνομίσθη ὅτι ἀναφέρονται εἰς τὴν περίφημον ἁλιείαν τοῦ Βυζαντίου, ἕνεκα τῶν κερδῶν τῆς ὁποίας ὁ λιμὴν τοῦ Βυζαντίου ἐκλήθη «Χρυσοῦν κέρας»· ἐπειδὴ ὅμως συχνὰ συνοδεύονται ὑπὸ συμβόλων ἀναφερομένων εἰς τὴν λατρείαν τῆς Δήμητρος, εἶνε ὅλως ἀπίθανον ὅτι πρόκειται περὶ ἁλιευτικῶν καλάθων.

Εἰς τοὺς ἀπὸ Μ. Ἀντωνίου μέχρι Γαλλιηνοῦ αὐτοκρατορικοὺς χρόνους τὸ Βυζάντιον ἔκοψε νομίσματα μετὰ καὶ ἄνευ τῆς κεφαλῆς τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐκ τῶν τελευταίων τὸ ἑξῆς εἶνε ἄξιον σημειώσεως : —

ΒΥΖΑΣ Κεφαλὴ κρανοφόρος Βύζαντος πωγωνοφόρου (τοῦ κατὰ παράδοσιν οἰκιστοῦ).	Πρῷρα ἢ ὁλόκληρος τριήρης, μετ' ὀνομάτων ἀρχόντων τῶν αὐτῶν πρὸς τὰ ἀπαντῶντα ἐπὶ ἑτέρων νομισμάτων φερόντων κεφαλὰς αὐτοκρτόρων. . . . . . Æ ·95

Ἄρχοντες ἄνευ ἢ μετὰ τίτλων· οἷον ΑΡΧ(ων) ἢ σπανιώτερον ΗΡ(ημενος) = electus (;), ΙΕΡΟΜΝΑ(μων) ἢ ΒΑC(ιλεύς)· ἴδε *Zeit. f. Num.* IX, 145 καὶ Eckhel II, 31.

Ἐνίοτε τὴν θέσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἄρχοντος κατέχει τὸ ὄνομα θεότητός τινος π. χ. ΕΠΙ ΔΗΜΗΤΡΟΣ ΤΟ Β. Ἡ περίεργος αὕτη συνήθεια ἐξηγήθη διὰ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἡ ὑπάτη ἀρχὴ τῆς πόλεως περιείρχετο εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἱερατικῶν σωματείων τῶν διαφόρων θεοτήτων, ὅτι δὲ ὁ ἑκάστοτε ἀρχιερεὺς (ἢ ἡ ἀρχιέρεια ὡς δυνατὸν νὰ συνέβαινε), ἀντὶ νὰ θέσῃ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα ὡς τοιούτου ἐπὶ τοῦ νομίσματος τοῦ ἐπὶ τῆς ἀρχοντίας αὐτοῦ κοπέντος, ὑποκαθίστα τὸ τοῦ θεοῦ ἢ τῆς θεᾶς, ἣν ἀντεπροσώπευεν. *(Zeit. f. Num.* IX 147). Ἀγῶνες : ΑΝΤΩΝΕΙΝΙΑ CΕΒΑCΤΑ καὶ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ. Νομίσματα συμμαχικὰ μετὰ τῆς Νικαίας.

Πέρινθος, ἀρχαία Ἰωνικὴ ἀποικία ἐκ Σάμου κειμένη μεταξὺ Βισάνθης καὶ Σηλυμβρίας. Τὰ ἀρχαιότατα αὐτῆς νομίσματα εἶνε τῶν κλάσεων τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ Λυσιμάχου (Müller *Num. d'Alex.)*. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης αὐτόνομα νομίσματα χαλκᾶ ἐκ τῆς αὐτῆς περιόδου.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. (B. M. *Cat. Thrace,* σελ. 147).	ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ Δύο προτομαὶ ἵππων συγκεκολλημέναι ἀντίνωτοι Æ ·8

Ἐν Περίνθῳ ὁ Ἡρακλῆς ἐλατρεύετο ὡς οἰκιστὴς ἢ κτίστης τῆς πόλεως, ἐπὶ δὲ τῶν νομισμάτων τῆς ἐποχῆς τῆς αὐτοκρατορίας τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ περιθέει ἡ ἐπιγραφὴ ΙΩΝΩΝ ΤΟΝ ΚΤΙCΤΗΝ πρὸς δήλωσιν τῆς Ἰωνικῆς καταγωγῆς τῆς ἀποικίας. Οἱ διάφοροι ἆθλοι τοῦ Ἡρακλέους ἀπεικονίζονται, ὡς θὰ προσεδοκᾶτο, συνήθως ἐπὶ τῶν πρώτου μεγέθους χαλκῶν νομισμάτων τῆς Περίνθου τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Μεταξὺ ἄλλων ἀξιοσημειώτων τύπων εὕρηται καὶ ὁ τοῦ Διονύσου ἱσταμένου ἄνω τῆς ὑπνωττούσης Ἀριάδνης (*Num. Zeit.* 1884, Πίν. IV, 5). Τὰ αὐτοκρατορικὰ νομί-

σματα φέρουσι συνήθως τὰ ὀνόματα τοῦ ῥωμαίου πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρατήγου, π. χ. *Ἐπὶ Μαικίου Νέπωτος πρεσβευτοῦ Σεβαστοῦ καὶ ἀντιστρατήγου* (Imhoof, *Mon. Gr.* σ. 43). Ἀπαντᾷ ὡσαύτως ὁ τίτλος ΗΓ(εμών). Ἀγῶνες:— ΑΚΤΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑ, CΕΥΗΡΕΙΑ ΠΡΩΤΑ, ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΠΥΘΙΑ, καὶ ΕΠΙΔΗΜΙΑ Β CΕΥΗΡΟΥ.

Σηλυμβρία ἢ Σαλυβρία, πόλις παλαιὰ κειμένη περὶ τὰ εἴκοσι καὶ δύο μίλια πρὸς ἀνατολὰς τῆς Περίνθου. Ἔκοψε δὲ ἀργυρᾶ νομίσματα κατ' ἀρχὰς μὲν συμφώνως πρὸς τὸν Περσικόν, βραδύτερον δὲ πρὸς τὸν Ἀττικὸν σταθμητικὸν κανόνα.

Περὶ τὰ 500-450 π. Χ.

ΣΑ Ἀλέκτωρ. (B. M. *Cat. Thrace,* σελ. 170.)	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα μέρη διῃρημένον . . Ꭱ 76·4 κ.
Ἀλέκτωρ.	ΣΑΛΥ Στάχυς . . . . . Ꭱ 67 κ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου ἐν λεοντῇ.	Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ ἀλέκτωρ ἐν τετραγώνῳ ἐκ σφαιριδίων . . Ꭱ 57 καὶ 30 κ.

Ἡ πόλις αὕτη μνημονεύεται πολλάκις ἐν τοῖς Ἀθηναϊκοῖς φορολογικοῖς καταλόγοις. Δὲν ὑπάρχουσι δὲ Σηλυμβριανὰ νομίσματα μεταγενέστερα τῶν μέσων τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

Ὀδρυσός, κατὰ τὸν Λαμπρίδιον ἦτο ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα Ἀδριανούπολιν.

Μετὰ τὸ 280 π. Χ. περίπου

Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	ΟΔΡΟΣΙΤΩΝ, ΟΔΡΟΣΩΣ, ΟΔΡΟΗΣ κλπ. Ταῦρος ἱστάμενος ἐπὶ ῥοπάλου . . . . . . Æ ·7

Ἴδε ὡσαύτως τοὺς Θρᾶκας βασιλεῖς τῶν Ὀδρυσῶν (σελ. 353 κ. ἑξ.).

Ν. Η ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΔΟΥΝΑΒΙΝ ΕΠΑΡΧΙΑΙ

Ὀλβία, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν Ὑπάνιος καὶ Βορυσθένους, ἀποικία τῶν Μιλησίων, ἐξαρθεῖσα εἰς μεγάλην ὀλβιό-

τητα διὰ τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς μετὰ τῶν Σκυθικῶν φυλῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ πασῶν τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου ἀφ' ἑτέρου. Ἔκοψε δὲ νομίσματα ἐκ πάντων τῶν τριῶν μετάλλων μετὰ τὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνος π. Χ. Οἱ κυριώτατοι τύποι τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων εἶνε: *Κεφαλὴ Δήμητρος. Ὄπισθεν·* ΟΛΒΙΟ, *ἁλιάετος ἱπτάμενος μετὰ ἰχθύος εἰς τοὺς ὄνυχας.* Τὰ δὲ χαλκᾶ φέρουσι συνήθως *κεφαλὴν τοῦ ποταμοῦ Βορυσθένους μετὰ πώγωνος καὶ κεράτων·* ὄπισθεν δὲ *τόξον ἐν γωρυτῷ καὶ πέλεκυν πολεμικόν.* Ὅσον ἀφορᾷ τὰς πολυαρίθμους ἄλλας ποικιλίας ὁ σπουδαστὴς πρέπει νὰ συμβουλευθῇ τὸν Koehne (*Musée Kotschoubey*, τόμ. I σελ. 41 κ. ἑξ). Ὑπάρχουσιν ἐπίσης μεγάλα χυτὰ χαλκᾶ νομίσματα (βαρύσταθμος χαλκὸς) τῆς Ὀλβίας φέροντα ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως *κεφαλὴν Ἀθηνᾶς κατ' ἐνώπιον ἢ γοργόνιον,* ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας ὄψεως *τροχὸν ἢ ἁλιάετον μετ' ἰχθύος.* Ἔχομεν ἐπίσης περίεργά τινα χαλκᾶ νομίσματα, ἰχθυόμορφα, ἐπιγεγραμμένα ΘΥ καὶ ΑΡΙΧΟ, ἅτινα ὁ von Sallet (*Zeit. f. Num.* X σελ. 145) ἡρμήνευσεν εὐφυῶς ὡς σημαίνοντα *θύννον* (ἰχθὺν) καὶ *ἄρριχον* ἢ *ἄριχον* (κάλαθον), δηλαδὴ ὡς τοῦ μὲν φέροντος τὰ γράμματα ΘΥ νομίσματος ὄντος τῆς νομίμου ἀξίας ἑνὸς θύννου, τοῦ δὲ τὰ ΑΡΙΧΟ ἰσοφαρίζοντος πρὸς κάλαθον πλήρη ἰχθύων.

Ὁ διὰ τὸν ἄργυρον χρησιμεύων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σταθμητικὸς κανὼν κατὰ τὸν τέταρτον καὶ τρίτον αἰῶνα π.Χ., φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ Αἰγινητικός· λέγεται δ' ὅτι παρὰ τὴν Ὀλβίαν εὑρέθη ὁ ἑξῆς ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας Αἰγινητικὸς στατήρ: —

ΕΜΙΝΑΚΟ Ἡρακλῆς γονατίζων καὶ τείνων τὸ τόξον αὐτοῦ. [*Z. f. N.* III. Πίν. II. 4]	Τροχὸς περὶ ὃν τέσσαρες δελφῖνες, ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. Ꝛ 181 κ.

Ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται ὅτι εἶνε τὸ ὄνομα δυνάστου τινὸς κατὰ πτῶσιν γενικήν, ἐπειδὴ δὲ τὸ νόμισμα οὐδὲν παρουσιάζει τὸ κοινὸν πρὸς τὰ νομίσματα τῆς Ὀλβίας, δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι ἐκόπη ἐν αὐτῇ.

Περὶ τοῦ τίτλου *ἄρχων* ἐπὶ νομισμάτων τῆς Ὀλβίας τοῦ

πρώτου αἰῶνος π. Χ. ἴδε F. Lenormant, *Mon. dans l' Ant.* I, 52 καὶ III, 64.

Ὡς πρὸς τὰ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΟΛΒΙΟΠΟΛΙΤѠΝ, ἴδε *Mus. Kotschoubey.*

Τύρα, ἀποικία τῶν Μιλησίων ἐπὶ τοῦ Τύρα (*Δνίστερ*) ποταμοῦ, περὶ τὰ εἴκοσι μίλια ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ. Ἔκοψεν ἀργυρᾶ νομίσματα Αἰγινητικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος πρὸς δὲ χαλκᾶ ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος.

Περὶ τὰ 350-280 π. Χ.

Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ πέπλου, κατ' ἐνώπιον.	ΤΥΡΑΝΟΝ Ταῦρος ἐφορμῶν (ὁ ποταμὸς Τύρας). Ꝛ Ὁλκή, 86 κ.
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	ΤΥΡΑ Κηρύκειον . . . . Æ ·4

Ἐκόπησαν ὡσαύτως ἐν Τύρᾳ νομίσματα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Λυσιμάχου, ὑπάρχουσι δὲ καὶ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ Οὐεσπασιανοῦ μέχρι Ἰουλίας Μαμαίας. *Ἐπιγρ.* ΤΥΡΑΝΩΝ (*Berl. Blätter,* VI. 27).

Δακία. Αὐτοκρατορικά. *Ἐπιγρ.* ΔΑΚΙΑ, PROVINCIA DACIA κλπ. μετὰ χρονολογιῶν AN. I—AN. X, ἀνήκοντα ἀπὸ τοῦ 247-256 μ. Χ. Ἴδε Eckhel II, 5.

Οὐϊμινάκιον τῆς Ἄνω Μοισίας. Ἀποικιακὰ νομίσματα ἀπὸ Γορδιανοῦ Γ' μέχρι Γαλλιηνοῦ. *Ἐπιγρ.* P. M. S. COL. VIM (=Provincia Moesiae Superioris Colonia Viminaciensis), μετὰ τῶν χρονολογιῶν AN. I—AN. XVI, τασσόμενα ἀπὸ τοῦ 240 μέχρι τοῦ 255 μ. Χ.

Καλλατία τῆς Κάτω Μοισίας, ἀποικία Ἡρακλείας τῆς Ποντικῆς, περὶ τὰ εἴκοσι πέντε μίλια πρὸς νότον τοῦ Τόμεως. Νομίσματα ἀργυρᾶ Αἰγινητικῆς ὁλκῆς.

Περὶ τὰ 300 π. Χ. καὶ βραδύτερον.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ. [B. M. *Cat., Thrace,* κτλ. σ. 21.]	ΚΑΛΛΑΤΙ Τόξον ἐν γωρυτῷ, ρόπαλον καὶ στάχυς . . . . . . Ꝛ 77·44 καὶ 30 κ,

Ὑπάρχουσιν πρὸς τούτοις χρυσοῖ στατῆρες καὶ τετράδραχμα ἀντιγεγραμμένοι ἀπὸ τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Λυσιμάχου, οἵτινες ἐκυκλοφόρουν ἐπὶ πλέον μιᾶς καὶ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος εἰς τὰς χώρας ταύτας.

Εἶνε γνωστὰ ἐπίσης αὐτόνομα χαλκᾶ νομίσματα, φέροντα τὰς κεφαλὰς Ἡρακλέους, Ἀθηνᾶς (οἱ ὀπισθότυποι ὡς ἀνωτέρω) καὶ Διονύσου νεαροῦ, *ὀπισθ.*, στέφανος κισσοῦ. Ὁ Ἡρακλῆς ἐτιμᾶτο ἐν Καλλατίᾳ ὡς κτίστης ἢ οἰκιστὴς τῆς πόλεως, ἐπὶ δὲ τῶν νομισμάτων τῆς αὐτοκρατορικῆς περιόδου (*ἐπιγρ.* ΚΑΛΛΑΤΙΑΝΩΝ) παρίστανται διάφοροι ἆθλοι τοῦ Ἡρακλέους.

Διονυσόπολις. Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ Κομμόδου μέχρι Γορδιανοῦ Γ΄. *Ἐπιγρ.* ΔΟΝΥϹΟΠΟΛΕΙΤΩΝ. *Τύποι*—Δήμητρα, Σέραπις, Διόνυσος, Ἡρακλῆς, Ὑγίεια, ὄφις, κτλ.

Ἴστρος, ἀποικία τῆς Μιλήτου, πρὸς νότον τοῦ Ἴστρου. Ἐκ τῶν ἀφθονωτάτων αὐτῆς ἀργυρῶν νομισμάτων φαίνεται ὅτι ἦτο, ἐν τῷ τρίτῳ αἰῶνι π. Χ., πόλις ἀρκετῆς σπουδαιότητος. Ὁ σταθμητικὸς κανὼν τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων εἶνε, ὡς ἐν Σινώπῃ, βαρὺς Αἰγινητικός.

Περὶ τὰ 300 π. Χ.

Δύο κεφαλαὶ ἡνωμέναι κατ' ἀντίθετον θέσιν δηλαδὴ ἡ μὲν μία πρὸς τ' ἄνω ἡ δὲ ἄλλη πρὸς τὰ κάτω ἐστραμμένη. [Β. Μ. *Cat.*, *Thrace*, κτλ. σ. 25]	ΙΣΤΡΙΗ Ἁλιάετος ἐπὶ δελφῖνος. Ꭱ Δραχμή, 100 κ.

Ὁ παράδοξος οὗτος τύπος ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς τὴν λατρείαν τῶν Διοσκούρων, ἥτις ἦτο λίαν διαδεδομένη ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου.

Ὁ ἐκ τῶν ὑδάτων ἁρπάζων τὴν λείαν αὐτοῦ ἀετὸς ἐξηγήθη ὡς σημαίνων τὴν ναυτικὴν τόλμην τῆς πόλεως.

Ἐπὶ αὐτονόμων χαλκῶν νομισμάτων τοῦ Ἴστρου ἐμφανίζεται κεφαλὴ ἀντωπὸς τοῦ ποταμοῦ Ἴστρου ἀνθρωπόμορφος, πωγω-

νοφόρος καὶ κερασφόρος· μέγεθος ·55. Ὁ Ἴστρος, ὡς ἡ Καλλατία, ἀντέγραφεν ἐν ὀψίμῳ χρόνῳ τὰ νομίσματα τοῦ Λυσιμάχου.

Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα. Ἀπὸ Ἀδριανοῦ μέχρι Γορδιανοῦ τοῦ Γ'. *Ἐπιγρ.* ΙϹΤΡΙΗΝΩΝ. *Τύποι*—Κυβέλη, Μὴν ὁ θεὸς ἔφιππος, Ἴστρος ὁ ποταμός, κλπ. κλπ.

Μαρκιανόπολις. Αὐτοκρατορικὰ ἀπὸ Σαβίνας μέχρι Φιλίππου τοῦ νεωτέρου, μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ῥωμαίου προστάτου *(ἡγεμόνος)* τῆς ἐπαρχίας, προτασσομένης τῆς ΥΠΟ ἢ τοῦ τίτλου ΗΓΟΥΜ[ϹΝΟΥ]. *Ἐπιγρ.* ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΟΛЄΙΤΩΝ. *Τύποι* λίαν πολυάριθμοι, ἀλλ' ἄνευ μεγάλου ἐνδιαφέροντος οἱ πλεῖστοι.

Νικόπολις πρὸς Ἴστρον. Αὐτοκρατορικὰ ἀπὸ Τραϊανοῦ μέχρι Γορδιανοῦ τοῦ Γ'. *Ἐπιγρ.* ΝΙΚΟΠΟΛЄΙΤΩΝ ΠΡΟϹ ΙϹΤΡΟΝ ἢ ΙϹΤΡΩ καὶ ὄνομα τοῦ *ἡγεμόνος*, προηγουμένης τῆς ΥΠΟ ἀλλ' ἄνευ τίτλου. *Τύποι*, πολυάριθμοι, ὧν μεταξὺ τὸ ὄρος τοῦ Αἵμου (ΑΙΜΟϹ) παρισταμένου ὡς κυνηγοῦ καθημένου ἐπὶ βράχου ἐφ' οὗ δένδρον, παρὰ τὴν βάσιν δὲ αὐτοῦ ἄρκτος. Ὁ ποταμὸς Ἴστρος κατακείμενος, δραττόμενος δένδρου (Β. Μ. *Cat. Thrace* κλπ. σ. 48 κ.ἑξ.).

Τόμοι, ἀποικία τῶν Μιλήτων μεταξὺ Ἴστρου καὶ Καλλατίας, ἀξιομνημόνευτος ὡς τόπος τῆς ἐξορίας τοῦ Ὀβιδίου. Παλαιὰ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης δὲν εἶνε γνωστά. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λυσιμάχου μέχρι τοῦ πρώτου αἰῶνος π.Χ. ἐκόπησαν ἐνταῦθα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Λυσιμάχου, ἐπίσης χαλκᾶ φέροντα *ἐμπ.* κεφαλὴν Ποσειδῶνος· — *ὄπ.* ἀετὸν ἐν στεφάνῳ δρυός.

Ἐν τοῖς αὐτοκρατορικοῖς χρόνοις παρὰ τὰ φέροντα τὴν κεφαλὴν τοῦ αὐτοκράτορος νομίσματα οἱ Τόμοι ἔκοψαν χαλκᾶ φέροντα, *ἔμπ* κεφαλὴν Ἀπόλλωνος· *ὄπ* ΤΟΜΙΤΩΝ καὶ τοὺς Διοσκούρους.— *Ἔμπ.* κεφαλὴν Δήμητρος, *Ὄπ.* λαμπάδας — *Ἔμπ.* ΤΟΜΟΥ ΗΡѠΟϹ ἢ ΤΟΜΟϹ ΚΤΙϹΤΗϹ κεφαλὴν Τόμου τοῦ μυθικοῦ κτίστου· *Ὄπ.* λέοντα, κεφαλὴν Ἡρακλέους, σταφυλήν, κτλ.

Ἐπὶ τῶν ἀπὸ Αὐρηλίου μέχρι Φιλίππου τοῦ νεωτέρου νομι-

σμάτων ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ΜΗΤΡΟΠ. ΠΟΝΤΟΥ. ΤΟΜΕΩϹ, ἐνίοτε μετὰ τῶν τίτλων ΝΕΩΚ[ΟΡΟΥ] ἢ ΝΑΥ[ΑΡΧΙΔΟϹ]. Ἐν τῷ πεδίῳ εὕρηνται τὰ ἀριθμητικὰ γράμματα Β, Γ ἢ Δ = 2, 3 ἢ 4 μονάδες (ἀσσάρια;), συμφώνως πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ νομίσματος. Τοιαῦτα σημεῖα ἀξίας εὕρηνται συνήθως ἐπὶ νομισμάτων ἄλλων πόλεων τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου. Ἴδε Gardner, *Num. Chron.* N. S. 1876, σελ. 307. Οἱ τύποι τῶν αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων εἶνε πολυάριθμοι καὶ ἐνδιαφέροντες. (B. M. *Cat. Thrace.* σ. 55 κ. ἑ.

Ὀδησσός. Ἀποικία τῆς Μιλήτου παρὰ τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ Πανύσου. Τὰ ἀρχαιότατα τῶν νομισμάτων αὐτῆς εἶνε χρυσοῖ στατῆρες καὶ τετράδραχμα τῶν τύπων τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ Λυσιμάχου, πολλὰ δ' αὐτῶν φέρουσι συντετμημένα ὀνόματα ἀρχόντων, ὧν μεταξὺ ἀπαντᾷ καὶ τὸ Θρᾳκικὸν ὄνομα ΚΥΡΣΑ . . . . Τὸ μοναδικὸν τοῦτο ὄνομα εὕρηται ὡσαύτως καὶ ἐπὶ αὐτονόμου τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος τετραδράχμου τῆς Ὀδησσοῦ (πρβλ. τὰ ἀνάλογα νομίσματα τῆς Μαρωνείας καὶ Θάσου).

Μετὰ τὸ 200 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ πωγωνοφόρος ταινίᾳ ἀναδεδεμένη, μετὰ κόμης καταπιπτούης εἰς μακροὺς βοστρύχους. *(Πίναξ ΛΒ'. 1).*	ΘΕΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΟΔΗ[ΣΙΤΩΝ] Πωγωνοφόρος μορφὴ ἱσταμένη, ἐνδεδυμένη διπλοῦν χιτῶνα, κρατοῦσα φιάλην καὶ κέρας Ἀμαλθείας· ὑποκάτω ΚΥΡΣΑ . . . . ℞ Τετράδρ.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ νομίσματος τούτου εἶνε πιθανῶς ἡ τῆς ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἀπεικονιζομένης θεότητος. Ἐπὶ χαλκῶν νομισμάτων ὁ αὐτὸς θεὸς ὁρᾶται κατακείμενος ὡς ποτάμιός τις θεός.

Κεφαλὴ νεανικὴ ἢ κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΟΔΗΣΙΤΩΝ Θεὸς πωγωνοφόρος, κατακείμενος, κρατῶν κέρας Ἀμαλθείας καὶ φιάλην. Ἐν τῷ πεδίῳ, ἀμφορεὺς ἀνεστραμμένος, πρὸ αὐτοῦ δὲ ἐνίοτε, θύρσος. Æ ·7

Ἐπίσης αὐτοκρατορικὰ ἀπὸ Τραϊανοῦ μέχρι Σαλωνίνας.

Ἐπιγρ. ΟΔΗϹϹΕΙΤΩΝ. *Τύποι* — Ὁ Ζεὺς ἢ Σέραπις τῆς Ὀδησσοῦ φέρων μόδιον καὶ κρατῶν φιάλην, Ἅδης, Δήμητρα, Περσεφόνη, κλπ. *Ἀγῶνες* ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ καὶ ΗΛΙΑ.

Ἀγχίαλος, μεταξὺ τῆς Μεσημβρίας καὶ Ἀπολλωνίας κόψασα νομίσματα μόνον ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατορικῶν χρόνων τῶν ἀπὸ Δομιτιανοῦ μέχρι Γορδιανοῦ τοῦ Γ'.

ΑΝΧΙΑΛΟΣ Κεφαλὴ νεαρὰ τοῦ μυθολογουμένου κτίστου τῆς Ἀγχιάλου [1].	ΑΝΧΙΑΛΕΩΝ Ἀσκληπιὸς ἱστάμενος Æ ·6
Προτομὴ Σεράπιδος.	ΑΓΧΙΑΛΕΩΝ Ἶσις Φαρία. . Æ ·7

Ἐπί τινων αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων μνημονεύονται ἀγῶνες, ϹΕΒΗΡΙΑ ΝΥΜΦΙΑ καὶ ϹΕΟΥΗΡΙΑ ΝΕΜΑΙΑ (Mionn. *Suppl.* II σ. 223). Ἐπιγραφὴ συνήθως ΟΥΛΠΙΑΝΩΝ ΑΓΧΙΑΛΕΩΝ. Ἄρχων, ἐνίοτε μετὰ τοῦ τίτλου ΗΓΕ(ΜΩΝ). *Τύποι.* — Δήμητρα, Τριπτόλεμος, ὄφις συνεσπειρωμένος, πύλη πόλεως, τράπεζα ἀγωνιστική, κτλ.

Ἀπολλωνία ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, ἑτέρα Μιλησιακὴ ἀποικία. Ἐκέκτητο ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος περίφημον, ἔνθα οὗτος ἐλατρεύετο ὑπὸ τὸ σύμβολον λέοντος, ὡς ἐν Μιλήτῳ. Ἡ κατ' ἐνώπιον κεφαλὴ τοῦ λέοντος ἀντιπροσωπεύει τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου.

Περὶ τὰ 430-400 π. Χ.

Λεοντῆ κατ' ἐνώπιον. [Cat. Lemmé, 1872 Πίν. I. 7.	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον, ἐν δὲ ἑκάστῳ τῶν τεταρτῶν μικρὰ ἀνάγλυφος πινακίς, ἐφ' ὧν Α-Γ καὶ δύο ἀστέρες . . AR 73 κ.
Λεοντῆ κατ' ἐνώπιον. [B. M. *Cat., Thrace,* 86].	ΑΠΟΛ ἐντὸς τεσσάρων τετάρτων τετραγώνου ἐγκοίλου ἀβαθοῦς. . AR Ἡμίδρ. 24 κ.
Ὁμοίως.	Ἔγκοιλον τετράγωνον περιέχον κόσμημα σταυροῦ μαιανδρομόρφου (swastica) . AR Ἡμιωβολ., 4 κ.

1. Τὸ νόμισμα τοῦτο κατετάχθη ὑπὸ τοῦ Mionnet (Suppl. VII. 188) εἰς Ἀγχιάλην τῆς Κιλικίας.

Τὰ νομίσματα ταῦτα φαίνονται ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὸν Περσικὸν σταθμητικὸν κανόνα. Ἴδε ὡσαύτως αὐτοκρατορικὰ νομίσματα φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΑΠΟΛΛΩΝΙΗΤЄΩΝ ЄΝ ΠΟΝΤΩ, κλπ. (Eckhel, II. 25).

Μεσημβρία. Ὑπῆρχον δύο πόλεις τοῦ ὀνόματος τούτου ἐν Θράκῃ, ὧν ἡ μὲν ἦτο σπουδαία ἀποικία τῶν Μεγαρέων ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, ἡ δὲ μνημονεύεται μόνον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (VII. 108) ὡς ἠπειρωτικὸν φρούριον τῶν Σαμοθρᾳκῶν. Τὰ φέροντα τὸ ὄνομα τῆς Μεσημβρίας νομίσματα φαίνεται ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν πρώτην ἐξ αὐτῶν.

450-350 π. Χ·

Κράνος μετὰ λόφου, κατ' ἐνώπιον.	Τετράγωνον ἔγκοιλον. Ꭱ Ὀβολ., 8 κ.
Ὁμοίως.	ΜΕ ͲΑ ἐντὸς τῶν τεσσάρων μερῶν τροχοῦ ὑπὸ ἀκτίνων περιβαλομένου Ꭱ Διώβολ., 19·4 κ. Ἡμιώβολ. 4·8 κ. καὶ Æ μεγ. ·65-·5

Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα δυνατὸν νὰ εἶνε Ἀττικῆς ὁλκῆς. Οἱ τύποι ἀναφέρονται φανερῶς εἰς ἡλιακὴν λατρείαν. Τὸ κράνος εἶνε ἔμβλημα τοῦ ἡλιακοῦ θεοῦ Ἄρεως· ὁ ἀκτινωτὸς τροχὸς εἶνε ὡσαύτως ὁ ἥλιος τῆς *μεσημβρίας* (Πρβλ. τὸ ὄνομα τῆς πόλεως). Ἴδε Gardner, *Num. Chron.* N. S. 1880 σ. 59. Ἡ ἰδιόρρυθμος μορφὴ τοῦ γράμματος Σ(Ͳ) δὲν ἀπαντᾷ ἐπὶ νομισμάτων ἄλλης πόλεως. Πιθανῶς δὲ τοῦτο εἶνε τὸ ἀρχαῖον συριστικὸν san καὶ οὐχὶ τὸ *σίγμα* (I. Taylor, *Alphabet,* II. 95).

Τρίτος καὶ δεύτερος αἰὼν π. Χ.

Τετράδραχμα ἀλεξάνδρεια πεπλατυσμένης ἐπιπέδου κατασκευῆς (Müller ἀρ. 487-489), καὶ χαλκᾶ νομίσματα.

Κεφαλὴ τῆς θεᾶς πόλεως μετὰ πέπλου καὶ πυργώματος.	ΜΕΣΑ Στάχυς ἐν στεφάνῳ. Æ ·6
Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ διαδήματος.	ΜΕͲΑΜΒΡΙΑΝΩΝ Ἀθηνᾶ μαχομένη. . . . . Æ ·8

Ἐπὶ μεταγενεστέρων νομισμάτων ἀναγινώσκεται ΜΕΣΑΜ-

ΒΡΙΑΝΩΝ. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης καὶ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ Ἀδριανοῦ μέχρι Φιλίππου τοῦ νεωτέρου. *Τύποι* — Ἀπόλλων Μουσαγέτης, Σέραπις, Κυβέλη, Ἀθηνᾶ, Ὑγίεια, κλπ.

Ξ. Η ΤΑΥΡΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

Κερκίνη, ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου (Friedlaender, *Annali dell' Instituto*, 1844, σ. 233). Ἔκοψε χαλκᾶ νομίσματα, πιθανῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τρίτου αἰῶνος π. Χ.

Περὶ τὸ 300 π. Χ., ἢ βραδύτερον.

ΚΕΡΚΙ Σκύθης ἐπὶ βράχου καθήμενος, κρατῶν πέλεκυν δίστομον.	Ἵππος τριποδίζων πρὸς ἀρ. Ὄνομα ἄρχοντος . . . . Æ ·75
ΚΕΡ Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος, πρὸς ἀρ. μετὰ φαρέτρας ἐπ' ὤμου.	Ἔλαφος βαδίζουσα πρὸς ἀρ. Ὄνομα ἄρχοντος ἐν τῷ πεδίῳ . . Æ ·6

Χερρόνησος (παρὰ τὴν νῦν Σεβαστούπολιν), ἀποικία Ἡρακλείας τῆς Ποντικῆς. Τὰ ἀρχαιότατα τῶν νομισμάτων αὐτῆς εἶνε χαλκᾶ τῆς τετάρτης καὶ τρίτης ἑκατονταετηρίδος π. Χ. Οἱ τύποι αὐτῶν ἀναφέρονται συνήθως εἰς τὴν λατρείαν τῆς ταυροπόλου Ἀρτέμιδος, ἧς σύμβολον ὡς θεᾶς τῆς σελήνης εἶνε ὁ ταῦρος. Ἐν τούτοις αὕτη ἐμφανίζεται συχνὰ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ὡς Ἄρτεμις Ἀγροτέρα ἢ Ἐλαφηβόλος.

Τέθριππον ἐν καλπασμῷ. [*Num. Zeit.* 1884, Πίν. IV. 1.]	ΧΕΡ Πολεμιστὴς γυμνὸς γονατίζων Æ ·85
Ἄρτεμις μετὰ τόξου, γονατίζουσα.	» Γρὺψ τρέχων . . . . Æ ·9
Ἄρτεμις καθημένη πλησίον ἐλάφου, θίγουσα τὴν αἰχμὴν τοῦ βέλους αὐτῆς.	» Βοῦς ἐπὶ ῥοπάλου . . Æ ·9

Ἐν περιόδῳ κατά τι νεωτέρᾳ ἐκόπησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀργυρᾶ νομίσματα ἅτινα φαίνεται ὅτι ἀνήκουσι κατὰ τεχνοτροπίαν εἰς τὸ ἀρχαιότερον μέρος τοῦ τρίτου αἰῶνος.

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ ἐν λεοντῇ. [B. M. *Cat. Thrace,* κτλ. σ. 1.]	ΧΕΡ Ἄρτεμις μετὰ τόξου καὶ βέλους, καθημένη. Ὄνομα ἄρχοντος . . . Ꝑ Δίδρ., 142 κ.
Ὁμοίως (*Αὐτόθι*).	» Ταῦρος ἐφορμῶν. Ꝑ Δρ., 72 κ.
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος πυργοστεφής.	» Ἔλαφος . . . Ꝑ Δρ.
ΧΕΡ Ἄρτεμις ἔλαφον ἀκοντίζουσα. [B. M. *Cat. Thrace,* κτλ. σ. 3.]	Ὄνομα ἄρχοντος. Ταῦρος ἐφορμῶν, λαμπὰς καὶ φαρέτρα. . . Æ ·8

Ἡ Χερρόνησος ἐζήτησε κατόπιν τὴν προστασίαν τοῦ Μιθραδράτου κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ταυρίων καὶ Σαρματῶν ἀπετέλεσε δὲ μέρος τοῦ βασιλείου τοῦ Βοσπόρου, μέχρις οὗ ἠλευθερώθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων (Πλινίου, IV. 26), μεθ' ὃ ἔκοψε νομίσματα ἐπιγεγραμμένα ΧΕΡϹΟΝΗϹΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΑϹ.

Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι

ΧΕΡ Προτομὴ Ἀπόλωνος μετὰ λύρας.	ΕΛΕΥΘΕΡΑϹ Ἄρτεμις ἀγροτέρα, παρ' αὐτῇ δ' ἔλαφος κατακεκλιμένη . . . . Æ ·9

Ἴδε ὡσαύτως Koehne ἐν τοῖς *Mémoires de la Soc. d'Arch. de St. Pétersburg,* 1848 — *Musée Kotschoubey* 1856· καὶ von Sallet *Z. f. Num.* I σ. 17 κ. ἑξ., ἔνθα εὕρηνται πολλαὶ ἄλλαι διαφοραί.

Νύμφαιον (;) Ἀποικία τῶν Μιλησίων ἐν τῇ Ταυρικῇ Χερσονήσῳ.

Περὶ τὰ 400 π. Χ.

Κεφαλὴ νύμφης ἔχουσα τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ.	ΝΥ Κλάδος ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. Μ (Συλλ. de Hirsch.) Ꝑ ·4 κ.

Παντικάπαιον (τανῦν *Κέρτς*). Ἀποικία τῶν Μιλησίων κτισθεῖσα τὸν ἕκτον αἰῶνα ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου. Ἡ κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἔκδοσις χρυσῶν στατήρων ἐν Παντικαπαίῳ ἐνδεικνύει, ὅτι ἡ πόλις ἤκμαζεν ἐμπορικῶς.

Περὶ τὰ 350 π. Χ.

Κεφαλὴ Πανὸς ἀντωπὸς ἢ ἐν κατατομῇ, ἐνίοτε μετὰ στεφάνου κισσοῦ (*Πίναξ Δ'. 3*)	ΠΑΝ Γρὺψ λεοντοκέφαλος κερασφόρος καὶ πτερωτός, μετὰ δόρατος ἐν τῷ στόματι, ἱστάμενος ἐπὶ στάχυος . . **Χ** Στατήρ, 140 κ.

Οἱ χρυσοῖ οὗτοι στατῆρες εἶνε ὡραῖα καλλιτεχνήματα ἄνευ οὐδενὸς ἴχνους βαρβαρισμοῦ. Ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ Πανὸς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ δύναται νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν ὑποτιθεμένην παραγωγὴν τοῦ ὀνόματος αὐτῆς. Ὁ πτερωτὸς καὶ κερασφόρος λέων εἶνε παραλλαγή τις τοῦ γρυπός, τοῦ μυθολογουμένου φύλακος τῶν χρυσοφόρων χωρῶν τοῦ βορρᾶ (Ἡροδ. III, 116), τῶν Οὐραλίων ἢ Ἀλταίων ὀρέων, ὁπόθεν οἱ Ἕλληνες τοῦ Παντικαπαίου ἐλάμβανον μεγάλας ποσότητας χρυσοῦ, ὡς ἐβεβαιώθη κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν ὑπὸ τῶν ἐκσκαφέντων ἀπειραρίθμων θησαυρῶν ἐκ τῶν παρὰ τῷ Κὲρτς τύμβων. Εἰς τὴν εὐθηνίαν τοῦ χρυσοῦ ἐν Παντικαπαίῳ ὀφείλεται ἴσως, ὅτι ὁ στατὴρ ἐνταῦθα ἔφθασεν εἰς τὸ ὑπέρμετρον βάρος τῶν 140 κ.

Πρὸ τοῦ 400-300 π. Χ. περίπου.

Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τὸ πλεῖστον ἀπὸ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος χρονολογούμενα, φέρουσι συνήθως ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως *κεφαλὴν Πανός*, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας *κεφαλὴν ταύρου, λέοντα μετὰ δόρατος ἐν τῷ στόματι, ἢ κεφαλὴν λέοντος*. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων μνημονευτέον τὸ ἑξῆς δίδραχμον καὶ ὁ ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ βαρώνου de Hirsch ὀβολός, ἅτινα πιθανῶς ἀποδοτέα εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ Ε'. αἰῶνος.

Λεοντῆ κατ' ἐνώπιον.	Ἔγκοιλον τετράγωνον, ἐντὸς τῶν τεσσάρων μερῶν οὗτινος εὕρηνται τὰ γράμματα Π-Α-Ν καὶ ἀστήρ. . **R** 126 κ.
Ὁμοίως.	ΠΑΝΤΙ Κεφαλὴ κριοῦ ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . . **R** 10 κ.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ ταύρου ἀναφέρεται εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ταυρο-

πόλου Ἀρτέμιδος. Ὁ δόρυ θραύων λέων οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἴσως ἡ παραλλαγὴ τοῦ ἐπὶ τῶν χρυσῶν νομισμάτων πτερωτοῦ τέρατος. Τὰ χαλκᾶ νομίσματα εἶνε πολυάριθμα οἱ δὲ τύποι αὐτῶν ὁμοιάζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς τοὺς τῶν ἀργυρῶν.

Περὶ τὰ 380-200 π. Χ. καὶ βραδύτερον

Κατὰ τὸν τρίτον καὶ δεύτερον αἰῶνα τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα φέρουσι συνήθως *κεφαλὴν Διονύσου νεαροῦ* ἢ *Ἀπόλλωνος* ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΠΑΝΤΙΚΑΠΑΙΤΩΝ μετὰ διαφόρων ἄνευ ἰδιαιτέρου τινὸς ἐνδιαφέροντος τύπων ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως. Ἐπὶ τῶν μεγίστων χαλκῶν νομισμάτων τοῦ χρόνου τούτου ἀπαντᾶ ἡ *κεφαλὴ τοῦ θεοῦ τῆς σελήνης Μηνός*, μετὰ τοῦ *Διονύσου ἱσταμένου ἔχοντος δὲ παρ' αὐτῷ πάνθηρα* ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως. Ἐκ τῶν ἄλλων τύπων μνημονευτέος ὁ *πίνων Πήγασος* καὶ τὸ *κέρας τῆς Ἀμαλθείας μετὰ τῶν πίλων τῶν Διοσκούρων.*

Ο. Βασιλεις και Δυνασται Θρακης

Βασιλεῖς τῶν Ὀδρυσῶν, κλπ. Μεταξὺ τοῦ Περσικοῦ καὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ βασιλεῖς οὗτοι ἐξέτειναν βαθμιαίως τὸ κράτος αὐτῶν ἐπὶ τοῦ πλείστου μέρους τῆς Θράκης.

Σπαράδοκος, ἀδελφὸς τοῦ Σιτάλκου, περὶ τὰ 430 π. Χ. (*Bull. de Corr. Hell.*, III, σ. 409.)

Ἱππεὺς μετὰ δύο δοράτων.	ΣΠΑΡΑΔΟΚΟ Τετράγωνον ἔγκοιλον ἐν ᾧ ἀετὸς ὄφιν καταβροχθίζων . . . . ℞ Ἀττικ. τετράδρ.
ΣΠΑΡΑΔΟΚΟ (ἐπ' ἀριστ.) Ἵππος βαδίζων.	Τετράγωνον ἔγκοιλον. Ἀετὸς ἱπτάμενος μετὰ ὄφεως . . ℞ Δραχ.
ΣΠΑ Προτομὴ ἵππου.	Ὁμοίως . . . . . . ℞ Διώβολ.

Ἐκ τῶν τύπων τῆς ὀπισθίας ὄψεως τῶν νομισμάτων τούτων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἐκόπησαν ἐν Ὀλύνθῳ.

Σεύθης Α'. υἱὸς τοῦ Σπαραδόκου καὶ διάδοχος τοῦ Σιτάλκου (Θουκυδ. ΙΙ, 95—101· καὶ IV, 101)

Ἱππεὺς ἔνοπλος (*Πίναξ ΙΔ'., 4.*)	ΣΕΥΘΑ ΑΡΓΥΡΙΟΝ ἢ ΣΕΥΘΑ ΚΟΜΜΑ Ἄνευ τύπου . . . . Ꝛ Ἀττικ. δίδρ.

Τὰ νομίσματα ταῦτα εἶνε σπουδαῖα ἕνεκα τῶν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἐπιγραφῶν αὐτῶν, αἵτινες δεικνύουσι σαφέστατα, ὅτι δυνάμεθα συνήθως νὰ ἐξυπακούωμεν λέξιν σημαίνουσαν γενικῶς *νόμισμα*, ἄνευ ὁρισμοῦ τινος τοῦ μεγέθους, εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως ἢ ἐθνικὸν ἐπίθετον εὕρηται μόνον. Ἀνάλογα παραδείγματα εἶνε τὰ ΚΟΤΥΟϹ ΧΑΡΑΚΤΗΡ (σελ. 358) καὶ ΓΟΡΤΥΝΟΣ ΤΟ ΠΑΙΜΑ (Ἴδε Γόρτυναν Κρήτης). Ἐξ ἄλλου δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ΦΑΝΟΣ ΕΜΙ ΣΗΜΑ (ἴδε Ἁλικαρνασὸν) = *Φάνυς εἰμὶ σῆμα*, ἀναφέρεται εἰς τὸν τύπον, τὴν ἔλαφον δηλαδή, ὡς τὸ σημεῖον ἢ τὸ ἔμβλημα τοῦ Φάνητος.

Μήτοκος, περὶ τὰ 400 π. Χ. Μήδοκος ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος (*Ἀνάβ.*, VII. 2, 32. 3, 16. 4, 3, 11.) καλούμενος. Ἴδε *Zeit. f. Num.* V. 95.

ΜΗΤΟΚΟ Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρος.	Δίστομος πέλεκυς. *Σύμβολον, σταφυλή* . . . . Ꝛ Ἀττικ. δίδρ.

Ὁ διπλοῦς πέλεκυς εἶνε σύμβολον τοῦ Διονύσου ὡς ἐπίσης καὶ τῆς μεγάλης Θρᾳκικῆς θεᾶς Κότυος ἢ Κοτυττοῦς, θεότητος στενῶς συνδεομένης πρὸς τὴν Φρυγικὴν *Μεγάλην Μητέρα.* (Preller, *Gr. Myth.* I. 549).

Ἀμάδοκος Α'. Περὶ τὰ 400 π. Χ. Τὰ νομίσματα τοῦ βασιλέως τούτου ἐκόπησαν ἐν Μαρωνείᾳ καὶ φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ ἀστικοῦ ἄρχοντος, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν, ὅτι ὁ Ἀμάδοκος ἐδέσποσεν ἐπὶ βραχὺ τῆς Ἑλληνικῆς ταύτης πόλεως.

ΑΜΑΔΟΚΟ Πέλεκυς δίστομος.	Τετράγωνον ἔγκοιλον. ΕΠΙ ΔΗΜ[ΟΚΡΙ]ΤΟ Ἄμπελος ἐν γραμμικῷ τετραγώνῳ . . . . Æ ·9

Τήρης Β'. Περὶ τὰ 400 π. Χ. Τὰ νομίσματα τοῦ Τήρεω ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τοῦ Ἀμαδόκου καὶ πρέπει νὰ ἐκόπησαν ὡσαύ-

τως ἐν Μαρωνείᾳ. Ἐπιγρ. ΤΗΡΕΩ καὶ ΕΠΙ ΚΑΣΙΓΝΑΚΙΟΣ. Æ· 9 (*Zeit. f. Num.*, V. 97).

Ἐμένακος (;) Πρὸ τοῦ 400 π. Χ. Στατὴρ ἀργυροῦς εὑρεθεὶς παρὰ τὴν Ὀλβίαν, περιγραφεὶς ἀνωτέρω ἐν σελ. 343.

Σαράτοκος, Περὶ τὰ 400 π. Χ. Ὁ δυνάστης οὗτος εἶνε γνωστὸς ἐκ μόνων τῶν ἀργυρῶν αὐτοῦ νομισμάτων (ὁλκῆς 17 κ. περίπου) φερόντων τὴν ἐπιγραφὴν ΣΑΡΑΤΟΚΟ, ΣΑΡ ἢ ΣΑ. Τινὰ ἐξ αὐτῶν φέροντα Θασίους τύπους (*ἔμπ.* Σάτυρος γονατίζων, *ὄπισθ.* Ἀμφορεύς) θὰ ἐκόπησαν βεβαίως ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ (*Zeit. f. Num.* I σελ. 163). Ἕτερα δέ, μετὰ νεαρᾶς κεφαλῆς ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως καὶ σταφυλῆς ἐπὶ τῆς ὀπισθίας, δυνατὸν νὰ ἐκόπησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος ἐπὶ τῆς στερεᾶς τῆς Θρᾴκης.

Βεργαῖος. Δυνάστης ἐν Θρᾴκῃ ἢ ἐν Θάσῳ, περὶ τὰ 400-350 π. Χ. Γνωστὸς μόνον ἐκ τῶν νομισμάτων αὐτοῦ.

Σειληνὸς γονατίζων, ἀπάγων νύμφην.	ΒΕΡΓΑΙΟΥ ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. ℞ 50 κ.
Κεφαλὴ Σειληνοῦ. [*Zeit. f. Num.* I. σ. 164.]	ΒΕΡΓ Ἰχθύς . . . . . . Æ ·4

Κετρίπορις, 356 π. Χ. Ὁ Θρᾷξ οὗτος δυνάστης μνημονεύεται ὡς σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων κατὰ τοῦ Φιλίππου ἐν ἐπιγραφῇ ἀνακαλυφθείσῃ πρό τινων ἐτῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν (*Num. Chron.* N. S. XV. σ. 21).

Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρος.	ΚΕΤΡΙΠΟΡΙΟΣ Κάνθαρος. Æ ·55-·35

Κότυς Α'. 382-389 π. Χ. Δυνάστης ἐν Κυψέλοις.

Κεφαλὴ πωγωνοφόρος. [B. M. *Cat. Thrace*, σελ. 202.]	ΚΟΤΥΟΣ, ΚΟΤΥ ἢ ΚΟΤΟ Ἀγγεῖον τοῦ αὐτοῦ σχήματος πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Κυψέλων . . . . ℞ 13 κ.
Ἱππεύς (*Αὐτόθι*, σελ. 203).	Ὁμοίως . . . . Æ ·8

Κερσοβλέπτης, 357-341 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία ἔχουσα τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ.	ΚΕΡ Ἀγγεῖον ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ . . . . Æ ·45

Ὁ Κερσοβλέπτης ἦτο υἱὸς καὶ διάδοχος Κότυος τοῦ Α΄. φαίνεται δέ, ὅτι ἔκοψεν ὁμοίως τῷ πατρὶ τὰ νομίσματα αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει τῶν Κυψέλων. Ὁ Imhoof-Blumer *(Porträtköpfe, σ.* 16) φρονεῖ ὅτι καὶ ἕτερά τινα ὅμοια νομίσματα φέροντα ΦΙΛΗ ἀντὶ ΚΕΡ θὰ ἐκόπησαν ὑπὸ δυνάστου καλουμένου ΦΙΛΗΤΑ, πιθανῶς ἄρξαντος ἐν Κυψέλοις (Πρβλ. Imhoof, *Mon. Gr.* σ. 53).

Σκοστόκης, περὶ τὰ 350 π. Χ. Γνωστὸς μόνον ἐκ τῶν νομισμάτων αὐτοῦ. (Imhoof, *Mon. Gr.* σελ. 53).

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (;) δαφνοστεφής.	ΣΚΟΣΤΟΚ Ἱππεὺς καλπάζων. Æ ·8

Εὔβρ.... (;), Πρὸ τοῦ 320 (;). Νομίσματα χαλκᾶ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΕΥΒΡ. Ὁ Imhoof *(Mon. Gr. σ.* 461) θέλει νὰ ἀποδώσῃ τὰ νομίσματα ταῦτα εἰς ἄγνωστόν τινα δυνάστην τῆς Θρᾴκης. Ὁ συνήθης τύπος τοῦ διώτου ἀγγείου *(κυψέλης)* ἐνδεικνύει τὴν πόλιν τῶν Κυψέλων.

Σεύθης Γ΄. 324 π. Χ. Χαλκᾶ νομίσματα ἀμελοῦς τεχνοτροπίας, κατατασσόμενα μετ᾽ ἴσης σχεδὸν πιθανότητος εἰς τὸν Σεύθην Δ΄ ὑπὸ τοῦ Leake ἐν *Num. Hell.* σελ. 20.

Κεφαλὴ Διός.	ΣΕΥΘΟΥ Ἱππεύς. . . . Æ ·8

Λυσίμαχος, βασιλεὺς τῆς Θρᾴκης, κτλ., 323-281 π. Χ.

Τὰ νομίσματα τοῦ βασιλέως τούτου εἶνε πολυαριθμότερα πάντων οἱουδήποτε ἄλλου τῶν διαδόχων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Ἡ βασιλεία αὐτοῦ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς περιόδους, ἤτοι:—Α΄. 323-311 π. Χ., ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου μέχρις ἐκείνου τοῦ νέου Ἀλεξάνδρου (τοῦ υἱοῦ τῆς Ῥωξάνης). Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ὁ Λυσίμαχος ὡς βασιλικὸς ἐπίτροπος ἐν Θρᾴκῃ, ἔκοψε νομίσματα ἐπ᾽ ὀνόματι Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου καὶ Φιλίππου τοῦ Ἀριδαίου μετὰ Ἀλεξανδρείων τύπων. — Β΄. 311-306 π. Χ., ἀπὸ τοῦ θανά-

του τοῦ υἱοῦ τῆς Ῥωξάνης μέχρι τῆς ὑπὸ Λυσιμάχου προσλήψεως τοῦ τίτλου *βασιλεύς*. Τὰ νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης φέρουσιν ἀκόμη τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου, συχνὰ ὅμως προστίθενται τὰ γράμματα ΛΥ.— Γ΄. 306-281 π.Χ., νομίσματα φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ, κατ᾽ ἀρχὰς μὲν μετὰ τῶν τύπων τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατόπιν δὲ μετὰ τῶν ἑξῆς ἰδίων τῷ Λυσιμάχῳ τύπων.

Κεφαλὴ τοῦ ἀποθεωθέντος Ἀλεξάνδρου μετὰ κέρατος Ἄμμωνος. (*Πίναξ ΙΔ΄. 5,*).	Ἀθηνᾶ Νικηφόρος καθημένη. AV, AR Ἀττικ. ὁλκῆς. [B. M. *Guide* Πίν. XXVIII, 18, 19· XXXI, 19, 20.]
Κεφαλὴ Ἄρεως νεαροῦ μετὰ περικεφαλαίας ἀκριβῶς ἐφαρμοζομένης.	Λέων. Προτομὴ λέοντος ἢ κεφαλὴ λέοντος . . . . AR Διαφόρ. μεγεθ.
Κεφαλὴ κρανοφόρος.	Τρόπαιον. . . . . AR
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	Στέφανος σταχύων. AR

Τὰ νομίσματα τοῦ Λυσιμάχου ἐξεδίδοντο ἐκ πολυαρίθμων νομισματοκοπείων, ἐν Θρᾴκῃ 311-281 π.Χ., ἐν Μακεδονίᾳ 286-281 π.Χ. καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ 302-281 π.Χ. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Λυσιμάχου τὰ νομίσματα αὐτοῦ ἀντεγράφοντο ἀδιακρίτως μετ᾽ ἐκείνων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὑπὸ πολυαρίθμων αὐτονόμων πόλεων καὶ τοῦτο οὐχὶ ἀποκλειστικῶς μόνον ἐν Θρᾴκῃ (ἴδε Müller, *Münzen d. K. Lysim.* καὶ B.M. *Guide*, Πίν. XLI. 1, LIII, 3, 4. LXIV. 3, 4)·

Σκοστόκης. Περὶ τὰ 300 π.Χ. φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε Θρᾷξ τις δυνάστης φέρων τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐπὶ βαρβάρων ἀπομιμήσεων τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ Λυσιμάχου (Imhoof, *Monn. Gr.* σ. 55). Πιθανῶς πρέπει νὰ διακριθῇ ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρω (σελ. 356) μνημονευθέντος ὁμωνύμου αὐτῷ.

Ὀρσοάλτιος, περὶ τὰ 300 π. Χ. Γνωστὸς μόνον ἐκ τῶν τετραδράχμων αὐτοῦ ὄντων ἀντιγράφων ἐκείνων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀλλὰ φερόντων τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΡΣΟΑΛΤΙΟΥ (E. Muret, *Bull. de Corr. hell.* V. 331).

Κερσίβαυλος, περὶ τὰ 300 π. Χ. Γνωστὸς μόνον ἐκ τῶν τετραδράχμων αὐτοῦ φερόντων ἐπίσης Ἀλεξανδρείους τύπους ἀνη-

κόντων δὲ κατὰ τεχνοτροπίαν εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς Γ'. ἑκατονταετηρίδος. *Ἐπιγρ.* ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΕΡΣΙΒΑΥΛΟΥ.

Καύαρος, περὶ τὰ 219-200 π. Χ. Ὁ τελευταῖος Γαλάτης βασιλεὺς ἐν Θρᾴκῃ. (Πολυβ. IV, 46. 52).

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. [B. M. *Cat. Thrace*, σελ. 207.]	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΑΥΑΡΟΥ Νίκη ἱσταμένη . . . . Æ ·8
Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρος.	ΒΑΣΙΛ ΚΑΥΑ Κέρας . . . Æ ·6

Μόστις, περὶ τὰ 200 π. Χ. *ἢ βραδύτερον*. Τετράδραχμα κατ' ἀπομίμησιν τῶν τελευταίων Λυσιμαχείων ἐκδόσεων, ἀλλὰ μετ' εἰκόνος τοῦ Μόστιδος ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως. *Ἐπιγρ.* ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΟΣΤΙΔΟΣ καὶ χρονολογίαι ΕΤΟΥΣ ΙΓ[13] ΚΒ [22] ἢ ΛΗ [38] ἐνίοτε δὲ καὶ ὄνομα ἄρχοντος, ΕΠΙ ΣΑΔΑΛΟΥ. Ἐπίσης χαλκᾶ νομίσματα φέροντα *ἐμπ.*, κεφαλὴν Ἀπόλλωνος· *Ὀπ.* ἵππον. Æ ·75

Δημήτριος, πρῶτος αἰὼν π. Χ. Νόμισμα ἀργυροῦν, βαρβάρου τεχνοτροπίας.

Ἀγροίκου τέχνης κεφαλὴ τοῦ Διονύσου πρὸς δ., ὡς ἐπὶ τῶν ὀψίμων νομισμάτων τῆς Θάσου. [Northwick, *Sale Cat.*, 558.]	ΔΗΜΗΤ Ἱππεὺς τρεχων ὁλοταχῶς, δόρυ δὲ κραδαίνων. Ἐν τῷ πεδίῳ, σταυρός AR Τετράδρ. 254 κ. 1)

Κότυς, πρῶτος αἰὼν π. Χ.

Κεφαλὴ Διονύσου πρὸς δ. ἀντιγεγραμμένη ἀπὸ νομισμάτων τῆς Θάσου. Τεχνοτροπία ἄξεστος.	ΚΟΤΥΟC ΧΑΡΑΚΤΗ[Ρ] Ἡρακλῆς ἱστάμενος . AR Τετράδρ. 252 κ. [*Zeit. f. Num.* III, 242.]

Ἂν ὁ κόψας τὸ νόμισμα τοῦτο βασιλεὺς ἦτο ὁ ἐν ἔτει 16 π. Χ. θανὼν Κότυς (*Z. f. N.* ἔ. ἀ.), ἢ ἀρχαιότερός τις ὁμώνυμος δυνάστης (F. Lenormant, *Mon. dans l' Antiq*, II, 195), δὲν θὰ ἀποτολμήσωμεν νὰ κρίνωμεν. Ἡ περίεργος ἐπιγραφὴ ΚΟΤΥΟC ΧΑΡΑΚΤΗΡ ἔχει ὡς πάρισον τὴν ἐπὶ ἀρχαϊκῶν νομισμάτων

1) Τὸ νόμισμα τοῦτο, οὗ ἐκμαγεῖον τοῦ ἐν τῇ συλλογῇ Hunter κέρματος μόλις ἐσχάτως εἶδον, εἶνε κίβδηλον. Ἑπομένως τὸ ὄνομα τοῦ Δημητρίου πρέπει νὰ διαγραφῇ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν δυναστῶν τῆς Θράκης.

ΓΟΡΤΥΝΟϹ ΤΟ ΓΑΙΜΑ (ἴδε Γόρτυναν Κρήτης) καὶ ΣΕΥΘΑ ΚΟΜΜΑ (σελ. 354).

Διξατελμεύς, πρῶτος αἰὼν π. Χ. (;).

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΙΞΑΤΕΛΜΕΩΣ Ἀμφορεύς . . . . . . Æ ·65

Ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 146 π. Χ. συστάσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου, ἔχομεν ὀλίγας μόνον εἰδήσεις περὶ τῶν Θρᾳκικῶν πραγμάτων, τὰ δὲ μόνα νομίσματα, περὶ ὧν δυνάμεθα ν᾽ ἀποδείξωμεν, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν περίοδον ταύτην, εἶνε εὐτελεῖς ἀντιγραφαὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Λυσιμάχου καὶ Ἀλεξάνδρου, καὶ σπάνιά τινα τετράδραχμα ἀντιγράφοντα τὰ τελευταῖα νομίσματα τῆς Θάσου, ἐπιγεγραμμένα δὲ ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΡΑΚΩΝ (*Zeit. für Num.* III, 241.) Κατὰ ποίαν περίστασιν οἱ Θρᾷκες ἦσαν ἐπαρκῶς ἡνωμένοι εἰς ὁμογενῆ κοινότητα, ἵνα μεταχειρισθῶσι κοινὸν νόμισμα, δὲν ἔχομεν τὰ μέσα νὰ βεβαιώσωμεν.

Τὰ κατόπιν ὑπὸ βασιλέων τῆς Θρᾴκης ἐν Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις κοπέντα νομίσματα εἶνε τὰ κατωτέρω περιγραφόμενα. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα δυσκόλως δύνανται νὰ κληθῶσιν ἑλληνικά, ἀρκεῖ νὰ περιγράψωμεν αὐτὰ διὰ βραχυτάτων.

Κότυς Γ΄. 57—48 π. Χ.

Κεφαλὴ τοῦ Κότυος δ. μετὰ διαδήματος.	ΚΟΤΥΟϹ ἢ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΟΤΥΟΣ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ. . . Æ ·5

Σαδάλης. Μέχρι τοῦ 42 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Σαδάλου πρὸς δ., μετὰ διαδήματος.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΑΔΑΛΟΥ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ . . . . Æ ·6

Κόσων, περὶ τὰ 42 π. Χ.

ΚΟΣΩΝ Ὁ ὕπατος Βροῦτος μεταξὺ δύο ῥαβδούχων. Μονογρ. BR	Ἀετὸς κρατῶν στέφανον . . . . . 𝔄 Στατήρ, 130 κ. (Mommsen, *Hist. Mon. Rom.* III, 283.)

Ροιμητάλκης Α', 11 π. Χ.-12 μ. Χ.

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΡΘΙΜΗΤΑΛΚΟΥ Κεφαλὴ βασιλέως μετὰ διαδήματος.	ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ Κεφαλὴ Αὐγούστου . . . . . . Æ ·7-·9

Ἕτερα νομίσματα τοῦ αὐτοῦ βασιλέως φέρουσι συνηνωμένας τὰς κεφαλὰς τοῦ Ῥοιμητάλκου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ βασιλίσσης ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως, τὴν δὲ κεφαλὴν τοῦ Αὐγούστου ἢ τοῦ Αὐγούστου καὶ τῆς Λιβίας ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως.

Κότυς Δ' καὶ **Ῥαισκούπορις**, 12-19 μ. Χ. AR σὺν $\overline{\text{KO}}$ (μονογράφημα). Κεφαλὴ τοῦ βασιλέως, ὄπ. Κεφαλὴ τοῦ Αὐγούστου. Æ φέροντα ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΟΤΥΣ καὶ κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, ὄπ· ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΡΑΙΣΚΟΥΠΟΡΕΩΣ ἢ ΡΑΙΣΚΟΥΠΟΡΙΔΟΣ καὶ Νίκην μετὰ στεφάνου καὶ φοίνικος.

Ῥοιμητάλκης Γ' σὺν τῷ Καλιγούλᾳ, 37-46 μ. Χ. Æ φέροντα ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΑΣ Προτομὴ βασιλέως, ὄπ. Κεφαλὴ Καλιγούλα.

Π. ΜΕΣΟΓΕΙΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΘΡᾼΚΗΣ

Ἀδριανόπολις, ἐπὶ τοῦ Ἕβρου, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ. Νομίσματα αὐτόνομα αὐτοκρατορικῶν χρόνων. *Ἐπιγρ.* ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΙΤΩΝ· καὶ αὐτοκρατορικὰ ἀπὸ Ἀδριανοῦ μέχρι Τρανκυλλίνης, μετὰ ἢ ἄνευ τοῦ ὀνόματος τοῦ *ἡγεμόνος* ἤτοι Ῥωμαίου προέδρου. *Τύποι* κυρίως ἀναφερόμενοι εἰς τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους. Ἐπί τινων κομματίων εὕρηται ποτάμιος θεός, ὁ ΤΟΝΖΟC, παραπόταμος τοῦ Ἕβρου.

Βιζύη, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἀγριάνου περὶ τὰ 80 μίλια ΝΔ τοῦ Βυζαντίου. Νομίσματα αὐτόνομα τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων. *Ἐπιγρ.* ΒΙΖΥ, ΒΙΖΥΗΝΩΝ, κτλ. *Τύποι*— Κεφαλὴ Διός, *ὄπ.* Νίκη. Κεφαλὴ Ποσειδῶνος, *ὄπ.* Ζεὺς σπένδων. Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ, *ὄπ* Σειληνὸς μετὰ κανθάρου καὶ ἀσκοῦ. Ἐπίσης αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ Ἀδριανοῦ μέχρι Φιλίππου Β'. *Τύποι*, Ἥρα

καθημένη μετὰ ταῶνος ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς, Ποταμός, Ἀσκληπιός, Ὑγίεια, Τελεσφόρος, Ἀπόλλων, Σέραπις, Ἶσις, Ἁρποκράτης, κτλ. *Ἄρχοντες* — Πρεσβευτής, ἀντιστράτηγος καὶ ἡγεμών.

Δεούελτος. Ἀποικία ἱδρυθεῖσα ὑπὸ Οὐεσπασιανοῦ. Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα μετὰ λατινικῆς ἐπιγραφῆς C. F. P. D. κτλ. (Colonia Flavia Pacensis Deultum). (Sestini, *Class. Gen.* σ. 28. Ἴδε ὡσαύτως Eckhel II, σ. 32).

Νικόπολις πρὸς Νέστον, περὶ τὰ εἴκοσι μίλια πρὸς βορρᾶν τῶν Ἀβδήρων. Μόνον αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἤτοι τῆς Κρισπίνης, Σεβήρου, Δόμνης Καρακάλλα καὶ Γέτα. *Πλήρης ἐπιγραφή,* ΟΥΛΠΙΑС ΝΙΚΟΠΟΛЄΩС ΠΡΟС ΜЄСΤΩ. *Τύποι*—Διόνυσος, Νέμεσις, Μὴν ἔφιππος, κτλ.

Παυταλία, πρὸς νότον τοῦ ὄρους Αἵμου, ἐπὶ τοῦ ἄνω Στρυμόνος. Αὐτοκρατορικὰ ἀπὸ Ἀδριανοῦ μέχρις Ἐλαγαβάλου. *Ἐπιγρ.*, ΠΑΥΤΑΛΙΩΤΩΝ ἢ ΟΥΛΠΙΑС ΠΑΥΤΑΛΙΑС, συνήθως μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἡγεμόνος. *Τύποι* διάφοροι καὶ σπουδαίου ἐνδιαφέροντος, π.χ. ὁ ποταμὸς Στρυμὼν περικυκλούμενος ὑπὸ τεσσάρων παιδίων φερόντων τὰ ὀνόματα ΒΟΤΡΥС, СΤΑΧΥС, ΧΡΥСΟС καὶ ΑΡΓΥΡΟС, σημαινόντων δὲ τὴν εὐφορίαν τοῦ ἐδάφους καὶ τὸν μεταλλικὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Ἐπὶ νομίσματος τοῦ Καρακάλλα τὸ ὄνομα СΤΡΥΜΩΝ συνοδεύει τὸν τύπον τοῦ κατακειμένου ποταμίου θεοῦ.

Πλωτινόπολις, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἕβρου, κληθεῖσα ἀπὸ Πλωτίνης τῆς συζύγου τοῦ Τραϊανοῦ. Χαλκᾶ αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἀπὸ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς μέχρι Καρακάλλα. *Ἐπιγρ.* ΠΛΩΤΕΙΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, σπανίως μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ *ἡγεμόνος.* Ἐκ τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων τύπων αὐτῶν εἶνε ὁ ποτάμιος θεὸς Ἕβρος κατακείμενος ἔχων δὲ τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ ἀγγείου ἀνεστραμμένου (*Num. Zeit.* 1884. Πίν., IV. 6).

Σερδική. Ἂν καὶ ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο πρὸς βορρᾶν τοῦ

Αἵμου, καὶ ἕνεκα τούτου δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν Μοισίαν μᾶλλον ἢ τὴν Θρᾴκην, περιελήφθη εἰς τὴν τελευταίαν ἐπαρχίαν ὑπὸ πάντων τῶν νομισματικῶν συγγραφέων, ἐπειδὴ ἀρκετὰ τῶν νομισμάτων αὐτῆς φέρουσι τὰ ὀνόματα τῶν ἡγεμόνων τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπο Αὐρηλίου μέχρι Γαλλιηνοῦ *Ἐπιγρ.*, CΕΡΔΩΝ ἢ ΟΥΛΠΙΑC CΕΡΔΙΚΗC.

Τόπειρος, κειμένη πιθανῶς περὶ τὰ εἴκοσι μίλια ἀπὸ τῆς Νικοπόλεως, πλησίον τοῦ Νέστου ἢ Μέστου ποταμοῦ. Ἔκοψε δὲ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς μέχρι Γέτα. *Ἐπιγρ.* ΤΟΠΕΙΡΕΙΤΩΝ ἢ ΟΥΛΠΙΑC ΤΟΠΕΙΡΟΥ, συνήθως μετὰ ὀνομάτων ἀρχόντων προτασσομένης τῆς ΕΠΙ. *Τύπος* συνήθης, ὁ Ἡρακλῆς καθήμενος ἐπὶ βράχου.

Τραϊανόπολις, ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ περὶ τὰ εἴκοσι μίλια πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἕβρου. Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ Τραϊανοῦ καὶ ἐντεῦθεν. *Ἐπιγρ.* ΤΡΑΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ ἢ ΑΥΓΟΥCΤΗC ΤΡΑΙΑΝΗC, μετὰ ἢ ἄνευ ὀνομάτων ἀρχόντων σὺν τῷ τίτλῳ δὲ ἡγεμών, *Τύποι*—Ζεὺς ἐπὶ θρόνου καθήμενος, Ἀθηνᾶ φέρουσα κράνος ἐν τῇ χειρὶ Ἕβρος ὁ ποτάμιος θεὸς κατακείμενος, Κυβέλη ἐπὶ θρόνου, Διόνυσος, Ἀπόλλων, Ἀσκληπιός, Ὑγίεια καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Φιλιππόπολις. Αὐτόνομα καὶ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ Δομιτιανοῦ μέχρι Σαλωνίνας. *Ἐπιγρ.* ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, ἢ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩC ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΛΕΩC μετὰ ἢ ἄνευ ΝΕΩΚΟΡΟΥ. Διάφορα ὀνόματα ἀρχόντων ἐνίοτε μετὰ τῶν τίτλων πρεσβευτὴς καὶ ἡγεμών. *Τύποι* πολυάριθμοι, ὧν μεταξὺ προσωποποίησις τοῦ ὄρους τῆς Ροδόπης (ΡΟΔΟΠΗ) καθημένης ἐπὶ βράχου, καὶ ὁ ποταμὸς Ἕβρος κατακεκλιμένος μετὰ τοῦ ὀνόματος ΕΒΡΟC ὑποκάτω· πρὸς δὲ ἀγωνιστικοὶ τύποι, π. χ. ἀγωνιστικὰ ἀγγεῖα, κλπ. μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν ΚΟΙΝΟΝ ΘΡΑΚΩΝ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ ΠΥΘΙΑ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΛΕΙ, ΚΕΝΔΡΕΙCΕΙΑ ΠΥΘΙΑ ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΛΙ ΝΕΩΚΟΡΩ, κτλ.

Ρ. Βασιλεις των Σκυθων

Παρὰ τὰ ἀνωτέρω ὑπὸ § Ο. περιγραφέντα νομίσματα τῶν βασιλέων καὶ δυναστῶν τῆς Θράκης, ὑπάρχουσι καὶ ὀλίγα τινὰ νομίσματα βαρβάρων βασιλέων, ἅτινα φαίνονται ὡς ἐκ τῆς *προελεύσεως* αὐτῶν ὅτι εἶνε Σκυθικὰ μᾶλλον ἢ Θρακικά. Ἴδε Koehne, *Berliner Blätter*, II σ. 129. Πάντα δὲ ἢ σχεδὸν πάντα ταῦτα ἀνήκουσι πιθανῶς εἰς τὸν πρῶτον αἰῶνα π. Χ.

Φαρζόϊος. Βασιλεὺς τῆς περὶ τὴν Ὀλβίαν χώρας.

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ ἢ βασιλέως· πρὸ αὐτῆς κηρύκειον.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΑΡΖΟΙΟΥ Ἀετὸς καὶ ΟΛ (*Num. Zeit.* VIII, 238.) Ν Στατήρ.

Σκίλουρος. Ὁ βασιλεὺς οὗτος ἔκοψεν ὡσαύτως ἐν Ὀλβίᾳ νομίσματα.

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ. (*Zeit. f. Num.* IX, 155.)	ΒΑΣΙΛΕ ΣΚΙΛΟΥΡΟΥ Κηρύκειον καὶ ΟΛΒΙΟ . . . . . . Æ 6

Σαύμακος. Æ ΒΑΣΙ ΣΑΥΜ (*Zeit. f. Num.*, VIII, 239).

Κανίτης. Æ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΑΝΙΤΟΥ, κτλ. (*Zeit. f. Num.* IX. 155).

Σαρίας. Æ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΑΡΙΑ, κτλ. (Imhoof, *Porträtköpfe*, σ. 20)

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Ἡ εὔφορος πεδιὰς τῆς Θεσσαλίας, πεφραγμένη πανταχόθεν ὑπὸ ὑψηλῶν ὀροσειρῶν καὶ ἀρδευομένη ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ ἐπιστεύετο, ὅτι ἀπετέλει ποτὲ εὐρεῖαν λίμνην, μέχρις οὗ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἐννοσιγαίου Ποσειδῶνος οἱ τὰ ὕδατα ἀποκλείοντες βράχοι ἐδιχοτομήθησαν εἰς τὸ στενὸν τῶν Τεμπῶν παρασχόντες οὕτως ἔξοδον τῷ Πηνειῷ πρὸς τὴν θάλασσαν (Ἡροδ. VII, 129). Ἐντεῦθεν ὁ Ποσειδῶν ἐλατρεύετο παγκοίνως ἐν Θεσσαλίᾳ ὡς ὁ πλάστης τοῦ πατρίου ἐδάφους, ὡς καὶ τῶν περιφήμων Θεσσαλικῶν ἵππων ἐξ ὧν ἔβριθεν ἡ χώρα, τῶν νεμομένων δὲ τὰς καταρρύτους αὐτῆς πεδιάδας (Ὁμ. *Ἰλιὰς Β*, 763).

Πρὸς τιμὴν τοῦ *ταυρείου* Ποσειδῶνος (Preller, *Griech. Myth.* I, 446) ἐτελοῦντο ἐν Θεσσαλίᾳ ἀγῶνες, καθ᾿ οὓς οἱ νέοι τῆς Θεσσαλίας ἐπεδείκνυον τὴν ἐπιδεξιότητα αὐτῶν εἰς τὸ νὰ δράττωνται ἐκ τῶν κεράτων ἀγρίους ταύρους «praeterea Thessalos equites, qui feros tauros per spatia Circi agunt insiliuntque defessos et ad terram cornibus detrahunt» (Suet., v. *Claud.*, κεφ. 21). Οἱ κατ᾿ ἐξοχὴν ἐθνικοὶ οὗτοι ἀγῶνες ἐκαλοῦντο *ταύρεια* (Preller, ἐ. ἀ. σημ. 1) καὶ *ταυροκαθάψια*, ἡ δὲ ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν ἐπικράτησις αὐτῶν ἀποδεικνύεται εὐρύτατα ὑπὸ τῶν νομισμάτων, ἐφ᾿ ὧν βλέπομεν Θεσσαλὸν νέον ἕλκοντα βιαίως ταῦρον ἐξηγριωμένον, ἐνῷ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως εὕρηται συνήθως ὁ ἵππος τοῦ Ποσειδῶνος (ἐνίοτε ὑπὸ τριαίνης συνοδευόμενος), νῦν μὲν ἡσύχως νεμόμενος, νῦν δὲ ὁρμητικῶς πηδῶν μετ᾿ ἐλευθέρων χαλινῶν, ἢ ἐκ βράχου ἀναπηδῶν οὕτω δὲ παριστῶν τὰς πηγὰς τῶν διαυγῶν ὑδάτων τῶν ἀναπηδησάντων διὰ τοῦ πλήγματος τῆς τριαίνης Ποσειδῶνος τοῦ *Πετραίου*. (Preller, ἐ. ἀ. σελ. 447).

Οἱ Θεσσαλοὶ δὲν φαίνεται, ὅτι ᾐσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην ἰδίου νομίσματος πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος. Τότε δὲ τὸ

πρῶτον ἡ Λάρισσα καὶ αἱ Φεραὶ ἔκρινον ἀναγκαῖον νὰ κόψωσι νομίσματα, πιθανῶς ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς πανηγυρίσεως τῶν *ταυρείων* τοῦ Ποσειδῶνος.

Ὁ σταθμητικὸς κανὼν τῶν νομισμάτων τῆς Θεσσαλίας, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ δευτέρου αἰῶνος π. Χ., ἦτο Αἰγινητικός. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐνδεικνύει, ὅτι οἱαιδήποτε ἐμπορικαὶ πράξεις καὶ ἂν ἐγένοντο μεταξὺ τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ πέραν τῶν ἐξ ὀρέων φραγμῶν αὐτῆς, πρέπει νὰ ἐγένοντο πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Φωκίδος καὶ Βοιωτίας, ἔνθα κατίσχυεν ὁ Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανών, οὐχὶ δὲ μετὰ τῆς πρὸς βορρᾶν Μακεδονίας, ἢ μετὰ τῶν Εὐβοϊκῶν πόλεων, ἢ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἱστορικῶς ἡ νομισματοκοπία τῆς Θεσσαλίας ἀνήκει εἰς τρεῖς καλῶς ὁριζομένας περιόδους.

(Α) Ἀπὸ τοῦ 480 π. Χ. ἢ ἀρχαιότερον, μέχρι τοῦ 344 π. Χ. ἤτοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Περσικῶν πολέμων μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος καθυποτάξεως τῆς χώρας, ὅτε αἱ αὐτόνομοι ἐκδόσεις νομισμάτων τῶν Θεσσαλικῶν πόλεων ἀποτόμως ἔπαυσαν ἀντικατασταθεῖσαι διὰ βασιλικῶν Μακεδονικῶν νομισμάτων. Τὰ νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης δυνατὸν νὰ ὑποδιαιρεθῶσιν κατὰ τεχνοτροπίαν εἰς δύο κλάσεις ἤτοι (α) εἰς τὴν τοῦ 480-400 π. Χ. ἔχουσαν τὸν ὀπίσθιον τύπον ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ, καὶ (β) τὴν τοῦ 400-344 π. Χ., ἐκ νομισμάτων ἄνευ τοῦ ἐγκοίλου τετραγώνου.

(Β) 302-286 π. Χ. Νέα ἔκδοσις ἀργυρῶν νομισμάτων ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἴσως τῆς εἰς Θεσσαλίαν ἐκστρατείας Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ὅστις παρεχώρησεν ἐλευθερίαν εἰς ἱκανὰς Θεσσαλικὰς πόλεις. Αἱ ἐκδόσεις αὗται ἀργυρῶν νομισμάτων δὲν διήρκεσαν ἐπὶ πολύ, εἶνε ὅμως πιθανὸν ὅτι χαλκᾶ νομίσματα ἐξηκολούθουν κοπτόμενα ἐν Θεσσαλίᾳ καθ' ὅλον τὸν αἰῶνα τῆς Μακεδ. διοικήσεως.

(Γ) 196-146 π. Χ. Ἡ περίοδος αὕτη χαρακτηρίζεται διὰ συμμαχικῶν νομισμάτων κοπέντων ἐν ὀνόματι τῶν Θεσσαλῶν, Μαγνήτων, Περραιβῶν, Αἰνιάνων καὶ Οἰταίων, ἅτινα ἐνεφανίσθησαν μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ

Φλαμινίνου, καὶ διήρκεσαν μέχρις οὗ ἡ Θεσσαλία συνεχωνεύθη ἐν ἔτει 146 π. Χ. πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Μακεδονίας.

Γεωγραφικῶς δὲ ἡ Θεσσαλία διαιρεῖται εἰς τὰς ἑξῆς ἐπαρχίας. Περραιβία, Ἱστιαιῶτις, Θεσσαλιῶτις, Πελασγιῶτις, Μαγνησία, Φθιῶτις, Αἰνιανία καὶ Οἰταία.

Τὸ τελευταῖον σύγγραμμα περὶ τῶν νομισμάτων τῆς Θεσσαλίας εἶνε ὁ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου *Catalogue of Greec Coins, Thessaly to Aetolia,* ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ P. Gardner, 1883, μετὰ φωτοτυπικῶν πινάκων.

ΠΙΝΑΞ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

	480-400 π. Χ.	400-344 π. Χ.	302-286 π. Χ. βραδύτ. δὲ Æ	196-146 π. Χ	Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι
Αἰνιᾶνες	...	...	AR	AR Æ	
Ἅλος	...	Æ	Æ		
Ἄτραξ	...	AR	Æ		
Ἀχαιοὶ Φθιώτιδος	...	...	AR		
Γόμφοι ἢ Φιλιππόπολις	...	...	AR Æ		
Γόννος	...	...	Æ		
Γυρτὼν	...	AR Æ	Æ		
Δημητριὰς	..	...	AR		
Ἐλάτεια	AR				
Εὐρέα	...	...	Æ		
Εὐρυμεναὶ	...	...	Æ		
Ἡράκλεια ἢ Τραχινία	...	AR Æ	Æ		
Θῆβαι	...	...	AR Æ		
Κιέριον	...	AR Æ			
Κραννὼν	AR	Æ	Æ		
Λαμία Μαλὶς	...	AR	AR Æ	..	Æ
Λάρισσα	AR	AR Æ	Æ	Æ	Æ
Λάρισσα Κρεμαστὴ	...	...	Æ		

	480-400 π. Χ.	400-344 π. Χ	302-286 π. Χ. βραδύτ. δὲ Æ	196-146 π. Χ.	Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι
Μάγνητες	...	...	...	AR Æ	
Μεθύδριον	AR				
Μελίβοια	...	Æ			
Μελίταια	...	AR Æ			
Μητρόπολις	...	AR	Æ		
Μόψιον	...	Æ			
Οἰταῖοι	...	AR Æ	...	AR Æ	
Ὁμόλιον	...	...	Æ		
Ὄρθη	...	...	Æ		
Πειρασία	...	AR			
Πέλιννα	AR	AR Æ	Æ		
Περραιβοὶ	AR	...	...	Æ	
Πεύματα	...	...	Æ		
Πρώερνα	...	...	Æ		
Σκοτοῦσσα	AR	AR	Æ		
Τρίκκα	AR	AR	Æ		
Ὑπάτη	...	Æ			
Φάκιον	..	..	Æ		
Φάλλανα	...	AR	Æ		
Φαλώρεια	...	...	Æ		
Φαρκαδὼν	AR	Æ			
Φάρσαλος	AR	AR Æ	Æ		
Φεραὶ	AR	AR Æ	AR Æ		
Θεσσαλοὶ	...	...	...	AR Æ	Æ

Αἰνιᾶνες. Τὰ ἀρχαιότατα τῶν νομισμάτων τοῦ λαοῦ τούτου ἀνήκουσιν κατὰ τεχνοτροπίαν εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἀκμῆς τῆς τέχνης.

Περὶ τὰ 302-286 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός. [Gardner, *Types Gr. C.*, Πίν. XII, 17.]	ΑΙΝΙΑΝΩΝ Πολεμιστὴς κραδαίνων δόρυ καὶ προτάσσων τὸν πέτασον ὡς ἀσπίδα . . AR Ἡμίδρ. 42 κ.

Περὶ τὰ 168-146 π. Χ.

Ἡ δευτέρα σειρὰ τῶν νομισμάτων τῶν Αἰνιάνων ἤρξατο πιθα-

νῶς μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Αἰτωλικῆς συμμαχίας, εἰς ἣν οἱ Αἰνιᾶνες ἦσαν ὑποτεταγμένοι. Τὰ τελευταῖα ταῦτα νομίσματα ἐκόπησαν ἴσως οὕτως ὥστε νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς Ἀττικὰ δίδραχμα, ἐπειδὴ ὁ ἐμπρόσθιος αὐτῶν τύπος εἶνε ἀντιγεγραμμένος ἀπὸ τῶν νομισμάτων τῶν Ἀθηνῶν.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. Τὸ κράνος αὐτῆς κοσμεῖται διὰ τεσσάρων ἵππων. (*Πίναξ ΙΔ'*, 6.)	ΑΙΝΙΑΝΩΝ Σφενδονήτης σκοπεύων· παρ' αὐτῷ, δύο δόρατα ℞ 118 κ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ.	» Σφενδονήτης ℞ 36 κ. [B. M. *Guide*, Πίν. LIV, 14.]
Κεφαλὴ Διός.	ΑΙΝΙΑΝΩΝ Ὁπλίτης δόρυ κραδαίνων . . . . ℞ 36 κ. [B. M. *Cat. Thes.* Πίν. II, 4.]

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῶν Αἰνιάνων ὁμοιάζουσι κατὰ τοὺς τύπους αὐτῶν πρὸς τὰ ἀργυρᾶ τῆς τελευταίας κλάσεως. Ὁ ἐπὶ τῶν νομισμάτων δὲ τοῦ λαοῦ τούτου εἰκονιζόμενος σφενδονήτης εἶνε πιθανῶς ὁ μυθικὸς αὐτῶν βασιλεὺς Φήμιος, περὶ οὗ ἴδε τὸν Πλούταρχον (*Ἑλλ. Ζητ.* XIII) ὃς διηγεῖται, ὅτι ὁ λίθος δι' οὗ ἐφόνευσε τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ, ἐλατρεύετο ὡς ἱερὸς ὑπὸ τῶν Αἰνιάνων. Ἴδε ἐπίσης Ὑπάτην.

Ἅλος (Φθιῶτις), ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου, εἰς τὴν ἄκραν τοῦ ὄρους τῆς Ὄρθρυος, κτισθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Ἀθάμαντος ἑνὸς τῶν υἱῶν τοῦ Αἰόλου. Ἐνταῦθα ἐλατρεύετο ὁ Ζεὺς ὡς ὁ σκοτεινὸς θεὸς τῆς καταιγίδος καὶ τοῦ χειμῶνος ὑπὸ τὸ ἐπίθετον *Λαφύστιος* (ὁ καταβροχθίζων). Τῷ θεῷ τούτῳ διετάχθη ὁ Ἀθάμας ὑπὸ χρησμοῦ νὰ θυσιάσῃ τὰ τέκνα αὐτοῦ Φρῖξον καὶ Ἕλλην. Ὁ μῦθος τῆς ἀναλήψεως αὐτῶν ἐπὶ τοῦ χρυσομάλλου κριοῦ τοῦ σταλέντος ὑπὸ Νεφέλης τῆς θείας αὐτῶν μητρός, ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῶν νομισματικῶν τύπων τῆς Ἅλου.

Ἀργυρᾶ νομίσματα δὲν εἶνε γνωστά. Τὰ χαλκᾶ ἀνήκουσιν εἰς δύο περιόδους, ἤτοι 400-344 π. Χ. καὶ 300-200. Τινὰ τῶν τε-

λευταίων τούτων φέρουσι τὸ μονογράφημα ΑΧ τῶν Ἀχαιῶν τῆς Φθιώτιδος.

Κεφαλὴ Διὸς Λαφυστίου, δαφνοστεφής, ἡ ταινίᾳ ἀναδεδεμένη. (B.M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. XXXI, 1.)	ΑΛΕΩΝ Φρίξος γυμνός, ἡ σπανιώτερον ἡ Ἕλλη ἐνδεδυμένη, μετέωροι ἐπὶ τοῦ κριοῦ . . Ⱥ ·7-·55

Ἄτραξ (Πελασγιῶτις), ἐπὶ τῆς βορείας ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ, περὶ τὰ δέκα μίλια πρὸς δυσμὰς τῆς Λαρίσσης.

Περὶ τὰ 400-344 π. Χ.

Κεφαλὴ νύμφης. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. II, 7.)	ΑΤΡΑΓΙΟΝ Ἵππος ἐλεύθερος βαδίζων . . . . ℞ Ἡμίδρ.

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Ἐπὶ τῶν χαλκῶν νομισμάτων τοῦ τρίτου αἰῶνος οἱ μόνοι ἐνδιαφέροντες τύποι ἀναφέρονται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Εἶνε δὲ οὗτοι σικύα καὶ ζεῦγος ἰατρικῶν λαβίδων. Ⱥ 55. *Ἐπιγρ.* ΑΤΡΑΓΙΩΝ καὶ ΑΤΡΑ.

Ἀχαιοὶ οἱ Φθιῶται. Οἱ κάτοικοι τοῦ διαμερίσματος τούτου τῆς Θεσσαλίας ἐκαλοῦντο Ἀχαιοὶ οἱ Φθιῶται μέχρις ὀψίμου ἐποχῆς πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν Ἀχαιῶν τῆς Πελοποννήσου. Ἔκοψαν δὲ συμμαχικὰ νομίσματα περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Λαμιακοῦ πολέμου.

Περὶ τὰ 302-286 π. Χ.

Κεφαλὴ νύμφης. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. X. 17.)	ΑΧΑΙΩΝ Ἀθηνᾶ ἐφορμῶσα. Τεχνοτροπία ὡραία . . . . ℞ Δραχμὴ καὶ ἡμίδρ.

Γόμφοι=Φιλιππόπολις (Ἱστιαιῶτις), εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Πίνδου, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης διὰ τοῦ στενοῦ εἰς τὴν Ἀθαμανίαν. Ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ τὴν πόλιν ὄρους ἔκειτο ναὸς Διὸς τοῦ Ἀκραίου, οὗ τὸ ἄγαλμα ὁρᾶται ἐπὶ τῶν νομισμάτων. Φίλιππος ὁ Β΄. μετωνόμασε τὴν πόλιν Φιλιππόπολιν, κατόπιν ὅμως αὕτη ἐπανέλαβε τὸ ἀρχαῖον ὄνομα.

Περὶ τὰ 302-286 π. Χ.

Κεφαλὴ θεᾶς κατ' ἐνώπιον, φέρουσα ὑψηλὸν στέφανον. (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. III, 2.)	ΦΙΛΙΓΓΟΓΟΛΙΤΩΝ Ζεὺς Ἀκραῖος καθήμενος ἐπὶ βράχου (τοῦ ὄρους Πίνδου) καὶ στηριζόμενος ἐπὶ σκήπτρου. Ἐν τῷ πεδίῳ, κεραυνός. R Δραχμή.

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Ὁμοίως ἡ κεφαλὴ νύμφης μετὰ κόμης κυματιζούσης.	ΓΟΜΦΕΩΝ Ζεὺς ἐπὶ θρόνου . . . Æ ·8-·7 (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. III. 4.)
Ὁμοίως.	ΓΟΜΦΙΤΟΥΝ Ὁμοίως . Æ ·8
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Ὁμοίως . . . . Æ ·8

Τὸ γράμμα Γ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω νομισμάτων ἔχει πολλάκις τὸ σχῆμα Λ.

Γόννος (Πελασγιῶτις), ἐπὶ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, παρὰ τὸ στενὸν τῶν Τεμπῶν.

Περὶ τὰ 300-146 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός.	ΓΟΝΝΕΩΝ Κριός . . . . . Æ ·8 (*Z. f. Num.*, XIII. 10.)
Κεφαλὴ γυναικεία.	ΓΟΝΝΕ Λέων ἱστάμενος . . Æ ·7

Γυρτών (Πελασγιῶτις), κειμένη πέντε περίπου μίλια πρὸς βορρᾶν τῆς Λαρίσσης.

Περὶ τὰ 400-344 π. Χ.

Κεφαλὴ νύμφης ἀντωπός.	ΓΥΡΤΩΝΙΩΝ Ἵππος ποιμαινόμενος. R Ἡμίδρ.
Κεφαλὴ ἄρρην νεανικὴ παρὰ κεφαλὴν ἵππου. (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. XXXI. 3.)	ΓΥΡΤΩΝΙΩΝ Κεφαλὴ νύμφης . . Æ ·65

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, μετὰ βραχείας κόμης, δαφνοστεφής.	ΓΥΡΤΩΝΙΩΝ Κεφαλὴ γυναικεία. Æ ·7
Κεφαλὴ Διός. (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. III. 5, 6.)	» Ἵππος κεχαλινωμένος . . . Æ ·8

Δημητριὰς (Μαγνησία), ἐπὶ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου, κτισθεῖσα ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ ἐν ἔτει 290 π. Χ. καὶ ἀποβᾶσα ἡ εὐνοουμένη διαμονὴ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας. *Ἴδε ὡσαύτως τοὺς Μάγνητας.*

Περὶ τὰ 290 π. Χ.

Προτομὴ Ἀρτέμιδος.	ΔΗΜΗΤΡΙΕΩΝ Πρῷρα . Ꝛ 40 κ. (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. III. 1.)

Ἐλάτεια (Πελασγιῶτις), ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ ἐν τῷ στενῷ, ὅπερ ἄγει εἰς τὰ Τέμπη.

Περὶ τὰ 480-400 π. Χ.

Ἵππος ἐλεύθερος. (Prokesch, *Ined.*, 1854, Πίν. I. 25)	ΕΛΑΤΕΟΝ (ἐπ' ἀριστ.) Ἔγκοιλον τετράγωνον ἐν ᾧ κεφαλὴ νύμφης. Ꝛ Δραχμή.

Εὐρέα (Πελασγιῶτις;)

Περὶ τὰ 300-146 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία, κατ' ἐνώπιον. (*Zeit. f. Num.*, I, 173, σημ. 3.)	ΕΥΡΕΑΙΩΝ Σταφυλή . . . Æ ·8

Εὐρυμεναί (Μαγνησία).

Περὶ τὰ 300-146 π. Χ.

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ. (*Rev. Num.*, 1843, Πίν. X. 1.)	ΕΥΡΥΜΕΝΑΙΩΝ Ἄμπελος. *Σύμβολα·* κρατὴρ καὶ δελφίς . Æ ·8

Ἡράκλεια ἡ Τραχινία (Οἰταία). Τὸ σπουδαῖον τοῦτο Σπαρτιακὸν φρούριον ἐδέσποζε τῆς μόνης ἐκ νότου πρὸς τὴν Θεσσαλίαν ὁδοῦ. Ἐκλήθη δὲ ἐκ τῆς τοῦ Ἡρακλέους λατρείας, ἐγχωρίου ἐν Τραχῖνι καὶ Οἰταίᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων (Preller, *Gr. Myth.*, II. 247). Τὰ νομίσματα αὐτῆς ἀνήκουσιν εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ τετάρτου αἰῶνος.

Περὶ τὰ 400-344 π. Χ.

Κεφαλὴ λέοντος. B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. III, 7-9.)	ΗΡΑΚ ἢ ΗΡΑ Ῥόπαλον. *Σύμβολα·* φύλλον κισσοῦ, καρίς, κλπ. . . . Ꝛ Ὀβολοί, ἡμιώβ καὶ $^1/_4$ ὀβολ.
Κεφαλὴ λέοντος. (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. III, 10, 11.)	Ὁμοίως, ἡ ῥόπαλον ἐν στεφάνῳ . . Æ ·7-·6

Θῆβαι (Φθιῶτις). Δὲν ὑπάρχουσιν ἀρχαϊκὰ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης· πάντα δὲ τὰ γνωστὰ ἀνήκουσιν βεβαίως εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Δημητρίου.

Περὶ τὰ 302-286 π. Χ.

Κεφαλὴ Δήμητρος. [B.M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. XI. 3.]	ΘΗΒΑΙΩΝ καὶ (ἐπὶ Α) ΑΧ τὸ μονογραφήμ. τῶν Ἀχαιῶν τῆς Φθιώτιδος. Πρωτεσίλαος ἀποβιβαζόμενος ἐκ πρώρας πλοίου . . . . . ℞ Ἡμίδρ. καὶ Α ·55

Ὁ Πρωτεσίλαος ἐγεννήθη εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς Θεσσαλίας, ἐν δὲ τῇ παρακειμένῃ Φυλάκῃ ὑπῆρχε τέμενος ἀφιερωμένον αὐτῷ, μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Πινδάρου (*Ἰσθμ.* I. 84).

Πρωτεσίλα, τὸ τεὸν δ' ἀνδρῶν Ἀχαιῶν
ἐν Φυλάκᾳ τέμενος συμβάλλομαι.

Ὡς πρὸς ἄλλας διαφορὰς νομισμάτων, ἴδε *Zeit. f. Num.* I. σελ. 175.

Κιέριον (Θεσσαλιῶτις), Ἄρνη ἐν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ καλουμένη ἐκ τοῦ ὀνόματος νύμφης τινός θυγατρὸς τοῦ Αἰόλου υἱοῦ τοῦ Ἱππότου (Παυσ. IX, 40, 3), ἥτις ἐγέννησεν ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος τὸν Βοιωτόν.

Περὶ τὰ 400-344 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός. (Bompois *Ciérium*, Πίν. I, 1.)	ΚΙΕΡΙΕ . . . Ἀσκληπιὸς νεαρὸς ἢ Ἀπόλλων γυμνός, καθήμενος πρὸ δένδρου, περὶ τὸ ὁποῖον ἑλίσσεται ὄφις . . . . ℞ Δίδρ.
Ὁμοίως ἡ κεφαλὴ τῆς Ἄρνης. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. II, 9, 10.)	ΚΙΕΡΙΕΙΩΝ Νύμφη Ἄρνη κλίνουσα ἐπὶ τοῦ ἑνὸς γόνατος καὶ παίζουσα μετ' ἀστραγάλων . ℞ Τριημιώβ.
Ἵππος.	ΚΙΕΡΙΕΙΩΝ Ἥρως γυμνὸς (Αἴας;), μαχόμενος, ὡπλισμένος διὰ κράνους, ἀσπίδος καὶ ξίφους. ℞ Ὀβολ.
Κεφ. Ποσειδῶνος, ὄπισθεν δὲ τρίαινα.	ΚΙ Κεφαλὴ Ἄρνης . ℞ Ἡμιώβολ.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τοῦ Κιερίου χρονολογοῦνται ἀπὸ τῶν

μέσων τοῦ τετάρτου αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. *Ἐπιγρ.* ΚΙΕΡΙΕΩΝ ἢ ΚΙΕΡΙΕΙΩΝ.

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος. (Bompois, *Ciérium*, Πίν. I, 5.)	Ἄρνη παίζουσα μετ' ἀστραγάλων . AR ·55
Ὁμοίως. (*Αὐτόθι*, I, 8).	Ἵππος καλπάζων· ὑποκάτω ἡ Ἄρνη AR ·7
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. XXXI, 2.)	Ζεὺς κραδαίνων κεραυνόν· ἐν τῷ πεδίῳ ἡ Ἄρνη . . . . . . AR ·85

Ἡ ἐπὶ πάντων τῶν νομισμάτων τούτων εἰκὼν τῆς Ἄρνης δυνατὸν νὰ ἐνεπνεύσθη ἐξ ἀγάλματός τινος τῆς νύμφης ταύτης. Ἂν ἡ ἐπὶ τοῦ πρώτου τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων νομισμάτων ἀπεικονιζομένη καθημένη θεότης εἶνε ὁ Ἀσκληπιός, ὡς εἶνε πιθανὸν ἐκ τῆς μεγάλης διαδόσεως τῆς λατρείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ (πρβλ. τὰ νομίσματα τῆς Τρίκκης καὶ τοῦ Ἄτραγος), θὰ εἶνε αὕτη ἡ ἀρχαιοτάτη ἴσως παράστασις τοῦ θεοῦ τούτου ἐπὶ νομίσματος. Ἴδε Bompois (*Didrachme de Ciérium*, Paris, 1876).

Κραννών (Πελασγιῶτις), ἡ ἕδρα τῆς ἰσχυρᾶς οἰκογενείας τῶν Σκοπάδων, κειμένη πλησίον τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ Ὀγχηστοῦ καὶ οὕτω κληθέντος ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Τὰ νομίσματα τῆς Κραννῶνος δεικνύουσιν, ὅτι ὁ Ποσειδῶν ἐλατρεύετο ἐνταῦθα ἰδιαζόντως, οὐχὶ βεβαίως ὡς θεὸς τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ὡς πατὴρ τῶν πηγῶν καὶ ποταμῶν. Οἱ ὑπὸ τριαίνης συνοδευόμενοι ἵπποι καὶ ταῦροι ἐμφαίνουσιν ἀμφότεροι τὴν λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος. Ὁ περίεργος τύπος τινῶν τῶν χαλκῶν νομισμάτων, ἤτοι ἡ ἐπὶ τροχῶν καὶ ὑπὸ δύο κοράκων συνοδευομένη ὑδρία, ἐξηγεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Καρυστίου (*Ἱστορ. παραδοξ., 15)* λέγοντος ὅτι *«ἐν Κραννῶνι τῆς Θετταλίας δύο φασὶν μόνον εἶναι κόρακας· διὸ καὶ ἐπὶ τῶν προξενιῶν τῶν ἀναγραφομένων τὸ παράσημον τῆς πόλεως ὑπογράφονται δύο κόρακες ἐφ' ἁμαξίου χαλκοῦ, διὰ τὸ μηδέ ποτε πλείους τούτων ὦφθαι· ἡ δὲ ἅμαξα προσπαράκειται διὰ τοιαύτην αἰτίαν· ἔστιν αὐτοῖς ἀνακειμένη χαλκῆ, ἣν ὅταν αὐχμὸς ᾖ σείονες ὕδωρ αἰτοῦνται τὸν θεόν, καί φασιν γίνεσθαι»* (Leake, *Num. Hell.*, 43.).

480-400 π. Χ.

Θεσσαλὸς γυμνὸς δαμάζων ταῦρον· ἐν τῷ πεδίῳ, πτηνὸν ἱπτάμενον.	ΚRΑ ἢ ΚRΑΝΟ Ἔγκοιλον τετράγωνον. Ἵππος τοῦ Ποσειδῶνος πλήττων τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ ἐμπροσθίου ποδός. *Σύμβολον*· τρίαινα ℞ Δραχμή.

Ἐπὶ τῶν μικροτέρων κλασμάτων, παρίστανται τμήματα τῶν ἀνωτέρω τύπων (Β. Μ. *Cat.*, *Thes.*, 16)

ΧΑΛΚΟΣ. *Μετὰ τὸ 400 π. Χ.*

Ἐπιγρ. ΚΡΑ, ΚΡΑΝΝΟ, ΚΡΑΝΝΩΝΙΩΝ καὶ ΚΡΑΝΝΟΥΝΙΩΝ.

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος δαφνοστεφής.	Ἱππεὺς Θεσσαλός . . . . Æ ·8
Κεφαλὴ Θεσσαλοῦ, φέρουσα καυσίαν.	Ὁμοίως . . . . Æ ·75
Ἱππεὺς Θεσσαλός.	Ταῦρος κυρίσσων. *Συμβ.*, τρίαινα Æ·55
Ὁμοίως.	Ὑδρία μετὰ δύο κοράκων ἐπὶ ἁμάξης. Æ ·65
Κεφαλὴ Διός.	Ὁμοίως . . . . Æ ·6

[Πρβλ. Β. Μ. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. II, 11—15.]

Λαμία ἢ Μαλὶς (Φθιῶτις), παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου πρωτεύουσα δὲ τοῦ λαοῦ τῶν Μαλιέων. Τὰ νομίσματα συνήθως φέρουσι ΛΑΜΙΕΩΝ, σπανιώτερον δὲ ΜΑΛΙΕΩΝ.

Περὶ τὰ 400-344 π. Χ.

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ, κισσοστεφής.	ΛΑΜΙΕΩΝ Ἀμφορεύς. . . . . ℞ Ἡμίδρ. καὶ ὀβολ.
Ὁμοίως. (Β. Μ. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. III. 13 καὶ VII. 5.)	ΜΑΛΙΕΩΝ Ὁμοίως. ℞ Ἡμίδρ.
Κεφαλὴ νύμφης (Λαμίας τῆς θυγατρὸς τοῦ Ποσειδῶνος;) μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης. [Β. Μ. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. III. 15]	ΛΑΜΙΕΩΝ Φιλοκτήτης τραυματίας γυμνός, καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς μιᾶς χειρὸς καὶ ἐγείρων τὴν ἑτέραν πρὸς τὸν πῖλον αὐτοῦ. Ἐν τῷ πεδίῳ πτηνόν . . . . . Æ ·6
Ὁμοίως. (Β. Μ. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. IV. 3.)	ΛΑΜΙΕΩΝ Φιλοκτήτης (ἢ Ἡρακλῆς;) ἐπὶ τοῦ ἑνὸς γόνατος, τοξεύων πτηνά. . . . . . Æ ·6

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. VII, 6.)	ΜΑΛΙΕΩΝ Ὁμοίως ἀλλ' ὁ Φιλοκτήτης ἱστάμενος καὶ τοξεύων. . Æ ·55

Περὶ τὰ 302-286 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ διαδήματος, φέρουσα ἐνώτια. *(Πίναξ ΙΔ', 7.)*	ΛΑΜΙΕΩΝ Φιλοκτήτης ἢ Ἡρακλῆς, καθήμενος ἐπὶ βράχου, κρατῶν δὲ τόξον ἐν γωρυτῷ . Æ Δρ., 86 κ.

Ὁ καθηγητὴς Gardner *(Num. Chron.*, 1878, 266) πιστεύει ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ νομίσματος τούτου κεφαλὴ εἰκονίζει τὴν περίφημον ἑταίραν Λάμιαν ἥτις ἐγοήτευσε Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν. Πρὸς τιμὴν αὐτῆς αἱ Ἀθῆναι καὶ Θῆβαι ἤγειρον ναούς, δυνατὸν ἑπομένως καὶ ὁ λαὸς τῆς πόλεως Λαμίας κολακεύων τὸν Δημήτριον νὰ ἔθεσε τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἐπὶ τῶν νομισμάτων. Ὁ Δρ. Friedländer ὅμως θεωρεῖ τὴν κεφαλὴν ὡς τὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, μνημονεύων νόμισμα τῆς Ἀμφιπόλεως ἐφ' οὗ κεφαλὴ τοῦ Ἀπόλλωνος βεβαίως φέρει ἐνώτια (*Zeit. f. Num.*, VII. 352).

Λάρισσα (Πελασγιῶτις), ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ, ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς Θεσσαλίας, ἕδρα δὲ τῶν Ἀλευαδῶν, τῆς εὐγενεστάτης τῶν ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν τῆς χώρας.

Ἀλεύας ὁ μυθικὸς πρόγονος τῆς οἰκογενείας, ἦτο ἀπόγονος τοῦ Ἡρακλέους ἀπὸ Θεσσαλοῦ ἑνὸς τῶν υἱῶν αὐτοῦ.

Ἡ πλουσία σειρὰ τῶν νομισμάτων τῆς Λαρίσσης ἄρχεται ἀπὸ χρονολογίας ἀρχαιοτέρας πάσης ἄλλης Θεσσαλικῆς πόλεως. Τὸ σάνδαλον τοῦ Ἰάσονος ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων τῶν νομισμάτων ἀναφέρεται εἰς τὸν μῦθον τῆς ἀπωλείας τοῦ ἑνὸς τῶν σανδάλων τοῦ ἥρωος, ὅτε οὗτος διέβαινε τὸν Ἄναυρον ποταμόν. Τὰ νομίσματα τῆς ἀρίστης περιόδου εἶνε ἐξαιρέτου καλλονῆς. Ἡ κεφαλὴ τῆς νύμφης εἶνε προδήλως ἡ τῆς κρήνης Λαρίσσης καὶ δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ὡραιοτάτην κατ' ἐνώπιον κεφαλὴν τῆς Ἀρεθούσης τῶν συγχρόνων τετραδράχμων τῶν Συρακουσῶν. Τὸ φέρον τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀλεύα νόμισμα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς

γραφῆς ΕΛΛΑ[Σ] ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως, δύναται νὰ εἶνε τῶν χρόνων τῆς καταλήψεως τῆς Λαρίσσης ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, ἐπὶ ἑνὸς τῶν νομισμάτων τοῦ ὁποίου ἀπαντᾷ ἡ αὐτὴ λέξις (*Zeit. f. Num.*, V. Πίν. 2,3). Τὸ ἄρχοντος ὄνομα ΣΙΜΟΣ, εἶνε ἑνὸς τῶν Ἀλευαδῶν ἀρχηγῶν, ὅστις φαίνεται ὅτι διωρίσθη τετράρχης ἑνὸς τῶν τεσσάρων τμημάτων τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος ἐν ἔτει 353 π. Χ. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, σ. XXV). Ὁ Φίλιππος ἐπὶ τῆς δευτέρας ἐπιδρομῆς αὐτοῦ εἰς Θεσσαλίαν, ἐν ἔτει 344 π.Χ., κατέλυσε τοὺς τετράρχας, οὓς εἶχεν ἐγκαταστήσῃ, ἡ δὲ Θεσσαλία ἐγένετο ἀμέσως ὑποτελὴς τῇ Μακεδονίᾳ. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ὑπάρχει ἐν τῇ ἐκδόσει ἀργυρῶν νομισμάτων διακοπὴ καθ' ἅπασαν τὴν Θεσσαλίαν. Πάντα δὲ τὰ ἐν τῇ χώρᾳ κοπτόμενα νομίσματα φέρουσι νῦν τὸ ὄνομα καὶ τοὺς τύπους πρῶτον μὲν τοῦ Φιλίππου κατόπιν δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Οὐδὲν δὲ ὑπάρχει τὸ δεικνύον, ὅτι ἡ Λάρισσα ἐπανέκτησε τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς πρὶν τῆς ὑπὸ Φλαμινίνου ἐν ἔτει 197 π.Χ. ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος ὅτε ἀπέβη τὸ νομισματοκοπεῖον τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων τῆς Θεσσαλίας.

Πρὸ τοῦ 480 π. Χ.

Ἐπιγρ., ΛΑRIϟΑΙΟΝ, ΛΑRIϟΑΕΟΝ, κτλ.

Ἵππος δάκνων τὴν ἐμπροσθίαν αὐτοῦ κνήμην. *Cat.*, *Thes.* Πίν. IV. 14)	Σάνδαλον τοῦ Ἰάσονος ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . . Ꝛ Δραχ.
Κεφαλὴ νύμφης, ἢ κεφαλὴ ταύρου, ἢ κεφαλὴ Ἰάσονος (;) μετὰ πετάσου.	Σάνδαλον ἢ κεφαλὴ ἵππου ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . Ꝛ Ὀβολ. [B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. IV. 7].

Περὶ τὰ 480-430 π. Χ.

Ἐπιγρ., ΛΑRI, ΛΑRIϟΑ, ΛΑRIΣΑΙ, ΛΑRIΣΑΙΟΝ, κτλ· Δραχμαί, ἡμίδραχμα, τριημιώβολα ἢ τέταρτα δραχμῆς, καὶ ὀβολοί.

Ἔφηβος Θεσσαλὸς δαμάζων ταῦρον, ἢ προτομὴ ταύρου.	Ἵππος ἐλεύθερος, ἢ προτομὴ ἵππου ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. *(Πίναξ ΙΔ'. 8).*

Ἱππεὺς ἢ ἵππος. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. IV, 10, 11.)	Ἡ νύμφη Λάρισσα καθημένη ἐπὶ θώκου ἢ κρατοῦσα ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς ὑδρίαν ἣν ἐπλήρωσεν ἐν τῇ πηγῇ, ἢ καθημένη ἐφ' ὑδρίας καὶ παίζουσα μετὰ σφαίρας, κλπ., ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ.

Περὶ τὰ 430-400 π. Χ.

Ἐπιγρ., ΛΑΡΙΣΑΙΑ, ΛΑΡΙΣΑ, κτλ. Δραχμαί, τριημιώβολοι καὶ ὀβολοί.

Ἔφηβος Θεσσαλὸς ταῦρον δαμάζων. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. IV, 12, 13 Πίν. V, 1, 2, 4.)	Τετράγωνον ἔγκοιλον. Ἵππος τοῦ Ποσειδῶνος ἐλεύθερος . . ℞ Δρ.
Ἱππεύς. (*Αὐτόθι*, Πίν. V, 5.)	Τετράγωνον ἔγκοιλον. Νύμφη Λάρισσα ἐπὶ θώκου, κρατοῦσα κάτοπτρον πρὸ τοῦ προσώπου αὐτῆς ℞ Τριημιώβ.
Ἵππος. (*Αὐτόθι*, Πίν. IV, 15· V, 6-8.)	Τετράγωνον ἔγκοιλον. Νύμφη εἰς διαφόρους στάσεις, παίζουσα σφαῖραν, δένουσα τὸ σάνδαλον αὐτῆς, κλπ. . . . . ℞ Ὀβολ.
Ὁμοίως. (*Αὐτόθι*, Πίν. V, 9.)	Τετράγωνον ἔγκοιλον. Ἀσκληπιὸς τρέφων ὄφιν . . . . ℞ Ὀβολ.
Ὁπλὴ ἵππου ἐπὶ ἀσπίδος.	Τετράγ. ἔγκοιλον. Λάρισσα τρέχουσα καὶ παίζουσα σφαῖραν . ℞ Ὀβολ.

Περὶ τὰ 400-344 π. Χ.

Ἐπιγρ., ΛΑΡΙΣΑΙΑ, ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ, κτλ. Δίδραχμα, δραχμαί, ἡμίδραχμα καὶ τριημιώβολοι.

Κεφαλὴ τῆς κρηναίας νύμφης Λαρίσσης, τὸ πρῶτον μὲν ἐν κατατομῇ, κατόπιν δ' ἀντωπὸς μετὰ βοστρύχων κυματιζόντων. *(Πίναξ ΙΔ'. 9.)*	Ἵππος καλπάζων, τριποδίζων, βοσκόμενος ἢ ὑπ' ἀνδρὸς συγκρατούμενος, ἢ φορβὰς βαδίζουσα παρὰ τὸν πῶλον αὐτῆς. Ἐνίοτε μετὰ τοῦ ὀνόματος ΣΙΜΟΣ τοῦ τετράρχου τῆς Λαρίσσης κατὰ τὰ 352-344 π. Χ.
ΑΛΕΥΑ Κεφαλὴ τοῦ Ἀλεύα μετὰ πλουσίως κεκοσμημένου κωνικοῦ κράνους.	Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ. Ἐν τῷ πεδίῳ ΕΛΛΑ . . . . ℞ Δρ. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. V, 12.)

Ταῦρος τρέχων. (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. V, 13.)	Ἱππεὺς Θεσσαλὸς τρέχων. . Ꝛ Δρ.

ΧΑΛΚΟΣ *400-344 π. Χ.*

Ἐπιγρ., ΛΑΡΙΣΑ ἢ ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ.

Κεφαλὴ Λαρίσσης ἐν κατατομῇ.	Κεφαλὴ Ἀσκληπιοῦ καὶ ὄφις Æ ·6
Ὁμοίως.	Ἵππος βοσκόμενος . . . . . Æ ·65 (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. VI, 13.)
Κεφαλὴ Λαρίσσης κατ' ἐνώπιον.	Ὁμοίως ἢ ἱππεύς. . . . . Æ ·75
Ὁμ. [B. M. *Cat., Thes.*, VI, 11,12].	Ἵππος τριποδίζων . . . . . Æ ·85

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ., ἢ βραδύτερον.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής.	ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ Ἄρτεμις ἀγροτέρα. Æ ·85

Μετὰ τὸ 146 π. Χ. ἢ αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι.

ΘΕΣΣΑΛΩΝ Ἡρακλῆς γυμνός, καθήμενος ἐπὶ βράχου.	ΛΑΡΙΣΑ Λάρισσα ἱσταμένη ἐνδεδυμένη, ἐγείρουσα τὴν μίαν τῶν χειρῶν πρὸς τὸ μέτωπον αὐτῆς. Æ ·6

Λάρισσα Κρεμαστή (Φθιῶτις). Ἔκειτο ἐπὶ τῆς κατωφερείας ἀποτόμου λόφου (ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπίθετον *κρεμαστή*) περὶ τὰ εἴκοσι μίλια πρὸς δυσμὰς τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Ἐπιστεύετο δέ, ὅτι ἀπετέλει πάλαι ποτὲ μέρος τῶν κτήσεων τοῦ Ἀχιλλέως, οὗτινος ἡ κεφαλὴ ἀπαντᾷ ἐπί τινων τῶν νομισμάτων αὐτῆς. Ὅτε Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς ἐν ἔτει 302 π. Χ. ἐπέδραμε τὴν Θεσσαλίαν, κατέλαβε τὰς Φερὰς καὶ Λάρισσαν τὴν Κρεμαστὴν καὶ ἐκήρυξεν αὐτὰς ἐλευθέρας. Εἰς τὴν περίοδον δὲ ταύτην ἀνήκουσιν τὰ ἀρχαιότατα τῶν νομισμάτων αὐτῆς.

Περὶ τὰ 302-286 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀχιλλέως. (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. VII, 1.)	ΛΑΡΙ Θέτις ἐπὶ ἱπποκάμπης, φέρουσα τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως, ἐφ' ἧς γέγραπται $\overline{\text{AX}}$, τὸ μονογράφημα τῶν Ἀχαιῶν τῆς Φθιώτιδος. Æ ·75
Κεφαλὴ νύμφης.	ΛΑΡΙ Περσεὺς κρατῶν ἅρπην καὶ κεφαλὴν Γοργόνος. . . . Æ .7
Ὁμοίως. (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. VI, 15.)	ΛΑΡΙ Ἅρπη ἐν στεφάνῳ. . Æ ·55

Περὶ τὰ 197-146 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός.	ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ Ἀθηνᾶ ἐν στάσει μαχομένης· ἐν τῷ πεδίῳ τὸ μονογράφ. $\overline{\text{AX}}$ . . . . Æ ·8

Μάγνητες. Ὁ λαὸς οὗτος μετὰ τὴν ἐν ἔτει 197 π. Χ. ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσαλίας, ἔκοψε συμμαχικὰ νομίσματα διὰ τὸ ὅλον τῆς Μαγνησιακῆς χερσονήσου ἐν Δημητριάδι, ἔνθα συνεκροτοῦντο τὰ συνέδρια αὐτοῦ, καὶ ὅπου διέτριβον οἱ Μαγνησιάρχαι (Λιβίου XXV, 31). Ἡ κεφαλὴ τοῦ Διὸς εἶνε ὀφθαλμοφανῶς σύγχρονος ἐκείνης τῆς ἐπὶ τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων τῶν Θεσσαλῶν.

197-146 π. Χ.

Κεφαλὴ Διὸς φέρουσα στέφανον δρυός. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. VII. 2,3.)	ΜΑΓΝΗΤΩΝ Ἄρτεμις μετὰ τόξου, καθημένη ἐπὶ πρῴρας . . . . . AR Ἀττικ. δραχ.
Προτομὴ Ἀρτέμιδος.	ΜΑΓΝΗΤΩΝ Πρῷρα. AR Ἡμίδρ

ΧΑΛΚΟΣ.

Κεφαλὴ Διός. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. VII. 4.)	ΜΑΓΝΗΤΩΝ Κένταυρος κρατῶν κλάδον . . Æ ·9-·8
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	» Πρῷρα . . . Æ ·6
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	» Ὁμοίως . . Æ ·8
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Ἄρτεμις μετὰ λαμπάδος. . . Æ ·6
Κεφαλὴ Ἀσκληπιοῦ.	» Ἀσκληπιὸς καθήμενος μετὰ βάκτρου περὶ τὸ ὁποῖον ὄφις. Παρὰ πόδας αὐτοῦ κύων . Æ ·9

Ῥωμαϊκοὶ χρόνοι.

ΜΑΓΝΗΤѠΝ ΑΡΓѠ Τὸ πλοῖον ἡ Ἀργώ.	Κένταυρος λύραν ἀνακρούων. Æ ·9

Ἐπειδὴ ἡ Ἰωλκὸς ἦτο μία τῶν ἐν ταῖς κτήσεσι τῆς Δημητριάδος περιλαμβανομένων πόλεων, ὁ τύπος τῆς Ἀργοῦς ἁρμόζει ἐνταῦθα.

Ὁ κένταυρος εἶνε ὁ Χείρων, ὅστις διέτριβεν ἐπὶ τοῦ πλησίον

ὄρους Πηλίου καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ἔθυον οἱ Μάγνητες μέχρις ὀψίμου ἐποχῆς (Πλουτάρ., *Συμπόσ.*, III 1).

Μεθύδριον (Θεσσαλιῶτις), παρὰ τὴν Σκοτοῦσσαν (Imhoof, *Zeit. f. Num.* I. 93).

Περὶ τὰ 480-400 π. Χ.

Προτομὴ ἵππου ἀναπηδῶντος.	Τετράγωνον ἔγκοιλον. ΜΕΘΥ Κόκκος σίτου μετὰ τοῦ ἐλύτρου (χιτῶνος) αὐτοῦ . . . . . Ꝛ Δραχ.

Μελίβοια (Μαγνησία), ἐπὶ τῆς παραλίας ὀλίγα μίλια πρὸς βορρᾶν τοῦ ὄρους Πηλίου, μνημονευομένη παρ' Ὁμήρῳ ὡς ἀνήκουσα εἰς τὸν Φιλοκτήτην (*Ἰλιάδ.* Β. 717).

Περὶ τὰ 400-344 π. Χ.

Κεφαλὴ νύμφης ἀντωπὸς ἢ ἐν κατατομῇ. (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. XXXI, 4.)	ΜΕΛΙ ἢ ΜΕΛΙΒΟΕ Μία ἢ δύο σταφυλαί . . . . Æ ·7

Μελιταία (Φθιῶτις), παρὰ τὸν ποταμὸν Ἐνιπέα.

Περὶ τὰ 350 π. Χ.

Κεφαλὴ Διονύσου (;) νεαροῦ.	ΜΕ Κεφαλὴ λέοντος . Ꝛ Ὀβολ.
Κεφαλὴ Διός.	ΜΕΛΙ ἢ ΜΕΛΙΤΑΙΕΩΝ Μέλισσα. Ꝛ Διώβολ. καὶ Æ ·7

Ἡ μέλισσα (*μέλιττα*) σχετίζεται πρὸς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως (ἴδε Prokesch, *Ined.* 1854, Πίν. I. 30-35).

Μητρόπολις (Ἱστιαιῶτις), ἐν τῇ πεδιάδι τῇ παρὰ τοὺς πρόποδας μιᾶς τῶν ἀνατολικῶν προεξοχῶν τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Πίνδου, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ἱστιαιώτιδος καὶ Θεσσαλιώτιδος. Ἡ Ἀφροδίτη ἐλατρεύετο ἐνταῦθα ὑπὸ τὸ ὄνομα Καστνία· ἐθύετο δ' αὐτῇ ὗς (Στράβ. IX, 437).

400-344 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀφροδίτης κατ' ἐνώπιον· ἀρ. πτηνὸν (;), δεξ. δὲ νύμφη στεφανοῦσα αὐτήν.	ΜΗΤΡΟΠΟ[ΛΙΤΩΝ Διόνυσος ἱστάμενος . . . . . . Ꝛ Διώβολ.

Κεφαλὴ Ἀφροδίτης κατ' ἐνώπιον· ἀρ. πτηνὸν (;) δεξ. δὲ νύμφη στεφανοῦσα αὐτήν.	ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ Ἀπόλλων Κιθαρῳδός . . . . AR Τριημιώβολ. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. VII, 8.)
Κεφαλὴ πωγωνοφόρος κατ' ἐνώπιον. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. VII, 7.)	ΜΗΤΡΟ Ἀφροδίτη Καστνία καθημένη ἐπὶ βράχου ὑπὸ δένδρον, κρατοῦσα δὲ θύρσον . . . AR Ὀβολ.

Περὶ τὰ 300-200 π.Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ Προτομὴ ταύρου . Æ ·75
Ὁμοίως. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. XXXI, 6.)	» Ἀφροδίτη Καστνία ἱσταμένη, κρατοῦσα περιστεράν, ἔχουσα δὲ παρ' αὐτῇ τὸν Ἔρωτα . . . . Æ ·75

Μόψιον (Πελασγιῶτις), μεταξὺ Λαρίσσης καὶ Τεμπῶν. Ἡ πόλις ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ Λαπίθου Μόψου, τοῦ ὀπαδοῦ τῶν Ἀργοναυτῶν.

Περὶ τὰ 400-344 π. Χ.

Πωγωνοφόρος κεφαλὴ ἥρωος (Μόψου;) κατ' ἐνώπιον.	ΜΟΨΕΙΩΝ Ὁ Λαπίθης Μόψος μαχόμενος πρὸς κένταυρον . . Æ ·8

(*Monatsber. d. B. Akad. d. Wiss.*, 1878, Πίν. I, 6.)

Οἰταῖοι. Λέγεται ὅτι ὑπῆρχε πόλις Οἴτη παρὰ τὸ ὁμώνυμον ὄρος, ἔνθα ἀπέθανεν ὁ Ἡρακλῆς. Τὰ νομίσματα τῶν Οἰταίων ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς ἐν Τραχῖνι Ἡρακλείας.

400-344 π. Χ.

Κεφαλὴ λέοντος μετὰ δόρατος ἐν τῷ στόματι. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. VII, 9)	ΟΙΤΑΩΝ (ἐπ' ἀριστερ.) Ἡρακλῆς ἱστάμενος καὶ κρατῶν ῥόπαλον . AR Ἡμίδρ.
Ὁμοίως. (*Αὐτόθι*, Πίν. VII, 10.)	ΟΙΤΑ Τόξον καὶ φαρέτρα . AR Ὀβ.
Ὁμοίως. (*Αὐτόθι*, Πίν. VII, 11.)	ΟΙΤΑΩΝ Δόρυ καὶ μάχαιρα . Æ ·6

196-146 π. Χ.

Ἐπὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλίας ἡ νομισματοκοπία ἐπανήρχησε μετὰ τῶν ἀρχαίων τύπων, ἀλλὰ τεχνοτροπίας ὑποδεεστέρας (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. VII. 12, 13).

Εἶνε γνωστὰ ἐπίσης χαλκᾶ νομίσματα τῶν τύπων τῶν Αἰτωλικῶν συμμαχικῶν νομισμάτων, ἤτοι τῆς ἐπιδορατίδος καὶ τῆς σιαγόνος τοῦ καλυδωνίου κάπρου. [B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. VII. 14].

Ὁμόλιον (Μαγνησία), ἐν τῇ ὑπωρείᾳ τοῦ ὄρους Ὁμολίου πλησίον τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν.

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ τοῦ ἥρωος Φιλοκτήτου (;) μετὰ πίλου κωνικοῦ.	ΟΜΟΛΙΕΩΝ Ὄφις συνεσπειρωμένος . . . . Æ ·8-·7

Ὁ ὄφις δυνατὸν ἐνταῦθα νὰ ἀναφέρηται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἢ νὰ συνδέηται πρὸς τὸν μῦθον τοῦ Φιλοκτήτου.

Ὀρθή (Περραιδία), (Πλινίου, IV. 9, 16).

ΧΑΛΚΟΣ. *200-300 π. Χ.*

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. (*Rev. Num.*, 1843, Πίν. X, 4.)	ΟΡΘΙΕΙΩΝ Προτομὴ ἵππου ἀναπηδῶντος ἐκ βράχου . . . Æ ·7

Πειρασία (Θεσσαλιῶτις), ἢ ἄλλως Ἀστέριον καλουμένη, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Ἀπιδανοῦ καὶ τοῦ Ἐνιπέως.

Περὶ τὰ 400-344 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κατ' ἐνώπιον. (*Annali dell' Inst.* 1866, *Monum.* Πίν. XXXII, 5.)	ΠΕΙΡΑΣΙΕ[ΩΝ] Ἱππεύς . . . . . AR Τριημιώβ.

Πέλιννα (Ἱστιαιῶτις), πρὸς ἀνατολὰς τῆς Τρίκκης, πλησίον δὲ τῆς βορείας ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ.

Περὶ τὰ 400-344 π. Χ.

Ἱππεὺς καλπάζων ἢ ἀκοντίζων ἐχθρὸν ἀνατετραμμένον. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. VIII, 1-4.)	ΠΕΛΙΝΝΑΙ, ΠΕΛΙΝΝΑ, κτλ. Μαχητὴς μετὰ δόρατος καὶ ἀσπίδος, μαχόμενος. AR Δρ., ἡμίδρ. καὶ μικρότερα κλάσματα· ἐπίσης Æ.

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ πέπλου.	ΠΕΛΙΝΝΑΙΩΝ Ἱππεὺς ἔνοπλος Æ ·8 (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. VIII, 5, 6.)

Περραιβοί. Ὁ λαὸς οὗτος κατήγετο ἐκ τῶν πρώτων κατόχων τῆς Θεσσαλίας, κατὰ δὲ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους κατῴκει τὴν μεταξὺ τοῦ Ὀλύμπου ὄρους καὶ Πηνειοῦ ποταμοῦ χώραν. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο πιθανῶς ἡ παρὰ τὰ Τέμπη ὁμηρικὴ Ὀλοοσσών.

Περὶ τὰ 480-400 π. Χ.

Ἐπιγρ., ΠΕ ἢ ΠΕΡΑ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως. Ἄργυρος. Δραχμαί, ἡμίδρ. τριημιώβολ., καὶ ὀβολοί.

Θεσσαλὸς δαμάζων ταῦρον ἢ προτομὴν ταύρου.	Ἵππος καλπάζων ἢ προτομὴ ἵππου ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . AR Δρ. καὶ ἡμίδρ.
Ἱππεύς.	Ἀθηνᾶ (;) ἢ Θέτις καθημένη, κρατοῦσα δὲ περικεφαλαίαν· ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . AR Ὀβολ.
Ἵππος καλπάζων.	Ἀθηνᾶ μετὰ δόρατος καὶ ἀσπίδος τρέχουσα· ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ AR Ὀβολ.
Προτομὴ ἵππου. (B.M. *Cat.*, *Thes.*, VIII, Πίν. 7-11.)	Κεφαλὴ ἵππου ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . AR Ὀβολ.

196-146 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός.	ΠΕΡΡΑΙΒΩΝ Ἥρα καθημένη. . . AR 57 κ.
Ὁμοίως.	» Ὁμοίως . . Æ ·8
Κεφαλὴ Ἥρας μετὰ πέπλου, ἀντωπός.	» Ζεὺς κραδαίνων κεραυνόν . . Æ ·8

Πεύματα (Φθιῶτις). Ἴδε U. Köhler, *Zeit. f. Num.*, 1884, σ. 110. Χαλκᾶ νομίσματα, πιθανῶς σύγχρονα τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων τῶν Φθιωτῶν Ἀχαιῶν.

Περὶ τὰ 302-286 π. Χ.

Κεφαλὴ νύμφης στεφάνῳ δρυὸς κεκοσμημένη. (*Zeit. f. Num.*, 1884 σ 111.)	ΠΕΥΜΑΤΙΩΝ περὶ τὸ μέγα μονόγραφημα ΑΧ τῶν Ἀχαιῶν. Ἐν τῷ πεδίῳ, πῖλος φρύγιος. Æ ·5

Πρώερνα (Θεσσαλιῶτις).

Περὶ τὰ 300-200 (;) π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία κατ' ἐνώπιον. (Συλλ. Imhoof-Blumer).	ΠΡΩΕΡΝΙΩΝ Δήμητρα ἱσταμένη, κρατοῦσα στάχυς (;) καὶ λαμπάδα (;). . . . . Æ ·8

Σκοτοῦσσα (Πελασγιῶτις), μεταξὺ Φερῶν καὶ Φαρσάλων. Τὰ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης ἀνήκουσιν εἰς τρεῖς περιόδους.

Περὶ τὰ 480-400 π. Χ.

Προτομὴ ἵππου. (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. XII. 1.)	ΣΚΟ Κόκκος σίτου μετὰ τοῦ ἐλύτρου. AR Δρ. καὶ ἡμίδρ.

Περὶ τὰ 400-367 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρος. (B. M. *Cat. Thes.* Πίν. XI. 2.)	ΣΚΟ Προτομὴ ἵππου βοσκομένου. . AR Ἡμίδρ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	» Ὁμοίως. . . . . Æ ·55

Ἐν ἔτει 367 π.Χ. ἡ Σκοτοῦσσα κατελήφθη διὰ προδοσίας ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, ἔπαυσε δ' ἐπί τινα χρόνον κόπτουσα νομίσματα.

300-200 π. Χ. ἢ βραδύτερον.

Κεφαλὴ γυναικεία κατ' ἐνώπιον.	ΣΚΟΥ[ΤΑΣΣΑΙΩΝ] Ποσειδῶν μετὰ τριαίνης καὶ δελφῖνος καθήμενος ἐπὶ βράχου . . . . . AR Ἡμίδρ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου.	ΣΚΟΤΟΥ[Σ]ΣΑΙΩΝ Ῥόπαλον . . Æ ·85 (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. XXXI. 8.)
Κεφαλὴ Ἄρεως (;) μετὰ κράνους ἀκριβῶς ἐφαρμοζομένου.	ΣΚΟΤΟΥΣΣΑΙΩΝ Ἵππος ἀνορθούμενος . . . . Æ ·75 (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. XXXI. 9.)

Τρέκκα (Ἱστιαιῶτις). Αὕτη ἐκλήθη οὕτω ἀπὸ τῆς κρηναίας νύμφης Τρίκκης, θυγατρὸς τοῦ Πηνειοῦ, ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ὁποίου ἔκειτο ἡ πόλις. Μνημονεύεται δὲ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ὡς ὑποκειμένη εἰς τὸν Ποδαλείριον καὶ Μαχάονα, υἱοὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοὺς ὁδηγήσαντας τοὺς Τρικκαίους κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Ἐν Τρίκκῃ ὑπῆρχεν ὁ ἀρχαιότατος καὶ διασημότατος τῶν ἐν Ἑλλάδι ναῶν

τοῦ Ἀσκληπιοῦ, πρὸς ὃν συνέρρεον πανταχόθεν οἱ ἀσθενεῖς (Στράβ. VIII. 374 καὶ IX. 437).

480-400 π. Χ.

Θεσσαλὸς δαμάζων ταῦρον, ἢ προτομὴ ταύρου. (B.M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. XI. 7,12.)	ΤΡΙΚΚΑ, ΤΡΙΚΚΑΙΟΝ, βραδύτερον δὲ ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ. Ἔγκοιλον τετράγωνον ἐν ᾧ προτομὴ ἵππου. ℞ Ἡμίδρ.
Ἱππεύς.	ΤΡΙΚΚΑ Ἡ νύμφη Τρίκκη καθημένη, κρατοῦσα φιάλην καὶ κάτοπτρον . . . . . . ℞ Τριημιώβ.
Ἵππος. (B.M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. XI.8,10,11.)	ΤΡΙΚΚΑΙΟΝ Νύμφη σφαῖραν παίζουσα, ἢ ἐπὶ κίονος ἐρειδομένη καὶ ἐκτείνουσα τὰς χεῖρας πρὸς κύκνον, ἢ ἀνοίγουσα κιβώτιον, ἢ θύουσα παρὰ βωμόν . ℞ Ὀβολ.
Ἵππος (*Αὐτόθι*, Πίν. XI. 9.)	ΤΡΙΚΚΑΙΟΝ Ἀθηνᾶ τρέχουσα . . ℞ Ὀβολ.

400-344 π. Χ.

Κεφαλὴ τῆς νύμφης Τρίκκης.	ΤΡΙΚΚΑ Μαχητής, ὁ Ποδαλείριος ἢ Μαχάων, προχωρῶν . . . Æ ·65
Ὁμοίως. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. XI, 13.)	ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ Ἀσκληπιὸς καθήμενος, τρέφων ὄφιν διὰ πτηνοῦ . Æ ·8

Ὑπάτη (Αἰνιᾶνες), ἡ πρωτεύουσα τῶν Αἰνιάνων.

Περὶ τὰ 400-344 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός· ὄπισθεν, κεραυνός. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. III, 11ᵃ.)	ΥΠΑΤΑΙΩΝ Ἀθηνᾶ Νικηφόρος ἱσταμένη μετὰ δόρατος καὶ ἀσπίδος Æ ·55

Φάκιον (Πελασγιῶτις), παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πηνειοῦ, μεταξὺ Ἄτραγος καὶ Φαρκαδόνος.

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ νύμφης στάχυσιν ἐστεμμένη. (B.M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. XXXI, 7.)	ΦΑΚΙΑΣΤΩΝ Ἱππεύς . . Æ ·8

Φάλαννα (Περραιβία), ὀλίγα μίλια ΒΔ τῆς Λαρίσσης, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ.

Περὶ τὰ 400-344 π. Χ.

Κεφαλὴ νεανικὴ ἀνδρὸς μετὰ κόμης βραχείας. (B. M. *C. Thes.*, Πίν. VIII, 12-14.)	ΦΑΛΑΝΝΑΙΩΝ Ἵππος κεχαλινωμένος. Ꭱ Δρ., ἡμίδρ. καὶ τριημιώβ.

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ ἄρρην νεανική. (B. M. *C. Thes.* Πίν. VIII, 15, 16.)	ΦΑΛΑΝΝΑΙΩΝ Κεφαλὴ νύμφης ἔχουσα τὴν κόμην ἐν δικτύῳ. Æ ·8
Κεφαλὴ κρανοφόρος.	ΦΑΛΑΝΝΑΙΩΝ Ἵππος . . Æ ·5
. . . . ΟΡΙΣ Κεφαλὴ Διὸς (;) πρὸς δ. (Leake *Num. Hell.*, σ. 88.)	ΦΑΛΑΝ Νύμφη καθημένη, ἐκτείνουσα τὴν ἀριστερὰν πρὸς πελαργόν . . . . Æ ·55
Κεφαλὴ γυναικεία κατ' ἐνώπιον. (Hunter, Πίν. XLIII, 6.)	ΦΑΛΑΝ Λύκος τρέχων . . Æ ·75

Φαλώρεια (Ἱστιαιῶτις), ἐν τῷ δυτικῷ μέρει τῆς Θεσσαλίας. Τὸ μόνον γνωστὸν νόμισμα αὐτῆς εἶνε τὸ ἑξῆς: —

Περὶ τὰ 302-286 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής. (Βρετταν. Μουσεῖον.)	ΦΑΛΩΡΙΑΣΤΩΝ Ἀπόλλων γυμνὸς καθήμενος ἐπὶ βράχου κρατῶν ἐν τῇ δ. βέλος καὶ ἐν τῇ ἀρ. μέγαν κλάδον δάφνης . . . . . Æ ·85

Φαρκαδών (Ἱστιαιῶτις), ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ, μεταξὺ Πελίννης καὶ Ἄτραγος. Πάντα τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης ἀνήκουσιν εἰς τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα.

Περὶ τὰ 480-400 π. Χ.

Νέος συγκρατῶν προτομὴν ταύρου. (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. IX, 1.)	ΦΑΡΚΑΔΟ Προτομὴ ἵππου ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . Ꭱ Ἡμίδρ.
Ἵππος ἐλεύθερος βαδίζων. (Πίν. IX, 2.)	ΦΑΡΚΑΔΟΝΙΟΝ Ἀθηνᾶ ἱσταμένη Ꭱ Ὀβολ.
Κεφαλὴ ταύρου.	ΦΑR Κεφαλὴ ἵππου. *Σύμβολον*, τρίαινα . . . . Ꭱ Ὀβολ.
Ὁμοίως.	ΦΑ Κριός . . . . . . Ꭱ Ἡμιωβ.

Περὶ τὰ 400-344 π. Χ.

Ἵππος βοσκόμενος. (B. M. *Cat., Thes.,* Πίν. IX, 5.)	ΦΑΡΚΑΔΟΝΙΩΝ Μηνίσκος καὶ ἀστήρ . . . . Æ ·65

Φάρσαλος (Θεσσαλιῶτις), ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἐνιπέως, περὶ τὰ εἴκοσι μίλια πρὸς νότον τῆς Λαρίσσης, ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων δὲ πόλεων τῆς Θεσσαλίας καὶ διάσημος ὡς ὁ τόπος τῆς μεγάλης νίκης τοῦ Καίσαρος κατὰ τοῦ Πομπηίου. Ἡ Φάρσαλος ἤρξατο νομισματοκοποῦσα πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων, ἐξηκολούθησε δὲ τοῦτο, ἴσως ἄνευ διακοπῆς, μέχρι τῶν χρόνων Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος.

480-344 π. Χ.

Ἡ ἐπιγραφὴ συνήθως γέγραπται ΦΑR ἢ ΦΑRΣ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς φέρουσα ἀκριβῶς ἐφαρμοζομένην λοφοφόρον περικεφαλαίαν. *(Πίναξ ΙΔ'. 10.)*	Κεφαλὴ ἵππου ἢ ἱππεὺς ὅπλον κραδαίνων. . . . . AR Δρ., ἡμίδρ. κλπ., καὶ Æ ·7

Διαρκούσης τῆς περιόδου τῆς ἀρίστης τέχνης, τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα φέρουσι συνήθως συντετμημένα ὀνόματα ἀρχόντων, ΤΗ, ΙΠ, ΤΕΛΕΦΑΝΤΟ, κτλ.

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κατ' ἐνώπιον. (B. M. *Cat., Thes.,* σ. 45.)	ΦΑΡΣΑΛΙΩΝ Ἱππεὺς πλήττων δόρατι ἐχθρόν . . . . . . Æ ·85

Πρὸς δὲ καὶ ἄλλαι διαφοραί.

Φεραὶ (Πελασγιῶτις). Αἱ Φεραὶ ἦσαν μετὰ τὴν Λάρισσαν ἡ σπουδαιοτάτη πόλις τῆς Θεσσαλίας καὶ μία τῶν ἀρχαιοτάτων. Ἔκειτο δὲ ὀλίγον τι πρὸς δυσμὰς τοῦ ὄρους Πηλίου. Ἐκ βραχώδους ὑψώματος τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς πόλεως ἔρρεεν ἡ περίφημος κρήνη Ὑπέρεια, ἥτις παρίσταται ἐπὶ τῶν νομισμάτων ὡς ῥεῦμα ὕδατος καταῤῥέον ἐκ λεοντοκεφαλῆς, ἴσως δ' ὡσαύτως ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Ποσειδωνίου ἵππου τοῦ ἀναπηδῶντος ἐκ βράχου ἢ τρέχοντος μετ' ἀνειμένων χαλινῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ τοιοῦτος τύπος τοῦ ἵππου εἶνε συνήθης καθ' ἅπασαν τὴν Θεσσαλίαν, ὀρθότερον εἶνε νὰ θεω-

ρήση τις αὐτὸν καὶ ἐν Φερραῖς ὡς ἀναφερόμενον ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος, ὅστις τύπτων τὸν βράχον διὰ τῆς τριαίνης ἔπλασε τὸν πρῶτον ἵππον.

Primus ab aequora percussis cuspide saxis
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen
Exsiluit. (Lucan, *Phars.*, VI. 397).

Αἱ Φεραὶ ἤρξαντο κόπτουσαι νομίσματα ἀπὸ τῶν Περσικῶν ἤδη πολέμων ἂν μὴ ἐνωρίτερον. Μεταξὺ δὲ τῶν σπουδαιοτέρων τύπων εἶνε οἱ ἑξῆς: —

Περὶ τὰ 480-400 π. Χ.

Θεσσαλὸς δαμάζων ἵππον, ἢ προτομὴν ἵππου. (B. M. *Cat.,Thes.*,Πίν. X, 1, 2.)	ΦΕΡΑΙ Ἵππος μετὰ ἀνειμένων χαλινῶν, ὑπεράνω δ' αὐτοῦ λεοντοκεφαλὴ ἐξ ἧς καταρρέει ὕδωρ ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ἵππου. Τὸ ὅλον ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . ℞ Δρ.
Προτομὴ ἵππου, ἐνίοτε ἐξερχομένη βράχου.	ΦΕ Κόκκος σίτου μετὰ τοῦ ἐλύτρου ἐν τετραγ. ἐγκοίλῳ. (B. M. *Cat. Thes.*, Πίν. X, 4-7.) . . . . . ℞ Δρ. καὶ ἡμίδρ.

Τὰ ἡμίδραχμα φέρουσι συνήθως ΤΑ καὶ ΘΑ παρὰ τὸ ΦΕ. Ταῦτα δ' εἶνε ἴσως τὰ ἀρχικὰ ὀνόματα τυράννων ἢ ἀρχόντων.

Κεφαλὴ ἵππου μετὰ χαλινοῦ.	ΦΕ Κόκκος σίτου ἢ ῥόπαλον. Ἔγκοιλον τετράγωνον . . ℞ Ὀβολ.
Κεφαλὴ Ἑκάτης ἢ Ἀρτέμιδος Φεραίας πρὸς δ., μυρτοστεφής. Πρὸ αὐτῆς λαμπάς. (B. M. *Cat. Thes.* Πίν. X, 9.)	ΦΕΡΑΙΟΝ Κρήνης λεοντοκεφαλή· ὑποκάτω, ἰχθύς . . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ λέοντος. (*Αὐτόθι*, Πίν. X. 10).	ΦΕΡΑΙΟΝ Ἑκάτη μετὰ λαμπάδων ἔφιππος . . . . Æ ·55

Δὲν εἶνε γνωστὰ νομίσματα φέροντα τὸ ὄνομα τοῦ περιφήμου Ἰάσονος τοῦ Φεραίου· τοῦ τυράννου ὅμως Ἀλεξάνδρου, τοῦ καταλαβόντος τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν ταχέως μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἔχομεν σπουδαῖα νομισματικὰ μνημεῖα.

Ἀλέξανδρος ὁ Φεραῖος. 369-357 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἑκάτης ἢ Ἀρτέμιδος τῆς Φεραίας, ἀντωπὸς καὶ μυρτοστεφής. Ἐν τῷ πεδίῳ, δᾴς.	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ἢ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟΣ Ἱππεὺς ἔνοπλος ἀνορθούμενος· ὑποκάτω καὶ παρὰ τὰ πλευρὰ τοῦ ἵππου πέλεκυς δίστομος. *(Πίναξ ΙΔ'. 11)*. ꝶ Δίδραχ.
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος Φεραίας ἐν κατατομῇ, πρὸς δὲ καὶ ἡ χεὶρ αὐτῆς ἔχουσα λαμπάδα.	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Λέοντος κεφαλή· ὑποκάτω ἐνίοτε πέλεκυς δίστομος. [B. M. *Guide*, Πίν. XXII, 22.] ꝶ Δραχ.
Κεφ. γυναικεία μυρτοστεφής. Ἐπιγρ. ΕΛΛΑΣ (;),ἢ ἄρχων ΕΝΝΟΙΟΣ.	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ἢ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ (δηλ. *δραχμή*). Κεφαλὴ λέοντος . . . . ꝶ Δραχ· (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν.X, 13.)
Τροχός.	ΑΛΕ Πέλεκυς δίστομος . ꝶ Ὀβολ.

ΧΑΛΚΟΣ

Κεφαλὴ ἄρρην νεανική.	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Κνήμη καὶ πούς ἵππου . . Æ ·5
Προτομὴ ταύρου κυρίσσοντος.	» Προτομὴ ἵππου Æ ·5 (B. M. *Cat.*, *Thes.*,Πίν. X. 14.)

Ἡ λατρεία Ἀρτέμιδος τῆς Φεραίας ὡς σεληναίας θεότητος ἐταὐτίσθη πρὸς τὴν τῆς Ἑκάτης καὶ Περσεφόνης (Βριμοῦς), (Preller, *Gr. Myth.*, I, 246). Ὁ ἀμφίστομος πέλεκυς ὡς πάρεργον σύμβολον τοῦ ὀπισθοτύπου ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰδιάζουσαν λατρείαν, δι' ἧς Ἀλέξανδρος ὁ Φεραῖος ἐτίμα τὸν Διόνυσον τῶν Παγασῶν, τὸν ἐπονομαζόμενον *Πέλεκυν*, ἐκ τοῦ πελέκεως τῶν θυσιῶν, οὗτινος ἐγίνετο χρῆσις κατὰ τὰς πρὸς αὐτὸν θυσίας. Πρβλ. Σιμωνίδην (παρ' Ἀθηναίῳ, 10, 84), καλοῦντα τὸν πέλεκυν *«Διωνύσοιο ἄνακτος βουφόνον θεράποντα»* Ἴδε Σχολ. Ὁμήρ. *Ἰλιάδ.* XXIV, 428, *«Θεόπομπός φησιν Ἀλέξανδρον Φεραῖον Διόνυσον τὸν ἐν Παγασαῖς, ὃς ἐκαλεῖτο Πέλεκυς, εὐσεβεῖν διαφόρως»*.

Τεισίφονος. 357-352(;) π. Χ.

Ὁ τύραννος οὗτος ἦτο εἷς τῶν ἀδελφῶν τῆς συζύγου τοῦ Ἀλεξάνδρου Θήβης, σφετερισθεὶς τὴν τυραννίαν μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Προτομὴ ταύρου κυρίσσοντος. (*Rev. Num.*,1853,Πίν. XIV, 10.)	ΤΕΙΣΙΦΟΝΟΥ Προτομὴ ἵππου Æ ·5

302-286 π. Χ.

Ὡς ἡ Λαμία καὶ ἄλλαι Θεσσαλικαὶ πόλεις, οὕτω καὶ αἱ Φεραὶ φαίνεται ὅτι κατεῖχον τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα ἐπί τινα ἔτη κατὰ τοὺς χρόνους Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ.

Κεφαλὴ Ἑκάτης πρὸς ἀρ.· ὄπισθεν αὐτῆς, δᾴς. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. X, 15.)	ΦΕΡΑΙΟΥΝ Ἡ νύμφη Ὑπέρεια ἱσταμένη, θέτουσα τὴν χεῖρα ἐπὶ λεοντοκεφαλῆς κρήνης. AR Ἡμίδρ.

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ. ἢ βραδύτερον

Κεφαλὴ Ἑκάτης ἀντωπός· παρ' αὐτῇ χεὶρ δᾷδα κρατοῦσα. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. X, 16.)	ΦΕΡΑΙΩΝ Ἑκάτη λαμπαδηφόρος ἐπὶ ἵππου καλπάζοντος . Æ ·85

Φθιῶτες. Ἴδε Ἀχαιοὶ Φθιῶται (σελ. 369).

Θεσσαλοί. Ἐν ἔτει 196 π.χ. οἱ Θεσσαλοί, οἱ Περραιβοὶ καὶ οἱ Μάγνητες ἐκηρύχθησαν ἐλεύθεροι ὑπὸ τοῦ Φλαμινίνου, τότε δὲ οἱ Θεσσαλοὶ παρεδέχθησαν συμμαχικὸν νόμισμα ἔχοντες τὸ νομισματοκοπεῖον αὐτῶν πιθανῶς ἐν Λαρίσσῃ.

Συγχρόνως οἱ Μάγνητες ἤρξαντο κόπτοντες ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτῶν Δημητριάδι, ἀλλ' οἱ Περραιβοὶ ἐν Ὀλοοσσόνι ἔκοψαν μόνον χαλκᾶ. Πᾶσαι αἱ νομισματοκοπίαι αὗται κατέπαυσαν ἐν ἔτει 146 π. Χ. ὅτε ἡ Θεσσαλία συνεχωνεύθη πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Μακεδονίας.

196-146 π. Χ.

Κεφαλὴ Διὸς ἐστεμμένη στεφάνῳ δρυός. Ὄπισθεν αὐτῆς ἐνίοτε, τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ τῆς συμμαχίας κατὰ πτῶσιν γενικήν. Ἐκ τῶν γνωστῆς χρονολογίας ὀνομάτων στρατηγῶν εἶνε τὸ τοῦ Ἀνδροσθένους (187 π. Χ.) καὶ Νικοκράτους (182 π. Χ.).	ΘΕΣΣΑΛΩΝ Ἡ Θεσσαλικὴ Ἀθηνᾶ Ἰτωνία (Παυσ., X. 1. 10), ἐν στάσει μαχομένης συνοδευομένη συνήθως ὑπὸ δύο ὀνομάτων ἀρχόντων, ὧν τὸ ἓν εὕρηται συνήθως κατὰ γενικήν. Ὁποίαν ἀρχὴν κατεῖχον οἱ ἄρχοντες οὗτοι εἶνε ἀβέβαιον *(Πίναξ ΙΔ'. 12)*. . . . AR Διπλοῦν *Νικηφόρον* = 1 $^1/_2$ δηνάρια· ὁλκὴ 100-86 κ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος μετὰ ὀνόματος τοῦ στρατηγοῦ.	ΘΕΣΣΑΛΩΝ Δήμητρα μετὰ λαμπάδος ἐν ἑκάστῃ τῶν χειρῶν . . ℞ *Νικηφόρον* = ³/₄ δηναρίου, 47-41 κ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος μετὰ ὀνόματος ἢ μονογραφήματος τοῦ στρατηγοῦ.	ΘΕΣΣΑΛΩΝ Ἀθηνᾶ Ἰτωνία καὶ ὄνομα ἄρχοντος. ℞ Ἀττικὴ δραχ. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. I, 3.)
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς Ἰτωνίας. (B.M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. I. 4, 6.)	ΘΕΣΣΑΛΩΝ Ἵππος. ℞ Ἀττ. δρ.
Κεφαλὴ Διὸς μετὰ στεφάνου δρυός. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. I 5.)	» Ἀθηνᾶ Ἰτωνία καὶ ὄνομα ἄρχοντος. ℞ Ἀττ. ἡμίδρ.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα συνήθως ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς δραχμὰς φέροντα ἐφ᾽ ἑνὸς κεφαλὴν Ἀπόλλωνος ἢ Ἀθηνᾶς καὶ ἐφ᾽ ἑτέρου Ἀθηνᾶν μαχομένην (R. Weil, *Zeit. f. Num.*, I. 177 κ. ἑξ.).

Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι.

Ὁ Καῖσαρ, μετὰ τὴν μάχην τῶν Φαρσάλων, παρεχώρησε καὶ πάλιν τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Θεσσαλούς, ἔκτοτε δὲ τὰ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ Αὐγούστου μέχρις Ἀδριανοῦ φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ, ἐν δὲ τῇ βασιλείᾳ τοῦ Αὐγούστου συνήθως τὴν ἐπιγραφὴν ΣΕΒΑΣΤΗΩΝ ΘΕΣΣΑΛΩΝ. Ἀπὸ δὲ τοῦ Μ. Αὐρηλίου μέχρι τοῦ Γαλλιηνοῦ φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν ΚΟΙΝΟΝ ΘΕCCΑΛΩΝ, ἀφαιρεθέντος τοῦ ὀνόματος τοῦ στρατηγοῦ (B. M. *Cat.*, *Thes.*, σ. 6—9). Τῶν τύπων μνημονευτέοι οἱ ἑξῆς. — Κεφαλὴ Ἀχιλλέως σὺν τῇ ἐπιγραφῇ ΑΧΙΛΛΕΥC, Ἀπόλλων Κιθαρῳδός, Ἀθηνᾶ Ἰτωνία, Νίκη, Ἀσκληπιός, κλπ.

ΝΗΣΟΙ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΑΙ ΤΗΙ ΘΕΣΣΑΛΙΑΙ

Ἁλόννησος.

Κεφαλὴ Διός.	ΑΛΟΝΗΣ . . . . Κριός . . Æ ·8

Ἶκος.

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος δαφνοστεφής.	ΙΚΙΩΝ Τρίαινα καὶ δελφῖνες. Æ ·65 (Imhoof, *Mon. Gr.*, σ. 134.)

Πεπάρηθος Ἡ νῆσος αὕτη παρῆγεν ἐξαίρετον οἶνον, ὁ δὲ Πλίνιος (IV. 12, 23) λέγει, ὅτι ἐκαλεῖτό ποτε Εὔοινος. Ἔκοψε χαλκᾶ νομίσματα μετὰ τῆς ἐπιγρ. ΠΕΠΑ, βραδύτερον δὲ ΠΕΠΑΡΗΘΙωΝ, ἀπὸ τῶν μέσων τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, καὶ αὐτοκρατορικὰ τοῦ Αὐγούστου καὶ Κομμόδου. Οἱ τύποι ἀναφέρονται τὸ πλεῖστον εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου (B. M. *Cat., Thes.*, Πίν. XI, 14-16).

Σκίαθος. Χαλκᾶ νομίσματα ἀπὸ τοῦ 350 π. Χ. καὶ ἐντεῦθεν.

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ ἢ γοργόνειον κατ' ἐνώπιον.	ΣΚΙΑΘΙ Κηρύκειον. . . Æ ·65-·5 (B.M. *Cat.,Thes.*,Πίν.XI,17-19.)

ΙΛΛΥΡΙΑ

[British Museum Catalogue of Greek coins, Thessaly-Aetolia, σελ. XXXVII-XLIII, καὶ 57-87 μετὰ αὐτοτύπων πινάκων, ὑπὸ P. Gardner, 1883.

A. J. Evans, On some recent discoveries of Illyrian coins, ἐν τῷ Num. Chronicle, 1880, σ. 269].

Ἀμαντέα. Αὐτόνομα χαλκᾶ νομίσματα ἐκ τῆς περιόδου τῆς Ἠπειρωτικῆς δημοκρατίας τοῦ 230-168 π. Χ., μετὰ τύπων Ἠπειρωτικῶν. Κεφαλαὶ *Διὸς Δωδωναίου* ἢ *Διὸς καὶ Διώνης*. Ὄπισθ. *κεραυνὸς* ἢ *ὄφις*. *Προτομὴ Ἀρτέμιδος*. Ὄπισθ. *Λαμπάς* Ἐπιγρ., ΑΜΑΝΤΩΝ. Imhoof, *Mon. Gr.* σ. 137 καὶ B. M. *Cat.*, Πίν. XXXI. 10, 11).

Ἀπολλωνέα. Ἀποικία τῆς Κερκύρας. Ἀργυρᾶ νομίσματα πέντε περιόδων : —

(α) *Πρῶτον ἥμισυ τῆς Δ'. ἑκατονταετηρίδος* π.Χ. μετὰ τῶν Κερκυραϊκῶν τύπων τῆς *μόσχον θηλαζούσης βοός*. Ὄπ. ΑΠ, Συνθηματικὸν κόσμημα συνήθως καλούμενον *κῆποι τοῦ Ἀλκινόου*, οὓς κατόπιν θὰ περιγράψωμεν, ἐν τετραγώνῳ περιέχοντι ἀστεροειδὲς κόσμημα, ἢ ἐν *τετραγώνῳ ἀστεροκοσμήτῳ*. Στατῆρες 160 κ. περίπου (B. M. *Cat.*, Πίν. XII. 1,2). Æ Λύρα. Ὄπ. ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ Ὀβελίσκος Ἀπόλλωνος.

(β) 350-300 π. Χ. *Στατῆρες Κορινθιακῶν τύπων καὶ σταθμοῦ,* φέροντες ἐπιγραφὴν ΑΠΟΛ, κτλ.

(γ) 229-100 π. Χ. Νέαι σειραὶ ἀργυρῶν νομισμάτων ἀπὸ τῆς περιόδου, καθ' ἣν ἡ Ἀπολλωνία καὶ τὸ Δυρράχιον ἦσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ῥώμης. Τὰ νομίσματα ταῦτα εἶνε τῆς ὁλκῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ νικηφόρου (Victoriatus), δηλαδὴ 52 κ. περίπου. Ἔμπρ. *Δάμαλις καὶ μόσχος.* Ὄπ. *Τετράγωνον ἀστεροκόσμητον* (B. M. *Cat.* Πίν. XII. 3), καὶ τῆς ὁλκῆς τοῦ ἡμίσεος νικηφόρου, δηλαδὴ 26 κ. περίπου. Ὄπ. *Πῦρ ἐπὶ τοῦ Νυμφαίου.* Φέρουσι δὲ ταῦτα ὀνόματα ἀρχόντων ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων, ὧν τὸ μὲν ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως κατὰ πτῶσιν ὀνομαστικὴν εἶνε τὸ ὄνομα τοῦ ἐπὶ τοῦ νομισματοκοπείου ἄρχοντος, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας κατὰ πτῶσιν γενικὴν εἶνε τὸ τοῦ ἐπωνύμου ἐνιαυσίου ἄρχοντος. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης χαλκᾶ νομίσματα τριῶν ἢ καὶ πλειόνων μεγεθῶν. Ἐπιγρ. ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΤΑΝ (B. M. *Cat.*, Πίν. XII. 8—12)

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	Τρίπους . . . . Æ 1·05
Κεφαλὴ Διονύσου.	Κέρας Ἀμαλθείας . . . . Æ ·9
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Ὀβελίσκος . . . . Æ ·65

(δ) *Ἀπὸ τοῦ περὶ τὰ 100 π. Χ. μέχρις Αὐγούστου.* Περὶ τὰ 100 π. Χ. τὰ *νικηφόρα* κατηργήθησαν ἐν Ῥώμῃ, ἀφομοιωθέντα πρὸς τὸ πεντασσάριον (Quinarius). Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τούτου καὶ ἐντεῦθεν τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς Ἀπολλωνίας ἐκόπτοντο κατὰ τὸν σταθμητικὸν κανόνα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δηναρίου.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. (B. M. *Cat.*, Πίν. XII, 13.)	Τρεῖς νύμφαι ὀρχούμεναι περὶ τὸ πῦρ τοῦ Νυμφαίου . . . . Ꝛ 62 κ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. (*Αὐτόθι*, Πίν. XII, 15.)	Ὀβελίσκος . . . . . . Ꝛ 29 κ.

(ε) *Αὐτοκρατορικά.* Ἀπὸ Αὐγούστου μέχρις Ἐλαγαβάλου. *Ἐπιγρ.* ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΤΑΝ, ΝΕΡΩΝΙ ΑΠΟΛΛΩΝΙ ΚΤΙCΤΗ, ΝΕΡΩΝΙ ΔΗΜΟCΙΩ ΠΑΤΡΩΝΙ ΕΛΛΑΔΟC, κτλ. *Τύποι:*— Νύμφαι ὀρχούμεναι· ὀβελίσκος Ἀπόλλωνος· Ἅδης καθήμενος καὶ γυναι-

κεία παράστασις ἱσταμένη πρὸ αὐτοῦ, φέρουσα δὲ παῖδα εἰς τοὺς βραχίονας· Ἀπόλλων· Ποσειδῶν· Ἀσκληπιός· Ποτάμιος θεός· κτλ.

Τὸ παρὰ τὴν Ἀπολλωνίαν *Νυμφαῖον* ἦτο ἀφιερωμένον τῷ Πανὶ καὶ ταῖς νύμφαις. Περιγράφεται δὲ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (316) ὡς «*Πέτρα δ' ἐστὶ πῦρ ἀναδιδοῦσα, ὑπ' αὐτῇ δὲ κρῆναι ῥέουσι χλιαροῦ καὶ ἀσφάλτου*». Περὶ δὲ τῆς σημασίας τοῦ ὀβελίσκου ἴδε *Ἀμβρακίαν* ἐν σελ. 401.

Βύλλις, ἐπὶ τῆς βορείας ὄχθης τοῦ Ἀώου περὶ τὰ εἴκοσι μίλια πέραν τῆς Ἀπολλωνίας. Μικρὰ χαλκᾶ νομίσματα ἐκ τῆς περιόδου τῆς Ἠπειρωτικῆς δημοκρατίας τοῦ 230-168 π. Χ. Ἐπιγρ. ΒΥΛΛΙΟΝΩΝ ἢ ΒΥΛΛΙΣ. Τύποι:—Κεφαλὴ Διός. Ὄπισθ., ὄφις ἑλισσόμενος περὶ κέρας Ἀμαλθείας. Νεανικὴ κρανοφόρος κεφαλή. Ὄπ., Ἀετός. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, κτλ. σ. 64).

Δάορσαι. Ἰλλυρικὴ φυλὴ ὑποτεταγμένη ποτὲ εἰς τὸν βασιλέα Γένθιον, οὗ νικηθέντος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἀπέκτησε τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς. Χαλκᾶ νομίσματα τοῦ δευτέρου αἰῶνος π. Χ. (Eckhel D. N. V., II. σ. 155).

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ πρὸς δ.	ΔΑΟΡΣΩΝ Πλοῖον πρὸς ἀρ. (*Z. f. N.* XIII. σ. 9). . Æ 5

Δυρραχηνοί. Ἡ πρωτεύουσα τῶν Δυρραχηνῶν Ἐπίδαμνος ἦτο μεγάλης σπουδαιότητος ἀποικία τῶν Κερκυραίων. Τὰ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης μέχρι τοῦ 100 π. Χ. ὅτε περατοῦνται, ἀνήκουσιν εἰς τὰς αὐτὰς περιόδους πρὸς τὰ τῆς Ἀπολλωνίας. Τὰ νομίσματα αὐτῆς φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ λαοῦ καὶ οὐχὶ τὸ τῆς πρωτευούσης αὐτῶν πόλεως.

(α) 400-300 π. Χ. *Ἀργυροῖ στατῆρες Κερκυραϊκοῦ σταθμητικοῦ κανόνος*, 170 κ. περίπου.

Δάμαλις θηλάζουσα μόσχον. (B. M. *Cat.*, Πίν. XIII. 10.)	ΔΥΡ Διπλοῦν ἀστεροκόσμητον τετράγωνον. . . . . Ꝛ Στατῆρες

(β) Περὶ τὰ 350-300 π. Χ. *Στατῆρες Κορινθιακῶν τύπων καὶ ὁλκῶν*

(γ) 229-100 π.Χ. *Νέαι σειραὶ Δυρραχηνῶν νομισμάτων.*

Δάμαλις θηλάζουσα μόσχον. (B. M. *Guide*, Πίν. LXV. 12.)	ΔΥΡ Διπλοῦν ἀστεροκόσμητον τετράγωνον . . . . . . Ꭿ 53 κ.
Προτομὴ δαμάλεως.	ΔΥΡ ῾Ομοίως . . . . . Ꭿ 26 κ. (B. M. *Cat.*, Πίν. XIV. 3)

Τὰ νομίσματα ταῦτα εἶνε τῆς ὁλκῆς τῶν Ῥωμαϊκῶν *νικηφόρων καὶ ἡμινικηφόρων*, φέρουσι δὲ τὰ ὀνόματα δύο ἀρχόντων, ὧν τὸ μὲν τοῦ ἐνιαυσίου ἐπωνύμου ἄρχοντος κατὰ πτῶσιν γενικὴν ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως, τὸ δὲ τοῦ ἐπὶ τοῦ νομισματοκοπείου κατὰ πτῶσιν ὀνομαστικὴν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως. Τὸ πρόσθετον σύμβολον τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ἀλλάσσει μετὰ τοῦ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ὀνόματος, οὕτω δὲ ἀνήκει κυρίως εἰς αὐτό. Τὰ χαλκᾶ νομίσματα φέροντα ἐπίσης ὀνόματα ἀρχόντων ἔχουσι τύπους ἀναφερομένους εἰς τὴν λατρείαν Διὸς τοῦ Δωδωναίου, Ἡρακλέους, Ἡλίου, κλπ.

Ρίζων. Χαλκᾶ νομίσματα νεώτερα τοῦ 168 π. Χ. *Ἐπιγρ.* ΡΙΞΟ καὶ ΡΙΖΟΝΙΤΑΝ(;) (*Num. Chron.*, σ, 292).

Σκόδρα. Τὰ ἀρχαιότατα τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως ταύτης δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὴν βασιλείαν Φιλίππου τοῦ Ε΄. τῆς Μακεδονίας, ὅστις ἐκυριάρχει τῆς Ἰλλυρίας μεταξὺ τοῦ 211 καὶ 197 π. Χ.

Ἀσπὶς μακεδονική.	ΣΚΟΔΡΙΝΩΝ Κράνος . . Æ ·6

Μετὰ τὸ 168 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός.	ΣΚΟΔΡΕΙΝΩΝ Τριήρης. . Æ ·65

Ἴδε A. J. Evans, ἐν *Num. Chron.*, 1880 σ. 288.

Ὤρικος. Λιμὴν παρὰ τὴν Ἀπολλωνίαν καὶ οὐχὶ μακρὰν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀώου.

Περὶ τὰ 230-168 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXXI. 13.)	ΩΡΙΚΙΩΝ Ὀβελίσκος Ἀπόλλωνος. Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Κεραυνός. . . . Æ ·5

ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΙΛΛΥΡΙΑΣ

Μονούνιος, *Περὶ τὸ* 300 ἢ 280 π. Χ., βασιλεὺς τῶν Δαρδανίων Ἰλλυριῶν. Κατέλαβε δὲ τὸ Δυρράχιον καὶ ἔκοψεν ἐνταῦθα νομίσματα Δυρραχηνοῦ τύπου.

Δάμαλις θηλάζουσα μόσχον. *(Πίναξ ΙΕ'. 1.)*	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΟΝΟΥΝΙΟΥ Διπλοῦν ἀστεροκόσμητον τετράγωνον. . . . Ꝛ Στατῆρες, 160 κ.

Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ βασιλέως τούτου τὸ Σ γέγραπται συνήθως C, σχῆμα σπανίως ἀπαντώμενον ἐν ἐποχῇ τόσον ἀρχαίᾳ (Droysen, III. I. 184).

Γένθιος, *Περὶ τὰ* 197-168 π.Χ., διαδεχθεὶς πιθανὸν τὸν Ἰλλυρικὸν θρόνον ἐπὶ τῆς ἐξώσεως Φιλίππου τοῦ Ε'. τῆς Μακεδονίας ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν αὐτοῦ κτήσεων διὰ τῶν ὅρων τῆς ἀπὸ τοῦ ἔτους 197 π. Χ. συνθήκης τῶν Τεμπῶν. Ὁ Γένθιος προσέβαλε κατόπιν τοὺς Ῥωμαίους τῇ συμβουλῇ τοῦ Περσέως, ἀλλ' ἡττήθη ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Σκόδρας καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Λ. Ἀνικίου.

Μακεδονικὴ ἀσπίς.	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΓΕΝΘΙΟΥ Κράνος Æ ·6
Κεφαλὴ Γενθίου ἐν καυσίᾳ.	» » Ἰλλυρικὴ τριήρης . . . . Æ ·7

Βαλλαῖος, γνωστὸς ἐκ μόνον τῶν νομισμάτων αὐτοῦ. Ἐβασίλευσε δὲ πιθανῶς τὸ 167-135 π. Χ. (*Num. Chron.*, 1880, σελ. 300).

Κεφαλὴ βασιλέως γυμνή. (B. M. *Cat.*, Πίν. XIV, 14.)	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΛΛΑΙΟΥ Ἄρτεμις μετὰ λαμπάδος καὶ δύο δοράτων τρέχουσα . Ꝛ 54 κ. καὶ Æ ·7-·6

Τὰ νομίσματα ταῦτα εὑρίσκοντο συνήθως ἐν τῷ τανῦν Ῥιζάνῳ, καὶ πιθανῶς ἐκόπησαν ἐν Ῥίζονι. Ὁμοιόμορφα κατά τι νομίσματα εὑρίσκονται συχνὰ ἐν τῇ νήσῳ Φάρῳ, ἀλλὰ δὲν φέρουσι τὸν τίτλον βασιλεύς.

ΝΗΣΟΙ ΙΛΛΥΡΙΑΣ

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος Διονύσιος ὁ τῶν Συρακουσῶν ἤρξατο στρέφων τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἰλλυρίας καὶ τὰς νήσους τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Ἐβοήθησεν τοὺς Παρίους ἀποικίζοντας ἐν ἔτει 385 π. Χ. τὰς δύο νήσους Ἴσσαν καὶ Φάρον (Holm, *Gesch. Sic.*, II. 134). Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους φαίνεται ὅτι ἐδέχθη Ἑλληνικὴν ἀποικίαν καὶ ἡ νῆσος Κέρκυρα ἡ Μέλαινα, οὕτω κληθεῖσα ἀπὸ τῶν πυκνῶν αὐτῆς δασῶν πιτύων. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκει καὶ πόλις Ἡράκλεια καλουμένη, κειμένη ἴσως ἐπὶ τῆς νήσου Φάρου, ἐν ᾗ εὑρίσκονται τὰ φέροντα τὸ ὄνομα αὐτῆς νομίσματα (*Num. Journ.* I. 164). Τὸ σύνολον τῶν νομισμάτων τοῦ ἀθροίσματος τούτου ἀνήκει εἰς τὸν τέταρτον καὶ δεύτερον π. Χ. αἰῶνα. Ὡς φαίνεται οὐδὲν εἶνε τοῦ τρίτου αἰῶνος.

Ἴσσα.

	Τέταρτος αἰὼν π. Χ.
ΙΣΣΑ Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος (;)	Ἀστὴρ ὀκτὼ ἀκτίνων . . . Α ·9
	Δεύτερος αἰὼν π. Χ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΙΣ Τράγος . . . . . Α ·95- 75
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΙΣ Ἔλαφος ἐπιστρεφομένη . Α ·6
Κεφαλὴ Διός (;)	Σ—Ι Ὁμοίως . . . . . . Α ·75
ΙΣ Ἀμφορεύς.	Κλάδος ἀμπέλου μετὰ σταφυλῶν . Α ·75
Κεφαλαὶ συνεζευγμέναι.	ΙΣ Σταφυλή . . . . Α ·7
Κεφαλὴ νεανική.	Ι—Σ Κάνθαρος . . . . . Α ·85

Εἰς τὴν νῆσον ταύτην δύνανται νὰ ἀποδοθῶσι καὶ χαλκᾶ τινα νομίσματα καλῆς τεχνοτροπίας (Δ΄. αἰὼν π. Χ.), ἐπιγεγραμμένα ΙΟΝΙΟ[Σ], περὶ ὧν ἴδε *Num. Zeit.*, 1884 σ. 258. Ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως τῶν νομισμάτων τούτων εὕρηνται ἀνδρικαὶ κεφαλαί, νεαραὶ ἢ πωγωνοφόροι, ἢ κεφαλὴ γυναικεία μετὰ στεφάνης, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας ὄψεως δελφὶς ὑπεράνω σειρᾶς κυμάτων.

Κέρκυρα ἢ Μέλαινα

Τέταρτος αἰὼν π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος ἀγροίκου τεχνοτροπίας.	ΚΟΡΚΥΡΑΩΝ Στάχυς . . Æ ·8 (*Num. Zeit.*, 1884, Πίν. 20).

Ἡράκλεια

Τέταρτος αἰὼν π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ. (B. M. *Cat.*, *Thes.*, Πίν. XIV. 8).	ΗΡΑΚΛ, ΗΡΑΚ ἢ ΗΡΑ Τόξον καὶ ῥόπαλον. . . . . Æ ·95

Φάρος

Τέταρτος αἰὼν π. Χ.

Κεφαλὴ Διός.	Αἲξ ἱσταμένη . . . . . . AR 41 κ.
Ὁμοίως.	ΦΑΡΙΩΝ Ὁμοίως. *Σύμβολον·* ἐνίοτε, ὄφις. . . . . . . Æ ·95
Κεφαλὴ Περσεφόνης.	ΦΑ Αἲξ . . . . Æ ·8

Δεύτερος αἰὼν π. Χ.

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ, κισσοστεφής.	Φ - Α Σταφυλή. . . . . . Æ ·6
Κεφαλὴ νεαρὰ δαφνοστεφής.	» Κάνθαρος. . . . . . Æ ·8

ΙΛΛΥΡΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΑΡΓΥΡΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Δαμάστιον. Τὰ ἀργυρωρυχεῖα τῆς πόλεως ταύτης μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (VII. 326). Τὰ νομίσματα αὐτῆς ἀνήκουσιν εἰς τὸν τέταρτον αἰῶνα π. Χ. καὶ δύνανται νὰ παραβληθῶσι κατὰ τεχνοτροπίαν πρὸς τὰ νομίσματα τῶν βασιλέων τῆς Παιονίας.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, δαφνοστεφής. (B. M. *Cat.*, Πίν. XV, 10-13· καὶ Πίν. XVI, 1-2.)	ΔΑΜΑΣΤΙΝΩΝ Τρίπους συνήθως μετὰ ὀνόματος δυνάστου ἢ ἄρχοντος, ΗΡΑΚΛΕΙΔΟ, ΚΑΚΙΟ, ΚΗ, ΚΗΦΙ, ΑΡΡΙΑ, κτλ. . . . . . AR Στατῆρες παιονικοῦ σταθμητ. κανόνος, 206-190 κ. περίπου.

Ἄλλας ποικιλίας ἴδε παρὰ Imhoof, *Mon. Gr.* σ. 135 καὶ ἐν *Num. Zeit.*, 1884 σ. 260, ἔνθα ἀργυροῦν νόμισμα ἕλκον 50 κ.

περιγράφεται ὡς φέρον ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας μὲν ὄψεως κεφαλὴν γυναικείαν, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας τὸ κύριον ὄνομα ΔΑΡΑΔΟ ἐντὸς διπλοῦ γραμμικοῦ τετραγώνου.

Πελαγία. Ἀργυρᾶ νομίσματα ὁμοίων τύπων πρὸς τοὺς τοῦ Δαμαστίου, ἀλλὰ τέχνοτροπίας ἀγροικοτέρας. *Ἐπιγρ.* ΠΕΛΑΓΙΤΩΝ ἢ ΠΕΛΑΓΙΤΑΣ (B. M. *Cat.*, Πίν. XVI, 9-11),

Σαρνόα. Πιθανῶς ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν Σαρνοῦντα (Στεφ. Βυζαν. ἐ.λ. Σαρνοῦς). Νομίσματα ὅμοια πρὸς τὰ ἀνωτέρω. *Ἐπιγρ.* ΣΑΡΝΟΑΤΩΝ.

Τενεστῖνοι. Ὅμοια ἀργυρᾶ νομίσματα. *Ἐπιγρ.* ΤΕΝΕΣΤΙΝΩΝ.

Αἱ ἄγνωστοι αὗται φυλαὶ ἢ πόλεις ἦσαν πιθανῶς μόνον μικραὶ κοινότητες μεταλλωρύχων παρὰ τὸ Δαμάστιον, Imhoof, (*Mon. Gr.*, σ. 136 καὶ *Z. f. N.*, I. 99).

ΗΠΕΙΡΟΣ

British Museum Catalogue of Greek coins, Thessaly —Aetolia, σ. XLIII-XLVI καὶ 88-114 μετὰ φωτοτυπικῶν πινάκων, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ P. Gardner, 1883].

Τὰ ἀρχαιότατα νομίσματα τῆς Ἠπείρου ἀποτελοῦνται (α) ἐξ ἀργυρῶν κερμάτων κοπέντων πρὸ τοῦ 342 π. Χ. ἐν Ἀμβρακίᾳ κατὰ Κερκυραϊκὸν τύπον καὶ σταθμητικὸν κανόνα, ἐπιγεγραμμένων δὲ ΑΜΠΡΑΚΙΩΤΑΝ κτλ. καὶ ΑΠΕΙ (μονογράφημα) ἀντὶ ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ, καὶ ἐκ χαλκῶν νομισμάτων τῆς Κασσώπης, Ἐλέας καὶ τῶν Μολοσσῶν, προγενεστέρων δὲ τῆς βασιλικῆς περιόδου. (β) Ἡ δευτέρα περίοδος τῆς νομισματοκοπίας τῆς χώρας ταύτης περιλαμβάνει τὰ νομίσματα τῶν βασιλέων Ἀλεξάνδρου υἱοῦ τοῦ Νεοπτολέμου (342-326 π. Χ.) καὶ Πύρρου (295-272 π. Χ.). (γ) 238-168 π. Χ. Ὑπάρχουσι χαλκᾶ νομίσματα ἐπιγεγραμμένα ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ ἅτινα εἶνε βεβαίως ἀρχαιότερα τῆς καταργήσεως τῆς μοναρχίας, ἀλλ' αἱ κανονικαὶ σειραὶ τῶν Ἠπειρωτικῶν συμ-

μαχικῶν νομισμάτων δὲν ἄρχονται πρὸ τῆς ὁριστικῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς δημοκρατίας μετὰ τὸν θάνατον Πτολεμαίου τοῦ τελευταίου τῆς βασιλικῆς γενεᾶς τῶν Αἰακιδῶν.

Ἡ αὐτόνομος νομισματοκοπία φαίνεται ὅτι συνεβάδισεν ἔν τισι τῶν πόλεων τῆς Ἠπείρου παραπλεύρως τῆς τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων. Μετὰ δὲ τὸ 168 π. Χ. ὅτε ἡ Ἤπειρος ἠρημώθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐξηνδραποδίσθησαν, πᾶσα νομισματοκοπία κατέπαυσεν.

Ἐπικρατοῦντες τύποι τῶν νομισμάτων τῆς Ἠπείρου εἶνε αἱ κεφαλαὶ τοῦ Διὸς καὶ Διώνης τῆς συζύγου αὐτοῦ. Ἡ πρώτη διακρίνεται διὰ τοῦ ἐκ φύλλων δρυὸς στεφάνου αὐτῆς, φύλλων τῆς ἱερᾶς μαντικῆς φηγοῦ τῆς Δωδώνης. Ἡ δευτέρα φέρει πέπλον καὶ δαφνοστεφῆ πόλον (Ἴδε B. M. *Cat.*, Πίν. XVII.).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

	Πρὸ τοῦ 342	342—238	238 - 168	Ῥωμαϊκοὶ χρόνοι
Ἀθαμᾶνες	...	...	Æ	
Ἀμβρακία	AR (Κερκ.	...	AR Æ	
Βουθρωτὸς	...	...	...	Æ
Ἐλέα	Æ			
Κασσώπη	Æ	...	AR Æ	Æ
Μολοσσοὶ	AR Æ			
Νικόπολις	...	...	...	Æ
Πανδοσία	...	...	Æ	
Φοινίκη	...	..	Æ	
Βασιλεῖς	...	[AV AR] Æ		
Συμμαχικὰ	AR (Κερκ.)	...	AR Æ	

ΣΗΜ. Τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα τῶν βασιλέων θὰ ἐκόπησαν πιθανῶς ἐν Ἰταλίᾳ και Σικελίᾳ.

Ἀθαμᾶνες. Ἐπὶ τῆς πτώσεως τοῦ βασιλείου τῆς Ἠπείρου οἱ Ἀθαμᾶνες ἐγένοντο ἀνεξάρτητοι καὶ ἔκοψαν χαλκᾶ νομίσματα.

Περὶ τὰ 220-190 π. Χ.

Κεφαλὴ Διώνης μετὰ πέπλου. (B. M. *Cat.* Πίν. XVIII, 5.)	ΑΘΑΜΑΝΩΝ Ἀθηνᾶ ἱσταμένη κρατοῦσα γλαῦκα καὶ δόρυ. Æ ·75
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΑΘΑΜΑΝΩΝ Κεφ. ταύρου. Æ ·7

Ἀμβρακία. Ἡ σπουδαιοτάτη τῶν ἀποικιῶν τῆς Κορίνθου ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ. Ἀργυροῖ στατῆρες Κορινθιακῶν τύπων περὶ τὰ 400-342 π.Χ. Ἐπιγρ., ΑΜΒΡΑΚΙΩΤΑΝ, κτλ. ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως παρὰ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀθηνᾶς. Τῶν στατήρων τούτων εἶνε γνωσταὶ πλείονες τῶν ἑκατὸν διαφορῶν.

Περὶ τὰ 238-168 π. Χ.

Κεφαλὴ Διώνης μετὰ πέπλου. *(Πίναξ ΙΕ'. 2.)*	ΑΜ, ΑΜΒΡΑ, κτλ. Ὀβελίσκος τεταινιωμένος. AR 52 κ. (ὁλκὴ νικηφόρου)· Æ ·7-·65

Ὁ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Ἀμβρακίας ἀπεικονιζόμενος ὀβελίσκος εἶνε ὁ ἐν Ἀμβρακίᾳ ἱερὸς κωνικὸς λίθος *(βαιτύλιον)* Ἀπόλλωνος τοῦ *Ἀγυιέως*. (Preller, *Gr. Myth.* I σελ. 211).

Ὑπάρχουσιν ἐπίσης χαλκᾶ νομίσματα μετὰ τῶν ἑξῆς Ἀκαρνανικῶν τύπων:— *Κεφαλὴ Ἡρακλέους ἢ Ἀχελώου.* Ὀπ. *Ἀπόλλων Ἄκτιος καθήμενος ἢ καρκῖνος ἢ ταῦρος κυρίσσων.* Ἐπίσης μετ' Αἰτωλικῶν καὶ Ἠπειρωτικῶν τύπων ὡς ἑξῆς: —

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος ἀκτινοστεφὴς ἢ δαφνοστεφής. (B. M. *Cat.* Πίν. XVIII, 4.)	Ἀπόλλων γυμνὸς μετὰ τόξου βαδίζων . . . . Æ ·8
Ὁμοίως.	Ζεὺς γυμνὸς κραδαίνων κεραυνόν Æ ·8
Κεφαλὴ Διός.	Γρύψ. Ὄνομα ἄρχοντος κατὰ πτῶσιν ὀνομαστικήν . . . . Æ ·7

Ἴδε ὡσαύτως Imhoof, *Mon. Gr.*, σελ. 137.

Βουθρωτόν. Ἀποικιακὰ καὶ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Τιβερίου μετὰ τῶν Λατινικῶν ἐπιγραφῶν C.I.BVT ἢ C.A.BVT (Colonia Julia ἢ Augusta Buthrotum) καὶ ὀνόματα τῶν διάνδρων μετὰ τίτλων IIVIR EX D.D., IIVIR Q[uinquennalis], κτλ. Πλήρη κατάλογον ἴδε παρὰ Imhoof, (*Mon. Gr*, σελ. 138).

Ἐλέα ἐν Θεσπρωτίᾳ. Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης ἀνήκουσιν εἰς τὸν τέταρτον αἰῶνα. Οἱ τύποι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Leake (*Num. Hell.*, σελ. 48), ἀναφερόμενοι εἰς τὸν Ἅδην ταὐτίζουσι τὴν χώραν πρὸς τὴν Ἐλεάτιδα, δι' ἧς ἔρρεον οἱ ποταμοὶ Ἀχέρων καὶ Κωκυτός.

Κεφαλὴ Δήμητρος κατ' ἐνώπιον.	ΕΛΕΑΙ Κέρβερος . . . . . Æ ·8 (B. M. *Cat.*, Πίν. XVIII, 11.)
Πήγασος.	ΕΛΕΑΙ Τρίαινα. . . . . . Æ ·55 (*Αὐτόθι*, Πίν. XVIII, 10.)

Ἐπὶ κομματίου εὑρισκομένου ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ὁ Δρ. Friedlaender ἀναγινώσκει [Ε]ΛΕΑΤΑΝ (*Z. f. N.* VI. 15).

Κασσώπη. Ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα ἐπιγεγρ. ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας ὄψεως τοῦ νομίσματος.

Πρὸ τοῦ 342 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀφροδίτης.	Ὄφις συνεσπειρωμένος . . . . Æ ·8
Ὁμ. (B. M. *Cat.* Πίν. XVIII, 7.)	Περιστερὰ ἱπταμένη ἐν στεφάνῳ Æ ·8

238-168 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀφροδίτης μετὰ πόλου.	Κάλαθος μυστικὸς μετὰ ὄφεως ἑλισσομένου περὶ αὐτόν . . Ꝝ 81 κ.
Κεφαλὴ Διὸς Δωδωναίου καὶ ὄνομα ἄρχοντος.	Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ ἐν στεφάνῳ δρυός (B. M. *Guide*, Πίν. LV, 18.) Ꝝ 72-66 κ.
Κεφαλὴ Ἀφροδίτης.	Περιστερά . . . . Æ ·75
Κεφαλὴ Διονύσου.	Ἀμφορεύς . . . . Æ ·7 (B. M. *Cat.*, Πίν. XXXII, 6.)
Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον.	Ὄφις (*Αὐτόθι*, Πίν. XXXII, 5.) Æ ·55

Ἡ πόλις αὕτη ἔκοψε χαλκᾶ νομίσματα καὶ κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἐπιγεγραμμένα ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ ΜΟΛΟΣΣΩΝ (B. M. *Cat.*, *Thes.*, κτλ. σελ. 99).

Μολοσσοί.

Ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα πρὸ τοῦ 342 π. Χ.

Περιστερὰ ἱπταμένη.	Μ—Ο Κεραυνός . . . . Ꭱ 15 κ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΜΟΛΟΣΣΩΝ Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ Æ ·6
ΜΟΛΟΣΣΩΝ περὶ κυκλικὴν ἀσπίδα. (B. *M. Cat.*, XVIII, 14.)	Κεραυνὸς ἐν στεφάνῳ . . . Æ ·75
Κεφαλὴ Διός.	Κεραυνὸς μεταξὺ Μ καὶ κέρατος Ἀμαλθείας, ἐν στεφάνῳ δρυός Æ ·1

Νικόπολις. Ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀκτίου. Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Γαλλιηνοῦ.

Τύποι (B. M. *Cat.*, Πίν. XIX) ἀναφερόμενοι συνήθως εἰς τοὺς κατὰ πενταετίαν Ἀκτίους ἀγῶνας τοὺς ἀγομένους ἐν Νικοπόλει πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀκτίου Ἀπόλλωνος καὶ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ναυμαχίας τοῦ Ἀκτίου. *Ἐπιγρ* ΝΙΚΟΠΟΛΙϹ ΙΕΡΑ, ΙΕΡΑϹ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩϹ, ΑΥΓΟΥϹΤΟϹ ΚΤΙϹΤΗϹ, ϹΕΒΑϹΤΟΥ ΚΤΙϹΜΑ, ΝΕΙΚΟΠΟΛΕΩϹ ΙΕΡΑϹ ΝΑΥΑΡΧΙΔΟϹ, ΝΕΙΚΟΠΟΛΕΩϹ ΙΕΡΑϹ ΑϹΥΛΟΥ(;), Η ΠΡΟϹ ΑΚΤ, κτλ. ΤΡΑΙΑΝΟϹ ϹѠΤΗΡ ΠΟΛΕѠϹ "*Οπ.* ΑΠΟΛΛѠΝ ΛΕΥΚΑΤΗϹ, Imhoof, (*Mon. Gr.* σελ. 141), ἐπίσης ἐπιγραφὴ ΦΙΝΑΙΟϹ συνοδεύουσα τὸν τύπον Ἀσκληπιοῦ ἱσταμένου. Ἀγῶνες ΑΚΤΙΑ.

Πανδοσία, ἐπὶ τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ.

ΧΑΛΚΑ *238-168 π. Χ.*

Κεφαλὴ Διὸς Δωδωναίου καὶ ὄνομα ἄρχοντος.	ΠΑΝ Κεραυνὸς ἐν στεφάνῳ δρυός . (B.M. *Cat.*, Πίν. XXXII, 9.) Æ ·75

Φοινίκη. Αὕτη κατὰ τὸν Πολύβιον (II. 5,8) ἦτο ἡ σπουδαιοτάτη πόλις τῆς Ἠπείρου μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ βασιλείου τῶν Μολοσσῶν. Διὰ τοῦτο πιθανῶς ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἠπειρωτικῆς δημοκρατίας καὶ τὸ νομισματοκοπεῖον τοῦ συμμαχικοῦ νο-

μίσματος. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ἔκοψεν καὶ ἀστικὰ νομίσματα χαλκᾶ.

238-168 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός (;)	ΦΟΙΝΙΚΑΙΕΩΝ Κεραυνὸς ἐν στεφάνῳ . Æ ·7
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	» Ἐπιδορατίς Æ ·7
	(B. M. *Cat.*, Πίν. XXXII, 10, 11.)

Ἐπίσης αὐτοκρατορικὰ Κλαυδίου, Νέρωνος καὶ Τραϊανοῦ.

ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἀλέξανδρος, υἱὸς τοῦ Νεοπτολέμου, 342-326 π. Χ. Τοῦ βασιλέως τούτου τὰ χρυσᾶ νομίσματα ἐκόπησαν σχεδὸν βεβαίως ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ, ὅπου μετέβη ὁ Ἀλέξανδρος ἐν ἔτει 332 π. Χ. πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων κατὰ τῶν Λευκανῶν καὶ Βρεττίων. Κατὰ τεχνοτροπίαν οἱ ἀργυροῖ στατῆρες ὁμοιάζουσι τὰ μέγιστα πρὸς τὰ χρυσᾶ νομίσματα, τὸ βάρος ὅμως αὐτῶν (165 κ.), ὃν τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τῶν Κερκυραϊκῶν νομισμάτων, συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς Ἠπειρωτικῆς αὐτῶν προελεύσεως. Τὰ χαλκᾶ νομίσματα εἶνε ἀναμφιβόλως Ἠπειρωτικά.

Κεφαλὴ Διὸς Δωδωναίου μετὰ στεφάνου δρυός. *(Πίναξ ΙΕ'. 3.)*	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΥ Κεραυνός. AV Στατ. 133 κ. AR Στατ. 165 κ.
Κεφαλὴ Ἡλίου. (B. M. *Cat.*, Πίν. XX, 2.)	ΑΛΕΞ Κεραυνός. AV $^1/_{12}$ στατῆρος.
Ὁμοίως.	Ὁμοίως . . . . AR Διώβολ.
Ἀετὸς μετὰ κλειστῶν πτερύγων.	ΑΛΕΞΑ. ΤΟΥ ΝΕ Κεραυνός. Æ ·65

Πύρρος, 295-272 π. Χ. Ὡς ὁ Ἀλέξανδρος, οὕτω καὶ ὁ Πύρρος ἔκοψε νομίσματα ἐν διαφόροις τόποις τῶν κτήσεων αὐτοῦ, κυρίως μὲν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ. Πάντα τὰ χρυσᾶ νομίσματα καὶ τὰ ἀργυρᾶ κομμάτια τῶν 90 κ. εἶνε κατασκευῆς τῶν Συρακουσῶν, ὡς ἐπίσης τὰ κάλλιστα τῶν χαλκῶν αὐτοῦ νομισμάτων. Τὰ Ἀττικοῦ σταθμοῦ

τετράδραχμα καὶ δίδραχμα αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἐξεδόθησαν ἐν Λοκροῖς τῆς Βρεττίας· τὰ δὲ Μακεδονικὰ χαλκᾶ νομίσματα αὐτοῦ διακρίνονται διὰ τῆς ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως Μακεδονικῆς ἀσπίδος ἐν ᾧ τὰ ἐν Ἠπείρῳ κοπέντα φέρουσι τὴν κεφαλὴν τοῦ Διὸς καὶ εἶνε τέχνης μᾶλλον ἀξέστου.

Ἐπιγρ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΥΡΡΟΥ, συνήθως πλήρης, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν νομισμάτων καί τινων τῶν Ἠπειρωτικῶν χαλκῶν κομματίων, ἐφ' ὧν τὸ ὄνομα ἐμφανίζεται ἐν μονογραφήματι.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. (*Πίναξ ΙΕ'. 4.*)	Νίκη μετὰ στεφάνου καὶ τροπαίου. . AV Στατήρ.
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	Ὁμοίως . . . . . AV Ἡμιστατήρ. (B.M. *Guide*, Πίν. XLVI, 25, 26.)
Κεφαλὴ Διὸς Δωδωναίου δρυοστεφής. (*Πίναξ ΙϚ'. 11*)	Διώνη μετὰ σκήπτρου καθημένη ἐπὶ θρόνου . . . . . . AR Τετράδρ.
Κεφαλὴ Ἀχιλλέως κρανοφόρος. (*Πίναξ ΙΕ'. 5*).	Θέτις μετὰ καλύπτρας ἐπὶ ἱπποκάμπης, φέρουσα τὰ ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέως . . . . . AR Διδρ.
Κεφαλὴ Περσεφόνης, μετὰ κόμης καταπιπτούσης καὶ στεφάνου σταχύων. (*Πίναξ ΙΕ'. 6.*).	Ἀθηνᾶ μετὰ δόρατος καὶ ἀσπίδος, ἐν στάσει μαχομένης. . AR 90 κ.
ΦΘΙΑΣ Κεφαλὴ Φθίας μετὰ καλύπτρας.	Κεραυνός. . . . . Æ 1·1 (Gardner, *Types*, Πίν. XI. 27.)
Κεφαλὴ Περσεφόνης, ὡς ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν.	Δήμητρα ἐπὶ θρόνου καθημένη. (B. M. *Cat.*, Πίν. XX, 14.) Æ ·95
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. (B. M. *Cat.*, XX. 15.)	Στάχυς ἐν στεφάνῳ δρυός. . Æ ·75
Μακεδονικὴ ἀσπίς, ἐξ ἧς τὸ μογογράφημα ΠΥΡ.	ΑΣΙ Μακεδονικὴ περικεφαλαία ἐν στεφάνῳ δρυός . . . . . Æ ·65 (B. M. *Cat.* Πίν. XX, 16.)
Κεφαλὴ Διὸς Δωδωναίου.	Κεραυνὸς ἐν στεφάνῳ δρυός. Æ·95-·75

Ἡ πεπλοφόρος κεφαλὴ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΦΘΙΑΣ ὑποτίθεται συνήθως ὅτι εἶνε ἡ εἰκὼν Φθίας τῆς μητρὸς τοῦ Πύρρου. Ἐν τούτοις τινὲς βλέπουσιν ἐν αὐτῇ ἰδανικήν τινα προσωποποίησιν τῆς Θεσσαλικῆς χώρας Φθίας, ὁπόθεν κατῆγεν ὁ Πύρρος τὸ ἑαυτοῦ γένος.

Εἰς τὸν βασιλέα τοῦτον κλίνει νὰ ἀποδώσῃ ὁ Δρ. Imhoof (*Mon. Gr.* σελ. 459) ὡραιοτάτην Ἀττικὴν δραχμὴν εὑρισκομένην ἐν τῷ ἐν Νεαπόλει Μουσείῳ Santagelo, φέρουσαν *ἔμπ.*, κεφαλὴν Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ, *ὄπ.*, ΒΑΣΙΛΕΩΣ Διόνυσον ἐν ἅρματι πανθήρων.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Πρὸ τοῦ 238 π. Χ.

ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ Ταῦρος κυρίσσων.	Κεραυνὸς ἐν στεφάνῳ δάφνης. Æ ·7
ΑΠ (μονογρ.) Κεφαλὴ Διὸς Δωδωναίου.	Κεραυνὸς ἐν στεφάνῳ δρυός. Æ 1-·7 (B. M. *Cat.* Πίν. XVII. 1, 2.)

238-168 π. Χ.

Κεφαλαὶ συνεζευγμέναι Διὸς Δωδωναίου καὶ Διώνης.	ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ Ταῦρος κυρίσσων. (*Πίναξ ΙΕ'.7*) AR Δίδ. 154-140 κ.
Κεφαλὴ Διὸς Δωδωναίου. (B. M. *Guide*, Πίν. LV, 16, 17.)	ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ Ἀετὸς ἐν στεφάνῳ δρυός AR Δραχ., 78-70 κ.
Κεφαλαὶ Διὸς καὶ Διώνης. (B. M. *Cat.*, Πίν. XVII, 8.)	» Κεραυνὸς ἐν στεφ. δρυός AR (=Νικηφόρον) 52-48 κ.
Κεφαλὴ Διὸς Δωδωναίου. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVII, 9.)	» Ὁμοίως. AR (=½ Νικηφ.) 24-23 κ.

Οἱ τύποι τῶν χαλκῶν νομισμάτων ὁμοιάζουσι τὸ πλεῖστον πρὸς τοὺς τῶν ἀργυρῶν. Ἐν τούτοις παρουσιάζουσι καί τινας ποικιλίας, ἤτοι·

Κεφαλὴ Διώνης.	ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ Τρίπους ἐν στεφάνῳ δάφνης . . Æ ·7
Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	» Ῥόπαλον ἐν στεφάνῳ δρυός . . Æ ·5
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος. (B. M. *Cat.*, Πίν. XVII, 12, 14, 15.)	» Ἐπιδορατίς . Æ ·9

Μετὰ τὸ 168 π. Χ.

Καίτοι δὲ ἡ νομισματοκοπία τῆς Ἠπείρου ἐπαύσατο, ὅτε ἐν ἔτει 168 π. Χ. ἡ χώρα ἠρημώθη ἀνηλεῶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων,

ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις ἐξαιρετικά τινα νομίσματα, ἅτινα φαίνεται ὅτι ἐκόπησαν ἐν Δωδώνῃ ἐν ὀνόματι ἱερέως τινὸς τοῦ ἱεροῦ Διὸς τοῦ Ναΐου. Εἶνε δὲ ταῦτα ὀψίμου τεχνοτροπίας καὶ βεβαίως μεταγενέστερα τῆς πτώσεως τῆς δημοκρατίας. Φέρουσι δὲ τὴν ἐπιγρ. ΙΕΡΕΥΣ ΜΕΝΕΔΗΜΟΣ ΑΡΓΕΑΔΗΣ.

Κεφαλὴ Διὸς Δωδωναίου.	Προτομὴ Ἀρτέμιδος . . . Æ 1·0

ΚΕΡΚΥΡΑ

[British Museum Catalogue of Greek coins, Thessaly—Aetolia, σελ. XLVII—L καὶ 115—167, μετὰ φωτοτυπικῶν πινάκων· ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ P. Gardner, 1883].

Αἱ μακραὶ σειραὶ νομισμάτων τῆς πλουσίας ταύτης καὶ δραστηρίου ναυτικῆς πολιτείας ἄρχονται περὶ τὸ 585 π. Χ. ὅτε, ἀποθανόντος Περιάνδρου τοῦ Κορινθίου, ἡ Κέρκυρα ἐγένετο ἀνεξάρτητος τῆς μητροπόλεως αὐτῆς. Ὁ σταθμητικὸς κανὼν τοῦ Κερκυραϊκοῦ νομίσματος εἶνε ἐλαφρά τις μορφὴ τοῦ Αἰγινητικοῦ, τοῦ στατῆρος ἕλκοντος κατ' ἀρχὰς 180 - 170 κ. τῆς δὲ δραχμῆς 90 - 85 κ. Αἱ ὁλκαὶ αὗται ἐκπίπτουσι βαθμιαίως μέχρι τοῦ 300 περίπου π. Χ. ὅτε ὁ στατὴρ δὲν ἕλκει περισσότερον τῶν 160 κ. καὶ ἡ δραχμὴ περὶ τοὺς 80 κ.

Ὁ ἀμετάβλητος τύπος τῶν στατήρων τῆς Κερκύρας καθ' ἅπασαν τὴν ἀνωτέρω περίοδον εἶνε ὁ ἑξῆς: —

Δάμαλις μόσχον θηλάζουσα. *(Πίναξ ΙΕ'. 8.)*	Δύο ἀστεροειδῆ κοσμήματα ἐπιμήκους σχήματος, ἐγκεκλεισμένα ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων κομματίων ἕκαστον ἐν ἰδίῳ ἐπιμήκει ἐγκοίλῳ, ἐπὶ δὲ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐν γραμμικῷ τετραγώνῳ . . ℞ Στατήρ.

Ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ περιόδῳ τὰ νομίσματα εἶνε ἀνεπίγραφα, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 450 π. Χ. περίπου φέρουσι γενικῶς τὴν ἐπιγρ. ΚΟΡ.

Ἡ προέλευσις τῶν τύπων τούτων εἶνε λίαν σκοτεινή. Ἡ δάμαλις καὶ ὁ μόσχος εἶνε γνωστότατον ἀνατολικὸν σύμβολον συνδε-

όμενον πρὸς τὴν λατρείαν τῆς Ἀσιατικῆς θεότητος τῆς φύσεως, τῆς συνήθως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ταὐτιζομένης πρὸς τὴν Ἥραν ἢ τὴν Ἄρτεμιν (E. Curtius, *Arch. Zeit.*, 1855, σ. 3). Μετὰ τοιαύτης τινὸς σημασίας ἡ δάμαλις καὶ ὁ μόσχος ἀπαντῶσι συχνὰ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Εὐβοϊκῆς Καρύστου, εἶνε ὅμως ἀβέβαιον, ἂν οἱ Κερκυραῖοι κατῆγον τὸν τύπον ἐκ τῆς Εὐβοίας ἢ παρέλαβον αὐτὸν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ὁ ὀπίσθιος τύπος ἐθεωρήθη συνήθως ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Eckhel, ὡς κατὰ συνθήκην παράστασίς τις τῶν περιφήμων κήπων τοῦ Ἀλκινόου, τῶν Κερκυραίων ἐπαιρομένων, ὅτι κατήγοντο ἀπὸ τῶν Φαιάκων, καὶ ταὐτιζόντων τὴν νῆσον αὐτῶν πρὸς τὴν Ὁμηρικὴν Σχερίαν (Θουκυδ. Ι. 25),

Ἐν τούτοις ἡ ἐξήγησις αὕτη ἐγκατελείφθη ἤδη γενικῶς ὡς φαντασιώδης, ἡ δὲ θεωρία τοῦ καθηγητοῦ Gardner (*Num. Chron.* 1881, σ. 1) ὅτι ὁ τύπος εἶνε ἡλιακὸς καὶ συνδέεται πρὸς τὴν λατρείαν Διὸς τοῦ Ἀρίστου, Ἀρισταίου ἢ Ἀπόλλωνος Νομίου εἶνε μᾶλλον παραδεκτέα.

Ὁ συνηθέστερος τύπος τῶν δραχμῶν τῆς Κερκύρας πρὸ τοῦ 300 π. Χ. εἶνε ὁ ἑξῆς : —

Προτομὴ δαμάλεως.	Ἀστὴρ ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . ℞ 86 κ. Δραχμή. (B. M. *Cat.* Πίν. XXI, 3-5.)

Τὰ ἡμίδραχμα καὶ τέταρτα δραχμῶν φέρουσι παρὰ τὸν **ἀστέρα** ποτὲ μὲν **κεφαλὴν Ἥρας**, ποτὲ δὲ **ἀμφορέα** ἢ **κάνθαρον** ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως. Οἱ ὀβολοὶ φέρουσιν ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως **σταφυλήν**, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας **κεφαλὴν κριοῦ** ἢ ἔγκοιλον **μαιανδρικὸν σταυρὸν** (*swastika*).

Οἱ τύποι τῶν χαλκῶν νομισμάτων ἐξαιρέσει ὀλίγων εἶνε Διονυσιακοί. Ποικιλίας ἐν ἴδε B. M. *Cat.*, *Thes.*, ἐ. λ. *Corcyra*, Πίν. XXII.

Περὶ τὰ 338-300 π. Χ.

Μετὰ τὴν ὑπὸ Φιλίππου ἐν ἔτει 338 κατάληψιν τῆς Κορίνθου ἡ Κέρκυρα, ὡς πολλαὶ ἄλλαι ἀποικίαι τῆς Κορίνθου, ἤρξατο

κόπτουσα στατῆρας ὁμοίους πρὸς τοὺς τῆς Κορίνθου, φέροντας ὅμως τὴν ἐπιγρ. ΚΟΡ (συνήθως εἰς μονογράφημα) ἢ Κ.

Περὶ τὰ 300-229 π. Χ.

Περὶ τὰ 300 π. Χ. φαίνεται ὅτι συνέβη ἐν Κερκύρᾳ ἀφομοίωσίς τις μεταξὺ τῶν σταθμητικῶν κανόνων τῆς Αἰγίνης καὶ Κορίνθου. Οἱ στατῆρες τῶν 160 κ. ἔπαυσαν ἐκδιδόμενοι, ἐνῷ αἱ παλαιαὶ δραχμαὶ τῶν 80 κ. ἀπέβησαν νῦν δίδραχμα, τῆς δραχμῆς ταὐτισθείσης κατὰ σταθμὸν πρὸς τὴν Κορινθιακὴν δραχμὴν τῶν 40 κ. (ἴδε Β. Μ. *Cat.*, Πίν. XXII. 17,18 καὶ XXIII. 1,2).

ΚΟΡΚΥΡΑΙ Προτομὴ βοός.	Διπλοῦν ἀστεροκόσμητον κόσμημα . ℞ 80 κ. Δίδρ.
Βοῦς καὶ μόσχος.	ΚΟΡ Ἁπλοῦν ὅμοιον. ℞ 40 κ. Δρ.
Ἀμφορεύς.	ΚΟΡΚΥΡΑΙ Ἀστήρ . ℞ 40 κ. Δρ.
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	Ӿ Θύρσος καὶ σταφυλή. ℞ 13 κ. Διώβ.

Οἱ τύποι ὡς καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον Διονυσιακοί. Ὑπάρχει ἐντούτοις ἡ ἑξῆς σπουδαία σειρά: —

Πρῷρα πλοίου.	ΚΟ Κάνθαρος . . . . Æ ·7

Τὸ ἰδιάζον τῶν νομισμάτων τούτων εἶνε ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ πλοίου εἶνε γεγραμμένον ἐπ' αὐτοῦ, π. χ. ΑΛΚΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΕΥΚΛΕΙΑ, ΕΥΝΟΜΙΑ, ΘΗΡΑ, ΚΟΡΚΥΡΑ, ΚΩΜΟΣ, ΚΥΠΡΙΣ, ΛΑΟΝΙΚΑ, ΝΕΟΤΗΣ, ΝΙΚΑ, ΠΑΛΛΑΣ, ΠΡΩΤΑ, ΣΩΤΕΙΡΑ, ΦΑΜΑ, ΦΩΣΦΟΡΟΣ, κτλ. Ὁ καθηγητὴς Gardner εἰσηγεῖται τὴν ἰδέαν (*Journ. Hell. Stud.*, II. 96) ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων ἀπεικονιζομένη ναῦς δυνατὸν νὰ εἶνε ἀγωνιστικὸς τύπος ἀναφερόμενος εἰς ναυτικοὺς ἀγῶνας ἐν τοῖς ὕδασιν τῆς Κερκύρας ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἑορτῶν τοῦ Ποσειδῶνος, Διονύσου, ἢ τοῦ Ἀκτίου Ἀπόλλωνος.

Περὶ τὰ 229-48 π. Χ.

Ἐν ἔτει 229 π. Χ. ἡ Κέρκυρα ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ὁποίων τῇ ἐπετράπη νὰ διαφυλάξῃ τὴν

αὐτονομίαν αὐτῆς. Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης εἶνε τῶν ἑξῆς τύπων. Πάντα δὲ φέρουσι τὸ μονογράφημα τῆς Κερκύρας (☧).

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ κισσοστεφής.	Πήγασος . . . . . Ⓡ 80 κ. Δίδρ. (B. M. *Guide*, Πίν. LV, 19.)
Κεφαλὴ Διώνης μετὰ πέπλου.	Ὁμ. ἐν στεφάνῳ. Ⓡ 48 κ. (Νικηφόρ.) (B. M. *Cat.*, Πίν. XXIV, 4.)
Κεφαλὴ Ἀφροδίτης.	Πήγασος . . . . . . Ⓡ 38 κ. Δρ.
Ὁμοίως.	Ὁμ. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXIV, 6-10.) Ⓡ 28 κ. (1/2 νικηφόρ.)
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Ὁμοίως » » Ⓡ 28 κ.
Κεφαλὴ Διονύσου.	Ὁμοίως » » Ⓡ 28 κ.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα φέρουσι κεφαλὰς Διονύσου, Διώνης καὶ Ποσειδῶνος. *Ὄπ.*, κάνθαρον ἢ ἀμφορέα, κεφαλὴν βοός, πρῷραν, τρίαιναν, ἀκροστόλιον, στάχυν. Τούτοις δ' ἕπεται ἑτέρα τις σειρὰ χαλκῶν νομισμάτων φερόντων τὰ ὀνόματα τῶν πρυτάνεων τῆς πόλεως τῆς Κερκύρας, ὡς ἀπεδείχθη σαφῶς διὰ τῆς ἐμφανίσεως οὐχὶ ὀλιγώτερον τοῦ ἡμίσεος τῶν γνωστῶν ὀνομάτων μετὰ τοῦ τίτλου τῶν πρυτάνεων ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς αὐτῆς πρὸς τὰ νομίσματα ἐποχῆς (Boeckh, *C. I. Gr.* 1870).

Κεφαλὴ Ἡρακλέους.	ΚΟΡΚΥΡΑΙΩΝ Πρῷρα καὶ ὄνομα πρυτάνεως . . . . Æ ·8

Ὀνόματα πρυτάνεων, ΑΡΙΣΤΕΑΣ, ΔΑΜΟϹΤΡΑΤΟϹ, ΗΡΩΔΗϹ, ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ, ΝΙΚΑΝΩΡ, ΣΤΡΑΤΩΝ, ΣΩΣΙΓΕΝΗΣ, ΣΩΣΤΡΑΤΟΣ, ΦΑΛΑΚΡΟΣ, ΦΙΛΩΝ, ΦΙΛΩΝΙΔΑΣ, ΦΙΛΩΤΑΣ, κτλ. (B. M. *Cat.* Πίν. XXIV. 18).

48 π. Χ.—138 π. Χ. Ἀπὸ Ἰ. Καίσαρος μέχρις Ἀδριανοῦ.

Καθ' ἅπασαν τὴν περίοδον ταύτην ἡ πόλις τῆς Κερκύρας ἐξηκολούθει κόπτουσα αὐτόνομα χαλκᾶ νομίσματα, ἐφ' ὧν ἀπεικονίζονται συχνὰ αἱ θεότητες ΖΕΥϹ ΚΑϹΙΟϹ καὶ ΑΓΡΕΥΣ μετὰ ὁλογράφων τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, πρὸς δὲ καὶ ὁ Ἄρης. Ὁ πρῶτος

παρίσταται συνήθως ἐν τῇ στάσει Διὸς ἐπὶ θρόνου καθημένου. Ὁ δ' Ἀγρεὺς εἶνε παράστασις ἀνδρὸς πωγωνοφόρου ἱσταμένου, ἐν μακρῷ χιτῶνι, κρατοῦντος δὲ κέρας Ἀμαλθείας (B.M. *Cat.*, Πίν. XXV. 7). Ἡ λατρεία τοῦ ποιμενικοῦ τούτου θεοῦ ἐσχετίζετο πρὸς τὴν τοῦ Ἀρισταίου.

138-222 π. Χ. Ἀπὸ Ἀντωνίνου μέχρι Καρακάλλα

Τὰ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης φέρουσι τὴν κεφαλὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Οἱ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τύποι εἶνε οἱ ἑξῆς· Ζεὺς Κάσιος, Ἀγρεύς, Ἄρης, πλοῖον ἱστιοδρομοῦν, Πήγασος, Διόνυσος ἐπὶ πάνθηρος, κτλ. (B. M. *Cat.* Πίν. XXVI.).

ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ

[British Museum Catalogue of Greek coins, Thessaly—Aetolia, σ. LI-LIV· καὶ 168-193 μετὰ φωτοτυπικῶν πινάκων, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ P. Gardner Imhoof-Blumer, Die Münzen Akarnaniens ἐν Numism. Zeitschrift, X. σελ. 1-180, Vienna, 1878].

Ἀκαρνανία ἡ μεταξὺ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς Ἀχελῴου καὶ τῆς πρὸς δυσμὰς θαλάσσης χώρα, παρέλαβε τὸν σταθμητικὸν κανόνα τῶν νομισμάτων αὐτῆς παρὰ τῶν δύο ἀνθουσῶν ἀποικιῶν τῆς Κορίνθου, Ἀνακτορίου καὶ Λευκάδος. Πρὸ τῆς λήξεως τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος αἱ πόλεις τῆς Ἀκαρνανίας συνεκρότησαν ὁμοσπονδίαν, ἧς πρωτεύουσα ἦτο ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀχελῴου Στράτος.

Νῦν δ' ἤρξαντο κοπτόμενοι ἐν ἁπάσαις ταῖς παραλίοις Ἀκαρνανικαῖς πόλεσι στατῆρες κορινθιακῶν τύπων, ἤτοι φέροντες *ἔμπρ.*, κεφαλὴν Ἀθηνᾶς· *ὄπ.*, Πήγασον, τὸ πλεῖστον πρὸς χρῆσιν τοῦ μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἐμπορίου, ἔνθα κυρίως ἀνακαλύπτονται μέχρι τοῦ νῦν. Αἱ μεσόγειοι πόλεις Στράτος, Οἰνιάδαι κλπ. μικρὸν ἢ οὐδὲν μέρος ἔλαβον ἐν τῇ Κορινθιακῇ ταύτῃ νομισματοκοπίᾳ, ἔκοψαν ὅμως μικρὰ ἀργυρᾶ νομίσματα μετὰ τῶν ἰδίων αὐταῖς τύπων. Περὶ τὰ 300 π. Χ. ἡ Στράτος κατελήφθη ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, ἡ δὲ Λευκὰς ἀντικατέστησεν αὐτὴν ὡς πρωτεύουσα τῆς Ἀκαρνανι-

κῆς συμμαχίας. Ὁμοίως τὸ Θύρρειον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐξυψώθη εἰς σπουδαίαν πόλιν.

Δὲν δύναται ὅμως νὰ ὁρισθῇ κατὰ ποίαν ἀκριβῶς χρονολογίαν ἔπαυσαν ἐκδιδόμενοι οἱ μετὰ τύπου Πηγάσου στατῆρες, εἶνε ὅμως βέβαιον, ὅτι ἤδη κατὰ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ τρίτου αἰῶνος (περὶ τὰ 220) ὑπεσκελίσθησαν ὑπὸ συμμαχικοῦ τινος νομίσματος κανονικῶς ὠργανομένου, φέροντος ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐθνικοῦ ποταμίου θεοῦ Ἀχελῴου ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας σχῆμα Ἀπόλλωνος Ἀκτίου καθημένου. Δύναται δὲ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ Λευκὰς ἦτο τὸ νομισματοκοπεῖον τῶν συμμαχικῶν τούτων νομισμάτων μέχρι τοῦ 167 π. Χ., ὅτε αὕτη ἀπεχωρίσθη τῆς Ἀκαρνανίας ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἤρξατο κόπτουσα ἀργυρᾶ νομίσματα ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῆς ὀνόματι.

Μετὰ τὴν χρονολογίαν ταύτην τὸ Θύρρειον ἐξηκολούθησεν ἐπί τινα χρόνον τὰς σειρὰς τῶν συμμαχικοῦ τύπου νομισμάτων, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΘΥΡΡΕΩΝ ἀντὶ τῆς ΑΚΑΡΝΑΝΩΝ, μέχρις οὗ ταχέως κατόπιν πᾶσα νομισματοκοπία ἔπαυσεν ἐν τῇ χώρᾳ.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ.

	Πρὸ τοῦ 400	400—350	350—250	250—167	Μετὰ τὸ 167
Ἀλυζία	...	...	AR (Κορ.) Æ		
Ἀνακτόριον	AR (Κορ.)	AR (Κορ.)	AR (Κορ.) Æ	AR Æ	
Ἄργος	...	...	AR (Κορ.) Æ		
Ἀστακός	...	...	AR (Κορ.)		
Θύρρειον	...	...	AR (Κορ.) Æ	...	AR Æ
Κόροντα	...	...	AR (Κορ.)		
Λευκάς	AR (Κορ.)	AR (Κορ.)	AR (Κορ. καὶ συμ.) Æ	AV AR Æ (συμ.)	AR Æ
Μεδεών	...	...	Æ		
Μητρόπολις	...	. .	AR (Κορ.) Æ		
Οἰνιάδαι	...	...	...	Æ	
Πάλαιρος	...	...	AR (Κορ.)		
Φυτία	...	..	AR (Κορ.) Æ		
Στράτος	AR	AR (συμ.)	AR (Κορ.) Æ		

Ἀλυζία. Κορινθιακοὶ στατῆρες τοῦ 350-250 π. Χ. Ἐπιγρ., ΑΛΥ ἢ ΑΛΥΞΑΙΩΝ καὶ χαλκᾶ νομίσματα τῶν αὐτῶν χρόνων, ἀναφερόμενα εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἡρακλέους, οὗτινος ὑπῆρχε ναὸς πλησίον τῆς πόλεως (Imhoof, *Akarnanien*, σελ. 46).

Ἀνακτόριον. Κορινθιακοὶ στατῆρες μέχρι μὲν τοῦ 350 π. Χ. φέροντες τὸ δίγαμμα (F)· μετὰ δὲ τὸ 350 φέροντες ΑΝΑ (συνήθως εἰς μονογράφημα), ΑΝΑΚΤΟΡΙΩΝ, κτλ., πρὸς δὲ μικρότερα κομμάτια συνήθως ἐπιγεγραμμένα ΑΚΤΙΟ, ΑΚΤΙΟΥ, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ἀνακτορίου λατρείαν Ἀπόλλωνος τοῦ Ἀκτίου, πρὸς δὲ ΑΚΤΙΑΣ παρὰ τὴν κεφαλὴν τῆς θεᾶς τῶν Ἀκτίων ἀγώνων (Imhoof ἔ. ἀ. σ. 63).

250-167 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός.	ΑΝ (μονογρ.) ἐν στεφάνῳ δάφνης . AR 35 κ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΑΝΑΚΤΟΡΙΕΩΝ Λύρα . Æ ·75 (B. M. *Cat.*, Πίν. XXVII. 10, 11.)

Ἄργος Ἀμφιλοχικόν. Κορινθιακοὶ στατῆρες (350-250) ἐπιγεγρ. Α, ΑΡ, ΑΡΓΕΙΩΝ, κτλ. ἢ ΑΜΦΙ, ΑΜΦΙΛΟΧΩΝ κτλ. καὶ χαλκᾶ νομίσματα τῶν ἑξῆς δύο τύπων: —

Κεφαλὴ ἄρρην νεανικὴ μετὰ κόμης βραχείας.	ΑΡΓΕΙΩΝ Κύων . . . . . Æ ·75
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Γλαὺξ κατ' ἐνώπιον. Æ ·55 (B M. *Cat.*, Πίν. XXVII. 14, 15.)

Ἀστακός. Κορινθιακοὶ στατῆρες (350-250), ἐπιγεγρ., ΑΣ, καὶ σύμβολον ἀστακός, (Imhoof ἔ. ἀ. σελ. 101 καὶ B. M. *Cat*, *Thes.*, σελ. 173).

Θύρρειον. Ἡ πόλις αὕτη κατὰ ὀψίμους χρόνους ἦτο ἀρκούντως σπουδαία, μετὰ δὲ τὸν χωρισμὸν τῆς Λευκάδος ἀπὸ τῆς Ἀκαρνανίας ἐν ἔτει 167 π. Χ. ἀπέβη τὸ κύριον νομισματοκοπεῖον τοῦ ἀργύρου ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Ἔκοψε Κορινθιακοὺς στατῆρας (350-229(;) π. Χ.) ἐπιγεγραμμένους Θ, ΘΥ, ΘΥΡ, ΘΥΡΡ, ἴσως δὲ καί τινα κομ-

μάτια ἕλκοντα περὶ τοὺς 106 κ., μετὰ Κορινθιακῶν τύπων καὶ κεφαλῆς Ἀχελῴου τεθειμένης ὡς σύμβολον ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς τῆς Ἀθηνᾶς. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκουσιν ὁμοίως καὶ τὰ ἑξῆς χαλκᾶ νομίσματα : —

Κεφ. Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους Ἀττικοῦ.	ΘΥΡΡΕΩΝ ἢ ΘΥΡ Γλαύξ. Æ ·8-·6

Πρβλ. ὅμοια νομίσματα μετ' Ἀττικῶν τύπων ἐν Ἄργει καὶ Μεδεῶνι.

Μετὰ τὸ 167 π. Χ.

Ὅτε ἡ Λευκὰς ἐχωρίσθη τῆς Ἀκαρνανίας, τὸ Θύρρειον φαίνεται ὅτι παρεδέχθη τοὺς τύπους τοῦ τότε πλέον παύσαντος νὰ ἐκδίδηται συμμαχικοῦ νομίσματος.

Κεφαλὴ ἀγένειος Ἀχελῴου καὶ ὄνομα ἄρχοντος. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXX. 1.)	ΘΥΡΡΕΙΩΝ Ἀπόλλων Ἄκτιος γυμνὸς καὶ καθήμενος, κρατῶν δὲ τόξον. AR 165-132 κ. καὶ 73 κ.
ΘΥΡΡΕ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Ὄνομα ἄρχοντος ἐν στεφάνῳ. AR 45 κ.

Μεταξὺ τῶν ὀνομάτων ἀρχόντων εὑρίσκομεν καὶ τὸ ΞΕΝΟΜΕΝΗΣ, ὅστις δυνατὸν νὰ εἶνε πρόγονός τις τοῦ ἐκ Θυρρείου Ξενομένους τοῦ φιλοξενήσαντος τὸν Κικέρωνα, ὅτε ἐν ἔτει 51 καὶ 50 π. Χ. διέβη τῆς πόλεως.

Κόροντα. Κορινθιακοὶ στατῆρες (350-250). Ἐπιγρ. Κ καὶ ἡ λεγομένη Μακεδονικὴ ἀσπίς.

Ἡράκλεια. Ἴδε Ἡράκλειαν τῆς Βιθυνίας.

Λευκάς. Ἡ πόλις αὕτη ἤρξατο ἤδη ἀπὸ τοῦ Ε΄. αἰῶνος κόπτουσα Κορινθιακοὺς στατῆρας, ἐξηκολούθησε δὲ τοῦτο μέχρι τοῦ 250 π. Χ., μετὰ τῶν ἐπιγρ. Λ, ΛΕ, ΛΕΥ, ΛΕΥΚΑΔΙΩΝ, κτλ., ὡς πρωτεύουσα τῆς Ἀκαρνανικῆς συμπολιτείας.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Στράτου φαίνεται ὅτι ἀπέβη ὁ τόπος τῆς κοπῆς σειρᾶς Κορινθιακῶν στατήρων διακρινομένων διὰ τῶν γραμμάτων ΑΚ (ἐν μονογρ.). Τὰ χαλκᾶ δὲ νομίσματα τῆς Λευκάδος (τοῦ 350-250) εἶνε τῶν ἑξῆς τύπων : —

Λ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Χίμαιρα . . . . Æ ·75 (B. M. *Cat.*, Πίν. XXVIII, 1.

(Συνήθως ἐπικεκομμένα ἐπὶ χαλκῶν νομισμάτων τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας).

$\overline{\text{ΑΚ}}$ Κεφαλὴ ταύρου ἀνθρωποκεφάλου (Ἀχελῷος).	ΛΕ Χίμαιρα . . . . Æ ·8
Ὁμ. ἡ κεφαλὴ Ἀφροδίτης.	» Τρίαινα . . . . Æ ·7 (B. M. *Cat.*, Πίν. XXVIII. 4.)
Βελλεροφόντης ἐπὶ τοῦ Πηγάσου.	ΛΕΥ Χίμαιρα . . . . Æ ·7 (*Αὐτόθι*, Πίν. XXVIII. 6.)
Πήγασος.	ΛΕΥΚΑΔΙΩΝ Τρίαινα . . . Æ 5
Λ Κεφαλὴ Πηγάσου.	Δελφὶς καὶ τρίαινα . . . . . Æ ·5
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΛΕΥ Πρῷρα . . . . Æ ·7 *Αὐτόθι*, Πίν. XXVIII. 11.)
Λ Πήγασος.	Ὁμοίως . . . . Æ ·6

Ἀπὸ τοῦ 250 μέχρι τοῦ 167 π. Χ. περίπου ἡ Λευκὰς ἦτο πιθανῶς τὸ κύριον νομισματοκοπεῖον τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων τῆς Ἀκαρνανικῆς συμπολιτείας. Ἴδε *τὰ συμμαχικὰ νομίσματα* (σελ. 418).

Μετὰ τὸ 167 π. Χ.

Ἐν ἔτει 167 π. Χ. ἡ Λευκὰς ἐχωρίσθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀπὸ τῆς Ἀκαρνανικῆς συμπολιτείας, ἐξηκολούθησεν ὅμως νὰ εἶνε σπουδαία πόλις καί, ὡς ἡ Κέρκυρα, φαίνεται ὅτι διετήρησεν τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς ὑπὸ Ῥωμαϊκὴν προστασίαν. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην δύναται νὰ καταταχθῇ ἡ μακρὰ σειρὰ ἀργυρῶν νομισμάτων φερόντων ὀνόματα ἀρχόντων (πρυτάνεων;), ὧν πλείονες τῶν τεσσαράκοντα εἶνε γνωστοί.

Ἄγαλμα τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης *Αἰνειάδος* μετ᾽ ἐμβλημάτων ἤτοι: — Μήνη, ἀκροστόλιον, γλαύξ, ἔλαφος καὶ σκῆπτρον, οὗ ἐπικάθηται περιστερά. Τὸ ὅλον τοῦ τύπου ἐν στεφάνῳ	ΛΕΥΚΑΔΙΩΝ Πρῷρα καὶ ὄνομα ἄρχοντος . . . . AR Ἀττ. Δίδρ (*Πίναξ ΙΕ´. 9.*)

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXVII. 17.)	ΛΕΥΚΑΔΙΩΝ Ῥόπαλον ἐν στεφάνῳ καὶ ὄνομα ἄρχοντος . . . . . Ꝛ 77, 67 καὶ 59 κ.

Ὁ τύπος τῆς θεᾶς τῶν Λευκαδικῶν τούτων νομισμάτων ἐταυτίσθη ὑπὸ τοῦ Ε. Κουρτίου (*Hermes*, X. 243) πρὸς τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης Αἰνειάδος, ἧς ὁ ναὸς ἔκειτο ἐπὶ νησῖδος εὑρισκομένης εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ τὴν Λευκάδα ἀπὸ τῆς στερεᾶς χωρίζοντος πορθμοῦ. Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς τελευταίας ταύτης περιόδου τῆς Λευκαδικῆς αὐτονομίας φέρουσι τὰ αὐτὰ ὀνόματα ἀρχόντων, ἅτινα καὶ τὰ ἀργυρᾶ (Imhoof *ἔ. ἀ. σ.* 135).

Μεδεών

ΧΑΛΚΟΣ. *Περὶ τὰ 350-300 π. Χ.*

ΜΕ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος μετὰ κόμης βραχείας.	Α ἢ Μ ἐν στεφάνῳ δάφνης. Æ·7
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος μετὰ κόμης μακρᾶς.	Μ - Ε Τρίπους . . . . . Æ·7
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς	» Ὁμοίως ἢ γλαύξ . Æ·7-·6 (B. M. *Cat.*, Πίν. XXIX. 9, 10.)

Μητρόπολις. Κορινθιακοὶ στατῆρες (350-250) φέροντες ΜΗ (μονογρ.). (Imhoof *ἐ. ἀ. σ.* 142).

Οἰνειάδαι, Περὶ τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τῶν φερόντων τὸ δίγαμμα (F) καὶ Τ (*τριώβολον*), τῶν συνήθως ἀποδιδομένων εἰς τοὺ Οἰνιάδας, ἴδε **Στράτον.** Οἱ Αἰτωλοὶ κατέλαβον τοὺς Οἰνιάδας ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐπειδὴ δὲ τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης δὲν εἶνε τῆς παλαιᾶς τεχνοτροπίας, δύσκολον εἶνε νὰ ἐκόπησαν πρὸ τοῦ 219 π. Χ., ὅτε Φίλιππος ὁ Ε΄. ἀφῄρεσεν τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν Αἰτωλῶν, οὐδὲ δύνανται νὰ ὦσι μεταγενέστερα τοῦ 211 π. Χ. ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι ἐπέστρεψαν αὐτὴν τῷ λαῷ τούτῳ.

219-212 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXIX, 14.)	ΟΙΝΙΑΔΑΝ Κεφαλὴ ταύρου ἀνθρωπομόρφου, τοῦ Ἀχελῴου δηλαδή, καὶ ΑΚΑΡ ἐν μονογραφήμ. Æ ·9

Πάλαιρος. Ἀργυρᾶ νομίσματα τοῦ 350-250 π. Χ. Imhoof ἔ. ἀ. σ. 153.

Κεφ. γυναικεία καὶ μονογρ. ΠΑΛΑΙΡ	Πήγασος . . . . Ꝛ 25 κ.

Στράτος. Μέχρι τοῦ πρώτου μέρους τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος αὕτη ἦτο ἡ κυριωτάτη πόλις τῆς Ἀκαρνανικῆς συμπολιτείας. Κατόπιν περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Αἰτωλῶν, ἡ δὲ Λευκὰς ἐγένετο ἡ πρωτεύουσα τῆς χώρας. Τὰ νομίσματα τῆς Στράτου μερίζονται ὡς ἑξῆς: —

Περὶ τὰ 450-400 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀχελῴου μετὰ πώγωνος, ἀντωπός. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXIX, 15.)	Σ—Τ—Ρ—Α (ἐπ' ἀριστ.) Ἔγκοιλον τετράγωνον, ἐν ᾧ κεφαλὴ Καλλιρρόης ἀντωπός . . . Ꝛ 36 κ.
Ὁμοίως.	Σ—Τ—Ρ—Α (ἐπ' ἀριστ.) Κεφαλὴ νεανικὴ ἐν κατατομῇ . Ꝛ 15 κ.

Ἡ νύμφη Καλλιρρόη ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἀχελῴου καὶ μήτηρ Ἀκαρνᾶνος τοῦ ἐπωνύμου ἀρχηγέτου τῶν Ἀκαρνάνων (Παυσ. VIII. 24. 9). Περὶ τὰ 400 π. Χ. τὰ αὐτόνομα ταῦτα νομίσματα ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ συμμαχικῶν νομισμάτων τῶν αὐτῶν τοῖς ἀνωτέρω τύπων, φερόντων ὅμως ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως Α-Κ ἢ ὄνομα στρατηγοῦ (;), ΑΓΗΜΩΝ. Τὰ ἀκόλουθα δὲ νομίσματα, ὧν τινα συνήθως ἀποδίδονται εἰς τοὺς Οἰνιάδας, τακτέα μᾶλλον ὑπὸ τὴν Στράτον.

Περὶ τὰ 400-300 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀχελῴου ἐν κατατομῇ.	F ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ· πέριξ ΚΑΛΛΙΡΟΑ . . . . Ꝛ 34 κ.
Ὁμοίως.	Τ μεταξὺ κλαδίων δρυὸς ΚΑΛ. . Ꝛ 16 κ.
Ὁμοίως.	ϘΤΣ ἐν πεδίῳ ἐγκοίλῳ . . Ꝛ 18 κ.
Κεφαλὴ Ἀχελῴου ἐν κατατομῇ.	ΟΤΧ ἐν πεδίῳ ἐγκοίλῳ. . Ꝛ 17 κ.
Ὁμοίως.	ΤΤΟ ἐν πεδίῳ ἐγκοίλῳ. . Ꝛ 18 κ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους, πωγωνοφόρου. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXIX, 11-13.)	ϘΤΙ μεταξὺ δύο σταφυλῶν, ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. . . Ꝛ 14 κ.

Τὸ ἐπὶ τοῦ πρώτου τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων νομισμάτων δίγαμμα εἶνε πιθανῶς τὸ ἀρχικὸν γράμμα τῶν *Ϝακαρνάνων*. Τὸ μέγα Τ σημαίνει πιθανῶς *Τριώβολον*. Ἡ σημασία τῶν μικροτέρων γραμμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὕρηται τὸ Τ, εἶνε ἀμφίβολος. Ἐπὶ τοῦ τρίτου νομίσματος ἤθελε φανῆ ὅτι τὸ Τ ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἐπιγρ. ΣΤΡ*(ατίων)*· ἐν ᾧ τὸ ΚΟ καὶ ΤΟ δυνατὸν νὰ εἶνε τὰ ἀρχικὰ ὀνομάτων ἀρχόντων. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου νομίσματος τὰ τρία γράμματα Τ-Ρ-Ι δυνατὸν νὰ σημαίνωσι *Τρι[ώβολον]*.

Τὸ ἀκόλουθον χαλκοῦν νόμισμα τῆς Στράτου ἀνήκει ἐπίσης εἰς τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα: —

Κεφαλὴ Καλλιρρόης (;)	ΣΤΡΑΤΙΩΝ Κεφαλὴ Ἀχελῴου. Æ ·7 (B. M. *Cat.*, Πίν. XXIX. 16.)

Φυτέα. Δραχμαὶ Κορινθιακαὶ (ὁλκῆς 40 κ.) τοῦ 350-250 π. Χ. καὶ χαλκᾶ νομίσματα ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ τοῦ Μεδεῶνος.

Κεφ. Ἀπόλλωνος μετὰ κόμης μακρᾶς.	Φ—Υ Τρίπους . . . . Æ ·7

ΣΥΜΜΑΧΙΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

400-350 π. Χ. (Νομισματοκοπεῖον Στράτου)

Κεφαλὴ Ἀχελῴου ἀντωπός. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXVII. 1.)	Α—Κ Κεφαλὴ Καλλιρρόης, κατ' ἐνώπιον . . . . Ꝑ 29 κ.
Ὁμοίως.	Ὁμοίως, ΑΓΗΜΩΝ (στρατηγός;) . Ꝑ 30 κ.

350-300 π. Χ. (Νομισματοκοπεῖον Στράτου;).

Σειραὶ ἀργυρῶν δραχμῶν ἐπιγεγραμμέναι Ϝ (ἀρχικὸν τοῦ *Ϝακαρνᾶνες*) καὶ τριώβολα ἐπιγεγραμμένα Τ, περιγραφέντα ἀνωτέρω· ἴδε **Στράτος**.

300-250 π. Χ. (Νομισματοκοπεῖον Λευκάδος).

Σειραὶ Κορινθιακῶν στατήρων μετὰ ΑΚ ἐν μονογραφ. καὶ χαλκᾶ νομίσματα.

ΑΚ Κεφαλὴ Ἀχελῴου.	Χίμαιρα . . . . Æ ·8

250-229 π. Χ. (Νομισματοκοπεῖον Θυρρείου;).

Σειραὶ Κορινθιακῶν στατήρων ἠλαττωμένου βάρους μετὰ κεφαλῆς Ἀχελῴου ὡς συμβόλου. Ὁλκὴ 106 κ.

250(;)—167 π. Χ. (Νομισματοκοπεῖον Λευκάδος)

Ἐπιγρ. ΑΚΑΡΝΑΝΩΝ, καὶ ὄνομα στρατηγοῦ, ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ἢ ὀπισθίας ὄψεως τοῦ νομίσματος.

Κεφαλὴ Ἀχελῴου ἀγενείου. *(Πίναξ ΙΕ'. 10.)*	Ἀπόλλων Ἄκτιος καθήμενος μετὰ τόξου. Ϙ 66 κ. Ꝛ 156 καὶ 78 κ.
Ὁμοίως. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXVII. 4.)	Ἄρτεμις λαμπαδηφόρος, τρέχουσα. Ꝛ 65 κ.
Ὁμοίως.	Ἀπόλλων Κιθαρῳδὸς ἱστάμενος . . Ꝛ 100 κ. καὶ 45 κ.
Ὁμοίως.	Ζεὺς κραδαίνων κεραυνόν. Ꝛ 49 κ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. (B. M. *Guide* Πίν. LV, 20.)	Ἄρτεμις μετὰ τόξου, φαρέτρας καὶ λαμπάδος τρέχουσα. . Ꝛ 113 κ.

Κεφαλὴ Διός.	ΑΚ ἢ Α Κεφαλὴ Ἀχελῴου πωγωνοφόρου . . . . Æ ·95
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	Ὁμοίως. . . . . Æ ·85
Προτομὴ Ἀθηνᾶς.	Ὁμοίως. . . . . Æ ·95 (B. M. *Cat.*, Πίν. XXVII, 6-8.)

ΑΙΤΩΛΙΑ.

[British Museum Catalogue of Greek Coins, Thessaly-Aetolia, σ. LV-LVIII καὶ 194-200 μετὰ φωτοτυπικῶν πινάκων, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ P. Gardner 1883].

Οἱ Αἰτωλοί μεθ' ὅλην τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἡρωϊκὴν φήμην, ἦσαν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ὁ θορυβωδέστατος καὶ μᾶλλον ἀπολίτιστος λαὸς τῆς Ἑλλάδος. Πρό τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ὑπάρχει οὐδ' ἴχνος ἐγχωρίου Αἰτωλικοῦ νομίσματος, οὐδ' ἤρξαντο κοπτόμενα συμμαχικὰ νομίσματα πρὸ τῆς συμπήξεως τῆς

Αἰτωλικῆς συμμαχίας ἣν παρήγαγον αἱ εἰς Αἰτωλίαν ἐπιδρομαὶ τῶν Μακεδόνων (314-311 π. Χ.) καὶ τῶν Γαλατῶν (279 π. Χ.). Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὀπισθοτύπου τοῦ τετραδράχμου ὅστις σαφῶς ὑπαινίσσεται τὴν ἀπόκρουσιν τῶν τε Μακεδόνων καὶ τῶν Γαλατῶν ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν.

Περὶ τὰ 279-168 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους Κορινθιακοῦ. (B. M. *Guide*, Πίν. XLII, 14.)	ΑΙΤΩΛΩΝ Αἰτωλία φέρουσα καυσίαν, βραχὺν χιτῶνα, χλαμύδα καὶ ἐνδρομίδας, ὡπλισμένη διὰ ξίφους καὶ δόρατος, καθημένη ἐπὶ ἀθροίσματος ἀσπίδων, ἔχουσα τὸ ἀριστερὸν τοῦ στήθους γυμνὸν καὶ κρατοῦσα Νίκην . . AV Στατήρ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ ἐν λεοντῇ.	ΑΙΤΩΛΩΝ Ὁμοίως. AV Ἡμιστατ. (B. M. *Guide*, Πίν. XLII, 15.)
Ὁμοίως (*Πίναξ ΙϚ'., 12*).	ΑΙΤΩΛΩΝ Ὁμ. ἀλλ' ἄνευ Νίκης . AR Τετράδρ. Ἀττικ.
Προτομὴ Ἀρτέμιδος δαφνοστεφὴς μετὰ τόξου καὶ φαρέτρας ἐπ' ὤμου.	» Ὁμ. AR Τετράδρ. Ἀττικ.
Κεφαλὴ ἀνδρὸς νεανικὴ (ὁ Αἰτωλός), φέρουσα στέφανον διαδήματι περιπεπλεγμένον. (B. M. *Guide*, Πίν. XLII, 17.)	» Μαχητὴς γυμνὸς (Αἰτωλὸς) μετὰ καυσίας κρεμαμένης ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, παραζωνίου ἀνηρτημένου εἰς τὰ πλάγια αὐτοῦ, ἱστάμενος δὲ καὶ στηριζόμενος ἐπὶ δόρατος καὶ ἔχων τὸν ἕνα τῶν ποδῶν ἐπὶ βράχου . . AR 158 κ.
Κεφ. Ἀρτέμιδος δαφνοστεφὴς μετὰ τόξου καὶ φαρέτρας ἐπ' ὤμου.	ΑΙΤΩΛΩΝ Ἡ Αἰτωλία καθημένη ἐπὶ ἀσπίδων . . . . . AR 82 κ. (B. M. *Guide*, Πίν. XLIII, 18.)
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ἐν Κορινθιακῇ περικεφαλαίᾳ.	ΑΙΤΩΛΩΝ Κάπρος καὶ ἐπιδορατίς AR 87 κ. (Imhoof, *Mon. Gr.*, Πίν. D, 18.)
Κεφαλὴ Αἰτωλίας φέρουσα καυσίαν. (B. M. *Cat.* Πίν. XXX, 8.)	ΑΙΤΩΛΩΝ Κάπρος Καλυδώνιος· ἐν τῷ ἐξέργῳ ἐπιδορατίς . AR 41 κ.
Κεφαλὴ Αἰτωλοῦ μετὰ κόμης βραχείας, φέρουσα καυσίαν.	ΑΙΤΩΛΩΝ Ὁμοίως . . AR 38 κ.

Κεφαλὴ Αἰτωλίας.	ΑΙΤΩΛΩΝ Κάπρος Καλυδώνιος· ἐν τῷ ἐξέργῳ ἐπιδορατίς. Æ ·7
Ὁμοίως.	» Ἐπιδορατίς. . Æ 7-·6
Κεφαλὴ Αἰτωλοῦ (;) δαφνοστεφής.	» Τρόπαιον. . . . Æ ·7
Ὁμοίως. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXX, 11).	» Ῥόπαλον. . . Æ ·45
Ὁμοίως. (*Αὐτόθι*, Πίν. XXX, 12.)	» Ἐπιδορατὶς καὶ σιαγὼν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου. . . . . Æ ·7
Κεφ. Ἀθηνᾶς. (*Αὐτόθι*, Πίν. XXX, 13.)	» Ἡρακλῆς ἱστάμενος Æ ·7

Ἡ καθημένη παράστασις τῆς Αἰτωλίας[1] ἐπί τινων τῶν ἀνωτέρω νομισμάτων εἶνε βεβαίως ἀντίγραφον τοῦ τῆς ἡρωΐδος ἀγάλματος, τοῦ ἀφιερωθέντος ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν ἐν Δελφοῖς (Παυσ. X. 18.7 *γυναικὸς ἄγαλμα ὡπλισμένης, ἡ Αἰτωλία δῆθεν)* εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τῶν Γαλατῶν νίκης αὐτῶν. Ἐπὶ τῶν τετραδράχμων ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς εὕρηται γαλατικὴ σάλπιγξ *(κάρνυξ)*, ἀπολήγουσα εἰς κεφαλὴν λύκου ἢ δράκοντος, τινὲς δὲ τῶν ἀσπίδων ἐφ' ὧν κάθηται φέρουσι Γαλατικά, ἄλλαι δὲ Μακεδονικὰ κοσμήματα.

Οὐδεμία τῶν Αἰτωλικῶν πόλεων ἔκοψεν αὐτόνομα νομίσματα. Τὰ ὀλίγα Αἰτωλικῶν τύπων χαλκᾶ νομίσματα θὰ ἐκόπησαν πιθανῶς ὑπὸ πόλεων συμμαχουσῶν τοῖς Αἰτωλοῖς, κειμένων ὅμως ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς ἰδίως Αἰτωλίας, ἢ μὴ ἐνεργῶν μελῶν τῆς συμπολιτείας, ὡς ἡ Οἴτη ἐν Θεσσαλίᾳ, ἡ Ἄμφισσα καὶ Οἰάνθεια ἐν Λοκροῖς Ὀζόλαις, τὸ Θρόνιον ἐν Λοκροῖς Ἐπικνημιδίοις καὶ ἡ παρὰ τὴν Ναύπακτον Ἀπολλωνία.

[1]) Περὶ τῆς ἀρχαίας ἑρμηνείας τῆς μορφῆς ταύτης ὡς Ἀταλάντης καὶ τῆς τοῦ Αἰτωλοῦ ὡς Μελεάγρου, ἴδε Imhoof (Mon. Gr. σ. 145).

ΛΟΚΡΙΣ

ΛΟΚΡΟΙ ΟΠΟΥΝΤΙΟΙ (ΕΠΙΚΝΗΜΙΔΙΟΙ)

[British Museum Catalogue of Greek coins, Central Greece, ὑπὸ B. V. Head, 1884, σελ XIII-XXIII καὶ 1-13, μετὰ φωτοτυπικῶν πινάκων].

Οἱ ἀνατολικοὶ Λοκροί, ποτὲ μὲν Ἠοῖοι καλούμενοι, ποτὲ δὲ Ὀπούντιοι ἐκ τῆς πρωτευούσης αὐτῶν πόλεως Ὀποῦντος, ἄλλοτε δὲ Ὑποκνημίδιοι (βραδύτερον Ἐπικνημίδιοι) ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῶν θέσεως παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Κνημίς, δὲν ἔκοψαν νομίσματα δυνάμενα νὰ καταταχθῶσιν εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τοῦ 400 π. Χ. περίπου. Ἡ δὲ πρωτεύουσα Ὀποῦς δὲν ἤρξατο θέτουσα τὸ ἑαυτῆς ὄνομα ἐπὶ τοῦ νομίσματος, πρὸ τῆς εἰρήνης τοῦ Ἀνταλκίδα, ἥτις ὥριζεν ἁπάσας τὰς πόλεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος «*καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας αὐτονόμους εἶναι*». (Ξεν. *Ἑλλην.* V).

Σταθμητικὸς κανὼν τῶν Λοκρικῶν νομισμάτων εἶνε ὁ Αἰγινητικός· οἱ ἑξῆς δ' εἶνε οἱ κύριοι αὐτῶν τύποι: —

Κεφαλὴ Περσεφόνης στάχυσιν ἐστεμμένη, προφανῶς δὲ ἀντιγεγραμμένη ἀπὸ τῶν περιφήμων δεκαδράχμων τῶν Συρακουσῶν τῶν ὑπὸ Εὐαινέτου ποιηθέντων (405-367 π. Χ.). (*Πίναξ ΙΕ'. 11.* Πρβλ. *Πίνακα Γ. 3.*)

ΟΠΟΝ Ἀμφορεύς.
(B. M. *Cat.,Cent. Gr.*, Πίν. I, 2.)

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.

ΟΠΟΝΤΙΩΝ Αἴας Λοκρὸς ὁ τοῦ Ὀϊλέως υἱός, γυμνὸς ἀλλ' ὡπλισμένος διὰ κράνους ξίφους καὶ ἀσπίδος, προβαίνων εἰς μάχην, συνοδευόμενος ἐπὶ κέρματος τινὸς ὑπὸ τοῦ ὀνόματός του ΑΙΑΣ. . ℞ Στατὴρ καὶ ἡμίδρ.

Ἀστὴρ (*ἦφος ἀστὴρ*) τὸ ἔμβλημα τῶν ἀνατολικῶν Λοκρῶν (Πρβλ. Στράβ. 416). . . . ℞ Ὀβολ.

ΟΠΟΝΤΙΩΝ Σταφυλή. . . Æ 5

Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 338 π. Χ. ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην πιθανὸν εἶνε, ὅτι ὁ Ὀποῦς, ὡς αἱ Θῆβαι, ἔπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Φιλίππου καὶ ὅτι, ὡς ἐν Βοιωτίᾳ τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν ἄργυρον μετεβιβάσθη ἀπὸ τῶν Θηβῶν εἰς τοὺς Βοιωτούς, οὕτω καὶ ἐν Λοκρίδι ἀφαιρεθὲν ἀπὸ τοῦ Ὀποῦντος ἐδόθη εἰς τοὺς Λοκρούς. Τὰ νομίσματα ἐκεῖνα τῶν Λοκρῶν, ἅτινα φαίνονται μεταγενέστερα τῆς

μάχης τῆς Χαιρωνείας ὁμοιάζουσι κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸς τοὺς ἤδη περιγραφέντας τύπους, ἂν καὶ ὀφθαλμοφανῶς εἶνε μεταγενεστέρας τεχνοτροπίας· ἀντὶ ὅμως τῆς ἐπιγραφῆς ΟΠΟΝΤΙΩΝ φέρουσι ΛΟΚΡΩΝ ΥΠΟΚ (μονογ.), ΛΟΚΡ, ΛΟ ἢ ΛΟΚΡ ΕΠΙΚΝΑ (B. M. *Cat.*, *Cent Gr.*, Πίν. II).

Ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν διοίκησιν, ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. περίπου, δὲν ὑπάρχει λόγος τις νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐκόπησαν νομίσματα ἐν Λοκρίδι. Ὅτε ὅμως ὁ Φλαμινῖνος (197 π. Χ.) ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ὁ Ὀποῦς ἤρξατο καὶ πάλιν κόπτων χαλκᾶ νομίσματα μετὰ τῶν ἀρχαίων τύπων, ἐπιγεγραμμένα ὅμως ΟΠΟΥΝΤΙΩΝ ἀντὶ ΟΠΟΝΤΙΩΝ. Ἡ νομισματοκοπία αὕτη κατέπαυσεν ἐν ἔτει 146 π. Χ. (B. M. *Cat.*, *Cent. Gr.*, Πίν. II. 9).

Ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν ὁ Ὀποῦς καὶ πάλιν ἔχαιρε τὸ δικαίωμα τοῦ νομισματοκοπεῖν, ἀλλὰ ἐπὶ βραχεῖαν μόνον περίοδον ἤτοι διαρκούσης τῆς βασιλείας τοῦ Γάλβα καὶ Ὄθωνος. Ἐπί τινων τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων νομισμάτων τούτων εὕρηνται αἱ κεφαλαὶ τοῦ Ἅδου καὶ τῆς Περσεφόνης, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ὁπλίτης (ὁ Ὀποῦς ἴσως) ἱστάμενος. Περὶ ἄλλων διαφορῶν τῶν Λοκρικῶν νομισμάτων, ἴδε B. M. *Cat.*, *Central Greece* καὶ Imhoof *Mon Gr*, σ. 148).

Θρόνιον. (Leake, *Northern Greece*, II, 177.)

Πέμπτος αἰών, ἄργυρος.

Πωγωνοφόρος κεφαλὴ κενταύρου ἢ Σειληνοῦ (B. M. *Cat.*, *Cent. Gr.*, Πίν. II, 14)	ΘΡΟΝΙ Κνημίς, ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . . . AR Ὀβολός.

Ὁ ὀπισθότυπος τοῦ νομίσματος τούτου ὑπαινίσσεται τὸ ὄρος τῆς Κνημῖδος, ἐξ οὗ τὸ ἐπώνυμον τῶν ἀνατολικῶν Λοκρῶν. Εἶνε δὲ τὸ νόμισμα τοῦτο ἐν τῶν πρώτων ἐν Λοκρίδι κοπέντων νομισμάτων.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Αἰτωλικῆς συμμαχίας (279-168

π. Χ.), τὸ Θρόνιον ἔκοψε χαλκᾶ νομίσματα μετὰ τύπων Αἰτωλικῶν.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. (B. M. *Cat., Cent. Gr.*, Πίν. II, 15.)	ΘΡΟΝΙΕΩΝ Ἐπιδορατὶς καὶ σιαγὼν κάπρου. . . . . . . Æ ·7

Σκάρφεια. Πόλις παλαιὰ τῶν Λοκρῶν, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (*Ἰλιάδ.* B. 532).

ΧΑΛΚΟΣ. *Πρὸ τοῦ 338 π. Χ.*

Κεφαλὴ γυναικεία.	ΣΚΑΡΦΕΩΝ Αἴας ὁ Λοκρὸς μαχόμενος. . . . . Æ ·65

169 - 146 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. (B. M. *Cat., Cent. Gr.*, Πίν. II, 13)	ΣΚΑΡΦΕΩΝ Ἑρμῆς ἱστάμενος. Æ ·8

ΛΟΚΡΟΙ ΟΖΟΛΑΙ.

Ἄμφισσα. Καταστραφεῖσα ἐν ἔτει 338 π. Χ. ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, ἀνιδρύθη κατόπιν καὶ ἀπέβη πολυάνθρωπος πόλις.

Δεύτερος αἰὼν π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, δαφνοστεφής.	ΑΜΦΙΣΣΕΩΝ Ἐπιδορατὶς καὶ σιαγὼν Καλυδωνίου κάπρου . Æ ·7

Οἰάνθεια. Τὸ μόνον γνωστὸν νόμισμα τῆς πόλεως ταύτης δεικνύει διὰ τῶν τύπων αὐτοῦ ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τῆς Αἰτωλικῆς συμμαχίας.

Δεύτερος αἰὼν π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, δαφνοστεφής. (Imhoof, *Mon. Gr.*, σ. 147.)	ΟΙΑΝΘΕΩΝ Ἐπιδορατίς. Æ ·7

ΦΩΚΙΣ

[British Museum Catalogue of Greek Coins, Central Greece ὑπὸ B. V. Head, 1884, σ. XXIII-XXXVI καὶ 14-31, μετὰ φωτοτυπικῶν πινάκων].

Ἡ νομισματοκοπία τῆς Φωκίδος ἄρχεται ἐν ἐποχῇ πολὺ παλαιᾷ, πιθανῶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Ὡς τῶν ἀρχαϊκῶν νομισμάτων τῆς Ἀρκαδίας, οὕτω καὶ τούτων ὁ χαρακτὴρ εὐκόλως διακρίνεται ὡς συμμαχικός.

Αἱ εἴκοσι καὶ δύο ὁμόσπονδοι Φωκικαὶ πόλεις συνεκρότουν τὸ περιοδικὸν *συνέδριον* αὐτῶν ἐν οἰκοδομήματι, ὅπερ ἐκαλεῖτο *Φωκικόν*, παρὰ τὴν Δαυλίδα (Παυσ. X. 5. 1)· ἐνταῦθα δ' ἴσως μᾶλλον ἢ ἐν οἱαδήποτε ἄλλῃ τῶν Φωκικῶν πόλεων δυνατὸν νὰ εἶχεν ἱδρυθῇ τὸ συμμαχικὸν νομισματοκοπεῖον. Ἐν τῷ νομισματοκοπείῳ τούτῳ θὰ ἐκόπτοντο νομίσματα μόνον ὅτε συνήρχετο τὸ *συνέδριον*, ὁπότε ὡς δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, συνηθροίζετο ἐνταῦθα ἐξ ἁπάσης τῆς Φωκίδος πολὺς λαὸς καὶ συνεκροτεῖτο ἑορτή τις ἢ ἀγορὰ πρὸς ἀνταλλαγὴν καὶ ἀγορὰν χρησίμων πραγμάτων, ὡς ἐγένετο ἐν Δελφοῖς διαρκούντων τῶν Πυθίων.

Ὁ σταθμητικὸς κανὼν τῶν Φωκικῶν νομισμάτων εἶνε ὁ Αἰγινητικός, οὗ ἀπαντῶσι τριώβολοι (48 κ), τριημιώβολοι (24 κ), ὀβολοὶ (16 κ) καὶ ἡμιώβολοι (8 κ.).

Ἡ ἐπιγραφὴ τῶν ἀρχαϊκῶν νομισμάτων εἶνε Φ—Ο ἢ ΦΟΚΙ.

Περὶ τὰ 550-371 π. Χ.

Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον. (B. M. *Guide*, Πίν. V, 19.)	Ἀνώμαλον ἔγκοιλον τετράγωνον . . ℞ Τριώβολ., τριημιώβ. καὶ ἡμιώβ.
Ὁμοίως. (B.M. *Cat., Cent. Gr.* Π. III, 3-8.)	Κεφαλὴ γυναικεία ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . . ℞ Τριώβολον.
Ὁμοίως ἢ κατὰ κρόταφον.	Προτομὴ κάπρου ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . . . ℞ Ὀβολός.
Κεφαλὴ ταύρου κατὰ κρόταφον.	Κράνος ἐν ἐγκ. τετραγ. ℞ Ἡμιώβολ.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ ταύρου, ἐνίοτε οὖσα πρὸς θυσίαν ταινίᾳ διαδεδεμένη δηλοῖ ἴσως εἰδικήν τινα θυσίαν πρὸς τιμὴν τοῦ ἐπωνύμου

ἐθνικοῦ ἥρωος Φώκου, εἰς ὃν ἀφιέρωτο ἐνταῦθα ναὸς καλούμενος Ἡρῷον τοῦ ἥρωος Ἀρχαγέτα, ἐν ᾧ καθ' ἑκάστην διαρκοῦντος τοῦ ἔτους ἐτελοῦντο θυσίαι, προδήλως δὲ καὶ καθ' ὡρισμένα τινὰ διαστήματα ἑτέρα τις μεγάλη θυσία ἐπ' ἀγαθῷ παντὸς τοῦ λαοῦ, ὅτε θὰ ἐθύετο ἐκλεκτός τις ταῦρος (Πβλ. Boeckh *C. I. Gr.* 1688, ἔνθα ἐν ἀμφικτυονικῇ τινι ἐπιγραφῇ ἴδιος τις βοῦς θυσιασθεὶς τῷ ἥρωι Νεοπτολέμῳ καλεῖται *ὁ βοῦς τοῦ ἥρωος)*. Ἡ κεφαλὴ τῆς θεᾶς ἡ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως εἶνε πιθανῶς ἡ Ἄρτεμις, εἰς ἣν ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ ὁ κάπρος (*τερπομένη κάπροισι, Ἰλιάδ.* Ζ, 104).

Περὶ τὰ 371-357 π. Χ.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἐν τῇ κεντρικῇ Ἑλλάδι Θηβαϊκῆς ἡγεμονίας ἐμφανίζονται τὸ πρῶτον χαλκᾶ νομίσματα.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κατ' ἐνώπιον. (B. M. *Cat., Cent. Gr.*, III, 17.)	Φ ἢ ΦΩ ἐν στεφάνῳ ἐλαίας. Æ· 6

Περὶ τὰ 357-346 π. Χ.

Αὕτη εἶνε ἡ περίοδος τοῦ τρίτου ἱεροῦ πολέμου, οὗ διαρκοῦντος οἱ Φωκεῖς ὑπὸ τοὺς διαδοχικοὺς αὐτῶν στρατηγούς, Φιλόμηλον (257-354), Ὀνύμαρχον (354-352), Φάϋλον (352-351 καὶ Φάλαικον (351-346 π.Χ.), κατέσχον τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, καὶ μετέβαλον τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ εἰς νόμισμα.

Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον. (B M. *Cat., Cent Gr.* Π. III, 18-20.)	ΦΩ Κεφαλὴ τοῦ Δελφικοῦ Ἀπόλλωνος . . . . . . AR Τριώβολ.
ΦΩΚΕΩΝ Τρεῖς κεφαλαὶ ταύρων. (*Αὐτόθι*, Πίν. III, 21.)	Τ ἐν στεφάνῳ δάφνης . . . . . . Æ Τρίχαλκον ·85
Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον.	ΦΩ ἐν στεφάνῳ δάφνης . . Æ ·65
Ὁμοίως (*Αὐτόθι*, Πίν. III, 24).	ΟΝΥΜΑΡΧΟΥ ἐν στεφάνῳ Æ ·6
Ὁμοίως.	ΦΑΛΑΙΚΟΥ ἐν στεφάνῳ . . Æ ·6

Ἐκ τῆς περιόδου ταύτης θὰ διεσώζοντο ἀναμφιβόλως πλείονα νομίσματα ἂν οἱ Λοκροὶ δὲν συνέλεγον εἰς τὸ τέλος τοῦ πολέμου πάντα τὰ Φωκικὰ νομίσματα καὶ ἐχώνευον αὐτὰ πρὸς κατασκευὴν ἀργυροῦ ἀμφορέως ἀφιερωθέντος τῷ Δελφικῷ Ἀπόλλωνι (Πλουτ.

Πυθικ. μαντ. XVI.). Ἡ δὲ ἐντελὴς ἐρήμωσις τῆς χώρας ταύτης ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐν ἔτει 346 π. Χ. (Δημοσθ. *Παραπρέσβ.* π. 361), διέκοψε πᾶσαν νομισματοκοπίαν ἐν Φωκίδι.

339-146 π. Χ.

Ἐν ἔτει 339 π. Χ. αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ Θῆβαι συνεμάχησαν πρὸς ἀνασύστασιν τῆς Φωκίδος καὶ ἐπανίδρυσίν τινων τῶν ἠρειπωμένων πόλεων. Τὰ ὀλίγα ὑπολειφθέντα χαλκᾶ νομίσματα εἶνε ἀμελοῦς ἐκτελέσεως: —

Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον.	ΦΩΚΕΩΝ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος . . Æ ·8-·65

Ἐπί τινων κομματίων εὕρηνται ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ βοὸς τὰ γράμματα ΕΛ καὶ ΑΝ, ἅτινα δυνατὸν νὰ εἶνε τὰ ἀρχικὰ τῶν ὀνομάτων τῆς Ἐλατείας καὶ Ἀντικύρας.

Ἀντίκυρα. Ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ΒΔ τῆς Μεδεῶνος. Χαλκᾶ νομίσματα ὀψίμου περιόδου.

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος μετὰ τριαίνης ἐπ' ὤμου (*Zeit. f. Num.*, VI, 15).	ΑΝΤΙΚΥΡΕΩΝ Ἄρτεμις ἀγροτέρα Æ ·9

Δελφοί. Οἱ κάτοικοι τῶν Δελφῶν ἠξίουν νὰ θεωρῶνται ἀνεξάρτητοι τῆς Φωκικῆς ὁμοσπονδίας, ἡ δ' ἀπαίτησις αὕτη ἀνεγνωρίσθη γενικῶς μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Νικίου (421 π. Χ.) (Θουκυδ. IV. 118). Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις νομίσματα, ἅτινα εἶνε βεβαίως ἀρχαιότερα τοῦ 421 π. Χ. ἐν οἷς καὶ τὰ ἀκόλουθα.

Πρὸ τοῦ 421 π. Χ.

DAΛΦIKON γράμμασιν ἀρχαϊκοῖς. Δύο κεφαλαὶ κριῶν καὶ δύο δελφῖνες.	Τέσσαρα βαθέα ἔγκοιλα τετράγωνα, ὧν ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ ἀνὰ εἷς δελφίς. (*Πίναξ ΚΒ'. 12.*) . . Ꝛ 279 κ.

(*Rev. Num.*, 1869 σ. 150 καὶ *Zeit. f. N.*, XIII Πίν. III. 1).

Τὸ σπουδαῖον τοῦτο νόμισμα εἶνε τετράδραχμον Ἀττικὸν ἀσυνήθους βάρους ἤ, ἀπιθανώτερον, Αἰγινητικὸν τρίδραχμον, ἥτις διαίρεσις, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, δὲν παρουσιάζεται ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ

πόλει. Εἶνε ἀμφίβολον, ἂν ὁ ἀκόλουθος στατὴρ ἀνήκει εἰς τοὺς Δελφούς.

Κεφαλὴ κριοῦ δ., κάτω αὐτῆς δελφίς. (Συλλογὴ Ashburnham).	Ἔγκοιλον τετράγωνον εἰς τέσσαρα διῃρημένον . . . . ꝶ 186·5 κ.

Πάντα τὰ λοιπὰ νομίσματα τῶν Δελφῶν εἶνε μικροῦ μεγέθους (τριημιώβολοι, 24 κ., τριτημόρια, 12 κ., καὶ τεταρτημόρια, 4 κ.)

Κεφαλὴ κριοῦ καὶ δελφίς. (B. M. *Cat.*, *Cent. Gr.*, Πίν. IV, 1-3, 10)	Μία ἢ δύο κεφαλαὶ αἰγῶν ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ κατ' ἐνώπιον ἢ κατὰ κρόταφον ὁρώμεναι, συνήθως δὲ ὑπὸ δελφίνων συνοδευόμεναι. ꝶ 22 κ.
Τρίπους ἢ κεφαλὴ κριοῦ. (*Αὐτόθι*, Πίν. IV, 4.)	Κύκλος μετὰ στιγμῆς ἐν τῷ κέντρῳ, δηλαδὴ ὁ Δελφικὸς ὀμφαλὸς (*ὀμφαλὸς γῆς*) . . . . . ꝶ 15 κ.

Περὶ τὰ 421-357 π. Χ.

Κεφαλὴ αἰθίοπος. (*Αὐτόθι*, Πίν. IV, 5-8.)	Α—Ω ἔγκοιλον τετράγωνον. Κεφαλὴ αἰγὸς κατ' ἐνώπιον ἢ κεφαλὴ κριοῦ καὶ δελφίς. ꝶ 11 κ.
Κεφαλὴ κριοῦ καὶ δελφίς. (*Αὐτόθι*, Πίν. IV, 11, 12.)	ΔΑΛ ἢ ΔΕΛ Κεφ. αἰγὸς κατ' ἐνώπιον μεταξὺ δύο δελφίνων. ꝶ 22 κ.

Ἡ κριοῦ κεφαλὴ (*κάρνος*) εἶνε σύμβολον τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς θεοῦ τῶν ἀγελῶν καὶ ποιμνίων, (*Καρνεῖος*). Ἡ κεφαλὴ τῆς αἰγὸς ἀναμιμνήσκει τὸν παρὰ Διοδώρῳ μῦθον (XVI· 26), καθ' ὃν αἶγές τινες βόσκουσαι παρὰ τὸ στόμιον τοῦ χάσματος τῶν βράχων, ἐφ' οὗ κατόπιν ἐτέθη ὁ μαντικὸς τρίπους, ἐμεθύσθησαν ἐκ τῶν ἀτμῶν τῶν ἐξερχομένων τοῦ στομίου, διὰ τοῦ παραδόξου δὲ τῆς στάσεως αὐτῶν κατέστησαν γνωστὸν τὸ μαντεῖον εἰς τοὺς ποιμένας *«οὗ χάριν αἰξὶ μάλιστα χρηστηριάζονται μέχρι τοῦ νῦν οἱ Δελφοί»*.

Οἱ δὲ δελφῖνες ἀναφέρονται εἰς τὴν λατρείαν Ἀπόλλωνος τοῦ Δελφινίου τοῦ τὴν μορφὴν δελφῖνος προσλαβόντος (Ὁμηρικὸς *Ὕμνος εἰς Ἀπόλλωνα*, στίχ. 390). Πρβλ. Στεφ. Βυζ. ἐν λ. Δελφοί: *«ἐκλήθησαν δὲ Δελφοί, ὅτι Ἀπόλλων συνέπλευσε δελφῖνι εἰκασθείς»*. Ἡ κεφαλὴ τοῦ αἰθίοπος ὑπετέθη ὅτι παριστᾷ τὸν μυθικὸν κτίστην

τῶν Δελφῶν, ὀνόματι Δελφόν, υἱὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς νύμφης Μελαίνης (Panofka, *Delphos und Melaine*, σελ. 7). Ἄλλοι ἐξέλαβον αὐτὴν ὡς τὴν τοῦ Αἰσώπου, τοῦ κατὰ παράδοσίν τινα ὄντος αἰθίοπος, καὶ ἐν Δελφοῖς ἀποθανόντος (Πρβλ. Leake, *Num. Hell.*, ἐ. λ.)

Μεταξὺ τοῦ 357 καὶ 346 π.Χ. οἱ Φωκεῖς κατεῖχον τοὺς Δελφοὺς καὶ ἔκοψαν αὐτόθι νομίσματα ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα (ἴδε σ. 426).

Περὶ τὰ 346 π. Χ.

Κεφαλὴ Δήμητρος τῆς Ἀνθήλης, πεπλοφόρος. *(Πίναξ ΙΕ'. 12.)*	ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΩΝ Ἀπόλλων ἐν μακρῷ χιτῶνι μετὰ λύρας καὶ κλάδου δάφνης, καθήμενος ἐπὶ τοῦ δελφικοῦ ὀμφαλοῦ, ἐφ' οὗ δικτυωτόν . . . ℞ Στατὴρ 187·3 κ.
Ὁμοίως. (Imhoof, *Mon. Gr.*, σ. 149.)	ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΩΝ Ὁμ. ℞ Δρ. 84 κ.
Ὁμοίως. (*Rev. Num.*, 1860, Πίν. XII, 8.)	» Ὀμφαλὸς περὶ τὸν ὁποῖον ἑλίσσεται ὄφις . . . ℞ Διώβ. 30·8 κ.

Τὰ σπουδαῖα ταῦτα νομίσματα φαίνεται ὅτι ἐκόπησαν ἐπὶ τῇ συγκροτήσει τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου ἅμα τῷ πέρατι τοῦ Φωκικοῦ πολέμου (346 π. Χ). Καθ' ἁπάσας τὰς συνελεύσεις τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου *(πυλαία)* συνεκροτοῦντο ἑορταὶ ἢ ἀγοραί, *πυλατίδες ἀγοραὶ* καλούμεναι, δι' ἃς τοιαῦτα νομίσματα δυνατὸν νὰ ἐκόπησαν, ἀλλ' ἡ μεγάλη Πυθικὴ ἑορτὴ τοῦ 346 π. Χ. εἶνε λίαν πιθανωτέρα χρονολογία τῶν ἀνωτέρω νομισμάτων.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Ἀδριανοῦ δὲν φαίνεται νὰ ἐκόπησαν νομίσματα ἐν Δελφοῖς. Τοῦ αὐτοκράτορος τούτου αἱ δραστήριοι προσπάθειαι πρὸς ἀναζωπύρωσιν τῆς ἀρχαίας θρησκείας τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Πλουτάρχου, ὅστις ἦτο μέλος τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου καὶ ἱερεὺς τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος ἐν Χαιρωνείᾳ οὗ τὰ καθήκοντα θὰ ἔφερον αὐτὸν εἰς συχνὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸ γειτονεῦον μαντεῖον τῶν Δελφῶν; ἀναμφιβόλως θὰ προσέθηκαν πολὺ εἰς τὴν σπουδαιότητα τῶν Δελφῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην.

Τὸ δικαίωμα τοῦ νομισματοκοπεῖν ἀπεδόθη νῦν εἰς τὴν πόλιν, πολυάριθμα δὲ νομίσματα ἐκόπησαν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τῶν Ἀντωνίνων, ὧν δύο εἶνε ἄξια νὰ τύχωσιν ἐνταῦθα εἰδικῆς μνείας. Τούτων τὸ ἓν φέρει τὴν ἀσυνήθη ἐπιγραφὴν ΑΝΤΙΝΟΟΝ ΗΡΩΑ ΠΡΟΠΥΛΟΙ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΕΣ. Ὀπ. τρίπους ἐπ' ὀμφαλοῦ καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ΙΕΡΕΥC ΑΡΙΣΤΟΤΙΜΟC ΑΝΕΘΗΚΕΝ (*Zeit f. Num.* XIII Πίν. IV. 3). Τὸ δ' ἕτερον, ἄνευ ὀνόματος αὐτοκράτορος, δύναται νὰ περιγραφῇ ὡς ἑξῆς :—

Ἀπόλλων Κιθαρῳδός. (Millingen, *Recueil*, Π. II, 11)	ΠΥΘΙΑ Αἱ τρεῖς κορυφαὶ τοῦ Παρνασοῦ . . . . Æ 1·0

Περὶ ἄλλων Δελφικῶν αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων ἴδε Imhoof-Blumer, *Zeit. f Num.*, I. 115· ἰδίως ὡς πρὸς τὸ περίφημον Δελφικὸν ΕΙ, πβλ. Πλουτάρχου, *περὶ τοῦ* ΕΙ, *τοῦ ἐν Δελφοῖς*. Ἡ μυστικὴ αὕτη λέξις παρίσταται ἐπὶ ἑνὸς νομίσματος ὑπὸ μεγάλου Ε τεθειμένου ἐντὸς ναοῦ.

Ἐλάτεια. Ὁ Παυσανίας (X. 34. 7) μεταξὺ τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀξιοσημειώτων ἀντικειμένων, μνημονεύει ἀρχαϊκὸν χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ναὸν Ἀθηνᾶς Κραναίας. Τὸ ἐπὶ ἑνὸς τῶν ἀκολούθων νομισμάτων ἄγαλμα ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς ἓν τούτων.

196-146 π. Χ.

Πωγωνοφόρος κεφαλή. (B.M. *Cat., Cent. Gr.*, Πίν. IV, 26)	ΕΛΑΤΕΩΝ Ἀθηνᾶ μαχομένη *Σύμβολον, κεφαλὴ ταύρου ἀντωπός.* Æ ·75

Λίλαια. Ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα, τύπων Φωκικῶν :— Κεφαλὴ ταύρου καὶ γυναικεία κεφαλὴ ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας. Ἐπιγρ. ΛΙ (Imhoof, *Mon. Gr.*, σ. 150).

Νεών. Ἀργυρᾶ ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας

Ο Φ Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον. (Imhoof, *Mon. Gr.*, σ. 150.)	ΝΕ Προτομὴ κάπρου ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . AR Τριημιώβολ.

ΒΟΙΩΤΙΑ

[Imhoof-Blumer, Zur Münzkunde Boeotiens ἐν τῇ Num. Zeit., III, 1871 καὶ IX, 1877.

B. V. Head, History of the Coinage of Boeotia, London 1881, μετὰ φυτοτυπικῶν πινάκων.

British Museum Catalogue of Greek coins, Central Greece, ὑπὸ B. V. Head, 1884 σ. XXXVI — XLV, καὶ 32-93 μετὰ φωτοτυπικῶν πινάκων].

Ἐν Βοιωτίᾳ, ὡς ἐν Φωκίδι, ἡ ἀρχὴ τῆς νομισματοκοπίας δύναται νὰ ταχθῇ εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἕκτου αἰῶνος π. Χ. Τὸ μεγαλειτέραν ἐντύπωσιν προξενοῦν χαρακτηριστικὸν τῶν Βοιωτικῶν νομισμάτων εἶνε ὅτι ταῦτα κατὰ μέγα μέρος εἶνε συμμαχικά. Φαίνεται ὅτι αἱ διάφοροι Βοιωτικαὶ πόλεις ἡνώθησαν ἐξ ἀρχῆς εἰς ἀμφικτυονικήν τινα συμπολιτείαν, ἧς τὰ μέλη παρεδέχθησαν ἕνα κοινὸν νομισματικὸν τύπον, χρησιμεύοντα πρὸς διάκρισιν τοῦ Βοιωτικοῦ χρήματος ἀπ' ἐκείνου ὅλων τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πολιτειῶν. Ὁ τύπος οὗτος εἶνε ἡ λεγομένη *Βοιωτικὴ ἀσπίς*, ἥτις εἶνε στρογγύλη ἢ ᾠοειδὴς ἀσπὶς μετὰ ἡμικυκλικῶν τομῶν ἐν ἑκάστῃ πλευρᾷ. Ὅτι δὲ ἡ ἀσπὶς αὕτη εἶνε ἱερόν τι θρησκευτικὸν ἔμβλημα μικρὰ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία· δὲν ἔχομεν ὅμως εἴδησίν τινα περὶ τοῦ εἰς ποίαν θεότητα ἀνήκει ἰδίως. Ἐν τούτοις δύναταί τις νὰ προϋποθέσῃ, ὅτι εἶνε ἡ ἀσπὶς τῆς Ἀθηνᾶς Ἰτωνίας, ἧς ὁ παρὰ τὴν Κορώνειαν ναὸς ἦτο ὁ τόπος τῶν συνελεύσεων τῆς Βοιωτικῆς συμμαχίας (Παυσ. IX. 34, *εἰς τὸν κοινὸν συνίασιν ἐνταῦθα οἱ Βοιωτοὶ σύλλογον)*.

Ὅτι δὲ χρυσαῖ ἀσπίδες διεφυλάσσοντο ἐν Κορωνείᾳ ἐξάγομεν ἐξ ἄλλου τινὸς χωρίου τοῦ Παυσανίου (I. 25. 7), ἔνθα οὗτος ἀναφέρει, ὅτι οἱ Κορωναῖοι ἐθανάτωσαν τὸν Λαχάρην (299 π. Χ.), ἐπειδὴ ἀφήρεσε τὰς χρυσᾶς ἀσπίδας ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῆς πατρίδος καὶ ἀπεγύμνωσε τὴν εἰκόνα τῆς Ἀθηνᾶς τῶν κοσμημάτων αὐτῆς.

῾Ο σταθμητικὸς κανὼν τῶν Βοιωτικῶν νομισμάτων εἶνε ὁ Αἰγινητικὸς μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἐκ νέου ἀνεγέρσεως τῶν Θηϐῶν ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου ἐν ἔτει 315 π. Χ., μεθ' ὃ ὑπάρχωσι τετράδραχμα Ἀττικοῦ σταθμοῦ καὶ τρίται τοῦ τετραδράχμου ἕλκουσαι περὶ τοὺς 80 κ. ὡς αἱ τῆς Αἰτωλίας.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ.

	550-446	446-387	387-374	379-338	338-315	315-220	220-27	Αὐτοκράτορ
Ἀκραίφιον	AR							
Ἁλίαρτος	AR	...	AR	...	Æ			
Θεσπιαὶ	...	...	AR	...	Æ	...	Æ	Æ
Θῆβαι	AR	AR AV	...	...	...	Æ	Æ	Æ
Κορώνεια	AR	...	AR					
Κῶπαι	...	...	AR Æ					
Λεβάδεια	...	..	AR	...	Æ	...	Æ	
Μυκαλησσὸς	..	...	AR					
Ὀρχομενὸς	AR	AR (;)	AR Æ	..	Æ	..	Æ	
Πλαταιαὶ	...	...	AR	...	Æ			
Τάναγρα	AR	...	AR	...	Æ	...	..	Æ
Φαραὶ	AR	...	AR					
Χαιρώνεια	...	...	AR Æ					
Συμμαχικὰ	AR	...	AR	AR Æ	AR Æ	AR Æ	AR Æ	

Ἀκραίφιον, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τῆς Κωπαΐδος λίμνης. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας (IX. 27.5), πάλαι ποτὲ ὑπὸ τὰς Θήϐας· ἀλλ' ὅμως θὰ ἀπήλαυσε καὶ αὐτονομίας πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων καὶ μετ' αὐτούς.

550-480 π. Χ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (*Zeit. f. N.*, IX, Πίν. I. 35.) | Α ἐν τῷ κέντρῳ ἐγκοίλου σχήματος ἀνεμομύλου . . AR Στατήρ.

Ὁμ. (B. M. *Cat.*, *C. Gr.*, Π. VII, 2)	Α ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. ℞ Ὀβολ.
Ἥμισυ ἀσπίδος.	Ὁμοίως . . . . ℞ Ἡμιωβ.

Περὶ τὰ 456-446 π. Χ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς.	Α — Κ Κάνθαρος ἐν ἐγκ. τετραγώνῳ.
(Ἐπὶ τῶν ἡμιωβόλων ἥμισυ ἀσπίδος).	℞ Στατῆρες, ὀβολ. καὶ ἡμιωβ.
(B M. *Cat.*, *C. Gr.*, Πίν. VII, 3.)	

Ἁλίαρτος Ἡ πόλις αὕτη κατεστράφη ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐν ἔτει 480 π. Χ. Ὑπάρχουσιν ἀργυρᾶ νομίσματα, στατῆρες καὶ κλάσματα αὐτῶν, προγενέστερα τῆς χρονολογίας ταύτης, διακρινόμενα δὲ διὰ τοῦ δασέος (Η), ἀρχικοῦ γράμματος τοῦ ὀνόματος τῆς Ἁλιάρτου, τεθειμένου ἐν ταῖς ἐντομαῖς τῶν πλευρῶν τῆς ἀσπίδος ἢ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἐγκοίλου τῆς ὀπισθίας ὄψεως (*Num. Zeit.*, 71 Πίν. IX, 1-2). Ἡ πόλις ἐπανιδρύθη κατόπιν καὶ ἔκοψε κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα στατῆρας κτλ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς.	ARI (ἐπ' ἀριστ.) ἢ Α Ἀμφορεὺς ἢ
(B. M. *Cat.*, *C. Gr.*, Πίν. VII, 15.)	κάνθαρος . . . . . ℞ Στατήρ.

387-374 π. Χ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς, ἐφ' ἧς τρίαινα.	ARIARTIO≷ Ποσειδῶν Ὀγχήστιος
(B. M. *Cat.*, *Cent. Gr.*, Πίν. VII. 16.)	γυμνὸς πλήττων διὰ τριαίνης. . .
	℞ Στατήρ.

Τὸ σπουδαῖον τοῦτο νόμισμα ἀναφέρεται εἰς τὸν περίφημον ναὸν καὶ ἄλσος τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Ὀγχηστῷ τῆς χώρας τῶν Ἁλιαρτίων (*Ἰλιάδ.* Β 506), τόπον τῆς συνελεύσεως τοῦ ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου τῶν Βοιωτῶν (Στραβ. IX, 2, 33. *Ὀγχηστὸς δ' ἐστὶν ὅπου τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνήγετο ἐν τῇ Ἁλιαρτίᾳ **** ἔχων Ποσειδῶνος ἱερόν*). Τὸ ἄγαλμα τοῦ Ποσειδῶνος ἵστατο αὐτόθι ἀκόμη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου (IX. 26. 5).

338-315 π. Χ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς.	API ἐν κενῷ πεδίῳ . . . . Æ .95
(B. M. *Cat.*, *Cent.*, *Gr.*, Πίν. VII. 17.)	

Θεσπιαί. Τῆς πόλεως ταύτης δὲν ὑπάρχουσιν ἀρχαϊκὰ νο-

μίσματα. Αἱ ἀρχαιότεραι τῶν ἐκδόσεων αὐτῆς ἀνήκουσιν εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ 387 καὶ 376-4 περίοδον, ὅτε μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Ἀνταλκίδα αἱ Θεσπιαὶ ἀπέβησαν ἓν τῶν ἐν Βοιωτίᾳ σπαρτιατικῶν φρουρίων. Ὑπὸ ἐπιγραφικὴν ἔποψιν τὰ θεσπικὰ νομίσματα εἶνε λίαν διδακτικά, ὡς δεικνύοντα τὴν ἀκριβῆ ἐποχὴν τῆς εἰσαγωγῆς ἐν Βοιωτίᾳ τοῦ Σ ἀντὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου Ϛ. Καὶ ὑπὸ ἔποψιν δὲ μυθολογικὴν τὰ νομίσματα τῶν Θεσπιέων ἔχουσιν ἀξίαν, ὡς ἀποδεικνύοντα, ὅτι παρὰ τὸν Ἔρωτα τὸν κυρίως ἐν τῇ πόλει ταύτῃ λατρευόμενον θεόν, ἐλατρεύετο ἐνταῦθα Ἀφροδίτη ἡ Μελαινὶς (Παυσ., IX. 17) ὡς σεληναία θεότης. Ἡ μήνη, τὸ σταθερὸν τοῦτο ἔμβλημα τοῦ νομισματοκοπείου τῶν Θεσπικῶν νομισμάτων, εἶνε τὸ ἔμβλημα τῆς θεᾶς ταύτης.

Περὶ τὰ 387-374 π. Χ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (B. M. *Cat.*, *Cent. Gr.*, Πίν. V. 11.)	Ἀμφορεύς. *Σύμβολον, μηνίσκος* . . ℞ Ἡμίδρ.
Ὁμ. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVI, 5, 6.)	ΘΕϚΠΙ Δύο μηνίσκοι . ℞ Ὀβολ.
Ὁμ. (ἢ ἥμισυ ἀσπίδος ἐπὶ τοῦ ἡμιωβόλ. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVI. 7.)	ΘΕϚ ἢ ΘΕΣ Μηνίσκος . . . . . ℞ Ὀβολ., ἡμιώβ., 1/4 ὀβολ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVI, 8.)	ΘΕΣΠΙΚΟΝ Κεφαλὴ Ἀφροδίτης Μελαινίδος. Πρὸ αὐτῆς καὶ ὑποκάτω, μήνη. ℞ Στατὴρ καὶ ἡμίδρ.
Ὁμοίως. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVI. 10.)	Θ Κεφαλὴ Ἀφροδίτης . ℞ Ὀβολ.

Ἀπὸ τοῦ 374-338 π. Χ. αἱ Θεσπιαὶ ἦσαν ὑπήκοοι τῶν Θηβῶν καὶ δὲν ἔκοψαν νομίσματα, μετὰ τὴν μάχην ὅμως τῆς Χαιρωνείας ἔτυχον τοῦ δικαιώματος τοῦ κόπτειν χαλκᾶ νομίσματα.

338-315 π. Χ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (*αὐτόθι*, Πίν. XVI, 11.)	ΘΕΣ ἐν κενῷ πεδίῳ . . . Æ ·85

Ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐν ἔτει 315 π. Χ. ἐπανιδρύσεως τῶν Θηβῶν ὑπάρχει καὶ ἕτερον κενὸν διάμεσον ἐν τῇ νομισματοκοπίᾳ τῶν Θεσπιῶν, δὲν ἄρχεται δὲ πάλιν αὕτη ἢ μετὰ τὸ 146

π. Χ. ὅτε φαίνεται ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἀπέδοσαν εἰς πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν χαλκᾶ νομίσματα (πρβλ. Παυσ., VII. 16. 7).

146-27 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία φέρουσα πόλον καὶ πέπλον.	ΘΕΣΠΙΕΩΝ Λύρα ἐν στεφάνῳ . . (*Αὐτόθι*, Πίν. XVI, 12, 13.) Æ 6-·45
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΘΕΣΠΙΕΩΝ Ἄρτεμις κυνηγέτις Æ·5

Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα εἶνε γνωστὰ μόνον τοῦ αὐτοκράτορος Δομιτιανοῦ. Συνήθης τύπος αὐτῶν εἶνε Ἀπόλλων ὁ Κιθαρῳδός. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVI. 14, 16.)

Θῆβαι καὶ συμμαχικὴ νομισματοκοπία. Τὰ ἀρχαιότατα τῶν Θηβαϊκῶν νομισμάτων ἀνήκουσιν εἰς τὰ 600-550 π. Χ. καὶ εἶνε ἀνεπίγραφα.

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (B. M. *Cat., Cent. Gr.*, Π. V. 1-5)	Ἔγκοιλον τετράγωνον διῃρημένον εἰς ὀκτὼ τριγωνικὰ μέρη. AR Δρ. κλπ.

Περὶ τὰ 550-480 π. Χ

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (*Πίναξ ΙΖ'. 1.*)	Θ ἢ ΘΕΒΑ ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ σχήματος πτερῶν ἀνεμομύλου . . AR Στατῆρες κτλ.

Περὶ τὰ 480-446 π. Χ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (B. M. *Cat., Cent. Gr.*, Πίν. XI, 13-17.)	Ἀμφορεὺς ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ μετὰ ἢ ἄνευ τῶν Θ ἢ Θ—Ε . . AR Στατῆρες, ἡμίδρ., ὀβολ. κλπ.

Περὶ τὰ 446-426 π Χ.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Κορωνείας (427 π. Χ.) αἱ Θῆβαι ἤρξαντο παγιοῦσαι τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν ἀνὰ τὴν Βοιωτίαν καὶ ἰδιοποιήθησαν τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τοῦ κόπτειν νόμισμα. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκουσιν αἱ σειραὶ τῶν Θηβαϊκῶν στατήρων οἵτινες φέρουσι διαφόρους τύπους, παραστάσεις κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ *Ἡρακλέους, βαδίζοντος μετὰ ῥοπάλου καὶ τόξου* (B. M. *Guide*, Πίν. XIII. 16)· *ἐν γόνασιν, συναρμόζοντος τὸ τόξον αὐτοῦ* (*Πίναξ* ΙΖ', 2)·

φέροντος τὸν δελφικὸν τρίποδα (B. M. *Guide*, Πίν. XIII. 18)· ἢ *ὡς παιδὸς ἄγχοντος ὄφεις* (B. M. *Cat.*, *Cent. Gr.*, Πίν. XII. 7). Ἡ ἐπιγραφὴ συνήθως ἔχει ⊕ΕΒΑΙΟΣ. Τὰ νομίσματα ταῦτα κέκτηνται μεγάλην καλλιτεχνικὴν ἀξίαν καὶ ἐνθυμίζουσιν ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις τὴν τεχνοτροπίαν τῶν μετοπῶν τοῦ Παρθενῶνος. Τὸ ἑπόμενον ὡραιότατον νόμισμα φαίνεται ὅτι εἶνε τῶν αὐτῶν χρόνων: —

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (B. M. *Guide*, Πίν. XIII, 15.)	ΘΕΒΑ Ἔγκοιλον τετράγωνον ἐν ᾧ παράστασις γυναικὸς καθημένης κρατούσης κράνος. Ʀ Στατήρ.

Ἡ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως παράστασις ἐνομίσθη ὅτι παριστᾷ τὴν Ἁρμονίαν, θυγατέρα τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἀφροδίτης, σύζυγον δὲ Κάδμου τοῦ Θηβαίου. Δυνατὸν ὅμως νὰ εἶνε ἁπλῶς προσωποποίησίς τις τῆς ἐπωνύμου νύμφης τῆς πόλεως τῶν Θηβῶν.

Περὶ τὰ 426-387 π. Χ.

Ἡ ἀρχαϊκὴ μορφὴ τοῦ γράμματος Θ (⊕) δὲν εἶνε πλέον ἐν χρήσει κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Δέον ἐπίσης νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐπί τινων ἡμιδράχμων τὸ ἐθνικὸν γέγραπται ΘΕΒΗ[ΟΝ] ἀντὶ ΘΕΒΑΙΟΝ, τοῦ γράματος Η χρησιμοποιουμένου ἐν τῇ Βοιωτικῇ διαλέκτῳ πρὸς ἀναπαράστασιν τοῦ διφθόγγου ΑΙ, μικρὸν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἄλλων γραμμάτων τοῦ Ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου. Οἱ κυριώτατοι δὲ τῶν ὀπισθοτύπων εἶνε οἱ ἑξῆς: *Κεφαλαὶ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου, ἢ Διονύσου πωγωνοφόρου καὶ κισσοστεφοῦς (Πίναξ ΙΖ΄. 3.)· ἀμφορεύς (Πίναξ ΙΖ΄. 4.)· κάνθαρος, ἢ Ἡρακλῆς ὡς παῖς ἄγχων ὄφεις (Πίναξ ΙΖ΄.5).*

Ἐνταῦθα ἀνήκουσιν ἐπίσης τὰ σπάνια χρυσᾶ νομίσματα τῶν Θηβῶν: —

Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρου. (B.M. *Cat.*, *C. Gr.*, Π. XIV, 1,2.)	Θ—Ε Ἡρακλῆς ὡς παῖς ἄγχων ὄφεις Ꭺ 46·3 κ., καὶ 15·8 κ.

Περὶ τὰ 387-379 π. Χ.

Ἐπὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Ἀνταλκίδου αἱ Θῆβαι ἀπώλεσαν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τῶν Θηβαϊκῶν πόλεων, αἵτινες ἤρχισαν καὶ πάλιν κόπτουσαι νομίσματα ὑπὸ τὸ ἴδιον ἑαυτῶν ὄνομα. Ἐν ἔτει 382 ἡ

Καδμεία κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, αἱ δὲ Θῆβαι δὲν ἐπανέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν πρὸ τοῦ 379 π. Χ. Εἶνε ἀμφίβολον, ἂν ἐκόπησαν ἐν Θήβαις νομίσματα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

379-338 π. Χ.

Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Καδμείας ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου καὶ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν δεξιὰν δὲ διοίκησιν τοῦ Ἐπαμεινώνδα αἱ Θῆβαι ἀπέκτησαν ἀξίωμα ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος συμπάσης οὐδεμιᾶς ἄλλης Ἑλληνικῆς πόλεως ἔλασσον. Περὶ τὸν χρόνον τοῦτον ἐτέθη εἰς κυκλοφορίαν νέον συμμαχικὸν νόμισμα (378 π. Χ), ὅπερ ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γνωστῶν διαφορῶν δὲν θὰ διήρκεσεν ὀλιγώτερον τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν. Τὰ νομίσματα ταῦτα ὑπεσκέλισαν τὰς ἰδιαιτέρας σειρὰς τῶν ἄλλων Βοιωτικῶν πόλεων, αἵτιπροήχθησαν ἴσως νὰ παραδεχθῶσιν αὐτὰ τόσον μᾶλλον ἑκουσίως ὅσον τὸ ὄνομα τῶν Θηβῶν ἀπὸ σκοποῦ ἀφῃρέθη ἀπὸ τῶν νομισμάτων.

Βοιωτικὴ ἀσπίς. *(Πίναξ ΙΖ'. 6.)*	Ἀμφορεὺς καὶ ὄνομα ἄρχοντος συγκεκομμένον . . . Ɽ Στατῆρες.

Τοῦ τύπου τούτου στατῆρας ἀργυροῦς γνωρίζομεν μετ' ὀνομάτων τεσσαράκοντα περίπου ἀρχόντων, πιθανῶς Βοιωταρχῶν, οὐχὶ ὅμως ἀναγκαίως καὶ ἐπωνύμων ἀρχόντων τῆς συμμαχίας. Πολλὰ τῶν ὀνομάτων, ὡς θὰ περιέμενέ τις, εἶνε προσώπων μνημονευομένων ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὡς ὁ Χάρων, εἷς τῶν ἐλευθερωτῶν (379-8), ὁ Ἐπαμεινώνδας (διαφοροτρόπως συλλαβιζόμενον ΕΠΠΑ, ΕΠΑΜ, ΕΠΑΜΙ) βοιωταρχήσας κατὰ τὰ ἔτη 371, 370, 369, 367, 363 καὶ 362· τὰ δε ΔΑΜΟ, ΘΕΟΠ καὶ ΗΙΣΜΕ δυνατὸν νὰ ἐτέθησαν ἀντὶ τῶν Δαμοκλείδου, Θεοπόμπου Ἰσμηνίου, πάντων φίλων τοῦ Πελοπίδου (Πλουταρχ. *Πελοπ.* κ. 7, 8. Διοδ. XV 78).

Ἀπαντῶσιν ὡσαύτως καὶ μικρὰ ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα μετά τινων τῶν αὐτῶν ὀνομάτων ἀρχόντων: —

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (B.M. *Cat.,Cent.Gr.*,Πίν.XV. 10.)	Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ μετὰ τῶν ὀνομάτων ΕΠ, ΘΕ, ΙΣ κλπ. . . Ɽ Ὀβολοί.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ. (B. M. *Cat.*, *Cent. Gr.*, Πίν. XV. 11, 17.)	Ῥόπαλον, συνήθως μετὰ βέλους, τόξου καὶ θύρσου, σταφυλῆς ἢ κηρυκείου, καὶ ὀνομάτων ἀρχόντων. Ꭿ ·5

Περὶ τὰ 338-315 π. Χ.

Μετὰ τὴν ὀλεθρίαν μάχην τῆς Χαιρωνείας ἐτέθη Μακεδονικὴ φρουρὰ ἐν τῇ Καδμείᾳ, τρία δ' ἔτη κατόπιν αἱ Θῆβαι κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὸ συμμαχικὸν νομισματοκοπεῖον πρέπει νὰ μετεκομίσθη κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον εἰς ἄλλην τινὰ βοιωτικὴν πόλιν, ἴσως τὸν Ὀρχομενόν. Τὰ νομίσματα δὲν φέρουσι νῦν ὀνόματα ἀρχόντων : —

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (B. M. *Cat.*, *Cent. Gr.*, Πίν. V, 14.)	ΒΟ-ΙΩ Ἀμφορεὺς καὶ διάφορα σύμβολα . . . . Ꭱ Στατήρ.
Ὁμοίως. (*Αὐτόθι*, Πίν. V, 16.)	ΒΟ-Ι Κάνθαρος. *Σύμβολον*· μηνίσκος . . . . Ꭱ Ἡμίδρ.
Ὁμοίως. (*Αὐτόθι*, Πίν. V, 17.)	ΒΟΙΩΤΩΝ Τρίαινα . . . Ꭿ ·6

Περὶ τὰ 315-288 π. Χ.

Μετὰ εἴκοσιν ἔτη ἀπὸ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν αἱ Θῆβαι ἀνηγέρθησαν ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου. Αὐτὸς δὲ καὶ ὁ διάδοχός του Δημήτριος φαίνεται ὅτι ἔκοψαν νομίσματα ἐν Θήβαις μετὰ τῶν τύπων καὶ τοῦ ὀνόματος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, διακρινόμενα διὰ τῆς παρουσίας τῆς βοιωτικῆς ἀσπίδος ὡς προσθέτου συμβόλου ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως αὐτῶν (Müller, ἀρ. 751-756). Ὑπάρχουσιν ὡσαύτως χαλκᾶ νομισμάτια ἀνήκοντα, ὡς φαίνεται, εἰς τοὺς χρόνους τούτους.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ.	ΘΗΒΑΙΩΝ Θύρσος καὶ ῥόπαλον Ꭿ ·4
Βοιωτικὴ ἀσπίς. (B. M. *Cat.*, *C. Gr.*, Π. XVI, 1, 2)	» Τρίαινα . . . . . Ꭿ ·4

Περὶ τὰ 288-244 π. Χ.

Ἐν ἔτει 288 π. Χ. ὁ Δημήτριος, ἐκπεσὼν νῦν τοῦ ὕψους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ἐδωρήσατο εἰς τὰς Θήβας τὴν ἐλευθερίαν ἐλπίζων ἴσως ἐκ τούτου νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς Βοιωτούς. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τούτου μέχρι τοῦ 244 π. Χ. ἡ Βοιωτία ἦτο ἀνεξάρτητος τῆς

Μακεδονίας. Τὰ νομίσματα, ἅτινα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τεχνοτροπίας δύνανται νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὸ ἥμισυ τοῦτο τῆς ἑκατονταετηρίδος φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν ΒΟΙΩΤΩΝ, θὰ ἐκόπησαν ὅμως ἀναμφιβόλως ἐν Θήβαις.

Κεφαλὴ Διὸς δαφνοστεφής. *(Πίναξ ΙΖ΄. 7)*	ΒΟΙΩΤΩΝ Ποσειδῶν κρατῶν δελφῖνα καὶ τρίαιναν καθήμενος δ' ἐπὶ θρόνου. . . Ꭿ Ἀττικ. τετράδρ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. (B. M. *Cat., Cent. Gr.*, Π. VI, 2)	ΒΟΙΩΤΩΝ Τρόπαιον . . . Æ ·85
Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ. (*Αὐτόθι*, Πίν. VI, 3, 4.)	» Ἀθηνᾶ πτερωτή, κραδαίνουσα κεραυνόν Æ ·7
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ. (*Αὐτόθι*, Πίν. VI, 5.)	» Ἀπόλλων καθήμενος· ὄπισθεν αὐτοῦ τρίπους . . Æ ·7

Περὶ τὰ 244-197 π. Χ.

Ἐν ἔτει 244 π. Χ. ἡ Βοιωτία ἠναγκάσθη νὰ τεθῇ καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν προστασίαν πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν λεηλατούντων Αἰτωλῶν. Εἶνε δὲ πιθανὸν ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, Δημητρίου Β΄, καὶ Ἀντιγόνου Δώσωνος, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 244-221 π. Χ., μόνον μακεδονικὰ νομίσματα ἐκυκλοφόρουν ἐν Βοιωτίᾳ, ἀπὸ τῆς ἀνόδου ὅμως εἰς τὸν θρόνον Φιλίππου τοῦ Ε΄ παρεχωρήθη εὐρεία αὐτονομία εἰς τοὺς Βοιωτούς. Τὰ Βοιωτικὰ χαλκᾶ νομίσματα τὰ κοπέντα μετὰ τὴν χρονολογίαν ταύτην εἶνε κατὰ κανόνα κεκομμένα, ἐπὶ νομισμάτων Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωνος. Τὰ δ' ἀργυρᾶ νομίσματα ἀκριβῶς πρὸς τὰ χαλκᾶ ὁμοιάζοντα, εἶνε δραχμαί (;) ἕλκουσαι περὶ τοὺς 80 κ., τοῦ ἐν Αἰτωλίᾳ ἐν χρήσει σταθμητικοῦ κανόνος.

Κεφαλὴ Περσεφόνης κατ' ἐνώπιον. (B. M. *Guide*, Πίν. XLII, 19)	ΒΟΙΩΤΩΝ Ποσειδῶν ἱστάμενος καὶ ἐπὶ τριαίνης στηριζόμενος κρατῶν δὲ δελφῖνα. . . . . . Ꭿ 80 κ.
Ὁμοίως. (B. M. *Cat., Cent. Gr.*, Π. VI. 8)	ΒΟΙΩΤΩΝ Ποσειδῶν ἱστάμενος στηρίζων τὸν ἕνα τῶν ποδῶν ἐπὶ βράχου . . . . Æ ·7

Περὶ τὰ 197-146 π. Χ.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἐπετράπη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων τῇ Βοιωτίᾳ, ὁμοίως τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, νὰ διατηρήσῃ τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς, ἀλλὰ τοιαύτη ἐπεκράτει οἰκονομικὴ ἀκαταστασία ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν, ὥστε ἡ πολιτεία ἐξέδιδε νῦν χαλκᾶ νομίσματα ἀντὶ ἀργυρῶν πανόμοια πρὸς τὰ ἀργυρᾶ κατά τε τὸ μέγεθος καὶ τοὺς τύπους καί, ὡς φαίνεται, κατὰ νόμον ἰσάξια πρὸς ταῦτα. (B. V. Head, *Coinage of Boeotia* σελ. 91).

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος δαφνοστεφής. (B. M. *Guide*, Πίν. LV, 22.)	ΒΟΙΩΤΩΝ Νίκη ἱσταμένη κρατοῦσα τρίαιναν καὶ στέφανον. Διάφορα μονογραφήματα Ꝑ 80 κ., Ꭿ ·7

Περὶ τὰ 146-27 π. Χ.

Εἶνε πιθανόν, ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐκόπησαν ἐν Θήβαις καὶ ἔν τισι τῶν Βοιωτικῶν πόλεων μικρὰ χαλκᾶ νομίσματα.

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (B. M. Head, *Coinage of Boeotia*, σ. 94.)	ΘΗΒΑΙΩΝ Νίκη ἱσταμένη καὶ στηριζομένη ἐπὶ τριαίνης . . . Ꭿ ·5

Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Γάλβα, ἴσως δὲ καὶ ἐπὶ Τραϊανοῦ, αἱ Θῆβαι ἔκοψαν χαλκᾶ νομίσματα φέροντα ὀνόματα ἀρχόντων, προτασσομένης τῆς ΕΠΙ καὶ τῶν τίτλων αὐτῶν, ἀρχιερεὺς ἢ πολέμαρχος (Head, *Coinage of Boeotia*, σ. 95).

Κορώνεια.

Περὶ τὰ 550-480 π. Χ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς.	Ϙ ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . Ꝑ Δραχμή, ὀβολ κλπ.

Περὶ τὰ 456-446 καὶ 387-374 π. Χ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς	KORO, K—O Γοργόνειον ἢ κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς Ἰτωνίας. . . . . . Ꝑ Ἡμίδρ., ὀβολ., κτλ.

Ἡ κεφαλὴ τῆς Γοργόνος ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Κορωνείας ἀναφέρεται εἰς τὴν λατρείαν Ἀθηνᾶς τῆς Ἰτωνίας, ἧς ὁ ναὸς ἔκειτο παρὰ τὴν Κορώνειαν καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς τόπος τῶν συν-

ελεύσεων τῆς Βοιωτικῆς συμμαχίας (Παυσ., IX. 34. 1). Πρβλ. τὸν μῦθον περὶ τῆς Ἰοδάμας, ἱερείας τῆς θεᾶς ταύτης, εἰς ἥν, εἰσελθοῦσαν νύκτα τινὰ εἰς τὸ ἱερὸν τέμενος, ἐνεφανίσθη ἡ θεὰ ἔχουσα τὸ γοργόνειον ἐπὶ τοῦ χιτῶνος, πάραυτα μετεμορφώσασα αὐτὴν εἰς λίθον. Τὸ ἔθιμον τοῦ ἀνάπτειν πῦρ καθ' ἑκάστην ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ἰοδάμας διετηρεῖτο ἀκόμη ὅτε ὁ Παυσανίας ἐπεσκέφθη τὴν Κορώνειαν (Παυσ., ἔ. ἀ.).

Κῶπαι, ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς Κωπαΐδος λίμνης οὐχὶ μακρὰν τῆς Καταβόθρας, εἰς ἣν κατέρρεεν ἐξερχόμενος τῆς λίμνης ὁ Κηφισός.

387-374 π. Χ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (B.M. *Cat., Cent. Gr.*, II. VII, 4.)	ΚΩΠΑΙΩΝ Πρόσθιον ταύρου ἐφορμῶντος . . . . . ℞ Ὀβολ.
Ὁμοίως.	Κ—Ω Κεφ. ταύρου ἀντωπός. Æ ·45

Ὁ ταῦρος δυνατὸν ἐνταῦθα νὰ σημαίνῃ τὸν ποταμὸν Κηφισόν.

Λεβάδεια.

386-374 π. Χ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς.	ΛΕΒΑ Κεραυνός . . . . ℞ Διώβ.

338-315 π. Χ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς.	ΛΕΒ ἐν πεδίῳ κενῷ . . . . Æ ·8

146-27(;) π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. (B.M. *Cat., Cent. Gr.*, II. VII, 18)	ΛΕ ἐν στεφάνῳ ἐλαίας . . . Æ ·6

Μυκαλησσός.

387-373 π. Χ.

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (B.M. *Cat., Cent Gr.*, II. VIII, 1)	Μ—Υ Κεραυνός . . . ℞ Ὀβολ.
Ὁμοίως.	Μ Σταφυλὴ ἢ κάνθαρος ℞ Ἡμιωβ. κτλ.

Ὀρχομενὸς ἢ Ἐρχομενός. Ἐν παλαιοτάτοις χρόνοις ὁ Μινύειος Ὀρχομενὸς ἦτο μέλος τῆς ναυτικῆς συμπολιτείας

τῆς ἐν τῷ Σαρωνικῷ κόλπῳ Καλαυρίας, καὶ ἡ πρώτη τῶν πόλεων τῆς Βοιωτίας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν σχέσεων μεταξὺ Ὀρχομενοῦ καὶ Αἰγίνης, καὶ ἐξηγεῖ ἴσως τὴν εἰς Βοιωτίαν εἰσαγωγὴν νομισματικοῦ συστήματος ἀντιγραφέντος ἐκ τοῦ Αἰγινητικοῦ. Τὰ ἀρχαιότατα τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ Ὀρχομενοῦ διαφέρουσι τῶν νομισμάτων τῶν ἄλλων Βοιωτικῶν πόλεων, διότι δὲν φέρουσι τὴν χαρακτηρίζουσαν τὸ Βοιωτικὸν συμμαχικὸν νόμισμα ἀσπίδα, ἧς ὁ τύπος δὲν ἐγένετο παραδεκτὸς ἐν Ὀρχομενῷ πρὸ τοῦ τετάρτου αἰῶνος π. Χ.

Περὶ τὰ 600-387 π. Χ.

Ε ἢ ΕR Κόκκος σίτου ἀναβλαστάνων, ἤ, ἐπὶ τῶν ἡμιωβόλων, ἥμισυς κόκκος σίτου.	Ἔγκοιλον τετράγωνον, Αἰγινητικοῦ σχήματος . . . Ꝑ Ὀβολ. κτλ. (B.M.*Cat.*,*Cent.Gr*,Π. VIII.2 κ.ἑξ.)

387-384 π. Χ.

Ασπὶς βοιωτική (B M. *Cat*,*Cent.Gr.*, Πίν. VIII,8.)	ΕΡΧΟ Ἵππος καλπάζων· ἀμφορεύς· ἢ στέφανος σταχύων Ὄνομα ἄρχοντος ΕΥΔΟΡΟ, κλπ. ἐπὶ τῶν στατήρων Ꝑ Στατήρ., ἡμίδρ. κλπ.
Ε—Ρ Τρεῖς ἢ εἷς ἢ ἥμισυς κόκκος σίτου. (*Αὐτόθι*, Πίν. VIII, 16.)	Ἵππος τροχός· στέφανος σταχύων ἢ στάχυς σίτου . . . . Ꝑ 3/4 ὀβολ., ἡμιώβολ κλπ.
Ἀσπὶς βοιωτική (*Αὐτόθι*, Πίν. VIII, 16.)	Ε—Ρ—Χ—Ο μεταξὺ τῶν ἀκτίνων ἀστέρος . . . . Æ ·65

338-315 π. Χ.

Ἀσπὶς βοιωτική (*Αὐτόθι*, Πίν. VIII, 17.)	ΟΡΧ ἐν πεδίῳ κενῷ. . . . Æ ·85

146-27 π. Χ.

Προτομὴ Ἥρας πεπλοφόρος. (*Αὐτόθι*, Πίν. VIII, 18.)	ΕΡΧΟ Τρίπους . . . . . . Æ ·5

Πλαταιαί. Τὸ μόνον γνωστὸν ἀργυροῦν νόμισμα τῶν Πλαταιῶν ἀνήκει εἰς τὴν περίοδον τὴν μεταξὺ τῆς εἰρήνης τοῦ Ἀνταλκίδα (387 π. Χ), ὅτε ἡ πόλις ἀνηγέρθη ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῆς ἐν ἔτει 372 π. Χ. δευτέρας αὐτῆς καταστροφῆς.

Βοιωτικὴ ἀσπίς. (B. M. *Cat.*, *Cent. Gr.*, Π. IX, 3,4)	ΠΛΑ Κεφαλὴ Ἥρας κατὰ κρόταφον ἢ ἀντωπὸς φέρουσα στέφανον . . ℞ Ἡμιώβολ., διώβολ. κλπ.

Ἡ κεφαλὴ αὕτη τῆς Ἥρας δυνατὸν νὰ εἶνε ἡ τοῦ ἐν τῷ Ἡραίῳ τῆς πόλεως ἀγάλματος, ἔργου τοῦ Πραξιτέλους (Παυσ., IX. 2. 7)

Περὶ τὸ 338 - 315 π. Χ.

Ἀσπὶς βοιωτική. (*Αὐτόθι*, Πίν IX, 5)	ΠΛΑ ἐν πεδίῳ κενῷ . . . Æ ·85

Τάναγρα καὶ συμμαχικὴ νομισματοκοπία. Ἡ πόλις αὕτη, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀσωποῦ οὐχὶ μακρὰν τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς, ἀπελείπετο κατὰ σπουδαιότητα ἐξ ὅλων τῶν μελῶν τῆς Βοιωτικῆς συμμαχίας μόνον τῆς πόλεως τῶν Θηβῶν.

Περὶ τὰ 550 - 480 π. Χ.

Ἀσπὶς βοιωτικὴ σὺν Τ—Τ ἢ Τ—Α ἐν τοῖς πλαγίοις ἀνοίγμασιν τῆς ἀσπίδος (B. M. *Cat.*, *Cent. Gr.*, Πίν. IX, 6-8.)	Ἔγκοιλον τετράγωνον, ἐν ταῖς διαιρέσεσιν οὗτινος ἀπαντῶσιν ἐνίοτε Τ—Τ. ℞ Δρ., ἡμίδρ., ὀβολ. κλπ.

Περὶ τὰ 480 - 456 π. Χ.

Ὁμ. (*Αὐτόθι*, Πίν. IX, 9-17)	ΤΑ ἢ Β—Ο—Ι, ἢ Β—Ο μεταξὺ τῶν κνημῶν τροχοῦ ἢ Β ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . ℞ Στατῆρες, ἡμίδρ., ὀβολ. κλπ.

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ΒΟΙ τῶν νομισμάτων τούτων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι μετὰ τὴν ἐν ἔτει 479 π. Χ. ταπείνωσιν τῶν Θηβῶν, ἡ Τάναγρα διεξεδίκει ἐπί τινα χρόνον τὴν ἀρχηγίαν ἐπὶ τῆς Βοιωτικῆς συμμαχίας.

387 - 374 π. Χ.

Ἀσπὶς βοιωτική (*Αὐτόθι*, Πίν. X, 1-4.)	ΤΑΝΑ, ΤΑΝ ἢ ΤΑ Ἔγκοιλον τετράγωνον ἐν ᾧ πρόσθιον ἵππου πηδῶντος. ℞ Στατὴρ καὶ ἡμίδρ.
Ὁμοίως.	Τ – Α Κεφαλὴ ἵππου ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . . . ℞ Ὀβολ.
Ὁμ. (*Αὐτόθι*, Πίν. X, 8.)	Τ—Α Πρύμνα πλοίου . ℞ Ὀβολ.

Τοῦ ἵππου, ὡς νομισματικοῦ τύπου τῶν νομισμάτων τῆς Τανάγρας, προετάθησαν διάφοροι ἐξηγήσεις. Δυνατόν, ὡς ἐν Θεσσαλίᾳ, νὰ εἶνε ἔμβλημα Ποσειδῶνος τοῦ Ὀγχηστίου, θεοῦ τῆς Βοιωτικῆς Ἀμφικτυονίας, ἢ νὰ ἔχῃ στενοτέραν καὶ ἐγχώριον σημασίαν, δηλῶν τὸν ποταμὸν Ἀσωπόν, ὅστις ὁρᾶται ἀπὸ τῆς Τανάγρας τέμνων τὸν ῥοῦν αὐτοῦ διὰ βραχώδους χαράδρας ἀπὸ τῆς Παρασωπίας εἰς τὴν Ταναγραίαν πεδιάδα ἢ πάλιν δυνατὸν νὰ εἶνε ὁ ἵππος τοῦ ἡλιακοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος, οὗ ὁ ἐν Δηλίῳ ναὸς ἔκειτο ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Τανάγρας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει θὰ ἐκφράζῃ τὴν αὐτήν, ἣν καὶ ὁ τροχὸς ἰδέαν.

Περὶ τὰ 338-315 π. Χ.

Ἀσπὶς βοιωτική (*Αὐτόθι*, Πίν. Χ, 10). | ΤΑΝ ἐν πεδίῳ ἐπιπέδῳ . . Æ ·85

Αὐτοκρατορικά.

Ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Κομμόδου ἐκόπησαν ἐν Τανάγρᾳ νομίσματα μετὰ ἢ ἄνευ τῆς κεφαλῆς τοῦ αὐτοκράτορος (*Num. Zeit.* IX. σ. 30 κ.ἑξ.). *Ἐπίγρ.* ΤΑΝΑΓΡΑΙΩΝ. *Τύποι,* ΑΣΩΠΟΣ, κεφαλὴ τοῦ ποταμοῦ. ΠΟΙΜΑΝΔΡΟΣ προτομὴ τοῦ μυθικοῦ οἰκιστοῦ Ποιμάνδρου. Ἑρμῆς Κριοφόρος καὶ Ἑρμῆς Πρόμαχος, πιθανῶς ἀπὸ τῶν ἀγαλμάτων τοῦ θεοῦ τούτου (Παυσ., IX. 22)· ἀντίγραφον τοῦ ὑπὸ Καλάμιδος ποιηθέντος ἀγάλματος τοῦ Διονύσου μετὰ τοῦ ἡττηθέντος Τρίτωνος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ (Παυσ., IX. 20.4).

Φαραί, περὶ τὰ τέσσαρα μίλια ΒΔ τῆς Τανάγρας. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νῦν διασωζομένων νομισμάτων αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἦτο ἐκ τῶν ἀνθηροτάτων μελῶν τῆς Βοιωτικῆς συμπολιτείας, διαρκούσης τῆς πρὸ τῆς Περσικῆς ἐπιδρομῆς ἀκμῆς.

Περὶ τὰ 550-480 π. Χ.

Ἀσπὶς βοιωτικὴ ἧς ἐν ἑνὶ τῶν πλαγίων ἐντομῶν εὕρηται τὸ γράμμα Φ (B. M. *Cat., Cent. Gr.* Πίν. IX, 1.) | Φ ἐν τῷ κέντρῳ ἐγκοίλου ἢ ἐν τῷ κέντρῳ ἀστέρος περιεχομένου ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . . . AR Στατῆρες, δραχ. κτλ.

387-374 π. Χ.

Ἀσπὶς βοιωτική. (*Αὐτόθι*, Πίν. IX. 2.) | Φ—Α Ἀμφορεύς . . . Ꝛ Ὀβολ.

Χαιρώνεια, περιλαμβανομένη ἄλλοτε ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ὀρχομενίων φαίνεται ὅτι ἐγένετο αὐτόνομος ἐπὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Ἀνταλκίδα.

Περὶ τὰ 387-374 π. Χ.

Ἀσπὶς βοιωτική. | ΧΑΙ ἢ ΧΑΙΡΩΝΕ Ῥόπαλον . . . Ꝛ Ἡμίδρ. καὶ Æ ·7

ΕΥΒΟΙΑ

[British Museum Catalogue of Greek coins, Central Greece, ὑπὸ B. V. Head. London 1884, σελ XLV—LXIX καὶ 94—137.

E. Curtius, Hermes, τόμ. X, 1876 σ. 215 κ.ἑξ.

Imhoof-Blumer, Monatsbericht d. k. Acad. d. Wissensch., Berlin 1881.

Dondorff, De rebus Chalcidensium, Halle 1855.

Heinze, De rebus Eretriensium, Göttingen 1869].

Δυσκόλως δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἡ τοσαύτη τὴν ἔκτασιν καὶ σπουδαιότητα νῆσος Εὔβοια δὲν θὰ εἶχεν ἐγχώριον νόμισμα διαρκούσης τῆς περιόδου τῆς μεγίστης αὐτῆς ἀποικιακῆς καὶ ἐμπορικῆς δράσεως. Ἡ Χαλκὶς καὶ ἡ Ἐρέτρια ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἱστορίας μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἦσαν αἱ ἐπιχειρηματικώταται τῶν πόλεων τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος, ὡς ἀποδεικνύει ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν Χαλκιδικῶν καὶ Ἐρετριακῶν ἀποικιῶν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Θρᾴκης, τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας.

Ἡ Εὔβοια ὡσαύτως ἔδωκε τὸ ἴδιον αὐτῆς ὄνομα ἐν παλαιοτάτη ἤδη ἐποχῇ εἰς ἕνα τῶν εὐρυτάτης χρήσεως κανόνων πρὸς στάθμισιν τῶν πολυτίμων μετάλλων, ὅπερ γεγονὸς εἶνε ἀξιοσημείωτον, ἀρκοῦν αὐτὸ καὶ μόνον, ὅπως ἐπιτρέψῃ ἡμῖν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ Εὔβοια θὰ ἦτο ἓν τῶν κέντρων, ἐξ οὗ διεκλαδώθη ἡ νομισματοκοπία ἐπὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἐντούτοις τὰ ἀρχαιότατα τῶν νομισμάτων τῆς Εὐβοίας ἀνεγνωρίσθησαν

μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη. Τινὲς δὲ τῶν νομισματικῶν διστάζουσιν εἰσέτι νὰ παραδεχθῶσιν ὡς Εὐβοϊκὰ τὰ παλαιὰ ἀνεπίγραφα νομίσματα τὰ καταταχθέντα ὑπὸ τοῦ Imhoof-Blumer, E. Curtius καὶ ἐν τῷ παρόντι ἔργῳ εἰς τὴν νῆσον ταύτην. Τὰ ἀρχαϊκὰ ταῦτα νομίσματα εἶνε διαφόρων τύπων, πάντα ὅμως Εὐβοϊκοῦ (Ἀττικοῦ) βάρους καὶ χαρακτηρίζονται ὑπὸ τετραγώνου ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως διαγωνίως διῃρημένου ἐγκοίλου. Ἀπεδίδοντο δὲ ταῦτα πρότερον εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς συνήθως ἀνευρισκόμενα ἐν Ἀττικῇ· ἐπειδὴ ὅμως πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἶνε φανερῶς τεχνοτροπίας νεωτέρας τῆς τῶν παλαιοτάτων Ἀθηναϊκῶν τετραδράχμων, δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ τις μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι αἱ Ἀθῆναι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξέδιδον ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου νομισματοκοπείου τόσον πολλὰς διαφόρους σειρὰς νομισμάτων συγχρόνως πρὸς τὰς πασιγνώστους αὐτῶν «*γλαῦκας*». Ἡ περίστασις δ' ὅτι εὑρίσκονται νῦν συνήθως ἐν Ἀττικῇ[1] εὐκόλως ἐξηγεῖται ὡς ἐκ τῶν στενῶν σχέσεων, αἵτινες ὑφίσταντο πάντοτε μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Εὐβοίας, πρὸς δὲ καὶ ἐκ τῆς ταὐτότητος τοῦ σταθμητικοῦ κανόνος (στατῆρες 135 κ. καὶ τετράδραχμα 270 κ.), ἥτις ἐπέτρεπεν αὐτοῖς νὰ κυκλοφορῶσι παραπλεύρως τῶν Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων. Ἐν Εὐβοίᾳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐν ἔτει 480 π. Χ. ἐπιδρομὴ τοῦ Ξέρξου ἀποτελεῖ τὸ κατώτερον ὅριον τῶν παλαιῶν ἀρχαϊκῶν νομισμάτων. Τοῦ πολέμου δὲ παρελθόντος, αἱ Εὐβοϊκαὶ πόλεις ἐτάχθησαν μεταξὺ τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηνῶν, ὅσαι δὲ ἐξ αὐτῶν διετήρησαν τὸ δικαίωμα τοῦ νομισματοκοπεῖν παρεδέχθησαν νέαν καὶ βελτίονα μέθοδον κοπῆς καὶ νέους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τύπους. Αἱ διάφοροι Εὐβοϊκαὶ πόλεις, εἰς ἃς ταῦτα καὶ μεταγενέστερα νομίσματα δύνανται νὰ ἀποδοθῶσιν εἶνε αἱ ἑξῆς: —

---

1). Νεωστὶ ἐν τούτοις ἀνεκαλύφθησαν τοιαῦτα νομίσματα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Εὐβοίᾳ. U. Koehler. **Münzfunde auf Euboea** ἐν τοῖς **Mitth. d Arch. Inst Athen. IX** σ. 354.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

	Πρὸ 480	480—445	411—336	313—265	197—146	Αὐτοκρατορ.
Ἀθῆναι Διάδες (;)	AR (;)					
Ἐρέτρια	Ηλ. AR	AR	...	...	AR Æ	Æ
Ἱστιαία	. .	...	AR Æ	AR Æ	AR Æ	
Κάρυστος	...	AR	AR Æ	...	AV AR Æ	Æ
Κύμη (;)	AR (;)					
Χαλκὶς	Ηλ. AR	AR	AR Æ	..	AR Æ	Æ
Συμμαχικὰ	...	...	AR Æ	...	Æ	
Ἀβέβαια	AR					

Ἀθῆναι Διάδες (;) Ἀθηναϊκὴ ἀποικία παρὰ τὴν βορείαν ἄκραν τῆς νήσου (Köhler, *Delisch-Attische Bund*, σ. 196).

Πρὸ τοῦ 480 π. Χ.

Γλαύξ. (B. M. *Guide*, Πίν. VI, 26.)	Τετράγωνον ἔγκοιλον διαγωνίως διῃρημένον . . . . . . AR Δίδραχ.

Ὁ τύπος τῶν στατήρων τούτων ἐλήφθη ἀπὸ τῶν Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων, κατὰ τεχνοτροπίαν ὅμως καὶ κατασκευὴν εἶνε ἀνόμοιος.

Ἐρέτρια. Ἡ πόλις αὕτη ἀπελείπετο κατὰ σπουδαιότητα μόνον τῆς Χαλκίδος· δύναται δὲ νὰ διεκδικήσῃ μετ' εὐλόγου πιθανότητος τὰς ἑξῆς σειρᾶς νομισμάτων: —

Περὶ τὰ 600-480 π. Χ.

Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον. (*Rev. Num.*, 1864, Π. VII, 10.)	Ἔγκοιλον τετράγωνον. Ἠλ. Διώβολ.
Γοργόνειον. *(Πίναξ ΙΖ'. 10.)*	Τετράγωνον ἔγκοιλον διαγωνίως διῃρημένον . . . . . . AR Δίδραχ.
Ὁμοίως.	Ὁμοίως . . . . AR Ὀβολ.
Ὁμοίως. (B. M. *Cat.*, *C. Gr.*, Π. XXII, 7, 8.)	Ὁμ., ἐν αὐτῷ δὲ κεφαλὴ λέοντος ἀντωπός AR Τετράδρ.
Ὁμ. (B. M. *Guide*, Πίν. V, 24.)	Ὁμοίως . . . . AR Δίδραχ.

Γοργόνειον. (*Πίναξ ΚΓ'. 2.*)	Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον. R Τετράδρ.
Κεφαλὴ βοὸς κατ' ἐνώπιον. (B. M. *Guide*, Πίν. V, 23.)	'Ομ., διαγωνίως διῃρημένον. R Δίδρ.

Τὸ γοργόνειον καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ βοὸς δυνατὸν νὰ εἶνε σύμβολα τῆς λατρείας Ἀρτέμιδος τῆς Ἀμαρυνθίας (= τῆς *λαμπούσης*, ἐκ τοῦ ῥήματος ἀμαρύσσω), σεληνιακῆς θεότητος, ἧς ὁ παρὰ τὴν Ἐρέτριαν ναὸς παρέμεινεν μέχρις ἐσχάτων χρόνων εἶδος τι ἀμφικτυονικοῦ κέντρου ἁπάσης τῆς κεντρῴας καὶ νοτίου Εὐβοίας.

Περὶ τὰ 480 - 445 π. Χ.

Ἡ μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους νέα σειρὰ τῶν Ἐρετριακῶν νομισμάτων χαρακτηρίζεται ἐκ μεταβολῆς τινος ἐν τῇ κατασκευῇ. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δηλαδὴ τούτου τὰ νομίσματα εἶνε λεπτότερα, πλατύτερα καὶ ἐπίπεδα, διακρίνονται δὲ διὰ τῶν γραμμάτων Ε ἢ ΕΡ (B. M. *Cat.*, *Cent. Gr.*, Πίν. XXIII. 1—6).

Δάμαλις ἀποκνιζομένη· ἐπὶ τῆς ῥάχεως αὐτῆς χελιδών.	Σηπία ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ (*Πίναξ ΙΖ'. 11*) . R Τετράδρ.
'Ομ., ἄνευ χελιδόνος,	'Ομοίως . . . . R Δίδραχ.
'Ομοίως.	'Ομοίως . . . . R Δραχ.
Κεφαλὴ ταύρου ἢ δαμάλεως ἀντωπός.	'Ομοίως . . . . R Διώβ. καὶ ὀβολ.

Ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς παλαιοτάτης περιόδου ἡ δάμαλις ἢ ὁ ταῦρος δυνατὸν νὰ εἶνε ἐμβλήματα τῆς λατρείας τῆς σελήνης. Ἡ σηπία (τευθὶς) ἐνδεικνύει τὴν λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος. Τὸ ζῷον τοῦτο φαίνεται ὅτι ἦτο πασίγνωστον καὶ ἀνεγνωρισμένον ἔμβλημα ἢ **ἐπίσημον** τῆς πόλεως Ἐρετρίας, ὡς ἡ γλαὺξ ἦν τὸ τοῦ Ἀθηνῶν· ὅθεν καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς εἰρωνευόμενός ποτε παρέβαλε τοὺς Ἐρετριεῖς πρὸς τὰς σηπίας (Πλουτ. *Βίος Θεμιστ.* XI καὶ *Ἀποφθέγμ. βασιλ. καὶ αὐτοκρ. (Θεμιστ.)* XIV: *τοὺς δὲ Ἐρετριεῖς ἐπισκώπτων ἔλεγεν ὥσπερ τευθίδας μάχαιραν μὲν ἔχειν, καρδίαν δὲ μὴ ἔχειν.)*

Ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐπανακτήσεως τῆς Εὐβοίας ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐν ἔτει 445 π. Χ. φαίνεται ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νόμισμα ἀφῃρέθη ἐξ ὅλων τῶν πόλεων τῆς νήσου· ὅτε ὅμως ἐν ἔτει

411 ἐπανέκτησεν ἡ Εὔβοια τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἡ Ἐρέτρια ἀπέβη τὸ νομισματοκοπεῖον σειρᾶς νομισμάτων ἐκδοθείσης τότε μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΕΥΒΟΙ, ΕΥΒ, ΕΥ, κλπ., ἂν καὶ μετ' Ἐρετριακῶν τύπων. (B. M. *Cat., Cent.. Gr.* Πίν. XVII 1 κ. ἑξ),

Περὶ τὰ 411-336 π. Χ.

Βοῦς κατακείμενος.	Κεφαλὴ τῆς νύμφης Εὐβοίας, ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . Ꝑ 184 κ.[1]
Κεφαλὴ τῆς νύμφης Εὐβοίας.	Κεφ. καὶ τράχηλος βοός. Ꝑ Δρ. 66 κ.
Ὁμοίως.	Ὁμοίως . . . . Ꝑ Ἡμίδρ.
Ὁμοίως.	Κλάδος ἀμπέλου καὶ σταφυλή . . . Ꝑ Διώβολ.
Κεφαλὴ βοὸς κατ' ἐνώπιον.	Σηπία . . . . Ꜳ ·55
Ταῦρος ἱστάμενος.	Σταφυλή . . . . Ꜳ ·6
Κεφαλὴ νύμφης.	Κεφαλὴ βοὸς μετὰ σταφυλῶν Ꜳ ·5

Ἐκ τῆς Μακεδονικῆς περιόδου δὲν ὑπάρχουσιν Εὐβοϊκὰ νομίσματα· μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅμως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Φλαμινίνου ἀπέβησαν καὶ πάλιν ἄφθονα. Τὰ ἀργυρᾶ τούτων ἐκόπησαν ἐν ὀνόματι τῆς Ἐρετρίας, τὰ χαλκᾶ ὅμως συνήθως, ἂν καὶ οὐχὶ πάντοτε, φέρουσι τὴν ἐπιγρ., ΕΥΒΟΙΕΩΝ

Περὶ τὰ 197-146 π. Χ.

Προτομὴ Ἀρτέμιδος μετὰ τόξου καὶ φαρέτρας ἐπ' ὤμου. *(Πίναξ ΙΖ'. 12).*	ΕΡΕΤΡΙΕΩΝ Βοῦς ἱστάμενος. Ὄνομα ἄρχοντος. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ δάφνης . . . . . Ꝑ Τετράδρ.
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	ΕΡΕΤΡΙΕΩΝ Βοῦς κατακείμενος. Ὄνομα ἄρχοντος. Ꝑ Ὀκτώβολ.
Κεφαλὴ νύμφης. (B.M. *Cat. Cent. Gr.*, Πίν. XXIII, 11)	ΕΡΕΤΡΙΕΩΝ Κλάδος ἀμπέλου. Ὄνομα ἄρχοντος . . Ꝑ Τετρώβ.
Ὁμοίως. (*Αὐτόθι*, Πίν. XXIII, 12.)	ΕΡΕΤΡΙΕΩΝ Κεφαλὴ καὶ τράχηλος βοός. Ὄνομα ἄρχοντος. Ꝑ Τριώβ.

1) Τοῦτο εἶνε τὸ μόνον γνωστὸν Εὐβοϊκὸν νόμισμα Αἰγινητικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος. Πάντα τὰ λοιπὰ ἀργυρᾶ νομίσματα εἶνε Εὐβοϊκοῦ (Ἀττικοῦ) βάρους, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀρτίου, ἀπὸ δὲ τοῦ 411 π. Χ. ἐκπίπτοντος βαθμιαίως. Ὁ καθηγητὴς Gardner ὑπέθεσεν ὅτι δύναται ὁ στατὴρ οὗτος νὰ εἶνε πράγματι Κρητικὸς καὶ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ δυνατὸν νὰ εἶνε ΕΥR = Εὐρώπη, οὐχὶ δὲ ΕΥΒ.

Κεφαλὴ γυναικεία πεπλοφόρος. (B. M. *Cat., Cent., Gr.*, Πίν. XXIII, 13.)	ΕΡΕΤΡΙΕΩΝ Βοῦς κατακείμενος. Ὄνομα ἄρχοντος . . . . Æ ·65

Ταῦρος ἱστάμενος ἢ κατακείμενος καὶ ἀστήρ (*Αὐτόθι*, Πίν. XVII, 15, 16.)	ΕΥΒΟΙΕΩΝ Κλάδος ἀμπέλου καὶ ἀστήρ . . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ γυναικεία πεπλοφόρος. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVII, 17.)	» Ταῦρος κυρίσσων. Æ ·6
Ὁμοίως, κατ' ἐνώπιον. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVII, 18.)	» Πρῷρα. . . . . Æ ·6
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVII, 19.)	» Στάχυς . . . . Æ ·45

Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι

Τὸ μόνον μεταξὺ τῶν αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων τῆς Ἐρετρίας, ὅπερ χρήζει σημειώσεως, εἶνε νόμισμά τι τοῦ Κομμόδου (*Num. Chron.*, Παλ. σειρά, VI. σ. 145) ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ ὁποίου εὕρηται ΕΡΕΤΡΙΩΝ καὶ τρίμορφος κεφαλή, ἧς ἡ ἐν μέσῳ ἀντωπὸς μορφὴ εἶνε γυναικεία αἱ δὲ λοιπαὶ πρὸς δ. καὶ ἀρ. ἐστραμμέναι πωγωνοφόροι. Τὸ νόμισμα τοῦτο ἐνθυμίζει τὴν σελήνην κατὰ τὰς τρεῖς αὐτῆς φάσεις, καὶ δεικνύει τὴν ἐξακολούθησιν τῆς λατρείας τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐν Ἐρετρίᾳ μέχρις ἐποχῆς λίαν ὀψίμου.

Ἱστιαία. Τὸ μετὰ βεβαιότητος δυνάμενον νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν Ἱστιαίαν ἀρχαιότατον νόμισμα ἀνήκει εἰς τὴν πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου πεντηκονταετίαν. Ἄξιον σημειώσεως τυγχάνει, ὅτι αἱ ἄμπελοι ἀφ' ὧν ἡ πόλις προσέλαβεν, ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τοῦ Ὁμήρου, τὸ ἐπίθετον *πολυστάφυλος*, κατέχουσι σπουδαίαν θέσιν ἐπὶ τῶν νομισμάτων (R. Weil, *Z. f. N.*, I. 183.)

Περὶ τὰ 369-336 π. Χ.

Κεφαλὴ μαινάδος φέρουσα στέφανον ἀμπέλου. (B.M. *Cat., Cent. Gr.*, Πίν. XXIV, 1.)	ΙΣΤΙ Ταῦρος καὶ ἄμπελος μετὰ σταφυλῶν. . . . . . . AR Δρ.
Ὁμοίως. (*Αὐτόθι*, Πίν. XXIV, 3-5.)	» Ταῦρος ἢ κεφαλὴ ταύρου Æ ·5

Περὶ τὰ 313-265 π. Χ.

Ἡ ἀμέσως κατόπιν ἀκολουθοῦσα ἔκδοσις Ἱστιαϊκῶν νομισμάτων ἐκόπη πιθανῶς μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Εὐβοϊκῶν πόλεων ἐν ἔτει 313 π. Χ. ἀνακήρυξιν τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ὅτι διήρκεσεν ἐπὶ πολύ.

Κεφαλὴ μαινάδος μετὰ στεφάνου ἀμπέλου, ἔχουσα δὲ τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ. (*Zeit. f. Num.*, I, σ. 186.)	ΙΣΤΙΑΙΕΩΝ Νύμφη Ἱστιαία σὺν τῷ ὀνόματι αὐτῆς ΙΣΤΙΑΙΑ, καθημένη ἐπὶ πρύμνης πλοίου καὶ κρατοῦσα ἴκριον τροπαίου. . . . ꝶ Ὀκτώβ.
Ὁμοίως. (B.M. *Cat., Cent. Gr.* Π. XXIV, 6.)	Ὁμοίως, ἄνευ τοῦ ὀνόματος τῆς νύμφης. . . . . ꝶ Τετρώβ.
Ὁμοίως. (*Αὐτόθι*, Πίν. XXIV, 8.)	ΙΣΤΙ Κεφαλὴ ταύρου . . . Æ ·6
Κεφαλὴ Διονύσου κατ' ἐνώπιον.	» Κλάδος ἀμπέλου . . . Æ ·55

Περὶ τὰ 197-146 π. Χ καὶ βραδύτερον (;).

Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶνε ἄφθονα καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ τριωβόλων ὁμοίων τοῖς τύποις πρὸς τὰ τῆς προηγουμένης ἑκατονταετίας, λίαν ὅμως ἀμελῶς κατεσκευασμένων καὶ ποικιλλόντων τὴν ὁλκὴν ἀπὸ 38-28 κ. Ἡ κεφαλὴ τῆς μαινάδος εἶνε ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῶν συγχρόνων Μακεδονικῶν τετρωβόλων τῶν κοπέντων μεταξὺ τοῦ 158 καὶ 146 π. Χ. (σελ. 307). Ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Δημάρου, συνταχθέντι ἐν ἔτεσιν 185-180 π. Χ. (*Bull. Corr. Hell.* 1882, σ. 35), τὰ νομίσματα ταῦτα καλοῦνται *Ἱστιαϊκὰ καὶ ἀργύριον Ἱστιαϊκόν*. Τὰς ποικιλίας αὐτῶν ἴδε ἐν B. M. *Cat., Cent. Gr.*, Πίν. XXIV. Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης εἶνε τὰ ἑξῆς :—

Κεφαλὴ μαινάδος	ΙΣΤΙ Κεφαλὴ ταύρου . . . Æ ·55
Ὁμοίως.	ΙΣΤΙΑΙΕΩΝ Σταφυλή . . Æ ·65
Κεφαλὴ γυναικεία (;)	» Τρίπους . . . Æ ·45

Κάρυστος. Τῆς πόλεως ταύτης δὲν φαίνονται ὑπάρχοντα νομίσματα ἐκ τῆς πρώτης περιόδου· ἀπὸ τοῦ 480 π. Χ. ὅμως,

ἐξαιρέσει τῆς ἐν τῷ μεταξὺ Ἀθηναϊκῆς καὶ Μακεδονικῆς διοικήσεως, ἡ νομισματοκοπία εἶνε συνεχής.

480-445 καὶ 414-336 π. Χ.

Βοῦς ἀποκνιζόμενος διὰ τῶν κεράτων αὐτοῦ (Συλλογὴ de Hirsch.)	KARVΣTIO[N] Τετράγωνον ἔγκοιλον ἐν ᾧ ἀλέκτωρ . AR Τετράδρ.
Βοῦς θηλάζουσα μόσχον. (B. M. *Cat. C. Gr.* Π. XVIII, 1.)	Κ Ἔγκοιλον τετράγωνον (ἐξαιρέσει τῶν νεωτέρων νομισμάτων) ἐν ᾧ ἀλέκτωρ . . . . AR Δίδρ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVIII, 3.)	ΚΑΡΥ Ταῦρος κατακείμενος . . . AR Δραχ. καὶ ἡμίδρ.
Πρόσθιον βοός. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVIII, 2.)	Ἔγκοιλον τετράγωνον ἐν ᾧ δένδρον. AR Ἡμίδρ.
Κεφ. βοός. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVIII, 9.)	ΚΑΡΥ Δύο δένδρα φοίνικος. AR Διώβ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVIII, 10.)	Κ Τρία δένδρα φοίνικος . AR Ὀβολ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVIII, 13.)	ΚΑ Κεφαλὴ ταύρου . . . . Æ ·7

197-146 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρος. (B. C. *Guide*, Πίν. XLIII, 29.)	ΚΑΡΥ Ταῦρος ἀναπαυόμενος . . . AV 49·3 κ.
Κεφαλὴ Ἀντιόχου τοῦ Γ'. (;) ὡς Ἀπόλλωνος. (B. M. *Guide*, Πίν. XLIII, 30.)	ΚΑΡΥΣΤΙΩΝ Νίκη ἐπὶ ἅρματος . AR Δίδρ.
Κεφαλὴ Ἡρακλέους. (B. M. *Cat., Cent. Gr.*, Π. XIX, 3)	ΚΑ Κεφαλὴ ταύρου . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Διός. (*Αὐτόθι*, Πιν. XIX, 4.)	ΚΑΡΥΣΤΙΩΝ Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Ἥρας πεπλοφόρος (*Αὐτόθι*, Πιν. XIX, 5.)	ΚΑΡΥ Ταῦρος κυρίσσων . . Æ ·65
Ὁμοίως. (*Αὐτόθι*, Πιν. XIX, 8).	» Δελφίς . . . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος. (*Αὐτόθι*, Πιν. XIX, 6.)	ΚΑΡΥΣΤΙΩΝ Δελφὶς καὶ τρίαινα. Æ ·7
Κεφαλὴ Διονύσου (;) νεαροῦ. (*Αὐτόθι*, Πιν. XIX, 9)	ΚΑΡΥ Δελφίς . . . . . . Æ ·55

Τὰ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα φέρουσι συνήθως ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως κεφαλὴν Ποσειδῶνος.

Ἡ βοῦς καὶ ὁ μόσχος ἀναφέρονται πιθανῶς εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἥρας τῆς πανάρχαιον ναὸν ἐχούσης ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ὄχης εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ἔκειτο ἡ Κάρυστος (Στεφ. Βυζαν. ἐν.λ. *Κάρυστος*. Walpole, *Travels*, σ. 235).

Ὁ ἀλέκτωρ (*κῆρυξ καὶ κᾶρυξ*, Ἀριστοφ. *Ἐκκλ.* 30) ὑπαινίσσεται τὸ ὄνομα *Κάρυστος* τῆς πόλεως· πρβλ. τὸ ῥῆμα *καρύσσω* (*Ἀνθολ.*, 5. 3). Ὁ ἀλέκτωρ ὡς ὁ ἄγγελος τῆς αὐγῆς δυνατὸν νὰ εἶνε καὶ ἡλιακὸν ἔμβλημα (πρβλ. τὰ νομίσματα τῆς ἐν Σικελίᾳ Ἱμέρας, σ. 126).

Τὰ χρυσᾶ νομίσματα τῆς Καρύστου ἐκαλοῦντο δραχμαί. Ἴδε τὸ εὑρετήριον τοῦ Δημαρήτου, ἑνὸς τῶν ἱεροποιῶν τοῦ ἐν Δήλῳ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις μεταξὺ ἄλλων χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων ἀφιερωμένων εἰς τὸν θεόν, καταλέγει καὶ Καρυστίαν χρυσῆν δραχμήν.

Κύμη, πόλις παλαιοτάτη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Εὐβοίας, ἐκπεσοῦσα εἰς ὑπήκοον πόλιν πιθανῶς πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἕκτου αἰῶνος π. Χ. Τὰ νομίσματα, ἅτινα δυνάμεθα (ἂν καὶ μόνον καθ' ὑπόθεσιν) νὰ τάξωμεν ὑπ' αὐτὴν εἶνε δίδραχμα καὶ δραχμαί, ἀναλογοῦντα κατὰ τεχνοτροπίαν καὶ κατασκευὴν πρὸς τὰς ἄλλας Εὐβοϊκὰς σειρὰς τὰς φερούσας τροχόν, γοργόνειον, κ. τ. λ.

Ἵππος ἐν κύκλῳ (Beulé, *Monn. d'Athènes* σελ. 19).	Ἔγκοιλον τετράγωνον διαγωνίως διῃρημένον. . ℞ Δίδραχ. καὶ δρ.
Πρόσθιον ἵππου ἐν κύκλῳ.	Ὁμ. . . . . . ℞ Δίδραχ. καὶ δρ.
Ὀπίσθιον ἵππου ἐν κύκλῳ. (B.M.*Cat.,Cent.Gr.*,Π.XXIV.20)	Ὁμ. . . . . . ℞ Δίδραχ. καὶ δρ.

Ὁ ἵππος, ὡς ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Βοιωτίᾳ, δυνατὸν νὰ ἀναφέρηται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος

Χαλκίς Ἡ σπουδαία αὕτη Ἰωνικὴ πόλις, ἡ μητρόπολις τόσων πολλῶν ἀποικιῶν ἐν Ἰταλίᾳ, Σικελίᾳ καὶ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ, μετήρχετο ἐν παλαιοῖς χρόνοις ἐκτενὲς ἐμπόριον μεθ' ἁπάν-

των τῶν μερῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Αἱ σχέσεις αὐτῆς πρὸς τοὺς Ἴωνας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐγένοντο πιθανῶς αἰτία τῆς εἰσαγωγῆς εἰς Εὐρώπην τοῦ πρὸς στάθμισιν τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ κανόνος, τοῦ κατόπιν γνωστοῦ ὡς Εὐβοϊκοῦ. Τὰ παλαιότατα τῶν Χαλκιδικῶν νομισμάτων φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐξ ἠλέκτρου (ὁλκ. 45 καὶ 22·5 κ.) Ἀργυρᾶ εὕρηνται, δίδραχμα, δραχμαί, τριημιωβόλια καὶ ὀβολοὶ ἐπίσης.

Περὶ τὰ 700-480 π. Χ.

Ἀετὸς σπαράσσων λαγωόν. (B. M. *Cat., Cent. Gr.*, Πίν. XX. 1.)	Ἔγκοιλον τετράγωνον ἀνώμαλον. . . Ηλ. 44·4 κ.
Ἀετὸς ἱπτάμενος. (*Αὐτόθι*, Πίν. XX, 2.)	Ὁμοίως . . . . . . Ηλ. 22·1 κ.
Τροχὸς τετράκνημος. (*Αὐτόθι*, Πίν. XX, 3.)	Ὁμοίως . . . . . . Ηλ. 21·8 κ.
Τροχὸς τετράκνημος. (*Πίναξ ΙΖ'. 8.*)	Τετράγωνον ἔγκοιλον διαγωνίως διῃρημένον . . . . ℞ Δίδρ.
Ὁμοίως. B. M. *Cat., Cent.. Gr.*, Πίν. XX, 5)	Ὁμοίως. . . . . ℞ Δρ.
Ὁμοίως.	Ὁμοίως . . . . . . ℞ Τριημιώβ.
Ὁμοίως.	Ὁμοίως . . . . . . ℞ Ὀβολ.

Περὶ τὰ 480-445 π. Χ.

Ψ (ἀρχαϊκὸν Χ) ἐπὶ τῆς λεγομένης Βοιωτικῆς ἀσπίδος.	Τροχὸς ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. . . (Imhoof *Mon. Gr.*, σ. 221.) ℞ Τετράδρ.
Ἀετὸς ἱπτάμενος, κρατῶν ὄφιν.	Τροχὸς ἐν τριγ. ἐγκοίλῳ. ℞ Δίδρ. (*Zeit. f. Num.*, III, σ. 217.)
Ὁμοίως ἢ ἄνευ τοῦ ὄφεως. (B. M. *Cat., Cent. Gr.*, Πίν. XX, 8)	ΨΑΛ Ὁμοίως ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ ἢ τριγώνῳ . . ℞ Τετρώβ.
Ἀετὸς ἱπτάμενος.	» Ὁμ. . . . . . ℞ Ὀβολ.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐν ἔτει 445 π. Χ. ἐπανακτήσεως τῆς Εὐβοίας ὑπὸ τοῦ Περικλέους, ἡ νομισματοκοπία τῆς Χαλκίδος ἔπαυσε μέχρι περίπου τοῦ μετὰ τὸ 369 π. Χ. (B. M. *Cat. Cent. Gr.*, εἰσαγωγῆς σελ. LVIII), ὅτε ἄρχονται αἱ σειραὶ τῶν δραχμῶν

καὶ χαλκῶν νομισμάτων τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκτεινομένων.

Περὶ τὰ 369-336 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία μετ' ἐνωτίου. (B. M. *Cat., Cent. Gr.*, Π. XX, 9.)	ΧΑΛ Ἀετὸς ἱπτάμενος, κρατῶν ὄφιν. Ꭱ 58 κ.
Ὁμ. (*Αὐτόθι*, Πίν. XX, 12).	» Ὁμ. σπαράσσων λαγωόν . . Ꭱ 27 κ.
Ὁμ., κατ' ἐνώπιον, φέρουσα διάδημα, οὗ ὑπέρκεινται πέντε δίσκοι δι' ἱμάντος συνδεόμενοι. (*Αὐτόθι*, Πίν. XX, 15.)	» Ὁμ. καταβροχθίζων ὄφιν Æ ·55
Κεφαλὴ γυναικεία κατὰ κρόταφον μετὰ κεκρυφάλου ἐκ μαργαριτῶν. (*Αὐτόθι*, Πίν. XX, 17.)	» Ὁμ. . . . . Æ ·65

Ἡ γυναικεία κεφαλὴ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων εἶνε πιθανῶς Ἥρα ἡ Οὐρανία, θεότης σεληναία λατρευομένη ἐπὶ τοῦ ὄρους Δίρφυος τοῦ ὑπερκειμένου τῆς Χαλκιδικῆς πεδιάδος. Οἱ δίσκοι οἵτινες περικυκλοῦσι τὴν κεφαλὴν σημαίνουσιν ἴσως τοὺς πλανήτας (πρβλ. Overbeck, *Kunst-Mythologie* III., Gemmentafel I. 8). Ὁ τὸν ὄφιν σπαράσσων λαγωὸς φαίνεται ὅτι εἶνε ἔμβλημα τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Ἤλιδος, ἐπειδὴ ἐν Χαλκίδι ἓν τῶν κυρίων ἱερῶν ἦτο τὸ τοῦ Διὸς Ὀλυμπίου. (Πρβλ. Hicks, *Gr. Inscr.* σελ. 34).

Περὶ τὰ 336-197 π. Χ.

Καθ' ἅπασαν τὴν Μακεδονικὴν περίοδον ἡ Χαλκὶς ἦτο ἓν τῶν κυριωτέρων φρουρίων τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας, ὅθεν καὶ ἐκαλεῖτο μία τῶν τριῶν τῆς Ἑλλάδος *πεδῶν*. Ἐνταῦθα δ' ἐκόπησαν τετράδραχμα τῶν τύπων τοῦ Ἀλεξάνδρου, φέροντα ὡς σύμβολον κεφαλὴν Ἥρας ὑπὸ δίσκων περικυκλουμένην ὡς ἀνωτέρω.

Περὶ τὰ 197-146 π. Χ.

Ἐν ἔτει 197 π. Χ. ἡ Χαλκὶς ἔλαβε παρὰ τοῦ Φλαμινίνου τὴν

ἐλευθερίαν αὐτῆς ὡς καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς Εὐβοίας, ἤτοι ἡ Κάρυστος, Ἐρέτρια καὶ Ἱστιαία.

Κεφαλὴ Ἥρας πεπλοφόρος, φέρουσα στεφάνην (*Πίναξ ΚΓ'. 1.*)	ΧΑΛΚΙΔΕΩΝ Ἥρα μετὰ σκήπτρου ἐπὶ τεθρίππου., Ὄνομα ἄρχοντος ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ. ℞ Ἀττ. τετράδρ.
Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ δύο μακρῶν πλοκάμων κατὰ μῆκος τοῦ τραχήλου.	ΧΑΛΚΙ Ἀετὸς καὶ ὄφις. Ὄνομα ἄρχοντος ΜΕΝΕΔΗ . . . ℞ 84 κ. (*Πίναξ ΙΖ'. 9.*)
Ὁμοίως. (Β. Μ. *Cat., Cent. Gr.*, Π. XXI, 3.)	ΧΑΛΚΙ Ὁμοίως . . . ℞ Διώβολ.
ΧΑΛΚΙ Τέθριππον (*Αὐτ.*, Π. XXI, 4)	Ὄνομα ἄρχοντος ἐν στεφάνῳ . Æ ·9
Κεφαλὴ Ἥρας μαργαριτοστεφὴς ἢ ἀντωπὸς ἐπὶ κιονοκράνου.	ΧΑΛΚΙΔΕΩΝ Ἀετὸς καὶ ὄφις Æ ·7 (Β. Μ. *Cat., Cent. Gr.*, Πίν. XXI, 5.)

Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι.

Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων ὁ συνηθέστατος τῶν τύπων εἶνε κεφαλὴ Ἥρας ἔχουσα τὴν κόμην κεκοσμημένην ὑπὸ τριῶν ἀλλεπαλλήλων γραμμῶν μαργαριτῶν τεθειμένη δὲ ἐπὶ κιονοκράνου· ἐπὶ νομίσματος ὅμως τοῦ Σεπτ. Σεβήρου ὁρᾶται ὁλόκληρον ἄγαλμα τῆς οὐρανίας Ἥρας, συνοδευόμενον ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς ΗΡΑ (Β. Μ. *Cat., Cent. Gr.* Πίν. XXI. 12). Κάθηται δὲ αὕτη ἐπὶ κωνικοῦ λίθου, φέρουσα μακρὸν χιτῶνα καὶ πέπλον, πρὸς δὲ ὑψηλὴν κόμωσιν· ἔχει δὲ ἐν ταῖς χερσὶν φιάλην καὶ σκῆπτρον. Ὁ κωνικὸς λίθος ἀπαντᾷ ὡσαύτως καὶ μόνος ὡς ὀπισθότυπος. Τὰ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων ὀνόματα ἀρχόντων εἶνε Λ. Λιούϊος, Λ. Ῥουφῖνος, Τιβ. Κλαύδιος, Εὐθυκλείδης. Μεσκίνιος, Κλεόνικος κλπ. (Imhoof, *Mon. Gr.*, σ. 222).

Ἀβέβαια, πιθανῶς Εὐβοϊκά. *Πρὸ τοῦ* 480 π. Χ.

Ἀμφορεὺς ἐν κύκλῳ. (Β. Μ. *Guide*, Πίν. V, 22.)	Ἔγκοιλον τετράγωνον διαγωνίως διῃρημένον . . . . ℞ Δίδρ.
Τρισκελὲς ἐν κύκλῳ. (Beulé, σ. 19).	Ὁμοίως . . . ℞ Δίδρ. καὶ ἡμίδρ.
Ἀστράγαλος ἐν κύκλῳ. (*Αὐτόθι*).	Ὁμοίως . . . . ℞ Δίδρ.

Τὰ νομίσματα ταῦτα ἀνήκουσι εἰς τὴν αὐτὴν κλάσιν εἰς ἣν

καὶ τὰ φέροντα τροχόν, γοργόνειον, ἵππον κλπ. καὶ ἀποδιδόμενα εἰς τὴν Χαλκίδα, Ἐρέτριαν, Κύμην κλπ.

Δυνατὸν ἐντούτοις τὸ φέρον τὸ τρισκελὲς νὰ εἶνε Λυκικὸν νόμισμα.

ΑΤΤΙΚΗ

Beulé, E.. Monnaies d' Athènes, Paris, 1858

Rathgeber, G., Silberne Münzen der Athenaier, Weissensee, 1858.

Grotefend. C. L, Chronologische Anordnung d. Athenischen Silbermünzen Hannover, 1872.

Droysen J. G. Zum Münzwesen Athens (K. Preuss. Akad. d. Wissensch. Berlin), 1882.

Ἀθῆναι. Ὁ Θησεύς, κατὰ Ἀθηναϊκὴν παράδοσιν, ἦτο ὁ πρῶτος, ὅστις ἔκοψε νομίσματα ἐν Ἀττικῇ, ὁ δὲ Πλούταρχος (*Θησ.* 25) λέγει, ὅτι τὰ νομίσματα ταῦτα ἔφερον τύπον βοός: *«ἔκοψε δὲ καὶ νόμισμα βοῦν ἐγχαράξας»*. Ἴδε ὡσαύτως Πολυδεύκην (IX. 60) καὶ Σχολ. Ἀριστ. *Ὀρνιθ.* 1106: *«ἡ γλαῦξ ἐπὶ χαράγματος ἦν τετραδράχμου, ὡς Φιλόχορος· ἐκλήθη δὲ τὸ νόμισμα τὸ τετράδραχμον τότε [ἡ] γλαῦξ. ἦν γὰρ γλαῦξ ἐπίσημον καὶ πρόσωπον Ἀθηνᾶς, τῶν προτέρων διδράχμων ὄντων, ἐπίσημόν τε βοῦν ἐχόντων»* [1].

Ἡ πληροφορία αὕτη τοῦ Φιλοχόρου, Ἀθηναίου ἀρχαιοδίφου τοῦ τρίτου αἰῶνος π. Χ., φαίνεται ὅτι ἐγένετο παραδεκτὴ ἄνευ ἐξετάσεως ὑπό τε τοῦ Πλουτάρχου καὶ Πολυδεύκους.

Ὡς δὲ ὑπέθεσεν ὁ Leake, δὲν εἶνε ἀπίθανον, ὅτι αὐτὸς ὁ Φιλόχορος ἠπατήθη ὑπὸ ἐσφαλμένης τινὸς ἑρμηνείας τῆς πασιγνώστου παροιμίας *«βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν»* (Αἰσχύλ. *Ἀγαμ* 35. Θεογν. 813.), λογίου πιθανῶς ἀρχαιοτέρου τῆς χρήσεως τοῦ νομί-

[1]) Νομισματολόγοι τινὲς φρονοῦσιν, ὅτι τὰ ὑπὸ Φιλοχόρου ἀναφερόμενα νομίσματα εἶνε τὰ φέροντα κεφαλὴν βοὸς δίδραχμα, τὰ ἀποδοθέντα ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι εἰς τὴν Ἐρέτριαν. Ὅτι ταῦτα καὶ τὰ λοιπὰ τῶν παλαιοτάτων Εὐβοϊκῶν νομισμάτων ἐκυκλοφόρουν ἐν Ἀθήναις παρὰ τὰς «γλαῦκας» τοῦ Σόλωνος εἶνε πιθανώτατον, ὅτι ὅμως ταῦτα θὰ ἦσαν τὰ νομίσματα τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος καὶ ὅτι τὰ γλαυκοφόρα νομίσματα εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἱππίου, δὲν δύναμαι νὰ τὸ παραδεχθῶ.

σματος, ἴσως δὲ χρονολογουμένου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅτε βοσκήματα ἐχρησίμευον συνήθως ὡς μέσα ἀνταλλαγῆς, ὡς συνέβαινεν ἐν Ἀττικῇ μέχρις ἐποχῆς σχετικῶς ὀψίμου, ἐπειδὴ ὁ Σόλων ἦτο ὁ πρῶτος μεταβαλὼν εἰς ἀξίας νομίσματος τὰ ὑπὸ τῶν νόμων τοῦ Δράκοντος εἰς βοῦς καὶ πρόβατα ὁριζόμενα πρόστιμα. (Lenormant, *Mon. dans l' ant.*, I. 77.)

Ἐν τούτοις εἶνε ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι ἐκυκλοφόρουν νομίσματα ἐν Ἀττικῇ πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος, ἂν καὶ οὐδὲν ὑπάρχει τὸ δεικνύον ὅτι ταῦτα ἦσαν Ἀττικά. Ἀπ' ἐναντίας πᾶς λόγος ὑπάρχει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἦσαν Αἰγινητικά, ἐπειδὴ γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Ἀνδροτίωνος (Πλουταρ. *Σόλων* 15), ὅτι ὁ Σόλων ἔκοψε δραχμὰς ὁλκῆς ἐλαφροτέρας τῆς τῶν πρότερον ἐν κυκλοφορίᾳ, εἰς τρόπον ὥστε 100 νέαι δραχμαὶ ἰσοφάριζον πρὸς 73 παλαιάς. Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀκριβῶς ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῆς Ἀττικῆς δραχμῆς τῶν 67· 5 κ. καὶ τοῦ μέσου ὅρου τῶν Αἰγινητικῶν στατήρων τῶν μᾶλλον ὑπὲρ τοὺς 90 κ. ἑλκόντων (73 : 100 : : 67·5 : 92. 4), τῆς Ἀττικῆς μνᾶς οὔσης πρὸς τὴν Αἰγινητικὴν ὡς 100 : 137. Ἴδε ὡσαύτως Boeckh, C. I. Gr., 123 § 4, ἔνθα ἐν ψηφίσματι τοῦ Β'. αἰῶνος π. Χ. ἡ Ἀττικὴ *ἐμπορικὴ* μνᾶ ὁρίζεται εἰς 138 δραχμάς: «***ἀγέτω δὲ καὶ ἡ μνᾶ ἡ ἐμπορικὴ Στεφανηφόρου δραχμὰς ἑκατὸν τριάκοντα καὶ ὀκτὼ πρὸς τὰ στάθμια τὰ ἐν τῷ ἀργυροκοπείῳ***».

Αἱ ἐνταῦθα μνημονευόμεναι *Στεφανηφόρου δραχμαὶ* εἶνε συνήθεις δραχμαὶ τοῦ Ἀττικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, οὕτω καλούμεναι, ἐπειδὴ τὸ νομισματοκοπεῖον συνεδέετο πρὸς ἱερὸν τοῦ κατὰ παράδοσιν ἐφευρέτου τῆς νομισματοκοπίας Θησέως, ὅστις παρίστατο φέρων στέφανον ἐν τῇ χειρὶ καὶ ἦτο γνωστὸς τῷ λαῷ ὡς ὁ *Στεφανηφόρος Ἥρως*. Ἐνταῦθα ἐφυλάσσοντο τὰ ἐπίσημα στάθμια τοῦ βάρους. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς δὲ ταύτης ἐξάγομεν ὡσαύτως, ὅτι ὁ Αἰγινητικὸς κανὼν ἐξηκολούθει ὢν ἐν χρήσει ἐν Ἀθήναις εἰς τὰς συνήθεις ἐμπορικὰς πράξεις, ἂν καὶ εἶχεν ἐγκαταλειφθῇ ἐν τῇ νομισματοκοπίᾳ.

Ὁ παρὰ Σόλωνος εἰσαχθεὶς νέος σταθμητικὸς κανὼν ἀντὶ τοῦ Αἰγινητικοῦ ἀπεδείχθη πειστικῶς ὑπὸ τοῦ Mommsen (*Mon. Rom.* *Ἐκδ. Blacas*, I σ. 29 κ. ἑξ. 73 κ. ἑξ) ὅτι ἦτο ὁ Εὐβοϊκός, διὰ τοῦτο δὲ Εὐβοϊκὰ νομίσματα θὰ ἐκυκλοφόρουν ἐλευθέρως ἐν Ἀττικῇ παραπλεύρως τῶν νέων Ἀττικῶν νομισμάτων.

Ἐσημειώσαμεν ἤδη, ὅτε ὁ λόγος ἦν περὶ Χαλκίδος (σελ. 453), καὶ Ἐρετρίας ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ χρυσοῦ ἢ ἠλέκτρου δὲν ἦτο ἄγνωστος ἐν Εὐβοίᾳ, ὑπάρχει δὲ λόγος νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι αἱ Ἀθῆναι ὡσαύτως, κατὰ τὸ ἀρχαιότερον μέρος ἕκτης ἑκατονταετηρίδος δυνατὸν νὰ ἔκοψαν νομισμάτια ἐξ ἠλέκτρου, ἓν τῶν ὁποίων ἀπεικονίσθη παρὰ Beulé σ. 64 ἀρ. 1. Ἴδε ὡσαύτως Köhler, *Münzfunde auf Euboea* ἐν τοῖς *Mitth. d. Arch. Inst.*, IX. 359.

Γλαῦξ πρὸς ἀρ.	Τετράγωνον ἔγκοιλον ἀνωμάλως διῃρημένον . . . . . Ηλ. 21 κ.

Ἡ πρὸς τὰ ἀθηναϊκὰ ἀργυρᾶ νομίσματα ἐν χρήσει νομισματικὴ κλίμαξ περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς διαιρέσεις : —

Δεκάδραχμον	= 10	Δραχ.,	ὁλκ.	675 κ.	
Τετράδραχμον	= 4	»	»	270 »	
Δίδραχμον	= 2	»	»	135 »	
Δραχμή	= 1	»	»	67·5 »	
Πεντώβολον	= 5	Ὀβολ.	»	56·25 »	Ἀριστ. *Ἱπ.* 798
Τετρώβολον	= 4	»	»	45· »	Πολυδ. IX. 63
Τριώβολον = 1/2 Δρ. ἢ	3	»	»	33·75 »	Αὐτόθι
Διώβολον	= 2	»	»	22·5 »	Αὐτόθι
Τριημιωβόλιον	= 1 1/2	»	»	16·87 »	Αὐτόθι
Ὀβολός	= 1	»	»	11·25 »	
Τριτημόριον	= 3/4	»	»	8·45 »	Πολυδ. IX 65
Ἡμιωβόλιον	= 1/2	»	»	5·62 »	Ξεν. *Ἀν.* I. 5·6. Ἀριστ., *Βατρ.* 554
Τριημιτεταρτημόριον	= 3/8	»	»	4·2 »	
Τεταρτημόριον	= 1/4	»	»	2·8 »	Πολυδ. IX. 65
Ἡμιτεταρτημόριον	= 1/8	»	»	1·4 »	

Τα Ἀθηναϊκὰ νομίσματα εἶνε ἀξιοσημείωτα διὰ τὸ ἀμετάβλητον τῶν τύπων καὶ τῆς τεχνοτροπίας αὐτῶν. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις διαφοραί τινες καλῶς δεδηλωμέναι, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν αὐτὰ εἰς τὰς ἑξῆς περιόδους.

590-525 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ἀγροίκου ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας μετὰ μεγάλων ἐξεχόντων ὀφθαλμῶν, φέρουσα στρογγυλὰ ἐνώτια καὶ κράνος ἀκριβῶς ἐφαρμοζόμενον τῇ κεφαλῇ, λεῖον μεθ' ἁπλοῦ μόνον ἑλικοειδοῦς κοσμήματος ὄπισθεν. Ἡ κόμη εἶνε συνήθως διατεθειμένη ἐπὶ τοῦ μετώπου, ἑκάστου πλοκάμου λήγοντος εἰς συνεστραμμένον βόστρυχον. Κατασκευὴ σφαιρόμορφος.	ΑΘΕ ἢ ΑΦΕ τετράγωνον ἔγκοιλον ἐν ᾧ γλαῦξ πρὸς δ. ἔχουσα τὴν κεφαλὴν κατ' ἐνώπιον καὶ τὰς πτέρυγας κλειστάς. Ὄπισθεν θαλλὸς ἐλαίας . . . . . ℞ Τετράδ. *(Πίναξ ΙΗ'. 1.)*
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Ἔγκοιλον τετράγωνον ἐν ᾧ κεφαλὴ γυναικεία πρὸς δ., ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας. Ἡ κόμη συνεσπειρωμένη πρὸς τὰ κάτω ἐπὶ τοῦ αὐχένος καὶ διὰ ταινίας συγκρατουμένη ℞ Τριώβολ.
Ἰανόμορφος (διπρόσωπος) κεφαλὴ ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας, φέρουσα ἐνώτια, ἔχουσα δὲ τὴν κόμην διὰ ταινίας περιδεδεμένην.	ΑΘΕ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ στενῆς, ἀκριβῶς ἐφαρμοζομένης λοφοφόρου περικεφαλαίας. . . . ℞ Τριημιωβόλ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας μετὰ κράνους ἀκριβῶς ἐπικαθημένου.	ΑΘΕ Ἔγκοιλον τετράγωνον ἐν ᾧ γλαῦξ καὶ θαλλὸς ἐλαίας. . . . ℞ Ὀβολός.

Τὰ νομίσματα τῆς πρώτης ταύτης κλάσεως δὲν φαίνονται ὅτι ἐκόπησαν εἰς μεγάλας ποσότητας πολὺ πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστράτου. Ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἀρχαϊκῶν κομματίων, ὑπάρχουσιν ἀναμφιβόλως καί τινα ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος. Καθ' ἅπασαν τὴν περίοδον ταύτην (590-525 π. Χ.) ἤθελε φανῇ ὅτι αἱ δύο μορφαὶ Θ καὶ ⊕ ἦσαν συγχρόνως ἐν χρήσει, ἂν καὶ ἡ πρώτη εἶνε κατὰ πολὺ κοινωτέρα καὶ ἐπ' αὐτῶν μάλιστα τῶν ἀρχαϊ-

κωτάτων κομματίων (Πρβλ. Droysen, *Zum Münzwesen Athens* σ. 9, 1882).

Περὶ τὰ 525-430 π. Χ.

Ἐν τοῖς Ἀριστοτέλους *Οἰκον.*, II. 5 μαρτυρεῖται ὅτι ὁ Ἱππίας συνήθροισε τὸ τότε ἐν Ἀθήναις κυκλοφοροῦν νόμισμα καὶ ἐξέδωκεν αὐτὸ ἐκ νέου μετὰ νέου τύπου: *«Τὸ δὲ νόμισμα τὸ ὂν Ἀθηναίοις ἀδόκιμον ἐποίησεν· τάξας δὲ τιμὴν ἐκέλευσε πρὸς αὐτὸν ἀνακομίζειν· συνελθόντων δὲ ἐπὶ τῷ κόψαι ἕτερον χαρακτῆρα ἐξέδωκε τὸ αὐτὸ ἀργύριον».* Νομίζουσί τινες ὅτι ἡ μαρτυρία αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων μετὰ τῆς κεφαλῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς γλαυκός. Κατ' ἐμὲ ὅμως, δὲν βλέπω δυσκολίαν εἰς τὸ νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι τὸ ἀνακληθὲν νόμισμα ἦσαν τὰ παλαιότατα ἀρχαϊκὰ νομίσματα, τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα, ἅτινα ἕνεκα τοῦ ἀγροίκου αὐτῶν ἠδύναντο φυσικὰ νὰ ἀπεκρούοντο ὑπὸ τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος τῶν Πεισιστρατιδῶν. Διὰ τοῦτο ὁ παρὰ Ἱππίου εἰσαχθεὶς *ἕτερος χαρακτὴρ* δυνατὸν νὰ ἦτο ὁ ἑξῆς: —

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς, ἐξηυγενισμένης ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας, ἔχουσα τὸ κράνος κεκοσμημένον κατὰ μὲν τὸ μέτωπον διὰ τριῶν ὀρθῶν φύλλων ἐλαίας, εἰς δὲ τὰ ὄπισθεν δι' ἀνθεμίου. Ἡ δὲ κόμη αὐτῆς εἶνε κομψῶς διατεθειμένη εἰς κυματοειδεῖς γραμμὰς κατὰ μῆκος τῶν κροτάφων.	ΑΘΕ Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ γλαῦξ κατ' ἐνώπιον μετ ἀναπεπταμένων τῶν πτερύγων, ἀρισ. δὲ θαλλὸς ἐλαίας. . ℞ Δεκάδραχμ. *(Πίναξ ΙΘ'. 6.)*
Ὁμ. *(Πίναξ ΙΗ'. 2.)*	ΑΘΕ Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ γλαῦξ πρὸς δ, τὴν κεφαλὴν ἔχουσα ἀντωπόν, τὰς πτέρυγας κλειστάς. Ὄπισθεν δὲ αὐτῆς μηνίσκος καὶ θαλλὸς ἐλαίας . . . ℞ Τετράδρ.
Ὁμ. *(Πίναξ ΙΗ'. 3.)*	ΑΘΕ Ὁμ. . . . . . ℞ Δίδραχ.
Ὁμ. *(Πίναξ ΙΗ'. 4.)*	ΑΘΕ Ὁμ. ἀλλ' ἄνευ τοῦ μηνίσκου. . . . . . . ℞ Δραχμ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς, ἐξηυγενισμένης ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας, ἔχουσα τὸ κράνος κεκοσμημένον κατὰ μὲν τὸ μέτωπον διὰ τριῶν ὀρθῶν φύλλων ἐλαίας, εἰς δὲ τὰ ὄπισθεν δι' ἀνθεμίου. Ἡ δὲ κόμη αὐτῆς εἶνε κομψῶς διατεθειμένη εἰς κυματοειδεῖς δεσμοὺς κατὰ μῆκος τῶν κροτάφων *(Πίναξ ΙΗ'. 5.)*	ΑΘΕ Κύκλος ἔγκοιλος ἐν ᾧ γλαῦξ κατ' ἐνώπιον, μετὰ πτερύγων κλειστῶν, μεταξὺ δύο κλάδων ἐλαίας . . . . . . ℞ Τριώβολ.
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Κύκλος ἔγκοιλος, ἐν ᾧ γλαῦξ κατ' ἐνώπιον μετὰ κλειστῶν πτερύγων· ὕπερθεν δὲ θαλλὸς ἐλαίας. . . . . ℞ Τριημιωβόλ.
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Ἔγκοιλος κύκλος ἐν ᾧ δύο γλαῦκες πρὸς δεξ. καὶ ἀρ., ὧν μεταξὺ θαλλὸς ἐλαίας . . . . . ℞ Τριημιωβόλ.
Ομοίως.	ΑΘΕ Τετράγωνον ἔγκοιλον ἐν ᾧ γλαῦξ πρὸς δεξ. ἧς ὄπισθεν φύλλον καὶ καρπὸς ἐλαίας ℞ Ὀβολ.
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Ὁμ. . . . . ℞ Ἡμιωβόλ.

Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς περιόδου ταύτης ὁ ὀφθαλμὸς τῆς θεᾶς δείκνυται πάντοτε κατὰ τὸν ἀρχαϊκὸν τρόπον ἤτοι ὡς εἰ ἐφαίνετο κατ' ἐνώπιον. Ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων κομματίων ἡ ἐργασία εἶναι λεπτὴ καὶ τῆς καθαρωτάτης ἀρχαϊκῆς καλλαισθησίας. Περὶ δὲ τὰ τέλη τῆς περιόδου ἀποβαίνει τραχυτέρα· εἶνε δὲ φανερὸν ὅτι ὁ ἀρχαϊσμὸς εἶνε τοῦ κατὰ συνθήκην εἴδους, ὃν οἱ ἀρχαιολόγοι διακρίνουσι διὰ τοῦ ὅρου *«ἀρχαϊστικός»*.

Περὶ τὰ 430 - 350 π. Χ.

ΧΡΥΣΟΣ

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς τελείως ἀνεπτυγμένης τεχνοτροπίας, ἀλλὰ τραχέως καὶ ἀμελῶς ἐξειργασμένη, τοὺς δ' ὀφθαλμοὺς ἔχουσα *ἐν κατατομῇ*. Ἡ διακόσμησις τοῦ κράνους ὁμοία πρὸς τὴν τῶν νομισμάτων τῆς προηγουμένης περιόδου.	ΑΘΕ Γλαῦξ δ. μετὰ κλειστῶν πτερύγων, ὄπισθεν δὲ μηνίσκος καὶ θαλλὸς ἐλαίας Πρὸ αὐτῆς κάλαθος. Ἐπί τινων κομματίων φαίνονται ἴχνη ἐγκοίλου τετραγώνου 𝔄 *(χρυσοῦς στατήρ)* 133 κ. *(Πίναξ ΙΗ'. 6.)*

Ὁμοίως.	ΑΘΕ Γλαῦξ ἐπὶ κλάδου ἐλαίας. . . AV *(χρυσοῦ δραχμή)* 66 κ.
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Γλαῦξ κατ' ἐνώπιον μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων, ὑποκάτω δὲ αὐτῆς κάλαθος . . . . AV *(χρυσοῦν τριώβολον)* 33 κ.
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Γλαῦξ καὶ κάλαθος. . . . . AV *(ἕκτη)* 22 κ.
Ὁμοίως. (*Bull. de Corr. Hell.*, VI. 210)	ΑΘΕ Δύο γλαῦκες καὶ κλάδος ἐλαίας μεταξὺ αὐτῶν AV *(ἕκτη)* 22 κ.
Ὁμοίως.	ΑΟΕ Γλαῦξ ἐπὶ κλάδου ἐλαίας . . AV *(ἡμίεκτον)* 11 κ.

ΑΡΓΥΡΟΣ

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς πανόμοιος πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν χρυσῶν νομισμάτων.	ΑΘΕ Γλαῦξ τραχείας καὶ ἀμελοῦς ἐργασίας, ἧς ὄπισθεν μηνίσκος καὶ θαλλὸς ἐλαίας . . AR Τετράδρ.
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Ὁμοίως. . . . AR Δραχμ.
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Γλαῦξ ἀντωπὸς μετὰ κλειστῶν πτερύγων μεταξὺ κλάδων ἐλαίας AR Τριώβολ.
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Γλαῦξ δίσωμος μετὰ μιᾶς κεφαλῆς· ἐν τῷ πεδίῳ δὲ θαλλὸς ἐλαίας . . . . . . AR Διώβολ.
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Τετράγ. ἔγκοιλον, ἐν ᾧ τέσσαρες μηνίσκοι ἀντίνωτοι. AR Ὀβολ.
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Τρεῖς μηνίσκοι ἔχοντες τὰ κέρατα πρὸς τὰ ἔσω τοῦ νομίσματος ἐστραμμένα. . . AR Τριτημόριον
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ γλαῦξ ἐν μέσῳ τριῶν μηνίσκων. AR Τριτημόρ.
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ κάλαθος. AR Τριημιτεταρτημόριον
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Τετράγωνον ἔγκοιλον ἐν ᾧ μηνίσκος. . . AR Τεταρτημόριον
Ὁμοίως	ΑΘΕ Γλαῦξ μεταξὺ δύο κλάδων ἐλαίας. . AR Ἡμιτεταρτημόριον.

Τινὲς τῶν μικροτέρων ὑποδιαιρέσεων δυνατὸν νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν προγενεστέραν περίοδον.

Τὰ τετράδραχμα τῶν χρόνων τούτων εἶναι λίαν ἀμελῶς ἐξειργασμένα, ἔτι δ' ἀμελέστερον κεκομμένα, τῆς μήτρας συνήθως οὔσης κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκτὸς τοῦ πετάλου. Ταῦτα πάντα ἐξηγοῦνται ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν πολεμικῶν χρόνων. Αἱ ἐτήσιοι ἀποστολαὶ παντὸς εἴδους πολεμικῶν ἐφοδίων, διαρκοῦντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ κατόπιν, καθίστων ἀναγκαίαν ἀφθονωτάτην νομισματοκοπίαν, εἶνε δὲ ὅλως φυσικόν, ὅτι τὰ νομίσματα θὰ ἔφερον τὰ σημεῖα ἐσπευσμένης κατασκευῆς.

Δὲν εἶνε ὅλως βέβαιον κατὰ ποῖον ἀκριβῶς χρόνον ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω ὁρίων ἐξεδόθησαν τὰ χρυσᾶ νομίσματα τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Ἀριστοφάνης (*Βατρ.* 720 καὶ 2 χιλ.)[1] ἀναφερόμενος, ὡς φαίνεται, εἰς ἔκδοσίν τινα χρυσῶν νομισμάτων ἐν Ἀθήναις ἀντιπαραθέτει ταῦτα πρὸς τὰ δόκιμα ἀργυρᾶ νομίσματα τῶν προγενεστέρων χρόνων ἀποκαλῶν *«πονηρὰ χαλκία»*, ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ χωρίου τούτου βεβαιοῖ, ἐπὶ τῆς αὐθεντίας τοῦ Ἑλλανίκου καὶ Φιλοχόρου στηριζόμενος, ὅτι ὁ χρυσὸς ἐξεδόθη ἐν ἔτει 407 π. Χ. καὶ ὅτι ἦτο λίαν κεκραμένος. Ἐν τούτοις αἱ λέξεις τοῦ Ἀριστοφάνους εἶνε πᾶν ἄλλο ἢ σαφεῖς, εἶνε δὲ ὅλως δυνατὸν νὰ ὑπενόει τὰ νέα χαλκᾶ νομίσματα τὰ τὸ πρῶτον ἤδη ἐκδοθέντα ἓν ἔτος πρὶν ἢ διδαχθῶσιν οἱ *Βάτραχοι*, ὡς τῆς φράσεως *τὸ καινὸν χρυσίον* δυναμένης ἐπίσης τόσον ἀκριβῶς καὶ εὐκόλως νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰρωνικῶς εἰς τὸν χαλκόν, ὅσον τὸ *χαλκίον* εἰς τὸν χρυσόν.

---

[1]
Πολλάκις γ' ἡμῖν ἔδοξεν ἡ πόλις πεπονθέναι
ταὐτὸν ἔς τε τῶν πολιτῶν τοὺς καλούς τε κἀγαθούς,
ἔς τε τἀρχαῖον νόμισμα, καὶ τὸ καινὸν χρυσίον.
Οὔτε γὰρ τούτοισιν οὖσιν οὐ κεκιβδηλευμένοις,
ἀλλὰ καλλίστοις ἁπάντων, ὡς δοκεῖ, νομισμάτων,
καὶ μόνοις ὀρθῶς κοπεῖσι, καὶ κεκωδωνισμένοις,
ἔν τε τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς βαρβάροισι πανταχοῦ,
χρώμεθ' οὐδέν, ἀλλὰ τούτοις τοῖς πονηροῖς χαλκίοις,
χθές τε καὶ πρώην κοπεῖσι τῷ κακίστῳ κόμματι.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὰ εὐτελῶς κεκραμένα χρυσᾶ νομίσματα, ἂν τοιαῦτά τινα πράγματι ἐξεδόθησαν, πρέπει νὰ ἐτέθησαν πάλιν ἐκτὸς κυκλοφορίας, ἐπειδὴ νῦν οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ὑπάρχει.

Τὰ Ἀττικὰ χρυσᾶ νομίσματα εἶνε ἐξαιρέτου ποιότητος, πιθανῶς δὲ κατά τι νεώτερα τῶν πλείστων ἀργυρῶν νομισμάτων τῆς περὶ ἧς πρόκ ιται ἐνταῦθα περιόδου. Τὸ ἔτος 394 π. Χ, ὅτε αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Κόνωνος ἐπανέκτησαν πολὺ τῆς προτέρας εὐτυχίας, φαίνεται ἐν τῷ συνόλῳ ὡς ἡ μᾶλλον ἁρμόζουσα χρονολογία τῆς κοπῆς αὐτῶν.

ΧΑΛΚΟΣ

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ὡς ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν νομισμάτων.	ΑΘΕ Γλαῦξ δίσωμος μετὰ μιᾶς κεφαλῆς· ἐν τῷ πεδίῳ θαλλὸς ἐλαίας. *Σύμβολον*, ἐπί τινων κομματίων, κάλαθος . . . . Æ ·5

Τὰ χαλκᾶ ταῦτα νομίσματα εἶνε πανόμοια τοῖς τύποις πρὸς τὰ διώβολα, ἀναμφιβόλως δὲ τῆς αὐτῆς περιόδου. Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους (*Βάτρ.* ἐ. ά·) λέγει, ὅτι ἐν Ἀθήναις ἐκόπησαν χαλκᾶ νομίσματα ἐπὶ τῆς ἀρχοντίας τοῦ Καλλίου (406 π. Χ), δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον, ὅτι ἐκόπησαν ἀρχικῶς ὡς νομίσματα ἀπορίας, ἀξίζοντα διὰ νόμου τὸ αὐτὸ πρὸς τὰ ἀργυρᾶ διώβολα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ἑρμηνείαν ἄλλου τινὸς χωρίου τοῦ Ἀριστοφάνους (*Ἐκκλησ.* 816 κ. ἑξ), ἔνθα ἀναφέρεται νέα τις προκήρυξις, δι' ἧς ἡ χρῆσις τῶν χαλκῶν νομισμάτων κατηργεῖτο, ἐπανεφέρετο δὲ εἰς κυκλοφορίαν τὸ ἀργυροῦν νόμισμα. Ἡ κατάργησις αὕτη τοῦ χαλκοῦ συνέβη πιθανῶς περὶ τὸ 394 π. Χ. (*Rev. Num.*, 1851. σ. 107), ἐπειδὴ αἱ *Ἐκκλησιάζουσαι* ἐδιδάχθησαν ἐν ἔτει 392 π. Χ.

Περὶ τὰ 350-322 π. Χ.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ φαίνεται ὅτι συνέβη μεγάλη ἐλάττωσις τοῦ ποσοῦ τῶν ἐν Ἀθήναις κοπτομένων νομισμάτων. Τοιαύτη τις ἐλάττωσις εἶνε φυσικὴ μόνον ἐν χρόνοις, καθ' οὓς αἱ Ἀθῆναι ἀπώλεσαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Τὰ Μακεδονικὰ τετράδραχμα

30

τοῦ Φιλίππου καὶ ᾿Αλεξάνδρου ὑπεσκέλισαν βαθμιαίως τὰ τῶν ᾿Αθηνῶν ἐν τῇ διεθνεῖ κυκλοφορίᾳ τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Τὰ μέχρις ἡμῶν περισωθέντα ὀλίγα κομμάτια ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων διακρίνονται διὰ τῆς σταθερᾶς ἐμφανίσεως προσθέτου συμβόλου ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ ὀπισθοτύπου. ᾿Εν τῇ ἰδιότητι ταύτῃ συνεμορφώθησαν πρὸς τὴν γενικὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Κεφαλὴ ᾿Αθηνᾶς τεχνοτροπίας νεωτέρας ἢ τὰ πρότερον περιγραφέντα. Τὸ κράνος κοσμεῖται διὰ καθέτων φύλλων ἐλαίας καὶ βλαστοῦ ἀνθεμοειδοῦς.	ΑΘΕ Γλαῦξ, ὡς πρότερον. *Σύμβολα*: Κεφαλὴ ταύρου, κατὰ κρόταφον. Κεφ. ταύρου ταινίᾳ διαδεδεμένη, ἀντωπός. Κεραυνὸς καὶ μήνη. AR Τετράδρ.
Κεφαλὴ ᾿Αθηνᾶς μετ᾽ ἐνωτίου *μακροῦ*, κράνους κεκοσμημένου κατὰ μὲν τὸ μέτωπον διὰ φύλλων ἐλαίας, τὰ δ᾽ ὄπισθεν δι᾽ *ἀκροστολίου*.	ΑΘΕ Γλαῦξ, ὡς πρότερον (ἢ καὶ ἀγροικοτέρα). *Σύμβολα*: Υ Τρίαινα. Πρύμνα. Κεφαλὴ Μεδούσης. AR Δραχμαί.
Κεφαλὴ ᾿Αθηνᾶς μετὰ λοφοφόρου *Κορινθιακοῦ* κράνους.	ΑΘΕ Γλαῦξ μετ᾽ ἀναπεπταμένων πτερύγων πρὸς δ. *Σύμβολον*: ᾿Αμφορεύς. AR Πεντώβολ.
Κεφαλὴ ᾿Αθηνᾶς μετὰ κράνους ᾿Αττικοῦ *ἄνευ* δὲ τῶν φύλλων τῆς ἐλαίας.	ΑΘΕ Δύο γλαῦκες ἀντιμέτωποι . . AR Τετρώβολ.
῾Ομοίως.	ΑΘΕ Γλαῦξ κατ᾽ ἐνώπιον μετὰ πτερύγων κεκλεισμένων μεταξὺ κλάδων ἐλαίας . . . . AR Τριώβολ.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα ἄρχονται νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενα κατὰ μεγάλας ποσότητας. Οἱ ἑξῆς τύποι εἶνε πάντες κατὰ τὰ φαινόμενα ἀρχαιότεροι τῆς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων μετὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον κατακτήσεως τῶν ᾿Αθηνῶν.

Κεφαλὴ ᾿Αθηνᾶς μετὰ κράνους ᾿Αττικοῦ, *ἄνευ* τῶν φύλλων τῆς ἐλαίας.	ΑΘΕ Δύο γλαῦκες ἀντιμέτωποι, ἐν στεφάνῳ ἐλαίας. *Σύμβολα*· κάλαθος, πλημοχόη, κόκκος σίτου. Æ ·55

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους Ἀττικοῦ, ἄνευ τῶν φύλλων τῆς ἐλαίας.	ΑΘΕ Γλαῦξ . . . . . . Æ·45
Ὁμοίως. (Ἡ κεφαλὴ πρὸς ἀρ.).	ΑΘΕ Γλαῦξ ἀντωπὸς μεταξὺ κλάδων ἐλαίας . . . . Æ·35
Ὁμοίως.	ΑΘΗ Γλαῦξ ἐν στεφάνῳ ἐλαίας. Æ·6

Τὰ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΑΘΗ ἀντὶ ΑΘΕ τελευταῖα περιγραφέντα νομίσματα εἶνε τὰ μόνα, ἐφ ὧν ἀπαντᾷ τὸ Η πρὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων.

Κεφ. Ἀθηνᾶς ἐν Κορινθιακῷ κράνει.	Α—Θ Γλαῦξ ἐν στεφάνῳ σταχύων Æ·5
Ὁμοίως.	ΑΘΕ Γλαῦξ. *Σύμβολον*· στέφανος ἢ κέρας Ἀμαλθείας . . . . Æ·5
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετ' Ἀττικοῦ κράνους ἔχοντος τρία φύλλα ἐλαίας ἐπὶ τοῦ μετώπου.	ΑΘΕ Γλαῦξ πρὸς δ. μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων, πρὸ αὐτῆς πλημοχόη ἢ ἀμφορεύς . . . Æ·75
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους Κορινθιακοῦ.	ΑΘΕ Ὁμοίως . . . . . . Æ·6
Τριπτόλεμος ἐπὶ ἅρματος συρομένου ὑπὸ πτερωτῶν ὄφεων.	ΑΘΕ Χοῖρος ἱστάμενος ἐπὶ λαμπάδος· ἐν δὲ τῷ ἐξέργῳ σύμβολον πλημοχόη . . . . Æ·55
Δύο χοιρίδια.	ΑΘΕ Λαμπὰς ἐν στεφάνῳ . Æ·55

Οἱ δύο τελευταῖοι τύποι ἀναφέρονται εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, καθ' ἣν ἡ πανηγυρικὴ πομπὴ ἐβάδιζεν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἐλευσῖνα διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ. (Πρβλ. ὡσαύτως Imhoof, *Mon. Gr.* σ. 151 κ. ἑξ.).

322 - 220 π. Χ.

Μετὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον καὶ τὴν ὑποταγὴν τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸν Ἀντίπατρον ἔπαυσαν ἐκδιδόμενα τῶν Ἀθηνῶν τὰ νομίσματα τῆς *παλαιᾶς τεχνοτροπίας*, δὲν δύναται δὲ νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἐστερήθησαν τότε τοῦ δικαιώματος τοῦ κόπτειν ἴδιον νόμισμα. Τὸ προνόμιον τοῦτο δὲν ἀνέκτησαν πρὸ τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ τρίτου αἰῶνος (περὶ τὰ 220 π. Χ.), ὡς γενήσεται δῆλον ἐκ τῆς λεπτομεροῦς ἐξετάσεως τῶν νομισμάτων τῆς *νέας τεχνοτροπίας*.

Ἀθηναϊκὰ νομίσματα τῆς νέας τεχνοτροπίας, περὶ τὰ 220-86 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς τῆς Παρθένου, πρὸς δ., φέρουσα ἐνώτιον, περιδέραιον καὶ κράνος τρίλοφον, κοσμούμενον κατὰ μὲν τὸ μέτωπον διὰ τῶν προτομῶν τεσσάρων ἢ πλειόνων ἵππων ἀντωπῶν, εἰς δὲ τὸ πλάγιον ὑπὸ Πηγάσου ἢ γρυπὸς τρέχοντος, τέλος δὲ κατὰ τὸ ὄπισθεν μέρος ὑπὸ ἀνθεμίου ὁμοιάζοντος πρὸς ἀκροστόλιον.

ΑΘΕ (ἢ ΑΘΕ) [ἐξαιρέσει τῆς κλάσεως Α'] Γλαῦξ δ. ἔχουσα τὴν κεφαλὴν ἀντωπόν, τὰς δὲ πτέρυγας κλειστάς, ἱσταμένη ἐπὶ ἀμφορέως κειμένου πλαγίως. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ ἐλαίας. Ἐν δὲ τῷ πεδίῳ κατ' ἀρχὰς μὲν δύο μονογραφήματα, βραδύτερον δὲ δύο ἢ τρία ὀνόματα ἀρχόντων καὶ ἓν σύμβολον. Ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως εὕρηται συνήθως ἓν γράμμα (Α — Μ), κατὰ κανόνα δὲ δύο ἢ πλείονα γράμματα ὑποκάτω τοῦ ἀμφορέως.

℞ Τετράδρ., δραχμαὶ καὶ τριώβ.

Τὰ νομίσματα ταῦτα διαιροῦνται εἰς 106 σειρὰς εὐκόλως διακρινομένας διὰ τῶν ὀνομάτων (ἢ μονογραφημάτων) τῶν δύο ἀρχόντων, ἅτινα κατέχουσι τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ πεδίου ἑκατέρωθεν τῆς γλαυκὸς ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ νομίσματος.

Αἱ 106 σειραὶ δύνανται νὰ καταταχθῶσιν ὡς ἑξῆς: —

220-196 π. Χ.	Κλάσις Α'. Ἄνευ τοῦ ΑΘΕ, δύο μονογραφήματα. Ἐργασία καλή 2 σειραί.
	Κλάσις Β'. ΑΘΕ Ο ΔΕΜΟΣ, ἄνευ ὀνομάτων. Ἐργασία καλή. 1 σειρά.
	Κλάσις Γ'. ΑΘΕ, δύο μονογραφήματα. Ἐργασία καλή. 17 σειραί.
196-186 π. Χ.	Κλάσις Δ'. ΑΘΕ, δύο ὀνόματα συντετμημένα. Ἐργασία καλή. 9 σειραί
186-146 π. Χ	Κλάσις Ε'. ΑΘΕ, τρία ὀνόματα. Ἐργασία καλή. 27 σειραί.
146-86 π. Χ.	Κλάσις Ϛ'. ΑΘΕ, τρία ὀνόματα. Ἐργασία ἀγροῖκος. 19 σειραί.
	Κλάσις Ζ'. ΑΘΕ, δύο ὀνόματα. Ἐργασία ἀγροῖκος. 31 σειραί.

Ἡ κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς νέας τεχνοτροπίας εἶνε ἀναμφιβόλως ἀντιγεγραμμένη ἀπὸ τῆς τοῦ κολοσσιαίου χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος, ἔργου τοῦ Φειδίου, ἐν τῷ

Παρθενῶνι. Ὁ Παυσανίας (Ι. 24, 5) περιγράφων τὸ ἄγαλμα τοῦτο λέγει, ὅτι ἐπὶ ἑκάστης πλευρᾶς τοῦ κράνους ὑπῆρχε γρύψ, ἐν δὲ τῷ μέσῳ σφίγξ. Ὁ γρὺψ ἐνίοτε ὑπὸ Πηγάσου ἀντικαθιστάμενος ἐμφανίζεται ἐπὶ τῶν νομισμάτων, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ σφίγξ. Ἐν τῇ θέσει αὐτῆς εἶνε αἱ προτομαὶ τεσσάρων ἢ καὶ πλειόνων ἵππων, οὓς ὁ Παυσανίας παρέλειψε νὰ μνημονεύσῃ, τοὺς ὁποίους ὅμως δυσκόλως θὰ ἔθετεν ὁ σφραγιδογλύφος τοῦ νομίσματος, ἂν δὲν ἦσαν καταφανεῖς ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τοῦ πρωτοτύπου αὐτοῦ. Ἐνταῦθα ὡς ἐπὶ πλείστων ἄλλων ἐπὶ νομισμάτων ἀντιγράφων ἀγαλμάτων ἢ κεφαλῶν ἀγαλμάτων, ὁ τεχνίτης ἠρκέσθη νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴν γενικὴν μορφὴν τοῦ πρωτοτύπου καὶ νὰ κρατήσῃ τοσαύτας ἐκ τῶν λεπτομερειῶν, ὅσαι ἠδύναντο νὰ προσαρμοσθῶσι καλῶς εἰς τὸν περιωρισμένον χῶρον, ὅντινα εἶχεν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ.

Ἐν τῇ κατασκευῇ τὰ ὄψιμα ταῦτα Ἀθηναϊκὰ τετράδραχμα προδίδουσι τὴν χρονολογίαν αὐτῶν διὰ τῆς μεγάλης αὐτῶν διαμέτρου καὶ τῆς χθαμαλῆς καὶ πλατείας τεχνοτροπίας, τῆς μόνον κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου αἰῶνος συνειθιζομένης, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τῆς ἠλαττωμένης αὐτῶν ὁλκῆς, τῆς σπανίως ὑπερβαινούσης τοὺς 260 κόκκους. Τὰ δύο ὀνόματα τῶν ἀρχόντων, ἅτινα ἵστανται πρῶτα ἐπὶ τῶν νομισμάτων, εἶνε ἐνιαυσίων ἀρχόντων, εἰς τὸν ἕνα δὲ τούτων ἀνήκει τὸ ἐν τῷ πεδίῳ σύμβολον. Τὸ τρίτον ὄνομα ἐπὶ τῶν κλάσεων Ε΄ καὶ ϛ΄ ἀλλάσσει δωδεκάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους, καθ' οὗ τὴν διάρκειαν οἱ δύο ἄλλοι παραμένουσιν ἐν τῇ ἀρχῇ. Τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως γράμμα ἀλλάσσει κατὰ κανόνα σὺν ἑκάστῃ ἀλλαγῇ τοῦ ὀνόματος τοῦ τρίτου ἄρχοντος. Ὅθεν δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι ὁ τρίτος ἄρχων ἐξελέγετο ἐκ περιτροπῆς ἀφ' ἑκάστης τῶν δώδεκα φυλῶν, καὶ ὅτι τὰ ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως γράμματα Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Θ Ι, Κ, Λ, Μ, δηλοῦσι δώδεκα περιόδους ἐξ ἑνὸς περίπου μηνὸς ἑκάστην, καθ' ἃς ἐπρυτάνευον διαδοχικῶς αἱ δώδεκα φυλαί. Τὰ ὑπὸ τὸν ἀμφορέα γράμματα ὑπετέθη ὅτι εἶνε ἀρχικὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἐργαστηρίων τοῦ ἐκδίδοντος τὰ νομίσματα νομισματοκοπείου.

Ὡς πρὸς τὴν χρονολογικὴν κατάταξιν τῶν 106 σειρῶν δέον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι μόνον τέσσαρες ἐξ αὐτῶν ὑπάρχουσιν, ὧν αἱ χρονολογίαι δύνανται ἀσφαλῶς νὰ ὁρισθῶσιν. Εἶνε δὲ αὗται αἱ ἑξῆς.

(1) ΑΝΤΙΟΧΟΣ — ΚΑΡΑΙΧΟΣ (κλάσις Ε΄.) Σύμβολον, *ἐλέφας*. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 176 π. Χ. ὅτε Ἀντίοχος, ὁ κατόπιν Ἀντίοχος Δ΄. τῆς Συρίας, ἦτο ἐν Ἀθήναις, ἐπειδὴ εἰς τοῦτον ἀναφέρεται σαφῶς ὁ ἐλέφας, τὸ Συριακὸν σύμβολον. (B. M. *Guide*, Πίν. LV. 23).

(2) ΒΑΣΛΕ[ΥΣ] ΜΙΘΡΑΔΑΤΗΣ — ΑΡΙΣΤΙΩΝ (κλάσις Ζ΄.) Σύμβολον, *ἀστὴρ καὶ δύο μηνίσκοι*. Ἀπὸ τοῦ 88 π. Χ. (B. M. *Guide* Πίν. LXV. 14).

(3) ΑΡΙΣΤΙΩΝ — ΦΙΛΩΝ (κλάσις Ϛ΄.). Σύμβολον, *Πήγασος πίνων*. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 87 π. Χ.

(4) ΑΠΕΛΛΙΚΩΝ — ΓΟΡΓΙΑΣ (κλάσις Ϛ΄.). Σύμβολον, *γρύψ*. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 86 π. Χ. (B. M. *Guide*, Πίν. LXV. 15).

Ἡ δευτέρα τῶν σειρῶν τούτων ἐξεδόθη ἴσως μόνον ὅτε ἐν ἔτει 88 π. Χ. αἱ Ἀθῆναι συνεμάχησαν τῷ Μιθραδάτῃ κατὰ τῆς Ῥώμης. Ὁ εἰς τὴν μερίδα τοῦ Μιθραδάτου ἀνήκων Ἀριστίων (Παυσ., Ι. 20, 5.), ἐγένετο τύραννος τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 87 π. Χ., ὁ δὲ περιπατητικὸς φιλόσοφος Ἀπελλικῶν ἦτο φίλος καὶ συνένοχος τοῦ Ἀριστίωνος.

Οὕτως ἔχομεν δύο ὡρισμένα σημεῖα, τὰ ἔτη 176 καὶ 88-86 π.Χ., περὶ ἃ δυνάμεθα νὰ τάξωμεν κατ' ἀναλογίαν τεχνοτροπίας τὰς μέχρις ἡμῶν περισωθείσας 106 σειράς. Περὶ οὐδεμιᾶς δὲ τῶν 106 τούτων σειρῶν δύναται νὰ ῥηθῇ μετὰ βεβαιότητος ὅτι εἶνε μεταγενεστέρα τῆς ὑπὸ τοῦ Σύλλα ἐν ἔτει 86 π. Χ. ἁλώσεως τῶν Ἀθηνῶν, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου ὑπάρχουσι τριάκοντα μέχρι τεσσαράκοντα σειραὶ (κλάσεις Α΄, Β΄ (;), Γ΄, Δ΄, καὶ μέρος τῆς Ε΄.) φανερῶς προγενέστεραι τοῦ ἔτους 176 π. Χ. Τοῦτο ἀνάγει ἡμᾶς μέχρι περίπου τοῦ 216 π.Χ., ἢ ἂς εἴπωμεν 220, ὡς τοῦ σημείου τῆς ἐνάρξεως τῶν τῆς νέας τεχνοτροπίας νομισμάτων. Αἱ λοιπαὶ τῶν σειρῶν, ἑξήκοντα μέχρις

ἑβδομήκοντα τὸν ἀριθμὸν ἐκ τῶν κλάσεων Ε΄, Ϛ΄, καὶ Ζ΄, θὰ ἀνήκωσιν εἰς τὰ ἐνενήκοντα ἔτη τὰ μεταξὺ τοῦ 176 καὶ 86 π. Χ. Τοιουτοτρόπως σύμπας ὁ ἀριθμὸς τῶν 106 σειρῶν θὰ περιλαμβάνῃ περίοδον 134 περίπου ἐτῶν (ἀπὸ τοῦ 220 περίπου μέχρι τοῦ 86 π. Χ.), καταλείπων χρονικὸν κενὸν εἰς εἴκοσι καὶ ἑπτὰ περίπου σειράς, ἃς μεταγενέστεραι ἀνακαλύψεις πιθανὸν νὰ φέρωσιν εἰς φῶς.

Κατὰ ταῦτα ἤθελον προτείνει τὴν ἑξῆς ὡς πιθανὴν χρονολογικὴν κατάταξιν τῶν Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων τῆς νέας τεχνοτροπίας. Ἐν ἑκάστῃ δὲ περιόδῳ αἱ σειραὶ κατετάχθησαν ἀλφαβητικῶς, ἐπειδὴ ἐμφανῶς εἶνε ὅλως ἀδύνατον νὰ ἐπιχειρήσῃ τις ἀκριβῆ κατάταξιν ἐν τοῖς ὁρίοις ἑκάστης περιόδου.

Περίοδος Α΄. 220-196 π. Χ. (24 ἔτη, 20 σειραί). Κλάσεις Α΄.-Γ΄.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ 228 π. Χ. αἱ Ἀθῆναι συνέδεσαν φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ῥώμην, τότε δὲ περίπου, ἢ βραχὺ κατόπιν, συνωμολογήθη μεταξὺ τῶν δύο πόλεων *foedus aequum* (Πρβλ. Tacit. *Han.* II. 53. Herzberg, *Gesch. Gr.*, I. σ. 45, σημ. 53), οὗ συνεπείᾳ λίαν πιθανὸν εἶνε νὰ ἀνέλαβον αἱ Ἀθῆναι τὸ ἀρχαῖον αὐτῶν δικαίωμα πρὸς κοπὴν ἀργυρῶν νομισμάτων, δικαίωμα τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ὁποίου ἀπεστερήθησαν καθ' ἅπασαν τὴν Μακεδονικὴν περίοδον.

ΚΛΑΣΙΣ Α΄. ἄνευ τοῦ ΑΘΕ.

(1) Ἐν τῷ πεδίῳ δύο μονογραφήματα· (2) ἐν τῷ πεδίῳ δύο τρόπαια. Δυνατὸν ἐν τούτοις ἡ σειρὰ αὕτη, ἥτις εἶνε ἀγροίκου ἐργασίας, νὰ εἶνε νεωτέρας χρονολογίας· ἴδε τὰς παρατηρήσεις τοῦ von Sallet ἐν τῇ *Zeit. f. Num.*, XII. σ. 381, ἔνθα οὗτος δι' εὐπροσδέκτων ἐπιχειρημάτων ἀποδίδει ταῦτα εἰς τὸ ἔτος 86 π. Χ.

ΚΛΑΣΙΣ Β΄. ΑΘΕ Ο ΔΕΜΟΣ (3) ἐν τῷ πεδίῳ ὡς σύμβολον ὁ Ἁρμόδιος γυμνὸς κραδαίνων ξίφος καὶ κρατῶν κολεόν.
(Zeit. f. Num., Πίν. III. 4).

Τὰ τρία δὲ γνωστὰ κομμάτια τῆς σειρᾶς ταύτης ἀνεκαλύφθησαν ἐν Καρύστῳ τῆς Εὐβοίας κατὰ τὸ ἔτος 1883. Ὁ U. Köhler

(*Zeit. f. Num.*, XII σ. 103) φρονεῖ ὅτι τὰ νομίσματα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐσχάτην περίοδον τῆς Ἀθηναϊκῆς αὐτονομίας ἤτοι περὶ τὸ ἔτος 86 π. Χ. Ἐπειδὴ ὅμως ἥ τε τεχνοτροπία καὶ ἡ κατασκευὴ φαίνονται εἰς ἐμὲ σφόδρα ὁμοιάζουσαι πρὸς τὰς μετὰ τῶν μονογραφημάτων σειρᾶς μᾶλλον ἢ πρὸς τὰ μικρότερα καὶ ἀγροικότερα νομίσματα τῆς ἐποχῆς τοῦ Μιθραδάτου, προὐτίμησα νὰ περιλάβω αὐτὰ μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐκδόσεων τοῦ νέου Ἀθηναϊκοῦ νομίσματος, ἂν καὶ δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τῆς κεφαλῆς τῆς Ἀθηνᾶς εἶνε ἀμελεστέρα τῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων σειρῶν τῆς περιόδου.

ΚΛΑΣΙΣ Γ'., ΑΘΕ. Ἐν τῷ πεδίῳ, δύο μονογραφήματα καὶ σύμβολα τὰ ἑξῆς:—

(4) Τρόπαιον. (5) Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας. (6) Πλημοχόη. (7) Κώπη. (8) Θύρσος. (9) Ῥόπαλον. (10) Κέρας Ἀμαλθείας. (11) Στάχυς (*Πίναξ ΙΘ'. 7*). (12) Πῖλοι Διοσκούρων. (13) Δύο ὄφεις. (14) Νίκη. (15) Ἀετός. (16) Τέττιξ. (17) Ἀκροστόλιον. (18) Ἄνευ συμβόλου, τοῦ ἑνὸς μονογραφήματος ἀναλυομένου ἐνίοτε εἰς τὰ γράμματα ΦΑΝΙ[ΑΣ. (19) ΠΟΛΥ — ΤΙ, καὶ μονογράφημα· δένδρον φοῖνιξ. (20) ΔΩ — ΛΥΣΙ καὶ μονογράφημα· προτομὴ ἵππου.

Τὰ ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως γράμματα ἀπὸ τοῦ Α μέχρις Μ ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν σειρῶν 1, 5, 8, 11, 13, 15, 16, 17, 19 (ἐπὶ τῆς σειρᾶς ταύτης πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς γλαυκὸς), καὶ 20· γράμματα δὲ τοῦ νομισματοκοπείου ἐπὶ τῶν 8, 11, 15, 17, 19 καὶ 20.

Μικρὰ μόνον δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι αἱ ἀνωτέρω εἴκοσι σειραὶ (σὺν τῇ δυνατῇ ἐξαιρέσει τῶν σειρῶν 2 καὶ 3) μετὰ μονογραφημάτων καὶ μεγάλων πεπλατυσμένων διαστάσεων, πρὸς δὲ καλῆς (πρὸς τὴν ἐποχὴν) τεχνοτροπίας, προηγοῦνται χρονολογικῶς τῶν ἑπομένων ἐφ' ὧν τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχόντων ἀπαντῶσιν ὁλογράφως. Ἄξιον σημειώσεως εἶνε, ὅτι ἐπὶ τῶν σειρῶν 13, 16, 17 καὶ 19 τὰ ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως ἀριθμητικὰ γράμματα φθάνουσι μέχρι τοῦ Μ (=12), ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι αἱ σειραὶ αὗται εἶνε

μεταγενέστεραι τῆς ἱδρύσεως τῆς καλουμένης Ἀτταλίδος φυλῆς, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀττάλου τῆς Περγάμου, ὅστις, ὡς ὑποθέτει ὁ Grotefend, ηὔξησε (περὶ τὰ 200 π.Χ.) τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἀθηναϊκῶν φυλῶν εἰς δώδεκα ἀπὸ ἕνδεκα ὡς ἦσαν ἀπὸ τοῦ 265 π.Χ. Ἐν τούτοις ἡ ταξινόμησις τοῦ Grotefend (*Chron. Anord. d. Athen. Silbermünzen*) δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς θεωρίας ταύτης.

Περίοδος Β'. 196-186 π. Χ. (10 ἔτη, 9 σειραί).

ΚΛΑΣΙΣ Δ'. ΑΘΕ. Δύο ὀνόματα συντετμημένα.

Αἱ ἑξῆς ἐννέα σειραί, ἐφ' ὧν τὰ μονογράφηματα εἶνε ἀναλελυμένα εἰς δύο λίαν συντετμημένα ὀνόματα, χρησιμεύουσιν ὡς συνδετικὸς κρίκος τῶν μετὰ μονογραφημάτων κλάσεων Α' καὶ Γ'. καὶ ἐκείνων τῶν μετὰ τριῶν ὀνομάτων ἀρχόντων (Κλάσις Ε'.) Ὁμοιάζουσιν δὲ κατὰ τεχνοτροπίαν καὶ κατασκευὴν πρὸς τὰ νομίσματα τῆς κλάσεως Γ'.

(1)	ΑΔΕΙ-ΗΛΙΟ	*Σύμβολον*:	Τρίαινα.
(2)	ΑΜΜΩ-ΔΙΟ	»	Πλημοχόη.
	» »	»	Οὐδέν.
(3)	» »	»	Κέρας Ἀμαλθείας.
(4)	ΓΛΑΥ-ΕΧΕ	»	Κεφαλὴ Ἡλίου.
(5)	ΔΗΜΗ-ΙΕΡΩ	»	Κράνος.
(6)	ΔΙΟΦΑ-ΔΙΟΔΟ	»	Ἀπόλλων ἱστάμενος (Παυσ., I, 3, 4).
(7)	ΚΤΗΣΙ-ΕΥΜΑ	»	Νίκη.
(8)	ΧΑΡΙ-ΗΡΑ	»	Ἀλέκτωρ καὶ φοῖνιξ.
(9)	ΜΙΚΙ-ΘΕΟΦΡΑ	»	Νίκη ἐπὶ τεθρίππου.

Αἱ ἐννέα αὗται σειραὶ φέρουσι κατὰ κανόνα ἀριθμητικὰ γράμματα ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως καὶ γράμματα δηλωτικὰ τοῦ νομισματοκοπείου. Ὁ ἄρχων ΜΙΚΙ[ΩΝ τῆς σειρᾶς 9 εἶνε πιθανῶς Μικίων ὁ υἱὸς τοῦ Εὐρυκλείδου, οὗτινος τὸ ὄνομα ὡς νικητοῦ τεθρίππῳ ἅρματι ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ 194 π.Χ. (Ραγκαβῆ, II, 962· πρβλ. Grotefend ἐν *Philolog.*, 28, 73). Ἀμφότεροι οὗτοι, ὅ τε Μικίων καὶ ὁ Εὐρυκλείδης, ὧν τὰ ὀνόματα ἀπαντῶσιν πλέον ἢ ἅπαξ ἐν

τῇ ἀμέσως ἑπομένῃ περιόδῳ, ἦσαν ἀναμφιβόλως ἀπόγονοι τῶν περιφήμων Ἀθηναίων ῥητόρων, Εὐρυκλείδου καὶ Μικίωνος, ὧν μνημονεύουσι ὁ Πλούταρχος (*Ἀρατ.* 41), ὁ Πολύβιος (V. 106) καὶ ὁ Παυσανίας (II. 9. 4).

Περίοδος Γ'. 186 146 π. Χ (40 ἔτη, 27 σειραί),

ΚΛΑΣΙΣ Ε'. ΑΘΕ. *Τρία ὀνόματα· ἐργασία καλή.*

Περὶ τοὺς χρόνους τούτους εἰσήχθη ἡ συνήθεια τοῦ θέτειν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τὸ ὄνομα καὶ τρίτου ἄρχοντος. Τεχνοτροπία καλή. Κατασκευὴ ὀλιγωτερόν τι πλατεῖα ἢ ἐπὶ τῶν προηγουμένων κλάσεων.

(1) ΑΜΜΩΝΙΟΣ-ΚΑΛΛΙΑΣ. *Σύμβολον·* δύο δᾷδες.

Πιθανῶς ὁ Ἀμμώνιος οὗτος εἶνε ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν ΑΜΜΩ-τῆς κλάσεως Δ'.

(2) ΑΝΤΙΟΧΟΣ-ΚΑΡΑΙΧΟΣ Ἐλέφας *(Πίναξ ΚΓ'. 3.)*

Ὁ Ἀντίοχος οὗτος ἐταυτίσθη πρὸς τὸν κατόπιν Ἀντιόχον Δ'. τῆς Συρίας (Θεόν, Ἐπιφανῆ), ὅστις διέτριψεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Ἀθήναις, πρὶν ἢ ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον ἐν ἔτει 175 π. Χ.

(3)	ΑΡΙΣΤΟΦ-ΗΡΑ	Ῥόπαλον, τόξον καὶ φαρέτρα
(4)	ΑΦΡΟΔΙΣΙ-ΑΠΟΛΗΞΙΣ	Νίκη στεφανηφόρος.
(5)	ΑΦΡΟΔΙΣΙ-ΔΙΟΓΕ	Διπλοῦν κέρας Ἀμαλθείας
(6)	ΑΧΑΙΟΣ-ΗΛΙ	Κέρας Ἀμαλθείας καὶ στάχυς.
(7)	ΔΑΜΩΝ-ΣΩΣΙΚΡΑΤΗΣ	Φαρέτρα καὶ τόξον.
(8)	ΔΙΟΓΕ-ΠΟΣΕΙ	Διόνυσος (Μελπόμενος;)
(9)	ΔΙΟΝΥΣΙ-ΔΙΟΝΥΣΙ	Ἥλιος ἐπὶ τεθρίππου.
(10)	ΔΙΟΤΙΜΟΣ-ΜΑΓΑΣ	Ἄνευ συμβόλου.
(11)	ΔΩΡΟΘΕ-ΔΙΟΦ	Πρόσθιον λέοντος.
(12)	ΕΠΙΓΕΝΗΣ-ΣΩΣΑΝΔΡΟΣ	Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ.
(13)	ΕΥΒΟΥΛΙΔΗΣ-ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ	Ἄρτεμις Βραυρωνία μετ' ἐλάφου παρ' αὐτῇ (Παυσ., 1.23 7).
(14)	ΕΥΜΗΛΟΣ-ΚΑΛΛΙΦΩΝ	Γυνὴ μετὰ κέρατος Ἀμαλθείας.
(15)	ΕΥΡΥΚΛΕΙΔΗΣ-ΑΡΙΑΡΑΘΗΣ	Αἱ τρεῖς Χάριτες (B. M. *Guide*, Πίν. XLII, 22)

Ὁ Εὐρυκλείδης οὗτος φαίνεται ὅτι εἶνε ὁ υἱὸς Μικίωνος τοῦ

ἀναφερομένου ἔν τινι ἐπιγραφῇ (*Φιλίστωρ*, IV σ. 343) μεταξὺ ἄλλων χορηγῶν δημοσίου τινος χρηματικοῦ κεφαλαίου ἐν Ἀθήναις περὶ τὰ 190 π. Χ. «*Μικίων Κηφισιεὺς Δ καὶ ὑπὲρ τοῦ ὑοῦ Εὐρυκλείδου καὶ τοῦ ὑϊδοῦ Μικίωνος*». Φαίνεται δὲ ὅτι αἱ οἰκογένειαι τοῦ Εὐρυκλείδου καὶ Μικίωνος συνεδέοντο στενῶς καὶ ὅτι ἐν ἀμφοτέραις ἐπανέρχονται ἀμφότερα τὰ ὀνόματα ἐν ἑκάστῃ διαδοχικῇ γενεᾷ (Grotefend, *Athenische Silbermünzen*, σ. 15, σημείωσις, ἔνθα εὕρηνται καὶ ἄλλαι παραπομπαί). Τὸ ἐπὶ τοῦ νομίσματος τούτου σύμβολον ἐταυτίσθη πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου Σωκράτους ποιηθὲν σύμπλεγμα τῶν τριῶν Χαρίτων. Παυσ., I. 22, 8. IX. 35, 7. Beulé, σελ. 298.

(16) ΣΩΙΛΟΣ-ΕΥΑΝΔΡΟΣ Μέλισσα
(17) ΘΕΜΙΣΤΟ-ΘΕΟΠΟΜΠΟΣ Τρόπαιον ἐπὶ πλοίου (πρβλ. Παυσ., I. 36. 1).
(18) ΘΕΟΦΡΑ-ΣΩΤΑ Κεραυνὸς πτερωτός.

Οὐδεὶς λόγος κωλύει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ Θεόφραστος τῆς σειρᾶς ταύτης θὰ εἶνε ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν συνάδελφον τοῦ Μικίωνος ἐπὶ τῆς κλάσεως Δ', σειρᾶς 9.

(19) ΚΑΡΑΙΧ-ΕΡΓΟΚΛΕ Πρῷρα. Πβλ. Κάραιχον τῆς σειρᾶς 2 τῆς παρούσης κλάσεως.
(20) ΛΥΣΑΝ-ΓΛΑΥΚΟΣ Τέτιξ. Πρβλ. Γλαῦκον ἐν κλάσει Δ'. σειρᾷ 4.
(21) ΜΕΝΕΔ-ΕΠΙΓΕΝΟ Ἀσκληπιός. (Πρβλ. Παυσ., I, 21. 4).

Τὸ δεύτερον ὄνομα εἶνε ἐνταῦθα κατὰ γενικὴν πτῶσιν (ΕΠΙΓΕΝΟ[ΥΣ]). Τὸ μόνον δὲ ὅμοιον παράδειγμα γενικῆς εὕρηται ἐν τῇ σειρᾷ ΤΙΜΑΡΧΟΥ-ΝΙΚΑΓΟ.

(22) { ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣ-ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ Σταφυλή.
» ΔΕΜΟΣΘΕΝ Σταφυλή.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ δεύτερος ἄρχων Μιλτιάδης ἀντικατεστάθη μετὰ τὴν δευτέραν πρυτανείαν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους. Οὕτω λοιπὸν αἱ δύο σειραὶ πρέπει νὰ λογισθῶσιν ὡς μία καὶ μόνη.

(23) ΜΙΚΙΩΝ-ΕΥΡΥΚΛΕΙ Διόσκουροι ἱστάμενοι (Παυσ., I. 18. 1. B. M. *Guide* Πίν. XLII. 21).

Ἵνα παραδεχθῇ τις μετὰ τοῦ Grotefend τοὺς δύο τούτους ἄρχοντας ὡς τὸν Εὐρυκλείδην καὶ Μικίωνα, οἵτινες ἦσαν *προστάται* τῶν Ἀθηναίων περὶ τὸ 217 π. Χ. καὶ ἐδηλητηριάσθησαν ὑπὸ Φιλίππου Ε´ τῆς Μακεδονίας (Παυσ., ΙΙ. 9), πρέπει νὰ παραδεχθῇ μίαν ἢ δύο ἐξ ἴσου ἀπαραδέκτους ὑποθέσεις. Διότι πρέπει ἢ νὰ ἀναβιβάσωμεν τὴν χρονολογίαν τῆς ἐνάρξεως τῶν νομισμάτων τῆς *νέας τεχνοτροπίας* μέχρι τοῦ 350 π. Χ. περίπου, ὁπότε αἱ 106 σειραὶ πρέπει νὰ ἐκταθῶσιν ἐπὶ περιόδον 264 ἐτῶν τοὐλάχιστον (350-86 π. Χ), ἐνῷ τοσοῦτον ἀραιὰ ἐμφάνισις Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων εἶνε τὰ μέγιστα ἀπίθανος (πρβλ. π. χ. τοὺς ἀριθμοὺς τῶν φερουσῶν χρονολογίας ἐτησίων ἐκδόσεων τῆς πόλεως Ἀράδου [1] ἔνθα κατὰ τὴν διάρκειαν 95 ἐτῶν γνωρίζομεν 75 νομίσματα φέροντα χρονολογίας, ὅπερ παρέχει ἡμῖν τὴν αὐτήν, ἣν καὶ ἐν Ἀθήναις, ἀναλογίαν, ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι τὰ τῆς νέας τεχνοτροπίας νομίσματα ἤρξαντο ἐν ἔτει 220 καὶ ἔληξαν τὸ 86 π. Χ), ἢ ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Grotefend, ὅτι αἱ μετὰ τῶν μονογραφημάτων σειραὶ ἕπονται ἀντὶ νὰ προηγῶνται, ὅπερ εἶνε ἀκόμη δυσκολώτερον νὰ παραδεχθῇ πᾶς οἰκείως ἔχων πρὸς τὴν βαθμιαίαν κατάπτωσιν τῆς τεχνοτροπίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Εἶνε λοιπὸν φανερὸν ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ παρεπλάνησε τὸν Grotefend ἡ φυσικὴ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ταυτίσῃ τὸν Εὐκλείδην καὶ Μικίωνα τῶν νομισμάτων πρὸς τοὺς δύο γνωστοὺς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἄνδρας.

Οἱ δύο οὗτοι ἄρχοντες εἶνε βεβαίως ἀπόγονοι τῶν ῥηθέντων *προστατῶν* καὶ πιθανῶς οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς συναδέλφους τοῦ Θεοφράστου (κλάσις Δ´, σειρὰ 9) καὶ Ἀριαράθου (κλάσις Ε´, σειρὰ 15).

(24) ΠΟΛΕΜΩΝ — ΑΛΚΕΤΗΣ Τρίπους.
(25) ΠΟΛΥΧΑΡΜ — ΝΙΚΟΓ Κηρύκειον πτερωτόν.
(26) ΣΩΚΡΑΤΗΣ — ΔΙΟΝΥΣΟΔΩ Ἀπόλλων Δήλιος.

Ἡ ἐνταῦθα ἀπεικονιζομένη παράστασις τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τῶν Χαρίτων ἐπὶ τῆς μιᾶς χειρός, τόξου ἐν τῇ ἑτέρᾳ καὶ ἑκατέ-

1) B. V. Head, Coins of Ephesus, σ. 80.

ρωθεν μικροῦ ζῴου, εἶνε τὸ ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα τοῦ ὑπὸ Τευταίου καὶ Ἀγγελίωνος ποιηθέντος Δηλίου Ἀπόλλωνος (Παυσ., X. 35, 3), (Overbeck, *Gr. Plastik* I. σ. 78). Δυνατὸν τὸ νόμισμα τοῦτο νὰ χρονολογῆται ἀπὸ τοῦ ἔτους 167 π. Χ., ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι ἐδωρήσαντο τὴν Δῆλον τοῖς Ἀθηναίοις.

(27) ΤΙΜΑΡΧΟΥ — ΝΙΚΑΓΟ Ἄγκυρα καὶ ἀστήρ

Τὸ πρῶτον ὄνομα ἐτέθη ἐνταῦθα κατὰ γενικὴν πτῶσιν. Ἴδε τὴν σειρὰν 21 τῆς παρούσης κλάσεως.

Περίοδος Δ'. Περὶ τὰ 146-86 (60 ἔτη, 50 σειραί).

ΚΛΑΣΕΙΣ Ϛ'. *καὶ Ζ'. (Ἐργασία ἀγροῖκος. Τὸ ὄνομα τοῦ τρίτου ἄρχοντος παραλείπεται ἐν τῇ κλάσει Ζ'.)*

Ἡ νομισματοκοπία τῆς περιόδου ταύτης φέρει παντοειδῆ σημεῖα ἐσπευσμένης κοπῆς μεγάλου ποσοῦ νομισμάτων. Ἐν ἔτει 167 π. Χ. ἡ νῆσος Δῆλος ἐγένετο ἐλεύθερος λιμὴν καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Ἀθηναίων, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τῆς Ῥόδου καὶ τὴν ἐν ἔτει 146 π. Χ. καταστροφὴν τῆς Κορίνθου, τὸ διὰ τῆς Δήλου Ἀθηναϊκὸν ἐμπόριον μετὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ἐξήρθη εἰς σπουδαιότητα ὑπερτέραν ἐκείνης πάσης ἄλλης ἑλληνικῆς πόλεως, καὶ φυσικῶς προὐκάλεσε τὴν ἀνάγκην μεγάλης αὐξήσεως τῆς ποσότητος τοῦ ἐτησίως νομισματοποιουμένου ἐν Ἀθήναις ἀργύρου. Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων διήρκεσε μέχρι τοῦ 88 π. Χ., ὅτε ἡ Δῆλος ἠρημώθη ὑπὸ τοῦ Μηνοφάνους, ἑνὸς τῶν ναυάρχων τοῦ Μιθριδάτου (Παυσ., III, 23). Δύο δὲ ἔτη βραδύτερον αὐταὶ αἱ Ἀθῆναι ἐπολιορκήθησαν καὶ ἡλώθησαν ὑπὸ τοῦ Σύλλα, ἡ δὲ ἔκδοσις ἀργυρῶν νομισμάτων ὑπὸ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ νομισματοκοπείου ἀπηγορεύθη, ὡς φαίνεται, ἐντελῶς.

Ἂν καὶ τὰ νομίσματα τῆς κλάσεως Ϛ', τὰ φέροντα τρία ὀνόματα ἀρχόντων καὶ τὰ τῆς κλάσεως Ζ', τὰ φέροντα μόνον δύο, εἶνε ἀναμφιβόλως σύγχρονα (τῆς παραλείψεως τοῦ τρίτου ὀνόματος ὀφειλομένης ἁπλῶς εἰς ἔλλειψιν χώρου ἢ ἀμέλειαν), ὅμως προσήκει νὰ καταταχθῶσι διακεκριμένως.

ΚΛΑΣΙΣ ϛ'. *μετὰ τριῶν ὀνομάτων ἀρχόντων.*

(1) ΑΜΦΙΚΡΑΤΗΣ-ΕΠΙΣΤΡΑΤΟΣ Στάχυς.

Κατασκευὴ λίαν ἀγροῖκος. Τὸ τρίτον ὄνομα συνήθως δὲν δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ ἢ καὶ παραλείπεται ἐντελῶς.

(2) ΑΝΔΡΕΑΣ-ΧΑΡΙΝΑΥΤΗΣ Ἱσταμένη καὶ ἑτέρα καθημένη μορφή.
(3) ΑΠΕΛΛΙΚΩΝ-ΓΟΡΓΙΑΣ Γρὺψ *(Πίναξ ΚΓ'. 5.).*

Ὁ ἄρχων οὗτος εἶνε Ἀπελλικῶν ὁ Τήϊος, συνένοχος τοῦ Ἀριστίωνος καὶ ἰσχυρὸν μέλος τῆς μερίδος τοῦ Μιθριδάτου. Ἡ χρονολογία τῶν νομισμάτων τούτων φαίνεται ὅτι εἶνε τὸ 86 π. Χ.

(4) ΑΡΙΣΤΙΩΝ-ΦΙΛΩΝ Πήγασος ἱπτάμενος.

Ὁ ἐντελῶς εἰς τὰ τοῦ Μιθριδάτου ἀφωσιωμένος Ἀριστίων, ἐκυριάρχησε τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 87 π. Χ. Ὁ πίνων Πήγασος ἐξελέχθη ἀναμφιβόλως ὡς ὢν ὁ συνηθέστατος νομισματικὸς τύπος τοῦ Μιθριδάτου.

(5) ΑΡΟΠΟΣ-ΜΝΑΣΑΓΟ Ἔρως στεφανῶν ἑαυτὸν (πρβλ. Παυσ., I, 20. 20).
(6) ΔΗΜΕΑΣ-ΕΡΜΟΚΛΗΣ Ἰσιακὸν κόσμημα.
(7) ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ-ΑΓΑΘΙΠΠΟΣ Πῖλοι τῶν Διοσκούρων.
(8) ΔΩΣΙΘΕΟΣ-ΧΑΡΙΑΣ Τύχη(;) καθημένη.
(9) ΕΥΜΑΡΕΙΔΗΣ-ΚΛΕΟΜΕΝ Τριπτόλεμος.
(10) ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ-ΕΥΚΛΗΣ Νίκη ἢ Τύχη πτερωτὴ μετὰ κέρατος Ἀμαλθείας ῥίπτουσα ψῆφον εἰς ἀμφορέα.
(11) ΘΕΟΔΟΤΟΣ-ΚΛΕΟΦΑΝΗΣ Ἄνευ συμβόλου.

Ὡς εἷς τῶν τρίτων ἀρχόντων τῆς σειρᾶς ταύτης ἀπαντᾷ ὁ φέρων τὸ ῥωμαϊκὸν ὄνομα ΠΟΠΛΙΟΣ.

(12) ΙΚΕΣΙΟΣ-ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ Στέφανος.
(13) ΚΟΙΝΤΟΣ-ΚΛΕΑΣ Νίκη στεφανοῦσα μορφὴν καθημένην (τὸν Μέτελλον;) (B. M. *Guide,* Πίν. LV, 24.)
(14) ΚΟΙΝΤΟΣ-ΧΑΡΙΑΣ Δύο στάχεις.

Οἱ Πόπλιος, Κόϊντος καὶ Λεύκιος, εἶνε τὰ μόνα ῥωμαϊκὰ ὀνόματα, ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν ὀψίμων τούτων Ἀθηναϊκῶν

νομισμάτων. Ὁ Κόϊντος τῆς 13 καὶ 14 σειρᾶς δυνατὸν νὰ εἶνε ὁ Κόϊντος Καικίλιος Μέτελλος (146 π. Χ.)

(15) ΝΙΚΗΤΗΣ-ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Κεφαλὴ Μεδούσης (Παυσ ,Ι, 21.3).
(16) ΝΙΚΟΓΕΝΗΣ-ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ Ἄγαλμα τοῦ ἥρωος Στεφανηφόρου (Θησέως).

Περὶ τοῦ συμβόλου τούτου, ἴδε Beulé σελ. 349.

(17) ΤΙΜΟΣΤΡΑΤΟΣ-ΠΟΣΗΣ Διόνυσος Μελπόμενος (;) (πρβλ. Παυσ., 1.2.5) κρατῶν προσωπεῖον
(18) ΦΑΝΟΚΛΗΣ-ΑΠΟΛΛΟΝΙΟΣ Ἄρτεμις λαμπαδηφόρος.
(19) ΧΑΡΙΝΑΥΤΗΣ-ΑΡΙΣΤΕΑΣ Δήμητρα κρατοῦσα λαμπάδας (ἴδ. κλασ. Ϛ΄. σειρ. 2).

ΚΛΑΣΙΣ *Ζ΄. μετὰ δύο μόνον ὀνομάτων ἀρχόντων.*

(20) ΑΛΚΕΤΗΣ-ΕΥΑΓΡΩΝ Κράνος.
(21) ΑΜΦΙΑΣ-ΟΙΝΟΦΙΛΟΣ Δήμητρα μετ' ἀνεστραμμένων λαμπάδων.
(22) ΑΠΕΛΛΙΚΩΝ-ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Δήμητρα ἱσταμένη μετὰ σταχύων

Πιθανῶς ὁ Ἀπελλικῶν οὗτος εἶνε ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἀπελλικῶνα τῆς σειρᾶς 3 τῆς κλάσεως. Ϛ΄.

(23) ΑΠΟΛΗΞΙΣ-ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ Ἄρτεμις ἀγροτέρα (Παυσ., Ι, 19.6).
(24) ΑΡΧΙΤΙΜΟΣ-ΔΗΜΗΤΡΙ Ἀφροδίτη κρατοῦσα περιστεράν.
(25) ΑΡΧΙΤΙΜΟΣ-ΠΑΜΜΕΝΗΣ Θύρσος
(26) ΔΗΜΕΑΣ-ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΙΔΗΣ Ἶσις ἱσταμένη.

Πρβλ. Κλ. Ϛ΄. σειρὰ 6, ἔνθα ὁ Δημέας ἔχει σύμβολον ὡσαύτως εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἴσιδος ἀναφερόμενον.

(27) ΔΙΟΚΛΗΣ-ΜΕΛΙ-ΜΗΔΕΙΟΣ Ἀθηνᾶ Παρθένος (Παυσ., Ι. 24.7).

Ὡς πρὸς τὴν λέξιν ΜΕΛΙ κλίνω νὰ παραδεχθῶ τὴν γνώμην τοῦ Grotefend, ὅτι δηλ. σημαίνει Μελιτεύς, δηλοῦσα τὸν δῆμον, εἰς ὃν ἀνῆκεν ὁ Διοκλῆς.

(28) ΔΙΟΚΛΗΣ ΤΟ ΔΕΥ-ΜΗΔΕΙΟΣ Ὑγίεια (Παυσ., Ι, 23, 4).
(29) ΔΙΟΚΛΗΣ ΤΟ ΤΡΙ-ΔΙΟΔΩΡΟΣ Ὁ Διόνυσος τοῦ Ἀλκαμένους (Παυσ., Ι, 20. 3).

Ἂν καὶ πολλὰ ὀνόματα ἐπανέρχονται πλέον ἢ ἅπαξ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς νέας τεχνοτροπίας, μόνον ὁ Διοκλῆς φροντίζει νὰ

σημειοῖ τοῦτο διὰ τῆς προσθήκης τῶν λέξεων *τὸ δεύτερον, τὸ τρίτον*. Περὶ δὲ τοῦ Διονύσου τοῦ Ἀλκαμένους, ἴδε Overbeck, *Plastik*, I, 242.

(30) ΔΙΟΚΛΗΣ ΛΕѠΝΙΔΗΣ — Ἀσκληπιὸς ἱστάμενος.

Ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς σειρᾶς ταύτης δὲν ἐμφανίζεται ἡ φράσις «*τὸ τέταρτον*» πρόκειται πιθανώτατα περὶ ἑτέρου τινὸς Διοκλέους.

(31) ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ-ΜΝΑΣΑΓΟΡΑΣ	Διόνυσος ἱστάμενος (*Num. Chron.*, 1881, Πίν. IV, 4).
(32) ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ-ΑΙΣΧΙΝΗΣ	Σφίγξ.
(33) ΕΠΙΓΕΝΗΣ-ΞΕΝΩΝ	Ἀπόλλων Λύκιος (Λουκιανοῦ *Ἀνάχαρσις*, 7).
(34) ΕΥΜΗΛΟΣ-ΘΕΟΞΕΝΙΔΗΣ	Θησεὺς ἢ Ἄρης γυμνός, στηριζόμενος ἐπὶ δόρατος (Παυσ., I, 8. 4).
(35) ΗΡΑΚΛΕΩΝ-ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ	Κεφαλὴ ἀετοῦ.
(36) ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ-ΕΠΙΚΡΑΤΗΣ	Τριπτόλεμος· ὑπεράνω αὐτοῦ ἥλιος καὶ μηνίσκος (πρβλ. Παυσ., I, 14. 1).
(37) ΚΛΕΟΦΑΝΗΣ-ΕΠΙΘΕΤΗΣ	Λίθος τῆς Πεσσινοῦντος.
(38) ΛΕΥΚΙΟΣ-ΑΝΤΙΚΡΑΤΗΣ	Ἄρτεμις Προπυλαία (;) (πρβλ. Παυσ., I, 38. 6) καὶ Δήμητρα μετὰ λαμπάδων.
(39) ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ-ΟΙΝΟΦΙΛΟΣ	Καρπὸς μήκωνος καὶ στάχυς.
(40) ΜΕΝΕΔΗΜΟΣ-ΤΙΜΟΚΡΑΤΗΣ	Δήμητρα καθημένη.
(41) ΜΕΝΤΩΡ-ΜΟΣΧΙΩΝ	Ἁρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων (Παυσ., I. 8, 5).

Ἡ σειρὰ αὕτη παρουσιάζει ἀντίγραφον τοῦ περιφήμου συμπλέγματος τῶν δύο τυραννοκτόνων, ἔργου τοῦ Κριτίου καὶ Νησιώτου. Overbeck, *Plastik*, I, 116.

(42) ΒΑΣΙΛΕ ΜΙΘΡΑΔΑΤΗΣ-ΑΡΙΣΤΙΩΝ — Ἥλιος καὶ μηνίσκοι (*Πίναξ ΚΓ'. 4*).

Ἡ σειρὰ αὕτη δύναται νὰ χρονολογηθῇ ἀκριβῶς διὰ τοῦ ἔτους 88 π. Χ. (Παυσ., I. 20. 5), προηγεῖται δ' ἀμέσως τῶν φερόντων ΑΡΙΣΤΙΩΝ-ΦΙΛΩΝ καὶ ΑΠΕΛΛΙΚΩΝ-ΓΟΡΓΙΑΣ. Τῆς σειρᾶς ταύτης ἔχομεν καὶ χρυσοῦν στατῆρα, τὸν μόνον ὅστις ὑπάρχει ἐν τοῖς νομίσμασιν τῆς νέας τεχνοτροπίας.

(43)	ΜΝΑΣΕΑΣ ΝΕΣΤΩΡ	Πλημοχόη.
(44)	ΝΕΣΤΩΡ-ΜΝΑΣΕΑΣ	Ἔλαφος.
(45)	ΞΕΝΟΚΛΗΣ-ΑΡΜΟΞΕΝΟΣ	Τρίαινα καὶ δελφίς.
(46)	ΞΕΝΟΚΛΗΣ-ΑΡΜΟΞΕΝΟΣ	Ὄφις.
(47)	ΞΕΝΟΚΛΗΣ-ΑΡΜΟΞΕΝΟΣ	Μορφὴ καθημένη κατ' ἐνώπιον.
(48)	ΣΩΤΑΔΗΣ-ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ	Κλάδος (*εἰρεσιώνη*).
(49)	ΦΙΛΟΚΡΑΤΗΣ-ΗΡΩΔΗΣ	Διόνυσος ἱστάμενος.
(50)	ΦΙΛΟΚΡΑΤΗΣ-ΚΑΛΛΙΦΩΝ	Νίκη.

Χαλκᾶ νομίσματα σύγχρονα πρὸς τὰ ἀργυρᾶ τῆς νέας τεχνοτροπίας, 220-86 π. Χ.

Οἱ ἑξῆς εἶνε οἱ κυριώτατοι τύποι τῶν ἀναμφιλέκτως εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνηκόντων χαλκῶν νομισμάτων. Σημειωτέον δὲ ὅτι πολλοὶ τῶν τύπων τῶν χαλκῶν νομισμάτων εἶνε πανόμοιοι πρὸς τὰ πρόσθετα σύμβολα τῶν ἀργυρῶν.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ περικεφαλαίας κατακόσμου, μεθ' ἵππων κατὰ μέτωπον.	ΑΘΕ Δύο γλαῦκες ἀντιμέτωποι ἐπὶ κεραυνοῦ· τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ ἐλαίας. Πρβλ. ὅμοιον τύπον ἐν προγενεστέρᾳ περιόδῳ, 350-322 π.Χ. Æ ·55
Ὁμ.	Γλαῦξ ἐπὶ ἀμφορέως· τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ ἐλαίας· ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς μονογραφήματα ὡς ἐπὶ τῶν AR τῆς κλάσεως I, σειρ. I. σελ. 471 Æ ·75
Ὁμ.	ΑΘΕ Γλαῦξ ἐπὶ ἀμφορέως, ἐν στεφάνῳ. Ἐν τῷ πεδίῳ σύμβολα ἀναλογοῦντα πρὸς ἐκεῖνα τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων. . Æ ·85, ·65
Ὁμ.	ΑΘΕ Γλαῦξ ἐπὶ πρῴρας. . Æ ·7
Ὁμ.	» Ἀθηνᾶ προχωροῦσα μετὰ δόρατος. Παρ' αὐτῇ δὲ γλαῦξ ἢ ὄφις. Æ ·7
Ὁμ.	ΑΘΕ Νίκη. . . . . Æ ·7
Ὁμ.	ΑΘΕ Ἀπόλλων Δήλιος (πρβλ. κλάσ. Ε', σειρ. 26). . . . . . Æ ·7
Ὁμ.	» Τρίπους, καρπὸς μήκωνος καὶ κεραυνός . . . . . . Æ ·7

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ περικεφαλαίας κατακόσμου, μεθ' ἵππων κατὰ μέτωπον.	ΑΘΕ Σφίγξ . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους Κορινθιακοῦ.	» Ζεὺς κραδαίνων κεραυνόν, παρὰ δὲ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἀετός· ἐν τῷ πεδίῳ, σύμβολα ὡς ἐπὶ τῶν συγχρόνων ἀργυρῶν νομισμάτων . Æ ·85, Æ ·7
Ὁμ.	» Ζεὺς Πολιεύς (;). *Σύμβολον* πρῷρα . . . . Æ ·7
Ὁμ.	» Δήμητρα ἱσταμένη μετὰ δύο λαμπάδων . . . . . Æ ·7
Ὁμ.	» Ἄρτεμις τρέχουσα μετὰ λαμπάδος . . . . Æ ·6
Γοργόνειον.	» Ἀθηνᾶ προχωροῦσα μετὰ δόρατος καὶ αἰγίδος . . Æ ·75
Κεφαλὴ Διός.	» Ἀθηνᾶ κραδαίνουσα κεραυνόν· ἐν τῷ πεδίῳ σύμβολα. Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	» Ἀθηνᾶ Ἀρχηγέτις κρατοῦσα γλαῦκα καὶ φιάλην (Σχολ. Ἀριστοφ. *Ὀρνιθ.*, 515) . . Æ ·85
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	ΑΘΕ Ἀθηνᾶ προχωροῦσα μετὰ δορατος καὶ αἰγίδος . . Æ ·7
Τέττιξ.	» Γλαῦξ ἐπὶ κεραυνοῦ . Æ ·5
Ὁμ.	» Οἰνοχόη καὶ κλάδος φοίνικος. Æ ·45
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	» Γλαῦξ καὶ λύρα . . Æ ·65
Ὁμ.	» Λύρα . . . . Æ ·55
Κεφαλὴ Διός.	» Ἀμφορεὺς ἐν στεφάνῳ. Æ ·75
Ὁμ.	» Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρου . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	» Κάνθαρος . . . . . . Æ ·6
Κεφαλὴ Δήμητρος.	» Τέττιξ . . . . Æ ·6
Κεφαλὴ Νίκης.	» Τόξον καὶ φαρέτρα. . Æ ·5
Κεφαλὴ Δήμητρος.	» Πλημοχόη. . . . . . Æ ·9
Πλημοχόη.	» Κάλαθος ἐν στεφάνῳ σταχύων. Æ ·5

Δελφὶς καὶ τρίαινα.	ΑΘΕ Πλημοχόη ἐν στεφάνῳ σταχύων Æ ·5
Κεφαλὴ Διός.	» Πλημοχόη. . . . . . Æ ·5
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	» Πλημοχόη. . . . . . Æ ·35
Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ στεφάνου σταχύων.	» Γλαῦξ μετὰ κλάδου φοίνικος ἐν στεφάνῳ . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Δήμητρος πεπλοφόρος.	» Τριπτόλεμος ἐπὶ ἅρματος δρακόντων . . . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Δήμητρος.	» Χοῖρος . . . . Æ ·8 καὶ ·4
Κεφαλὴ Δήμητρος πεπλοφόρος.	» Μήκων καὶ στάχυς . Æ ·55
Τριπτόλεμος ἐπὶ ἅρματος δρακόντων.	» Λαμπὰς καὶ στάχυς χιαστί . Æ ·55
Κεφαλὴ Δήμητρος.	» Εἷς ἢ δύο στάχυες . . Æ ·45

Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι

Ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 86 π. Χ. ἁλώσεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Σύλλα μέχρι τῶν χρόνων τῆς αὐτοκρατορίας οὐδεμία ὑπάρχει ἀπόδειξις, ὅτι νομίσματα, ἔστω καὶ χαλκᾶ, ἐκόπησαν ἐν Ἀθήναις. Κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἐπανήρχισαν τὰ χαλκᾶ εἶνε ἀβέβαιον, φαίνεται ὅμως πιθανὸν ὅτι περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ παρεχωρήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ σπάνιον προνόμιον τοῦ κόπτειν αὐτόνομα χαλκᾶ νομίσματα. Εἶνε δὲ ἀβέβαιον, ἐπὶ πόσον χρόνον κατεῖχεν ἡ πόλις τὸ προνόμιον τοῦτο. Οἱ κυριώτατοι τύποι τῆς αὐτοκρατορικῆς περιόδου εἶνε οἱ ἑξῆς : —

Προτομὴ Ἀθηνᾶς μετὰ λοφοφόρου Κορινθιακοῦ κράνους, σὺν τῇ προσθήκῃ ἐνίοτε ἀσπίδος ἢ αἰγίδος.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Ἀθηνᾶ Παρθένος κρατοῦσα Νίκην καὶ στηριζομένη ἐπὶ δόρατος καὶ ἀσπίδος . . Æ ·85
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Ἀθηνᾶ Ἀρχηγέτις μετὰ γλαυκός . . . . . Æ ·85
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Ἀθηνᾶ Ὑγίεια ὄφιν τρέφουσα . . . . Æ ·85
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Ἀθηνᾶ ἔνοπλος, εἰς διαφόρους στάσεις . . . Æ ·85
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Ἀθηνᾶ παρὰ δένδρον ἐλαίας, ἐφ' οὗ κάθηται γλαῦξ, παρισταμένου ἐνίοτε καὶ ὄφεως. Æ ·85

Προτομὴ 'Αθηνᾶς μετὰ λοφοφόρου κορινθιακοῦ κράνους, σὺν τῇ προσθήκῃ ἐνίοτε ἀσπίδος ἢ αἰγίδος.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ 'Αθηνᾶ καθημένη πρὸ δένδρου ἐλαίας, τρέφουσα ὄφιν ἑλισσόμενον περὶ τὸ δένδρον. AR ·85
'Ομ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ 'Αθηνᾶ 'Ιππία ἐφ' ἅρματος μεθ' ἵππων καλπαζόντων. AR ·85
'Ομ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ 'Αθηνᾶ καὶ Ποσειδῶν ὧν μεταξὺ δένδρον ἐλαίας, γλαῦξ καὶ ὄφις . . . . AR 1·
'Ομ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ 'Αθηνᾶ καὶ ὁ σάτυρος Μαρσύας (Παυσαν., I. 24). AR ·85
'Ομ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Δένδρον ἐλαίας μεταξὺ γλαυκὸς καὶ οἰνοχόης, ἢ μετὰ γλαυκὸς καθημένης ἐπὶ τῆς ἐλαίας. AR ·85
'Ομ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ 'Ιερὰ τράπεζα, ἐφ' ἧς γλαῦξ, στέφανος καὶ προτομὴ 'Αθηνᾶς . . . . AR ·9
'Ομ (Beulé, σ. 292).	ΑΘΗ Βωμὸς παρὰ δένδρον ἐλαίας. AR ·65
'Ομ.	» Οἰνοχόη καὶ γλαῦξ. . AR ·8
'Ομ.	» Γλαῦξ . . . . AR 6·4
Κεφαλὴ 'Αθηνᾶς μετ' 'Αττικοῦ κράνους ἔχοντος φύλλα ἐλαίας ἐπὶ τοῦ μετώπου.	» Γλαῦξ καὶ θαλλὸς ἐλαίας. . AR ·6
Προτομὴ ἢ κεφαλὴ 'Αθηνᾶς μετὰ λοφοφόρου Κορινθιακῆς περικεφαλαίας ὡς ἀνωτέρω.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Δήμητρα ἐπὶ ἅρματος δρακόντων . . . . . AR ·8-·65
'Ομ.	ΑΘΗ Τριπτόλεμος ἐπὶ ἅρματος δρακόντων . . . . AR ·6
'Ομ.	» Ὄφις συνεσπειρωμένος. AR ·5
'Ομ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ 'Απόλλων Πατρῷος(;) ἱστάμενος γυμνὸς κρατῶν τόξον. AR ·85
'Ομ. (τὸ κράνος 'Αττικόν).	ΑΘΗΝΑΙΩΝ 'Απόλλων Λύκιος μετὰ λύρας, ἔχων τὴν μίαν τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς . . AR ·8

Προτομὴ ἢ κεφαλὴ Ἀθηνᾶ, μετὰ λοφοφόρου Κορινθιακῆς περικεφαλαίας, ὡς ἀνωτέρω (κράνος Κορινθιακόν).	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Ἀπόλλων Πύθιος ἐνδεδυμένος, ἱστάμενος κρατῶν φιάλην καὶ λύραν . . . . . Æ ·8
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Τρίπους μετ' ὄφεως περὶ αὐτόν . . . . . Æ ·5
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Ζεὺς Πολιεὺς ἱστάμενος πρὸ βωμοῦ . . . Æ ·9
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Ζεὺς Ὀλύμπιος καθήμενος . . . . Æ ·9
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Διόνυσος τοῦ Ἀλκαμένους (;) καθήμενος ἐπὶ θρόνου, κρατῶν κάνθαρον καὶ θύρσον. Æ ·9
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Θησεὺς ἐγείρων τὸν βράχον, ἀπὸ ἀγάλματος ἀντιγεγραμμένος (Παυσ. I, 27.8). Æ ·9
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Θησεὺς διώκων τὸν Μαραθώνιον ταῦρον (Παυσ., ἔ. ἀ) Æ ·9
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Θησεὺς μαχόμενος πρὸς τὸν Μινώταυρον, ἐπίσης κατὰ σύμπλεγμα εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως (Παυσ., I, 24, 1). Æ ·9
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Θησεὺς κραδαίνων ῥόπαλον. . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ Θησέως, μετὰ ῥοπάλου ἐπὶ τοῦ ὤμου.	ΑΘΗ Διάφοροι τύποι. Οἰνοχόη, χοῖρος, δύο λαμπάδες, σταφυλή, βούκρανον, ῥόπαλον, κλπ. . Æ ·45
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	ΑΘΗ Κηρύκειον. . . . . . Æ ·45
Προτομὴ ἢ κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ὡς ἀνωτέρω.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Βούκρανον ἐστεμμένον διὰ στεφάνου ἐλαίας . . Æ ·85
Ὁμ.	ΑΘΗ Θεμιστοκλῆς, φέρων τρόπαιον καὶ στέφ., ἱστάμ. ἐπὶ τῆς Σαλαμ. τριήρεως (Παυσαν., I. 31, 1) Æ ·9
Ὁμ.	ΑΘΗ Πρῷρα . . . . Æ ·5
Ὁμ.	» Τὸ ἐν Μαραθῶνι μνημεῖον τοῦ Μιλτιάδου, ἤτοι ὁ Μιλτιάδης ἄγων Πέρσην αἰχμάλωτον πρὸ τροπαίου (Παυσ. I, 32, 4, 5). Æ ·85
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Ἀσκληπιὸς ἱστάμενος μετὰ βάκτρου, περὶ ὃ ὄφις Æ ·9

Προτομὴ ἢ κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ὡς ἀνωτέρω.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Εἰρήνη ἱσταμένη φέρουσα τὸν παῖδα Πλοῦτον· σύμπλεγμα τοῦ Κηφισοδότου (Παυσ. I, 8) . . . . Æ ·9
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Ἄποψις τῆς Ἀκροπόλεως, παρουσιάζουσα τὰ Προπύλ., τὸνΠαρθενῶνα καὶ τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς,ὡς καὶ τὴν εἰς τὴν κορυφὴν ἄγουσαν κλίμακα, καὶ τὸ εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ βράχου σπήλαιον τοῦ Πανός Æ ·85
Ὁμ.	ΑΘΗΝΑΙΩΝ Ἄποψις κατ' ἐνώπιον τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου· ὕπερθεν αὐτοῦ τὰ ἐν τῷ βράχῳ σπήλαια καὶ τούτων ἀνωτέρω τὰ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως στεφανούμενα ὑπὸ τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Παρθενῶνος . . . . Æ ·85

Διαιρέσεις τῶν Ἀττικῶν χαλκῶν νομισμάτων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς διαιρέσεις τῶν Ἀθηναϊκῶν χαλκῶν νομισμάτων ἔχομεν μόνον ὀλίγας ὡρισμένας πληροφορίας. Ὁ Πολυδεύκης, IX. 65, λέγει ὅτι ὁ ὀβολὸς περιεῖχεν ὀκτὼ *χαλκοῦς*, εἶνε δὲ πιθανόν, ὅτι ὁ *χαλκοῦς* ἀπετελεῖτο ἐκ τεσσάρων *κολλύβων* (Hultsch σ. 228, σημ. 2). Γίνεται μνεία ὡσαύτως περὶ διαιρέσεως τοῦ *χαλκοῦ* εἰς ἑπτὰ *λεπτά*, ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει σπουδαία διαφορὰ κατὰ βάρος καὶ μέγεθος τῶν χαλκῶν νομισμάτων ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τύπου, εἶνε ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὰς διαφόρους διαιρέσεις. Ἐν τούτοις δυνατὸν νὰ συμπεράνῃ τις, ὅτι τὰ μὲν μεγάλα νομίσματα εἶνε πολλαπλάσια τοῦ χαλκοῦ π. χ. *δίχαλκα*, *τετράχαλκα*, κτλ. τὰ δὲ μικρότερα, πολλαπλάσια τοῦ κολλύβου π.χ. *δικόλλυβα*, *τρικόλλυβα* (Πολυδ. IX. 63).

Ἐλευσίς. Αὕτη ἦτο ὁ μόνος Ἀττικὸς δῆμος, εἰς ὃν ἐπετράπη (ἴσως ἕνεκα τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος) ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν νὰ κόψῃ νόμισμα. Ἐντούτοις κατεῖχε τὸ προνόμιον τοῦτο μόνον διαρ-

κούσης περιωρισμένης τινὸς περιόδου, καὶ δή, ὡς φαίνεται, περὶ τὰ 350-322 π.Χ. Πρβλ. τὰ σύγχρονα χαλκᾶ νομίσματα τῶν Ἀθηνῶν.

Τριπτόλεμος καθήμενος ἐπὶ ἅρματος ὑπὸ δρακόντων πτερωτῶν συρομένου, γυμνὸς δὲ τὰ ἄνω τῆς ὀσφύος (Παυσ., I, 38, 6).	ΕΛΕΥΣΙ Χοῖρος ἱστάμενος ἐπὶ λαμπάδος πίτυος, περιβαλλόμενος ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων κομματίων ὑπὸ στεφάνου σταχύων. Τὰ νεώτερα δὲ κομμάτια φέρουσι σύμβολον ἐν τῷ ἐξέργῳ ἢ ἐν τῷ πεδίῳ. Æ ·7-·6
Κεφαλὴ Δήμητρος ἢ Περσεφόνης. (*Num. Chron.*, 1881, Πίν. IV, 5.)	ΕΛΕΥΣ Πλημοχόη ἐπὶ βάθρου Æ ·5

Ὁ Τριπτόλεμος ἦτο ὁ μέγας ἥρως τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων. Ὁ ἐν Ἐλευσῖνι ναὸς αὐτοῦ μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (I. 38). Ἐνταῦθα παρίσταται διαβαίνων διὰ τῶν ἀγρῶν ἐπὶ τοῦ ὑπὸ δρακόντων συρομένου ἅρματος αὐτοῦ καὶ διδάσκων τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἀγαθὰ τῆς γεωργίας. Ἐπί τινων κομματίων τὴν θέσιν αὐτοῦ κατέχει ἡ Δήμητρα, ἀλλ' ἐπὶ τῶν πλείστων ἡ παράστασις εἶνε βεβαίως ἀνδρική.

Ὠρωπός, κείμενος ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς Ἀττικῆς ἀπέναντι τῆς Εὐβοϊκῆς Ἐρετρίας. Ἐπίνειον αὐτοῦ ἦτο ὁ ἱερὸς λιμὴν τοῦ Δελφινίου (Στραβ. IX. 403).

Περὶ τὰ 197-146 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης.	ΩΡΩΠΙΩΝ Δελφὶς περὶ τρίαιναν ἑλισσόμενος . . . . . . Æ ·75
Κεφαλὴ πωγωνοφόρος (Ἀμφιάραος;) δαφνοστεφής.	ΩΡΩΠΙΩΝ Ὄφις ἑλισσόμενος περὶ βάκτρον . . . . Æ ·8

Παράβαλε πρὸς τὸν ὀπισθότυπον τοῦ πρώτου νομίσματος τὸ ὄνομα τοῦ λιμένος Δελφινίου. Ὁ τοῦ δευτέρου νομίσματος ἀναφέρεται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀμφιαράου, τοῦ ἔχοντος ἐν Ὠρωπῷ μαντεῖον διάσημον καὶ ἄγαλμα μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (I. 34). Ἐπὶ αὐτοκρατορικοῦ νομίσματος τοῦ Γαλλιηνοῦ ὁρᾶται ὁ Ἀμφιάραος καθήμενος καὶ ἔχων παρ' αὐτῷ ὄφιν (Πβλ. Παυσ., I. 34, 2) Ἡ λατρεία τοῦ μάντεως τούτου ἔχει πολλὴν ὁμοιό-

τητα πρὸς τὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ (Newton, *Travels in the Levant*, I. 30.)

Σαλαμίς. Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος ἡ Σαλαμὶς ἀπετέλει μέρος τῶν κτήσεων τῶν Ἀθηνῶν μέχρι τοῦ ἔτους 318 π. Χ, ὁπότε περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Μακεδόνων. Ἐν ἔτει 232 π. Χ. ἀνεκτήθη πάλιν ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν. Φαίνεται δ' ὅτι εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ νομισματοκοπεῖν ἀπὸ τοῦ 350 μέχρι περίπου τοῦ 318 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία φέρουσα στεφάνην (Σαλαμίς;).	ΣΑΛΑ Ἀσπὶς Βοιωτικοῦ σχήματος· ἐπ' αὐτῆς ἢ παρ' αὐτὴν ξίφος ἐν κολεῷ μετὰ τοῦ τελαμῶνος . . Æ ·65 καὶ ·45 Ἄλλαι διαφοραὶ ἔχουσιν ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τρισκελές, γοργόνειον ἢ ἀετόν.

Ἡ ἀσπὶς καὶ τὸ ξίφος εἶνε τὰ τοῦ Αἴαντος, ὅστις εἶχε ναὸν ἐπὶ τῆς νήσου (Παυσ., I. 35, 3). Κατ' Ἀθηναϊκήν τινα παράδοσιν Φιλεύς, ὁ υἱὸς τοῦ Εὐρυσάκους, παρεχώρησε τὴν Σαλαμῖνα τοῖς Ἀθηναίοις. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Εὐρυσάκης ἀπεκλήθη οὕτως ἐκ τοῦ εὐρέος σάκους (ἀσπίδος) τοῦ πατρός του Αἴαντος, ἡ ἀσπὶς διττῶς ἁρμόζει τῇ Σαλαμῖνι ὡς νομισματικὸς τύπος.

Ἴδε ὡσαύτως αὐτοκρατορικὰ (Wellenheim, ἀρ. 3965) τοῦ Καρακάλλα φέροντα ὄπισθεν Δήμητραν ἱσταμένην μετὰ λαμπάδος καὶ σταχύων.

ΜΕΓΑΡΙΣ

Αἰγόσθενα, ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Κιθαιρῶνος, ἔχουσα δὲ ναὸν τοῦ μάντεως Μελάμποδος (Παυσ., I, 44, 5) τοῦ πρώτου εἰσαγαγόντος τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου ἐν Ἑλλάδι. Ἔχομεν δὲ τῆς πόλεως ταύτης μόνον αὐτοκρατορικὰ νομίσματα τοῦ Σεπτ. Σεβήρου καὶ Γέτα. Ἐπιγρ. ΑΙΓΟϹΘΕΝΙ[ΩΝ] Παῖς (ὁ Μελάμπους;) θηλαζόμενος ὑπὸ

αἰγός. Οἰκοδόμημα κυκλοτερές, ἐν ᾧ φύεται δένδρον, περὶ ὃ ἑλίσσεται ὄφις.

Μέγαρα. Ἡ εὐτυχία τῶν Μεγάρων πρὸ τῆς ἐν ἔτει 338 π. Χ. εἰς Φίλιππον τῆς Μακεδονίας ὑποταγῆς αὐτῶν μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους. Εἰς τὸν χρόνον δὲ τοῦτον ἀνήκουσι τὰ ἀρχαιότατα τῶν νομισμάτων αὐτῶν.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΜΕΓ-ΑΡΕ Λύρα . . . Ꝛ 122 κ.
Ὁμοίως.	Μ-Ε-Γ-Α καὶ Η μεταξὺ πέντε μηνίσκων . . . . . . Ꝛ 50 κ.
Ὁμοίως.	Μ-Ε-Γ μεταξὺ τριῶν μηνίσκων . Ꝛ 23 κ.
Ὁμοίως.	Λύρα . . . . Ꝛ 18·2 κ.

Εἰς ποῖον σταθμητικὸν κανόνα ἀνήκουσι τὰ ἀνωτέρω νομίσματα εἶνε ἀβέβαιον. Ἀπὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης μέχρι τῶν χρόνων Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ὅστις ἔδωκεν ἐν ἔτει 307 π. Χ. τὴν ἐλευθερίαν τοῖς Μεγαρεῦσι, φαίνεται ὅτι δὲν ἐκόπησαν ἐνταῦθα νομίσματα.

Μετὰ τὸ 307 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος ὁμοιάζουσα κατὰ τεχνοτροπίαν πρός τινα τῶν καλλίστων τετραδράχμων τοῦ Δημητρίου.	ΜΕΓΑ-ΡΕΩΝ Λύρα, ἐνίοτε μεθ' ἱμάντος προσηρτημένου αὐτῇ . . Ꝛ Ἀττικ. δραχμή.
Ὁμοίως.	ΜΕΓΑ-ΡΕΩΝ Ὁμ. Ꝛ Ἡμίδραχ.
Ὁμοίως.	ΜΕΓΑ Πρῷρα καὶ ὄνομα ἄρχοντος Ꝛ Τετρώβολ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΜΕΓΑΡΕΩΝ Λύρα . . . Ӕ ·8
Ὁμοίως.	» Τρίπους . . Ӕ ·6
Ὁμοίως.	Μ-Ε-Γ ἐν στεφάνῳ . . . Ӕ ·55
Πρῷρα ἐφ' ἧς τρίπους.	ΜΕΓ Δύο δελφῖνες . . . . Ӕ ·55
ΜΕΓΑ Πρῷρα	Τρίπους μεταξὺ δελφίνων . . Ӕ ·55
Ὁμοίως.	Ὀβελίσκος μεταξὺ δελφίνων Ӕ ·55
Μ-Ε Τρίπους.	Δελφίς. . . . . Ӕ ·35

Ὀλίγον μετὰ τοῦτο ἡ πόλις περιέπεσε καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας, εἰς ὧν τὰς χεῖρας παρέμεινε

μέχρι τοῦ ἔτους 243 π. Χ, ὅτε ὁ Ἄρατος ἥνωσεν αὐτὴν μετὰ τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας. Τινὰ τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων χαλκῶν νομισμάτων δύνανται νὰ ὦσι μεταγενέστερα τοῦ 243 π. Χ., τὰ ἀργυρᾶ ὅμως νομίσματα εἶνε βεβαίως ἀρχαιότερα.

Οἱ Μεγαρικοὶ νομισματικοὶ τύποι ἀναφέρονται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος, περὶ οὗ ἐλέγετο, ὅτι ἐβοήθησε τὸν Ἀλκάθουν κτίζοντα τὰ τείχη τῆς πόλεως. Πρὸς τιμὴν δὲ τοῦ θεοῦ τούτου ἐτελοῦντο ἐν Μεγάροις τὰ μικρὰ Πύθια. Ὁ ὀβελίσκος εἶνε πιθανῶς ὁ ἐν Μεγάροις λίθος ὁ καλούμενος Ἀπόλλων *Καρινός* (Παυσ., Ι. 44, 2)· πβλ. τὸν ἐν Ἀμβρακίᾳ ὅμοιον ὀβελίσκον, ὅστις ἐκαλεῖτο Ἀπόλλων *Ἀγυιεὺς* (σ. 401).

Περὶ τῶν ἐν Μεγάροις μεταξὺ τοῦ 243 καὶ 146 π. Χ. κοπέντων νομισμάτων ἴδε *Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν*.

Μετὰ τὸ 146 π. Χ.

ΜΕΓΑΡΕΩΝ Κεφαλὴ πωγωνοφόρος Εὐκλείδου τοῦ Μεγαρέως φιλοσόφου, φέροντος καλύπτραν καὶ ἐνώτιον.	Ἄρτεμις (Σώτειρα (;), Παυσ., Ι. 40, 2) τρέχουσα μετὰ λαμπάδος ἐν ἑκάστῃ τῶν χειρῶν, πιθανῶς δ' οὖσα ἀντίγραφον ἀγάλματος ποιηθέντος ὑπὸ τοῦ Στρογγυλίωνος κατὰ παραγγελίαν τῶν Μεγαρέων Æ· 1·0

Ὁ ἀξιοσημείωτος οὗτος τύπος ἀναφέρεται εἰς τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν ὁ Εὐκλείδης παρηκολούθει τὰ μαθήματα τοῦ Σωκράτους μετημφιεσμένος εἰς γυναῖκα, ὡς τῶν Ἀθηναίων ψηφισάντων δόγμα, καθ' ὃ ἀπηγορεύετο ἡ εἴσοδος τῶν Μεγαρέων ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῶν (Aulus Gellius, *Noct. Att.*, VI. 10)

Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι.

Ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων, τῶν ἀπὸ τοῦ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς μέχρι Γέτα, οἱ ἑξῆς τύποι εἶνε ἄξιοι μνείας.

Ζεὺς Ὀλύμπιος (;) καθήμενος (Παυσ., Ι. 40, 4). Ζεὺς βαδίζων.

Δήμητρα ἱσταμένη, κρατοῦσα δύο λαμπάδας, πρὸ τρίτης λαμπάδος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους στηριζομένης (Παυσ., Ι. 40, 6).

Ἀσκληπιὸς καὶ Ὑγίεια (Παυσ., Ι. 40, 6)

Τύχη θύουσα ἐπὶ βωμοῦ (Παυσ., Ι. 43, 6), (ἄγαλμα ποιηθὲν ὑπὸ Πραξιτέλους). Ἄρτεμις τρέχουσα μετὰ δύο λαμπάδων.

Ἄρτεμις Ἀγροτέρα κρατοῦσα τόξον καὶ σύρουσα βέλος ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτῆς φαρέτρας. (Παυσ., Ι. 41, 3)

Ἀπόλλων Πύθιος μετὰ λύρας, παρὰ βωμὸν (Παυσ., Ι. 42,2,5).

Ἀπόλλων Ἄρτεμις καὶ Λητὼ (Παυσ., Ι. 44, 2).

Ἄγαλμα Ἀθηνᾶς, πιθανῶς τὸ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως χρυσελεφάντινον τὸ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Ι. 42, 4) μνημονευόμενον.

Διόνυσος ἱστάμενος (Παυσ. Ι. 43, 5). Ἡρακλῆς ἀναπαυόμενος. Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας ἐν ναῷ.

Παγαί, ὁ λιμὴν ἢ ναύσταθος τῶν Μεγαρέων ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Μετὰ τὸ 243 π. Χ. ἐγένετο μέλος τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας καὶ ἀνεξάρτητος τῶν Μεγάρων. (Ἴδε *Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν* σελ. 526). Εἶνε ἐπίσης γνωστὰ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ Αὐρηλίου μέχρι Σεπτ. Σεβήρου, φέροντα τὴν ἐπιγρ. ΠΑΓΑΙΩΝ τύπους δὲ τοὺς ἑξῆς. — Ναός, ἐν ᾧ ἄγαλμα Ἀρτέμιδος σπευδούσης μετὰ λαμπάδων (Παυσ., Ι. 44, 4). Κυβέλη καθημένη, ἔχουσα δὲ λέοντα παρὰ πόδας. Διόνυσος καθήμενος. Ἶσις ἐν ναῷ. Προτομὴ Τύχης. Ἱππεύς. Πύλη μετὰ τριῶν εἰσόδων, ἐφ' ἧς τρεῖς μορφαὶ κτλ. Ἡρακλῆς ἐπὶ βάθρου ἐν οἰκοδομήματι.

ΑΙΓΙΝΑ.

Ἡ Αἴγινα ἦτο ἡ πρώτη πολιτεία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος, ἥτις παρεδέχθη τὴν χρῆσιν τοῦ νομίσματος. Ἀρχαία τις παράδοσις ἀποδίδουσα εἰς τὸν Φείδωνα, βασιλέα τοῦ Ἄργους, τὴν δόξαν τοῦ ὅτι ἦτο ὁ πρῶτος κόψας νόμισμα, καὶ δὴ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, ὑποστηρίζεται πληρέστατα ὑπὸ τῆς ἀρχαϊκῆς ὄψεως τῶν ἀρχαιοτάτων στατήρων τοῦ τύπου τῆς χελώνης. Δυστυχῶς ἐπικρατεῖ μεγάλη ἀμφιβολία περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ Φείδωνος. Οἱ Weissenborn, Hermann καὶ Curtius καταβιβάζουσιν αὐτὸν εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος, ἐν ᾧ ὁ Clinton, ἐξ ἄλλου, τίθησιν αὐτὸν ἕνα αἰῶνα πρότερον. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων τῶν Αἰγινητι-

κῶν νομισμάτων μικρὰ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία περὶ τοῦ ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος, ταῦτα ἐφ' ὅσον δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὡς ἀπόδειξις, ὑποστηρίζουσι τὴν γνώμην τῶν Weissenborn καὶ Curtius. Οἱ κυριώτατοι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων τῶν μνημονευόντων τοῦ Φείδωνος ὡς ἐν Αἰγίνῃ πρώτου πάντων κόψαντος νόμισμα, ἢ τῶν Αἰγινητῶν ὡς τῶν πρώτων κοψάντων νόμισμα, εἶνε ὁ Ἔφορος παρὰ Στράβωνι (VII, 358), ὁ Αἰλιανὸς (*Ποικ. Ἱστορ.* 12. 20) καὶ τὸ Πάριον χρονικὸν (Boeckh C. I. Gr. 2374 στιχ. 45: *Φείδων ὁ Ἀργεῖος ἐδήμευσε τὰ μέτρα....καὶ ἀνεσκεύασε, καὶ νόμισμα ἀργυροῦν ἐν Αἰγίνῃ ἐποίησεν*). Πρβλ. ὡσαύτως *Μεγ. Ἐτυμολ. ἐ. λ. ὀβελίσκος—, πάντων δὲ πρῶτος Φείδων Ἀργεῖος νόμισμα ἔκοψεν ἐν Αἰγίνῃ*. Διατὶ δὲ ὁ Φείδων ἐξελέξατο τὴν Αἴγιναν μᾶλλον ἢ τὸ Ἄργος ὡς νομισματοκοπεῖον αὐτοῦ δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἐννοηθῇ, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ Αἴγινα ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 456 π. Χ. καταχτήσεως αὐτῆς ἦτο ἓν τῶν μεγίστων ἐμπορικῶν κρατῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾧ τὸ Ἄργος ἦτο κατά τι ἀπομεμακρυσμένον τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης διὰ μέσου τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου πρὸς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ τἀνάπαλιν.

Ἐὰν ὁ Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανὼν ἐπήγασεν ἐκ τοῦ Φοινικικοῦ, ὡς μὲ ἤγαγον ἀλλαχοῦ (*Ancient Systems of Weigth, Journal of the Institute of Bankers,* 1879) νὰ προτείνω αἱ ὁλκαὶ τινῶν τῶν βαρυτάτων Αἰγινητικῶν νομισμάτων, ἢ ἐξ Αἰγύπτου, μεθ' ἧς χώρας οἱ Αἰγινῆται διετέλουν εἰς στενὰς σχέσεις (Ἡροδότ. II. 178) εἶνε, καὶ πιθανῶς θὰ διαμείνῃ, ἀμφίβολον· τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ἡ χελώνη, ζῷον ἱερὸν τῇ Ἀφροδίτῃ (τῇ Φοινικικῇ Ἀστάρτῃ, προστάτιδι τοῦ ἐμπορίου καὶ θεᾷ τῆς θαλάσσης), ἐξελέχθη ὡς νομισματικὸς τύπος, παρέχει πολλὴν πιθανότητα εἰς τὴν παρὰ τοῦ Ε. Κουρτίου τὸ πρῶτον προταθεῖσαν θεωρίαν (*Num. Chron.* 1870), ὅτι τὸ νομισματοκοπεῖον τοῦ Φείδωνος συνεδέετο πρὸς τὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης τὸν δεσπόζοντα τοῦ μεγάλου λιμένος τῆς Αἰγίνης.

Τὰ νομίσματα τῆς Αἰγίνης, ὡς τὰ τῶν Ἀθηνῶν, παρουσιάζουσι μεγάλην σταθερότητα τύπου, ἥτις χαρακτηρίζει αὐτὰ ὡς διεθνῆ καὶ οὐχὶ ἁπλῶς ἐγχώρια νομίσματα. Πανταχοῦ τῆς Πελοποννήσου τὸ νόμισμα τῆς Αἰγίνης ἦτο μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου τὸ μόνον κοινῶς ἀνεγνωρισμένον μέσον πρὸς ἐμπορίαν. Τοῦτο δ' ἐξάγεται ἐκ διαφόρων χωρίων ἀρχαίων συγγραφέων, π. χ. Πολυδ. IX. 74, *καὶ μὴν τὸ Πελοποννησίων νόμισμα χελώνην τινὲς ἠξίουν καλεῖν (ἀνάγν. καλεῖσθαι) ἀπὸ τοῦ τυπώματος*· Ἡσύχιος, *χελώνη νόμισμα Πελοποννησιακόν.*

Ἡ Αἰγινητικὴ δραχμὴ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν δραχμήν, *ἡ παχεῖα δραχμὴ* (Πολυδ., IX. 76). Ἐπίσης ὁ Ἡσύχιος λέγει, *λεπτὰς καὶ παχείας Ζάλευκος ἐν νόμοις τὰς δραχμάς, λεπτὰς μὲν τὰς ἑξωβόλους, παχείας δὲ τὰς πλέον ἐχούσας*· καί, *παχείῃ δραχμῇ τὸ δίδραχμον Ἀχαιοί.*

Ἐκ τῶν ὁλκῶν κομματίων τινῶν ἐξαιρετικῶς βαρυστάθμων ἐξάγομεν ὅτι ὁ Αἰγινητικὸς σταθμὸς εἷλκεν ἀρχικῶς ἄνω τῶν 200 κόκκων. Ἐν δὲ τῇ ἐν Παρισίοις Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ ὑπάρχει μοναδικός τις στατὴρ ἠλέκτρου φέρων *ἐμπ.* χελώνην. *Ὀπ.* τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς δύο μέρη διῃρημένον, ἕλκων 207 κόκκους. Ἡ χρονολογία τοῦ σπουδαίου τούτου νομίσματος δυσκόλως δύναται νὰ εἶνε πολὺ νεωτέρα τοῦ 700 π. Χ. Ἀνήκει δ' εἰς τὴν κλάσιν τῶν παλαιῶν ἐξ ἠλέκτρου νομισμάτων τῶν κοπέντων κατὰ τὸν Φοινικικὸν σταθμητικὸν κανόνα κατά τι ἠλαττωμένον. Ἐν τούτῳ ὅθεν εἶνε ἴσως ὁδηγία τις πρὸς τὴν πηγήν, ἐξ ἧς οἱ ἔμποροι τῆς Αἰγίνης δυνατὸν νὰ παρέλαβον τὸν σταθμητικὸν αὐτῶν κανόνα. Θέτοντες δὲ κατὰ μέρος τὸ νόμισμα τοῦτο ὡς καὶ ὀλίγους τινὰς ἀργυροῦς στατῆρας ἕλκοντας πλέον τῶν 200 κόκκων, ὡς ἀποτελοῦντας ἐξαίρεσιν, δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἑξῆς κλίμακα ὡς παρουσιάζουσαν τὰ ἀληθῆ ὅρια τῶν ὁλκῶν τῶν νομισμάτων τῆς Αἰγίνης : —

Στατὴρ	194	κόκκοι
Δραχμὴ	97	»
Τριώβολον	48	»

Διώβολον	32	»
Τριημιωβόλιον	24	»
Ὀβολὸς	16	»
Ἡμιωβόλιον	8	»
Τεταρτημόριον	4	»

Αἱ ἑξῆς εἶνε κατὰ προσέγγισιν αἱ χρονολογικαὶ περίοδοι, εἰς ἃς ἀνήκουσι τὰ νομίσματα τῆς Αἰγίνης.

Περὶ τὰ 700-550 π. Χ.

Χελώνη μετὰ λείου χελωνείου καὶ σειρᾶς σφαιριδίων κατὰ μῆκος τῆς ράχεως αὐτῆς. *(Πίναξ ΙΗ'. 7.)*	Τετράγωνον ἔγκοιλον διῃρημένον εἰς ὀκτὼ τριγωνικὰ διαμερίσματα, ὧν τέσσαρα ἢ καὶ πλείονα εἶνε βαθέως ἔγκοιλα. ℞ Στατ. καὶ ὑποδιαιρέσ.

Περὶ τὰ 550-480 π. Χ.

Ὁμοίως.	Τετράγωνον ἔγκοιλον διῃρημένον διὰ πλατέων γραμμῶν εἰς πέντε μέρη. ℞ Στατὴρ καὶ ὑποδιαιρέσεις.

Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων τὸ ἀρχικὸν ἀνώμαλον ἔγκοιλον τετράγωνον ἀπέβη ἤδη συμβολικὸν κόσμημα διατηρηθέν — περὶ τούτου οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία — οὐχὶ ἐλλείψει ἱκανότητος ἐκ μέρους τῶν σφραγιδογλύφων τῶν δυναμένων, ἂν ἡ πολιτεία ἤθελε τοῦτο, νὰ κοσμήσωσι τὸ νόμισμα μετὰ τύπων ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων, ἀλλὰ ἐκ φόβου μήτοι παραβλαφθῇ ἡ ὑπόληψις τοῦ νομίσματος, πρὸς τὴν ἀρχαϊκὴν θέαν τοῦ ὁποίου ἀπὸ πλέον τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος εἶχον ἐξοικειωθῇ οἱ ἔμποροι τῶν Πελοποννησιακῶν πόλεων καὶ πάντων τῶν λιμένων τοῦ Αἰγαίου. Ὑπάρχει ἐν τούτοις ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ σπουδαιότατόν τι νόμισμα φέρον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ γνωστὰ τύπον καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως.

Χελώνη ὡς ἐπὶ τῶν ἑτέρων νομισμάτων τῆς αὐτῆς περιόδου.	Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ τρισκελές ℞ 187·5 κ.

Περὶ τὰ 480-456 π. Χ.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ παρατηρεῖται κατάδηλος πρόοδος ἐν τῇ δεξιότητι, μεθ' ἧς εἶνε ἐξειργασμένον τὸ χελώνιον τῆς χελώνης.

Χελώνη ἔχουσα τὰ ὀστρακώδη νῶτα ἐξειργασμένα ὡς ἐν τῇ φύσει, ἤτοι διῃρημένα εἰς πολλὰ διαμερίσματα ἢ ἄβακας.	Τετράγωνον ἔγκοιλον διῃρημένον ὑπὸ παχειῶν γραμμῶν ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς προηγουμένης περιόδου. ℞ Στατὴρ καὶ ὑποδιαιρέσ.

Περὶ τὰ 456-431 καὶ 431-404 π. Χ.

Ἐν ἔτει 456 π. Χ. ἡ Αἴγινα ἐγένετο φόρου ὑποτελὴς τοῖς Ἀθηναίοις. Ὑπάρχουσιν ὀλίγα τινὰ νομίσματα, φέροντα τὰ γράμματα Α — Ι ἑκατέρωθεν τῆς ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως χελώνης, πρὸς δὲ διάφορα γράμματα ἐν ταῖς διαιρέσεσι τοῦ ἐγκοίλου τετραγώνου τῆς ὀπισθίας ὄψεως, ἅτινα δύνανται νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν περίοδον ταύτην. Ἐν ἔτει δὲ 431 π. Χ. οἱ Αἰγινῆται ἐξεδιώχθησαν σύμπαντες ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἡ δὲ νῆσος κατελήφθη ὑπὸ Ἀθηναίων κληρούχων. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 404 π. Χ., μετὰ τὴν μεγάλην ἧτταν τῶν Ἀθηναίων, ὁ Λύσανδρος ἐπανέφερεν ἐκ νέου τοὺς ὑπολειπομένους τῶν Αἰγινητῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν πατρίδα.

Μετὰ τὸ 404 π. Χ.

Οἱ ἐπανοικισθέντες Αἰγινῆται φαίνεται ὅτι ἤρχισαν ἀμέσως νὰ κόπτωσι νομίσματα. Οἱ ἀρχαῖοι τύποι διετηρήθησαν, ἡ κατασκευὴ ὅμως εἶνε πλατυτέρα, ὑπάρχουσι δὲ γράμματα ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ καὶ ἐπὶ ἑκατέρας τῶν ὄψεων τοῦ νομίσματος.

Χελώνη ὡς κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον. Ἑκατέρωθεν αὐτῆς Α - Ι (*Πίναξ ΙΗ'. 8.*)	ΑΙΓΙ, ΑΙΓ ἢ ΝΙ καὶ δελφὶς ἐν ταῖς ὑποδιαιρέσεσι τοῦ ἐγκοίλου τετραγώνου. ℞ Στατ. καὶ ὑποδιαιρ.
Δύο δελφῖνες, ὧν μεταξὺ Α	Ἔγκοιλον τετράγωνον διῃρημένον συμφώνως τῷ κατὰ συνθήκην Αἰγινητικῷ τρόπῳ, περιέχον ἐνίοτε τὰ γράμματα Α - Γ, Δ - Ι, Ν - Ο, κτλ. ἐντὸς δύο τῶν ὑποδιαιρέσεων τοῦ τετραγώνου . . . . . . Æ ·55

Ἐν Ἀθήναις ἐκόπησαν τὸ πρῶτον χαλκᾶ νομίσματα ἐν ἔτει 406 π. Χ. Τὰ τῆς Αἰγίνης ἀνήκουσιν εἰς τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους.

Τρίτος καὶ δεύτερος αἰὼν π. Χ.

Ὀλίγον μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου φαίνεται ὅτι ἐκό-

πησαν ἐν Αἰγίνῃ τετράδραχμα φέροντα ὡς σύμβολον χελώνην (Müller, 899). Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ Αἴγινα ἔκοψεν ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ χαλκᾶ νομίσματα διαφόρων τύπων:—

ΑΙΓΙΝΑ Πρῷρα τριήρεως.
Α—Ι Βούκρανον.
Κεφαλὴ Διός.

Κεφαλὴ κριοῦ . . . . . . Æ ·7
ΑΙ Δελφίς . . . . Æ ·65
ΑΙ-ΓΙ-ΝΙ Ἀπόλλων ἀρχαϊκὸς βαδίζων μετὰ τόξου καὶ κλάδου (πβλ. Παυσ., II. 30, 1) . . . . Æ ·65

Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι

Ἐπὶ Σεβήρου καὶ τῆς οἰκογενίας αὐτοῦ. Ἐπιγρ. ΑΙΓΕΙΝΗΤΩΝ. Τύποι: Ἑκάτη (Παυσ., II. 30, 2.). Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας. Ἑρμῆς κριοφόρος. Ὁ λιμὴν τῆς Αἰγίνης δηλούμενος ὑπὸ ἡμικυκλίου, ἐν ᾧ τριήρης, ὑπεράνω δὲ ἄγαλμα Ἀφροδίτης ἐν ναῷ (Sestini, *Mus. Fontana*, σ. 49. 4· ἴδε Παυσανίου II. 29. 6.). Ἀφροδίτη ἐνδεδυμένη, κρατοῦσα κλάδον καὶ μῆλον. Δήμητρα. Ἀθηνᾶ. Νίκη. Ποσειδῶν. Ἀφαία (Βριτόμαρτος) παρισταμένη τῷ Διῒ (*Mus. Fontana*, Πίν. II, 7· ἴδε Παυσαν. II· 30, 3). Ζεὺς κρατῶν ἀετὸν καὶ κεραυνὸν (Παυσ., ἐ. ἀ.).

ΚΟΡΙΝΘΙΑ

(E. Curtius, Hermes, X. 215 κ. ἑξ.)

Κόρινθος. Ἡ ἀρχαία καὶ περίφημος αὕτη πόλις ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος κατεῖχε τὸ κέντρον τῶν μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως μεγάλων ἐμπορικῶν ὁδῶν.

Ὡς ἡ ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκίς, οὕτω καὶ ἡ Κόρινθος παρέλαβε τὸν πρὸς στάθμισιν τῶν πολυτίμων μετάλλων κανόνα αὐτῆς ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔχουσα ὡς σταθμητικὴν μονάδα τὸν ἐλαφρὸν Βαβυλωνιακὸν στατῆρα τῶν 130 κόκκων.

Τὸ σύστημα τῆς διὰ 3 καὶ 6 διαιρέσεως, ὅπερ ἐπικρατεῖ ἐν τῇ Κορινθιακῇ νομισματοκοπίᾳ μαρτυρεῖ ἐπαρκῶς τὴν Ἀσιατικὴν αὐτοῦ καταγωγήν.

Ἡ τεχνοτροπία καὶ ἰδιάζουσα κατασκευὴ τῶν ἀρχαιοτάτων

Κορινθιακῶν ἀργυρῶν στατήρων διακρίνει αὐτὰ ἐκείνων πάντων τῶν λοιπῶν κρατῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ ποῖον ἀκριβῶς χρόνον ἡ πλουσία αὕτη ἐμπορικὴ πόλις ἤρξατο ἐκδίδουσα τοὺς πασιγνώστους αὐτῆς Πηγασοφόρους στατῆρας, δὲν εἶνε εὔκολον νὰ ὁρισθῇ, δὲν θὰ ὑπολειφθῶμεν ὅμως πολὺ τῆς ἀληθείας θέτοντες τὴν ἀρχὴν τῆς Κορινθιακῆς νομισματοκοπίας ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Περιάνδρου, ἤτοι τὸ 625—585 π. Χ.

Ὡς δὲ ἡ Αἴγινα τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐδέσποζε τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἰσθμοῦ ἐμπορίου, οὕτω καὶ ἡ Κόρινθος διὰ μέσου τοῦ ἐπινείου αὐτῆς Λεχαίου τοῦ ἐν τῷ κόλπῳ, ὅστις ἔφερε τὸ ὄνομα αὐτῆς, κατέστησεν μονοπώλιον ἑαυτῆς τὸ ἐμπόριον τῶν δυτικῶν θαλασσῶν καὶ εἰσήγαγε τὴν χρῆσιν τοῦ Κορινθιακοῦ σταθμητικοῦ κανόνος εἰς τὰς ἀποικίας αὐτῆς Ἀμβρακίαν, Ἀνακτόριον, Λευκάδα, κλπ., τὰς ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἠπείρου καὶ Ἀκαρνανίας, πρὸς δὲ εἰς τὰς Ἀχαϊκὰς πόλεις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν ἀπέναντι παραλίων τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Ἡ ἐξάπλωσις τοῦ Κορινθιακοῦ σταθμητικοῦ κανόνος καὶ συστήματος διαιρέσεως διὰ τοῦ 3 καὶ 6 ἐπὶ τῶν ἐν εἴδει συμμαχικῶν νομισμάτων τῆς νοτίου Ἰταλίας δύναται πάνυ ἀρκούντως νὰ ἀποδειχθῇ οὐχὶ μόνον ἐξ αὐτῶν τῶν ὁλκῶν τῶν νομισμάτων τοῦ Κρότωνος, Συβάρεως, Μεταποντίου, κλπ., ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς πλατείας αὐτῶν κατασκευῆς, τοῦ ἐγγλύπτου ὀπισθοτύπου, τέλος δὲ διὰ τοῦ γεγονότος ὅτι συνήθως τὰ νομίσματα ταῦτα εἶνε ἐπικεκομμένα ἐπὶ Κορινθιακῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαϊκωτάτης κλάσεως.

Οἱ τύποι τῶν Κορινθιακῶν νομισμάτων ἀναφέρονται εἰς τὸν μῦθον τοῦ Βελλεροφόντου καὶ Πηγάσου, καὶ τὴν λατρείαν τῆς *χαλινίτιδος* Ἀθηνᾶς, τῆς βοηθησάσης τὸν Βελλερεφόντην εἰς τὸ νὰ δαμάσῃ τὸν θαυμάσιον πτερωτὸν ἵππον. Ὁ Πήγασος πάλιν τὸ καθ' ἑαυτὸν ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ἀναβρύων τὰς κρήνας τοῦ δροσεροῦ ὕδατος, ἃς ἤνοιγεν πλήσσων διὰ τῆς ὁπλῆς αὐτοῦ τοὺς βράχους· πρβλ. τὴν κρήνην τῶν Μουσῶν Ἱπποκρήνην, ἣν παρήγαγε τοιουτοτρόπως ὁ Πήγασος, ἐξ οὗ καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ἵππος τῶν Μουσῶν.

Ἐλέγετο δὲ περὶ αὐτοῦ, ὅτι κατέπτη ἐπὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου, καὶ ἔπιεν ἐκ τῆς κρήνης Πειρήνης, ὅπου ὁ Βελλεροφόντης ἐζήτησε εἰς μάτην νὰ συλλάβῃ καὶ τιθασεύσῃ αὐτόν, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους, καθ' ἣν ὥραν ἐκοιμᾶτο ὁ ἥρως παρὰ τὸν βωμὸν τῆς Ἀθηνᾶς, παρέστη καθ' ὕπνον αὐτῷ ἡ θεὰ καὶ τῷ ἐνεχείρισε χρυσοῦν χαλινόν, ὃν ἐξυπνήσας εὗρε παρ' αὐτῷ, καὶ δι' οὗ ἐδάμασεν εὐκόλως τὸν πτερόεντα ἵππον. Κατ' ἄλλην τινὰ ἔκδοσιν τοῦ μύθου αὐτὴ ἡ Ἀθηνᾶ ἐτιθάσευσε τὸν Πήγασον καὶ ἐνεχείρισε τῷ Βελλεροφόντῃ.

Δύναται νὰ παρατηρηθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἐν Κορίνθῳ λατρεία τῆς Ἀθηνᾶς συνεδέετο ἐπίσης πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τὴν θάλασσαν (πρβλ. Preller, *Gr. Myth.*, I. 172).

Ἐν τούτοις ἡ μεγάλη θεὰ τῆς Κορίνθου ἦτο ἡ Ἀφροδίτη, ἡ κεφαλὴ δ' αὐτῆς καταλαμβάνει ἐπὶ τῶν δραχμῶν τὴν θέσιν ἐκείνης τῆς ἐπὶ τῶν διδράχμων Ἀθηνᾶς.

Οἱ Πηγασοφόροι στατῆρες τῆς Κορίνθου, κοινῶς *πῶλοι* καλούμενοι (Πολυδ. IX. 6.76), ἐχρησίμευον ὡς κύριον μέσον ἀνταλλαγῆς κατὰ μῆκος ὅλων τῶν ἀκτῶν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, μάλιστα δὲ καὶ πέραν τῶν θαλασσῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ, ἔνθα ἀνεκαλύφθησαν τὰ μέγιστα εὑρήματα αὐτῶν.

Τὸ Κορινθιακὸν νόμισμα διὰ τοῦ κλασματικοῦ αὐτοῦ συστήματος ὑπερεῖχε πρακτικῶς τοῦ τε Αἰγινητικοῦ καὶ Ἀττικοῦ, ὡς δυνάμενον νὰ κυκλοφορῇ ἐν ταῖς κτήσεσιν ἀμφοτέρων τῶν ἀντιζήλων αὐτῆς. Οὕτως ὁ Κορινθιακὸς στατὴρ τῶν 130 περίπου κόκκων ἠδύνατο νὰ κυκλοφορήσῃ ὡς δίδραχμον παραπλεύρως τῶν Ἀθηναϊκῶν τετραδράχμων, ἐνῷ ἡ Κορινθιακὴ δραχμὴ ($^1/_3$ στατῆρος) τῶν 44 περίπου κόκκων ἰσοφάριζε πρακτικῶς πρὸς ἓν Αἰγινητικὸν ἡμίδραχμον.

Διὰ τοῦτο ἡ χώρα, ἐν ᾗ ἐκυκλοφόρει τὸ Κορινθιακὸν νόμισμα κατ' οὐδένα χρόνον περιωρίσθη εἰς τὸν στενὸν ἰσθμὸν καὶ τὴν περιωρισμένην χώραν τῆς πόλεως Κορίνθου.

Αἱ ἀκόλουθοι εἶνε κατὰ πᾶσαν δυνατὴν προσέγγισιν αἱ περίοδοι, εἰς ἃς φαίνονται ὅτι ἀνήκουσιν τὰ νομίσματα τῆς Κορίνθου.

Χρόνοι τοῦ Περιάνδρου, 625-585 π. Χ.

ϙ Πήγασος μετὰ πτερύγων καμπύλων. (Β. Μ. *Guide*, Πίν. VI. 30.)	Τετράγωνον ἔγκοιλον διῃρημένον εἰς ἑπτὰ τετραγωνικὰ διαμερίσματα, ὧν τὰ τέσσαρα εἶνε ἀνάγλυπτα ℞ Στατήρ.

Περὶ τὰ 585-500 π. Χ.

ϙ Πήγασος μετὰ πτερύγων καμπύλων. (*Πίναξ ΙΗ'. 9.*)	Ἔγκοιλον κόσμημα σχήματος μαιανδρομόρφου σταυροῦ (swastika). ℞ Στατῆρες καὶ δραχμαί.
ϙ Ἥμισυ Πηγάσου.	Ὁμοίως . . . . . . ℞ Ἡμίδρ.
ϙ Πήγασος.	Ὁμοίως . . . . . . ℞ Ὀβολ.
Κεφαλὴ Πηγάσου.	Ὁμοίως . . . . . . ℞ Ἡμιώβ.

Ἡ κατασκευὴ τῶν νομισμάτων τούτων εἶνε πλατυτέρα ἐκείνης παντὸς ἄλλου νομίσματος τῶν παλαιῶν χρόνων ἐξαιρέσει τῶν νομισμάτων τῶν Ἀχαϊκῶν πόλεων τῆς Νοτίου Ἰταλίας, ἅτινα παρήχθησαν ἐξ αὐτῶν.

Περὶ τὰ 500-420 π. Χ.

Ἀρχαϊκὴ τεχνοτροπία.

ϙ Πήγασος μετὰ πτερύγων καμπύλων.	Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ κεφαλὴ κρανοφόρος Ἀθηνᾶς τῆς Χαλινίτιδος. Τεχνοτροπία γνησίως ἀρχαϊκή. . ℞ Στατὴρ καὶ δραχμή.
Ὁμοίως.	Τετράγωνον ἔγκοιλον. Κεφαλὴ Ἀφροδίτης (;) ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας. Ἡ κόμη ἀναδεδεμένη εἰς τὰ ὀπίσω τῆς κεφαλῆς . . ℞ Δραχμή.
ϙ Ἥμισυ Πηγάσου μετὰ πτερύγων καμπύλων.	Ὁμ. ἡ κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. ℞ Ἡμίδρ.
ϙ Κεφαλὴ Πηγάσου κεχαλινωμένου.	Τετράγωνον ἔγκοιλον περιέχον μέγα Δ . . . . . . ℞ Διώβολον
ϙ Πήγασος μετὰ πτερύγων καμπύλων. Σύμβολον, τρίαινα.	Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ γοργόνειον καὶ Τ-Ρ-Ι-Η. ℞ Τριημιωβόλ.
ϙ Κεφαλὴ Πηγάσου.	Τετράγωνον ἔγκοιλον περιέχον μέγα Η . . . . ℞ Ἡμιωβόλιον.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐγκατελείφθη ἡ πλατεῖα κατασκευή, τὸ δὲ νόμισμα ἀποβαίνει μικρότερον τὴν διάμετρον καὶ συμπαγέστερον.

Μεταβατικὴ τεχνοτροπία.

Ϙ Πήγασος μετὰ πτερύγων καμπύλων. (B. M. *Guide,* Πίν. XIII, 25.)	Ἔγκοιλον τετράγωνον. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μεταβατικῆς τεχνοτροπίας (ὀφθαλμὸς ἐν κατατομῇ), ἐνίοτε μετὰ συμβόλου, τριαίνης ἢ ὀστράκου, ὄπισθεν . . AR Στατήρ.
Ὁμοίως.	Ἔγκοιλον τετράγωνον Κεφαλὴ Ἀφροδίτης (;) μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης . . . . . . AR Δραχμή.

Περὶ τὰ 430-400 π. Χ.

Μεταβατικὴ τεχνοτροπία.

Ϙ Πήγασος μετὰ πτερύγων καμπύλων.	Τετράγωνον ἔγκοιλον. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μεταβατικῆς τεχνοτροπίας (ὁ ὀφθαλμὸς ἐν κατατομῇ)· ἐνίοτε μετὰ συμβόλου (συνήθως τριαίνης) ὄπισθεν αὐτῆς . . . AR Στατήρ.
Ϙ Βελλεροφόντης γυμνὸς καὶ ἀσκεπὴς ἱππεύων τὸν Πήγασον[1].	Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ Χίμαιρα πρὸς δ. . . . AR Τριημίδραχμον.
Ϙ Πήγασος μετὰ πτερύγων καμπύλων.	Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ κεφαλὴ Ἀφροδίτης πρὸς ἀρ., τὴν κόμην ἐχούσης ἀναδεδεμένην . AR Δραχ.
Ϙ Πήγασος μετὰ πτερύγων καμπύλων, σύμβολον δὲ κλάδος ἀμπέλου.	Τετράγωνον ἔγκοιλον. Πήγασος πηδῶν κατ' ἐνώπιον. Ἐπιγρ. Δ-Ι-Ο AR Διώβολον.

Ὑπάρχουσιν ὡσαύτως τριημιωβόλια, ὡς ἐν τῇ προηγουμένῃ περιόδῳ, ἀλλὰ τεχνοτροπίας μεταγενεστέρας, ἐπειδὴ ὁ Πήγασος τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ἔχει ὀξείας τὰς πτέρυγας, τὴν δὲ γλῶσσαν τοῦ γοργονείου οὐχὶ προτεταμένην.

1) Τὰ τριημιωβόλια, ἐφ' ὧν ὁ Βελλεροφόντης φέρει πέτασον καὶ χλαμύδα ἀνήκουσιν εἰς μεταγενεστέραν περίοδον, περὶ τὰ 338 π. Χ. Φέρουσι δὲ συνήθως ΔΙ ἐν τῷ πεδίῳ.

Περὶ τὰ 400-338 π. Χ.

Ἀρίστη τεχνοτροπία.

ϙ Πήγασος συνήθως ἱπτάμενος, μετ' ὀξέων πτερύγων, ἐνίοτε ὅμως καὶ ἱστάμενος ἢ βαδίζων, μετὰ πτερύγων καμπύλων ἢ προσδεδεμένος διὰ σχοινίου εἰς κρίκον προσηρμοσμένον εἰς τὸ ὑπὲρ αὐτὸν τεῖχος. Ἐπὶ ὀλίγων τινῶν κομματίων παρίσταται πίνων. *(Πίναξ ΙΗ'. 10.)*	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς, ἀρίστης τεχνοτροπίας, φέρουσα Κορινθιακὸν κράνος ἔχον εὐρὺ ἐπινώτιον. Ἐν τῷ πεδίῳ σύμβολον ἄρχοντος, πιθανῶς ἀλλάσσον ἕκαστον ἔτος. ιΕνίοτε ἐπίσης εὕρηνται εἰς ἢ 'λείονες δελφῖνες ἐν τῷ πεδίῳ, οἵτπνες δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ιώς σύμβολα ἀρχόντων . . . ℞ Στατήρ.
ϙ Πήγασος μετὰ ὀξέων πτερύγων.	Κεφαλὴ Ἀφροδίτης διαφόρως παριστανομένη συνήθως μετὰ προσθέτου συμβόλου . . . ℞ Δραχμή.
ϙ Ἥμισυ Πηγάσου μετὰ πτερύγων καμπύλων.	Κεφαλὴ Ἀφροδίτης διαφοροτρόπους ἔχουσα κομώσεις . ℞ Ἡμίδραχ.
ϙ Πήγασος μετὰ πτερύγων καμπύλων.	Πήγασος μετὰ καμπύλων πτερύγων, ἀνορθούμενος ἢ καλπάζων, ἐνίοτε δὲ μετὰ δελφῖνος ἢ ἐπιγρ. ΔΙΟ . ℞ Διώβολον.
ϙ Πήγασος μετὰ πτερύγων καμπύλων ἢ ὀξέων.	Σταυρὸς μαιανδρικοῦ σχήματος (Swastika) . . . . ℞ Ὀβολ.
ϙ Ὁμοίως.	Τρίαινα . . . . ℞ Ὀβολ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τινὰ τῶν μικροτέρων κλασμάτων δύνανται μετὰ τῆς αὐτῆς σχεδὸν πιθανότητος νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν πρὸ τοῦ 400 π. Χ. περίοδον, καθ' ὃν χρόνον περίπου φαίνεται ὅτι αἱ μικρότεραι ὑποδιαιρέσεις ἀντικατεστάθησαν κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τοῦ νεωστὶ εἰσαχθέντος χαλκοῦ νομίσματος.

Τέταρτος καὶ τρίτος αἰὼν π. Χ., μέχρι περίπου τοῦ 243 π. Χ.

Εὐθὺς κατόπιν, ἂν καὶ ἐν μέρει συγχρόνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω περιγραφείσας σειράς, ἀκολουθεῖ μεγάλη κλάσις στατήρων, δραχμῶν, κλπ. μετὰ γραμμάτων ἀρχόντων ἢ μονογραφημάτων ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ὀπισθίας ὄψεως κατὰ προσθήκην εἰς τὸ προσ-

ηρτημένον σύμβολον. Ἡ σειρὰ αὕτη ὁμοίως ταῖς λοιπαῖς, φέρει πάντοτε τὸ γράμμα Ϙ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως.

Μολονότι εἶνε δύσκολον νὰ ὁμιλῇ τις μετὰ βεβαιότητος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν χρονολογικὴν ἀκολουθίαν τῶν ἀλφαβητικὰ στοιχεῖα φερόντων νομισμάτων τούτων, αἱ ἑξῆς χρονολογίαι δύνανται ἴσως νὰ γείνωσιν δεκταὶ ὡς κατὰ προσέγγισιν ὀρθαί. Ὁ κατάλογος περιέχει μόνον κομμάτια, ἅτινα εἶδον ἐγὼ αὐτός.

Πρὸ τοῦ 400 π.Χ.	Ξ	*Σύμβολα*:	Ὄστρακον (ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως Πήγασος ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας, μετὰ καμπύλων πτερύγων).
Περὶ τὰ 400-350 π.Χ.	ΑΛ	»	Τρίαινα.
»	Ǝ ἢ Ε	»	Πρόσθιον ταύρου, λαμπάς, ῥόδον, τόξον, καρπὸς μήκωνος, ἀστήρ. (Ὁ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως Πήγασος παρίσταται συχνὰ βαδίζων).
»	ΕΡ	»	Νίκη κρατοῦσα θυμιατήριον.
»	ΕΥ	»	Μορφὴ γυμνὴ κρατοῦσα ταινίαν· τρίπους (ὁ Πήγασος τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ἐνίοτε βαδίζων).
»	ᗺΥƎ	»	Ῥόδον καὶ δελφίς.
»	ΕΥΘ	»	Γλαῦξ δίσωμος· χίμαιρα· ἀκροστόλιον.
»	ΕΥΤΥ	»	Ἄνευ συμβόλου· (ὁ Πήγασος μετὰ πτερύγων καμπύλων καὶ διὰ δεσμοῦ εἰς κρίκον προσδεδεμένος).
»	ΙΔ	»	Δελφῖνες πέριξ.
»	ꓘ ἢ ΚΑ	»	Τρίαινα.
»	Ƨ ἢ Σ	»	Δελφίς.
Περὶ τὰ 350-338 π.Χ.	Α	»	Ἀσπίς, ἐφ' ἧς τρίαινα· μέλισσα· στέφανος δρυός· ἀστράγαλος· ἅρπη· ξίφος· κράνος· πελαργός.
»	ΑΛ	»	Τροχός· σφαιροειδές τι ἀντικείμενον· προσωπὶς πωγωνοφόρος· θώραξ· τρόπαιον· τρεῖς μηνίσκοι.
»	ΑΥ	»	Μορφὴ φέρουσα λαμπάδα καὶ κέρας Ἀμαλθείας.

Περὶ τὰ 350-338 π. Χ.	Δ	*Σύμβολα.* Διόνυσος ἱστάμενος· κρατήρ· στέφανος κισσοῦ· στέφανος δρυός· κεφαλὴ Ἡλίου· λύκος· θώραξ.
»	Ν ἢ ΝΙ »	Στέφανος σταχύων· τρεῖς μηνίσκοι ἐν κύκλῳ· κάνθαρος· Ἄρης (;)· πρῷρα· οἰνοχόη κεφαλὴ ἀλέκτορος· βούκρανον· ὅρος· Μακεδονικὸν κράνος.
Περὶ τὰ 338 π. Χ.	Γ »	Θύρσος· περιστερὰ ἐν στεφάνῳ.
»	Ι »	Νίκη μετὰ ταινίας· ἀλέκτωρ ἐπὶ ῥοπάλου· ἀστήρ· τόξον ἐν φαρέτρᾳ· γλαῦξ.
»	ΚΑ (μον.) »	Μακεδονικὴ λοφοφόρος περικεφαλαία·
Περὶ τὰ 338-300 π. Χ.	ΑΡ »	Κάπρος· φύλλον κισσοῦ· ἄροτρον· αἰγίς· Ἀθηνᾶ Πρόμαχος· Χίμαιρα· κράνος· κέρας Ἀμαλθείας· ἀετός. (Ἡ περικεφαλαία τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῆς σειρᾶς ταύτης εἶνε πάντοτε δαφνοστεφής).
»	ΔΙ »	Δάμαλις καὶ μόσχος· στέφανος· Ζεὺς καθήμενος· Ἀθηνᾶ ἱσταμένη. Ἄρτεμις κυνηγέτις· Ἄρτεμις λαμπαδηφόρος· Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας μετὰ κέρατος Ἀμαλθείας· ἀμφορεύς. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἐπὶ τριημιδράχμων φερόντων τύπον Βελλερεφόντου.
Περὶ τὰ 300-243 π. Χ.	Β »	Σταφυλή.
»	Λ »	Ἴκριον τροπαίου.
	Διάφ. μονογρ. »	Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας· ἀετὸς κτλ.

ΧΑΛΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ.

Περὶ τὰ 400-338 π. Χ.

Ϙ Πήγασος μετ' ὀξέων πτερύγων	Τρίαινα μετὰ διαφόρων συμβόλων· καὶ γραμμάτων ἐν τῷ πεδίῳ Æ ·5

Περὶ τὰ 338-243 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς φέρουσα κράνος λοφοφόρον.	ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ Τρίαινα συνήθης μετὰ γραμμάτων ἐν τῷ πεδίῳ. Æ ·75

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς φέρουσα κράνος λοφοφόρον.	Κ Πήγασος μετ' ὀξέων πτερύγων. AR ·55
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος μετὰ κόμης καταπιπτούσης εἰς βαρεῖς βοστρύχους, ἐστεμμένη διὰ θαλασσίου φυτοῦ ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ ἢ Δώσωνος.	ΚΟΡ ἢ Ϙ καὶ διάφορα γράμματα. Βελλερεφόντης ἱππεύων τὸν Πήγασον καὶ ἀκοντίζων πρὸς τὰ κάτω . . . . AR ·8
Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου καὶ μετὰ στεφάνου.	Ϙ καὶ διάφορα γράμματα. Πρόσθιον Πηγάσου ἱπταμένου δεξ . AR ·55

Ἡ Κόρινθος ἂν καὶ κατείχετο ὑπὸ Μακεδονικῆς φρουρᾶς ἀπὸ τοῦ 338 μέχρι τοῦ 243 π. Χ., ὅτε ἠλευθερώθη ὑπὸ τοῦ Ἀράτου, δὲν φαίνεται ὅτι ἀπεστερήθη, ὡς αἱ Ἀθῆναι, τοῦ δικαιώματος τῆς νομισματοκοπίας, ἐπειδὴ οἱ πηγασοφόροι στατῆρες αὐτῆς ἐξηκολούθουν ἐκδιδόμενοι, ἂν καὶ ὀλιγώτερον ἀφθόνως ἢ πρότερον, μέχρις οὗ αὕτη ἐγένετο μέλος τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας. Ἐν ἔτει ὅμως 223 π.Χ. παρεδόθη ὑπὸ τῆς συμμαχίας εἰς Ἀντίγονον τὸν Δώσωνα· μεταξὺ δὲ τοῦ χρόνου τούτου καὶ τοῦ 196, ὅτε καὶ πάλιν ἠλευθερώθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ συνεδέθη ἐκ νέου πρὸς τὴν συμμαχίαν, δὲν φαίνεται ὅτι ἐπετράπη αὐτῇ νὰ κόπτῃ νόμισμα, ἐκτὸς ἂν πράγματι τὰ φέροντα τὰς κεφαλάς τοῦ Ἡρακλέους καὶ Ποσειδῶνος, ἀνωτέρω δὲ περιγραφέντα, πρέπει νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν περίοδον ταύτην.

Κόρινθος ὡς Ῥωμαϊκὴ ἀποικία.

Ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 146 π. Χ. καταστροφῆς αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Μουμμίου ἡ Κόρινθος διέμεινε σωρὸς ἐρειπίων ἐπὶ διάστημα ἑκατὸν ἐτῶν. Ἐν ἔτει 46 π. Χ. ὁ Καῖσαρ ἔπεμψεν αὐτόσε ἀποικίαν καὶ ἡ πόλις ἤκμασεν ἐκ νέου, ὡς ἦτο ἑπόμενον ἕνεκα τῶν φυσικῶν πλεονεκτημάτων τῆς τοποθεσίας αὐτῆς. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τούτου καὶ ἐντεῦθεν ἔκοψε χαλκᾶ νομίσματα μετὰ Λατινικῶν ἐπιγραφῶν, COL, COR, ἢ ἁπλῶς COR., CORINT., κτλ., συνήθως δὲ φέροντα μέχρις τῆς βασιλείας τοῦ Γάλβα, τὰ ὀνόματα διάνδρων κατ' ἀφαιρετικὴν πτῶσιν.

Ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Δομιτιανοῦ μέχρις τῆς τοῦ Γορδιανοῦ Γ΄. αἱ ἐπιγραφαὶ εἶνε COL. IVL. FLAV. AVG. COR., COL. IVL. COR., ἢ C. L. I. COR (Colonia Laus Iulia Corinthus), τὰ δὲ ὀνόματα τῶν ἀρχόντων διακόπτονται.

Μεταξὺ τῶν ἰδιαιτέρας μνείας χρῃζόντων τύπων εἶνε οἱ ἑξῆς. —Βελλεροφόντης κρατῶν ἢ δαμάζων τὸν Πήγασον. Ὁ αὐτὸς ἱστάμενος παρὰ τὸν Πήγασον πίνοντα ἐκ ῥεύματος παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀκροκορίνθου. Ὁ αὐτὸς ἱππεύων τὸν Πήγασον καὶ μαχόμενος πρὸς τὴν Χίμαιραν. Πήγασος ἀνιπτάμενος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἀκροκορίνθου. Ἕτεροι συνήθεις τύποι ἀναφέρονται εἰς τὸν μῦθον τοῦ Μελικέρτου ἢ Παλαίμονος, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐτελοῦντο ἐν τῷ Ἰσθμῷ ἀγῶνες Ἴσθμια καλούμενοι. Τοιοῦτοι εἶνε οἱ ἑξῆς: Ὁ ὑπὸ δένδρον πεύκης ἐπὶ τῆς ῥάχεως δελφῖνος κείμενος παῖς Μελικέρτης (Παυσ., II. 1, 3.). Ὁ Μελικέρτης κείμενος ἐπὶ δελφῖνος τεθειμένου ἐπὶ βωμοῦ ὑπὸ δένδρον καὶ ὁ Ἰσθμὸς παριστάμενος αὐτῷ ὡς ἔφηβος φέρων πηδάλιον ἢ ὁ Ποσειδῶν μετὰ τῆς τριαίνης αὐτοῦ· Παλαίμων ἱστάμενος ἢ ἱππεύων ἐπὶ τῆς ῥάχεως τοῦ δελφῖνος· Ναὸς κυκλοτερὴς τοῦ Παλαίμονος ἐνίοτε μετὰ ταύρου θυσίας πρὸ αὐτοῦ· Ἰνὼ φέρουσα εἰς τοὺς βραχίονας αὐτῆς τὸν παῖδα Μελικέρτην, πρὸ αὐτῆς δὲ ὁ Ἰσθμὸς καθήμενος ἐπὶ βράχου μετὰ δελφῖνος τὴν θάλασσαν δηλοῦντος· Ἰνὼ κατακρημνίζουσα ἑαυτὴν ἀπὸ τῆς Μολουρίδος πέτρας μετὰ τοῦ Μελικέρτου εἰς τοὺς βραχίονας, πρὸ αὐτῆς δὲ δελφὶς ἢ θεὸς θαλάσσιος ἐκτείνων τὰς χεῖρας πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ παιδός. Ἀξιομνημόνευτοι εἶνε ὡσαύτως οἱ ἑξῆς τύποι:—

Ὁ Ἰσθμὸς προσωποπεποιημένος ὡς νεανίας γυμνὸς καθήμενος ἢ ἱστάμενος καὶ κρατῶν ἓν ἢ δύο πηδάλια πρὸς δήλωσιν τῶν δύο λιμένων τῆς Κορίνθου, ἅπαξ δὲ μετ᾽ ἐπιγραφῆς ISTHMVS. Οἱ δύο λιμένες Λέχαιον καὶ Κεγχρεαὶ ὡς νύμφαι κρατοῦσαι πηδάλια, ἐνίοτε σὺν ταῖς ἐπιγραφαῖς LECH, CENCH ἢ ὡς κατακεκλιμέναι ἀνδρικαὶ παραστάσεις μετὰ τοῦ Ἀκροκορίνθου ἐν μέσῳ αὐτῶν. Ὁ λιμὴν τῶν Κεγχρεῶν μετ᾽ ἀγάλματος τοῦ Ποσειδῶνος ἐν τῷ

κέντρῳ· ἐν ἑκατέρῳ τῶν ἄκρων τοῦ λιμένος εἶνε ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης καὶ τὰ ἱερὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ἴσιδος, ὑποκάτω δὲ τρεῖς τριήρεις (Παυσ. II. 2, 3.). Ἀγάλματα Ποσειδῶνος ἐν διαφόροις στάσεσιν. Ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ τριτώνων ἐπὶ τῆς στέγης (Παυσ., II. 1, 7). Ποσειδῶν ἐπὶ ἅρματος ἱπποκαμπῶν. Ἶσις Φαρία. Ἄρτεμις κυνηγέτις. Ἄρτεμις Ἐφεσία. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ἀντιγράφων ἀγαλμάτων ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Κορίνθου, ἓν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων εἶνε τὸ τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Ἀκροκορίνθου, ἱσταμένης γυμνῆς μέχρις ὀσφύος καὶ φερούσης τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἄρεως, ἐπὶ τῆς λείας ἐπιφανείας τῆς ὁποίας ἀτενίζει ὡς εἰς κάτοπτρον. Ὁ τύπος οὗτος ἐπεξηγεῖ τὸ ἐπίθετον *ὡπλισμένη*, ὅπερ δίδει ὁ Παυσανίας εἰς τὸ ἄγαλμα (II. 5, 1). Ὁ Ἀκροκόρινθος ἔχων ἐπὶ μὲν τῆς κορυφῆς ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, εἰς τοὺς πρόποδας δὲ οἰκοδομὰς καὶ δένδρον. Κεφαλὴ Ἀφροδίτης ἢ τῆς περιφήμου ἑταίρας Λαΐδος, *ὄπισθ.* δὲ τάφος τῆς Λαΐδος ἀποτελούμενος ἐκ κιονοκράνου, ἐφ' οὗ λέαινα ἱσταμένη ἐπὶ κριοῦ κατακειμένου, ὡς δηλαδὴ περιγράφεται ὑπὸ Παυσανίου (II. 2, 4), ***τάφος Λαΐδος, ᾧ δὴ λέαινα ἐπίθημά ἐστι κριὸν ἔχουσα ἐν τοῖς προτέροις ποσίν.*** Ἄγαλμα Ἀθηνᾶς Χαλινίτιδος κρατούσης χαλινόν, δόρυ καὶ ἀσπίδα (Παυσ., II. 4, 1). Ἡ ἱερὰ κρήνη Πειρήνη προσωποπεποιημένη ὡς νύμφη καθημένη ἐπὶ βράχου καὶ κρατοῦσα ἀγγεῖον ἢ καθημένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀκροκορίνθου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου εἶνε ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης, ἐν ᾧ πρὸ αὐτῆς εὕρηται Πήγασος πίνων ὕδωρ ἐκ πηγῆς. Τύποι ἀγωνιστικοί, ἤτοι παλαισταί, δρομεῖς, κλπ. Στάδιον μετὰ καμπτῆρος ἐν τῷ κέντρῳ μεταξὺ δύο ἱππέων, τάχιστα καλπαζόντων. ΙΣΘΜΙΑ ἐν στεφάνῳ, κλπ. Διόνυσος ἱστάμενος ἢ καθήμενος. Ἑρμῆς μετὰ κριοῦ ἱστάμενος ἢ καθήμενος ἢ φέρων τὸν παῖδα Διόνυσον. Τύχη ἱσταμένη ἢ καθημένη. Ζεὺς ἱστάμενος. Ἀθηνᾶ ἱσταμένη. Ἡρακλῆς ἱστάμενος. Ἥλιος ἐπὶ τεθρίππου. Κυβέλη καθημένη. Ἀσκληπιὸς καὶ Ὑγίεια. Κρόνος μετὰ δρεπάνου. Ἥφαιστος μετὰ πυράγρας. Ἄρης. Τριπτόλεμος ἐπὶ ἅρματος δρακόντων. Τὰ Προπύλαια, ἐφ' ὧν

τέθριππα. Ὁ δαίμων τῆς ἀποικίας κρατῶν κέρας Ἀμαλθείας καὶ φιάλην, ἐπιγρ. GEN. COL. COR. Ὁ ναὸς τοῦ Ἰουλίου γένους μετ' ἐπιγραφῆς ἐν τῷ ἀετώματι CAESAR, AVGVSTVS, ἢ GENT. IVLI.

Πολυαρίθμους ἄλλους τύπους οὓς παραλείπομεν ἐλλείψει χώρου, ἴδε ἐν Imhoof καὶ Gardner, *Numismatic Commentary on Pausanias* ἐν τῷ *Journ. Hell. Stud.*, 1885.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Ὑπὸ τὸν γενικὸν τοῦτον τίτλον ἁρμόζει νὰ καταταχθῶσιν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀντίγραφα τῶν Κορινθιακῶν πηγασοφόρων στατήρων τὰ μὴ φέροντα τὸ γράμμα Ϙ. Ἐκόπησαν δὲ ταῦτα ὑπὸ διαφόρων πόλεων ἐν Ἀκαρνανίᾳ, Κερκύρᾳ, Ἠπείρῳ, Ἰλλυρίᾳ, Σικελίᾳ καὶ Βρεττίᾳ.

Ὁ ἑπόμενος κατάλογος τῶν πόλεων, αἵτινες ἕνεκα ἐμπορικῶν λόγων παρεδέχθησαν τοὺς κοινῶς γνωστοὺς Κορινθιακοὺς τύπους ἐλήφθη ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ Imhoof—Blumer, *Die Münzen Acarnaniens*, σ. 5. Περὶ δὲ τῶν περιόδων τῆς ἐκδόσεως, ἴδε τὰ σχετικὰ κεφάλαια.

(α) *Ἐν Ἀκαρνανίᾳ:* —

Ἀλυζία, σὺν Α, Α, ΑΛΥ, ΑΛΥΞΑΙΩΝ.
Ἀνακτόριον, F, Ν, Ν, Α, ΑΝ, ΑΝΑ, ΑΝΑΚΤ, ΑΝΑΚΤΟΡΙΩΝ, ΑΝΑΚΤΟΡΙΕΩΝ.
Ἄργος Ἀμφιλοχικόν, Α, ΑΡ, ΑΡΓΕΙ, ΑΡΓΕΙΩΝ, ΑΡΓΕΩΝ καὶ ΑΡΓΙΩΝ. Πρὸς δὲ ΑΜ, ΑΜΦ, ΑΜΦΙ, ΑΜΦΙΛ, ΑΜΦΙΛΟ, ΑΜΦΙΛΟΧΩΝ.
Ἀστακός, σὺν ΑΣ.
Θύρρειον, Θ, ΘΥ, ΘΥΡ, ΘΥΡΡ.
Κόροντα, σὺν Κ.
Λευκάς, Λ, Λ, ΛΕ, ΛΕΥ, ΛΕΥΚΑΔΙ καὶ ΛΕΥΚΑΔΙΩΝ.
Μητρόπολις, Μ καὶ Μ.
Πάλαιρος (;) ΠΑΛΑΙΡ ἐν μονογρ. (Μόνον κλάσματα στατῆρος).
Φυτία, Φ (Μόνον κλάσματα στατῆρος).
Ἀκαρνανίας Συμμαχικὰ σύν Α, κοπέντα ἐν Λευκάδι.

(β) *Ἐν Κερκύρᾳ:* — Κ, ϘΚ, ϘΡ καὶ ΚΟΡ.

(γ) *Ἐν Ἠπείρῳ:* —

Ἀμβρακία, Α, Α, ΑΜ, ΑΜΠ, ΑΜΠΡΑ, ΑΜΠΡΑΚΙ, ΑΜΠΡΑΚΙΟΤΑΝ, ΑΜΠΡΑΚΙΩΤΑΝ καὶ ΑΜΒΡΑΚΙΩΤΑΝ.

Συμμαχικὰ Ἠπειρωτῶν, ΑΠΕ (=ΑΠΕΙ) καὶ Α (ἴσως ἀντὶ Ἀμβρακιωτῶν.

(δ) *Ἐν Ἰλλυρίᾳ:* —

Ἀπολλωνία, ΑΠΟΛ.

Ἐπίδαμνος-Δυρράχιον, σύν Ε ἢ Δ, ΔΥΡ, ΔΥΡΑ, ΔΥΡΡΑΧΙΝΩΝ.

(ε) *Ἐν Σικελίᾳ:* —

Ἔρυξ, σύν ארך.

Λεοντῖνοι. ΛΕΟΝΤΙΝΟΝ.

Συρακοῦσαι, ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΝ καὶ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ.

(ϛ) *Ἐν Βρεττίᾳ:* —

Λοκροὶ Ἐπιζεφύριοι, ΛΟ, ΛΟ, ΛΟΚ, ΛΟΚΡΩΝ.

Μέσμα, Μ καὶ ΜΕ.

Ῥήγιον, ΡΗ.

Τερίνα, Τ Ε.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πόλεων τῶν παραδεχθεισῶν τὸν Κορινθιακὸν στατῆρα φαίνεται ὅτι μόνον τὸ Ἀνακτόριον, ἡ Λευκὰς καὶ ἡ Ἀμβρακία ἔπραξαν τοῦτο πρὸ τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ἐπειδη ἐκτὸς τῆς Κορίνθου μόνον τῶν πόλεων τούτων ὑπάρχουσι στατῆρες τῆς μεταβατικῆς καὶ ἀκμαίας τεχνοτροπίας.

Ἡ Ἐπίδαμνος, τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος καὶ ἡ Ἀλυζία ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἐν περιόδῳ κατά τι νεωτέρᾳ, ἀλλὰ μόλις ἀπὸ τῶν μέσων τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος, ὁ Πηγασοφόρος Κορινθιακὸς στατὴρ ἀπέβη κοινῆς χρήσεως ἐν τοῖς δυτικοῖς μέρεσι τῆς Ἑλλάδος, ἐν Βρεττίᾳ καὶ Σικελίᾳ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τῶν μέσων τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος οἱ πηγασοφόροι στατῆρες ἐξηκολούθουν ἐκδιδόμενοι κατὰ μεγάλας ποσότητας, κυρίως, ὡς δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, χάριν τοῦ μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἐμπορίου, ἔνθα ἀνεκαλύφθησαν τὰ μέγιστα τῶν εὑρημάτων τῶν τῆς κλάσεως ταύτης νομισμάτων.

Τὰ Πηγασοφόρα νομίσματα εἰ καὶ ἀναμφιβόλως ἦσαν κοινὰ εἰς

πλείστας πόλεις, δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν πρὸς τὰ ἰδίως καλούμενα συμμαχικὰ νομίσματα ὡς π. χ. τὰ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν λόγους νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐγένοντο παραδεκτὰ κατόπιν ἀμοιβαίων συνθηκῶν μεταξὺ τῆς Κορίνθου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἐκδουσῶν τοιαῦτα νομίσματα πόλεων, ἀφ' ἑτέρου Ἤθελε φανῇ μᾶλλον ὅτι αἱ διάφοροι πόλεις ἐξελέξαντο τοὺς Κορινθιακοὺς τύπους ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων καὶ χάριν τῶν ἰδίων εὐκολιῶν καὶ συμφερόντων, πάνυ ὁμοίως πρὸς πολλὰς ἀσιατικὰς πόλεις ἀντιγραφούσας πολὺ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου τὰ Μακεδονικὰ τετράδραχμα, ἅτινα αἱ κατακτήσεις αὐτοῦ ἐξύψωσαν εἰς διεθνὲς νόμισμα ὅπερ ἦτο οἰκεῖον ἐν πάσαις ταῖς ἀγοραῖς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐν ἀρχῇ τὸ Κορινθιακὸν νόμισμα δυνατὸν νὰ ἐπεβλήθη κατ' ἐκλογὴν ἢ ἀνάγκην εἰς τὸ Ἀνακτόριον καὶ τὴν Λευκάδα ὑπὸ τῆς μητροπόλεως αὐτῶν Κόρινθου· ἐκ τῶν νομισματοκοπείων ὅμως τούτων φαίνεται, ὅτι διεδόθη φυσικῶς ἀρκετὰ ἀνὰ τὴν χώραν τοῦ Ἀχελῴου μεταξὺ πόλεων, αἵτινες ὡς μέλη τῆς Ἀκαρνανικῆς συμμαχίας θὰ ἦσαν ἐντελῶς ἐκτὸς τῆς ἐπιρροῆς τῆς «πόλεως τῶν δύο θαλασσῶν».

Οὕτως, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Δρ. Imhoof-Blumer (*Acarnanien* σ. 12), οἱ Πηγασοφόροι στατῆρες ἀπέβησαν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἀκαρνανίας εἶδος συμμαχικοῦ Ἀκαρνανικοῦ νομίσματος, ἐνῷ ἐκτὸς τῶν ὁρίων ἐκείνων θὰ ἐκυκλοφόρουν παραπλεύρως τῶν στατήρων αὐτῆς τῆς Κορίνθου, τῆς Ἀμβρακίας, τῶν Συρακουσῶν. κτλ ὡς γενικῶς ἀνεγνωρισμένον διεθνὲς νόμισμα.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ἡ ἱστορία τῆς Πελοποννησιακῆς νομισματοκοπίας, ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς θεωρουμένη, δύναται νὰ συνοψισθῇ εἰς ὀλίγας λέξεις. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δῆλα δὴ Φείδωνος τοῦ Ἀργείου μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων, τὰ μόνα γενικῶς κυκλοφοροῦντα νομίσματα ἐν Πελοποννήσῳ ἦσαν ἐπὶ μὲν τῆς βορείου παραλίας οἱ Κορινθιακοὶ στατῆρες, ἀλλαχοῦ δὲ οἱ στατῆρες τῆς Αἰγίνης. Ἐν δὲ τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας τὰ Ἀρκαδικὰ τριώβολα ἐχρησίμευον εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ μικροῦ ἐμπορίου. Ὁ δὲ Αἰγινητικὸς σταθμικὸς κανὼν ἐξηκολούθει ἐπικρατῶν πανταχοῦ τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ λαμπραὶ καὶ ποικίλαι σειραὶ τῆς Ἤλιδος δὲν ἤρχισαν πρὸ τοῦ πέρατος τῆς περιόδου τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης (περὶ τὰ 480 π. Χ.). Μεταξὺ τῶν Περσικῶν καὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου σημειοῦμεν αὔξησιν ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν Ἀρκαδικῶν νομισματοκοπείων ἤτοι τὴν Κλειτορίαν, Μαντίνειαν, Παλλάντιον, Παρώρειαν καὶ Ψωφίδα, πασῶν ἐκδιδουσῶν μικρὰ ἀργυρᾶ νομίσματα συμπληρωτικὰ τῶν νομισμάτων τῆς Ἀρκαδικῆς συμμαχίας. Ἐν τῇ ἀκολούθῳ περιόδῳ, 430—370 π. Χ. τὰ Ἀρκαδικὰ συμμαχικὰ νομίσματα ὑπεσκελίσθησαν ἐντελῶς ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἐκδόσεων τῶν διαφόρων Ἀρκαδικῶν πόλεων. Ἡ δὲ πάλαι κατεχομένη θέσις ὑπὸ τῶν Αἰγινητικῶν στατήρων ἐπληρώθη νῦν διὰ τῶν ὡραίων στατήρων τῆς Ἤλιδος, Σικυῶνος καὶ Ἄργους.

Μετὰ τῆς ἐκ νέου ἀνεγέρσεως τῆς Μεσσήνης καὶ τῆς ὑπὸ τὴν Θηβαϊκὴν προστασίαν ἀνασυστάσεως τῆς Ἀρκαδικῆς συμπολιτείας ἐν ἔτει 370 π. Χ. προσετέθησαν ἡ Μεσσήνη καὶ Μεγαλόπολις εἰς τὸν ἤδη σπουδαῖον ἀριθμὸν τῶν Πελοποννησιακῶν νομισματοκοπείων. Μετὰ δὲ τὸ 322 π. Χ, ὅτε τὸ πλεῖστον τῆς Πελοποννήσου περιέπεσεν ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν κυριαρχίαν, αἱ πλεῖσται τῶν Πελοποννησιακῶν πόλεων ἔπαυσαν κόπτουσαι ἀργυρᾶ νο-

μίσματα ὑπὸ τὸ ἴδιον ἑαυτῶν ὄνομα, μεταξὺ δὲ τοῦ 280 καὶ 146 π. Χ. τὰ συμμαχικὰ νομίσματα τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ἀπέβησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ κύριον νόμισμα τῆς Πελοποννήσου, οὗτινος τοὺς τύπους καὶ τὴν τεχνοτροπίαν ἔτεινον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον νὰ ἀπομιμηθῶσι τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα νομισματοκοπεῖα, ἅτινα δὲν συμμετεῖχον τῆς συμπολιτείας.

Μετὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας, ἐν ἔτει 146 π.Χ, κατέπαυσε (ἐξαιρέσει ἴσως τῶν Πατρῶν) πᾶσα ἡ τοῦ ἀργύρου νομισματοκοπία. Χαλκᾶ νομίσματα, ἐν τούτοις ἐξηκολούθουν ἐκδιδόμενα ἐν πολλαῖς πόλεσι. Κατὰ κανόνα δὲ τὰ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα περιορίζονται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Σεπτίμου Σεβήρου καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ.

Ὁ ὄπισθεν δισέλιδος πίναξ περιλαμβάνει οὐχὶ μόνον τὰ νομίσματα τῆς Πελοποννήσου ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς Ἀττικῆς, Αἰγίνης καὶ Κορίνθου.

ΦΛΙΑΣΙΑ

Φλιοῦς, πόλις ἀνεξάρτητος, ἧς ἡ χώρα ἀπετελεῖτο ὑπὸ τῆς περιοριζομένης πανταχόθεν ὑπὸ ὀρέων κοιλάδος τοῦ Ἀσώπου ποταμοῦ. Τὸ ὄνομα αὐτῆς ἔλαβεν ἀπὸ Φλία ἢ Φλίου τινός, υἱοῦ τοῦ Διονύσου (Παυσ., II. 12, 6), ὁ δὲ ναὸς τοῦ Διονύσου ἦτο τὸ ἀρχαιότατον οἰκοδόμημα τῆς πόλεως. Τὰ νομίσματα αὐτῆς συνίστανται ἐκ δραχμῶν καὶ μικροτέρων κλασμάτων Αἰγινητικοῦ σταθμοῦ.

Περὶ τὰ 430-322 π. Χ.

Ταῦρος κυρίσσων (Διόνυσος ταυρόμορφος ἢ ποταμὸς Ἀσωπός). Ἐν τῷ ἐξέργῳ ΦΛΕΙΑ.	ΣΙΟΝ (τέλος τῆς ἐπὶ τῆς ἔμπρ. ὄψεως ἐπιγραφῆς), ἐντὸς τῶν τεσσάρων γωνιῶν τετραγώνου ἐγκοίλου, ἐν ᾧ τροχός. Ꭱ Δραχμή.

Ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ τροχοῦ εὕρηται συνήθως σφαιρίδιον ὑπὸ κύκλου περιβαλλόμενον, ὅπερ ἐνταῦθα ὡς ἐν Δελφοῖς, δυνατὸν νὰ δηλοῖ τὸν *ὀμφαλόν*, λίθον ἱερὸν ἐν Φλιοῦντι, περὶ οὗ οἱ κάτοικοι μετ' ἀκατανοήτου ἀγνοίας τῶν ἀποστάσεων ἐβεβαίουν, ὅτι ἦτο τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου (Παυσ., II, 13, 3).

	700-480	480-430	430-370	370-322	322-280	280-149	146-27	Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι
Ἀθῆναι	AR	AR	AV AR Æ	AR Æ	...	AR Æ	AR Æ	Æ
Ἐλευσὶς	...	...	...	Æ				
Ὠρωπὸς	...	...	...	...	...	...	Æ	Æ
Σαλαμὶς	...	...	...	Æ	...	...	...	Æ
Αἰγόσθενα	...	...	...	...	...	...	...	Æ
Μέγαρα	...	...	...	AR	AR Æ	Συμ.	Æ	Æ
Παγαὶ	...	...	...	...	...	Συμ.	...	Æ
Αἴγινα	Ηλ. AR	AR	AR Æ	...	...	Æ	.	Æ
Κόρινθος	AR	AR	AR Æ	AR Æ	AR Æ	AR Æ καὶ συμ.	...	Æ
Φλιοῦς	...	...	AR Æ	AR Æ	...	Συμ.	...	Æ
Σικυὼν	...	...	AR Æ	AR Æ	AR Æ	AR καὶ συμ.	. .	Æ
Αἰγαὶ	...	AR	AR					
Αἴγειρα	...	...	...	Æ	...	Συμ.	Æ	Æ
Αἴγιον	...	...	...	...	...	Συμ.	Æ	Æ
Βοῦρα	...	...	...	...	...	...	...	Æ
Δύμη	...	...	...	AR Æ	...	Συμ.		
Ἑλίκη	...	...	Æ					
Κερύνεια	...	...	...	...	...	Συμ.		
Πάτραι	...	...	...	...	...	Συμ.	AR Æ	Æ
Πελλήνη	...	...	...	AR Æ	...	Συμ.		
Ἦλις	...	AR	AR	AR	AR	Συμ.	Æ	Æ
Πῖσα	...	...	...	Æ				
Ὕπανα	...	...	...	...	...	Συμ.		
Κεφαλληνία	...	AR	AR	AR Æ	...	...	...	Æ
Ἰθάκη	...	...	...	Æ	Æ			
Ζάκυνθος	...	AR	AR	AR Æ	AR Æ	AR Æ	...	Æ
Κύθηρα	...	...	...	...	...	Æ		
Μεσσήνη	...	...	...	AR Æ	AR Æ	AR Æ καὶ συμ.	...	Æ
Ἀσήνη	...	...	...	...	...	Συμ.	...	Æ
Θουρία	...	...	...	...	...	...	Æ	Æ
Κολώνη	...	...	...	...	...	...	...	Æ
Κορώνη	...	...	...	...	...	AR Æ καὶ συμ.		
Κυπαρισσία	...	...	...	...	...	...	...	Æ
Μοθώνη	...	...	...	...	...	...	Æ	Æ
Πύλος	...	...	...	...	...	...	Æ	Æ

Ἀσωπὸς	...	...	...	...	...	...	Æ	Æ
Βοιαὶ	...	...	...	...	...	...	...	Æ
Γύθειον	...	...	...	...	...	...	...	Æ
Κρανάη	...	...	...	...	...	...	...	Æ
Λακεδαίμ.	...	...	...	...	AR Æ	AR Æ καὶ συμ.	Æ	Æ
Λᾶ	..	...	...	...	...	...	...	Æ
Ἄργος	AR;	AR	AR	AR Æ	AR Æ	AR Æ καὶ συμ.	...	Æ
Ἐπίδαυρος	...	...	...	AR Æ	AR; Æ;	Συμ.	...	Æ
Ἑρμιόνη	...	...	...	AR Æ	...	Συμ.	...	Æ
Κλεωναὶ	...	...	AR	Æ	...	Συμ.	...	Æ
Μέθανα	...	...	...	Æ	...	...	...	Æ
Μίδεια	...	...	...	Æ				
Τίρυνς	...	...	...	Æ				
Τροιζὴν	...	...	AR	AR Æ	...	...	...	Æ
Ἀλέα	...	...	AR	...	...	Συμ.		
Ἀλίφειρα	...	...	...	...	...	Συμ.		
Ἀσέα	...	...	...	...	...	Συμ.		
Γόρτυς	...	...	...	...	...	Συμ.		
Δίπαια	...	...	...	...	...	Συμ.		
Ἐλιφάσιοι	...	...	...	...	...	Συμ.		
Ἡραία	AR	...	AR Æ	...	Æ	Συμ.	...	Æ
Θεισόα	...	...	...	...	...	Συμ.		
Θέλπουσα	...	...	AR Æ	...	...	Συμ.	Æ	Æ
Καλλίστη	...	...	...	...	...	Συμ.		
Καφύαι	...	...	...	...	...	Συμ.	...	Æ
Κλείτωρ	...	AR	...	AR Æ	...	Συμ.	...	Æ
Λουσοὶ	...	...	...	...	...	Συμ.		
Μαντίνεια	AR	AR	AR	Æ	...	Συμ.	...	Æ
Μεγαλόπολ	...	...	...	...	AR Æ	Συμ.	...	Æ
Μεθύδριον	...	...	...	Æ	...	Συμ.		
Ὀρχομενὸς	...	...	...	Æ	...	. . .	...	Æ
Παλλάντιον	...	AR	AR	...	...	Συμ.		
Παρώρεια	...	AR	AR					
Στύμφαλος	...	...	AR Æ	AR Æ	...	Συμ.	Æ	
Τεγέα	...	...	AR	AR Æ	...	Συμ.		
Τευθὶς	...	...	...	...	...	Συμ.	...	Æ
Φενεὸς	...	...	AR	AR Æ	...	Συμ.	...	Æ
Φιγάλεια	...	...	...	...	...	Συμ.	...	Æ
Ψωφὶς	...	AR	AR Æ	...	. .	...	...	
Ἀρκαδ. συμ.	AR	AR	...	AR Æ	...			

Σημ. Ὡς πρὸς τὰ μέταλλα τῶν ἐν τῷ ἀνωτέρω πίνακι συμμαχικῶν νομισμ. ἴδε σελ. 525 κ. ἑξ.

Τὰ ἡμίδραχμα καὶ μικρότερα νομίσματα εἶνε ἀνεπίγραφα, φέρουσιν ὅμως ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως μέγα Φ ἀντὶ τοῦ τροχοῦ ἐνίοτε ὑπὸ σταφυλῶν συνοδευόμενον.

Οἱ τύποι τῶν Φλιασίων νομισμάτων παραμένουσιν ἀμετάβλητοι μέχρι τῶν χρόνων τῆς περὶ τὰ 322 Μακεδονικῆς κατακτήσεως πλὴν ὅτι ἐπὶ τῆς τελευταίας κλάσεως τὸ Φ τῆς ὀπισθίας ὄψεως περικυκλοῦται ὑπὸ στεφάνου κισσοῦ. Μετὰ δὲ τὸ 322 π. Χ. ἡ νομισματοκοπία τοῦ Φλιοῦντος περατοῦται.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τοῦ τετάρτου αἰῶνος ὁμοιάζουσι κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸς τὰ ἀργυρᾶ, ἐπί τινων ὅμως κομματίων ὁ ταῦρος τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως, ἀντικαθίσταται ὑπὸ κεφαλῆς Ἀθηνᾶς ἢ Διός(;). Ἴδε ὡσαύτως Ἀχαϊκὴν Συμμαχίαν.

Αὐτοκρατορικά. Σεβήρου, Καρακάλλα καὶ Γέτα. Τύποι αὐτῶν· Ἄρτεμις κυνηγέτις, Ἀσκληπιός, Τύχη σπένδουσα.

ΣΙΚΥΩΝΙΑ

[Annali di Corrispondenza archeologica, 1830, σ. 336].

Σικυών. Ἡ πόλις αὕτη, διαρκούσης τῆς περιόδου τῆς μεγίστης ἀκμῆς αὐτῆς, ἀπετελεῖτο ἐξ ἀκροπόλεως κειμένης δύο περίπου μίλια μακρὰν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἐκ τῆς εἰς τοὺς πρόποδας αὐτῆς κάτω πόλεως καὶ ἐξ ἑνὸς ἐπινείου. Ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν μέχρι τοῦδε σωζομένων νομισμάτων αὐτῆς μαρτυρεῖ ἐπαρκῶς τὸν ἀρχαῖον πλοῦτον καὶ τὴν ἐμπορικὴν σπουδαιότητα τῆς πόλεως. Δὲν φαίνεται δὲ κόψασα νομίσματα πρὸ τῶν μέσων τῆς Ε΄. ἑκατονταετηρίδος, οὐδὲ τὰ νομίσματα αὐτῆς ἀποβαίνουσι πολυάριθμα πολὺ πρὸ τοῦ 400 π. Χ.

Πρὸ τοῦ 400 π. Χ.

Περιστερὰ μετ' ἀνοικτῶν πτερύγων ἀνιπταμένη.	Μέγα Μ = Σ ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. Ἐνίοτε ἐν μέσῳ τοῦ γράμματος ἀνθέμιον . . Ꝝ Δραχμή.

Χίμαιρα, ἧς κάτω Μ (= Σ)	Περιστερὰ ἱπταμένη ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. Ἐν ταῖς γωνίαις Μ (= Σ) καὶ Δ (=*Δραχμή*) ℞ Δραχ.
Χίμαιρα.	Περιστερὰ ἱπταμένη ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ, ἐν ταῖς γωνίαις Σ καὶ Τ *(Τριώβολον)* . . . ℞ Τριώβ.
Πρόσθιον Χιμαίρας.	Ὁμ. Σ καὶ Ο (*Ὀβολός)* ℞ Ὀβολ.
Περιστερὰ μετὰ κλειστῶν πτερύγων.	Μ = Σ ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . ℞ Ἡμιώβολ.
Ὁμοίως.	Περιστερὰ ἱπταμένη ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. Ἐν ταῖς γωνίαις Σ καὶ Η *(Ἡμιωβόλιον)*. ℞ Ἡμιώβολ.
Κεφαλὴ Περιστερᾶς.	Ὁμ. . . . . ℞ 1/4 Ὀβολ.

Ἄνευ τετραγώνου ἐγκοίλου.

ΣΕ Χίμαιρα.	Περιστερὰ ἱπταμένη . . ℞ Τριώβ.
Ἀπόλλων κλίνων τὸ γόνυ, μετὰ τόξου καὶ βελῶν.	ΣΕ ἐν στεφάνῳ δάφνης. ℞ Ἡμιώβ.

Περὶ τὰ 400-322 π. Χ.

ΣΕ (σπανίως ΣΙ) Χίμαιρα, ἧς ὑπεράνω ἐνίοτε, στέφανος· ὑποκάτω, ἐνίοτε Ἀπόλλων γονατίζων μετὰ τόξου. Κεφαλὴ τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ (;) κτλ. *(Πίναξ ΙΗ'. 11.)*	Περιστερὰ ἱπταμένη ἐν στεφάνῳ δάφνης, συνήθως μετὰ γραμμάτων ἐν τῷ πεδίῳ, Α, Ε, Ι, Ν, ΑΟ, ΑΡ, ΓΑ, [ΣΙΒΥΡΤΙΟ]Σ, κτλ., ἢ συμβόλων· ἤτοι τόξου, φύλλου κισσοῦ, κλπ. ℞ Στατὴρ καὶ δραχμή.
ΣΕ ἢ ΣΙ Περιστερὰ ἀνιπταμένη.	Ὁμοίως . . . . . . ℞ Δραχμή.
ΣΕ ἢ ΣΙ Χίμαιρα.	Περιστερὰ ἱπταμένη. Γράμματα ἐν τῷ πεδίῳ. . . . . ℞ Τριώβολ. ℞ Διώβολ.
Σ ἢ ΣΙ Περιστερα ἀνιπταμένη.	Ὁμοίως . . . . ℞ Ὀβολ.
Ʃ ἢ ΣΙ Λέων βαδίζων.	Ὁμοίως . . . . . . ℞ Ἡμιώβ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Ὁμοίως . . . . . . ℞ Ὀβολ.
Ὁμοίως.	Λύρα ἐν στεφάνῳ . . ℞ Ὀβολ.
Ἀπόλλων γονατίζων μετὰ τόξου καὶ βελῶν.	Λύρα . . . . ℞ Ἡμιώβ.

Ἀπόλλων μετὰ λύρας, καθήμενος ἐπὶ βράχου.	ΣΕ ἐν στεφάνῳ . . . AR Ἡμιώβ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΣΕ (μονογράφημα). . AR Ἡμιώβ.

ΧΑΛΚΟΣ

Ἀπόλλων γυμνὸς ἐγείρων μακρὰν ταινίαν πίπτουσαν ὄπισθεν αὐτοῦ. Ἐν τῷ πεδίῳ περιστερά.	ΣΙ ἐν στεφάνῳ . . . . . . Æ ·65
Περιστερὰ ἱπταμένη.	Τρίπους ἐν στεφάνῳ . . . . Æ ·65
Ὁμοίως.	Σ ἐν στεφάνῳ . . . . . . Æ ·55
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Σ ἐν στεφάνῳ . . . . . . Æ ·7
Περιστερὰ ἱπταμένη.	Ὀνόματα ἀρχόντων, ΕΥ, ΔΗ, ΘΕΥ, ΚΛΕ, ΜΕ, ΤΕ, ἐν στεφάνῳ. Æ ·65
ΣΙ Περιστερὰ βοσκομένη.	ΣΙ Τρίπους ἐν στεφάνῳ. . . Æ ·7

Τινὰ τῶν ἐπὶ τῶν χαλκῶν τούτων νομισμάτων ὀνομάτων ἐταυτίσθησαν ὑπὸ τοῦ R. Weil *(Zeit. f. Num.,* VII. 376) πρὸς ἱστορικὰ πρόσωπα, ἐξ ὧν μνημονευτέος Εὔφρων ὁ γενόμενος τύραννος τῶν Συρακουσῶν βραχὺ πρὸ τοῦ 368 π. Χ.

Περὶ τὰ 322-251 π. Χ.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Λαμιακοῦ πολέμου, ἐν ἔτει 322 π. Χ., ἡ Σικυὼν περιῆλθεν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Μακεδόνων ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν ὁποίων ἐκόπησαν ἐκεῖ τετράδραχμα φέροντα τὸ ὄνομα καὶ τοὺς τύπους Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου (316-308 π. Χ), (Müller, *Monn. d'Alex.* ἀριθ. 864-898) Μέγας ἀριθμὸς τοιούτων τετραδράχμων ἀνεκαλύφθη ἐν ἔτει 1850 παρὰ τὰς Πάτρας (C. T. Newton, *Num. Chron.*, 1853, σ. 29). Τινὰ τῶν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων προσθέτων συμβόλων, οἷον ὁ φέρων ταινίαν Ἀπόλλων, καὶ ἡ Χίμαιρα εἶνε ἀναμφιβόλως Σικυωνικά. Τὸ ὅλον δὲ τῆς κλάσεως διακρίνεται ἐκ τοῦ ἰδιορρύθμου τῆς κατασκευῆς. Τὰ πλεῖστα δὲ τῶν κομματίων ἔχουσι τὸν θρόνον τοῦ Διὸς κεκοσμημένον ὑπὸ δύο μικρῶν παραστάσεων Νίκης.

Σύγχρονοι τῶν τετραδράχμων τούτων εἶνε αἱ ἑξῆς σειραὶ τριωβόλων Αἰγινητικοῦ κανόνος (ἢ Ἀττικῶν τετρωβόλων) καὶ χαλκῶν :

Περιστερὰ ἱπταμένη.	Μέγα Σ οὗ πέριξ ὄνομα ἄρχοντος. Τὸ ὅλον ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ ἀβαθεῖ . . . . . ℞ Τριώβολ.

Μεταξὺ τῶν ὀνομάτων ἀπαντῶσιν τὰ ἑξῆς :— ΑΙΝΕΙΑΣ, ΑΛΕΞΙΩΝ, ΑΜΕΙΝΙΑΣ, ΑΝΔΡΩΝΙΔΑΣ. ΘΡΑΣΥΚΛΗΣ, ΚΛΕΑΝΔΡΟΣ, ΛΥΔΙΑΔΑΣ, ΞΕΝΟΤΙΜΟΣ, ΟΛΥΜΠΙΑΔΑΣ, ΠΟΛΥΚΡΑΤΗΣ, ΠΡΟΜΑΧΙΔΑΣ, ΣΩΣΙΚΡΑΤΗΣ.

Περιστερὰ ἱπταμένη καὶ ἓν τῶν ἀνωτέρω ὀνομάτων.	ΣΙ ἐν στεφάνῳ . . . . . Ӕ ·65
Περιστερὰ βόσκουσα, ΑΝΔΡΟΤΙΜΟΣ.	ΣΙ Τρίπους ἐν στεφάνῳ . . Ӕ ·7
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΣΙ Περιστέρα ἱπταμένη, φέρουσα ταινίαν, καὶ ὄνομα ἄρχοντος Ӕ ·7

Περὶ τῶν νομισμάτων τῆς Σικυῶνος ὡς μέλους τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ἴδε σελ. 525.

Σχετικῶς πρὸς τὰ νομίσματα τῆς Σικυῶνος, ὁ ταγματ. Leake παρατηρεῖ (*Num. Hell.*, σ. 95) ὅτι «ἡ ἀλλαγὴ ἀπὸ τοῦ ΣΕΚΥΩΝ ἢ ΣΕΙΚΥΩΝ εἰς ΣΙΚΥΩΝ συνέβη περὶ τοὺς χρόνους Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Τὸ πτηνὸν εἶνε πιθανῶς ἡ ἀγρία περιστερά, ἧς μεγάλα πλήθη ὑπάρχουσι ἔτι καὶ νῦν εἰς τοὺς ἀποτόμους βράχους, οἵτινες περικυκλοῦσι τὴν ἀρχαίαν θέσιν τῆς πόλεως. Ἦσαν δ' ἴσως ἱεραὶ τῇ Ἀφροδίτῃ, ἧς ὁ ναὸς ἦτό ποτε μία τῶν κυριωτάτων οἰκοδομῶν τῆς Σικυῶνος ἐν ᾗ ὑπῆρχεν ἄγαλμα τῆς θεᾶς καθημένης ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Κανάχου (Παυσ., II. 10).»

Τὸ Μ = Σ, ὅπερ τόσον συχνὰ ἀπαντᾷ ὡς νομισματικὸς τύπος ἦτο τὸ ἔμβλημα τῆς πόλεως καὶ ἐτίθετο ὑπὸ τῶν Σικυωνίων ὡς ἐπίσημον τῶν ἀσπίδων αὐτῶν (Ξενοφ., *Ἑλλην.* VI. 4).

Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ὑπάρχουσιν ἀπὸ Δομιτιανοῦ μέχρι Γέτα. Ἐπίγρ. CΙΚΥΩΝΙΩΝ. Τύποι διάφοροι· ὁ πάντων σπουδαιότατος εἶνε παράστασις τάφου (Πρβλ. Παυσ. II, 7, 2). Τὸ νόμισμα παρουσιάζει μικρὸν δίστυλον ναὸν ἐπὶ βράχου, οὗ παραπλεύρως δύο παραστάσεις Ἑρμῶν (ὅρων) καὶ δύο κυπάρισσοι. Ἕτερόν τι νόμισμα

ἔχει ὡς τύπον μαινάδα ἐν στάσει μαινομένης, ἴσως δ' εἶνε μία τῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Διονύσου ἐν Σικυῶνι μαινάδων τῶν ὑπὸ Παυσανίου μνημονευομένων (ΙΙ. 7, 5). Ἕτερος συνηθέστατος τύπος εἶνε Ἀπόλλων γυμνὸς ὑψῶν τὰς χεῖρας καὶ κρατῶν μεγάλην ταινίαν. Ἀπαντῶσιν ὡσαύτως ἐπὶ αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων τῆς Σικυῶνος παραστάσεις Ἀφροδίτης καὶ Ἔρωτος, Διονύσου, Πανός, Ἀρτέμιδος Φεραίας (Παυσ., ΙΙ, 10, 7), Δήμητρος, Τύχης *Ἀκραίας* (Παυσ. ΙΙ, 7. 5,), κτλ.

ΑΧΑΪΑ.

Αἰγαί. Αὕτη κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους ἦτο (μετὰ τὴν Ἑλίκην) ἡ σπουδαιοτάτη ἕδρα τῆς λατρείας τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Ἀχαΐᾳ.

Ἡ πόλις περιέπεσε βαθμηδὸν εἰς παρακμήν, μέχρις οὗ πρὸ τῶν χρόνων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου οἱ ὑπολειπόμενοι τῶν κατοίκων μετενάστευσαν εἰς τὴν γείτονα Αἴγειραν. Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε τριώβολα τοῦ Αἰγινητικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος.

480-430 π. Χ.

ϽΙΛ Πρόσθιον αἰγός.	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον . . . . . . ℞ Τριώβ.
ϽΙΑ Πρόσθιον αἰγός. (*Zeit. f. Num.*, V. I. 6, 7, 8.).	ꟿΟΙΑΛΙΑ Κεφαλὴ ἀρχαϊκὴ Διονύσου πωγωνοφόρου, κισσοστεφής, ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. ℞ Τριώβ.

Περὶ τὰ 430-365 π. Χ.

ΑΙϹ Πρόσθιον αἰγός.	ΑΙϹΑΙΟΝ Ὁμοία κεφαλή, ἀλλ' ἀκμαίας τεχνοτροπίας ℞ Τριώβολ.
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ κισσοστεφής.	ΑΙϹΑΙΟΝ Αἴξ ἱσταμένη. ℞ Ὀβολ.

Ἴδε *Zeit. f. Num.*, V. σ. 5, καὶ Imhoof, *Mon. Gr.*, σ. 157.

Αἴγειρα. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην, κειμένην μεταξὺ Αἰγῶν καὶ Πελλήνης, μετῴκησαν οἱ κάτοικοι τῆς πρώτης, ὅτε αὕτη περιέπεσεν εἰς παρακμήν.

Περὶ τὰ 350 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς φέρουσα κράνος λοφοφόρον ἀκριβῶς ἐφαρμοζόμενον τῇ κεφαλῇ.	ΑΙΓ Πρόσθιον αἰγὸς ἐν στεφάνῳ. . AR ·55

Περὶ τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων ἴδε Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, σελ. 525.

Μετὰ τὸ 146 π. Χ.

ΑΙΓΙΡΑΤΑΝ Κεφαλὴ γυναικεία πεπλοφόρος.	Αἲξ ἱσταμένη ἐν στεφάνῳ. . AR ·65

Αὐτοκρατορικά, κοπέντα ἐπὶ Σεβήρου, Δόμνης καὶ Πλαυτίλλης. Ἐπιγραφὴ αὐτῶν, ΑΙΓΕΙΡΑΤΩΝ, σπανιώτερον δὲ ΑΙΓΙΡΑΤΩΝ.

Αἴγιον. Ἡ πόλις αὕτη ἦν τὸ κύριον πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν κέντρον τῆς Ἀχαΐας καὶ ὁ τόπος τῶν συνελεύσεων τῶν ἀπεσταλμένων τῶν διαφόρων πόλεων, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν συμμαχίαν. Τῆς πόλεως ταύτης, ἐξαιρουμένων τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων (σελ. 525), μόνον χαλκᾶ νομίσματα εἶνε γνωστά.

Περὶ τὰ 146-43 π. Χ.

ΗΜΙΟΒΕΛΙΝ Κεφαλὴ Διός.	ΑΙΓΙΕΩΝ ποτάμιος θεὸς (Σελινοῦς) AR ·8
ΑΙΓΙΕΩΝ Κεφαλὴ Διός.	ΗΜΙΟΒΕΛΙΝ Ζεὺς κραδαίνων κεραυνὸν (Πιθανῶς Ζεὺς ὁ Σωτήρ· πρβλ. Παυσαν., VII. 23. 7). AR ·85

Ἕτεραι ποικιλίαι μετ᾽ ὀνομάτων ἀρχόντων, ΘΕΟΞΙΟΣ ΚΛΗΤΑΙΟΣ.

ΑΙΓΙΕΩΝ Κεφαλὴ Διός.	ΗΜΙΟΒΕΛΙΝ Ἡ νύμφη Φθία μετ᾽ ἠνεμωμένου πέπλου ἀκολουθοῦσα περιστερὰν πρὸς αὐτὴν στρεφομένην καὶ ἀποβλέπουσαν. . AR. ·85

Ὁ τύπος τοῦ νομίσματος τούτου ἀναφέρεται εἰς ἐγχώριον μῦθον ἐν ᾧ μνημονεύεται ὁ τρόπος καθ᾽ ὃν ὁ Ζεὺς εἰς περιστερὰν μεταμορφωθεὶς διεκόρευσε τὴν νύμφην Φθίαν (Ἀθήναιος, IX π. 395. Αἰλιαν., *Ποικ. Ἱστορ.* I. 15). Τὸ ΗΜΙΟΒΕΛΙΝ ὑποτίθεται, ὅτι εἶνε διάφορος γραφὴ τοῦ ΗΜΙΟΒΟΛΙΟΝ.

ΑΙΓΙΕΩΝ Κεφαλὴ Διός.	ΗΜΙΟΒΕΛΙΝ Ὁ παῖς Ζεὺς θηλαζόμενος ὑπὸ αἰγὸς μεταξὺ δύο δένδρων. Ἡ αἲξ στρεφομένη ἀποβλέπει πρὸς ἀετόν . . . . Æ ·7

Ὁ τύπος οὗτος ἐξηγεῖται παρὰ τοῦ Στράβωνος, VIII. 387, *ἱστοροῦσι δ' ἐνταῦθα καὶ τὸν Δία ὑπ' αἰγὸς τραφῆναι. καθάπερ φησὶ καὶ Ἄρατος.*

ΑΙΓΙΕΩΝ Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ κισσοστεφής.	ΘΕΟΞΙΟΣ ΚΛΗΤΑΙΟΣ Ἀετός . . Æ ·7
ΑΙΓΙΕΩΝ Προτομὴ Ἀρτέμιδος.	ΘΕΟΞΙΟΣ ΚΛΗΤΑΙΟΣ Γυναικεία μορφή, ἡ Εἰλείθυια (;), ἱσταμένη μάχαιραν (;) δὲ κρατοῦσα Æ ·7

Πρβλ. Παυσ., VII. 23. 5 ἔνθα, ἐντούτοις, ἡ Εἰλείθυια λέγεται κρατοῦσα δᾷδα.

Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ Ἀδριανοῦ μέχρι Γέτα. Τύποι Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβής. Ἄρτεμις φέρουσα δύο λαμπάδας (Παυσ., VII. 24. 1). Ἕτερα φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΖΕΥϹ ΜΕΓΑϹ παρὰ μορφὴν Διὸς κραδαίνοντος κεραυνὸν καὶ κρατοῦντος ἀετόν.

Βοῦρα, καταστραφέντα ἐν ἔτει 373 π. Χ. ὑπὸ σεισμοῦ, κατόπιν δ' ἐκ νέου ἀνεγερθέντα συνηνώθησαν πρὸς τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν ἐν ἔτει 275 π. Χ., οὐδὲν ὅμως τῶν συμμαχικῶν αὐτῶν νομισμάτων ἀνεκαλύφθη μέχρι τοῦδε. Αὐτοκρατορικά, τοῦ Σεβήρου καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Ἐπιγρ. ΒΟΥΡΑΕΩΝ. Τύποι: Ἡρακλῆς κραδαίνων ῥόπαλον, ἴσως ἀντίγραφον τοῦ ἀγάλματος τοῦ Βουραϊκοῦ Ἡρακλέους τοῦ ἐν τῷ μαντικῷ σπηλαίῳ ἱερῷ τῷ Ἡρακλεῖ καὶ κειμένῳ μεταξὺ Βούρων καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἕτερον νόμισμα φέρει τὴν Εἰλείθυιαν, λαμπάδα κρατοῦσαν (πρβλ. Παυσ., VII. 23. 2, 5).

Δύμη, ἡ δυτικωτάτη τῶν πόλεων τῆς Ἀχαΐας, συνορεύουσα πρὸς τὴν Ἤλιδα. Ἔκοψε δὲ ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα περὶ τὰ 350 π. Χ. *(Zeit. f. Num.,* VII. 366). Ἐπιγρ. ΔΥ ἢ ΔΥΜΑ.

Κεφαλὴ γυναικεία	Ἀμφορεύς . . . . . . Ꝏ Ὀβολ.
Ὁμοίως.	Ἰχθὺς πλατύς . . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΔΥ ἐν στεφάνῳ. . . . Æ ·65
Κεφαλὴ γυναικεία, πεπλοφόρος.	Ὁμοίως . . . . Æ ·65

Ἑτέρας ποικιλίας, ὡς καὶ νομίσματα κοπέντα ἐν Δύμῃ ὡς Ῥωμαϊκῇ ἀποικίᾳ, ἐπιγεγραμμένα δὲ C. I. D. ἢ C. I. A. DVM (Colonia Julia Augusta, Dumaeorum), ἀπὸ Ἰουλ. Καίσαρος μέχρι Τιβερίου, ἐνίοτε φέροντα ὀνόματα τῶν πενταετηρικῶν διάνδρων ἀκολουθούμενα ὑπὸ τῆς τυπικῆς ἐκφράσεως EX. D. D. (= ex decreto decurionum), ἴδε παρ' Imhoof, *Mon. Gr.*, σ. 162 κ. ἑξ.

Ἴδε ὡσαύτως συμμαχικὰ νομίσματα ἐν σελ. 525.

Ἑλίκη. Ἡ ἀρχαιοτάτη πασῶν τῶν πόλεων τῆς Ἀχαΐας καταστραφεῖσα ἐντελῶς ὑπὸ σεισμοῦ ἐν ἔτει 373 π. Χ. ὅτε ἡ χώρα αὐτῆς συνηνώθη πρὸς τὴν τοῦ Αἰγίου.

Περὶ τὰ 400-373 π. Χ.

ΕΛΙΚ (ἐπ' ἀριστ.) Κεφαλὴ Ποσειδῶνος μετὰ διαδήματος, ἐν κύκλῳ κυμάτων.	Τρίαινα μεταξὺ δελφίνων ἐν στεφάνῳ (*Z. f. N.*, VII. Πίν. VIII. 6). Æ ·7

Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρχε διάσημον ἱερὸν Ποσειδῶνος τοῦ Ἑλικωνίου ἐπικαλουμένου, εἰς τὴν μῆνιν τοῦ ὁποίου ἀπεδίδετο ἡ καταστροφὴ τῆς πόλεως. (*Num. Chron.*, 1861, σ. 216).

Κερύνεια. Τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχουσι μόνον συμμαχικὰ νομίσματα (ἴδε σελ. 525).

Πάτραι, ἡ πρότερον γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα **Ἀρόη,** ἦσαν λιμὴν ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου μεταξὺ Αἰγίου καὶ Δύμης. Ὡς μέλος τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ἀπὸ τοῦ 280 π. Χ. ἔκοψε ἀργυρᾶ νομίσματα (σελ. 525) οὐδὲν ὅμως, ὡς φαίνεται, ἐκ χαλκοῦ.

Περὶ τὰ 146—43 π. Χ.

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Συμπολιτείας φαίνεται ὅτι τῇ ἐπετράπη νὰ διατηρήσῃ τὸ ἐξαιρετικὸν προνόμιον τοῦ κόπτειν νομίσματα ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ.

Κεφαλὴ Ἀφροδίτης (;)	ΔΑΜΑϹΙΑϹ καὶ ΠΑΤΡ (ἐν μονογρ.), ἐν στεφάνῳ . . Ꝝ 36 κ.
Κεφαλὴ Διός.	ΑΓΥϹ ΑΙϹΧΡΙѠΝΟϹ καὶ τὸ αὐτὸ μονογρ., ἐν στεφάνῳ Ꝝ 36 κ.
ΑΡΙϹΤΑΡΧΟϹ ΔΑΜѠΝΟϹ Διόνυσος κρατῶν θύρσον.	ΠΑΤΡΕѠΝ Μνημεῖον ἐπιτύμβιον τοῦ οἰκιστοῦ Πατρέως. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ κισσοῦ . . . Æ ·7

Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἵστατο, κατὰ τὸν Παυσανίαν (VII. 20) ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Πατρῶν. Μεταξὺ ἄλλων τύπων ὑπάρχουσι καὶ οἱ ἑξῆς φέροντες ἀκέραια τὰ ὀνόματα διαφόρων ἀρχόντων: —

Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρος.	Ἀθηνᾶ, μετ' ἀσπίδος καὶ δόρατος, προβαίνουσα (πβλ. Παυσ., VII. 20) Æ ·8
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Ποσειδῶν κραδαίνων τρίαιναν (πβλ. Παυσ., VII. 21.) . . . . Æ ·75
Γλαῦξ, ἄρχων δὲ ΔΑΜΑϹΙΑϹ.	Τρίαινα, μεταξὺ Π - Α. . . Æ ·55

Ἐν Πάτραις παρεχείμασεν ὁ Μ. Ἀντώνιος πρὸ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ἀκτίου, ἐν ἔτει 32-31 π. Χ., πρέπει δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην νὰ ἐκόπησαν αὐτόθι τὰ φέροντα τὴν εἰκόνα τῆς Κλεοπάτρας νομίσματα, *ὄπισθ.* Ἰσιακὸν κόσμημα. Μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ἀκτίου, ὁ Αὔγουστος ἐγκατέστησεν ἀποικίαν ἐν Πάτραις, ἥτις ἐξηκολούθησε κόπτουσα νομίσματα μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Γορδιανοῦ. *Ἐπίγρ* C. A. A. P. (Colonia Augusta Aroë Patrensis). Μεταξὺ τῶν ἀξίων μνείας τύπων εἶνε ἀντίγραφα τῶν ἀγαλμάτων Ἀρτέμιδος τῆς Λαφρίας μετὰ τοῦ κυνὸς αὐτῆς παραπλεύρως, ἔργον τοῦ Μεναίχμου καὶ Σοΐδα ἐν τῷ ἐν Πάτραις ναῷ τῆς θεᾶς ταύτης.

Τὸ ἄγαλμα τοῦτο μετεκομίσθη εἰς Πάτρας ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἐξ Αἰτωλίας. Ὁ Παυσανίας (VII. 18. 6), περιγράφει αὐτὸ ὡς ἑξῆς· *σχῆμα τοῦ ἀγάλματος θηρεύουσά ἐστιν· ἐλέφαντος δὲ καὶ χρυσοῦ πεποίηται.*

Πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς ταύτης ἤγετο μεγαλοπρεπὴς ἑορτὴ ἐν Πάτραις, καθ' ἥν, ὡς λέγει ἡμῖν ὁ Παυσανίας, ἡ ἱέρεια τῆς θεᾶς,

κόρη φερομένη ἐπὶ ἅρματος ἐλάφων, ἔκλειε τὴν πανηγυρικὴν πομπήν. Ὁ τύπος οὗτος ἀπαντᾷ ἐπὶ νομισμάτων τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου. Ἕτερον ἄγαλμα ὑπὸ Παυσανίου μνημονευόμενον (VII. 20. 5), ἀντιγεγραμμένον δὲ ἐπὶ νομισμάτων τοῦ Κομμόδου εἶνε τὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἕτεροι τύποι παρουσιάζουσι τὸν Ἑρμῆν καθήμενον ἐπὶ βράχου μετὰ κριοῦ πρὸ αὐτοῦ, ἀντίγραφον δ' ἴσως ἐξ ἀγάλματός τινος ἐν Κορίνθῳ (Παυσ., II. 3. 4). Ἄξιος ἐπίσης σημειώσεως εἶνε ὁ ἑξῆς τοπογραφικὸς τύπος. Σχέδιον τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος τῶν Πατρῶν· ὑπεράνω, τρεῖς ναοί· κάτω δέ, ἄγαλμα ἐπὶ βάθρου. Ὁ τύπος οὗτος παραλλάσσει ἐπὶ νομισμάτων τοῦ Γορδιανοῦ, ἔνθα βλέπομεν κολοσσιαῖον ἄγαλμα ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ λιμένος, πλοῖα ἐν τῷ λιμένι καὶ διάφορα οἰκοδομήματα ὑπὲρ αὐτόν.

Πελλήνη, ἡ ἀνατολικωτάτη τῶν πόλεων τῆς Ἀχαΐας· ἔκοψεν ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ τετάρτου αἰῶνος.

Περὶ τὰ 370-322 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΠΕΛ ἐν στεφάνῳ δάφνης. ℞ Τριώβ.
Λύρα.	Π — Ε Τρίπους . . . . . . Æ ·5
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΠΕ (*μονογρ.*) Κεφαλὴ κριοῦ ἐν στεφάνῳ. . . . . Æ ·65

Ἀπόλλων ὁ Θεοξένιος ἦν ὁ κυρίως ἐν Πελλήνῃ λατρευόμενος θεός: ***ἔστι καὶ Ἀπόλλωνος Θεοξενίου Πελληνεῦσιν ἱερόν· τὸ δὲ ἄγαλμα χαλκοῦ πεποίηται.*** (Παυσ., VII. 27).

Ἡ Πελλήνη ἐγένετο μέλος τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας περὶ τὸ 270 π. Χ. (ἴδε σ. 525).

Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων, ὄντων τοῦ Σεβήρου καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ἐπιγεγραμμένων δὲ ΠΕΛΛΗΝΕΩΝ εὕρηται παράστασις Διονύσου Λαμπτῆρος (Παυσ., *ἔ. ἀ.*) ἱσταμένου γυμνοῦ μετὰ κανθάρου καὶ θύρσου πρὸς δὲ παράστασις Ἀρτέμιδος μετὰ λαμπάδος καὶ τόξου (Παυσ., *ἔ. ἀ.*): ***πλησίον δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος ναός ἐστιν Ἀρτέμιδος, τοξευούσης δὲ ἡ Θεὸς παρέχεται σχῆμα.***

ΑΧΑΙΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ.

[Leicester Warren, Greek Federal Coinage London, 1863 — Lambros, P, Zeitschrift für Numismatik, 1875, σ 160. — Weil, R., Zeit. f. Num. 1883 σ. 1991].

Τὰ ἀρχαιότατα συμμαχικὰ νομίσματα τῆς περιφήμου ταύτης συμπολιτείας φαίνεται ὅτι χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ πρὸ τῆς Μακεδονικῆς κατακτήσεως χρόνου.

Πρὸ τοῦ 330 περίπου, π. Χ.

Κεφαλὴ Διὸς Ὁμαγυρίου.	ΑΧ (μονογρ.) . . . ℞ Ἡμίδραχ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Ὁμοίως . . . . Æ ·7

Ἐν τούτοις μόλις ἀπὸ τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς συμπολιτείας ἐν ἔτει 280 π. Χ., ὅτε αἱ Πάτραι καὶ ἡ Δύμη κατώρθωσαν νὰ ἀποτινάξωσι τὸν Μακεδονικὸν ζυγόν, ἤρξατο κανονικῶς ἡ ἄφθονος ἔκδοσις τῶν νομισμάτων, ἅτινα ἐπὶ 130 περίπου ἔτη ἀπετέλουν τὸ κύριον νόμισμα τῶν ἀγορῶν τῆς Πελοποννήσου. Βαθμιαίως δέ, ὡς ἀλλεπαλλήλως αἱ πόλεις προσετίθετο εἰς τὴν πολιτικήν ἕνωσιν, ὁ κύκλος τῶν συμμαχικῶν νομισματοκοπείων ηὐρύνετο, ἑκάστης πόλεως παραδεχομένης ἅμα τῇ εἰσόδῳ αὐτῆς εἰς τὴν συμμαχίαν ὁμοιόμορφον νόμισμα οὐχὶ μόνον ἀργυροῦν, ἀλλὰ καὶ χαλκοῦν· διότι, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Πολυβίου (II. 37), ἐπεβάλλοντο ὑπὸ τῆς κεντρικῆς διοικήσεως ἐπὶ πάντων τῶν μελῶν τῆς Συμπολιτείας οἱ αὐτοὶ νόμοι καὶ τὰ αὐτὰ σταθμά, μέτρα καὶ νομίσματα, *«ὥστε μὴ μόνον συμμαχικὴν καὶ φιλικὴν κοινωνίαν γεγονέναι πραγμάτων περὶ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ νόμοις χρῆσθαι τοῖς αὐτοῖς καὶ σταθμοῖς καὶ μέτροις καὶ νομίσμασι, κτλ.»*

Οἱ τύποι τοῦ συμμαχικοῦ ἀργυροῦ νομίσματος ἦσαν οἱ ἑξῆς:—

Κεφαλὴ Διὸς Ὁμαγυρίου. *(Πίναξ ΙΗ'. 12).*	Τὸ Ἀχαϊκὸν μονογράφημα, πέριξ τοῦ ὁποίου διάφορα γράμματα, μονογραφήματα, ἐγχώρια σύμβολα, ὀνόματα ἀρχόντων ἢ πόλεων, συνήθως συντετμημένα, τὸ δ' ὅλον ἐντὸς στεφάνου δάφνης. ℞ 40-34 κ.

Ἐπὶ τούτων τῶν συμβόλων κλπ. στηρίζεται ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πιθανὴ κατάταξις εἰς τὰς διαφόρους πόλεις.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα εἶνε κατὰ πολὺ τῶν ἀργυρῶν σπουδαιότερα ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν, ἐπειδὴ παρουσιάζουσιν ὁλογράφως τὸ ὄνομα ἑκάστης πόλεως, προτασσομένου τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀχαιῶν, π.χ. ΑΧΑΙΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ, κλπ. Οἱ τύποι δ' αὐτῶν ἔχουσιν ὡς ἑξῆς.

Ὁλόκληρος ἡ παράστασις Διὸς Ὁμαγυρίου ἱσταμένου, φέροντος Νίκην καὶ στηριζομένου ἐπὶ σκήπτρου.	Δήμητρα Παναχαιά (;) καθημένη, κρατοῦσα στέφανον καὶ στηριζομένη ἐπὶ σκήπτρου . . . Æ ·7

Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως εὕρηται τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἐπὶ τῆς ἑτέρας τὸ ὄνομα ἐγχωρίου ἄρχοντος σχεδὸν πάντοτε ὁλόγραφον.

Ζεὺς ὁ Ὁμαγύριος, ἤτοι ὁ συναθροίζων τοὺς ἀνθρώπους, καὶ Δήμητρα ἡ Παναχαιὰ ἦσαν αἱ προστάτιδες τῆς συμπολιτείας θεότητες, ὧν οἱ ναοὶ παρέκειντο ἐν Αἰγίῳ, ἔνθα συνεδρίαζεν ἡ κεντρικὴ συνέλευσις: «*ἐφεξῆς δὲ τῷ Ὁμαγυρίῳ Διὶ Παναχαιᾶς ἐστι Δήμητρος* (Παυσ., VII. 24, 2).

Αἱ συμμετασχοῦσαι τῆς συμμαχικῆς ταύτης νομισματοκοπίας πόλεις εἶνε τεσσαράκοντα τρεῖς τὸν ἀριθμόν. Ἡ πιθανὴ δὲ χρονολογία τῆς παραδοχῆς αὐτῶν ἐν τῇ συμμαχίᾳ προσετέθη πανταχοῦ, ἔνθα ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω αὐτήν.

Ἐν Ἀχαΐᾳ, π. Χ.

Αἴγειρα,	274 (;)	R Σύμβ.	*Πρόσθιον αἰγός*	Æ ΑΧΑΙΩΝ ΑΙΓΕΙΡΑΤΩΝ.
Αἴγιον,	275	R Σύμβ.	*Κεραυνός*	Æ ΑΧΑΙΩΝ ΑΙΓΕΩΝ.
Δύμη,	280	R »	*Ἰχθύς* .	Æ ΑΧΑΙΩΝ ΔΥΜΑΙΩΝ.
Κερύνεια,	273	R »	*Τρίαινα* .	Æ ΑΧΑΙΩΝ ΚΑΡΥΝΕΩΝ.
Πάτραι,	280	R »	*Δελφίς*.	
Πελλήνη,	274(;)	R »	*Λύρα ἢ ἀγγεῖον*	Æ ΑΧΑΙΩΝ ΠΕΛΛΑΝΕΩΝ.

Σικυών,	251	R Σύμβ.	*Περιστερά, τρίπους* . . .	Æ ΑΧΑΙΩΝ ΣΙΚΥΩΝΙΩΝ.
Φλιοῦς,	228	. . . .		Æ ΑΧΑΙΩΝ ΦΛΕΙΑΣΙΩΝ.

Κόρινθος, 243 ℞ Σύμβ. ϙ ἢ *Πήγασος* Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ.
Μέγαρα, 243 ℞ » *Λύρα* . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΜΕΓΑΡΕΩΝ.
Παγαί, 208 . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΠΑΓΑΙΩΝ.

Ἐν Ἀργολίδι, π. Χ.

Ἄργος, 228 ℞ Σύμβ. *Κεφ. λύκου, ἅρπη, ῥόπαλον* Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΑΡΓΕΙΩΝ.
Ἐπίδαυρος, 243 ℞ Σύμβ. *Ὄφις, σικύα* Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΕΠΙΔΑΥΡΕΩΝ.
Ἑρμιόνη, 229 . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΕΡΜΙΟΝΕΩΝ.
Κλεωναί, 229 . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΚΛΕΩΝΑΙΩΝ.

Ἐν Ἀρκαδίᾳ, π. Χ.

Ἀλέα, πρὸ τοῦ 235 . . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΑΛΕΑΤΑΝ.
Ἀλίφειρα, 194. . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΑΛΙΦΕΙΡΕΩΝ.
Ἀσέα, 194 . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΑΣΕΑΤΑΝ (ἢ ΩΝ).
Γόρτυς, 194 . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΚΟΡΤΥΝΙΩΝ.
Δίπαια, 194 . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΔΙΠΑΙΩΝ.
Ἐλισφάσιοι, 194 . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΕΛΙΣΦΑΣΙΩΝ.
Ἡραία, πρὸ τοῦ 234 . . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΗΡΑΙΕΩΝ.
Θεισόα, 194 . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΘΙΣΟΑΙΩΝ (ἢ ΕΩΝ).
Θέλπουσα, πρὸ τοῦ 234 . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΘΕΛΠΟΥΣΙΩΝ.
Καλλίστα, 194 (;) . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΚΑΛΛΙΣΤΑΤΑΝ.
Καφύαι, 227 ℞ Σύμβ. *Κεφ. Ἀθηνᾶς* Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΚΑΦΥΕΩΝ.
Κλείτωρ, ℞ Γράμματα ΚΛΗ. . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΚΛΕΙΤΟΡΙΩΝ.
Λουσοί . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΛΟΥΣΙΑΤΑΝ.
Μαντίνεια πρὸ τοῦ 222 ℞ Σύμ. *Τρίαινα.*
Μαντίνεια καλουμένη Ἀντιγόνεια, 222 ℞ Γράμμ. ΑΝ Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΑΝΤΙΓΟΝΕΩΝ.
Μεγαλόπολις, 234 ℞ Σύμβ. *Σῦριγξ, καλαῦροψ, κεραυνός* Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΩΝ.
Μεθύδριον . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΜΕΘΥΔΡΙΕΩΝ.
Παλλάντιον, 194 Συμβ. ΠΑΛ *Τρίαινα* Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΠΑΛΛΑΝΤΕΩΝ.
Στύμφαλος, πρὸ τοῦ 234 . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΣΤΥΜΦΑΛΙΩΝ.
Τεγέα, 222 ℞ Γράμματα ΤΕ . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΤΕΓΕΑΤΑΝ.
Τευθίς. . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΤΕΥΘΙΔΑΝ.

Φενεός, 234 Ꝛ Σύμβ. *Κηρύκειον* . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΦΕΝΕΩΝ.

Φιγάλεια, 208 . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΦΙΑΛΕΩΝ ἢ ΦΙΓΑΛΕΩΝ

Ἐν Ἤλιδι, π. Χ.

Ἦλις, 191 Ꝛ Γράμματα FA, *Ἀετός, περιστερά, κεραυνός* . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΑΛΕΙΩΝ.

Ὕπανα . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΥΠΑΝΩΝ.

Ἐν Μεσσηνίᾳ π. Χ.

Ἀσίνη . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΑΣΙΝΑΙΩΝ.

Κορώνη, 184 . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΚΟΡΩΝΑΙΩΝ.

Μεσσήνη, 191 Ꝛ Γράμματα ΜΕΣ ἢ ΜΕ . . . . Ⱥ ΑΧΑΙΩΝ ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ.

Ἐν Λακωνίᾳ, π. Χ.

Λακεδαίμων, 192 Ꝛ Σύμβ. *Πῖλοι Διοσκούρων.*

ΑΧΑΪΑ (Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία).

Τὰ μόνα ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας αὐτοκρατορικὰ νομίσματα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας Ἀχαΐας εἶνε τὰ ἑξῆς ἀνήκοντα εἰς τὴν κλάσιν τῶν ἀφιερωματικῶν νομισματοσήμων μᾶλλον ἢ εἰς τὴν τῶν νομισμάτων τῆς συνήθους χρήσεως, ἂν καὶ πιθανῶς ἐκυκλοφόρουν ὡσαύτως ὡς νομίσματα. Δὲν ἦτο ἀσύνηθες πρᾶγμα τὸ νὰ ἀναλαμβάνωσι πλούσιοι ἰδιῶται χάριν τῆς γενετείρας αὐτῶν πόλεως πάσας τὰς δαπάνας θρησκευτικῶν πανηγύρεων, ἀγώνων, ἀφιερώσεων ναῶν ἢ ἄλλων τελετῶν ἐξ εὐγνωμοσύνης ἀνθ' ὧν ἔτυχον διαφόρων ἀστικῶν τιμῶν. Τὰ εἰς τὸ ἐγχώριον δημόσιον ταμεῖον καταβαλλόμενα ποσὰ ὑπὸ τοιούτων δημοσίων εὐεργετῶν ἔφερον συνήθως, ὅτε ἐκόπτοντο εἰς νόμισμα, τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ κατ' ὀνομαστικὴν πτῶσιν μετὰ τοῦ τιμητικοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ τοῦ ῥήματος **ἀνέθηκε**, ἀκολουθουμένου ὑπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως ἢ ἐπαρχίας κατὰ πτῶσιν δοτικὴν ἢ γενικήν.

Τοιαῦτα ἀφιερωματικὰ νομίσματα δὲν εἶνε ἀσυνήθη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐν Εὐρώπῃ ὅμως σπανιώτατα ἀπαντῶσιν.

Τὰ ἀκόλουθα κομμάτια ἐκόπησαν ἐν Κορίνθῳ ὑπὸ Ὀστιλίου Μαρκέλλου, ἱερέως τοῦ ἀποθεωθέντος Ἀντινόου, ἀφιερώθησαν δὲ παρ' αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ Κορινθίους: —

ΟϹΤΙΛΙΟΣ ΜΑΡΚΕΛΛΟϹ Ο ΙΕΡΕΥϹ ΤΟΥ ΑΝΤΙΝΟΟΥ Προτομὴ Ἀντινόου

Ὄπ., ΤΟΙϹ ΑΧΑΙΟΙϹ ΑΝΕΘΗΚΕΝ Ἀντίνοος ἐρειδόμενος πρὸς Ἑρμῆν τῆς τετραγώνου ἐργασίας ἢ ὡς Βελλεροφόντης τὸν Πήγασον τιθασεύων (Mionn., II. 160. 97, 98)

Ἕτερον, φέρον ὅμως ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ ΑΝΕΘΗΚΕΝ

Ὀπ. Τύπος. Ἥλιος ἐπὶ ἅρματιος (Mionnet, II, 180. 239)

ΗΛΙΣ

Περὶ τὰ 480-421 π. Χ.

Τὰ ὡραιότατα ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς Ἤλιδος Αἰγινητικοῦ ὄντα κανόνος, ἀποτελοῦσι σειράν, ἥτις ὡς πρὸς τὴν ποικιλίαν τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὴν μεγάλην καλλιτεχνικὴν ἐπιδεξιότητα, ἣν καταδεικνύουσι, ὑπὸ οὐδεμιᾶς κλάσεως νομισμάτων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος ὑπερακοντίζονται.

Νομίσματα τῆς Ἤλιδος, περὶ ὧν θὰ ἠδύνατο νὰ ῥηθῇ, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων ἀρχαϊκὴν τέχνην, δὲν ὑπάρχουσιν. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 480 π. Χ., μέχρις οὗ ἡ Ἦλις ὑπετάγη εἰς τὴν Μακεδονίαν μετὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον ἐν ἔτει 322 π.Χ., οἱ ἀργυροῖ στατῆρες τῆς Ἤλιδος ἀποτελοῦσι σειρὰν σχεδὸν συνεχῆ, ἣν ὁ καθηγητὴς Gardner ἐν τῇ σοφῇ αὐτοῦ πραγματείᾳ περὶ τῶν νομισμάτων τῆς Ἤλιδος (*Num, Chron.*, 1879 σ. 221 κ. ἑξ.) κατέταξεν εἰς δέκα καὶ πέντε περιόδους ἀνταποκρινομένας πρὸς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως. Ἐν τῇ παρούσῃ συγγραφῇ ἀρκεῖ γενικωτέρα τις κατάταξις.

Τὸ ὅλον τῆς χώρας τῆς Ἤλιδος ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ὀλύμπιον Δία, τὰ δὲ σύμβολα τοῦ θεοῦ τούτου, ὁ *κεραυνὸς* καὶ ὁ *ἀετὸς μετὰ ὄφεως, λαγωοῦ ἢ ἑτέρου ζώου εἰς τοὺς ὄνυχας*, ἤτοι ὁ πασίγνωστος παρὰ Διὸς πεμπόμενος οἰωνὸς νίκης (*Διὸς τέρας αἰγιόχοιο.*

Ἰλιάδ., Μ 221), ἀποτελοῦσι τοὺς σταθεροὺς τύπους τῶν νομισμάτων τῆς Ἤλιδος ἀπὸ τοῦ περὶ τὸ 480-421 π. Χ. *(Πίναξ* Κ'. 1-3, καὶ 6.) Ἕτεραι ποικιλίαι παρουσιάζουσι *Νίκην* ἐν διαφόροις στάσεσι, δηλαδὴ σπεύδουσαν πρὸς στέψιν νικητοῦ ἐν τοῖς ἀγῶσι, ἢ καθημένην ἐπὶ στήλης, ἢ ἱσταμένην μετὰ ἱερᾶς ταινίας ἐν τῇ χειρί· ἢ πάλιν, αὐτὸν τὸν *Ὀλύμπιον Δία*, ἐπὶ θρόνου καθήμενον μετ' ἀετοῦ ἱπταμένου παρ' αὐτῷ ἢ κραδαίνοντα κεραυνόν.

Τὸ ἑξῆς νόμισμα εἶνε ἄξιον σημειώσεως, ὡς φέρον τὸ ὄνομα τοῦ σφραγιδογλύφου ΕΥΘ...., πιθανῶς τοῦ αὐτοῦ ΕΥΘ.... τοῦ βραχὺ κατόπιν ἐργαζομένου ἐν Συρακούσαις (σελ. 152).

Ἀετὸς σπαράσσων λαγωόν.	Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ FA, Νίκη μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων τρέχουσα πρὸς ἀρ., κρατοῦσα στέφανον ἐν τῇ προτεταμένῃ χειρί· πρὸ αὐτῆς ΕΥΘ. . ℞ Στατήρ.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς ἀνωτέρω περιόδου εἶνε FA ἢ FAΛΕΙΟΝ, ἅπαξ δὲ ΟΛΥΜΠΙΚΟΝ ἄνευ τοῦ ὀνόματος τῶν Ἠλείων, μαρτυροῦσα πιθανῶς, ὅτι τὸ νόμισμα ἐξεδόθη ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἑνὸς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, καθ' οὕς, ὡς ἐν Δελφοῖς διαρκούντων τῶν Πυθίων, συνεκροτοῦντο ἀγοραὶ τοιαῦται, ὥστε φυσικῶς ἀπῄτουν ἀσυνήθως μεγάλην ἔκδοσιν Ἠλειακῶν νομισμάτων πρὸς χρῆσιν τῶν ἐξ ἁπάντων τῶν μερῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου προσερχομένων ἀνθρώπων.

Περὶ τὰ 421-365 π. Χ.

Ὁ καθηγητὴς Gardner *(ἔ. ἀ.)* ὑποθέτει, ὅτι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἥρας ὡς νομισματικοῦ τύπου τῶν Ἠλειακῶν νομισμάτων εἰσήχθη εἴς τε τὴν Ἤλιδα καὶ τὸ Ἄργος περὶ τὸν χρόνον τῆς περὶ τὸ 420 π. Χ. συναφθείσης συμμαχίας μεταξὺ Ἤλιδος, Ἄργους καὶ Μαντινείας. Ἀλλά, ἂν καὶ εἶνε ἐντελῶς εὐνόητον, ὅτι οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Ἠλεῖοι δυνατὸν νὰ ἐστήριξαν ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Ἥρας δεσμὸν ἑνότητος, ἣν νὰ ἐδήλωσαν ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν, δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ, ὅτι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἥρας εἴτε ἐν Ἤλιδι εἴτε ἐν Ἄργει

34

ἐμφανίζεται ἐπὶ τῶν νομισμάτων πρὸ τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

Οἱ κυριώτατοι νομισματικοὶ τύποι τῶν Ἠλείων κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶνε οἱ ἑξῆς.

Κεφαλὴ Διὸς δαφνοστεφής, εὐρέων διαστάσεων, μετὰ κόμης ὄπισθεν βραχείας, αὐστηρᾶς δὲ τεχνοτροπίας.	F-A Κεραυνὸς ἐν στεφάνῳ κοτίνου. *(Πίναξ Κ'. 4.)* ℞ Στατήρ.
Κεφαλὴ Ἥρας μετὰ πόλου ὑψηλοῦ κοσμουμένου δι' ἀνθεμίων καὶ ἐνίοτε μετὰ τῶν γραμμάτων ΗΡΑ ὑπὲρ τὸν στέφανον ἢ ἐπ' αὐτοῦ.	Ὁμοίως. *(Πίναξ Κ'. 5)* . . . . ℞ Στατήρ, δραχ., ἡμίδρ. καὶ ὀβολ.
Κεφαλὴ ἀετοῦ εὐγενοῦς τεχνοτροπίας, κάτω δ' αὐτῆς φύλλον, ἐφ' οὗ ἐνίοτε τὰ ἀρχικὰ γράμματα ὀνόματος σφραγιδογλύφου ΑΛ (ἢ ΔΑ)	FA Κεραυνὸς ἐν στεφάνῳ κοτίνου. ℞ Στατήρ, δραχ., τριώβ. καὶ ὀβολ. *(Πίναξ Κ'. 7.)*

Αἱ δραχμαὶ φέρουσι σαύραν παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀετοῦ.

Ἕτερός τις τύπος (*Πίναξ* Κ'. 8), περὶ οὗ ὑποτίθεται, ὅτι ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τοῦ τροπαίου τοῦ ἐγερθέντος ὑπὸ τῶν Ἠλείων εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τῶν Ἠλείων κατὰ τοῦ Ἄγιδος βασιλέως τῆς Σπάρτης (Παυσ., VI. 2, 4) παρουσιάζει ***Νίκην μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων, φέρουσαν ἐν χειρὶ κλάδον φοίνικος, καὶ καθημένην ἐπὶ βάσεως μετὰ δύο βαθμίδων.***

Ὁ τύπος οὗτος εἶνε μία τῶν μεγίστην ἐντύπωσιν προξενουσῶν συνθέσεων τῆς Ἑλληνικῆς νομισματικῆς. Τὸ μνημεῖον, ὅπερ ἀπεικονίζει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πιστῶς, ἦτο ἔργον τοῦ ἀγαλματοποιοῦ Δαιδάλου τοῦ Σικυωνίου, ἱδρύθη δὲ περὶ τὸ 400 π. Χ. εἰς τὴν Ἄλτιν τῆς Ὀλυμπίας. Ὁ καθηγητὴς Gardner μάλιστα ἐτόλμησε νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι δυνατὸν ὁ Δαίδαλος νὰ ἐχρησιμοποιήθη νῦν πρὸς χάραξιν νομισμάτων τῶν Ἠλείων, ὅτι δὲ τὰ γράμματα ΔΑ, ἅτινα ἀναγινώσκει ἐπί τινων κομματίων (*Πίναξ* Κ' 7), δυνατὸν νὰ εἶνε τ' ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Δρ. Imhoof Blumer *(Monn. Gr.*, σ. 168) διαμφισβητεῖ τὸ ὀρθὸν τῆς ἀναγνώσεως ΔΑ προτιμῶν τὴν ἀνάγνωσιν ΑΛ.

Περὶ τὰ 365 - 322 π. Χ.

Ἡ περίοδος αὕτη περιλαμβάνει τοὺς χρόνους τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Θηβαϊκῆς ἡγεμονίας, τοὺς χρόνους τοῦ πολέμου μεταξὺ Ἤλιδος καὶ Ἀρκαδίας, καὶ ἐκείνους τῆς Σπαρτιακῆς καὶ Μακεδονικῆς συμμαχίας.

Τὰ Ἠλειακὰ νομίσματα παρουσιάζουσι νῦν *κεφαλὴν Διὸς* ἁπαλοτέρας καὶ μᾶλλον κεκοσμημένης τεχνοτροπίας τῆς εὐρείας καὶ αὐστηρᾶς συλλήψεως τῆς αὐτῆς θεότητος, ἣν συνηντήσαμεν πρότερον (*Πίναξ Κ'*. 9.). Ἐμφανίζεται ἐπίσης νῦν *κεφαλὴ τῆς νύμφης Ὀλυμπίας* συνοδευομένη ἐνίοτε ὑπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ΟΛΥΜΠΙΑ, ἥτις δυνατὸν νὰ ἀπέβλεπεν εἰς διαβεβαίωσιν τῆς ἀπαιτήσεως τῶν Ἠλείων ἐπὶ τῆς ἀποκλειστικῆς διοικήσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, δικαίωμα, ὅπερ οἱ Πισᾶται ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων, διεξεδίκησαν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν περίστασιν τῆς 104ης ὀλυμπιάδος (364 π. Χ.) (Ἴδε Πῖσα, σελ. 533).

Εἰς τὴν περίοδον ταύτην πιθανῶς ἀνήκουσιν καὶ αἱ σειραὶ τῶν νομισμάτων μετὰ τῆς *κεφαλῆς τῆς Ἥρας* Ὄπ. *Ἀετὸς ἐν στεφάνῳ ἐλαίας (Num. Chron.* 1879, Πίν. XIV*)*, τῆς προηγουμένης περιόδου *(Πίναξ Κ'. 5)*. Ἡ ἐπιγραφὴ τῶν νομισμάτων τῶν χρόνων τούτων εἶνε FA ἢ FAΛΕΙΩΝ.

Περὶ τὰ 322 - 312 π. Χ.

Διαρκούσης τῆς περιόδου ταύτης τῆς Μακεδονικῆς ἡγεμονίας, ἂν ἐκόπησαν νομίσματά τινα ἐν Ὀλυμπίᾳ, θὰ ἦσαν πιθανῶς τετράδραχμα ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου κοπέντων ἐν Πελοποννήσῳ ἐν ὀνόματι καὶ μετὰ τῶν τύπων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου (Πρβλ. Müller, *Mon. d' Alex.*, Ἀριθ. 894 καὶ 895).

Περὶ τὰ 312 - 271 π. Χ.

Διαρκούσης τῆς προσκαίρου αὐτονομίας, ἥτις ἐπηκολούθησε τὴν ἔξωσιν τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Ἀντιγόνου Τελεσφόρου, τοῦ δεσπόσαντος τῆς Ἤλιδος, αἱ σειραὶ τῶν Ἠλειακῶν νομισμάτων ἄρχονται ἐκ νέου. Οἱ συνηθέστατα ἀπαντῶντες τύποι εἶνε *αἱ κεφαλαὶ τοῦ*

Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, ὀψίμου καὶ συνήθως ἀμελοῦς τεχνοτροπίας. Ἡ τοῦ Διὸς ἔχει τὴν κόμην κυματίζουσαν, ὁμοιάζει δὲ μεγάλως πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Βοιωτίας σύγχρονον κεφαλὴν τοῦ Διός, τὴν κοπεῖσαν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν ἐν ἔτει 288 π. Χ. (Πρβλ. *Πίνακα Κ'.* 10, καὶ ΙΖ'. 7).

Τινὰ τῶν νεωτέρων κομματίων τῶν νομισμάτων τούτων φέρουσι τὰ γράμματα ΑΡ ἢ ΑΡΙ, δεικνύοντα ὅτι ἐκόπησαν ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Ἀριστοτίμου, τυραννεύσαντος τῆς Ἤλιδος τὸ 272-271 π. Χ. (Ἰουστίνου, XXVI. 1).

Περὶ τὰ 271-191 π. Χ.

Καθ' ἅπασαν τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον ἡ *κεφαλὴ τοῦ Διὸς* καὶ ὁ *ἀετός,* συνήθως πρὸς ὄφιν μαχόμενος, εἶνε οἱ συνηθέστατοι τύποι. Κατὰ τεχνοτροπίαν παρουσιάζουσι διαρκῆ ἔκπτωσιν, φέρουσι δὲ κατὰ κανόνα ἐν τῷ πεδίῳ τὰ ἀρκτικὰ τῶν ὀνομάτων διαφόρων διαδοχικῶν τυράννων, ὧν ἐν τούτοις οὐδὲν ἐταυτίσθη πρὸς γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας πρόσωπον (*Πίναξ Κ'.* 11).

Περὶ τὰ 191-146 π. Χ.

Ἐν ἔτει 191 π. Χ. ἡ Ἦλις ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἄκουσα λίαν, νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς συμπολιτείας αὐτῶν (τὰ σχετικὰ νομίσματα ἴδε ἐν σελ. 527).

Περὶ τὸ 146-43 π. Χ.

Μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς καταχτήσεως, περατοῦνται αἱ σειραὶ τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τῆς Ἤλιδος, ἡ πόλις ὅμως ἐξηκολούθει ἔτι κόπτουσα χαλκᾶ νομίσματα προστύχου τεχνοτροπίας.

Κεφαλὴ Διός.	FΑΛΕΙΩΝ ἐν στεφάνῳ. . . Æ ·8
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	FΑ Ζεὺς βαίνων πρὸς δ., κραδαίνων κεραυνὸν καὶ φέρων ἀετόν. Æ ·6

Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι

Ἀπὸ Ἀδριανοῦ μέχρι Καρακάλλα. Ἐπιγρ., ΗΛΕΙΩΝ ἢ ΗΛΕΙѠΝ. Οἱ ἑξῆς τύποι εἶνε ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας. Ἀδριανός,

Ὄπισ., *Παράστασις Διὸς Ὀλυμπίου*, καθημένου ἐπὶ θρόνου, φέροντος Νίκην, καὶ στηριζομένου ἐπὶ σκήπτρου. Ἀδριανός, ὄπισθ., *κεφαλὴ Διὸς Ὀλυμπίου* (Gardner, *Types of Gr. Coins*, Πίν. XV. 18 καὶ 19). Οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι τὰ δύο ταῦτα σπουδαῖα νομίσματα εἶνε ἀντίγραφα τῆς κεφαλῆς καὶ ὁλοκλήρου τοῦ παγκοσμίως ὀνομαστοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τοῦ Διὸς τοῦ Φειδίου ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἐπὶ πλέον δέ, ὅτι ταῦτα εἶνε ἡ ἀκριβεστάτη τῶν μέχρι ἡμῶν περισωθεισῶν ἀντιγραφῶν τοῦ ἀριστουργήματος τούτου (Πρβλ. Gardner, *Coins of Elis*, σ. 47 κ. ἑξ.). Ἀδριανός, ὄπισθ., ὁ *ποτάμιος θεὸς Ἀλφειός*, κατακείμενος κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ στέφανον, ἐν τῇ ἀριστερᾷ κάλαμον, ἔχων δὲ παρὰ πόδας ὑδρίαν μετὰ κλάδου φοίνικος. Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τούτου ἐτελοῦντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, εἰς οὓς ἀναφέρεται ὁ ἐνταῦθα ἐν ἀγωνιστικῷ ἀμφορεῖ κλάδος φοίνικος.

Πῖσα. Ἡ παλαιὰ πόλις τῆς Πίσης, ὀλίγον τι πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ὀλυμπίας κειμένη, κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ἠλείων ἐν ἔτει 572 π. Χ., οἱ ἀπόγονοι ὅμως τῶν πρώτων κατοίκων αὐτῆς ἐξηκολούθουν διακρινόμενοι ὡς Πισᾶται, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 364 π. Χ. οἱ Ἀρκάδες ἀπεφάσισαν νὰ ἀποδώσωσιν αὐτοῖς τὸ ἀρχαῖον δικαίωμα τῆς προεδρίας τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Τὸ ἐγχείρημα τοῦτο ἐτελεσφόρησεν τῇ 104 ὀλυμπιάδι. Τότε δὲ οἱ Πισᾶται κατέσχον τοὺς θησαυροὺς τοῦ ναοῦ, καὶ ἔκοψαν αὐτοὺς εἰς νόμισμα πρὸς πληρωμὴν τῶν στρατευμάτων. Ὀλίγα τινὰ κομμάτια τοῦ νομίσματος τούτου, ὄντος χρυσοῦ, διεσώθησαν.

Κεφαλὴ Διός. (*Num. Chon.*, 1879 Πίν. XIV. 7).	ΠΙΣΑ Τρεῖς ἡμίσεις κεραυνοί . . . 𝔄 Τριημιωβ., 24 κ.
Ὁμοίως. (*Αὐτόθι*, Πίν. XIV. 8).	» Κεραυνός . . . . 𝔄 Ὀβολός.

Μετὰ τὸ ἐκ μέρους τῶν Πισατῶν θρασὺ τοῦτο πραξικόπημα, οἱ Ἠλεῖοι ἀνέκτησαν τὴν προεδρίαν τῶν ἀγώνων, πάραυτα δὲ διέταξαν νὰ διαγραφῇ ὡς παράνομος ἡ 104 πανήγυρις ἐκ τοῦ ἐπισήμου καταλόγου τῶν ὀλυμπιάδων.

ΝΗΣΟΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΗΛΙΔΑ.

[De Bosset, Sur les Méd. des îles de Cephallenia et d'Ithaca, London 1845. — Numismatische Zeitung, 1837. — Gardner, Num. Chron., 1885 σ. 81.]

Κεφαλληνία, ἡ εὐρυτέρα τῶν Ἰονίων νήσων λαβοῦσα τὸ ὄνομα αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἥρωος Κεφάλου. Κατὰ τὰς ἱστορικοὺς χρόνους ἡ νῆσος αὕτη ἦτο τετράπολις, τῆς χώρας οὔσης διανενεμημένης μεταξὺ τῶν πόλεων Σάμης, Πρώνων, Πάλης καὶ Κρανίων, ὧν ἑκάστη φαίνεται ὅτι ἦτο ἀνεξάρτητος ἀπό των γειτόνων αὐτῆς. Ὁ νομισματικὸς κανὼν τῆς Κεφαλληνίας ἦτο ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν ἐν Κερκύρᾳ ἐπικρατοῦντα, ἤτοι ἐλαφρά τις μορφὴ τοῦ Αἰγινητικοῦ. (Στατήρ, 172 κ. [δραχμὴ 86 κ.], τετρώβολ. 58 κ., τριώβολ. 44 κ., διώβολ. 29 κ., τριημιώβ. 22 κ., ὀβολός 14 κ.)

Κράνιοι, 500-430 π. Χ. *ἢ βραδύτερον.* Τὰ ἀρχαϊκὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης ἐπιγεγραμμένα KR, KRA KRAN, κτλ., παρουσιάζουσιν ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως κεφαλὴν κριοῦ (στατήρ)· κριὸν (τριώβ.)· πρόσθιον κριοῦ, ὄπ. TRI (τριημιώβ.)· κεφαλὴν κριοῦ (ὀβολός). Ὁ συνήθης ὀπισθότυπος εἶνε τόξον. Ἀπαντῶσιν ὡσαύτως οἱ ἑξῆς τύποι: —

Προτομὴ γυναικεία ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας.	Κεφαλὴ κριοῦ ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . Ꝏ Τετρώβ.
Κεφαλὴ γυναικεία ἀρχαικῆς τεχνοτροπίας.	Ὁμοίως. . . . . Ꝏ Τρημιώβ.

Μετὰ τὸ 400 περίπου, π. Χ.

Κεφαλὴ κριοῦ.	KPA Χηλὴ τετραπόδου . Ꝏ Ὀβολ.
Γοργόνειον.	» TTT . . . Ꝏ Τριτεταρτημόρ.
Κεφαλὴ κριοῦ.	» H . . . . Ꝏ Ἡμιωβόλ·

Ἐπὶ τῶν χαλκῶν νομισμάτων τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος συνήθεις τύποι εἶνε οἱ ἑξῆς:—*Κριός,* ὄπ. *τόξον κεφαλὴ ταύρου,* ὄπ. K· *κριός,* ὄπ. H· *Κέφαλος ἱστάμενος καὶ ἐπὶ δόρατος στηριζόμενος,* ὄπ. KPA, *κεφαλὴ κριοῦ ἢ χηλὴ ζῴου· κεφαλὴ Ἀθηνᾶς,* ὄπ. K ἢ H.

κεφαλὴ Ἀθηνᾶς, ὄπ. Κέφαλος γονατίζων μετὰ τόξου ἐν τῇ χειρί· *κράνος*, ὄπ., Κ, κτλ.

Φαίνεται ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν τύπων ἀναφέρεται εἰς τὸν μῦθον τοῦ Κεφάλου καὶ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ κατὰ τὴν παράδοσιν πατρὸς αὐτοῦ, εἰς ὃν ὁ κριὸς ἦτο ἱερός.

Αὐτοκρατορικά — Δόμνα, Φίλιππος Α΄. καὶ Ὠτακιλία. Ἴδε *Num. Zeitung.* 1837, 113

Πάλη.

Περὶ τὰ 480-400 π. Χ.

Γ Κριός.	Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ κῶνος πίτυος καὶ φύλλα. . Ꝛ Τριώβολ.

Περὶ τὰ 400-350 π. Χ.

ΓΑ Κεφαλὴ Κεφάλου γυμνή.	ΚΕΦΑΛΟΣ Κέφαλος γυμνὸς καθήμενος ἐπὶ βράχου καὶ δόρυ κρατῶν . . Ꝛ Τετρώβ. καὶ διώβολ.
ΓΑ Κεφαλὴ γυναικεία χλόῃ σταχύων ἐστεμμένη (Δήμητρα;)	Ὁμοίως. . Ꝛ Τετρώβ. καὶ διώβολ.

Οἱ αὐτοὶ τύποι ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν χαλκῶν νομισμάτων, ἀλλ' οἱ ἐπὶ τούτων συνηθέστεροι τύποι τῆς ὀπισθίας ὄψεως εἶνε *κόκκος σίτου* ἐντὸς τοῦ γράμματος Γ ἢ τὰ γράμματα ΓΑ εἰς μονογράφημα. Περὶ ἄλλων τινῶν νομισμάτων, δυναμένων νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν Πάλην, ἴδε Πάρον.

Πρῶννοι.

Περὶ τὰ 400-300 π. Χ.

Κεφαλὴ τοῦ Κεφάλου (;).	ΓΡΩΝΝΩΝ ῥόπαλον. Ꝛ Τριώβολ·
Κεφαλὴ Διὸς Αἰνησίου.	ΓΡ Κῶνος ἐλάτης . . . . . Æ ·65

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Αἴνου, εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς νήσου, ἦτο ὁ ναὸς Διὸς τοῦ Αἰνησίου. Τὸ ὄρος τοῦτο καλύπτεται νῦν ὑπὸ δασῶν ἐλάτης, τοῦθ' ὅπερ θὰ συνέβαινε καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὡς δεικνύει ὁ τύπος τοῦ κώνου τῆς ἐλάτης.

Σάμη.

Περὶ τὰ 400-300 π. Χ.

Κεφαλὴ τοῦ Κεφάλου (;) μετὰ κόμης βραχείας, δαφνοστεφής.	ΣΑΜΑΙΩΝ Κύων . . . . AR Τετρώβ. καὶ διώβολ·
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κατ' ἐνώπιον.	» Κριός . . . AR Τετρώβ.
Ὁμοίως.	» Ὁμοίως . . Æ ·75-·6

Ὁ ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν τῆς Σάμης νομισμάτων κύων εἶνε ὁ κυνηγετικὸς κύων Λαῖλαψ ὃν ἐδωρήσατο τῇ Πρόκριδι ὁ Κέφαλος.

Ἰθάκη. Ἡ νῆσος αὔτη, ἐπίσημος κυρίως ἕνεκα τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων, ἐξέδωκεν αὐτόνομα χαλκᾶ νομίσματα, ἅτινα ἀνήκουσιν ἐν τῷ συνόλῳ, ὡς φαίνεται, εἰς τὸν τέταρτον καὶ τρίτον αἰῶνα π. Χ. Ἐπιγρ., ΙΘΑ, ΙΘΑΚΩΝ.

Κεφ. Ὀδυσσέως μετὰ κωνικοῦ πίλου.	Κεραυνὸς ἐν στεφάνῳ ἐλαίας Æ ·6
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς	Κεφαλὴ Ὀδυσσέως . . Æ ·85-·6
Ὁμοίως.	Ὀδυσσεὺς (;) γυμνὸς ἱστάμενος καὶ ἐπὶ δόρατος στηριζόμενος . Æ ·65
Ὁμοίως.	Ἀλέκτωρ . . . . Æ ·75
Κεφαλὴ Ὀδυσσέως.	Ὁμοίως . . . . Æ ·65

Ὁ Παυσανίας (VI. 26) λέγει, ὅτι ὁ ἀλέκτωρ ἦτο ἱερὸς τῇ Ἀθηνᾷ, ἥτις ἐμφανίζεται ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Ἰθάκης ὡς ἡ προστάτις τοῦ Ὀδυσσέως θεὰ (Παυσ., VIII. 44).

Ζάκυνθος, νῆσος σημαντικὴ περὶ τὰ δέκα μίλια πρὸς νότον τῆς Κεφαλληνίας, καὶ εἰς ὁμοίαν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Ἤλιδος μίαν μόνην πόλιν περιέχουσα ὁμώνυμον τῇ νήσῳ. Κυρία θεότης τῶν Ζακυνθίων ἦτο ὁ Ἀπόλλων ἔχων ναὸν ἐν τῇ κάτω πόλει. Ὁ Πλίνιος (XXXV. 15) μνημονεύει τοῦ ὄρους Ἐλάτου ὡς χαρακτηριστικοῦ τῆς νήσου «mons Elatus ibi nobilis». Ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου εὑρέθησαν τεμάχια ἐπιγραφῶν δεικνύοντα, ὅτι ἵστατό ποτε ἐκεῖ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος (Bursian, *Geogr.*, II, 379). Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς Ζακύνθου ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἑξῆς χρονολογικὰς περιόδους: —

Πρὸ τοῦ 431 π. Χ.

ΙΑ Ἀμφορεύς. (*N. Chron.* 1885, Πίν. III, 2.)	Τρίπους ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . AR Τετρώβολ., διώβολ. καὶ ὀβολ.
Μηνίσκος (*Αὐτόθι*, Πίν. III, 3).	Ὁμοίως . . . . AR Διώβολ.

Περὶ τὰ 431-394 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφὴς ἀρχαίας τεχνοτροπίας. (*N. Ch.*, 1885, Πίν. III, 8.)	ΙΑ Τρίπους . . . . AR Στατήρ, τετρώβ., διώβ., ἡμιώβ.
Ὁμοίως (*Αὐτόθι*, Πίν. III, 12).	ΙΑ Δύο φύλλα δάφνης. AR Ἡμιώβ.
Ὁμοίως (*Αὐτόθι*, Πίν. III, 13).	» Φύλλον δάφνης ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . . AR 1/4 ὀβολ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφὴς ἀρχαίας τεχνοτροπίας. (*Αὐτόθι*, Πίν. III, 14)	ΙΑΚΥΝΘΟΣ Ἀπόλλων γυμνὸς καθήμενος ἐπὶ βράχου λύραν ἀνακρούων . AR Στατήρ, τετρώβολ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής, ἀκμαίας τεχνοτροπίας. (*Αὐτόθι*, Πίν. III, 18.)	ΙΑΚΥΝΘΟΣ Ἀσκληπιὸς νεαρὸς καθήμενος ἀρ. ἐπὶ βράχου καὶ θέτων τὴν δεξιὰν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὄφεως συνεσπειρωμένου . . AR Στατήρ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής, ἀκμαίας τεχνοτροπίας. (*Πίναξ Κ'. 12.*)	ΙΑΚΥΝΘΙΩΝ Ὁ παῖς Ἡρακλῆς ἄγχων δύο ὄφεις . . AR Στατήρ.

Τὸ τελευταῖον μνημονευθὲν νόμισμα ἐκόπη πιθανῶς ἐν ἔτει 394 π. Χ. ὅτε, μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Κνίδου ὁ τύπος τοῦ τοὺς δράκοντας ἄγχοντος παιδὸς Ἡρακλέους ἀπέβη λίαν δημοτικὸς ἐν Ἑλλάδι· πρβλ. τὰ σύγχρονα νομίσματα τῆς Κνίδου, Ἰασοῦ, Ἐφέσου, Σάμου, Ῥόδου, Θηβῶν καὶ τῶν Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν.

Περὶ τὰ 394-357 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφὴς ἀκμαίας τεχνοτροπίας. (*N. C.*, 1885, Πίν. III, 20.)	ΙΑΚΥΝ Τρίπους καὶ ὄνομα ἄρχοντος AR Στατήρ.
Ὁμοίως (*Αὐτόθι*, Πίν. IV, 1).	Ι-Α Τρίπους ἐν στεφάνῳ δάφνης . AR Τετρώβολ.
Ὁμοίως.	ΙΑΚΥ Τρίπους καὶ σύμβολον. AR Διώβ.
Ὁμοίως.	ΙΑΚ Βωμός . . . . AR Ἡμιώβολ.
Λύρα.	Ι-Α Τρίπους. . . . . Æ ·75

Περὶ τὰ 357 π. Χ.

Κεφαλὴ 'Απόλλωνος δαφνοστεφής. (*N. Ch.*, 1885, Πίν. IV. 7.)	Ι-Α Τρίπους, οὗ πέριξ τὸ ὄνομα ΔΙΩΝΟΣ. . . . . Ꝛ Στατήρ.
'Ομοίως. (*Αὐτόθι*, Πίν. IV, 8.)	Μέγα Ι ἐν ☐ ΙΑ καὶ ΔΙ. Æ ·55
'Ομοίως. (*Αὐτόθι*, Πίν. VI, 9.)	Ι-Α Τρίπους ἐν στεφάνῳ, ΔΙ. Æ ·55

Τὰ νομίσματα ταῦτα φέρουσι τὸ ὄνομα Δίωνος τοῦ Συρακουσίου, ὅστις, ὅτε παρεσκεύαζε τὴν κατὰ Διονυσίου τοῦ νεωτέρου ἐκστρατείαν αὐτοῦ, εἶχεν ὡς στρατηγεῖον τὴν Ζάκυνθον, πρὶν δὲ ἢ ἐπιβιβασθῇ, προσέφερε πανηγυρικὴν θυσίαν πάνυ μεγαλοπρεπῆ τῷ 'Απόλλωνι (Πλουτ. *Δίων*. XXII).

Περὶ τὰ 357-146 π. Χ.

Τὰ ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης δὲν παρουσιάζουσι ἰδιαίτερόν τι ἐνδιαφέρον. Αἱ κυριώταται αὐτῶν ποικιλίαι ἀπεικονίσθησαν ἐν τῇ τοῦ καθηγητοῦ Gardner συγγραφῇ περὶ τῶν νομισμάτων τῆς νήσου ταύτης (*Num. Chron.*, 1885, σ. 81).

Ὁ σταθμητικὸς κανὼν τῶν ἀργυρῶν τῆς Ζακύνθου νομισμάτων εἶνε ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τῆς Κερκύρας καὶ Κεφαλληνίας (Αἰγινητικὸς ἠλαττωμένος). Ὁ στατὴρ οὐδέποτε ὑπερβαίνει τοὺς 180 κ.

Τὰ *αὐτοκρατορικὰ* νομίσματα τῆς Ζακύνθου ἀπὸ Μ. 'Αντωνίου μέχρι Καρακάλλα, φέρουσι διαφόρους τύπους, ἤτοι Δία ἱστάμενον, Πᾶνα φέροντα τὸν παῖδα Διόνυσον, Διόνυσον ἱστάμενον, ποτάμιον θεόν, 'Ασκληπιὸν ἱστάμενον, κτλ.

ΜΕΣΣΗΝΙΑ.

Μεσσήνη. 'Απὸ τοῦ τέλους τοῦ Μεσσηνιακοῦ πολέμου ἐν ἔτει 668 π. Χ. ἐπὶ 300 ἔτη ἡ Μεσσήνη ὑπέκειτο εἰς τὴν Σπάρτην ὡς μέρος τῆς Λακωνικῆς. Μόλις δὲ μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην ἀπεδόθη ἡ χώρα εἰς τοὺς ἐξορίστους ἀπογόνους τῶν Μεσσηνίων ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ 'Επαμεινώνδα, ἐθεμελιώθη δὲ ἡ πόλις τῆς Μεσσήνης ἐν ἔτει 369 π. Χ. ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος τοῦ

ὄρους Ἰθώμης, ἐφ' οὗ ἵστατο ὁ ναὸς τοῦ Διὸς Ἰθωμάτα, οὗ ἡ παράστασις ἐμφανίζεται ἐπὶ τῶν νομισμάτων καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἤγοντο ἐτήσιαι ἑορταὶ *Ἰθωμαῖα* καλούμεναι (Παυσ. IV. 33). Τὰ νομίσματα τῆς Μεσσήνης μερίζονται εἰς τὰς ἑξῆς περιόδους: —

369-330 π. Χ.

Κεφαλὴ Δήμητρος στάχυσιν ἐστεμμένη, ἀρίστης δὲ τεχνοτροπίας. *(Πίναξ ΚΑ'. 1.)*	ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ Ζεὺς Ἰθωμάτας βαδίζων πρὸς δ., κραδαίνων κεραυνὸν καὶ φέρων ἀετόν. ℞ Αἰγιν. στατήρ.

Ὁ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἰθώμης ναὸς τῆς Δήμητρος μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (IV. 31) ὡς τόπος ἐξαιρέτως ἱερός «*Δημήτρος ἱερὸν Μεσσηνίοις ἐστὶν ἅγιον*». Ἡ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως παράστασις τοῦ Διὸς ἐνεπνεύσθη πιθανῶς ὑπὸ ἀγάλματος ποιηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀγελάδα διὰ τοὺς Μεσσηνίους, ὅτε οὗτοι κατῴκουν τὴν Ναύπακτον, «*τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦ Διὸς Ἀγελάδα μέν ἐστιν ἔργον, ἐποιήθη δὲ ἐξ ἀρχῆς τοῖς οἰκήσασιν ἐν Ναυπάκτῳ Μεσσηνίων*» Παυσ., IV. 33). Ἐπὶ τῆς ἐπανόδου τῶν Μεσσηνίων εἰς τὴν γενέτειραν αὐτῶν χώραν φαίνεται ὅτι τὸ ἄγαλμα μετεκομίσθη εἰς Μεσσήνην. Ἐν τούτοις δὲν ἐτοποθετήθη ἐν τῷ ἐπὶ τῆς Ἰθώμης ναῷ τοῦ Διός, ἀλλ' ἐφυλάσσετο ἐν τῷ ἐν τῇ κάτω πόλει οἴκῳ τοῦ ἱερέως.

Μετὰ τὸ 330 π. Χ. περίπου.

Οἱ Μεσσήνιοι περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου παρεδέχθησαν τὸν Ἀττικὸν κανόνα ἀντὶ τοῦ πρότερον ἐν χρήσει Αἰγινητικοῦ. Ἤδη δὲ ἐξεδίδοντο τετράδραχμα μετὰ τῶν ἀρχαίων τύπων τροποπεποιημένων: —

Κεφαλὴ Δήμητρος συνήθους τεχνοτροπίας. *(Πίναξ ΚΑ'. 2.)*	ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ Ζεὺς Ἰθωμάτας ὡς ἀνωτέρω, λιγυροτέρων ὅμως διαστάσεων· ὄπισθεν αὐτοῦ, ἐνίοτε, ΙΘΩΜ. Πρὸ αὐτοῦ τρίπους καὶ ὄνομα ἄρχοντος. ℞ Ἀττικ. τετράδρ.

Μετὰ τὸ 280 π. Χ. περίπου

Ἡ ἀμέσως ἑπομένη σειρὰ τῶν ἀργυρῶν Μεσσηνιακῶν νομισμά-

των ὁμοιάζει κατὰ τεχνοτροπίαν πρὸς τὰ σύγχρονα νομίσματα τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας.

Κεφαλὴ Διός.	ΜΕΣ Τρίπους, ἐνίοτε μετ' ὀνόματος ἄρχοντος· τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ . R Ἀττ. τετρώβ.=Αἰγινητ. τριώβ.

Ὑπάρχουσι χαλκᾶ νομίσματα ἐξ ἁπασῶν τῶν ἀνωτέρω περιόδων, ὁμοιάζοντα κατὰ τοὺς τύπους τὸ πλεῖστον πρὸς τὰ ἀργυρᾶ.

Περὶ τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας ἴδε σελ. 527.

Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι. Ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Καρακάλλα.

ΜΕϹϹΗΝΙѠΝ Προτομὴ γυναικεία πεπλοφόρος καὶ πυργοστεφής.	Ἀσκληπιὸς ἱστάμενος . . . Æ ·75

Ὁ ἐμπρόσθιος τύπος παριστᾷ τὴν Μεσσήνην, θυγατέρα τοῦ Τριόπα, ἧς ὑπῆρχε ναὸς ἐν Μεσσήνῃ καὶ ἄγαλμα χρυσοῦ καὶ λίθου Παρίου (Παυσ. IV. 31).

Ἀσίνη. Πόλις τῆς Μεσσηνίας, κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Δρυόπων, ὅτε οὗτοι ἐξώσθησαν ἐκ τῆς Ἀργολικῆς Μεσσήνης εἰς χρόνους λίαν παλαιούς.

Περὶ τῶν χαλκῶν συμμαχικῶν νομισμάτων ἴδε Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν, σελ. 527.

Αὐτοκρατορικά. Ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. *Ἐπίγρ.* ΑϹΙΝΑΙΩΝ. *Τύποι*—Ἀπόλλων Πύθιος ἐπὶ κιονίσκου ἐρειδόμενος (Παυσ. II, 36, 5), Ἀσκληπιός, Ἑρμῆς.

Θουρία. Χαλκᾶ αὐτόνομα νομίσματα ὀψίμων χρόνων.

Κεφαλὴ Δήμητρος.	ΘΟΥ Ζεὺς Ἰθωμάτας . . . Æ ·9
Κεφαλὴ Διός.	» Ἀθηνᾶ ἱσταμένη . . . Æ ·85
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» ἐν στεφάνῳ . . . . . Æ ·5

Αὐτοκρατορικά—ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. *Ἐπιγρ.* ΘΟΥΡΙΑΤΩΝ. *Τύποι*—Ζεύς, Ἀθηνᾶ, Ἀσκληπιός, κτλ., ἅπαντα φέροντα τὰ γράμματα ΛΑ ἐν τῷ πεδίῳ, δεικνύοντα ὅτι ἡ Θουρία, ἂν καὶ γεω-

γραφικῶς ἔκειτο ἐν Μεσσηνίᾳ, ἀνῆκεν ὅμως πολιτικῶς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς τὴν Λακωνίαν (πρβλ. Παυσ., IV. 31, 1).

Κολώνη. *Αὐτοκρατορικὰ* Σεβήρου, Δόμνης καὶ Γέτα. *Ἐπίγρ.*, ΚΟΛΩΝΙΕΩΝ καὶ ΚΟΛΩΝΕΙΤΩΝ. *Τύποι*— Ἀσκληπιός, Ποσειδῶν, Ἀφροδίτη κατ' ἐνώπιον, στηριζομένη ἐπὶ σκήπτρου καὶ κρατοῦσα μῆλον.

Τὰ αὐτόνομα νομίσματα, ἅτινα ἀπεδίδοντο πρότερον εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἀνήκουσιν εἰς τὴν Κολώνην τῆς Τρωάδος.

Κορώνη, λαβοῦσα τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐκ τῆς ἐν Βοιωτίᾳ Κορωνείας, ἐξ ἧς ἀπῳκίσθη. Ἐν τῇ Ἀκροπόλει αὐτῆς ὑπῆρχε χαλκοῦν ἄγαλμα Ἀθηνᾶς, κρατούσης κορώνην ἐν τῇ χειρί. Τῆς θεᾶς δὲ ταύτης ἡ κεφαλὴ ἐμφανίζεται ἐπὶ τῶν νομισμάτων.

Πρὸ τοῦ 184 π. Χ. περίπου

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΚΟΡ Σταφυλὴ ἐν στεφάνῳ κισσοῦ . Ꝛ Τετρώβολ.
Ὁμοίως.	ΚΟΡΩΝΑΙΩΝ Σταφυλή . . Æ ·8

Περὶ τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων τῶν κοπέντων μετὰ τὸ 184 π. Χ. ἴδε Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν, σ. 527.

Κυπαρισσία, ὁ λιμὴν τῆς Μεσσήνης. *Αὐτοκρατορικὰ* — ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. *Ἐπίγρ.* ΚΥΠΑΡΙϹϹΙΕΩΝ. Τύποι. Ἀσκληπιός, Διόνυσος, Ἀθηνᾶ, κτλ.

Μοθώνη.

Αὐτονομα χαλκᾶ νομίσματα. *Περὶ τὰ 146-27 π. Χ.*

Ἥφαιστος λαμπαδηφόρος τρέχων.	ΜΟ ἐν πεδίῳ κενῷ . . . . Æ ·7 (Imhoof, *Mon. Gr.*, Πίν. Ε. 2.)

Ὁ νομισματικὸς οὗτος τύπος ἄγει ἡμᾶς νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐτελοῦντο λαμπαδηφορίαι ἐν Μεθώνῃ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡφαίστου. Imhoof *(ἔνθ. ἀν.)* σελ. 171. Ἴδε ὡσαύτως *Rev. Num.*, 1864, σελ. 187.

Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. *Ἐπιγρ.* ΜΟΘΩΝΑΙΩΝ. *Τύποι* — Ἀσκληπιός, Ποσειδῶν, Ἀθηνᾶ, Ἶσις, κλπ. καὶ ὁ λιμὴν τῆς Μοθώνης ἐν σχήματι ἀμφιθεάτρου μετὰ πλοίου εἰσπλέοντος.

Πύλος. Χαλκᾶ αὐτόνομα νομίσματα ὀψίμων χρόνων. *Ἐπιγρ.* ΠΥΛΙΩΝ.

Κεφαλὴ Ἥρας (;)	Τρίαινα, ἐν τῷ πεδίῳ δέ, σταφυλή.	Æ ·7

Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. *Τύποι* — Ἀσκληπιός, Διόνυσος, Ἀθηνᾶ καὶ κριὸς ἐπὶ βάσεως.

ΛΑΚΩΝΙΑ

Ἀσωπός. Χαλκᾶ αὐτόνομα νομίσματα ὀψίμων χρόνων.

Κεφαλὴ Διονύσου.	ΑΣΩΠΙΩΝ Ποσειδῶν . .	Æ ·85

Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. *Ἐπιγρ*, ΑCωΠΕΙΤωΝ *Τύποι* — Ἄρτεμις, Ποσειδῶν, Διόνυσος, Νέμεσις, κλπ.

Βοιαί. *Αὐτοκρατορικά* — ἀπὸ Δόμνης μέχρι Καρακάλλα. *Ἐπιγρ.*, ΒΟΙΑΤΩΝ *Τύποι* — Ποσειδῶν, Ἄρτεμις, Ἶσις, Ἔρως κτλ.

Γύθειον, τὸ ἐπίνειον τῆς Σπάρτης. *Αὐτοκρατορικά* — ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. *Ἐπιγρ.*, ΓΥΘΕΑΤΩΝ. *Τύποι* — Ἀπόλλων, Ἡρακλῆς, Διόνυσος, Ζεύς, Ἀσκληπιός, Ἑρμῆς, οἱ Διόσκουροι, κτλ.

Λακεδαίμων. Τοῦ ἐκ τῆς παραδόσεως γνωστοῦ σιδηροῦ νομίσματος τῆς Σπάρτης οὐδὲν παράδειγμα ἐσώθη μέχρι τοῦδε, ἀλλ' οὐδ' ὑπάρχει νόμισμα οἱουδήποτε μετάλλου κοπὲν ἐν Σπάρτῃ πρὸ τοῦ τρίτου αἰῶνος π. Χ., τοῦ ἀρχαιοτάτου τῶν νομισμάτων αὐτῆς ὄντος τετραδράχμου ἀντιγεγραμμένου ἐκ τῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, φέροντος ὅμως τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΟΣ ΑΡΕΟΣ (*Zeit. f. Num.* II. Πίν. IX. 1). Ἄρευς, ὁ κόψας τὸ νόμισμα τοῦτο βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἦρξε τὸ 310-266 π. Χ. Τὰ ἀμέσως ἑπόμενα ἀργυρᾶ νομίσματα νομίζονται συνήθως ὅτι ἐκόπησαν μετὰ τὴν ἐν

ἔτει 221 π. Χ. μάχην τῆς Σελλασίας. Φέρουσι δὲ κεφαλὴν βασιλέως μετὰ διαδήματος, ἥτις ὡς ὁ Bompois φρονεῖ, παριστᾷ Ἀντίγονον τὸν Δώσωνα, εἶνε ὅμως ζήτημα, ἂν ἡ τεχνοτροπία καὶ κατασκευὴ τοῦ νομίσματος τούτου δὲν εἶνε πολὺ ἀρχαιοτέρα, ἢ ὥστε νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Ἀντίγονον Δώσωνα. Ὁ καθηγητὴς Gardner θεωρεῖ, ὅτι πιθανὸν νὰ εἶνε τοῦτο νόμισμα τοῦ Ἄρεως.

Κεφαλὴ βασιλέως μετὰ διαδήματος. *(Πίναξ ΚΑ'. 3.)*	Λ - Α Ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα Ἀπόλλωνος Ἀμυκλαίου κρανοφόρου κρατοῦντος δόρυ καὶ τόξον, κοσμούμενον δὲ εἰς τὰ πλευρὰ ὑπὸ ἀλέκτορος ἐπὶ ἀκροστολίου ἱσταμένου. Παρὰ τὸν θεὸν τράγος. Ἐν τῷ πεδίῳ στέφανος. ℞ Τετράδρ.

Ὁ ὀπισθότυπος συμφωνεῖ πρὸς τὴν ὑπὸ Παυσανίου (ΙΙΙ. 19) περιγραφὴν Ἀπόλλωνος τοῦ Ἀμυκλαίου, ἂν καὶ ὁ περιηγητὴς δὲν μνημονεύει τοῦ τράγου, *«ἔχει δὲ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ κράνος, λόγχην δὲ ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τόξον»*.

Τὸ ἑπόμενον νόμισμα ἀπεδίδετο πρότερον εἰς τὴν Λακεδαίμονα· νῦν ὅμως τάσσεται κοινῶς, ἀναμφιβόλως δὲ ὀρθῶς, εἰς τὴν Ἀλλαρίαν τῆς Κρήτης.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς. *(Πίναξ ΚΓ'. 6.)*	Λ - Α Ἡρακλῆς καθήμενος ἐπὶ βράχου καὶ ἐπὶ ῥοπάλου στηριζόμενος. ℞ Τετράδρ. 235 κ.

Εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ τρίτου αἰῶνος π. Χ. ἀνήκει ὡσαύτως καὶ ἡ ἑξῆς σειρὰ τετρωβόλων.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου μετὰ διαδήματος, δαφνοστεφὴς ἢ κισσοστεφής.	Λ Α Ἀμφορεὺς μεταξὺ τῶν πίλων τῶν Διοσκούρων. Ἐνίοτε περὶ τὸν ἀμφορέα ἑλίσσεται ὄφις . . . . ℞ Τετρωβ.

Ὅτε ἐν ἔτει 192 π. Χ. ἡ Σπάρτη ἡνώθη πρὸς τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τυράννου Νάβιος, οἱ τύποι οὗτοι ἀντηλλάγησαν πρὸς τοὺς τῆς συμπολιτείας (ἴδε σελ. 527).

Τὰ αὐτόνομα χαλκᾶ νομίσματα τῆς Λακεδαίμονος εἶνε πολυά-

ριθμα. Αἱ σειραὶ αὐτῶν ἄρχονται ἐν τῷ τρίτῳ αἰῶνι π. Χ. καὶ κατέρχονται μέχρι τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων. Οἱ κυριώτατοι ἐμπροσθότυποι εἶνε κεφαλαὶ Ἀπόλλωνος, Διοσκούρων, Ἀθηνᾶς, Ἡρακλέους, Λυκούργου, κλπ., ἐν ᾧ οἱ ὀπισθότυποι ἀπεικονίζουσι ῥόπαλον, γλαῦκα, ἀετόν, δύο ἀμφορεῖς, κεφαλὴν Ἀρτέμιδος, τοὺς Διοσκούρους, τὸν Πᾶνα ἐπὶ βράχου καθήμενον, Ἄρτεμιν κυνηγέτιν ἢ λαμπαδηφόρον, ῥόπαλον καὶ κηρύκειον ἡνωμένα, κτλ.

Τὸ ἀκόλουθον νόμισμα πρέπει ὡσαύτως νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν Λακεδαίμονα: —

ΡΩΜΑ Κεφαλὴ Ῥώμης γυμνή.	ΚΟΙ[νὸν] ΛΑΚΕ[δαιμονίων] ΤΙ ΚΥΠΑΡΙϹϹΙΑ Ἄρτεμις Κυπαρισσία ἱσταμένη. . . . . . Æ ·8

(Ἴδε *Zeit. f. Num.* VII. σ. 17). Ὁ ἄρχων ΤΙ δυνατὸν νὰ εἶνε ὁ ὁ ἔφορος Τιμάριστος, οὗτινος τ' ὄνομα ἀπαντᾷ ἀκέραιον ἐπὶ ἄλλων νομισμάτων.

Μεταξὺ ἄλλων ὀνομάτων ἀρχόντων ἀπαντᾷ ὡσαύτως τὸ τοῦ ΕΥΡΥΚΛΕΟϹ, τοῦ τὴν Λακωνίαν κυβερνήσαντος ὑπὸ τὸν Αὔγουστον (Στραβ., σελ. 366) καὶ τὸ τοῦ Ἀτρατίνου Imhoof, *Monn. Gr.*, σ. 172).

Ἄξια προσέτι μνείας εἶνε καὶ τὰ ἑξῆς: —

ϹΠΑΡΤΗ Προτομὴ Σπάρτης μετὰ διαδήματος, θυγατρὸς τοῦ Εὐρώτα καὶ γυναικὸς τοῦ Λακεδαίμονος, τετάρτου βασιλέως τῆς Λακωνίας.	ΛΑ ΕΠΙ ΕΥΡΥΚΛΕΟϹ Οἱ Διόσκουροι καλπάζοντες . . . . Æ 1·0
Κεφαλὴ Διός (;)	ΛΑ ΕΠΙ ΛΑΚΩΝΟϹ Κεφαλαὶ τῶν Διοσκούρων . . . . . . Æ ·8

Ὁ Γ. Ἰούλιος Λάκων διεδέχθη τὸν πατέρα αὐτοῦ Εὐρυκλέα ἐν τῇ διοικήσει τῆς Λακεδαίμονος. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπαντᾷ ὡσαύτως ἐπὶ νομίσματος τοῦ Κλαυδίου.

ΛΥΚΟΥΡΓΟϹ Κεφαλὴ Λυκούργου.	ΛΑ ΕΦΟΡΩΝ ΤΙΜΑΡΙϹΤΟϹ Ῥόπαλον καὶ κηρύκειον ἡνωμένα. Æ ·9

Τὸ νόμισμα τοῦτο εἶνε σπουδαῖον ἕνεκα τῆς μνείας τῶν ἐφό-

ρων, οἵτινες, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἐπὶ οὐδενὸς ἄλλου νομισματικοῦ μνημείου ἀπαντῶσι. Περὶ τῆς ἱστορίας τῆς οἰκογενείας τοῦ Γ. Ἰουλίου Εὐρυκλέους, ἴδε R. Weil (*Mittheilungen des Archaeol. Instituts* τῶν Ἀθηνῶν. Τόμ. VI.)

Ὁ Δρ Imhoof (*Mon. Gr.*, σ. 171) δημοσιεύει ὡσαύτως Λακεδαιμονικὰ χαλκᾶ νομίσματα φέροντα τὰς ἑξῆς ἀξιοσημειώτους ἐπιγραφάς: —

ΓΕΡΟΝΤΩΝ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.
ΝΟΜΟΦΥΛΑΚΕϹ Προτομὴ Ἀθηνᾶς.
Λ-Α Ἄρτεμις κυνηγέτις. . Æ ·8
Λ-Α Οἱ Διόσκουροι. Ἄρχων, ΑΡΙϹΤΑΝΔΡΟϹ . . . . . Æ ·8

Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Σαλωνίνας. *Ἐπιγρ.* ΛΑ, ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ. *Κύριοι τύποι* — Οἱ Διόσκουροι, Ἀπόλλων Ἀμυκλαῖος, Ἀπόλλων ἐν τῇ στάσει τοῦ Λυκίου Ἀπόλλωνος, ἤτοι ἔχων τὴν μίαν τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, Ἀφροδίτη Μορφὼ μετὰ καλύπτρας, καθημένη ἐπὶ τετραγώνου στήλης καί, ὡς φαίνεται, μετὰ δεσμῶν περὶ τοὺς πόδας αὐτῆς ὡς περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (III, 15), Ἀσκληπιός, Ὑγίεια, Ἑρμῆς Ἀγοραῖος φέρων τὸν παῖδα Διόνυσον (Παυσ., III. 11, 14) κ.τ.λ. Ἐνίοτε μετὰ σημείων ἀξίας, ἤτοι ΑϹ[σάρια] Δ, Ϛ, Η (=4, 6, 8) ἐν τῷ πεδίῳ (Imhoof *ἔ. ἀ.* σ. 173).

Λᾶς. Ἡ παλαιὰ αὕτη ὁμηρικὴ πόλις ἔκειτο ὀλίγα μίλια πρὸς νότον τοῦ Γυθείου παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου.

Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. *Ἐπιγρ.* ΛΑΩΝ. *Τύποι* — Ἀθηνᾶ, Ἄρτεμις, Ἡρακλῆς, Ἀσκληπιός, Ὑγίεια, κτλ.

ΝΗΣΟΙ ΠΑΡΑ ΤΗι ΛΑΚΩΝΙΑι.

Κραναία. Ἡ παρὰ τὸ Γύθειον μικρὰ νῆσος, εἰς ἣν ἀπήγαγεν ὁ Πάρις τὴν Ἑλένην ἐκ Σπάρτης.

Αὐτοκρατορικά — Μαξιμίνου, Φιλίππου Α'. καὶ Ὠτακιλίας. *Ἐπιγρ.* ΚΡΑΝΑΙΩΝ. *Τύπος* — Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς καὶ ΑΘΗ.

Κύθηρα. Ἡ νῆσος αὕτη παρέλαβεν ἐν παλαιᾷ ἐποχῇ ἐκ τῶν Φοινίκων τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης, ἐξηκολούθησε δὲ καθ' ἅπαντας τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οὖσα ἰδιάζουσα ἕδρα τῆς λατρείας ταύτης. Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε πάντα χαλκᾶ καὶ τὸ πλεῖστον ἀνήκουσιν, ὡς φαίνεται, εἰς τὸν δεύτερον αἰῶνα π. Χ. *Ἐπιγρ.* ΚΥ, ΚΥΘ, ΚΥΘΗΡΙΩΝ, κτλ.

Κεφαλὴ Ἀφροδίτης στεφομένη ἐνίοτε ὑπὸ Ἔρωτος ἱπταμένου. (*Zeit. f. Num.*, XIII, Πίν. IV, 6.)	Περιστερὰ ἱσταμένη ἢ ἱπταμένη. Æ ·6

ΑΡΓΟΛΙΣ.

Ἄργος. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἱστορικοὺς χρόνους τὸ Ἄργος ἦτο τὸ κέντρον ἀμφικτυονίας, περιλαμβανούσης τὰς πόλεις Κλεωνάς, Φλιοῦντα, Σικυῶνα, Ἐπίδαυρον, Τροιζῆνα, Ἑρμιόνην καὶ Αἴγιναν, ἐν ᾗ τελευταίᾳ Φείδων ὁ Ἀργεῖος συνέστησε τὸ πρῶτον Πελοποννησικὸν νομισματοκοπεῖον (ἴδε σελ. 491). Εἶνε ἀμφίβολον ἂν τὸ Ἄργος ἔκοψε νομίσματα κατὰ τὴν παλαιὰν ταύτην ἐποχήν, ἀλλὰ δὲν εἶνε καὶ ὅλως ἀπίθανον ὅτι ἐκόπησαν ἐκεῖ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἕκτου αἰῶνος π. Χ. τὰ ἑξῆς νομίσματα, ἐκτὸς ἂν προτιμήσωμεν τὴν εἰς Δῆλον ἀπόδοσιν αὐτῶν.

Δύο δελφῖνες ἀντιθέτως διευθυνόμενοι. (*Num. Chr.*, 1884, Πίν. XII, 12.)	Τετράγωνον ἔγκοιλον διῃρημένον ὡς ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων νομισμάτων τῆς Αἰγίνης . . . . ℞ Αἰγινητικὸς στατὴρ καὶ δραχ.

Ὀλίγα ἔτη πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων τὸ Ἄργος ὑπέστη καταστρεπτικὴν ἧτταν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, κολοβωσάντων τὴν ἰσχὺν καὶ καταστρεψάντων τὴν εὐτυχίαν αὐτοῦ ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον γενεάν. Μόλις δὲ περὶ τὰ 468 π. Χ. διὰ τῆς καταστροφῆς πολλῶν γειτόνων πόλεων, ἐν αἷς αἱ Μυκῆναι, καὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν κατοίκων αὐτῶν εἰς Ἄργος, ἀνεκτήσατο ἡ πόλις αὕτη τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς σπουδαιότητα.

Περὶ τὰ 468-400 π. Χ.

Τὰ νομίσματα, ἅτινα δύναταί τις νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν περίοδον ταύτην εἶνε τὰ ἑξῆς: —

Λύκος.	Μέγα **A** οὗ ἄνω δύο βαθέως ἔγκοιλα τετραγωνίδια· τὸ ὅλον ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ **R** Δραχμή.
Ἥμισυ πρόσθιον λύκου.	Ὁμοίως . . . . . . **R** Ἡμίδρ.
Κεφαλὴ λύκου.	Ὁμοίως . . . . . . **R** Ὀβολ.
B	Ὁμοίως . . . . **R** Ἡμιώβ.

Ὁ λύκος εἶνε τὸ πασίγνωστον σύμβολον Ἀπόλλωνος τοῦ Λυκίου, οὗ ἡ ἐν Ἄργει λατρεία ἦτο παλαιοτάτη. Ἡ ἐν τῷ λύκῳ περιεχομένη ἰδέα εἶνε ἡ τοῦ χειμῶνος ἀφανιζομένου ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερμότητος. Ἐντεῦθεν ὁ Σοφοκλῆς (*Ἠλέκτρα*, 6) καλεῖ τὴν ἀγορὰν τοῦ Ἄργους *τοῦ λυκοκτόνου Θεοῦ ἀγορὰν Λύκειον*, ὡς ἐνταῦθα ἱδρυμένου τοῦ ναοῦ τοῦ θεοῦ (Παυσ. II. 19). Τὸ ἀντικείμενον **B** ἐπὶ τοῦ ἡμιωβόλου, δυσκόλως δύναται ἐνταῦθα νὰ ἀντικαθιστᾷ τὸ γράμμα **H**, ὡς σημεῖον ἀξίας τοῦ *ἡμιωβολίου*, ἐπειδὴ ἀπαντᾷ συνήθως ἐπὶ χαλκῶν νομισμάτων τοῦ Ἄργους, ἔνθα τοιαύτη τις ἐξήγησις εἶνε λίαν ἀπίθανος (ἴδε Imhoof-Blumer, *Num. Zeit.*, 1877). Πιθανῶς δὲ νὰ παριστᾷ κλεῖδα ναοῦ.

Περὶ τὰ 400-322 π. Χ.

Τὰ νομίσματα τοῦ Ἄργους ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ εἶνε ἐκ τῶν ὡραιοτάτων τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἦτο καὶ ἑπόμενον ἕνεκα τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἄργους ὡς καλλιτεχνικῆς σχολῆς.

Κεφαλὴ Ἥρας φέρουσα πόλον ὑπὸ ἀνθεμίων κοσμούμενον. (*Πίναξ ΚΑ'. 4.*)	ΑΡΛΕΙΟΝ, ΑΡΓΕΙΩΝ καὶ ΑΡΓΕΙΩΝ. Δύο δελφῖνες ἀντιθέτως διευθυνόμενοι, ὧν μεταξὺ λύκος, κράνος, σταφυλή, κλάδος κισσοῦ, καρκῖνος, φαρέτρα, τρίπους, βούκρανον, κύκνος, κεφαλὴ ἀνθρώπου, λύρα, ἢ ῥοδῆ κλπ. . **R** Στατήρ.

Κεφαλὴ Ἥρας φέρουσα πόλον ὑπὸ ἀνθεμίων κοσμούμενον. (Gardner, *Types*, Πίν. VIII, 35, 40).	ΑΡΓΕΙΩΝ Διομήδης γυμνός, φέρων ὅμως χλαμύδα, κρατῶν ξίφος, βαδίζων κρυφίως καὶ φέρων ἐν τῇ προτεταμένῃ αὐτοῦ χειρὶ τὸ Παλλάδιον· ἐνίοτε δὲ ὑποκάτω αὐτοῦ κύκνος . . . . . . Ꝛ Δραχμή.
Ὁμοίως.	ΑΡ Ἀθηνᾶ ἀρχαϊκὴ κραδαίνουσα δόρυ δι' ἀσπίδος δὲ ὡπλισμένη . Ꝛ Τριημιωβόλιον.
Ὁμοίως	ΤΤΤ Κλεὶς ἱερὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας, Ꝛ Τριτεταρτημόριον.

Σχετικῶς πρὸς τὴν ὡραίαν κεφαλὴν τῆς Ἥρας ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων, ἴδε τὰς παρατηρήσεις τοῦ καθηγητοῦ P. Gardner. (*Types of Greek Coins*, σ. 138). Τὸ ὑπὸ Πολυκλείτου ποιηθὲν ἄγαλμα τῆς Ἀργείας Ἥρας ἔφερε πόλον κεκοσμημένον διὰ παραστάσεων τῶν Ὡρῶν καὶ Χαρίτων (Παυσ., II. 17, 4). Ἐπειδὴ δε τόσον πολύπλοκα κοσμήματα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπεικονισθῶσι καλῶς ἐν σμικρῷ, δυνατὸν ὁ σφραγιδογλύφος νὰ ἀντικατέστησεν αὐτὰ δι' ἁπλουστέρων κοσμημάτων. Ἐπειδὴ πρὸς τούτοις ἐπιστεύετο ὅτι ὁ Ἀργεῖος ἥρως Διομήδης ἔφερεν εἰς Ἄργος τὸ Παλλάδιον, ὅπερ ἀφήρεσεν ἐκ τῆς Τρωάδος, τὸ κατόρθωμα τοῦτο εὐλόγως παρίσταται ἐπὶ τῶν Ἀργείων νομισμάτων. Ὁ κύκνος φαίνεται ἐνδεικνύων, ὅτι ὁ ἥρως ἐπροστατεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, οὗτινος ὁ κύκνος ἦτο τὸ σύμβολον. Οἱ δελφῖνες ὡσαύτως εἶνε σύμβολον τοῦ Ἀπόλλωνος.

Περὶ δὲ τῆς κλειδὸς τοῦ ναοῦ, ἴδε *Zeitschrift für Numismatik* (III. 113-122).

Περὶ τὰ 322 - 229 π. Χ.

Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα τὸν Λαμιακὸν πόλεμον αἰῶνα εἶνε πιθανόν, ὅτι, ἂν ἐν Ἄργει ἐκόπησαν μεγάλα νομίσματα, ταῦτα θὰ ἦσαν τετράδραχμα τῶν τύπων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ σύγχρονα τοιαῦτα τῆς Σικυῶνος. Τὰ μικρότερα νομίσματα ἀποτελοῦνται ἐξ Ἀττικῶν τετρωβόλων (ἢ Αἰγινητικῶν τριωβόλων), ὡς ἑξῆς : —

Πρόσθιον λύκου.	Μέγα **Α** ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ μετὰ προσθέτου συμβόλου ἢ γραμμάτων ἢ ὀνομάτων ἀρχόντων ἀκεραίων . AR Ἀττικὸν τετρώβολ.
Κεφαλὴ λύκου.	Ὁμοίως . . AR Αἰγινητ. $^{3}/_{4}$ ὀβολοῦ.

Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκουσιν κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ αὐτόνομα χαλκᾶ νομίσματα τοῦ Ἄργους, ἂν καί τινα ἐξ αὐτῶν δυνατὸν νὰ ὦσιν ἀρχαιότερα·

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Λύκος . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ Ἥρας Ἀργείας.	Ἀθηνᾶ μαχομένη . . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ λύκου.	Α καὶ διάφορα σύμβολα . . Æ ·45
Ὁμοίως, ἢ κεφαλὴ Ἥρας.	Φαρέτρα· *(σύμβολα)* **Ε**, κεφαλὴ λύκου, κράνος, τρίαινα, πρῷρα κτλ. Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Τρίπους, *(σύμβολον)* **Ε** . . Æ ·65
Πρόσθιον λύκου.	ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΥ Προτομὴ ταύρου . Æ ·65

Ὁ τελευταῖος οὗτος τύπος ἀναφέρεται εἰς τὴν μεταξὺ λύκου καὶ ταύρου πάλην, τὴν γενομένην, ὅτε ὁ Δαναὸς καὶ ὁ Γελάνωρ ἤριζον περὶ τῆς κυριαρχίας τῆς Ἀργολίδος. Ὁ οἰωνὸς ἐξηγήθη ὡς λύων τὴν ἔριδα ὑπὲρ τοῦ Δαναοῦ, ὅστις κατὰ συνέπειαν τούτου ἵδρυσε ναὸν πρὸς τιμὴν Ἀπόλλωνος τοῦ Λυκίου.

Περὶ τὰ 229-146 π.Χ.

Περὶ τῶν νομισμάτων τῆς περιόδου ταύτης ἴδε Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν, σελ. 526.

Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι.

Ἀπὸ Τραϊανοῦ μέχρι Σαλωνίνης. ***Ἐπίγρ.***, ΑΡΓΕΙΩΝ ἢ ΝΕΜΕΙΑ, ΝΕΜΕΙΑ ΗΡΑΙΑ ἢ ΗΡΑΙΑ, ἄνευ τοῦ ἐθνικοῦ, κατ᾽ ἀναφορὰν πρὸς τοὺς ἀγῶνας Νέμεα καὶ Ἡραῖα. Οἱ τύποι εἶνε πολυάριθμοι καὶ μεγάλου ἐνδιαφέροντος. Τινὲς τῶν σπουδαιοτάτων εἶνε οἱ ἑξῆς: — Ἡρακλῆς ἄγχων τὸν λέοντα τῆς Νεμέας. Ὀφέλτης, Ὑψιπύλη καὶ ὁ ὄφις. Ὁ Ἡρακλῆς ἱστάμενος παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀπέ-

σαντος ὄρους. Αἱ τρεῖς Χάριτες. Ἥρα καθημένη καὶ Ἥβη πρὸ αὐτῆς, ὧν μεταξὺ ταώς. Περσεὺς φέρων τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνος, ἐνίοτε δὲ στηρίζων τὴν ἀσπίδα αὐτοῦ ἐπὶ στήλης. Ἀπόλλων διαφοροτρόπως ἀπεικονιζόμενος. Ζεὺς ἱστάμενος ἢ καθήμενος. Τύχη ἱσταμένη. Ἑρμῆς ἱστάμενος. Κλέοβις καὶ Βίτων σύροντες τὸ ἅρμα τῆς μητρὸς αὐτῶν (Παυσ., II, 20, 3). Ἀσκληπιός. Λητὼ καὶ μικρὰ μορφὴ τῆς Χλωρίδος παρ' αὐτῇ (Παυσ., II. 21, 9). Δήμητρα ἱσταμένη. Εἰλείθυια κρατοῦσα ἐν ἑκάστῃ χειρὶ λαμπάδα, ὧν ἡ μὲν ὑψωμένη, ἡ δὲ πρὸς τὰ κάτω. Ἑκάτη τρίμορφος. Παλλάδιον ἐνίοτε ἐν ναῷ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Διομήδης φέρων τὸ Παλλάδιον. Διόνυσος. Δανάη ὑποδεχομένη τὴν χρυσῆν βροχήν. Ἄρης. Ἀφροδίτη(;) ἱσταμένη. Ποσειδῶν διώκων τὴν Ἀμυμώνην. Λητώ(;) φέρουσα τὴν παῖδα Μελίβοιαν(;). Νέμεσις. Ἶσις, κλπ. Σχεδὸν πάντες οἱ τύποι οὗτοι ἀπεικονίσθησαν παρὰ Imhoof καὶ Gardner, *Numismatic Commentary on Pausanias*, ὁπόθεν ἐλήφθη ὁ ἀνωτέρω κατάλογος.

Ἐπίδαυρος. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις διάσημος κυρίως ἕνεκα τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οὗ ἡ λατρεία μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν νομισμάτων αὐτῆς.

Περὶ τὰ 350-330 (;) π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀσκληπιοῦ δαφνοστεφής.	ΕΠ ἐν στεφάνῳ . Ꝑ Αἰγινητ. ἡμιδρ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Ε ἐν στεφάνῳ . . Ꝑ Ὀβολ.
Ε	Π . . . . Ꝑ 1/4 Ὀβολ.

Περὶ τὰ 330-280 π. Χ. ἢ βραδύτερον

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (Gardner, *Types*, Πίν. XII. 21.)	ΕΠ Ἀσκληπιὸς καθήμενος ἐπὶ θρόνου, κρατῶν σκῆπτρον, ἐκτείνων δὲ τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν ὄφεως. Παρ' αὐτῷ κύων καθήμενος . Ꝑ Ἀττικὴ δραχμή.

Τὸ σπουδαῖον τοῦτο νόμισμα πιθανῶς ἀνῆκον εἰς τὴν ἐποχὴν

τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς κοπὲν κατὰ τὸν Ἀττικὸν κανόνα[1], εἶνε μεγάλου ἀρχαιολογικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐπειδὴ λεπτομερέστατα συμφωνεῖ πρὸς τὴν ὑπὸ Παυσανίου (II, 27) περιγραφὴν τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἔργου Θρασυμήδους τοῦ Παρίου, μαθητοῦ τοῦ Φειδίου. Ὁ παρ' αὐτῷ κύων εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις ἐφύλασσεν αὐτόν, ὅτε παῖς ὢν ἐξετέθη ἐπὶ τοῦ ὄρους Τιτθίου καὶ ἐθηλάσθη ὑπὸ αἰγός.

Χαλκᾶ μετὰ τὸ 350 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀσκληπιοῦ δαφνοστεφής.	ΕΠ Ἠπιόνη ἡ σύζυγος τοῦ Ἀσκληπιοῦ φέρουσα φιάλην. Ἐνίοτε δὲ ἐν τῷ πεδίῳ σύμβολον σικύα (πβλ. Παυσ., II. 27, 5, II, 29, 1). Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀσκληπιοῦ.	ΕΠ Αἲξ κατακεκλιμένη . . Æ ·65
Ὁμοίως.	ΕΠ Ὄφις συνεσπειρωμένος. Æ ·5
Ὁμοίως.	ΕΠ Θυμιατήριον μεταξὺ δύο σικυῶν Æ ·5
Ὁμοίως.	Ε ἐν στεφάνῳ . . . . . . Æ ·45

Ἐν ἔτει 243 π. Χ. ἡ Ἐπίδαυρος ἐγένετο μέλος τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας (ἴδε σελ. 526).

Αὐτοκρατορικά— ἀπὸ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς μέχρι Σεβήρου Ἀλεξάνδρου. *Ἐπιγρ.* ΙΕΡΑϹ, ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ, ΑϹΚΗΠΙΕΙΑ, κτλ. κατ' ἀναφορὰν πρὸς τοὺς Ἀσκληπιείους ἀγῶνας τοὺς πανηγυριζομένους ἐν Ἐπιδαύρῳ ἑκάστην πενταετίαν. *Τύποι* — Ποιμὴν εὑρίσκων τὸν Ἀσκληπιὸν θηλαζόμενον ὑπὸ αἰγός. Ἀσκληπιὸς καθήμενος μετὰ κυνὸς καὶ ὄφεως. Ἀσκληπιὸς ἱστάμενος. Ὑγίεια ἱσταμένη ἐν ναῷ κυκλικῷ. Ποσειδῶν ἱστάμενος, κτλ.

Ἑρμιόνη. Ἀρχαία Δρυοπικὴ πόλις ἐπὶ τῶν νοτίων ἀκτῶν τῆς Ἀργολίδος, γνωστὴ κυρίως ἕνεκα τοῦ ἐν αὐτῇ ἱεροῦ Δήμητρος

[1]) Τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Μονάχου κομμάτιον ἕλκει 71 κ. Εἶνε ὅθεν δυνατὸν τὰ νομίσματα ταῦτα νὰ εἶνε Αἰγινητικαὶ δραχμαὶ ἠλαττωμένης ὁλκῆς.]

τῆς Χθονίας, πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας ἤγοντο ἐτήσιοι ἑορταὶ καλούμεναι *Χθόνια*.

Περὶ τὰ 350 - 322 π. Χ.

Κεφαλὴ Δήμητρος στάχυσιν ἐστεμμένη.	EP ἐν στεφάνῳ σταχύων. ℞ Τριώβ.
	E P Λαμπὰς ἐν στεφάνῳ σταχύων.
Ὁμοίως.	℞ Ὀβολ.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα ὁμοιάζουσι κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸς τὰ ἀργυρᾶ· ἡ ἑξῆς ὅμως διαφορὰ δύναται νὰ σημειωθῇ:—

Κεφαλὴ Δήμητρος κατ' ἐνώπιον.	EP ἐν στεφάνῳ. . . . . Æ ·65

Περὶ τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ἴδε σελ. 526.

Αὐτοκρατορικά— ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. *Ἐπίγρ.* ЄΡΜΙѠΝЄѠΝ. *Τύποι* — Ἑρμῆς, Ποσειδῶν (Παυσ., ΙΙ. 35, 1), Ζεύς, Κυβέλη, Θύτης ἄγων δάμαλιν πρὸς θυσίαν (Παυσ. ΙΙ. 35, 6), Τύχη ἱσταμένη (Παυσ. ΙΙ, 35,3), Ἀφροδίτη μετὰ τοῦ Ἔρωτος (Παυσ. ΙΙ. 34, 11), Διόνυσος, κτλ.

Κλεωναί, μικρὰ πόλις ἐπὶ τῆς ἀπὸ Κορίνθου εἰς Ἄργος ὁδοῦ, περὶ τὰ εἴκοσι μίλια πρὸς βορρᾶν τῆς τελευταίας. Οἱ ἀγῶνες τῶν Νεμέων ἐπανηγυρίζοντο ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῆς. Ἐν Κλεωναῖς ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἡρακλέους ἐπὶ τῆς θέσεως, ἔνθα οὗτος ἐφόνευσε τὸν Εὔρυτον (Διοδ., IV. 33).

Πέμπτος αἰὼν π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους πωγωνοφόρου ἐν λεοντῇ.	Μέγα Κ, οὗ ὄπισθεν δύο ἔγκοιλα τετραγωνίδια, τὸ δ' ὅλον ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. . . . ℞ Ὀβολ.

Τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΚΛΗ νομίσματα, ἅτινα κατετάσσοντο πρότερον εἰς τὰς Κλεωνάς, ἀπεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Prokesch-Osten (*Arch. Zeit.*, 1849 καὶ *Ined.*, 1854) εἰς τὸν Κλείτορα τῆς Ἀρκαδίας.

Περὶ συμμαχικῶν νομισμάτων τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ἴδε σελ. 526.

Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Κομμόδου μέχρι Γέτα. *'Επιγρ* ΚΛΕΩΝΑΙΩΝ. Νόμισμά τι τοῦ Σεβήρου φέρει τύπον 'Ασκληπιοῦ καθημένου, ὡς ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τῆς 'Επιδαύρου τοῦ τετάρτου αἰῶνος π. Χ. 'Εκ τῶν ἄλλων αὐτοκρατορικῶν τύπων μνημονευτέον ἄγαλμα ἀρχαϊκὸν τῆς 'Αθηνᾶς, ἀντίγραφον ἴσως τοῦ ὑπὸ Παυσανίου μνημονευομένου (II. 15, 1) ἔργου τοῦ Διποίνου καὶ Σκύλλιδος. Ἶσις Φαρία, Τύχη, κτλ.

Μέθανα. Ἄσημος πόλις, ὀλίγα μίλια πρὸς βορρᾶν τῆς Τροιζῆνος. Ὁ Παυσανίας (II,34) μνημονεύει θερμῶν πηγῶν ἀναβρυσασῶν παρὰ τὴν πόλιν ταύτην κατὰ τοὺς χρόνους 'Αντιγόνου τοῦ Γονατᾶ. Τὸ ὅλον τῆς χώρας παρουσιάζει ἀκόμη τεκμήρια ἰσχυρᾶς ἡφαιστειογενοῦς ἐνεργείας. 'Εκ τούτου ἡ λατρεία τοῦ Ἡφαίστου καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν νομισμάτων.

Περὶ τὰ 350-322 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡφαίστου μετὰ πίλου κωνικοῦ.	ΜΕΘ ἐν στεφάνῳ σταχύων.	Æ ·65

Αὐτοκρατορικά — 'Απὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. *'Επιγρ.* ΜΕΘΑΝΑΙΩΝ. *Τύποι* — Ζεύς. Ποσειδῶν. 'Αθηνᾶ. Ἄρτεμις κυνηγέτις. 'Αφροδίτη ἱσταμένη κατ' ἐνώπιον, γυμνὴ τὰ ἄνω τῆς ὀσφύος, κρατοῦσα δὲ τὴν κόμην δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ὡς ἀπομάσσουσα αὐτὴν μετὰ λουτρόν.

Μέδεια, παρὰ τὴν Τίρυνθα. Μικρὰ χαλκᾶ νομίσματα ἐκ τοῦ τέλους τοῦ τετάρτου αἰῶνος (*Arch. Zeit.*, 1843, 150 καὶ *Rev. Arch.*, 1845, I. 108).

Κεφαλὴ Ἥρας τῆς 'Αργείας.	ΜΙ Πτηνὸν ἐπὶ κλάδου. .	Æ ·45

Τίρυνς. Ἂν καὶ ἡ παλαιὰ αὕτη πόλις κατεστράφη ὑπὸ τῶν 'Αργείων περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν καὶ αἱ Μυκῆναι (468 π. Χ.), πρὸς δὲ ἂν καὶ οὐδέποτε ἀναφέρεται ὡς ἐκ νέου κατοικηθεῖσα, ὅμως τὰ ἑξῆς χαλκᾶ νομίσματα ἀποδεικνύουσι σαφῶς τὸ ἐναντίον, ἐπειδὴ ταῦτα ἀνήκουσιν ἀναμφιβόλως εἰς τὸν τέταρτον αἰῶνα π.Χ. *'Επιγραφαὶ* ΤΙΡΥ, ΤΙΡΥΝ (ἐνίοτε R) καὶ ΤΙΡΥΝΘΙΩΝ.

Κεφαλὴ γυναικεία. (*Rev. Num.*, 1864, Πίν. VII, καὶ 1865, σ. 153.)	Δένδρον φοίνικος . . . . Æ ·4

Τροιζήν, κειμένη ἐπὶ εὐφόρου παραθαλασσίου πεδιάδος ἐν τῇ ΝΑ. γωνίᾳ τῆς Ἀργολίδος. Ἐμυθολογεῖτο ὅτι ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἤρισαν περὶ τῆς χώρας τῶν Τροιζηνίων. Διὸ ἀμφότεραι αἱ θεότητες αὗται ἐλατρεύοντο ἡνωμέναι ἐν τῇ πόλει. Διὰ τοῦτο, ὡς ὁ Παυσανίας παρατηρεῖ (ΙΙ. 30), ἡ τρίαινα καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἐτέθησαν ἐπὶ τοῦ νομίσματος *«καὶ δὴ καὶ νόμισμα αὐτοῖς τὸ ἀρχαῖον ἐπίσημα ἔχει τρίαιναν καὶ Ἀθηνᾶς πρόσωπον»*. Ἡ Τροιζὴν ἀρχαιόθεν συνεδέετο στενῶς πρὸς τὰς Ἀθήνας, ὅπερ ἐξηγεῖ τὸ γεγονός, ὅτι αὕτη εἶνε ἡ μόνη Πελοποννησιακὴ πόλις, ἥτις ἐποιεῖτο χρῆσιν τοῦ Ἀττικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος.

Περὶ τὰ 430-400 π. Χ. ἢ ἀρχαιότερον.

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος κατ' ἐνώπιον.	TRO Τρίαινα ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ Ꝛ 61 κ.
Ὁμοίως.	» Ὁμοίως . . . . . Ꝛ 10 κ.
Ὁμοίως.	» Ὁμοίως . . . . . Ꝛ 46 κ.

Περὶ τὰ 400-322 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (Θεαρίου;)	TPO Τρίαινα. Ꝛ Ἀττικὴ δραχμή.
Ὁμοίως.	» Ὁμοίως . . . . Ꝛ Ἀττικὸν τριώβολ. καὶ ὀβολ.
Ὁμοίως.	» Διπλῆ τρίαινα. Ꝛ Ἀττικ. διώβ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	TPO Τρίαινα . . . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	» Ὁμοίως . . . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (Θεαρίου;)	» Ὁμοίως . . . . . . Æ ·55

Περὶ ἄλλων διαφορῶν, ἴδε Imhoof, *Mon. Gr.*, σ. 181.

Ὁ μαντικὸς ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος Θεαρίου ἵστατο ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Τροιζῆνος (Παυσ., ΙΙ. 31, 5).

Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Κομμόδου μέχρι Φιλίππου τοῦ νεωτέρου. *Ἐπιγρ.*, ΤΡΟΙΖΗΝΙѠΝ. *Τύποι* — Ναὸς Ἀθηνᾶς Σθενιάδος ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως (Παυσ., ΙΙ. 32, 5). Ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα Ἀθηνᾶς

Σθενιάδος. Ἄρτεμις μετὰ κυνὸς διώκουσα ἔλαφον, πιθανῶς Ἄρτεμις ἡ Λυκία, ἧς ὁ ναὸς ἵστατο παρὰ τὸ θέατρον καὶ ἐλέγετο ὅτι ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἱππολύτου (Παυσ., II. 31, 4). Ἄρτεμις Λυκία(;) κρατοῦσα κεφαλὴν λύκου(;). Ἀπόλλων μετὰ βέλους ἐρειδόμενος ἐπὶ τρίποδος, Διόσκουροι ἱστάμενοι (Παυσ., II. 31, 6). Ζεὺς ἱστάμενος. Ἱππόλυτος ὡς κυνηγὸς μετὰ κυνὸς παραπλεύρως αὐτῷ, ἐρειδόμενος δὲ ἐπὶ κορμοῦ δένδρου (Παυσ., II. 32, 1). Ἱππόλυτος μετὰ κυνὸς καὶ ἵππου. Ἱππόλυτος ὡπλισμένος πρὸ τῆς Φαίδρας. Ἀφροδίτη Νυμφία (;) ἱσταμένη (Παυσ., II. 32, 7). Ἀσκληπιὸς ἱστάμενος. Κρήνη σχήματος κίονος μετὰ λέοντος ἐπ' αὐτῆς καθημένου καὶ λεκάνης πρὸ αὐτῆς, ἐν ᾗ καταρρέει ὕδωρ (πρβλ. Παυσ., II, 32, 4). Θησεὺς ἐγείρων τὸν βράχον ἢ φονεύων τὸν Μινώταυρον (Παυσ., II. 32, 7). Τύχη ἱσταμένη πρὸ βωμοῦ, κτλ.

Σχεδὸν πάντες οἱ αὐτοκρατορικοὶ οὗτοι τύποι ἐκτενῶς ἐξετάζονται καὶ ἀπεικονίζονται ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Imhoof καὶ Gardner, *Numismatic Commentary on Pausanias*, σελ. 47. Τὸ νόμισμα μετὰ τοῦ τύπου Ἀρτέμιδος τῆς Λυκίας φερούσης κεφαλὴν λύκου ἐμνημονεύθη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Sestini (*Num. Vet.* σ. 215), πιθανώτατα ὅμως οὗτος ἠπατήθη, ὡς πρὸς τὸ ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος κρατούμενον ἀντικείμενον.

ΑΡΚΑΔΙΑ

[A. von Sallet. Zeitschrift für Numismatik, II. 139. J. Friedlaender, Αὐτόθι, II, 146. Imhoof-Blummer, Αὐτόθι, III 289. R. Weil Αὐτόθι, IX 18].

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Ἀρκαδίας ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς διαλύσεως τῆς ἀρχαίας μοναρχίας ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος π. Χ. μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ἀγόμεθα ἐκ τῆς ἱστορίας νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ χώρα ἦτο κατατετμημένη εἰς ἀριθμόν τινα ἀνεξαρτήτων διαμερισμάτων ἄνευ οὐδενὸς πολιτικοῦ δεσμοῦ ἑνότητος.

Ὅμως τὸ τοιοῦτον δὲν ἐπικυροῦται ὑπὸ τῆς παλαιᾶς Ἀρκαδικῆς νομισματοκοπίας.

Ἡ ἐκτενὴς σειρὰ τῶν ἀρχαϊκῶν συμμαχικῶν νομισμάτων τῆς Ἀρκαδίας τῶν ἐπιγεγραμμένων ΑR, ΑRΚΑ, ΑRΚΑΔΙϘΟΝ, ΑRΚΑΔΙΚΟΝ, κτλ., ἐκτεινομένη ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ ἕκτου μέχρι τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ πέμπτου αἰῶνος π. Χ. ἀποδεικνύει ἐπαρκέστατα, ὅτι οἱ Ἀρκάδες μεθ' ὅλας τὰς συνεχεῖς αὐτῶν διχονοίας διετήρησαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, πλέον τι ἁπλῆς παραδόσεως πολιτικῆς ἑνότητος, ἐπειδὴ ἡ συμμαχικὴ νομισματοκοπία προϋποθέτει ἕτερα συμμαχικὰ καθεστῶτα, ὧν ἡ μνήμη δὲν περιεσώθη ἱστορικῶς μέχρις ἡμῶν.

Περὶ τὰ 550-420 π. Χ.

Ζεὺς (Λυκαῖος;) καθήμενος ἐπὶ θρόνου (ἢ σπανίως ἱστάμενος) στηριζόμενος ἐπὶ σκήπτρου· ὑπεράνω δὲ τῆς προτεταμένης αὐτοῦ δεξιᾶς χειρός, ἀνίπταται ὁ ἀετὸς αὐτοῦ. (Gardner, *Types*, Πίν. III, 15, 16, 43, 50.)	Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος ἢ Δεσποίνης (;) διαφοροτρόπως ἀπεικονιζομένη ἐν κατατομῇ ἢ τὰ τρία τέταρτα κατ' ἐνώπιον. Τεχνοτροπία ἀπὸ ἀρχαϊκῆς μέχρι μεταβατικῆς. Τὸ ὅλον ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . . ℞ Τριώβολ. καὶ ὀβολοί.

Ὡς νομισματοκοπεῖον τῆς σειρᾶς ταύτης θεωρεῖται γενικῶς τὸ ἀρχαῖον ἱερὸν τοῦ Διὸς Λυκαίου ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Λυκοσούρας. Ἐνταῦθα ἐπανηγυρίζοντο καθ' ὡρισμένας περιόδους ἑορταὶ καλούμεναι Λύκαια, τὰ δὲ κατὰ τὰς τοιαύτας εὐκαιρίας κοπτόμενα νομίσματα ἔφερον τὸ κοινὸν ὄνομα πάντων τῶν συνηθροισμένων Ἀρκάδων. Πρβλ. τὰ ἀνάλογα ἀρχαῖα συμμαχικὰ νομίσματα τῶν Φωκαίων (σελ. 425). Ἡ καλουμένη *Δέσποινα* θεὰ ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Δήμητρος. Ὁ Παυσανίας ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ παρὰ τὴν Λυκόσουραν ἱεροῦ αὐτῆς (VIII. 37) δὲν ἀποκαλύπτει τὸ ἀληθὲς αὐτῆς ὄνομα εἰς τοὺς ἀμυήτους.

Ἐντούτοις ἡ ἀνωτέρω ἀπονομὴ τῶν Ἀρκαδικῶν συμμαχικῶν νομισμάτων εἰς τὸ κοινὸν ἱερὸν τῶν Ἀρκάδων δὲν ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τοῦ Imhoof-Blumer, προτείναντος ἀρκετὰ ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης αὐτοῦ, ὅτι πᾶσα ἡ κλάσις τῶν νομισμάτων τῶν φερόντων τὴν ἐπιγραφὴν *Ἀρκαδικὸν* ἐξεδόθη κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα ἐν τῇ πόλει τῆς *Ἡραίας* (*Mon. Gr.*, σελ. 196).

Συγχρόνως πρὸς τὸ συμμαχικὸν τοῦτο νόμισμα πολλαὶ τῶν Ἀρκαδικῶν πόλεων ἔκοψαν νομίσματα μετὰ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν ἐγχωρίων τύπων πρὸς κυκλοφορίαν ἐν ταῖς κτήσεσιν ἑκάστης αὐτῶν.

Ἀπὸ τοῦ 420 περίπου μέχρι τοῦ 370 π. Χ. δὲν ἐκόπησαν νομίσματα ἐν ὀνόματι τῶν Ἀρκάδων ὡς κοινοῦ· μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις ὅμως νίκην τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐν ἔτει 371 π. Χ. ἡ ἐν Ἀρκαδίᾳ ἀντισπαρτιατικὴ μερὶς συνέστησεν ἐκ νέου τὴν Παναρκαδικὴν συμπολιτείαν. Τὸ νέον κέντρον καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς ἀναβιωσάσης ἑνώσεως ἦτο ἡ **Μεγαλόπολις** κτισθεῖσα ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἑλισοῦντος παρὰ τὰ ὅρια τῆς Λακωνίας.

Τὰ νομίσματα τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀρκάδων ἔσχον τοὺς τύπους αὐτῶν ἐκ τῆς λατρείας τοῦ Διὸς Λυκαίου καὶ τοῦ Πανός, οὗ τὸ ἱερὸν ἔκειτο ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους.

Περὶ τὰ 370-300 π. Χ.

Κεφαλὴ Διὸς Λυκαίου. (*Πίναξ ΚΑ'. 5.*)	Πὰν καθήμενος ἐπὶ βράχου, ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ τὴν καλαύροπα στηριζομένην ἐπὶ τοῦ βράχου. Παρὰ πόδας αὐτοῦ ἡ σῦριγξ, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ ΑΡΚ (μονογρ.). Ἐπὶ τοῦ βράχου τὸ ὄνομα τοῦ σφραγιδογλύφου ΟΛΥΜ ἢ ΧΑΡΙ Ꭿ Στατήρ.
Κεφαλὴ Πανὸς νεαροῦ μετὰ βραχέων κεράτων. (*Z. f. N.*, IX, Πίν. II, 5.)	Τὸ Ἀρκαδικὸν μονογράφημα ΑΡΚ, οὗ κάτω, σῦριγξ . . Ꭿ Ὀβολός.
Ὁμοίως (*Αὐτόθι*, Πίν. II, 6).	Ὁμ. μετ' ὀνομάτων ἀρχόντων ΠΟ καὶ ΘΕ . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ Διὸς Λυκαίου (*Αὐτ.* Π. II, 6).	Ὁμ. Σῦριγξ καὶ κεραυνός . . Æ ·7

Τὰ δύο ὀνόματα ἐπὶ τῶν χαλκῶν τούτων νομισμάτων εἶνε πιθανῶς τὰ τοῦ Ποσσικράτους καὶ Θεοξένου, δύο τῶν δέκα οἰκιστῶν τῆς Μεγαλοπόλεως (Παυσ., VIII. 27, 2).

Κεφαλὴ Διὸς Λυκαίου. (*Z. f. N.*, IX. Πίν. II. 11, 12.)	Πὰν καθήμενος ἐπὶ βράχου. Ἐν τῷ πεδίῳ τὸ Ἀρκαδικὸν μονογρ. ΑΡΚ ℞ Τριώβολ.

Τὰ νεώτατα τῶν κομματίων φέρουσιν ἀετὸν ἐν τῷ πεδίῳ ἢ μονογράφημα.

Ἂν καὶ ἡ Μεγαλόπολις ἀντεποιεῖτο τοῦ δικαιώματος τοῦ κόπτειν νόμισμα πρὸς χρῆσιν τῆς Ἀρκαδίας, ἐν τούτοις μόνον ἐπὶ χρόνον βραχύτατον ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀπαίτησις αὕτη ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἀρκαδικῶν πόλεων, ὡς τεκμηριοῦται μεγάλως ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων στατήρων τοῦ Φενεοῦ, Στυμφάλου κ.λ.π. πόλεων ἀρξαμένων νὰ κόπτωσι νομίσματα μετὰ τὴν ὀλεθρίαν μάχην τῆς Μαντινείας (362 π. Χ.). Ἐν τούτοις αἱ σειραὶ τῶν Ἀρκαδικῶν τριωβόλων ἐξηκολούθουν ἐκδιδόμεναι ἐν Μεγαλοπόλει μέχρι τοῦ 300 π. Χ., ὅτε τὸ Ἀρκαδικὸν μονογράφημα ἐξαφανίζεται ἀντικαθιστάμενον ὑπὸ τῶν γραμμάτων ΜΕΓ (ἴδε Μεγαλόπολιν).

Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀδριανοῦ ἡ λατρεία τοῦ Ἀντινόου καθιερώθη τὰ μάλιστα ἐν Μαντινείᾳ, τῇ μητροπόλει τοῦ Βιθυνίου, πατρίδος τοῦ Ἀντινόου. Πιθανῶς δὲ ἐν μιᾷ τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ νέου τούτου θεοῦ ἑορτῶν, θὰ ἀφιέρωσε Βετούριός τις τὰ ἑξῆς μεγάλα νομίσματα «τοῖς Ἀρκάσι».

ΒΕΤΟΥΡΙΟϹ Προτομὴ τοῦ Ἀντινόου (Mionnet, II, 245.)	ΤΟΙϹ ΑΡΚΑϹΙ Ἵππος βαδίζων δεξιά Æ 1·35

Ἀλέα, μικρὰ πόλις μεταξὺ Ὀρχομενοῦ καὶ Στυμφάλου, ἔχουσα ναὸν Ἀρτέμιδος Ἐφεσίας (Παυσ., VIII, 221.).

Περὶ τὰ 430-370 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	ΑΛ Τόξον . . . . ℞ Ὀβολ. (Imhoof, *Choix*, Πίν. III, 82.)
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΑΛΕΑ ἐν στεφάνῳ . . , . . . Æ ·6

Ἴδε ὡσαύτως Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526.).

Ἀλίφειρα. Ἴδε Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Ἀντιγόνεια. Ἴδε Μαντίνειαν (σελ. 564).

Ἀσέα. Ἴδε Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Γόρτυς. Ἴδε Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Δίπαια. Ἴδε Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Ἐλισφάσιοι. Ἴδε Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Ἡραία. Ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἄνω Ἀλφειοῦ καὶ ἦτο ἡ σπουδαιοτάτη τῶν πόλεων τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας. Μέχρι τοῦ τετάρτου αἰῶνος π. Χ. οἱ Ἡραιεῖς φαίνεται ὅτι κατῴκουν «*κατὰ κώμας*» διῃρημένοι (Hicks, *Manual of Gr. Inscr.*, σ. 7)· τὰ ἀρχαιότατα ὅμως τῶν νομισμάτων τῆς Ἡραίας ἀποδεικνύουσιν ὅτι αἱ κῶμαι αὗται ἀπετέλουν μίαν μόνον κοινότητα. Πρβλ. ὡσαύτως τὴν συνθήκην Ἡραιέων καὶ Ἠλείων (Hicks, *ἔ. ἀ.*).

Περὶ τὰ 550-500 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἥρας, πεπλοφόρος, ἀρχαϊκῆς ἀκόμψου τεχνοτροπίας.	ΕΡΑ, ΕΡ, Ε, κλπ. (συνήθως ἐπ' ἀριστερά), ἐνίοτε μεταξὺ δύο κεκλασμένων γραμμῶν ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . Ρ Τριώβολ. καὶ ὀβολ.

Μεταξὺ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ Ε'. αἰῶνος δὲν φαίνεται ὅτι ἐκόπησαν νομίσματα ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἡραιέων, ἀλλ' ὡς ὁ Imhoof-Blumer κατέδειξε δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ἐκόπη καθ' ἅπασαν τὴν περίοδον ταύτην ἐν Ἡραίᾳ ἡ πλουσία σειρὰ τῶν φερόντων τὴν ἐπιγραφὴν *Ἀρκαδικὸν* τριωβόλων, εἰς τρόπον ὥστε δυνατὸν τὸ νομισματοκοπεῖον τῆς Ἡραίας νὰ διετέλει ἐν ἐνεργείᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

Περὶ τὰ 420-370 π. Χ.

Ἀετὸς μετὰ ὄφεως ἐν τοῖς ὄνυξιν αὐτοῦ, κατ' ἀντιγραφὴν τῶν νομισμάτων τῆς Ἤλιδος.	ΕΡΑΙ Κυνηγὸς νεαρὸς (Ἡραῖος ὁ οἰκιστής) καθήμενος, στηριζόμενος ἐπὶ δόρατος καὶ κρατῶν τόξον . Ρ Ὀβολός.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους Κορινθιακοῦ.	ΕΡΑ (ἐπ' ἀριστ.). Τρία μεγάλα Ε ἐν τετραγ. ἐγκοίλῳ. AR Τριημιωβ.
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος (;)· πρὸ αὐτῆς τόξον.	ΗΡΑ (ἐπ' ἀριστ.). Μέγα Ε ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . AR Ὀβολός.
Μορφὴ ἀνδρική, κερασφόρος ὡς φαίνεται, ἱσταμένη, στηριζομένη ἐπὶ δόρατος, ἔχουσα δὲ τὸν πόδα ἐπὶ βράχου.	Η-Ρ Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης . . . AR Ὀβολός.
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος ἢ Ἀθηνᾶς.	Η Καθέτως ἐπὶ τῆς μέσης κεραίας τοῦ γράμματος εὕρηται τόξον. . . . . AR Ὀβολός.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Η ἐν πεδίῳ ἐπιπέδῳ, σύμβολον δ' ἐνίοτε, τόξον . . . . . Æ ·7-·6

Περὶ τὰ 322-280 π. Χ., ἢ βραδύτερον.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ὡς ἐπὶ τῶν στατήρων τοῦ Ἀλεξάνδρου. (*Zeit. f. N.*, VII, Πίν. VIII. 7.)	Η διὰ μέσου τῆς κεραίας τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιγραφὴ ΗΡΑΕΩΝ καὶ ΘΕ ἢ ΘΕΟ . . . . AR Τριώβολ.
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος.	Ὁμ. ΗΡΑ καὶ ΘΕ . . AR Ὀβολός.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Η Ἄρτεμις κλίνουσα τὸ γόνυ καὶ κρατοῦσα τόξον . . . . . Æ ·7

Περὶ πολλῶν ἄλλων διαφορῶν ἴδε Imhoof, *Monn. Gr.*, σελ. 189 κ. ἑξ.

Ἴδε ὡσαύτως Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Αὐτοκρατορικά — Σεβήρου καὶ Καρακάλλα. *Ἐπιγρ.* ΗΡΑΙΩΝ. *Τύποι* — Ἀρχαϊκὸν ἱστάμενον ἄγαλμα Ἡλίου γυμνοῦ, κατ' ἐνώπιον. Ὁ ποτάμιος θεὸς Ἀλφειὸς μετὰ βοὸς πρὸ αὐτοῦ καὶ ἰχθύων κάτωθι, κτλ.

Θεισόα. Ἴδε Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Θέλπουσα, ἡ λαβοῦσα τὸ ὄνομα αὐτῆς ἀπὸ τῆς νύμφης Θελούσης, θυγατρὸς τοῦ ποταμοῦ Λάδωνος παραποτάμου τοῦ Ἀλφειοῦ ἐν τῇ δυτικῇ Ἀρκαδίᾳ. Ἡ Δήμητρα ἐλατρεύετο ἐν Θελπούσῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐρινὺς (Παυσ., VIII. 25). Ἐπὶ δὲ τῶν ὀχθῶν τοῦ Λάδωνος ἐγεννήθη ὁ μῦθος τῆς καταδιώξεως τῆς Δήμητρος ὑπὸ

τοῦ Ποσειδῶνος, ὅτε ἵνα διαφύγῃ μετεβλήθη αὕτη εἰς φορβάδα. Ὁ θεὸς ὅμως δὲν ἠπατήθη οὕτως ἀλλὰ μετεμόρφωσεν ἑαυτὸν εἰς ἵππον. Ἐκ τῆς ἑνώσεως ταύτης ἐγεννήθη ὁ θαυμάσιος ἵππος Ἀρίων, ἀρκαδιστὶ Ἐρίων καλούμενος (Ἴδε *Zeit. f. Num.*, I, σ. 125).

Περὶ τὰ 400-370 π. Χ. καὶ βραδύτερον.

Κεφαλὴ Δήμητρος Ἐρινύος.	Θ Ἵππος (Ἀρίων) ἀνορθούμενος. οὗ ὑπεράνω ΕΡΙΩΝ . Ꝑ Ὀβολός.
ΘΕΛ Ὁμοίως.	ΕΡΙΩΝ Ἵππος ἀνορθούμενος (Ἀρίων) Æ ·7

Ἴδε ὡσαύτως Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Μετὰ τὸ 146 π. Χ. περίπου.

Κεφ. Ἡλίου ἀκτινοστεφής, δεξ.	ΘΕΛ ἐν στεφάνῳ δάφνης . . Æ ·7

Αὐτοκρατορικά—ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. *Ἐπιγρ*, ΘΕΛΠΟΥΣΙΩΝ. *Τύπος*—Πὰν νεαρὸς στηριζόμενος ἐπὶ καλαύροπος, θέτων δὲ τὴν χεῖρα ἐπὶ κορυφῆς καλάμων. Ὁ τύπος οὗτος ἐξηγήθη ὑπὸ τοῦ Imhoof-Blumer (*Zeit. f. Num.*, I. 134). Παριστᾷ τὸν Πᾶνα συλλαμβάνοντα τὴν νύμφην Σύριγγα, παραχρῆμα εἰς κάλαμον μεταμορφωθεῖσαν, «*Ὁ Πὰν οὖν ἐδίωκεν αὐτὴν δρόμον ἐρωτικόν, τὴν δ' ὕλη τις δέχεται δασεῖα φεύγουσαν. Ὁ δὲ Πὰν κατὰ πόδας εἰσθορών, ὤρεγε τὴν χεῖρα ὡς ἐπ' αὐτήν. Καὶ ὁ μὲν ᾤετο τεθηρακέναι καὶ ἔχεσθαι τῶν τριχῶν, καλάμων δὲ κόμην εἶχεν ἡ χείρ*» (Ἀχιλλεὺς Τάτιος, VIII, 6)

Καλλέστα. Ἴδε Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Καφύαι. Αὐτόνομα χαλκᾶ νομίσματα χρόνων ὀψίμων.

Κεφαλὴ νεαρὰ ἀνδρός.	ΚΑΦΥ Ἄρτεμις φέρουσα δύο δᾷδας Æ ·65

Ἄρτεμις ἡ *Κνακαλησία* (Παυσ., VIII. 23, 3). Ἴδε ὡσαύτως Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Αὐτοκρατορικά—ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. Ἐπιγρ., ΚΑΦΥΙΑΤΩΝ. *Τύποι*—Ποσειδῶν (Παυσ., ἐ. ἀ.), Τύχη, Ἄρτεμις, κτλ.

Κλείτωρ, μεταξὺ Φενεοῦ καὶ Ψωφῖδος (*Zeit. f. Num.*, II. 168, III. 280, IX. 19).

Περὶ τὰ 450 π. Χ., καὶ βραδύτερον.

ΚΛΕΤΟ Ἱππεὺς γυμνός.	Τετράγωνον ἔγκοιλον σχήματος ἀνεμομύλου . . . . . AR Τριώβολ.
Πρόσθιον ἵππου μετὰ χαλινοῦ.	Ὁμοίως . . . . . . AR Τριώβολ.
Κεφαλὴ ἵππου.	Ǝ ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. AR Ἡμιώβ.
Ἵππος ἐλεύθερος.	Ε ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. AR Ἡμιώβ.

Περὶ τὰ 400-322 π. Χ. καὶ πρότερον.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΚΛΗ Ἵππος . . . . . AR Ὀβολός.
Ὁμοίως.	» Ὁμοίως . . . . Æ ·6
Κεφαλὴ Ἡλίου κατ' ἐνώπιον.	» Ταῦρος κυρίσσων· ὑπεράνω, ἐνίοτε, μικρὸς κένταυρος . AR Τριώβ.
Ὁμοίως.	ΚΛΗ (μονογραφ.) . . . . . Æ ·5
Ὁμοίως, ἐν κατατομῇ.	ΚΛΗ ἐν στεφάνῳ δάφνης . . Æ ·4

Τὰ νομίσματα ταῦτα ἐσφαλμένως ἀπεδίδοντο πρότερον εἰς τὰς Κλεωνάς· Imhoof, *Monn. Gr.*, σ. 189.

Ἴδε ὡσαύτως Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Αὐτοκρατορικόν, Δόμνης. *Ἐπιγρ.*, ΚΛЄΙΤΟΡΙΩΝ. *Τύπος*, Ἀσκληπιός.

Λουσοί. Ἴδε Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Μαντίνεια. Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς Μαντινείας, τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ ἰσχυροτάτης πόλεως τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας, ἄρχονται βραχὺ μετὰ τὸ 500 π. Χ., ἀνήκουσι δὲ εἰς δύο κλάσεις.

Περὶ τὰ 500-400 π. Χ.

Ἄρκτος (Fox, *Gr. C.*, I. Π. IX, 102.)	ΜΑ ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. AR Τριώβ.
Ὁμοίως.	» Δελφὶς ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. AR Τριώβολ.
Ὁμοίως.	» Τρεῖς βάλανοι (καρποὶ) ἐν τριγώνῳ ἐγκοίλῳ . . . . AR Τριώβολ.
Ὁμοίως.	» Τρίαινα ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. AR Τριώβολ.

Κέφαλὴ ἄρκτου.	ΜΑ Βάλανος . . . . R 'Οβολός.
Βάλανος.	ΜΑΝ Μέγα Μ . . . R 'Οβολός.
ΜΑΝ Τρεῖς βάλανοι.	Τρία Τ . . . . R Τριτεταρτημ.
Βάλανος.	ΜΑΝ Μέγα Ε R 'Ημιωβόλιον.

Ἡ ἄρκτος ἀναφέρεται εἰς τὴν μητέρα τοῦ Ἀρκάδος Καλλιστώ, τὴν παρὰ τῆς Ἥρας εἰς ἄρκτον μεταμορφωθεῖσαν. Αἱ βάλανοι ὑπενθυμίζουσιν ἡμῖν τὸ δάσος δρυῶν Πέλαγος, ὅπερ περιεκύκλου τὸν παρὰ τὴν Μαντίνειαν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος (Παυσ., VIII. 9. 1). Οἱ δ' Ἀρκάδες καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (I. 66) *βαλανηφάγοι ἄνδρες*, ἐπειδὴ ἐτρέφοντο δι' ἀκροδρύων (*Zeit. f. Num.*, 1873 σελ. 125).

Περὶ τὰ 400-385 π. Χ.

ΜΑΝΤΙ Ἀνὴρ πωγωνοφόρος φέρων πῖλον κωνικὸν καὶ χιτῶνα ἀνεζωσμένον ὑπὲρ τὴν ὀσφύν, ἱστάμενος μετὰ κεκαμμένων τῶν κνημῶν, φέρων δὲ ἐν τῇ μιᾷ τῶν χειρῶν κάμακα ἁλιευτικὸν πρὸς τὰ κάτω ἐστραμμένον, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας δεύτερον κάμακα ἐπ' ὤμου.	Βωμός, ἐφ' οὗ δύο προτομαὶ Διοσκούρων φερόντων πίλους κωνικοὺς καὶ κρατούντων δόρατα ἐπ' ὤμου . . . . R Δραχμή.
Κεφαλὴ κρανοφόρος καὶ πωγωνοφόρος Ἄρεως(;).	ΜΑΝΤΙ Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (;) . R Δραχ.
ΜΑΝΤΙ Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ κόμης κυματιζούσης . . . . R Τριώβολ.
Ὅμοιως (Fox, *Gr. C.*, I. 104).	Μ . . . . R 'Οβολός.

Ὁ πρῶτος τῶν τύπων τούτων ἀναφέρεται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῶν Διοσκούρων, ὧν τὸ ἐν Μαντινείᾳ ἱερὸν μνημονεύεται παρὰ Παυσανίου (VIII. 9. 2).

Ἐν ἔτει 385 π. Χ. ἡ Μαντίνεια κατεσκάφη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς πέριξ κώμας. Μετὰ τὴν ἐκ νέου ἐν ἔτει 370 π. Χ. ἀνέγερσιν τῆς πόλεως δὲν φαίνεται ὅτι ἔκοψεν αὕτη ἀργυρᾶ νομίσματα, ὑπάρχουσιν ὅμως χαλκᾶ, ἅτινα βεβαίως εἶνε μεταγενέστερα τοῦ 370 π. Χ.

Μετὰ τὸ 370 π. Χ.

Κεφαλὴ 'Αθηνᾶς (ἴδε ὡσαύτως Imhoof, *Mon. Gr.* σ. 198 κ. ἑξ.).	ΜΑΝ Ἁλιεὺς ὡς ἀνωτέρω ἢ τρίαινα. Æ ·65

'Εν ἔτει 222 π. Χ. ἡ Μαντίνεια ἡλώθη ὑπὸ 'Αντιγόνου τοῦ Δώσωνος, τὸ δ' ὄνομα αὐτῆς μετεβλήθη εἰς 'Αντιγόνειαν. Ὑπὸ τὸ τελευταῖον ὄνομα ἔκοψε συμμαχικὰ νομίσματα ὡς μέλος τῆς 'Αχαϊκῆς συμμαχίας (ἴδε σελ. 526).

Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Καρακάλλα. *'Επιγρ.* ΜΑΝΤΙΝΕΩΝ.

Ὁ Παυσανίας πληροφορεῖ ἡμᾶς, ὅτι κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ 'Αδριανοῦ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα ἀπεδόθη τῇ πόλει.

Μεγαλόπολις κτισθεῖσα ἐν ἔτει 370 π.Χ. ὑπὸ τοῦ 'Επαμεινώνδου, ἔκοπτε συμμαχικὰ νομίσματα ἐν ὀνόματι πάντων τῶν 'Αρκάδων μέχρι περίπου τοῦ 300 π. Χ. (Ἴδε σελ. 558). Αἱ μεταγενέστεραι δὲ ἐκδόσεις εἶνε αἱ ἑξῆς : —

Περὶ τὰ 300-251, καὶ 244-234 π. Χ.

Κεφαλὴ Διὸς Λυκαίου.	ΜΕΓ Πὰν καθήμενος ἐπὶ βράχου· παρ' αὐτῷ, ἀετός. Μονογραφήματα ἀρχόντων . . AR Τριώβολ.
Ὁμοίως.	ΜΕΓ Ὁμ., ἐν στεφάνῳ δρυός. Æ ·8
Ὁμοίως.	» 'Αετὸς ἢ κεραυνὸς ἐν στεφάνῳ δρυός . . . . Æ ·7

Τὰ ἀνωτέρω νομίσματα ἀνήκουσιν, ὡς φαίνεται, εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐν Μεγαλοπόλει τυραννίας τοῦ 'Αριστοδήμου. Μετὰ δὲ τὴν ἐν ἔτει 251 π. Χ. δολοφονίαν αὐτοῦ ὑπὸ Δηνοφάνους καὶ 'Εκδήμου, τῶν μαθητῶν τοῦ φιλοσόφου 'Αρκεσιλάου, τὸ συμμαχικὸν πολίτευμα ἐπανιδρύθη ἐπί τινα χρόνον, ἐκόπησαν δὲ ἐν Μεγαλοπόλει χαλκᾶ νομίσματα φέροντα τὸ 'Αρκαδικὸν μονογράφημα.

Κεφαλὴ Διὸς Λυκαίου.	ΑΡΚ Σῦριγξ ἐν στεφάνῳ δρυός. Æ ·8
Κεφαλὴ 'Αθηνᾶς.	» ἐν στεφάνῳ ἐλαίας . . . Æ ·7

'Εν ἔτει ὅμως 244 π. Χ. ἐνέπεσεν καὶ πάλιν ἡ Μεγαλόπολις εἰς

τὰς χεῖρας τυράννου καλουμένου Λυδιάδου, ἡ δὲ ἔκδοσις νομισμάτων φερόντων ὡς ἀνωτέρω ΜΕΓ ἐπανελήφθη.

Περὶ τῶν νομισμάτων τῆς Μεγαλοπόλεως ὡς μέλους τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας ἀπὸ τοῦ 234 — 146 π. Χ. ἴδε σελ. 526.

Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Σεβήρου μέχρις Ἐλαγαβάλου. *Ἐπίγρ.* ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΙΤΩΝ.

Μεθύδριον, πόλις τῆς κεντρικῆς Ἀρκαδίας κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὀρχομενοῦ. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς μετετοπίσθησαν εἰς Μεγαλόπολιν ἐν ἔτει 370 π. Χ., κατόπιν ὅμως ἡ πόλις ἀπέβη καὶ πάλιν αὐτόνομος, ὅτε καὶ ἔκοψε χαλκᾶ νομίσματα. *Ἐπίγρ.*, ΜΕΘΥΔΡΙΕΩΝ. *Τύπος* — Καλλιστὼ τετρωμένη ὑπὸ βέλους τῆς Ἀρτέμιδος, ἔχουσα δὲ πλησίον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κείμενον τὸν παῖδα αὐτῆς Ἀρκάδα (Imhoof, *Mon. Gr.*, σ. 200.) Ἴδε ὡσαύτως Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Ὀρχομενός. Ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα βασιλικῆς δυναστείας ἀρξάσης κατὰ παλαιοὺς χρόνους ἐπὶ τοῦ μεγίστου μέρους τῆς Ἀρκαδίας. Ἡ πόλις αὕτη δὲν συμμετεῖχε τῆς συμπολιτείας τῶν Ἀρκάδων ἐπὶ τῆς ἐν ἔτει 370 π. Χ. κτίσεως τῆς Μεγαλοπόλεως (Ξενοφ. *Ἑλλην.* IV. 5, 11). Τὰ νομίσματα αὐτῆς ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀμέσως μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο περίοδον.

Ἄρτεμις ἐν βραχεῖ χιτῶνι μετὰ πετάσου κρεμαμένου ὄπισθεν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῆς, τοξεύουσα βέλος, ὄπισθεν δ' αὐτῆς κύων καθήμενος. [Πβ. Imhoof, *Mon. Gr.*, Πίν. Ε. 10.]	ΕΡΧΟΜΕΝΙΩΝ Καλλιστὼ ὑπὸ βέλους τῆς Ἀρτέμιδος βεβλημένη κατὰ τὸ στῆθος καὶ ἀνατρεπομένη. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πλησίον αὐτῆς ὁ παῖς Ἀρκὰς ἀνατείνων τὰς χεῖρας πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ. Æ ·75
Κεφαλὴ ἥρωος πωγωνοφόρου ἢ ἀγενείου, μετὰ κράνους.	Ε Ρ Ἄρτεμις ἱσταμένη καὶ τοξεύουσα . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ γυναικεία ἔχουσα τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ.	Ε Ρ Μορφὴ ὡπλισμένη, ἱσταμένη δὲ μετὰ δόρατος ὅπερ κρατεῖ λοξῶς. Æ ·7

Ὁ μῦθος τοῦ θανάτου τῆς Καλλιστοῦς, ὡς παρίσταται ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων, διαφέρει τῆς κοινῆς ἐκδόσεως τῆς παραδόσεως

καθ' ἣν ἡ Καλλιστὼ μετεμορφώθη πρῶτον ὑπὸ τῆς Ἥρας εἰς ἄρκτον καὶ κατόπιν ἐφονεύθη ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος (Διον. Ἀλικαρ. *Ῥωμ. Ἀρχ.* I. 49).

Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Καρακάλλα. *Ἐπίγρ.* ΟΡΧΟΜΕΝΙΩΝ. *Τύποι* — Ἀσκληπιός, Ἀπόλλων, Ἡρακλῆς, κτλ.

Παλλάντιον. Πόλις παλαιὰ ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Μαιναλίας κτισθεῖσα ὑπὸ Πάλλαντος, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος.

Περὶ τὰ 450 - 400 π. Χ.

Κεφαλὴ νεανικὴ ἀνδρός. (*Zeit. f. Num.*, II, 169).	ΓΑΛ (ἐπ' ἀριστ.). Μέγα Ε. . . . Ꝛ Ἡμιωβόλ.

Ἴδε ὡσαύτως Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σ. 526).

Παρώρεια (;). Μικρὰ πόλις ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Εὐτρησίων.

Περὶ τὰ 450-400 π. Χ.

Κεφαλὴ ἄρρην πωγωνοφόρος.	ΓΑΡ (ἐπ' ἀριστ.) Μέγα Γ. Ꝛ Ὀβολ.
Σχῆμα ἀνδρὸς ἱστάμενον ἔχον τὸν ἕτερον τῶν ποδῶν ἐπὶ βράχου.	» Ὁμοίως . . . . . Ꝛ Ὀβολ.

Τὰ νομίσματα ταῦτα δυνατὸν νὰ ἀνήκωσιν μᾶλλον εἰς τοὺς Παρρασίους ἢ τοὺς Παρωρεάτας (Imhoof, *Monn. Gr.*, σ. 205).

Στύμφαλος. Ἡ παλαιὰ πόλις Στύμφαλος ἔκειτο πλησιέστατα λίμνης, ποταμοῦ καὶ ὄρους, πάντων ὁμωνύμων αὐτῇ, εἰς ὀλίγον δὲ μιλίων ἀπόστασιν ΝΑ. τοῦ Φενεοῦ. Τὸ ὄνομα αὐτῆς ἔλαβεν ἀπὸ Στυμφάλου ἐγγόνου τοῦ Ἀρκάδος. Ἐφημίζετο δὲ κυρίως ὡς ὁ τόπος τῆς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἐξολοθρεύσεως τῶν Στυμφαλίδων ὀρνίθων, τῶν ὑπὸ τοῦ Παυσανίου περιγραφομένων (VIII. 22) ὡς ἐχουσῶν τὸ μέγεθος γεράνων καὶ ὁμοιαζουσῶν τὸ σχῆμα πρὸς τὴν ἶβιν, ἀλλὰ μετὰ ῥαμφῶν ἰσχυροτέρων καὶ οὐχὶ γρυπῶν ὡς τῶν τῆς ἴβιος. Ἐλέγετο δὲ περὶ αὐτῶν, ὅτι ἐτρέφοντο δι' ἀνθρωπίνης σαρκός. Ἐν Στυμφάλῳ ὑπῆρχε ναὸς Ἀρτέμιδος Στυμφαλίας, ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ ὁποίου ἀπεικονίζοντο αἱ Στυμ-

φαλίδες ὄρνιθες. Ὄπισθεν δὲ τοῦ ναοῦ τούτου ἵσταντο λίθινα ἀγάλματα παρθένων μετὰ κνημῶν πτηνῶν. (Παυσ., VIII. 22, 7).

Περὶ τὰ 400-362 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεαροῦ ἐν λεοντῇ.	ΣΤΥΜΦΑΛΙΟΝ Κεφαλὴ καὶ τράχηλος Στυμφαλίδος ὄρνιθος, ἐξερχόμενα ἐκ τοῦ κάλυκος ἄνθους. ℞ Τριωβολ.
Ὁμοίως.	ΣΤΥΜΦΑΛΙΟΝ Ὁμοίως ἀλλ' ἄνευ ἄνθους, Τ-Υ . . . ℞ Ὀβολός.
Ὁμοίως.	ΣΤ Ὁμοίως. . . . . Ӕ ·55

Περὶ τὰ 362 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος Στυμφαλίας δαφνοστεφής, μετ' ἐνωτίου ἔχοντος πέντε ἐξαρτήματα. *(Πίναξ ΚΑ'. 6)*	ΣΤΥΜΦΑΛΙΩΝ Ἡρακλῆς μετὰ λεοντῆς περὶ τὸν ἀριστερὸν αὐτοῦ βραχίονα εἰλιγμένης, βαδίζων πρὸς ἀρ. καὶ παίων διὰ τοῦ ὑψωμένου ῥοπάλου. Κάτω αὐτοῦ, ΣΟ . . ℞ Στατήρ.
Ὁμοία κεφαλή.	ΣΤΥΜΦΑ Τόξον καὶ φαρέτρα. Ӕ ·7

Ἴδε ὡσαύτως Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Τεγέα. Αὕτη κατεῖχε τὴν ἐν τῇ ΝΑ. γωνίᾳ τῆς Ἀρκαδίας εὐρεῖαν κοιλάδα. Ἡ ἐγχώριος μυθολογία τῆς πόλεως ἀπεικονίζεται πλουσίως ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῆς.

Περὶ τὰ 400-370 π. Χ.

Τ Γοργόνειον μετ' ὄφεως ἑκατέρωθεν.	Τρία μεγάλα Ε ἀντίνωτα . . . . ℞ Τριημιωβόλ.
Κεφαλὴ γυναικεία δαφνοστεφής, πρὸς ἀρ. ἔχουσα τὴν κόμην συνειλιγμένην	Τ . . . . ℞ Ὀβολός.
Κράνος.	Τ . . . . ℞ Ὀβολός.
Γλαῦξ.	Ε . . . . ℞ Ἡμιωβόλιον.

Μετὰ τὸ 370 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς Ἀλέας.	ΤΕΓΕΑΤΑΝ Πολεμιστής, ὁ Κηφεύς, ἐφορμῶν, ὡπλισμένος διὰ κράνους, ἀσπίδος καὶ ξίφους. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἐδάφους μεταξὺ τῶν κνημῶν αὐτοῦ δόρυ καὶ τὸ γράμμα Κ. ℞ Τριώβ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς Ἀλέας.	ΤΕ-ΓΕ Γλαῦξ ἐπὶ κλάδου ἐλαίας. Ⓡ Τριωβολ.
Ὁμοίως.	» Ὁμοίως . . . . . Æ ·65
Ὁμοίως. (*Zeit. f. Num.*, IX. Πίν. II. 9.)	ΤΕΓΕΑ Κηφεὺς ἐφορμῶν ὡς ἀνωτέρω. Μεταξὺ τῶν κνημῶν αὐτοῦ ΑΡΚ . . . . Æ ·7
Ἡ αὐτὴ κεφαλὴ κατ' ἐνώπιον.	ΤΕΓΕΑΤΑΝ Ὁ παῖς Τήλεφος θηλαζόμενος ὑπὸ ἐλάφου . . Æ ·7
Ὁμοίως πρὸς δ. μετὰ κράνους Κορινθιακοῦ.	ΤΕΓΕΑ Ὁμοίως . . . . . Æ ·7
ΑΘΑΝΑΣ ΑΛΕΑΣ Κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς.	Γλαῦξ . . . . Æ ·8
Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ δᾳδὸς ἐπ' ὤμου.	ΤΕΓΕΑ Ἀθηνᾶ παρουσιάζουσα τὴν κόμην τῆς Μεδούσης τῇ νεαρᾷ αὐτῆς ἱερείᾳ Στερόπῃ, ἥτις δέχεται αὐτὴν ἐν ἀμφορεῖ . . Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΤΕΓΕ Ἀλέκτωρ . . . . . Æ ·6

Ἴδε ὡσαύτως Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 526).

Μετὰ τὸ 146 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Δήμητρος μετὰ δᾳδὸς ἐπ' ὤμου.	ΤΕΓΕΑΤΑΝ Ἀθηνᾶ παρουσιάζουσα τὴν κόμην τῆς Μεδούσης τῇ Στερόπῃ, ὡς ἀνωτέρω· τὸ νόμισμα ὅμως εἶνε τεχνοτροπίας μεταγενεστέρας. Ἐν τῷ πεδίῳ μονογραφήματα ἀρχόντων . . . Æ ·75
ΑΛΕΟΣ Κεφαλὴ τοῦ Ἀλέου πωγωνοφόρος καὶ μετὰ διαδήματος.	ΤΕΓΕΑΤΑΝ Ἀθηνᾶ καὶ Κηφεὺς ἔνοπλοι, ὧν μεταξὺ ἡ Στερόπη ὑποδεχομένη τὴν κόμην τῆς Μεδούσης ἐν ἀμφορεῖ . . . Æ ·9

Αὐτοκρατορικά—Σεβήρου, Δόμνης, Καρακάλλα καὶ Γέτα. *Ἐπιγρ.* ΤΕΓΕΑΤΑΝ.

Οἱ εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐνδιαφέροντα νομίσματα ἀναφερόμενοι μῦθοι εἶνε οἱ ἑξῆς. Ὁ Ἀλέος, εἷς τῶν ἐγγόνων τοῦ Ἀρκάδος, ἦτο ὁ θεμελιωτὴς τῆς πόλεως Τεγέας καὶ τοῦ περιφήμου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Ἀλέας, οὗ ἐκτενὴς περιγραφὴ δίδοται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου

(VIII. 45). Ἡ κόρη αὐτοῦ Αὐγὴ ἐγέννησεν ἐκ τοῦ Ἡρακλέους τὸν Τήλεφον, ἐκτεθέντα τῇ διαταγῇ τοῦ Ἀλέου ἐπὶ τοῦ Παρθενίου ὄρους, ἔνθα ἐθηλάσθη ὑπὸ ἐλάφου. Τὸ τέμενος τοῦ Τηλέφου ἐδείκνυτο ἐπὶ τοῦ ὄρους μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου.

Υἱὸς τοῦ Ἀλέου ἦτο ὁ Κηφεύς, ἀπεικονιζόμενος ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἀκριβῶς ὡς ὁ Αἴας, ὁ υἱὸς τοῦ Ὀϊλέως, ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Ὀποῦντος (σελ. 422). Ἡ δ' ἐπὶ τῶν χαλκῶν νομισμάτων ἀναφερομένη σκηνὴ μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (VIII. 47), «*Τεγεάταις δέ ἐστι καὶ ἄλλο ἱερὸν Ἀθηνᾶς Πολιάτιδος· ἑκάστου δὲ ἅπαξ ἔτους ἱερεὺς ἐς αὐτὸ ἔσεισι. τὸ τοῦ Ἐρύματος ἱερὸν ὀνομάζουσι, λέγοντες ὡς Κηφεῖ τῷ Ἀλέου γένοιτο δωρεὰ παρὰ Ἀθηνᾶς ἀνάλωτον ἐς τὸν πάντα χρόνον εἶναι Τεγέαν· καὶ αὐτῷ φασὶν ἐς φυλακὴν τῆς πόλεως ἀποτεμοῦσαν τὴν θεὸν δοῦναι τριχῶν τῶν Μεδούσης.*» Ὁ δ' Ἀπολλόδωρος (II. 7) διηγεῖται τὸν μῦθον λεπτομερέστερον, καὶ λέγει ὅτι ἡ Στερόπη, θυγάτηρ τοῦ Κηφέως, ἐδέχθη τὴν κόμην ἐν χαλκῇ ὑδρίᾳ.

Τευθές. Ἴδε Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν σελ. 526.

Φενεός, εἰς τὸ ΒΑ. τῆς Ἀρκαδίας. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μέχρις ἡμῶν διασωθέντων νομισμάτων αὐτοῦ ἤθελε φανῇ, ὅτι ἐκέκτητο σημαντικὴν σπουδαιότητα κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα π.Χ. Ὁ Παυσανίας (VIII. 14, 10) λέγει ἡμῖν, ὅτι ὁ κυρίως ἐνταῦθα λατρευόμενος θεὸς ἦτο ὁ Ἑρμῆς. Ἐν Φενεῷ ὑπῆρχεν ὡσαύτως ναὸς Δήμητρος Ἐλευσινίας (Παυσ. VIII. 15. 1). Αἱ κεφαλαὶ ἀμφοτέρων τῶν θεοτήτων τούτων καὶ ὁ κριός, ἔμβλημα τοῦ Ἑρμοῦ, ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν νομισμάτων.

Περὶ τὰ 400-362 π. Χ.

Κεφαλὴ Δήμητρος, ἐστεμμένη διὰ φύλλων σταχύων, φέρουσα δὲ ἐνώτιον μετὰ πέντε ἐξαρτημάτων.	ΦΕΝΕΩΝ Ἑρμῆς μετὰ χλαμύδος περὶ τοὺς ὤμους καὶ πετάσου κρεμαμένου ὄπισθεν τοῦ τραχήλου, καθήμενος ἐπὶ βράχων . R Δραχ.
Ὁμοίως.	ΦΕΝΙΚΟΝ Ταῦρος . . R Τριώβολ.

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ μετὰ πετάσου ἠρτημένου ὄπισθεν τοῦ τραχήλου.	ΦΕΝΙΚΟΝ Ταῦρος βοσκόμενος . . ℞ Τριώβολ.
Ὁμοίως	ΦΕ Κριός, οὗ κάτωθι ΑΡ. ℞ Ὀβολ.

Μετὰ τὸ 362 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Δήμητρος, ἐστεμμένη διὰ φύλλων σταχύων, φέρουσα δὲ ἐνώτιον μετὰ πέντε ἐξαρτημάτων. (*Z. f. Num.*, IX, Πίν. II, 8.)	ΦΕΝΕΩΝ Ἑρμῆς γυμνὸς τρέχων ἀρ., φέρων δ' εἰς τὸν βραχίονα τὸν παῖδα Ἀρκάδα, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ κηρύκειον· ἐνίοτε ὄπισθεν τοῦ παιδός, ΑΡΚΑΣ . . ℞ Στατήρ.
Κεφαλὴ Δήμητρος ὡς ἀνωτέρω.	ΦΕ Κηρύκειον . . . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ ὡς ἀνωτέρω.	» Κριός . . . . Æ ·5
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος Εὐρίππης. (Πρβλ. Παυσ., VIII, 14, 4.)	ΦΕΝΕΩΝ Ἵππος βοσκόμενος Æ ·65 (*Z. f. N.* IX, Πίν. II, 10.)
Ὁμοίως.	ΦΕ Κηρύκειον ἐν στεφάνῳ . Æ ·5
Ἥμισυ κριοῦ.	ΦΕ Ὁμοίως . . . . . . Æ ·5

Ἑτέρας ποικιλίας, ἴδε παρ' Imhoof, *Mon. Gr.*, σελ. 205.

Ὁ ὀπισθότυπος τοῦ στατῆρος ἀναφέρεται εἰς τὸν μῦθον περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ σωτηρίας τοῦ υἱοῦ τῆς Καλλιστοῦς, ὅστις ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν νύμφην Μαῖαν ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Κυλλήνης, ἵνα τὸν ἀναθρέψῃ (Ἀπολλοδ. III. 8, 2). Ἡ τεχνοτροπία τοῦ νομίσματος τούτου δεικνύει, ὅτι ὁ καλλιτέχνης ἐνεπνεύσθη μεγάλως ὑπὸ τῆς σχολῆς τοῦ Πραξιτέλους.

Ὁ ἐπὶ τῶν χαλκῶν νομισμάτων βοσκόμενος ἵππος δυνατὸν νὰ εἶνε ἔμβλημα Ποσειδῶνος τοῦ Ἱππίου, οὗ τὸ ἐν Φενεῷ ἄγαλμα ἐλέγετο ὅτι ἀφιερώθη ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως «*ἀπολέσθαι γὰρ ἵππους τῷ Ὀδυσσεῖ, καὶ αὐτὸν γῆν τὴν Ἑλλάδα κατὰ ζήτησιν ἐπιόντα τῶν ἵππων, ἱδρύσασθαι μὲν ἱερὸν ἐνταῦθα Ἀρτέμιδος, καὶ Εὐρίππαν ὀνομάσαι τὴν θεόν, ἔνθα τῆς Φενεατικῆς χώρας εὗρε τοὺς ἵππους· ἀναθεῖναι δὲ καὶ τοῦ Ποσειδῶνος τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἱππίου*». Ὁ Παυσανίας (VIII, 14. 6) διηγεῖται πρὸς τούτοις ὅτι, ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς εὗρε τὰς ἵππους αὐτοῦ, ἀφῆκεν αὐτὰς νὰ βόσκωσιν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Φενεατῶν.

Περὶ τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων ἴδε Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν (σελ. 527).

Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Δόμνης μέχρι Γέτα. *Ἐπίγρ.* ΦΕΝΕΑΤΩΝ.

Φιγαλέα ἢ Φιαλέα. Ἴδε Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν (σελ. 527).

Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. *Ἐπίγρ.* ΦΙΑΛΕΩΝ. *Τύπος* — Σεβῆρος καὶ Πλαυτίλλα. Ὁ ποταμὸς Νέδα ὡς παράστασις γυμνὴ ἀνδρός, ἐνίοτε καθημένου ἐπὶ βράχου, κρατοῦντος σκῆπτρον (κάλαμον ;), ἀγγεῖον δὲ κενοῦντος.

Ψωφίς, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἐρυμάνθου, παραποτάμου τοῦ Ἀλφειοῦ, τόπος δὲ τῆς μεταξὺ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Ἐρυμανθίου κάπρου πάλης.

Τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχουσιν ἀρχαϊκὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

Ἔλαφος, πρόσθιον ἐλάφου ἢ κεφαλὴ ἐλάφου.	X, XO, ✱O, ἢ XOΦI (ἀρχαϊκαὶ μορφαὶ τῶν ΨΩ, ΨΩΦΙ). Ἰχθὺς ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. AR Τετρώβ. (62 κ.), τριημιώβ., ὀβ. καὶ ἡμιώβ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΨΟΦΙΔΙΟΝ Ῥόπαλον. AR Ἡμιώβ.

(Ἴδε Imhoof, *Zeit. f. Num.*, I σ. 117, 123). Ἡ ἔλαφος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν Ψωφίδι λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος, ἣν μαρτυροῦσιν ὡσαύτως καὶ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα τῆς πόλεως. Ὁ ἰχθὺς ἦτο τὰ μάλιστα ἱερὸς τῆς Ἀρτέμιδος (E. Gerhard, *Griech. Myth.*, §§ 335, 340, 341), ἀλλ' ὁ τύπος τοῦ ἰχθύος δύναται ὡσαύτως νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν Ἀφροδίτην, ἢ τὸν ποτάμιον θεὸν Ἐρύμανθον, ὅστις εἶχεν ναὸν ἐν Ψωφίδι (Παυσ., VIII, 24).

Τέταρτος αἰὼν π. X.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΨΩΦ, ΨΩΦΙ, ΨΩΦΙΔ. Ἔλαφος . Æ ·65
Κεφαλὴ ἄρρην νεαρά.	ΨΩΦΙ Ἰχθύς. . . . . Æ ·55
Προτομὴ Ἡρακλέους.	» Κάπρος τρέχων. . . Æ ·65

Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα. *Ἐπιγρ.*, ΨΩΦΙΔΙΩΝ ἢ ΨΩΦΕΙΔΙΩΝ. Ἐπὶ νομίσματός τινος τοῦ Γέτα (Mion., *Suppl.*, 107) ὁ ὀπισθότυπος παριστᾷ τὸν Αἰγίπανα(;) κρατοῦντα ἀνθρωπίνην κεφαλήν.

ΚΡΗΤΗ.

[Hoeck. Kreta, Göttingen, 1828. R. Pashley, Travels in Crete, London, 1837. W Wroth, Cretan Coins. Num. Chron. 1884. 1. W. Wroth, British Museum Catalogue of Greek Coins, Crete, 1886].

Μυθολογία. Ἡ νῆσος Κρήτη ἦτο μία τῶν κυρίων ἑδρῶν τῆς λατρείας τοῦ Διὸς ὅστις, ὡς ἐπιστεύετο, ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἴδης ἢ τῆς Δίκτης ὑπὸ τῆς Ῥέας, θυγατρὸς τῆς μητρὸς Γῆς. Ὅθεν καὶ καλεῖται *Κρηταγενὴς* *Ἰδαῖος* ἢ *Δικταῖος* ἐπὶ νομισμάτων καὶ ἐπιγραφῶν.

Ὁ Ἡσίοδος (484) λέγει, ὅτι ὁ θεῖος παῖς ἐκρύβη *Αἰγαίῳ ἐν ὄρει*, ἤτοι ἐν τῷ ὄρει τῷ ἐπονομασθέντι ἀπὸ τῆς ἀγρίας Κρητικῆς αἰγός, τῆς τόσον συνήθως ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς νήσου ἀπαντώσης ὡς θρησκευτικὸν ἔμβλημα. Ἐνταῦθα δὲ τὸ βρέφος ἐτράφη τῷ γάλακτι τῆς θείας αἰγὸς Ἀμαλθείας καὶ τῷ μέλιτι τῶν μελισσῶν τῶν ἄντρων τῆς Ἴδης. Ὅθεν ἡ μέλισσα ὡς καὶ ἡ αἴξ τυγχάνουσιν *ἐν Κρήτῃ* σύμβολα τῆς λατρείας τοῦ Διός.

Ὁ Κρητικὸς Ζεὺς παρίσταται ὑπὸ διαφορούς μορφάς. Πρῶτον παρίσταται ἐν Φαιστῷ ὡς νέος καλούμενος Ϝελχανός, φέρων ἐπὶ τῶν γονάτων ἀλέκτορα, τὸ πτηνὸν τῆς αὐγῆς, ὅπερ σαφῶς ἐνδεικνύει αὐτὸν ὡς τὸν θεὸν τῆς ἡμέρας. Ἀλλαχοῦ παρίσταται ὑπὸ τὴν συνήθη Ἑλληνικὴν μορφὴν φέρων ἀετόν, σκῆπτρον ἢ κεραυνόν. Ἡ Ἥρα, ὡς σύζυγος τοῦ Διός, ἐλατρεύετο κυρίως ἐν Κνωσῷ, ἔνθα ἐτελεῖτο ἑορτὴ καλουμένη *ἱερὸς γάμος*.

Ἡ ἐν Κρήτῃ λατρεία τῆς Εὐρώπης ἦτο Φοινικικῆς καταγωγῆς, ἐπειδὴ ἐν Φοινίκῃ ἡ Ἀστάρτη ἐθεωρεῖτο ὡς ἐπὶ ταύρου ὡσαύτως ἱππεύουσα. Ἡ Εὐρώπη, ὁμοίως τῇ ἑτέρᾳ Κρητικῇ θεότητι Δικτύννῃ, ἦτο ἀρχικῶς θεὰ τῆς σελήνης· πρβλ. τὸ ἐπίθετον αὐτῆς *Ἑλλωτίς*. Ἐν Γορτύνῃ, αὕτη ἀντικαθιστᾷ τὴν Ἥραν ὡς σύζυγος τοῦ Διός, ἔνθα οὗτος εἶνε ὁ θεὸς τοῦ ἐνάστρου οὐρανοῦ, *Ἀστέριος*· αὐτὸς δ' εἶνε ὁ κομίσας τὴν Εὐρώπην ἐκ τῶν παραλίων τῆς Φοινίκης διανηξάμενος τὴν θάλασσαν μετ' αὐτῆς ἐν μορφῇ θαυμασίου λευκοῦ ταύ-

ρου· τέλος δὲ ἀναλαβὼν τὴν μορφὴν αὐτοῦ ἀπήλαυσε τοῦ ἔρωτος αὐτῆς ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς οὐδέποτε φυλλοροούσης γηραιᾶς πλατάνου τῆς Γόρτυνος.

Ἐκ τῆς μίξεως τοῦ Διὸς καὶ Εὐρώπης, ἐγεννήθη Μίνως ὁ ἰσχυρὸς μονάρχης καὶ νομοθέτης τῆς Κρήτης. Ὁ Μίνως δὲ καὶ ἡ συμβασιλεύσασα αὐτῷ Πασιφάη *(ἡ τὸ πᾶν φωτίζουσα)* εἶνε πάλιν φύσεως ἡλιακῆς καὶ σεληνιακῆς, ἁπλαῖ δὲ διαφοραὶ τοῦ αὐτοῦ ἀρχαίου μύθου. Ἐπίσης ὁ τρομερὸς Μινώταυρος, γέννημα τῆς Πασιφάης καὶ τοῦ Κρητικοῦ ταύρου (τουτέστι τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου), πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ὁμοιοτρόπως. Κατοικία αὐτοῦ εἶνε ὁ λαβύρινθος τοῦ οὐρανοῦ τῆς ἐνάστρου νυκτός, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου, ἐπὶ νομισμάτων τῆς Κνωσοῦ, εὕρηνται ὡς ἐξηγητικὰ σύμβολα ἀστὴρ ἢ μήνη. Ἐν ἑκάστῃ τῶν χειρῶν κρατεῖ σφαῖραν ἥτις ἐνίοτε ἐπὶ ἀγγειογραφιῶν κοσμεῖται ὡσαύτως ὑπὸ ἀστέρος.

Ἑτέρα προσέτι φάσις τῆς λατρείας τοῦ Μίνωος εἶνε ἡ ἐν σχήματι Ἀπόλλωνος κυνηγοῦ, ἤτοι τοῦ ἡλίου τῆς μεσημβρίας, ἐκτοξεύοντος τὰ ὀξέα αὐτοῦ φωτεινὰ βέλη ἢ διώκοντος διὰ τῶν ὀρέων τὴν νύμφην Δίκτυνναν· πβλ. τὰ νομίσματα τῶν Ἐλευθερνῶν, φέροντα κυνηγὸν ἐφ' ἑνὸς καὶ κυνηγέτιν ἐφ' ἑτέρου, δρομαίως κυνηγοῦντας ἐν μέσῳ τῶν πευκοφόρων κορυφῶν τῆς Ἴδης *(Num. Chron.,* 1884, σελ. 28). Ἐνταῦθα ὁ Μίνως, ὡς ἐπὶ πολλῶν ἄλλων Κρητικῶν νομισμάτων, συγχωνεύεται πρὸς τὸν Δωρικὸν Ἀπόλλωνα, ὡς οὗτος ἀλλαχοῦ ἀποβαίνει ὅλως δυσδιάκριτος τοῦ Διός. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον αἱ Ἑλληνικαὶ συλλήψεις τῶν θεῶν τείνουσι νὰ ὑποσκελίσωσι τὰς ἐγχωρίους Κρητικὰς παραστάσεις, ὁ δ' Ἀπόλλων δὲν παρίσταται πλέον φέρων τὴν χαρακτηριστικὴν ἡλιακὴν σφαῖραν, ἀλλὰ καθήμενος μετὰ τῆς λύρας αὐτοῦ ἐν μορφῇ καθαρῶς Ἑλληνικῇ. Ἡ δὲ θεὰ τῆς σελήνης Δίκτυννα, ἡ προστάτις τῶν κυνηγῶν καὶ ἁλιέων (ἐκ τοῦ *δικτύου,* ἁλιευτικοῦ ἢ κυνηγετικοῦ) ἐταυτίσθη ὡσαύτως πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἄρτεμιν, ἂν καὶ τὰ Κρητικὰ αὐτῆς ὀνόματα Δίκτυννα καὶ Βριτόμαρτις (= γλυκεῖα κόρη) ἐξηκολούθουν ἐφαρμοζόμενα αὐτῇ μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων.

Νομισματοκοπία. Οὐδεμία χώρα τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου παρουσιάζει διδακτικωτέραν σειρὰν ἀργυρῶν νομισμάτων ἀπὸ τὴν τῆς πλουσίας καὶ ὡραίας νήσου Κρήτης.

Creta Jovis magni medio jacet insula ponto;
Mons Idaeus ubi, et gentis cunabula nostrae.
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna.
(Οὐεργιλ. Αἰνειάς, III. 104).

Ἂν καὶ δὲν ὑπάρχουσι Κρητικὰ νομίσματα ἀποδοτέα ἀσφαλῶς εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ὅμως τὸ πολυάριθμον τῶν νομισματοκοπείων καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐκδόσεων καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τοῦ τετάρτου αἰῶνος εἶνε καταπληκτικὰ καὶ ἄνευ ὁμοίου παραδείγματος ἐν οἱᾳδήποτε ἄλλῃ χώρᾳ τῆς Ἑλλάδος. Δυστυχῶς γνωρίζομεν τόσον ὀλίγα περὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τῆς νήσου, ὥστε εὑρισκόμεθα ἐν ἀπορίᾳ ὡς πρὸς τὴν κατάταξιν τῶν νομισμάτων εἰς ἀκριβῶς καθωρισμένας χρονολογικὰς περιόδους. Ἐκτὸς ὀλίγων περιστάσεων ὡς μόνος ὁδηγὸς ἡμῶν χρησιμεύει ἡ τεχνοτροπία. Φαίνεται ἐν τούτοις ἀρκούντως βέβαιον, ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ τετάρτου καὶ τοῦ τρίτου αἰῶνος π. Χ. ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα πλουσία νομισματοκοπία ἀργύρου τείνει γενικῶς νὰ καταπαύσῃ, ὀλίγα δὲ σχετικῶς ὑπάρχουσι Κρητικὰ νομίσματα δυνάμενα νὰ καταχθῶσιν μετὰ βεβαιότητος εἰς τὸν τρίτον αἰῶνα π. Χ.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ ἐν τῇ νήσῳ χρησιμοποιηθεὶς σταθμητικὸς κανὼν εἶνε ὁ Αἰγινητικὸς ἤ, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἠλαττωμένη τις μορφὴ τοῦ Αἰγινητικοῦ, προσεγγίζουσα καθ' ὁλκὴν τὸν Περσικὸν κανόνα, τὸν ἐπικρατοῦντα εἰς τὰ νότια παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐν Κύπρῳ. Μετὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου, οὗ ἡ νομισματοκοπία μικρὰ ἀφῆκεν ἴχνη ἐν Κρήτῃ (ἂν καὶ ἡ ἔλλειψις Κρητικῶν νομισμάτων τοῦ τρίτου αἰῶνος ἐμβάλλει ἡμῖν τὴν σκέψιν, ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐκυκλοφόρουν ἐν τῇ νήσῳ νομίσματα ἀλεξάνδρεια), ὑπεισέρχεται ὁ Ἀττικὸς σταθμητικὸς κανὼν

καταλαμβάνων τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Αἰγινητικοῦ. Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον αἰῶνα συνέβη γενική τις ἀναγέννησις τῆς νομισματοκοπίας[1], κατ' ἀρχὰς μὲν κατ' ἀντιγραφὴν τῶν νέων Ἀθηναϊκῶν τετραδράχμων, ἀντικατασταθέντων κατόπιν δι' ἐγχωρίων Κρητικῶν τύπων. Ἡ νομισματοκοπία αὕτη ἐξηκολούθησε σποραδικῶς μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ Κ. Καικίλιου Μετέλλου ἐν ἔτει 67 π. Χ., ὅτε φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον κατηργήθησαν αἱ αὐτόνομοι ἐκδόσεις, μέχρις οὗ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν αὐτοκρατόρων (ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Τραϊανοῦ) ἐνεφανίσθη νέα τις Ῥωμαιοκρητικὴ νομισματοκοπία ἀργυρῶν κερμάτων.

Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν τελευταίων τούτων νομισμάτων εἶνε ὁτὲ μὲν ἑλληνιστί, ὁτὲ δὲ ῥωμαϊστὶ γεγραμμέναι. Συνήθως προστίθεται τὸ ὄνομα τοῦ ῥωμαίου κυβερνήτου καὶ τὸ τῆς πόλεως τοῦ νομισματοκοπείου. Ἴδε Κυδωνίαν, Ἐλευθερνάς, Γόρτυναν, Ἱεράπυτναν, Ἴτανον καὶ Πολυρήνιον. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων νομισματικῶν τύπων μνημονευτέοι τυγχάνουσιν οἱ ἑξῆς.

Κιστοφόρος πιθανῶς κοπεὶς ἐν Γορτύνῃ μεταξὺ τοῦ 66 π. Χ. καὶ τῆς ἐν ἔτει 31 π. Χ. ναυμαχίας τοῦ Ἀκτίου. *Ὀπισθότυπος* — Μεταξὺ τῶν συνήθων ὄφεων, Ζεὺς Κρηταγένης κραδαίνων κεραυνόν. *Ἐπιγρ.*, ΚΥΔΑΣ ΚΡΗΤΑΡΧΑΣ ΚΡΗΤΑΙΕΩΝ. Ἴδε Imhoof (*Mon. Gr.*, σ. 210.)

ΔΙΚΤΥΝΝΑ ΚΡΗΤΩΝ. Δίκτυννα καθημένη ἐπὶ βράχων, κρατοῦσα τόξον καὶ ἐν τῷ βραχίονι τὸν παῖδα Δία, φυλασσομένη δὲ ἑκατέρωθεν ὑπὸ τῶν Κουρήτων. Τὰ χαλκᾶ νομίσματα φέρουσι συνήθως τὴν ἐπιγρ., ΚΟΙΝΟΝ ΚΡΗΤΩΝ ἢ ἁπλῶς Κ. Κ. *Ἐκλογὴ τύπων* — *Ἐπὶ Τίτου.* ΖΕΥϹ ΚΡΗΤΑΓΕΝΗϹ Ζεὺς ἱστάμενος γυμνός, κραδαί-

---

1) Ἡ σπουδαία σειρὰ τῶν ψηφισμάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ δικαίωμα τῆς ἀσυλίας τοῦ ἐν Τέῳ τῆς Ἰωνίας ναοῦ τοῦ Διονύσου ἀφ' ἑνὸς καὶ εἴκοσι Κρητικῶν πόλεων ἀφ' ἑτέρου, τῶν ἀναγραφέντων κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ δευτέρου αἰῶνος π. Χ. εὑρίσκεται ἐν Le Bas - Waddington, Inscr. Gr., III. σ. 28 κ. ἑξ. Θεωρούμενα δὲ τὰ ψηφίσματα ταῦτα ἐν σχέσει πρὸς τὰ νομίσματα ἀποδεικνύουσι τὴν αὐτονομίαν τῶν Κρητικῶν πόλεων κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

νων κεραυνόν, ὑπὸ ἑπτὰ δὲ ἀστέρων πυρικυκλούμενος Ꭿ 1·2. *Ἐπὶ Τραϊανοῦ.* Εὐρώπη ἐπὶ τοῦ ταύρου. Ἡ θεὰ Ῥέα(;) φέρουσα τὸν παῖδα Δία, ἱσταμένη δὲ μεταξὺ κέρατος Ἀμαλθείας καὶ ἀετοῦ. Ὁ παῖς Ζεὺς καθήμενος ἐπὶ σφαίρας καὶ ἑπτὰ ἀστέρες ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ζεὺς καθήμενος ἐπὶ θρόνου. Ποτάμιος θεὸς κατακεκλιμένος. Διόνυσος ἱστάμενος, φέρων κάνθαρον καὶ θύρσον, παρὰ πόδας δ' ἔχων πάνθηρα. Ἀσκληπιὸς καὶ Ὑγίεια. Ἄρτεμις Δίκτυννα ὡς κυνηγός, ἐπιγρ., ἐνίοτε ΔΙΚΤΥΝΝΑ ΣΕΒΑΣΤΗ. *Ἐπὶ Ἀδριανοῦ.* Γόρτυς, ὁ ἐπώνυμος τῆς Γόρτυνος, ἐπιγρ. ΓΟΡΤΥC. Μικρότερα Ꭿ, Κ. Κ. Βωμός, τρίπους, ἔλαφος, ἐπιγρ., ΔΙΚΤΥΝΝΑ. Τινὰ τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, κατατασσόμενα ὑποθετικῶς εἰς τὴν Κρήτην ἕνεκα τῆς κατὰ τεχνοτροπίαν ὁμοιότητος αὐτῶν πρὸς ἕτερα, ἐφ' ὧν ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἔχουσιν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως σημεῖα ἀξίας, ἤτοι ἡ μὲν δραχμὴ (περὶ τοὺς 88 κ.) AC. IT. ΚΔ (=ἀσσάρια Ἰταλικὰ 24;), τὸ δὲ ἡμίδραχμον AC. IT. IB. (=ἀσσάρια Ἰταλικὰ 12;). Ἂν ἡ ἐξήγησις αὕτη εἶνε ὀρθή, τότε τὰ νομίσματα ταῦτα ἐξετιμήθησαν ὑπὲρ τὴν ἀξίαν αὐτῶν, διότι, ἵνα ὦσιν πραγματικῶς ἄξια 24 καὶ 12 ἀσσαρίων, ἔπρεπε νὰ ἕλκωσιν τοὐλάχιστον 90 καὶ 45 κόκκους. Εἶνε δὲ ταῦτα σπουδαῖα ὡς δεικνύοντα πόσον πολὺ διήρκεσεν ἐν τῇ νήσῳ τὸ ἔθος τῆς χρήσεως τῶν Αἰγινητικῶν σταθμῶν. Ὑπάρχουσιν ὡσαύτως ἀργυρᾶ νομίσματα τοῦ Γαΐου καὶ Κλαυδίου ἐπιγεγραμμένα ΓΑΙΟΣ ἢ ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒ[ΑΣΤΟΣ] ΓΕΡΜ[ΑΝΙΚΟΣ] ΑΡΧ[ΙΕΡΕΥΣ] ΜΕΓ[ΙΣΤΟΣ] ΔΗΜ[ΑΡΧΙΚΗΣ] ΕΞΟΥ[ΣΙΑΣ] ΥΠΑ[ΤΟΣ] (= PONT. MAX. TR. POT. COS), φέροντα, ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως παράστασιν τοῦ αὐτοκράτορος καθημένου ἐπὶ ἡγεμονικοῦ δίφρου, ἴσως ὡς Διὸς Κρηταγενοῦς, περικυκλουμένου ὑπὸ ἑπτὰ ἀστέρων, ἢ καθημένου ἐπὶ θρόνου τεθειμένου ἐπὶ θριαμβευτικοῦ ἅρματος, συρομένου δὲ ὑπὸ τεσσάρων ἐλεφάντων, μετὰ ἑπτὰ ἀστέρων πέριξ. Ἕλκουσι δὲ ταῦτα 42 κ. (Ἡμίδρ.), 120 κ. (1 1/2 Δρ.), καὶ 160 κ. (Δίδραχ.).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΡΗΤΙΚΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ.

	480-400	400-300	300-200	200-67	Αὐτοκρατορ.
Ἄλασσα (;)	...	...	...	...	Æ;
Ἀλλαρία	...	...	...	AR	
Ἄξος	...	AR	AR; Æ	...	AR
Ἀπτέρα	...	AR Æ	...	AR Æ	
Ἀρκαδία	...	AR			
Ἀρσινόη	...	...	Æ		
Βίανος	...	...	Æ		
Γόρτυνα	AR	AR Æ	AR; Æ;	AV; AR Æ	AR Æ
Ἐλευθέρνα	AR	AR Æ	Æ	...	AR
Ἔλυρος	...	AR Æ	...	AR	
Ἱεράπυτνα	...	AR	...	AR Æ	AR Æ
Ἴτανος	AR	AR Æ	...	AR	Æ
Κεραία	...	AR	Æ		
Κνωσὸς	AR	AR Æ	Æ	AR Æ	ἀποικ. Æ
Κυδωνία	...	AR Æ	...	AR Æ	AR Æ
Λάππα	...	AR	...	AR Æ	AR Æ
Λατὼς	...	...	...	Æ	
Λισσὸς	...	...	...	Æ	
Λύττος	AR	AR Æ	AR Æ		
Ματαλία(;)	...	AR			
Νάξος	...	AR			
Ὀλοῦς	...	AR Æ			
Πολυρήνιον	...	AR Æ	...	AR	AR Æ
Πραῖσος	AR	AR Æ			
Πρίανσος	...	AR Æ	...	AR	Æ
Πύρανθος	...	...	Æ		
Ῥαῦκος	AR	AR Æ			
Ῥίθυμνα	...	AR Æ			
Σύβριτα	...	AR Æ			
Τάνος	...	AR			
Τυλισὸς	..	AR			
Ὑρτακίνα	...	AR			
Φαιστὸς	AR	AR Æ	Æ		
Φαλάσαρνα	...	AR Æ			
Χερσόνησος	...	AR	Æ		

Τέχνη. Ἡ τέχνη τῶν Κρητικῶν νομισμάτων, ὡς ἤδη ἀπέδειξεν ὁ κ. Poole, εἶνε οὐσιωδῶς πραγματική. « Ἡ ἔλλειψις δυνάμεως τῶν παραστάσεων αὐτῆς ἀναπληροῦται ὑπὸ τῆς πρὸς τὸ φυσικὸν ἀγάπης. Διαπρέπει περὶ τὴν ἀπεικόνισιν ζῴων καὶ φυτῶν καὶ προτιμᾷ τὸ προοπτικὸν καὶ τὰς σμικρύνσεις » (*Num. Chron.*, 1864 σ. 240). Ἐπίσης ὁ καθηγητὴς P. Gardner, (*Types of Greek Coins*. σελ. 161) παρατηρεῖ, μετὰ τοῦ O. Jahn, ὅτι τὰ Κρητικὰ νομίσματα χαρακτηρίζει ἡ ἀπόδοσις πρωτογόνου τινὸς φυσικῆς λατρείας, ὅτι δὲ πάντοτε ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς ὑπόλοιπόν τι βαρβαρισμοῦ.

Μετὰ πιθανότητος δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἐν Κρήτῃ ἦτο σύνηθες τὸ νὰ χρησιμοποιῶσι περιφήμους τινας καὶ ἱκανωτάτους σφραγιδογλύφους, οἷοι ὁ ΝΕΥΑΝΤΟΣ καὶ ΠΥΘΟΔΩΡΟΣ, πρὸς χάραξιν τῶν πρώτων σφραγίδων, ὅτι δὲ κατόπιν αἱ σφραγῖδες αὗται ἀντεγράφοντο ἐπανειλημμένως ὑπὸ ἀδεξίων χειρῶν. Διότι πῶς ἄλλως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἐμφάνισις τῶν ὡραιοτάτων καὶ βαρβαροτάτων νομισμάτων τῶν αὐτῶν τύπων ἐν ταῖς αὐταῖς πόλεσι καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἥμισυ τοῦ αἰῶνος;

ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ.

Ἄλασσα, Θάλασσα ἢ Λασαία, πόλις παρὰ τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριον τῆς Κρήτης, μνημονευομένη ἐν ταῖς Πράξεσιν τῶν Ἀποστόλων, XXVII. 8. Ἡ vulgata αὐτῶν ἔχει τὴν γραφὴν Thalassa. Πιθανῶς δ' εἶνε ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν Lasus τοῦ Πλινίου (IV. 12). Αὐτοκρατορικὰ χαλκᾶ νομίσματα. *Ἐπιγρ.* ΘΑΛΑCΗѠΝ (;) *Ἄρχοντες*, ΕΠΙ ΑΓΑΘѠΝΟC, ЄΠΙ ΝЄΟΚΥΔΟΥ ΘΑΡ(;) *Τύποι*. Ναὸς ἑξάστυλος καὶ Ζεὺς ἐπὶ θρόνου καθήμενος, κρατῶν σκῆπτρον καὶ στάχυς. Ἡ κατάταξις αὕτη δὲν εἶνε ἐντελῶς πειστικὴ (*Num. Chron.*, 1884 σ. 56).

Ἀλλαρία. Πόλις ἀγνώστου θέσεως, γνωστὴ δὲ μόνον ἐκ νομισμάτων καὶ ἐπιγραφῶν.

Τὸ ἑξῆς πρῶτον νόμισμα ἐτάσσετο πρότερον εἰς τὴν Λακεδαίμονα (ἴδε σ. 543).

Περὶ τὰ 200 π. Χ.

Κεφαλὴ 'Αθηνᾶς μετὰ κράνους Κορινθιακοῦ. (*Πίναξ ΚΓ΄ 6.*)	Λ - Α Ἡρακλῆς καθήμενος ἐπὶ βράχου καὶ ἐπὶ ῥοπάλου στηριζόμενος . . Ꝛ 'Αττικὸν τετράδρ. 235 κ.
Ὁμοίως. (B. M. *Cat.*, *Crete*, Πίν. II, 2.)	ΑΛΛΑΡΙΩΤΑΝ (ἐνίοτε ἐπ' ἀριστ.) Ἡρακλῆς ἱστάμενος καὶ ἐπὶ ῥοπάλου στηριζόμενος . . . . . . Ꝛ Αἰγινητ. δραχ. 73 κ.

Ἄξος. Ἡ πόλις αὕτη, καλουμένη *Ὄαξος* ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (IV. 154), *Ϝαύξος*, ἐν Corp. Inscr. Gr., 3858, καὶ *Ϝάξος* ἢ *Ἄξος* ἐπὶ νομισμάτων, ἔκειτο μικρόν τι πρὸς βορρᾶν τοῦ ὄρους Ἴδης ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ 'Οάξου (Virg. *Ecl.*, I. 66). Περὶ τῆς νομισματοκοπίας αὐτῆς ἴδε Kenner, *Num.*, *Zeit.*, VIII. 15.

Περὶ τὰ 300 καὶ 200-67(;) π. Χ.

Κεφαλὴ 'Απόλλωνος.	ΑΞΙΩΝ Τρίπους· ἐν τῷ πεδίῳ κεραυνός . . . . . . Ꝛ Στατήρ.
Κεφαλὴ Διός. (B. M. Cat., *Crete*, Πίν. III, 12.)	Ϝ - Α Τρίπους, κεραυνὸς καὶ ΚΡΑ . . Ꝛ 30 κ.
Κεφαλὴ 'Απόλλωνος.	ϜΑΞΙΩΝ Τρίπους . . . Ꝛ 10 κ.
Κεφαλὴ Διός.	ϹΑΞΙΩΝ Τρίπους . . . . Æ ·75
Ὁμοίως.	ΑΞ Κεραυνὸς πτερωτός . . Æ ·75

Αὐτοκρατορικά. Τιβέριος.

ΤΙ. ΚΑΙ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ Ε. ΚΟ. ΛΥ Κεφαλὴ Τιβερίου. (*Rev. Num.*, 1885, Πίν. VIII, 3.)	ΣΥΝΚΛΗΤΩ ΚΡΗΤΕΣ ΑΞΙ Κεφαλὴ τῆς Συγκλήτου πεπλοφόρος. Ꝛ 119 κ.

Τὰ γράμματα Ε. ΚΟ. ΛΥ. σημαίνουσιν ΕΠΙ ΚΟΡΝΗΛΙΟΥ ΛΥΠΟΥ. Ὁ Cornelius Lupus οὗτος ἦτο ἀνθύπατος Κρήτης ἐπὶ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου (Πρβλ. Κυδωνίαν ἐν σελ. 595).

'Απολλωνία. Τὰ ἀνεπίγραφα νομίσματα, ἅτινα ἀπεδίδοντο πρότερον εἰς πόλιν τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς Κρήτης καλουμένην 'Απολλωνίαν φαίνεται ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν Νάξον (σελ. 597).

'Απτέρα. Ἡ «*ἄνευ πτερῶν*» πόλις, κειμένη μεταξὺ Κυδω-

νίας καὶ Πολυρηνίου ἔλαβε τὸ ὄνομα, κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον, ἀπὸ τοῦ μύθου τῆς μεταξὺ Μουσῶν καὶ Σειρήνων ἔριδος, καθ' ἣν αἱ τελευταῖαι ἀπώλεσαν τὰ πτερὰ αὐτῶν καὶ ἔρριψαν ἑαυτὰς εἰς τὴν θάλασσαν.

Περὶ τὰ 350 - 300 π. Χ.

ΑΠΤΕΡΑΙΩΝ ἢ ΑΠΤΑΡΑΙΩΝ Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ στεφάνης καὶ ἐνωτίου. Ἐπί τινων κομματίων τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου ΠΥΘΟΔΩ[ΡΟΥ.	ΠΤΟΛΙΟΙΚΟΣ ἢ ΠΤΟΛΙΟΙΤΟΣ Πολεμιστὴς ἔνοπλος ἱστάμενος πρὸ δένδρου ἱεροῦ, πρὸς τοὺς κλάδους τοῦ ὁποίου ἐγείρει ἱκετευτικῶς τὴν χεῖρα . . ℞ Στατήρ. (*Num. Chron.*, 1884, Πίν. I, 4.)
Κεφαλὴ γυναικεία.	ΑΠΤΑΡΑ Τόξον . . . ℞ Ἡμίδρ.
Ὁμοίως.	Ὁμοίως . . . . Æ ·5

Ἡ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω νομισμάτων κεφαλὴ παριστᾷ πιθανῶς τὴν Ἄρτεμιν τῶν Ἀπτέρων (Le Bas - Waddington, III σ. 37 ἀρ. 75). Ὁ καλούμενος *Πτολίοικος* ἥρως ἴσως εἶνε ὁ οἰκιστὴς (ἐκ τοῦ *πόλεως οἰκιστὴς*) Ἀπτέρας ἢ Πτέρας (Παυσ., Χ. 5). Τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου Πυθοδώρου ἀπαντᾷ ὡσαύτως ἐπὶ νομισμάτων τοῦ Πολυρηνίου.

Περὶ τὰ 300 - 250 π. Χ.

Ἀλεξάνδρεια νομίσματα. Σύμβολον, ἀνὴρ ἔνοπλος (Müller, *Monn. d'Alex.*, ἀριθμ. 904 - 907.

Περὶ τὰ 200 - 67 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος Ἀπτέρας.	ΑΠΤΑΡΑΙΩΝ Πολεμιστὴς προχωρῶν . . ℞ Ἡμίδρ.
Ὁμοίως.	» Ἀπόλλων καθήμενος καὶ λύρα ὄπισθεν αὐτοῦ . ℞ Ἡμίδρ.
Κεφαλὴ Διός. (B. M. Cat., *Crete*, Πίν. II, 11.)	» Ἑρμῆς ἱστάμενος κρατῶν δὲ κηρύκειον . . ℞ Ἡμίδρ.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα φέρουσιν *ἔμπρ.* κεφαλὴν Ἀρτέμιδος, *ὄπισθ.*

δὲ πολεμιστήν, ἀγωνιστικὴν λαμπάδα, μέλισσαν, λύραν ἢ περιστερὰν ἱπταμένην.

Ἀρκαδία. Πόλις μεσόγειος μεταξὺ τῶν πόλεων Ῥαύκου, Γόρτυνος, Κνωσσοῦ καὶ Λυττοῦ.

Περὶ τὰ 300 π. Χ.

Κεφαλὴ Διὸς Ἄμμωνος. (B. M. Cat., *Crete*, Πίν. III, 7, 8.)	ΑΡΚΑΔΩΝ Ἀθηνᾶ ἱσταμένη, στηριζομένη ἐπὶ δόρατος καὶ ἀσπίδος ℞ Δραχ.

Ἀρσινόη (;). Ἡ πόλις αὕτη εἶνε ἐντελῶς ἄγνωστος, ἴσως δ' ὀφείλει τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς εἰς κακὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Στεφάνου ἐν λ. *Ἀρσινόη*.

Τὰ ἀκόλουθα νομίσματα δυνατὸν νὰ μὴ εἶνε ποσῶς Κρητικά.

Περὶ τὰ 300-250 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία (Ἄρτεμις;) (*Num. Chron.*, 1884, Πίν. I, 5.)	ΑΡ-ΣΙ Πολεμιστὴς γυμνὸς ἱστάμενος στηριζόμενος δὲ ἐπὶ ἀσπίδος καὶ δόρατος περὶ ὃ ἑλίσσεται ὄφις Æ ·75-·6
Κεφαλὴ κρανοφόρος (*Αὐτόθι*, Π. I, 9).	ΑΡΣΙ Δύο δελφῖνες . . . . Æ ·4

Βίανος ἢ **Βίεννος,** ἐπὶ τῆς νοτίου παραλίας, μεταξὺ Ἱεραπύτνης καὶ Λεβῆνος. (Bursian, *Geogr.*, II. 579), τόπος δὲ τῆς μεταξὺ Ἄρεως καὶ Ὤτου καὶ Ἐφιάλτου πάλης.

Περὶ τὰ 300-67 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία, δ.	ΒΙΑΝΙ Ῥόδον (;) . . . . . Æ ·55
Ὁμοίως. (P. Lambros, *Z. f. N.*, VII. 357)	ΒΙ ἐν κύκλῳ σφαιριδίων . . Æ ·55

Γόρτυνα ἢ **Γόρτυς.** Πόλις τοῦ κέντρου τῆς νήσου, παρὰ τὸν Ληθαῖον παταμόν. Ἡμιλλᾶτο πρὸς τὴν Κνωσὸν κατὰ πλοῦτον καὶ σπουδαιότητα.

Περὶ τὰ 480 - 400 π. Χ.

Ἡ Εὐρώπη ἐπιβαίνουσα ταύρου. (Fox, Πίν. Χ. 109).	ΑΜΙΑΔ ΟΤ ΜΟΙΛΥΤΡΟΛ (*Γόρτυνος τὸ παῖμα*) κατὰ μῆκος τῶν τεσσάρων πλευρῶν τετραγώνου, ἐν ᾧ κεφαλὴ λέοντος ἀντωπός· τὸ ὅλον ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. ℞ Στατήρ.
ΜΥΤΡΟΛ Ταῦρος κατακεκλιμένος.	Ὁμοίως. (N. Chr., 1884, Πίν. II, 7). ℞ Δραχμή.
» Ὁμοίως	Κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον, ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. ℞ Ἡμίδρ.

Ἕτερα ὁμοίων τύπων, ἄνευ ὅμως ἐπιγραφῶν.

Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ἀνωτέρου περιγραφέντος σπουδαίου στατῆρος εἶνε μεγίστου ἐπιγραφικοῦ καὶ νομισματικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ὁ Lenormant ὑποθέτει, ὅτι τὸ *παῖμα* εἶνε παράγωγον τοῦ *παίειν*, πλήττειν, ὡς ἔχομεν *κόμμα* ἐκ τοῦ *κόπτειν*. Πβλ. ΣΕΥΘΑ ΚΟΜΜΑ, ἐπὶ νομίσματος Σεύθα τοῦ βασιλέως τῶν Ὀδρυσῶν τῆς Θράκης (σελ. 354). Ἔννοια ἀμφοτέρων τῶν λέξεων τούτων φαίνεται ὅτι εἶνε «*κεκομμένον τι*» δηλαδὴ *κέρμα* = *νόμισμα*. Ἡ ἀνάγνωσις *σαῖμα* ἴσον *σῆμα* εἶνε ἀπαράδεκτος, ἐπειδὴ οὐδέποτε τὸ Σ παρίσταται κατὰ τοὺς ἀρχαϊκοὺς χρόνους ὑπὸ τὸ σχῆμα C.

Περὶ τὰ 400 - 300 π. Χ.

Ἡ Εὐρώπη ἐν στάσει τεθλιμμένης, καθημένη μεταξὺ τῶν κλάδων γηραιοῦ δένδρου, ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ ὁποίου εὕρηται ἐπὶ ἑνὸς κομματίου ΣΟΡΥΜΣΤ (= *Τίσυροι;*). Ἐπὶ ἑνὸς τῶν κλάδων εὕρηται ἐνίοτε ἀετός, ἐπὶ ἄλλων μεγάλη κεφαλὴ ἀετοῦ πρὸ τοῦ κορμοῦ.	ΓΟΡΤΥΝΙΟΝ (ἐπ' ἀριστ.) Ταῦρος εἰς διαφόρους στάσεις, συνήθως μετὰ μεγίστης δεξιότητος ἐξειργασμένος καὶ ἐξ ἀπόπτου θεώμενος. . . ℞ Στατὴρ καὶ δραχ. (*Πίναξ ΚΓ'. 10.*) (Gardner, *Types*, Πίν. IX, 18-20, 24.)

Ἡ Εὐρώπη κρατεῖ ἐνίοτε σκῆπτρον, οὗ ἐπικάθηται πτηνόν, φέρει δὲ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πόλον, τοῦθ' ὅπερ δεικνύει, ὅτι ἐθεωρεῖτο ἐν Γόρτυνι ὡς μεγάλη θεὰ καὶ σύζυγος τοῦ Διός.

Εὐρώπη καθημένη ἐπὶ δένδρου, in commercio cum aquila expansis alis. Ἐπί τινων κομματίων εὕρηται κεφαλὴ ταύρου κάτωθεν αὐτῆς.	Ταῦρος . . . . ℞ Στατήρ. (B. M. Cat., *Crete*, Πίν. X. 8).
Κεφαλὴ γυναικεία ἐστεμμένη διὰ φύλλων χλόης σίτου.	ΓΟΡΤΥΝΙΩΝ Ταύρου κεφαλὴ καὶ τράχηλος ἢ ταῦρος ὑπὸ οἴστρου ἐξερεθιζόμενος . . . . . ℞ Δρ.

Οἱ ἀνωτέρω τύποι ἐξηγοῦνται ὑπὸ χωρίου τινὸς τοῦ Πλινίου (XII. 1. 5): Est Gortynae in insula Creta juxta fontem platanus una *insignis utriusque linguae monimentis*, numquam folia dimittens, statimque ei Graeciae fabulositas, superfuit Jovem sub ea cum Europa concubuisse». Ὁ von Sallet (*Z. f. N.*, VI. 264) φρονεῖ, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ δένδρου δυνατὸν νὰ ἀναφέρηται εἴς τὸ ὄρος Τίτυρον τοῦ βορείου μέρους τῆς Κρήτης· ἀλλὰ τοιαύτη τις ἐξήγησις φαίνεται ἀπίθανος. Ὁ Poole θεωρεῖ αὐτὴν μᾶλλον ὡς ἓν τῶν ὀνομάτων τῶν ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τοῦ ἀρχαίου δένδρου ἐγγεγραμμένων καὶ ὡς φαίνεται ὑπὸ Πλινίου ὑπονοουμένων (ἐ. ἀ.).

Κατὰ τὴν Γορτυνιακὴν ἔκδοσιν τοῦ μύθου ἤθελε φανῆ, ὅτι ὁ Ζεὺς ἀφοῦ μεταμορφωθεὶς εἰς ταῦρον ἀπήγαγε τὴν Εὐρώπην, συνεγένετο αὐτῇ λαβὼν τὸ σχῆμα ἀετοῦ. Πρὸς τιμὴν τῆς Εὐρώπης ἤγετο ἐν Γόρτυνι ἑορτὴ καλουμένη Ἑλλώτια, ἐν ᾗ καθορᾶται ἡ σεληνιακὴ προέλευσις τῆς λατρείας αὐτῆς. Ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ἔποψιν τινὲς τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων στατήρων, τῶν φερόντων τὴν ἐπὶ δένδρου καθημένην θεάν, εἶνε μεγίστης ἀξίας· τὸ πλεῖστον ὅμως τῶν ὑπαρχόντων κομματίων εἶνε ἐκτάκτου ἀμελείας περί τε τὸ διάγραμμα καὶ τὴν ἐκτέλεσιν.

Εἰς τὴν περίοδον ταύτην δύναται νὰ ἀποδοθῇ καὶ ὁ ἑξῆς στατήρ, ὁ συνήθως εἰς τὴν Εὔβοιαν ἀπονεμόμενος (Imhoof, *Monn. Gr.* σελ. 223).

Ταῦρος κατακείμενος πρὸς ἀριστερὰ στρέφων δὲ τὴν κεφαλήν.	EVR (;) Κεφαλὴ τῆς Εὐρώπης, μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης· τὸ ὅλον ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . ℞ 184 κ.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀνεγινώσκετο μέχρι τοῦδε EVB ἑπομένως τὸ νόμισμα ἀπενέμετο τῇ Εὐβοίᾳ. Τὴν ἐνταῦθα δὲ διόρθωσιν ἐπήνεγκεν ὁ καθηγητὴς Gardner. Ἐν τούτοις δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξετάσω ἐγὼ αὐτὸς τὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου, ἑπομένως δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ ἀνεπιφυλάκτως τὴν νέαν ἀνάγνωσιν.

ΧΑΛΚΟΣ. *400-300 π. Χ.*

Εὐρώπη καθημένη ἐπὶ κορμοῦ δένδρου καὶ ἀετὸς παρ' αὐτήν. (B. M. Cat., *Crete*, Πίναξ XI. 5.)	ΓΟΡΤΥ Εὐρώπη μετὰ πέπλου κολπουμένου ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἐπιβαίνουσα ταύρου. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ. . . . . Æ ·65.

ΑΡΓΥΡΟΣ. *Περὶ τὰ 300-200 (;)*

Κεφαλὴ Διὸς πρὸς δ, δαφνοστεφής.	ΓΟΡΤΥΝΙΩΝ Ἡ Εὐρώπη ἐπὶ τοῦ ταύρου ὡς ἀνωτέρω. . R Δραχ.

Περὶ τὰ 200 π. Χ.

Τετράδραχμα Ἀθηναϊκῶν τύπων. *Ἐπιγρ.*, ΓΟΡΤΥΝΙΩΝ. *Σύμβολον*, ταῦρος κυρίσσων. (B. M. *Guide*, Πίν. LVI. 32).

Περὶ τὰ 200-67 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός, δαφνοστεφής. (Mionnet, II. 278.	ΓΟΡΤΥΝΙΩΝ Ταῦρος ἱστάμενος. R Στατὴρ (;) 133 κ.
Ὁμοίως μετὰ διαδήματος. *(Πίναξ ΚΑ'. 9).*	ΓΟΡΤΥΝΙΩΝ Ἀθηνᾶ ἱσταμένη, κρατοῦσα Νίκην, στηριζομένη δὲ ἐπὶ ἀσπίδος. Παρ' αὐτῇ ὄφις. Ἄρχων, ΘΙΒΟΣ. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ ἐλαίας . . . R Τετράδρ
Ὁμοίως. (Πρβλ. N. *Ch.*, 1884. Πίν. II, 9).	ΓΟΡΤΥΝΙΩΝ Κυνηγὸς γυμνὸς μετὰ τόξου καὶ βέλους ἀνὰ χεῖρας, καθήμενος ἐπὶ βράχου, ἔχων δὲ καὶ φαρέτραν ἐπ' ὤμου. Ἐν τῷ πεδίῳ, Β. Ὄνομα ἄρχοντος, ΘΙΒΟΣ R Ἀττ. δραχ.
Ὁμοίως. (B. M. Cat., *Grete*, Πίν. XI, 9).	ΓΟΡΤΥΝΙΩΝ. Ἀνὴρ γυμνὸς (Γόρτυς;), βαδίζων πρὸς δ., κρατῶν δόρυ, ἔχων δὲ καὶ ἀσπίδα πρὸ αὐτοῦ. . . R Ἀττικὴ δραχμή.

Κεφαλὴ Μεδούσης κατ' ἐνώπιον (Β. Μ. *Cat.*, *Crete*, Πίν. XI. 10).	Γ-Ο Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων, καταβροχθίζων ὄφιν. Τὸ ὅλον ἐν κύκλῳ ἀκτίνων . . ℞ Ἀττικ. ἡμίδραχ.

Ὁ ἀνωτέρω περιγραφεὶς χρυσοῦς στατὴρ ἴσως εἶνε ἁπλῶς χυτόν τι ἀντίγραφον (ἐκμαγεῖον) ἀργυροῦ νομίσματος. Περιγράφεται ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Mionnet (II, 278), ὑπάρχει δ' αὐτοῦ ἐκμαγεῖον ἐκ θείου ἐν τῷ Βρεταννικῷ Μουσείῳ.

Χαλκός. Κεφαλαὶ Διός, Ἀρτέμιδος Βριτομάρτεως καὶ Ἑρμοῦ, καλουμένου Ἕδα ἐν Γόρτυνι (*Ἐτυμ. Μέγ.* 315. 28). *Ὄπισθ.* Ἀθηνᾶ ἱσταμένη, ὄφιν δὲ κρατοῦσα· πολεμιστὴς γυμνὸς καὶ ἀσπὶς πρὸ αὐτοῦ· ταῦρος· Εὐρώπη ἐπὶ τοῦ ταύρου· ταῦρος καὶ κηρύκειον, κτλ.

Περὶ τὰ 66 π. Χ.

ΡΩΜΑΣ Κεφαλὴ Ῥώμης φερούσης κράνος πτερωτὸν κοσμούμενον ἐν τοῖς πλαγίοις διὰ κεφαλῆς ἐλέφαντος. Πρὸ αὐτῆς ΚΑ. (*Z. f. N.*, X. 119)	ΓΟΡΤΥΝ Ἄρτεμις Ἐφεσία, ὡς ἐπὶ τῶν χρυσῶν στατήρων τῆς Ἐφέσου. Ἐν τῷ πεδίῳ, μέλισσα καὶ κεφαλὴ ἐλέφαντος. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ. ℞ Ἀττικὸν τετράδρ.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐλέφαντος ἦτο τὸ οἰκογενειακὸν ἔμβλημα τῶν Καικιλίων Μετέλλων. Ὅθεν δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι τὰ τετράδραχμα ταῦτα ἐκόπησαν ἐν Γόρτυνι μετὰ τὴν κατάκτησιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κ. Καικιλίου Μετέλλου, ἐν ἔτει 67 π. Χ., καθ' ὃν δὲ χρόνον οὗτος ἠσχολεῖτο περὶ τὸν ὀργανισμὸν τῆς διοικήσεως τῆς νήσου, ἥτις ἐν ἔτει 66 π. Χ. ἐγένετο Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία. Ὁ Λίβιος (*Epit.*, 100) λέγει: «Q. Metellus perdomitis Cretensibus liberae in id tempus insulae leges dedit». Ἄδηλος δ' εἶνε ὁ λόγος τῆς ἐμφανίσεως Ἀρτέμιδος τῆς Ἐφεσίας ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ νομίσματος (*Friedlaender, Zeit. f. Num.*, X. 119).

Μεταξὺ τοῦ 66 καὶ 31 π. Χ. φαίνεται ὅτι ἐκόπησαν κιστοφόροι ἐν Γόρτυνι ὑπὸ τοῦ ΚΥΔΑΝΤΟΣ (Cicero, *Phil.*, V. 5 καὶ

VIII. 9), ὅστις ἦτο ΚΡΗΤΑΡΧΑΣ δηλαδὴ πρόεδρος τοῦ *κοινοῦ τῶν Κρηταιέων*. (*Ἴδε* Imhoof, *Mon. Gr.*, σ. 210)

Αὐτοκρατορικά. Τιβερίου, Æ, κοπέντα ἐπὶ ἀνθυπάτου Κορνηλίου Λούπου. ΤΙΒΕΡΙΩ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΓΟΡΤΥΝΙΩ[Ν *ὄπ*. ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΚΡΗΤΕΣ. Ε (*πὶ*) ΚΟΡ. ΛΥ.

Καλιγούλα καὶ Γερμανικοῦ ἐπὶ Αὐγουρίνου, ΕΠΙ ΑΥΓΟΥΡΙΝΩ ΓΟΡΤ. Ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν *ἐπὶ* μετὰ δοτικῆς. Ἴδε καὶ σελ. 595 Τὸ ὄνομα Αὐγουρῖνος ἀπαντᾷ ὡσαύτως ἐπὶ νομισμάτων τῆς Ἱεραπύτνης καὶ τοῦ Πολυρηνίου.

Κλαυδίου Æ. *Ὀπισθ*. Αὔγουστος καθήμενος, ἢ ἐπὶ τεθρίππου ἐλεφάντων, περιβαλλόμενος δὲ ὑπὸ ἑπτὰ ἀστέρων (Mionnet, VI. 676. 433 καὶ 434) καὶ AR μετ' Αὐγούστου καθημένου κρατοῦντος ἀκροστόλιον καὶ σκῆπτρον. (*Zeit. f. Num.*, XIII. Πίν. IV. 7). Τραϊανοῦ AR *Ὀπισθ*. ΓΟΡΤΥC, Πολεμιστὴς γυμνός.

Ἐλευθέρνα, πόλις σπουδαία ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ ὄρους τῆς Ἴδης. Ἐκαλεῖτο ὡσαύτως καὶ Ἀπολλωνία, τὰ δὲ νομίσματα δεικνύουσιν, ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἦτο ὁ πολιοῦχος θεὸς αὐτῆς.

Περὶ τὰ 480-400 π. Χ.

Ἀπόλλων ἢ Μίνως ὡς κυνηγός, φέρων σφαῖραν ἢ χερμάδιον καὶ τόξον. Ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἐλάτη, παρ' αὐτῷ δὲ κύων.	ΕΛΕΥΘΕΡ (*ἐπ' ἀριστ.*) Ἄρτεμις Δίκτυννα ὡς κυνηγέτις, τοξεύουσα· παρ' αὐτῇ μικρὸν ζῷον· τὸ ὅλον ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. Æ Στατ.

Ὁ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀρχαϊσμὸς τοῦ νομίσματος τούτου δυνατὸν νὰ εἶνε ἀποτέλεσμα ἐν μέρει τῆς ἀγροίκου αὐτοῦ ἐκτελέσεως. Ἀπεικονίσθη ἐν *Num. Chron.*, 1884, Πίν. II. 5.

Περὶ τα 400-300 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής. (*Num. Chron.*, 1884, Πίν. II, 6.)	ΕΛΕΥ, ΕΛΕΥΘΕΡΝΑΙΟΝ κτλ. Ἀπόλλων ἢ Μίνως ἱστάμενος, κρατῶν σφαῖραν καὶ τόξον . . . . Æ Στατήρ, δραχ. καὶ ὀβολ.
Κεφαλὴ Διὸς (τεχνοτροπία τοῦ τέλους τοῦ αἰῶνος).	ΕΛΕΥ Ὁμοίως. . . . Æ Στατήρ. (B. M. Cat., *Crete*, Πίν. VIII, 7.)

Ǝ-Λ Σταφυλή.	Ἀπόλλων ἢ Μίνως ἱστάμενος, κρατῶν σφαῖραν καὶ τόξον . Æ ·7 (N. Chr., 1884, Πίν. II, 1.)

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. (B. M. Cat., *Crete*, Πίν. VIII, 13.)	ΕΛΕΥΘΕΡΝΑΙΩΝ Ἀπόλλων καθήμενος ἐπὶ ὀμφαλοῦ κεκαλυμένου διὰ δικτυωτοῦ, παρ' ᾧ λύρα. Φέρει δὲ σφαῖραν, καὶ ἔχει παρ' ἑαυτὸν τόξον . . . . . . Æ ·7

Ἀργυρᾶ νομίσματα τοῦ αἰῶνος τούτου δὲν ὑπάρχουσιν.

Αὐτοκρατορικά.

Τιβέριος. Ꝛ δραχμὴ κοπεῖσα ἐπὶ τοῦ ἀνθυπάτου Κορνηλίου Λούπου. *Ἐπιγρ*, ΤΙ. ΚΑΙΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ Ε(*πὶ*) ΚΟΡ. Λ. *Ὄπισθ.* ΘΕΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΕΛΕΥΘ.

Ἔλυρος. Ἡ σπουδαιοτάτη τῶν πόλεων τῆς ΝΔ Κρήτης.

Περὶ τὰ 400-300 π. Χ.

ΕΛΥΡΙΟΝ Κεφαλὴ Κρητικῆς αἰγάγρου· παρ' αὐτῇ, αἰχμὴ βέλους.	Μέλισσα. . . . . . . Ꝛ Δραχμή. (B. M. Cat., *Crete*, Π. VIII, 15.)
Μέλισσα.	ΕΛΥΡΙΟΝ Αἲξ ἱσταμένη πρὸ δένδρου ἐγείρουσα δὲ τὸν πρόσθιον πόδα πρὸς αὐτό . . Ꝛ Δραχμή.

Περὶ τὰ 200-67 π. Χ.

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	ΕΛΥΡΙΩΝ Τρίαινα. Ꝛ Ἀττ. τετράδρ.

Ἱεράπυτνα, κειμένη περὶ τὰ πέντε μίλια πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἐρυθραίου ἀκρωτηρίου, ἦτο μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Πραισοῦ (Στράβωνος, Χ. 479), κατὰ τὸν δεύτερον π. Χ. αἰῶνα, μία τῶν μεγίστων πόλεων τῆς Κρήτης.

Περὶ τὰ 400-350 π. Χ.

ΙΡ-ΑΠ-V μεταξὺ τῶν μηρῶν τρισκελοῦς· τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ.	Πρόσθιον ὑὸς ἐν στεφάνῳ . . . . . Ꝛ Στατ. 174·5 κ. (*Z. f. N.*, XIII, Π. IV, 8).

Πρὸ τοῦ 300 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Διὸς δαφνοστεφής, ἀκριβῶς ὁμοιάζουσα κατὰ τεχνοτροπίαν πρὸς τὰ νομίσματα τῶν Αἰνιάνων (302-286 π. Χ.), σελ. 367.	ΙΕΡΑ Φοῖνιξ μετ' ἀετοῦ παρὰ τὴν ῥίζαν . . . . Ꝛ Στατήρ. *(Πίναξ ΚΑ'. 10).*

Περὶ τὰ 200 π. Χ.

Τετράδραχμα Ἀθηναϊκῶν τύπων. *Ἐπιγρ.* ΙΕΡΑΠΥ. *Σύμβολον,* ἀετός. Ἄρχοντες, ΙΗΝΟΦΙ ἢ ΚΥΡΑΝΝΙΣ. Ἴδε τὰς ἐν Κνωσῷ παρατηρήσεις (σελ. 592).

Περὶ τὰ 200-67 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία πυργοφόρος. Β. Μ. *Guide,* Πίν. LVI 33)	ΙΕΡΑΠΥΤΝΙΩΝ Φοῖνιξ καὶ ἀετός. Ὄνομα ἄρχοντος κατ' ὀνομαστικὴν ἢ γενικὴν πτῶσιν καὶ μονογράφημα. Ꝛ Πλατὺ Τετρ. 232 κ.
Ὁμ. (Β. Μ. Cat., *Crete,* Πίν. XII 2).	ΙΕΡΑΠΥΤΝΙΩΝ Ὁμ. Ꝛ Δίδρ 116 κ.
Ὁμοίως.	» Ὁμ. Ꝛ Δρ. 57 κ.

Μεταξὺ τῶν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων ὀνομάτων εὕρηνται τὰ ἑξῆς — ΑΡΙΣΤΑΓΟΡΑΣ, ΑΣΒΑΝΤΟΣ, ΙΜΕΡΑΙΟΣ, ΚΛΟΥΜΕΝΙΔΑΣ, ΚΥΔΑΝΤΟΣ, ΜΕΝΕΣΘΕΝΗΣ, ΣΑΜΑΓΟΡΑΣ καὶ ΦΑΥΟΣ.

Αὐτοκρτορικά. Ꝛ Αὔγουστος θεῖος, ΘΕΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΚΡΗΤΩΝ ΕΠΙ ΚΟΡΝΗΛ. ΛΥ. *ὄπ.* ΤΑΝ ΚΡΗΤΑΓΕΝΗΣ ΙΕΡΑ. Κεφαλὴ Διός. Καλιγούλας, Æ. ΕΠΙ ΦΛΑΟΥΙΟΥ καὶ ΕΠΙ ΑΥΓΟΥΡΙΝΟΥ. *Τύποι,* Ἀετὸς καὶ δένδρον φοίνικος.

Τὸ ΤΑΝ εἶνε προφανῶς Κρητικὴ μορφὴ τοῦ ΖΑΝ = Ζὴν (Eckhel, D. N. V., II. σ. 301).

Ἴτανος, κειμένη εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς Κρήτης, ἦτο ἀρχαῖος Φοινικικὸς σταθμός, πιθανῶς πρακτορεῖον τοῦ ἐμπορίου τῆς πορφύρας (Ἡροδ. IV. 151). Κατόπιν ηὐξήθη εἰς πόλιν ἀρκετῆς σπουδαιότητος. Ἐν τῇ γειτονίᾳ ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς Σαλμωνίας, θαλασσίας θεότητος (Πρβλ. τὸ ἅλς). Ἐκ τῶν νομισμάτων καταφαίνεται, ὅτι θαλάσσιός τις θεός, ἴσως πρὸς τὸν Δαγόνα τῆς Φοινίκης σχετιζόμενος, ἐλατρεύετο ἐν Ἰτάνῳ.

Ἐπίσης ὁ Ζεύς, καλούμενος Δικταῖος, ἐλατρεύετο ἐπὶ τοῦ γείτονος ὄρους τῆς Δίκτης, εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἰτάνου καὶ Πραισοῦ (Στραβ., Χ. 478 καὶ ἐπιγραφὴ παρὰ Paschley, I. 290).

Περὶ τὰ 480-430 π. Χ.

Θεὸς θαλάσσιος (Γλαῦκος ἢ Τρίτων) τὰ μὲν ἄνω τῆς ὀσφύος ἄνθρωπος, τὰ δὲ κάτω αὐτῆς ἰχθύς.	Σχηματοπεποιημένος ἀστὴρ ἢ ἥλιος ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ ℞ Στατήρ. (*N. Chr.*, 1884, Πίν. II. 10, 11).

Περὶ τὰ 430-400 π. Χ. ἢ βραδύτερον.

Θεὸς θαλάσσιος ὡς ἀνωτέρω κατακοντίζων διὰ τριαίνης. (*Πίναξ ΚΑ'. 11.*)	ΙΤΑ ἢ ΙΤΑΝΙΟΝ. Δύο θαλάσσιοι. δράκοντες ἀντιμέτωποι. Ὄνομα ἄρχοντος ἐνίοτε ΕΥΦΑΜΟ (ὁ Mionnet περιγράφει αὐτὰ ὑπὸ τὴν Κέρκυραν) . . . . ℞ Στατήρ, δραχμὴ καὶ ἡμίδρ.
ΙΤΑΝΙΟΝ ὁμοίως.	Ὅμοιος τύπος . . . . ℞ Στατήρ.
Ὁμοία θεότης.	Ἀστήρ. . . . . ℞ Ὀβολός.

Περὶ τὰ 400-300 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς Σαλμωνίας μετ' Ἀθηναϊκῆς λοφοφόρου περικεφαλαίας. (B. M. Cat. *Crete.*, Πίν. XII. 5).	ΙΤΑΝΑΩΝ Ἀετὸς στρεφόμενος. Ἐν τῷ πεδίῳ συνήθως, θεὸς ἰχθυόμορφος. Τὸ ὅλον ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ ℞ Στατήρ, δραχ. καὶ ἡμίδρ.
Ὁμοίως.	Ἀστὴρ . . . . . . ℞ Ὀβολός.

Κεφαλὴ νεανικὴ δαφνοστεφής.	Ἀστὴρ . . . . Æ ·5

Περὶ τὰ 300-250 π. Χ.

Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκουσι τὰ φέροντα ἀλεξανδρείους τύπους τετράδραχμα ἔχοντα ὡς πρόσθετον σύμβολον *Τρίτωνα*. (Müller, *Mon. d'Alex.*, ἀρ. 901-903).

Περὶ τὰ 200-67 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς, ὡς ἐπὶ τῶν ὀψίμων νομισμάτων τῶν Ἀθηνῶν.	Θαλάσσιος θεὸς ἢ Τρίτων, φέρων τρίαιναν καὶ σαλπίζων διὰ κόγχης. ℞ Ἡμίδρ.

Αὐτοκρατορικά. Φαυστίνα ἡ νεωτέρα, Æ. ὀπ. ΙΤΑ[ΝΙΩΝ] Αἱ τρεῖς Χάριτες.

Κεραία. (Πολυβ., IV. 53. Eckhel, D.N.V., II. 306). Ἡ πόλις αὕτη τίθεται ὑπό τινων παρὰ τὸ Πολυρήνιον, παρ' ἄλλων δὲ πλησίον τῆς Βιάνου.

Περὶ τὰ 300 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος δαφνοστεφής, μετὰ φαρέτρας ἐπ' ὤμου.	ΚΕΡΑΙΤΑΝ Βέλος καὶ ἐπιδορατίς. ℞ Δραχμή.

Περὶ τὰ 200 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος ἢ κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	Κ ἢ Κ-Ε Ἐπιδορατὶς καὶ αἰχμὴ βέλους . . . . Æ ·4

Κνωσός, τὸ κέντρον τῆς λατρείας τοῦ Κρητικοῦ Διός, ἡ περίφημος βασιλικὴ καθέδρα τοῦ Μίνωος, ἐπίσης δὲ διάσημος ἕνεκα τοῦ μυθικοῦ Λαβυρίνθου, τοῦ ὑπὸ τοῦ Δαιδάλου κατασκευασθέντος πρὸς οἴκησιν τοῦ Μινωταύρου. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἦτο ἡ ἰσχυροτάτη τῶν Κρητικῶν πόλεων. Ἔκειτο δὲ ἐν πεδίῳ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τρίτωνος καὶ Καιράτου, παρὰ τὸ κέντρον τῆς βορείου παραλίας τῆς νήσου.

Περὶ τὰ 480-400 π. Χ.

Ὁ Μινώταυρος ἐν σχήματι ἀνδρὸς βουκεφάλου, τρέχων ἢ γονατίζων, κρατῶν δὲ μεγάλην σφαῖραν ἐν ἑκάστῃ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. (B. M. *Guide,* Πίν. VI, 32.)	Λαβύρινθος ἐν σχήματι μαιανδρομόρφου σταυροῦ (swastika, ἡλιακὸν σύμβολον) μετὰ ἀστέρος ἢ ἡλίου ἐν τῷ κέντρῳ, καὶ τεσσάρων ἐγκοίλων τετραγώνων ἐν ταῖς γωνίαις . . . . ℞ Στατήρ.
Ὁμοίως.	Λαβύρινθος τετραγωνικοῦ σχήματος ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. ℞ Στατ.
Ὁμοίως. (*Num. Chron.,* 1884, Πίν. I, 11.)	Κεφαλὴ Θησέως ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ λαβυρίνθου· τὸ ὅλον ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . . . ℞ Στατήρ.

Περὶ τὰ 400-350 π. Χ.

ΜΙΝΩΣ Ὁ βασιλεὺς Μίνως καθήμενος ἐπὶ θρόνου καὶ στηριζόμενος ἐπὶ σκήπτρου.	ΚΝΩΣΙΟΝ Κεφαλὴ Δήμητρος ἐστεμμένη δὲ διὰ φύλλων χλόης σίτου, ὑπὸ λαβυρίνθου δὲ πλαισιουμένη. ℞ Στατήρ.

Πρβλ. J. Friedlaender, *Zeit. f. Num.,* VI. σ. 232.

Κεφαλὴ Δήμητρος χλόῃ ἐστεμμένη. (B. M. Cat. *Crete*, Π. IV, 10-13.)	Λαβύρινθος σχήματος μαιανδρομόρφου σταυροῦ ἢ τετράγωνος . . . ℞ Στατήρ.
Ὁμοίως (*Αὐτόθι*, Πίν. V, 1).	ΚΝΟΣΙΟΝ Κεφαλὴ ταύρου (Μινωταύρου) ἐν τῷ μέσῳ λαβυρίνθου. ℞ Στατήρ.

Τινὰ τῶν νομισμάτων τούτων φέρουσιν ὀνόματα ἀρχόντων - ΒΙΡ, ΒΡΙΩΝ, κλπ. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης χαλκᾶ νομίσματα μετὰ κεφαλῆς ἀξέστου ἐργασίας ἐπὶ ἑκάστης ὄψεως.

Περὶ τὰ 350-300 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἥρας φέρουσα πόλον δι' ἀνθεμίων κεκοσμημένον. (*Πίναξ ΚΑ'. 2.*)	ΚΝΩΣΙΩΝ Λαβύρινθος τετράγωνος οὗ ἑκατέρωθεν Α-Ρ, αἰχμὴ βέλους καὶ κεραυνός. ℞ Στατ. καὶ δρχ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (;) δαφνοστεφής. (*Num. Chron.*, 1884, Πίν. I. 16)	ΚΝΩΣΙΩΝ Παράστασις νεανικὴ Θησέως) γυμνὴ τὰ ἄνω τῆς ὀσφύος, καθημένη ἐπὶ τετραγώνου λαβυρίνθου, στηριζομένη ἐπὶ σκήπτρου καὶ φέρουσα Νίκην . ℞ Δραχμή.
Ὁμοίως.	ΚΝΩΣΙΩΝ Λαβύρινθος τετράγωνος ℞ Ἡμίδρ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	» Ὁμοίως . . ℞ Ἡμίδρ.

Ἀστὴρ ἢ ἥλιος.	Λαβύρινθος τετράγωνος . . . Æ ·4

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ τετάρτου αἰῶνος ὑπάρχει διακοπὴ ἐν τῇ σειρᾷ τῶν νομισμάτων τῆς Κνωσοῦ, ἧς διαρκούσης, ἐκυκλοφόρουν ἴσως ἐν τῇ νήσῳ νομίσματα ἀλεξανδρείων τύπων. Περὶ δὲ τὸ 220 π. Χ. οἱ Κνώσιοι συνεμάχησαν πρὸς τοὺς Γορτυνίους πρὸς καθυπόταξιν ἁπάσης τῆς νήσου, ὅπερ ὅμως ἐπί τινα χρόνον δὲν κατώρθωσαν (Πρβλ. IV. 53). Τὰ ἑξῆς νομίσματα ἐφ' ὧν συνδυάζονται τύποι τῆς Γόρτυνος καὶ τῆς Κνωσοῦ, ἀναφέρονται εἰς τὴν συμμαχίαν ταύτην:—

Εὐρώπη μετὰ πέπλου ἠνεμωμένου, ἐπιβαίνουσα ταύρου· ὑποκάτω, δελφῖνες.	ΚΝΩΣΙΩΝ Λαβύρινθος τετράγωνος. Ὑπεράνω αὐτοῦ ἀστὴρ ἢ ἥλιος. Ⱥ ·7 (*Num. Chron.*, 1884, Πίν. I. 13)

Περὶ τὰ 200 π. Χ.

Περὶ τὰ 200 π. Χ. ὁ Ἀθηναῖος Κηφισόδωρος ἐποίησε συμμαχίας συνθήκην μεταξὺ Ἀθηνῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ Ἀττάλου Α' βασιλέως τῆς Περγάμου, Πτολεμαίου Ε', Αἰτωλῶν, Ροδίων καὶ Κρητῶν ἀφ' ἑτέρου (Παυσ. I, 36), ἐναντίον Φιλίππου Ε' βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ἄξιον σημειώσεως δ' εἶνε, ὅτι κατ' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς χρόνους, ὡς φαίνεται, αἱ πόλεις Κνωσός, Κυδωνία Γύρτυνα, Ἱεράπυτνα, Πολυρήνιον καὶ Πρίανσος παρεδέχθησαν πᾶσαι τοὺς τύπους τῶν Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων τῆς « νέας τεχνοτροπίας ». Τὰ τῆς Κνωσοῦ δύνανται νὰ περιγραφῶσιν ὡς ἑξῆς: —

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ὡς ἐπὶ τῶν Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων. (*Πίναξ ΚΓ'. 9.*)	ΚΝΩΣΙΩΝ Γλαῦξ ἐπὶ ἀμφορέως, ἐφ' οὗ Α. Ἐν τῷ πεδίῳ, λαβύρινθος τετράγωνος. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ ἐλαίας ℞ Ἀττικ. τετράδ.

Περὶ τὰ 116 - 67 π. Χ.

Ἡ ἀμέσως ἑπομένη, τελευταία δὲ κλάσις τῶν Κνωσίων τετραδράχμων (Ἀττικῆς ὁλκῆς) δὲν δύναται νὰ καταταχθῇ εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τοῦ 116 π.Χ. ἐπειδὴ πολλὰ τῶν ὑπαρχόντων κομματίων εἶνε κεκομένα ἐπὶ νομισμάτων Ἀντιόχου τοῦ Θ', Φιλοπάτορος, τοῦ βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ 116—96 π. Χ. (*Zeit. f. Num.*, V. σ. 148), οὐδὲ δύναται ἡ σειρὰ νὰ ἐκταθῇ πέραν τοῦ 67 π. Χ. ὅτε ἡ Κρήτη κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων.

Κεφαλὴ Διὸς δ. μετὰ διαδήματος. Ἐν τῷ πεδίῳ, ἐνίοτε, ΝΙΚΑ.	ΚΝΩΣΙΩΝ Λαβύρινθος τετράγωνος (*Πίναξ ΚΓ'. 7*). . . . . . ℞ Πλατὺ τετράδραχμον.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος μετὰ κόμης κυματιζούσης. Διὰ μέσου δὲ τοῦ πεδίου, ΠΟΛ-ΧΟΣ (ὄνομα ἄρχοντος, ἢ δυνατόν, ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος = Πολιοῦχος.)	ΚΝΩΣΙΩΝ Λαβύρινθος κυκλικός. ℞ Πλατὺ τετράδραχμον. (*Πίναξ ΚΓ'. 8*).

Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περιόδον τῆς Κρητικῆς αὐτονομίας ἀνήκουσι πάντα τὰ μεγάλα χαλκᾶ νομίσματα τῆς Κνωσοῦ, φέροντα τὴν *ἐπιγρ.* ΚΝΩΣΙΩΝ.

Κεφαλὴ Διός.	Λαβύρινθος. . . . . Æ ·85-·55
Ὁμοίως, πρὸ αὐτῆς κεραυνός.	Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων Æ 1·05

Ὀνόματα ἀρχόντων, ΚΥΔΑΣ, ΜΝΗΣΙΘΕΟΣ, ΑΡΙΣΤΙΩΝ, ΘΑΡΣΥΔΙΚΑΣ, κτλ.

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος μετὰ φαρέτρας ἐπ' ὤμου.	Φαρέτρα μετὰ τελαμῶνος· ἄρχοντες [Τ]ΑΥΡΙΑΔΑ[Σ], ΘΑΡΣΥΔΙΚΑΣ κτλ. . . . . . Æ ·85
Ὁμοίως.	Κηρύκειον πτερωτόν . . . . Æ ·6

Ἡ Κνωσὸς ὡς Ῥωμαϊκὴ ἀποικία.

Τῆς Κνωσοῦ ὡς Ῥωμαϊκῆς ἀποικίας (Στράβωνος, X. 477) εἶνε γνωστὰ νομίσματα τοῦ Μ. Ἀντωνίου καὶ Αὐγούστου μετ' ὀνομάτων διάνδρων. *Ἐπίγρ.*, C. I. N C. EX. D. D = Colonia Julia Nobilis Cnossus (Imhoof, *Monn. Gr.*, 213). Ὑπάρχουσιν ἐπίσης αὐτοκρατορικὰ νομίσματα κοπέντα ἐπὶ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΓΝΩΣΙΩΝ ἢ ΓΝΩΣΣΙΩΝ.

Κυδωνία, σπουδαία πόλις ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς Κρήτης παρὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς νήσου, ὀφείλουσα τὴν κτίσιν αὐτῆς εἰς τὸν Κύδωνα, υἱὸν τῆς Ἀκακαλλίδος, θυγατρὸς τοῦ Μίνωος. (Παυσ. VIII, 53).

Περὶ τὰ 350 - 300 π. Χ.

Κεφαλὴ Διονυσιακὴ γυναικεία, ἐστεμμένη διὰ φύλλων ἀμπέλου καὶ σταφυλῶν. Ὄπισθεν αὐτῆς ΝΕΥΑΝΤΟΣ ΕΠΟΕΙ ἢ μονογράφημα. (*Z. f. N.*, II. Πίν. I. 8).	ΚΥΔΩΝ. Ὁ Κύδων ὡς τοξότης γυμνὸς χορδίζων τὸ τόξον αὐτοῦ· πρὸ αὐτοῦ, ἐνίοτε, κύων . . . . ℞ Στατὴρ καὶ δραχμή.
Κεφαλὴ Διονυσιακὴ κισσοστεφής. (*Πίναξ ΚΑ'. 7*)	ΚΥΔΩΝ Παῖς ὑπὸ κυνὸς θηλαζόμενος ℞ Στατήρ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς Κυδωνίας. Παυσ. VI. 21. 6).	ΚΥΔΩΝ. Ὁμοίως. Ὑπεράνω ἀστὴρ ἢ ἥλιος . . . ℞ Δραχμή. (B. M. Cat. *Crete.*, Πίν. VII. 7).

Κεφαλὴ κισσοστεφής.	Κ ἢ βούκρανον ἐν μέσῳ τριῶν μηνίσκων . . . . ℞ Τριημιώβολ.
Κεφαλὴ γυναικεία.	ΚΥΔΩ Ἀμφορεύς . . ℞ Ὀβολός.
Κεφαλὴ ἄρρην νεαρά.	ΚΥΔΩ Κύων καθήμενος. . Æ ·5

Μίλητος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κύδωνος καὶ κτίστης τῆς ἐν Ἰωνίᾳ ὁμωνύμου πόλεως, ἐλέγετο ὅτι ἐθηλάσθη ἐν Κρήτῃ ὑπὸ λυκαίνης. Ὁ μῦθος οὗτος δὲν λέγεται καὶ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· ἀλλ' ἐὰν δὲν παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ νομισματικὸς τύπος ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν τὸν Μίλητον, ὀφείλομεν νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὅμοιος μῦθος ἐλέγετο καὶ περὶ τοῦ Κύδωνος. Ἐν τούτοις ἐπὶ τῶν νομισμάτων τὸ ζῷον φαίνεται σαφῶς ὅτι εἶνε κύων καὶ οὐχὶ λύκαινα.

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Ἐν Κυδωνίᾳ, ὡς ἐν Κνωσῷ, φαίνεται ὅτι ὑπάρχει διάμεσον ἑνὸς περίπου αἰῶνος, καθ' ὃ δὲν ἐκόπησαν νομίσματα (ἐξαιρέσει ἴσως τοιούτων μετ' ἀλεξανδρείων τύπων).

Περὶ τὰ 200-67 π. Χ.

Περὶ τὰ 200 π. Χ. ἡ Κυδωνία ἔκοψε τετράδραχμα Ἀθηναϊκῶν τύπων (ἴδε Κνωσὸν σελ. 592) *Ἐπιγρ.*, ΚΥΔΩΝΙΑΤΑΝ· σύμβολα ἐν τῷ πεδίῳ, Κύδων ὑπὸ κυνὸς (ἢ λυκαίνης;) θηλαζόμενος, ἢ Ζεὺς ἐξακοντίζων κεραυνόν· ἐπὶ δὲ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως εὕρηται τὸ ὄνομα ἄρχοντος ΑΙΘΩΝ (*Num. Chron.* 1884, Πιν. II, 2, 4). Τὰ ἀκόλουθα τετράδραχμα ἀνήκουσιν εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς πρὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς καταχτήσεως αὐτονομίας.

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος Δικτύννης, μετὰ τόξου καὶ φαρέτρας ἐπ' ὤμου. Διὰ μέσου τοῦ πεδίου ὄνομα ἄρχοντος, ΠΑΣΙΩΝ. (B. M. Cat., *Crete*, Πίν. VII. 16).	ΚΥΔΩΝΙΑΤΑΝ Ἄρτεμις Δίκτυννα ἱσταμένη, κρατοῦσα μακρὰν δᾷδα. Παρ' αὐτὴν κύων καθήμενος. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ ἐλαίας. . . . . ℞ Πλατὺ τετράδραχμον.

Ἡ Κυδωνία ἦτο τὸ κέντρον, ἐξ οὗ ἡ λατρεία τῆς Δικτύννης, γνωστῆς εἴς τινα μέρη τῆς Κρήτης ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Βριτομάρτεως

ἤτοι *γλυκείας παρθένου* (Solinus, *Polyh.* c. 11), ἐξηπλώθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν νῆσον (ἴδε σελ. 383). Τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὄρους Τιτύρου παρὰ τὴν Κυδωνίαν (Στράβ. σ. 479).

Οἱ τύποι τῶν ὑπολειπομένων χαλκῶν νομισμάτων τοῦ τελευταίου ἑνὸς καὶ ἡμίσεος αἰῶνος τῆς Κρητικῆς αὐτονομίας ἀναφέρονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν σεληνιακὴν λατρείαν τῆς Δικτύννης.

Γλαῦξ.	ΚΥΔΩ, ΚΥ, κτλ. Μηνίσκος καὶ ἀστήρ Æ ·6
Κεφαλὴ τῆς Δικτύννης ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος.	» Ὁμοίως. . . . Æ ·85
Κεφαλὴ Διονύσου κισσοστεφής.	» Ὁμοίως. . . . Æ ·65
Κεφαλὴ γυναικεία μετὰ στεφάνης.	» Σταφυλή . . . Æ ·5

Αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι.

Ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Δόμνης. *Ἐπιγρ.*, ΚΥΔΩΝΙΑΤΑΝ. *Τύποι*, Κύδων ὑπὸ κυνὸς θηλαζόμενος. Ἐπὶ τοῦ ἀνθυπάτου Κορνηλίου Λούπου καὶ ἐπὶ τοῦ Λάχητος, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου, ἐξεδόθησαν ἀργυρᾶ νομίσματα· *ἐμπ.* ΤΙΒΕΡΙΩ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΕΠΙ ΚΟΡ ΛΥΠΩ καὶ ΕΠΙ ΛΑΧΗΤΙ. *Ὄπισθ.* ΣΥΝΚΛΗΤΩ ΚΡΗΤΕΣ ΚΥ ἢ ΚΥΔΩΝΕΑΤΩΝ. *Τύπος*· πεπλοφόρος καὶ πωγωνοφόρος κεφαλὴ τῆς Συγκλήτου, ὡς τῆς Κρήτης οὔσης συγκλητικῆς ἐπαρχίας. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης ἀργυρᾶ νομίσματα ἐπιγεγραμμένα Κ*(οινὸν)* ΚΡΗΤΩΝ Ε*(πὶ)* ΚΟΡ. Λ. Ἴδε ὡσαύτως Imhoof, *Mon. Gr.*, σελ. 215.

Σημείωσον τὴν λίαν ἀσυνήθη χρῆσιν τῆς *ἐπὶ* μετὰ δοτικῆς.

Λάππα, μεσόγειος πόλις τῆς δυτικῆς Κρήτης, ὀλίγα νομισματικὰ μνημεῖα ἀφήσασα.

Περὶ τὰ 400-300 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία δεξ.	Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον ἔχουσα τὸ ἓν τῶν κεράτων πρὸς τὰ κάτω ἐστραμμένον . . . . AR Δραχμή.

Περὶ τὰ 200-67 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (;) (B. M. Cat., *Crete*, Πίν. XIII,11.)	ΛΑΓΓΑΙ Ἀπόλλων ἱστάμενος, λύραν ἀνακρούων. Ἄρχων ΣΥΛΩΚΟΣ ℞ Ἡμίδρ.
Κεφαλὴ ταύρου.	Λ . . . . ℞ Ἡμίδρ.
Ὁμοίως.	Τρίπους . . . . Æ ·55
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (;).	ΛΑΓΓΑΙΩΝ Λύρα . . . . Æ ·8
Ὁμοίως.	ΛΑ Κεφαλὴ ταύρου, τρίπους ἢ λύρα Æ ·6

Αὐτοκρατορικά. Αὔγουστος· Τιβέριος (*Rev. Num.*, 1885, σ. 160)· Δομιτιανός. *Τύπος* Ἀθηνᾶ ἀρχαϊκή· Δομιτία καὶ Κόμμοδος. *Ἐπιγρ.*, ΛΑΓΓΑΙΩΝ.

Λασσαία. Ἴδε Ἄλασσα.

Λατώς, παρὰ τὴν βορείαν ἀκτήν, πρὸς ἀνατολὰς ἀποβλέπουσα διὰ τοῦ παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς νήσου μεγάλου κόλπου (Bursian *Geogr.*, II. 573). Ὁ λιμὴν αὐτῆς ἐκαλεῖτο Καμάρα (*Λατίων τῶν πρὸς Καμάρᾳ*· Le Bas-Waddington· *Inscr Gr.*, V. 74).

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος ἢ Ἐλευθυίας (Εἰλειθυίας), ἥτις εἶχε ναὸν ἐν Λατῷ. (*Corp. Inscr. Gr.*, 3058).	ΛΑΤΙΩΝ Ἑρμῆς φέρων κηρύκειον . Æ ·55 (*Num. Chr.* 1884, Πίν. II, 13.)
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος μετὰ στεφάνης.	ΛΑ Προτομὴ Ἑρμοῦ . . . Æ ·4

Λισός, ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς παρὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς νήσου.

Δεύτερος αἰὼν π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία (Δίκτυννα ;)	ΛΙΣΙΩΝ Δελφίς. . . . . . Æ ·7
ΛΙΣΙ Πῖλοι Διοσκούρων.	ΛΙΣΙ Τόξον καὶ φαρέτρα χιαστί. Æ ·6

Λύττος, μία τῶν μεγίστων πόλεων τῆς Κρήτης, κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Αἰγαίου ὄρους, ἑκατὸν περίπου στάδια ΝΑ τῆς Κνωσοῦ. Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς Λύττου εἶνε πολυάριθμα, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνα πλείστων ἄλλων πόλεων τῆς Κρήτης, ἀγροίκου κατασκευῆς καὶ τεχνοτροπίας. Ἕνεκα τούτου εἶνε κατά τι δύσκολος ἡ χρονολογικὴ αὐτῶν κατάταξις. Ἐντούτοις πιθανῶς ἀνή-

κουσιν εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ πέμπτου καὶ εἰς τὸν τέταρτον αἰῶνα π. Χ.

Περὶ τὰ 450 - 330 π. Χ. ἢ βραδύτερον.

Ἀετὸς ἱπτάμενος. (*N. C.*, 1884, Πίν. III. 1.)	ΛΥΤΤΣΘΝ, βραδύτερον ΛΥΤΤΙΟΝ Κεφαλὴ κάπρου ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. ℞ Στατήρ, δρ., ἡμίδρ. καὶ Æ ·55

Περὶ τὰ 300 - 250 π. Χ.

Τετράδραχμα μετὰ τύπων τοῦ Ἀλεξάνδρου (Müller, 900). ***Σύμβολον***, κεφαλὴ κάπρου.

Ἀπὸ τοῦ 300 - 220 π. Χ. ὅτε ἡ πόλις κατεστράφη ὑπὸ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῆς γείτονος Κνωσοῦ, τὰ νομίσματα τῆς Λύττου εἶνε σπάνια.

Περὶ τὰ 300 - 220 π. Χ.

Κεφαλὴ κάπρου. (B.M. Cat., *Crete*, Πίν. XIV. 6.)	ΛΥΤΤΙΩΝ Ἀετὸς ἱστάμενος μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων. . . . ℞ Ἀττικ. δραχμή.
ΛΥΤΤΙΩΝ Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων.	Κεφαλὴ κάπρου . . . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Διός.	ΛΥΤΤΙΩΝ Ἀετὸς μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων· ἐν τῷ πεδίῳ κεφαλὴ κάπρου . . . . . . Æ ·7

Ὁ ἀετὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Δικταίου Διός. Ἡ δὲ κεφαλὴ τοῦ κάπρου δύναται νὰ εἶνε ἔμβλημα τῆς Ἀρτέμιδος (Ὁμήρ. *Ἰλίας* VI. 204, *τερπομένη κάπροισι.*)

Ματαλέα (;) (Πτολεμ. III. § 4), Κρητικὴ πόλις ὀλίγα μίλια πρὸς νότον τῆς Κνωσοῦ. Ὁ von Sallet (*Zeit. f. Num.*, 1885 σ. 359) φρονεῖ, ὅτι δυνατὸν νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν πόλιν ταύτην στατῆρές τινες φέροντες τὴν ἐπιγραφὴν ΜΩΔΑΙΩΝ ἢ ΜΩΔΑΛΩΝ, Κρητικῆς, ὡς φαίνεται, τεχνοτροπίας.

Περὶ τὰ 400 - 300 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός, ἀγροίκου τεχνοτροπίας.	ΜΩΔΑΙΩΝ Βούκρανον. ℞ Στατήρ

Νάξος. Ἡ πόλις αὕτη μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Σουΐδα καὶ τοῦ

σχολιαστοῦ τοῦ Πινδάρου (*Ἰσθμ.* VI. 108). Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε ἀγροίκου ἐργασίας· φαίνονται δ' ἀνήκοντα εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ τετάρτου αἰῶνος π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφής. (*Zeit. f. Num.*, 1885).	ΝΑΚΜΙΟΝ, ΝΑΚΣΙΟΝ (ἐνίοτε ἐπ' ἀριστ.) ἢ ἄνευ ἐπιγραφῆς. Τρίπους ἀγροίκου ἐργασίας . . . . . . Ʀ Στατήρ, δραχμὴ καὶ ἡμίδρ. [1]

Ὀλοῦς. Ἐπὶ τῆς ΒΑ. παραλίας μεταξὺ Χερσονήσου καὶ Μινώας. Ἐφημίζετο διὰ τὸν ναὸν τῆς Βριτομάρτεως, ἐν ᾧ εὑρίσκετο ξόανον τῆς θεᾶς, ποιηθὲν ὑπὸ Δαιδάλου (Παυσ., IX. 40. 3).

Περὶ τὰ 330-300 π. Χ.

Κεφαλὴ τῆς Βριτομάρτεως, ταινίᾳ καὶ στεφάνῳ δάφνης ἐστεμμένη· ἐπὶ δὲ τῶν ὤμων αὐτῆς φαρέτρα· (*N. Chr.*, 1884, Πίν. III. 2).	ΟΛΟΝΤΙΩΝ Ζεὺς ἀετοφόρος καθήμενος ἐπὶ θρόνου ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐν τῷ πεδίῳ μονογράφημα . . . . Ʀ Στατήρ.
Ὁμοίως.	ΟΛ (μονογρ.) ἐν στεφάνῳ Ʀ 34 κ.
Ὁμοίως.	Ἀστὴρ . . . . Ʀ Ὀβολ.
Ὁμοίως.	ΟΛΟΝΤΙ Ὁμοίως . . . . Æ ·5
Ὁμοίως.	ΟΛΟΝ Δελφὶς ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. . . . . Æ ·4

Πολυρήνιον. Ἡ χώρα τῆς σπουδαίας ταύτης πόλεως κατελάμβανε τὸ μέγιστον μέρος τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τῆς νήσου. Ὁ ναὸς τῆς Δικτύννης εἶνε τὸ μόνον ὑπὸ Στράβωνος μνημονευόμενον δημόσιον οἰκοδόμημα. Περὶ τὰ τέλη τοῦ τρίτου αἰῶνος (πρὸ τοῦ 220 π. Χ. περίπου), τὸ Πολυρήνιον συνεμάχησε πρὸς τὴν Λύττον ἐναντίον τῆς Κνωσοῦ, ᾗτινι ὑπέκειτο πρότερον.

Περὶ τὰ 400-350 π. Χ.

Κεφαλὴ καὶ τράχηλος ταύρου.	ΠΟΛ Κεφαλὴ γυναικεία ἔχουσα τὴν κόμην ἐν σφενδόνῃ ἢ συνειλιγμένην. . . . . Ʀ Δραχμή.

1) Ὁ συγγραφεὺς διορθοῖ τὴν κατάταξιν ταύτην ἐν σελ. LXXX (Corrigenda) γράφων ὅτι τὰ ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν Νάξον τῆς Κρήτης τασσόμενα νομίσματα πρέπει νὰ μεταφερθῶσιν εἰς τὴν Ἄξον τῆς αὐτῆς νήσου, ὡς τοῦ ἀρχικοῦ Ϝ ἢ Ν ὄντος ἐγχωρίου μορφῆς τοῦ δίγαμμα. Ἴδε Halbherr, Mittheil. des arch. Inst. in Athen, Τομ. XI. σελ. 84. [I. N. Σ.]

Κεφαλὴ Δήμητρος ἐστεμμένη διὰ χλόης σίτου.	Κεφαλὴ καὶ τράχηλος ταύρου . . . R Δραχμή.
Κεφαλὴ Δικτύννης ἔχουσα τὴν κόμην ἀναδεδεμένην. Ὑπογραφὴ τεχνίτου ΠΥΘΟΔ[ΩΡΟΥ] Ἴδε ὡσαύτως Ἄπτερα. σελ. 580.	Κεφαλὴ ταύρου ταινίᾳ διαδεδεμένη κατ' ἐνώπιον. . . . R Ἡμίδρ. (*N. Chr.*, 1884, Πίν. I. 7).

Περὶ τὰ 350-300 π. Χ.

Κεφαλὴ Διός, δαφνοστεφής. (Gardner, *Types*, Πίν. IX. 31)	ΠΟΛΥΡΗΝΙΟΝ Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον, ταινίᾳ διαδεδεμένη. Ἄρχων, ΧΑΡΙΣΘΕΝΗΣ, ὑποκάτω δ' αὐτῆς, ἐπιδορατίς. R Στατήρ.
ΠΟΛΥΡΗΝΙΟΝ Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον, ταινίᾳ διαδεδεμένη.	ΠΟΛΥΡΗΝΙ ἐπιδορατίς. R Δραχμή (B. M. Cat., *Crete*, Πίν. XVI. 15).
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΠΟΛΥΡΗΝΙ Κεφαλὴ ταύρου τεταινιωμένη. . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον.	ΠΟΛΥ Ἐπιδορατίς . . . . Æ ·65
Ἀσπὶς κυκλική, ἐφ' ἧς κεφαλὴ ταύρου.	ΠΟΛΥΡΗ Ἐπιδορατίς. . . Æ 5
Ἡ καλουμένη *Βοιωτικὴ* ἀσπίς.	ΠΟΛΥΡΗ Κεφαλὴ αἰγὸς πρὸς δ. καὶ αἰχμὴ βέλους . . . Æ ·5

Περὶ τὰ 200 π. Χ.

Τετράδραχμα Ἀθηναϊκῆς ὁλκῆς καὶ τύπων (B. M. Cat., *Crete*, Πίν. XVII. 2). *Ἐπίγρ.*, ΠΟΛΥΡΗΝΙΩΝ. *Σύμβολον*, Ἄρτεμις τοξεύουσα. Ἴδε τὰς ἐν Κνωσῷ παρατηρήσεις (σελ. 592).

Περὶ τὰ 200-67 π. Χ.

Κεφαλὴ ἀνδρὸς νεαροῦ, πιθανῶς εἰκὼν Φιλίππου Ε'. τῆς Μακεδονίας ὡς Ἀπόλλωνος μετὰ τόξου καὶ φαρέτρας ἐπ' ὤμου. (B.M. *Guide*, Πίν. XXXII. 26).	ΠΟΛΥΡΗΝΙΩΝ Παράστασις γυναικεία καθημένη ἀρ. καὶ φέρουσα Νίκην Ἐν τῷ ἐξέργῳ κεραυνός.. R Ἀττικ. τετράδρ.
Προτομὴ Δικτύννης κατ' ἐνώπιον μετὰ τόξου καὶ φαρέτρας ἐπ' ὤμου. (B. M. Cat., *Crete*, Πίν. XVII.3).	ΠΟΛΥΡΗΝΙΩΝ Ἀπόλλων (;) γυμνός, φέρων φοίνικα. . . . . . R Ἀττικ. ἡμίδραχ.

Οἱ τύποι τοῦ Πολυρηνίου ἐνδεικνύουσι λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος Δικτύννης, τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος (;). Ὁ καλλι-

τέχνης Πυθόδωρος εἰργάσθη ἐπίσης ἐν τῷ νομισματοκοπείῳ τῶν Ἀπτέρων.

Αὐτοκρατορικὰ

Ἀργυρᾶ νομίσματα τοῦ ἀποθεωθέντος Αὐγούστου ἐπιγεγραμμένα ΘΕΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΕΠΙ ΚΟΡΝΗΛΙΟΥ ΛΥΠΟΥ, *Ὄπ.* ΤΑΝ ΚΡΗΤΑΓΕΝΗΣ ΠΟΛΥΡ, ἐν σχέσει πρὸς τὴν κεφαλὴν Διὸς τοῦ Κρηταγενοῦς. Ὁλκὴ 147 κ. Περὶ τοῦ ΤΑΝ ἴδε ἀνωτέρω ἐν Ἱεραπύτνῃ (σελ. 588).

Πραῖσος. Αἱ κτήσεις τῆς πόλεως ταύτης κατεῖχον τὸ μεῖζον μέρος τῆς Ἀνατολικῆς ἄκρας τῆς νήσου ὅμοροι οὖσαι πρὸς τὰς τῆς Ἰτάνου. Τὰ νομίσματα αὐτῆς ἀναφέρονται κυρίως εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Δικταίου Διός, οὗ ὁ ναὸς ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Δίκτης πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως. Ὁ θεὸς παρίσταται καθήμενος ἐπὶ θρόνου καὶ κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ ἀετόν. Ἐπίσης ἀπαντῶσι καὶ ἄλλαι θεότητες. Ἡ πόλις κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ἱεραπυτνίων πιθανῶς τὸν δεύτερον αἰῶνα π. Χ.

Περὶ τὰ 400-300 π. Χ.

Κεφαλὴ Μεδούσης μετ' ὄφεων ἐν τῇ κόμῃ. (N. C., 1884, Πίν. III, 13.)	Ἡρακλῆς γυμνὸς γονατίζων καὶ τοξεύων, ἔχων τὴν λεοντῆν ἠνεμωμένην περὶ τὸν ἀρ. αὐτοῦ βραχίονα. Τὸ ὅλον ἐν γραμμικῷ τετραγώνῳ. . . . . AR Στατήρ.
Ὁ Ἡρακλῆς ὡς ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ προηγουμένου νομίσματος.	ΠΡΑΙΣ Πτηνὸν ἱπτάμενον, ἐν γραμμικῷ τετραγώνῳ . . AR Στατήρ.
Ζεὺς Δικταῖος καθήμενος ἐπὶ θρόνου, κρατῶν ἀετὸν καὶ σκῆπτρον. (*Αὐτόθι,* Πίν. XVII, 8, 9.)	ΠΡΑΙΜΙΟΝ (ἐπ' ἀριστ.) Ταῦρος ἢ πρόσθιον Κρητικῆς αἰγός . . . . AR Στατὴρ καὶ δραχμή.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (;) (*Αὐτόθι,* Πίν. XVII, 10.)	ΠΡΑΙΞΙ Προτομὴ αἰγὸς καὶ αἰχμὴ βέλους . . . . . . AR Στατήρ.
Ὁμοίως.	Κεφαλὴ αἰγὸς ἐν στεφάνῳ. AR Ἡμίδρ.
Ταῦρος κλίνων πρὸς τὰ κάτω τὴν κεφαλήν, οὗ κάτω ὁ παῖς Ζεύς. (*Rev. Num.*, 1885, Πίν. VIII, 8.)	ΞΙΑΡΠ Ἡρακλῆς γονατίζων καὶ τοξεύων, ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ . AR Στατήρ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (;)	ΠΡΑΙΣΙΩΝ Ἡρακλῆς γυμνός, ἱστάμενος, κραδαίνων ῥόπαλον καὶ κρατῶν τόξον . . Ꝛ Δραχμή.
Κεφαλὴ Δήμητρος ἐστεμμένη χλόῃ σίτου, ἀντιγεγραμμένη δὲ ἀπὸ τῶν δεκαδράχμων τῶν Συρακουσῶν.	ΠΡΑΙΣΙ Ταῦρος κυρίσσων. *Σύμβολον, ῥόδον.* Ꝛ Στατὴρ καὶ δραχ.
Ὁμ. (B. M. C., *Cr.*, Πίν. XVIII, 3.)	ΠΡΑΙΣΙ Μέλισσα . . Ꝛ Ἡμίδραχ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVIII, 5.)	ΠΡΑΙΣΙΩΝ Κεραυνός . . . Æ ·7

Πρίανσος. Ἡ μεσόγειος αὕτη πόλις ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ μεγίστου τῶν βορείων παραποταμίων τοῦ Καταρράκτου (Bursian, *Geogr.*, II. σ. 563) παρὰ τὸ ὄρος τῆς Δίκτης. Ὑπὸ τοῦ Kiepert ἐσφαλμένως τίθεται ἐπὶ τῆς παραλίας. Ἐν Στράβωνος παρ. 478 ἀνάγνωθι *Πριάνσῳ* καὶ *Πριάνσιοι* ἀντὶ *Πραίσῳ* καὶ *Πραίσιοι.* (Leake, *Num. Hell.*, σ. 32).

Περσεφόνη (;) καθημένη ὑπὸ δένδρον φοίνικος, θωπεύουσα ὄφιν πρὸς τὴν χεῖρα αὐτῆς ὑψούμενον. (Gardner, *Types*, Πίν. IX, 2, 5.)	ΠΡΙΑΝΣΙΕΩΝ Ποσειδῶν ἱστάμενος μεθ' ἱματίου περὶ ἑαυτόν, κρατῶν τρίαιναν καὶ δελφῖνα. Ꝛ Στατήρ.
Κεφαλὴ γυναικεία. (B. M. C., *Crète*, Πίν. XVIII, 8.)	ΠΡΙΑΝΣΙΕΩΝ Δένδρον φοίνικος μεταξὺ δελφῖνος καὶ πηδαλίου - Ꝛ Δραχμή.
Κεφαλὴ γυναικεία.	ΠΡΙΑΝΣΙΕΩΝ Τρίαινα. Ꝛ Δραχ.

Κεφαλὴ γυναικεία. (*Αὐτόθι*, Πίν. XVIII, 10.)	ΠΡΙΑΝΣΙΕΩΝ Δένδρον φοίνικος, ἢ Ποσειδῶν ἐν στάσει ἐπιτιθεμένου διὰ τῆς τριαίνης . . . . Æ ·65

Ἡ τὸν ὄφιν θωπεύουσα θεὰ δυνατὸν νὰ εἶνε ἡ Περσεφόνη πλησιαζομένη ὑπὸ τοῦ ἐν μορφῇ ὄφεως Διός, σκηνὴ ὡσαύτως ἀπαντῶσα ἐπὶ νομίσματος τοῦ ἐν Σικελίᾳ Σελινοῦντος (σ. 225), ἢ δυνατὸν νὰ εἶναι ἡ Ὑγίεια, ἐπειδὴ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Λεβήνῃ παρὰ τὴν Πριανσόν.

Περὶ τὰ 200 π. Χ.

Τετράδραχμα Ἀθηναϊκῶν τύπων. *Ἐπιγρ.*, ΠΡΙΑΝΣΙ. Ἄρχοντος ΠΥΡΓΙΑΣ-ΚΛ (Β. Μ. *Guide*, Πίν. LV, XXXIV.)

Αὐτοκρατορικά.

Ἀδριανοῦ. *Ἐπιγρ.*, ΠΡΙΑΝΣΙΕΩΝ. *Τύποι* — Δελφὶς καὶ κώπη.

Πύρανθος, πόλις παρὰ τὴν Γόρτυνα (*Στεφ. Βυζ.* ἐ. λ.) καὶ Πριανσόν, μεθ' ἧς, ὡς τὰ νομίσματα αὐτῆς ἀποδεικνύουσιν, ἦτο στενῶς συνδεδεμένη.

Μετὰ τὸ 300 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Διός. (B. M. Cat., *Crète*, Πίν. XVIII. 13.)	ΠΥΡΑΝ (ἐν μονογρ.) καὶ ἀκροστόλιον ἑκατέρωθεν φοίνικος. Æ· 55

Ἴδε ὡσαύτως De Witte, *Rev. Num.*, 1845 καὶ Imhoof, *Mon. Gr.*, σ. 220.

Ῥαῦκος, πόλις μεσόγειος μεταξὺ τῆς Γόρτυνος καὶ Κνωσοῦ. Ἂν καὶ τὰ νομίσματα αὐτῆς ἀναφέρονται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος, δὲν φαίνεται ὅτι ἐκέκτητο ἐπίνειόν τι, πρὶν ἢ κυριεύσει τὴν Τυλισσόν, ὅπερ δὲν θὰ συνέβη πρὸ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ τετάρτου αἰῶνος (ἴδε Τυλισσόν). Ἐν τούτοις δὲν εἶνέ τι ἀσύνηθες ἡ εὕρεσις τῆς λατρείας τοῦ Ποσειδῶνος ἐν μεσογείοις πόλεσι (Πρβλ. τὰς διαφόρους Θεσσαλικὰς πόλεις, τὴν Μαντίνειαν, κλπ). Ἐν ἔτει 166 π. Χ. ἡ Κνωσὸς καὶ Γόρτυς προσέβαλον ὁμοῦ τὴν Ῥαῦκον, καὶ διεμοιράσαντο τὰς κτήσεις αὐτῆς (Πολυβ. XXX. 1).

Ποσειδῶν ἵππιος, γυμνὸς κρατῶν τρίαιναν καὶ ἱστάμενος παρὰ τὸν ἵππον αὐτοῦ.	ΡΑΥΚΙΟΝ Τρίαινα (ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων κομματίων ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ) . . . . . R Στατήρ. (Gardner, *Types*, Πίν. IX. 3.)
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος.	ΡΑΥΚΙΩΝ Τρίαινα καὶ δύο δελφῖνες. R Δραχμή.
Κεφαλὴ Ποσειδῶνος μετὰ τριαίνης ἐπ' ὤμου.	ΡΑΥΚΙΩΝ Δύο δελφῖνες R Ἡμίδρ.

Κεφαλὴ νεανικὴ κατ' ἐνώπιον.	Τρίαινα ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . Ⓡ Ἡμίδρ.
Κεφαλὴ γυναικεία.	ΡΑΥΚΙΟΝ Τρίαινα. . . Ⓡ Ὀβολ.

Κεφαλὴ Ποσειδῶνος. (B. M. Cat. *Crete*, Πίν. XIX. 7.)	ΡΑΥΚΙΩΝ Τρίαινα μεταξὺ δύο δελφίνων . . . . Æ ·8
ΡΑΥΚΙΩΝ Κεφαλὴ ἵππου.	Δελφὶς καὶ τρίαινα . . . . Æ ·65
ΡΑΥΚ Δύο δελφῖνες.	Τρίαινα . . . . Æ ·5
ΡΑΥ Δελφίς.	Ὁμοίως . . . . Æ ·5

Ῥέθυμνα, ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς πρὸς δυσμὰς τῶν Ἐλευθερνῶν.

Περὶ τὰ 400-300 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. (B. M. Cat.. *Crete*, XIX. 8.)	ΡΙ Ἀπόλλων ἢ Μίνως ὡς κυνηγός, κρατῶν τόξον καὶ σφαῖραν. . . . Ⓡ Στατήρ.
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς (ἀγροίκου ἐργασίας).	ΡΙ Τρίαινα. . . . . Ⓡ Δραχμή.
Ὁμοίως.	» Δύο δελφῖνες. . . Æ ·55
Ὁμοίως.	ΙΡ Τρίαινα . . . . . Æ ·4

Σύβριτα, πόλις μεσόγειος ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ ὄρους τῆς Ἴδης πρὸς νότον τῶν Ἐλευθερνῶν. Φαίνεται δ' ὅτι ἦτο ἀρκετὰ σπουδαία πόλις κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα π. Χ. Τὰ νομίσματα αὐτῆς δεικνύουσιν, ὅτι ἐνταῦθα ἐλατρεύετο κυρίως ὁ Διόνυσος καὶ ὁ Ἑρμῆς.

Περὶ τὰ 400-350 π. Χ.

Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρος, κισσοστεφής, λίαν δὲ ἀνάγλυφος.	Κεφαλὴ Ἑρμοῦ φέροντος πλατὺν πέτασον, λίαν ἀνάγλυφος . . . . Ⓡ Στατήρ.

Τὸ σπουδαῖον τοῦτο νόμισμα εὑρίσκεται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Hunter. Ἕτερον κομμάτιον, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν ΣΥΒΡΙΤΙΟΝ. ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως, εὑρίσκεται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ L. de Hirsch.

Περὶ τὰ 350-300 π. Χ.

Διόνυσος πωγωνοφόρος καθήμενος ἐπὶ θώκου, κρατῶν θύρσον καὶ κάνθαρον. (Gardner, *Types*, Πίν. IX 4, 14.)	ΣΥΒΡΙΤΙΟΝ Ἑρμῆς φέρων χλαμύδα, ἱστάμενος, μετὰ φιάλης καὶ κηρυκείου, ἔχων δὲ τὸν πέτασον κρεμάμενον ἀπό τοῦ τραχήλου. ℞ Στατήρ.
Διόνυσος, φέρον θύρσον, ἐπιβαίνων πάνθηρος καλπάζοντος. (Gardner, *Types*, Πίν. IX 4,14)	ΣΥΒΡΙΤΙΩΝ Ἑρμῆς μετὰ χλαμύδος ἐπὶ τῶν νώτων, ἱστάμενος κεκλιμένος πρὸς τὰ ἔμπρός, θέτων δὲ τὸν ἀρ. πόδα ἐπὶ βράχου καὶ προσδένων τὰ σάνδαλα αὐτοῦ. Πρὸ αὐτοῦ κηρύκειον . . ℞ Στατήρ.
Κεφαλὴ πάνθηρος (;)	Σταφυλή. . . . . . . ℞ Ὀβολός.
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ φέροντος πέτασον, ἐπ' ὤμου δὲ κηρύκειον.	ΣΥΒΡΙΤΙΩΝ Σιαγὼν κάπρου ἢ ἀσκὸς οἴνου (;) . . . . Æ ·5

Τάνος, ἡ πόλις αὕτη, ὑπὸ μόνου τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου μνημονευομένη, φαίνεται ἐκ τῶν ἀκολούθων νομισμάτων ὅτι ἦτο διάφορος τῆς Ἰτάνου, πρὸς ἣν γενικῶς ἐταυτίζετο (Imhoof, *Monn. Gr.*, σ. 220).

Περὶ τὰ 400-300 π. Χ.

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	ΤΑΝ σφαιρίδιον μεταξὺ τριῶν μηνίσκων . . . . ℞ Ὀβολ.
Κεφαλὴ ἀνδρὸς νεανική.	ΤΑΝ[Ι]Τ Κεφαλὴ Ἑρμοῦ. ℞ Ὀβολ.

Τυλισός, ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας τῆς Κρήτης, μεταξὺ Ῥαύκου καὶ τῆς θαλάσσης. Συνήθως νομίζεται ὅτι κατεκτήθη ὑπὸ τῆς τελευταίας ἐν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ νομίσματα τῆς Τυλισοῦ ἀνήκουσιν ἀναμφισβητήτως εἰς τὸν τέταρτον αἰῶνα, ἡ πόλις θὰ διεφύλαξεν τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς τοὐλάχιστον μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Περὶ τὰ 400-300 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἥρας φερούσης πόλον δι' ἀνθεμίων κοσμούμενον. (*Num. Chron.*, 1884. Πίν II. 8).	ΤΥΛΙΣΙΟΝ (ἢ ΩΝ), ἐνίοτε ἐπ' ἀριστερά. Γυμνὸς ἀνὴρ ἱστάμενος, κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ κεφαλὴν αἰγός, ἐν δὲ τῇ ἀρ. τόξον. Ἐν τῷ πεδίῳ, δένδρον ἢ αἰχμὴ βέλους ℞ Στατήρ

Ὑρτακίνα, μικρόν τι πρὸς δυσμὰς τῆς Ἐλύρου, πρὸς ἣν φαίνεται ὅτι συνεδέετο στενῶς πολιτικῶς τε καὶ θρησκευτικῶς, ἐπειδὴ τὰ νομίσματα ἀμφοτέρων τῶν πόλεων φέρουσι πανομοίους τύπους.

Περὶ τὰ 350-300 π. Χ.

ΥΡΤΑΚΙΝΙΩΝ (ἐνίοτε ἐπ' ἀριστερά). Κεφαλὴ Κρητικῆς αἰγάγρου. Ὄπισθεν αὐτῆς αἰχμὴ βέλους.	Μέλισσα. *Σύμβολον.* Ἐνίοτε ἐν τῷ πεδίῳ ῥόδον ἢ αἰχμὴ βέλους . . ℞ Δραχμή (B. M. Cat. *Crete,* Πίν. XII. 5).

Φαιστός, μία τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ περιφημοτάτων πόλεων τῆς Κρήτης κειμένη ἐπὶ τοῦ Ληθαίου ποταμοῦ πρὸς δυσμὰς τῆς Γόρτυνος. Τὰ νομίσματα αὐτῆς ἄρχονται ἐν τῷ πέμπτῳ αἰῶνι, εἶνε δὲ πολυαριθμότατα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ τετάρτου αἰῶνος, ἀλλὰ διακόπτονται αἴφνης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου, περὶ ὅν χρόνον, ὡς φαίνεται, κατεστράφη ἡ πόλις ὑπὸ τῶν Γορτυνίων. Ὁ ἐπώνυμος τῆς Φαιστοῦ ἦτο υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους, οἱ δ' ἆθλοι τοῦ θεοῦ τούτου ἀποτελοῦσι τὸ σύνηθες θέμα τῶν νομισματικῶν αὐτῆς τύπων.

Περὶ τὰ 450-400 π. Χ.

Ἡ Εὐρώπη ταύρου ἐπιβαίνουσα. (*Num. Chron.*, 1884, Π. III, 6.)	ΑΜΙΣΑϽ ΟΤ ΙΙΟΙΤΜΙΑ[Ͻ] (=*Φαιστίων τὸ παῖμα*) παραλλήλως τῶν τεσσάρων πλευρῶν ἐγκοίλου τετραγώνου, ἐν ᾧ κεφαλὴ λέοντος κατ' ἐνώπιον. Τὸ ὅλον ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . ℞ Στατήρ.

Τὸ νόμισμα τοῦτο (ἐξαιρουμένου τοῦ ἐθνικοῦ) ὁμοιάζει πρὸς τὰ ἀρχαιότατα νομίσματα τῆς Γόρτυνος καὶ δεικνύει, ὅτι ἐν τῷ πέμπτῳ αἰῶνι αἱ δύο πόλεις ἦσαν στενῶς συνηνωμέναι.

ƧΤΜƧΑϽ (=*Φαιστι* . . .). Εὐρώπη καθημένη ἐπὶ βράχων, ἐγείρουσα τὴν χεῖρα πρὸς ταῦρον ἐρχόμενον πρὸς αὐτήν.	Ἑρμῆς (;), καθήμενος ἐπὶ βράχων, κρατῶν κηρύκειον (;) ἐν τῇ ἀρ. ὑψῶν δὲ μικρὸν τὴν δεξιάν. . . (*N. C.*, 1884, Π. III, 9.) ℞ Στατ.

Περὶ τὰ 400-300 π. Χ.

Ἡρακλῆς γυμνός, μετὰ τόξου καὶ ῥοπάλου ἱστάμενος, ἔχων τὴν λεοντῆν κρεμαμένην ὄπισθεν αὐτοῦ.	ИΟΚΙΤΜΙΑϽ Ταῦρος βόσκων, ἔχων τοὺς προσθίους πόδας διὰ πέδης δεσμευμένους. Τὸ ὅλον ἐνίοτε ἐν στεφάνῳ . . . . . . ℞ Στατήρ.
Ὁμοίως.	Κεφαλὴ ταύρου, ταινίᾳ ἀναδεδεμένη. ℞ Στατήρ.
Ἡρακλῆς γυμνὸς μετὰ ῥοπάλου, τόξου καὶ λεοντῆς, ἱστάμενος κατ' ἐνώπιον μεταξὺ παμμεγέθους ὄφεως καὶ δένδρου.	Ταῦρος μετὰ πέδης· τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ . . . . ℞ Στατήρ.
Ηρακλῆς κραδαίνων ῥόπαλον, ὄφιν δὲ προσβάλλων.	Ταῦρος . . . . ℞ Στατήρ.
Ἡρακλῆς μαχόμενος πρὸς τὴν Ὕδραν, ὑπὸ καρκίνου βοηθουμένην.	ΦΑΣΤΙΟΝ (ἢ ΩΝ) Ταῦρος. ℞ Στατ. *(Πίναξ ΚΑ'. 12.)*

Ὅτε ὁ Ἡρακλῆς ἐφόνευσε τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἰολάου τὴν Λερναίαν Ὕδραν, μέγας καρκίνος ἦλθε πρὸς βοήθειαν αὐτῆς καὶ ἐπλήγωσε τὸν Ἡρακλέα εἰς τὸν πόδα (Ἀπολλοδ., II. 5, 2).

Ὁ φέρων πέδας ταῦρος ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω νομισμάτων εἶνε ὁ περίφημος Κρητικὸς ταῦρος ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους δεσμευθείς.

ƐΟИΑΧΛƎᗡ Θεὸς νεαρὸς γυμνός, καθήμενος ἐπὶ κορμοῦ γηραιοῦ δένδρου, κρατῶν δ' ἀλέκτορα ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ αὐτοῦ γόνατος.	ΦΑΙΣΤ (ἐπ' ἀριστ.) Ταῦρος βαδίζων ἢ κυρίσσων. . . ℞ Στατήρ. *(Πίναξ ΚΒ'. 1.)*
Ἡρακλῆς γυμνός, καθήμενος ὡς ἀναπαυόμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· παρ' αὐτῷ κρέμανται ἀπὸ στήλης ἢ ἐνίοτε ἀπὸ δένδρου τὸ τόξον καὶ ἡ φαρέτρα. Ὄπισθεν δέ, ἐνίοτε, μέγας ἀμφορεύς.	ΦΑΙΣ Ὁμοίως . . . . ℞ Στατήρ. (Gardner, *Types*, Πίν. IX, 8.)
ΤΑΛΩΝ Γυμνὴ πτερωτὴ ἀνδρικὴ παράστασις, ὁ Τάλως, τρέχων καὶ λίθον ἐκτοξεύων.	ΦΑΣΤΙΩΝ Ταῦρος κυρίσσων . . . *(Πίναξ ΚΒ'. 2.)* ℞ Στατήρ.
Κεφαλὴ ἀνδρὸς νεανική, Φαίστου ἢ Ἡρακλέους. (*N. Ch.*, 1884, Πίν. III. 7, 8.)	ΦΑΙΣ (ἐπ' ἀριστ.) Κεφαλὴ ταύρου κατ' ἐνώπιον . . . . ℞ Δραχμή, ἡμίδρ. καὶ ὀβολ.

Περὶ τὰ 300 - 250 π. Χ.

Τάλως ἐφορμῶν πρὸς δεξ. ἐκτοξεύων λίθους. (*Num. Chr.* 1884, Πίν. III. 11).	ΦΑΙϹΤΙΩΝ Κύων ἰχνηλατῶν. Æ ·7

Ὁ Ζεὺς ἐλατρεύετο ἐν Φαιστῷ ὑπὸ νεανικὴν μορφὴν καὶ τὸ Σημιτικὸν ὄνομα Ϝελχάνος (Ἡσύχιος ἐ. λ. *Γελχάνος ὁ Ζεὺς παρὰ Κρησίν*). Τὰ νομίσματα δεικνύουσιν, ὅτι ἡ ὀρθὴ μορφὴ τοῦ ὀνόματος ἦτο *Ϝελχάνος* καὶ οὐχὶ *Γελχάνος*. Τὸ δὲ πτηνὸν τῆς αὐγῆς, ὁ ἀλέκτωρ, ἐνδεικνύει, ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Γελχάνου ἐνεῖχεν ἡλιακὸν χαρακτῆρα. Ἑτέρα Κρητικὴ σύλληψις ἀρχικῶς ἡλιακὴ ἦτο ὁ Τάλως (πρβλ. Ἡσυχίου, *Τάλως ὁ ἥλιος*), θαυμάσιος χαλκοῦς ἀνήρ, ἔργον τοῦ Ἡφαίστου, φυλάσσων τὴν νῆσον Κρήτην, τρὶς δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ταχέως περιτρέχων αὐτὴν καὶ ἐκτοξεύων λίθους κατὰ παντὸς ξένου πλοίου πλησιάζοντος τὰς ἀκτὰς (πρβλ. Ἀπολλωνίου, IV. 1638. Ἀπολλοδώρου I, 9. 26). Ὁ κρητικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος (ἂν ἐτέθη κατ' ὀνομαστικὴν) φαίνεται ἐκ τῶν νομισμάτων ὅτι ἦτο Τάλων καὶ οὐχὶ Τάλως.

Ὁ κύων τῆς ὀπισθίας ὄψεως τῶν χαλκῶν νομισμάτων ἦτο, ὡς ὁ Τάλως, ἔργον τοῦ Ἡφαίστου καὶ φύλαξ τοῦ Κρητικοῦ Διὸς (De Witte, *Rev. Num.*, 1840, σ. 188).

Ἐπὶ ἀργυροῦ στατῆρος τῆς συλλογῆς τοῦ Gréau (ἀρ. 1567) ὁ κύων ἐμφανίζεται μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ Τάλω.

Φαλασάρνα, πόλις ἐπὶ τῆς ΒΔ ἄκρας τῆς νήσου, ἔχουσα ναὸν τῆς Δικτύννης καὶ ὀχυρὸν λιμένα (Bursian, *Geogr.* II 553). Οἱ νομισματικοὶ αὐτῆς τύποι ἀναφέρονται εἰς τὴν λατρείαν τῆς Δικτύννης καὶ τοῦ Ποσειδῶνος.

Περὶ τὰ 400 - 300 π. Χ.

Κεφαλὴ Δικτύννης ἔχουσα τὴν κόμην δεδεμένην διὰ ταινίας δὶς περὶ αὐτὴν ἐστραμμένης.	ΦΑ Τρίαινα . . . . . Ʀ Στατήρ. (B. M. Cat. *Crete*, Πίν. XVI. 7).

Κεφαλὴ Δικτύννης μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης.	ΦΑ Τρίαινα. (*Αὐτόθι*, XVI 8) . . ꝶ Ἡμίδρ.
Ὁμοίως.	Ὁμοίως . . . . ꝶ Ἡμίδρ.

Ὁμοίως.	ΦΑ Κράνος. . . . . Æ ·6
Φ. (B.M. Cat. *Crete*, Πίν. XVI. 10)	Δελφίς. . . . . Æ ·45

Χερσόνησος, ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς νήσου, περὶ ἧς λέγεται, ὅτι ἦτο ἐπίνειον τῆς Λύττου. Τὰ νομίσματα αὐτῆς ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ 4ου αἰῶνος ἀπήλαυσε πλήρους αὐτονομίας. Παρ' αὐτὴν ὑπῆρχε ναὸς τῆς Βριτομάρτεως, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν νομισμάτων (Στράβ. 479)

Κεφαλὴ Βριτομάρτεως δαφνοστεφής, ἔχουσα τὴν κόμην πρὸς τὰ ἄνω περιελισσομένην καὶ εἰς κρώβυλον συνδεδεμένην, μετὰ κυματιζόντων ἄκρων. (*Num. Chron.*, 1884, Πίν. III. 12)	ΧΕΡΣΟΝΑΣΙΟΝ Ἀπόλλων γυμνός, καθήμενος ἐπὶ ὀμφαλοῦ διὰ δικτίου (*ἀγρηνὸν*) κεκαλυμμένου, κρατῶν δὲ λύραν ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτοῦ . . . . ꝶ Στατήρ.
Κεφαλὴ Βριτομάρτεως (ἀγροίκου ἐργασίας) B. M Cat *Crete*, Πίν. IV 2, 3)	ΧΕΡΣΟΝΑΣΙΩΝ, ΧΕΡΣΟ, κτλ. Ἡρακλῆς μετὰ λεοντῆς περὶ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, βαδίζων πρὸς ἀρ. καὶ κτυπῶν διὰ τοῦ ὑψωμένου ῥοπάλου αὐτοῦ. ꝶ Στατήρ.

Ὁ τελευταῖος τύπος εἶνε δουλικῶς ἀντιγεγραμμένος ἀπὸ τῶν νομισμάτων τῆς Στυμφάλου (σελ. 567).

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΧΕΡ Πρῷρα. . . . . . Æ ·7-·45
ΧΕΡ Εἰς μονογράφημα.	Ἀετός . . . . Æ ·65

ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ·
(ΚΥΚΛΑΔΕΣ ΚΑΙ ΣΠΟΡΑΔΕΣ).

[Borell, H. P., ἐν Num. Chron., V. 173 κ. ἑξ. Brönsted, Reisen und Untersuchungen in Griechenland, Paris, 1826 καὶ 1830. British Museum, Catalogue, Greek Coins, Crete and the Aegaean Islands. London 1886, ὑπὸ W. W. Wroth.]

Ἡ νομισματοκοπία τῶν Κυκλάδων καὶ Σποράδων καλουμένων νήσων ἀποτελεῖται ἐκ διαφόρων καλῶς χαρακτηριζομένων καὶ εὐκόλως διακρινομένων κλάσεων. Πρῶτον ὑπάρχουσιν οἱ σφαιροειδεῖς καὶ συμπαγεῖς στατῆρες τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου, κοπέντες κατὰ τὸν Αἰγινητικὸν κανόνα ἐν Κέῳ, Νάξῳ, Σίφνῳ, Πάρῳ καὶ Μήλῳ, ἐν ᾗ τελευταίᾳ ἡ ὁλκὴ τοῦ στατῆρος ἀνέρχεται μέχρι 222 κόκκων.

Τὰ νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης παρουσιάζουσιν ἔγκοιλον τετράγωνον ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως συνήθως, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε, διῃρημένον, ὡς ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων νομισμάτων τῆς Αἰγίνης εἰς τριγωνικὰ σχήματα, τινὰ τῶν ὁποίων εἶνε βαθέως κεχαραγμένα. Εἶνε δὲ ἀξοσημείωτον ὅτι πάντα τὰ ἀρχαιότατα ταῦτα νησιωτικὰ νομίσματα ἀνήκουσιν εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τῶν ἀρχῶν τῆς νομισματοκοπίας ἐν Κρήτῃ. Ἡ Αἴγινα ἑπομένως καὶ οὐχὶ ἡ Κρήτη πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ κοιτὶς τῶν ἀρχαϊκῶν ἀργυρῶν νομισμάτων παντὸς τοῦ κεντρικοῦ μέρους τοῦ Αἰγαίου πελάγους μετὰ τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ νήσων καὶ τοῦ ναυτικοῦ αὐτῶν πληθυσμοῦ.

Τὰ πλεῖστα τῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαίας ταύτης περιόδου προέρχονται ἐκ δύο σπουδαίων εὑρημάτων, ὧν τὸ μὲν ἀνεκαλύφθη ἐν τῇ νήσῳ Θήρᾳ τὸ ἔτος 1821, τὸ δ' ἕτερον ἐν Μήλῳ. Μικρὰ ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅτι τὰ δύο ταῦτα εὑρήματα

ἀντιπροσωπεύουσιν ἐν τῷ συνόλῳ τὰ κυριώτατα τῶν κυκλοφορούντων νομισμάτων ἐν ταῖς νησιωτικαῖς πολιτείαις κατὰ τὸν ἕβδομον καὶ ἕκτον αἰῶνα π.Χ. Εὐτυχῶς ὁ Borell διετήρησε περὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ εὑρήματος τῆς Θήρας σημείωσιν ὑψίστου νομισματικοῦ ἐνδιαφέροντος· πολὺ δὲ βραδύτερον ὁ κ. W. Wroth (*Num. Chron.* 1884, σ. 269) παρέσχε λεπτομερεστέρας περιγραφὰς καὶ φωτογραφικὰς ἀπεικονίσεις πάντων τῶν ἐν τῷ ὑπομνήματι τοῦ M. Borell σημειουμένων κερμάτων. Τοῦ εὑρήματος τῆς Μήλου δὲν ἐλήφθη ἀκριβὴς σημείωσις.

Τὰ ἐν Θήρᾳ εὑρεθέντα νομίσματα ἦσαν ἐν συντόμῳ τὰ ἑξῆς: —

Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανών.

Αἴγινα	541	στατῆρες	τοῦ παλαιοῦ τύπου τῆς χελώνης (*Num. Chron.*, 1884. Πίν. XII. 15.)
Ἄργος (;) ἢ Δῆλος (;)	23	»	*Ἐμπ.* Δύο δελφῖνες. *Ὀπ.* Τετράγωνον ἔγκοιλον (*Ἔνθ. ἀ.* Πίν. XII. 12)
Κέως	1	»	*Ἐμπ.* Ἀμφορεύς. *Ὀπ.* Τετράγωνον ἔγκοιλον. (*Ἔνθ. ἀ.* Πίν. XII. 14.)
Νάξος	14	»	*Ἐμπ.* Κάνθαρος. *Ὀπ.* Τετράγωνον ἔγκοιλον. (*Ἔνθ. ἀν.* Πίν. XII. 7.)
Πάρος	2	»	*Ἐμπ.* Αἴξ, ἧς κάτω δελφίς. *Ὀπ.* Τετράγ. ἔγκοιλον (*Ἔνθ. ἀ.* Πίν. XII. 13.)
Σίφνος	3	»	*Ἐμπ.* Ἀετὸς ἱπτάμενος. *Ὀπ.* Τετράγ. ἔγκοιλον (*Ἔνθ. ἀ.* Πίν. XII. 3.)
Ἀβέβαια . . . (Κύμη Αἰολίδος;)	41	»	*Ἐμπ.* Πρόσθιον ἵππου. *Ὀπ.* Δύο τετράγωνα ἔγκοιλα, ὧν τὸ μὲν μικρόν, τὸ δ' ἕτερον μέγα, περιέχοντα ἀστέρας ἕκαστον. (*Ἔνθ. ἀ.* Π. XII. 1.)
Ἀβέβαια . . .	48	»	*Ἐμπ.* Πρόσθιον λέοντος, στρέφοντος τὴν κεφαλήν, ἐνίοτε ἐπιγεγραμμένοι VΛO ἢ OVΛ = *Οὐλ...*, *Ὀλυ ..* *Ὀγύ...* ἢ δυνατὸν *Γυθ...* (Γύθειον;) *Ὀπ.* Τετράγωνον ἔγκοιλον ἀκανόνιστον περιέχον ἐπὶ ἑνὸς παραδείγματος ἀστέρα (*Ἔνθα ἀνωτ.* Πίν. XII. 3, 4, 5.)

Φοινικικὸς σταθμητικὸς κανών.

Ἀβέβαιον (Νάξος;) . . .	1	στατήρ.	*Ἐμπ.* Κεφαλὴ Σατύρου μετ' ὀξέων ὤτων, ἄκρας ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας. *Ὀπ.* Τετράγωνον ἔγκοιλον τραχύ, (*Num. Chron.* 1884, Πίν. XII 17). Ὁλκὴ 211 κ. (ἐφθαρμένον)
Ἀβέβαιον . . .	1	»	*Ἐμπ.* Κεφαλὴ κάπρου. *Ὀπ.* Τετράγωνον ἔγκοιλον τραχύ, 223 κ. (*Ἔνθ. ἀν.* Πίν. XII. 9.)
Ἀβέβαιον . . .	2	»	*Ἐμπ.* Μεγάλη κεφαλὴ ἰχθύος, μετὰ οὐρᾶς ἰχθύος κάτωθι. *Ὀπ.* Τετράγωνον ἔγκοιλον τραχύ, 227 κ. (*Ἔνθα ἀνωτέρω*, Πίν. XII. 6.)

Εὐβοϊκὸς σταθμητικὸς κανών.

Κάρυστος Εὐβοίας (;)	1	Δραχμή.	*Ἐμπ.* Ἀλέκτωρ. *Ὀπ.* Τετράγωνον ἔγκοιλον.
Ἀβέβαιον . . .	82	Δραχμαί.	*Ἐμπ.* Κεφαλὴ κάπρου. *Ὀπ.* Τετράγωνον ἔγκοιλον τραχύ. (*Ἔνθ. ἀν.* Πίν. XII. 10, 11).
Ἐν ὅλῳ	760	νομίσματα	

Οἱ τέσσαρες Φοινικικοῦ σταθμοῦ στατῆρες (περὶ τοὺς 230 κ. τὸ πολὺ) εἶνε λίαν ἀρχαϊκῆς ἐργασίας, πιθανῶς δ' εἶνε παραδείγματα τοῦ πρωτογόνου Αἰγινητικοῦ στατῆρος πρὸ τῆς ἐλαττώσεως ἢ ἐκπτώσεως αὐτοῦ εἰς 196 κ. περίπου. Εἶνε δὲ ἀρκετὰ βαρύτεροι παντὸς νομίσματος αὐτῆς τῆς Αἰγίνης, δύνανται ὅμως νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ἔνδειξιν τῆς προελεύσεως τοῦ Αἰγινητικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Περσικῶν πολέμων μέχρι τῶν μέσων τοῦ τετάρτου αἰῶνος, ὅτε αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἦσαν φόρου ὑποτελεῖς τοῖς Ἀθηναίοις, μόνον ἡ Σίφνος φαίνεται, ὅτι ἀπήλαυσε τοῦ δικαιώματος τοῦ νομισματοκοπεῖν, ἐκδίδουσα Αἰγινητικοὺς στατῆρας καὶ Ἀττικὰς δραχμὰς μετὰ τύπων ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων, ὧν ὁ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως περιβάλλεται ὑπὸ καλῶς δεδηλωμένου τε-

τραγώνου ἐγκοίλου. Αἱ ἄλλαι δὲ νῆσοι ὅσαι ἐπανήρχισαν νὰ κόπτωσι νόμισμα δὲν ἔπραξαν τοῦτο πρὸ τοῦ 350 π. Χ., οὐδὲ πράγματι δυνάμεθα νὰ δείξωμεν πολλὰ ἀργυρᾶ νομίσματα ἀρχαιότερα τοῦ ἔτους 308 π. Χ., ὅτε ὁ Πτολεμαῖος ἠλευθέρωσε ἀπὸ τῆς Μακεδονικῆς φρουρᾶς τὴν Ἄνδρον, μεθ' ὃ ταχέως αἱ Κυκλάδες περιῆλθον ὑπὸ τὴν ἠπίαν διοίκησιν τῶν Πτολεμαίων, ἐπιτρεψάντων αὐταῖς, ὡς φαίνεται, νὰ διατηρήσωσιν περιωρισμένην τινὰ αὐτονομίαν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν τὰ ἴδια αὐτῶν νομίσματα.

Νῦν δ' ἀποβαίνει κατά τι δύσκολος ἡ διάκρισις τῶν νομισματικῶν σταθμητικῶν κανόνων, ὧν ἐποιοῦντο χρῆσιν αἱ διάφοροι νῆσοι κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα π. Χ. Τὸ τετράδραχμον φθάνει ἐν Τήνῳ τοὺς 254 κ. ἐν Πάρῳ 240 κ. καὶ ἐν Σύρῳ 246 κ. Τὰ βαρύτατα τῶν διδράχμων, ἤτοι τὰ τῆς Πάρου, φθάνουσι τοὺς 118, αἱ δὲ δραχμαὶ τοὺς 58 κόκκους.

Ἀφ' ἑτέρου δὲ πάλιν ἐν Μήλῳ τὰ βαρύτατα τῶν τετραδράχμων δὲν ὑπερβαίνουσι τοὺς 227 κ., ἐν ᾧ ἐν Ἄνδρῳ, Δήλῳ, Ἴῳ καὶ Νάξῳ τὰ δίδραχμα ἕλκουσι κατὰ μείζονα ὅρον περὶ τοὺς 110 κ. καὶ αἱ δραχμαὶ 55 κ. Ἐκ τούτου δὲ φαίνεται, ὅτι τινὲς τῶν νήσων ἐποιοῦντο χρῆσιν ἐλαφρᾶς τινος μορφῆς τοῦ Ἀττικοῦ κανόνος, ἐνῷ ἄλλαι ἐξέδιδον τὰ ἴδια αὐτῶν νομίσματα συμφώνως τῷ Ῥοδίῳ κανόνι, ὅστις ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἦτο ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Πτολεμαϊκόν. Ὁ χρόνος, εἰς ὃν τὰ νομίσματα ταῦτα ἀνήκουσι, συμπίπτει πρὸς τὸν τῆς ἀκμῆς τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν Ῥοδίων ἐν τοῖς ὕδασι τούτοις. Ἐν Κέῳ, Πάρῳ, Σύρῳ καὶ Τήνῳ τὰ νομίσματα βεβαίως εἶνε βαρύτερα ἢ ὥστε νὰ καταταχθῶσιν ὡς Πτολεμαϊκά, δεικνύουσι δὲ σαφῶς, ὅτι ἂν καὶ αἱ νῆσοι, ἀπὸ τῶν χρόνων Πτολεμαίου τοῦ Β'. μέχρι περίπου τοῦ 200 π. Χ. ἀπετέλουν μέρος τῶν κτήσεων τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, ἡ διοίκησις τῶν Πτολεμαίων ὑφίστατο σχεδὸν μόνον κατ' ὄνομα. Στατῆρες τῶν Κυκλάδων δυνάμενοι νὰ ἀποδοθῶσιν ἀσφαλῶς εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν τοῦ 200 π. Χ. δὲν ὑπάρχουσιν. Οὕτω δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι τὰ νέα Ἀθηναϊκὰ ἀργυρᾶ νομίσματα

καὶ αἱ ἄφθονοι ἐκδόσεις τῶν Κρητικῶν πόλεων ὑπεσκέλισαν περὶ τὸν χρόνον τοῦτον πᾶν ἕτερον ἐγχώριον νόμισμα ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει.

	700-480	480-400	400-300	300-200	Μετὰ τὸ 200	Αὐτοκρατορικά
ΑΜΟΡΓΟΣ	...	...	Æ			
Αἰγιάλη	...	...	...	AR Æ	...	Æ(;)
Ἀρκεσίνη	...	...	...	Æ		
Μινώα	...	...	...	Æ	...	Æ
ΑΝΑΦΗ	...	...	...	Æ		
ΑΝΔΡΟΣ	...	...	...	AR Æ	...	Æ
ΓΥΑΡΟΣ	...	...	...	Æ		
ΔΗΛΟΣ	AR(;)	...	Æ	AR Æ	Æ	
ΘΗΡΑ	...	...	Æ	Æ	...	Æ
ΙΟΣ	...	...	...	AR Æ	...	Æ
ΚΕΩΣ	AR	...	Æ	Æ		
Ἰουλίς	AR	...	Æ			
Καρθαία	AR	...	...	AR Æ		
Κορησσία	AR	...	Æ	Æ		
Ποιήεσσα	...	...	Æ			
ΚΙΜΩΛΟΣ	...	...	Æ			
ΚΥΘΝΟΣ	. .	...	Æ	...	...	Æ
ΜΗΛΟΣ	AR	...	AR Æ	AR Æ	. .	Æ
ΜΥΚΟΝΟΣ	...	...	AR Æ	Æ	Æ	Æ
ΝΑΞΟΣ	AR	...	AR Æ	AR Æ	Æ	Æ
ΠΑΡΟΣ	AR	...	AR	AR Æ	...	Æ
ΣΕΡΙΦΟΣ	...	...	...	Æ	Æ	
ΣΙΚΙΝΟΣ	...	...	...	Æ		
ΣΙΦΝΟΣ	AR	AR	...	Æ	...	Æ
ΣΥΡΟΣ	...	...	...	AR Æ	AR	Æ
ΤΗΝΟΣ	...	...	...	AR Æ	AR	Æ
ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ	...	...	...	Æ		

Ἀμοργός. Ἡ νῆσος αὕτη πρὸς ἀνατολὰς τῆς Νάξου καὶ τῶν Κυκλάδων κειμένη περιεῖχεν ἐπὶ τῶν δυτικῶν αὐτῆς παραλίων τρεῖς πόλεις, τὴν Αἰγιάλην πρὸς βορρᾶν, τὴν Μινώαν ἐν τῷ μέσῳ καὶ τὴν Ἀρκεσίνην πρὸς νότον. Μέχρις ἴσως τοῦ τελευταίου μέρους

τοῦ τετάρτου αἰῶνος αἱ πόλεις αὗται, ὡς ἀποδεικνύουσιν τὰ ἀκόλουθα χαλκᾶ νομίσματα καὶ αἱ ἀρχαῖαι ἐπιγραφαί, ἀπετέλουν πολιτικῶς μίαν καὶ μόνην κοινότητα, κατόπιν ὅμως αἱ τρεῖς πόλεις ἐμφανίζονται ἑκάστη ὡς ἀνεξάρτητος πολιτεία.

Πρὸ τοῦ 300 π. Χ. περίπου.

Ἀστὴρ καὶ μηνίσκος	ΑΜΟ Δύο θύρσοι χιαστί. . Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀσκληπιοῦ.	» Μέλισσα. . . . . . Æ ·4
Σικύα (ἰατρικὸν ἀγγεῖον).	» Ὁμοίως. . . . . . Æ ·5

Αἰγιάλη, ἐν Ἀμοργῷ:

Μετὰ τὸ 300 π. Χ. περίπου

Κεφαλὴ Διὸς ἢ Ἀσκληπιοῦ. (B. M. *Cat.*, Πίν. XX, 1.)	ΑΙΓΙ Αἰγίπαν καθήμενος ὀκλαδόν, αὐλῶν διὰ τῆς σύριγγος. AR 33 κ.
Αἰγίπαν ἱστάμενος ἢ καθήμενος ὡς ἀνωτέρω, ἢ κεφαλὴ Ἀσκληπιοῦ δαφνοστεφής. (*Αὐτόθι,* Πίν. XX, 2, 3.)	ΑΙΓΙ, ΑΙ, κτλ. Σικύα (κωνικὸν ἀγγεῖον ἀνεστραμμένον μετὰ χαμηλοῦ στομίου) ἐν τῷ πεδίῳ ἐνίοτε ὄφις συνεσπειρωμένος . . Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΑΙΓΙ Γλαῦξ. . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ γυναικεία πυργοστεφής	» Κεφαλὴ λέοντος μετὰ τοῦ τραχήλου. . . . . Æ ·5

Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα, πιθανῶς εἰς τὴν Αἰγιάλην ἀνήκοντα, ἴδε ὑπὸ Αἰγίαλον τῆς Παφλαγονίας ἐν τόμ. Β΄. σελ. 17.

Ἀρκεσίνη, ἐν Ἀμοργῷ:

Μετὰ τὸ 300 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ.	ΑΡΚΕ Κάνθαρος καὶ θύρσος Æ ·75

Μινώα, ἐν Ἀμοργῷ:

Μετὰ τὸ 300 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρου.	ΜΙΝΩ Κάνθαρος. . . . . Æ ·65

Αὐτοκρατορικά. Ἰ. Παύλας καὶ Ἰ. Μαίσης. *Ἐπιγρ.* ΜΙΝΟΗΤΩΝ, ЄΠΙ. ΤΙ. ΦΛΑ. ЄΡΓΙΝΟΥ ΑΡΧ(οντος), Ἀπόλλων Κιθαρῳδός.

Περὶ τῶν νομισμάτων τῆς Ἀμοργοῦ ἴδε Π. Λάμπρου, *Νομί-*

σματα τῆς νήσου 'Αμοργοῦ, ἐν Ἀθήναις 1870, καὶ *Num. Zeit.*, II σελίς. 349.

'Ανάφη, μικρὰ νῆσος πρὸς ἀνατολὰς τῆς Θήρας καὶ πρὸς νότον τῆς Ἀμοργοῦ. (Ἀπόλλων., *'Αργοναυτ.*, IV. 1709 κ. ἑξ. Στράβ., X. 484). Εἰδικὴ ἐν αὐτῇ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς *Αἰγλήτου* καὶ *'Αναφαίου*.

Μετὰ τὸ 300 π. Χ. περίπου

Κεφαλὴ 'Απόλλωνος Αἰγλήτου κατ' ἐνώπιον. (B. M. *Cat.*, Πίν. XX, 8.)	Α-Ν ἢ ΑΝΑΦ Κρατήρ· ὑπεράνω αὐτοῦ μέλισσα . . . . . . Æ ·6

Ἄνδρος, ἡ μεγίστη καὶ βορειοτάτη τῶν Κυκλάδων. Κύριος θεὸς τῆς νήσου ἦτο ὁ Διόνυσος, ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε πηγή, ἐξ ἧς κατ' ἔτος, διαρκούσης τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοδαισίων, ἔρρεεν οἶνος (Πλινίου II. 103. XXXI. 2, 16. Παυσαν. VI. 26 *Λέγουσι δὲ καὶ Ἄνδριοι παρὰ ἔτος σφίσιν ἐς τοῦ Διονύσου τὴν ἑορτὴν ῥεῖν οἶνον αὐτόματον ἐκ τοῦ ἱεροῦ)*. Ἐν ἔτει 308 π. Χ. ὁ Πτολεμαῖος ἀπηλευθέρωσε τὴν Ἄνδρον τῆς Μακεδονικῆς αὐτῆς φρουρᾶς. Τοῦτο φαίνεται εἶνε ὁ χρόνος ἀφ' οὗ ἄρχεται ἡ νομισματοκοπία αὐτῆς.

Μετὰ τὸ 308 π. Χ. περίπου. Πτολεμαϊκὸς ἢ Ῥόδιος κανὼν

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ κισσοστεφής. (B. M *Cat.* Πίν. XX 10)	ΑΝΔΡΙΩΝ Ἄρτεμις (;) ἱσταμένη ἐν βραχεῖ χιτῶνι ἀφίνοντι ἀκάλυπτον τὸν ἕτερον τῶν μαστῶν, στηριζομένη δ' ἐπὶ λόγχης καὶ σπένδουσα . . . . Ɽ 100. 6 κ.
Ὁμ. Ὄπισθεν Φ. (*Αὐτόθι Πίν.* XX. 9)	ΑΝΔΡΙ Πάνθηρ . . Ɽ 52 κ.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα φέρουσι συνήθως κεφαλὰς Διονύσου νεαροῦ ἢ πωγωνοφόρου ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας θύρσον τεταινιωμένον, ἀμφορέα, ἢ κάνθαρον, ἐπὶ δὲ τῶν τελευταίων νομισμάτων Ἀπόλλωνα Κιθαρῳδόν.

Αὐτοκρατορικά, ἀπὸ Ἀδριανοῦ μέχρι Γέτα. *'Επίγρ* ΑΝΔΡΙΩΝ. Ἶσις κατ' ἐνώπιον. Πρβλ. τὸν ὑπὸ Ross ἐν Ἄνδρῳ ἀνακαλυφθέντα ὕμνον τῆς Ἴσιδος (*Class. Mus.*, σ. 34, κ. ἑ.)

Γύαρος. Ἁπλοῦς γυμνὸς βράχος, ὀλιγάνθρωπος καὶ κατ᾽ αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα.

Περὶ τὰ 300 200 π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία πυργοστεφής	ΓΥΑΡΙΩΝ Περσεὺς κρατῶν φιάλην (;) καὶ ἅρπην . . . Æ ·65
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος. (B. M Cat Πίν. XXIII 7).	ΓΥΑΡΙΩΝ Φαρέτρα μετὰ τελαμῶνος. . . . . Æ ·5
Ὁμοίως.	ΓΥΑΡΙΩΝ Ἅρπη Περσέως. Æ 5
Ἔλαφος.	ΓΥΑΡΙΩΝ Στάχυς σίτου . Æ ·5

Δῆλος. Ἐκ τῶν κοπέντων ἐν Δήλῳ νομισμάτων, ἂν ἐκόπησαν τοιαῦτα διαρκούσης τῆς πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων ἀρχαίας περιόδου τῆς αὐτονομίας τῆς Δήλου, οὐδὲν ἀνεγνωρίσθη μέχρι τοῦδε ὡς ἀνῆκον αὐτῇ. Δύναται ἐν τούτοις νὰ ἐξετασθῇ, ἂν ἡ σειρὰ τῶν ἀρχαϊκῶν ἀργυρῶν στατήρων, τῶν ἐχόντων ὡς τύπον δύο δελφῖνας, περιγραφέντων δ᾽ ἀνωτέρω ὑπὸ τὸ Ἄργος (σελ. 546) πρέπει νὰ ἀποδοθῇ μᾶλλον εἰς τὴν νῆσον Δῆλον. Ἀπὸ τοῦ 478 π. Χ. μέχρι τοῦ τέλους τοῦ τετάρτου αἰῶνος δὲν πρέπει νὰ ἀναμένωμεν Δηλιακὰ νομίσματα, ἐπειδὴ καθ᾽ ἅπαντα τὸν χρόνον ἐκεῖνον αὕτη ὑπέκειτο σχεδὸν πάντοτε εἰς τὰς Ἀθήνας. Βραχὺ πρὸ τοῦ 300 π. Χ. ἡ νῆσος ἐγένετο ἀνεξάρτητος καὶ διέμεινεν αὐτόνομος, μέχρις οὗ ἐν ἔτει 166 π. Χ. ἐδόθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων τοῖς Ἀθηναίοις.

Περὶ τὰ 300 π. Χ. ἢ μᾶλλον πρότερον 166 π Χ.

Ῥόδιος ἢ Πτολεμαϊκὸς σταθμητικὸς κανὼν

Λύρα (Borell, *Num. Ch.*, V. 175).	ΔΗΛΙ μεταξὺ τῶν κνημῶν τροχοῦ. AR Δραχμή.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, καλῆς τεχνοτροπίας.	Δ-Η Λύρα . . . . AR Δραχμὴ 51 κ. καὶ ἡμίδ. 25 κ.
Ὁμοίως.	ΔΗΛΙΩΝ Ὁμοίως. AR $^1/_4$ δρ. 12 κ.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. (B. M. *Cat*, Πίν. XXIII. 1)	Δ-Η Δένδρον φοίνικος . . Æ ·65

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. (B. M. Cat. Πίν. XXIII, 1).	Δ-Η Λύρα . . . . Æ ·65-·45
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος	Δ-Η Δένδρον φοίνικος, οὗ ἄνω, κύκνος . . . . Æ ·45

Τὸ δένδρον βεβαίως εἶνε ὁ ἱερὸς φοῖνιξ (Εὐρ. *Ἑκ* 458 κ. ἑξ· *πρωτογόνος φοίνιξ, ὠδῖνος ἄγαλμα δίας*), οὗ κάτω ἐγέννησεν ἡ Λητὼ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Ἀρτέμιδα. Ὁ ἐν τῷ δένδρῳ κύκνος χαρακτηρίζει αὐτὸ ὡς ἰδίως ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Μετὰ τὸ 166 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, ὑποκάτω δ' αὐτῆς ΤΡΙΑ.	ΑΘΕ Γλαῦξ ἐπὶ ἀμφορέως . . Æ

Περὶ τῆς ἀπονομῆς ταύτης ἴδε *Mittheilugen d. deutsch. arch. Inst* VI. 238. Φαίνεται, ὅτι τὰ νομίσματα ταῦτα ἀνεκαλύφθησαν ἐν Δήλῳ. Ἕνεκα τούτου ὑποτίθεται ὅτι ἐκόπησαν ἐκεῖ ἐπὶ τῆς Ἀθηναϊκῆς διοικήσεως.

Θήρα, *(Σαντορίνη)*, πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀνάφης καὶ πρὸς νότον τῆς Ἴου, κειμένη, ἐσχηματίσθη ὑπὸ ἡφαιστείου ὑποθαλασσίου, οὗ τὸ χεῖλος τοῦ κρατῆρος ὑπερέχει τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Λέγεται ὅτι κατῳκήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Φοινίκων, ὅτι δὲ κατόπιν ἀπῳκίσθη ἐκ Σπάρτης. Ἦτο δὲ ἡ μητρόπολις τῆς ἐν Ἀφρικῇ Κυρήνης.

Περὶ τὰ 350-200 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος κατ' ἐνώπιον, ἢ ἐν κατατομῇ. (B. M. Cat. Πίν. XXIX, 13-16)	ΘΗ Ταῦρος κυρίσσων ἢ προτομὴ ταύρου . . . . . . Æ ·65
Ὁμοίως	» Τρεῖς δελφῖνες . . . . Æ ·6
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος	» Λύρα . . . . Æ ·55
Κεφαλὴ Διὸς	» Κεραυνὸς . . . . . . Æ ·65
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ	» Κηρύκειον . . . . . . Æ ·5
Κεφαλὴ γυναικεία πεπλοφόρος	» ἐν στεφάνῳ . . . . . Æ ·5
Κεφαλὴ γυναικεία	ΘΗΡ Ταῦρος κυρίσσων. . . Æ ·5

Αὐτοκρατορικά, ἀπὸ Μ. Αὐρηλίου μέχρι Κομμόδου. *Ἐπιγρ.*, ΘΗΡΑΙΩΝ ἢ ΘΗΡΕΩΝ. *Τύποι*: Ἀπόλλων καθήμενος ἐπὶ κύκνου.

Ἀπόλλων Κιθαρῳδός· γυμνὸν ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα Ἀπόλλωνος ἀκτινοστεφοῦς ἱσταμένου κατ᾽ ἐνώπιον. Εἴδωλον ἢ Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας κατ᾽ ἐνώπιον (B. M. *Cat.*, Πίν. XXIX, 17, 18).

Ἴος, νῆσος πρὸς νότον μὲν τῶν Κυκλάδων πρὸς βορρᾶν δὲ τῆς Θήρας κειμένη ὤφειλε τὴν κυρίαν αὐτῆς φήμην εἰς τὰς ἀρχαίας αὐτῆς παραδόσεις περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ὁμήρου ἐξ Ἰήτιδος μητρὸς καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ταφῆς αὐτοῦ. Ἐκ τούτου καὶ ἡ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς νήσου κεφαλὴ τοῦ ποιητοῦ.

Περὶ τὰ 300 200 π. Χ. Πτολεμαϊκὸς ἢ Ῥόδιος κανών.

ΟΜΗΡΟΥ Κεφαλὴ Ὁμήρου μετὰ διαδήματος (*Z. f. N.* V. Πίν. I. 3.)	ΙΗΤΩΝ Ἐν στεφάνῳ δάφνης . . . AR 104 κ.
» Ὁμοίως	» Ὁμοίως. . . AR 54 κ.
» Ὁμοίως	» Ἀθηνᾶ Πολιάς, πρὸ αὐτῆς δένδρον φοίνικος . Æ· 85 (Ross, *Insc. Gr. ined.*, Φυλλάδιον II. ἀρ. 93).
» Ὁμοίως. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXIII. 11.)	ΙΗΤΩΝ Δένδρον φοίνικος Æ· 65-·4

Τὸ δένδρον τοῦ φοίνικος ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀρχαιότατον ὄνομα τῆς νήσου, Φοινίκη (Στεφ. Βυζ. ε. λ.).
Αὐτοκρατορικά — ἀπὸ Τραϊανοῦ μέχρι Φαυστίνας τῆς νεωτέρας καὶ Λουκίλλης *Ἐπιγρ.* ΙΗΤΩΝ. Τύποι ὅμοιοι τοῖς ἀνωτέρω.

Κέως. Ἐκτὸς τῶν νομισμάτων τῶν τεσσάρων πόλεων τῆς Κέω ἤτοι τῶν τῆς Καρθαίας, Ἰουλίδος, Κορησίας καὶ Ποιηέσσης, ὑπάρχουσι πολυάριθμα χαλκᾶ νομίσματα ἀνήκοντα εἰς τὸ τέλος τοῦ τετάρτου καὶ εἰς τὸν τρίτον αἰῶνα π. Χ. κοπέντα ἐν ὀνόματι τῆς νήσου.

Κεφαλὴ Ἀρισταίου πωγωνοφόρος. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXI. 1-5).	ΚΕΙ, ΚΕΙΩΝ, κτλ. Πρόσθιον κυνὸς ὑπὸ ἀκτίνων περιβαλλομένου (ὁ ἀστὴρ Σείριος) . . . . Æ ·65

Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἐλατρεύετο ὁ Ἀρισταῖος ὡς ποιμενικὴ

θεότης, ἰδίᾳ δ' ὡς προστάτης κατὰ τῆς καταστρεπτικῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου διαρκούντων τῶν κυνικῶν καυμάτων. Κλημ. 'Αλεξ. *Σρωματ.* VI. σ. 630: *Πάλιν ἱστοροῦσιν Ἕλληνες, ἐκλειπόντων ποτὲ τῶν ἐτησίων ἀνέμων, 'Αρισταῖον ἐν Κέῳ θῦσαι 'Ικμαίῳ Διΐ».* 'Εν τούτοις ἡ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως κεφαλὴ δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἡ τοῦ Διὸς 'Ικμαίου, θεοῦ τῶν δροσερῶν ἀνέμων, τῆς ἀναψυκτικῆς δρόσου καὶ τῶν βροχῶν, οὗ ἡ λατρεία συνεδυάζετο πρὸς τὴν τοῦ 'Αρισταίου. Ὅθεν ἡ πωγωνοφόρος κεφαλὴ δύναται νὰ κληθῇ Διὸς ἢ 'Αρισταίου· ὁπόταν δέ, ὡς συμβαίνει ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Καρθαίας, ἀπεικονίζηται νεανικὴ ἀγένειος κεφαλή, τότε αὕτη πιθανῶς παριστᾷ τὸν 'Αρισταῖον, ὅστις κατὰ Πίνδαρον (*Πυθ.* IX. 64) ἐθεωρεῖτο ὑπό τινων ὡς Ζεύς, ὑπ' ἄλλων δὲ ὡς 'Απόλλων:—

Νέκταρ ἐν χείλεσσι καὶ ἀμβροσίαν στάξοισι, θήσονταί
τέ νιν ἀθάνατον
Ζῆνα καὶ ἁγνὸν 'Απόλλων', ἀνδράσι χάρμα φίλοις
ἄγχιστον, ὀπάονα μήλων,
'Αγρέα καὶ Νόμιον, τοῖς δ' 'Αρισταῖον καλεῖν.

'Ιουλές, κειμένη ἐπὶ ὑψώματος ἐν τοῖς μεσογείοις τῆς νήσου Κέω. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους φαίνεται ὅτι ἦτο ἀσημοτέρα τῶν ἐπιθαλασσίων αὐτῆς γειτόνων, ἐπειδὴ δὲν φαίνεται ὅτι ἔκοψεν ἀρκετὰ ἀργυρᾶ νομίσματα. Βραδύτερον ἀπέβη ἡ πρωτεύουσα πόλις τῆς νήσου.

Πρὸ τοῦ 480 π. Χ. περίπου. Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανών.

ΙΟΥ (;) ΛΙ (ἐπ' ἀριστ.) 'Αγγεῖον μόνωτον.	Τετράγωνον ἔγκοιλον διῃρημένον διαγωνίως εἰς τέσσαρα μέρη. R Στατ.

Πρὸ τοῦ 300 π. Χ.

Νεανικὴ ἢ πωγωνοφόρος κεφαλὴ (ἴδε Καρθαίαν). (B. M. *Cat.*, Πίν. XXII, 18.)	ΙΟΥΛΙ Μέλισσα ἢ κύναστρον (*Σείριος*) . . . . Æ ·65-·4
Κεφ. Διονύσου (*Αὐτόθι*, Π. XXII, 16).	» Σταφυλή . . . Æ ·65-·4

Καρθαία, ἐπὶ τῆς ΝΑ. παραλίας τῆς Κέω. 'Εκ τῶν ἀφθό-

νων αὐτῆς ἀργυρῶν ἀρχαϊκῶν νομισμάτων φαίνεται ὅτι ἦτό ποτε πόλις μεγάλης ἐμπορικῆς δραστηριότητος. Ἐνταῦθα ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ὁ κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἐν χρήσει σταθμητικὸς κανὼν ἦτο ὁ Αἰγινητικός.

Περὶ τὰ 600-480 π. Χ. Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανών.

Ἀμφορεύς, παρ' ᾧ ἐνίοτε δελφίς. (B. M. *Cat*, Πίν XXI, 6.)	Τετράγωνον ἔγκοιλον, διῃρημένον εἰς ὀκτὼ τριγωνικὰ μέρη ὧν τινα βαθέως κεχαραγμένα, ἤ, ἐπὶ τῶν νεωτέρων, σχήματος πτερῶν ἀνεμομύλου μετὰ τῶν γραμμάτων ΑΚ ἢ ΘΡΑΚ ἐν τοῖς διαμερίσμασιν. ℞ στατὴρ καὶ κλάσματα
Σταφυλὴ συνήθως μετὰ δελφίνων παρ' αὐτῇ. (*Αὐτόθι*, Πίν. XXI, 19.)	Τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον ἢ σχήματος πτερῶν ἀνεμομύλου . . . . ℞ Δραχ., ἡμίδρ. ὀβολὸς κτλ.

Μετὰ τὸ 300 π. Χ. περίπου. Ἀττικὸς κανὼν ἠλαττωμένος.[1]

Κεφαλὴ πωγωνοφόρος Ἀρισταίου ἢ Διὸς Ἰκμαίου πρὸς δ. (Leake, *Num. Hell. Ins. Gr.* σ. 6)	ΚΑΡΘΑΙ Κύων (ἀστὴρ Σείριος) ὑπὸ ἀκτίνων περιβαλλόμνος· ἐν τῷ πεδίῳ ΑΝ . . . . . ℞ 117·8 κ.

[1] Ἂν τὰ ἑξῆς περίεργα νομίσματα, περὶ ὧν λέγεται, ὅτι ἀνεκαλύφθησαν ἐσχάτως ἐν τῇ νήσῳ Κέῳ, εἶνε γνήσια, θὰ ἀπεδείκνυον, ὅτι ὁ ***ἀκέραιος*** Ἀττικὸς σταθμητικὸς κανὼν ἦτο ἐν Κέῳ ἐν χρήσει κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα π. Χ. Ὁμολογῶ ἐντούτοις, ὅτι ὑποπτεύομαι λίαν πάντα τὰ νομίσματα ταῦτα ὡς ἔργα εὐφυεστάτου συγχρόνου κιβδηλοποιοῦ.

Καρθαία:

Κεφαλὴ πωγωνοφόρος πρὸς δ. μετὰ κόμης μακρᾶς καλυπτούσης τὰ ὦτα.	ΚΑΡΘΑ Ἀρισταῖος πωγωνοφόρος φέρων βραχὺν χιτῶνα γονατίζων ἑνὶ τῶν ποδῶν ἐπὶ τῆς ῥάχεως ταύρου, οὗ ἀναστρέφει τὴν κεφαλὴν διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ὑψῶν δὲ τὸν δεξιὸν βραχίονα ὡς προτιθέμενος νὰ φονεύσῃ αὐτόν. Ἐν τῷ πεδίῳ Π. ℞ 130 2 κ.
Κεφαλὴ γυναικεία πρὸς δ., ἔχουσα τὴν κόμην ἀναδεδεμένην ταινίᾳ δὶς περὶ αὐτὴν στρεφομένῃ.	ΚΑΡΘΑ Μορφὴ ἀνδρική, γυμνὴ τὰ ἄνω τῆς ὀσφύος, καθημένη πρὸς ἀρ ἐπὶ θώκου ἄνευ ἐρεισινώτου, κρατοῦσα δὲ σκῆπτρον πρὸ αὐτῆς. Ἐν τῷ πεδίῳ Ε . . ℞ 64 7 κ.

Ἰουλίς:

Κεφαλὴ πωγωνοφόρος πρὸς δ , δαφνοστεφής.	ΙΟΥ Μέλισσα Ἐν τῷ πεδίῳ ἀρ. κεφαλὴ κυνὸς (ἀστὴρ Σείριος)· ὑποκάτω, ΚΙ. Ἐν κύκλῳ σφαιριδίων . . . . . ℞ 131 3 κ.

Κεφαλὴ ἀγένειος Ἀπόλλωνος ἢ Ἀρισταίου, δαφνοστεφής. (B. M. *Cat*, Πίν. XXI, 22)	ΚΑΡΘΑ Κύων (ἀστὴρ Σείριος) ὑπὸ ἀστέρων περικυκλούμενος. Ὑποκάτω μέλισσα, σύμβολον τοῦ Ἀρισταίου . . . . Æ ·8
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ, πρὸς δ. (*Αὐτόθι*, Πίν. XXI, 23.)	ΚΑΡΘΑ Σταφυλὴ καὶ ἀστήρ. Æ ·75
Κεφαλὴ πωγωνοφόρος πρὸς δ., δαφνοστεφής. (*Αὐτόθι*, Πίν. XXI, 25.)	ΚΑΡΘΑΙ μεταξὺ τῶν ἀκτίνων ἀστέρος . . . . Æ ·55

Κορησία, πόλις τῆς Κέω ἀνεξάρτητος, ἄλλοτέ ποτε μεγάλης ἐμπορικῆς σπουδαιότητος, ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Στράβωνος ἁπλοῦν ἐπίνειον τῆς Ἰουλίδος.

Περὶ τὰ 600-480. Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανών.

Ϙ-Ο (συνήθως πλαγίως). Σηπία, παρ' ἣν δελφίς. (*Πίναξ ΚΒ'. 3.*)	Τετράγωνον ἔγκοιλον, συνήθως σχήματος πτερῶν ἀνεμομύλου . . . AR Στατήρ, δρ., ἡμίδρ. καὶ ὀβολ.
Ϙ-Ο Δελφίς (B M. *Cat.*, Πίν. XXII, 6.)	Τετράγωνον ἔγκοιλον, ἐν ᾧ, ἐνίοτε, Κ AR 5·4 καὶ 4·3 κ.

Πρὸ τοῦ 300 π. Χ. περίπου.

Σηπία (*Αὐτόθι*, Πίν. XXII, 10).	Κ-Ο Σταφυλὴ . . . . . . Æ ·45

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ νεανικὴ ἢ πωγωνοφόρος (ἴδε Καρθαίαν). (*Αὐτόθι*, Π. XXII, 11.)	ΚΟΡΗ Σταφυλὴ καὶ μέλισσα. Æ ·75
Ὁμοίως.	» Ἀστήρ. . . . . . . Æ ·6

Ποιήεσσα, ἐπὶ τῆς ΝΔ. πλευρᾶς τῆς Κέω.

Πρὸ τοῦ 300 π. Χ. περίπου

Κεφαλὴ Ἀρισταίου (;)	ΓΟ, ΓΟΕΣ κτλ. Ἀστὴρ καὶ σταφυλή . . . . Æ ·6

Κίμωλος, νῆσος μικρὰ παρὰ τὴν Μῆλον καλουμένη καὶ Ἐχινοῦσα ἀπὸ τῶν πολυαρίθμων ἐχίνων τῶν εἰς τὰ παράλια αὐτῆς εὑρισκομένων.

Πρὸ τοῦ 300 π. Χ. περίπου.

Μέλισσα ἢ ἀστήρ.	ΚΙ Ἐχῖνος θαλάσσιος, ἢ ἄνευ τύπου Æ ·45

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	ΚΙΜΩ Δελφίς . . . . . Æ ·7
Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.	ΚΙΜΩΛΙ Τρίαινα. . . . . Æ ·7

Κύθνος, μεταξὺ Κέω καὶ Σερίφου.

Πρὸ τοῦ 300 π. Χ. περίπου

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος ἢ Ἀθηνᾶς. (B. M. *Cat.*, Πίν., XXII. 20-24).	ΚΥ, ΚΥΘΝ, ΚΥΘΝΙΩΝ Λύρα, σταφυλή, ῥόδον, μέλισσα ἢ κύναστρον κτλ. . . . . Æ ·65
Κύων (*Αὐτόθι*, Πίν. XXII. 25).	ΚΥ Ῥόδον. . . . . Æ ·45

Αὐτοκρατορικά, Αὐγούστου. *Ἐπιγρ.* ΚΥΘΝΙΩΝ.

Μῆλος. Ἡ σπουδαία αὕτη νῆσος οἰκισθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ Φοινίκων, ἐξελληνισθεῖσα δ' ἐν μεταγενεστέρᾳ περιόδῳ ὑπὸ τῶν Δωριέων, εἶνε μία τῶν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ νήσων τοῦ Αἰγαίου, ὧν μέχρι τοῦδε ἔχομεν ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου. Δύο ἐξ αὐτῶν ἀπόκεινται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Hunter (Πίναξ 36 Ἀρ. 26 καὶ 27), τρίτον δὲ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου. Ὁ σταθμητικὸς κανὼν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ εἶνε ὁ Φοινικικός, ὅστις πρέπει νὰ ἐπέζησεν ἐν Μήλῳ ἀπὸ χρόνων λίαν ἀπομεμακρυσμένων.

Περὶ τὰ 500 π. Χ. Φοινικικὸς σταθμητικὸς κανὼν

Μῆλον, (σίδη;) (*Berlin. Münz-Kab.*, Πίν. I. 3)	Τετράγωνον ἔγκοίλον εἰς δύο διῃρημένον, κοσμούμενον ὑπὸ τριῶν κρίκων. . . . Æ Στατήρ, 213 κ.
Ἄνευ ἐπιγρ. Ὁμοίως.	Μ Κύκλος ἔγκοιλος διῃρημένος διὰ πλατέων γραμμῶν . . . . Æ Στατὴρ 221 κ.
ΜΑ Ὁμοίως.	Ἄνευ γράμμ. Ὁμ. Æ Στατὴρ 222 κ.

Τὸ *μῆλον*, δωριστὶ *μᾶλον*, τῶν ἀρχαίων τούτων νομισμάτων τῆς Μήλου δυνατὸν μὲν νὰ ἔχῃ θρησκευτικήν τινα ὀνομασίαν, πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι φαίνεται ὂν καλὸν παράδειγμα τοῦ ὑπὸ τῶν γάλλων καλουμένου «*type parlant*», ἢ τοῦ γνωστοῦ ἐν τῇ οἰκοσηματογραφίᾳ ὡς «*canting device*».

Ἐν ἔτει 416 π. Χ. ἡ πόλις τῆς Μήλου ἡλώθη ὑπὸ τῶν Ἀθη-

ναίων, οἱ δ' ἄρρενες τῶν κατοίκων κατεσφάγησαν. Λείψανά τινα τῶν ἀτυχῶν τούτων ἐγκατεστάθησαν ἐκ νέου εἰς τὴν πατρίδα ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἀθηνῶν· κατὰ τὸν ἑπόμενον δ' αἰῶνα ἐκόπησαν καὶ πάλιν ἐν τῇ νήσῳ ἀργυρᾶ νομίσματα ὀλιγάριθμα. Ὁ σταθμητικὸς κανὼν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἦτο ὁ ἀρχαιότερος Ῥόδιος.

Περὶ τὰ 400 - 300 π. Χ. Ῥόδιος κανὼν (εἰς τὸ ἀκέραιον).

Μῆλον. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXIII 16)	ΜΑΛΙ Κάνθαρος . . . AR 123 κ.
Ὁμοίως (*Αὐτόθι*, Πίν. XXIII. 17)	Τοξότης γυμνός . . . . AR 32 κ.
Ὁμοίως.	Ὁμοίως. . . . . Æ 6
Ὁμοίως.	Κράνος . . . . Æ 4

Περὶ τὰ 300 - 200 π. Χ. Ῥόδιος κανὼν (ἠλαττωμένης ὁλκῆς)

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ Κορινθιακῆς λοφοφόρου περικεφαλαίας.	ΜΑΛΙΩΝ Ἀπόλλων φέρον μακρὸν χιτῶνα, καθήμενος ἐπὶ θρόνου καὶ λύραν ἀνακρούων. Ἄρχοντες ΝΕΑΝΘΗΣ, ΣΩΣΑΡΧΟ(Σ). . AR 227-220 κ.
Ὁμοίως.	ΜΑΛΙΩΝ Μῆλον. Ἄρχοντες, ΛΥΣΑΝΙΑΣ . . . . . . AR 57 κ.
Μῆλον.	ΜΗΛΙΩΝ Ἀθηνᾶ κραδαίνουσα κεραυνόν. Ἄρχων, ΟΛΥΜΠΙΧΟΣ AR 101 κ.

Τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς περιόδου ταύτης δὲν εἶνε μεγάλου ἐνδιαφέροντος, φέροντα συνήθως μῆλον, κεφαλὴν Ἀθηνᾶς, Ἀθηνᾶν μαχομένην, κάνθαρον, κέρας Ἀμαλθείας, κλπ.

Μετὰ τὸ 200 π. Χ. περίπου καὶ αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι

Ἐκ τῶν τελευταίων αὐτονόμων χαλκῶν νομισμάτων τὰ ἑξῆς μόνον εἶνε ἄξια μνείας:—

ΒΟΥΛΗ Κεφαλὴ νεαρὰ τῆς ἐγχωρίου βουλῆς.	ΜΗΛΙΩΝ Γλαῦξ ἐν στεφάνῳ. Æ ·9
ΔΗΜΟΣ Κεφαλὴ τοῦ δήμου.	» Ὁμοίως . . . . Æ ·9
ΔΡΑΧΜΗ Προτομὴ Ἀθηνᾶς.	» ἐν στεφάνῳ . . Æ 1·0

ΜΗΛΙΩΝ Προτομὴ Ἀθηνᾶς.	ΕΠΙ ΑΡΧΟ. ΦΛ. ΕΠΑΦΡΟΔΙΤΟΥ ἐν στεφάνῳ . . . . . . Æ 1·0
ΕΠΙ ΤΙ. ΠΑΝΚΛΕΟΣ ΤΟ Γ Καρπὸς τῆς Μήλου (B. M. *Cat.*, Πίν. XXIV. 13.)	ΜΗΛΙΩΝ Ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα Ἀθηνᾶς, ὡπλισμένης διὰ περικεφαλέας, δόρατος(;) καὶ ἀσπίδος. Ἐν τῷ πεδίῳ, σημεῖον ἀξίας IIII. Æ·95
ΤΥΧΗ Τύχη ἱσταμένη στηρίζουσα τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ στήλης καὶ φέρουσα βρέφος ἐν τῇ ἀρ.	ΜΗΛΙΩΝ ἐν στεφάνῳ . . Æ 1·0

Τὸ ὄνομα Ἐπαφρόδιτος ἀπαντᾷ ἐν Μηλιακῇ ἐπιγραφῇ (Boeckh *C. I. Gr.*, 2427), καὶ ἐπὶ νομισμάτων τοῦ Κομμόδου, εἰς οὗ τοὺς χρόνους ἀνήκει κατὰ συνέπειαν τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν νόμισμα.

Τὰ ἀξίας σημεῖα, *δραχμὴ* καὶ IIII (ὀβολοί;) ἀναφέρονται οὐχὶ εἰς ἄργυρον, ἀλλ' εἰς χαλκὸν (πρβλ. τὴν Πτολεμαϊκὴν δραχμὴν χαλκοῦ).

Μύκονος, γυμνὴ καὶ βραχώδης μικρὰ νῆσος παρακειμένη τῇ Δήλῳ πρὸς ἀνατολάς. Ἄκαρπος ἐξ ὁλοκλήρου δὲν ἦτο, ὁ δὲ Πλίνιος φημίζει τὸν οἶνον αὐτῆς (XIV. 7, 75). Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶνε κυρίως χαλκᾶ.

Περὶ τὰ 350-150 π. Χ. Ῥόδιος ἢ Πτολεμαϊκὸς κανών.

Κεφαλὴ Διός(;)	ΜΥΚΟ Σταφυλὴ . Ʀ μεγεθ. ·3
Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρος, κισσοστεφής. (B. M. *Cat.*, Πίν. XXV. 1.)	» Σταφυλὴ καὶ κόκκος σίτου Æ ·65-·4
Κφαλὴ Διονύσου νεαροῦ, κατ' ἐνώπιον. (*Αὐτόθι*, Πίν. XXV. 2 4.)	» Σταφυλή, κόκκος σίτου καὶ θύρσος . . . . . Æ ·65
Ὁμοίως. (Αὐτόθι, Πίν. XXV. 5)	ΜΥΚΟΝΙΩΝ Φυτὸν σίτου μετὰ δύο σταχύων . . . . . Æ ·65

Αὐτοκρατορικά, Αὐγούστου. *Ἐπιγρ.* ΜΥΚΟΝΙΩΝ Διόνυσος ἱστάμενος.

Νάξος. Μία τῶν μεγίστων, πλουσιωτάτων καὶ εὐφορωτάτων πασῶν τῶν Κυκλάδων. Ὁ κυρίως ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ λατρευόμενος θεὸς ἦτο ὁ Διόνυσος. Ἀπὸ τῶν μέσων τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, ἰδίως δ' ἐπὶ τοῦ τυράννου Λυγδάμιδος, συγχρόνου

τοῦ Πεισιστράτου, μέχρι τῆς ἐν ἔτει 490 π. Χ. ἐρημώσεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Περσῶν ἡ Νάξος ἀπήλαυε τῆς μεγίστης αὐτῆς εὐτυχίας, πολλαὶ δὲ τῶν γειτόνων νήσων ἐξηρτῶντο ἀπ' αὐτῆς. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκουσι τὰ συμπαγῆ αὐτῆς ἀρχαϊκὰ νομίσματα.

Ἡ Νάξος (;) πρὸ τοῦ 600 π. Χ. Φοινικικὸς σταθμητικὸς κανών.

Κεφαλὴ Σατύρου μετὰ ὀξέων ὤτων ἵππου, λίαν ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας.	Τετράγωνον ἔγκοιλον ἀκανόνιστον R 211 κ. (ἐφθαρμένον) Εὑρεθὲν ἐν Θήρᾳ (*N. C.*, 1884, Πίν. XII. 17.)

Περὶ τὰ 600-490 π. Χ. Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανών.

Κάνθαρος κεκοσμημένος διὰ στεφάνου κισσοῦ, μετὰ σταφυλῶν ἠρτημένων ἐξ ἑκάστου τῶν ὤτων αὐτοῦ· ὑπεράνω φύλλον κισσοῦ.	Τετράγωνον ἔγκοιλον τραχύ, εἰς τέσσαρα διῃρημένον. R Στατήρ. (*Πίναξ* ΚΒ.' 4.)
Ὁμοίως.	Ὁμοίως . . . . . . R Διώβολ. (;)

Ἀπὸ τοῦ 490 π. Χ., πρῶτον μὲν ὑπὸ τοὺς Πέρσας, κατόπιν δὲ ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἐγκατῴκισαν πεντακοσίους κληρούχους ἐν τῇ νήσῳ, ἡ Νάξος δὲν ἔκοψε νομίσματα. Ἡ δευτέρα σειρὰ τῶν Ναξίων νομισμάτων ἄρχεται μετὰ τὴν ἐν ἔτει 404 π. Χ. πτῶσιν τῶν Ἀθηνῶν.

Περὶ τὰ 400-350 π. Χ. Ῥόδιος σταθμητικὸς κανὼν (ἀκέραιος).

Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρου ἀκμαίας τεχνοτροπίας, κισσοστεφής. (B. M. *Cat.* Πίν. XXV. 10).	ΝΑΞΙΩΝ Κάνθαρος, οὗ ἄνω φύλλον κισσοῦ . . . R Δρ. 57 κ.
Ὁμοίως (*Αὐτόθι*, Πίν XXV 11).	ΝΑ Κάνθαρος . . . . . . Æ 45

Ἀπὸ τοῦ 350 περίπου μέχρι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.
Ῥόδιος κανὼν ἠλαττωμένος

Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρου, κισσοστεφής. (*Zeit. f. Num.*, I, 135, 136).	ΝΑΞΙ Κάνθαρος εὐμήκης καὶ θύρσος Ἄρχοντες, ΛΕΩΚΡ. . R 103 κ. ΚΡΗΘΕ. . R 112 κ. ΚΑΛΛΙΝ (Ἐν τῷ μουσ. Νεαπόλεως). ΣΚΗΘΗΣ (;) R 43 κ.

Κεφαλὴ Διονύσου πωγωνοφόρου κισσοστεφής.	ΝΑΞΙ Κάνθαρος· ὑπεράνω σταφυλή. Æ ·65
Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ. (Β. Μ *Cat.*, Πίν. XXV. 12,13)	ΝΑΞΙ Κάνθαρος εὐμήκης καὶ θύρσος. . . . . Æ ·75
Ὁμοίως.	ΝΑΞΙ Σταφυλή . . . . . Æ ·65

Ἐν Νάξῳ ἐπώνυμος ἄρχων ἦτο ὁ ἱερεὺς τοῦ Διονύσου, πιθανῶς δὲ αὐτοῦ εἶνε τὸ ὄνομα, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν νομισμάτων.

Αὐτοκρατορικά — Σεπτ. Σεβήρου, Δόμνης καὶ Γέτα. ΝΑΞΙΩΝ. Αἱ τρεῖς Χάριτες, κτλ.

Πάρος, μεγάλη καὶ σπουδαία νῆσος πρὸς δυσμὰς τῆς Νάξου, περίφημος διὰ τὰ ἐν αὐτῇ λατομεῖα μαρμάρου ἅτινα ἦσαν ἡ κυρία πηγὴ τοῦ πλούτου τῆς νήσου, ἥτις παρουσιάζει μακρὰν σειρὰν ἀργυρῶν καὶ χαλκῶν νομισμάτων διαφόρων περιόδων.

Περὶ τὰ 600-480 π. Χ. Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανών.

Αἴξ γονατίζουσα ἐπὶ τῆς μιᾶς κνήμης στρέφουσα δὲ τὴν κεφαλήν. Ὑποκάτω αὐτῆς, δελφίς. *(Πίναξ ΚΒ'. 5)*	Τετράγωνον ἔγκοιλον, διῃρημένον εἰς ἓξ τριγωνικὰ μέρη, ὧν τινα βαθέως ἐγκεχαραγμένα. Ꝓ Στατήρ.

Ἡ Πάρος ὑπέκειτο τοῖς Ἀθηναίοις μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ἐν ἔτει δὲ 378 π. Χ. προσετέθη εἰς τὴν δευτέραν Ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν· ἀλλ' ἐν ἔτει 357 π. Χ. ἀπεχωρίσθη, ὡς φαίνεται, καὶ πάλιν τῆς συμμαχίας ἐκ συμφώνου πρὸς τοὺς Χίους, μεθ' ὧν τότε καὶ κατόπιν διετέλουν οἱ Πάριοι εἰς στενὰς σχέσεις (Bursian, *Geogr.*, II. 486).

Περὶ τὰ 357-300 π. Χ. Ῥόδιος σταθμητικὸς κανὼν (ἀκέραιος)

Αἴξ.	ΠΑ Στάχυς . . . . . . Ꝓ 29 κ.
ΠΑΡ Αἴξ. (Β. Μ. *Cat.*, XXVI. 3)·	Στέφανος σταχύων . . . Ꝓ 29 κ.
ΠΑ Στάχυς.	Πηδάλιον μεταξὺ δελφῖνος καὶ ἐπιδορατίδος . . . . . Ꝓ 40. κ. [1]
Αἴξ (*Αὐτόθι*, Πίν XXVI. 4).	Π Α Στάχυς . . . . Ꝓ 45

1) Τὸ νόμισμα τοῦτο πρέπει νὰ μεταφερθῇ ὑπὸ τὴν Πάλην τῆς Κεφαλληνίας (σελ. 535).

Περὶ τὰ 200 π. Χ. Ἀττικὸς σταθμητικὸς κανών, ἠλαττωμένος

Ἡ ἀκόλουθος σειρὰ τῶν νομισμάτων τῆς Πάρου ἀνήκει πάντως εἰς τὰ τέλη τοῦ τρίτου αἰῶνος π. Χ. (*Zeit f. Num.*, VII. 18).

Κεφαλὴ Διονύσου νεαροῦ, κισσοστεφής. (B. M. *Guide*, Πίν. LVI, 35.)	ΠΑΡΙΩΝ Δήμητρα καθημένη ἐπὶ μέτρου σίτου, κρατοῦσα στάχυν καὶ σκῆπτρον. Ἄρχοντες, ΑΡΙΣΤΟΔΗΜ[ΟΣ], ΣΙΛΗΝΟΣ . . ℞ Τετράδρ. 240 κ.
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος (;) ἔχουσα τὴν κόμην ἀναδεδεμένην διὰ ταινίας τρὶς περὶ τὴν κεφαλὴν στρεφομένης. (*Πίναξ ΚΒ'. 6*)	ΠΑΡΙ Αἴξ. Ἄρχοντες, ΑΝΑΞΙΚ . . ., ΑΚΟΥ, ΑΡΙΣΤΗ, ΚΤΗΣΙ, ΠΕΙΣΗΝ, ΠΡΑΞΟΣ, ΦΙΛΑΝ . ℞ Δίδρ. 118 κ. καὶ Æ ·75
Κεφαλὴ Δήμητρος πεπλοφόρος στάχυσιν ἐστεμμένη. (B. M. *Guide*, Πίν. LVI, 36.)	ΠΑΡΙ ἐν στεφάνῳ κισσοῦ. ℞ Δίδρ.
Ἡ αὐτὴ κεφαλή, ἄνευ πέπλου.	» Ὁμοίως . . . . . ℞ Δίδρ.
Ὁμοίως. (B. M. *Cat*, Πίν. XXVI, 8.)	» Ὁμοίως. Ἄρχοντες ΕΥ-ΚΤΗ, Ε-ΑΚΟΥ, ΑΝΤΙΛ, ΘΟΥΡΙ, ΧΑΙΡΙ . . . . ℞ Δραχ. 58 κ.

Ὁ ναὸς τῆς Δήμητρος ἐν Πάρῳ μνημονεύεται ἐν συνθήκῃ ἰσοπολιτείας μεταξὺ Πάρου καὶ τῆς ἐν Κρήτῃ Ἀλλαρίας (Boeckh, *C. I. Gr.* ἀρ. 2557.)

Αὐτοκρατορικά—Μ. Αὐρήλιος καὶ Φαυστίνα. *Τύποι:* Προτομὴ Ἀθηνᾶς. Αἱ τρεῖς Χάριτες.

Σέριφος, μεταξὺ Κύθνου καὶ Σίφνου, πατρὶς τοῦ Περσέως καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Δανάης. Πάντες οἱ νομισματικοὶ αὐτῆς τύποι ἀναφέρονται εἰς τὸν μῦθον τοῦ ἥρωος τούτου (Πβλ. Παυσαν. II. 18).

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ Περσέως μετὰ πτερ. κράνους (B. M. *Cat.*, Πίν. XXVII, 2.)	ΣΕΡ, ΣΕΡΙ Κεφαλὴ Γοργόνος. Ἅρπη ἢ Περσεὺς κρατῶν ἅρπην Æ ·65-·5

Μετὰ τὸ 200 π. Χ. περίπου.

Κεφαλὴ Περσέως.	ϹΕΡΕΙΦΙѠΝ Ἅρπη. . . . Æ ·55
Κεφαλὴ Μεδούσης· ὑποκάτω, ἅρπη. (Β. Μ. *Cat.*, Πίν. XXVII, 7.)	» Περσεὺς γυμνὸς κρατῶν ἅρπην. . . . . . . Æ ·6

Σίκινος, μεταξὺ Φολεγάνδρου καὶ Ἴου. Χαλκᾶ νομίσματα τοῦ τρίτου αἰῶνος ἢ βραδύτερον. *Ἐπιγρ.* ΣΙ ἢ ΣΙΚΙ. *Τύποι*— Μέλισσα· *ὄπ.* σταφυλὴ Æ· 65. Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος. *ὄπ.* μέλισσα, κριὸς ἢ σταφυλὴ Æ· 65. Κεφαλὴ Ἑρμοῦ. *ὄπ.* λύρα Æ· 6. Κεφαλὴ Διονύσου, *ὄπ.* σταφυλὴ Æ· 6.

Σίφνος, νοτιανατολικῶς τῆς Σερίφου, περίφημος ἐν παλαιοῖς χρόνοις διὰ τὰ χρυσωρυχεῖα καὶ ἀργυρωρυχεῖα αὐτῆς· τὴν δεκάτην τοῦ προϊόντος τούτων ἀφιέρωσαν οἱ Σίφνιοι τῷ θεῷ ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῶν ἐν Δελφοῖς θησαυρῷ (Παυσ. Χ. 11. 2).

Περὶ τὰ 600-500 π. Χ. Αἰγινητικὸς σταθμητικὸς κανών.

Ἀετὸς ἱπτάμενος. (*Πίναξ ΚΒ'. 7.*)	Τετράγωνον ἔγκοιλον, διῃρημένον εἰς ὀκτὼ τριγωνικὰ διαμερίσματα, ὧν τινα εἶνε βαθέως ἐγκεχαραγμένα. Ꭱ Στατὴρ καὶ ἡμίδρ.

Περὶ τὰ 500-400 π. Χ. Αἰγινητικὸς καὶ Ἀττικὸς σταθμητικὸς κανών.

Κεφ. Ἀπόλλωνος ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας, μετὰ κόμης συνειλιγμένης καὶ διὰ πλατείας ταινίας ἀναδεδεμένης (Β. Μ. *Cat.*, Πιν. XXVII, 11.)	ΦΙ⅄ Ἀετὸς ἱπτάμενος· ἐν τῷ πεδίῳ φύλλον· τὸ ὅλον ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ . . Ꭱ Αἰγινητ. στατήρ.
Ὁμοίως (*Αὐτόθι*, Πιν. XXVII, 12).	ΦΙ⅄ Ὁμοίως . Ꭱ Ἀττικὴ δραχμή.
Ὁμοίως (*Αὐτόθι*, Πιν. XXVII, 13).	» Ὁμοίως . Ꭱ 8 κ.

Οἱ κυρίως ἐν Σίφνῳ λατρευόμενοι θεοὶ ἦσαν Ζεὺς ὁ *Ἐπιβήμιος*, Ἀπόλλων ὁ *Ἔναγρος*, καὶ Ἄρτεμις ἡ *Ἐκβατηρία*. (Ἡσύχιος ἐν.λ.)

Ἡ ἀκόλουθος σειρὰ Σιφνιακῶν νομισμάτων ἀνήκει εἰς τὰ μέσα τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος.

Περὶ τὰ 350-330(;) π. Χ.

Κεφαλὴ γυναικεία (Ἄρτεμις;) μετὰ κόμης συνειλιγμένης. (B. M. *Cat*, Πίν. XXVII. 14.)	ΣΙΦ Ἀετὸς ἱπτάμενος φέρων ὄφιν ἐν τῷ ῥάμφει . . . . . Æ ·65
Ὁμοίως μετὰ κόμης κυματιζούσης.	ΣΙΦ Ὁμοίως . . . . . . Æ ·45

Αὐτοκρατορικά.—Σεπτ. Σεβήρου καὶ Γορδιανοῦ. *Ἐπιγραφή,* CΙΦΝΙѠΝ Ἀθηνᾶ ἱσταμένη.

Σῦρος. Ἡ νῆσος αὕτη κεῖται σχεδὸν εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὑπὸ τῶν Κυκλάδων σχηματιζομένου κύκλου. Περὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς ὀλίγιστα γνωρίζομεν. Τὰ νομίσματα δ' αὐτῆς ἄρχονται περὶ τὰ 300 π. Χ. (ἴδε *Num. Chron.*, V. 179).

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ Ἑρμοῦ φέροντος πέτασον. (*Num. Zeit.*, 1876. Πίν. I. 3.)	ΣΥΡ Αἴξ ἱσταμένη πρὸς δ. AR 12·9κ.
Κεφαλὴ Πανός, πωγωνοφόρου μετὰ κεράτων αἰγός. (B. M. *Cat.*, Πίν XXVII. 17.)	ΣΥΡΙ, ΣΥΡΙΩΝ Αἴξ καὶ στάχυς Æ ·65

Περὶ τὰ 200 π. Χ. Ἀττικὸς σταθμητικὸς κανών, ἠλαττωμένος.

Κεφαλὴ Δήμητρος, ὀψίμου τεχνοτροπίας, στάχυσιν ἐστεμμένη. (Mion. *Suppl*, IV. Πίν. XII. 2.)	ΘΕΩΝ ΚΑΒΕΙΡΩΝ ΣΥΡΙΩΝ Οἱ δύο Κάβειροι ἱστάμενοι, γυμνοί, κατ' ἐνώπιον, στηριζόμενοι ἐπὶ δόρατος ἕκαστος καὶ ἔχοντες ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν ἀστέρα. Τὸ ὅλον ἐν στεφάνῳ ἐλάτης . . . . AR Τετράδρ. 246 κ.
Ὁμοία κεφαλή, ἀγροίκου τεχνοτροπίας.	ΣΥΡ Δύο Κάβειροι γυμνοί, κατ' ἐνώπιον . . . . Æ ·7
Πῖλοι τῶν Καβείρων ἢ Διοσκούρων, ἔχοντες ὑπεράνω ἕκαστος ἀστέρα.	ΣΥΡΙ Πάνθηρ τρέχων . . . Æ ·45
Κεφαλὴ Ἑρμοῦ.	ΣΥΡΙ Κηρύκειον . . . . . Æ ·55
Μέλισσα.	ΣΥ Πῖλος τοῦ ἑνὸς τῶν Καβείρων μετ' ἀστέρος ὑπὲρ αὐτόν . Æ ·45
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος.	ΣΥΡΙ Αἴξ κατακειμένη πρὸς δ. Æ ·4

Αὐτοκρατορικά, ἀπὸ Δομητιανοῦ μέχρις Οὐήρου. *Ἐπίγρ* CYPI ΚΑΒΙΡΩΝ, ЄΙCΙC CYΡΙΩΝ, ЄΡΜΗC CYΡΙΩΝ. *Τύποι.* Κεφαλαὶ τῶν Καβείρων μετὰ στάχυος μεταξὺ αὐτῶν καὶ μελίσσης ἢ ἀστέρος ὑποκάτω. Προτομὴ ἢ ὁλόκληρος παράστασις τῆς Ἴσιδος. Ἑρμῆς φέρων κηρύκειον καὶ βαλάντιον.

Τὰ ἀνωτέρω νομίσματα παρέχουσιν ἡμῖν τὴν μόνην ἀπόδειξιν, ἣν ἔχομεν, περὶ τῆς λατρείας τῶν Καβείρων ἐν Σύρῳ. (*Num. Chron.*, V. 180 κ. ἑξ.)

Τῆνος, χωριζομένη ἀπὸ τῆς νοτίου ἄκρας τῆς Ἄνδρου διὰ πορθμοῦ πλάτους ἑνὸς μιλίου, ἦτο διάσημος κυρίως διὰ τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, λίαν συχναζόμενον ὑπὸ τῶν περιοίκων νησιωτῶν. (Στράβ., X. 747).

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ. Ἀττικὸς κανών.

Κεφαλὴ Διὸς Ἄμμωνος, πωγωνοφόρος καὶ δαφνοστεφής. *(Πίναξ ΚΒ΄ 8)*	Τ-Η Ποσειδῶν καθήμενος ἐπὶ θρόνου, κρατῶν δελφῖνα καὶ σκῆπτρον. R Τετράδρ. 254 κ.
Ἡ αὐτὴ κεφαλὴ ἀγένειος.	ΤΗΝΙΩΝ Ὁμοίως . . R Τετράδρ.

Ρόδιος σταθμητικὸς κανών.

Ὁμοίως. (B. M. *Guide*, Πίν. XXXII. 28).	ΤΗΝΙΩΝ Ποσειδῶν ἱστάμενος, κρατῶν δελφῖνα καὶ σκῆπτρον, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ σταφυλή. . R 109 κ.
Ἡ αὐτὴ κεφαλή, πωγωνοφόρος.	Τ-Η Σταφυλή . . . . R 53 κ.
Ὁμοίως.	Τ-Η Δένδρον φοίνικος . R 29 κ.
Ἡ αὐτὴ κεφαλή, ἀγένειος. (B. M. *Cat.* Πίν. XXVIII. 16).	ΤΗΝΙ Σταφυλή . . . R 35 κ.

Οἱ ἑξῆς δ' εἶνε οἱ σπουδαιότατοι τύποι τῶν χαλκῶν νομισμάτων, τῶν τασσομένων ἀπὸ τοῦ ἔτους 300 μέχρι τῶν μέσων τοῦ Β΄. αἰῶνος π. Χ. *Κεφαλὴ Διὸς Ἄμμωνος πωγωνοφόρος ἢ ἀγένειος. Κεφαλὴ Ποσειδῶνος, δαφνοστεφής. Διόνυσος ἱστάμενος μετὰ θύρσου πρὸ βωμοῦ. ὄπ.* ΤΗ, ΤΗΝΙΩΝ. *Σταφυλή. Ποσειδῶν ἱστάμενος μετὰ τριαίνης, περὶ ἣν ἑλίσσεται δελφίς, ἢ κρατῶν δελφῖνα καὶ τρίαιναν, ἐν δὲ τῷ*

πεδίῳ δελφίς. Τρίαινα καὶ δελφῖνες, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ ῥόδον. (Ἴδε Β. Μ. Cat. Πίν. XXVIII, XXIX)

Τὸ ῥόδον ὡς πρόσθετον σύμβολον δυνατὸν νὰ ὑποδεικνύῃ συμμαχίαν πρὸς τὴν Ῥόδον, ἥτις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἴσχυε μεγάλως ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει.

Ἐκ τοῦ Boeckh, C. I. G., 2334, φαίνεται ὅτι τὰ Τηνιακὰ ἀργυρᾶ νομίσματα δὲν ἰσοφάριζον πρὸς τὰ τῆς Ῥόδου, ἂν καὶ ἦσαν κεκομένα κατὰ τὸν αὐτὸν σταθμητικὸν κανόνα, συνήθους τιμήματος ἀνταλλαγῆς ὄντος 105 Τηνιακῶν δραχμῶν ἀντὶ 100 τῆς Ῥόδου. Ἡ ἐπικαταλλαγὴ αὕτη ὠφείλετο ἀναμφιβόλως εἰς τὸ γόητρον, ὅπερ ἔχαιρεν ἡ Ῥόδος ὡς μέγα ἐμπορικὸν κράτος. Κατὰ σταθμὸν δὲ πραγματικὸν αἱ δραχμαὶ τῆς Τήνου ἰσοφαρίζουσιν ἐντελῶς, ἂν μὴ καὶ ὑπερβαίνουσι, τὰς συγχρόνους ἐκδόσεις τῆς Ῥόδου. Ἴδε Mommsen, *Mon. Rom.*, I. σ. 51.

Αὐτοκρατορικά, ἀπὸ Τιβερίου μέχρι Μαξίμου. *Ἐπιγρ.,* ΤΗΝΙΩΝ. *Τύποι*: Ποσειδῶν καὶ Διόνυσος ἐν ναῷ, κτλ.

Φολέγανδρος, μεταξὺ Μήλου καὶ Σικίνου, κτισθεῖσα ὡς ἐλέγετο, ὑπὸ Φολεγάνδρου υἱοῦ τοῦ Μίνωος.

Περὶ τὰ 300-200 π. Χ.

Κεφαλὴ ἀνδρὸς νεαροῦ (ὁ Φολέγανδρος) (B. M. *Cat.* Πίν. XXVII. 1).	ΦΟΛΕ, ΦΟΛΙΓ, ΦΟΛΙΓΑ, ταῦρος κυρίσσων. . . . . Æ ·7

